DACIA LITERARĂ

Revistă de reconstituiri culturale • Anul XXVII (serie nouă din 1990)

Nr. 1(140) / primăvară 2016

Editori:
MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE IAȘI
ASOCIAȚIA „PATRIMONIU PENTRU COMUNITATE”

Partener:
DIRECȚIA PENTRU CULTURĂ, CULTE ȘI
PATRIMONIU CULTURAL NAȚIONAL IAȘI

MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE
Editura Muzeelor Literare
Iași, str. Vasile Pogor nr. 4
Contact: Tel. 0232.213.210
E-mail: edituramlriasi@yahoo.com

Pentru abonamente sau informații suplimentare
ne puteți scrie la adresa dacialiterara@yahoo.com

www.muzeulliteraturiiiasi.ro
www.emliasi.ro

DACIA LITERARĂ

Revistă de reconstituiri culturale Anul XXVII (serie nouă din 1990)

Nr. 1 (140) / primăvară 2016

Cartea migrațiilor. Obiecte în exil (I)

Cum ne definesc obiectele? Cum evocă ele specificitatea unui parcurs, unicitatea unei persoane? Ce spun ele despre apartenența noastră la un univers cultural, despre relația pe care o avem cu acesta – fie că e vorba de societatea de origine sau de cea de adopție?

Migrația, instalarea într-un spațiu cultural diferit ne obligă să ieșim dintr-o anumită rutină a relației cu lumea exterioară. Necesitatea de a selecta obiectele, de a reflecta asupra importanței lor funcționale sau simbolice, asupra rolului de reprezentare în relațiile cu semenii noștri aruncă o lumină nouă asupra modului în care fiecare își imaginează și își construiește parcursul personal.

Obiectele care trebuie salvate sau cele pe care le oferim sunt fără îndoială purtătoare de sens. Ele pot stârni întrebări despre memorie, schimbare (de la evoluția gusturilor la schimbările individuale profunde), despre relația cu semenii noștri în general. Exterioritatea lor reflectă în cele din urmă modul în care se deplasează frontierele lumii noastre interioare.

„Cartea migrațiilor” îi invită pe cei care au trăit experiența mobilității să scrie despre relația lor cu obiectele. Am reunit în acest număr texte ale unor scriitori, jurnaliști, traducători care au părăsit România înainte de 1989: George Banu, Rodica Binder, Angela Bratsou, Jan Cornelius, Dinu Flămând. Vom continua în numărul următor cu alte mărturii, semnate în majoritate de persoane care au plecat din România după 1989.

Le-am propus interlocutorilor noștri o serie de întrebări cu caracter orientativ, din dorința de a avea o structură comună și comparabilă a mărturiilor adunate.

Cristina HERMEZIU
Monica SALVAN

Vă mai amintiți de criteriile care v-au ghidat, de alegerile pe care a trebuit să le faceți când v-ați pregătit bagajele la plecarea din România?

Au rămas în amintirea Dvs. primele cadouri pe care le-ați făcut cunoștințelor sau prietenilor din țara de destinație/ de adopție? Dar primele cadouri pe care le-ați primit?

Ce ați oferit la primele întoarceri în țară?

Există un obiect care v-a însoțit un timp în migrație și căruia i-ați atribuit un rol special?

Un obiect pe care l-ați pierdut și pe care îl regretați?

Lucruri care v-au lipsit și pe care le puteați găsi doar în România?

Ce alăturare de obiecte din locuința dumneavoastră evocă cel mai bine o apartenență culturală multiplă, mobilitatea dumneavoastră? (V-am fi recunoscători dacă ați ilustra răspunsurile cu una sau mai multe fotografii).

George BANU (Franța)

Expertiza unui apartament

Pereții casei îmi sunt obosiți, ei respiră astmatic căci sunt lipsiți de acele interstiții care lasă aerul să circule, care permit ochiului să se odihnească și spiritului să respire. Pereții casei îmi sunt încărcați și solicită privirea constant, fără repaos și nici suspensie a atenției: ei n-au înțelepciunea orientală ce organizează cu grijă relația dintre vid și plin, ei se expun ca spații balcanice dominate de atracția materiei ce uneori exasperează sau alteori seduce căci aici insulele golului par strangulate, sufocate, obsesiv absente. Acesta-i prețul plătit în numele iubirii de mărturii găsite ici și colo, în târguri și magazine de antichități, în numele plăcerii de a invita pentru întâlniri private nobili împeruchiați și domnișoare balerine care au supraviețuit pe tablouri de altădată ori s-au imobilizat pe fildeșul miniaturilor regăsite. Îmi place să îi am ca oaspeți și să le murmur încet, captivat de șansa acestor rendez-vous-uri imaginare, „Bine ați venit". În ziua de Revelion, în spatele catedralei Notre-Dame, mă aștepta un asemenea oaspete și pentru că i-am resimțit buna dispoziție mi-am permis să-i achiziționez chipul anonim, chipul de acum două sute de ani, și să-l plasez, printre noi, la masa festivă. Nimeni nu bănuia că era musafirul meu de onoare și că lui mă adresam reluând refrenul, uneori repetitiv, obosit, dar mereu utilizat al lui „La mulți ani!". Cine era, de unde venea, îi ignoram biografia și identitatea, dar totuși îl priveam, îi vorbeam ca unui aproape al meu. Mi se părea a-mi fi mai aproape decât contemporanii din jur care ignorau dialogul nostru secret. Mai intim decât ei! Câte asemenea iubiri am avut, tinere fete bizantine, fecioare și sfinți, pictori și călători... toți se înghesuie pe suprafața irespirabilă a pereților mei, ei îmi sunt aliații care, ani de zile, mi-au înnoit pasiunile ca unui Don Juan ce reclamă un stimulent nou, resimte o dorință pasageră și se amețește grație unei dăruiri temporare. Pereții, ca și micul carnet al lui Leporello ce contabilizează amantele marelui seducător, atestă infidelitățile mele succesive. Nu sunt făcut pentru o singură iubire... îmi trebuie „mille tre"!

Acestei multiplicări laice cu invitați de onoare și scene de sărbătoare, îi răspunde aglomerarea sacră de icoane și răstigniri, corpuri extatice ce-și expun puterea unei vocații și necesitatea unei devoțiuni într-o lume pariziană orfană de asemenea sacrificii. Le resimt nostalgia și le deplor dispariția! Pereții cu Iisuși și sfinți, Fecioare și rugăciuni îmi servesc de consolare, de înălțare prin împlinire de sine. Pe oaspeții laici îi privesc dimineața, pe martirii sacri în noapte, ca și cum mi-ar plăcea să încep ziua prin păcat și să o termin prin răscumpărare. Ambele îmi sunt necesare. Pereții poartă însemnele acestei indecizii cronice. Nu sunt făcut pentru alegere... ca băiețelul care, într-o cofetărie, privind prăjiturile care-i ajungeau la nivelul ochilor, răspundea mamei excedate de ezitările sale: „Eu vreau tot". Nu pot să aleg...

În această dihotomie persistentă intervine un al treilea termen, nu sintetic, ci autonom, îndrăgit toc-

mai pentru că e diferit, dar totodată înrudit. Și astfel se completează triada figurativă ce-mi structurează, fără frustrare, casa irespirabilă. Când pereții și-au epuizat spațiul, îmi rămân la dispoziție fotoliile, scaunele pe care se dispun în poziții savante marionete venite din toate colțurile globului. Nu știu dacă „lumea e un teatru”, adagiu shakespearian, dar știu că marionetele o reduc, reprezintă și joacă. Ele sunt ceea ce a rămas din om, versiunea sa arhaică și ludică, dar ele, mai mult ca picturile sau busturile, se pot anima, agita și manifesta în spectacole comice sau tragice. Între sacru și laic, marionetele introduc o dimensiune suplimentară, indispensabilă, dimensiunea jocului. A jocului ce eliberează de temeri și relativizează certitudinile, a jocului ce destinde și prezervă copilăria, zilnic amenințată. Le privesc, și îmi amintesc de Paul Klee care fabrica marionete pentru fiul său: subtila pedagogie a unui artist savant și totodată terapie personală. Klee o știa: marionetele vindecă de tristețea vieții. În repertoriul figurativ ce se oferă privirii ca o grădină cu chipuri, sacre și mondene, marionetele se constituie în termen intermediar, dublu al vieții, de astă dată „dublu” al teatrului, pentru a-l parafraza pe Artaud. Dar totodată termen nedesăvârșit, rudimentar, imperfect. Le-aș alege, dar nu pot. Sfinții și curtezanele îmi rămân necesare. Ca și marionetele. De aceea apartamentul meu sfârșește în altar al logodnei lor. Logodnă triadică.

Apartamentul meu cu ziduri obosite care-mi exasperează sau fascinează invitații, apartamentul meu a sfârșit prin a fi o confesiune implicită și astfel mi-ar plăcea să-l interpreteze cei ce au acces aici. O mărturie a indeciziei care mă fondează și îmi interzice să aleg, o mărturie a iubirii de om pe care încerc să o satisfac regăsindu-l în variantele sale cele mai opuse, sfânt, trivial sau ludic. Nu mă pot despărți de „figură” – „abstracția” nu mă atrage – și o caut peste tot, încerc sa mi-o aliez și caut să o interpretez, oricum, oriunde, sub toate ipostazele. În adept al „figurii” mi-am epuizat spațiul vital fără a mă resemna să eșuez în „monoteismul” colecționarului, m-am dispersat și pierdut, sfârșind prin a face din apartamentul meu un autoportret. Vizitându-l mă recitesc. Dar nu mă îngrozesc, nici nu mă iubesc. Răsfoiesc acest maculator al vieții unde poteci și drumuri se încrucișează în dezordine, iar eu mă recunosc în rătăcirile pe care le constat. Eu l-am constituit, eu îl interpretez. Apartamentul personal e o instalație.

Posteritatea îmi e indiferentă și nu mă îngrijesc de destinul acestor personaje care m-au însoțit. Ele își recâștigă libertatea. Eu le mulțumesc pentru însoțire la ceasul despărțirii. Apoi, cum a zis Rabelais pe patul de moarte... *cortina*!

Apeluri și alegeri

Eu n-am nimic dintr-un colecționar prizonier al unui domeniu, atașat unei obsesii, crispat pe o singură dorință. Îmi lipsește această vocație ce reclamă durată în timp și fidelitate în selecții. Colecționarul nu abandonează, el se încăpățânează. Am schițat odată un asemenea proiect, azi demult sacrificat. Încercam să reunesc obiecte minore, ieșite din uz, obiecte acum un secol utile, azi devenite vestigii ale unei lumi moarte, embleme rescoase la lumină ale acelor „livezi cu vișini” dispărute de pe harta cotidianului. Un instrument bizar utilizat de „scriitorii publici” pentru a caligrafia misivele clienților îmbulziți în târguri și piețe, cutii de chibrite din argint, carnete de bal, binocluri... aș fi putut continua, dar brusc m-am temut că o asemenea nostalgie riscă să mă sufoce,

să mă rupă de prezent și proiecteze într-un alt timp. Colecția e monomaniacă și implică o concentrare obsesională. Nu sunt făcut pentru asemenea exercițiu. După o vreme, îmi e indispensabilă schimbarea de domeniu și vagabondajul pe alte teritorii. De aceea mă asum ca infidel – e adevărat în proporții economice – și nu mă tem să fac experiența disparatului. Aceea a unui comportament „insular" ce exclude nemișcarea proprie colecționarului și produce un arhipelag plural, fără o autoritate centrală. Obiectele ce mă înconjoară desenează harta acestor incertitudini care se succed și mă constituie. În ele mă recunosc.

Colecționarul caută obiecte ce se pot înscrie în programul său de explorare și reduce la focarul pasiunii sale. El e un detectiv calificat, în alertă, sensibil la indici secreți și informații marginale. El debutează ca amator diletant pentru a deveni și se converti cu timpul în expert. Ochiul îi e ager, atenția fină, cunoașterea precisă. Colecționarul nu se rătăcește și refuză, implicit, proverbul chinez care afirmă că „un drum se desenează pas cu pas". Pentru el drumul e trasat și ceea ce îl pasionează e să-i recunoască reperele în hățișul anticariatelor și consignațiilor: trecutul și-a redactat mesajul, drumul își așteaptă călătorul. El își caută steaua polară ce-i va reuni colecția și îi va urma până la capăt direcția, fără devieri sau abateri. Monomaniac al pasiunii, obsedat al coerenței, prizonier asumat: colecția îi devine rațiune de a fi.

O altă familie, cea căreia îi aparțin, o constituie amatorii care se lasă seduși de obiecte ca de cântecele sirenelor pe care le aud în zgomotul fluviului cotidian. Obiectele lansează semnale, îi atrag, îi împiedică să urmeze un drum drept și le impun opririle, explorările, rătăcirile. Apelul lor nu rămâne fără consecințe și, fiecare, ia decizii, adesea precipitate, pentru a răspunde acestor chemări ai căror destinatari privilegiați se consideră a fi. Mă recunosc în spontaneitatea neprogramată a unor asemenea decizii. Într-un talcioc chinez observ, pierdute, două marionete, aurite, singuratice, a căror tăcere mă atrage și atunci, în mod figurat, le contactez. Mă opresc, le privesc de aproape și fără să mă tocmesc mi le ofer pentru a le ascunde apoi atent în geantă ca în copilărie puii de vrabie. Nu le doream, dar, din întâmplare, le-am întâlnit! Și neputând rămâne indiferent în fața acestor „victime" imaginare le-am înfiat la Beijing și apoi le-am depus pe catifeaua portocalie a unui fotoliu din apartamentul meu. Un prieten, marele sculptor de măști Erhardt Stieffel, îmi spune cum nu s-a putut împiedica nici el să salveze o marionetă birmană ce i se părea exilată într-o vitrină de anticar parizian. A păstrat-o îndelung și acum a integrat familia marionetelor mele constituită în timp, dar când o privesc îmi amintesc istoria ei. Cineva mi-a povestit-o și ea o însoțește. Obiectele vorbesc, îmi vorbesc, și mă bucur să le aud, să le răspund, cu atât mai mult cu cât ele și nu eu sunt la originea dialogului ce ne leagă. Seducție ce durează o viață sau se consumă precipitat. Ca o căsnicie sau o rapidă aventură...

Deziluzii grave intervin în această epopee personală, și lasă în urmă răni sângerând, rănile sufletului care își reproșează că s-a înșelat, că nu a fost destul de prompt pentru a răspunde chemării auzite, că nu a luat o decizie până și azi regretată. E ca și cum ar fi ratat o ultimă întâlnire cu un prieten pe care distanțele sau boala îl îndepărtează pentru totdeauna. Definitivă remușcare. Trăim cu această nostalgie a clipei neîmplinite. Aceste deziluzii nu sunt doar fructul unei vinovate indecizii, ci se explică și prin constrângeri economice – mi-aș fi dorit demult o statuie coreeană ciuruită de ploaie și timp – dar resursele financiare îmi lipseau. Cum să nu-mi reproșez însă eșecul unei seri la târgul de la Bastilia când ochii mi s-au oprit pe o figură de creșă napolitană, un prinț,

și negustorul – un om fără de seamăn – mi-a propus facilități de achiziție la care eu am rămas reticent pentru a-mi acorda un timp de reflecție. Am visat noaptea pe acest aristocrat ce-mi amintea pe Alain Delon în *Ghepardul* și dimineața am telefonat pentru a-mi confirma decizia. După o săptămână de târg, în ultima zi, cineva a trecut 30 de minute în urma mea și nu mi-a lăsat nicio șansă de a răspunde apelului pe care nu l-am onorat. Zile și săptămâni l-am regretat. Încă și azi, uneori îl caut și îl regăsesc printre imaginile de pe telefonul mobil. Prințul abandonat, partener privat. Dar mă consolez repetând fraza din *Peer Gynt*: „nu posezi definitiv decât ce nu ai avut".

Pereții îmi sunt obosiți de atâtea apeluri la care am răspuns, de atâta dezordine în jur și incertitudine în mine. Și totuși, dincolo de aceste rătăciri, îmi propun nu să construiesc în apartamentul meu un dispozitiv vizual coerent ci doar să descopăr locul just pentru diferitele obiecte aglomerate în timp căci prin alegere ele se pot anula reciproc, sau, dimpotrivă, revela. Câtă plăcere de a putea descoperi colțul exact, vecinătatea propice, de a exalta astfel prezența unui tablou sau a unei icoane care pot fi devaluate printr-o greșită amplasare. O asemenea reușită pretinde timp și familiarizare cu identitatea obiectelor pe care le dispun cu grija unui pictor ce-și concepe o „natură moartă" savant dispusă. Totul se joacă între mișcare și nemișcare. Nu e vorba de stabilitatea de clasă – „fiecare trebuie să rămână la locul lui" – refren din *Livada cu vișini* unde nimeni „nu va rămâne la locul lui", ci de acea artă proprie de a-ți găsi locul într-un context. E esențială această localizare de sine într-o lume în care nu e exclus să fim nefericiți tocmai din cauza unei erori de integrare, a unei alegeri injuste. Nu suntem singuri, ne definim în contextul unei rețele umane, sociale ce poate fi propice sau refractară identității noastre. De asemenea, obiectul există în el însuși, dar totodată se hrănește de relația ce se stabilește cu partenerii fixați în vecinătate. Când îmi dispun corect obiectele acest sentiment de satisfacție mă consolează și vindecă temerile amatorului speriat de iregularitatea spațială a apartamentului său. Îmi iubesc obiectele cărora le-am găsit un loc just, ca și prietenilor ce se constituie într-o constelație a cărei precisă dispoziție stelară mă reconfortează. Emoția ce suscită obiectul corect integrat e asemeni celei ce o procură cineva care și-a găsit locul în lume. Selecția obiectelor și dispoziția lor se asociază în numele unei comune relații de împlinire.

Amprentele cadourilor

Dacă azi privesc obiectele dispuse în jurul meu ca însemnele unui șodron pe nisipul vieții, e și pentru că ea se apropie de capăt. Un examen retrospectiv e necesar, binevenit, indispensabil chiar. Obiectele constituie un inventar al memoriei pe care uneori o explorezi episodic, nicicând integral. „Memoriile" și ocolul autobiografic al proprietății nu mă tentează, dar, o recunosc, vizita ce-mi permite scurte expediții în trecut îmi servește de terapie, reactivând locuri și oameni. Contaminare proustiană. Obiectele îmi apar ca amprente pe care le pot examina implicându-mă și reactivând ceea ce persista în intimitatea mea, în inima ei. Ele sunt dublura vieții a cărei țesătură o identific și parțial o reconstruiesc. Grație prezenței lor eu nu mă angajez în căutarea „timpului pierdut" ci doar îl reanim în mod fragmentar, ca o ruină ale cărei resturi mă însoțesc zilnic. Într-un fel procedez la o variație a distanțelor, în spațiu și timp, căci când fixez nostalgic o veche mască de nô, când mă bucur de o gravură recentă găsită într-un magazin vecin.

Obiectele interzic timpului să dispară dar și să se solidifice. Ele îi permit să bată ca o inimă ce animă circuitul sanguin al duratei, când îndepărtată, când imediată. Rămânând spațial imobil circul într-un timp mobil: obiectele îmi servesc de martori și totodată de probe concrete ale unor experiențe trecute. Ele nu sunt neutre, ci absorb, rețin, conservă subiectivitatea celui care și le-a însușit. Grație acestei acumulări simbolice, el își poate reconstitui viața sau cel puțin câteva din evenimentele sale cu un sentiment de satisfacție implicită căci obiectele sunt însoțite de o aură mnemonică, ivită din amintiri și durată în timp. Ele au trăit lângă cel ce le poseda și, la rândul său, el le-a fost partener, între ei s-a constituit o relație proprie, individuală și unică. De aici îi provine longevitatea. Dintr-o reciprocitate.

Orhan Pamuk în *Muzeul inocenței* restituie avatarurile și accidentele care l-au făcut să achiziționeze obiectele ce le expune azi în vitrinele din domiciliul său la Istanbul. În acest modest parcurs pe care-l propun aici, evit enumerarea și evocarea obiectelor cumpărate în locuri diverse. Ipoteza nu ar avea nimic dezonorant, dar mă tem că s-ar reduce la un catalog de amintiri personale legate de un context, de o alegere, de monologul unui amator fără alt partener decât el însuși. Sigur, astfel se pot detașa zone privilegiate sau teritorii rămase fără însemn, n-am **decât o urmă** din călătoria decepționantă la Buenos Aires – poate și de aceea lipsa de rezonanță afectivă – dar mă opresc adesea în fața unei statui italiene descoperite într-un talcioc californian unde se vindeau pălării de cowboy, puști și ceasuri, o fotogramă a începuturilor Americii. Nu-mi dezlipesc ochii de pe un tablou descoperit la Wroclaw dar regret absența oricărui talisman african. Obiectele pot desena o hartă a rendez–vous-urilor avute în spațiu, ele reconstituie un loc, un magazin, o culoare a zilei. Ele sunt expresia unei decizii individuale, a unei alegeri solitare, a unei implicări asumate. Ele nu-mi vorbesc decât despre mine și relația constituită cu un spațiu. Ele atestă solitudinea unui călător. Călător bucuros, evident, dar călător fără partener. Însingurat.

Aceasta ar fi putut fi o pistă, rapid sacrificată, căci nu dorința de a reconstitui drumurile mele mi-a inspirat rândurile ce urmează, ci aceea de a regăsi prieteni și cuvinte depozitate în mine grație obiectelor care le conservă și astfel reînvie întâlniri, gesturi, vorbe. Nu obiectele în sine le iubesc, ci încărcătura afectivă de care încă dispun de fiecare dată când le privesc. Puterea lor nu doar de a evoca locuri și spații, ci oameni și clipe de viață. Ele atestă persistența unui schimb amical, și nu se rezumă la monologul unui colecționar. Obiecte încărcate de umanitatea prietenilor care, într-un moment sau altul, mi le-au oferit. Pe ei îi caut, reînvii și regăsesc.

Obiectele pot fi seducătoare, atrăgătoare pentru un amator care le reperează într-o vitrină ce le expune pentru vânzare, obiecte în așteptarea unui cumpărător ca prostituatele în vitrinele de la Amsterdam. Obiecte neutre, disponibile. Ele se personalizează prin achiziție. Uneori circulația le poate fi stagnată în numele unei afecțiuni pe care cel care le-a achiziționat o resimte sau continuă în numele unei indiferențe care nu refuză tranzacțiile și le reînscrie în circuitul comercial. Obiecte migratoare, fără apartenență nici destinație precisă. Obiecte pe care deseori le aleg, le acumulez, experiența agreabilă a amatorului satisfăcut de selecția efectuată și de posibilitatea de a supraviețui în prezența lor. Luchino Visconti în filmul său testamentar *Violență și pasiune* se identifică cu figura unui profesor prizonier al fastului imobiliar și al capodoperelor pe care le acumulează, profesor ce „uită oamenii", deploră regizorul octogenar. Profesorul, progresiv, se izolează într-o ci-

tadelă a frumuseții cu prețul ascezei de prezența umană ce îi va invada spațiul personal și îi va nărui construcția căreia i-a lipsit cimentul unor parteneri de viață, a unei comunități. Pustnic refugiat în artă, el nu rezistă asalturilor din exterior sub presiunea cărora sfârșește prin a capitula dezorientat. Obiectele pot ameți sau consola, dar, orfane de oameni, ele nu sunt decât paliative iluzorii. Iată testamentul lui Visconti, concluzia unui amant însingurat! «Ce qui compte ce sont les hommes et leurs problèmes, pas les choses qu'ils produisent et que l'on colectionne», mărturisește regizorul octogenar. Există însă în literatură o altă manieră de a exista a obiectelor, ea e asimilată unui contract și unui angajament de fidelitate. Obiecte de astă dată unice, asociate unei istorii familiare, embleme personale pe care amanții și le oferă ca garanții ale unei pasiuni astfel conservate: inelul Melizandei sau batista oferită Desdemonei nu pot fi niciodată despărțite de partener, cu riscul ca o asemenea înstrăinare să devină tragic simbol de trădare. Aceste obiecte le-am numit *obiecte tranzitive* căci obiecte a căror valoare nu e intrinsecă ci dependentă de respectul relației pe care, reciproc, ele o oficializează. A le conserva e proba de certitudine afectivă, a le rătăci sau pierde de flagrantă rupere a contractului ce-l pecetluiau. *Obiectul tranzitiv* consemnează persistența unei iubiri, dar rătăcirea lui devine sinonimă de contrariere flagrantă a acesteia. Batista furată a Desdemonei, inelul rătăcit al Melizandei, medalioanele din *Cosi fan tutte* și câte altele se înscriu într-un dispozitiv dramatic ale cărui consecințe depind de destinul obiectelor mai mult chiar decât actele personajelor. Ele fac și desfac iubirile căci ca dar sunt asimilate unui simptom de fidelitate dar, dimpotrivă, pierdute, devin proba unei vinovate ruperi de contract.

Obiectele pe care le evoc aici sunt obiecte ce dispun, cert, de o doză de tranzitivitate, aceea a prieteniei, dar fără a fi asociate unei angajări erotice sau unui jurământ pasional. Ele sunt doar personalizate, individualizate și ca atare îmi permit să reconstitui scene de memorie. Obiecte ce poartă semnătura unei prezențe si prezervă, acum, în timp, nostalgia unei absențe, a unor dispariții sau tăceri definitive.

De ce, singur sau însoțit, frecventez anticariate, talciocuri, târguri? Pentru a uita lumea. Acolo mă despart de ea și această suspensie temporară a sa mă reconfortează. Total absorbit, dăruit explorării vigilente mă despart de cotidian și mă dărui, ca un personaj dostoievskian, ruletei și hazardului. O consignație e sala mea de joc. Cineva îmi replică subtil că astfel contrariez vocația spectatorului ce sunt, supus acestui destin al dispariției teatrale care constă în a te bucura de un „fragment de viață" al cărui martor ești fără a încerca nici reuși să-l conservi concret, tangibil, în timp. Exasperat de atâta dispariție mă consolez grație obiectelor care sunt pentru mine un paliativ. Prins între atracția pentru ele și pasiunea, contrarie, îmi recunosc indecizia care mă constituie: „iubire și neiubire de teatru". Nu sunt singurul căci artiști și spectatori se recunosc în această sfâșiere, dar dacă „iubirea" le e comună, manifestările „neiubirii" diferă și le disting individual. Unul se îndepărtează de scenă pentru a-și căuta remediu în cinema, altul în scris... „neiubirea" e partea necesară, secretă care contestă „iubirea" și totodată o anima. Abuzul de iubire e dăunător teatrului și... iubirii înseși.

(Din volumul *Parisul personal. Casa cu daruri*, Nemira, București, 2015).

George BANU *este teatrolog și profesor universitar la Sorbona, Paris. Membru de onoare al Academiei Române din 2013.*

Rodica BINDER (Germania)

Ce rămâne...

În urmă a rămas o locuință complet goală, din ai cărei pereți a trebuit smuls și ultimul cui. Mici găuri, conturul vag și fantomatic al tablourilor care ne-au însoțit din copilărie și până la momentul plecării definitive din țară era tot ce mai amintea de existența unei familii, în ziua când s-a efectuat predarea locuinței funcționarilor de la ICRAL. Cusurgii, obraznici, venali, și-au încheiat inspecția sfidător și nemilos: au bătut scânduri peste ușa de intrare a apartamentului. Era ca și cum ar fi căzut capacul unui coșciug deasupra a tot ce trăisem între pereții înalți ai apartamentului, aruncând în întuneric și ce văzusem prin ferestrele larg croite.

După niște ani de așteptări, după darea afară din serviciu, după șicane și sfredelitoare incertitudini, am plecat legal din țară în ultima fază a dictaturii ceaușiste. Ni s-a permis să luăm cu noi un număr restrâns de obiecte de strictă necesitate, conform unei liste oficiale, acribic întocmită. Contra unor costuri suplimentare, în urma unei expertize speciale, fotografii de familie, schițe de scenografie, acvarele și tablouri în ulei, semnate de răposatul meu socru, pictor de meserie, cu studii la Dresda, mai modestele mele lucrări de grafică, câteva piese din vechi servicii de porțelan fin în care ceștile aveau și amintiri, au ajuns și ele într-o ladă de lemn, bătută în cuie, sigilată. În prealabil, fiecare obiect a trecut pe sub ochii funcționarilor de la muzeu, a fost avizat, ștampilat, practic, *răscumpărat*. Nu toate bunurile salvate la plecarea din țară sau cele recuperate cu ocazia vizitelor ulterioare, după prăbușirea Cortinei de Fier, unele având valoare anticarială, își vor afla locul în viitoarea locuință din Koln. În urma unor renovări și remobilări, au fost scoase din uz când micile covoare oltenești și bucovinene, când o parte din vesela adusă din țară, obiecte de artizanat... Păstrate în cutii de carton, depozitate în pivniță – ele semnalizează începutul unei parțiale despărțiri materiale de trecut, al încropirii unui nou *acasă*, mai purist, mai esențializat, întru totul diferit de cel din România.

Înalta oglindă neagră, în stil Altdeutsch, covorul mare, fotoliul bătrânesc, candelabrul din sufragerie, le revedem în casa bunilor și vechilor noștri prieteni din Timișoara. Unele piese le-am vândut, altele le-am dăruit. Este bine că ele mai există, că sunt în mâini bune. Dar o ușoară strângere de inimă tot ne încearcă ori de câte ori revedem în amintire sau în fotografii, imaginile camerei cu mobilă neagră, într-un vag Jugendstil, ale celei cu mobilă albă, realizată după proiectul socrului meu, în stil Bauhaus...

Obiectele cu adevărat *importante* au rămas cele având o încărcătură identitară și o valoare mai degrabă imaterială, simbolică.

Cărțile – beletristică dar mai cu seamă scrierile de specialitate, împreună cu lucrările de diplomă, extrase din articolele publicate în *Analele Universității*, teza de doctorat au suferit același regim, doar că, împachetate conform prescripțiilor, le-am expediat separat, pe adresa rudelor soțului, cu prețul suplimentar al absolvirii unor cozi interminabile în fața ghișeelor de la poștă, în semiîntuneric și frig. Sacrificiul părea a fi fost pe măsura unei nevoi vitale de

a fi şi rămâne înconjurată de cărţi, ceea ce explică poate, atunci ca şi acum, incapacitatea de a mă despărţi de ele, inclusiv de cele pe care nu le am mai răsfoit de mai mulţi ani. Faţă de cei care şi au riscat viaţa fugind din ţară, neluând cu ei nimic altceva decât setea de libertate şi speranţa de mai bine, am avut un statut privilegiat, oricât de traumatizante şi umilitoare au fost procedurile în vigoare.

Am descins din tren în Germania, la Nurenberg. În gară ne aştepta fratele soţului care ne a condus la centrul de primire a refugiaţilor. Din aşa numitul *Begrussungsgeld*, o primă de sosire în numerar, am pregătit un pachet cu bunătăţi pe care l am expediat părinţilor mei rămaşi în ţară. A fost primul cadou dintr o serie fără sfârşit, a fost un dar foarte prozaic şi totuşi atât de vital, de reconfortant, de consolator în acei ani de frig, foamete şi spaime, ca şi în cei care au urmat imediat după prăbuşirea dictaturii. Mai târziu, chiar şi după ce mărfurile apusului şi au aflat locul şi pe rafturile prăvăliilor din est, am continuat să facem cadouri vechilor prieteni, personalizându le în aşa fel încât ele să deţină şi o funcţie de *aducere aminte*. Bunăoară, cu diverse ocazii, sărbători, aniversări, am oferit părinţilor şi celor dragi din ţară dar şi din străinătate, desene, mici tablouri *manu propria*. Am rămas în contact şi după plecarea în Germania cu unii artişti plastici timişoreni. Păstrez cu sfinţenie şi privesc cu plăcere şi nostalgie darurile pe care ei mi le au făcut, cât mai erau în viaţă: un desen în peniţă şi câteva gravuri ale graficienei Xenia Heraclide Vreme, fosta mea profesoară, o sculptură în bronz intitulată *Joc*, semnată de Peter Jecza.


Fostul liceu german „Banatia",
azi Facultatea de Medicină, Timişoara

Printre cele mai intime dar în acelaşi timp şi cele mai perisabile obiecte care ne definesc, figurează desigur, hainele. La Nurnberg, în procedurile de primire a strămutaţilor şi refugiaţilor era inclusă şi o descindere la aşa numita *Kleiderkammer*, magazia cu veştminte. O distinsă doamnă, care oficia servicii caritative, ne a invitat să ne alegem ce ne place din rafturile pline. Văzând că ezitam, că eram stânjeniţi şi trişti, ne a dăruit ea câteva haine nou nouţe, între care, mie, un frumos deux pièces de lână roşie, cu care aveam să mă prezint câteva luni mai târziu la interviul pentru angajare. A fost un prim cadou care mi a adus noroc. Păstrez şi azi acest complet, chiar dacă nu l mai port.

După ce am trecut prin toate vămile şi etapele încetăţenirii şi legalizării actelor, ni s a pus la dispoziţie o locuinţă de tranziţie, într o tristă clădire construită în pripă, după război, situată într un cartier mai sărman al Bonnului.

Eram într un *limes*, plecaţi dintr un loc în care nu ne mai puteam întoarce, ajunşi într unul care nu era încă al nostru. Am avut cu ce ne acoperi şi din ce mânca, din grija organizaţiilor caritative, am fost

feriţi de spectrul unui naufragiu. Indemnizaţiile de şomaj le-am perceput ca pe o obligaţie de a ne afla cât de curând un loc de muncă. Prezenţa unor oameni fără adăpost, vegetând în preajma gării din Bonn, nebăgaţi în seamă de trecători, dezolantul spectacol oferit zilnic de locatarii din vecini, şomeri de lungă durată cu familiile lor, decăzuţi, brutali, alcoolizaţi, aruncau o vagă umbră asupra speranţelor de mai bine dar în acelaşi timp ne îndârjeau eforturile de a sta cât mai repede cu putinţă pe picioare proprii.

În sfârşit, au sosit şi cele două lăzi din România. Au fost depuse în ploaie, în curtea clădirii. Nu le-am deschis imediat, urma să ne mutăm la Köln. Reuşisem să fim admişi în calitatea de colaboratori externi la redacţia în limba română a postului, doar de radio pe atunci, Deutsche Welle având, până în 2003, sediul la Köln. M-am prezentat la acest prim interviu îmbrăcată în pomenitul costum roşu. Dialogul a decurs cât se poate de firesc, nu urmasem nici un curs de pregătire în acest sens. Abia când am ajuns acasă, privindu-mă mai atent în oglinda din baie, am observat că aveam în păr urme minuscule de vopsea albă. Telefonul prin care am fost chemată să mă prezint de urgenţă m-a surprins în timp ce zugrăveam pereţii apartamentului, complet gol. Peste doar câteva luni, după cursuri de specializare şi un asiduu efort de reprofesionalizare, am fost angajată permanent. Astfel am beneficiat de rarissima şansă de a exercita o nouă profesie, de redactor radio, în limba mea maternă, într-o ţară străină şi liberă.

Mi-am luat rămas bun şi de la gândul de a continua cariera universitară în Germania. Oricum, la finele anilor 80, piaţa de muncă avea un surplus de licenţiaţi în ştiinţe umaniste despre care se spunea pe atunci că sunt muritori de foame.

În noua mea profesie, cărţile de specialitate expediate poştal din România, înaintea plecării, volume şi studii de teorie literară, semantică, semiotică, nu şi



„Joc” de Peter Jecza
(sculptură în bronz)

mai aveau rostul. Ele îmi reamintesc azi, căci le păstrez în bibliotecă, de anii în care subtilităţile teoriilor literare şi lingvistice îmi ofereau nu doar mie, ci şi membrilor Cercului de Semiotică, revelaţii şi

satisfacţii profesionale şi un refugiu din calea unei realităţi tot mai greu suportabile Iar tot ce mi a rămas din lectura acestor opusuri cu creionul în mână, din dezbaterile şi sesiunile ştiinţifice la care am participat, mi a servit cu asupra de măsură în noua mea profesie, care avea să mi mai rezerve între multe ocazii fericite şi aceea de a cunoaşte şi sta de vorbă cu scriitori, artişti, filozofi

Dintre toate cărţile în limba română, franceză sau germană, luate din ţară, la care s au adăugat în timp sutele cumpărate ori primite în dar aici, acestea din urmă cu diverse dedicaţii (iată şi de ce nu pot renunţa la ele), un volum are valoarea unui talisman. Învăţasem să citesc înainte de a merge la şcoală. Mama mai cu seamă, care şi acum, la vârsta de 96 de ani, mă ţine la curent, aflând din ziare şi de la TV, cu ce se mai întâmplă în cultura Timişoarei, mi a alimentat cu generozitate această pasiune timpurie, cumpărându mi mereu şi mereu cărţi, dintre care nu puţine au rămas în casa părintească.

În 1958 apăruse într un tiraj de 30 150 de exemplare, pe *hârtie velină biblie de 35 gr mp*, un volum cartonat, de culoare cenuşie, pe a cărui copertă era înscris cu litere aurii doar un nume *Eminescu* Ediţia îngrijită de Perpessicius, conţine poeziile antume datate conform anului primei lor apariţii şi poemele postume Citită şi răscitită, cartea poartă însemnele trecerii timpului Nu are un loc fix în bibliotecile locuinţei, a fost şi a rămas pentru mine, şi la modul propriu, o carte de căpătâi, de care mă leagă mai vechi şi mai noi amintiri În clasa a IV a învăţasem *Luceafărul* pe de rost, performanţă răsplătită cu o apariţie la scenă deschisă la serbarea de sfârşit de an am recitat poemul. Mai târziu, în anii de liceu, am participat la olimpiadele de limba şi literatura română În clasa a X a, la faza pe ţară, am obţinut premiul II un stilou Pelican cu peniţă de aur (pierdut), o insignă, o am şi acum, mai multe cărţi Subiectul *Luceafărul, sinteză a poeziei eminesciene*

Toate preocupările teoretice, preferinţele literare şi interesele profesionale din deceniile care au urmat, nu mi au putut reprima nevoia de a reciti, în clipe de răgaz şi intimitate, unele texte incluse în pomenitul volum. Am ajuns să ştiu pe de rost, fără să fi făcut efortul de a le învăţa, fragmente şi poeme întregi, să refuz să citesc poeziile lui Eminescu într o altă ediţie decât cea din 1958, de care nu m am mai despărţit. În acest răstimp, grila mea de lectură a suferit modificări succesive, a luat unele distanţe critice, independent de aşa



Lângă ediţia Perpessicius (1958),
o insignă de la Olimpiada de limba română

numita campanie de demitizare a poetului, începută în țară către finele secolului. Expunând la Köln, în urmă cu peste un deceniu, în fața unui public românesc la un centru de cultură est-european, temeiurile disputelor stârnite postum de publicistica poetului, am fost vehement învinuită de câteva persoane de a mă fi făcut părtașă nici mai mult nici mai puțin decât la sacrilegiul demontării marelui poet național!

Episodul m-a confruntat cu un paradox: caracterul *cvasi sacral* al vechiului volum de poezii, la origine un simplu *obiect*, nu s-a soldat în memoria mea afectivă și în percepția operei poetului cu nemijlocita sacralizare a textelor.

Azi, când cărțile pe suport electronic, *E-Book*, oferă celor pe care *cărțile îi dau afară din casă* foarte comoda ocazie de a renunța la biblioteci spre a câștiga spațiu, încrâncenarea cu care țin la cărți, la cele aduse din țară și la cele cumpărate aici, la cele rămase în apartamentul mamei, până și la cele pe care nu le voi mai reciti vreodată, se sustrage oricărei explicații raționale.

Și totuși, îmi amintesc că abia instalați foarte spartan în apartamentul cu chirie, total nemobilat, la Köln, am și cumpărat prin subscripție, în rate, enciclopedia Brockhaus, legată în piele, în 30 de volume. Era primul cadou pe care ni l-am făcut, antepenultima ediție clasică a celebrului lexicon. Din 2002 el nu mai există decît în formă digitală.

Scriind aceste rânduri la scurtă vreme după trecerea lui Umberto Eco în neființă (scrierile sale teoretice mi-au marcat biografia intelectuală iar lectura celor literare și publicistice m-a entuziasmat de fiecare dată), îmi amintesc că într-unul din eseurile sale își imagina că, după un blackout digital, ar putea trăi retras în casa sa din Piemont, citind și recitind, la lumina opaițului, cărțile din imensa sa bibliotecă.

Deși, practic, o catastrofă de acest fel pare exclusă, ideea unei recluziuni între cărți, tablouri, fotografii,



albume de artă, mi se pare realmente salvatoare și consolatoare.

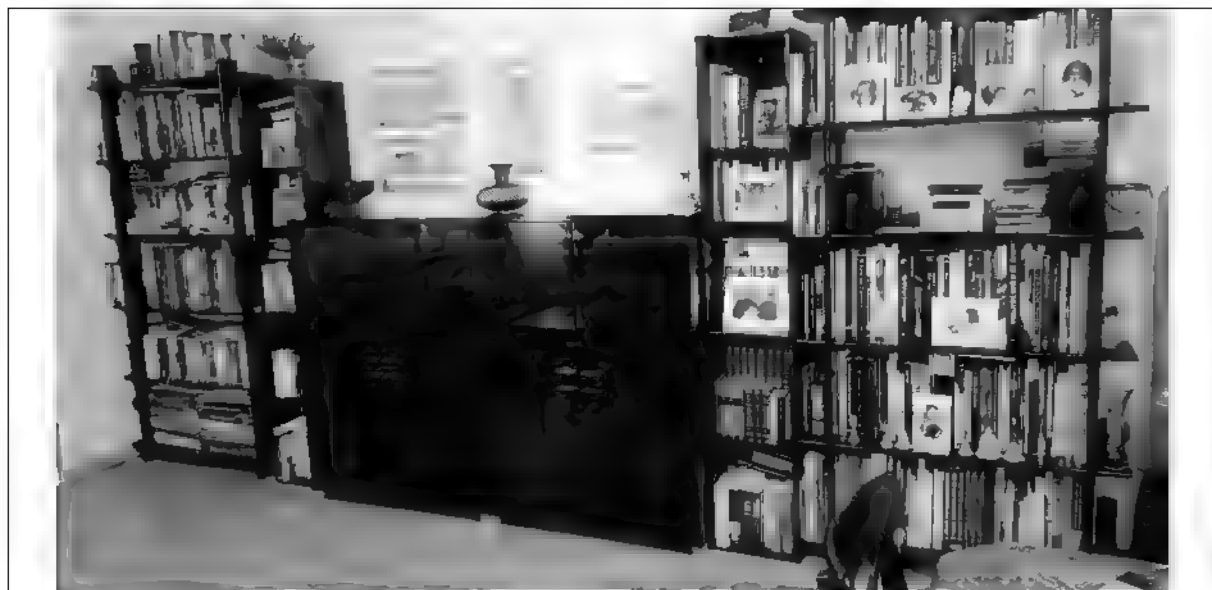
P.S. Ne definesc obiectele cu adevărat? Și da și nu. Roland Barthes descoperea în obiecte un caracter autarhic, oarecum potrivnic utilizatorului sau posesorului. Nu altfel întrevedea Walter Benjamin această relație atunci când deplângea dispariția unei anumite călduri a obiectelor de uz curent, ba mai mult, caracterul lor antiuman. Dimpotrivă, antropologul britanic

David Miller este convins că indivizii ar fi, din mai multe puncte de vedere, ei înşişi produse ale obiectelor pe care le posedă. Precum se vede, relaţia individului cu obiectele, încă mai complicată în cazul dezrădăcinaţilor, are profunde valenţe filozofice şi sociologice.

Întâmplarea face ca în numărul dublu, februarie-martie 2016 al revistei *Philosophie*, sociologul german foarte la modă, Hartmut Rosa, să se ocupe pe scurt, cu unele referinţe istorice, tocmai de această relaţie în societatea de consum, declarându-se sufocat, după sărbătoarea Crăciunului, de prezenţa unor obiecte de tot felul. El observă că ideea păstrării unor bunuri materiale a dobândit în modernitatea târzie un caracter sacral, că obiectele, considerate fiind drept purtătoare de amintiri şi încărcături identitare, sunt transferate astfel din ordinea cotidiană într-un regim atemporal. Acelaşi reflex de conservare se observă şi în încercările de a salva gheţarii, pădurile, speciile de animale şi plante etc. Or, tocmai extrema mobilitate a lumii postmoderne, uniformizarea prin globalizare, dislocările succesive, schimbarea de mai multe ori pe parcursul unei vieţi a partenerilor şi profesiilor, stimulează tendinţele de sacralizare a obiectelor. Hartmut Rosa se întreabă la începutul eseului său: *Ce păstrez, ce arunc*? Răspunsul se lasă aşteptat poate şi fiindcă opţiunea, deloc simplă, este strict individuală şi, în cel mai înalt grad, subiectivă.

Ciudat este că sociologului german i-a scăpat din vedere un fenomen interesant, aşa numita modă *vintage* în vestimentaţie şi mobilier. Patina vremii este aplicată artificial asupra obiectelor noi. În relaţia lor cu posesorii, acestea sunt vide, lipsite de un trecut pe care însă, în ochii privitorilor, îl simulează ca fiind purtător şi păstrător de tradiţii şi amintiri.

Rodica BINDER *este jurnalistă culturală, eseistă, fost redactor la Departamentul Român al postului de radio-TV Deutsche Welle (Bonn)*.



Biblioteca din camera de zi.

Angela BRATSOU (Grecia)

Între două lumi

Fiind noi o familie mixtă româno-greacă, plecarea din România unui comunism „a toate cuceritor" a fost, paradoxal pentru acele vremuri, una legală; prin consecință, am avut dreptul de a lua cu noi un vagon plin cu lucruri care ne încropeau gospodăria din România. Întregul proces era unul devastator, dar era un avantaj incontestabil față de cele doar 20 de kilograme de persoană ale celorlalți expatriați legali, pentru a nu mai aminti de „hainele de pe noi" ale celor disperați sau mai curajoși.

Vagonul era unul mare, de transportat vite, sau cereale, așa că la destinație, preluând valorosul conținut, lupta mea crâncenă a fost una cu mirosul puternic de șoareci.

Dar nu asta a fost problema noastră: cum-necum, am putut să luăm cu noi „cățel și purcel", să ne umplem golul interior folosind cârje materiale. Oricât ne-am străduit noi și oricât de mare a fost ajutorul dat de ai noștri, abia am reușit să umplem cu viața noastră întreagă o jumătate de vagon. Restul l-au ocupat lucruri pentru alții, mai puțin norocoși ca noi. Păstrez încă inventarul amănunțit al fiecărei cutii, al fiecărui obiect ce era parte din viața noastră de-atunci. Așa cum păstrez și actele de circulație și vamă ale mașinii care ne-a dus definitiv dincolo de podul de la Giurgiu; sau, cum s-a dovedit ulterior, aproape definitiv.

Trierea obiectelor care urmau să ne însoțească în noua viață a fost făcută pe criterii de utilitate, dar și după importanța lor simbolică. Pentru că nu eram niște bogați, utile am socotit a ne fi cam toate. Însă un loc important în viața noastră au ocupat întotdeauna cărțile și aveam chiar multe. Le-am împărțit doar în două categorii: cele ce vor rămâne provizoriu în biblioteca părinților – obosisem de atâta scris în inventar – și cele ce ne vor urma. Dincolo de preferințele personale, citesc în inventarul impus, cel migălos și meticulos întocmit, titlurile unor cărți luate pentru a constitui pentru copilul nostru o moștenire de cultură românească, un ajutor în formarea personalității sale: vestitele culegeri de matematică ale lui Gheba, alături de *Basmele românilor* de Ion Creangă, *La țigănci* de Mircea Eliade, lângă *Decameronul* lui Boccacio. Și tot așa, o listă foarte lungă. Mă bucură faptul că, deși atât de tineri, am fost atât de maturi! Și mai citesc ceva în inventar – sunt enumerate acolo albumele de fotografii... În lumea diasporei noastre căutam în acest fel să umplem cu ele niște tipare străine, să umplem spațiul mental și cel din afara noastră cu obiecte talisman – niște chei personale de acces la un alt nivel spiritual.

Amândoi avem neamuri numeroase. Așa că ani buni am tot trecut de-o parte și de alta granițele, încărcați de cadouri pentru ele și prietenii noștri. Obiecte de artizanat românesc, macrameuri migăloase, țuică în vestita ploscă de lemn, instrumente muzicale și discuri de vinilin cu muzică românească, albume de pictură românească, fețe de masă din damasc, platouri din inox... sunt cele pe care mi le amintesc acum, dintre cadourile aduse din țară, cu un efort imens și nedrept – mă refer nu doar la bani ci și la alergătura în găsirea lor. Am fost însă norocoși: am

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA
VAMA PLOIEŞTI
LIBER DE VAMĂ
Nr ... din ...
Nr sigilii aplicate
Vameş

1) 1 pernă electrică — colet 15
2) set becuri pom de iarnă — colet 18
3) album fotografic
4) set rotring — colet 15
5) 1 mixer românesc
6) 1 cîntar bucătărie — colet 17 şi geamantan
7) 1 lustră 3 braţe — colet 17 şi 19
8) 1 lustră 2 braţe — colet 1. şi 19
9) 1 lustră 1 braţe — colet 17
10) 1 prelungitor cu priză 10 m
11) 2 prelungitor 2 m
12) 1 maşină tocat carne manuală
13) 1 maşină măcinat nuci manuală
14) 2 stropitori rufe plastic
15) set pentru ornat torturi plastic
16) 1 per.mănuşi cauciuc
17) elemente prindere galerie în perete — colet 19
18) 1 aspirator praf rom. — colet 25
19) scule uz casnic — colet 26
20) bormaşină
21) letcon electric
22) cîntar baie
23) chei fixe 10 buc.
24) 2 veioze pat
25) 5 becuri — geamantan ne...
26) 1 cutie bijuterii — geamantan ne...
27) 1 fierbător electric — geamantan ve...
28) 1 trusă unghii — "
29) 12 casete muzică — "
30) fotografii + cariosa...

Lista de obiecte pentru vamă

primit multe cadouri de la rude și prieteni – în bani, îmbrăcăminte și sfaturi.

Așa cum spuneam, nici neamul meu din România nu era mai puțin numeros, în plus era net mai nevoiaș, așa că tot ceea ce puteam aduce din Grecia era salutat cu multă căldură. Câtă halva, coniac Metaxa, suc concentrat de portocale, stafide, măsline și uleiul lor am tot cărat cel puțin în primii ani – am fi putut să deschidem o prăvălie! Dar banii dăruiți, oricât de puțini... ei bine, banii erau cel mai bine primiți!

Șocul instalării într-un spațiu cultural diferit a fost cumva atenuat de faptul că, pur și simplu, am făcut în realitate o mutare dintr-un oraș în altul, e drept, la mare depărtare între ele, cu aproape tot ceea ce aveam și ce ne era familiar. În scurt timp ne-am dat seama și singuri că unele dintre bunurile noastre aduse cu atâtea sacrificii erau necorespunzătoare, așa că trebuiau înlocuite. Treptat, destul de repede, doar cărțile, albumele de fotografii și unele obiecte de artă au mai rămas să ne aducă aminte de trecut. Restul au fost duse la țară, sau au fost dăruite unor prieteni ori unor cunoscuți.

Diplomele de studii românești, atestările noastre profesionale, aduse cu mare grijă și speranță într-o lume necunoscută, au jucat, cred, un rol special. Au fost o dovadă a capacității, recunoscută destul de ușor, dar și un sprijin moral în calea nedreptăților vieții și unul practic în integrarea în societatea greacă.

Obiectele, în general, le socotesc niște unelte necesare, dar nu de neînlocuit. Nu cred să existe, cel puțin nu-mi amintesc de un obiect pierdut pe care să-l regret așa cum regret oamenii plecați din diverse motive din viața mea. Am dăruit chiar obiecte prețioase, dar tot nu regret. Chiar și cărțile dragi – împrumutate și neînapoiate – nu sunt un regret prea mare: o carte necitită, rămasă neatinsă într-o bibliotecă, parcă nici nu există. Și dacă aceste cărți sunt, ca și mine, niște călătoare, sigur au făcut picioare și de la noul proprietar, pentru a se lăsa citite...

La început mi-au lipsit prietenii mei români; până mi-am făcut prieteni noi, greci. Drumurile dese în țară, internetul și poșta ne țin însă în legătură cu cei vechi, așa că sigur am câștigat până la urmă, nu am pierdut deloc. Desigur, teoretic, îmi lipseau mititeii, borșul, smântâna, laptele bătut, cozonacul, cărțile noi. De ce teoretic? Pentru că am făcut călătorii foarte dese în țară, de turism sau de lucru, din care mă întorceam cu poftele împlinite și cu geamantane întregi burdușite cu cărți. A venit rapid și epoca dirijată de farfuriile de satelit, email, skype și facebook – deci suntem la curent cu tot ce se întâmplă în țară – iar eu descopăr că deși acum în Atena există magazine cu produse românești, prefer să le consum la sursă. Ce îmi lipsește? Ceea ce a lipsit și va lipsi întotdeauna unui expatriat: când sunt în Atena îmi lipsește *acasa* din România și când sunt acolo, nu știu de ce, mi-e tare dor de *acasa* din Atena...

Vreau să spun că acum, după atâția ani, aparțin ambelor lumi. Mobilitatea aceasta a mea, apartenența culturală multiplă, este ilustrată cel mai bine de bibliotecile mele, în care foarte pașnic și armonios își împart rafturile cărți în mai multe limbi. Le răsfoim cu egală plăcere și ne ajută încă să estompăm doruri nelămurite. Și albumele de fotografii își au rolul lor: împăciuitori stau alături de înaintași greci vajnici și mustăcioși și de frumuseți elene, ochii albaștri și pletele blonde ale neamului meu...

Angela BRATSOU *este traducătoare, mediator cultural. Stabilită în Grecia.*

Jan CORNELIUS (Germania)

Omnia mea mecum porto

Când am scăpat din închisoarea României comuniste, în decembrie 1977, printr-o potrivire neașteptată, ciudată și fericită de întâmplări, similară tragerii lozului cel mare la loto, nu mi-am luat cu mine, urcându-mă în trenul Arad-Viena, decât valiza cu haine și articole de igienă. Eram plin de speranță și disperare. Plecam chipurile în vizită, cu o viză de turist, dar știam că nu mă voi mai întoarce niciodată. Mi-ar fi plăcut desigur să mai iau cu mine manuscrisul unor texte pe care le scrisesem, dar n-am îndrăznit, pentru a nu mă face suspect la un control al bagajelor în tren și a fi apoi întors cu un zdravăn picior în fund acasă. Mai aveam în valiză două ii, pe care le-am arătat în tren unei doamne foarte amabile și triste din Viena, care ședea întâmplător cu mine în compartiment și care fusese la înmormântarea mamei ei în Ungaria. Ea a fost, ca să zic așa, primul om vestic cu care am conversat în germană. Chiar dacă am avut pe ici, colo probleme de exprimare, datorită dialectului pe care-l folosisem până acum în cotidian, a fost o discuție plăcută și plină de afecțiune. S-a oferit brusc să-mi cumpere iile. Mi-a dat pentru ele 100 de mărci, ceea ce mi se părea enorm, aveam impresia că sunt bogat de pe-acuma.

Nu știam unde și la cine voi locui, numai de făcut cadouri nu-mi ardea mie pe vremea aia. Dacă am primit cadouri? În principiu da, cum ar spune Radio Erevan, chiar dacă nu mi-a dăruit nimeni nimic. Dar cele 100 de mărci primite de la doamna necunoscută pentru ii, le văd astăzi ca pe-un cadou. Chiar dacă unii ar putea riposta că aici este de fapt vorba de-un act de vânzare-cumpărare, sunt convins că femeia a vrut să mă ajute prin achiziționarea iilor.

Prima întoarcere în țară a avut loc doi ani buni după plecare – obținusem cetățenia germană și renunțarea la cetățenia română. După aceea drumurile înapoi se reluau anual în vară, căci părinții mei trăiau, firește, la Timișoara. Mă întorceam de fiecare dată cu mașina burdușită de plesnea cu alimente, articole igienice, haine, ciocolată și dulciuri și unele mici fleacuri colorate, pe care le dăruiam în parte părinților, în parte le cadoriseam în stânga și-n dreapta, prietenilor și cunoscuților. Orice duceai, era binevenit, în România în anii '80 domnea o secetă cumplită la toate nivelurile. Mă întorceam din România spre Germania anual cu mașina încărcată de cărțile pe care le cumpărasem în cursul anilor și pe care astăzi, în parte, nu le mai am.

M-au însoțit în migrație doar cărțile, care sunt un mare capitol în sine și pe care nu le consider obiecte în sensul întrebărilor puse. Ca de altfel și fotografiile sau scrisorile, pe care le posed în număr mare, nescoțându-le însă decât în proporție de 1% și extrem de rar din sertar.

Am fost întotdeauna atent să nu pierd nimic, nu ca alții. Dar lăsând gluma de-o parte, nu am fost niciodată atașat de obiecte, nu pentru că nu aș fi sentimental, dar pentru că probabil am avut senzația că păstrarea și implicit acumularea de obiecte sunt mai curând dăunătoare vieții prezente și viitoare. E ca și

cum ai pleca la drum relaxat și liber cu o valiză și cândva cari șapte, apoi șaptezeci de valize cu tine. Cred că memoria este oricum sârguincioasă foc și că își face ea strălucit treaba singură și fără să-i oferim noi prea multe ajutoare. Ba mai mult, amintirile dau uneori năvală, chiar și fără voia noastră. Cuvinte, mirosuri, sunete auzite întâmplător ne smulg, *à la Proust*, când ne așteptăm mai puțin din prezent și ne arată că timpul nu este unidimensional. Desigur, unii își transformă casa, *in extremis*, într-un frumos muzeu, asta își are uneori îndreptățirea dar prefer spațiile clare, cu multă lumină și loc berechet pentru noi planuri. Mă fascinează un tip precum Diogene, care a renunțat la toate obiectele sălășluind într-un butoi cu vedere la mare. „Omnia mea mecum porto”, vorba lui Cicero, preluată de fapt de la greci.

Nu am dus niciodată lipsa unor obiecte din România, ci numai a unor prieteni, a unor oameni.

Am fost adesea întrebat dacă mă simt român sau german. Deosebirile astea sunt artificiale și cu drag folosite de propaganda naționalistă. Cred că suntem cu toții un amestec de influențe, care nu poate fi înghesuit între anumite granițe. Mă simt cetățean al lumii, prietenii mei trăiesc în diferite țări, crezând cu toții în puterea magică a artei. Poate că de aceea, în decursul timpului, în camera mea de lucru, pe pereții pe care mi cade privirea când șed la computer, s-au adunat trei postere: un afiș de cinema pentru filmul *Le passé* al regizorului iranian în exil la Paris Asghar Farhadi. Filmul este o profund mișcătoare și rafinată coproducție franco-italiană din 2013 despre iubire, despărțire, singurătate și relațiile noastre cu trecutul.

Alături se află un poster înrămat, în care se vede interiorul bibliotecii Holland Park Library din Londra, după bombardamentul Blitz al nemților din



Pictură de Miroslav Barták

1940. Am descoperit acest poster în vitrina unei librării din Siena, în Toscana, în anii '80. Impresionant și grandios este că, în timp ce stau înfundați până la genunchi între ruinele bibliotecii bombardate, trei gentlemeni englezi cu pălărie și îmbrăcați impecabil, se uită imperturbabil la cărțile din rafturile rămase intacte și le răsfoiesc avizi de lectură, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

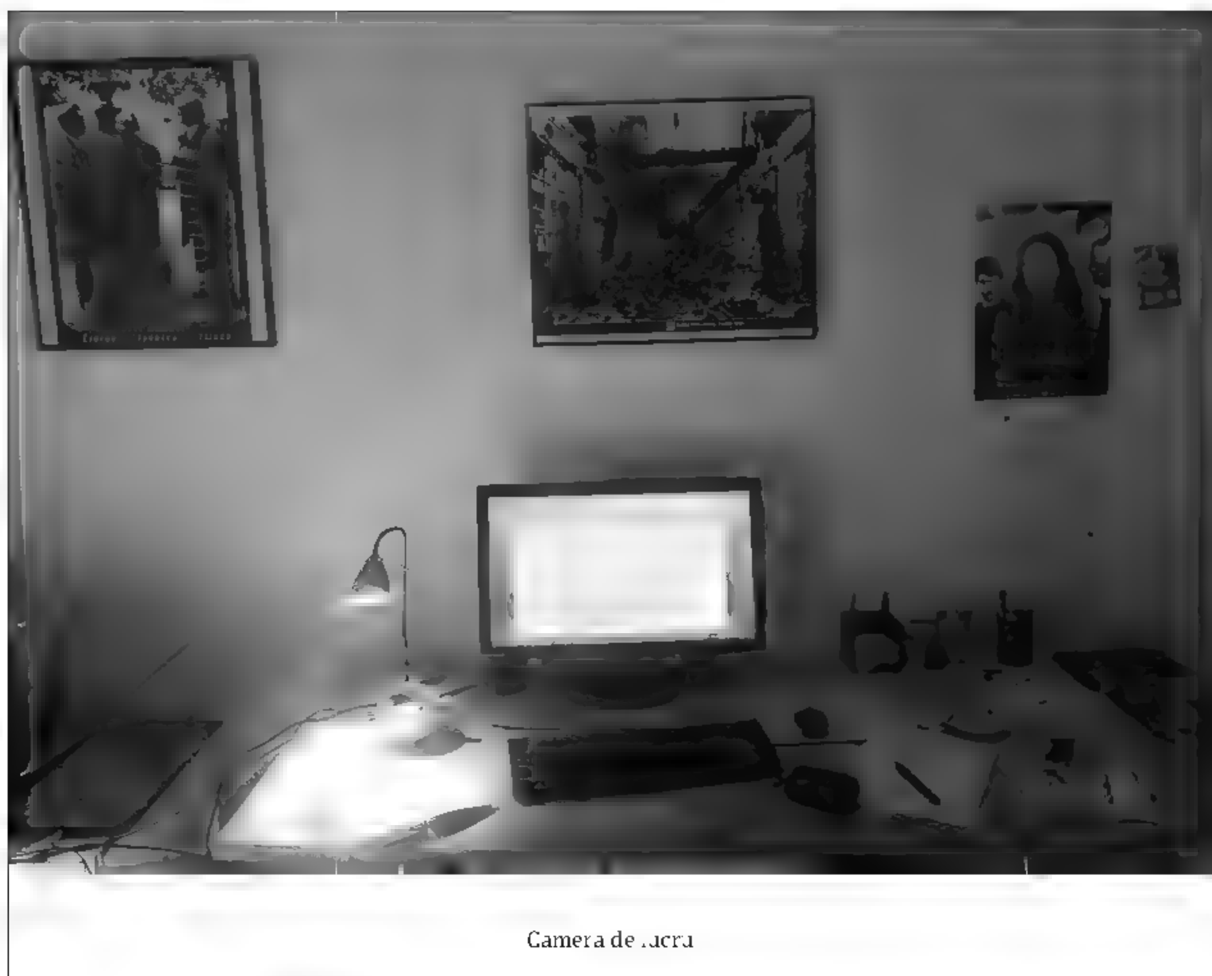
Lângă această fotografie se găsește posterul „Trei români”, care-i arată pe Cioran, Ionesco și Eliade discutând relaxați la Paris.

Apoi, pe alt perete, se află originalul a două cari

caturi celebre ale prietenului meu praghez Miroslav Bartak, care mi a ilustrat, în cursul timpului, cinci cărţi apărute în Germania Una din caricaturi e foarte asemănătoare cu o pictură kitsch, înduioşător de naivă, care se vedea, în anii copilăriei mele, mai în toate casele din Reşiţa doi copii trec un podeţ peste o râpă, în spatele lor este un mare înger păzitor alb, ocrotindu i să nu cadă în apă La Bartak unul din copii a căzut, din nefericire, de pe pod şi acum se ţine disperat de rama picturii Îngerul de pe pod se apleacă spre el şi se screme să l prindă de mână, ca să l tragă înapoi pe pod Când umorul uneşte naţiunile, îngerii pun şi ei mâna

Alături de Bartak se află o pictură suprarealistă a unui prieten român francez, pictorul parizian Tudor Banus Mi a dăruit o când l am prezentat acum zece ani la Dusseldorf

Jan CORNELIUS *este scriitor, jurnalist cultural, eseist, traducător Stabilit în Germania, la Dusseldorf*



Camera de lucru

Dinu FLĂMÂND (Franța)

Despre obiecte și despre cum ne trădează ele

Mi se cere să-mi trimit cârceii memoriei spre trecutul meu, unde ei să se acroșeze de diverse obiecte care au intersectat biografia mea. Să se înfășoare pe lângă ele și să încerce să dezvolte în acel bizar trecut anaerob o retroactivă viață vegetativă, cel puțin până când alți insidioși curenți ai uitării nu mă vor desprinde și de ele, fără ca eu să îmi dau seama, cum se și întâmplă îndeobște. Mi se și explică, de asemenea, că fastuoasa practică a anchetelor de opinie de prin publicații, ba chiar și din ceva mai solidele investigații psihico-sociologice care iau pulsul actualității ar avea de profitat de pe urma unor asemenea mărturii. Eu admit cu resemnare că sunt atâtea lucruri care îmi scapă, în strategia polimorfă a vremurilor mai noi! Dar cum invitația vine de la persoane pe care le simpatizez instinctiv, și care trec așadar cu bunăvoință peste statutul meu de incompetență în arta de a lua astfel de temperaturi, voi încerca să parazitez propria mea memorie.

Cred că primul obiect pe care am înțeles că se depusese colbul timpului, regretând deja vremea inconștienței în care mă jucam cu el fără să știu ce este, suflând ca într-un corn și mânuindu-l cu imaginația mea infantilă în rolurile pe care inocența mea i le atribuia, era o cămașă de obuz rămasă nu se știe cum prin podul casei noastre. Când, mai târziu, am înțeles că cilindrul acela de aramă conținuse în el un proiectil care fusese tras cu un tun, știam deja cum recuperează poezia anumite obiecte; poate pe urmele lui Blaga, mi-am imaginat că, producând lungi vocale la gura lui, din obiectul de metal iese sunetul gutural al războiului, așa cum marea își ține hula într-o scoică pe care o duci la ureche. Multă vreme am fost mândru de metafora pe care i-o găsisem, ba am scris și un mic poem pe această temă, apoi obiectul s-a pierdut din nou, iar după ce fratele meu l-a regăsit, a devenit un soi de involuntară vază pentru flori de câmp – ceea ce și azi ar putea să mai fie, dacă nu ar fi dispărut iarăși... Cred că la diverse intervale îmi aminteam și de alte obiecte sau reviste interbelice uitate de mătușile mele în același pod din casa de la Susenii Bârgăului, între ele și șaua pe care călărise tatăl meu când s-a întors de la război, masca lui de gaze, cureaua lui de ascuțit briciul, porthartul și alte obiecte rămase vii din acel război, mare încercare a uitării care îl lăsase pe el în viață. Dar în lungul periplu al mutărilor mele prin diverse orașe, la un moment dat a irupt în memoria mea o gamă întreagă de obiecte țărănești de strictă utilitate, fiindcă pe unele le mânuisem chiar eu și simțeam că îmi lipsesc în mod grav în noua mea viață de vagabond plecat definitiv de acasă. Și năvăleau fiindcă mi-era dor de mine cel de odinioară, de inocența și fericirea mea pierdute, de anii care nu mai erau și de tot ceea ce se ofilește inexplicabil, fără ca cineva să îți poată spune vreodată de ce se întâmplă așa. Pot să le înșir la întâmplare, numai de plăcerea de a le pipăi cu simțurile mele abstracte și tocite, chiar dacă niciunul dintre acele obiecte nu are vreo importanță pentru nimeni altcineva: război de țesut, numit prin acele locuri „stative", sucală pentru depănat firul de lână pe fus, vârtelniță folosită tot în meseria hibernală de

Penelopă a mamei mele, meliță pentru frânt tijele firelor de cânepă, pieptene cu dinți de fier (nu îi mai știu numele local) pentru descâlcitul lânii imediat după ce a fost tunsă de pe oaie, țesală pentru lustruit crupa cailor (ca în celebra artă poetică a cavalerului Marino), cindeu – adică un fel de lungă pânză împodobită cu flori care înconjoară farfuriile puse pe perete, sau icoanele, ca un fel de ramă pe creștetul unor madone iconale rurale, fântâniță din coceni de porumb (pur și simplu știuleți de pe care au fost luate boabele și pe care copilul le clădește într-un mic turnuleț cu patru laturi, între timp imaginându-ți că el este mai adânc decât pivnița casei și se poate ridica mai sus decât acoperișul... dacă nu se prăbușește); arc dintr-o nuia de răchită cu săgeți din fire de cânepă, paloș tăiat dintr-o scândură și dat la rindea cu sculele tatei care deseori nimereau prin cuie și le știrbeam oțelele, barda tatei cu coadă scurtă încovoiată spre stânga și cu tăișul de la stânga spre dreapta întrucât el era stângaci – devenită mândrie a bibliotecii mele de la țară fiindcă stă sub un raft cu buni filozofi pesimiști; cămașa de mire a tatălui meu, recuperată de mine recent pentru vreo nuntă mioritică, cine știe?; diverse cărți de pe atunci, cum ar fi *Ruslan și Ludmila*, despre care cred că a rămas spre lectură postumă în casa unui fost prieten din copilărie, sania mea de o mie de ori ruptă dar reparată de bunicul meu, de bucurie că nu îmi rupsesem coastele cum coboram ca o vijelie pe toate dealurile, bășica de porc cu grăunțe în ea, uscată și umflată tot de el pentru mine, pe vremea când nu existau mingi de cumpărat, iar țăranii oricum nu le cumpărau pe atunci jucării copiilor – cum să te joci cu ceva ce nu a fost inventat de tine?... Pușca din țeavă de soc cu gloanțe de câlți de cânepă cu care speriam toate pisicile, schiurile mele fabricate mai târziu chiar de mine din două șipci de frasin nu tocmai bine uscate, drept pentru care nu le îndoisem prea convingător vârându-le capetele într-o oală cu apă clocotită pentru ca mai apoi să le curbez fixate sub un butuc; biciul tot de cânepă împletit în cinci, cu care plesneam prin curte în ziua de An Nou, micile clopoțele care împodobeau gâtul cailor noștri când ieșeam, în unele duminici, și mergeam în sania pictată cu flori roșii să îi facem o vizită bunicii din alt sat; aceiași zurgălăi pentru care primeam permisiunea să-i folosesc la plugușorul meu la sărbătorile de iarnă când mergeam să le urez vecinilor brazdă rodnică sub plug în noul an ce vine, eu cu gândul că o să-mi dea și un leu sau doi, nu doar nuci și mere, căci așa ceva aveam și acasă; teribil de prețiosul briceag cu plăsele care imitau forma unui pește, cumpărat de la Cooperativa satului cu banii dobândiți la colindat, fără de care primăvara nici nu aveai de ce să ieși din casă, fiindcă nu puteai să îți tai crengi de răchiți pentru fluiere, și nici să încerci să arunci cu el la țintă într-o scândură agățată de-o scorbură...

Și ar mai fi niște patine cu șurub, de mai târziu, care stricau rapid toate ghetele fiindcă trebuia să le strângi menghina pe talpa bocancului, iar bocancii erau mai scumpi decât o vacă... Ar mai fi primul meu cojocel ceva mai domnesc, făcut de un meșter din satul vecin la indicațiile mele, pe la vreo zece ani, după ce mama strânsese cu grijă toate pieile de la mieii ce-și lăsaseră suflarea în cinstea sărbătorilor noastre de primăvară; ar mai fi primul „balonzaid" care se lungea mult sub genunchii mei de copil, fiindcă fusese luat să mă țină câțiva ani buni, drept pentru care eu nu ieșeam niciodată cu el la Brașov, unde colegii mei din familii de domni aveau scurte și geci cu glugă; ar mai fi prima mea mandolină la care niciodată nu am reușit să cânt acceptabil, dar eram mândru că făcusem bătături pe buricele degetelor; ar mai fi coasele cu care am cosit, greblele cu care am greblat, secerile cu care am secerat, caii pe care am călărit, vacile pe care le-am hrănit, cărțile pe care în

fânul din șopron le-am citit, sau le-am citit prin merii noștri cei falnici din grădină; ar mai fi prima mea bluză de „silon", care era să ardă pe mine, primele mele cămăși pe care mi le-am călcat singur cu acel fier de călcat umplut cu cărbuni, și primul meu stilou „bic" furat de la colega mea Edith, care avea trei asemenea pixuri venite tocmai de peste ocean (ce ciudat, nici nu trebuia să pui cerneală în el!), furt de care mi-a fost atât de rușine încât am ascuns bicul cel galben în scorbura unui copac și nu l-am folosit niciodată – probabil că viermii cei neobosiți și ciocănitorile se vor fi mirat de ceea ce au găsit –; și trebuie să mai fi fost unele cărți de care vag îmi aduc aminte, atunci când îmi lipsește un citat despre care cred că știu la ce pagină s-ar afla; sau ar veni spre memoria mea chiar și acele mari bancnote de câteva mii de forinți abandonate într-un sertar, rămase după ce administrația ungurească și-a luat tălpășița din sat și am revenit la vechile noastre bancnote cu regii noștri... iar aici s-ar deschide alte povești: despre ofițerul neamț încartiruit în casa noastră care își bea laptele cu paiul de ovăz, fiindcă nu îi plăcea caimacul, dar eu nu l-am cunoscut, sau despre perceptorul comunist de impozite care stătea câteva ierni la noi tăind rând pe rând toată slănina din pod, iar cuțitul său cu plăsele din corn de cerb și tocul negru al pistolului de la brâu fac o gâlcă permanentă în memoria mea; ar fi caravana cinematografică de pe linia moartă, la gară, unde rula „Așa s-a călit oțelul", dar și felinarele de pe calea ferată cărora le furam sticlele colorate ca să ne facem ochelari de soare; ar mai fi atâtea alte vagoane de lucruri rostogolite-n copilăria mea, deraiate de pe linia atentă a memoriei mele, răsturnate undeva într-o râpă a timpului pe lângă care trec și văzând-o și nevăzând-o. Iar ceva mai încoace ar fi și amintirea diplomei mele de absolvire după ce am încheiat faimoasa Facultate de Filologie clujeană, devenită acum „de litere", pe care mi-a confiscat-o definitiv un vameș de la aeroport la București. Dar nu mie, ci unui inimos jurnalist portughez cu care intrasem în vorbă tocmai la Paris, în primele mele luni de exil, și care făcea pe atunci practică la *Le Monde*. Iar el s-a decis să plece „în reportaj" în România odiosului, cu acel curaj circumstanțial ce se declanșa miraculos în unii prin anii coexistenței blocurilor, profitând și de contactele oculte pe care i le furnizasem, ca să vadă cu ochii lui, să adune probe și să denunțe regimul opresiv... Și a plecat probabil cu un scenariu în cap mai terifiant decât cele din romanele de spionaj de pe vremea Războiului Rece; a schimbat câte trei taxiuri să ajungă acasă la mine, unde să le înmâneze alor mei o scrisoare, și să primească în schimb diploma mea de absolvire, care îmi trebuia ca să mă înscriu la doctorat la Sorbona. Iar la sfârșitul investigațiilor sale a revenit tot la vechea mea adresă să își ia la revedere, să consoleze și să asigure familia mea că va fi bine, apoi s-a îndreptat spre aeroport, căci trebuia să plece. Iar acolo s-a produs spaima vieții lui, una care i-a imprimat pe față culoarea cu care l-am regăsit la aeroport la Paris. Acolo a fost dezbrăcat la piele, i s-au confiscat toate rolele de film, toate celelalte documente, inclusiv diploma mea și unul din jurnalele mele intime, acolo a fost controlat în anus unde ar fi putut să ascundă secretele succesului minunatei noastre foste orânduiri, acolo a transpirat din toată frica lui fizică inexplicabilă și brusc devenită uriașă în interiorul lui, ca un fel de dușman teribil existent în tine, de existența căruia nu ai avut niciodată știință. Și așa se face că diploma mea, carnetul meu și alte documente pe care mi le vor fi trimis ai mei au rămas proprietate a țării unde fuseseră elaborate, iar eu nu le-am mai văzut niciodată... În schimb portughezul meu nu-și găsea cuvinte prin care să-mi descrie terifianta lui revelație, demnă de pana unui mare poet tragic: adică ce uriașă este umilirea reală care se poate intersecta cu viața ta, în

momentul când nu poți negocia cu brutele în numele niciunui principiu...

Dar știind că niciodată nu trebuie să aduci obiecte personale în poezie („să nu extragi poezie din lucruri", spunea Drummond) fiindcă ele ți-au aparținut numai ție, și nu au nici pic de importanță într-un text care trebuie să dea târcoale misterului profund al vieții tuturor, nu doar al prietenilor de pe ulița ta, trebuie să te mărginești să le ascunzi chiar dacă le povestești. Iar dacă ai norocul să-ți supraviețuiești poetic și după propria ta perioadă de elanuri acneice, singur îți vei da seama că atunci când ți-ai bazat poemul pe unul din acele lucruri, între timp acel lucru fie a dispărut, fie s-a modificat, fie a ieșit din uz precum scuturile hopliților sau ca melițele de prin satele Transilvaniei (biet Beniuc cu metafora lui despre un război de cânepă!). Prin acei ani încheiam un poemaș cu zgomotul unei fise de telefon care cădea și făcea contactul cu ipotetica mea iubită, fericit peste poate de invenția mea. Să mai pun acum notă de subsol ca să-i explic nepotului meu cum se proceda prin anii '70 când telefonai cu 25 de bani? Inutil, cum inutilă și de tot hazul mi se pare, că tot mi-am adus aminte, seria acumulativă a unui poet foarte lăudat la vremea debutului său care înșira numele tuturor „cofetăriilor" de le Bulevardul „Ștefan cel Mare", plus numele prăjiturilor cu care își îndemna iubita, între timp mai toate ieșite din fabricație... Iar astfel revin pe la începutul îndemnului care m-a pus să înșir aici diverse lucruri scoase din depozitul ambulant al amintirilor mele. Ca și atâtea alte evenimente ale noastre personale, care ne dau sentimentul și chiar certitudinea că suntem unici, și chiar nu greșesc fiindcă noi nu greșim atribuindu-le o asemenea importanță, toate sunt doar repere interne și aleatorii ale identității noastre, importante, desigur, dar nu mai mult decât semnele pe care le lăsăm încrustate pe unii copaci în pădure, ca să recunoaștem drumul de întoarcere. Dacă ne mai întoarcem pe propriile noastre urme...

Firește că exilul e un fel de marcare și mai complicată a lucrurilor. E ca și cum te-ai duce printr-o pădure total necunoscută, exotică, diferită de cea prin care ai copilărit, și ai încerca să îți pui semnele trecutului pe copaci pe care nu îi cunoști, sau să lași repere prin luminișurile pe unde nu ai fost niciodată. Ele pot să semene cu luminișurile cunoscute deja ție, dar suprapunerea ta de acum cu cel din tine de altădată se petrece numai printr-o severă și necesară înstrăinare de tine, așa încât la sfârșit să ajungi chiar să crezi că acea nouă pădure e tocmai sau aproape pădurea prin care mai trecuseși. Sau cum procedează Marinarul lui Pessoa, cel care naufragiat pe o insulă își amintește cu atâta intensitate de patria lui încât ajunge să își creeze prin caracterul obsesional al acestei amintiri o nouă patrie, în care identifică treptat vechi prieteni ce i-au devenit noi prieteni, până ajunge să-și uite patria de la origini, ba chiar începe să acumuleze amintiri vagi și îndepărtate din noua patrie. Știu că cercetările sociologice și societale astuțioase dispun de vaste tabernacole cu fișiere în care aranjează cât se poate de sistematic fișe cu asemenea întâmplări, iar una din etichetele ce ar putea figura pe un asemenea sertar chiar s-ar putea numi „revoluția de departe", cum mi se sugerează. Revoluție?... habar n-am... Eu nu am decât această vraiște, și deseori nici nu știu ce să fac cu câte un obiect ruginit pe care-l găsesc în respectiva râpă a trecutului, căci nici a boci sau a blestema zeii care nu ne explică de ce ruginesc până și gândurile cele mai inoxidabile nu e o soluție...

Dinu FLĂMÂND *este poet, eseist, jurnalist, diplomat. Traducător din literaturile franceză, spaniolă, italiană și portugheză. S-a refugiat la Paris în anii '80.*

Intelectualul și biblioteca publică





Despre bibliotecile publice din România nu se scrie/ discută/ dezbate atât de mult pe cât ar trebui. În timp ce unele au devenit instituții moderne, eu ropene, ireproșabile ca organizare și funcționare, al tele nu reușesc să depășească statutul de relicve, structuri aproape muzeificate în care cartea și citi torul sunt siluete incomplet definite, întoarse defi nitiv cu fața către trecut. Dincolo de discuțiile strict profesionale pe subiect (prezente în acest dosar sub forma analizei detaliate a Elenei Chiaburu despre situația bibliotecilor ieșene) ni se pare relevant *dacă* și *cum* mai funcționează relația intelectualului cu instituția bibliotecii publice. Sunt bibliotecile pu blice un „acasă" al intelectualului contemporan sau reprezintă doar amintiri fulgurante și complezente dintr un trecut imemorial?! (*Dacia literară*)








1. Când ați intrat ultima oară într-o bibliotecă publică și ce ați făcut acolo?

2. Cât datorează formarea dvs. intelectuală bibliotecilor publice?

3. Ce reprezintă pentru dvs., în prezent, instituția bibliotecii publice?

4. Cum vi se pare că a evoluat/ involuat biblioteca publică în ultimul sfert de veac?

5. Vă puteți imagina modul în care va arăta/ ar trebui să arate o bibliotecă publică peste 50 de ani?

Coloana I: Adrian Alui Gheorghe, Liviu Antonesei, Vasile Baghiu

Rândul de jos: Alexandru Călinescu, Iulian Ciocan, Elena Leonte

Coloana II: Magda Ursache, Radu Nica, Mircea Morariu

Adrian ALUI GHEORGHE

1. Ca director de bibliotecă județeană („G.T. Kirileanu" din Neamț) intru aproape zilnic „într-o bibliotecă", cu treburi administrative mai ales, în această perioadă, în această postură. Oricum, în ceea ce privește Biblioteca din Piatra Neamț, am luat-o de jos, de prin 1974, simplu și timid cititor la început, apoi cititor avid, apoi cititor avizat ș.a.m.d. Vorba lui Borges: „De cele mai multe ori nu mă laud cu cărțile pe care le-am scris, mă laud cu cele pe care le-am citit". Oricum, se condiționează unele pe altele, cărțile pe care le scrii trebuie să comunice cu cele pe care le-ai citit.

2. Totul? Poate fi un răspuns. Eu merg pe ideea că nu există biblioteci mari sau mici, nu există biblioteci importante și mai puțin importante, există o singură bibliotecă, universală, în care unii se simt precum peștii în apă, alții se sufocă. Un analfabet într-o bibliotecă e ca un orb în grădina raiului. Dacă e să am coșmaruri cu adevărat, cel mai pregnant e acela să fiu izolat într-un loc lipsit de cărți.

3. Un parametru pentru dimensionat civilizația unei societăți. În acest moment numărul de utilizatori ai serviciilor bibliotecii publice, în Europa, deci și în România, este undeva pe la 10 – 11 la sută. Cu cât ne vom apropia de limita zero, cu atâta vom simți aerul tare al primitivității. Vom fi niște primitivi cu internet, cu calculatoare performante, cu magazine (mall-uri) nesfârșite...! Niște fericiți? În acest sens spunea recent Evgheni Vodolazkin, autorul romanului *Laur*, într-un interviu acordat doamnei Teodora Stanciu, care se regăsește în revista „Conta", numărul 21, cel mai recent: „Gândurile noastre, ale oamenilor, există doar în cuvânt, ele nu pot exista altfel. Nici pictura, muzica, n-ar fi existat dacă n-ar fi existat cuvântul. Când învelișul lui se distruge, dispare sensul. Rămâne sentimentul, o idee confuză, dar ele nu pot exista în afara cuvântului. Este o mare problemă, pentru că acest înveliș de cuvinte se distruge la propriu și el seamănă cu stratul de ozon de deasupra pământului, strat care, la rându-i, se distruge. Cred că se va termina rău acest lucru. Trebuie spus că astăzi vorbirea oamenilor devine tot mai primitivă, iar discursul pe internet, vorbirea pe chat, vorbirea de la televizor sunt primitive și mi-e teamă că, într-o zi, cuvântul va fi înlocuit printr-un muget, moment în care se va prăbuși întreaga bunăstare și consumul. Oamenilor le plac toate valorile, în afară de valoarea cuvântului; în lumea întreagă se reduc programele institutelor umanitare, în favoarea cercetărilor economice, iar dacă continuăm așa, o să știm, de la un moment dat încolo, numai să numărăm banii și să mugim. Dar acest lucru nu va dura mult timp, pentru că după acest muget va veni pierderea totală a conștiinței și, drept urmare, nu va mai avea cine să numere banii". Iar în acel moment chiar că nu va mai fi nimic de demonstrat. Și nici pentru cine.

4. Nu biblioteca involuează, ci individul, omul. Biblioteca, dimpotrivă, evoluează, cărțile sunt din ce în ce mai frumoase, mai atrăgătoare, mai numeroase.

Dar poate că nici omul nu involuează, e vorba doar de un proces istoric (și isteric?), de modificare a structurii sale genetice, sub presiunea condițiilor, lucru pe care noi îl percepem mai greu. Oricum, calculatorul, internetul, modalitățile de comunicare de azi sunt pe cale să modifice profund „canonul uman". Suntem, totuși, prea aproape de fenomen, ca să îl înțelegem, să îl percepem.

5. Sunteți optimiști...! Dar cine (mai) crede că va mai fi lume peste 50 de ani? Glumesc, va fi. Poate că până atunci se vor uni lumea asta cu lumea cealaltă? Și asta e posibil. Oricum, peste 50 de ani un microcip (poate fi și un micro cip-cirip!) va fi inoculat fiecărui individ care va avea la dispoziție, astfel, întreaga memorie a omenirii, implicit toate cărțile. Așa să ne ajute Dumnezeu!

Adrian ALUI GHEORGHE *este scriitor, director al Bibliotecii Județene „G.T. Kirileanu" Neamț*



Biblioteca veche a Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași
(în prezent Biblioteca Universității Tehnice „Gheorghe Asachi" Iași)

Liviu ANTONESEI

1. Păi, ultima oară am intrat chiar anul trecut, însă a fost vorba despre lansări de cărți. De altfel, în ultimii vreo 25 de ani, intru în cele două biblioteci publice care mi-au marcat formarea – Biblioteca Județeană „Gheorghe Asachi" și Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" – mai degrabă pentru diverse evenimente decât pentru a împrumuta cărți, abia fac față la cărțile primite și cumpărate. Dar mi se pare excelent că bibliotecile, dincolo de serviciile clasice, au devenit factori mai extinși de iradiere culturală – lansări de carte, expoziții (nu doar de carte și manuscrise), dezbateri, conferințe, concerte, spectacole.

2. Aproape totul! Sigur, am avut șansa să mă nasc și să trăiesc într-o casă în care exista o bibliotecă de familie destul de bună, asta nu era situația multora dintre colegii mei de contingent, ca să spun așa. Prin urmare, aveam la îndemână de la Biblia bunicii, pe care m-a învățat să scriu și să citesc pe la 4-5 ani, și până la destui clasici români, dar și seriile de clasici universali – ruși, francezi, englezi, germani – editate începând cu anii 50 de ELU, Editura pentru Literatură Universală, mai multe sute de cărți destul de bine alese. Dar mai erau și cărți mai pentru copii, precum cărțile unor Jules Verne, Defoe, Swift, în ediții antebelice ale tatei. Cum aveam acasă un fond de carte, avem și posibilitatea schimbului, pentru lectură, cu alți copii. Însă e clar că multă vreme nu putea să dureze, stocul meu și stocurile celorlalți nu erau infinite. Am avut iarăși noroc pe la sfârșitul clasei a III-a, când ne-am mutat de pe Ralet pe Ștefan cel Mare, la vreo trei sute de metri de Biblioteca Județeană. De atunci și până am intrat la facultate, am mers măcar o dată pe săptămână la împrumutat cărți. În vacanțe chiar și de două ori, pentru că era o limită de trei la cărțile pe care le puteai lua o dată. O bună parte din cultura mea literară s-a format atunci. În octombrie 1972, când am început facultatea, unul din primele drumuri a fost la BCU, să-mi fac carte de intrare. Cât eram student, se întâmpla să merg și zilnic, pentru că aveam nevoie de cărți și periodice care nu se împrumutau acasă. Mi-am petrecut probabil mii de ore în celebra sală „Documentare". Când eram în anul al doilea stăteam toată ziua, plecând numai la prânz la masă. Atunci, am citit toți filosofii care existau în română și franceză la BCU, dar și o mulțime de cărți de psihologie, psihanaliză și sociologie, pentru că studiul acestor discipline în România abia se reluase și nu se găseau multe cărți în librării. Cât am fost în stagiu, am mers mai rar, dar din 1978, când am câștigat concursul pentru un post în cercetare, vizitele mele iar s-au îndesit și lungit. Țin minte că în 1985 – 1986, când am lucrat la primul studiu amplu despre Asociația „Criterion" din România, am răsfoit cam toată presa interbelică de la BCU, nu doar ziarele și revistele care priveau tema. Țin minte că le-am rugat pe doamnele bibliotecare să nu-mi mai dea nimic, că riscam să nu apuc să mai scriu studiul promis domnului Zub, pentru un volum colectiv în limbi străine pentru Congresul Mondial de Istorie de la Stuttgart. E de la sine înțeles că versiunea în română a putut să apară după 1990...

3. Chiar dacă aproape nu mai trebuie să împrumut cărți de la bibliotecile publice, existența lor este pentru mine unul din semnele că mai există cultură scrisă și că mai este importantă. E și un colac de siguranță, dacă nu prind o carte care mă interesează știu că o pot găsi la Asachi sau la Eminescu. E bine. Însă cred că bibliotecile publice sunt un mare bine pentru copii, tinerii și adulții care n-o duc strălucit financiar și au înclinații spre lectură. În afara necesității de tezaurizare, peste tot în lume, bibliotecile publice au apărut și subzistă și din astfel de motive. Fără ele, ar putea să apară un fel de monopol pe *savoir*, ceea ce este de neconceput pentru o societate modernă și democratică. Din acest motiv, am și donat sute, mii de cărți unor biblioteci sătești, ba chiar și unei biblioteci a românilor care trăiesc în Spania. Și voi mai face asta!

4. Din câte am observat eu, a cunoscut un oarece proces de modernizare. Internetul a devenit și în acest caz o prezență utilă, s-au realizat și fișiere electronice, nu doar din cele de cartonașe, care mie de altfel îmi plac foarte mult! „Asachi" s-a mutat într-un spațiu nou din pricina lucrărilor de la Palatul Culturii, însă eu duc dorul celui vechi și, cu puțin noroc, poate se întoarce. Este excelent că BCU și-a multiplicat activitățile culturale și că a reușit să-și facă o nouă aripă, cu condiții de vârf pentru păstrarea manuscriselor și a excelentului tezaur de carte veche. Mai trebuie ceva, ceva ce am văzut nu doar peste Ocean, ci și mai aproape, la Biblioteca Iagiellonă din Cracovia, unde întregul fond de carte poloneză, de la începuturi până pe la 1970 sau deja 1980, a fost digitalizat și poate fi consultat oriunde în lume te-ai afla...

5. Evoluțiile tehnologice sunt atât de rapide și impactul lor asupra industriei cărții în general atât de importante, încât orice mi-aș imagina eu acum riscă să fie depășit atunci, să pară o copilărie. Cred totuși că fondurile bibliotecilor vor fi digitalizate, că accesul la versiunile *on paper* vor fi restrânse pentru siguranța cărților, că vom consulta fondurile cel mai adesea de acasă sau de oriunde în lume vom fi plecați. Eu sunt un cititor de tranziție, citesc si *on paper* și electronic. În cazul cărților preferând clar hârtia, dar generațiile mai tinere nu mai au asemenea fixisme, unii utilizează audiobook-urile, ceea ce cu siguranță eu nu voi face vreodată. Îmi imaginez însă că progresele printului ne vor conduce și la situația de a ne confecționa exemplare *on paper* personalizate – alegând hârtia, forma și dimensiunile literelor etc. Vom trăi și vom vedea!

Liviu ANTONESEI *este publicist, poet, prozator, prof. univ. dr. al Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași.*

Vasile BAGHIU

1. Frecventez Biblioteca „G. T. Kirileanu” din Piatra Neamț de ani și ani, săptămânal. Ultima oară am căutat lucrări în vederea documentării pentru un studiu în zona de graniță dintre psihologie și îngrijiri medicale, dar împrumut de acolo și volume de poezie sau romane.

2. Foarte mult. Când resursele sunt precare și nu ți permiți cumpărarea cărților, biblioteca publică este mai mult decât binevenită. Este, de altfel, un loc care te stimulează, iar simpla vizitare a lui îți dă un sentiment de încredere și speranță.

3. O văd mai mult ca pe un mediator social. Și este, bineînțeles, un factor civilizator. Profesorii ar trebui să i îndemne mai susținut pe elevi să treacă pragul bibliotecilor publice, să intre printre rafturi, să consulte cărțile, să le împrumute, să le citească, să vorbească apoi despre ele la clasă.

4. Biblioteca publică din orașul meu (*Piatra Neamț – n.r.*) e foarte activă, organizează evenimente culturale interesante, ceea ce o transformă într un centru al vieții orașului pur și simplu. O mare tristețe este însă dispariția multor biblioteci comunale, un fenomen național din câte se pare.

5. O văd și mai în mijlocul vieții sociale. E cel mai potrivit loc pentru discuții despre literatură, artă, știință, politică, sănătate. Inovațiile tehnologice îi vor adăuga un plus de atractivitate și îi vor îmbunătăți funcționalitatea. Sunt optimist. Nu am încotro.

Vasile BAGHIU *este poet, prozator și eseist.*



Interior al Bibliotecii Județene „Gheorghe Asachi” Iași

Alexandru CĂLINESCU

1. Am fost de curând într-o bibliotecă dar nu am cine știe ce merit: locuiesc la vreo 50 de metri de Biblioteca Centrală Universitară... Am avut nevoie să consult o enciclopedie aflată la sala profesorilor. Pentru mine, BCU rămâne un reper: merg să împrumut cărți, mă duc din când în când să-mi văd foștii colegi, mă întâlnesc cu doctoranzii etc. Și, evident, vibrez de fiecare dată când trec (și o fac aproape zilnic) pe lângă clădire: e inseparabilă de o perioadă de peste doisprezece ani din viața mea.

2. Foarte mult. Când eram copil, mama mea mă lua cu ea și împrumuta cărți (și) pentru mine. Eram fascinat de atmosfera din sala de împrumut, acolo unde este astăzi Sala Hasdeu, cu fișierele vechi care au dispărut între timp, cu cele două canapele elegante, cu masa în spatele căreia „oficiau" bibliotecarele. Ca student, eram un „client" fidel al sălii de lectură, mai ales că nu puteam împrumuta acasă o serie de cărți având exclusiv regim „de sală". Am fost chiar și în sala de lectură a Bibliotecii Academiei, în clădirea Academiei Mihăilene, demolată, vai!, foarte curând după aceea. Când lucram la prima mea carte, cea despre Anton Holban, am citit o mulțime de reviste interbelice, operație pasionantă. Când pregăteam cartea despre Caragiale, consultam ediția veche, Zarifopol-Cioculescu, pentru că numai acolo găseam publicistica. Nu are rost să înmulțesc exemplele. Cum ai putea să faci o cercetare serioasă fără să apelezi la biblioteci?

3. Nu mai știu cine a dat această definiție amuzantă a intelectualului: *un intelectual este acea persoană care intră într-o bibliotecă chiar și atunci când afară nu plouă.* În perioada în care eram director la BCU îmi plăcea să trec prin sălile de lectură și să văd ce cărți au studenții pe masă. Micul „sondaj" era, de regulă, reconfortant: cărți interesante, multe în afara bibliografiei „obligatorii" indicate de profesor. Cei care „se aruncă" direct pe internet comit o gravă eroare. Internetul este o sursă formidabilă de informație dar e în același timp o sursă posibilă de mari confuzii: informația e nefiltrată, neierarhizată, sunt puse în circulație tot soiul de aberații și trebuie să ai discernământul necesar pentru a separa grâul de neghină. Discernământ pe care nu ți-l dă decât cultura cărții.

4. Depinde de tipul de bibliotecă la care ne referim. Să luăm câteva exemple. După dezastrul din decembrie 1989, Biblioteca Centrală Universitară din București a fost reconstruită, restaurată, extinsă, modernizată – e astăzi o adevărată bijuterie. Biblioteca Centrală Universitară din Iași a fost consolidată și restaurată, s-a construit o aripă nouă, s-au modernizat depozitele, toate cataloagele au fost informatizate. La București, Biblioteca Națională s-a mutat – în sfârșit ! – într-o clădire nouă, impresionantă. Alte exemple, de prin alte locuri: noua Bibliotecă Națională de la Paris, Biblioteca din Alexandria (reînvierea unui mit!). Revenind la noi, este clar că anumite categorii de biblioteci au cunoscut, în ultimul

sfert de veac, o soartă vitregă bibliotecile sătești, bibliotecile școlare, multe biblioteci județene și municipale care suferă de pe urma lipsei de fonduri Progresele în ce privește informatizarea sunt certe, finanțarea insuficientă face însă ca bibliotecile să nu țină pasul cu producția de carte, ca să nu mai vorbim de achiziția de carte străină La toate acestea se adaugă criza lecturii, vizibilă mai ales la cei mici și la tineri

5 Cât de diferit arătau bibliotecile acum 50 de ani? Sigur, a intervenit informatizarea, dar cartea ca obiect a rămas Și va rămâne, cred, și peste 50 de ani Va trebui însă să se facă un efort uriaș pentru conservarea patrimoniului, întrucât publicațiile și cărțile ce ies de sub tipar de mai bine de un secol și jumătate încoace se *autodistrug*, din cauza unor produse chimice din compoziția hârtiei Soluții tehnice există (scanare, numerizare) Bunăvoință și bani să fie

Alexandru CĂLINESCU *a fost director al Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu" Iași, prof univ dr al Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași*



Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" Iași

Iulian CIOCAN

1 Am intrat ultima oară acum câteva zile Fusesem invitat la lansarea unui volum de poezie Volumul era prost, discursurile emfatice, lungi şi plictisitoare O lansare anostă Aşa că am părăsit foarte repede acea bibliotecă publică.

2 Foarte puţin. Am frecventat biblioteca publică doar în anii studenţiei, la Braşov În rest, formarea mea intelectuală a fost influenţată de oamenii pe care i am întâlnit şi de cărţile pe care le am cumpărat din librării sau le am luat de la prieteni

3 E o instituţie necesară mai cu seamă pentru formarea copiilor/ elevilor/ studenţilor E importantă pesemne pentru oamenii de ştiinţă. Dar pentru un scriitor ea nu mai pare să aibă nicio putere de seducţie Librăria a eclipsat o

4 A evoluat pentru că acum 25 de ani în biblioteci nu erau computere, nu exista Wi Fi A involuat în acelaşi timp pentru că numărul cititorilor s a împuţinat dramatic

5 E destul de greu să mi imaginez. E limpede totuşi că va fi un spaţiu doldora de gadgeturi Sper totuşi ca literatura de hârtie să nu dispară cu desăvârşire Dar e de presupus că E book ul sau urmaşul acestuia va fi cel mai citit.

Iulian CIOCAN *este prozator şi publicist*



Interiorul Bibliotecii Universităţii de Medicină şi Farmacie „Gr T Popa” Iaşi

Elena LEONTE

1. La sfârşitul lui decembrie, pentru a găsi aspecte ale receptării operei lui Eminescu, de care aveam nevoie pentru ideea unei comunicări pentru un simpozion, organizat de „Liga culturală a românilor de pretutindeni".

2. Aproape totul, pentru că m-am născut „în vremuri sărace", vorba lui Holderlin, iar în librării, chiar dacă ai fi avut bani, nu ai fi putut găsi toate cărţile de care aveai nevoie sau cele pe care ai fi vrut să le citeşti altfel decât într-o sală de lectură... Am intrat în biblioteca orăşenească pe la 6 ani şi, ştiind să citesc, stăteam acolo ore întregi, biblioteca fiind lângă biroul unde tata era contabil. Îmi amintesc şi acum de bibliotecara cu ochi albaştri, doamna Constantinescu, aducându-mi cărţile de pe rafturile mai înalte... Biblioteca din Râmnicu Sărat era foarte bogată (avea şi donaţii din perioada interbelică), dar nu era o excepţie, în mai toate oraşele erau biblioteci bune (şi în rural la fel, mulţi scriitori amintesc de descoperirea cărţii într-o mică bibliotecă din satul natal). Am citit mai toate marile romane înainte de a le putea pricepe toate sensurile, dar aşa cred că mi s-a deschis gustul pentru lectură. Am avut norocul că bibliotecarii îmi ofereau cărţi bune, răsplătind, probabil, interesul meu crescând, dar cel mai bine mă simţeam lângă rafturile de unde îmi puteam alege în voie răsfoind... Ca studentă la filo, eram înscrisă la vreo 5 biblioteci (BCU, Biblioteca Facultăţii şi cea a Catedrei de franceză, Biblioteca de ştiinţe sociale şi Biblioteca „Gh. Asachi", unde am permis din 1968). Aveam nevoie de istoriile literaturii nereeditate încă, de lucrări de filosofie, limba franceză, cursuri litografiate etc. Mai târziu, ca redactor la Editura „Junimea", aveam nevoie în permanenţă de biblioteci pentru confruntare de texte, alcătuirea unor ediţii, evitarea plagiatelor şi multe alte operaţii editoriale. Şi, desigur, în biblioteci găseam şi noutăţile, când nu le mai prindeam prin librării... Colindam şi anticariatele în căutarea literaturii interbelice, a cărţilor vechi de psihologie...

3. Eu cred sincer în misia bibliotecii publice şi nu numai pentru că, lucrând în interiorul ei, o privesc profesional. Credinţa mea a crescut odată cu observarea rolului pe care îl avea în informarea şi formarea oamenilor, cu precădere a copiilor şi tinerilor. Desigur importanţa covârşitoare vine de la conţinuturi, de la valorile spirituale pe care oamenii şi le însuşesc prin lectură, dar într-o bibliotecă publică activă se poate socializa decent, poţi fi antrenat în diverse proiecte, este locul în care te simţi apărat de agresiuni de tot felul, te simţi ajutat să găseşti răspunsuri la întrebările cele mai neliniştitoare, te poţi lăsa atras de idei înalte, poţi găsi literatură de loisir... Toate acestea şi multe altele vin de la cărţi şi de la bibliotecarii buni. Dar o bibliotecă performantă îţi oferă servicii despre care publicul ar trebui să ştie (promovarea, bat-o vina!) Numai câteva exemple: O bibliografie serioasă este alcătuită şi din titluri pe care nu le găseşti pe Internet, Bibliografia locală se alcătuieşte, la Iaşi, de exemplu, din 1968 (informaţii despre judeţul Iaşi), acum şi în variantă electronică, dacă te interesează legile mai vechi şi mai noi, eşti ajutat să le găseşti, până te descurci singur. Sunt create facilităţi pentru

persoanele cu dizabilități. Colaborările cu școlile, grădinițele, liceele în programe comune pot aduce efectele educative scontate. Manifestările de amploare, cum au fost la Iași saloanele de carte, au deschis căi de colaborare pentru scriitori, editori, jurnaliști, – români din comunități, atât de dornici de contacte fructuoase. Au fost ani bogați în rezultate, evenimente, activități pe fondul aproape năucitor al invaziei Noilor Tehnologii, care au obligat bibliotecarii la noi eforturi, la cursuri de formare, la învățare permanentă.

4. Scăderea dramatică a cifrelor importante în statisticile de bibliotecă, nivelul cultural din ce în ce mai scăzut, abandonul școlar au fost alarme serioase pentru profesioniștii bibliotecilor. Am fost martora unor eforturi de necrezut (în alte medii) depuse pentru introducerea noilor tehnologii în bibliotecile publice românești, pentru amplificarea serviciilor și adaptarea lor pe nevoile comunităților deservite. Aflați în permanent război de obținere a fondurilor necesare activităților proiectate, managerii au trecut în ultimii 25 de ani prin experiențe umilitoare, obligați fiind să aleagă costurile cele mai mici pentru investiții sau achiziții, abdicând de la standardele din ce în ce mai ridicate din punct de vedere profesional. Diversificarea serviciilor s-a produs totuși, în țară avem biblioteci performante (acolo unde și autoritățile locale le-au înțeles rolul), în județul Iași sunt biblioteci comunale cu activitate foarte intensă, în alte județe au fost desființate multe biblioteci comunale ca inutile... fapt de neînțeles în condițiile sărăciei extreme a unei părți importante a populației, care are cea mai mare nevoie de informare, de lectură, de documentare, de instituții civilizatoare. Intelectualii formați știu unde să se documenteze, iar pentru ei bibliotecile trebuie să facă eforturi de achiziție și să ofere ambianță de cercetare. Acolo unde bibliotecarii și-au înțeles și și-au asumat rolul, comunitățile au avut beneficii spirituale incalculabile (cele care nu apar în statistici). Mi-a plăcut să cred că biblioteca nu este numai o clădire cu cărți, calculatoare și bibliotecari, ci un loc magic, creator de idei, de atracții benefice pentru formarea spirituală, capabilă chiar să iasă din spațiul ei convențional, prin proiecte de atragere înspre lectură, înspre arte... contrazicând defetismul unora care nu mai cred în puterea marilor idei, a marilor valori adăpostite și în biblioteci. Și în lume bibliotecile au fost nevoite să-și diversifice serviciile într-un mod inacceptabil în trecut (unele biblioteci americane împrumută opere de artă... altele asigură efectuarea lecțiilor unor copii aduși în grup de la școală...), dar asta nu înseamnă o decădere, ci o adecvare pe interesele comunității. Concluzia ce se poate trage, – după acești ani în care au „căzut” doar bibliotecile care au încremenit în vechile activități și au fost redescoperite cele care au reușit să se ridice la nivelul exigențelor vremurilor atât de agitate – este că există o evoluție tumultoasă, cu sincope desigur, și o încercare disperată de adecvare a pasului lor cu cel al societății într-o eră a exploziei tehnologiilor.

5. Imaginația mea nu poate etala amănunte de organizare – ele vor fi alese de cei care vor analiza nevoile, interesele societății – dar, așa cum ne-am dori acum să avem întreagă Biblioteca din Alexandria, pentru a o cerceta, tot așa îmi place să cred că bibliotecile noastre își vor păstra fondurile și le vor valorifica în cele mai originale și complexe moduri... Peste 50 de ani, cineva care va „răsfoi” „Dacia literară” se va uimi de ceea ce afirmă respondenții acestui sondaj și va face un studiu asupra cutumelor spirituale ce marcau începutul mileniului.

Elena LEONTE *a fost directoare a Bibliotecii Județene „Gheorghe Asachi” Iași, publicistă.*

Mircea MORARIU

1. Intru foarte des. Prin natura profesiei. Am făcut ceea ce trebuia sa fac. Fapte care justifică rostul unei biblioteci publice. Am împrumutat cărți pe care nu le am în biblioteca proprie. Prefer împrumutul și lectura la domiciliu. Cum sunt un familiar al respectivei biblioteci, beneficiez de această favoare.

2. Nu îmi pot imagina viața mea și întregul meu parcurs profesional fără o astfel de bibliotecă. Fiind student și mai apoi profesor de limbi străine doar acolo, în bibliotecile publice (acestora adăugându-le și pe cele ale lectoratelor străine a căror frecventare era, pare-se, supravegheată), puteam găsi măcar în parte cărțile ce îmi erau indispensabile. Și care, din păcate, nu se găsesc nici azi în librăriile noastre.

3. Doar o alternativă. Nu foarte fericită. Restricțiile bugetare au afectat grav capacitatea de înnoire a fondului de carte. Cu toate consecințele aferente. În general, cumpăr noutățile editoriale care mă interesează. Dar biblioteca publică îmi e indispensabilă când am nevoie de carte veche, de o anume ediție, poate mai bine întocmită decât cea socotita a fi de ultimă oră, când am nevoie de o carte pe care am dat-o cuiva și care nu mi-a mai fost restituită.

4. Indubitabil, biblioteca publică a involuat. În pofida inovațiilor și a informatizării. Nu se achiziționează ce și cât ar trebui să se achiziționeze, numărul beneficiarilor a scăzut drastic. Declarăm cu toții că ne place să citim. Tot mai puțini o și facem. Tinerii citesc din ce în ce mai puțin. Tare aș vrea să cunosc și eu o Jeny Acterian din secolul al XXI-lea mereu nemulțumită de cât și ce citește. Utopii, nu?

5. Nu sunt un retrograd, nu sunt nici profet. Nu îmi pot imagina cum va arăta o bibliotecă publică peste 50 de ani și fiindcă nu am veleități de Jules Verne. Sigur, va fi complet diferită și de cea mai modernă bibliotecă existentă la ora aceasta pe Mapamond. Dar sper ca dintr-o bibliotecă publică să nu dispară peste 50 de ani cartea pe hârtie. Ca alternativă, firește…

Mircea MORARIU *este critic de teatru, prof. univ. dr. al Universității Oradea.*

Radu NICA

1. Cred că a fost anul trecut în iarnă și era cu ocazia lansării unei cărți de poezie.

2. Destul de mult, mai ales în perioada primilor ani de școală, când încă mai era o problemă procurarea cărților. Pe de altă parte, nu pot minți, am avut noroc cu o familie care avea deja o bibliotecă destul de consistentă (atât ca număr de volume, dar și ca valoare), așadar nu bibliotecile publice, ci biblioteca personală și librăriile au contribuit cel mai mult la formarea mea.

3. Din păcate un soi de muzeu decrepit. Dacă aceste locuri nu sunt reinventate și susținute financiar astfel încât să aibă legătură cu realitatea secolului al XXI-lea, ele vor muri în curând.

4. În mai toate bibliotecile publice din România ai senzația că timpul a stat pe loc. Același sistem greoi și depășit de obținere și căutare a cărților, bugete penibile spre nule pentru achiziția de carte nouă, lipsa de imaginație/ motivație a celor care lucrează acolo în a utiliza spațiile respective în contexte vii, actuale, relevante pentru lumea de azi.

5. Da, probabil că în sala de lectură vei putea să-ți alegi spațiul de lectură sub formă de hologramă (fie el pe plaja din Waikiki sau biblioteca Vaticanului, căci toate aceste locuri și altele asemenea vor fi probabil scanate 3D) unde vei citi orice carte poftești din lumea aceasta. Toate cărțile produse de umanitate vor fi intrat probabil deja într-o bază de date comună, așadar îți vei putea tipări o copie a oricărui incunabul de pe planetă cu ajutorul unei imprimante 3D, vei putea bea între timp orice cafea/ ceai din lumea aceasta – probabil tot generat(ă) de o imprimantă 3D – și vei sta pe cel mai comod fotoliu de citit din lume, probabil astfel conceput încât poziția corporală să fie atât comodă, cât și optimă pentru irigarea creierului în timpul lecturii. Toate astea dacă nu va veni peste noi cine știe ce cataclism după care, dacă mai există supraviețuitori, probabil că ne întoarcem în peșteri și citim în palme.

Radu NICA *este regizor de teatru, lector al Universității „Lucian Blaga" Sibiu.*

Magda URSACHE

1. Ieri. Am dăruit Bibliotecii Facultății de Litere albumul editat de Valentin Ajder la Eikon, intitulat *Petru Ursache, omul bun al culturii românești*. Biblioteca studențească a fost urgisită de Universitatea „Al.I. Cuza". Nu s-a mai găsit loc pentru ea în Alma Mater, au mutat-o într-o cantină dezafectată din campusul Codrescu. Ce vreți? Universitatea e „pe lei"! La parter s-a deschis un bar uriaș, ca studenții să citească, pesemne, etichetele sticlotecii.

Biblioteca Literelor a fost ultimul refugiu al Bătrânului (*supranumele profesorului Petru Ursache – n.r.*) meu. Și el a fost evacuat din Universitate cu ordin (în 6 exemplare!) de decanul Cuțitaru. Ce mai conta un profesor emerit, care publicase 12 cărți în ultimii lui 14 ani și care oferea, cu generozitatea-i proprie, masteranzilor și doctoranzilor bibliografii la zi?

„Lasă, Magda!, mi-a spus Bătrânu. Blaga a fost scos din Universitatea clujeană cu portarul!". Și ne-am amintit de marele profesor Ștefan Bârsănescu. Atunci când l-au epurat, după criminala reformă din 1948, discipolii speriați l-au întrebat ce-o să se facă. Le-a răspuns: „Mă duc la bibliotecă".

Biblioteca, în regim comunist, a fost o tranșee. *Latinitatea strigă din tranșee*. Am ieșit de sub ocupație URSS și am ajuns la ocupația ignoranței. Or, de la Platon cetire, din *Euthydemos*: „Când ignoranța îndrumă acțiunile, acestea sunt rele". „Mă refer la „experții" în problemele învățământului, care scot latina din programă și reduc orele de română. E la mintea oricui, mai puțin a lor, că tinerii trebuie îndrumați să citească. Și mă alătur imperativului formulat de Alex. Ștefănescu în *Mesaj către tineri. Redescoperiți literatura* (Editura „Curtea veche", București, 2014); „Avem, în biblioteci, rezerve imense de frumusețe literară, iar noi le ignorăm. Renunțăm la subtila, delicata plăcere de a citi în favoarea unor plăceri brutale. Voluptatea lecturii este și... ieftină, ne-o putem procura oricând, împrumutând o carte sau descărcând un text literar de pe internet. Și în plus, plăcerea furnizată de literatură *nu face rău*". Ca fumatul, alcoolul sau drogul. Să vă mai spun că Alex. Ștefănescu a fost confundat de trecători, când li s-a arătat poza, cu Leo de la Strehaia, omnicunoscut lor?

Trendul e altul, conform unui afiș lipit chiar lângă avizierul Facultății de Litere: „Literatura e-o cacealma. Literatura s-a zis cu ea".

2. Tot. Tot ce știu, tot ce sunt. Și trimit la C. Noica, aflat pe lista personalităților contestate de INSHR-EW. După el, cultura nu se *consumă*, ci se *însumă*. O sporești, îți sporește și ea existența. Nu declara Montaigne (profesorul Constantin Ciopraga nu obosea să facă trimiterea asta, în varii conferințe) că n-a avut nici o durere de nealinat printr-o oră de lectură?

3. De când Petru Ursache a intrat în „al cincilea anotimp", spre a spune ca poetul Aurel Dumitrașcu,

nu prea mai sunt prezentă în biblioteci publice. Fac ture, de zi și de noapte, prin biblioteca personală, de pe holul de la intrare în living, din camera mică pe holurile mici (numai în baie nu-s cărți; în bucătărie sunt câteva). Să duc, îmi spun, toate cărțile Bătrânului *la locul lor*, într-o bibliotecă publică. Am donat volumele de specialitate Bibliotecii „G.T. Kirileanu" din Piatra Neamț, al cărei director este Adrian Alui Gheorghe. Sunt în curs de a construi Fondul „Petru Ursache", iar biblioteca acordă anual Premiul Național „Petru Ursache". L-au primit deja doctorul în Etnologie Adrian G. Romila și editorul Valentin Ajder, care a tipărit impecabil Seria ETNO, deocamdată șapte titluri. Mă despart greu de cărțile lui Petru, din cauza adnotărilor sale, care valorează, ele însele, cât o bibliotecă, dar o fac.

Mergând înapoi în vremurile grele sub care se afla România (atunci, R.P.R.): prima bibliotecă publică unde am intrat a fost cea de lângă casa bunicilor, din Buzău. Nu mai există. În locul ei, e o pensiune de 4 stele. Se împrumutau obligatoriu cărți sovietice: *Tânăra gardă, Vitea Maleev la școală și acasă, Povestea unui om adevărat* etc. Noroc că sovietici erau și Tolstoi, și Dostoievski, și Cehov, nu numai Gorki cu *Mama* lui. Funcționa atunci *Indexul cărților prohibite* alcătuit de Al.I. Ștefănescu, soțul Ninei Cassian (mă rog, unul dintre ei), cenzurați fiind Blaga, Eliade, Iorga, Crainic, Ion Barbu, aflați acum pe lista neagră a lui Alexandru Florian.

A urmat Biblioteca liceului „B.P. Hasdeu", de unde împrumutam *Istoria literaturii române* a lui Călinescu. O citeam ca pe un roman. Au venit, apoi, Biblioteca Facultății de Filologie, Sala studenților de la BCU, Biblioteca „Gh. Asachi". Fondul interzis era marea atracție; țin minte că decanul de atunci al Filologiei, văzându-mă pe pupitru cu *Trilogia valorilor* mi-a șoptit paternal și înfricoșat: „Evită complicațiile". Nu le-am evitat și am plătit la greu pentru nealiniere, dacă o greșeală de tipar a fost considerată de Liviu Leonte politică și m-a scos din presă 13 ani.

Cum nu i-am studiat la Cursul de Istoria literaturii române nici pe Blaga, nici pe Eliade, nici pe Ion Barbu, cu atât mai puțin pe Crainic și pe Radu Gyr, am compensat prin Fondul Secret al BCU. Numai că un colonel Secu înregistra într-un dosar special pe cei care cereau cărți de la FS. Vă pare SF?

A venit, în ultimul deceniu ceaușist, „hibernarea" în biblioteca Academiei, unde citeam iernile, înfofoliți, cu mănuși și cu fulare lungi, să te spânzuri cu ele și copiam sute de pagini pentru antologiile Mircea Eliade. Socialismul nu deținea tehnica xerox.

În anii de șomaj, biblioteca m-a salvat, m-a ținut pe verticală. *Dansând cu cărțile* (mulțumesc, Gabriel Liiceanu!) nu-i o metaforă. Chiar dacă eu nu dansez, nu știu să dansez pe nicio sârmă.

4. Aleg vocabula *involuat*, ca să nu spun *dezastru*. Tindem nu spre recunoștință față de cei morți în episodul '89-'90 pentru libertate, ci spre nerecunoștință din ignoranță. Mergem iarăși către delict de opinie. E și titlul cărții mele recente: *Noi vrem Cuvânt! sau alte feluri de cenzură*.

Și de ce n-am închide biblioteci publice (lumina furnizată de „băieții deștepți" e scumpă), dacă Jilava a ajuns una? Se citesc și se scriu cărți multe acolo, în timp record. Seria „Biblioteca pentru toți", repusă cu greutate în funcție de Mihai Șora, nu mai este; de ce n-am avea o „Bibliotecă pentru hoți", cum o numea

un glumăreț, pus pe „haz de nehaz"?

Semne rele au fost de la început: incendierea BCU, deținând cărți „teroriste", care trebuiau mitraliate și arse.

Pentru mine și Petru, un moment trist al tristei noastre istorii postdecembriste a fost să vedem în București, în drum spre Gara de Nord, stive de cărți tencuite pe trotuar, lângă tomberoane. „Unde se duc cărțile când se duc?" l-a parafrazat el pe Crainic. Și ne-am amintit că Paul Goma povestește în *Din Calidor* (o numesc fără nici un fel de rezervă o capodoperă a literaturii contemporane) cum biblioteca școlii din Mana, unde era învățător Eufimie Goma, a fost zvârlită pe foc. Motivul? Cărțile românești! Erau „reacționare", „dușmănoase", „antisemite", „fasciste"... Vă sună cunoscut etichetările astea?

5. Nu, nu-mi pot imagina o lume fără bibliotecă, deși „mesajul" actual este: cartea – obiect demodat, după ce, în socialism, devenise „obiect de speculă", cum scria Cornel Nistea în Jurnalul său. Am mai trăit o dată ne-trăirea ca stare normală (e, acum, altă față a ei), dar sper în revenirea la cartea-carte și la literatura-literatură, care nu se poate citi între două stații de tramvai; surfând nu pe feis, ci pe pagina de carte. Iată și o notație a lui Modest Morariu: „În definitiv, prin ce ne-am putea argumenta superioritatea față de furnici? Un răspuns posibil: prin Bibliotecă".

Un publicist, cunoscut de altfel, prognoza că vor rezista doar Net-ul și Blogul. Nu și cartea de hârtie. Sunt, da, o natură conservatoare. Și conservată, dacă vreți. Pledez pentru cărți pe hârtie. Mă mângâi cu următorul gând: cititorii avizați și cu putere de selecție (Th. Simenschy, el însuși *un dicționar de înțelepciune*, îi sfătuia pe studenți: „Nu citiți cărți bune, citiți numai cărți foarte bune") vor fi declarați minoritate și atunci poate că ne va auzi (și sprijini) Consiliul Național Împotriva Discriminării. Ca să nu mai fim agresați și agasați de aneria TV. Pe variii canale, individe care n-au locuit niciodată în același cartier cu biblioteca avertizează telespectatorii: „Vai, cititul îngrașă!" Bibliotecă? Ba TV, unde manelista „Minodora face minuni cu gura". Iar statutul scriitorului e complet modificat. Unui nume important al prozei i s-a spus că-i prea bătrân ca să mai apară pe ecran. În alte cuvinte, Mihaela Rădulescu da, Ileana Mălăncioiu nu. Cât despre cântăreața Ferentz, ea forțează porțile literaturii pentru că n-are timp să citească: să scrie îi e mai lesne. Habarnismul e afișat drept calitate: „Nu l-am citit" pe X, Y, Z. Nici măcar nu sunt pronunțate corect numele. În „țara lui Negru" nu prea are ce căuta „omul care aduce cartea". Și câte televiziuni nu contribuie la infantilizarea publicului, ca să nu spun cretinizare. E ca-n distihul lui Arghezi: „Iară eu, încet încet/ Devenii analfabet". „Profesioniștii"? Exilați în miez de noapte. Mă și mir că nu s-a lansat încă o emisiune cu titlul *Arta des-creierării*. Se (mai) folosește sintagma *rafinați prin cultură*. Dar care cultură? Cea intrată în Programul Rabla, cu biblioteci cu tot?

Ne îndreptăm spre o Românie necititoare, unde „ființa de hârtie" o să dispară? Vom citi și vom vedea.

Magda URSACHE *este publicistă și eseistă.*

Elena CHIABURU

Biblioteci ieşene după 25 de ani de la căderea comunismului

Historia magistra vitae – aniversările pot reprezenta prilejuri de reflecţie asupra evenimentelor trecute, de reevaluare a impactului lor asupra prezentului şi de formulare a unor învăţăminte pentru viitor. Regimul comunist a anulat cadrul legislativ al bibliotecilor de la sfârşitul celui de-Al Doilea Război Mondial şi fără a se elabora o legislaţie specifică, asupra domeniului s-a instituit treptat un regim centralizat şi controlat prin acte normative emise de diferite ministere. După prăbuşirea comunismului au apărut modificări importante: a fost abolită cenzura şi au fost revizuite fondurile prin eliminarea unor publicaţii marxiste şi introducerea în circuit a altora interzise până atunci; principalele biblioteci publice au căpătat personalitate juridică; cele două mari reţele de biblioteci (publică şi de învăţământ) şi-au sporit efectivul de personal şi au diversificat activităţile; s-a înfiinţat învăţământul biblioteconomic; au apărut două asociaţii profesionale: Asociaţia Bibliotecarilor din învăţământ – România (ABIR), transformată după puţin timp în Asociaţia Bibliotecarilor din România (ABR) şi Asociaţia Naţională a Bibliotecarilor şi Bibliotecilor Publice din România (ANBBPR), al căror principal scop declarat era ridicarea profesiei la standarde europene[1].

După un scurt reviriment, a devenit clar că schimbarea atât de aşteptată este mult mai greu de înfăptuit decât s-a crezut. Absenţa unei legislaţii proprii domeniului biblioteconomic a mai durat în România peste un deceniu după înlăturarea comunismului. Abia în 2002 s-a elaborat *Legea Bibliotecilor* (nr. 334, republicată în 2005 în MO, Partea I, nr. 132 din 11 februarie), un act normativ care s-a dovedit imperfect şi greu de pus în aplicare în mod unitar.

Biblioteconomia românească se află încă într-o perioadă de tranziţie, în care se aplică reglementări din anii '60-'70 ai sec. XX în paralel cu încercări de aliniere la practicile biblioteconomiei mondiale a sec. XXI. Deşi au trecut 25 de ani, lipseşte o analiză serioasă asupra domeniului. După 1990, activitatea bibliotecilor a fost abordată în studii de mai mare ori mai mică întindere, de autori cu diferite grade de competenţă. Inevitabil, cercetările sunt inegale ca valoare, literatura consacrată domeniului cuprinzând pe lângă lucrări valoroase şi mult balast, aprecieri pretenţioase în raport cu realitatea, afirmaţii stereotipe sau patriotarde[2].

Prima încercare de sinteză realistă a domeniului biblioteconomic s-a petrecut în anul 2010, când s-au împlinit 20 de ani de la schimbarea regimului politic în România. Un colectiv de autori coordonat de Vasile Boari, Natalia Vlas şi Radu Murea a alcătuit volumul intitulat *România după douăzeci de ani*[3], în care au fost evaluate succint şi bibliotecile.

Problemele bibliotecilor constituie şi o preocupare a noastră concretizată în studii publicate în ţară şi în străinătate[4] şi în susţinerea unor comunicări la manifestări profesionale[5]. În anul 2010, Asociaţia Bibliotecarilor din România ne-a conferit premiul „Ioachim Crăciun" pentru cel mai bun bibliotecar universitar, iar în 2011 în cadrul *Galei pentru educaţie* a Fundaţiei Dinu Patriciu am obţinut pre-

miul III la categoria „Bibliotecarul anului".

În continuare, vom face o radiografie a biblioteconomiei ieșene în sfertul de secol scurs de la căderea regimului comunist, analizând succint bibliotecile de toate tipurile. Investigația cuprinde: evoluția numerică a bibliotecilor din județ, a colecțiilor, a numărului de utilizatori, a nivelului de lectură și a serviciilor oferite în perioada 1990-2014. Vom face o prezentare sintetică a principalelor biblioteci, pe categorii: bibliotecile publice, de învățământ (superior și preuniversitar, împreună cu Biblioteca de la Casa Corpului Didactic), Filiala Iași a Academiei Române și bibliotecile specializate. În cadrul alocat bibliotecilor publice vom prezenta un important program derulat între anii 2009 și 2014, „Biblionet – lumea în biblioteca mea". Informațiile necesare ne-au fost oferite de Mihai Grinea, coordonatorul programului în județul Iași, căruia îi mulțumim și aici pentru bunăvoință. În încheiere, vom face scurte referiri asupra evoluției profesiei și a încadrării cu personal a bibliotecilor ieșene.

Metodologia cercetării: temeiul documentar include lucrări de biblioteconomie, legislație, istorie, ghiduri, presa locală, site-uri web și regulamente ale bibliotecilor ieșene, ce vor fi indicate la locul potrivit. Punctul de pornire pentru fiecare tip de bibliotecă îl reprezintă anul 1990, așa cum se reflectă în *Ghidul bibliotecilor ieșene* întocmit de Liviu Moscovici și Nicolae Busuioc, o lucrare de referință ce nu își are încă echivalentul pentru perioada actuală.

Vom folosi statistici obținute prin interogații în baza de date TEMPO *on-line*, alcătuită de Institutul Național de Statistică al României (INSR). Acea sursă informațională urmează structura „Anuarului Statistic al României", dar este mult mai bogată în articole, indicatori și date față de varianta pe suport papetar și cea pe CD-ROM, permițând astfel mai multe posibilități de corelare, verificare și interpretare a rezultatelor. Similar ambelor variante ale „Anuarului Statistic", și în TEMPO *on-line*, datele privitoare la *Biblioteci* sunt cuprinse în capitolul *Cultură* (www. statistici.insse.ro/shop).

Deși de câțiva ani INSR solicită date privitoare la tipul de proprietate asupra bibliotecii (publică, privată)[6], fie nu le primește, fie nu sunt prelucrate pentru a deveni publice, astfel că nu putem cunoaște în mod oficial câte / dacă în județul Iași există biblioteci aflate în proprietate privată (deși universitățile și școlile private înființate ar trebui să aibă biblioteca proprie). Din acest motiv, unica sursă de informare despre bibliotecile private o reprezintă, în acest stadiu al cercetării, site-urile web ale unor universități. Din cauză că pagina aferentă bibliotecii în imensa majoritate a cazurilor conține doar câte un scurt text nerelevant[7], analiza noastră va urmări doar bibliotecile ieșene de stat. Rezultatele obținute vor fi prezentate în formă de tabele și de grafice.

Un instrument important pentru cercetarea de față este „Catalogul Structurilor Infodocumentare din România" (*CASIDRO*), ce cuprinde informații despre bibliotecile din țară și este gestionat de Biblioteca Națională a României din București (BNaR). *CASIDRO* este structurat alfabetic, după denumirea bibliotecii, iar căutările se pot face după harta administrativă a României; tipul bibliotecii; localitate; cuvinte cheie din denumirea structurii. Se impune însă precizarea că este un instrument de lucru imperfect ce trebuie folosit cu prudență, din cauză că anul de referință pentru datele statistice nu este indicat (presupunem că este 2010), iar unele biblioteci din județul Iași lipsesc. În plus, *CASIDRO* nu afișează data la care a fost inițiat și nici pe cea a ultimei actualizări, dar precizează că modificările survenite sunt operate „ori de

câte ori este nevoie"[8], motiv de a presupune că situația bibliotecilor nu diferă esențial în anul 2015 față de 2010. Prin bunăvoința Adrianei Borună, șefa Serviciului *Dezvoltare Instituțională* din cadrul BNaR, am obținut și formularele ce conțin datele raportate de bibliotecile ieșene la 31 decembrie 2013, dar care în momentul efectuării cercetării noastre nu erau afișate pe site-ul BNaR.

Utilă este *Strategia sectorială de dezvoltare în domeniul culturii și patrimoniului național pentru perioada 2014-2020* elaborată de Centrul de Cercetare și Consultanță în Domeniul Culturii din București[9]. Surse sumare sunt *Ghidul bibliotecilor școlare și al Centrelor de Informare și Documentare din învățământul preuniversitar românesc*, coord. Daniela Argatu (Ediție provizorie, ABR, București, 2012) și puținele site-uri web ale școlilor.

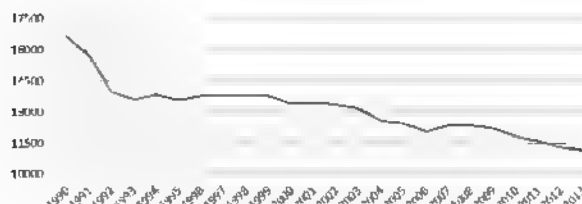
Deși sunt finanțate din bani publici și se află în slujba comunităților (locale sau studioase de diferite tipuri) informațiile oferite în mod oficial de imensa majoritate a bibliotecilor ieșene sunt extrem de sărace. În plus, pe site-urile lor datele sunt învechite, incomplete, contradictorii și posibil eronate, astfel încât evoluția instituțională și situația actuală și precisă referitoare la fondul de publicații, dotări și personal, nu sunt ușor de cunoscut doar printr-o investigare a surselor edite. Dacă într-o etapă ulterioară se impune o cercetare pe teren în bibliotecile respective, în acest stadiu se poate considera că însăși lipsa de transparență și promovarea instituțională deficitară oferă o ilustrare adecvată a nivelului pe care se află bibliotecile ieșene. În epoca interconexiunilor galactice, imaginea pe care bibliotecile noastre sunt dispuse să o furnizeze în exterior prin intermediul Internetului este identică la Iași, Berlin ori Montreal, astfel încât nu este indiferent cum se prezintă argumentele, cum le sunt apreciate activitîțile, competențele și utilitatea.

Contexul general anului 1990: într-o comunicare ținută la Academia Română în ianuarie 1947, marele istoric Ion I. Nistor, trecând în revistă situația bibliotecilor noastre abia ieșite din război, făcea câteva recomandări pentru viitor: „o *colaborare* cât de strânsă între bibliotecile românești se impune azi mai mult ca oricând. Știm cu toții ce pagube mari au suferit așezămintele noastre de cultură din cauza războiului. Conferința reprezentanților bibliotecilor publice va trebui să se pronunțe și asupra necesității înființării unei *uniuni a bibliotecilor românești*, <...care> ar trebui să se ocupe de *catalogarea metodică* a cărților precum și de *schimbul de cataloage* pentru a înlesni astfel consultarea operelor de studii și de informare. Ea ar putea să se preocupe și de situația *personalului de serviciu* precum și de *procurarea mijloacelor materiale* pentru o mai largă înzestrare a bibliotecilor, dat fiind că, la alcătuirea bugetelor anuale ale statului, bibliotecile continuă să fie cel mai *vitreg* tratate dintre toate așezămintele de culturalizare"[10]. Din păcate, cum se va vedea, bibliotecile românești sunt într-un stadiu destul de apropiat celui de la mijlocul sec. XX, când le analiza Ion Nistor.

În momentul instaurării regimului comunist în România, naționalizarea bunurilor particulare și centralizarea administrativă au făcut ca statul să dispună de resurse financiare și de spații (unele foste locuințe) pentru organizarea de noi biblioteci. În perioada 1949-1960 s-au înființat numeroase biblioteci. După 1960, bibliotecile instalate în cămine culturale și foste proprietăți particulare au început să sufere din lipsa spațiilor, din inadecvarea și degradarea acestora, lipsa fondurilor pentru construcții, amenajări, reparații, dotări. Regresul din rațiuni economice a început din 1970, când au fost suprimate posturile bibliotecarilor comunali, care au fost

înlocuiți cu învățători și profesori plătiți printr-o indemnizație nestimulativă, ce a avut ca urmare dezinteresul acestora, închiderea bibliotecilor sau delăsarea. Fondurile de carte, învechite, uzate, fizic și moral, marcate ideologic de mentalitatea oficială a momentului în care au fost constituite, și-au pierdut în mare măsură interesul și utilitatea, fără a putea fi împrospătate. Mari cantități de carte în ediții ieftine, pe hârtie de slabă calitate, cu prefețe tendențioase, cu croșete, incomplete, cu informații privitoare la autori nu o dată derutante, s-au îngălbenit, au devenit friabile, au depășit perioada după care ar fi trebuit înlocuite. Lipsa surselor de finanțare pentru abonamente la periodice, pentru noi atlase, dicționare, enciclopedii și alte surse de informare a afectat calitatea și utilitatea colecțiilor. După reorganizări, comasări și alte măsuri, în 1984 în România erau 20 575 de biblioteci „din mai multe rețele: biblioteci școlare (10 623), biblioteci publice (6337), biblioteci specializate (3568), biblioteci centrale universitare (3), biblioteci naționale (2). În privința numărului de cititori și de cărți difuzate, în anul 1983 bibliotecile fuseseră frecventate de 8 294 000 de cititori, cărora li se împrumutaseră 92 827 300 de volume (în medie 11/ pentru un cititor)”[11].

Sistemul de biblioteci românesc este format din biblioteci naționale, publice (județene, municipale, orășenești și comunale), universitare, școlare și specializate (ale institutelor de cercetare, instituțiilor publice centrale și locale, de cultură și culte, operatorilor economici, sindicatelor, ale altor organizații asociative). În rândul celor naționale este inclusă și Biblioteca Academiei Române (cu filialele sale din țară). Din punctul de vedere al subordonării (și, implicit, al finanțării) sistemul este separat în biblioteci publice, care se află în subordinea Ministerului Culturii, dar și celui al Administrației și Internelor (dat fiind faptul că bibliotecile publice se află sub tutela autorităților administrațiilor publice centrale/ locale) și biblioteci de învățământ, ce aparțin Ministerului Educației[12]. La ieșirea din comunism, România avea în total 16 665 de biblioteci, pentru ca în anul 2013 să mai aibă doar 11 176.

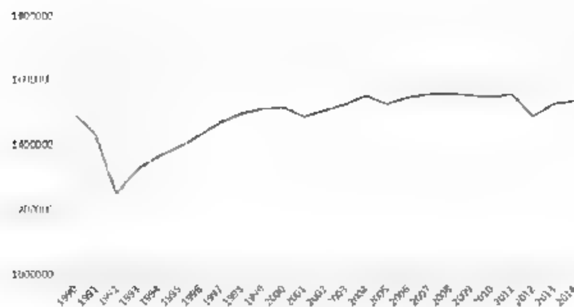


Graficul nr. 1: *Evoluția bibliotecilor în România în perioada 1990-2013*

Evoluții numerice: cu o suprafață de 5476 km², județul Iași este unul mediu ca întindere (cu 2,3% din suprafața țării, ocupă locul 23 între celelalte județe ale României). Organizarea administrativă cuprindea, la 1 iulie 2008, două municipii (Iași, Pașcani), trei orașe (Hârlău, Podu Iloaiei și Târgu Frumos), 94 comune și 418 sate. Reședința județului este municipiul Iași, al doilea oraș al României (cu o populație de 313 994 locuitori la 1 iulie 2008, urmat imediat după municipiul București). Populația județului era de 826 552 locuitori la 1 iulie 2008, adică 3,8% din populația României (locul 2, după municipiul București), din totalul populației, 47,4% locuiește în mediul urban, iar 52,6% în mediul rural[13].

Evoluția numărului de biblioteci: în județul Iași există biblioteci de toate tipurile. În anul 1990, județul se afla pe locul trei pe țară ca număr de biblioteci – 662, în urma jud. Suceava (688) și Timiș (672), urmat îndeaproape de Argeș (660). În anii următori, evoluția bibliotecilor românești a fost atât de sinuoasă, încât în 1994 (doar pentru acel an), județul

Iaşi s a aflat pe primul loc, la egalitate cu judeţul Argeş, fiecare având 611 biblioteci Din anul 1998 şi până în 2014, deşi *per ansamblu* evoluţia a fost descrescătoare, judeţul Iaşi se plasează pe locul întâi, cu cele mai multe biblioteci din România 624 în anul 1998 şi 491 în 2014, fiind urmat la mare distanţă de judeţele Argeş (429 de biblioteci în anul 2014) şi Cluj (342 tot în 2014) Întâietatea judeţului Iaşi ca număr de biblioteci se datorează faptului că aici se află cel mai mare număr de biblioteci şcolare din ţară (366) Deşi aparenţa este pozitivă, în realitate numărul bibliotecilor se află în permanentă scădere, în intervalul de timp analizat în judeţ desfiinţându se 171 de unităţi Grafic, fenomenul arată astfel



Grafic nr. 2: *Evoluţia bibliotecilor în jud Iaşi între anii 1990 2013*

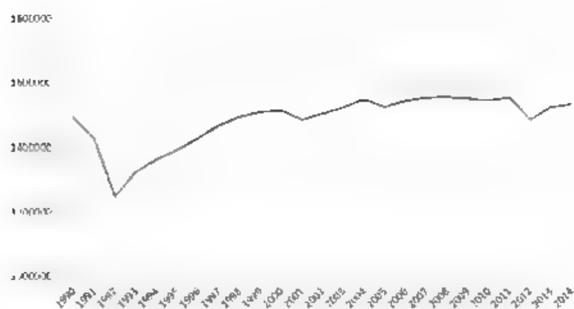
Desfiinţarea bibliotecilor are loc în toată ţara Autorii *Strategiei în domeniul culturii pentru perioada 2014 2020*, remarcând faptul că „numărul bibliotecilor (de toate categoriile) a scăzut notabil în ultimii doi ani", considerau că „scăderea se datorează, pe de o parte, accesării de către toate categoriile de populaţie a surselor electronice, pe de altă parte din pricina reducerii numărului efectiv de clădiri care adăpostesc biblioteci publice"[14] Corectă în esenţă, explicaţia este insuficientă, aşa cum vom vedea

În mediul urban au fost desfiinţate 19 biblioteci, în vreme ce la sate au dispărut 75 Cel mai mare număr de biblioteci desfiinţate este al celor şcolare 101 unităţi în intervalul 1990 2013 O desfiinţare puternică a lor a avut loc în anii 2005 2006 şi în 2011 2012, dar şi în 2014 Singura categorie care a înregistrat un plus este cea a bibliotecilor de învăţământ superior, datorită apariţiei bibliotecilor universităţilor particulare

Evoluţia colecţiilor de publicaţii unitatea de evidenţă (inventar) pentru colecţiile unei biblioteci (u b) este *volumul de bibliotecă* Fiecare exemplar este considerat pentru evidenţă un volum Sunt considerate *volume de bibliotecă* şi discul muzical, setul de diapozitive, diafilmul, banda magnetică înregistrată, filmul, CD ul, DVD ul, stampa, STAS ul, brevetul, descrierea de invenţie, catalogul de produse, alte documente similare

În perioada comunistă activitatea bibliotecilor fiind controlată centralizat, începând din 1975 exista un sistem de norme şi bareme de cheltuieli băneşti pentru aprovizionarea cu publicaţii, în funcţie de vârsta elevilor şi specificul şcolilor[15] După 1990, în ciuda prevederilor legislative conform cărora baza materială a bibliotecilor din învăţământ este asigurată de Ministerul Educaţiei, finanţarea bibliotecilor s a diminuat continuu În special pentru învăţământul preuniversitar, alocarea fondurilor băneşti este arbitrară, bibliotecii revenindu i sumele cele mai mici dintre departamentele unei şcoli

În anul 1990, în total, cele 123 de biblioteci publice din judeţul Iaşi deţineau în colecţiile lor 1 492 880 vol , la finele lui 2014 mai existau doar 88 de biblioteci publice, care adăposteau 1 533 980 vol., sporul fiind de doar 41 100 vol în 24 de ani!



Graficul nr. 3: *Evoluția vol bibliotecilor publice din Jud Iași (1990 2014)*

Evoluția numărului de volume existente în biblio tecı, pe localitățile județului Iași, este disponibilă doar pentru anıı 2011 2013 Deşı în unele locuri colecțiile au sporit, *per total*, volumele existente în dotarea bibliotecilor ieşene erau mai puține în anul 2013 decât în 2011

	Anul 2011	Anul 2012	Anul 2013
	Numar	Numar	Numar
TOTAL	8324116	8246779	8287270
Municipiul Iasi	6024808	6045897	6042911
Municipiul Pascani	276162	263056	244219
Oras Hirlau	89342	88840	87197
Oras Podu Iloaiei	30943	31082	37001
Oras Targu Frumos	122683	104054	134451
Alexandru I. Cuza	16337	10086	10086
Andrieseni	18011	18104	17987
Aroneanu	13559	13335	13410
Bals	7249	6249	8461
Baltati	24672	24969	25153
Birnova	16410	15913	15316
Belcesti	62748	44604	62433
Bivolari	23224	23334	23446
Braesti	16430	16670	16676
Butea	14759	16196	20468
Ceplenita	16717	1687.	17416
Ciohorani	4680	4680	1700
Ciortesti	15989	18206	17725
Ciurea	25236	25428	25701
Coarnele Caprei	19138	19138	193 8
Comarna	24287	24329	21347
Costesti	5325	6699	6699
Costuleni	25991	21353	18885
Cotnari	24596	29927	31296
Cozmesti	18408	22626	22706
Cristesti	17326	17416	29617
Cucuteni	14418	4697	4767
Dagita	17195	16924	9980
Deleni	27189	28211	27719
Dobrovat	19343	19343	17459
Dolhesti	17744	8544	17767
Draguseni	3830	3830	587
Dumesti	23728	23740	23685
Erbiceni	20911	19664	21248
Fantanele	6780	6774	12846
Focuri	26281	39077	28812
Golaiesti	16019	16194	16260
Gorban	21767	21308	22261
Grajduri	16591	15649	14126
Gropnita	17390	17232	22226
Grozesti	10184	13902	13953
Halaucesti	32033	24921	23261
Harmanesti	4 12	1595	3578
Helesteni	16487	16607	16988
Holboca	41453	41384	49758
Horlesti	19977	19977	19852
Ion Neculce	11009	11009	10709
Ipatele	13968	13879	11797
Lespezi	29660	29661	34044

Letcani	23527	23611	23887
Lungani	17596	19156	17459
Madirjac	12463	9462	9462
Mircesti	16297	16297	16297
Mironeasa	16241	21694	18422
Miroslava	43610	43096	41750
Miroslovesti	26822	24340	17505
Mogosesti	16996	17209	15394
Mogosesti-Siret	17283	17283	17174
Mosna	12094	12545	14872
Motca	19039	19094	21188
Movileni	15428	15428	15544
Oteleni	1326	13267	13298
Plugari	17568	25232	26544
Popesti	22854	17606	17628
Popricani	20962	19678	19863
Prisacani	19289	14948	15404
Probota	14634	13013	11019
Rachiteni	11079	11079	11079
Raducaneni	32954	31589	29093
Rediu	12562	12450	12443
Românești	12190	12499	10799
Roscani	5053	5053	5047
Ruginoasa	22205	22205	22332
Scanteia	14434	15736	14443
Scheia	18523	17718	19082
Schitu Duca	21445	12530	19937
Scobinti	15589	19070	20812
Sinesti	15660	16061	16309
Sipote	22774	22463	22622
Siretel	16621	17348	[illegible]
Stolniceni-Prajescu	32194	32803	30652
Strunga	21415	2143	21831
Tansa	20216	10588	[illegible]
Tatarusi	30477	23625	31100
Tibana	18489	17202	18509
Tibanesti	29904	30257	27692
Tiganasi	15862	15862	15862
Todiresti	19838	19721	13128
Tomesti	31976	31552	31316
Trifesti	18465	18600	14145
Tutora	13639	13639	11961
Ungheni	11202	11252	11365
Valea Lupului	9571	9621	9661
Valea Seaca	22105	26291	20834
Vinatori	18488	18490	18493
Victoria	24627	16627	16475
Vladeni	18095	9277	14075
Voinesti	17893	17997	11723

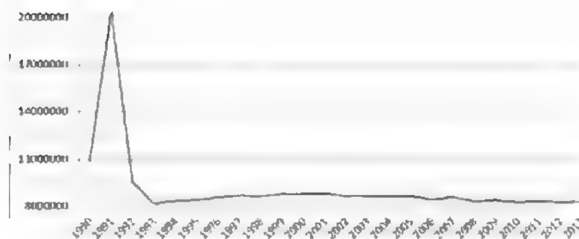
Tabelul nr. 1
Evoluția vol. în bibliotecile jud. Iași, pe localități, în perioada 1990 2013

Baza de date TEMPO *on line* a INSR permite aflarea evoluției centralizate a numărului de volume și pe tipurile de biblioteci din județul Iași în perioada 1990 2014.

Numărul volumelor existente în biblioteci reprezinta totalitatea cărților, broșurilor, colecțiilor de ziare și reviste cu minim 5 pagini și materialele audiovizuale (casete cu benzi magnetice, discuri, diafilme și alte materiale de bibliotecă hărți, grafice, reproduceri artistice etc.) înscrise în registrul de inventar. Ilustrată sub formă grafică, situația este aproape dramatică după un sfert de secol scurs de la schimbarea de regim politic în România, colecțiile de publicații din biblioteci sunt mult mai sărace decât erau la finele anului 1989.

Anul	Total Jud. Iasi	Biblioteci Nationale (Filiala Academiei)	De invatamint superior	Specializate	Scolare	Publice	Judetene	Municipale și orasenesti	Comunale
1990	10876964	444614	6539170	697568	1702732	1492880	423152	174244	661860
1991	20347769	453824	4810704	11694404	1960437	1428400	435631	169179	644137
1992	9573292	462924	4960701	755717	2145003	1248947	435631	169179	644137
1993	8170412	474944	3655850	759065	1958116	1322437	463924	181705	676808
1994	8364448	485194	3635919	871644	2009081	1362610	479119	185975	697516
1995	8402806	503944	3650423	918607	1937991	1391841	491809	186679	713353
1996	8575783	510894	3698622	926826	2011777	1427664	504202	188989	734473
1997	8706888	519324	3749625	904106	2065191	1468642	513690	194983	759969
1998	8645778	521814	3806116	786082	2037278	1494488	526051	194614	773823
1999	8774808	523978	3922414	790333	2027741	1510342	529623	197962	782757
2000	8778075	525888	3975991	768448	1992857	1514891	538135	199036	777720
2001	8821427	527021	4026505	797790	1984545	1485566	500587	200668	784311
2002	8642032	282366	4067730	780100	2006761	1505075	508291	203290	793494
2003	8643853	243040	4099397	751122	2026987	1523307	519526	199727	804054
2004	8628624	242493	4054009	746528	2036305	1549289	529960	199048	820281
2005	8660823	245311	4036673	818159	2036029	1524651	502739	201313	820599
2006	8444833	247250	3836600	757039	2059779	1544165	523323	211224	809618
2007	8567451	260385	3862366	692968	2197938	1553794	535123	212782	805889
2008	8322140	263458	3574061	711211	2216539	1556871	535993	216286	804592
2009	8390251	268713	3596577	655574	2317449	1551938	544998	219656	787284
2010	8256786	271344	3577285	531387	2330217	1546553	538704	219918	787931
2011	8324116	275545	3618048	515805	2360469	1554249	538771	222702	792776
2012	8246779	280068	3599662	522124	2359285	1485640	544915	222324	718401
2013	8287270	283373	3619650	478422	2380579	1525246	550951	224761	749534
2014	8188458	285418	3684185	463589	2221286	1533980	560101	229276	744603

Tabelul nr. 2: Evoluția vol. existente în jud. Iași, pe categorii de biblioteci, în anii 1990-2014



Graficul nr. 4:
Evoluția vol. în bibliotecile jud. Iași, în anii 1990-2013

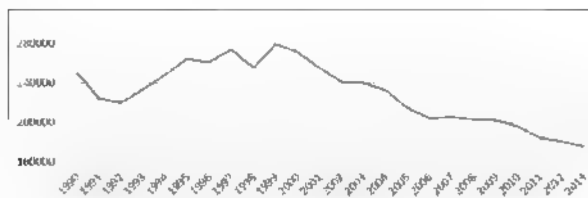
Căderea comunismului a impus o „curățare” a fondurilor bibliotecilor din țară de cărțile „ceaușiste”, considerate uzate din punct de vedere moral. Operațiunea s-a făcut prin *Decretul-lege nr. 50* din 4 aprilie 1990, în baza căruia din bibliotecile ieșene au fost eliminate (casate) cantități mari de publicații. Ca tendință generală, imediat după 1990, cumpărarea de publicații s-a redus considerabil față de anii dinainte. Faptul s-a datorat pe de o parte fondurilor bănești din ce în ce mai mici alocate, iar pe de altă parte evoluției haotice a prețurilor, atât în domeniul producției de carte, cât și al utilităților, căreia instituțiile au trebuit să-i facă față, din păcate în detrimentul bibliotecii. În cazul acelor biblioteci care făceau schimb internațional de publicații, a încetat finanțarea în valută pentru publicațiile periodice străine, iar abonamentele la cele românești s-au redus considerabil.

Scăderea cumpărării a fost compensată parțial de **donații și transferuri de publicații** pe care bibliotecile le au primit de-a lungul anilor. În anii 1991-2000, la Iași au venit donații de cărți din Belgia, SUA, Franța, Elveția, Germania și din partea Fundației Soros.

Evoluția este diferită pe categorii de biblioteci. Biblioteca Academiei Române – Filiala Iași împreună cu bibliotecile de învățământ superior de stat și bibliotecile specializate au fonduri de publicații considerabil mai mici decât la finele anului 1989. În schimb, *per ansamblu*, bibliotecile publice și cele școlare dețin în momentul de față colecții mai mari decât în anul 1990. Creșterea este infimă, iar calitatea acestor colecții necesită o discuție separată, pe care o vom întreprinde în alt loc al lucrării.

– **Evoluția numărului de cititori**: cititor (utilizator) este persoana fizică ce a împrumutat pentru acasă (sau a consultat în sediul bibliotecii) cel puțin o dată într-un an calendaristic o carte, broșură sau o altă publicație aparținând unei biblioteci.

În ansamblul bibliotecilor județului Iași, acest indicator a fost în permanentă scădere, ajungând să fie mult mai puțini cititori în anul 2013 decât în 1990. Dacă în anul 1990 au fost în total 250.465 cititori, în anul 2013 mai erau doar 175.781 persoane.



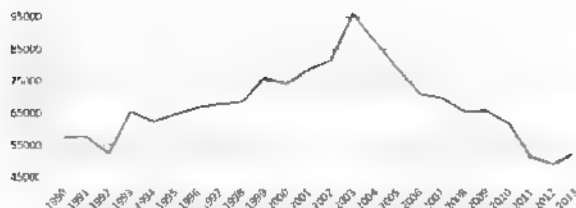
***Graficul nr. 5**. Evoluția cititorilor în bibliotecile jud. Iași între anii 1990-2013*

Pentru 2011 2013 cunoaștem și situația numărului de cititori activi pe localități

Localitati	Anul 2011	Anul 2012	Anul 2013
	Nr. pers.	Nr. pers.	Nr pers
TOTAL	184022	180219	175781
Mun. Iasi	88486	88552	84942
Mun. Pascani	8894	9252	7678
Or Hirlau	3799	3756	3962
Or. Podu Iloaiei	2357	2226	2731
Or Targu Frumos	3742	3789	3713
Alexandru I. Cuza	493	319	306
Andrieseni	878	974	1000
Aroneanu	584	584	653
Bals	450	420	424
Baltati	1131	1133	1180
Birnova	451	427	332
Belcesti	2417	1918	2484
Bivolari	714	679	623
Braesti	702	805	873
Butea	620	742	521
Ceplenita	964	716	735
Ciohorani	100	200	100
Ciortesti	933	1001	867
Ciurea	1080	1061	1076
Coarnele Caprei	497	454	572
Comarna	780	980	1019
Costesti	58	110	136
Costuleni	912	802	891
Cotnari	1412	1522	1343
Cozmesti	625	628	833
Cristesti	502	482	755
Cucuteni	88	89	108
Dagita	1457	1588	1443
Deleni	2412	1658	1815
Dobrovat	491	444	429
Dolhesti	561	628	848
Draguseni	180	170	
Dumesti	1119	1007	984
Erbiceni	919	1011	1051
Fantanele	306	347	494
Focuri	1200	969	1080
Golaiesti	525	522	329
Gorban	606	605	445
Grajduri	715	640	471
Gropnita	571	659	862
Grozesti	231	396	463
Halaucesti	1676	1025	1105
Harmanesti	331	100	213
Helesteni	670	524	319
Holboca	1639	1533	1579
Horlesti	578	437	722
Ion Neculce	493	412	329
Ipatele	195	419	590
Lespezi	858	736	949
Letcani	1200	1198	1119
Lungani	654	821	695
Madirjac	188	121	145
Mircesti	1214	1135	1020
Mironeasa	683	979	935
Miroslava	808	1152	1176
Miroslovesti	1088	862	688
Mogosesti	1432	1100	1279
Mogosesti-Siret	842	931	771
Mosna	354	370	404
Motca	937	967	1023
Movileni	388	497	930
Oteleni	821	641	867
Plugari	612	621	822
Popesti	1187	516	952
Popricani	1191	1064	991
Prisacani	449	508	186
Probota	744	592	696
Rachiteni	330	330	330
Raducaneni	1572	1737	1365
Rediu	455	513	428
Românești	417	424	291
Roscani	184	181	70
Ruginoasa	691	667	585
Scanteia	1605	1349	1008
Schela	659	708	982
Schitu Duca	484	304	402
Scobinti	701	919	874
Sinesti	1170	1031	952
Sipote	1377	1337	1194
Siretel	1167	592	587
Stolniceni-Prajescu	1183	1179	1563
Strunga	311	273	265
Tansa	468	275	360
Tatarusi	1424	1069	972
Tibana	1228	1044	1096
Tibanesti	1900	1891	1568
Tiganasi	1064	1025	634
Todiresti	861	838	926
Tomesti	2005	1934	1641
Trifesti	918	812	581
Tutora	355	360	552
Ungheni	339	332	306
Valea Lupului	442	421	445
Valea Seaca	759	1038	1139
Vinatori	1210	1200	1106
Victoria	1143	1703	1448
Vladeni	305	271	193
Voinesti	1113	936	843

Tabelul nr. 3: *Evoluția cititorilor în jud Iași, pe localități, în anii 2011 2013*

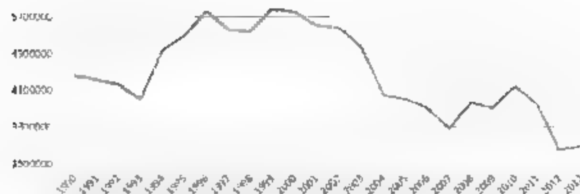
În bibliotecile publice din județul Iași, în anul 1990 au fost 57 404 cititori, pentru ca în anul 2013 să fie 52 560, cu precizarea că a existat o perioadă de creștere a numărului de cititori ce a culminat cu anul 2003, când au fost 95 975 cititori



Graficul nr. 6 *Evoluția cititorilor în bibliotecile publice între anii 1990 2013*

Prin raportare la modul de evoluție a colecțiilor de publicații, în interiorul acestei categorii de biblioteci, numărul de cititori a fost diferit la bibliotecile urbane față de cele comunale, ultimele raportând permanent cifre crescătoare

Evoluția volumelor împrumutate pentru toate categoriile de biblioteci din județul Iași, *per* ansamblul perioadei analizate, împrumutul de publicații a scăzut dramatic Evoluția a fost sinuoasă în anul 1990 s au împrumutat 4 426 692 vol înregistrându se o scădere până în 1993 Din 1994 până în 1999 cifrele au fost în creștere (în anul de vârf 1999 s au împrumutat 5 874 478 vol) Din anul 2000, nivelul lecturii a început să scadă tot mai mult, în anul 2013 împrumutându se doar 2 876 281 vol, iar graficul este foarte sugestiv



Graficul nr. 7 *Evoluția vol împrumutate în jud Iași între anii 1990 2013*

Evoluția volumelor împrumutate pe localități între anii 2011 2013 este următoarea

	Anul 2011	Anul 2012	Anul 2013
	Număr	Număr	Număr
Total	3788085	2 96838	287628
Mun. Iasi	2657898	84744	1884227
Mun. Pascani	91674	89658	97437
Oras Hirlau	45454	40821	47465
Oras Podu Iloaiei	13354	13704	7881
Oras Targu Frumos	93136	50002	44329
Alexandru I. Cuza	7196	3106	2142
Andrieseni	10094	8826	10781
Aroneanu	11714	7206	13085
Bals	3778	3651	2233
Baltati	14842	13379	11137
Birnova	3914	3493	2371
Belcesti	30045	13232	30567
Bivolari	11986	10757	9011
Bruesti	11748	8228	8055
Butea	9694	11250	12183
Ceplenita	106	6671	15853
Ciohorani	303	388	955
Ciortesti	9495	9925	8945
Ciurea	15480	11433	8277
Coarnele Caprei	7068	4028	4681
Comarna	7989	8183	7237
Costesti	206	497	261
Costuleni	8830	9596	7629
Cotnari	13365	12109	4109
Cozmesti	7 68	84.2	5263
Cristesti	3810	7686	2236
Cucuteni	2873	1343	550
Dagita	402	17865	7668
Deleni	25291	10668	23936
Dobrovat	6391	5241	5.28
Dolhesti	2057	2174	5538
Dragușeni	228	328	
Dumesti	13102	11885	16071
Erbiceni	10822	7049	13850
Fantanele	2834	26 5	3260
Focuri	19478	164 0	15050
Golaiesti	10507	108 0	269
Gorban	8302	818	9133
Grajduri	10982	11307	10546

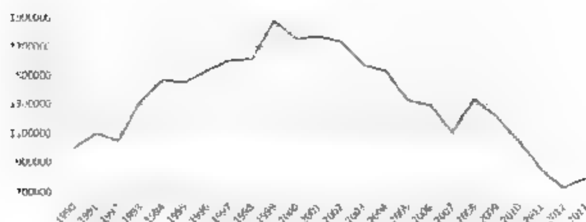
	Anul 2011	Anul 2012	Anul 2013
	Numar	Numar	Numar
Total	3788085	2796838	287628,
Mun. Iasi	2657898	1847474	1884227
Mun. Pascani	91674	89658	97437
Oras Hirlau	15454	10821	17465
Oras Podu Iloaiei	3354	3704	12881
Oras Targu Frumos	93136	50602	14329
Alexandru I. Cuza	7196	3106	2142
Andrieseni	11094	8826	10781
Aroneanu	11714	7706	13085
Bals	3178	3651	2233
Baltati	14842	13379	11137
Barnova	3944	3403	2371
Belcesti	30045	3232	30507
Bivolari	11986	0757	9011
Braesti	11748	8228	8055
Butea	9694	1 350	12183
Ceplenita	7106	6671	15853
Ciohoroni	303	388	955
Ciortesti	9495	9925	8945
Ciurea	15480	11433	8277
Coarnele Caprei	1068	4028	4681
Comarna	7889	8083	7237
Costesti	206	497	261
Costuleni	8830	9596	7629
Cotnari	13365	12 09	13109
Cozmesti	7168	8417	5263
Cristesti	3810	2686	2234
Cucuteni	2873	1343	550
Dagita	14021	12865	7668
Deleni	23791	16668	23936
Dobrovat	6394	3241	3128
Dolhesti	7054	7174	5538
Draguseni	728	328	
Dumesti	13102	885	16071
Erbiceni	10822	7649	13853
Fantanele	2834	2615	3260
Focuri	19478	16470	15050
Golaiesti	10507	6870	7269
Gorban	8302	8187	9733
Mosna	4695	3435	5583
Motca	15770	10791	10568
Movileni	3249	3234	80 8
Oteleni	15742	12807	11511
Plugari	5123	5324	10062
Popesti	9226	8233	7102
Popricani	12323	12799	8955
Prisacani	3936	2972	1141
Probota	6894	2612	4537
Rachiteni	3538	3589	3535
Raducaneni	19412	18147	27065
Redin	7004	6422	6454
Româneşti	6668	4921	4476
Roscani	1408	1321	133
Ruginoasa	7645	7821	7200
Scanteia	4325	9685	4179
Schela	6932	5300	3120
Schitu Duca	1719	4445	2256
Scobinti	11484	13273	10011
Sinesti	16804	12910	8700
Sipote	18313	14363	17302
Siretel	8396	7102	2528
Stolniceni Prajescu	19435	16043	14952
Strunga	3410	1736	7593
Tansa	4983	1816	5011
Tatarusi	16449	12389	12273
Tibana	14085	9973	0752
Tibanesti	19772	12750	16673
Tiganasi	10838	7946	5628
Todiresti	7834	6453	9358
Tomesti	23170	18550	12884
Trifesti	11384	12847	11772
Tutora	4973	3000	2491
Ungheni	2957	1794	3796
Valea Lupului	5453	5026	5388
Valea Seaca	3540	6115	6761
Vinatori	21178	14617	13788
Victoria	12207	164 6	10026
Vladeni	3703	3190	4276
Voinesti	7964	96.0	7555

Tabelul nr. 8 *Evoluția vol împrumutate în bibliotecile jud Iași, pe localități, în perioada 2011 2013*

III- Evoluția categoriilor de biblioteci:

Bibliotecile publice: sunt probabil categoria cea mai cunoscută din România, întrucât de la nivelul comunelor în sus, există peste tot. Biblioteca publică este acea bibliotecă de tip enciclopedic pusă la dispoziția unei comunități (județene, municipale, orășenești, comunale). După descentralizarea din ultimii ani, se află în subordinea autorităților locale[16].

Nivelul lecturii în bibliotecile publice este mai scăzut după 25 de ani de la schimbarea de regim politic. Dacă în anul 1990 s-au împrumutat 994 196 vol., spre finele perioadei analizate, adică în anul 2013, s-au împrumutat doar 797 997 vol. Interesant este faptul că lectura publică în județul Iași a urmat un curs ascendent până în anul 1999 (când s-au citit 1 878 305 vol.) și din anul 2000, cifrele sunt în permanentă reducere.



Graficul nr. 9 *Evoluția vol. împrumutate în bibliotecile publice din jud. Iași între anii 1990-2013*

În interiorul categoriei „biblioteci publice", evoluția împrumutului de publicații a fost diferită. La Biblioteca Județeană și la cele municipale și orășenești, volumul lecturii s-a redus în perioada analizată, dar bibliotecile comunale raportează o creștere a acestei activități.

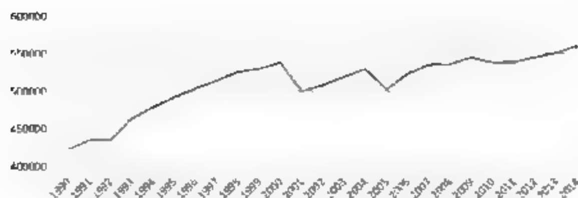
Biblioteca Județeană „Gh. Asachi" înființată în anul 1920, este o bibliotecă de profil enciclopedic care, prin serviciile și programele oferite se adresează nevoilor de informare, educare și recreere a cetățenilor din această unitate administrativă. Cuprinde o rețea formată din 5 Biblioteci Filiale de cartier, Filiala de Nevăzători „Mihai Codreanu", proiect în parteneriat cu Asociația Nevăzătorilor din România (din 2008), Punctele de împrumut de la Căminele de bătrâni nr. 1 și nr. 2, Casa de Copii Tătărași, Penitenciarul de Maximă Siguranță Iași, Centrul Multicultural pentru vârsta a treia (2012). Coordonează activitatea metodică a 86 de biblioteci comunale, 3 orășenești și una municipală, precum și pe cea a Centrelor culturale din afara granițelor: Chișinău (1992), Novi Sad (1998), Cernăuți (2008) și Herța (2008). Funcționează sub autoritatea Consiliului Județean Iași, care îi asigură resursele financiare și este a doua din România ca mărime a colecțiilor (peste 600 000 vol.)[17].

În ordine cronologică inversă, evoluția colecțiilor Bibliotecii Județene a fost următoarea: în anul 1989 = 395 352 vol., în februarie 1990 = peste 400 000 vol., în urma *Decretului-Lege nr. 50* din 4 aprilie 1990, ce prevedea scoaterea din biblioteci a cărților „ceaușiste", la Biblioteca Județeană au fost casate peste 12 000 de vol. dar în anul 1994 Biblioteca ajunsese la un total de 479 119 vol.[18]

În ce privește anul 1999, statisticile sunt contradictorii: într-un loc, Nicolae Busuioc și Vicențiu Donose scriau că în colecții erau „peste 530 000 vol., la care au apelat 32 028 cititori. Anul 1999 deține și recordul cărților împrumutate: 994 813", pentru ca în alt loc să scrie că „situația statistică la nivelul anului 1999: 782 757 vol. existente, 20 287 vol. intrate, 34 227 cititori, 595 778 documente împrumutate, indicii medii: 17,4 - de lectură, 1,9 - de dotare, 0,8 - de

circulaţie, 9,0 de frecvenţă, 8,1 de cuprindere"[19] Probabil că ar trebui considerate corecte primele serii de date statistice, din cauză că, aşa cum se poate vedea mai jos, în anul 2015 Biblioteca Judeţeană nu a ajuns încă la pragul de 700 000 de vol. În anul 2006, în colecţiile Bibliotecii Judeţene erau peste 550 000 cărţi şi publicaţii periodice[20]

Pentru ultimii trei ani ai perioadei cercetate, datele privitoare la evoluţia fondurilor de publicaţii sunt mai bogate La 1 ianuarie 2012 Biblioteca avea în total 575 949 vol , din care cărţi şi periodice tipărite = 523 327 vol., manuscrise = 10, documente audiovizuale = 11 402 u. b , documente electronice = 75 u b , documente non carte = 41 135 u. b [21] La sfârşitul anului 2013 erau 606 977 vol , din care 550 951 cărţi şi periodice tipărite Dintre acestea 487 226 u. b se aflau la sediul central, iar 119 751 u b erau în filialele din municipiu, o parte (316 816 vol) fiind disponibile pentru accesul liber la raft[22] La 1 ianuarie 2015 existau în total 616 088 vol , din care cărţi şi periodice tipărite = 560 101 vol , manuscrise = 10, documente audiovizuale = 12 778 u b , colecţii electronice = 168 u. b , documente non carte = 43 031 u. b [23] Imaginea grafică a evoluţiei colecţiilor acestei bibliotecii este următoarea



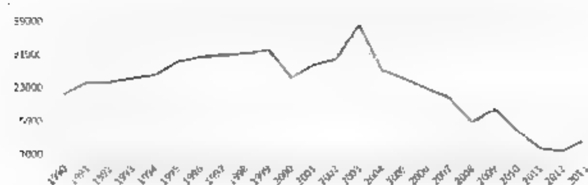
***Graficul nr. 10:** Evoluţia colecţiilor Bibliotecii Judeţene Iaşi (1990 2014)*

Ritmul de înnoire a colecţiilor: anul 1990 consemnează un recul, ritmul achiziţiilor scăzând în mod evident Dacă în anul **1985** au fost achiziţionate 20 870 de publicaţii, în **1990** cantitatea s a redus la 14 426 vol Achiziţia de publicaţii s a aflat iniţial pe o linie ascendentă până în anul **1995**, când s au cumpărat 19 790 vol., apoi a devenit din ce în ce mai fluctuantă, tendinţa fiind de vizibilă scădere În anul 1996 s au cumpărat 17 304 vol , în anul 1997 = 15 105 vol , în anul 1998 = 16 536 vol , în anul 1999 = 12 450 vol., motivul fiind diminuarea susţinerii financiare din partea autorităţilor locale judeţene[24]

Din punctul de vedere al informaţiilor statistice disponibile public despre Biblioteca Judeţeană, urmează un *hiatus* până în 2011, când au început să fie făcute publice *Rapoartele de activitate* ale directorilor Potrivit acestora, în 2011 s au cumpărat 21 087 vol., din care cărţi şi periodice tipărite = 21 075 vol în 4079 titluri, manuscrise = 5[25] În 2012, în Bibliotecă au intrat 7136 u. b , din care cumpărate 4694 vol. în valoare de 118 117,24 lei, donaţii 2109 vol în valoare de 21 563,44 lei, Depozit legal 335 în valoare de 8 241,95 lei, 911 vol publicaţii periodice, dintre care 223 donaţii aferente anului 2011[26] În anul 2013, în Bibliotecă au intrat 14 350 u b , din care 13 653 vol. de carte tipărită, în valoare de 271 298,36 de lei, 697 publicaţii seriale, în valoare de 2016,61 de lei În ceea ce priveşte cărţile, numărul celor cumpărate a fost de 9874, restul provenind din donaţii şi Depozit legal. Dintre periodice, doar 444 de vol. au fost cumpărate[27] În anul 2014 au intrat 15 485 u. b , din care cărţi şi periodice tipărite 15 016 vol , periodice curente (tipărite şi electronice) titluri 150 / abonamente 166, documente audiovizuale 288 u b , alte documente 181 u b După provenienţă, 11 668 vol au fost cumpărate, 3421 de vol. au fost donate, iar 376 au făcut parte din Depozitul legal[28] în lipsa ori

căror posibilități de verificare, menționăm doar că datele incluse în Rapoartele de activitate ale directorilor Bibliotecii sunt diferite de cele raportate la Institutul Național de Statistică pe anii respectivi.

În ceea ce privește cititorii, dacă la Biblioteca Județeană, în anul 1985, erau 27 000, în 1990 numărul lor a fost de numai 21 481 persoane, adică un minus de aproape 6 000. Explicațiile fenomenului pot fi puse și în legătură cu evenimentele istorice ale anului, atenția oamenilor fiind îndreptată cu precădere spre mass-media, cartea rămânând pe alte planuri. La Biblioteca Județeană lucrurile au intrat în făgașul normal după scurt timp, astfel încât în anul 1995 s-a putut observa un salt destul de mare al cititorilor, numărul lor ajungând la 29 175. Faptul s-a datorat, în mare parte, diversificării tematice a cărților scoase de numărul mare de edituri[29]. Din păcate, activitatea acestei biblioteci a fost afectată puternic de pierderea spațiului în care funcționa, astfel încât în anul 2013 mai avea numai 10 607 cititori, adică mai puțin de jumătate din câți erau în anul 1990. Trebuie remarcat, totuși, că numărul cititorilor este în creștere față de anul 2012, când au fost doar 7 936[31].

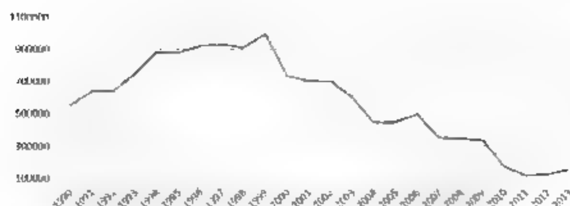


Graficul nr. 11 *Evoluția cititorilor la Biblioteca Județeană între anii 1990-2013*

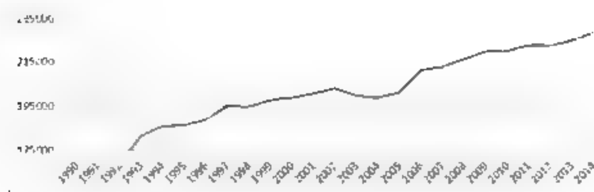
La Biblioteca Județeană, anul 1990 a fost marcat și de o scădere a numărului cărților împrumutate (la 553 068, față de 735 314 în anul 1985). După acel an, cifrele conținute în Baza de date TEMPO *on line* arată o creștere a lecturii până în 1999, când au fost consultate 994 813 vol. Anul 1999 a găsit Biblioteca „Gh. Asachi" în plin proces de consolidare a rețelei de informatizare și tot atunci s-a introdus un nou sistem de evaluare a activității (PROBIP)[30]. Din anul 2000, numărul publicațiilor împrumutate s-a redus până în anul 2011 (când au fost consultate doar 118 412 vol.).

Începând cu anul 2010, Biblioteca Județeană a suferit mai multe transformări din cauza mutării din vechiul sediu aflat în Palatul Culturii, în alte locuri din oraș (la Prefectură – aproximativ 100 mp pentru depozitarea fondului de carte de patrimoniu, Facultatea de Texile și Management Industrial – Hala TEX6, etajul 2 pentru obiectele de inventar – rafturile metalice, mobilierul din lemn, vitrine etc., Școala „B. P. Hașdeu", Corp C, unele birouri, Asociația Nevăzătorilor din România – pentru Secția de artă, S.C. „Moldomobila" – spațiul pentru colecțiile info-documentare și obiectele de inventar ale compartimentelor ce presupuneau prelucrarea publicațiilor și activitățile cu publicul.

Din anul 2012, grație instalării sediului central al Bibliotecii într-un nou spațiu, numărul volumelor împrumutate a început să crească: 123 496 în 2012 și 154 615 în 2013. Se observă, totuși, că după 25 de ani, volumul tranzacțiilor este de peste trei ori mai mic.



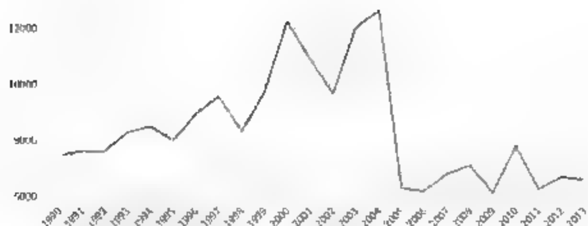
Graficul nr. 12 *Evoluția vol. împrumutate la Biblioteca Jud. Iași între 1990 2013*



Graficul nr. 13: *Evoluția vol. bibliotecilor municipale și orășenești din jud. Iași (1990 2014)*

Bibliotecile municipale și orășenești (Pașcani, Hârlău, Tg. Frumos, Podu Iloaiei) din punct de vedere administrativ, aparțin de primăriile locale, iar profesional urmează îndrumările Bibliotecii Județene. Au fost înființate după cel de Al Doilea Război Mondial, cea mai veche fiind Biblioteca municipală din Pașcani (1950). Bibliotecile orășenești din Hârlău și Tg. Frumos au luat naștere în 1952. Ele aveau în anul 1990 în total 174 244 vol. În anul 2006, în categoria bibliotecilor orășenești a fost inclusă și cea de la Podu Iloaei, ca urmare a transformării administrative suferite de localitate, iar în anul 2009, Biblioteca orășenească din Pașcani a căpătat personalitate juridică și a devenit municipală. În anul 2014, aceste biblioteci dețineau laolaltă 229 276 vol. Din punct de vedere grafic, evoluția colecțiilor arată așa

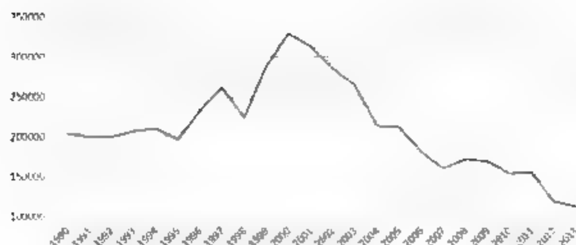
Aceste biblioteci aveau în 1990 un număr de 7480 cititori. Deși în 2013 în această categorie erau patru unități, numărul de cititori era de doar 6602 persoane.



Graficul nr. 14 *Evoluția cititorilor în Bibliotecile municipale și orășenești între anii 1990 2013*

Evoluția împrumutului de publicații în bibliotecile municipale și orășenești ale județului, deși similară ca tendință celei din Biblioteca Județeană, a urmat o linie mult mai fluctuantă, pe care, în lipsa altor surse de informare suplimentară, nu o putem explica. Astfel, dacă în anul 1990 se împrumutau 204 531 vol., în 1997 se ajunsese la 261 997 vol., pentru ca în anul imediat următor, 1998, să fie raportate doar 224 689 vol., în 1999 se raportau 287 714 de vol. împrumu

tate, iar în anul 2000 erau 329 425 vol Din acel an, cifrele sunt în continuă şi puternică scădere, ajun gându se în 2013 la doar 112 501 vol , ceea ce în seamnă jumătate din volumele anului 1990



Graficul nr. 15 *Vol împrumutate în bibl munici pale şi orăşeneşti din jud Iaşi 1990 2013*

„Istoria lor are acelaşi numitor comun, dar cu mai multe componente În primul rând, nici una dintre ele nu se poate lăuda că şi a desfăşurat dintotdeauna ac tivitatea în spaţii potrivite sau că s au bucurat de atenţia deosebită a autorităţilor locale Ce este drept, au avut parte şi de ani buni pentru creşterea colecţii lor, dar şi de perioade mai dificile, depăşite, de altfel, cu noi speranţe Interesul pentru a le pune la dispo ziţia cititorilor din oraşele respective şi posibilităţile de atragere la lectură sunt certificate şi prin cifrele din rapoartele anului 1999 Astfel, Biblioteca muni cipală din Paşcani are 110 266 volume, 4 115 cititori înscrişi, cu 133 467 cărţi împrumutate Biblioteca orăşenească Hârlău pune la dispoziţia celor 13 000 de locuitori 52 250 volume Dintre aceştia, au fost atraşi la lectură 3 339, care au solicitat 70 161 de cărţi Biblioteca orăşenească din Tg Frumos a achi ziţionat, până la finele anului 1999, un număr de 35 000 de volume, raportând 64 087 de cărţi împru mutate de 22 66 de cititori <În anul 2000> la Paşcani şi la Hârlău bibliotecile funcţionează în localuri po trivite pentru activitatea cu cartea La Tg. Frumos, însă, spaţiul este insuficient. De a lungul existenţei lor, cele trei biblioteci nu s au limitat numai la împru mutul de carte În colaborare cu liceele şi alte insti tuţii din oraşele respective, au fost organizate diverse activităţi cu cartea, la sediu sau în diferite întrepin deri locale De asemenea, au fost în nenumărate rân duri gazde ale întâlnirilor cu scriitori din Iaşi şi din Bucureşti În perioada imediat următoare, vor fi cu prinse în procesul firesc de informatizare[31], notau cu speranţă Nicolae Busuioc şi Vicenţiu Donose în „Is toria de suflet şi de minte" pe care o schiţau în anul 2000 Bibliotecii Judeţene din Iaşi

În deceniul şi jumătate scurs de atunci, din păcate istoria nu a fost îngăduitoare cu bibliotecile urbane ale judeţului Iaşi

Pe site ul Bibliotecii municipale din Paşcani, ne actualizat din anul 2008, sunt prezentate datele afe rente probabil anului anterior, 2007 „Colecţii = 122 623 documente, dintre care Cărţi (nr volume) 113 714, Periodice (număr unităţi de inventar) 8180, Documente audiovizuale 612, Colecţii electro nice 117, Utilizatori înscrişi 2 541, Utilizatori activi 1819, Documente împrumutate 20 533, Informaţii şi referinţe oferite 2397, Vizite la bibliotecă 9 289, Rezervări de titluri 768, Utilizarea bibliotecii de la distanţă (prin telefon, poştă, fax) 1 764, Programe şi evenimente culturale 20, Expoziţii 13 Personalul bibliotecii 5 angajaţi, din care Personal de speciali tate 4, Personal de întreţinere şi deservire 1"[32]

Biblioteca din Paşcani este una din cele care se confruntă cu mari probleme legate de spaţiul în care funcţionează. În anul 2012, presa locală arăta că „Bi blioteca Municipală din Paşcani se poate prăbuşi în orice moment Clădirea se afla într o stare avansată de degradare, iar în ultimii 20 de ani niciun primar

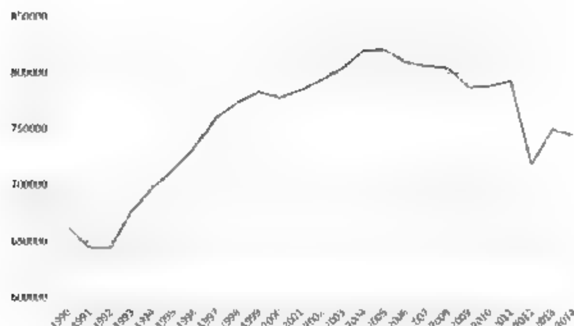
nu a intervenit un deget pentru a reabilita imobilul vechi de peste 100 de ani. Apa infiltrată prin acoperiș a lăsat urme și pete imense pe pereți, iar prin crăpături se poate băga mâna. La ora actuală, țigla de pe acoperiș zboară la orice adiere de vânt, iar tencuiala din interior ajunge pe podea la fiecare trepidație, sub privirile neputincioase ale bibliotecarilor. «Nu s-a făcut niciodată vreo reparație la clădire. Singurele lucrări au fost cele de vopsire sau de schimbare a caloriferelor, văruire și alte lucruri minore. [...] Noi mai facem reparații acolo unde putem, mai ascundem cu câte un dulap sau afiș [...]. Cei de la primărie de problemele clădirii, nu ne-au ajutat cu nimic. Nici fosta conducere, dar nici actuala. Din cauza certurilor politice s-a creat un blocaj. La Casa de Cultură s-a reabilitat acoperișul de doua ori, iar resturile rămase ni le-au dat nouă să facem reparații la bibliotecă. [...]Sunt și acte în care se arată că imobilul prezintă un risc seismic ridicat», declara directorul Bibliotecii Municipale Pașcani, Mihaela Cojocaru. «Plouă, este igrasie, este ceva inuman acolo. [...] La etajul bibliotecii, și podeaua riscă să se rupă, să ajungă la parter [...], totul tremură sub picioare. [...] Totul scârțâie și se clatină». [...] Pe lângă faptul că pereții clădirii riscă să cadă, conducerea instituției se confruntă și cu problema mobilierului. Zilele trecute, un raft a cedat sub volumul de cărți și a produs un efect de domino, fiind dărâmate încă nouă rafturi cu cărți. [...] «Nu avem rafturi, multe dintre ele s-au stricat. [...] Le-am mai cârpit, întărit cât am putut, dar fiind vechi, ele tot cedează. De temut este cu planșeul clădirii, care este făcut din stuf, și oricând poate ceda», mai spunea directorul instituției. «Nu putem face investiții din două considerente. Nu avem banii necesari la buget și este investiție nouă, lucru care nu este permis în acest an să demarăm. Era vorba să fie mutată biblioteca în spațiul G1B, de lângă Primărie, dar și acolo este necesară o sumă de 600.000 de lei pentru amenajarea lui. Nu avem fondurile necesare. Știu de pericolul de acolo, dar nu avem ce face», declara administratorul public al Primăriei Pașcani. Ca urmare, riscurile la care se expun angajații instituției sau iubitorii de carte, cât și trecătorii sunt tot mai mari de la o zi la alta. Nimeni, însă, nu poate găsi o soluție, cel puțin temporară, pentru Biblioteca Municipală"[33]. Situația era neschimbată și în primăvara anului 2015, când tavanul bibliotecii s-a prăbușit. Administrația locală spunea atunci că au fost demarate procedurile de licitație pentru amenajarea unui nou sediu și ca lucrările se vor finaliza până la sfârșitul anului. „Consiliul Local a aprobat 300.000 lei pentru începerea investițiilor la mezaninul blocului G2, dar conform proiectului costurile ar putea să depășească 700 de mii de lei. [...] Diferența de bani ar urma să fie asigurată [...] printr-o rectificare bugetară. În noua locație nu vor încăpea toate cărțile bibliotecii. Din acest motiv o parte din depozitele de carte care adăpostesc peste 135 de mii de volume, vor fi mutate în subsolul Primăriei Pașcani"[34]. La momentul întocmirii acestei lucrări, Biblioteca din Pașcani încă nu se mutase în alt spațiu.

Și bibliotecii orășenești din Târgu Frumos i se promitea în anul 2009 că va fi mutată într-un spațiu nou, preluat de la fosta Bancă Agricolă: „în cadrul unui proiect ce va fi derulat de Primăria Târgu Frumos prin accesarea unei finanțări europene, biblioteca va fi mutată din actualul sediu de pe strada Cuza Vodă în fostul sediu al Băncii Agricole, care oferă un spațiu mai generos: la «bibliotecă sunt necorespunzătoare atât spațiile speciale pentru studiu și pentru lectură, cât și capacitatea sa de preluare a cărții. De aceea, am preluat prin hotărâre de guvern fostul sediu al Băncii Agricole [...]. Este o clădire mai mare, funcțională, cu spații suficient de mari ca să poată servi, în foarte

bune condiții, populației orașului nostru. Dacă la momentul actual vorbim de aproximativ 3.500 de abonați care vin la sala de lectură sau să împrumute cărți, numărul celor care în viitor vor veni la bibliotecă va fi cu mult mai mare. În plus, prin modul în care va fi amenajată, această instituție va reprezenta și un salt în ansamblul urbanistic al localității noastre»"[35], declara primarul din Târgu Frumos, juristul Gheorghe Tătaru la 2 noiembrie 2009. Din păcate, nici această promisiune nu a fost dusă la îndeplinire, Biblioteca orașului Târgu Frumos aflându-se tot pe str. Cuza Vodă nr. 71.

Bibliotecile comunale: pe teritoriul actualului județ Iași, cele mai vechi biblioteci publice au fost înființate în urma măsurilor legislative ale lui Spiru Haret de la finele secolului XIX. În anul 2004, Valentin Talpalaru a identificat 28 de biblioteci publice care aveau o vechime de un secol (în comunele Belcești, Bivolari, Bosia – Ungheni, Butea, Ciurea, Comarna, Cotnari, Cristești, Cucuteni, Deleni, Dobrovăț, Grajduri, Heleșteni, Lespezi, Lungani, Mogoșești – Iași, Moșna, Podu Iloaiei, Prisăcani, Răducăneni, Scobinți, Stolniceni-Prăjescu, Șipote, Tansa, Tătăruși, Tomești, Trifești și Țuțora)[36]. Aceste biblioteci fiind înființate în urma *Deciziunii privind înființarea bibliotecilor populare din România*, publicată în MO, nr. 193 din decembrie 1898[37], se consideră că anul apariției lor este 1898. Având în vedere răstimpul foarte scurt rămas din anul 1898, ar fi fost imposibilă organizarea bibliotecilor, astfel încât în lipsa altor dovezi documentare directe, credem că anul corect al înființării bibliotecilor respective trebuie considerat 1899.

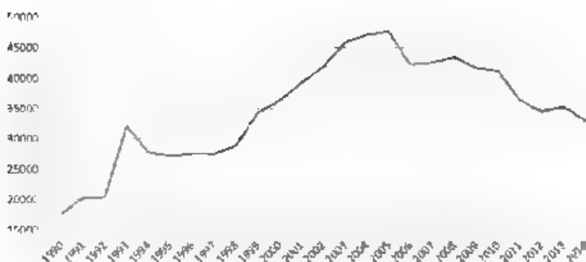
Lectura publică la sate a fost reorganizată în perioada 1951-1960, prin *Hotărârea Consiliului de Miniștri* nr. 1542 din anul 1951, în urma căreia în toate comunele s-au înființat biblioteci noi ori au fost reorganizate cele existente deja. Autorii *Ghidului bibliotecilor ieșene* (Liviu Moscovici și Nicolae Busuioc), scriau în anul 1990, că „fondurile enciclopedice (în medie 10.000 – 12.000 de volume pentru fiecare bibliotecă), au ajuns să însumeze aproape un milion de cărți. Bibliotecile de la Bivolari, Cotnari, Cucuteni, Dobrovăț, Lespezi, Mircești, Podu-Iloaiei, Răducăneni, Ruginoasa, Strunga, Țibănești sunt în posesia unor colecții bogate [...] și reprezentative pentru specificul localităților amintite"[38]. Cu toate acestea, în TEMPO *on-line*, anul 1990 figurează cu un total de 661.860 vol. existente în colecțiile bibliotecilor comunale. Rememorând anul 1990, Nicolae Busuioc și Vicențiu Donose scriau cu amărăciune că „deja se prevedea un jaf de proporții în lumea cărților. Profitându-se de o decizie de casare a cărții ceaușiste, foștii bibliotecari amenințau cu înjumătățirea fondului, trecându-i la «uzură morală» chiar și pe clasicii literaturii române și universale. În cele din urmă, a învins rațiunea, dar acolo unde cărțile fuseseră deja scoase din bibliotecă nu mai era nimic de făcut. Acele biblioteci, rămase cu numai 3.000 – 4.000 de volume, aveau să treacă prin perioade foarte dificile, chiar umilitoare, până la refacerea cât de cât a colecțiilor"[39]. Potrivit datelor statistice, în anii 1991 și 1992, în bibliotecile comunale din județul Iași nu s-a cumpărat nici o carte, dar din 1993 au început din nou să se facă achiziții. Ritmul de înnoire al colecțiilor este însă foarte lent, în 2014 numărul de volume din bibliotecile comunale ieșene fiind de 744.603[40]. înseamnă un spor de 82.743 vol. în 21 de ani și o medie de 42 de cărți pe an în fiecare comună!



Graficul nr. 16:
Evoluția vol. bibliotecilor comunale din jud. Iași (1990-2014)

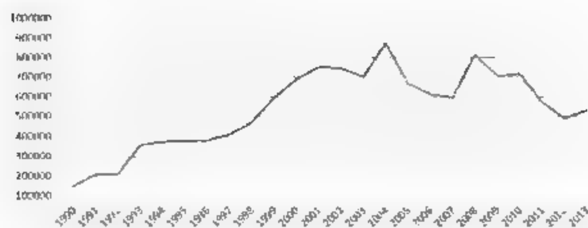
Inventarierea surselor menţionate până aici a dovedit că în anii 2012 – 2013, pentru 51 de biblioteci comunale din judeţul Iaşi, adică mai bine de jumătate din numărul celor existente, nu s-a cumpărat nici un volum (vom prezenta cu alt prilej micro-monografiile de biblioteci pe care le-am putut documenta)[41].

În ciuda acestor condiţii vitrege, bibliotecile comunale sunt singura categorie de biblioteci care a raportat creşterea numărului de cititori. Dacă în anul 1990 erau 17 519 cititori, în anul 2013 numărul raportat era chiar dublu: 35 351.



Graficul nr. 17:
Evoluția cititorilor în bibliotecile comunale din jud. Iași (1990-2014)

La fel de paradoxal raportat la situaţia lor reală, bibliotecile comunale au declarat în permanenţă în perioada cercetată şi o evoluţie ascendentă a numărului de volume împrumutate. Dacă în anul 1990 erau 148 229 volume, în 1991 se raporta un număr considerabil mai mare: 210 037 vol., care însă a fost acelaşi şi în 1992[1]. În lipsa altor date, este dificil de explicat similitudinea împrumuturilor în doi ani consecutivi. Potrivit raportărilor statistice, din anul 1993 şi până în 2004, lectura publică în comunele judeţului Iaşi s-a aflat într-o continuă ascensiune. Din 2005, curba a intrat pe o pantă descendentă, dar *per* ansamblu, în anul 2013 numărul volumelor împrumutate era considerabil mai mare decât în 1990, adică de 530 881 vol. Date fiind condiţiile grele în care funcţionează bibliotecile comunale, desigur că aceste statistici trebuie privite cel puţin cu prudenţă.



Graficul nr. 18
Vol. împrumutate în bibliotecile comunale din jud. Iași între anii 1990-2013

Programul *Biblionet*: în perioada 2009-2014, în bibliotecile publice din România s-a desfăşurat programul *„Biblionet – lumea în biblioteca mea”*. Lansat pe 23 aprilie 2009, programul a fost realizat printr-un parteneriat între International Research & Exchanges Board (IREX), Fundaţia EOS (Educating for an Open Society) ca furnizor de formare în dome-

niul IT, Asociația Națională a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România (ANBPR) și bibliotecile publice românești. *Microsoft Corp.*, partener al programului *Global Libraries* la nivel mondial, a donat bibliotecilor publice românești software în valoare de aproximativ 15 milioane de dolari, în cadrul inițiativei mondiale de a aduce beneficiile tehnologiei la nivelul comunităților umane. Aproximativ 1.500 de biblioteci publice au primit computere pentru accesul publicului la Internet; peste 2.500 de bibliotecari au participat la cursuri de formare pentru a putea folosi la maximum potențialul noilor resurse tehnologice în beneficiul comunității; ANBPR a extins aria serviciilor pe care le furnizează bibliotecarilor; administrația centrală și locală a acordat, într-o anumită măsura, mai mult sprijin bibliotecilor. În 2009, în România, 80% din populație, în special din zonele rurale, nu avea acces permanent la Internet, beneficiile unor servicii precum: e-administrația, găsirea unui loc de muncă, informații din domeniul sănătății, servicii bancare și de administrare online a afacerilor sau comunicarea cu rudele din străinătate nefiind disponibile. Cu referire strictă la biblioteci, unul din scopurile urmărite era „crearea unei rețele de biblioteci care se auto-susțin și care asigură legătura dintre oameni, informație și servicii ce le pot îmbunătăți viața"[42].

Programul *Biblionet* a avut patru componente principale: facilitarea accesului public la informație prin înființarea unei rețele de biblioteci dotate cu calculatoare; formarea profesională a bibliotecarilor pentru a putea să introducă noi servicii, să dezvolte inovația în biblioteci și să poată adapta noile tehnologii la nevoile comunităților; promovarea valorii bibliotecilor în rândul comunităților; asigurarea sprijinului guvernamental prin implicarea administrației în adaptarea politicilor publice. Pentru a spori impactul investiției de tehnologie, partenerii *Biblionet* au promovat importanța bibliotecilor în societatea românească și nevoia de angajare a resurselor necesare noului rol al acestora[43].

Premergător implementării programului *Biblionet*, Fundația Bill & Melinda Gates a derulat un program pilot, *Global Libraries*, în 5 județe din România, printre care și Iași. În programul pilot au participat Biblioteca județeană și cele comunale din Belcești și Scânteia, care au beneficiat de o donație de 30.333 $ USD (Scânteia – 6.066 $, Belcești – 9.100 $, Iași – 15.167 $), doar pentru echipamente, softurile fiind donate separat.

Valoarea echipamentelor furnizate în etapa de organizare a Centrelor pilot *Biblionet* în bibliotecile județului Iași a fost de 30.333 $ USD, repartizată astfel: la Biblioteca Județeană – 15.167 $ USD (din care: 2.200 $ USD – Filiala Nicolina; 3.225 $ USD – Filiala Tătărași; 9.742 $ USD – sediul central); la Bibl. com. Belcești – 9.100 $ USD; la Bibl. com. Scânteia – 6.066 $ USD. În cadrul bibliotecii județene a fost inclusă în proiect și Filiala pentru Nevăzători, care a primit suplimentar și separat, 10.000 $ pentru un centru internet la biblioteca Asociației Nevăzătorilor (și nu a mai fost bugetată filiala Bibliotecii Județene de acolo). A fost o excepție, deoarece eligibile erau numai bibliotecile publice; astfel, valoarea donației aferente județului Iași a crescut cu 30.000 $ USD, iar numărul bibliotecilor beneficiare cu două[44].

Programul *Biblionet* a fost precedat de un proces de planificare de 18 luni, în timpul căruia au fost evaluate modalitățile de implementare la nivel național. Mai întâi s-au organizat seminarii explicative, iar apoi au fost înființate centre pilot în 12 biblioteci județene și 240 locale din jud. Hunedoara, Iași, Sălaj, Tulcea și Biblioteca Metropolitană București, care au primit donații constând în computere și software, dar și de

cursuri de formare profesională pentru bibliotecari. În următoarea fază a programului au completat aplicații on-line 31 de biblioteci județene și 714 biblioteci locale. După o evaluare preliminară, reprezentanții Fundației IREX au efectuat vizite pe teren, iar un comitet de evaluare compus din reprezentanți ai Asociației Comunelor din România, Centrul Internațional pentru întreprinderi Private (CIPE) România, Microsoft România, Corpul Păcii România, World Vision România, Asociația Pro Democrația și Camera de Comerț Americană a finalizat selecția[45].

La Iași, Programul Național *Biblionet* a fost lansat pe 12 mai 2009. La Biblioteca „Gh. Asachi" au venit reprezentanții bibliotecilor județene din Botoșani, Suceava, Vaslui, Neamț și Bacău, instituția ieșeană fiind singura din Moldova ce implementase programul prin deschiderea de la data de 5 septembrie 2008 a unui Centru internet cu acces public gratuit[41]. Coordonatorul desemnat de Biblioteca Județeană pentru Programul *Biblionet* a fost Mihai Grinea.

Biblionet s-a derulat pe parcursul a cinci runde, pe durata cărora au fost dotate 90 de biblioteci publice. În total, au fost donate 413 computere având o configurație standard, în valoare de 2.346.486 lei (din care 901.914 lei val. echip. și 1.226.422 lei val. soft). În Faza Pilot, cele 6 biblioteci selectate au primit 33 de computere, în valoare de 111.741,40 lei (58.370,11 lei val. echip. și 53.371,30 lei val. soft); în prima rundă au fost dotate 20 de biblioteci, care au primit 88 de computere, în valoare de 372.471,40 lei (194.567,02 lei val. echip. și 177.904,32 lei val. soft); în runda a II-a au fost dotate 25 de biblioteci, care au primit 104 computere, în valoare de 159.496,67 lei (236.205,39 lei val. echip. și 323.291,28 lei val. soft); în runda a III-a au fost dotate 17 biblioteci, care au primit 70 de computere, în valoare de 392.296,34 lei (148.694,94 lei val. echip. și 243.601,4 lei val. soft); în runda a IV-a, au fost dotate 18 biblioteci, care au primit 78 de computere, în valoare de 450.222,96 lei (171.433,02 lei val. echip. și 278.789 lei val. soft); în runda a V-a au fost dotate 10 biblioteci cu 40 de computere, în valoare de 24.207,9 lei (926.43,9 lei val. echip. și 149.464 lei val. soft).

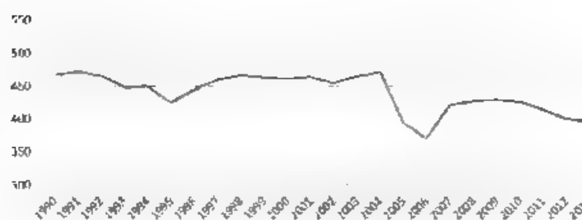
Pentru componenta de **Formare profesională,** Biblioteca Județeană Iași a beneficiat de pregătirea a trei formatori, de 11 laptopuri și 28 de computere și pe durata programului au fost instruiți 117 bibliotecari din județ. În termeni bănești, valoarea totală a Programului *Biblionet* în Biblioteca Județeană Iași a fost de 393.830,97 lei, din care: 129.760,85 lei valoarea donațiilor din programul pilot și 264.070, 12 lei valoarea donațiilor IREX în cadrul Programului Național. Ultima sumă a fost formată din: 56.264,39 lei costul training-urilor efectuate de formatori și 207.805,73 lei costul echipamentelor și a softurilor livrate[47].

Programul *Biblionet* a avut o contribuție însemnată în viața bibliotecilor publice românești. Dintre **punctele „tari"** enunțate de bibliotecarii implicați în aplicarea lui amintim: a fost singurul program care a urmărit facilitarea accesului publicului la informație furnizată de/ *obținută prin* bibliotecile publice; primul program național care a urmărit formarea profesională a bibliotecarilor pentru a dobândi competențe și abilități necesare transformării bibliotecilor tradiționale în biblioteci ale „erei informației" și cel dintâi prin care bibliotecile au fost dotate cu echipamente IT și softuri în scopul utilizării publice și a dezvoltării – pe baza lor și a conexiunii Internet – de servicii moderne de bibliotecă pentru comunitate; a beneficiat de un buget apreciabil și de susținere din partea bibliotecarilor, a asociației lor profesionale și a mass media aproape necondiționată, dar și de sprijinul autorităților locale și județene din România; s-a

adresat bibliotecilor publice, adică unor entități care sunt în dificultate (nu au evoluat pe măsura nevoilor comunității, care nici ele nu prea conștientizează cât de folositoare le poate fi Biblioteca), au o tradiție de multe decenii, unele chiar seculară, și au personal remunerat de Stat, la finalul programului, aveau sedii renovate sau măcar igienizate, conexiune Internet, computere și alte echipamente, bibliotecari (ceva) mai pregătiți profesional, segmente de public nou atras spre bibliotecă (în special exponenți ai „generației messenger" care nu au computer acasă), spre deosebire de majoritatea programelor finanțate din fonduri externe, pentru *Biblionet* nu s-a solicitat cofinanțare, ci doar întrunirea unor condiții minime de funcționare (care oricum *ar fi trebuit îndeplinite, indiferent de existența programului*), s-a constituit *Grupul Impact*, din 15 coordonatori județeni ai programului, o structură în care pregătirea profesională și experiența unor bibliotecari ce lucrează în biblioteci județene este apreciată (numiți generic, *bibliotecari*, deși unii reprezintă top/ middle managementul instituției lor, alții sunt lideri informali)[48]

Bibliotecile din învățământ: rețeaua bibliotecilor de învățământ din România este compusă din bibliotecі școlare, biblioteca de la Casa Corpului Didactic, bibliotecile din invățământul superior

Bibliotecile școlare sunt organizate în cadrul unei instituții de învățământ preuniversitar, se află cu precădere în serviciul elevilor și al cadrelor didactice din instituția respectivă și în limitele prevăzute de lege și regulamentul de organizare pot funcționa și ca bibliotecă publică. Ele pot fi de drept public sau de drept privat și sunt finanțate din bugetul anual al școlilor în care funcționează[49]. Cele de drept public sunt organizate unitar pentru întreaga instituție de învățământ căreia îi aparțin, indiferent de ciclurile educaționale dezvoltate și sunt localizate în incinta acesteia. Bibliotecile școlare funcționează în clădirile școlilor de care aparțin și au fost înființate, în general, o dată cu acestea, dar relativ puține dintre ele precizează anul înființării și spațiul în care își desfășoară activitatea. Dacă în primul an de la căderea comunismului, în județul Iași (la fel ca în toată România) s-au înființat câteva biblioteci, din 1992 înainte evoluția lor numerică este nu doar în jos, dar și fluctuantă. Sub formă grafică, fenomenul arată în felul următor



Graficul nr. 19:

Evoluția bibliotecilor școlare din jud. Iași între anii 1990-2013

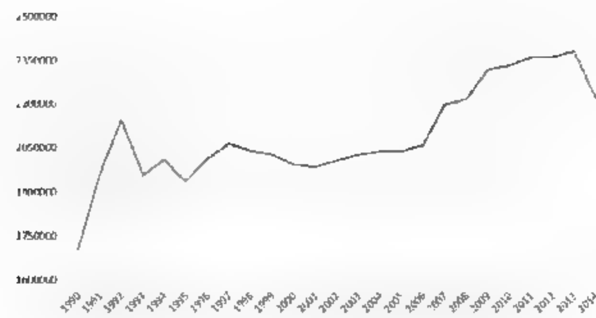
Potrivit datelor oficiale, în anul școlar 2014-2015, rețeaua școlară a Județului Iași a avut 427 de școli, cu sau fără personalitate juridică[50]. La finele anului 2013 se raporta existența a 397 de biblioteci școlare, ceea ce înseamnă că în acel an școlar, 30 de școli au funcționat fără a avea bibliotecă proprie. Trebuie precizat și că nu avem date despre evoluția bibliotecilor din foarte multe școli și licee din municipiul și județul Iași. Dacă în cazul liceelor care au aparținut de fostele întreprinderi industriale, putem presupune că s-au desființat ori s-au transfor

mat în altfel de unități de învățământ, există în schimb școli și licee cu bună reputație despre ale căror biblioteci nu se cunoaște nimic în spațiul public, deși, cu siguranță că ele există. Spre exemplu, din cele 397 de biblioteci școlare existente la finele anului 2013, în urma parcurgerii surselor, am reușit să documentăm doar 52 de micro-monografii.

Se impune remarcat și faptul că bibliotecile școlare nu se regăsesc ca o categorie de sine stătătoare în formularul CULT.1, documentul oficial prin care este raportată activitatea bibliotecilor la INSR. În Metodologia de la sfîrșitul CULT.1 se precizează că se completează „de toate tipurile de biblioteci (națională, academică, universitară, specializată, publică: județeană, municipală și orășenească, comunală) indiferent de forma de proprietate și se transmite la Direcția Regională de Statistică / Direcția Județeană de Statistică și o copie la Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniu Național, respectiv a Municipiului București până la data de"[51]... (februarie). Și în alte locuri, INSR, prin produsele sale oficiale: „Anuarul Statistic" și baza de date *TEMPO on-line*, precizează că „tipurile de biblioteci sunt: naționale, universitare, publice (județene, municipale, orășenești și comunale)" – nu și școlare! Sub-capitolul *Biblioteci* la INSR este inclus în capitolul *Cultură*, unde nu are o sub-diviziune, indicator sau altă formă de înregistrare proprie pentru bibliotecile școlare[52]. Mai mult, aceste biblioteci – cu toate dotările, activitățile și personalul lor – nu sunt incluse nici în capitolul *Educație*, unde apar școlile, cu dotările lor: laboratoare, ateliere, săli de sport etc., dar nu biblioteca; apar cadrele didactice analizate din varii puncte de vedere, dar nu bibliotecarii școlari! Probabil că datele transmise de bibliotecile școlare sunt contabilizate oficial și din punct de vedere statistic, la „centru" (sau chiar la județ), în alt capitol decât *Biblioteci* („confiscate" și însușite de alți „actori" din învățământ, care își consolidează poziția și cu munca bibliotecarilor?).

Nu știm dacă Secțiunea de Statistică a ABR și Comisia similară a ANBPR au făcut studii comparative între datele primite de ele (dacă au astfel de preocupări și colectează date statistice din teritoriul lor jurisdicțional) și ceea ce raportează INSR prin CULT1 în „Anuarul Statistic" și restul instrumentelor sale oficiale. Nu știm nici dacă cele două Asociații profesionale au făcut demersuri prin intermediul bibliotecarilor-metodiști sau a directorilor de biblioteci ca să vadă sursa erorilor. Chestiunea este importantă, datele cu privire la biblioteci colectate de INSR având beneficiari interni (Comisia Națională a Audiovizualului, Guvernul, Ministerul Culturii, Parlamentul, Președinția, Societatea Română de Radiodifuziune și cea de Televiziune, Ministere, instituții ale administrației publice, institute de cercetare, mass-media) și beneficiari externi (EUROSTAT și UNESCO)[53].

Nicio bibliotecă școlară din județul Iași nu oferă date despre achizițiile anuale de publicații, numărul de utilizatori, statisticile tranzacțiilor, frecvența cititorilor și dotările materiale. Desigur, utilizatorii acestei categorii de biblioteci sunt elevii și personalul școlilor respective, iar în mod excepțional și părinții și rudele elevilor. Puținele statistici întocmite de bibliotecile școlare sunt destul de contradictorii și trebuie privite cu prudență. Pe de o parte, la nivel global, se declară o creștere a fondurile de publicații între 1990 și 2014.



Graficul nr. 20

Vol. existente în bibliotecile școlare între anii 1990-2014

Pe de altă parte, multe dintre bibliotecile pe care am reușit să le documentăm, aveau în anul 2011 colecții mai mici decât în anul 1990 (vezi, de ex. bibliotecile Colegiului Național „Mihai Eminescu", Economic Administrativ, Tehnic „Gheorghe Asachi", Școlii Normale „Vasile Lupu", Colegiului Tehnic „Mihail Sturdza" din Iași, Colegiului Național „Ștefan cel Mare" din Hârlău, Colegiului Tehnic de Căi Ferate „Unirea" din Pașcani)[54]. Biblioteca Colegiului Național „Emil Racoviță", din Iași, în anul 2010, avea un total de peste 30 000 volume, adică aproximativ aceleași ca în anul 1990, când biblioteca avea „cca 30 000"[55], informațiile cu privire la achizițiile anuale de publicații, cataloagele bibliotecii, numărul de utilizatori și tranzacțiile efectuate nefiind cunoscute.

Pentru Biblioteca Colegiului „C. Negruzzi" din Iași, colecțiile nici măcar nu pot fi prezentate cu precizie, sursele publice cunoscute dând valori diferite. Astfel, potrivit raportărilor făcute către Biblioteca Națională a României pentru CASIDRO, în anii 2010 și 2013, situația era prezentată ca fiind nemodificată: în TOTAL = 37 185 vol., din care: Carte românească = 35 274 vol., Carte străină = 1788 vol., Periodice românești = 123 (titluri?), Documente audio-video = 0, Colecții speciale = 0, Colecții cartografice = 0. Rezultă că în această bibliotecă nu a intrat și nici nu a ieșit vreo publicație timp de trei ani, dar și că nu ar avea hărți! În *Ghidul bibliotecilor școlare și CDI* întocmit în anul 2012 pe baza statisticilor existente la 31 decembrie 2011, se raporta însă că numărul de volume existente era de 37 863 vol. Dincolo de aceste inadvertențe, dacă ținem seama de faptul că, la 31 decembrie 1989, fondul de publicații al acestei biblioteci era de cca 35 000 vol.[56], se observă că în 25 de ani creșterea nu a fost nici măcar de 4000 de volume!

Nici la Școala Normală „Vasile Lupu" din Iași, colecțiile nu pot fi cunoscute cu exactitate, sursele publice disponibile conținând date diferite. Astfel, potrivit Formularului CASIDRO, situația era nemodificată între anii 2010 și 2013. Biblioteca „are un fond de carte de 30 606 volume, **este un fond învechit, dar foarte valoros** (subl. ns.), structurat astfel: 60% literatură română și universală, 25% metodică, carte de specialitate și literatură pedagogică, 15% alte specialități (istorie, geografie, științe, artă, religie etc.)". Însumarea volumelor dă un rezultat diferit: „Carte românească = 29 535 volume, Carte străină = 1 071 volume, Periodice românești: „Revista de pedagogie", „Magazin istoric", „Învățământ primar", „Limba și literatura română", Periodice străine = 0, Documente audio-video = 24 volume, Colecții speciale = 0, Colecții cartografice = 0", adică 30 634 volume. Rezultă că biblioteca nu a primit nici o publicație în timp de trei ani. În schimb, în *Ghidul bibliotecilor școlare și CDI* se dă ca existând la 31 decembrie 2011 un nr. total de 2 998 vol., după cum urmează: 14 993 vol. de beletristica, 1.095 vol. psihopedagogie, 270 vol. în limba franceză, 75 vol. în limba engleză, 350 vol. de referință,

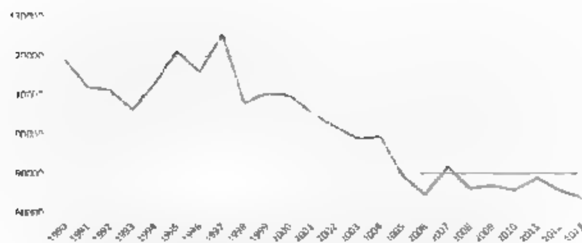
13.203 vol. de religie, știință, artă, istorie, geografie. În orice caz, fondul de publicații la nivelul anului 2013 era mult mai mic decât ceea ce exista la 31 decembrie 1989, când erau aproape 50.000 vol.![57]

Concluzia este că, dincolo de cifre, realitatea din bibliotecile școlare este mult mai pesimistă. „Referitor la colecțiile bibliotecilor, chiar dacă ele par relativ acceptabile ca număr de volume (18 volume/ capita), fondul de carte este învechit și necorespunzător în ceea ce privește conținutul în cele mai multe dintre biblioteci (0,167 volume/ capita achiziții în anul 2003, din care doar 0,058 volume/ capita sunt sigur cărți noi, restul provenind din donații care de regulă nu sunt noi). Există o mare discrepanță în repartizarea acestor achiziții [...] fiind realizate în cazul bibliotecilor școlare din fonduri ale consiliilor locale, acestea au fost repartizate preferențial, în funcție de relațiile locale ale directorilor de școli, de faptul că existau sau nu copii ai oficialităților locale printre elevii școlii respective. Cum de regulă acești copii nu învață la școli din medii defavorizate, aceste școli, ai căror copii au de fapt cea mai mare nevoie de cărți de la bibliotecă, nu le pot avea" – era concluzia Consiliul Național al Bibliotecilor din învățământ în anul 2004[58]. „În ce privește zecile de biblioteci din învățământul gimnazial și liceal, acestea nu au mai primit, începând cu 2009, niciun ban pentru achiziția de publicații. Cum să faci educația pentru lectură, când de șase ani nu se mai alocă nimic pentru biblioteca școlară? Cum să atragi copiii spre lectură cu niște cărți ferfenițite, murdare și pline de bacterii?"[59] se întreba și președintele ABR cu ocazia Zilei Bibliotecarului în 2014.

Pentru județul Iași, din cele 52 de biblioteci școlare pentru care am putut schița micro-monografii (pe care le vom prezenta cu alt prilej), 31 nu primiseră nici o carte între anii 2010 și 2013 (amintim doar Bibliotecile CCD, ale Colegiilor Agricol și de Industrie Alimentara „Vasile Adamachi", Economic Administrativ, Tehnic „Gheorghe Asachi", Școlii Normale „Vasile Lupu", de Mecatronică și Automatizări, Tehnologic Economic de Turism, Liceului Teoretic de Informatică „Grigore Moisil" și „Al.I. Cuza" din Iași, Tehnic de Căi Ferate „Unirea" din Pașcani, Liceelor Tehnologice din Cristești, Tătăruși și Belcești, Bibliotecile școlare din com. Moșna, Deleni, Lețcani etc.)[60].

Colecțiile bibliotecilor școlare constau din câteva mii de cărți învechite și inadecvate procesului de reformă din învățământ (în 2006, rata de înnoire a colecțiilor era de 24,45 ani, pentru ca în 2007 să fie calculată la „doar" 19,68 ani)[61], de multe ori nu sunt prelucrate din punct de vedere biblioteconomic[62], spațiile sunt insuficiente, inadecvate, uneori insalubre[63], lipsite de atractivitate, mobilierul este uzat și demodat, locurile de lectură sunt puține (6,38 locuri la 1000 elevi și cadre didactice în anul 2004), introducerea tehnologiei informației și a comunicațiilor este foarte lentă[64], cheltuielile pentru investiții sunt aproape inexistente[65], iar bibliotecarii nespecializați[66].

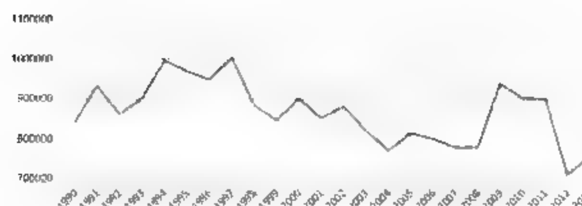
Statisticile oficiale arată scăderea cu o treime a numărului de elevi – cititori activi ai bibliotecilor școlare din România. În bibliotecile școlare din județul Iași, în anul 1990 au fost înscriși 119.060 cititori, pentru ca în anul 2013 să mai fie doar 83.762. În aceste condiții, nu e de mirare că bibliotecile școlare și CDI-urile îndeplinesc în primul rând funcții de depozite de cărți, fără a reuși să contribuie la însușirea de către elevi a metodelor și tehnicilor de muncă intelectuală, la formarea culturii generale și a unei bune pregătiri de specialitate.



Graficul nr. 21

Evoluția cititorilor în bibliotecile școlare între anii 1990 2013

În bibliotecile școlare, evoluția volumelor împrumutate, ilustrată în formă grafică oferă imaginea unei linii frânte continue Înregistrând 840 553 vol consultate în anul 1990, se pare că lectura elevilor a sporit continuu până în anul 1997, când s au împrumutat 1 002 861 vol , din 1998, deși în continuare destul de mari, cifrele raportate au mai scăzut, astfel încât în anul 2013 se raportau 757 906 volume consultate de elevii ieșeni (mai puține decât în 1990)



Graficul nr. 22

Vol împrumutate în bibliotecile școlare din jud Iași între anii 1990-2013

Parcurgerea atentă a statisticilor relevă faptul că serviciile oferite sunt de nivel minimal împrumut la sala de lectură și la domiciliu, pe lângă care utilizatorii pot primi referințe bibliografice, bibliografii școlare O parte din bibliotecile școlare furnizează ocazional și împrumut interbibliotecar efectuat cu bibliotecile publice din comune, cea Municipală din Hârlău și Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" din Iași Multe dintre ele oferă acces la Internet în sala de lectură, câteva au și servicii de copiere și scanare a documentelor Imensa majoritate au cataloage în format tradițional, fără a avea, însă, și un soft de bibliotecă specializat Cele care întocmesc cataloage electronice folosesc programele simple de editare existente în Pachetul Microsoft (Word, Excel) Marea majoritate a acestor biblioteci raportează faptul că desfășoară activități culturale cu caracter permanent mini expoziții și evidențierea momentelor istorice de interes național și a evenimentelor cultural religioase ale lunilor în curs, prezentarea bibliotecii la începutul anului școlar, popularizarea colecțiilor prin liste de titluri recent intrate în bibliotecă, vitrine, standuri și expoziții, prezentări și lansări de cărți prin invitarea unor scriitori / autori, audiții muzicale, expoziții de pictură, grafică, concursuri pe diverse teme recitări, ghicitori, seri literare etc , toate acestea realizate prin colaborarea cu profesorii școlii proprii sau prin diferite parteneriate

Centrele de Documentare și Informare: în urma unui proiect bilateral româno francez inițiat în anul 2000, *Educație pentru informație în mediul rural defavorizat*, și derulat între anii 2002 2008, în școlile românești au apărut așa numitele *Centre de Documentare și Informare* (CDI), deservite de un profesor documentarist De atunci, existența bibliotecilor școlare a devenit opțională „biblioteca școlară funcționează în unitățile de învățământ cu personalitate juridică, de stat sau particulare, în consorții școlare,

la propunerea directorului unității de învățământ / consorțiului, cu avizul consiliului de administrație"[67].

Inițiativa, insuficient argumentată și popularizată, are ca rezultat existența paralelă a bibliotecilor școlare și a CDI; dacă actualmente, bibliotecarii îndeplinesc adesea și funcțiile profesorilor documentariști[68], pe termen mediu urmează ca bibliotecile școlare să dispară prin asimilarea de către CDI-uri. În intenția legiuitorului, „prin crearea CDI se urmărește dezvoltarea și modernizarea structurilor infodocumentare existente la nivelul unității de învățământ, diversificarea serviciilor specifice și a resurselor documentare, întărirea rolului pedagogic al personalului încadrat, dezvoltarea ofertei de activitate școlară și extrașcolară, favorizarea accesului la expertiza unui personal calificat în domeniul științelor documentării și informării. [...] CDI are următoarele funcții: de primire a beneficiarilor, de informare generală, pedagogică, de orientare școlară și profesională, culturală, de comunicare, tehnică, recreativă. [...Ele] sunt coordonate metodologic la nivel local de Casele Corpului Didactic, iar la nivel central de Ministerul Educației, prin Direcția generală de management, resurse umane și rețea școlară"[69]. Din păcate, schimbările enumerate sunt numai de formă, nu și de conținut. Principalul aspect pozitiv semnalat până acum despre CDI-uri este dotarea cu mobilier nou care a îmbunătățit modul de amenajare[70], fără ca ele să fie implicate în mod real în activitățile educaționale ale școlilor.

Biblioteca Casei Corpului Didactic *Spiru Haret* din Iași (CCD) a fost înființată în anul 1971 și este o bibliotecă pedagogică de drept public, fără personalitate juridică având funcții de informare și documentare pentru personalul didactic din învățământul preuniversitar, de coordonare și îndrumare metodologică a bibliotecilor școlare din rețeaua județeană. În anul 1986, când Casele Corpului Didactic au fost desființate, cea de la Iași împreună cu o parte dintre angajați a fost transferată la Liceul „Mihai Eminescu" din oraș, unde a funcționat până în 1990. Imediat după reînființare, biblioteca a funcționat în primul său sediu, cel din str. Nicolae Bălcescu, nr. 26 (unde avea o sală de lectură cu 40 de locuri), iar în luna februarie 1991 a fost mutată în sediul din str. Octav Botez, nr. 2A, unde se află Casa Corpului Didactic și unde funcționează și în prezent (având o sală de lectură și depozit).

La fel ca în cazul celorlalte biblioteci, și informațiile disponibile public despre aceasta sunt contradictorii și neactualizate. Dacă în anul 1983, biblioteca deținea 22.231 vol., se pare că, după 1989, fondul de publicații al acestei biblioteci nu a fost cunoscut niciodată cu exactitate, sursele publice folosite în investigația noastră dând fiecare alte valori. Astfel, potrivit unor prezentări, știm că în 1991 existau 22.860 vol. în valoare de 327.649,90 lei. Dar în *Ghidul bibliotecilor ieșene*, întocmit în anul 1990 pe baza datelor existente la 31 decembrie 1989, se spune că fondul existent era de cca 40.000 vol. [71]!

În anii 2010 și 2013 se raporta Bibliotecii Naționale a României pentru completarea *CASIDRO,* în mod identic, un total de 40.246 vol., după cum urmează: Carte românească 34.593 vol.; Carte străină 3.500 vol.; Periodice românești 2128 vol.; Documente audiovideo 25 u. b., sugerându-se astfel faptul că situația era neschimbată și că nu a primit nicio publicație timp de trei ani. În schimb, în *Ghidul bibliotecilor școlare și al CDI,* în anul 2012, Biblioteca CCD Iași a raportat că numărul total de volume existente era de 38.053 (structura fondului de publicații prezentată fiind destul de dezordonată, prin raportare la principiile biblioteconomice îndeobște acceptate, dar nu

intrăm acum în această discuţie: „6300 volume de beletristică, 21.755 volume (psihopedagogie, didactică, metodică, alte materii), 432 volume în limba franceză, 230 volume în limba engleză, 865 volume de referinţe (sic!), 1372 volume (tehnică, agricultură), 5081 volume (ştiinţele naturii – matematică), 374 volume (social – politice), 1644 publicaţii seriale"[72]. Prin urmare, datele statistice privitoare la colecţiile acestei biblioteci trebuie privite cu prudenţă.

Nu există informaţii publice cu privire la achiziţiile anuale de publicaţii, numărul de utilizatori care frecventează această bibliotecă şi tranzacţiile efectuate. Se enumeră doar categoriile de utilizatori: cadre didactice şi didactic auxiliare, studenţi, elevi, iar în *Ghidul bibliotecilor şcolare şi CDI* se menţionează că instituţia ar fi deservit la momentul alcătuirii acestuia un număr de 10.600 cadre didactice. Cataloagele bibliotecii sunt în format tradiţional, pe fişe, ordonate alfabetic şi sistematic.

Serviciile oferite sunt de nivel minimal: împrumut la Sala de lectură, la domiciliu şi interbibliotecar; oferirea de referinţe bibliografice şi de bibliografii; trimiterea unor materiale prin email (bibliografii, programe pentru obţinerea gradelor didactice, programe şcolare şi alte materiale cu acces liber). Referitor la acest din urmă serviciu (trimiterea materialelor pe e-mail), în mod contradictoriu, până la nivelul anului 2013 în documentele publice consultate se precizează faptul că această biblioteca nu avea acces la Internet, deci nu este clar cum se putea realiza. Biblioteca nu oferă nici servicii de reproducere, copiere, scanare a publicaţiilor. În anul 2012, ca dotare IT avea: 1 calculator, o imprimantă, boxe, videoproiector. Nu avea sistem informatic, ci doar o bază de date în format Microsoft Word[73].

Din anul 1999, Casa Corpului Didactic Iaşi s-a implicat în proiectul „Educaţie pentru informaţie în mediul rural defavorizat" care a avut drept scop înfiinţarea CDI-urilor menite să înlocuiască treptat bibliotecile şcolare de la sate. Primele şase CDI-uri din judeţul Iaşi s-au înfiinţat în decembrie 2003. În anul 2010, Casa Corpului Didactic coordona 31 de CDI, din care 24 create cu fonduri primite de la Ministerul Educaţiei în perioada 2006-2009.

În toamna anului 2009, biblioteca CCD a fost reorganizată în sistem de acces liber la raft.

Bibliotecile din învăţământul superior: biblioteca universitară este una aflată prioritar în serviciul studenţilor, al cadrelor didactice şi al cercetătorilor din universităţi şi alte instituţii de învăţământ superior şi de cercetare care, în limitele regulamentului de organizare[74], poate funcţiona şi ca bibliotecă publică.

Această categorie deţine o pondere însemnată în ansamblul biblioteconomiei ieşene. În timpul regimului comunist, în România au existat 48 de biblioteci universitare, dintre care trei erau Biblioteci Centrale Universitare. După anul 1990 s-au înfiinţat multe universităţi, atât de stat, prin transformarea unor institute de învăţământ de dimensiuni mai mici în universităţi cu mai multe facultăţi, cât şi private.

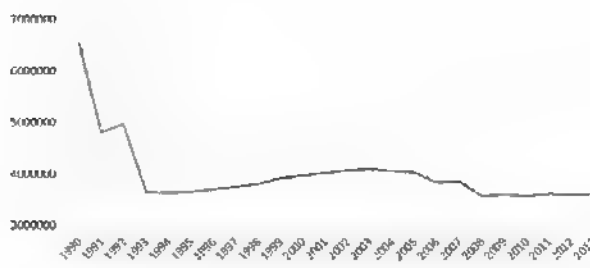
În Iaşi, bibliotecile universitare se află în trei situaţii diferite, în funcţie de subordonarea administrativă directă, deci şi de sursa lor de finanţare:

Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" (BCU) se află în subordinea (este finanţată) Ministerului Educaţiei şi Cercetării;

Bibliotecile universităţilor de stat sunt subordonate (finanţate) universităţilor respective, din bani publici şi venituri proprii (Biblioteca Universităţii Tehnice „Gh. Asachi", Biblioteca Universităţii de Me-

dicină și Farmacie „Gr T Popa", Biblioteca Universității de Agronomie și Medicină Veterinară", Biblioteca Universității de Arte „George Enescu", Biblioteca Mitropoliei, Biblioteca Institutului Romano Catolic, Biblioteca Facultății de Economie și Administrarea Afacerilor) Într o situație similară se găsesc și Biblioteca Mitropoliei Moldovei și, probabil, cea a Institutului Teologic Romano Catolic din Iași, despre care datele disponibile sunt foarte puține

Bibliotecile universitare private sunt subordonate (finanțate) din veniturile proprii ale acelor universități, cu precizarea că nu cunoaștem deloc informații despre această categorie Graficul evoluției colecțiilor de publicații ale bibliotecilor din învățământul superior ieșean, în ansamblul lor, între anii 1990 2013, este următorul



Graficul nr. 23

Vol existente în bibliotecile de învățământ superior între anii 1990 2013

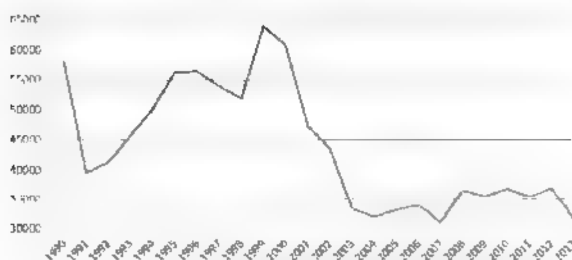
Așa cum se observă, între 1990 și 1993, colecțiile bibliotecilor universitare de stat din Iași au scăzut considerabil În acei ani au fost eliminate masiv publicații perimate din punct de vedere ideologic, din motive necunoscute de noi în acest stadiu al cercetării, în lipsa informațiilor disponibile public, observăm că în 1992 s a înregistrat o ușoară creștere a colecțiilor (probabil ca urmare a introducerii în circuitul informativ a așa numitului „fond secret" de publicații pe care marile biblioteci îl dețineau, și, mai ales, a donațiilor venite din străinătate) După această etapă, fondurile bibliotecilor din învățământul superior ieșean au sporit foarte puțin până în anul 2004, când au început din nou să scadă, pentru ca, practic, din 2008 să fie într o cvasi stagnare În ultimii ani, din cauza crizei economice, achizițiile de publicații sunt aproape staționare, în anul 2012 colecțiile bibliotecilor universitare fiind abia la nivelul de la finele anului 1989, în vreme ce populația universitară este în continuă creștere Din păcate, nici una din instituțiile incluse în această categorie, fie ele de stat sau particulare, nu furnizează în mod regulat informații publice care să permită cunoașterea evoluției anuale a colecțiilor lor

Cu referire la Bibliotecile Centrale Universitare din România, între care una este la Iași, alcătuitorii *Strategiei sectoriale de dezvoltare în domeniul culturii 2014 2020* remarcau că deși sunt cele mai importante biblioteci din regiunea lor, „fiind instituțiile care polarizează elita academică regională, starea lor este destul de precară și nu corespunde procesului modern de învățare preconizat Impresia generală este accentuată de mobilierul învechit, de spațiile reduse și de lipsa facilităților (aer condiționat și lumină corespunzătoare)"[175]

Mai toate universitățile românești înființate în timpul regimului comunist sau după 1990 nu dețin spații speciale sau suficiente pentru biblioteci Aproape pretutindeni ele se află în locuri improvizate în clădiri vechi și nemodernizate, complet inadecvate desfășurării unei biblioteconomii moderne Cele câteva exemple pozitive se pierd în noianul de situații jenante, din cauză că niciuna din marile universități

ale țării nu se poate lauda cu o bibliotecă de calitate. Doar câteva biblioteci universitare sînt complet informatizate, în România lipsind rețeaua informatizată de biblioteci universitare și școlare la nivel național. Însăși conducerea Asociației Bibliotecarilor din România apreciază că aceste biblioteci nu corespund procesului modern de învățare și de cercetare și că starea fizică generală a bibliotecilor universitare este una de sărăcie: mobilier învechit și inadecvat, spații reduse, lipsa facilităților (aer condiționat, lumină corespunzătoare, aparatură depășită, ineficientă și consumatoare de energie, depozite supra-aglomerate). Grav este că lipsește viziunea necesară ieșirii din această situație[76].

În aceste condiții, nu este surprinzător faptul că bibliotecile instituțiilor de învățământ superior din Iași au avut în anul 1990 un număr de 58 062 cititori, pentru ca în anul 2013 să mai aibă doar 31 721, reducerea fiind aproape la jumătate.



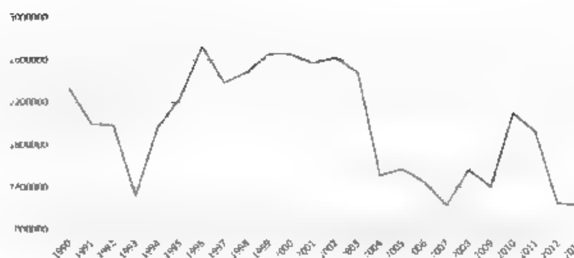
Graficul nr. 24

Evoluția cititorilor în bibliotecile de învățământ superior între anii 1990-2013

Evoluția împrumuturilor de publicații în bibliotecile universitare a fost la fel de sinuoasă, înregistrând cele mai mari valori în anul 1996 (2 723 842 cititori), după care a început un declin continuu, în anul 2013 cifrele fiind la mai puțin de jumătate față de 1990 (1 230 601 persoane), în ciuda faptului că atât numărul instituțiilor de învățământ superior cât și al studenților este de aproape trei ori mai mare.

Bibliotecile universitare ar trebui să asigure suportul info-documentar al învățământului superior și al domeniilor de cercetare științifică. Din anul 2005, ele pot avea și departamente proprii de cercetare științifică și pot realiza consorții pentru achiziția partajată a surselor info-documentare pentru crearea și utilizarea în comun a catalogului colectiv virtual al colecțiilor proprii sau atrase[77]. Cu toate acestea, cercetători angajați în bibliotecile ieșene nu există.

În 2009 bibliotecile academice din România, în parteneriat cu Ministerul Educației au inițiat un proiect național de obținere a unor fonduri bănești din Uniunea Europeană pentru a finanța accesul la publicații electronice și baze de date științifice (proiect intitulat ANELIS). Statisticile de utilizare arată însă că utilizatorii acestor biblioteci nu și-au dobândit încă obișnuința de a lucra cu resursele electronice[78]. În plus, majoritatea site-urilor/paginilor de web ale bibliotecilor universitare sunt departe de a fi atrăgătoare și/sau funcționale.



Graficul nr. 25

Evoluția vol. împrumutate în bibliotecile universitare din jud. Iași între anii 1990-2013

BCU „Mihai Eminescu" din Iași – este o instituție complexă, compusă dintr-o unitate centrală și biblio

teci filiale. În anul 1990, avea 18 filiale și 28 de săli de lectură ce însumau cca 1400 locuri[79]. În anul 2015, mai are doar 13 filiale, și, în ciuda faptului că numărul sălilor de lectură a crescut la 30 (6 în sediul central și 24 în filiale), numărul locurilor disponibile însumate este mai mic decât era în anul 1990, adică doar 1320 locuri[80].

Despre evoluția colecțiilor BCU avem doar câteva date disparate. La sfârșitul anului 1989, fondul de publicații depășea 2.250.000 u. b.[81]. Pentru perioada 2006 – 2015, eliminările de publicații din depozitele centrale ale BCU Iași au fost de 31.792 vol., în marea lor majoritate în limba rusă, care, potrivit evidențelor, nu au fost împrumutate aproape niciodată[82]. În anul 2014, fondul existent era de 2.534.726 u. b. Site-ul CASIDRO, având ca dată a actualizării anul 2015, conține alte cifre privitoare la colecții, ceea ce sugerează că sunt, totuși, anterioare acestui an, dar nu știm care ar fi acela: Fond existent = 2.312 442 u. b.; din care Periodice: Almanahuri și anuare = 2.445 u. b.; Reviste = 32.447 u. b.; Ziare = 7.793 u. b.; Colecții audio video = 3.219 u. b.[83]; după cum se observă, creșterea este de aproximativ 300.000 de u. b. în 25 de ani.

Publicațiile intrate în depozitele bibliotecii în cursul anului 2014 au fost de 29.777 u. b., între care și 180 de abonamente la publicații periodice tipărite și în format electronic și la 45 baze de date (resurse electronice disponibile prin Proiectul ANELIS, Academic *on file*, ISSN *on line*, European *source*, CEEOL)[84]. Raportarea fondului de publicații existent la numărul exemplarelor intrate, pentru a obține rata de înnoire a colecțiilor BCU Iași, dă pentru anul 2014 rezultatul de peste 85 de ani, iar dacă se ia în calcul creșterea anuală medie de 25.000 de vol.[85] asumată de instituție, se obține o rată de înnoire a colecțiilor de 101 ani!

Interesant este faptul că deși BCU funcționează în clădirea Fundației „Regele Ferdinand I" de aproape șapte decenii (naționalizată în anul 1948, clădirea a fost construită între anii 1930-1934), abia în vara anului 2015 a fost permis accesul cititorilor pe scara principală[86], până atunci cei care veneau la bibliotecă fiind obligați să folosească o scară de acces laterală, în spirală, pe care nu puteau încăpea mai mult de două persoane odată! Altă reminiscență din perioada comunistă, încă neînlăturată, este aceea de a nu permite accesul cetățenilor străini (sugerată de lipsa pașaportului din lista actelor necesare pentru eliberarea permisului de utilizator al BCU Iași[87]).

Biblioteca Universității Tehnice „Gh. Asachi" (Biblioteca U.T.I.) – este cea mai mare dintre bibliotecile subordonate universităților de stat din Iași. Într-o formă oarecum asemănătoare cu cea de astăzi, există din anul 1948, când prin unificarea bibliotecilor de catedre și laboratoare înființate în anul 1937, cu biblioteca Seminarului matematic, s-a fondat Biblioteca centrală a Institutului Politehnic „Gh. Asachi". În perioada 1984 – 1986, a fost reorganizată, așa-numitele puncte de bibliotecă au fost desființate, iar fondul de publicații a fost repartizat între cele 6 filiale înființate. În noiembrie 1998, s-a înființat Biblioteca Facultății de Automatică și Calculatoare, inaugurată cu ocazia sărbătoririi a 50 de ani de activitate ai Bibliotecii U. T. Iași. Tot în 1998 s-a înființat sala de lectură „Arhitectură", în cadrul Bibliotecii de Construcții și Instalații.

În anul 1990, Biblioteca avea un fond de publicații de cca 425.000 vol., cca 110.000 periodice, peste 22.000 STAS-uri și prospecte, 8000 descrieri de invenții străine, cca 2500 unități ale fondului special din domeniile chimiei industriale, construcții, electrotehnică, mecanică, industrie ușoară, hidrotehnică etc.[88].

Nu știm care este numărul actual al colecțiilor acestei biblioteci, datele de pe site-ul său fiind neactualizate. Se pare că la 31.03.2010 exista un fond total de documente de 962.528 volume (dintre care 522.187 cărți, 129.332 reviste, 5.042 fond special – CD-uri, DVD-uri, microformate) și 305.967 documente tehnice (Brevete de invenții și Standarde) [89], ceea ce înseamnă că în perioada scursă din 1990 colecțiile s-au dublat.

Biblioteca Universității de Medicină și Farmacie – înființată în anul 1882, a devenit în 1949 Biblioteca Institutului de Medicină „Dr. N. Bagdasar" și ulterior Biblioteca Institutului de Medicină și Farmacie, iar în anul 1991 a căpătat denumirea de Biblioteca Centrală a Universității de Medicină și Farmacie „Grigore T. Popa" (Biblioteca UMF Iași). La 31 decembrie 1989 avea peste 335.000 vol. cărți și publicații periodice[90].

Datele financiar – contabile actuale și precise referitoare la fondul de publicații al Bibliotecii UMF nu sunt ușor de cunoscut. Pe site-ul acesteia, pe prima pagină web se declară că instituția dispune de 255.977 „volume și publicații – cărți, periodice pe suport print, materiale audio-vizual". Numărul este reluat și pe partiția *Fond de carte,* în care link-ul corespunde unui document nedatat ce conține doar informații cu caracter de generalitate, extrase din istoricul și Regulamentul de funcționare și puține date financiar-contabile concrete. Din acest document întocmit pentru anul școlar 2009-2010, deducem că la finele anului financiar-contabil 2009, Biblioteca avea un total de 255.977 u.b. (cărți și periodice tipărite, materiale audio-vizuale etc. în limbile română, engleză și franceză; dintre acestea 191 de titluri sunt de carte veche românească și străină, importante pentru istoria medicinei, iar 1050 sunt teze de doctorat în medicină susținute începând cu anul 1887) [91].

Pe portalul CASIDRO, întocmit cu datele anului de referință 2010, Biblioteca UMF din Iași raporta 260.156 u.b. adică o achiziție de 4.179 de publicații în anul 2010[92]. Pe a doua pagină web a Bibliotecii UMF, ce conține *Prezentarea generală*, în rubrica *Dotări* se spune că există un total de 273.955 u.b. Nici această pagină nu afișează data întocmirii, dar din cuprinsul ei rezultă că este aferentă anului universitar 2012-2013[93]. Prin urmare, la finele anului 2012, Biblioteca UMF din Iași avea un total de 273.955 u.b. Rezultă că, în doi ani, s-au achiziționat 13.799 de unități de bibliotecă, ce ar însemna o medie de 6.899 de publicații în fiecare an. În aceste condiții, rata de înnoire a colecțiilor acestei biblioteci la nivelul anului 2013 era de 39 ani și șapte luni.

Biblioteca Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară (USAMV) – înființată în anul 1933 ca bibliotecă a Facultății de Agronomie din cadrul Universității „Al.I. Cuza" din Iași, în anul 1949 devine biblioteca Institutului Agronomic, iar din anul 1955 s-a înființat și o filială pentru Facultatea de Horticultură. La 31 decembrie 1989 avea un fond de publicații de 150.000 volume cărți și periodice[94].

Din cauză că datele disponibile public sunt contradictorii, nici fondul actual de publicații al acestei biblioteci nu poate fi cunoscut cu precizie. Potrivit site-ului propriu, actualizat la 11 septembrie 2015, „Biblioteca are un fond documentar totalizând 112.597 unități, din care 105.942 vol. cărți și 6.655 vol. reviste (537 titluri) [95], însă în prezentarea ofertei educaționale făcută de USAMV în „Ziarul de Iași" din 06.07.2015 se spune: „fondul total (cărți, periodice, documente, cursuri, articole electronice) al Bibliotecii cuprinde 93.774 de volume"[96], o diferență apreciabilă. Oricum, colecțiile sale sunt mult mai mici

decât în momentul schimbării de regim politic în România.

Singurul raport statistic disponibil public al Bibliotecii USAMV este cel privitor la activitatea desfășurată în anul 2010, cu scurte trimiteri la intervalul 2006-2009. Potrivit acestuia, ritmul de creștere al fondurilor de publicații timp de patru ani a fost următorul:

– în **2006** = 1273 vol.; din care prin cumpărare: cărți – 631 vol.; periodice – 295 vol.; donații (total cărți și periodice) – 347 vol.; în **2007** = 2704 vol.; din care prin cumpărare: cărți – 1438 vol.; periodice – 334 vol.; donații (total cărți și periodice) – 392 vol.; în **2008** = 2131 vol.; din care prin cumpărare: cărți – 1142 vol.; periodice – 300 vol.; donații (total cărți și periodice) – 689 vol.; în **2009** = 1359 vol.; din care prin cumpărare: cărți – 658 vol.; periodice – 250 vol.; donații (total cărți și periodice) – 451 vol.[97].

În conformitate cu același document, valoarea achizițiilor de publicații din anul 2012 a fost următoarea: cărți = 441 vol., din care la Biblioteca Centrală: 10 u.b. în valoare de 595,90 lei; la bibliotecile de catedră (finanțare din diverse contracte): 431 u.b. în valoare de 1517,49 € și 1155,84 lei; reviste = 327 u. b. în valoare de 133.255,04 lei, din care: reviste românești: 172 u.b. în valoare de 16.519,24 lei; reviste străine: 155 u.b. în valoare de 116.735,80 lei. Din acestea, au fost înregistrate/ prelucrate doar 498 u.b. În anul 2010, prin intermediul bibliotecii s-au tipărit și cursuri universitare și lucrări științifice: 747 buc. în valoare de 28.378,19 lei[98].

Biblioteca USAMV este printre puținele din Iași care și-a făcut cunoscut public bugetul de achiziții. Datele oferite sunt însă fie incomplete, fie eronate, astfel încât nu pot fi apreciate corect. Potrivit site-ului propriu, actualizat la 11 septembrie 2015, suma alocată anual pentru achiziții de cărți și reviste este de 100.000 RON + 30.000 €[99]. Nu știm pentru care ani este valabilă informația, dar suma este mai mare decât în anii 2006, când bugetul de achiziții a fost de 110.000 lei și 2007, când suma a fost de 210.000 lei, însă mult diminuată față de anul 2008, când bibliotecii i-au fost alocați 380.000 lei. Pentru anul 2009, cifrele sunt neclare: în documentul de prezentare a instituției se spune că aceasta a avut alocați 185.000 lei pentru achiziția de publicații[100]. în schimb, *Raportul de activitate pe anul 2010* dă ca plăți aprobate în anul 2009 „cu destinația achiziție de cărți, reviste și publicații", la 8.12.2009, în valoare de 187.812, 87 lei, din care au fost cheltuiți 141.380,22 lei pentru achiziții și 28.378,19 lei pentru tipărirea de cursuri, totalul fiind de 169.758,41 lei[101]. Se observă că suma efectiv cheltuită pentru achiziții de publicații a fost mult mai mică. În anul 2010, Bibliotecii i s-au alocat 45.000 lei din fondurile bugetare primite de Universitate și 140.000 lei din veniturile proprii realizate de instituție[102]. Datele incomplete pe care le deținem nu permit constatarea faptului dacă acei bani au fost realmente cheltuiți pentru achiziția de publicații, dar ceea ce se observă cu ușurință este că bugetul acestei biblioteci a fost fluctuant.

În anul 2010, Biblioteca USAMV a mai cheltuit 124.854,80 lei pentru achiziționarea și montarea unor piese de mobilier; 5016 lei pentru *service*-ul ascensorului (revizie, întreținere lunară); 16.560 lei pentru *service*-ul instalației de ventilație și o sumă nespecificată pentru *service*-ul instalațiilor de Internet și telefonie[103]. Este singura bibliotecă universitară din Iași care a beneficiat de o clădire nouă, special construită, în care s-a mutat în anul 2010.

Biblioteca Universității de Arte „George Enescu" – continuatoare a Bibliotecii Conservatorului omonim, înființată în anul 1960 cu câteva zeci de

volume, în anul 1989 avea un fond de publicații de 95.000 vol.[104]. Datele disponibile public privitoare la această bibliotecă sânt atât de contradictorii, încât este dificil de formulat concluzii clare. Nici măcar adresa poștală nu este actualizată: pe site-ul Universității de Arte figurează Str. Costache Negruzzi, nr. 7-9, în vreme ce pe site-ul CASIDRO apare Str. Horia, nr. 7-9!

Referitor la colecții, potrivit mențiunilor de pe site-ul instituției (completat în anul 2014), la acea dată fondul de publicații era de 148.221 volume[105]. în schimb, pe portalul CASIDRO, datele raportate la 31 decembrie 2013 erau altele: în rubrica de *Istoric* se afirma că „în prezent fondul de publicații numără 190.000 vol. (cărți și periodice)". Dar imediat mai jos, în rubrica *Informații colecții* se dau 138.867 volume. Chiar dacă presupunem că aceasta este valoarea colecțiilor din sediul central al bibliotecii, însumarea lor cu fondurile existente la Departamentul audio-video (36.500 documente) și a celor de la Biblioteca Filială din Str. Sărărie, nr. 189 (24.000 vol.)[106] dă însă rezultatul 199.367 u. b., nicidecum 190.000!

Despre bibliotecile instituțiilor de învățământ superior teologic din Iași nu există multe informații publice. Biblioteca „Dumitru Stăniloae" din cadrul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei figurează în CASIDRO, însă cu o pagină pe care nu apar decât datele de contact[107]. Pagina web proprie a bibliotecii are disponibil catalogul on line[108], dar nu oferă nici un fel de date cu privire la dimensiunea și calitatea colecțiilor deținute. Câteva repere fragmentare sunt conținute în articolul Cristinei Muraru, *Biblioteca Ecumenică „Dumitru Stăniloae" din Iași*, publicat în revista „Biblos", nr. 16 din 2004: a fost reorganizată după anul 1989, iar la 31 decembrie 1994 existau 40.495 volume de inventar, cărți și publicații periodice. În anul scrierii materialului (2004), dacă nu s-a strecurat o inadvertență, se pare însă că numai Secția Ecumenică a Bibliotecii deținea peste 100.000 de volume[109]. Numai că pe site-ul Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universitatea „Al.I. Cuza" din Iași (anul de referință este 2013), prezentarea ofertei educaționale include și Biblioteca în ansamblul ei, care ar fi avut în acel an 109.886 volume, din care peste jumătate erau prelucrate informatizat. Potrivit site-ului, Secția „Studium" a bibliotecii, cu sediul în Facultatea de Teologie Ortodoxă, deținea un total de 31.753 de vol. (27.135 erau monografii și 4.618 vol. erau publicații seriale)[110].

Biblioteca Institutului Romano-Catolic „Sfântul Iosif" nu figurează în CASIDRO. Pe pagina web a Institutului, având anul de referință 2015, este doar o informație generală: „Institutul Teologic Romano-Catolic dispune de o bibliotecă ce numără aproximativ 40.000 de titluri înregistrate și este abonată la circa 120 de reviste și publicații de specialitate din țară și străinătate. Periodicele, dicționarele și enciclopediile pot fi consultate direct în sala de lectură aferentă bibliotecii. Cărțile se află în depozitul bibliotecii și pot fi împrumutate, în condițiile stabilite de Regulament. Cărțile vechi și rare se află în arhiva bibliotecii și pot fi consultate numai cu aprobarea pr. rector. În fiecare an, Institutul Teologic Romano-Catolic „Sfântul Iosif" se îngrijește de îmbogățirea bibliotecii și ține legătura cu marile edituri"[111].

Biblioteca FEAA – în anul 2002, atunci când Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor din cadrul Universitatea „Al.I. Cuza" a sărbătorit 40 de ani de existență, în peisajul biblioteconomic ieșean a apărut o structură nouă, modernă și diferită de tot ceea ce exista până atunci. Deși funcționa Filiala de Științe Economice din cadrul BCU Iași încă din anul 1964, din cauză că Facultatea de Economie s-a dez-

voltat şi s-a modernizat, având un număr mare de studenţi, mai multe secţii, specializări şi forme de învăţământ, a devenit necesară înfiinţarea unei biblioteci proprii. Biblioteca FEAA este o structură cultural-ştiinţifică de drept public, fără personalitate juridică, parte integrantă a Facultăţii, fiind un departament de sine stătător în cadrul acesteia. Ea participă la procesul instructiv-educativ şi de cercetare desfăşurat de Facultate, pe baza legislaţiei în vigoare şi în acord cu principiile *Cartei* Universitatea „Al.I. Cuza".

Structura organizatorică se aprobă de Senatul Universităţii, la propunerea Decanului Facultăţii de Economie şi Administrarea Afacerilor, dar finanţarea şi coordonarea activităţii Bibliotecii este asigurată de către conducerea Facultăţii. Din punct de vedere ierarhic, este subordonată conducerii FEAA; are relaţii funcţionale cu Serviciul Financiar-Contabil, Salarizare, Tehnic-Aprovizionare, Pază şi PCI al Universitatea „Al.I. Cuza" şi de colaborare cu toate serviciile administrative ale Universităţii, în limita competenţelor, realizării sarcinilor proprii şi delegărilor de sarcini.

Fiind un departament cu multă independenţă în structura Facultăţii, se ocupă direct de aproape tot ceea ce presupune funcţionarea unei biblioteci: gestiunea resurselor materiale şi umane; achiziţia de cărţi şi publicaţii periodice, cu parcurgerea etapelor necesare până în momentul efectuării plăţilor (selectarea, întocmirea listelor de comenzi, contactarea editurilor şi a difuzorilor, derularea efectivă a achiziţiilor şi recepţia publicaţiilor); aprovizionarea cu materialele necesare (consumabile, obiecte de birou, componente informatice, mobilier etc.) şi recepţia lor; inventarierea şi evidenţa analitică a obiectelor de mobilier, a tehnicii de calcul, a sistemelor de supraveghere şi a celor de control al accesului; evidenţa publicaţiilor; efectuarea corespondenţei şi dezvoltarea relaţiilor cu partenerii Bibliotecii; verificarea stării de funcţionare a tuturor elementelor menţionate, semnalarea defecţiunilor şi urmărirea remedierii lor; supravegherea spaţiului în care funcţionează Biblioteca; trimiterea la Legătorie a publicaţiilor deteriorate şi a celor periodice constituite în volume şi verificarea lor la returnare; construirea Catalogului *on-line* pe baza descrierilor bibliografice standard ale publicaţiilor (cărţi şi periodice): catalogare, CZU, stabilirea Cuvintelor-cheie şi a Domeniilor de referinţă; organizarea sistematică a colecţiilor; întocmirea diverselor statistici de Bibliotecă; întocmirea lunară a Foilor de pontaj pentru personal; încasarea taxelor pentru diferite servicii; crearea de conturi e-mail (până în anul 2009); înregistrarea amprentelor utilizatorilor pentru intrare în Bibliotecă.

Colecţiile de documente sunt compuse din: cărţi, publicaţii seriale, documente electronice şi alte documente audio-vizuale de profil. Biblioteca este specializată în domeniul economic, dar având în vedere numeroasele discipline care se află în conexiune cu acesta, deţine publicaţii şi din domeniile social-politic, istorie, geografie, precum şi un fond de lucrări de referinţă (enciclopedii, dicţionare, monografii, legislaţie). La 1 ianuarie 2013, Gestiunea totală a Bibliotecii FEAA cuprindea 20.903 vol. în 18.501 titluri, a căror valoare era de 2.447.435,25 lei. **Organizarea sistematică a colecţiilor are la bază principiul accesului liber la raft**, în scopul organizării logice a accesului la informaţie şi asigurării funcţionalităţii arhitectonice necesare economisirii timpului cititorilor.

Logistica include o reţea de calculatoare (109 PC din care 104 la dispoziţia studenţilor şi 5 folosite de către personalul Bibliotecii); fotocopiatoare; imprimante; sistem de supraveghere video; sistem de su-

praveghere anti-incendiu şi anti-efracţie; sistem de acces pe bază de amprentă digitală; sistem anti-furt pentru fiecare volum. Navigarea pe Internet se face în reţeaua Universităţii şi este gratuită, iar Departamentul Server al FEAA se ocupă de asigurarea securităţii electronice.

În ceea ce priveşte dinamica fondului informaţional, politica de achiziţii a Bibliotecii FEAA presupune adecvarea la utilizatorul real (publicaţii apărute în ultimii 5 ani). Din cauză că Biblioteca FEAA nu deţine spaţiu de depozitare, periodic fondul documentar este verificat şi selectat, iar publicaţiile mai vechi de 5 ani sunt transferate cu titlu gratuit la o serie de biblioteci care deservesc Facultatea.

Biblioteca a fost printre primele din centrul universitar Iaşi care a avut acces la baze de date ştiinţifice. De exemplu, in perioada 2008-2011, comunitatea academica din cadrul FEAA a avut acces la 88 de baze de date informaţionale, atât pe bază de abonament (propriu şi prin Proiectul ANELIS), cât şi gratuite.

Împrumutul interbibliotecar şi schimbul naţional şi internaţional de publicaţii – sunt două dintre serviciile importante asumate de bibliotecile universitare şi cea a Academiei. Iniţiat la BCU Cluj în 1923, reorganizat în anii '60 ai sec. XX prin *Hotărârea Consiliului de Miniştri* nr. 62/ 1960 şi *Decretele* nr. 835 şi 836/ 1964, schimbul internaţional de publicaţii a fost din nou reorganizat la finele anilor '90 prin *Ordinul nr. 3164/ 28.I.1998 al Ministerului Educaţiei Naţionale* vizând asigurarea resurselor umane şi a mijloacelor logistice capabile să asigure trimiterea la timp şi cât mai cuprinzător a publicaţiilor reprezentative ale universitarilor la biblioteci străine. La nivel naţional, este coordonat de Biblioteca Naţională a României, prin Biroul de Schimb Internaţional. BCU Iaşi a înregistrat în timp o uşoară creştere a relaţiilor de parteneriat (dacă la începutul anilor 2000, avea 345 parteneri din 45 de ţări, în anul 2013 ajunsese la 442 parteneri din 52 de ţări), fără ca volumul tranzacţiilor de schimb să fie relevant (în anul 2013 a primit 165 vol. cărţi; 707 titluri periodice; împrumut inter-bibliotecar extern, în sumă de 1.033 vol., din care 352 vol. solicitate de 10 parteneri; 681 vol. primite de la 42 parteneri)[112].

Schimbul internaţional a reprezentat decenii de-a rândul o activitate însemnată şi a Bibliotecii Filialei Academiei Române din Iaşi şi a continuat cu destulă însufleţire în primul deceniu post-revoluţionar. Imediat din 1990, Biblioteca a donat Academiei de Ştiinţe din Moldova manuale şcolare, cursuri universitare şi cărţi tipărite de Editura Academiei pentru a-i ajuta pe românii dintre Prut şi Nistru în trecerea la grafia latină şi la limba română. A existat o frumoasă colaborare şi cu românii din Uzdin (Iugoslavia), cărora li s-au expediat în 1998 dubletele unor publicaţii venite de la Biblioteca şi Editura Academiei Române din Bucureşti. Din păcate însă, de la an la an, Biblioteca a pierdut mulţi parteneri de schimb internaţional şi nu a mai putut continua colecţiile de periodice. Fenomenul are cauze multiple: după 1990, nu s-au mai atribuit fonduri în valută pentru achiziţii externe de publicaţii, partenerii din Europa de Est nu au mai putut trimite revistele lor din cauza costurilor mari practicate de editori şi tipografi, unele periodice şi-au încetat apariţia, nemaifiind finanţate. Ultima informaţie publică disponibilă referitoare la schimbul internaţional realizat de biblioteca Filialei Iaşi a Academiei Române datează din anii 2000 – 2002, când prin revistele „Cellulose Chemistry and Technology" şi „Memoriile Secţiilor Ştiinţifice" trimise în străinatate, au intrat în depozitele bibliotecii aproape 100 de cărţi şi 31 de titluri de periodice în peste 500

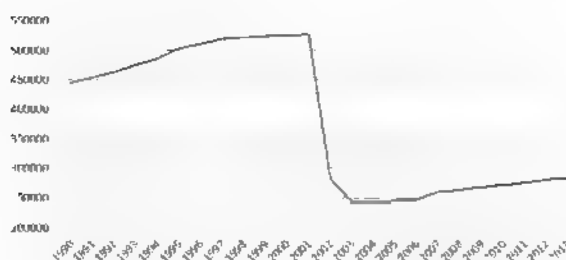
de exemplare, respectiv peste 100 de cărţi şi 14 titluri de periodice în peste 200 de exemplare[113]. După această dată nu mai sunt informaţii publice cu privire la acest segment al bibliotecii, deşi probabil că activitatea nu a încetat.

Impedimentele majore în calea dezvoltării relaţiilor internaţionale de schimb şi împrumut de publicaţii sunt multiple: cea mai importantă este lipsa unui Catalog Naţional Partajat, care să faciliteze participarea României la *Online Computer Library Center* (OCLC). La inceputul anilor '90 Biblioteca Naţională a României a semnat un acord de participare la OCLC, pe care însă nu l-a onorat, netrimiţând niciodată descrierile bibliografice la care România s-a angajat. Situaţia nu este în totalitate imputabilă doar bibliotecilor, exportul de publicaţii ştiinţifice în străinătate fiind greu de realizat din cauză că nu sunt editate integral (sau cel puţin rezumate) în limbi de circulaţie internaţională.

Concluzia cu privire la împrumutul interbibliotecar şi schimbul internaţional de publicaţii este aceea de activitate slab dezvoltată şi lipsită de ritmicitate, de cele mai multe ori bibliotecile doar primind publicaţii străine, fără să trimită altele româneşti la schimb pentru a fi incluse în colecţiile marilor biblioteci din străinătate. Nu se poate vorbi în mod real de cooperare culturală şi de construcţia unor parteneriate ştiinţifice pe bază de reciprocitate, care să contribuie la crearea de noi surse informaţionale oferite utilizatorilor la nivelul standardelor mondiale şi să facă cunoscută ştiinţa şi cultura românească în lume.

Bibliotecile universităţilor particulare se află într-o situaţie mai grea decât a celor de stat. De cele mai multe ori universităţile private nu au biblioteci, studenţii fiind nevoiţi să folosească bibliotecile publice. Situaţia s-a îmbunătăţit oarecum, dar aceste biblioteci au rămas mult în urma celor ale universităţilor de stat. Chiar şi cele mai mari universităţi private au colecţiile bibliotecii foarte modeste, cele mai multe dintre acestea constând din cărţi vechi şi provenite din diverse donaţii[114].

Biblioteca Academiei Române – Filiala Iaşi (BAR – Iaşi) face parte din categoria celor Naţionale. Graficul evoluţiei colecţiilor acesteia între anii 1990–2013 este următorul:



Graficul nr. 26:
Vol. existente în Biblioteca Academiei Române – Filiala Iaşi (1990-2013)

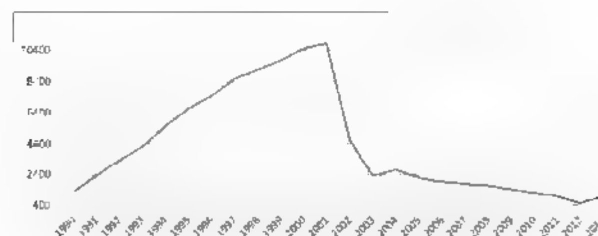
Spre deosebire de multe biblioteci din Iaşi, în cazul acesteia, explicaţiile sunt posibile, graţie pe de o parte faptului că în anul 2006 a fost publicată o lucrare valoroasă referitoare la *Istoricul bibliotecii Filialei Iaşi a Academiei Române* (Iaşi, Editura Ştef, 2006), iar pe de alta, că această bibliotecă are unul din cele mai complete şi bine construite site-uri web. În anul 1990, Biblioteca ajunsese la peste 300.000 volume, cărţi şi periodice, colecţii speciale, microfilme, discuri etc., dominante fiind publicaţiile ştiinţifice obţinute prin schimb internaţional şi donaţii ale Bibliotecii Academiei Române şi ale Academiilor din fostele ţări socialiste. Referitor la periodice, în anul 1989 Biblioteca avea abonamente la 180 de titluri româneşti şi 38 de titluri străine (o redu-

cere aproape la jumătate față de anul 1980, când erau 78 de titluri străine abonate)[115]

Ca urmare a dispozițiilor *Decretului lege nr 50* din 4 aprilie 1990, la Biblioteca Filialei Iași a Academiei Române au fost eliminate (casate) 877 vol în valoare de 8686,50 lei Din diverse motive, în următorii ani, din colecțiile bibliotecii au mai ieșit cantități mari de publicații În 1990 au intrat în Bibliotecă în jur de 8500 publicații, mai puțin decât în anii anteriori, fapt explicabil prin situația țării, aflată în proces de reorganizare La sfârșitul anului 1991, în depozitul de carte al Bibliotecii mai erau în total 89 391 vol în valoare de 3 405 978,11 lei. Iată evoluția achizițiilor în primul deceniu al perioadei analizate în 1990, au intrat în Bibliotecă 8 512 u.b , în 1991 au fost 9210 u. b , iar în 1992 ceva mai puțin 9 100 u b Anii 1993 și 1994 cunosc un număr de intrări de publicații ceva mai mare, datorită unui număr de STAS uri înregistrate 12 020 u b în 1993, respectiv 10 250 u b în 1994 Dar anul 1995 este asemănător cu 1990, în depozite intrând doar 8500 u.b În anul 1996 au fost înregistrate 6950 publicații noi, în 1997 au fost 8 430, dar în 1998 s a produs o scădere drastică doar 2 490 u b intrate în colecții, iar în 1999 doar 2164 u.b , în anul 2000, BAR Filiala Iași mai avea abonamente la doar 65 de titluri de publicații periodice românești.

Anii 2000 stau sub același semn al lipsei acute de fonduri bănești Cu excepția abonamentelor la publicațiile periodice, nu s au putut cumpăra decât puține cărți, în special din domeniile noi de cercetare și lucrări de referință editate de Academia Română. În 2006, colecțiile Bibliotecii erau de cca 250 000 u. b cu o valoare aproximativă de 135 000 000 lei, grupate pe mai multe sectoare *Colecții speciale* (9761 u. b valoroase, după cum urmează cărți străine vechi = 322 vol , cărți străine rare = 1 355 vol., cărți românești vechi = 262 vol , carte românească rară = 4632 vol., manuscrise și fotografii = 3190 u. b), *Cartea curentă* (din toate domeniile științifice și culturale, din care 27 410 vol. erau disponibile în sala de lectură), *Periodice* (2800 de titluri cu zeci de mii de ex., dar abonamentele curente la publicații românești erau doar la 50 de titluri) În anul 2015, potrivit datelor statistice de pe site ul său, BAR Iași are peste 283 000 u.b[116] (nr de abonamente curente nu este cunoscut) Se observă că, după un sfert de secol de la schimbarea de regim politic în România, Biblioteca Filialei Iași a Academiei Române nu a reușit să mai ajungă din punct de vedere numeric la nivelul avut de colecțiile sale în 1989

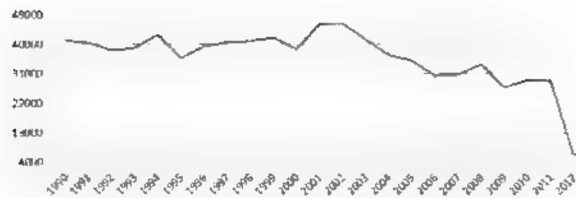
Biblioteca Academiei are cel mai mic număr de utilizatori dintre toate marile biblioteci ieșene Indicatorul a cunoscut o creștere din anul 1990 până în 2001 (de la 1 288 cititori în anul 1990 până la 10 866 în 2001), după care a început scăderea puternică în anul 2013, biblioteca mai avea numai 1031 cititori, pentru ca în 2012 să fie înregistrați doar 573!



Graficul nr. 27
Evoluția cititorilor în Biblioteca Academiei
între anii 1990 2013

Împrumutul de publicații s-a redus în sfertul de secol supus investigației de peste 7 ori! (de la 41 250 vol. în anul 1990, la doar 5 625 în anul 2013 și numai

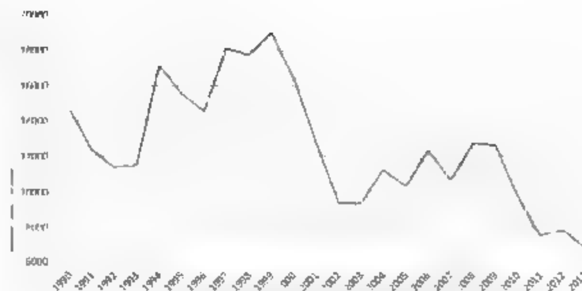
1 630 în 2014!)



Graficul nr. 28
Vol. împrumutate în BAR Iași
între anii 1990-2013

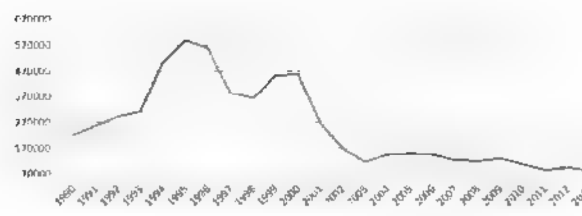
În ultimul sfert de secol, bibliotecile științifice trec printr-o adevărată revoluție datorată exploziei informaționale și informatizării, care au produs transformări fundamentale. A crescut exigența utilizatorilor, nevoia de informare promptă și completă, se mută treptat accentul dinspre suporturile tradiționale, pe hârtie, spre forma electronică și bazele de date. Cu toate acestea, bibliotecile ieșene sunt încă foarte puțin integrate în structuri informaționale europene și mondiale, iar statisticile sugerează că par a nu face față provocărilor.

Bibliotecile specializate ale unor instituții și organizații, institute de cercetare, asociații și organizații profesionale, ele fac numai teoretic parte dintr-un sistem, fiind în realitate izolate una de alta. În absența unor reglementări care să le determine locul, aceste biblioteci împărtășesc soarta instituțiilor în care stau pe lângă care funcționează[117]. Nu știm nimic despre evoluția, existența sau desființarea imensei majorități a bibliotecilor specializate care au existat pe lângă fiecare spital, întreprindere industrială, de transporturi, ale sindicatelor și cooperației meșteșugărești, la Arhivele Statului ori în muzeele județului Iași. În termeni procentuali, bibliotecile specializate ieșene au cunoscut dispariția cea mai mare: 39 din 66, anii de vârf ai desființării fiind 2006 și 2010. Numărul de cititori din bibliotecile specializate a scăzut de la 14 651 persoane în anul 1990, la 6707 în 2013.



Graficul nr. 29
Evoluția cititorilor în Bibliotecile specializate
între anii 1990-2013

În bibliotecile specializate, evoluția împrumuturilor de publicații (220 666 vol. în 1990) s-a aflat pe o linie ascendentă până în anul 1995, când s-a ajuns la 589 961 vol., după care a urmat o scădere cvasi-continuă, ajungându-se în 2013 la numai 84 152 vol. consultate.



Graficul nr. 30
Vol. împrumutate în bibliotecile specializate
din jud. Iași între anii 1990-2013

Sursele de informare cercetate, conjugate cu experiența proprie în domeniu, egală cu perioada supusă investigației, dovedesc că între categoriile de bi-

blioteci înfățișate nu există aproape deloc colaborare pentru partajarea resurselor, în scopul deservirii comunităților de beneficiari ai serviciilor lor.

Bibliotecile ieșene, indiferent de categorie, au în continuare și cu prioritate funcții de acumulare și mai puțin de informare. În ciuda declarațiilor optimiste, cel mai adesea neacoperite de fapte, colecțiile sunt îmbătrânite; clădirile sunt vechi, nemodernizate și lipsite de atractivitate; tehnologiile folosite sunt depășite, serviciile oferite au un nivel scăzut de informatizare, iar documentele electronice și audiovizuale sunt insuficiente, toate acestea contribuind la scăderea constantă a numărului de utilizatori. Aproape peste tot se constată lipsa unei evidențe clare, care să permită realizarea unei panorame a tuturor activităților bibliotecii. Desigur, s-au înregistrat și realizări ce nu pot fi omise, dar aceste contradicții fac ca biblioteconomia românească „să rămână în urmă chiar și atunci când înaintează" [118].

Managementul bibliotecilor: în funcție de subordonare (la Ministerul Culturii sau a Educației) și de locul pe scara ierarhică a autorității tutelare, desemnarea conducătorilor de biblioteci este diferită sub raport legislativ: managerii bibliotecilor publice sunt funcționari publici, obligați să respecte legislația administrației publice (directorii bibliotecilor județene, municipale și orășenești sunt numiți de autoritățile locale din rândul intelectualității locale); directorul BCU este ales după o metodologie întocmită de Ministerul Educației din rândul profesorilor de Universitatea „Al. I. Cuza"; conducătorii celorlalte biblioteci universitare din oraș sunt numiți de Rectorii universităților respective, de obicei dintre bibliotecari.

Altă problemă ce ține de managementul bibliotecilor românești, deci și a celor ieșene, este finanțarea, ele neavând o stabilitate și predictibilitate a bugetului. Lipsa bugetelor dedicate și necunoașterea modalităților manageriale de dezvoltare întârzie aplicarea unui Marketing specializat care ar putea îmbunătăți semnificativ comunicarea și promovarea activităților. „Toate instituțiile sunt mult prea dependente de personalitatea managerului; se generează astfel defecțiuni majore de ritm și chiar de identitate la schimbările de mandat. Viziunile asupra identității instituțiilor publice nu sunt rezultatul unor analize manageriale, ci exprimarea unor deziderate personale ale managerilor, ceea ce le determină instabilitatea" [119]. Dependente de subvențiile acordate de stat sau de instituțiile în care funcționează, chiar dacă apelează uneori și la alte surse de finanțare și la sponsorizări, acestea au un caracter discontinuu și accidental. Lipsa fondurilor generează dificultăți pe aproape toate palierele: achiziția de carte nouă, modernizarea spațiilor, dotarea cu computere pentru utilizatori. În noile condiții create de explozia informațională este importantă o politică managerială revizuită periodic, care să se refere și la schimbări interne cum ar fi informatizarea serviciilor de achiziții, lipsa de spațiu, necesitatea unui personal calificat și grija pentru perfecționare continuă, dar și la planurile de cooperare în achiziții pe plan național și internațional. Consecința este aceea că în bibliotecile noastre lipsește managementul specializat. Biblioteci „aflate la limita supraviețuirii, manageri numiți pe considerente de partid, incapabili să gestioneze situația reală, fac din sistemul biblioteconomic unul dintre cele mai prost administrate și cu o eficiență aflată mereu sub semnul întrebării și al nesiguranței" [120].

Ca și în cazul tuturor instituțiilor publice de cultură, este evidentă necesitatea introducerii metodelor și tehnicilor manageriale, aproape pe toate palierele pe care-și desfășoară activitatea bibliote-

cile: sisteme de bibliotecă, resurse documentare, programe și proiecte cu impact în comunități, resurse umane și cele financiare, și mai ales pentru activități de cercetare a publicului. Marketingul de bibliotecă este încă un teren necunoscut pentru cei mai mulți dintre managerii acestor instituții[121].

Concluzii: în bibliotecile ieșene, ultimul sfert de secol a adus o serie de modificări importante. A fost abolită cenzura comunistă, liberul acces la informație devenind o realitate; principalele rețele de biblioteci, cea publică și cea de învățământ, și-au sporit efectivul și și-au diversificat activitățile. Cu toate acestea, există un mare decalaj între bibliotecile românești și cele europene și mondiale atât sub aspect patrimonial (lipsesc sursele info-documentare ample, valoroase și recente de nivel internațional), cât și sub aspect organizatoric și funcțional (lipsesc cooperarea interbibliotecară, informatizarea serviciilor, pregătirea profesională a personalului și spațiile destinate bibliotecii sunt deficitare), iar biblioteconomia ieșeană nu face excepție. După 25 de ani nu are încă o direcție unitară și nici politici clare și consistente de inovație. Schimbarea de regim politic și începuturile marcate de voința și nevoia de transformare nu au atras și o restructurare vizibilă a sistemului bibliotecilor. Metodele de lucru încremenite și instrumentele de lucru învechite trag înapoi chiar și bunele intenții, le sufocă tocmai atunci când ele ar avea nevoie de credibilitate și de sprijin. S-ar putea obiecta că imaginea zugrăvită este una preponderent negativistă, că am văzut doar jumătatea goală a paharului. Am făcut acest lucru în mod deliberat, plecând de la premisa că, oricât de neplăcut, adevărul e preferabil minciunii și demagogiei de orice fel și indiferent din partea cui ar veni, din cauză că el poate fi începutul unei schimbări reale, netrucate, făcute cu responsabilitate și bună credință. Bibliotecile ieșene se află în situația unei reconsiderări substanțiale, situația fiind caracteristică întregii țări, din cauză că „civilizația" bibliotecilor cunoaște un mare decalaj față de nivelul la care aceasta se situează în alte țări europene. De la construcții, ambianță, dotări tehnice, informatizare și până la unele servicii, inclusiv în privința mentalității bibliotecarilor, întârzierea este greu de recuperat. Din acest motiv apare o ruptură între modelul teoretic pe care învățământul universitar îl preia din restul lumii bibliotecare și realitatea cotidiană din bibliotecile ieșene. Este însă esențial ca profesioniștii să nu se complacă în deriva momentului. Profesia de bibliotecar, legată acum de științele informării, de acțiunea culturală, de asistența socială, își modifică identitatea. Tehnologia a produs schimbări istorice în biblioteci, de la modul de lucru, abilitățile și cunoștințele bibliotecarilor și până la repoziționarea și redefinirea rolului pe care trebuie să și-l asume în noua societate informațională. Numai că deocamdată bibliotecarii ieșeni sunt încă obligați să profeseze în două culturi: cea tradițională și cea informațională. Pentru a păși definitiv în terenul celei din urmă, este necesară punerea în practică a obiectivelor identificate prin *Strategia sectorială în domeniul culturii 2014-2020:* identificarea priorităților locale de finanțare a activităților de bibliotecă; creșterea calității serviciilor prin aplicarea unui management activ; modernizarea infrastructurii și a metodelor de interacțiune cu publicul și depistarea tuturor utilizatorilor potențiali; specializarea și formarea profesională continuă a personalului existent; extinderea accesului la serviciile bibliotecii, prin utilizarea Internetului; creșterea calității serviciilor oferite în spațiile de lectură și de informare audio-vizuală; transformarea bibliotecilor publice în centre culturale și educative; dezvoltarea, diversifi-

carea și conservarea colecțiilor; dezvoltarea bibliotecii *on-line*; un mediu informațional competitiv pentru utilizatori; dezvoltarea unei culturi instituționale care să susțină strategia de dezvoltare a bibliotecilor[122].

Ceea ce s-a întâmplat în sfertul de secol 1990-2015 nu a devenit încă *istorie;* trebuie însă ca fiecare bibliotecă să-și actualizeze istoricul, să-l cerceteze și să producă materiale care să permită sinteza.

Elena CHIABURU *a fost beneficiar al Programului de Burse „Junimea" și Rezidențe de cercetare științifică privind istoria și viața culturală a Iașului, ediția a II-a, 2015 – inițiativă a Muzeului Național al Literaturii Române Iași.*

Textul de mai sus reprezintă un fragment din volumul în curs de apariție *Bibliotecile ieșene în* post-*comunism* (Editura Muzeelor Literare, Iași).

---

[1] Mircea Regneală, *Noi studii de biblioteconomie*, ABR, București, 2009, p. 89.

[2] Gheorghe-Iosif Bercan (red.), *Biblioteconomie: manual*, Editura ABBPR, București, 1994; Brigitte Richter, Gheorghe Buluță, *Ghid de biblioteconomie*, Editura Grafoart, București, 1995; Săluc Horvat, *Introducere în biblioteconomie*, București, Editura Grafoart, 1996; Mircea Regneală, *Dicționar explicativ de biblioteconomie și știința informării*, 2 vol., FABR, București, 2001; Elena Târziman, *Biblioteconomie și Știința Informării: studii și articole*, Editura Universității București, 2008; Victor Petrescu, *Biblioteconomie miscellanea*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2010; Nicoleta Marinescu, *Biblioteconomie în întrebări și răspunsuri*, Editura Pim, Iași, 2010; *Tratat de biblioteconomie*, ediție provizorie, 2 vol., ABR, București, 2013 2014; http://bookconsumer.blogspot.ro/2011/06/carti-de-biblioteconomie-online.html; http://www.abr.org.ro/index. php?option-comcontent&view-category&layout-blog&id-96&Itemid-74&lang-en

[3] Vasile Boari, Natalia Vlas, Radu Murea (coord.), *România după douăzeci de ani*, vol. I, Institutul European, Iași, 2010.

[4] Elena Chiaburu, Hermina G.B. Anghelescu, *Regime change in Romania: A quarter-centrury impact on libraries,* în „Library Trends", vol. 63, nr. 4, Spring 2015, p. 809-844; Elena Chiaburu, *Îndrumar legislativ*, 175 p., a XVIII a Conferință Națională a ABR, Pitești, 17-22 septembrie 2008; idem, *Despre relații publice în biblioteci*, în „Buletinul ABIR", 1998; idem, *Evaluarea performanței profesionale în biblioteci*, în „Biblioteca", 1998, nr. 3; idem, *Biblioteca – abordare economică*, în *ibidem*, 1997, nr. 6; idem, *Despre motivație în bibliotecă*, în *ibidem*, nr. 11, 1997; idem, *Despre începuturile bibliotecilor în Țările Române*, în *ibidem*, 1996, nr. 4-5-6; idem, *Biblioteca și diseminarea informației*, în „Anuarul ABIR", București, 1996; idem, *Vântul schimbării*, în *ibidem*; idem, *Rolul imaginii în perceperea bibliotecii*, în „Biblioteca", 1995, nr. 11-12; idem, *Rolul bibliotecilor specializate în diseminarea informației științifice (cu referiri speciale la Biblioteca de Științe Economice)*, în vol. *Cercetarea bibliologică și bibliotecile specializate*, coord. Al. Ioniță și C. Belțic, Iași, 1995; idem, *Imaginea în perceperea bibliotecii*, în *ibidem*; idem, *Etică și deontologie în biblioteconomie*, http://www.kosson.ro; idem, *Câteva considerații privitoare la implementarea principiilor LIBRARY 2.0 in Romania*, http://www.kosson.ro.

[5] Elena Chiaburu, *Consideratii privitoare la interpretarea și aplicarea Codului deontologic al bibliotecarului în România*, Sesiunea anuală a Secțiunii Comunicarea Documentelor din cadrul ABR, 29-30 mai 2008, Biblioteca U.T. „Gh. Asachi" din Iași; idem, *Bibliotecile specializate și diseminarea informației (pe exemplul Bibliotecii FEAA)*, Sesiunea de comunicări științifice pe probleme de biblioteconomie PROBIB, Pitești, 10-11 aprilie 2008; idem, *Nou și complementar: Biblioteca Facultății de Economie și Administrarea Afacerilor din cadrul Universitatea „Al.I. Cuza" din Iași*, a XVII-a Conferință Națională ABIR, Timișoara, septembrie 2006; idem, *Conexiuni: Comunicare și imagine în bibliotecă*, lucrare

distinsă cu premiul „Buletinului Bibliotecii de Fizică și Chimie", Iași, 1996; idem, *Bibliotecarul specialist și om de cultură*, Simpozionul *Reforma bibliotecii românești*, Universitatea Agronomică „Ion Ionescu de la Brad", Iași, 1995.

[6] Vezi la http://www.insse.ro/cms/files/chestionare/cult/CULT1 2014.pdf formularul CULT1 pentru biblioteci.

[7] Vezi, de ex., pag. bibliotecii Universității „Petre Andrei": http://www.upa.ro/biblioteca/, accesat pe 17.09.2015.

[8] http://www.bibnat.ro/biblioteci.php, accesat pe 13.07.2015.

[9] în continuare: *Strategia în domeniul culturii 2014-2020;* (http://www.cultura.ro/uploads/files/STRATEGIA%20SECTORIALA IN DOMENIUL CU LTURII 2014-2020.pdf , accesat pe 9.07.2015).

[10] Ion I. Nistor, *Dezvoltarea bibliotecilor noastre publice*, Extras din AAR, Mem. Sect. Ist., Seria III, tom. XXIX, Mem. 13, Imprimeria Națională, București, 1947, p. 30-31.

[11] Gh. Buluță, *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*, Editura Enciclopedică, București, 2000, p. 203-205.

[12] Vezi *Legea Bibliotecilor*, nr. 334 din 31 mai 2002, republicată în „Monitorul Oficial al României", Partea I, nr. 132 din 11.02. 2005; (în continuare: „Monitorul Oficial al României", Partea I, se va cita: MO) .

[13] http://www.iasi.insse.ro/main.php?id=405, accesat la 12.06.2015.

[14] *Strategia în domeniul culturii 2014-2020*, p. 271.

[15] Constantin Mătușoiu, Mihaela Helene Dinu, *Istoria bibliotecilor din România în legi și documente (1945-2000)*, vol. II, Editura Ex Ponto, Constanța, 2001, p. 148.

[16] *Strategia în domeniul culturii 2014-2020*, p. 276.

[17] http://www.bjiasi.ro/biblioteca-in-cifre, accesat la 3.07.2015; Raportul de activitate pe anul 2012, disponibil la www.bjiasi.ro/wp-content/uploads/2014/03/Raport-2012-Bj-Iasi.pdf .

[18] Nicolae Busuioc, Vicențiu Donose, *Biblioteca* „Gh. Asachi" *80. O istorie de suflet și de minte*, Editura Vasiliana '98, Iași, 2000, p. 43; (în continuare: Busuioc, Donose, *Biblioteca* „Gh. Asachi"); *Ghidul bibliotecilor ieșene*, p. 41-43; Viorel Erhan, *Știință și cultură ieșeană*, Editura Tehnopress, Iași, 2009, p. 132-133; (în continuare: Erhan, *Știință și cultură*); http://www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=2621 accesată la 7.08.2015.

[19] Busuioc, Donose, *Biblioteca* „Gh. Asachi", p. 68 și 76.

[20] Erhan, *op. cit.*, p. 132-133; http://www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=2621 accesată la 7.08.2015.

[21] Sursa: http://www.bjiasi.ro/biblioteca-in-cifre/ accesat la 3.07.2015.

[22] Raport de activitate pe anul 2013, disponibil la http://www.bjiasi.ro/?s=rapoarte+anuale accesat la 8.08.2015.

[23] Sursa: http://www.bjiasi.ro/biblioteca-in-cifre/ accesat la 3.07.2015.

[24] Busuioc, Donose, *Biblioteca* „Gh. Asachi", p. 66 și 68; așa cum s-a arătat anterior, pentru anul 1999, la p. 76, autorii dau alt număr de volume cumpărate: 20.287.

[25] Sursa: http://www.bjiasi.ro/biblioteca-in-cifre/ accesat la 3.07.2015.

[26] Raport de activitate 2012, disponibil la www.bjiasi.ro/wp-content/uploads/2014/03/Raport-2012-Bj-Iasi.pdf.

[27] Raport de activitate pe anul 2013, disponibil la http://www.bjiasi.ro/?s=rapoarte+anuale accesat la 8.08.2015.

[28] Sursa: http://www.bjiasi.ro/biblioteca-in-cifre/ accesat la 3.07.2015 și Raportul de activitate pe anul 2014, disponibil la http://www.bjiasi.ro/?s=rapoarte+anuale accesat la 8.08.2015.

[29] Busuioc, Donose, *Biblioteca* „Gh. Asachi", p. 66-67.

[30] Busuioc, Donose, *Biblioteca „Gh. Asachi"*, p. 66-68.

[31] Busuioc, Donose, *Biblioteca „Gh. Asachi"*, p. 76-77.

[322] http://www.primariapascani.ro/index.php?state=4&id=220 accesat la 10.10.2015.

[33] Cătălin Mihăilă, *Biblioteca Municipală, demolată pe bucățele*, în „Bună Ziua Iași", Luni, 26 Martie 2012, http://www.bzi.ro/biblioteca-municipala-demolata-pe-bucatele-foto-277841, accesat la 19.08.2015.

[34] Cătălin Cojocaru, *Tavan surpat la Biblioteca Pașcani*, http://bittv.info/2015/04/tavan-surpat-la-biblioteca-pascani/, 3 aprilie 2015, accesat la 19.08.2015.

[35] http://www.ecomunitate.ro/Noua biblioteca din T%C3%A2rgu Frumos %E2%80%93 sansa accesului la educatie on-line%2816576%29.html, accesat la 18.09.2015.

[36] Valentin Talpalaru, *Biblioteci rurale centenare din județul Iași*, Editura Vasiliana '98, Iași, 2004.

[37] Mătușoiu, Dinu, *Istoria bibl. din România în legi și documente*, vol. I, p. 97-99 și 102-103.

[38] *Ghidul bibliotecilor ieșene*, p. 56.

[39] Busuioc, Donose, *Biblioteca „Gh. Asachi"*, p. 74 -76.

[40] http://statistici.insse.ro/shop, accesat la 12.11.2015.

[41] http://www.bjiasi.ro/category/biblioteci-din-judet, accesat la 3.07. 2015;
http://www.bibnat.ro/biblioteci.php?id accesat la 12.07.2015; http://www.romaniamama.ro/administratie.html, accesat la 30.05.2015; formularul CASIDRO date raportate la 31 decembrie 2013.

[42] http://www.biblionet.ro/upload/documents/librarie/324/pdf/2139/comunicat presa Biblionet lansare.pdf

[43] http://www.biblionet.ro/despre.htm

[44] Informații furnizate de Mihai Grinea, coord. *Biblionet* jud. Iași, căruia îi mulțumim pentru bunăvoință.

[45] http://www.biblionet.ro/upload/documents/librarie/457/pdf/2905/ comunicat post conf presa Biblionet Round 1 MCCPN final.pdf ; http://www.biblionet.ro/upload/documents/librarie/330/pdf/2182/comunicat presa Biblionet intalniri regionale.pdf și
http://www.biblionet.ro/upload/documents/librarie/456/pdf/2899/ comunicat presa Biblionet 16 07.pdf, toate accesate pe 10.07.2015.

[46] http://www.hotnews.ro/stiri-cultura-5697352-programul-national-biblionet-fost-lansat-iasi.htm accesat la 30. 07. 2015.

[47] www.biblionet.ro, accesat pe 12.06.2015; Mihai Grinea, coord. Biblionet Iași.

[48] Valentin Smedescu, *S.O.S. Biblionet Global Libraries România: zburăm prea jos!*, http://prolibro.eu/?s=biblionet, accesat pe 10.06.2015.

[49] *Regulamentul* aprobat prin Ordinul Ministrului nr. 6566 / 1994 și *Legea bibliotecilor*, nr. 234 / 2002, republicată, în MO, nr. 132 din 11.02.2005, art. 36-38.

[50] http://www.isjiasi.ro/documente/plan/retea%20scolara/Retea%20scolara%20inv.%20de%20stat 2014-2015.pdf, accesat pe 02.07.2015.

[51] ttp://www.insse.ro/cms/files/chestionare/cult/CULT1 %202013.pdf, accesat pe 12.07.2015.

[52] https://statistici.insse.ro/shop/ accesat pe 12.07.2015.

[53] Vezi http://colectaredate.insse.ro/metadata/viewStatisticalResearch.htm?locale=ro&researchId=2950.

[54] http://www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=3476, accesată la 12.07.2015; formularul CASIDRO - date la 31.12 2013; *Ghidul bibliotecilor ieșene*, p. 71, 74, 79-82; *Ghidul bibliotecilor școlare și CDI*, p. 376-377, 380.

[55] http://www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=3427, accesată la 2.07.2015; *Ghidul bibliotecilor ieșene*, p. 74.

[56] http://www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=3426 accesată la 12.07.2015; formularul CASIDRO date la 31.12. 2013; *Ghidul bibliotecilor ieșene*, p. 72; *Ghidul bibliotecilor școlare și CDI*, p. 375-376.

[57] http://www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=3481, accesat la 12.07.2015; formularul CASIDRO date la 31.12. 2013; *Ghidul bibliotecilor ieșene*, p. 79-80; *Ghidul bibliotecilor școlare și CDI*, p. 376- 377.

[58] http://www.edu.ro/index.php/articles/2875, accesat la 17.08.2015.

[59] Mircea Regneală, *De ce ne distrugeți bibliotecile, domnilor guvernanți?*, în Revista 22, din 22.04.2014, http://revista22.ro/40743/.html, accesat la 05.08.2015.

[60] http://www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=3510, accesată la 20.06.2015; formularul CASIDRO date la 31. 12.2013; *Ghidul bibliotecilor școlare și CDI*, p. 375 377; 381 382.

[61] http://www.edu.ro/index.php/genericdocs/2875, accesat la 17.08.2015.

[62] O cercetare parțială din 2012 a relevat că în România doar 1% din bibliotecile școlare prelucrau cărțile în mod informatizat, iar din cele care făceau prelucrare tradițională, 39% aveau catalog alfabetic, 36% aveau catalog sistematic, 19% aveau catalog alfabetico-sistematic și 5% aveau catalog topografic (*Ghidul bibliotecilor școlare și al CDI-urilor*, http://www.ccd-suceava.ro/index.php?page=biblioteca, slide nr. 10, accesat la 12. 01. 2015).

[63] 988 de biblioteci școlare dispuneau de spații proprii, din care 696 aveau la un loc sala de lectură și depozitul, doar 115 aveau sală de lectură și 177 aveau depozit separat; alte 424 funcționau în spații improprii: 241 pe holurile școlii, 76 în cancelarie și 107 în diverse anexe (*ibidem*, slide nr. 8).

[64] Potrivit aceleiași cercetari, doar 48% din bibliotecile școlare aveau în dotare 1 PC, 8% mai mult de un PC, plus scanner, videoproiector, ecran de proiecție, imprimantă sau tablă interactivă; 34 % aveau conexiune la Internet, 27 % foloseau un soft de biblioteca și 12 % aveau o baza de date (*ibidem*, slide nr. 11).

[65] http://www.edu.ro/index.php/genericdocs/2875; *Activitatea bibliotecilor reflectată în măsurători și indicatori de performanță: Biblioteci școlare*, sinteze elaborate de Comisia Națională a Bibliotecilor pe anii 2006-2007 (http://www.comisia-bibliotecilor.ro/Documente-Html.aspx?ID=2738; Mircea Regneală, *Colapsul bibliotecilor românești*, în Revista 22, din 17.06.2004.

[66] Conform cercetării menționate, erau 302 bibliotecari școlari cu studii superioare, 387 cu studii superioare de scurtă durată, 409 debutanți cu studii medii și doar doi aveau doctorat (fără a se preciza dacă erau studii de biblioteconomie sau altceva). Profesori documentariști cu gradul I erau doar 5, cei cu gradul II erau 7, debutanți 297, cu studii medii 5 (http://www.ccd-suceava.ro/index.php?page=biblioteca, slide nr. 6).

[67] *Regulamentul de organizare și funcționare a bibliotecilor școlare și a centrelor de documentare și informare*, art. 42, aprobat prin Ordinul Ministrului Educației nr. 5556 din 07. X. 2011, în MO, nr. 757 / 27.X. 2011.

[68] Cf. Mircea Regneală, președintele ABR, intervenție la reuniunea Secțiunii Profesori documentariști din data de 30.08.2012 (http://www.abr.org.ro/index.php?option=comcontent&view=article&id=243%3A proces-verbal-al-seciunii-profesori-documentariti&catid=103 %3Aprofesori-documentariti&Itemid=81&lang=en.

[69] Vezi *supra*, Nota 67.

[70] http://www.abr.org.ro/index.php?option=com content&view=article&id=366%3Adin-activitile-filialei-bistria-nsud&catid= 58%3Afiliala-bistria-nsud&Itemid=36&lang=en.

[71] *Ghidul bibliotecilor ieșene*, p. 97.

[72] *Ghidul bibliotecilor școlare și CDI*, p. 375.

[73] http://www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=3301, accesată la 28.07.2015; formularul CASIDRO date la 31.12. 2013; *Ghidul bibliotecilor ieșene*, p. 97; *Ghidul bibliotecilor școlare și CDI*, p. 375; http://www.ccdis.ro/user files/files/Biblioteca/Regulament%20de%20organizare%20-%20concurs%20national%20BIBLIOTECA%20 ANULUI.pdf accesată la 28.07.2015

[74] *Regulamentul-cadru* aprobat prin Ordinul Ministrului Educației, nr. 3596 din 1996.

[75] *Strategia sectorială de dezvoltare în domeniul culturii 2014-2020*, p. 276.

[76] Mircea Regneală, *Colapsul bibliotecilor românești*, http://www.revista22.ro/colapsul-bibliotecilor-romanesti-949.html, accesat la 31.04.2014; *Strategia sectorială în domeniul culturii 2014 2020*, p. 276.

[77] Legea nr. 334 din 31 mai 2002 privind bibliotecile republicată în 2005, art. 17 - 19.

[78] Vezi http://www.anelis.ro/index.php?option=com content&view=article&id=81&Itemid=2).

[79] *Ghidul bibliotecilor ieșene*, p. 31.

[80] http://www.bcu-iasi.ro/docs/raport de autoevaluare 2005 2009.pdf și http://www.bcu-iasi.ro/consultarea-publicatiilor-in-salile-de-lectura, ambele accesate la 13.07.2015.

[81] *Ghidul bibliotecilor ieșene*, p. 30.

[82] *Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" Iași. Activități specifice. Manual*, Editori: Delia Bucos, Ioana Gafton, Anca Hațapuc, Iași, 2015, p. 157.

[83] http://www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=3259, accesat la 2.10.2015.

[84] http://www.bcu-iasi.ro/docs/raport de autoevaluare 2005 2009.pdf, accesat la 13.07.2015.

[85] http://www.uaic.ro/studenti/biblioteci, accesat la 23.09.2015.

[86] Decizia a fost luată din cauză că astfel de restricții – accesul pe scările centrale – „contravin concepției potrivit căreia Biblioteca trebuie să fie un spațiu accesibil și atractiv". Inițial, interdicția a fost determinată de „o anumită interpretare specifică vechiului regim politic privind raporturile dintre instituții și cetățenii care beneficiază de serviciile acestora. Deși instituția noastră s-a transformat radical în ceea ce privește relațiile cu publicul, perpetuarea acestei situații s-a datorat unei anumite inerții administrative" (Bogdan-Petru Maleon, directorul BCU Iași, cf. http://www. ziaruldeiasi.ro/stiri/eveniment-istoric-dupa-zeci-de-ani-bcu-iasi-deschide-treptele-mari-studentilor 106059. html, accesat la 12 septembrie 2015.

[87] http://www.bcu-iasi.ro/tarife; http://www.bcu-iasi.ro/permise-vize-lichidari și http://www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=3259 (neactualizat), toate accesate la 25.09.2015.

[88] *Ghidul bibliotecilor ieșene*, p. 127.

[89] http://www.tuiasi.ro/biblioteca/despre-biblioteca/repere-istorice (informații valabile pentru anul 2011), accesat la 13.08.2015.

[90] *Ghidul bibliotecilor ieșene*, p. 113-116.

[91] http://www.umfiasi.ro/BibliotecaUMF/Informatii%20Biblioteca/Anexa%2032-00-16g%20Fond%20de%20carte.pdf, accesat pe 1.08.2015.

[92] http://www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=3260, accesată la 20.06.2015.

[93] http://biblio.umfiasi.ro, accesat la 1.08.2015.

[94] *Ghidul bibliotecilor ieșene*, p. 137.

[95] http://www.uaiasi.ro/index.php?lang=ro&pagina=pagini/10 biblioteca.html, accesat la 14.09.2015.

[96] http://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/universitatea-de-stiinte-agricole-si-medicina-veterinara-a-ion-ionescu-de-la-brada-din-iasi-cunoaste-succesul 61638.html, din 06.07.2015

[97] http://biblioteca.uaiasi.ro/Liberty3/gateway/gateway.exe?application=Liberty3&displayform=frame, accesat la 10.08.2015.

[98] http://www.uaiasi.ro/ro/files/biblioteca/Raport 2010.pdf, accesat la 14.09.2015.

[99] http://www.uaiasi.ro/index.php?lang=ro&pagina=pagini/10 biblioteca.html, accesat la 14.09.2015; http://www.uaiasi.ro/ro/files/biblioteca/Prezentare BIBLIOTECA.pdf, p. 5, accesat la 14.09.2015.

[100] http://www.uaiasi.ro/ro/files/biblioteca/Raport 2010.pdf, accesat la 14.09.2015.

[101] http://www.uaiasi.ro/ro/files/biblioteca/Prezentare BIBLIOTECA.pdf, p. 5, accesat la 14.09.2015.

[102] http://biblioteca.uaiasi.ro/Liberty3/gateway/gateway.exe?application=Liberty3&displayform=frame, accesat la 10.08.2015.

[103] *Ghidul bibliotecilor ieșene*, p. 141.

[104] http://www.arteiasi.ro/?page id=171, accesat la 17.08.2015.

[105] http://www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=3261, accesat la 06.09.2015.

[106] http://www.bibnat.ro/biblioteci.php?id=3410, accesat la 25.10.2015.

[107] http://iasi.mmb.ro/institutie/biblioteca-mitropoliei-moldovei-bucovinei-dumitru-staniloae

[108] http://www.bcu-iasi.ro/docs/biblos/biblos16/2-la%20iasi%20in%20bibl.pdf

[109] http://teologie.uaic.ro/main/facilitati

[110] http://bibliotecaitrc.ro/weblibrary/info/patrimoniu.asp

[111] http://www.bcu-iasi.ro/statistica.php

[112] *Istoricul BAR Filiala Iași*, p. 50-51 și 55-56.

[113] „Bibliotecile universităților particulare <...>, în proporție de peste 90%, sunt pur decorative. Nu dețin decât un număr infim de publicații științifice. Ele sunt constituite aproape în exclusivitate din cursuri și manuale. Nu au niciun abonament la vreo revistă științifică străină sau la vreo bază de date cu publicații electronice. La o populație universitară cu 20.000 de studenți și 15 facultăți, cum sunt câteva universități particulare de acest fel, ar fi necesar să existe 15 biblioteci specializate și o bibliotecă centrală. Toate împreună ar trebui să aibă cel puțin 150 de bibliotecari, după standardele minime europene. În realitate, o asemenea universitate nu are decât 3-4 bibliotecari și o singură bibliotecă" (Mircea Regneală, *Colapsul bibliotecilor românești;* idem, *Care mai e rostul bibliotecarului?, ibidem*, nr. 842/25 aprilie – 1 mai 2006.

[114] *Ghidul bibliotecilor ieșene*, p. 38 și 66.

[115] *Istoricul BAR Filiala Iași*, p. 46-47, 49, 55-56, 58-59 și 66; http://www.bib.acadiasi.ro, accesată la 06.08.2015.

[116] Gheorghe Buluță, *Civilizația bibliotecilor*, Editura Enciclopedică, București, 1998, p. 94.

[117] Andrei Marga, *România după douăzeci de ani (1898-2009*, în vol. Vasile Boari, Natalia Vlas, Radu Murea (coord.), *România după douăzeci de ani*, vol. I, Institutul European, Iași, 2010, p. 23.

[118] *Strategia sectorială în domeniul culturii 2014-2020*, p. 223.

[119] Vasile Boari, Natalia Vlas, Radu Murea (coord.), *România după douăzeci de ani*, vol. I, Institutul European, Iași, 2010, p. 15 (*Cuvânt înainte*, de Vasile Boari).

[120] *Strategia sectorială în domeniul culturii 2014-2020*, p. 271.

[121] *Strategia sectorială în domeniul culturii 2014-2020*, p. 285.

Alina VÎLCAN

Scrisorile unei fete naive către Eminescu
(fragment)

Scrisoarea I

Vedere în cuvinte

Oamenii nu scriu scrisori morților, cu atât mai mult acelora ale căror chipuri sunt puse laolaltă cu ale sfinților. E ceva deplasat în actul meu de a-ți scrie, e ca și când aș fi greșit formula, e ca și când aș fi rătăcit drumul, e ca și când aș face ceva ce nu se face și gata.

Dragă Mihai, să îi scrii scrisori unui mare poet care a murit în urmă cu 126 de ani se prea poate să nu fie ceva obișnuit. Despre mine se va spune că sunt o nebună sau doar o fată naivă. Nu îmi pasă. Nu am găsit altă formă de a scrie despre tine care să nu se fi tocit de atâta uzură. De la 1889 încoace s-au scris nenumărate pagini despre tine. Am trăit o lună întreagă în mijlocul lor, așa cum au fost adunate în biblioteca de la Ipotești. Mai ții tu minte Ipoteștii?

Am înțeles repede că nu aș putea scrie despre viața ta așa cum s-a scris și atunci nu-mi mai rămânea decât să îți scriu aceste scrisori în care să-ți povestesc despre Ipoteștii de azi și despre ce am păstrat în minte din tot ce am citit despre tine. Să fie oare neconvențională aventura mea? Să fie! Însă măcar tu vei înțelege că scrisorile mele nu îți sunt cu adevărat destinate ție, ci celorlalți – oamenilor.

Scriu cuvinte cu litere cursive pe pagini virtuale, albe. Zic că sunt scrisori către un poet care nu le va citi niciodată, deși știu că nu sunt decât rânduri despre un poet, pe care nimeni nu le va citi niciodată. Cu atât mai bine.

Dragă Mihai, când am ajuns la Ipotești era încă vară, atunci începea luna septembrie a anului 2015, zilele erau însorite, satul era tăcut. Pe locul unde altădată se întindea moșia lui Gheorghe Eminovici era acum un muzeu, să fie altfel ar fi fost imposibil, și iată-mă aici, în acest muzeu căruia i s-a spus Memorialul Ipotești.

Memorialul Ipotești există cu adevărat, așezat la intrarea în sat, când vii dinspre Botoșani și dinspre Cătămărăști Vale. S-ar părea că doar zece kilometri despart Ipoteștii de oraș, drum pe care locuitorii satului îl fac în zilele noastre mai ales cu microbuzul alb care vine și pleacă din oră-n oră. E mult de când acest drum nu se mai face nici cu căruța, nici pe jos. E mult și toate s-au schimbat.

Scriu aceste false scrisori în fiecare dimineață, la ora cafelei, mai întâi pe veranda bibliotecii de aici, mai apoi stând la o masă de lemn în foișorul amenajat în curtea încăpătoare, alături sunt câteva cabane unde uneori sunt cazați traducători sau alți oameni de cultură veniți pentru evenimente literare, alteori ele adăpostesc simpli turiști, îi văd plimbându-se pe sub copacii din curte, meri, pruni și cireși, mulți dintre ei își aduc și copiii, iar glasurile lor acoperă totul ca într-un zumzet vesel și amețitor pe timp de zi, căruia noaptea însă îi ia locul cântecul cucuvaielor, atunci îți amintești de toți fiii Eminovici care s-au sinucis aici, pentru că după mai multe săptămâni liniștea devine apăsătoare, ai vrea parcă să pleci, dar nu te înduri, îți spui că ai avut noroc, ai câștigat o rezidență pentru

scriitori și te-au trimis la Ipotești, iată ce îmi spun seară de seară, prinsă între romanul meu pe care poate că nu-l voi termina niciodată și aceste scrisori, false scrisori nicicând expediate, așa cum Bohumil Hrabal îi scria cândva acelei Dubenka sau April Gilmore, cine mai știe cum o chema, a rămas Dubenka în amintirea oamenilor, căci cei mai mulți numai astfel au auzit de ea, îți povestesc despre Hrabal pentru că atunci când cărțile tale și cărțile care s-au scris despre tine mă doboară, Hrabal e refugiul meu, din versurile tale și din legenda ta fug la bătrânul ceh pentru o gură de oxigen, căci nu e ușor să trăiești în singurătate cu mintea acaparată de cel care ai fost, într-o zi ajung să simt că nu mai ai aer, că totul nu-i decât o cameră ticsită de cărți demult neaerisită, așa cum îmi imaginez că se întâmpla cu camerele în care ai locuit cu adevărat cândva, pe strada Speranței sau pe strada Caimatei din București, e mult de atunci, însă ai fi surprins, sunt atâția oameni în zilele noastre care nu uită, care îți știu pe de rost fiecare adresă și fiecare pas, ei sunt mai ales eminescologi, imaginează-ți, în zilele noastre există eminescologi, iar asta este aproape o meserie în sine, toți au auzit de eminescologi, nu însă și de maiorescologi, nici măcar de caragialogi, deși Caragiale e încă un nume de care ne amintim adesea, însă dintre toți, mai ales tu ai rămas, doar tu ai devenit legendar, doar pe tine te aseamănă cu sfinții, anii care au trecut au fost blânzi cu tine, și așa și trebuia să fie, anii care au trecut de la moartea ta au fost mai blânzi cu tine decât anii care ți-au alcătuit viața dacă îți poți închipui, iar asta nu se întâmplă în lumea noastră decât cu geniile, totuși, presupun că nimic din toate astea nu te miră, fiindcă tu ai știut încă de pe atunci, încă de pe când nu făceai diferența între zi și noapte și lucrai fără să-ți pese dacă e lumină sau e întuneric, adormeai adesea în hainele de stradă, după cum prietenii tăi au lăsat mărturie, de-ai ști câte mărturii despre tine există poate că te-ai amuza, de-ai ști, numai de-ai afla...

Sunt doar o fată naivă care îi scrie scrisori unui mare poet mort. Uneori mă întreb ce-o fi în capul meu. Când am venit aici, mă gândeam să scriu un text despre cum ești perceput azi în cultura populară, însă pe atunci nu știam ce aveam să găsesc la Ipotești, credeam că voi găsi oameni care îmi vor vorbi despre tine, nu a fost așa, în afară de angajații muzeului care pot povesti despre tine ore, chiar zile în șir, aici nu mai era nimeni care să știe mare lucru despre viața ta, în sat locuiesc oameni simpli, e ca în toate satele din țara asta, satul e mic, sunt aproape două sute de case și cam tot atâtea familii, nici măcar o mie de locuitori, copiii merg la școală, o școală mică, nu departe de muzeu, la intrarea în sat, îi văd în fiecare zi de la balconul meu purtându-și hainele colorate și ghiozdanele mari, râd și vorbesc tare ca orice copii, se fugăresc și se îmbrâncesc, se ceartă și se împacă, nimic neobișnuit, îi privesc de la balcon cum trec; bătrânii merg la muncile câmpului ca orice bătrâni, însă nu i-am văzut niciodată odihnindu-se duminicile sau în zilele de sărbătoare la poartă, așa cum fac bătrânii din satul de câmpie al bunicii mele, oamenii de aici îmi par mai retrași și mai triști, nu știu să-ți spun de ce, iar în sat găsesc un singur magazin unde au și pâine și detergenți, și bere, și zahăr, și toate cele, magazinul nu e mereu deschis, proprietarii au pus o sonerie la poartă și când apeși acel buton cineva vine și deschide magazinul special pentru tine, dacă nu e lumină soneria nu funcționează, atunci trebuie să strigi, la fel cum trebuie să strigi și dacă vrei să cumperi din vinetele, ardeii, roșiile și castraveții lăsate în lădițe lângă un alt gard, la o altă poartă, eu nu am cumpărat niciodată nimic de aici, pentru că nu am putut striga, m-am simțit de fiecare dată ca o fată purtând în ea handicapul orașului, incapacitatea stranie de a striga; apoi, mai sunt două magazine-cârciumi, unde

bărbații pierd vremea la taifasuri lungi în timp ce beau tărie la câteva mese, dar tot de acolo se pot cumpăra țigări și sucuri, apă plată și câteva dulciuri în ofertă limitată și mai multe băuturi alcoolice. Nu așa era pe vremea ta, când în sat nu erau mai mult de douăzeci de case, dar anii au trecut, cum ziceam, și toate s-au schimbat, poate că numai dealurile și pădurile să fi rămas la fel, mă gândesc în naivitatea mea, Ipoteștiul pare un sat înconjurat de dealuri, le privesc în fiecare seară de la balconul meu, atunci mă simt ca într-o palmă, satul e în palma acestor dealuri, iată ce îmi trece prin minte, apoi mai citesc câteva pagini despre viața ta, mai citesc câteva rânduri din scrisorile tale, mai citesc câteva fragmente din proza ta, mai citesc câteva versuri, citesc haotic, nu am ordine, nu am timp să citesc prea mult din tot ce am găsit aici, fiindcă adevărul e că am impresia că te descopăr abia acum, că înțeleg ceva din tine abia acum, la finalul acestui septembrie voi împlini 29 de ani și nu am înțeles nimic din tine până la vârsta asta, până când am ajuns aici.

Îți scriu din Ipoteștii mileniului III, dar adevărul e că nu am părăsit prea des curtea muzeului de când am venit aici, ieșirile mele au însemnat mai ales câteva drumuri scurte după țigări până la cel mai apropiat magazin cârciumă, care e oarecum vizavi, nu departe de gardul de-a lungul căruia se înșiră lăzile mici cu legume, sau până în stația microbuzului alb, însă o dată am mers până la lacul cu nuferi, până acolo sunt în jur de doi kilometri, drumul se poate face pe jos, dar eu l-am făcut într-o mașină, iar de unde mașina nu a mai putut urca am luat o căruță, era căruța unui sătean, pe care așezase scânduri lungi acoperite cu pături țesute cândva în casă, pe vremea când în aceste locuri încă se mai țesea în seri lungi, iarna, și săteanul m-a lăsat aproape de lac, iar lacul era așa cum l-ai arătat, mai degrabă verdeață, cer și nuferi, am stat câteva minute pe podul de lemn cu bare de metal, apoi am plecat, mai târziu am aflat de la un bătrân din sat care locuiește nu departe de



Casa memorială „Mihai Eminescu" Ipotești

muzeu că ar fi auzit cândva, într-o copilărie îndepărtată căreia părea să-i încurce întâmplările, că ar fi auzit, așadar, într-o zi un alt bătrân, un bătrân de demult zicând că nu acesta-i lacul lui Eminescu și că adevăratul lac ar fi fost într-o altă margine de sat, dar nimeni nu mi-a mai vorbit despre asta, un paznic al muzeului mi-a zis numai într-o după-amiază când încă mai era soare că e bine că lacul e mai departe de sat, altfel poate că nu s-ar mai fi păstrat curat, neatins de gunoaie, poate că paznicul avea dreptate, însă eu aș fi preferat să fi fost mai aproape, astfel aș fi petrecut în fiecare zi ore pe malurile lui, nu s-a întâmplat așa, am stat o lună la Ipotești, dar lacul l-am văzut o singură dată.

În zilele noastre, moșia de altădată încă domină satul, în curtea largă, cu livadă și gard înalt, sunt clădirea bibliotecii, casa memorială, casa boierilor Isocești devenită muzeu etnologic, bisericuța veche și albă a Eminovicilor, biserica nouă, din cărămidă roșie, cimitirul satului, cele câteva morminte ale familiei, clădirea masivă, cu etaj, a administrației, un muzeu nou, cu design inovator, care-ți consemnează etapele vieții, și mai în spate sunt cabanele pentru turiști, cărora aici li se spune căsuțe.

În primele zile, îmi petreceam timpul mai ales în clădirea bibliotecii, pe terasa căreia oamenii muzeului avuseseră bunăvoința să-mi amenajeze un mic birou, terasa dădea înspre stradă, în același timp vedeam satul, cu dealurile lui, scriam și citeam ore în șir, nenumărate ore petrecute astfel, până când au venit câteva zile friguroase și atunci am început să descopăr încăperile bibliotecii. Îți voi scrie despre aceste încăperi, cu amfiteatrul, cu sălile de cărți, cu birourile și cu arhiva prin care m-am uitat într-o zi, îți voi scrie, pentru că ele ascund comori, dar încă nu e vremea lor.

Sunt o fată naivă care timp de o lună a locuit pe această moșie, singura adresă din câte ai avut cândva care a fost transformată într-un muzeu dedicat ție, acesta este singurul loc unde oamenii te pot căuta, singurul cu excepția cărților, și iată de ce, chiar și aruncat departe, într-o margine de țară, satul unde ți-ai trăit cândva copilăria a devenit o parte-reper a legendei. Eu voi scrie urmând legenda.

Scrisoarea II
Rătăcită în casa-muzeu

Se spune că moșia de aici ar fi fost cumpărată de Gheorghe Eminovici în 1847, se mai spune că achiziția ar fi fost efectuată un an mai târziu și că noii proprietari nu s-au grăbit să se mute imediat, ci au mai rămas o vreme în casa lor din Botoșani, de lângă Biserica Uspenia. Într-una dintre zile am văzut cu ochii mei placa memorială care amintește de vremea când acolo a locuit familia Eminovici, se presupune că ar fi și locul în care te-ai născut, bineînțeles, clădirea arată astăzi altfel, nimic nu mai e la fel, anii au trecut, cum ziceam, și poate că îți mai amintești de incendiul care a cuprins o parte din centrul Botoșaniului în 1887, a fost chiar acea parte de oraș, casele vechi au dispărut, în locul lor s-au ridicat altele, incendiul de atunci te-a prins tot la Botoșani, locuiai în casa surorii tale Harieta, bolnav, într-o stare de paraplegie, ți se administra un tratament cu mercur împotriva sifilisului, deși mai târziu avea să se spună că nu ai suferit niciodată de sifilis, la fel cum s-ar părea că au fost medici care au susținut încă din timpul vieții tale că ulcerațiile care îți afectaseră picioarele nu erau ulcerații de sifilis, nimeni nu va înțelege vreodată de ce, dacă existau dubii cu privire la diagnostic ți s-a recomandat, totuși, acel tratament cu mercur, te-au intoxicat cu mercur, se mai spune, iar biata Harieta te-a îngrijit cu un devotament nebun, infirmă, târându-se de la patul ei până la patul

tău, iar în ziua aceea a incendiului a fost atât de speriată că focul se va întinde până la mica străduță unde locuia într-o casă închiriată și că nu va putea să te salveze. Într-o zi am ajuns pe acea stradă, o stradă îngustă pe care nu trec prea multe mașini, am privit în curte, o curte sărăcăcioasă și azi, cu haine colorate întinse pe sârmă, să se zvânte, am stat câteva minute pe trotuarul din fața casei împreună cu femeia de la Memorialul Ipotești care acum îmi era ghid în acest periplu pe urmele tale, iar apoi s-a deschis una dintre ferestrele casei și a apărut o femeie plinuță, cu păr alb și o cămașă de casă, ne-a zis că, într-adevăr, în acea curte a fost casa în care a trăit cu chirie Harieta, dar că între timp aceasta ar fi fost dărâmată, după moartea ei, în octombrie 1889, casa ar fi revenit statului, iar mai târziu unui evreu bogat, despre Botoșani se știe că a fost un oraș dominat de evrei și de armeni, urmele lor încă se mai văd în amalgamul arhitectural al orașului, apoi lucrurile s-au complicat cu proprietatea, iar femeia de la geam degeaba a încercat să ne explice, eu nu am înțeles sau poate că doar am uitat. În acest septembrie la Ipotești nu am luat niciodată notițe, nici din ce am văzut, nici din ce am citit, rândurile mele sunt ale unei fete naive, care nu s-a documentat și care-ți povestește ce a văzut și ce i-a rămas în minte.

La muzeu, am aflat că Eminovicii s-au mutat pe această moșie atunci când tu aveai cinci ani, că nu te-ai născut aici, așa cum ar susține unii sau cum se putea găsi cândva prin manuale școlare, Ipoteștii înseamnă doar satul copilăriei, satul pădurii-refugiu, satul dealurilor de pribegie, satul vacanțelor, satul în care ajungeai atunci când fugeai de la gimnaziul din Cernăuți, satul primei iubiri, în adolescență, pentru acea fată, Casandra, cu păr blond, moartă pe când tu aveai 14 sau 15 ani, despre care nu citisem în nicio carte până să ajung aici.

Moșia de la Ipotești, așa cum fusese cumpărată de căminarul Eminovici, însemna o casă veche pe care s-au grăbit să o dărâme și să ridice alta prin 1855-1856, când au luat hotărârea de a se muta definitiv aici; până atunci, obișnuiau să își petreacă la țară doar verile și iarna să se refugieze la Botoșani.

Casa a fost ridicată după modelul moșiei Balș de la Dumbrăveni, aflată nu departe, unde Gheorghe Eminovici fusese administrator. S-a spus și că tu te-ai fi născut acolo, la Dumbrăveni, dar teoria nu stă în picioare, căci la nașterea ta familia nu mai locuia la Costache Balș; Eminovici preia însă modelul casei și construiește, la o scară mai mică, o locuință tipic moldovenească, traversată de un hol de-a lungul căruia, de-o parte și de alta, se întind camere. Nu multe.

Casa memorială cu cerdac de azi are o simplitate riguroasă, intru în prima încăpere de pe dreapta, salonul unde se primeau cândva oaspeții, mi se aduce aminte că mă aflu în casa unei familii cândva înstărite, dar care a avut ghinionul unor aventuri financiare, ba chiar și 11 copii, dintre care șapte au ajuns la vârsta maturității, că au mai fost și fete, precum Aglae sau Harieta, le privesc chipurile în tablourile de pe un perete, Aglae a fost singura care s-a căsătorit, iar pentru a-i oferi zestrea promisă Gheorghe Eminovici a trebuit să vândă mai târziu Ipoteștii, aflu că tot Aglae avea și înclinații artistice, în timp ce Harieta, sora-ți atât de credincioasă, cu trupul afectat din copilărie de poliomielită, are trăsături mai degrabă masculine, dintre toți frații ea îți seamănă cel mai mult, nu se știe cum s-a pricopsit cu acea boală, poate pentru că aici se construia casa, era umezeală, ea a rămas cu o infirmitate locomotorie și apoi și-a purtat toată viața aparatul de fier incomod ca să se poată deplasa, era ca un cadru metalic, căruia i se adăugau un fel de tije, nu erau ușor de montat, ceea ce nu a împiedicat-o să te îngrijească atunci când,

bolnav, te-ai retras la Botoșani între 1887 și 1888, an la finele căruia, la insistențele Veronicăi Micle, te întorceai la București, spre disperarea acestei surori mai mici, despre care spuseseși că are o inteligență de geniu, o autodidactă care a lăsat nenumărate scrisori ce conțin istoria familiei, are umor Harieta, are umor și acum, la final, când în scrisorile ei o găsim pe bălăuca, acea Veronică ce-i fusese dragă, dar care nu-i mai putea fi acum, când îi răpise fratele grav bolnav pentru a-l duce într-o capitală îndepărtată. Și deși Harieta a lăsat variante despre istoricul familiei, în zilele noastre nu toate mărturiile ei pot fi luate în considerare, și iată că asupra datei nașterii tale încă mai persistă, ca în cazul multor mari poeți, o urmă de mister, tu însuți ai scris în Jurnalul Junimii că te-ai fi născut în decembrie 1849, și tot decembrie 1849 au spus și Aglae, și Matei, mezinul familiei, dar cert e că singurul document care s-a păstrat este cel din registrul de nașteri și botezuri de la Catedrala Uspenia din Botoșani, unde ai fost botezat, în acele pagini sunt consemnate data nașterii, 15 ianuarie 1850, și data botezului, 21 ianuarie, iar acestea au rămas datele oficiale pe care copiii le învață în școală încă din clasele primare. În *Viața lui Mihai Eminescu*, istoricul George Călinescu păstra unele dubii cu privire numai la loc, el nu excludea ipoteza că te-ai fi născut la Ipoteștii, dar e greu de crezut, pe atunci iernile în această zonă a țării erau reci, casa de aici nu era gata, drumul era accidentat, cum te-ar fi putut boteza la numai șapte zile la Botoșani? Știi, deși Călinescu a lăsat poate cea mai importantă scriere despre viața ta, se pare că nu ar fi vizitat niciodată Ipoteștii.

Dar să mă întorc la căminar și la principiile lui care v-au guvernat familia, se trăia pe atunci sub dominația patriarhatului conjugal, iar un taximetrist mi-a zis într-o seară, pe când mă aducea de la Botoșani, că încă se mai trăiește așa în această parte de țară, bărbații fac legea și aduc banii, femeile se ocupă de casă, legile nescrise ale căminarului cereau o educație solidă pentru toți fiii, iar odată ajunși la vârsta școlarității v-a trimis la gimnaziu la Cernăuți, deși gimnaziu era pe atunci și la Botoșani, apoi la facultăți în străinătate, la Viena, Berlin sau Timișoara, la vremea aceea parte a Regatului Austro-Ungar, iar fetelor le-a promis zestre, însă numai Aglae s-a măritat, de ajuns pentru a-l aduce în ruină, dacă mai pui la socoteală și afacerile cu ghinion făcute împreună cu acel asociat, un evreu din Botoșani. Când după moartea Ralucăi Eminovici, în 1876, ginerele său, văzând că situația financiară a familiei se deteriora, își cere zestrea, căminarul se vede nevoit să vândă Ipoteștii, se întâmpla în 1878, iar Eminovici rămâne administrator pe pământurile noului proprietar, Cristea Naumovici, căci era un bun gospodar, un bun administrator, un ordonat întocmitor de acte, se știa că la 1864 fusese invitat să facă parte din majoritatea comisiilor de împroprietărire a țăranilor, după unirea Moldovei cu Țara Românească, iar în arhiva de la Ipoteștii se păstrează acte oficiale care consemnează dimensiunile moșiei având semnătura căminarului. Dar poate că nu te interesează astfel de lucruri.

Se spune, însă, că ai fi încercat să salvezi moșia, și atunci se amintește de o însemnare găsită în manuscrisele tale din anul 1883, cu puțin înainte de moartea căminarului, cum că ai fi vrut să împrumuți bani de la Maiorescu pentru a răscumpăra Ipoteștii, aici copilăriseși, aici îți era îngropată mama și frații mai mici, morți la vârste fragede, aici îți trăiseși acea primă iubire pe care o vom tot regăsi în poemele tale, pe Casandra o pomenesc în istoriile lor și Călinescu și I.D. Marin, un cercetător al locului, din satul Stâncești.

Să salvezi Ipoteștii era mai ales un vis, niciodată banii nu ți-au prisosit, nici măcar atunci când condu-

ceai ziarul *Timpul*, pesemne că salariile nu se plăteau cu regularitate, aveai sistemul tău de împrumuturi, de la prieteni, cunoscuți, cămătari, împrumuturile îți erau familiare încă din prima tinerețe când, la studii fiind, sumele de bani de acasă nu-ți soseau cu regularitate, deși, de obicei, soseau, iar Slavici remarcă în amintirile sale cum banii primiți de acasă ți-ar fi ajuns, îți cumpărai în primul rând cafea și cărți, uneori te împrumutai, iar când primeai bani, mai întâi de la părinți, apoi din salariu, îți plăteai degrabă datoriile, tot Slavici mai zice că niciodată nu notai sumele datorate, însă mereu le țineai minte. Dar parcă unele datorii tot ți le-ai notat, se găsesc consemnate în manuscrisele tale, azi publicate în facsimil, așa cum le-am văzut într-o sală a bibliotecii de aici, unul dintre primele locuri în care aceste manuscrise facsimilate au ajuns, prin implicarea filosofului Constantin Noica, cel care a ținut atât de mult ca manuscrisele eminesciene să existe nu numai în sălile Academiei Române, ci să fie puse la dispoziția cititorului. Cum mai sar de la una la alta! Vorbeam de bani, de-ai ști cum s-a propagat legenda că prietenii își dădeau seama când venea Veronica la București după hainele pe care le purtai, se spune că atunci făceai un efort financiar și îți schimbai vestimentația, atunci erai din nou bine îmbrăcat. Eu, una, nu prea am înțeles cum de stăteai atât de rău cu banii, cineva îmi spune că a citit într-o publicație, în urmă cu câțiva ani, cum că salariul pe care îl aveai la *Timpul* nu ar fi fost de neglijat, se invocă din nou acel stil de viață deloc echilibrat și nu, nu e vorba de excese bahice, țin să specifice cu toții, nu erai un băutor, beai de dragul conversației, când prietenii reușeau să te ia cu ei, și la un pahar de vin bun cântai uneori despre Barbu Lăutaru, aveai voce frumoasă și ureche muzicală, se spune că nici de fumat nu ai fi fumat mult, excesele tale erau mai degrabă cafeaua luată chiar și la ore târzii în noapte, preparată pe plitele din camerele în care ai locuit, lucratul până târziu, uneori fără întrerupere, dezinteresul față de tine însuți, se zice că slujnicele te forțau să-ți primenești locuința, să-ți primenești hainele.

În câte dimineți nu ai ajuns la redacție încercănat și cu hainele șifonate, cu degetele pline de cerneală, după nopți întregi de migală la un articol sau altul, la *Timpul* se întâmpla adesea ca zilele să treacă în dispute literare sau filozofice cu vechiu-ți prieten, Caragiale, pe care îl cunoscuseși în tinerețe, pe vremea când erai sufleurul acelei trupe de teatru, și apoi îl aduseseși cu tine în redacția ziarului, Caragiale avea felul lui de a te provoca, Kant al tău e un moftangiu, îți spunea, atunci începea disputa intelectuală, degeaba venea băiatul de la tipografie să vă ceară materialele, încă puțin, îl amânați, încă puțin... Supărat erai numai atunci când nu aveai bani, atunci alergai după un cămătar sau altul, remunerațiile redactorilor erau asigurate din veniturile Societății Junimea, uneori era bine, atunci erai vesel, până a apărut boala, mai întâi acele ulcerații pe picioare care îți dădeau dureri și te forțau să te întrerupi din lucru și să faci o cură la băi, până într-o zi când...

Cu bolile ai fost mereu misterios, așa cum ești încă din 1871 când, de la Viena, le scriai părinților că tocmai ce ți-ai revenit dintr-o troahnă pe care o aveai de ceva vreme, dar fără alte detalii, numai ceva despre o durere de urechi, și, ca întotdeauna, sfârșești prin a le mai cere o sumă de bani, iar scrisorile tale sunt întotdeauna emoționante, impecabile, clare, deși niciodată nu ți-a plăcut să scrii scrisori, le expediai greu și în repetate rânduri ți-ai cerut iertare pentru răspunsurile întârziate. Scrisorile cu familia poartă în ele un limbaj cifrat, la fel și unele scrisori din corespondența cu Veronica, sunt perioade când vă scrieți mult și, până în anul 2000, când apărea volumul *Dulcea mea*

doamnă, Eminul meu iubit, pe care l-am citit în tren, în drumul meu de la București aici, se crezuse că ar predomina scrisorile ei, însă apoi proporția s-a echilibrat, mai erau perioadele în care erați certați, atunci nu vă scriați deloc, ea îți cerea să-i returnezi scrisorile, azi toți știu de idila Veronicăi cu I.L. Caragiale, ceea ce a dus la o ceartă și între tine și acesta, se întâmpla chiar în casa lui Maiorescu, care nu o agrease niciodată pe tânăra blondă care fusese cândva eleva unui pension ieșean și martoră în procesul intentat pe atunci inspectorului școlar Maiorescu, acuzat că ar fi întreținut relații cu directoarea pensionului, Maiorescu nu iartă și nu uită, iar Junimea avea, pare-se, obiceiul să intervină în viețile personale ale membrilor, nu, femeia măritată la 14 ani cu bătrânul Micle nu ar fi putut fi nici după decesul acestuia partenera de viață a unui mare poet, aveai mai degrabă nevoie de o femeie de casă, o femeie care să îți poarte de grijă, nu astfel era văzută Veronica, iar Maiorescu, ocrotitorul, se grăbise să îți aducă la cunoștință deraierile ei și să se opună căsătoriei voastre.

Anii au trecut, însă imaginea Veronicăi, această principală muză a liricii tale, rămâne una controversată. Mulți s-au grăbit să o transforme în personaj de legendă, mulți s-au grăbit să o condamne, mulți v-au transformat iubirea în marele roman de amor al literaturii romane, roman epistolar, roman liric, roman nescris, tot ce știm cu certitudine e că Veronica moare în august 1889, la Văratec, acolo unde s-a sinucis cu arsenic, acolo unde au și îngropat-o; sunt în arhiva de la Ipotești copii după actele ei de deces. În viață, ultimul ei gest de iubire a fost felul cum a insistat să plecați la București împreună, în 1888, când te-a vizitat la Botoșani, unde una dintre fiicele ei era profesoară. Poate că astfel a crezut că te va salva. La Botoșani, aveai îngrijiri medicale, dar nu puteai decât să vegetezi, neavând o părere bună despre lumea literară a orașului, așa cum știm chiar din articolele tale, îți lipsea dialogul intelectual, ai vrut poate să fii reintegrat în societatea bucureșteană, totuși, îți era atât de clar stigmatul bolii pe care o duceai cu tine, acum mă vor crede un descreierat, spuseseși cu mai mult timp în urmă într-o scrisoare către Chibici Revneanu, acel prieten vechi, încă din vremea studiilor la Cernăuți, și mai apoi la Viena, care te și scosese cândva din sanatoriul de la Viena, trimis de Junimea, și te purtase într-o călătorie prin Italia, la Florența, la Veneția, la Milano. Se pare că atunci îți doreai să revii la București, iar credinciosul Chibici i-a scris despre asta lui Maiorescu, care însă refuza cu vehemență, opțiunile sunt la Iași sau la sora lui, la Botoșani, iar noi vom avea grijă să suportăm cheltuielile necesare traiului, zicea. Erai deja mult prea incomod? Incontrolabil, fără a-ți încălca principiile, până și Petru P. Carp îi scrisese într-o zi aceluiași Maiorescu: „Și mai potoliți-l pe Eminescu!", se temeau oare până și cei din tabăra ta de reacțiile, de cuvintele tale? Fuseseși primul gazetar al timpului tău, omul cel mai citit de liberali, C.A. Rossetti însuși recunoștea că ai cel dintâi condei, criticai, criticai, nu te-ai vândut conservatorilor, așa cum au spus unii, ci ți-ai formulat în pagini de gazete un crez, un crez conservator, dar autentic și, mai presus de toate, un crez al unui ideal românesc.

Am rătăcit zile în șir prin viața ta, așa cum am găsit-o în cărți și în poveștile muzeografilor de la Ipotești. În tot acest timp, am intrat de mai multe ori în casa memorială cu cerdac, aceasta nu este casa în original, au ținut să-mi spună, căci casa ridicată de căminar a rămas nelocuită după moartea acestuia, în 1884, ceea ce i-a adus o degradare evidentă, iar în 1924, s-a prăbușit atunci când noua proprietară, Maria Papadopol, soția doctorului militar Papadopol și cea care moștenise de la tatăl ei, Nicolae Isocescu, moșia familiei Eminovici, a vrut să o consolideze. Fa-

milia Papadopol venise la Ipotești imediat după Primul Război Mondial, odată cu legea care impunea ca proprietarii să locuiască pe moșii, altminteri se va proceda la o expropriere, fie și parțială, pentru a li se da pământ celor care luptaseră în război. Nelocuită timp de 40 de ani, când Maria Papadopol a încercat să o reconsolideze, aducând soldați de la unitatea militară unde soțul ei era doctor, casa pur și simplu s-a prăbușit, a urmat un scandal în presa locală, cum că locul sfânt al nașterii și al copilăriei poetului a fost distrus, dar azi știm că intenția ei nu a fost să demoleze și că cei 40 de ani și-au spus cuvântul, noroc că existau fotografii cu exteriorul casei după ce, în timpul războiului, Nicolae Iorga trimisese soldații refugiați în Moldova să fotografieze locul, s-au păstrat trei imagini cu acea casă, ultima din 1921, cadre atât din față, cât și spate, niciunul însă din interior, și încă din acele imagini sunt evidente semnele de degradare, acoperișul înclinat, fisurile mari, pridvorul ce stătea să se prăbușească, nu a fost, așadar, în intenția noii proprietare să o demoleze. De altminteri, mi se mai spune, bunele intenții ale Papadocesei, cum o numesc oamenii locului, s-au dovedit când a donat statului român o parte din terenul de aici, de la Ipotești, cu condiția să nu se ridice o școală, ci un muzeu dedicat ție, se întâmpla imediat după 1924. A fost și atunci tevatură, prefectul de Botoșani se implicase, probabil nu cu cele mai bune și curate gânduri, iar donația era cât pe ce să devină o achiziție, a urmat un proces pe care Maria Papadopol l-a câștigat, apoi s-a construit în perioada interbelică o casă care nu respecta deloc originalul, nici măcar stilul din zona Moldovei, oamenii de cultură, ca I.D. Marin, au luat atitudine, au făcut demersuri, iar în 1977 un grup de arhitecți de la Institutul Ion Mincu din Capitală au venit, au făcut prospecțiuni geologice, încât actuala casă e construită exact pe temelia celei vechi și respectă întru totul proporțiile, dimensiunile, înălțimea... Ultima operațiune de restaurare a fost făcută în anul 2000, atunci au fost îndreptate câteva greșeli de amenajare a interiorului, pentru că erau acolo unele elemente care nu ar fi putut să existe nici în zona Moldovei, nici în timpurile acelea, tavanul și dușumelele au fost înlocuite cu unele din lemn și, pe cât posibil, i s-a redat casei aerul unei locuințe de boier de provincie, mai degrabă înstărit decât sărman, o casă solidă, care să și reziste. Unele obiecte de aici au aparținut cu adevărat familiei și ar fi fost și mai multe dacă, după moartea căminarului, Matei, cel mai mic dintre frați, nu ar fi vândut o mare parte dintre ele. Mai târziu, urmând firul lucrurilor, cercetătorii au reușit să adune tot ce se află aici.

În primul salon de pe dreapta, într-un colț e unul dintre dulapurile primite de Aglae la căsătorie, într-un alt colț e o vitrină cu obiecte de argintărie, sunt lingurițe cu monogramă (RE – Raluca Eminovici, ME – Matei sau Mihai Eminovici), care cu siguranță au aparținut familiei, mai sunt obiecte de veselă și mai este acea casetă de machiaj, așezată la oglinda venețiană, iar pe plăcuța montată are monograma ME. Este caseta cu care ai călătorit împreună cu trupele de teatru, de la 16 la 19 ani, casetă originală, tapetată în interior cu catifea. Se știe azi că, în cazul în care era nevoie, dacă se îmbolnăvea vreun actor, urcai uneori pe scenă, deci caseta ți-a aparținut, mi se spune. Și mai sunt sfeșnicele de bronz de pe dulapul Aglaei, sfeșnicele Ralucăi. Ceasul de pe vitrina din colț a fost primit de bătrânul Eminovici de la boierul Costache Balș în semn de prețuire și de mulțumire pentru felul cum i-a administrat moșia. Scaunele din fire de Cordoba sunt tot din acea vreme și se pare că au aparținut tot familiei. Iar ceea ce nu e original aparține epocii și reconstituie atmosfera de atunci. Din păcate, nu s-a păstrat niciо fotografie de interior,

sunt doar câteva relatări laconice, care nu au ajutat cine știe cât.

Toate obiectele de aici au fost adunate după al Doilea Război Mondial, pe urmele lor s-a umblat multă vreme, printre cei care le-au căutat e amintită acea muzeografă angajată aici din 1972, azi eminescolog, Lucia Olaru Nenati, e unul dintre oamenii care au adunat piesele expuse de pe la diferiți colecționari, cum e și Augustin Z.N. Pop.

Părăsind încăperea luminoasă din dreapta, traversez holul și intru în biroul căminarului, aflu că aici era odinioară dormitorul părinților, însă acum e amenajat biroul, într-o vitrină din colț sunt câteva dintre cărțile vechi ale familiei și atunci aflu că, de fapt, biblioteca era în salonul în care tocmai am fost și că pesemne acolo obișnuiați să citiți în serile de iarnă, când veneați aici în vacanțe, căminarul avea o colecție de cărți impresionantă, a doua bibliotecă particulară ca mărime din zona Botoșanilor, după aceea a boierului Costache Balș de la Dumbrăveni.

În vitrina din biroul de azi, văd tabachera lui Gheorghe Eminovici, parafa de medic a lui Șerban, cel mai mare dintre frați, o medalie bătută cu prilejul sărbătorii de la Putna, în 1871, când la inițiativa voastră, a studenților care activați pe atunci în cadrul Societății România Jună la Viena, s-au aniversat 400 de ani de la ctitorirea mănăstirii Putna de către Ștefan cel Mare și s-a bătut acea medalie, și câte amintiri nu sunt lăsate de atunci.

Biroul i-a aparținut căminarului, alături e un sipet de metal, în care se păstrau actele, banii și altele. Pe birou, sunt expuse poezii, facsimile după manuscrisele tale. Mai aflu că încă dinainte de 1989, grație eforturilor lui Constantin Noica, se găsesc la Ipotești, fotocopiate, 32 dintre manuscrise, acesta fiind primul loc în care a existat o dublură a caietelor tale, păstrate în original la Academia Română. Fotocopiile expuse au o dimensiune standard, sunt lizibile, sunt alb-negru, spre deosebire de caietele de dimensiuni diferite în care ai scris, caiete aflate în faimoasa ladă ajunsă la Maiorescu, pe care i-ai și cerut să ți-o înapoieze pe vremea când, bolnav, ai stat la Botoșani, Maiorescu nu ți-a returnat-o niciodată, însă în 1902 a donat-o Academiei Române, iar peste alți o sută de ani, prin anii 2000, Academia a achiziționat un aparat în stare să reproducă întocmai originalul, ceea ce face ca azi să fie tipărite toate manuscrisele care ți-au aparținut, le răsfoiesc într-o sală a bibliotecii Memorialului într-o altă zi, cele de pe biroul căminarului sunt numai câteva foi volante, pentru ca vizitatorul să aibă ocazia să-ți vadă, în autenticitatea lui, scrisul, într-o reproducere fidelă, frumosul scris cu litere cursive, elegante. Să-ți mai spun și că manuscrisele în variantă tipărită se găsesc la Memorialul Ipotești prin contribuția Fundației Patrimoniu și a academicianului Eugen Simion?

Și în această încăpere, pe pereți sunt reproduceri după fotografiile care s-au păstrat, prima e fotografia Ralucăi Eminovici, născută Iurașcu, fiică de stolnic din Joldești, județul Botoșani, și aflu că și acolo e un așezământ cultural care încearcă să reînvie atmosfera acelor ani. Încă se mai vorbește în zilele noastre despre disputele din familie, după obținerea titlului de căminar de către Eminovici, titlu de altminteri cumpărat de la voievodul de atunci, Mihail Sturdza, dispute cum că Raluca ar fi fost de origine mai nobilă decât căminarul, nimic de neînțeles aici, căminarul era fecior de dascăl din Călinești, județul Suceava, autodidact, cunoștea bine câteva limbi străine, germana, rusa, armeana și franceza, pentru că întreținea relații comerciale cu diverși negutători. Mai sunt și speculațiile cum că, de fapt, boala, morbul care i-ar fi afectat pe toți copiii familiei, vestitul sifilis, sau poate nebunia, ar fi fost transmis pe cale genetică de către

mamă, însă dovezi certe nu sunt, se crede doar că la a doua generație manifestările unei astfel de boli ar fi trebuit să fie mai drastice, mai agresive, și nu au fost, deși, într adevăr, dintre băieții familiei numai mezinul Matei a trăit mult, Șerban murea în 1874, alienat mintal la Berlin (alt prilej de cheltuială pen tru căminar!), Nicu următorul în linie, cu studii de avocat, care a profesat la Timișoara și s a retras să îl ajute pe Eminovici în administrarea moșiei, s a si nucis în 1884 aici, la Ipotești, era imediat după moartea căminarului, când acest frate, rămas fără mijloace de subzistență și afectat de boală, se spân zură. Nu cu mult înainte, căminarul îți trimisese o scrisoare, te ruga să vii să îl iei pe Nicu, pentru că nu mai era în regulă, mi s a urât cu viața, vino și ia l de l du într o casă de sănătate, zicea. Despre un alt frate, Iorgu, cu carieră militară, se spune că la manevrele care s au ținut în Prusia ar fi reținut atenția mai ma rilor armatei prusace care i ar fi promis o carieră im presionantă, dar imediat se întoarce la Ipotești și se împușcă. Și Nicu, și Iorgu sunt îngropați aici, alături de părinți, iar eu trec zilnic pe lângă aceste mor minte.

Îți privesc portretele, cel de la 19 ani a fost în tr atât reprodus, încât nu e om să nu l fi văzut. Apoi, e cel de la 28 de ani, realizat pentru albumul revistei Junimea, la insistențele membrilor societății care aniversa 25 de ani de la înființare, apoi este portre tul din 1884, făcut la Iași, atunci prietenii te au târât la fotograf, pe chipul îmbătrânit înainte de vreme se citește boala, Mite Kremnitz a scris despre cum i ai părut de la început mai matur decât erai, însă por tretul în care arăți cu adevărat bătrân e cel din 1887, făcut la Botoșani.

Ultima cameră a casei memoriale e camera fete lor, rămase alături de părinți atunci când voi, băieții, plecaserăți la studii. Aici se păstrează un alt dulap



Vârstele lui Eminescu

primit zestre de Aglae, e un dulap din lemn de nuc, cu furnir de trandafir, și mai e un scrin care i-a aparținut Ralucăi și pe care se află caseta de bijuterii a acesteia și două sfeșnice, tot ale ei. În colțul dinspre est, sunt două icoane ferecate în argint, căci Raluca provenea dintr-o familie credincioasă, câțiva dintre frații ei s-au și călugărit, iar două dintre surorile ei au fost călugărițe chiar la mănăstirea Agafton, pe care o vizitai adesea în adolescență, se spune că dintr-una din șezătorile de acolo ar fi inspirat și Călin (file din poveste), dacă ar fi să-l credem pe Matei.

Deasupra patului din această ultimă cameră sunt ștergare cusute de mână, însă acestea nu au aparținut familiei, nu s-au păstrat obiecte textile atât de vechi, mi se spune, dar unul singur tot s-a păstrat, e pledul așezat pe pat, vopsit cu vopsele naturale, azi decolorate, în roșu, galben și albastru, și cu acest pled se pare că era învelit căminarul atunci când a murit. Pe atunci mai locuia aici doar cu Nicu și cu Harieta, pentru care a avut grijă să îi lase unuia dintre partenerii lui de afaceri o sumă de bani din care ea să se întrețină cât a mai trăit. Harieta a murit și ea în octombrie 1889, iar ultimul care a murit în acel an, în decembrie, a fost Creangă. 1889, tu, Veronica, Harieta, Creangă.

Scrisoarea III
După Ipotești

După ce am plecat de la Ipotești, mi-a luat o vreme să mă reobișnuiesc cu Bucureștiul. Uneori, noaptea, visam că încă mai sunt în balconul camerei în care locuisem pentru o lună, la etajul unu din clădirea masivă a administrației Memorialului, unde obișnuiam să-mi petrec serile citind, ascultând conversațiile paznicilor și privind în jur, către ținutul cu case joase și brazi, alteori mă trezeam dimineața, iar înainte de a deschide ochii, gândul îmi era să-mi beau cafeaua pe terasa bibliotecii sau la una din mesele de lemn din curtea nesfârșită. După ce am plecat de la Ipotești, cel mai mult mi-a lipsit biblioteca și cărțile ei, cu discuțiile de acolo, cu umbrele pe care eu nu le-am văzut niciodată, dar despre care am auzit vorbindu-se, acele siluete negre apărând de niciunde, atunci angajatele glumesc și zic că e Iorgu. Biblioteca Memorialului e o clădire încăpătoare, cu etaj, cu un amfiteatru modern, cu o colecție de cărți din care îmi părea rău că voi reuși să citesc prea puțin, nu a fost nicio lucrare din câte mă interesau pe care să o caut și să nu o găsesc aici. Realizată mai ales din donații, biblioteca s-a vrut mai ales un centru de poezie și de studiu eminescian, dar nu lipsesc nici volumele de proză, istorie, filosofie, nu lipsesc nici autorii de generație nouă, nici cărțile pentru copii, iar elevii de școală sunt aproape singurii care împrumută cărți acasă. Ipoteștii sunt și azi, cum ziceam, un sat cu oameni simpli.

Apoi, îmi mai apare uneori în fața ochilor amfiteatrul cu scaune albastre, în aer liber, unde se întâmplă adesea evenimente culturale, se mai joacă aici chiar și câte o piesă de teatru în cinstea ta, deși e ceva rar, dar amfiteatrul există și el, la fel cum există muzeul inaugurat în anul 2000, muzeu cu design inovator ce-ți reflectă traseul, sunt aici motive esențiale din opera ta, încă de la intrare ai în față arborele lumii, marea și cerul înstelat, imagini concrete, imagini-simbol, și din astfel de imagini pare construit întreg spațiul, care începe cu geneza, cu o alveolă geometrică, după care urmează o încăpere cu sursă rurală, pe ziduri sunt arhaisme ale timpului, din slavă, din greacă și din română, apoi ajungi într-un mic salon în care au fost adunate toate fotografiile care s-au găsit cu părinții, frații și surorile tale, mie privirea îmi cade pe fotografia Ralucăi, o reproducere după lucrarea unui artist al vremii care a pictat-o purtând la gât un bogat colier, cândva obiect de dispută, căci căminarul ar fi încercat cândva, din pricina încurcăturilor financiare, să justifice că zestrea impresionantă pe care Raluca o primise de la părinți, stolnicul Iurașcu și Paraschiva, nu putea fi folosită pentru a stinge datoriile pe care el, ca ne-

gustor, le făcuse, instanța nu a acceptat argumentul, apoi Eminovici a fost nevoit să plătească astfel datoriile, actul de zestre nu a fost luat în considerare la proces, fiind întocmit mai târziu, probabil în disperare de cauză, cum s-ar zice azi, ca să asigure stabilitatea financiară a familiei. De aici, intru în camera Cernăuți, e o atmosferă de școală, birou, clopoțel, fotografii de epocă și reproduceri ale fotografiilor lui Iosif Vulcan, cel care îți publica primele versuri în revista *Familia* și îți schimba numele în Eminescu, de atunci nu ai mai semnat niciunde Mihail Eminovici, nici măcar în scrisori, ci numai Mihai Eminescu.

Inaugurat în 2000, cu prilejul anului Eminescu, muzeul e realizat de o echipă de arhitecți din Suceava, însă conceptul care stă la baza lui e lucrarea colectivă a mai multor oameni de cultură – literați, critici literari, poeți, scriitori, datând tocmai de pe vremea când Memorialul Ipotești era încă în subordinea Ministerului Culturii. Intru apoi în salonul cu aspect vienez, în salonul destinat teatrului, în salonul dedicat prozei fantastice, un carusel amețitor al simbolurilor și obiectelor care spun povestea unei vieți, a unei opere, cobor într-un fel de subsol cu motive religioase, apoi ies în lumina soarelui, alături, în stânga, e biserica albă a Eminovicilor, e o biserică mică, nu întotdeauna a fost atât de mică precum e azi, o fotografie din 1907 arată biserica, și cele două morminte, și teiul, se spune că un pronaos ar fi fost decupat ca să încapă biserica nouă, în secolul al XIX-lea pe biserica mică era și clopotnița, apoi au mutat-o pe biserica nouă, dar clopotnița este tot originală, mi se spune. Biserica nouă, din piatră roșie, a pornit de la un grup de intelectuali, în frunte cu Nicolae Iorga și Cezar Petrescu, e azi biserica satului, aici se fac nunțile, slujbele de înmormântare, slujbele din zilele de sărbătoare și de duminică, femeile poartă de fiecare dată fuste și își acoperă capul, iar la fiecare nuntă alaiul rămâne apoi să își facă fotografii în curtea Memorialului.

Câte ar mai fi de spus, nu ți-am zis nimic despre cum am intrat într-o zi în încăperea din clădirea bibliotecii care ascunde arhiva, am pipăit atunci câteva scrisori de-ale Veronicăi Micle, am răsfoit jurnalele Junimii, am ținut în mână vechi fotografii...

Iată-mă la a treisprezecea pagină a scrisorilor mele și nu e nimic aici din tot ce am citit în biografii, din tot ce mi-a rămas în minte din mărturiile lăsate de cei care te-au cunoscut și ți-au fost prieteni, însă voi continua să îți scriu despre toate acestea, voi începe cu ziua în care la cârciuma Cocoșul Roșu din Cernăuți ai pierdut la cărți șalul pe care ți-l oferise Raluca să te apere de frig, și cu biblioteca lui Pumnul, voi trece apoi pe la toate adresele la care ai locuit, pe la toate slujbele pe care le-ai avut, nu voi uita nici nopțile petrecute cu Creangă la marginea Iașilor, nici drumurile cu trupele de teatru, în adolescență, nici timpul la Blaj, acea Romă mică, nici Viena, nici întâlnirea cu Veronica, nici Berlinul, nici nopțile pe când locuiai la Slavici și citeai cu voce tare până îți bătea în perete, și mai departe, nici întâlnirile din casa lui Maiorescu, nici sanatoriile, nici luciditatea, nici redacția Timpului, nici periplul prin Italia, cu Chibici, nici scrisorile, nici acel sfârșit când se spune că ai fi început să te crezi un călugăr și să binecuvântezi oamenii, nici strigătul de ajutor, se zice că acesta ar fi fost ultimul cuvânt pe care l-ai rostit, conștient fiind, în ziua când pentru ultima dată te-au dus spre spital, nu voi uita nimic, deși nu știu ce rost are să-ți scriu toate astea, sunt doar o fată naivă care îi scrie scrisori unui mare poet mort în urmă cu 126 de ani...

Alina VÎLCAN *a beneficiat de o rezidență FILIT pentru scriitori români, acordată de Muzeul Național al Literaturii Române Iași în parteneriat cu Memorialul Ipotești (2015).*

Gabriela ȘANDRU

Radu Rosetti. Un portret

Reeditarea de curând a operei lui Radu Rosetti la Editura Humanitas, respectiv cele trei volume de *Amintiri* și o antologie de nuvele, *Părintele Zosim și alte povestiri*, readuce în atenția cititorilor pe autorul moldovean născut la Iași în 1853. Opera sa, considerată de E. Lovinescu „cea mai prețioasă memorialistică din literatura română", restituie o lume pierdută, Moldova sfârșitului de secol al XIX-lea și a începutului secolului al XX-lea, un spațiu descris minuțios în contradicțiile sale din perioada modernizării și a schimbării mentalității. Originea boierească a autorului permite o înregistrare dinăuntru a acestui proces, sursele operei sale fiind povești auzite în familie, de la prieteni sau cunoștințe care au făcut parte din această clasă ce și-a trăit declinul o dată cu schimbarea societății.

Genealogia scriitorului dă seamă de originile nobile și culturale ale acestei familii. Radu Rosetti este fiul domniței Aglae, fiica cea mare a domnitorului Grigore Alexandru Ghica și al lui Raducanu Rosetti. Tatăl scriitorului a dus o politică contra lui Mihai Sturdza și a făcut parte din mișcarea de la 1848 alături de Grigore Ghica, Costache Negri, Mihail Kogălniceanu, Alexandru Cuza, Lascăr Catargiu, Vasile Alecsandri, boieri care, deși aveau monopolul puterii, au luptat pentru înlăturarea nedreptăților asupra țăranilor impuse de Regulamentul Organic. Există presupuneri că familia Rosetti ar fi originară din Genova iar un anume Lascaris Rosetto a fost mare logofăt al Patriarhiei Țarigradului. Antonie Ruset este primul venit în Țările Române și înscăunat domn al Moldovei în 1675 iar autorul își trage ascendența paternă din fiii lui Antonie Ruset. Mai amintim că, din aceeași familie a Rosettiștilor, pe scaunul Moldovei va urca și Giani Ruset între mai 1778 – martie 1789.

Autorul *Amintirilor* învață la un pension în Geneva iar apoi își ia în 1873 bacalaureatul în științe la Toulouse. Studiile inginerești la un colegiu din Paris vor fi întrerupte datorită reîntoarcerii forțate acasă, în urma morții tatălui. Are diferite funcții publice până în 1898 când devine ajutor-arhivar în cadrul Ministerului de Externe, prilej de a-și descoperi adevărata vocație, cea de istoric și scriitor. Noul statut îl apropie de cei de la revista „Viața românească", colaborând încă din primii ani ai revistei cu studii istorice despre evoluția proprietății rurale și povestiri. În necrolog, Mihai Ralea consideră ca Radu Rosetti a oferit poporanismului fundamentul istoric, în timp ce C. Stere i-a dat baza economică-socială iar G. Ibrăileanu a construit baza culturală a acestei mișcări, cu toții simțindu-se datori față de această clasă defavorizată.

Radu Rosetti a păstrat mereu o legătură strânsă cu cei de la „Viața românească". În portretul făcut de Mihai Sevastos în amintirile sale, apare o notă în care I. Nicolau vorbește despre vizita lui Radu Rosetti de la „Viața românească" din 1908, când autorul avea cam 60 de ani: „Avea părul rar, cărunt, fața roșcovană. Era de statură potrivită. Vorbea cu accent tipic moldove-

nesc Discuta volubil în redacție După plecarea lui Rosetti, Ibrăileanu și a arătat mult timp admirația față de chipul lui sănătos, robust și pentru voiciunea spiritului său' Aici găsea un auditoriu select al anec dotelor sale Printre acestea este cunoscută cea cu „învățătoarea cea frumoasă' care, chiar și în urma unei scrisori de recomandare întocmită de autor și trimisă ministrului prin care i s a făcut dreptate, nu a putut renunța la obiceiul vechi de a răspunde „ce rerilor formulate, mai delicat sau mai brutal, de revi zori și de inspectori școlari, de prefect ca și de directori și de secretari generali din Ministerul Instrucțiunii Publice' și a continuat această tradiție cu ministrul inimos În linii mari, cei de la revistă îi construiesc un portret omagial, subliniindu i farme cul său datorat apartenenței la o clasă pe cale de dispariție, talentul de povestitor și graiul moldove nesc Într o amintire a lui Sevastos, Ionel Teodoreanu îl descrie ca fiind un „drăcos boier moldovean, deștept, doct și mucalit" apreciindu i încă o dată ca litatea de păstrător al limbii moldovenești, nu doar în scrieri ci și în interacțiunile directe Octav Botez îi recunoaște „cultul muncii și o concepție a vieții se rioasă, nobilă, demnă' în ciuda originii sale și „mol dovenismului său intransigent până la mânie'

Mihail Sadoveanu, într un articol apărut în „Viața românească', apreciază acest „sentiment covârșitor, moldovenismul felul lui de a vorbi era al unui vechiu și fiu boier de la Iași, grăind cu țăranii de la moșie, cu getând ca un european, amestecând vorbe și expresii frațuzești între proverbe și zicale autohtone' Trebuie subliniat că acest conservatorism lingvistic nu apare doar ca un moft, ci este un adevărat crez În acest sens, există o polemică a autorului cu C Stere cu pri vire la limba literară În urma recenziei făcute de



Radu Rosetti

Stere la romanul *Păcatele sulgerului* din 1912 în care autorul îi critică scrisul în „patois moldovenesc", re cunoscându le moldovenilor „o limbă literară veche, limba cărților bisericești și limba cronicarilor', Radu Rosetti răspunde acestei acuzații în aricolul *În chestia limbii literare*, articol în care scriitorul recunoaște su perioritatea graiului moldovenesc față de cel munte nesc, care se impunea tot mai mult ca normă Limba

în care scrie este cea vorbită și auzită în copilărie la oamenii culți ai vremii și, aducând ca argument evoluția organică a unei limbi și perfecționarea ei prin vorbire, nu recunoaște funcționalitatea limbii cărților bisericești și a cronicarilor. Un alt argument împotriva fixării graiului muntenesc ca normă este tradiția literară mai vastă în Moldova față de Țara Românească. Arătând progresele limbii moldovenești (simplificarea diftongilor „ea" și „ia" din „lipsască", „găsască"; transformarea lui „o să vină" în „are să vină"; păstrarea sinonimelor ca fapt de bogăție al unei limbi în comparație cu tendința muntenilor de a le reduce: există în Moldova cuvintele „ac", „bold" și „spelcă", în timp ce în Muntenia se înregistrează doar cuvântul „ac cu gămălie"), eufonia rămâne un important argument care ar fi îndreptățit graiul moldovenesc să fie luat ca bază a dezvoltării viitoare a limbii. O exagerare ce se bazează pe temeiuri afective, pe care istoria o va contrazice.

Reîntorcându-se mereu în spațiul ieșean, Radu Rosetti își publică fragmente din literatura sa în revistele vremii. În „Viața românească" apar fragmente din romanul *Păcatele sulgerului* și povestiri care vor fi incluse în *Povești moldovenești,* publicate la Iași la Editura Viața românească în 1920. Despre acestea, G. Călinescu afirmă că „alcătuiesc un adevărat decameron, cu subiecte de predilecție erotice, fără creație de oameni, nu mai puțin capabile însă de a trezi curiozitatea prin ineditul întâmplărilor". La aceeași editură apare și următorul volum de nuvele, *Alte povești moldovenești* și primul volum din ciclul *Amintirilor, Ce am auzit de la alții,* considerat și cel mai reușit din punct de vedere stilistic. În scrierile sale transpare vocația de scriitor, de povestitor, pliată pe cea de istoric. I. Bogdan concluzionează într-o recenzie la studiul *Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova* apărută în „Convorbiri literare" că lectura acestui studiu, care are un subiect specializat, este recomandată nu doar istoricilor, ci tuturor oamenilor culți datorită accesibilității și a interesului cu care poate fi citit. Comparat de Octav Botez cu Ion Ghica, care e „mai artist", Radu Rosetti își afirmă superioritatea prin „bogăția și mai ales exactitatea informației".

Stilul scrierilor lui Radu Rosetti a fost comparat cu cel al lui Walter Scott datorită unei bune documentări și a descrierilor minuțioase ale interioarelor, arhitecturii, vestimentației, a armelor și a portretelor esențializate, însuflețite de umor. Scriitorul și-a construit personajele aglutinând figuri, personalități ale unor oameni care au existat, lăsând loc unei nostalgii față de bogăția timpurilor trecute, față de „Ieșul decadenții" din *Amintiri* populat de diverse „saloane", „tipuri" și lupte în direcția progresului, asfaltul fiind una dintre binefacerile făcute ieșenilor, cu deosebire birjarilor și vizitiilor care, după ce caii au învățat să meargă pe asfalt, „și-au schimbat blăstămurile în binecuvântări".

Apartenența la spațiul ieșean a lui Radu Rosetti nu trebuie ocolită. Un alt motiv ar fi reconstruirea în imaginar al orașului cu ale sale *case mari* în care bunăstarea moldovenească se împletea cu luxul european, saloane aparținând unor *grand dames* și unor *grand segniors* recunoscuți pentru ospitalitatea lor moldovenească: serviciul perfect, mese bogate și Cotnari vechi de zeci de ani. Se poate spune că autorul nu a uitat niciodată Iașul.

Diana VRABIE

Iașul și ieșenii: tradiție și modernitate (I)

Benefic ținut în propulsarea energiilor creatoare, spațiu generator de mituri și legende, ascunzând în pliurile ontologiei sale nebănuite seve literare, Iașul a devenit el însuși o metaforă, sugerând o comunitate afectivă, „organică", aflată sub imperiul unui blazon cultural și al unei atmosfere sufletești. Pentru că înainte de a fi un loc, Iașul este o realitate implicită, o stare de spirit, un sentiment convertit într-un rafinat suprapersonaj, care se plimbă de veacuri bune printre registrele scriptice, beneficiind de recurența unor sintagme memorabile. „Capitală a culturii", „oraș al marilor iubiri", „al marilor zidiri" (N.A. Bogdan), „creație organică a vechii Moldave" (N. Iorga), „o mare istorie a poporului român" (L. Blaga), „muzeu al amintirii și al sufletului nostru colectiv" (G. Topîrceanu), „paradis pierdut al vacanțelor candide" (Ionel Teodoreanu), „oraș al amintirilor și al școlilor" (E. Herovanu), „cetate de glorie și sacrificii" (Octav Minar), „orașul din inimă" (Al. Zub), „Parisul de suflet" (Valeriu D. Cotea) constituie doar câteva dintre aprecierile de care s-a învrednicit de-a lungul timpului această citadelă a latinității, care a știut să coreleze atât de inspirat tradiția cu modernitatea, europenitatea cu orientalismul, clasicismul cu romantismul. Constantin Ciopraga, care dedică și o extraordinară conferință Iașului, *Rolul climatului intelectual al Iașului în cultura română*, va afirma în același sens: „Climatul cultural ieșean a inspirat altora elanuri ori simple puncte de vedere, un umanism lucid și afectiv, un exemplar echilibru între clasicism și romantism".[1]

Spulberând suspiciunile unui subiectivism edulcorat, de care pot fi uneori bănuiți localnicii, seduși de vraja Iașului, majoritatea străinilor[2] care au vizitat meleagurile ieșene au manifestat aceeași prețuire generoasă, numindu-l „Oxfordul românesc" (Jules Romains), „orașul cel mai sacralizat de istorie" (Kostas Assimacopoulos), „Heidelbergul României" etc. „Opus Orientului, Iașul s-a relevat în Istorie ca una din ultimele redute ale umanismului. Și nu cunosc mai măreață podoabă, pentru o așezare de oameni, decât să fi slujit, în permanență, spiritualului, sub ochii barbarilor. Iar când sub impulsul clasicismului, din marele secol, valorile istorice ale Umanismului vi s-au părut prea formale și îndepărtate, ați căutat instinctiv cealaltă provincie spirituală, unde tradițiile greco-latine, își păstrează încă toată mlădierea", susținea Alphonse Dupront, după vizita sa din iunie 1938, la Iași.

Dintotdeauna vizitatorii Iașului au găsit asemănare orașului de pe cele șapte coline cu unele dintre capitalele lumii. Astfel, în 1647, episcopul Marcus Bandinus, admirându-l, l-a comparat cu Roma, mai apoi, Petru cel Mare, oaspetele lui Dimitrie Cantemir, observă că orașul îmbină monumentul elen, moscovit sau leșesc. Și tot așa alții l-au asemuit fie cu Praga sobrelor acoperișuri, fie cu marmoreeana Atenă etc. Admiratorii Iașului i-au găsit analogii inspirate prioritar din perimetrul european: Florența, Padova, Pisa, Marsilia, Oxford, Weimar etc. În 1934, despre orașul de pe Bahlui, Jules Romains declara, spre exemplu: „Ce oraș interesant e Iașul! Monumentele vechi de aici sunt admirabile [...]. Iașul este Oxfordul românesc. Cred că ar trebui să se facă totul pentru ca Iașul





Iaşul vechi   Piaţa Unirii

să şi păstreze caracterul intelectual, oxfordian pe care l mai are încă Pentru mine a fost o adevărată surpriză să constat interesul Iaşului pentru cultura franceză"[3]

Atestându i se similitudini mai ales cu oraşele ita liene, renumite prin pitorescul şi savoarea lor onto logică, Iaşul este comparat când cu Padova (oraşul care i plăcea enorm lui Vasile Lupu, acesta dorind să realizeze o astfel de metropolă), când cu Pisa sau Torino (E Herovanu) Într o vizită din 1938, la Iaşi, regizorul Fernando di Cruciatti, ambasador al teatru lui italian în România, îl aseamănă cu Umbria „Iaşul e un oraş minunat Peisajul împrejurimilor sale e odihnitor şi are ceva din peisajele din Umbria" Reve nind după un an la Iaşi, îi va mărturisi într un inter viu lui Cosma Damian „Păstrez, trăiesc încă şi acum prima emoţie ce am avut o când am văzut Iaşul, în Mai trecut, pentru prima oară, emoţie pe care n o pot avea mai mare, căci m a copleşit, atunci fiind primă vară Trimite, te rog, din partea mi, salutul prietenesc Iaşului, cetate a latinităţii"[4]

În acelaşi context, E Herovanu, în *Oraşul aminti rilor*, îl compara cu Florenţa („ privit de pe una din colinele ce l împrejmuiesc, de pe Repedea bunăoară sau de pe platoul Copoului, Iaşul aminteşte într un mod surprinzător imaginea Florenţei văzută de la San Miniato"[5], C Săteanu cu Oxfordul („ şi totuşi încă e frumos acest oraş, Heidelbergul şi Oxfordul ro mânesc"[6]), M Iacoban cu Weimarul („Weimar româ nesc, destinul Iaşului s ar cuveni aşezat numai şi numai sub zodia cărţii şi a literei"[7]), C Ciopraga cu Leipzigul sau Heidelbergul şi analogiile pot continua Cert este că Iaşul constituie pentru aceştia ceea ce Dublinul este pentru Joyce, Buenos Aires pentru Borges, Alexandria pentru Durrell ş a m d Puţine sunt oraşele în care s a edificat atâta avuţie spiri tuală, atâta artă, atâta ştiinţă, precum Iaşul Port al trecutului românesc, paradisul ieşean, estetic, intimist şi rococo se cere a fi salvat prin scris, ca o revanşă me lancolică împotriva inevitabilei dispariţii, dar şi ca o datorie faţă de sine şi faţă de propriul trecut

Dincolo de primenirile de care a beneficiat de a lungul timpului, Iaşul a fost scindat dintotdeauna între tradiţie şi modernitate, fiind uşor refractar la elementul inovativ, dar pe care l a absorbit în egală măsură Patriarhal şi cosmopolit, modern şi arhaic,

el conservă o fizionomie orientală şi europeană, în acelaşi timp. Dacă însemnele modernităţii au cuprins anumite feţe ale metropolei, urmele vechimii se vădesc peste tot în acest oraş colinar. Se recunoaşte, în partea mai veche, cum bine observă Al. Zub, prefaţatorul albumului de istorie culturală, „şi un spirit al său, închegat ca un mesaj al generaţiilor ce s-au perindat, spirit degajabil din valorile conservate, atitudini, gesturi, din tot ce defineşte specificul său, un *genius loci* în creaţie”.[8]

Cât de mult nu ar cocheta Iaşul cu modernitatea şi mondenitatea, filamentele sale sentimentale trimit la arhetipuri. „O stradă veche din Iaşi echivalează cu o călătorie fertilă în trecut, trecut din care revenim înnobilaţi, mult mai dispuşi să ne proiectăm viitorul”.[9] Întreaga hartă geografică a Iaşului, Copou, Galata, Târgu Cuc, Tătăraşi, Bucium, Ciric, Ţicău, relevă proiecţiile imagologice ale ieşenilor, spiritul lor imprimat în monumentele de artă, în arhitectonica oraşului, în respiraţia şi ritmurile sale interioare. Geografia „micii Rome”, cristalizată într-o lungă şi zbuciumată istorie, se conturează între Podul Roş, „dricul oraşului”, Târgul de Sus, fosta curte Domnească, Colegiul Notre Dame, Casa Conachi etc.

Capodoperă arhitectonică unică, Piaţa Unirii, spre exemplu, aminteşte de spiritul ieşean pentru unire, ea reprezentând „tradiţia Unirii, care a pornit de la faptul istoric că aici, pe locul din faţa lui Petru Bacalu, cuprins în piaţa de astăzi, s-a jucat mai întâi Hora Unirii la 1857 şi 1859 de către poporul luptător pentru marele act”.[10]

În Piaţa Unirii coabitează edificator tradiţia şi modernitatea, aceasta reprezentând un „spaţiu major de rememorare (şi istorică, şi culturală, şi civică), nucleu al celebrării marilor uniri, scuar al porumbeilor pacifişti, flancat de hoteluri, cinematografe, librării, florării, expoziţii de artă... Şi peste toate, cerul indefinibil al Iaşilor europeni”.[11] Piaţa Uniri constituie liantul care împacă tradiţia şi modernitatea, axa Iaşului care certifică ordonarea spaţiului, artera prin



Iaşul vechi – Strada Costache Negri

cipală de unde pornesc alte artere însemnate „Ea, [Piaţa Unirii] este considerată de mulţi ieşeni drept buricul târgului, ba chiar unii mai puţin purtaţi prin lume cred că ar fi buricul pământului"[12] Pe străzile pavate astăzi, altădată se aşezau „străzi înguste cu magazine instalate în clădiri joase, acoperite cu şindrilă, cu obloane de lemn la ferestre, obloane ridicate în timpul zilei pentru a expune privirii cumpărătorilor mărfuri dintre cele mai variate miere, smirnă, piper, seminţe, stafide, portocale alături de bolovani mari de sare, crapi, moruni şi alte feluri de peşti, măsline, halva etc"[13]

Aspectul *eterogen* al Iaşului, atât de expresiv prin contrastele sale, nu i pare naratorului din *Iaşii şi locuitorii lui în 1840* a fi consecinţa unui hazard, ci rezultatul firesc al unei îndelungate evoluţii istorice, identificabile şi în aspectul arhitectural „Iaşii însuşi este un monstruos amestec de clădiri masive ori elegante, de palate şi de maghernıţi împrejmuite de ogrăzi nemăsurate, pe uliţele lui furnică lucruri de la ţară, lux îmbelşugat, echipaje repezi, livrele, toalete pariziene ori vieneze, zdrenţe franco moldave, fizionomii vesele, aspre, originale, felurit îmbrăcate, ca pentru un bal mascat"[14] Referindu se la reticenţa vechii clase faţă de tinerii veniţi din Franţa şi Germania, care căutau să pună societatea anemică în mişcare, Alecu Russo remarcă scindarea societăţii, subliniind necesitatea racordării la valorile europene „Dar o societate pe care au consacrat o veacurile nu se preface aşa de repede Boierii cei bătrâni, lume aparte, ţin la obiceiurile vechi, cum ţinem noi la obiceiurile nouă, cu putere, cu disperarea unei cauze ameninţate de apropiată şi inevitabilă descompunere Boierii mai dincoace s au deşteptat înaintea reorganizaţiei sub influenţa vechii stări de lucruri, şi mai ţin la trecut, deşi mai slab, iar noi, fii ai unei epoci de civilizaţie, care ne am încălzit la focarele Europei, nu ne am eliberat încă de prejudecăţile noastre de rang "[15]

Alecu Russo, Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri surprind rând pe rând ezitarea Iaşului şi a ieşenilor între tradiţie şi modernitate, încremenirea acestuia între formele de viaţă rurală şi înnoirile civilizaţiei, între Orient şi Occident. Într un amestec de „gravitate şi comic"[16], Costache Negruzzi, în schiţa *Au mai păţit o şi alţii*, recreează lumea ieşeană, care nu este altceva decât un „carna



Iaşul vechi   Strada Lăpuşneanu

val tranzitoriu"[17]: „..bunul oraș începu a-și schimba toaleta, și, zău!, ne pare rău, căci e slut astfel îmbrăcat jumătate cu frac și jumătate cu șalvari roși, întocmai ca un unter-ofițer, pe care l-am văzut la înformarea miliției, încins cu sabie peste giubeaua blănită cu cacom, purtând pinteni și șapcă cu roșu".[18]

Scindarea între tradiție și modernitate nu este o marcă specifică doar perioadei pașoptiste, ea va avea continuitate în epocile ulterioare, fiind surprinsă rând pe rând de Mihail Sadoveanu, G. Topîrceanu, Ionel și Păstorel Teodoreanu, G. Ibrăileanu, Gala Galaction, Octav Dessila, Mihai Codreanu, Mihai Carp, Sandu Teleajen, Gr. T. Ţopa, Ana Conta-Kernbach, Rudolf Şuţu, Eugen Herovanu ș.a. În scrierile publiciștilor, prozatorilor, oamenilor de teatru s-au adunat de-a lungul timpului documente ale unei memorii colective, ale unei memorii culturale, fiecare autor cultivând o mitologie a Iașului său pe care îl comunică cu mai mult sau cu mai puțin talent posterității. Dacă M. Sadoveanu reține disponibilitatea ieșenilor pentru contemplare, melancolie, Gala Galaction – aspirațiile spre artă, religie, pentru Cezar Petrescu Iașul e un traseu al (re)inițierii într-un spațiu filtrat prin conștiința artistică.

Profilul Iașului proiectat în scrierile literare ale acestora relevă funcțiile culturale ale tradițiilor, dar și sensurile noii modernități, vestigiile spirituale ale trecutului, dar și crizele societății moderne, într-un proces inedit de reconfigurări ființiale. Dihotomiile recurente vizează o problematică de mare importanță în contextul acestui proces marcat de diferențe substanțiale în raport cu cele două referențiale complementare: modernitatea și tradiția. Din perspectiva tradiționalistă, Iașul constituie un spațiu patriarhal, simbolic, având specificul său etnic, bine conturat, în care spațiul și timpul sunt divizate prin intermediul unor practici sociale specifice. Este un oraș sentimental – „da eu cunosc un vechiu Iași sentimental, mărturisea N. Iorga. El mergea pe străzile mai puțin desfundate decât astăzi spre vechea liniște de primăvară a lunei lui Maiu ca să viseze sub teiul lui Eminescu, a cărui umbră desnădăjduită părea că mai colindă încă aleile cu vechii copaci plini de taine".[19] Acest Iași respiră înainte de toate o atmosferă generală creată de amurgurile melancolice, de străzile cu case vechi, ascunzând mistere și legendele din veacuri apuse, de cârciumioarele risipite pe străzi lăturalnice, sub reflexiile luminii astrale: „Un amurg prematur, dulce și cenușiu de Decembrie. Străzile sunt pustii. N-a bătut încă ceasul de plimbare. Tramvaiele trec din vreme în vreme, fulgerând pe pavaj coliere de lumini astrale. Ciori în pâlcuri suprapuse traversează strada în zbor și o iau învălmășite spre Copou".[20]

Fiecare anotimp își pune pecetea asupra Iașului, pe care îl vizualizăm cu claritate în aerul înghețat al iernii sau când îi admirăm amurgurile triste, sau când îi parcurgem bulevardele în aerul încins al zilelor de vară, sau evadăm pe dealul Cetățuiei sau al Galatei, sau atunci când străbatem bulevardul Copou perlat de teii înfloriți primăvara. În orice anotimp ai veni la Iași și din oricare parte ai sta să-l privești, orașul are un anumit farmec al său ce nu poate fi definit și care te trimite într-un timp revolut.

Deopotrivă cu aspectul patriarhal, boieresc sau de burghezie intelectuală, Iașul se identifică cu individualismul democratic, cu industrializarea, desprinzându-se de tradiții și convenții, prin adecvarea la mentalitatea vremii, la spiritul timpului etc. „Emanciparea" Iașului va fi precedată de intrarea în „decadență" a unui Iași aristocratic, dar lipsit de resurse economice și de energie combativă, dezarmat în fața noii Capitale moderne, plebee și dinamice. Modernizarea prin parvenitism și falsificare a identității capătă valoare de simptom social. Iașul se transformă treptat din capitală culturală a secolului al XIX-lea au-

tohton într-o provincie decrepită, abandonată, locuită doar de „umbrele" prestigioase ale trecutului, sub care își consumă soarta vitregă: „Sunt orașe nefericite, cum sunt pe lume oameni fără noroc. [...] Iașul e un asemenea oraș nefericit. Având tot ce i-ar fi putut asigura o viață prosperă și o glorie durabilă, – poziția sa centrală între Carpați, Nistru și Dunăre, importanța strategică a așezării sale, în mijlocul colinelor care-l adăpostesc, fertilitatea și bogăția regiunii, încântătoarea frumusețe a locurilor, – el n-a cunoscut totuși, în agitata-i existență, decât o strălucire îndoielnică și de scurtă durată"[21]. Vitregia de care a fost atins Iașul e remarcată și de arhitectul I.M. Cantacuzino: „Iașul, întins pe movilele sale, își dezvoltă pașnica măreție roasă de mizerie și nepăsare"[22].

Spațiu vitregit, spațiu abandonat, urbe unde nu se întâmplă nimic sunt accepțiile pe care le conferă Iașului Dimitrie Ralet, Constantin Argetoianu, Mihail Sadoveanu, Eugen Herovanu, Ionel Teodoreanu ș.a. Cel din urmă compară Iașul cu Veneția, identificând o comuniune de destin a acestor metropole, pe de o parte, abandonate, pe de altă parte, depozitare de cultură. Ceea ce conferă identitate acestui loc patriarhal este, prin urmare, moștenirea culturală, care reverberează în actualitate. Viața culturală de azi – desfășurată în muzee, biblioteci, săli de teatru, de operă sau de concerte simfonice – continuă o strălucită tradiție, consemnată în istoria literară românească. La Iași, tradiționalismul se îmbină armonios cu modernitatea, toate sigiliile contemporane ale Iașului, în orice fel ar fi ele astăzi mediatizate, poartă ca pe un blazon pecetea trecutului.

Diana VRABIE *este beneficiar al Programului de Burse „Junimea" și Rezidențe de cercetare științifică privind istoria și viața culturală a Iașului, ediția a II-a, 2015 – inițiativă a Muzeului Național al Literaturii Române Iași.*

[1] Constantin Ciopraga, *Rolul climatului intelectual al Iașului în cultura română*, Prelecțiunile Junimii, 9 februarie, 1974, Casa Pogor, în „Dacia literară", nr. 8, 1992, p. 6.

[2] A se vedea în acest sens, *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, coord. Paul Cernovodeanu, 7 volume, Editura Academiei, București, 2004.

[3] Aurel Leon, *Umbre*, vol. II, Editura Junimea, Iași, 1972, p. 155.

[4] Cosma Damian, *Iașul cultural, patriarhal și pitoresc*, în „Universul literar", 28 februarie 1942, p, 4.

[5] Eugen Herovanu, *Orașul amintirilor*, Editura Adevărul, București, 1935, p. 63.

[6] C. Săteanu, *Iașul Oxfordul României*, în „Lumea" (Iași), anul XVII, nr. 4837, 27 iunie 1934, p. 2.

[7] Mircea Radu Iacoban, *Martor*, Editura Junimea, Iași, 1988, p. 83.

[8] Al. Zub, *Un album de istorie culturală*, în vol. *Iași, orașul din inimă*, de Olga și Constantin-Liviu Rusu, Iolanda și Lucian Vasiliu, Polirom, Iași, 1998, p. 6.

[9] *Ibidem*, p. 13.

[10] Din scrisoarea lui N. Iorga, A.D. Xenopol și A.C. Cuza, adresată lui N. Gane, primarul Iașilor, în 1911.

[11] *Iași, orașul din inimă*, p. 34.

[12] Vasile Panopol, *Pe Ulița Ieșului*. Ediție îngrijită de Mihai Sorin Rădulescu, Editura Alfa, București, 2000, p. 36.

[13] Ștefan Lemny, în *Primăria Iași (album monografic)* de Daniel Corbu, Editura Princeps Edit, Iași, 2008, p. 253.

[14] Alecu Russo, *Iașii și locuitorii lui în 1840*, în *Opere*, Editura Literatura artistică, Chișinău, 1989, p. 226.

[15] *Ibidem*, p. 223.

[16] Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, București, Editura Minerva, 1990, p. 31.

[17] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1985, p. 183.

[18] Costache Negruzzi, *Păcatele tinereților*, Editura Național, București, 1997, p. 54.

[19] N. Iorga, *Iașul sentimental și eroic*, în „Orașul nostru", nr. 7, 1928, p. 2.

[20] Lucia Mantu, *Iașul. Iarnă*, în „Însemnări ieșene", nr. 1, 1936, p. 11.

[21] E. Herovanu, *Orașul amintirilor*, Editura Adevărul, București, 1935, p. 173.

[22] G.M. Cantacuzino, *Scrieri*, Paris, p. 32.

Mircea COLOȘENCO

George Topîrceanu: scriitor – artist

(20 martie 1886 – 7 mai 1937)

Poezia și proza lui George Topîrceanu conțin în sinele lor prinosul unui artist-bijutier specializat nu numai în șlefuirea pietrelor scumpe și a prelucrării metalelor prețioase, ci și în așezarea acestora în legături inimitabile. Păstrând proporțiile, el s-a vrut din familia aleasă a filosofilor artizani, cum a fost Baruch Spinoza, și a scriitorilor-artiști, cum a fost Gustave Flaubert.

În poemul care ține loc de prefață, din volumul *Parodii originale*, și dedicat unui confrate semănând lui Zoil, criticastrul înăcrit și pierdut în rele, George Topîrceanu avertiza: ...*„Trăia pe vremuri un sărman evreu/ Anume Baruch... Fire de elită,/ În lume viețuind ca-ntr-un pustiu, –/ Știa să taie sticlă poleită/ Și toți nerozii îl credeau geamgiu./.../ Când îmi citești poemele și proza,/ Gândește-te la geamul lui Spinoza"*. În plus, ca semn al diferențierii, George Topîrceanu a adăugat umorul fin izvorât din tristețe și amărăciuni. Căci a avut parte și de acestea.

Poetul a preferat poezia filigran, de fiecare dată ferindu-se de manierism; nota lui specifică rezidă, pe de o parte, în unicitatea acurateței expresiei umoriste, a unui comic de calitate, în cazul poeziei originale, și, pe de alta, în acordarea până la identitate cu arta creatorului parodiat, în nu mai puțin originalele sale pastișe inconfundabile. În ultimul caz a epuizat pentru multă vreme crochiul și șarja în versuri cu caracter umorist, Iașul oferindu-i la alte cote și la alte dimensiuni, ca altădată lui Ion Creangă, cu care poate fi asemuit în nota optimistă a satirei sale bonome, locul de manifestare a talentului său deosebit, atât ca tematică, cât și prin mijloacele artistice folosite.

Prozatorul a fost preocupat, la modul artistic, de a se realiza nu numai în arta fantasticului, de pildă romanul *Minunile Sfântului Sisoe*, rămas neterminat, și a concretului, cum ar fi povestirile ori parodiile în proză (D.D. Pătrășcanu, M. Sadoveanu, Calistrat Hogaș) în ambele direcții la fel de filigranist, dar și în creațiile polemice și umoristice. Însă deasupra lor se pare că se situează paginile memorialistice, momentele trăite în Bulgaria în anii Primului Război Mondial marcându-i definitiv creația și viața.

Funcțiile ocupate pe scara ierarhiei sociale și culturale (redactor și director de revistă, director de teatru, membru în comisia de lectură a Editurii „Casa Școalelor", alte posturi) i-au dat senzația unei existențe egale, fără grija zilei de mâine. Alte ocupații colaterale (învățarea matematicii și a fizicii, la vârsta maturității, practicarea vânătorii etc.) par a fi dedublări ale unei personalități complicate și complexe, radiosul din baladele sale fiind o cortină olimpiană trasă peste o scenă cu zbateri dramatice nu arareori evitând tragismul.

*

George Topîrceanu este un poet al marilor anotimpuri ale naturii, al tablourilor în mișcare în care sublimul nu face parte dintr-un microcosmos iluzoriu. Pastelurile lui sunt deosebite de cele ale lui Vasile Alecsandri ori Dimitrie Anghel. Viața gâzelor și a plantelor este prezentată la nivelul marilor drame

sentimentale, în care anotimpurile sunt asimilate traiectoriilor catastrofale ale universului uman. Creația sa poetică este atât de originală, încât compozițiile lirico-epice, desfășurându-se într-o realitate obiectivă și, concomitent, diafană, dau senzații emoționante, în care elementele dramatice se împletesc fericit cu cele comice, dar într-un cadru de baladă, rapsodie ori fabulă cu final tragicomic. Pentru că, de fiecare dată, poetul nu a prezentat o existență oarecare, un ins abstract, ori viața unei gâze, a unei plante, în plan alegoric, ci un destin anume în anume coordonate, socio-politice. El nu demitizează universurile, ci le modulează. *Balada morții* este, în acest sens, un exemplu ineluctabil: *„Astfel, tot mai neștiut/ Spre adânc îl fură/ Și-l îngroapă-n sânu-i mut/ Veșnica Natură // Vara trece, pe cărări/ Frunza-n codru sună / Trec cernite înserări,/ Nopți adânci de lună / Iar când norii-nvăluiesc/ Alba Nopții Doamnă,/ Peste groapa lui pornesc/ Vânturi lungi de toamnă...”*

Nu o dată concizia exprimării, ironia fină și aparența superficialității, ascunzând prelucrări sofisticate, i-au fost defavorabile în critica de specialitate, fiind contestat de unii contemporani, deveniți dușmani personali, printre care s-au numărat Gh. Bogdan Duică, Nicolae Iorga, E. Lovinescu ș.a. Nici G. Călinescu nu i-a adus osanale. Însă publicul cititor a văzut în el un reprezentant de seamă al propriilor aspirații, baladele sale fiind un reazim de permanentă cultură. Și nu numai *Baladele vesele și triste*. La fel de pline de omenesc sunt acele minunate crochiuri din *Migdale amare*. Le am enumerat: *Gelozie*, *Populară* și *Toamna în parc*, trei poezii cu același număr de catrene, în același metru prosodic, cu rime perfecte și subiecte, la prima vedere lipsite de substanță poetică. Dar iată că din platitudinea unor sentimente contrarii și, oarecum, periferice universului uman eroic, peste care planează cu îngăduință sagacitatea satirică a poetului, apar trei tablouri dis



Obiecte din patrimoniul Muzeului „G. Topîrceanu” Iași

tincte și independente unul de celălalt și nu lipsite de importanță, ba dimpotrivă. În *Gelozie*, întâmplarea nu e văzută ca un hazard oarecare, ci realizatoare de universuri: *„Ai avea și vreun copil/ Care, poate (idiotul!),/ Ar fi semănat cu totul/ Cu-acel tată imbecil"*; în *Populară*, aceeași întâmplare îi face pe unii fericiți, pe alții scoțându-i din competiție: *„Doar pe morții din război/ Putreziți în vânt și-n ploi,/ N-are cine-i întreba/ Dacă-s fericiți ori ba."*; iar în *Toamna în parc*, poetul, surprinzând plimbarea unui plutonier major cu o fată, trage o concluzie nu mai puțin lipsită de comic, dar umană: *„Și-ntr-o fină discordanță/ Cu priveliștea sonoră,/ Merg așa, cam la distanță,/ El major și ea minoră..."*.

Cât privește volumul *Parodii originale*, poeziile cuprinse în structura lor par suprapuneri identice, pe de o parte, ale lucrărilor autorilor vizați, iar, pe de alta, creația lui George Topîrceanu fiind cu nimic mai prejos decât cea care a constituit punctul de plecare. (Parodiile lui Virgil Huzum, Marin Sorescu, Mircea Micu ori ale altor poeți tentați de același exercițiu literar, nu s-au ridicat, sub acest aspect, la clasa maestrului, deși i-au fost preluate unele modalități tehnice de expresie). Căci George Topîrceanu, ca altădată I.L. Caragiale, a practicat și autoparodia ca finalitate a unui act literar de sine stătător și, ca atare, închis.

*

Proza lui George Topîrceanu a avut un drum ascendent asemănător poeziei, fiind plină de surprize plăcute, indiferent de genul și specia abordată.

Schițele, povestirile și romanul *Minunile Sfântului Sisoe* au încorporate în substanța lor tușa vioaie a unui umor organic. Registrul comic (ușor sceptic) este original, deși trece prin filtrul caragialesc, compus dintr-o paletă diversă și bogată, spațiul de manevră fiind cel psihologic muiat direct în cruda realitate socială. Conflictele sunt de ordin moral, iar cadrul de desfășurare este subsumat scopului urmărit.

De altfel, proza sa este, într-un anume sens, accidentală. A fost și s-a vrut mai întâi poet. Scrierile de dinafara poeziei au, cu mici excepții, spații de timp largi între ele, atât în ceea ce privește epica de sine stătătoare, cât și memoriile ori evocările din vremea prizonieratului din Bulgaria, polemicile ori conferințele provocate de anume prilejuri. Subiectele abordate și expunerile de motive sunt pe potriva spiritului său informat cu minuție din te miri ce domenii de activitate umană, dar și șocante ca umor ori causticitate.

Dacă romanul *Minunile Sfântului Sisoe* ar fi reușit să-l ducă până la capăt, după cum arată ambițiosul proiect schițat într-unul dintre manuscrise, ar fi avut nu numai armătura unui epic de cea mai bună calitate artistică, dar și originalitatea distinctă pe care o prezintă fragmentul publicat. Aserțiunile noastre sunt probate de cele două lucrări memorialistice *Amintiri din luptele de la Turtucaia* și *Piri Planina*, de departe cele mai bune, fiind opere încheiate, cu structuri stabile caleidoscopice, din punct de vedere al conținutului, comicul constituind o permanență inconfundabilă. Ca polemist este justițiar; ca umorist nu este bufon, ci acel hâtru ce însăilează cu savoare aspecte aparent lipsite de legătură între ele, în realitate firul care le unește fiind tocmai mentalitatea noastră despre acele scene de viață.

Pentru valoarea operei sale, Academia Română îl va primi membru în anul 1936.

Locul lui George Topîrceanu în literatura română este în preajma scriitorilor clasici, a marilor creatori de opere literare viabile.

Simona PREDA

Revista „Arici Pogonici"

„Poarta se vedea că era vrăjită sau automată, că s-a deschis singură și pe ea a ieșit în galop armăsarul Săgeată care le-a răspuns la parolă cu glas omenesc. Când să salte în șa Punepiedici, calul a început să necheze (știți, oamenii răi au un miros urât pe care caii îl simt!) La spălat cu el – strigă în scârbă Săgeată (calul credea că-i sunt murdare hainele sau trupul, dar lui Punepiedici îi era murdar sufletul.)"[1]

Una dintre revistele cel mai puțin ideologizate din perioada comunismului românesc a fost revista „Arici Pogonici". Periodic destinat preșcolarilor și școlarilor mici, cu caracter de album ilustrat și benzi desenate în culori, format A5 pe orizontală, „Arici Pogonici" (revista l-a avut ca redactor șef pe Iuliu Rațiu[2]), a acoperit o bună parte din comunismul românesc până în momentul în care a fost înlocuit ca gen de „Șoimii Patriei"[3]. În conținutul revistei predominau poveștile ludice sau serialele de aventuri, benzile desenate cu personaje haioase și bine definite tipologic în care animalele erau antropomorfizate, iar textele erau presărate cu mici glume, snoave, ghicitori și proverbe. Comparativ cu alte reviste din timpul regimului (vezi „Cravata Roșie", „Luminița" sau „Cutezătorii") – revista „Arici Pogonici" nu a presupus rubrici standard de-a lungul timpului, ci mai degrabă articole în ton cu anumite evenimente din luna respectivă (1 Iunie, 7 octombrie, ziua lui Lenin, Unirea, Comemorări de voievozi, Cântarea României etc.) – cu siguranță cauzate de vârsta mică a publicului care de multe ori nu era neapărat public cititor. Aparițiile ca și tirajele periodicului au fost reglementate prin hotărâri ale secretariatului CC al PCR și revizuite la sfârșitul anilor 1960 de către secția de Propagandă și Agitație, – „Arici Pogonici" – *revistă destinată preșcolarilor, cu apariție lunară, într-un tiraj mediu de 85 000 de exemplare, cu profil de album ilustrat, viu colorat, cu scurte texte explicative, conținând 16 pagini în format 17,5x25".*

A fost de fapt un periodic pentru copiii cu vârste mici, apărut în 1957 (de facto, la sfârșitul anului 1956) mai degrabă sub forma unui album ilustrat, editată evident tot de Consiliul Național al Organizației Pionierilor. Mai puțin agresivă politic decât alte publicații pentru copii, revista conținea totuși în fiecare ediție un număr de texte închinate partidului, prieteniei dintre popoarele comuniste, vieții înfloritoare de zi cu zi. Cântecele și poeziile despre pionieri și mândria de a purta cravata roșie, ca si cele referitoare la partid și la comunism erau grupate de obicei într-o rubrică intitulată sugestiv „Farmecul pionieriei"[4]. Prefacerile României socialiste, precum și schimbările survenite la orașe și sate datorate izbânzii comunismului beneficiau de spațiul unei pagini întregi intitulată „Țara mea frumoasă". Modelele de vitejie și curaj din trecutul românesc erau subiectul unui articol de pe a treia pagină intitulat „Cu ei vreau să semăn". Până la ultimul număr (în anul 1980), revista a continuat să informeze și să-i educe pe micii cititori în spiritul formării *omului nou*. Începând cu 1974 s-a remarcat o accentuare a politizării, în sensul apariției în pagini a fotografiilor cu Nicolae

şi Elena Ceauşescu, a medalioanelor de tipul „Nicolae Ceauşescu – momente din viaţa şi activitatea sa revoluţionară”, şi chiar a rezumatelor din rapoartele şi hotărârile de la cel de al XI-lea Congres al PCR. Locul îi este luat începând cu 1980 de noua revistă *Şoimii patriei* (adresată tot preşcolarilor şi şcolarilor mici), o publicaţie tot de format mic, însă inferioară din punct de vedere al conţinutului şi mai ales al ilustraţiilor. Cu toate aceste inserţii, paginile ideologizate erau reduse comparativ cu alte reviste destinate însă ele există şi îi îndeamnă pe micii cititori să îşi însuşească noţiunile elementare referitoare la partid şi patrie şi să cunoască izbânzile industriale ale oamenilor muncii. Există, mai ales către sfârşitul anilor 70, o pondere crescută a lecturilor ideologice cu conţinut istoric în care anumite teme de natură protocronistă sau naţionalistă sunt inserate subtil în contextul discursului despre trecut.[5]

Răsfoind revista, se remarcă aceeaşi trăsătură specifică tuturor publicaţiilor periodice din contextul comunismului românesc: odată cu trecerea anilor creşte influenţa temelor cu impact politic şi ideologic, dispar sau se reduc temele inspirate din viaţa animalelor, ale fenomenelor din natură, dispar ghicitorile în favoarea comemorărilor sau glorificărilor ce aveau loc în luna respectivă şi, evident, întâlnim aceeaşi nuanţare a anumitor teme inspirate de discursul politic şi istoriografic al momentului. Dacă în anii 60 şi 70 mai întâlnim articole sau poezii referitoare la Lenin şi revoluţia din URSS, în contextul anilor 80 figura lui Nicolae Ceauşescu şi a consoartei sale vor ocupa un loc privilegiat, la fel se va întâmpla şi cu imaginea PCR, va scădea treptat în intensitate iar secretarul său general va avea câştig de cauză, imagologic



vorbind.

Se impun câteva cuvinte referitoare și la banda desenată din „Arici Pogonici", remarcabilă din punct de vedere artistic și pe alocuri inspirată de unele publicații occidentale, în special cele comuniste franceze. Artiști ca Puiu Manu[6], Nell Cobar[7], Arno, Livia Rusz[8] ș.a. au dat viață unor personaje remarcabile (printre care amintesc pe Mac[9], Cocofifi sau Jupân Rănică Vulpoiul[10]), ilustrând prin tonurile, ritmul, liniile și expresivitatea personajelor lumea colorată și sinceră a copilăriei, fie ea și în contextul comunismului românesc. Banda desenată din „Arici Pogonici" a reprezentat, odată cu trecerea anilor și după căderea regimului, piesa de forță a revistei, amintirea cea mai vie de care povestesc cu drag toți cei care au copilărit în comunismul de atunci.

Revenind la tematică – și operând o contragere severă, revista „Arici Pogonici" publică în anii 60 ca subiecte: PCR și câteva influențe (inevitabile, de altfel) ale fraților sovietici (traduceri, poezii, chipuri de lideri, momente istorice), în anii 70 ia avânt tema pionieriei și mândria de a fi șoim (și, implicit, parte a sistemului), iar în anii 80 paginile sunt asediate de imaginea lui Nicolae Ceaușescu și de teme legate strict de istoria națională.

Partidul și binele universal pe care l-a înfăptuit îl găsim ilustrat și în numărul 11 din 1962 al revistei, redat de o poezie intitulată „Drapelul purpuriu", semnată de Horia Aramă: *„Același comunist drapel/ a fulgerat, spre-același țel/ peste eroicele fapte/ în cel dintâi noiembrie șapte"*[11]. Același Partid este cântat și în poezia semnată de Titel Constantinescu, prezentă pe aceeași pagină: *„Iar când mama povestește,/ De partidul ce ne crește/ Eu mă bucur mult și-mi pare/ Că e raza mea de soare"*[12]. Tot în acest număr semnalăm prezența articolului intitulat „Un buchet de garoafe roșii" în care un tată își învață copilul cifrele în strânsă legătură cu evenimentele trecute ale comunismului: *„Mâna voinică a strungarului apucă creionul între degete și desenează întâi o liniuță, apoi alta mai mare, și, în sfârșit, ultima, mai mică. Adică 7. (...) Cifra asta, zice el, este foarte însemnată. Mai demult, la 7 Noiembrie, muncitorii din Rusia s-au ridicat primii împotriva nedreptății. Acum, multe fabrici și case de odihnă și terenuri de sport, ba chiar și școli poartă numele de* 7 Noiembrie[13]. În continuare, în pagina 4 șoimilor le este prezentat în cadrul articolului „Puterea apei" spărgătorul de gheață atomic „Lenin", *„primul vapor care folosește energia atomică, construit în Uniunea Sovietică și care poartă numele lui Vladimir Ilici Lenin. Priviți ce mândru plutește!"* și, imediat pe pagina următoare, hidrocentrala electrică de la Bicaz, evident, purtând tot numele „marelui Lenin". Antitezele trecut nedrept sub o orânduire burgheză – prezent luminos sub pavăza comunistă constituie în sine coloana vertebrală pe care sunt articulate toate povestirile.

Există însă și câteva rubrici standard (nu multe), pe care le regăsim în câteva ediții și care presupun un dialog, o interacțiune între redactori (echipa redacțională) și micii cititori. În acest context se înscriu „Cu prietenii săi mici, stă de vorbă Moș Arici" și „Farmecul pionieriei" cu poezii dedicate copiilor care vor să devină pionieri, rubrica „Prietenii lui Aricel" de vorbă cu pionieri și șoimi din toată țara, precum și „Cum sunt pionierii?" („Pionierii ne-au spus povești adevărate despre muncitori, despre eroii comuniști, despre faptele frumoase ale celor mai buni pionieri!"[14]). O povestire scurtă, de o pagină, este menită să le întărească șoimilor convingerea că a fi pionier este echivalent cu a fi un fiu destoinic al țării. Acțiunea redă câțiva șoimi ai patriei care rămân plăcut impresionați la vederea prietenei lor îmbrăcată în pionieră: *„În acel moment au întors cu toții capul,*

văzând-o pe Mihaela în uniformă de pionier, cu cravată roșie cu tricolor la gât. Și, pentru prima dată, toți au exclamat (nu cum o strigaseră până atunci: pioniera de la scara doi, deși dânsa le spusese că nu e decât un șoim al patriei, ci): Mihaela!"[15].

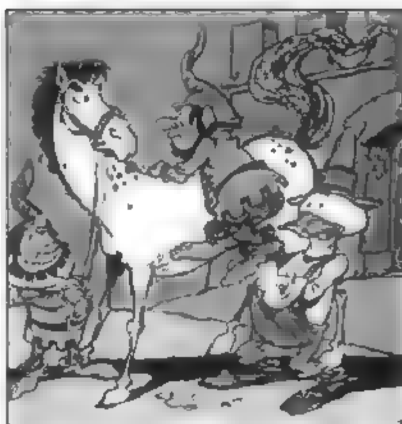
În anul 1977, revista a stat sub semnul Festivalului Național Cântarea României și tot din acel an semnalăm prezența rubricii „Șoimi ai patriei străbune, ne mândrim cu-al nostru nume". Numărul 11 al revistei (tot 1977) îi întâmpină pe șoimi cu un montaj literar sub egida „Cântarea României", intitulat *„Partid, părinte drag": „Partid, ești pâine și oțel/ Ești noua carte de povești,/ Părinte drag, ce ne iubești,/ Pe noi, copiii, toți la fel./ Știm, tu ne vrei cinstiți și buni/ Și făurari de fapte bune./ Cum sunt părinții din străbuni"*[16]. În pagina 3 era publicat Imnul de Stat al RSR, iar undeva, într-un colț, era desenat un pionier care dirija un cor format din șoimi ai patriei. Interesantă în cuprinsul aceluiași număr este poezia scurtă intitulată „Lenin" la „A 60-a aniversare a sărbătoririi Popoarelor Uniunii Sovietice, a Statului Sovietic, Marea Revoluție Socialistă din octombrie 1917" – semnată de Alexei Slîghin, în care se povestește cum Lenin se dădea pe gheață (!)[17] cu o fetiță, pe nume Lena, care era posesoarea unor ghetuțe rupte: *„Bate crivățul în noapte,/ Lenin scrie ne-ncetat:/ Vrea copiii toți să poarte,/ Haine, ghete minunate,/ El de Lena n-a uitat"*[18]. La pagina 11 avem rubrica „Vești din Organizația Șoimilor Patriei", iar o pagină mai departe există un articol intitulat „Drag plai românesc – Sipetul cu comori", semnat de Vasile Mănuceanu, în care celor mici li se povestește plastic despre cărbune, țiței și alte lucruri care cu siguranță îi interesau pentru a avea o copilărie fericită sub nimbul socialist: *„Feliile mari de cărbune sunt negre ca noaptea, cu luciu de smalț și de brumă înghețată (...) Și sângele gros al pământului, sânge vârtos, petrolul cu-albastre luciri clocotește prin vâna de humă a pământului mumă"*[19]. În pagina 13 a aceleiași reviste, la rubrica „Iată ce pot face, două mâini dibace", copiii sunt invitați să recompună macheta unui cămin cultural. Undeva, ca subtitlu, era scris „Satul de azi, orașul de mâine"[20]. În același număr avem rubrica „Din activitatea șoimilor patriei" – rubrică apărută către sfârșitul anilor 70, iar în pagina 15, Emilia Căldăraru îi invita pe copii la teatru și le propunea o piesă intitulată „Nu lăsa pe altădată" în care un grup de șoimi ai patriei pregătesc un program artistic coordonați de o pionieră, dedicat fruntașilor fabricii din cartier care urmau să le viziteze grădinița.

Preocuparea pentru instrumentalizarea istoriei naționale a constituit una dintre constantele regimului comunist, prin urmare era și firesc să fie atent supravegheată și în cadrul instituțiilor de învățământ, locul în care se construiau micii oameni noi ai lumii comuniste. Tendințele din cadrul istoriografiei oficiale se manifestau implicit și în revistele destinate lor. Această istorie romanțată, ușor digerabilă, total neproblematizantă și nu în ultimul rând glorioasă, devenise agresivă prin repetitivitatea discursului și dozelor servite cu promptitudine aproape zilnic în publicații. Tot la capitolul tematicii semnalăm în continuare prezența temei patriei primejduite (a cetății asediate) de această dată însă infuzată sub forma povestirilor scurte, de genul mai degrabă al pildelor, care puteau fi publicate în periodice, pe care le găsim transpuse în limbajul celor mici. Acest mit al patriei se pare că a coagulat mai bine energiile lângă anumiți domnitori (Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș – situați, politic vorbind la acea vreme, în conflict deschis cu turcii). Pentru o mai bună receptivitate, scriitorii au imaginat întâmplările având ca protagoniști copiii[21].

Una dintre aceste povestiri ne prezintă momentul în care Vlad Vodă trebuia să îi plătească tribut lui Mahomed, iar această datorie includea și tributul reprezentat de copii (viitorii ieniceri ai Imperiului otoman). Voievodul refuză (deși umple carele cu acest „tribut viu, cel mai amarnic și mai grozav"), întinde o cursă turcilor și îi eliberează pe copii („Voi sunteți ai țării! Și țara e a voastră!"[22]). Tot în acest registru al tematicii cu copii eroi care sunt mânați în acțiunile lor de dragostea de țară și dau dovadă de istețime, se înscriu și două povestiri (în același gen) scrise de Petru Demetru Popescu și intitulate „Viteazul Făclie" și „Strigătul"[23]. Cea de a doua dintre ele, mai complexă și mai interesantă ca acțiune, ne transpune tot pe vremea lui Vlad Vodă Viteazul, într-un sat de lângă Giurgiu, unde „un băietan de vreo zece ani" pe nume Ciocârlie, „pe care sătenii îl tocmiseră pândar", „trebuia să se urce într-un plop înalt, care parcă atingea tărâile cerului, să privească roată în jur, și, de zărea turcii apropiindu-se, să dea un strigăt cum numai el știa"[24]. Prin agerimea minții sale, Ciocârlie scapă de turci, ba mai mult, le întinde și o cursă în urma căreia ei sunt prinși iar „sătenii îl ridicară în brațe cinstindu-l ca pe un erou și pentru iscusința cu care împlinise porunca domnului Țării Românești"[26]. Textele în sine vorbesc despre puterea exemplului, despre copilul erou, despre dragostea de patrie și despre ideea trădării – toate trăsăturile văzute din perspectiva celui care se apără de invadatori.

Delirul dacologic de la începutul anilor 80 își face simțită apariția ca temă și în revista „Arici Pogonici", prin urmare către sfârșitul anilor 70 se remarcă o infuzie a dacismului. Din acest punct de vedere semnalăm două articole, primul intitulat „Un singur pământ", în directă legătură cu unitatea de nezdruncinat a urmașilor: *„Burebista, regele dac, a lăsat neamului său fireasca și arzătoarea poruncă de a rămâne unit. Copacii pădurilor nu se răzlețesc niciodată unul de altul. Stelele cerului rămân totdeauna pe aceeași*







Poarta se vede că era vrăjită, sau automată, că s-a deschis singură și pe ea a ieșit în galop armăsarul Săgeată care le-a răspuns la parolă cu glas omenesc. ● Cînd să salte în șa Punepiedici, calul a început să necheze (știți, oamenii răi au un miros urît, pe care caii îl simt). ● «La spălat cu el!» strigă cu scîrbă Săgeată (calul credea că-i sînt murdare hainele sau trupul, dar lui Punepiedici îi era murdar sufletul).

brazdă albastră, îngemănate în zodia lor. Cei ce grăiesc și simt la fel au aceeași ursită și un singur pământ[27], și cel de-al doilea text referitor la daci – regăsit tot în aceeași revistă, însă un an mai târziu, în care este descrisă moartea regelui Decebal, moment în care natura însăși se revoltă: *„În clipa aceea, un vânt tăios, de gheață, s-a stârnit din senin. O furtună neașteptată a izbucnit, zguduind copacii, făcându-i să geamă și să plângă cu glasuri parcă omenești, înfiorându-i pe oștenii biruitori. Și, cu un zgomot înspăimântător, un trăsnet a căzut peste stejarul sub care își dormea somnul de veci Decebal"*[28].

În ciuda celor câteva ingerințe ideologice, revista respiră un aer tonic și colorat. Prezența ghicitorilor, a jocurilor și a snoavelor, desenele clare și zâmbitoare, animalele haioase și, mai ales, eroii propriu-ziși ai serialelor, au făcut ca revista „Arici Pogonici" să fie iubită și așteptată de cei mici.

Concluzionând, putem spune că de-a lungul celor două decenii în care revista „Arici Pogonici" a fost tipărită, publicația a urmărit îndeaproape evoluția regimului, schimbările de nuanță survenite la vârful politicii comuniste, modificările mai mult sau mai puțin subtile ale discursului istoriografic și le-a reflectat pe toate în paginile sale. Este evident că, față de alte publicații din zona tineretului, „Arici Pogonici" a fost mai puțin terenul doctrinelor ideologice. Nu a fost ocolită însă de aniversările, comemorările, festivitățile și în general de tot arsenalul propagandistic al perioadei. În pofida ingerințelor politice (pe care, oricum, copii fiind nu dispuneam de mecanismele necesare pentru a le decripta), revista rămâne pentru mulți dintre noi (mai ales datorită benzilor desenate!) unul dintre episoadele copilăriei de care ne amintim cu nostalgie.

[1] „Aventurile lui Mac" serial de bandă desenată din revista „Arici Pogonici", autor text Lucia Olteanu, desene de Livia Rusz.

[2] Iuliu Rațiu (1930-2009) scriitor; a debutat în anul 1948 în „Revista Elevilor", tot atunci devenind și redactor al publicației *Îndrumătorul Cultural*. A fost autor și promotor al literaturii și presei pentru copii și tineret din România, făcând parte din redacția unor publicații de gen și totodată membru activ al Secției de Literatură pentru Copii și Tineret a Asociației Scriitorilor din București, din conducerea căreia a făcut parte mulți ani. A publicat multe volume de literatură pentru copii povestiri, romane și piese de teatru. A făcut parte din redacția mai multor publicații, fiind, printre altele, Redactor-șef al revistelor pentru copii „Luminița" și „Arici Pogonici".

[3] Stenograma ședinței Secretariatului CC al PCR din ziua de 18 octombrie 1977. Au participat tovarășii Nicolae Ceaușescu, Ștefan Andrei, Iosif Banc, Cornel Burtica, Constantin Dăscălescu, Aurel Duma, Dumitru Popescu, Ion Stănescu, Iosif Uglar, Ilie Verdeț, Petre Lupu, Leonte Răutu, Vasile Vâlcu. Au fost invitați tovarășii Ion Coman, Ion Sasu, Nicu Ceaușescu, Constantin Boștina. (În cadrul ședinței, Nicolae Ceaușescu afirma: „în loc de revista „Arici Pogonici" să facem o revistă cu un conținut nou. Eu așa am înțeles!").

[4] ANIC, fond CC al PCR, secția Propagandă și Agitație, dosar nr. 10/1967, f. 23-24.

[5] Rubrică pe care o regăsim în anii 70 aproape în fiecare număr al revistei.

[6] Pentru mai multe detalii referitoare la discursul istoric din contextul revistei „Arici Pogonici" vezi Simona Preda, *Patrie română, țară de eroi*, Curtea Veche Publishing, București, 2014.

[7] Puiu Manu, desenator prolific și longeviv, a ilustrat de-a lungul timpului atât romane cât și periodice destinate copiilor. În contextul revistei „Arici Pogonici", Puiu Manu este prezent cu „O întâmplare cu o minge" (1958), „Nic

și Pic la săniuș", „Spitalul păpușilor", „La noi în colectivă", toate seriale din anul 1961, urmând ca, un an mai târziu, să explice școlarilor prin benzi desenate anumite fenomene ale naturii „De ce plouă?", „De ce tună?", „Puterea apei" etc.

[8] Ilustrator deosebit de talentat, prezent în paginile revistei cu seria de benzi desenate „Aventurile elefantului Trompișor".

[9] Livia Rusz una dintre cele mai talentate ilustratoare, autoare a seriei de bandă desenată „Aventurile lui Mac".

[10] Referitor la Mac, trebuie să menționez faptul că în anul 2012 (la 6 noiembrie, la librăria Anthony Frost, București) a avut loc o expoziție dedicată acestui serialul intitulată „Aventurile lui Mac", integrala din „Arici Pogonici", 1966-1976, lansare chiar în prezența autoarei, Livia Rusz. Lucrările create de tandemul Lucia Olteanu (texte) și Livia Rusz (desene) au fost expuse în peste 150 de planșe și reacțiile au certificat faptul că acest serial a reprezentat unul dintre cele mai frumoase serii din istoria benzii desenate românești.

[11] Serialul „Jupân Rănică Vulpoiul" după Alexandru Odobescu cu ilustrații semnate de Al. Alexe este o altă prezență remarcabilă în paginile revistei, o fabulă plină de pilde care îi familiariza pe cei mici cu limbajul arhaic și cutumele curților domnești.

[12] Horia Aramă, *Drapelul purpuriu*, în „Arici Pogonici", nr. 11, 1962. p. 2.

[13] Titel Constantinescu, *Raza de soare*, în *op. cit.*, p. 2.

[14] Mihai Stoian, *Un buchet de garoafe roșii*, în *op. cit.*, p. 2.

[15] Irimie Străuț, *Cum sunt pionierii?*, în *op. cit.*, nr. 10, 1974, p. 6.

[16] Al. Vergu, *Pe strada noastră*, în *op.cit.*, nr. 10, 1978, p. 7.

[17] *Partid, părinte drag*, în *op.cit.*, nr. 11, 1970, p. 2.

[18] Apropierea lui Lenin de copii este una dintre temele cele mai răspândite în contextul presei pentru cei mici. Publicații ca „Luminița" și „Cravata Roșie" (în mod special) au publicat de-a lungul timpului articole în care liderul sovietic fie juca șah cu copiii, fie stătea de vorbă cu ei, le povestea diverse lucruri despre comunism sau le citea scrisorile pe care le primea de la micii activiști.

[19] Alexei Slîghin, *Lenin*, în „Arici Pogonici", nr. 11, 1977, p. 4.

[20] Vasile Mănuceanu, *Sipetul cu comori*, în *op. cit.*, p. 12.

[21] În pagina 8 a revistei cu numărul 10 din 1978, la rubrica „Iată ce pot face, două mâini dibace", școlarii au de decupat, asamblat și lipit chiar costumul de șoim al patriei.

[22] Tot în această tipologie se înscriu și povestirile semnate de Demetru Popescu, *Pentru patrie*, în „Arici Pogonici", nr. 6, 1977, p. 6 (în care acțiunea, care se petrece tot pe vremea lui Țepeș, aduce în prim plan o familie luată în captivitate în urma unui raid turcesc la nord de Dunăre. Cele patru suflete prizoniere, respectiv, un bărbat, o femeie, un băiat de zece ani și un bătrân ajung la Nicopole, unde pașa, pentru că este milostiv, le transmite că eliberează doar pe unul dintre ei, rămânând ca aceștia să îl aleagă. Ei refuză însă, nu așteaptă milostenia pașei, și își câștigă fiecare libertatea luptând. Apoi se întorc pe meleagurile dragi ce le aveau de apărat), dar și cea semnată de Irimie Străuț, intitulată *Fagul*, în *op. cit.*, nr. 7, 1976, p. 6, (în care Avram Iancu eroul legendar al moților, Craiul Munților, cel care i-a condus pe români la luptă pentru dreptate și libertate în revoluția de la 1848, a așteptat trei zile și trei nopți răspunsul împăratului vienez. Acesta trădează și, în locul promisiunilor de ajutor, armatele crăiești îi împresurează pe moți. Avram Iancu este dezamăgit de soartă, ba chiar și natura șoptește „Împăratul a mințit !...").

[23] Vasile Mănuceanu, *Vlad Vodă și copiii*, în *op. cit.*, nr. 4, 1976, p. 4.

[24] Petru Dumitru-Popescu, *Strigătul*, în *op. cit.*, nr. 8, 1977, p. 4, și *Idem*, *Viteazul Făclie*, în *op. cit.*, nr. 4, 1979. p. 7.

[25] *Idem*, *Strigătul*, în *op. cit.*, nr. 8, 1977, p. 4.

[26] *Ibidem*, p. 4.

[27] *Un singur pământ*, în *op. cit.* nr. 11, 1978, p. 6.

[28] Alexandru Mitru, *Decebal*, în *op. cit*, nr. 11, 1979, p. 11.

Emina CĂPĂLNĂȘAN

Marin Sorescu, postmodernism local

1. Introducere

Citindu-l pe Marin Sorescu, știm sigur unde să fugim de-acas'! și mai știm că un autor „proteic și complex" (Oancea 1999: 47) nu-și poate găsi opera pusă în ramele unui singur curent literar. Așadar, încadrarea sa în modernismul românesc este discutabilă deoarece textele sale în proză pot fi analizate în contextul paradigmei postmoderne. Din moment ce modernitatea prozei sale poate fi pusă sub semnul întrebării, propunem spre problematizare reevaluarea încadrării scriitorului într-un singur curent literar, și anume în postmodernism.

Ne propunem să discutăm aici despre cele trei romane ale scriitorului, fiecare fiind pus alături de o trăsătură fundamentală a postmodernismului literar.

Vocea criticii

Oare cum stă Marin Sorescu cu... critica? Lui credem că-i stă foarte bine și în straiele criticului, căci e un stăpânitor al cuvintelor și-al jocului: „mărturisesc bucuria copilăroasă încercată de câte ori îl citesc pe Borges. Parcă aș fi un copil și mi s-ar șopti la ureche – căci dacă Borges scrie cu ochii închiși poate că tot așa trebuie să-l citim și noi" (Sorescu 1985: 248).

Marin Sorescu a scris – a scris mult și... bine. De acolo, ba adularea, ba – critica. În opinia criticilor George Călinescu, Marin Mincu, Dumitru Micu, Mircea Zaciu, Al. Piru, Nicolae Manolescu, scriitorul este un inovator, adept al formulelor neconvenționale, promotor al hibridului literar, autor de versuri ce se înscriu într-o nouă ordine formală, ironic și reticent la reguli, cu extraordinara capacitate de a privi lumea altfel. Pornind de la aceste opinii, încercăm să propunem o nouă direcție de receptare a lui Marin Sorescu, urmăriți fiind de întrebarea dacă nu cumva romanele sale sunt postmoderne. În direcția aceasta, n-am găsi oare argumente pentru apropierea lui Marin Sorescu de așa-numita generație '80, perioadă în care principiile postmodernismului iau forma unor pagini de literatură?

Până acolo însă, un lucru e cert: e dificil să i se dea un nume! Una dintre afirmațiile care ar susține că Marin Sorescu este greu de plasat este următoarea: „O construcție critică se vrea ceva stabil, finit, urmează logica prevăzătoare și ordonatoare a gândirii. Marin Sorescu este un autor extrem de mobil și derutant, urmează logica viului, care coincide totdeauna cu a imprevizibilului" (Andreescu 1983: 19). Aceasta motivează faptul că lucrarea noastră pornește de la premisa că încadrarea lui Marin Sorescu printre scriitorii *moderni* poate fi dezbătută. Scriitorul este dificil de prins, de izolat în capcana cuvintelor, spiritul său fiind „neasemănător în concretizările sale" (*ibidem*: 21). Însuși Marin Sorescu, vorbind despre sine și despre modul propriu de a scrie, își recunoaște negația pentru forme fixe: „Nu, nu vreau neapărat să scriu în stilul meu. Nu caut să mă-închid într-o formulă, fie ea și «sorescianä». Mi-am și schimbat-o de câteva ori" (www.pruteanu.ro). Cum și-a schimbat-o? Și, mai ales, de ce? A fost împăratul lumii... de ce să nu-și permită acest lux? Luxul de a se plimba liber printre toate definițiile frumosu-

lui: poezie, dramaturgie, multe pagini de literatură romanescă, critică făcută în subsidiarul poeziei, pagini consacrate exclusiv scrierii despre alterități literare, chiar pictură.

Marin Mincu introduce alte sintagme care redau ideea originalității autorului și a spiritului său novator: „poetul își croiește un stil, *stilul sorescian* [subl. aut.]. Acest stil presupune, dincolo de tiparele formale, o viziune [...] asupra existenței. Stilul sorescian e un mod ironic de a vedea lumea, dar și o cale de corectare a ei" (Mincu 2000: 173).

Tot în critica literară, Marin Sorescu este înfățișat ca un scriitor care „scoate poezia din prejudecățile castelului princiar și o coboară în stradă ori într-un mediu de familiaritate banală" (Zaciu 1978: 426).

Prin pictură, Marin Sorescu „a descoperit acel «ceva» al obiectelor «care nu încape în denumirea lor»" (www.observatorcultural.ro), iar prin literatura sa, a actualizat procedeele: *montajul* unor formule narative diferite, *amestecul* registrelor și al temelor, *colajul* care surprinde prin caracterul său neobișnuit, prin punerea alături a unor observații despre literatură, pictură, realitate. Scriitorul a inițiat un dialog despre jocul ficțiune-realitate, iar noi inițiem o discuție care pornește de la reevaluare, reinterpretare, recitire.

2. *Trei dinți din față* – fracțiune de realitate

Trei dinți din față – roman sau povestiri narate în același background? Și, dacă se poate întrezări un background de sub piesele de puzzle, care e acela? *Fragmentarismul* – element care compune tiparul postmodern – este întrevederea dintre romanul lui Marin Sorescu și postmodernism. Așadar, ne propunem să urmărim modul în care este concretizat elementul teoretic în pagini de literatură. Citind romanul, vedem că Marin Sorescu „încearcă să caracterizeze viața așa cum o înțelege: fără o *logică evidentă*, fără putința de a fi supusă rațiunii.

Adesea, romanul e definit ca având o „acțiune complexă, dar unitară" (Ionică Zach [f.a.]: 177). Această chestiune teoretică este abandonată în textele postmoderne în favoarea fragmentării subiectului. Romanul, văzut ca întreg, devine eliptic, paradoxal, iar elementele alcătuitoare – fragmentele – devin autonome, fără titlu, dar cu independența câștigată. Așa se întâmplă în *Trei dinți din față*, roman catalogat ca fiind nu îndeajuns de închegat epic (Vezi Chirilă 2001: 189). Cititorului i se poate crea această impresie întrucât romanul își proiectează acțiunea pe mai multe planuri, la nivelul povestirii lucrurile desfășurând-se firesc, planurile fiind însă „puțin încâlcite" (*ibidem*).

Alternanța planurilor și a vocilor, precum și fragmentarismul, sunt caracteristici ale paradigmei postmoderne, dar și elemente vizibile în romanul lui Marin Sorescu. Lipsa continuității clasice nu e întâmplătoare, ci căutată. Astfel, refacerea conexiunilor îi revine cititorului. „Cititorul devine [...] un adevărat personaj al textului" (Cărtărescu [1999]: 415). „Autorul din promoția '80[1] a ales, se pare, calea ambiției maxime. El a făcut din cititor personajul principal al operei sale" (Nedelciu, în Gheorghe Crăciun [1999]: 243-244).

În proza lui Marin Sorescu, cititorul este chemat să soluționeze paradoxuri, să trăiască alături de ambiguități, să intre în dialog cu un autor care se răzgândește de la un fragment la altul:

„Când a ațipit din nou, se făcea că cineva, *mi se pare* chiar Dumnezeu, îl iertase. Nu-i mai tăia capul, cum se hotărâse, – cum era hotărât, anterior, adică îl iertase, semnase un fel de act de împăciuire cu Dumnezeu-Tatăl, care acum se mulțumea doar să-l apese pe creștet c-o *furculiță*. O furculiță mărișoară, ***dacă***

nu chiar cu un *cuțit* Se juca apăsat cu el cu instrumentul acela așa pe scăfârlia lui, prefăcându se că și ia vorba înapoi (Dumnezeu), c a uitat de împăciuire nu există niciun act să l poată trage la răspundere și mai vorbind mai una alta, îl tot mângâia pe scăfârlie cu lopata *parcă* era *lopată* , *cazma* Și iarăși acel sentiment de teroare dacă o scapă? Asta întuneca oarecum bucuria că fusese iertat Nu și amintea de ce fusese iertat și, bineînțeles, nici vina Vina, vorba aia, floare la ureche Cuțitul îi intra în moalele capului și ce i spunea el persoanei respective, călăului, *să zicem*? Înainte de a fi executați, tuturor condamnaților de parte bărbătească ar trebui să li se recolteze sămânța (*de unde acest gând hodoronc-tronc?* [subl n E C])" (Sorescu 1993 10)

Dar acest lucru nu e nou! Doar îl știam pe Sorescu din *La Lilieci* un scriitor abil și jucăuș când copil, când om mare Afirmații care se anulează reciproc, alternanța sinonimică derutantă (*furculiță*, *cuțit*, *instrument*, *lopată*, *cazma*), vocea autorului care se intersectează cu vocea naratorului într un punct al contrazicerii dau impresia unor planuri întretăiate, a unor fragmente suprapuse intenționat

Întâmplarea și neprevăzutul sunt, așadar, cele care *ordonează* fragmentele de realitate în *Trei dinți din față* „Marin Sorescu dirijează cu luciditate hazardul" (Ștefănescu, în Sorescu 2006 1214) Cu toate că romanul său este structurat în capitole, evenimentele



Marin Sorescu, alături de Emil Cioran și Tudor Gheorghe
Paris, ianuarie 1990
Foto Alexandre Vajaianu

nu se derulează după o logică temporală, ci pe măsura decupării lor din mintea personajelor. Cititorul are în față nu o succesiune ordonată de întâmplări, ci niște fragmente a căror coeziune trebuie refăcută. După „noaptea lor de miere" (*Trei dinți din față*: 344), Val și Olga se pierd unul de celălalt. Amintirile lui Val despre noaptea în care ei se plimbaseră prin București sunt doar fragmente:

„Rătăcise cu ea îndelung pe străzi – a fost o noapte superbă, apoi ajunseseră în parc –, s-au plimbat cu barca... fiecare cu câte o barcă... La un moment dat, el a rămas în urmă... era și cam întuneric... ea vâslea repede, mai repede decât el... și când s-a apropiat de barca ei... aceasta era goală!" (*Trei...*: 166).

Cu toate eforturile, blancul din memoria lui Val rămâne. Rezultatul: cititorul primește informația trunchiată:

„S-a înecat? Pronunță Tudor acel cuvânt, care-i venise din primul moment pe buze, dar parcă nu-l putea articula. Val dădu din mâini. Dumnezeu știe! Am răscolit lacul! Am strigat, am scotocit peste tot... După aceea, am dat fuga și-am anunțat miliția... au venit cu multe bărci, cu căngi..." (*ibidem*).

Nu doar backgroundul trebuie reconstruit, ci și personalitatea personajelor – „ilogică e și comportarea Olgăi, și a Dianei care reflectă în comportamentul lor mișcarea surprinzătoare a vieții". (Ungheanu, în Sorescu 2006: 1213) Lui Val, „realitatea i se prezenta *fără continuitate*, iar el stătea în fața ei holbat, cu acea expresie tâmpă a omului care primește o lovitură puternică în plex și zice: ha! Ori poate să exclame: ha! Fără nicio lovitură" (*Trei...*: 8).

Citind *Trei dinți din față*, lectorul observă că există abateri de la discursul romanului tradițional, că Marin Sorescu vrea să demonteze convenția romanului, deconstrucția fiind sub imperiul ironiei postmoderne, nu al criticii dure, obiective. Alex Ștefănescu caracterizează romanul *Trei dinți din față* ca fiind o *aglomerare* de „pasaje relativ independente" ([2005]: 415), acesta fiind rezultatul *juxtapunerii* „a mii și mii de aluzii, ironii, jocuri de cuvinte, referințe livrești, observații realiste, paradoxuri" (*ibidem*). Discontinuitatea sub care se prezintă realitatea se materializează în proza lui Marin Sorescu prin fragmentarismul întâlnit la nivel de construcție a subiectului și sub aspect compozițional. Fragmentarismul fiind caracteristic postmodernismului, suntem de părere că prin romanul *Trei dinți din față* Marin Sorescu a depășit granițele modernismului și limitele generației în care a fost plasat.

Dorim să amintim că *Trei dinți din față* a fost publicat în anul 1977. Romanul a fost scris într-o primă variantă în perioada anilor 1972-1973, la Berlin (vezi www.jurnalul.ro). Insistăm să precizăm perioada în care a fost scris și publicat romanul, întrucât fixarea circumstanțelor temporale ne susține demersul de a arăta că identificarea lui Marin Sorescu cu principiile literare ale generației '60 poate fi dezbătută.

3. *Viziunea viziunii* – ficțiune și ordine narativă reordonată

După ce a descris, *fragmentat*, o epocă în care îndrăzneala opiniilor era sancționată (Sorina Sorescu spune într-un interviu că scrierile lui Marin Sorescu n-au „scăpat de rigorile cenzurii" (*ibidem*), subliniind că „cel mai grav mutilat de cenzură a fost romanul *Trei dinți din față*" – *ibidem*), scriitorul a trecut la compunerea unui roman de factură ludică, *Viziunea vizuinii*, captivant și dificil de plasat într-un gen literar. În *Viziunea vizuinii* sunt ironizate nu doar personaje (persoane), ci și artificiile artistice ale unor scriitori. Ironistul împinge jocul până la autoironie, autocorectură, scriind un cuvânt, anulându-l apoi într-o notă de subsol sau într-o paranteză. El e și

scriitor, și narator, și cititor.

În *Viziunea vizuinii* ni se demonstrează că modelul teoretic nu este întotdeauna actualizat în planul literaturii. De exemplu, statutul *autorului abstract* este diferit de conturul teoretic ce i se dă în lucrarea lui Jaap Lintvelt (1994), în care este examinat discursul ficțional. În *Viziunea vizuinii*, opoziția dintre instanțele textului nu este respectată, rezultatul fiind o suprapunere de voci, o încălcare a ierarhiilor, o reinterpretare a canonului. Încă de la primele pagini, puternică este vocea autorului:

„Toate transformările eroilor noștri în eroi pozitivi și iar în negativi, ca imediat să facă saltul în pozitivi, și la urmă înapoi... și iar înainte... și tot așa; precum și transformările animalelor în oameni și-a oamenilor în animale, plante și, mai rar, în flori – au fost observate de *autor* –, alternativ, la microscop și la telescop, într-o cameră obscură și sub cerul liber" (*Viziunea vizuinii*: 561);

„Desenele, vignetele și petele de cerneală aparțin *autorului* [subl. n. – E. C.], ca și unele personaje desenate, respectiv dulăii Codin și Mozoc, cărora le aduc mulțumirile (mângâierile) mele și pe această cale" (*ibidem*).

În *Viziunea vizuinii*, autorul nu *se ascunde* în spatele unei voci narative, ci, dimpotrivă, ironizează naratorul, care devine *IN*„capabil să citeze discursul actorilor" (Lintvelt 1994: 35), care dispune de mijloace insuficiente de redare a unor informații și reclamă prezența autorului, care revine asupra textului: „intră Bursucul cu o găină cumpărată *Dumnezeu știe de unde și cu ce bani*" (*Viziunea...*: 574); „îl podidi plânsul. *Adică* o lacrimă ca o mărgică i se prelinse din ochi" (583); „Vine iepurele Fără-Cap-Și-Fără-Coadă, cum îi spunea toată lumea, deși adevăratul său nume era... na, că l-am uitat" (591); „Observase că mai toate cărțile de vulgarizare a științei au la pagina 13 un mic «ce». Ce fel de «ce»? *Nu se poate ști, cu mijloacele limitate de investigație aflătoare în pădure*" (621); „Ursul se uita „pe fereastră, unde lumea i se *prezenta filtrată*[2], în primul rând prin perdelele de nailon, ca un ciur *(ori sită)*" (631); „Cine a lăsat iubirea n-a fost un gâlmă, *cu g mic*, un tâmpit, un tontălău, ci însăși natura mama, *și-acum ar trebui să le punem pe toate la feminin – o gâlmă, o tâmpită, o toantă*" (677); „Sunt animale sau oameni? că încă nu ne-am lămurit pe parcurs" (711).

Naratorul este *asemenea* cititorului care nu are acces la mecanismele de producere a unui text decât dacă autorul i le dezvăluie. Astfel că naratorul și cititorul reprezintă polii unei relații „de la conștiință la conștiință stabilită cu ocazia lecturii" (Nedelciu, în Crăciun [1999]: 243) și nu ai unei relații de tipul *manipulator-manipulat.*

Având în vedere aceste fragmente, putem argumenta că naratorul nu deține „funcția de control (funcția de regie)" (Lintvelt 1994: 39), întrucât regia îi aparține autorului. În acest context, autorul funcționează ca „subiect vorbitor"[3].

„Un autor care a citit mai multe romane se amuză[4] să le *descompună mecanismul* după care au fost concepute și să-l *refacă în văzul* tuturora, ca într-o demonstrație de prestidigitație. Sunt convocate în sprijinul său mijloace artistice din cele mai diverse și mai surprinzătoare. Procedeele romanului tradițional coexistă cu cele ale noului roman; de la romanul de aventuri se trece cu nonșalanță la cel istoric, sau la cel de dragoste, sau la cel psihologic" (Arion, în Sorescu 2006: 1222).

Divulgarea unui astfel de mecanism se suprapune dialogului ce se încrucișează între autorul abstract și naratorul fictiv, jocului de-a perspectivele, menit să răstoarne taxonomia existentă. „E aici un spirit bășcălios care demitizează, în fapt, canoanele epice, tra-

diționale și moderne deopotrivă, apărând imprevizibil când în postura povestitorului balzacian, preocupat de tipologie, când în cea a producătorului de text, care-și deconspiră propriile convenții artistice" (G. Țeposu, în Sorescu 2006: 1227-1228). Acesta e Sorescu – inteligent și bășcălios, pus pe fapte mari și pe răsturnarea acelorași fapte mari! *Producerea textului* are loc sub ochii cititorului, căruia i se acordă dreptul de a fi martorul actului literar, al unei relatări incredibile și *ne*credibile[5], „din păcate, fără martori" (*Viziunea...*: 565). Se întrevede, așadar, *canonul textualist* (al anilor '80), aplicat ca urmare a conștientizării tehnicilor folosite în alcătuirea discursului (Pop 2003: 104-105).

Autorul este prezent în text, în subtext, în notele de subsol. Autorul nu își autorizează naratorul să fie atoateștiutor – omnisciența îi aparține autorului. Autorul este marcat de conștiința artificiului, de realitatea care poate invada rama narativă. Chiar în universul ficțional este lansată posibilitatea anulării barierelor dintre cele două planuri: „Ce facem, fraților, intră realitatea peste noi"?[6] (*Viziunea...*: 593). Realitate și ficțiune își dau mâna și-și răspund în tot ceea ce se vede și în tot ceea ce se ascunde.

4. *Japița* – hibrid stilistic

Al treilea roman asupra căruia ne oprim este *Japița*, pe care ne propunem să-l analizăm din perspectiva materializării conceptului *hibridizare stilistică*.

Hibridizarea presupune coprezența mai multor stiluri, amestecul de elemente ale discursului colocvial și de termeni prețioși, aparținând limbajului înalt. Pentru că atmosfera Craiovei postbelice se cere conturată din elemente specifice și la nivelul limbajului, Marin Sorescu nu își cenzurează condeiul când vine vorba de nuanțe teritoriale sau de limbaj familiar. Literar și dialectal nu reprezintă fragmentări incongruente, în postmodernism „diferența nu mai este eficientă: diferențele s-au prăbușit, toate construcțiile binare ale unei realități purtătoare de semnificație au devenit inoperante" (Parpală Afana [1998]: 140). Termeni incompatibili cândva sunt alăturați, devenind elemente inextricabil legate ale unui hibrid, așa încât „comedia literaturii se poate desfășura luxuriant, fără opreliști, asemenea defilării carelor alegorice ale unui carnaval creol" (Cărtărescu [1999]: 342-343).

Literatura postmodernă „aduce o relaxare a standardelor estetice, o artă mai puțin prețioasă" (Parpală Afana [1998]: 143). La fel – proza lui Sorescu: „Ce-s năzbâtiile astea? Spune-mi tu, ce-s năzbâtiile astea? Și hârșc câteva curele peste popou[7]" (*Japița*: 791-792); Birtea era „îmbrăcat *hoț*[8], c-o haină despicată [...] prezentabil, un tip din cei cu tupeu și cu succes la fete. [...] Malagambistul ținea în brațe o cutie de pantofi" (793-794); „Se zvoneau multe despre el la liceu, ba c-ar fi o capacitate, ba un palavragiu, o treanță[9]-n fund, un nemernic" (801).

Trivialul e unicul cod atunci când limbajul devine mijloc de redare a unei realități care nu se dorește a fi ascunsă: „Ce-mi folosește [...] că m-ai abonat la «Revue de deux Mondes» (avea toată colecția în pod) și nu mi-ai găsit un bărbat demn, care să mă pună să-i cresc copii și să nu mă zbârcesc aici, ca o prună uscată?! [...] Ba ți-am găsit... da-te-aș dracu! izbucni bătrâna, într-o oltenească neaoșă. Da' voiai ca eu să ți-i și țiu[10]? Fetele altora mai știu și ele cum să facă, să stea bărbații pe lângă ele, mai dau ochii peste cap, se mai fandosesc... și au lipici[11] – da ale mele parc-ar fi niște toante!" (806). Așadar, „granița dintre existențial și estetic tinde să se estompeze până la disoluție" (Bădărău 2007:12), postmodernul fiind cel care folosește toate limbajele și procedeele și comu-

nică, pe fragmente, cu diverse categorii de cititori" (vezi *ibidem*).

Fără a putea primi etichetă univocă de roman realist, *Japița* surprinde fragmente de realitate ce nu permit estetizarea codului – rezultatul ar fi o sublimare, dar în același timp o suprimare a naturalului. Așadar, romanul acceptă mai degrabă identificarea cu unul dintre principiile esteticii postmoderne – „etorogenitatea codurilor: artele fuzionează, genurile sunt impure, ideea specificității lor este respinsă" (Parpală Afana [1998]: 141).

Literatura postmodernă arată „o disponibilitate formală fără frontiere, în care cuvântul de ordine este *impuritatea* [subl. aut.]. Este imperiul hibrizilor" (Cărtărescu [1999]: 101-102). Definit ca stil „pluralist" (Parpală Afana [1998]: 142), postmodernismul face demersuri ca arta înaltă să schimbe înălțimile pentru a încheia „dubioase mezalianțe cu domeniile marginale ale culturii de consum, paraliteraturii, kitsch-ului" (Cărtărescu [1999]: 102).

Prin neizolarea limbajului colocvial, prin includerea nuanțelor teritoriale în țesătura textuală se poate spune că „postmodernismul nu e elitist și dificil; e oligarhic și tolerant" (Bădărău 2007:12): „S-a răzgândit fecioara! Sanchi![12] ești tu fată mare cum sunt eu acid clorhidric (învățase de curând despre acidul clorhidric)... Te-ai întins cu toți chiriașii și-acuma mă găsiseși pe mine!" (*Japița*: 832);

„Și mai află, nasoalo, că nici nu mă gândesc la tine în minutele astea... Am eu la cine mă gândi... Hi-hi... există atâta muieret[13]... minunat. Minunate femei mai are patria noastră, România, Republică de la 30 Decembrie – anul trecut (enervat)[14]. [...] Dar e dezastruos! Să pic eu tocmai peste excepție, peste femeia nefemeie? Dar parcă ăștia din centru sunt mai breji? Ne-or fi zicând nouă mârlani[15], dar și ei sunt niște impotenți. Mai bine ciobani și cu vână, decât scopiții[16] ăștia. Din muieri neisprăvite ca tine se nasc ei – de sunt așa de aschimodii[17]". (*Japița*: 835);

„Fir-ar ai dracului de liberali! începu femeia amărâtă o nouă rafală. Fir-ar ai dracului de țărăniști! Fir-ar ai dracului de legionari! Fir-ar ai dracului de cuziști... Ia zi, mă, ce partide mai sunt?..." (851).

Trivialul este secundar însă când se întrezărește filonul istoric și psihologic. Exigențele stilului înalt substituie coborârea în comun. Termenii aparținând registrului familiar sau limbii populare sunt ocoliți; ca o particularitate a limbajului filozofic, poate fi observată predilecția pentru termenii abstracți și pentru neologisme: „scepticismul acesta... e o altă racilă[18] a mentalității noastre. Ne împiedică să progresăm" (*Japița*: 798);

„România are, la ora actuală, o populație îmbătrânită, formată din pensionari, care consumă și nu mai produc. Nici nepoții nu mai îngrijesc – să le facă ciorapi, mănuși – să-i ducă de mână, pentru că generația tânără nu procreează. Instinctul nației nu mai funcționează! Satul neaoș se va uni cu orașul cosmopolit și va da niște stârpituri de mahala" (835-836);

„Un oraș cheamă după el altul și, dacă te pui pe umblat, nu mai ai hodină. Lumea e la fel de mare și dacă stai aici în satul tău și dacă încerci să-i vezi marginile" (874-875).

Politicul apare la suprafața dimensiunii textuale prin câteva elemente ce țin de limbajul specializat al unei epoci: „Soarele, bade! Să votați soarele!" (922); „*Jos hidra roșie*" (945). Aceeași imagine o regăsim în *Pupa Russa*: „fațade cu tencuiala căzută pe care încă se mai putea citi: «Votați soarele!»".

Prețiozitatea discursului filozofic completează puzzle-ul stilistic:

„Dacă te gândești mai profund vezi că nu dai de nicio rațiune. Chiar verbul *a gândi* are formă reflexivă – a te gândi, în sensul ăsta. Te gândești la ceva, în fond

la tine. E o intuiţie generoasă a limbii române, o sugestie că trebuie să găseşti rezolvarea în tine. Tot universul e în tine şi gândindu-l vezi că nu are niciun sens, aşa cum înţelegem noi lucrurile cu biata noastră minte. Omul nu e un animal care să pătrundă misterul. Puţin mai evoluat decât urangutanul şi nici asta nu e sigur. [...] Aşa e lumea – deşi nu-i raţională, cum spuneam, e grozavă. [...] Fără memorie te naşti, fără memorie pleci"[19] (957).

5. Concluzii

Arătând că Marin Sorescu este autorul care descrie fragmentar o epocă, care iniţiază un dialog despre jocul ficţiune-realitate, care e ludic şi ironic, care nu literaturizează realitatea, care depăşeşte teritoriul romanului modernist – al obsedantului deceniu – pentru a contribui la redefinirea *noului* literar, care practică hibridizarea genurilor, putem concluziona că acesta este postmodern.

Marin Sorescu duce postmodernismul dincolo de literatură. Aşadar, jocuri de cuvinte, combinaţii subiective de structuri lexicale şi gramaticale pot fi identificate şi în paginile de critică literară semnate de Marin Sorescu. (vezi *supra*). Criticul literar nu este un autor tradiţional, care-şi stăpâneşte opera, ci un autor care stabileşte un dialog cu propriul text pentru ca, ulterior, să i se subordoneze: „(Recitindu-mi fraza, văd că-i cam lungă. Să-i fie de bine! Altceva mă frământă pe mine acum.)" (Sorescu 1985: 249). Este chiar un neobişnuit critic literar, care-şi încheie textul ştiinţific cu un *epilog* (Vezi *ibidem*: 258) – definit ca fiind partea finală a unor lucrări literare şi care nu se subordonează rigorii redactării unui astfel de text: „Cioran îşi imagina undeva «un mistic ce l-ar întrece pe Dumnezeu»" (*ibidem*: 250). Criticul literar Marin Sorescu îşi precizează sursa: *undeva*, ignorând datele bibliografice.

Dacă înregistrăm fapte precum: organizarea „Zilelor Marin Sorescu"[20], încropirea unui „colind amintitor de Sorescu"[21], înfiinţarea „Premiului Marin Sorescu"[22], funcţionarea Teatrului Naţional „Marin Sorescu"[23], nu mai avem nevoie de suport predicativ pentru a scrie: *omniprezenţa – paliativ contra uitării*. Citindu-l pe Sorescu, vom şti că literatura ne e lipită de ochi şi de suflet, că e în litere şi-n linii, în fragmente şi pe pagini întregi, în banal, şi-n cotidian, dincolo de modernism şi deasupra oricărei tentaţii de etichetare.

Referinţe:

Andreescu, Mihaela, *Marin Sorescu. Instantaneu critic*, Editura Albatros, Bucureşti, 1983.

Arion, George, *Marin Sorescu: „Viziunea vizuinii"*, în „Flacăra", nr. 16, 23 aprilie 1982, în Marin Sorescu, 2006, *Opere. VI. Romane. Proză scurtă*, ediţie îngrijită de Mihaela Constantinescu-Podocea, prefaţă de Eugen Simion, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, *Repere critice*.

Bădărău, George, *Postmodernismul românesc*, Editura Institutul European, [Iaşi], 2007.

Buzera, Ion, *Reinventarea lecturii*, [Editura AIUS], [Craiova], [2000].

Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, Bucureşti, [1999].

Chirilă, George, *Între ironic şi imaginar. Monografie – Marin Sorescu*, Editura Viitorul Românesc, [Bucureşti], 2001.

http://www.aman.ro/files/manif/2004/sorescu/sorescu.html.

http://www.artline.ro/.

http://www.observatorcultural.ro/ARTE-

VIZUALE.-Pictura-lui-Marin-Sorescu*articleID 17226-articles details.html

http://www.pruteanu.ro/205dialog-TOT.htm.

Ionică Zach, Naomi, [f.a.], *Concepte operaţionale pentru literatura română*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Aula, [Braşov].

Iorgulescu, Mircea, *Scriitori tineri contemporani*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1978.

Lintvelt, Japp, *Punctul de vedere. Încercare de tipologie narativă*, Partea întâi. *Instanţele textului narativ literar*, Editura Univers, 1994.

Mincu, Marin, *Poeticitate românească postbelică*, Editura Pontica, Constanţa, 2000.

Muşat, Carmen, *Perspective asupra romanului românesc postmodern şi alte ficţiuni teoretice*, Editura Paralela 45, Colecţia 80. Seria *Eseuri*, [Piteşti], [1998].

Nedelciu, Mircea, *Un nou personaj principal*, în Gheorghe Crăciun, *Competiţia continuă. Generaţia '80 în texte teoretice*, Editura Paralela 45, Colecţia 80, Seria Antologii, [Piteşti], [1999].

Oancea, Ileana, *Poezie şi semioză*, Editura Marineasa, Timişoara, 1999.

Parpală Afana, Emilia, *Introducere în stilistică*, Editura Paralela 45, [Piteşti], [1998].

Păunescu, Adrian, *Generaţia '60. Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ioan Alexandru (teză de doctorat)*, [f.l.], Editura Păunescu. Fundaţia Iubirea. Fundaţia Constantin, 2007.

Pop, Ion, *Relaxarea canonică postmodernă*, în ****Canon şi canonizare*, sub îngrijirea lui Marin Mincu, Editura Pontica, [Constanţa], 2003.

Rachieru, Adrian Dinu, *Elitism şi postmodernism. Postmodernismul românesc şi circulaţia elitelor*, Editura Garuda-Art, [Chişinău], 2000.

Sorescu, Marin, *Opere. VI. Romane. Proză scurtă.* Ediţie îngrijită de Mihaela Constantinescu-Podocea. Prefaţă de Eugen Simion, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2006.

Sorescu, Marin, [f.a.], *Scrânteala vremii.* Ediţie îngrijită de Mihaela Constantinescu Podocea şi Virginia Sorescu, [f.l.], Fundaţia „Marin Sorescu", [Editura Univers Enciclopedic].

Sorescu, Marin, *Uşor cu pianul pe scări. Cronici literare*, Editura Cartea Românească, [Bucureşti], 1985.

Sorescu, Marin, *Trei dinţi din faţă*, ediţia a III-a, Editura Creuzet, [Bucureşti], 1993.

Ştefănescu, Alex, *Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)*, Editura Maşina de Scris, [Bucureşti], [2005].

Ştefănescu, Alex, *Marin Sorescu. Trei dinţi din faţă*, în „Flacăra", nr. 24, 16 iunie 1977, p. 8, în Marin Sorescu, *Opere. VI. Romane. Proză scurtă*, ediţie îngrijită de Mihaela Constantinescu-Podocea, prefaţă de Eugen Simion, Editura Univers Enciclopedic, *Repere critice*, Bucureşti, 2006.

Ţeposu, Radu G., *Între uz şi abuz*, în „Astra", nr. 4, aprilie 1983, p. 10, în Marin Sorescu, *Opere. VI. Romane. Proză scurtă*, ediţie îngrijită de Mihaela Constantinescu-Podocea, prefaţă de Eugen Simion, Editura Univers Enciclopedic, *Repere critice*, Bucureşti, 2006.

Ungheanu, M., *Marin Sorescu. Trei dinţi din faţă*, în „Luceafărul", nr. 23, 4 iunie 1977, p. 2, în Marin Sorescu, *Opere. VI. Romane. Proză scurtă*, ediţie îngrijită de Mihaela Constantinescu-Podocea, prefaţă de Eugen Simion, Editura Univers Enciclopedic, *Repere critice*, Bucureşti, 2006.

Zaciu, Mircea (coord.), *Scriitori români*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978.

[1] Marin Sorescu este asimilat generației '60. Vezi, în acest sens, http://www.jurnalul.ro/stire-biblioteca-pentru-toti/trei-dinti-din-fata-sub-lupa-cenzurii-507479.html şi Păunescu: 2007. Totuşi, romanele lui Marin Sorescu îl apropie de generația '80, perioadă în care principiile postmodernismului iau forma unor pagini de literatură, în special proză.

[2] Sintagmă ce, după părerea noastră, defineşte accesul naratorului la lumea narată. Dacă „cititorul se orientează în lumea romanescă ghidat de narator ca organizator" vezi Japp Lintvelt 1994: 47, abilitatea naratorului de a „vedea" este condiționată de autor.

[3] În Lintvelt 1994: 36, este notată următoarea idee: „rămâne totuşi o diferență esențială între naratorul asumându-şi actul narativ al povestirii şi autorul implicit care nu funcționează niciodată ca subiect vorbitor". Autorul abstract devine prezență textuală, acest lucru fiind susținut de fragmentele reproduse în scopul susținerii acestei ipoteze.

[4] Marin Sorescu, într-un interviu: „iau notă de o mulțime de alte stiluri şi-mi face plăcere să le studiez, să le demontez mecanismul" (http://www.pruteanu.ro/204dialoguri/1986-02sorescu.htm).

[5] Caracteristică prozei postmoderne este „inserarea în text a unor versiuni extreme ale «naratorului necredibil»"; observația îi aparține lui Matei Călinescu vezi Bădărău 2007: 37.

[6] O posibilă corespondență la nivel teoretic ar putea fi identificată în Muşat [1998]: capitolul *Realitatea o ficțiune?*

[7] Vezi DEX, s.v. *popou*, unde se arată că acesta este un cuvânt aparținând registrului familiar.

[8] Vezi DEX, s.v. *hoț*: „(Fam.) Om ștrengar, șiret". În sintagma *îmbrăcat hoț*, cuvântul subliniat este apropiat ca sens de determinantul *şmechereşte*.

[9] Vezi DEX, s.v. *treanță* şi s.v. *zdreanță*: „Fig. (Fam.) Om de nimic; lepădătură, secătură".

[10] Cf. *să țin* forma literară vezi DOOM$_2$, s.v. *ține*.

[11] „Fig. (Pop. şi fam.) Ceea ce atrage, încântă sau seduce în făptura sau felul de a fi al cuiva; farmec. Loc. adj. şi adv. *Cu lipici* încântător, atrăgător, fermecător, seducător" DEX, s.v. *lipici*.

[12] „Adv. (Fam.) Vorbă să fie! aşa să crezi! cum s-ar zice" DEX, s.v.

[13] „(Înv. şi pop.; azi depr.) 1. (La sg. cu sens colectiv) Mulțime, grup de femei; muierime" DEX, s.v.; vezi şi s.v. *muiere* termen neliterar, integrat limbii populare.

[14] Explicația parantetică trimite spre *discursul teatral*, ce are ca particularitate inserția unor indicații privind vorbirea sau gestica. Acest aspect întăreşte cele afirmate anterior: romanul *Japița* poate fi integrat scrierilor postmoderne, argumentul fiind amestecul de coduri lingvistice şi de genuri literare.

[15] „(Depr.) Om prost crescut [sic!], grosolan, necioplit; bădăran, țopârlan" DEX, s.v.; utilizarea termenilor peiorativi reprezintă o particularitate a limbajului familiar vezi în acest sens Mihaela Popescu, *op. cit.*, p. 133.

[16] „(Pop.) Castrat, jugănit" *ibidem*, s.v.

[17] „(Fam.) Persoană foarte urâtă (prin slăbiciune exagerată, statură mică etc.)" *ibidem*, s.v. *aschimodie*.

[18] Termen livresc, cu sensul „cusur, meteahnă, defect" www.dexonline.ro, s.v.

[19] Simetria realizată prin repetarea sintagmei *fără memorie* trimite spre forma lapidară, sentențioasă a unei maxime.

[20] http://www.aman.ro/files/manif/2004/sorescu/sorescu.html.

[21] http://www.artline.ro/Colind amintitor de Sorescu-9287-1-n.html.

[22] http://www.artline.ro/Premiu Marin Sorescu in Suedia-1235-1-n.html.

[23] http://www.artline.ro/Teatrul_National__Marin_Sorescu__premiat_in_Polonia-8747-1-n.html.

Adriana RADU

Colegiul Național din Iași

– scurt excurs despre recuperarea Istoriei –

An de an, cu bucurie și emoții mai mari sau mai mici, la 23 ianuarie profesorii și elevii Colegiului Național din Iași își sărbătoresc școala. Este un prilej de mândrie pentru că acest liceu este cea mai veche școală secundară din Moldova și una dintre cele mai vechi din țară, dar și pentru că aici au studiat sau au predat personalități marcante ale culturii românești, precum Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, Gh. I. Brătianu, Teodor Burada, Grigore Cobălcescu, Ovidiu Densușeanu, Anastasie Fătu, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Dimitrie Gusti, Garabet Ibrăileanu, August Treboniu Laurian, Titu Maiorescu, Cezar Petrescu, Dimitrie Pompeiu, Grigore T. Popa și mulți alții. Este un moment în care se întâlnesc profesorii de ieri și de astăzi și deapănă amintiri, în care elevii se bucură de o perioadă când fac o „altfel" de școală, mai aproape de suflet decât de minte. Este un moment în care a fi „de la Național" capătă o valență profundă, prin prisma unor secole de educație...

Mergând pe firul istoriei și analizând în profunzime, în ultimul deceniu, problematica sistemului de învățământ din Moldova, suntem însă de părere că „chronicul" Colegiului Național nu începe la 23 ianuarie 1828, când marele cărturar Gheorghe Asachi organiza *Ghimnazia Vasiliană*, ci mult mai devreme, la 9 mai 1640. La această opinie am ajuns în condițiile în care am avut ocazia să cercetăm evoluția tuturor „școalelor înalte"[1] înființate prin hrisov domnesc în Evul Mediu și la începutul Epocii Moderne[2]. Această abordare generală prezintă avantajul de a fi putut depăși limita îngustă a unor monografii separate și de a descoperi tabloul complet al unui amplu proces evolutiv și transformator în educația moldavă.

Pentru cei mai puțin cunoscători, amintesc că la 9 mai 1640 domnitorul Vasile Lupu înființa, în cadrul Mănăstirii Trei Ierarhi, o instituție de învățământ după modelul școlii superioare a Frăției Ortodoxe din Kiev, care, la rândul ei, era asemănătoare cu academiile catolice din Occident în ceea ce privește cunoștințele predate[3]. În cadrul acesteia – considerată fie o „înaltă școală de slavonie", fie un „colegiu latin", fie o „școală grecească"[4] – se studiau toate cele trei limbi, latina ocupând locul cel mai important, în contextul în care, spiritul românesc, eliberat de influența slavonă, își găsea tot mai multe forme de manifestare prin apariția versurilor lui Dosoftei, prozei lui Varlaam sau cronicilor Urecheștilor și Costineștilor. Treptat, chiar din timpul domnitorului Vasile Lupu, influența ruteană, care aducea ceva din spiritul umanist occidental, a fost înlocuită cu cea greacă. Instituția a funcționat în primul an de activitate în cadrul Mănăstirii Trei Ierarhi, apoi, din 1641, atât în chiliile din cadrul acestui lăcaș, cât și casele de pe Ulița Ciobotărească, cumpărate de domnitorul Vasile Lupu de la comisul Mihail Furtună (unde în deceniul al cincilea al secolului al XVII-lea, după un incendiu, au fost ridicate clădiri noi). Școala s-a bucurat de o atenție deosebită din partea domnitorului, care, din dorința de a-i asigura veniturile necesare, a înzestrat-o cu numeroase moșii, scutite de la plata dărilor către Viste-

rie, şi i-a acordat toate fondurile mănăstirii[5]. Aceeaşi preţuire şi interes faţă de Şcoala Vasiliană au arătat şi domnitorii Gheorghe Ştefan, Gheorghe Ghica, Iliaş Alexandru, Gheorghe Duca, aceasta funcţionând până la sfârşitul secolului al XVII-lea[6], chiar dacă a întâmpinat o serie de dificultăţi, determinate, de cele mai multe ori, de ocupaţiile străine şi de lipsa – ce actualitate! – a fondurilor necesare.

Secolul al XVIII-lea, marcat în lumea românească de profunde schimbări politice şi considerat, în general, o perioadă de regres, a fost în domeniul învăţământului o etapă de evoluţie constantă, debutând cu reorganizarea şcolii domneşti. În anul 1714 domnitorul Nicolae Mavrocordat nu a fondat o nouă instituţie, ci a reorganizat Şcoala de la Trei Ierarhi, deschisă în 1640 de domnitorul Vasile Lupu. Această ipoteză, susţinută şi de istorici precum A. D. Xenopol şi V. A. Urechia[7], care au cercetat în profunzime istoria învăţământului, are la bază argumente solide. În primul rând, deşi nu există prea multe izvoare privind funcţionarea Colegiului Vasilian în ultimul deceniu al secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea, acestea nici nu lipsesc în totalitate. Hrisoavele emise dovedesc faptul că şcoala funcţiona, dar se afla într-o situaţie financiară foarte dificilă, iar, pentru rezolvarea acesteia, conducerea mănăstirii a procedat la efectuarea unor schimburi de proprietăţi[8]. De asemenea, domnitorul Constantin Duca a fost în permanentă corespondenţă cu învăţatul patriarh Hrisant Notara, sprijinitor al şcolilor din Principate, cel mai probabil din dorinţa de a reorganiza învăţământul moldav[9], iar domnitorul Antioh Cantemir a reglementat veniturile ce trebuiau acordate şcolilor din fondurile mănăstirilor (1 martie 1706)[10]. Toate aceste măsuri indică preocuparea elitei politice şi ecleziastice pentru reorganizarea instituţiei, procesul fiind întârziat din cauza instabilităţii politice de la începutul veacului. Este adevărat că şcoala organizată de Nicolae Mavrocordat în 1714 a avut ca model Academia din Constantinopol şi a funcţionat după planul de studii al acesteia (ca şi cea din Bucureşti), dar, în egală măsură, a beneficiat de averea acordată Colegiului Vasilian, a funcţionat în aceeaşi clădire situată pe Uliţa Ciobotărească, până la incendiul din 1724, şi a avut aceeaşi limbă de predare, greaca[11].

Pentru a răspunde nevoilor unei societăţi în schimbare, la mijlocul secolului al XVIII-lea domnitorul Grigorie Alexandru Ghica a reformat şcoala din temelii (atât la propriu, deoarece a construit o clădire nouă, cât şi în ceea ce priveşte programa), transformând-o într-o instituţie în care ştiinţele ocupau un loc important în planul de studii, o adevărată „Academie de epistimuri"[12]. Reorganizarea realizată în anul 1766 e similară cu cea din 1714, însă, în nici unul dintre studiile consacrate acestei problematici, nu se vorbeşte despre înfiinţarea unei noi instituţii de învăţământ la mijlocul veacului al XVIII-lea. Mai mult decât atât, în cele două ample monografii referitoare la această instituţie[13], se foloseşte doar denumirea de Academie domnească (pentru a sublinia că este vorba de o singură şcoală care a funcţionat fără întrerupere în perioada 1714-1821), în condiţiile în care în nici un document identificat până în prezent, din perioada 1714-1766, nu se foloseşte denumirea de „academie", ci de „şcoală domnească", „şcoală înaltă", „noua şcoală domnească elinească". În această logică a înfiinţărilor fără de sfârşit, dacă instituţia şi-a schimbat numele din Şcoală domnească în Academie domnească şi a fost reorganizată din temelii în 1766, ar trebui să vorbim de fondarea unei noi şcoli la această dată. Ori această părere nu este acceptată de exegeţi.

În urma revoltei din 1821, multe dintre instituţiile de învăţământ din Moldova şi-au încetat activitatea,

iar Academia domnească a fost desființată prin firman emis de către sultan[14]. După o perioadă de șapte ani în care sistemul educativ din Moldova a fost în declin, în 1828 a fost organizată o „școală înaltă” cu predare în limba română, sub numele de Gimnaziul Vasilian[15]. Această instituție a luat naștere prin reformarea Academiei domnești și transformarea acesteia dintr-o școală cu predare în limba greacă în una cu predare în limba română. Pentru că la baza Academiei domnești a stat Colegiul Vasilian, contemporanii scoteau în evidență că în 1828 a fost reînviat vechiul așezământ al lui Vasile Lupu, însă, în realitate, Colegiul Vasilian, grecizat încă din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, și-a continuat activitatea în veacul următor sub numele de Școala domnească (1714-1766), apoi Academia domnească (1766-1821), Gimnaziul descinzând din cea din urmă. Că Gimnaziul Vasilian nu era altceva decât Academia domnească reformată rezultă și din evenimentele desfășurate la începutul secolului al XIX-lea. Astfel, încă de la începutul acestui veac, Gheorghe Asachi a dorit să transforme Academia domnească într-o școală cu predare în limba română, dar a reușit doar să deschidă în 1813, în cadrul acesteia, un curs de inginerie în limba națională[16]. Marele cărturar a continuat demersurile pentru organizarea de școli românești după 1821, reușind să deschidă la 23 ianuarie 1828 doar clasa elementară (clasa I) a Gimnaziul Vasilian, celelalte înființate treptat, până în primăvara aceluiași an[17].

Toate aspectele prezentate mai sus pe scurt ne conduc la o concluzie, spunem noi, de bun simț: instituția ieșeană care duce mai departe tradiția Gimnaziului Vasilian, respectiv Colegiul Național, descinde – e drept sincopat și cu schimbări specifice epocilor – din Colegiul înființat în urmă cu aproape patru secole de domnitorul Vasile Lupu.

Din nefericire, ca în multe alte direcții, nouă, românilor, ne este frică sau rușine să ne uităm în spate cu atenție. În sensul unui trend generalizat – în care *umanioarele* sunt științe de mâna a doua –, Colegiul



Colegiul Național „Mihail Sadoveanu” Iași (sala de bibliotecă)

Național de astăzi acordă o foarte, foarte mică atenție argumentelor și pregătirii istorice. Și Istoriei în general. Pentru că, în lumea *smartphonului*, ce mai contează dacă sunt două sau patru secole de istorie?! Oricum, pe atunci, nu aveau „semnal" și nici „rețea", pentru că nu studiau cu așa o mare intensitate științele exacte, iar fondatorii încă acordau importanță originii și continuității educaților...

---

[1] Sintagma „școli înalte" este folosită în documentele din Evul Mediu și de la începutul Epocii Moderne pentru a desemna acele instituții de învățământ care depășeau nivelul de studii din școlile primare, unde elevii învățau scrisul-cititul-socotitul. Ele nu pot fi denumite nici școli secundare, nici școli superioare deoarece cuprindeau ambele trepte de învățământ existente în zilele noastre.

[2] Ce se bazează pe analiza a mii de izvoare documentare directe și indirecte.

[3] Petronel Zahariuc, *Actul de întemeiere al Colegiului lui Vasile Lupu de la mănăstirea Trei Ierarhi din Iași*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie", vol. XXVII, 2009, p. 252-253; P. P. Panaitescu, *Petru Movilă și românii*, în „Biserica Ortodoxă Română", București, anul 1942, nr. 9-10, p. 403.

[4] *Istoria învățământului din România*, coord. C.C. Giurescu, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971, p.40-42; P. P. Panaitescu, *Petru Movilă. Studii*, ediție îngrijită de Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Székely, Editura Enciclopedică, București, 1996, p. 52; Ștefan Bârsănescu, *Academia domnească din Iași 1714-1821*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1962, p. 19.

[5] Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 255, 274; *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. I, editate de Ioan Caproșu și Petronel Zahariuc, Editura Dosoftei, Iași, 1999, p. 352, p. 363-364, p. 365-369, p. 364, p. 376, p. 376-381, p. 381-383.

[6] *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. I, p. 475-477; vol. II, p. 122-124, p. 182-184, p. 256-257, pp. 257-258, p. 258-259, p. 268-274, p. 393, p. 394-395, p. 401-402.

[7] A.D. Xenopol, *Memoriu asupra învățământului superior în Moldova*, Tipografia Națională, Iași, 1885, p. 10; V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800-1864*, vol. I, Imprimeria Statului, București, 1892, p. 12.

[8] *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, p. 579-580.

[9] *Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu Hurmuzaki*, vol. XIV, partea I, p. 242, p. 323.

[10] *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III, p. 268-276.

[11] V.A. Urechia, *op. cit.*, vol. IV, p. 23-25; *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. VI, p. 332-335.

[12] *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. VI, p. 642-645.

[13] Ștefan Bârsănescu, *op. cit.*; Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile domnești din București și Iași*, Editura Academiei, București, 1971.

[14] Mihail Guboglu, *Catalogul documentelor turcești*, vol. I, București, 1960, p. 282-283.

[15] V.A. Urechia, *op. cit.*, vol. IV, Imprimeria Statului, București, 1900, p. 231.

[16] Theodor Codrescu, *Uricariul*, vol. XVI, Tipografia Buciumul Român, Iași, 1887, p. 410-412.

[17] Dumitru Pompeiu, *Monografia Liceului „Național" din Iași*, Tipografia „Dacia" Iliescu, Grossu & Comp., Iași, 1906, p. 74; V.A. Urechia, *op. cit.*, vol. I, p. 118; *S J.A.N.I.*, Colecția Litere „Gheorghe Asachi", Litera O, dos. 0-130, fila 32-33; Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. VII, p. 171-175, 182-185.



Alexandrina Topîrceanu (1893–1982)
Instantaneu realizat de **George Topîrceanu**
(negativ pe sticlă aflat în patrimoniul Muzeului „G. Topîrceanu" Iași)

Inspectorul Topîrceanu

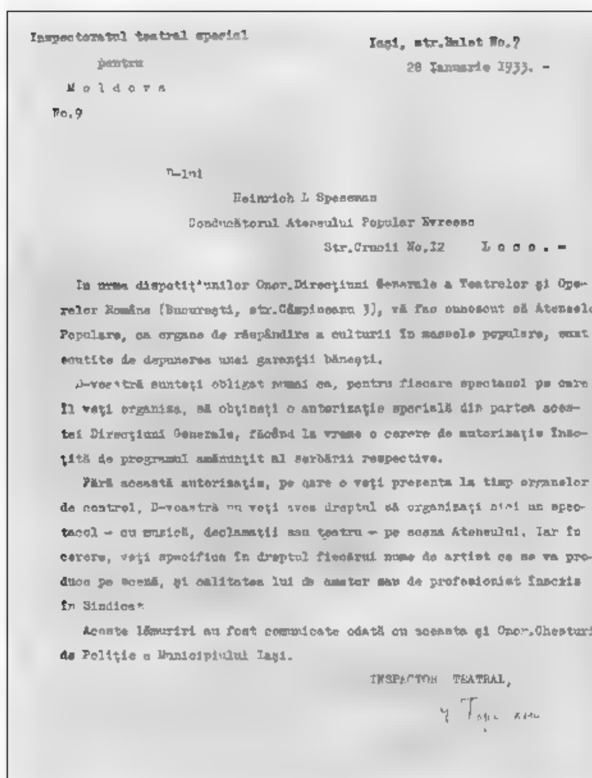
În patrimoniul Muzeului Național al Literaturii Române Iași se găsește o adresă din partea inspectorului teatral G. Topîrceanu către Heinrich L. Spessman, conducătorul Ateneului Popular Evreiesc.

Devenit, în 1929, inspector al artelor, G. Topîrceanu va fi numit, în 1930, prin transformarea Ministerului Artelor în Direcția Educației Poporului, sub conducerea lui Liviu Rebreanu, inspector special al teatrelor din Moldova. Cu toate că nu avea atribuții clar trasate, „își făcea serviciul cu o deosebită conștiinciozitate și, în același timp, cu pasiune. Fiecare suprimare de guvern sau remaniere ministerială aducea suprimarea sau pierderea pentru câteva luni a lefii. Prietenii de la București îl ajutau. Sadoveanu veghea să fie trecut în buget”[1].

În calitatea sa de inspector teatral, lui Topîrceanu i s-a încredințat, pentru o perioadă foarte scurtă de timp, conducerea teatrelor naționale din Chișinău și din Iași. Ca director delegat al Teatrului Național din Iași (decembrie 1933 – februarie 1934), înlocuindu-l pe demisionarul Ionel Teodoreanu, a încercat să instaureze disciplina, îngrijindu-se de spectacole, costume, decoruri, distribuție, precum și de revizuirea vechilor traduceri[2]. Dintr-o mărturie a lui Sandu Teleajen – *Un director de teatru... serios. Note pentru biograful din viitor al lui G. Topîrceanu*[3], aflăm că Topîrceanu se vedea ca un funcționar intransigent și serios: „fiind funcționar de carieră, nu mi-am făcut decât datoria. Am primit un ordin și l-am executat. (...) Eu sunt un om serios”.

Așadar, funcția de inspector teatral nu era pentru Topîrceanu o sinecură[4]. Din textul adresei de mai jos, observăm intransigența funcționarului hotărât să-și facă datoria.

Iulian PRUTEANU



Inspectoratul teatral special
pentru
M o l d o v a
No.9

Iași, str.Balet No.7
28 Ianuarie 1933. -

D-lui
Heinrich L Spessman
Conducătorul Ateneului Popular Evreesc
Str.Crucii No.32 L o c o. -

In urma dispozițiunilor Onor.Direcțiuni Generale a Teatrelor și Operelor Române (București, str.Câmpineanu 3), vă fac cunoscut că Ateneele Populare, ca organe de răspândire a culturii în masele populare, sunt scutite de depunerea unei garanții bănești.

D-voastră sunteți obligat numai ca, pentru fiecare spectacol pe care îl veți organiza, să obțineți o autorizație specială din partea acestei Direcțiuni Generale, făcând la vreme o cerere de autorizație însoțită de programul amănunțit al serbării respective.

Fără această autorizație, pe care o veți prezenta la timp organelor de control, D-voastră nu veți avea dreptul să organizați nici un spectacol – cu muzică, declamații sau teatru – pe scena Ateneului. Iar în cerere, veți specifica în dreptul fiecărui nume de artist ce se va produce pe scenă, și calitatea lui de amator sau de profesionist înscris în Sindicat.

Aceste lămuriri au fost comunicate odată cu aceasta și Onor.Chesturi de Poliție a Municipiului Iași.

INSPECTOR TEATRAL,
G. Topîrceanu

Inspectoratul teatral special pentru Moldova
No. 9

Iași, str. Ralet no. 7
28 ianuarie 1933

D-lui Heinrich L. Spessman
Conducătorul Ateneului Popular Evreiesc
Str. Crucii no. 12

În urma dispozițiilor Onor. Direcțiunii Generale a Teatrelor și Operelor Române (București, str. Câmpineanu 3), vă fac cunoscut că Ateneele Populare, ca organe de răspândire a culturii în masele populare, sunt scutite de depunerea unei garanții bănești.

D-voastră sunteți obligat numai ca, pentru fiecare spectacol pe care îl veți organiza, să obțineți o autorizație specială din partea acestei Direcțiuni Generale, făcând la vreme o cerere de autorizație însoțită de programul amănunțit al serbării respective.

Fără această autorizație, pe care o veți prezenta la timp organelor de control, D-voastră nu veți avea dreptul să organizați nici un spectacol – cu muzică, declamații sau teatru – pe scena Ateneului. Iar în cerere, veți specifica în dreptul fiecărui nume de artist ce se va produce pe scenă, și calitatea lui de amator sau de profesionist înscris în Sindicat.

Aceste lămuriri au fost comunicate odată cu aceasta și Onor. Chesturii de Poliție a Municipiului Iași.

INSPECTOR TEATRAL,
ss. G. Topîrceanu



George Topîrceanu
(carte poștală din patrimoniul Muzeului „G. Topîrceanu" Iași)

[1] Mircea Handoca, *Pe urmele lui George Topîrceanu*, Editura Sport-Turism, București, 1983, p. 165.
[2] *Ibidem*, p. 166-167.
[3] *Amintiri despre G. Topîrceanu*. Antologie și prefață de Silvia Popescu, Editura Junimea, Iași, 1987, p. 191.
[4] Mircea Handoca, *op. cit.*, p. 165.

Topîrceanu vine la Iași...

Încă din 1909-1910, George Topîrceanu poartă o amplă corespondență cu Garabet Ibrăileanu, *spiritus rector* al mișcării și revistei „Viața românească", urmare publicării unor texte (poezie, cronică literară). *Răspunsul micilor funcționari, Odă sobei mele, Balada chiriașului grăbit, Romanța automobilului* și alte poeme intră în atenția publicului prin revista ieșeană, care avea deja circulație în toată țara. Pas cu pas, prin corespondența cu Ibrăileanu, pe teme foarte diverse (literare, culturale, sociale etc.), Topîrceanu se simte, sufletește, mai apropiat Iașului, deși era născut, crescut și educat pe caldarâmul Bucureștiului.

Venirea lui Topîrceanu la Iași, în noiembrie 1911, și rămânerea sa definitivă aici, e oarecum atipică tendinței epocii, când, de obicei, cei din „provincie" migrau masiv în capitală.

Din corespondența amintită, redăm două fragmente din scrisorile lui Topîrceanu către Ibrăileanu, prin care se poate înțelege opțiunea poetului pentru Iași, înainte de a fi fost vreodată aici.

Discuția pe această temă apare în multe scrisori, inclusiv în răspunsuri de la Ibrăileanu, dar se înțelege că Topîrceanu nu vine doar într-o vizită la Iași, fiind invitat pentru a cunoaște redacția și apoi să rămână la „Viața românească", așa cum se crede, ci „premedita", împreună cu Ibrăileanu, această schimbare de destin, care i-a fost mai mult decât fericită.

La Iași, Topîrceanu a devenit Poetul, cum obișnuia să-i spună Sadoveanu...

Liviu APETROAIE

Nămăești, 9 august 1911

Mult aș vrea să fiu și eu în Iași, să-mi fac facultatea: – nu s-ar găsi vro ocupație pentru mine pe acolo?

Al d-voastră cu devotament, G. Topîrceanu

*

2 septembrie 1911

Domnule Ibrăileanu,

Vă mulțumesc din tot sufletul pentru bunătatea cu care mi-ați răspuns. Mai mult decât alte motive – aceste însușiri de adevărați oameni mă atrag la Iași. În București e un mediu foarte antipatic, pentru anumite firi. Și nu mai pot de bucurie când mă gândesc că s-ar putea să vin și eu pe acolo, mai aproape de d-voastră.

În privința deslușirilor materiale, vă răspund că mă mulțumesc cu ce veți găsi. Numai să fie ceva sigur și să-mi permită a da din când în când și pe la facultate.

Ioana BUJOREANU

Ștefan G. Boțoiu, director de teatre naționale

Născut în 1888, la Craiova; avocat; poet (autor al volumelor *Poezii*, Craiova, 1909, și *Ferdinandiada. Poemul României Mari,* un act în versuri, Craiova, 1939), epigramist, gazetar (a înființat ziarul „Chemarea" în 1928), publicist; om de teatru; director al Teatrului Național din Craiova în trei perioade: aprilie – august 1922; de la 15 august 1927 la 1 februarie 1928; între septembrie 1942 și septembrie 1944. Director al Teatrului Național din Iași în perioada refugiului de la Sibiu. A absolvit liceul „Carol I" din Craiova în 1909; Facultatea de Drept din București (1914), membru al Baroului de avocați Dolj începând cu anul 1915.

Așa ar arăta, sub formă de fișă, viața unui personaj interesant, Ștefan G. Boțoiu.

La deschiderea stagiunii 1922-1923, ca director al Naționalului craiovean, Ștefan G. Boțoiu este implicat într-o serie de scandaluri care nu fac decât să adâncească nemulțumirile legate de lipsa fondurilor bugetare, absolut necesare pentru supraviețuirea instituției. Ca urmare a unei anchete cerute Ministerului de resort, este obligat să demisioneze din funcție. (Ioan Massoff vorbește despre „comportarea neserioasă" a celui vizat de reclamații.) La 21 octombrie 1922, este numit un nou director, în persoana juristului Grigore Drăgoescu. Se spune că fostul director angajează presa locală într-o campanie de denigrare a noului numit.[1]

Pe 15 august 1927, Ion Dongorozi, directorul Naționalului craiovean își prezintă demisia. Al. Lapedatu, Ministrul liberal al Cultelor și Artelor, îl numește în postul vacant pe Ștefan G. Boțoiu, „avocat și publicist". Peste o săptămână de la numire, un incendiu distruge până la temelie clădirea Teatrului Național. Se pierd, în incendiu, arhiva, decorurile, costumele, tablourile, obiectele de valoare ale Teatrului. Ca soluție de avarie, se amenajează cinematograful Modern, care va găzdui lung timp de acum înainte producția Teatrului Național. Meritul este al noului director, care s-a preocupat asiduu de acomodarea sălii de cinematograf la necesitățile unui teatru, contribuind cu o sumă de bani consistentă la fondul de construcție a clădirii. La 23 decembrie 1927, stagiunea se deschide la Sala Modern, cu feeria *Trandafirii roșii* de Zaharia Bârsan. De altfel, Ștefan G. Boțoiu s-a arătat interesat de promovarea dramaturgiei românești de valoare – pe lângă *Trandafirii roșii*, sub directoratul său s-au reprezentat cu succes texte meritorii, precum *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale și *Meșterul Manole* de L. Blaga. Din repertoriul universal a promovat piese importante: *Dansul morții* de Strindberg, *Nora* de H. Ibsen, *Livada de vișini* de A. P. Cehov, *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski, *Hoții* de Schiller, *Oedip rege* de Sofocle.

A organizat turnee frecvente în Oltenia – la Tg. Jiu, Petroșani, Corabia, Caracal. La 15 ianuarie 1928, craiovenii inaugurează o stagiune permanentă la Timișoara, oraș fără o trupă de teatru. „Prezența la Timișoara va fi o contribuție hotărâtoare la întemeierea Teatrului de Vest", observă Al. Firescu.

Din păcate, de numele directorului se leagă și un scandal „monden": administrația Teatrului fusese găzduită la Palatul Prefecturii din Craiova, dar Prefectul convoacă Inspecția Generală a Teatrelor să ancheteze scandalul izbucnit („neputând expune sălile Palatului Administrativ (...) la asiduitățile galante ale d-lui director").[2] Raportul comisiei de anchetă prezidate de scriitorul Ion Marin Sadoveanu observă lipsa de competență și mai ales de seriozitate a directorului Ștefan G. Boțoiu. Este acuzat și de faptul că publicul craiovean și-ar fi exprimat indignarea, ignorând activitatea Teatrului. Drept urmare, la 1 februarie 1928 avocatul director își prezintă demisia; va fi înlocuit de criticul literar D. Tomescu.

În 1935, o hotărâre nedreaptă și neinspirată a diriguitorilor (liberali) de la București atrage desființarea Naționalelor din Cernăuți, Chișinău și Craiova (1 aprilie 1935), din motive financiare, legate de criza economică pe care o traversa România. În aceste condiții, atât de vitrege pentru trupa craioveană, avocatul și publicistul Ștefan G. Boțoiu pledează insistent, profitând de relațiile politice pe care le are în capitală, pentru redeschiderea Teatrului, într-o clădire unde mai funcționase.[3] Avocatul duce o campanie prin presă, ține legătura cu actorii care se constituiseră în *Asociația dramatică a actorilor craioveni*, convinși că nu trebuie să cedeze. Meritul esențial care îi revine lui Ștefan G. Boțoiu este acela de a fi convins mulți oameni de afaceri din zonă, industriași și moșieri prosperi, oameni politici, să militeze pentru reînființarea Teatrului Național din Craiova. Unul dintre aceștia a subscris cu o contribuție substanțială pentru vremurile de criză. Avocatul, fost director de Teatru, a angajat actori și funcționari pe schema Teatrului înainte de a fi fost aprobat bugetul acestei instituții și a pus la dispoziție o parte din averea personală în acest scop. Până în zilele noastre riscul financiar pe care și l-a asumat Ștefan G. Boțoiu nu a fost recunoscut. Încăpățânat, încrezător în dreptatea cauzei pentru care se luptă, avocatul a redactat împreună cu un grup de oameni inimoși un memoriu care a fost înmânat șefului Statului, prin intermediul unui general de vază, craiovean de origine. În respectivul memoriu se afirma, iarăși cu mari riscuri, că Teatrul își va deschide stagiunea cu forțe proprii dacă statul nu-i va aloca fonduri. Decizia mult-așteptată de redeschidere a Teatrului Național din Craiova este datată 24 octombrie 1942. Pentru a convinge autoritățile de seriozitatea demersului, noul director Ștefan G. Boțoiu a definitivat proiectul de repertoriu care cuprindea 58 de titluri (s-au montat numai 13).

Este atent la constituirea trupei: în afară de vechii actori devotați instituției, noul director aduce artiști de valoare de la București și Cluj.

Deschiderea festivă a reînviatului Teatru Național din Craiova a avut loc la 29 noiembrie 1942, când s-au reprezentat actul al III-lea din *O scrisoare pierdută* și actul al II-lea din *Hoții* de Schiller (la matineu). În seara aceleiași zile s-a jucat *Meșterul Manole* de Lucian Blaga. Au urmat *Cuiburi sfărâmate* de Sandu Teleajen și Adrian Pascu, *Vlaicu Vodă* de Alexandru Davila, *Mușcata din fereastră* de V. I. Popa, *Acolo, departe* de Mircea Ștefănescu, *Într-o vară la moșie* de Aurel și Lucia Șerbănescu, *Nu sunt vinovat*, melodramă de italianul Luigi Chiarelli, *Omul de zăpadă* de A. de Hertz, *Se face ziuă* de Zaharia Bârsan și *Profesorul Klenov* de K. Brenson. În ciuda eforturilor de redresare financiară, salariile artiștilor erau plătite când și când, Teatrul era lipsit de costume, de mobilier, de un sprijin material corespunzător. Din pricina sărăciei, directorul Ștefan Boțoiu le cerea, la sfârșit de decembrie 1942, lui Lucian Blaga și lui Tudor

Mușatescu să renunțe la jumătate din tantiemele ce li se cuveneau. Inspectorul teatrelor, descins de la București, profesorul Al. Ciorănescu, constată la 9 iunie 1944 că Teatrul Național din Craiova are de suferit din cauza frecventelor bombardamente aeriene; publicul speriat calcă din ce în ce mai rar la Teatru, instituția rămâne deschisă până la 25 iunie 1944 (pentru a nu demoraliza populația). De vină pentru starea precară a Teatrului, arată inspectorul, este direcțiunea aflată în criză de autoritate: „directorul, foarte bine intenționat în fond, nu are nici o experiență a vieții teatrale, nici libertatea de acțiune și nici fermitatea care s-ar cere în acest post”[4]. Se solicită urgent o remaniere a principilor, cât și a personalului de conducere.

Stagiunea 1944-1945 începe sub directoratul lui Ștefan G. Boțoiu cu poemul *Cocoșul negru* de Victor Eftimiu, dar la 20 octombrie 1944, după cereri insistente adresate Direcției Generale a Teatrelor, directorul demisionează, în locul său fiind numit profesorul și publicistul Tiberiu Iliescu. Fără părtinire, stagiunea 1942-1944 poate fi considerată una de referință pentru politica repertorială. Dar anul 1944, cu un director la cârmă care nu e deloc pe placul noilor diriguitori politici, atrage acuzații, ba chiar defăimări fără acoperire împotriva lui Ștefan G. Boțoiu. (Un ziar craiovean de tristă amintire lansează lozinca „Boțoiu încearcă să fure patrimoniu Teatrului!”)

După trei directorate (nelipsite de momente dramatice), la Teatrul Național din Craiova, avocatul și publicistul Ștefan G. Boțoiu este numit de Victor Eftimiu, directorul general al Teatrelor, la cârma Teatrului Național din Iași aflat în pribegie la Sibiu. Prin decretul semnat de Mihai Ralea, Ministrul Artelor, din 25 aprilie 1945, Ștefan Boțoiu se pune în disponibilitate; în locul său, la conducerea Teatrului Național din Iași numindu-se profesorul universitar Iorgu Iordan. Este evident că presiunile politice lucrează pe toate planurile. Ștefan G. Boțoiu este epurat din Baroul de avocați Dolj în anul 1948 pentru „atitudine antidemocratice”. Cere să fie reprimit, întrucât epurarea echivala cu o condamnare la moarte prin înfometare, după ce a fost deposedat și de casă și alte bunuri și a rămas fără pensie. Avocatul nu se lasă și trimite la Ministerul justiției un denunț despre ilegalitățile din Barou. După acest denunț, Ștefan G. Boțoiu va fi condamnat la închisoare în 1957. Dovada cea mai revoltătoare a prigonirilor la care este supus fostul director este alungarea lui (în sensul cel mai concret al cuvântului) din clădirea Teatrului, la 19 noiembrie 1955, când se sărbătorea centenarul Teatrului Național din Craiova. La 29 iunie 1950 i se interzice să participe la festivitățile din sala Teatrului.

Pentru opțiunile sale politice, a fost condamnat la ani grei de temniță, în 1957, și a murit în închisoarea din Gherla, la 18 noiembrie 1958.

---

[1] Vezi Ioan Massoff, *op. cit.*, vol. V, Editura Minerva, București, 1974, p. 370-371.

[2] Vezi Ioan Massoff, *op. cit.*, vol. VI, p. 179.

[3] Informațiile pentru perioada 1942-1958 le-am preluat din cartea lui Alexandru Firescu și Constantin Gheorghiu, *Lumini din culise (Fața nevăzută a scenei)*, Editura Aius, Craiova, 2003, p. 36-39.

[4] Idem, p. 217

Dionisie VITCU

O săptămână sub mantaua lui Birlic

Era spre sfârșitul stagiunii teatrale din Piatra Neamț și toată lumea din teatru se pregătea să plece în vacanță. O stare de nervozitate și de agitație cuprinsese majoritatea actorilor care terminaseră stagiul obligatoriu de trei ani. Circula vestea că teatrele bucureștene scot posturi la concurs pentru tinerii actori. Vestea părea să fie *zvon* și tocmai asta adusese trupa într-o stare de neliniște. Secretul era cunoscut de toți dar nimeni nu-l spunea cu glas tare. Directorul teatrului, Ion Coman, care la fiecare sfârșit de stagiune se confrunta cu situații neplăcute găsea metode să potolească spiritele, și reușea să-și păstreze câțiva actori la care ținea foarte mult. Mai scăpau de sub tutela lui câte un actor sau actriță, dar pe majoritatea reușea să-i mai țină o perioadă până când Sandu Lazăr și Edy Covali aduceau înlocuitori, uneori mai buni. Avea grijă să facă promisiuni tentante pe care le onora la timp dar și putea să împiedice participarea la concurs a cuiva pe care și-l dorea să rămână în echipă. *Organiza* turnee de o săptămână exact în perioada când se țineau concursurile. Învățați cu disciplina, ne feream de pedepsele aspre care se aplicau în teatre pentru actorii indisciplinați. Și, ca să dea strălucire și greutate *evenimentului* programat, în turneu, invita un mare actor al Teatrului Național din București.

Împăcați cu ideea că *trebuie* să mergem în turneu și că banii de concediu îi vom primi în ultima zi a stagiunii, nu mai devreme, așa cum eram obișnuiți, ne pomenim într-o dimineață în fața Teatrului cu o limuzină din care coboară un domn scund-mărunțel, într-un costum gri deschis cu o pălărie asortată, semănând izbitor cu artistul cunoscut nouă, Grigore Vasiliu Birlic. După ce și-a salutat prietenul care-l adusese, a adăugat ceva ce noi n-am auzit, dar hohotul de râs al celui de la volan ne-a confirmat bănuiala că avem în fața noastră chiar pe marele comic. Printr-un reflex școlăresc, ca atunci când intră *proful* de matematică în clasă, ne-am ridicat de pe banca unde obișnuiam să ne întâlnim înainte de spectacol. Înclinând ușor capul, a răspuns salutului nostru fără să ne privească și a intrat în Teatru. Sosirea lui Birlic la Piatra Neamț a declanșat o mulțime de presupuneri, dintre care cea mai ciudată era: *gata, îl schimbă pe Coman, vine Birlic director.* Zvonurile s-au stins repede și frământările noastre s-au potolit când a apărut distribuția spectacolului de turneu; cu invitat de onoare Artistul Poporului Grigore Vasiliu Birlic. La secretariatul literar, Edy Covali, unul dintre principalii ctitori ai Teatrului Tineretului, ne-a pregătit întâlnirea cu cel mai mare artist comic al românilor. Edy Covali, cărturar instruit și priceput teatralist, i-a pus la dispoziție marelui actor bucureștean câțiva artiști tineri care să-i poată *ridica la plasă.* Ținând seama și de calitățile fizice ale ilustrului comedian, trebuia găsiți actori potriviți care să se armonizeze scenic cu maestrul și i-a găsit. Theodor Danetti, Sorin Lepa și *povestitorul* întâmplării. Pătrunși de importanța evenimentului ne-am pregătit în mod profesionist, cu grijă și emoție, întâlnirea cu Birlic în fața publicului. Se punea întrebarea: *alături de Birlic, eu mă mai văd, ce mă fac*? Teama de a nu dezamăgi, de a nu rata *mo-*

mentul şi, mai ales, de a nu ne face de ocară şi de râs faţă de colegii care n au fost aleşi în distribuţie, ne dădea insomnii. Scenariul adus de Birlic se compunea din două piese într un act: *Recomandaţia*, o piesă franţuzească, în traducerea artistului, şi *Restaurantul*, un text al cărui autor îl bănuiesc a fi chiar Birlic. O săptămână, zi de zi, repetam cu Edy Covali şi noapte de noapte repetam cu ochii închişi până adormeam. Visam replicile. Voiam să nu mi găsească cineva niciun defect în ce priveşte memorarea textului care este *baza* teatrului. Este o vorbă mai veche: *dacă spui vorbele şi nu dărâmi decorul eşti artist*.

Trecuse o săptămână. Într o dimineaţă, la teatru l am întâlnit pe Edy Covali plimbându se pe holuri la braţ cu maestrul Birlic, asigurându l că i a pus la dispoziţie cei mai talentaţi actori. Cuminte, cu lecţia învăţată, aşteptam *momentul*, clipa când trebuia să intru în dialog scenic cu artistul la care n aş fi îndrăznit să visez. Aşteptând să înceapă repetiţia şi aflându mă în apropiere, îl urmăream pe celebrul *histrion* şi îi auzeam frânturi de vorbe, *i auzi ia, ce spui monşer, cum le zici dumneata bobocule* şi râsul gâlgâitor al lui Edy îl provoca pe actorul de comedie. Culorile gri din îmbrăcămintea lui dădeau farmec făpturii scunde cu oleacă de pântec. Costumul de vară, cravata asortată cu buline albe, pantofii maro, cu pălăria ştrengăreşte pe o sprânceană îmi aminteau de *Donald*. Cu ochişorii ca două mărgeluţe jucăuşe, la rădăcina unui



Grigore Vasiliu Birlic

năsuc prelung, încadrată de obrăjori care se contractau sau relaxau după comenzi invizibile ale unui suflet dăruit anume celui care avea să întruchipeze atâtea figuri omenești în lumea mirifică a teatrului românesc. Glasul său ușor tubat-gutural era într-o armonie perfectă cu chipul său de *bibelou*. Renumele, Grigore Vasiliu și l-a căpătat chiar de la începutul carierei când a venit de la Teatrul Național din Cernăuți la București și a jucat celebrul contabil din piesa *Birlic*. În lumea artiștilor, în compania marelui Ion Iancovescu, era *brelocul* acestuia.

După o scurtă vizită la director, *o comisie* pentru vizionare a coborât în scenă și-n decorul pregătit de Mihai Mădescu am făcut prima și ultima repetiție cu marele artist. Nimic deosebit. Birlic *știa textul și-a vrut să ne verifice*. A doua zi a început turneul din Bicaz pe valea Bistriței, până la Bacău, la Grădina de vară. N-am dormit toată noaptea înainte de spectacol. Mă așteptam *să reluăm, să țipe regizorul tehnic, Birlic să se enerveze*. Nimic din toate acestea.

Spectacolul de la Bicaz era organizat matineu și seara. Cu sufletul la gură și cu inima strânsă de emoție așteptam confruntarea în fața publicului și mă temeam de eșec. Eram în a treia stagiune și mă pretindeam oleacă de artist. *Dacă mă fac de râs îmi iau lumea-n cap. Ar fi fost mai bine să refuz rolul*. În ziua spectacolului, Casa de cultură a sindicatelor din Bicaz era plină ochi cu elevi de toate vârstele din orășelul de la poalele Ceahlăului. Artiștii Teatrului Tineretului erau cunoscuți și unii dintre noi erau socotiți *vedete*, aveam fanii noștri printre școlari. O dată la două săptămâni era programat un spectacol de comedie al Teatrului Tineretului și se înțelege de la sine că eram recunoscuți pe stradă, opriți de copii cărora le dădeam autografe.

Îmbrăcat în *costum de ospătar* așteptam în culise cu o oră înainte, spectacolul de matineu, care însemna un fel de *repetiție generală*, căci spectacolul de seară era *totul*. Știam textul, cum se spune în teatru, *dumnezeește* și chiar replicile maestrului Birlic. Sosise *clipa*.

Sala clocotea în vacarmul dezlănțuit de copiii care se fugăreau, alergau țipând și râzând printre scaune. Zadarnic încercau învățătoarele care însoțeau grupurile de școlari să facă liniște. S-a auzit bătaia *gongului de turneu*, – un disc de la o mașină agricolă, al cărui sunet de tigaie spartă a iritat sala. Fluierături, aplauze, țipete, bocănituri din picioare au inflamat atmosfera. Birlic aștepta la intrare în culise.

Eram timorat, gâtuit de emoție și mă plimbam prin decor, îngrozindu-mă de ce se poate întâmpla. Îl vedeam pe marele artist cum își țuguia buzele și-și înălța sprâncenele la zgomotul de dincolo de cortină. Un scâncet ascuțit de scripet neuns însoțea deschiderea cortinei. Sala, în loc să se potolească, a luat *foc*. M-am folosit de un truc practicat în teatru. Am călcat un *spraiț* în spatele unei mese și-o pocnitură ca un foc de armă a potolit atmosfera. Printre mese cu tacâmuri și pahare îmi făceam de lucru – *joc francez* – așteptând *clientul*. Timid, șovăitor, intră un omuleț căutând cu priviri blajine ceva. S-a întors din drum și-a ridicat pălăria în semn de salut, și-a șters fruntea cu dosul palmei și a mormăit ceva de neînțeles. Privindu-l am uitat replica. A încercat să spună ceva și ca și cum s-ar fi fript cu o gură de cafea, a zis *pot să vă deranjez cu o întrebare*. Am așteptat câteva secunde ca sala să izbucnească în aplauze, așa cum ar fi trebuit să se întâmple, dar nimic... *Luați loc*, am zis. O cascadă de râsete, ropote de aplauze, bocănituri din picioare, fluierături ca la concertele de muzică ușoară, m-au făcut să tresar. În clipa aceea am crezut că l-au descoperit pe maestrul Birlic, dar reacția sălii *m-a gratulat pe mine*.

Maestrul, așezându-se pe scaun după ce s-a asi-

gurat că masa nu are defecte și nu-l trage curentul, s-a apucat să studieze lista de meniu. Pe chipul său atât de expresiv puteai pricepe nu numai gustul dar și mirosul mâncărilor și băuturilor ce le-ar fi poftit. Spectatorii matineului nu erau pe aceleași coordonate cu arta marelui comic pentru că *nu-l cunoșteau*, în schimb la replicile mele *hăhăitul, aplauzele și bătutul din picioare* în semn de *admirație* făceau să mă rușinez de ilustrul meu partener de scenă. Observându-i o privire care nu făcea parte din relația scenică a personajului, *am intrat la o idee*. Fiind aplaudat mereu și la fiecare replică, mă rușinam că Birlic era ignorat și m-am dus cu gândul că sunt victima unei odioase farse. La final de spectacol Birlic mi-a spus să vin în cabină, la el. După ce am dat câteva autografe unui grup de copii, timp în care îmi făceam planul cum să mă dezvinovățesc de *succesul avut*, timid, șovăielnic am bătut la ușa cabinei maestrului. *Nu-i voie, a strigat cineva*. Un vlăjgan care stătea după o perdea pe un taburet s-a ridicat în picioare și s-a apropiat de mine. *Domnul artist Birlic se concentrează și domnul director Coman mi-a poruncit să nu las pe nimeni să se apropie de el și să-l agreseze. M-a chemat dumnealui*, am replicat eu. Fără să bată la ușă, a intrat și după câteva secunde mi-a spus *vă așteaptă*. Copleșit de emoții am intrat. S-a ridicat și a venit în întâmpinarea mea cu o lumină senină pe față. Cred că mă albisem așteptând *judecata* lui. Inima îmi bătea zgomotos în urechi și așteptam *reproșurile*, dar nu s-a întâmplat așa. M-a invitat să iau loc și mă privea lung. *Ai să stai în cabină cu mine*. N-am înțeles atunci, cum înțeleg acum, ce onoare mi se făcuse. Au urmat întrebări, *când am terminat IATC-ul, cu cine am învățat, ce profesori am cunoscut*... și eu răspundeam scurt și cu precizie, ca la examen. *Dacă aș fi director azi, azi te-aș angaja în trupa mea și să nu uit, după spectacol, diseară, ești invitatul meu.*

Dacă la matineu copiii nu-l *cunoșteau* pe Birlic, seara s-au schimbat lucrurile. Lumea bună a orășelului de munte, Bicaz, n-a pierdut ocazia să-l admire și să-l aplaude pe minunatul comic al Teatrului Național din București. Primit cu ropote de aplauze și cascade de râs la intrarea în scenă, Birlic se simțea în largul lui și eu, o spun cu modestie, m-am dovedit un bun *ridicător la plasă* marelui artist. La final, sala, în picioare, nu mai contenea furtuna de aplauze, din care o părticică simțeam că-mi aparține și mie. După spectacol m-am grăbit să-mi schimb costumul de scenă și să-mi aștept *colegul* la ieșire așa cum mi-a cerut. M-am grăbit, dar eram deja așteptat. *Mergem să mâncăm ceva*. Am înlemnit. Banii ce-i aveam în buzunar nu mi-ar fi ajuns să fac față. Cu un pas în urma lui Birlic, ca un cățel plouat, am intrat în singurul restaurant din Bicaz. Ne-am așezat la o masă și șeful de sală a și apărut cu lista de meniu. *Ce vrei să mănânci*, m-a întrebat maestrul. Știind ce bani am, i-am răspuns *că am mâncat acasă. Ei lasă, o friptură pentru colegul meu, cu garnitură, salată și ce mai aveți voi, înainte de asta o ciorbiță de burtă și o bere bună să ne aduceți. Pentru mine un cașcaval și două felii de pâine prăjită, eu nu beau nimic pentru că sunt răcit.*

Personalul restaurantului adunat la oficiu de servire, se înghesuia, pândindu-l și admirându-l pe marele artist, oaspetele lor de onoare. Două ospătărițe, ca două furnicuțe, au venit în fugă să-i ceară un autograf. Am văzut atunci uimitoarea transformare în lumină a chipului omulețului pe care îl aveam în față, admirând tinerețea și gingășia celor două codane. Când șeful de sală ne-a pus nota de plată pe masă m-am ridicat și am scos din buzunar bancnota boțită ce o aveam, să se vadă că *plătesc eu* consumația. *Lasă, monșer, ești invitatul meu*. Maestre, nu mă jigniți, am *mârâit* eu. Birlic a făcut ochii mari, s-a ridicat, a lovit cu palmele masa de-au sărit în aer tacâmurile și cu

un glas răguşit a strigat de-a răsunat restaurantul *eu te jignesc pe dumneata, eu te jignesc?*. Am înlemnit. Nu m-aşteptam la o astfel de reacţie. Îl priveam şi mi se părea că-mi vorbeşte un *monument*. Mi s-a năzărit că l-am ofensat pe *Costăchel Gudurău*, pe *Dandanache*, pe *Spiridon Biserică*, pe *Spirache*, pe *Varlam*... mi se părea că-l văd în *Două loturi*, în *Directorul nostru*, în... dar nu puteam să râd. Eram contrariat de reacţia momentului. Mă întrebam ce prostie am spus de s-a supărat artistul la care n-aş fi îndrăznit să-i trec pe dinainte. Birlic a plătit consumaţia, a dat bacşiş şi autografe şi-a pus pălăria pe-o sprânceană şi-a părăsit sala în aplauzele celor de faţă. Eu, ruşinat, în urma lui, mergeam zicându-mi în gând, *dracu m-a pus să vin la restaurant*. Cineva în spatele meu m-a bătut pe umăr şi mi-a zis: *foarte frumos momentul, brava, putea să fie mai lung*. Cei care au văzut reacţia lui Birlic au fost convinşi că anume s-a organizat un *moment artistic*. A doua zi, când l-am întâlnit pe maestru, aşteptam să-mi facă din nou reproşuri, dar nu. Parcă nu se întâmplase nimic cu o seară înainte.

Succesul pe care l-am avut în Bicaz, la matineu, nu s-a mai repetat. Birlic era cunoscut peste tot, adorat şi admirat de toată lumea. *Sub mantaua lui*, săli arhipline au confirmat popularitatea marelui artist şi abilitatea organizărilor de spectacole ale renumitului animator de teatru Ion Coman. Succesul s-a dovedit a fi de casă, prestigiu şi de notorietate a Teatrului Tineretului.

Dacă în scenă Birlic iradia lumină şi stârnea râsul prin atitudini, gesturi simple, mimică şi prin ştiinţa de a da textului virtuţi, valenţe şi nuanţe, fără a suprasolicita comedia, în culise şi în cabină la teatru era trist. Un om trist şi uneori mi se părea chiar întunecat. Se schimba când respira aerul scenei, lua înfăţişarea şi identitatea eroului comediei în care ar fi impropriu să spun că juca. Trăia. Ca partener de scenă, la rangul lui, n-avea *hachiţe* de vedetă, cu *metode de-a te ţine* cu spatele la public, sau să te împiedice să-ţi etalezi calităţile personale. Dimpotrivă, am simţit ajutorul marelui artist de a-mi da curaj şi aripi.

Spectacolul de la grădină, din Bacău, a însemnat sfârşitul turneului din vara anului 1967 făcut pe valea Bistriţei. Şansa care am avut-o de a juca alături de marele artist Grigore Vasiliu Birlic se leagă de alte întâmplări fericite pe care le-am trăit în profesie, alături de figuri celebre ale Teatrului Românesc. Cu Ştefan Ciubotăraşu, Dina Cocea, Nicolae Sireteanu, Marietta Sadova, Draga Olteanu, Dem Rădulescu, Sanda Manu, Horia Popescu, Lucian Giurchescu... am cunoscut satisfacţii care mi-au îmbogăţit viaţa şi mi-au adus multe clipe de fericire.

Am părăsit, în seara aceea de vară năbădăioasă, cabina maestrului Birlic mulţumindu-i şi totodată cerându-mi scuze pentru *întâmplarea* de la restaurantul din Bicaz, de care s-a făcut că nu-şi aminteşte.

Când am deschis uşa să părăsesc încăperea m-a strigat *stai, să-ţi dau ceva*. A scos o poză, *o amintire de la mine*. I-am mulţumit şi am coborât privirea pe poza cu scrisul tremurat al maestrului... *cu mult drag lui Vitcu Dionisie de la un* artist *altui* artist *în amintire*, iar pe verso fotografiei, *cu toată dragostea talentatului Dionisie Vitcu căruia îi prevăd un viitor strălucit* şi... a semnat în original (ca să-l parafrazez pe Nenea Iancu) *Grigore Vasiliu Birlic 22/ VI 967*.

Ce diplome, ce premii şi ce laude ar avea valoare mai mare ca acest *document olograf* primit la început de drum de la marele artist! *În amintire*, port ca un talisman imaginea maestrului cu mândria că am jucat alături de el şi m-a preţuit.

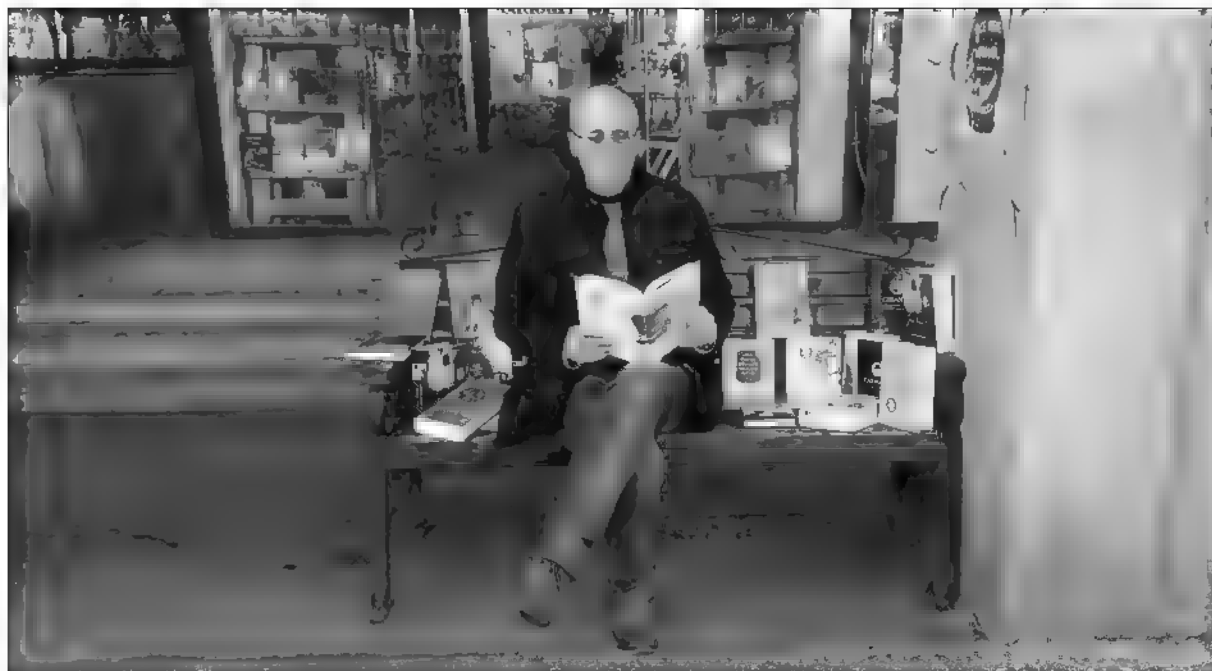
Eugen BENEA

„Cartea pe bancă"

Sub titulatura „Cartea pe bancă", am lansat un proiect menit să reînvie pasiunea pentru citit, să promoveze așadar lectura în rândul tinerilor care să redescopere aventurile pe care o carte răsfoită le poate oferi. Plimbându-mă zilnic prin parcurile din târgul Ieșilor, am remarcat că sunetul filelor de carte a fost înlocuit de bătăile frenetice pe ecranul telefoanelor și al tabletelor tinerilor captivi în mrejele tehnologiei.

Am decis astfel să pornesc eu însumi într-o aventură și în vara lui 2015 am lansat conceptul „Cartea pe bancă", prin plasarea unui volum pe o bancă situată în parcul din fața Teatrului Național „Vasile Alecsandri" Iași. Nu am dat importanță la momentul respectiv, dar întâmplarea a făcut ca volumul de carte să fie *O hotărâre dificilă* de Wilhelm Adam, descriind poate frământările interioare și parcursul viitor al acestui proiect. Timp de o săptămână, am continuat să înfrumusețez băncile din Iași, mai precis pe cele din Parcul Copou și Expoziției, cu o carte, abordând tematici diverse, provocând trecătorii la reacții dintre cele mai incitante. Cei ce aveau să îndrăznească a deschide coperta volumului întâlneau îndemnul „Citești! Dăruiești! Las-o pe o bancă!", cu mici completări pentru a înțelege cum pot transmite ideea mai departe.

În pofida rolului jucat de tehnologie vis à vis de pasiunea pentru citit, și anume acela de inamic al imaginației, promovarea acestui concept am realizat-o



tot prin intermediul rețelelor de socializare, încropind o pagină oficială, unde am continuat postarea de poze cu titlurile cărților și indicii ale locurilor unde pasionații de lectură puteau găsi volumul mult așteptat.

Păsările au aripi și pot călători oriunde pentru a dobândi libertatea, dar oamenii au cărți în loc de aripi, perindându-se astfel nu numai în alte lumi, ci și în labirintul sinelui.

Pasionați de lectură sunt pretutindeni, iar eu doream înmagazinarea a cât mai multor reacții ale trecătorilor ce se perindă prin parcurile din țară, astfel încât am pornit într-un turneu în cadrul căruia am lăsat mai multe volume pe băncile avide de cultură din Târgu Mureș, Borsec, Sibiu, Sighișoara, Brașov, Curtea de Argeș și Sinaia.

Derularea proiectului era planificată până la sfârșitul verii, mai exact începutul lunii septembrie, datorată în principal capriciilor vremii, dar s-a ivit ideea promovării pasiunii de a citi și în alte spații neconvenționale precum spații comerciale, locuri publice amenajate, tramvaie, trenuri...

La data de 1 octombrie, o întâlnire neașteptată și bineprimită cu tinerii de la TramClub Iași – cei care au personalizat tramvaiele Literaturii – a deschis calea unei colaborări promițătoare. Astfel, grație lor, am lansat în premieră în România *prima bibliotecă pe șine, **„Biblioteca din tramvaiul Literaturii"***, pe 4 decembrie 2015. Pe 22 decembrie am lansat cea de-a doua bibliotecă pe șine, inițiativă bine primită de călătorii ieșeni.

Călătoria cu trenul poate fi uneori anevoioasă, dar o carte este mereu bine primită. Entuziasmați au fost astfel și călătorii din trenurile ce au plecat către Cluj și București, care au beneficiat de lectură din lunile noiembrie și decembrie 2015.

A avea prea multe cărți nu este o problemă, dar a nu avea destule rafturi, îți poate da de gândit.... În acest sens, luna lui Gerar a surprins iubitorii de lectură cu o lansare inedită – ***Prima bibliotecă dintr-un hotel din România***, mai exact Hotel Select Iași. La data de 29 ianuarie acolo și-au găsit locul peste 80 de volume din diverse genuri literare.

1 februarie a întâmpinat bucureștenii cu lansarea proiectului și pe băncile din parcurile capitalei, volumele regăsindu-se în Parcul Grădina Icoanei și în cel din fața Teatrului Național „I.L. Caragiale".

Puțin câte puțin, s-au adunat 500 de volume itinerante. Am încercat atragerea prin moduri cât mai inedite a cititorilor către esența proiectului, fie prin a-i aștepta la un ceai ce te îmbie la lectură în cafeneaua ArtGeorgies – Cartea din cafenea, fie prin ascultarea emisiunii de la Radio Hit – Metropola Hit – în fiecare luni, unde pot câștiga o carte, parte a proiectului. Mai mult, din luna octombrie 2015, în fiecare vineri, am derulat concursul „Dai like și câștigi", în cadrul paginii oficiale de pe rețeaua de socializare Facebook. Au fost împărțite astfel 15 cărți la prietenii proiectului din Iași, Galați, București, Vatra Moldoviței, Hațeg etc.

Nu în ultimul rând, doresc să le mulțumesc celor care s-au alăturat acestui demers cultural și au sprijinit inițiativa mea: editurile Adenium, Polirom, Nemira, Trei, Litera și Librăria Humanitas – Piața Unirii, Iași. De asemenea, multe donații au venit de la prieteni care au dorit să rămână anonimi și cărora le sunt recunoscător pentru că mi-au împărtășit înclinația pentru lectură.

„Cartea pe bancă" va continua să își surprindă cititorii prin lansarea unui proiect amplu, pentru perioada verii; iubitorii de lectură și prietenii acestei inițiative se vor reîntâlni de această dată pe băncile tuturor parcurilor din marile orașe ale țării, oferindu-le. Călimara imaginației rămâne deschisă, pregătind noi și nebănuite aventuri....

Raluca Elena GOLEȘTEANU

Capitale simbolice în lumi periferice. Iașul și Cracovia în secolul al XIX-lea

„– Și unde mergeți dumneavoastră?
– La Iași.
– Să nu fie peste graniță?
– În Moldova.
– Dar pașaport aveți?".

„Locuitorul Cracoviei se distinge printr-o... temperanță judicioasă și absența înclinației către izbucniri și expansiuni emoționale".

[...] Pentru a ajunge la momentele definitorii care au influențat transformarea acestor orașe, din capitale provinciale sau regionale, în entități nevoite a-și căuta și inventa etichete alternative, este totuși necesar să „cădem în timp", dacă ne este permisă această aluzie la cunoscuta sintagmă cioraniană. Astfel, redăm în cele ce urmează principalele repere socio-istorice care au însoțit drumul celor două orașe până în modernitate, dar și contextul în care s-a petrecut conversia *istoriei* în *memorie*, adică acele întâmplări cheie care au facilitat ulterior compensarea prin simbolism cultural a lipsei succesului politic. În cazul Iașului ne referim la stadiile parcurse între anii 1859-1862 sub semnul a ceea ce numim acum unificarea politică și administrativă a celor două Principate; în cazul Cracoviei vorbim de procesul de liberalizare cunoscut sub denumirea de autonomie a Galiției, care a început în Monarhie încă din anii '60, și a fost etichetat ca atare odată cu Constituția din 1867[1].

Fără a intra în detaliatele polemici istoriografice cu privire la întemeierea și atestarea orașului Iași, semnalăm aici că, după cum arată documentele păstrate, orașul a fost menționat pentru prima oară într-un privilegiu comercial din octombrie 1408 al lui Alexandru cel Bun acordat negustorilor lioveni, unde așezarea era definită ca punct de vamă pe ruta comercială către Cetatea Albă[2] (ulterior cunoscută ca Akkerman). Etimologic, toponimul *Iași* se pare că derivă de la cuvântul „iasi", denumire dată de către slavii răsăriteni unei populații sarmate[3], de origine indo-europeană, alanii, ce s-ar fi stabilit în regiune încă dinainte de perioada Marilor Migrații; acest popor și așezarea lor pe locul actualului oraș sunt menționate în scrierile vestitului cronicar polonez de secol XV, Jan Długosz[4]. În accepția istoricului N.A. Bogdan, cuvântul este derivat de la latinescul *ias*, „scut de săgeți" și are legătură cu soldații romani, lucrători la minele din zonă[5]. În secolul al XVI-lea, Iașul devine capitală a Moldovei, după ce domnitorul Alexandru Lăpușneanu a mutat aici, de la Suceava, scaunul domniei.

Cracovia, *Kraków* în poloneză, „orașul lui Krak" în traducere, unde Krak este numele legendarului conducător al lehiților, un trib al slavilor vestici, a fost atestat încă din secolul al VII-lea[6]. Peste două secole era deja menționat ca important centru comercial, devenind în același timp și nucleul viitorului stat polonez. Orașul a fost aproape în întregime distrus în timpul migrației mongole din 1241[7]. Înainte de

aceasta, însă, Cracovia devine un principat, care, împreună cu cel de Sandomierz, vor alcătui, începând cu secolul al XII-lea şi până la partiţia Poloniei de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, cea mai coezivă unitate administrativă de pe teritoriul Federaţiei[8]. În secolul XIV, Catedrala de la Wawel găzduia prima încoronare a unui cap al Regatului Polonez, cea a lui Ladislau I, cel Scund, Duce de Cuiavia[9].

Pe lângă rolul comercial menţionat deja (evident, Cracovia, ca membră a Ligii Hanseatice, avea o poziţie net avantajată în comparaţie cu mai provincialul Iaşi care nu beneficia de atâtea privilegii şi scutiri de taxe), ambele oraşe au reprezentat în Evul Mediu importante centre religioase şi educaţionale. Iaşul a îmbinat aceste două funcţii, iar exemplul cel mai spectaculos este dat de şcoala românească înfiinţată de domnitorul de secol al XVII-lea, Vasile Lupu, în cadrul aşezământului religios construit tot sub patronajul său, Trei Ierarhi (cunoscut în timpurile mai vechi ca Treisfetite)[10]. Un conducător politic ce poate fi asemuit unei personalităţi a Renaşterii, Vasile Lupu a revoluţionat capitala moldovenească la nivel vizual (biserica menţionată prezintă o îmbinare, unică în ţară, de stiluri precum cel bizantin, gotic pe filieră transilvană) şi spiritual (a înfiinţat şi o tipografie la Treisfetite, a introdus în Moldova învăţământul în limba latină, în timpul domniei sale s-a tipărit prima carte de pravile româneşti)[11].

Adăugăm puterii comerciale şi semnificaţiei politice a Cracoviei din acea perioadă, influenţa religioasă pe care oraşul o avea graţie faptului că era reşedinţa Episcopatului regiunii Poloniei de Sud (aşa numita Małopolska), dar şi a altor teritorii precum cele ale Częstochowei, Radomului şi Lublinului[12]. Odată cu evenimentele de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, Cracovia îşi pierde autonomia şi însemnătatea religioasă care va fi, parţial, recuperată de abia în 1889, când titlul medieval de Prinţ Episcop va fi restaurat, însă la nivelul unei dioceze obişnuite[13]. *Brandul* oraşului, fără doar şi poate, îl constituie Universitatea Jagiellonă înfiinţată în secolul al XIV-lea de către regele Kazimierz al III-lea, reformatorul statului polonez de atunci. Ca şi în cazul Episcopatului, partiţia Federaţiei va declasa Universitatea, transformând-o dintr-un centru de excelenţă educaţională (era a doua ca vechime şi prestigiu în Europa Centrală, după Universitatea Carolină din Praga), într-o „aripă provincială, numărând 500 de studenţi şi un corp academic mediocru"[14].

În perioada modernă, cu excepţia evenimentelor ce au tulburat deopotrivă şi Muntenia, precum ocupaţiile consecutive ale puterilor implicate în conflictele din zonă (austriecii, ruşii, turcii)[15], Revolta Eteristă din 1821, Revoluţia de la 1848, Iaşul a avut un trai de târg patriarhal, trezit din torpoare doar de frenezia vreunui bal dat de către vreun consul important acreditat la Iaşi sau de către una dintre familiile de patricieni ale oraşului, precum Roznovenii, Sturdzeştii, Cantacuzineştii, care doreau să intre în graţiile uneia sau alteia dintre puterile cu influenţă în Principat la acel moment.

În stilul irezistibil cunoscut, Alecsandri descrie urbea Iaşilor în secolul al XIX-lea. Cuvântul de ordine este contrastul, pe orice plan s-ar întâlni el: vizual, al mentalităţilor, al cutumelor, al naţionalităţilor. Oraşul poziţionat romantic între dealuri, vii şi păduri te uimeşte cu o arhitectură necunoscută, dată de o îmbulzeală de palate şi biserici, ce sugerează privitorului un conflict al Vestului cu Estul, aşa cum pe străzile sale, hainele largi orientale par exotice în raport cu cele strâmte, europene, „ciubotele roşii" se retrag în faţa „încălţămintei de vax", „divanurile late s-au cio-



Iașul în 1788
(litografie)

plit în forme de canapele elegante”, pe scurt, această îmbinare stranie îl face pe autor să comenteze că „Iașii este un teatru curios, decorat cu palaturi și bordea lipite împreună, [iar] actorii lui sunt luxul și sărăcia (...)”, iar pe această scenă, slăbiciunile omenești și nedreptățile sociale precum vanitatea și inegalitatea sunt ambalate într-o poleială de vechi și nou. În acest Turn Babel, diferite naționalități trăiesc cot la cot, pe aceeași stradă: „aici un cofetar italian se lovește de un crâșmar jidov, mai colo un croitor francez se înghiontește cu un ciubotar neamț, mai departe o modistă parisiană dă brațul unui ceasornicar svițer”, lângă „o spițerie nemțească lipită de o tutungerie armenească”, o casă mică și dărăpănată în care asudă meșteșugari evrei este lipită de un magazin impunător plin cu obiecte de lux[16].

În acest haos uman și vizual, în care nota orientală predomina mai degrabă la începutul secolului, Revolta Eteriștilor din martie 1821, finalizată cu invazia ienicerilor din iunie a aceluiași an, au fost evenimente ce au tulburat viața ieșenilor de toate stările și naționalitățile. Intrat din Imperiul Rus în Moldova cu a sa ceată grupată în „Societatea Prietenilor” (Eteria), Alexandru Ipsilanti a reușit să câștige sprijinul militar și financiar al domnitorului Mihail Grigore Șuțu, al mitropolitului Veniamin Costachi, și al boierilor rusofili, pentru cauza greacă, mai exact eliberarea Greciei de sub dominația otomană[17]. Ulterior, gruparea lui Ipsilanti, ce ajunsese în Muntenia între timp, este învinsă de turci, iar aceștia, nimicind trupele eteriste rămase, „trec Iașul prin foc și sabie”, se pare că ienicerii și spahiii au stat la Iași până în octombrie al anului următor, perioadă în care au distrus „gospodăriile boierilor trecuți de partea Eteriei și, fugiți peste granițe, au ars casele și le au transformat în grajduri, prădând magazinele și transformând bisericile în pulberării”[18].

În contextul tulburărilor revoluționare de la 1848, deși jaful nu a atins proporțiile „zaverei”, urmările politice pentru Moldova și elita politică a acesteia au fost incomparabile. În ciuda cenzurii instituite de către autoritățile ruse, în ciuda prezenței efective pe teritoriul Moldovei a celor trei Puteri implicate în conflict, într-un oraș în care toate hotelurile purtau denumirea de *Grand Hôtel*, deși aspectul le recomanda drept mici hanuri rurale, după cum Ion Ghica observă ironic în textul amintit la începutul lucrării[19], 1848 a reprezentat pentru Moldova anul pătrunderii ideilor de libertate, ce vor duce la acea accelerată schimbare a mentalităților într-un decurs temporal



Cracovia
(litografie)

scurt, devenită în sine marca modernizării românești. Expresia prefacerilor ce aveau să vină erau la acea vreme cluburile; saloanele literare, precum cel de la Alecu Balș, unde participa și fostul domnitor Grigorie Ghica; efervescența dezbaterilor și a publicațiilor, precum *Propășirea, foaie științifică și literară*, tipărită de către Ghica în colaborare cu Alecsandri, Kogălniceanu, C. Negruzzi[20]. Simplu spus, Principatele, deoarece evenimentele din capitala Moldovei le vizau pe amândouă, au făcut din acel moment un pas înainte pe calea constituționalismului, ce a debutat cu Regulamentele Organice, document cu nete valențe inovatoare pentru viața politică și publică românească, chiar dacă aplicat de către o putere ce nu avea, în fond, ca program, liberalizarea principatelor Danubiene.

Viața anodină de provincie nu poate fi în niciun caz atribuită locuitorilor Cracoviei de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, începutul secolului al XIX-lea, deși poate o categorie a acestora, aristocrații, au dorit-o și au cultivat-o pe întinsele lor moșii din vecinătatea Cracoviei. Contextul internațional și voința imperiilor vecine teritoriilor poloneze au conspirat la a da poveștii cracoviene un curs tumultos în anii în care în Vestul Europei începuse modernizarea vieții politice și a sferei publice.

Așadar, în 1772, în urma primei împărțiri a Federației Polono-Lituaniene, Cracovia a revenit administrației habsburgice, implicate la acel moment în procesul de reformare a instituțiilor și a popoarelor de sub controlul său, fenomen ce este asociat politicii iluministe inițiate de Maria-Thereza, însă implementate ca program guvernamental de către fiul acesteia, Josef al II-lea. Natural, orașul își pierde din funcțiile politice și religioase deținute mai înainte, însă recuperează oarecum la nivel de prestigiu odată cu includerea sa în cadrul efemerului Ducat al Varșoviei (1809-1815)[21], construcție de inspirație napoleoniană, care a avut intenția de a reda unei părți a teritoriului polonez autonomia politică. Deși acest aranjament se dovedea mai degrabă benefic Varșoviei, care se bucura de organe suverane și, implicit, de auto-guvernare, realități de neconceput în cadrul politicilor de tip represiv ale autocratismului rus, cu care Varșovia se confruntase înainte și se va confrunta și mult timp de atunci încolo, Cracovia a putut să își mențină un statut neutru, nefiind nevoită să decadă la condiția de provincie, avută dinainte. În curând, acest început promițător va avea baze mai largi grație Congresului de la Viena (1815), evenimentul internațional care lichidează cu moștenirea politică liberală napoleoniană, re-instaurând guvernările de tip autoritarist în regiune, dar care, pentru Cracovia, va concepe un statut privilegiat. Cu denumirea oficială de „Orașul Liber Cracovia"[22], acesta va beneficia de înlesniri comerciale, fapt care va duce rapid la dezvoltare economică în baza schimburilor de produse cu teritoriile vecine, cehe, austriece, ungare, cu Silezia, cu Regatul polonez. Se deschid reprezentanțe ale unor magazine din aceste teritorii; din 1818, Cracovia va avea propriile oficii vamale, ceea ce va facilita descărcarea și plata diverselor produse la nivel local (ex. Prusia și Austria importau grâne din regiunile limitrofe orașului precum era Sandomierz; revoltele anului 1830 din Imperiul Rus, și, implicit, materia primă de care armata rusă avea nevoie, au înlesnit Cracoviei exportul de produse la prețuri mari[23]). Urmările la nivel social vor fi imediate și semnificative: va lua avânt burghezia orășenească (bancherii, proprietarii de imobile și magazine), dar și categoria meșteșugarilor; evreii din Kazimierz, districtul evreiesc, vor primi la rândul lor drept de negoț liber[24]. Burghezia, vorbitoare de fran-

ceză în viața particulară și dornică să își amenajeze locuința cu ultimele achiziții importate de la Londra, Hamburg sau Paris[5], va fi și cea care va acționa legal în sprijinul conectării feroviare a Cracoviei la centrele comunicaționale esențiale ale continentului; calea ferată ce lega Varșovia de Viena trecea prin Silezia și Częstochowa, ocolind Cracovia[26]. Dealtminteri, absența conexiunii de cale ferată dintre Rusia și Małopolska[27], situație ce a durat pe întreaga perioadă a partițiilor, ducând la izolarea acesteia din urmă, va avea consecințe ce se vor resimți inclusiv în perioada interbelică. Pe de altă parte, conectarea de mai tîrziu, în anii `50, a Cracoviei la părțile de Vest ale Imperiului, mult mai industrializate, va avea ca rezultat invadarea pieței locale cu mărfuri mai ieftine, subminând economia cracoviană și sub acest aspect[28].

Perioada prosperă descrisă va ajunge la apus în 1846, când, în urma sângeroaselor revolte țărănești ce au cuprins întreaga regiune de sud, autoritățile austriece au decis încorporarea Cracoviei și a zonelor limitrofe în administrația proprie. Pentru oraș, aceasta însemna desființarea tuturor privilegiilor economice dobândite mai înainte, reintroducerea pașapoartelor pentru locuitorii săi, pe scurt, recăderea în statusul de provincie. Cu mijloacele comunicaționale și administrative restrânse, Cracovia devenea o periferie în cadrul unei regiuni ce se afla ea însăși la periferia economică și civilizațională a Imperiului Habsburgic[29]. Nu este de mirare deci că până și populația orașului va scădea în această epocă.

De parcă acest lucru nu era îndeajuns, doi ani mai târziu, în contextul represiunii severe conduse de către armata habsburgică în teritoriile situate de ambele părți ale râului Leitha, cu scopul de a înăbuși focarele revoluționare cristalizate în orașele mai mari, Cracovia este bombardată[30]. Guvernul autoritarist ce vine la putere la Viena imediat după evenimentele lui 1848 ia măsuri de germanizare a administrațiilor locale, fiind implicit vizată și Cracovia, unde Universitatea și organele juridice rămase suferă influențe de aceeași natură[31].

Construirea de granițe „spirituale" are un corespondent și în lumea fizică, astfel, datorită poziției sale strategice, Cracovia fiind situată în apropierea frontierelor Imperiului Habsburgic cu Prusia dar și cu teritoriile de sub control rusesc, va asista în 1850 la construirea de fortificații pe teritoriul său, într-o vreme când marile orașe europene, inclusiv Viena, își desființau propriile ziduri de apărare pentru a favoriza dezvoltarea urbană[32]. Astfel, Cracovia devenea un oraș-garnizoană, cu un număr semnificativ de militari comasați local, și cu cele mai importante monumente-simbol ale națiunii poloneze înconjurate la propriu de ziduri de cărămidă[33].

Revenind pentru puțin timp la aspectul general al celor două orașe în chestiune, este bine de nuanțat că torpoarea pe care o menționam cu referire la boierimea moldoveană ce pare că își marca viața în așteptarea următorului bal nu este o etichetă ce se poate aplica întregii societăți. Asemeni oricăror alte orașe europene ale vremii, Iașul și Cracovia experimentau recurente incendii, epidemii de holeră (Moldova se confrunta cu un episod chiar în timpul vizitei lui Carol întreprinsă în regiune, imediat după venirea acestuia în Principate), sau alte probleme demografice și urbane.

Cu o populație de 65.745 de locuitori conform recensământului din 1859[34], deși autorul, N. A. Bogdan, avertizează că această cifră trebuie privită cu precauție deoarece Iașul nu avea nici până către sfârșitul secolului un birou statistic specializat, estimările făcându-se prin aproximare, sau superficial în cazul

declarațiilor ambigue ale alogenilor în ce privește etnia și confesiunea, în timp ce Cracovia număra, conform recensământului din 1869, 49.835 de locuitori[35] (fără personalul militar de alte etnii campat aici), ambele orașe prezentau în perioada menționată aspectul modest al unor adunări neregulate de case, înecate în praf din cauza lipsei pavajului corespunzător. Cum spun Alecsandri în scrisoarea către prietenul său Kogălniceanu[36] sau Rudolf Suțu în evocarea Iașului natal[37], glodul ulițelor nu se mai usca din primăvară până în toamnă, acoperind hainele trecătorilor și făcându-i să aprecieze încă o dată mai mult aspectul capitalelor europene „civilizate", sperând că într-o zi străzile și instituțiile propriei urbi vor reflecta ordinea existentă, deopotrivă în traiul și în constituția mentală a locuitorilor. De altfel, și jurnalistul francez Fr. Damé, aclimatizat Bucureștiului, povestea cum contemporanii săi locuitori ai capitalei se vedeau nevoiți ca, pe timp de ploaie, să ia trăsura pentru a trece strada...

Deși în timpul Regulamentelor Organice, s-au implementat măsuri timide, precum îmbunătățirea stării străzilor, deschiderea de piețe publice[38], în cea mai mare parte a secolului al XIX-lea, condiția generală a Iașului poate fi caracterizată prin intermediul acelorași realități descrise în cazul Cracoviei de scriitori și alți observatori sociali. La jumătatea secolului al XIX-lea, aceasta suferea de un dezechilibru endemic între numărul caselor construite și progresia exponențială a populației; în districtul evreiesc, existau cazuri în care până la zece oameni locuiau într-o singură cameră[39]. Dacă adăugăm acestui fapt lipsa apei curente (tot în cartierul evreiesc, numai o treime din case posedau surse proprii de alimentare cu apă[40]) și a unui sistem de canalizare, înțelegem recurența epidemiilor de tot felul, din care holera făcea ravagii. Construcțiile erau preponderent din lemn[41], ceea ce făcea ca incendiile să fie o realitate a zilei, cu urmări dezastruoase. În Iași, secolul al XVIII-lea a fost martorul unor incendii... la fiecare trei ani, iar acestea au apărut cu regularitate până către... 1910. În Cracovia, pe lângă alte evenimente de gen, incendiul din 1850 a distrus o bună parte a centrului vechi (cam 160 de case[42]), iar reconstrucția acestuia a durat 15 ani.

O descriere a acestor orașe, așa cum puteau fi văzute mai degrabă din stradă decât de la ferestrele caleștilor aduse de la Viena, nu poate trece cu vederea cartierele evreiești ale acestor două orașe, fie și datorită faptului că populația de confesiune mozaică alcătuia o comunitate semnificativă numeric, reprezentată proporțional în anumite domenii precum comerțul, meseriile; în ciuda acestei realități, cartierele evreiești funcționau pe principiul ghetoului, având restricționat accesul în alte părți ale orașelor (ex. centrul). Conform estimărilor, procentul populației israelite din Iași se ridica în 1899 la peste 40% din totalul populației[43], adică, la un total de 78.067 locuitori, 39.441 erau evrei[44]. Aceștia s-au stabilit încă din secolul al XV-lea în jurul unei sinagogi (actuala Sinagogă Mare), în ceea ce s-a numit mai târziu Târgul Cucului, o zonă aflată la marginea dinspre răsărit a Iașului[45]. Se ocupau în special cu comerțul ambulant și micile meșteșuguri precum croitoria, cizmăria. Numărul lor tot mai crescut, ca urmare a venirii multor familii refugiate din Galiția și din Rusia, în urma persecuțiilor și pogromurilor de acolo, a determinat autoritățile moldovenești să le recunoască prezența la nivel de comunitate pe teritoriul orașului, cum este cazul hrisovului lui Ioniță Sturza din 1823[46]; tentativele legale au fost însoțite și de politici asimilaționiste, precum prevederile Regulamentului Organic din 1834 care îngăduia accesul evreilor la școlile

publice cu condiția abandonării straiului tradițional[47] (caftanul, purtat în special de către evreii veniți din Galiția).

În cazul evreilor din Cracovia, procentul acestora se ridica la 35%, conform recensământului din 1869, iar majoritatea lor erau comasați în deja menționatul district numit Kazimierz. De abia Constituția din 1867, prin care se acorda largă autonomie etnică câtorva naționalități componente ale Monarhiei, îi recunoștea pe evrei ca grup confesional, însă nu ca grup etnic distinct[48]. În Cracovia celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, ei încep să aibă vizibilitate publică.

Comunitatea iudaică a evoluat în acest oraș în două sfere: una constituită din evreii bogați care trăiau propriu-zis în oraș, iar cealaltă compusă din artizani și mici comercianți care locuiau în districtul Kazimierz[49]. Evident, pentru categoria din urmă, posibilitatea de a pleca din Kazimierz pentru a se stabili în centrul Cracoviei era un deziderat de viață. În 1910, 11.6% din populația care locuia în vilele din centrul orașului era de origine iudaică[50]. Evoluțiile economice și cele la nivel de percepție a spațiului public au făcut ca centrul orașului să primească noi funcții, comerciale, de prestigiu etc… Astfel, aici, s-au stabilit nu numai evreii a căror ocupație era comerțul, ci și practicanții așa-numitelor „meserii liberale", precum doctorii, avocații. Era natural ca negustorul, doctorul sau avocatul care avea așteptări mai ridicate de la propria persoană să dorească să dețină un magazin, cabinet sau oficiu în centrul Cracoviei. Acestor categorii rezidente în partea cea mai afluentă a orașului le putem adăuga pe cea a bancherilor[51]. De regulă, aceștia erau evrei având grad ridicat de asimilare, inclusiv convertiți la catolicism.

Ulterior, către sfârșitul secolului al XIX-lea, realitatea gri descrisă mai sus, dar și spectacolul cotidian al unor populații segregate în funcție de etnie și venit, își vor găsi doritorii să le eradicheze, sau cel puțin să le îmbunătățească. Aceștia vor fi, în cazul Iașului, primarul Nicolae Gane, iar în cazul Cracoviei, omonimul său, Józef Dietl.

În *Amintirile* sale, Radu Rosetti comenta cu ironie confuzia provocată în rândul boierimii în momentul când pe străzile Iașului s-a introdus asfaltul, astfel că birjarii echipajelor lumii bune, „nedeprinși să calce pe o suprafață atât de netedă, lunecau și cădeau întruna"[52]. Celui care a avut inițiativa acestui accesoriu indispensabil al vieții moderne, Nicolae Gane, primar al Iașului timp de mai multe mandate în perioada 1872-1911[53], i se datorează construirea infrastructurii pentru furnizarea apei potabile în oraș, și a celei legate de darea înspre folosința publică a transportului în comun, inclusiv a tramvaiului electric; tot de numele său este legată inaugurarea uneia dintre cele mai reprezentative clădiri publice ale Iașului, Teatrul Național.

Józef Dietl reprezintă un caz de polonizare a unor familii de germani veniți în regiune odată cu anexarea Poloniei de Sud. Dintr-o modestă familie de ofițeri și funcționari în armata și, respectiv, administrația austriacă, J. Dietl este considerat unul dintre cei mai importanți reformatori urbani și sociali ai Cracoviei. El a fost primul primar al orașului odată cu dobândirea dreptului de auto-guvernare, adică după 1866. Programul de îmbunătățire efectivă a vieții cotidiene a locuitorilor, care a inclus pavarea străzilor, iluminarea acestora cu gaz, construirea sistemului de canalizare și aprovizionare cu apă curentă[54], a fost secondat cu succes de proiectele sale de introducere a principiilor de egalitate socială, în sprijinul cărora Dietl s-a aflat pe întreaga perioadă a

activității sale publice. El a încercat să atenueze antagonismele existente între diferitele categorii sociale[55], aristocrație, industriași pe de o parte, „lumpen-proletariat”[56] sau pur și simplu oameni nevoiași a căror unică speranță era emigrarea, fiind conștient că societatea vremii sale oferea un cadru în care o clasă socială de mijloc, care să facă legătură între categoriile de mai sus, practic nu exista. Dietl a militat fervent pentru formarea acesteia prin crearea de asociații cu statute clare, prin intermediul cărora membrii să își cunoască drepturile[57]. A fost un susținător al comunității evreiești, pledând pentru justiție socială, inițial prin acordarea de drepturi, iar apoi prin asimilarea acestora[58].

Cum este deseori cazul evenimentelor istorice importante, înainte de a fi învăluite în aura de mit care le permite să călătorească prin ani și să se adreseze diferitelor generații, există un stadiu în care cronologia lor sau aspecte esențiale ale naturii lor alunecă în plan secund, în timp ce detalii nesemnificative sunt împinse în prim-plan. Motivul, pe lângă cel dat de axioma că fiecare epocă își are propria citire a istoriei, este greu de identificat, fiind probabil vorba de un proces diacronic similar celui întâlnit în etimologie, când apare coruperea sensului inițial al unui cuvânt.

Astfel, ceea ce în istoriografia română a fost definit simplist drept Unirea de la 1859, în realitate a reprezentat un proces ce s-a desfășurat pe perioada a mai multor ani (1859-1862) și a culminat cu acțiunea separatistă de la Iași din aprilie 1866. În cadrul acestui proces, în plus față de strămutarea instituțiilor reprezentative de la Iași la București, fapt care este subliniat îndeosebi când se vorbește despre Unire, au existat momente în care aceste instituții au funcționat în paralel, asumându-și prin urmare o simbolistică proprie, sau, din contră, au existat momente când s-a produs vid de putere, din confuzia iscată asupra atribuțiilor fiecăreia, și, mai ales, asupra relației dintre local și central. Întreagă această tranziție și-a găsit expresia în viața de zi cu zi a locuitorilor Iașului. Schimbările de pe piața imobiliară locală, schimbările din viața privată, recognoscibile în cazul balurilor, traiului cotidian al familiilor de patricieni, schimbările de la granița dintre privat și public (apariția/proliferarea cluburilor altele decât politice), schimbările din viața publică (grădinile, parcurile), toate acestea vin să completeze tabloul a ceea ce a însemnat transformarea Iașului din capitală a unui Principat în oraș secund al unui stat nou format.

Procesul mutării administrației și a altor instituții reprezentative la București a avut ca prim simptom emigrarea către capitală a unor largi categorii sociale ieșene. De la boierime dornică să ocupe un loc în ierarhiile nou formate, și până la oameni modești, în căutare de o viață mai norocoasă sub noile auspicii instituționale[59], Bucureștiul a atras speranțele dar și animozitățile iscate din dificila sarcină a acomodării psihice și profesionale la un mediu ce multora, după cum am văzut cazul boierului care se plângea de cinismul bucureștenilor, li se părea străin, și, prin urmare, diferit.

Această schimbare demografică a avut multe implicații pentru viața locală și a fost vizibilă, cum este de așteptat, la nivelul vieții familiilor boierești cunoscute. Posesiunile lor imobiliare și-au pierdut din valoare pe o piață instabilă, iar unii dintre aceștia, care au ales să rămână în Iași, au ajuns falimentari. Palatul Sturdza din „ulița” Golia, dintre acele „vechi palate boierești ipotecate și răsipotecate de stăpânii lor, foștii dregători domnești scăpătați lângă blazoanele ruginite după mutarea capitalei la București”[60], este un

bun exemplu în acest sens. Deşi parte din familiile rămase la Iaşi după 1859, precum „Bălşăştii, Beldimăneştii (...), Cantacuzineştii, Ghykuleştii, (...), Mavrocordăteştii (...), Sturdzeştii, Suţeştii[61] au încercat să ducă traiul de dinainte, ce implica şi „a ţine casă deschisă"[62], dar şi risipă sau chiar vicii[63], statutul lor nu l-a mai putut egala pe cel anterior.

Această pierdere în statutul social şi prestigiul politic, căci casa reprezenta pentru aceste familii şi locul în care se încheiau alianţe politice şi, totodată, măsura calităţilor moştenite de la strămoşii faimoşi, şi care, în cele din urmă, constituia o recomandare în sine pentru poziţiile publice deţinute, a fost compensată întrucâtva de proliferarea altor genuri de evenimente, atât în spaţiile private, cât şi în cele publice. În primul caz ne referim la baluri; prin organizarea acestora în marile case boiereşti, prin somptuosul decorului şi opulenţa vestimentaţiilor şi a dineurilor[64], high-life-ul ieşean a încercat să le transforme în expresia mândriei lezate a elitei locale, ce se considera nedreptăţită în raport cu noua stare de lucruri. Evenimentul care a făcut legătura între fala trecutului şi speranţele prezentului, parcă prefigurând decăderea ce anii următori o vor aduce, este marele bal dat în cinstea alegerii lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al ambelor Principate. Balul a costat 3000 de galbeni, adică „preţul unei moşii de mărime medie"[65], şi a întruchipat aşteptările pe care elita politică locală, simpatizantă a lui Cuza, le avea de la regimul acestuia. Ulterior, în lumea mondenă rămasă după plecarea celor interesaţi la Bucureşti, capul de afiş al balurilor va fi ţinut de boierimea rusofilă, anti-unionistă, precum cunoscuţii Rosetti-Roznovanu.

În al doilea caz, ne gândim la grădinile şi parcurile publice[66], spaţii care au preluat din funcţiile domeniului privat prin aceea că au oferit posibilitatea fostelor personaje politice ale Iaşului de a se expune, de a reitera statusul lor de „clasă diriguitoare", fie şi la nivel simbolic. Însuşi actul plimbării cu trăsura „era o modalitate de a marca distanţa socială dintre boieri şi restul categoriilor sociale"[67], astfel, spaţii precum grădina Socola dovedindu-se neîncăpătoare pentru aceste echipaje, au cedat locul unor grădini mai potrivite cu această funcţie de reprezentare, precum Copoul.

Însă cele mai interesante fenomene ale tranziţiei Iaşului de la statutul de capitală la cel de oraş de provincie, asigurând reconversia de la identitatea politică la cea culturală, despre care vorbeam la începutul acestui articol, sunt cluburile, conferinţele populare şi saloanele literare. Ne vom referi în special la primele, deoarece există o întreagă literatură legată de rolul saloanelor literare în emanciparea naţională a ţărilor Europei Centrale şi de Est, şi în cristalizarea culturii moderne, în special în societăţile aflate sub regimuri autocratice[68].

Cluburile, înfiinţate, după cum consideră unii istorici, de către ofiţerii ruşi în ultimul deceniu de domnie a fanarioţilor[69], iniţial au reprezentat un loc de afirmare a statutului social, având în vedere că erau destinate exclusiv membrilor, masculini, ai familiei domneşti. În perioada de interes, cluburile, precum cel întemeiat de beizadea Grigore Sturdza, deşi populat de boierimea conservatoare activă politic în ultimele decade, se dorea „un loc de petrecere pentru lumea elegantă"[70], care să reitereze rolul Iaşului ca arbitru al stilului de viaţă de tip occidental în tânăra lume românească de pe atunci. Cel mai cunoscut club din această categorie este, însă, Jockey Club, întemeiat în 1862[71]; în statut îi era menţionată menirea: „societate de încurajare pentru îmbunătăţirea rasei cailor din România"[72]. Aşadar, cultul masculinităţii era

suplimentat de o convivialitate (ex. se discutau ultimele știri din cele mai cunoscute ziare europene ale timpului) marcată de transgresarea barierelor sociale (aici au început să vină și reprezentanți ai burgheziei în formare). Cel mai important însă, prin participarea a tot ce avea Iașul „mai inteligent, mai cult, mai frumos"[73], Jockey Club intenționa să semnalizeze Bucureștiului, mai ales că acesta din urmă a avut mai târziu propriul Jockey Club, că urbea moldavă nu se lasă cu nimic mai prejos decât capitala, ba chiar este cu un pas înaintea acesteia în ce privește „arta traiului civilizat".

În ce privește conferințele populare, sau prelecțiunile, cum erau numite în epocă, este îndeobște știut că Titu Maiorescu a fost unul dintre pionieri la acest capitol. În februarie 1863, în sediul Băncii Moldovei, în fața unui public format din cele mai elegante doamne ale Iașului și cei mai în vogă profesori[74] ai Universității nou-înființate, s-au expus idei ce făceau furori în lumea științifică occidentală. Prelegerile publice au devenit o instituție în sine deoarece au patentat strategia promovării ideilor și persoanelor emitente prin intermediul editurilor, tipografiilor, librăriilor, fapt care a dus la formarea unei audiențe constante în ce privește autorii aclamați ai Europei momentului, Darwin, Spencer, Feuerbach sau Schopenhauer, dar, mai ales, *au pus Iașul pe harta intelectuală a tânărului stat român*. Pe scurt, poate că în Iași nu se mai făcea politică la zi, însă se făcea cultură de nivel european.

Toate aceste discrepanțe, dileme și conflicte mocnite acumulate în perioada de după 1859 și-au găsit punctul de maximă intensitate în cadrul revoltei separatiste din 3 aprilie 1866[75]. Aceasta a izbucnit în ziua în care se organiza la Iași, și în toată țara, referendum pentru numirea unui principe dintr-o dinastie străină, ca urmare a loviturii de stat din februarie 1866, când Cuza fusese forțat să abdice. Coordonarea acțiunii separatiste a arătat că a existat o coagulare prealabilă a unor personalități locale, sub forma unei „Partide separatiste ieșene"[76], și chiar a existenței unor cluburi de dezbatere legate de ieșirea Moldovei din cadrul actului unionist de la 1859. Motivul concret al revoltei a fost dat de numirea unor funcționari din administrația centrală care să gestioneze nemulțumirile sociale existente pe fondul unei crize economice cu care se confrunta Moldova de ceva timp[77]. Membrii „Partidei separatiste" considerau că Moldova se „valahizase" și că era la un pas de ruină economică[78]. Ca remediu, ei propuneau re-aducerea la Iași a unor organisme reprezentative precum Curtea de Casație și re-învestirea orașului cu simbolism politic prin stabilirea Iașului ca reședință a viitorului rege, la paritate cu Bucureștiul, dar și cultural-religios[79] (ex. parte a ceremoniei de încoronare să se desfășoare la Iași). Acest act va reprezenta cântecul de lebădă al separatismului ieșean, elita locală depunând efort de atunci înainte pentru a fi cooptată în guvernarea centrală.

În cazul polonez, mitul istoric care a estompat percepția momentului esențial când Cracovia și-a asumat o nouă identitate, și anume cea culturală, este cel al autonomiei Galiției. Cum majoritatea cărților de istorie ce tratează despre teritoriile habsburgice se referă la autonomia Galiției ca un fapt bine stabilit, inclusiv temporal, deoarece începea cu siguranță odată cu 1867, vine oarecum ca o surpriză constatarea faptului că autonomia Galiției nu a existat ca atare, asemeni unui act, ci a fost mai degrabă o înțelegere între autoritățile vieneze și cele provinciale, practic o negociere permanentă, pe durata celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, implicând un



Carol I

complex joc de interese și identități politice. Trebuie avut în vedere că populația majoritară poloneză a provinciei a insistat la Viena pentru drepturi asemănătoare cu cele acordate altor populații „istorice" ale Monarhiei, precum cehii, maghiarii. În plus, polonezii se vedeau prinși la mijloc, fiind nevoiți să își apere drepturile în fața Vienei, însă, în același timp, fiind atacați de minoritățile etnice ale provinciei în baza faptului că și acestea doreau același statut cu cel al majoritarilor, într-un context general în care Viena acționa de multe ori după principiul „divide et impera", luând fățiș apărarea celor considerați mai slabi numeric și cultural. [...]

La finalul discuției noastre, prezentăm două momente cheie din viața celor două orașe, în cazul Iașului, vizita lui Carol I la puțin timp după venirea acestuia în spațiul românesc (1866), iar în cazul Cracoviei, comemorarea figurii legendarului rege medieval Kazimierz Wielki (Cazimir cel Mare), prin ceremonia de înmormântare a sa la Catedrala Wawel, în 1869. Considerăm aceste două evenimente esențiale pentru ilustrarea modului în care elita locală a emis un alt tip de discurs decât cel politic, concret, a învestit orașele în chestiune cu o simbolică alternativă, dându-le un sens spiritual.

La câteva luni de la sosirea sa în Valahia, Carol de Hohenzollern întreprinde în august 1866 o vizită în Moldova, în scopul de a obține recunoașterea sa ca



Cazimir cel Mare

înlocuitor al Principelui Al. I. Cuza, dar, mai ales, de a pacifica această parte a țării care, după cum am precizat, se confrunta cu o serioasă criză economică și cu o pierdere a încrederii (ba chiar contestare deschisă) în ce privește oportunitatea existenței unității politice și administrative dintre cele două Principate. Tânărul Carol va conspecta cele mai reprezentative județe ale Moldovei, și va fi prezentat capilor administrației locale, iar istoricul acestor evenimente va fi redat în *Memoriile* sale povestite de un contemporan, o mărturie la granița dintre ficțiune și adevăr care va face uz de imaginea conducătorului luminat, venit dintr-o țară civilizată, spre a administra treburile unui colț îndepărtat de lume, oriental și aflat în bezna ignoranței[80]. Pe durata călătoriei, sunt dese ocaziile în care acest „martor" al vizitei exprimă această postură superioară prin mențiuni legate de lipsa tradiției educaționale și a misiunii sociale a mănăstirilor, sau prin comentarii referitoare la starea dezastruoasă a drumurilor care legau Sudul de Nordul țării.

Acest simbolism al liderului politic menit să instaureze civilizație se va lovi însă de un simbolism local la fel de puternic, exprimat prin două tipuri de strategii. Așa cum am specificat deja, mișcarea separatistă din aprilie a aceluiași an a însemnat punctul de cotitură al perioadei de tranziție, în sensul că forțele centrifuge, anume cele care contestau actul de la 1859, vor gândi de atunci înainte programele lor politice în termenii constituționali propuși de București (dar care nu au exclus negocierile legate de o autonomie administrativă locală), în timp ce ceilalți reprezentanți ai elitei locale își vor pune toate forțele în tematizarea rolului esențial al Iașului, și, implicit, al Moldovei, în nașterea culturii naționale moderne. Cum, uneori, aceste două tipuri de viziuni au coincis, nu putem spune același lucru despre cea de-a doua strategie, cea care a continuat acțiunea dizidentă.

La nivel simbolistic, suporterii primei strategii și-au făcut cunoscute mesajele prin organizarea unei primiri triumfale a noului conducător, exprimate prin arcuri de triumf ridicate peste Milcov[81], prin vizite la vechile familii boierești locale, și nu în ultim rând, printr-o decorare festivă a Iașului, locul în care Carol va sta șase zile: „echipajul princiar e urmat de nenumărate trăsuri, însuflețirea e nespusă, mai mare chiar decât fusese la București întâia zi de mai; apoape de la fiecare fereastră pe sub care trece convoiul, se aruncă flori tânărului domnitor; (...) iluminație frumoasă a orașului"[82]. Suporterii celei de-a doua strategii au făcut notă aparte în contextul în care „multe palate boierești vechi fac o impresie admirabilă în strălucirea luminilor, numai unul rămâne în întuneric, al familiei Rosnovanu, în mijlocul orașului, tocmai în fața marii curți metropolitane"[83].

Discursul public rostit de către Carol la plecarea din capitala Moldovei va oficializa imaginea acesteia de provincie care „s-a sacrificat în slujba Unirii"[84], contribuind cu resursele sale materiale și intelectuale la această reușită. Așa cum politicienii locali ceruseră în cadrul revoltei din aprilie, Carol I se arată gata de a recunoaște compromisul făcut de provincie prin adoptarea Iașului drept reședința sa a doua... Evident, aceste declarații ale noului domnitor la chiar debutul mandatului său indică importanța acordată Moldovei însă, în special, existența unui proiect deja închegat, și anume cel al consolidării statului unitar român, atât în plan intern, cât și în plan extern.

1869 era un an important pentru Cracovia, și, implicit, pentru întregul teritoriu polonez, deoarece se serbau 300 de ani de la Uniunea de la Lublin, eveniment prin care se oficializase nașterea confederației polono-lituaniene. Acest simbol al întemeierii unuia dintre cele mai puternice state din Evul Mediu târziu, din această parte a Europei, venea cu un plus de greutate în contextul în care, în teritoriul polonez de sub administrația rusă, Insurecția din 1863 provocase din partea acesteia o represiune fără precedent la adresa întregii comunități poloneze, de la intelectualitate și până la țărănimea avută. Acest șoc resimțit în toate celelalte partiții va lua o turnură interesantă în Galiția, deoarece, pe fundalul recentei liberalizări, oarecum oficializate începând cu 1867, dimensiunea națională a chestiunii poloneze putea fi afirmată în spațiul public aici, însă se lovea de rezerva liderilor politici ai provinciei, care, deși de etnie poloneză, nu doreau să strice bunele relații avute cu Viena, acord ce stătea la însăși baza ideii de autonomie, prin urmare de exercitare a dreptului la exprimare în spațiul public.

În această atmosferă a incompatibilității dintre credințele naționale și cele instituționale, are loc la 8 iulie 1869[85] ceremonia de re-înhumare a lui Kazimierz Wielki în cripta regilor din dinastia Wasa din Catedrala Wawel. Simbolismul locului menționat mai înainte, anume acela de *necropolă națională* este îmbogățit de simbolismul persoanei, Kazimerz Wielki fiind liderul politic care a reușit să creeze un stat puternic și coerent din punct de vedere instituțional, consfințit ulterior prin Uniunea de la Lublin, toate acestea într-un cadru în care lupta pentru reîntregirea Poloniei constituia o preocupare curentă. La ceremonie participă toate categoriile sociale și etniile conlocuitoare (ex. alt gest ce evoca multiculturalismul Federației Polono-Lituaniene); orașul capătă un aspect îndoliat prin cadența clopotelor punctând momentele principale ale evenimentului, magazinele sunt închise, casele arborează însemnele doliului[86].

Așadar există în acest caz, practic, o mascare a unei simbolistici naționale cu ajutorul uneia culturale. Cracovia primilor ani ai autonomiei devenise locul în care speranțele de recuperare a independenței puteau renaște, după teribila lovitură suferită în urma anihilării Insurecției din 1863. Prin aceasta, orașul redevenise capitala politică a Poloniei, în sens metaforic, dacă nu concret. Mai mult decât atât, schimbările în viața publică rezultate în urma acordării dreptului la asociere, la presă liberă, la întruniri, stabilirea cadrelor culturii naționale poloneze (ex. Academia Poloneză de Științe s-a înființat în Cracovia în 1872), toate acestea au recomandat Cracovia drept capitală culturală. Liovul, capitala administrativă a provinciei, era, din punctul de vedere al elitei locale cracoviene, o construcție artificială, pe când Cracovia era adevărata capitală, și în sens spațial (prin toată concentrarea de monumente ce dădeau acea aură de polonitate), și în sens metaforic, un adevărat loc al memoriei.

Această lucrare s-a dorit, la modul general, o explorare a dinamicii centru-periferie dintr-o perspectivă istorică și literară. Am urmărit momentul în care aceste orașe au decăzut din statutul de capitale politice și culturale și am analizat reacția elitelor locale, politice și intelectuale, în încercarea acestora de a

conserva statutul orașelor în chestiune și simbolistica acestora, inclusiv simbolistica atașată transferului de valori care a urmat transferului de instituții dinspre Iași și Cracovia înspre noile „capitale". Acest aspect se va dovedi vital pentru evoluția ulterioară a acestor orașe în ce privește identitatea lor urbană și culturală.

La modul concret, am urmărit cum conceptul de *politic* este înlocuit cu conceptul de *cultural*, cu alte cuvinte cum politicul devine golit de sens, în timp ce culturalul se suprapune în încercarea găsirii de identități alternative. Pentru elitele locale menționate mai sus, Iașul și Cracovia vor deveni „capitale culturale", simboluri ale valorilor perene ale naționalităților române și respectiv poloneze, încercându-se astfel compensarea puterii politice pierdute.

Raluca Elena GOLEȘTEANU *a fost beneficiar al Programului de Burse „Junimea"*
și Rezidențe de cercetare științifică privind istoria și viața culturală a Iașului,
ediția a II-a, 2015 – inițiativă a Muzeului Național al Literaturii Române Iași

---

[1] Aceasta a reprezentat actul-fundament al aranjamentului politic concretizat în divizarea teritoriilor habsburgice în două entități politico-administrative: Austria și Ungaria. Diviziunea a avut ca punct de referință râul Leitha; astfel, din Cisleithania făceau parte teritoriile și populațiile localizate în partea vestică a râului (polonezii, cehii, populația vorbitoare de germană din Tirol). Acestea se găseau sub guvernare austriacă. Transleithania se referea la partea estică a râului, adică acele teritorii și populații de sub guvernarea ungară (slovacii, românii, croații). A se vedea, Henryk Wereszycki, *Historia Austrii* (*Istoria Austriei*), Wrocław, Warszawa, Kraków, 1986, p. 28.

[2] Petronel Zahariuc, *Despre începuturile orașului Iași. Dovezi vechi și interpretări mai noi*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol»", Iași, nr. 45, 2008, p. IX-XIV, p. IX.

[3] Lucru interesant, însă nicidecum o coincidență, sarmații sunt tradițional considerați de către istoriografia romantică poloneză drept strămoșii sacrii ai populației moderne, cultul acestora fiind asemănător cu cel al dacilor din propria noastră istoriografie, romantică dar și... protocronistă.

[4] Petronel Zahariuc, *Despre începuturile orașului Iași. Dovezi vechi și interpretări mai noi*, p. XIII.

[5] N.A. Bogdan, *Orașul Iași. Schițe istorice și administrative*, Iași, 1904, p. 21-22.

[6] Patrice M, Dąbrowski, *Poland: The First Thousand Years* (*Polonia: Primii 1000 de ani*), Illinois, 2014, p. 7-8.

[7] *Ibidem*, p. 24-25.

[8] Jacek Purchla, *Małopolska or Galicia: Cracow`s Dilemmas in Central Europe* (*Sudul Poloniei sau Galiția: dilemele Cracoviei ca parte a Europei Centrale*), în H. Tadayuki și F. Hiroshi (eds.), *Regions in Central and Eastern Europe: Past and Present* (*Regiuni în Europa Centrală și de Est: Trecut și prezent*), Sapporo, 2007, p. 255-271; informația furnizată în text se găsește la p. 258.

[9] *Ibidem*, p. 258.

[10] N.A. Bogdan, *op. cit.*, p. 143.

[11] *Ibidem*, p. 143.

[12] Jacek Purchla, *op. cit.*, p. 259.

[13] Lawrence D. Orton, *The Formation of Modern Cracow (1866-1914)* (*Formarea Cracoviei moderne Cracow (1866-1914)*), în „Austrian History Yearbook", vol. XIX-XX, partea 1, 1983-1984, p. 105-117; informația relevantă a se găsi la p. 112.

[14] *Ibidem*, p. 107.

[15] Ocupația rusă din perioada 1806-1812; ocupația rusă din perioada așa-numită „regulamentară" (1828-1832); concomitenta ocupație rusă-austriacă-turcă din anii 1848-1849; ocupația austriacă din perioada 1854-1857. Acestea sunt descrise indirect, prin intermediul evenimentelor mondene în Dan D. Iacob, *Balurile înaltei societăți din Principatele Române la mijlocul secolului al XIX-lea*, în Laurențiu Rădvan (ed.), *Orașul din spațiul românesc între Orient și Occident. Tranziția de la medievalitate la modernitate*, Iași, 2007, p. 263-324; informațiile de interes la p. 264, 269, 314, 283 [în ordinea enumerării perioadelor].

[16] Vasile Alecsandri, *Iașii la 1844*, http://www.vasilealecsandri.eu/opere/nuvele/iasii in 1844.html#.VkWsHNIrLIU [accesat în data de 13 noiembrie 2015].

[17] O descriere amuzantă a evenimentelor, deși nu neapărat foarte corectă din punct de vedere istoric, la Ion Mitican, *Din Târgu Cucului în Piața Unirii, itinerar sentimental*, Iași, 2003, p. 217.

[18] Ion Mitican, *Din Târgu Cucului în Piața Unirii, itinerar sentimental*, p. 217-218.

[19] Ion Ghica, *O călătorie de la București la Iași înainte de 1848*, p. 136.

[20] *Ibidem*, p. 140.

[21] Irena Homola-Skąpska, *Z dziejów Krakowa Galicji i Śląska Cieszyńskiego. Wybór pism historycznych* (*Din istoria Cracoviei, Galiției și Sileziei Teschen*), Kraków, 2007, Partea I, *Mały Wiedeń nad Wisła* (*Mica Vienă de pe Vistula*), p. 165-186; informația de interes a se găsi la p. 165.

[22] Irena Homola-Skąpska, *Mały Wiedeń nad Wisła*, p.165.

[23] *Ibidem*, p.166.

[24] *Ibidem*.

[25] *Ibidem*, p. 169.

[26] *Ibidem*, p. 166.

[27] Jacek Purchla, *op. cit.*, p. 259.

[28] Lawrence D. Orton, *The Formation of Modern Cracow (1866-1914)*, p. 105.

[29] Jacek Purchla, *op. cit.*, p. 265.

[30] Irena Homola-Skąpska, *Mały Wiedeń nad Wisła*, p.170.

[31] *Ibidem*.

[32] Lawrence D. Orton, *op. cit.*, p. 106.

[33] Jacek Purchla, *op. cit.*, p. 265.

[34] N.A. Bogdan, *op. cit.*, p. 227.

[35] Lawrence D. Orton, *op. cit.*, p. 106.

[36] „Ani și ani au trecut de la 1845 (...), mulțime de prefaceri s-au cercat în țările noastre (...) dar glodul Iașilor nu s-a mai uscat! Răbdare; în curând soarta îndurătoare ne va dezgloda și țara și capitala". Citatul se găsește în Vasile Alecsandri, *Iașii la 1844* (http://www.vasilealecsandri.eu/opere/nuvele/iasii in 1844.html#.VkWsHNIrLIU).

[37] „Orașul nostru (...) s-a trezit același oraș sărac și nenorocit, fără apă, fără uliți și fără administrație (...)". Citatul se găsește în Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, București, 2015, p. 47.

[38] Ion Mitican, *op. cit.*, p. 225.

[39] Lawrence D. Orton, *op. cit.*, p. 106.

[40] *Ibidem*.

[41] Cu o mică diferență între Iași și Cracovia, de vreme ce aceasta din urmă avea un număr incomparabil mai mare de clădiri construite din piatră, cărămidă, sau chiar și ciment.

[42] Irena Homola-Skąpska, *op. cit.*, p. 171.

[43] N.A. Bogdan, *op. cit.*, p. 232.

[44] *Ibidem*, p. 229.

[45] Ion Mitican, *op. cit.*, p. 10.

[46] *Ibidem*, p. 19.

[47] *Ibidem*, p. 84.

[48] Borries Kuzmany, *Center and Periphery at the Austrian-Russian Border: The Galician Border Town of Brody in the Long Nineteenth Century* (*Centru și periferie: orașul galițian de frontieră Brody în lungul veac al XIX-lea*), în „Austrian History Yearbook", nr. 42, 2011, p. 67-88, p. 83.

[49] În secolul al XV-lea, Regele Poloniei, Kazimierz cel Mare, a stabilit o așezare pe celălalt mal al Vistulei, și a forțat pe evreii existenți în cetate la acel moment să se mute acolo. Această așezare va fi cunoscută drept ghetoul din Kazimierz. Informație din I. Bartal, A. Polonsky, *The Jews of Galicia under the Habsburgs* (*Evreii din Galiția sub Habsburgi*), în „POLIN. Studies in Polish Jewry", vol. 12, London, Portland, Oregon, 1999, p. 3-24, p. 6.

[50] K. Karolczak, *Ludność żydowska w Krakowie na przełomie XIX i XX wieku* (*Populația evreiască din Cracovia la cumpăna veacurilor XIX și XX*), în F. Kirsh (ed.), *Żydzi w Małopolsce. Studia z dziejów osadnictwa i życia społecznego* (*Evreii din Polonia de Sud. Studii din istoria așezărilor și a vieții sociale*), Przemyśł, 1991, p. 251-264; informația a se găsi la p. 252.

[51] La sfârșitul secolului al XIX-lea, două treimi din vilele din centru care aparțineau bancherilor, aveau proprietari de origine iudaică. Informație în K. Karolczak, *Ludność żydowska w Krakowie na przełomie XIX i XX wieku*, p. 257.

[52] Radu Rosetti, *Din tinerețe. Amintiri*, p. 232.

[53] N.A. Bogdan, *op. cit.*, p. 288.

[54] Această din urmă facilitate, și mai ales conectarea caselor la apă curentă, va fi introdusă în Cracovia de abia în preajma Primului Război Mondial. Un alt eșec a fost incapacitatea de a planifica artere favorabile transportului. Lawrence D. Orton, *op. cit.*, p. 109.

[55] Inclusiv balurile pe care le organiza primăria erau deschise tuturor categoriilor sociale; în Irena Homola-Skąpska, *Józef Dietl i jego Kraków*, p. 275.

[56] Irena Homola-Skąpska, *Józef Dietl i jego Kraków* (*Józef Dietl și Cracovia sa*), Kraków, 1993, p. 269.

[57] *Ibidem*, p. 258.

[58] *Ibidem*, p. 246.

[59] „ (...) boieri în căutare de situații politice, doritori să fie în apropiere de domn și în contact stăruitor cu dânsul, oameni de afaceri căutând un câmp de activitate mai vast, surtucari cu învățătură echivalentă acelei ce astăzi se dă în școlile primare cele mai proaste, vânători de slujbușoare, aventurieri (...); citat din Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 195.

[60] Ion Mitican, *op. cit.*, p. 272.

[61] Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 198.

[62] Tot Radu Rosetti, cronicarul Iașilor acelei perioade, ne spune că „a ține casă deschisă" presupunea ca „pe lângă musafiri permanenți mai putea să vie orice prieten sau cunoscut (...) la dejun sau la masă, fără ca să fie poftit, găsea totdeauna primire bună, îmbelșugată, satisfacere a apetitului și societate plăcută și veselă: doamne tinere și cu duh (...) musafiri semipermanenți, printre care

erau tipuri din cele mai originale" (*Ibidem*, p. 198).

[63] „ (...) traiul nemăsurat, de o parte, şi patima cărţilor, de alta, au făcut ca frumoasele moşii (...) să apuce jalnica cale ce au luat-o apoape toate moşiile boierimii moldoveneşti" (*Ibidem*, p. 203).

[64] Dan D. Iacob, *Balurile înaltei societăţi din Principatele Române la mijlocul secolului al XIX-lea*, p. 282, 283.

[65] *Ibidem*, p. 287.

[66] De la jumătatea secolului al XIX-lea, grădinile particulare sunt preluate de către autorităţile publice ieşene, care vor deschide şi întreţine noi locuri asemenea; în Ioana Cioflâncă, *Grădinile publice din Iaşi în a doua jumătate a secolului XIX*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol»", Iaşi, nr. 44, 2009, p. 215-222, p. 216.

[67] Ioana Cioflâncă, *Grădinile publice din Iaşi în a doua jumătate a secolului XIX*, p. 216, 217.

[68] Magdei Micińska, *Inner City. Sfera prywatna i publiczna w Warszawie i zaborze rosyjskim pomiędzy powstaniem styczniowym a I woiną światową* (*Oraşul din interior. Sfera privată şi publică din Varşovia şi din alte teritorii de sub administraţia rusă între Insurecţia din 1863 şi Primul Război Mondial*), în Maciej Janowski (ed.), *Drogi odrębne, drogi wspólne. Problem specyfiki rozwoju historycznego Europy Środkowo-Wschodniej w XIX-XX wieku* (*Căi separate, căi comune: chestiunea specificului dezvoltării istorice în Europa Centrală şi de Est în secolul al XIX-lea şi al XX-lea*), Warszawa, 2014, p. 157-167.

[69] Dan D. Iacob, *op. cit.*, p. 267.

[70] Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 207.

[71] Rudolf Suţu, *Iaşii de odinioară*, p. 482.

[72] Ioana Cioflâncă, *Clubul, formă de sociabilitate în epoca modernă*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol»", Iaşi, nr. 46, 2006-2007, p. 393-396, p. 395.

[73] *Ibidem*, p. 395.

[74] Ion Mitican, *op. cit.*, p. 274.

[75] Liviu Brătescu, *Iaşii la 1866: între acceptarea schimbării de regim şi tentaţia separatismului*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol»", Iaşi, nr. 46, 2009, p. 273-286, p. 273.

[76] *Ibidem*, p. 277.

[77] *Ibidem*, p. 279.

[78] *Ibidem*, p. 278.

[79] *Ibidem*, p. 283.

[80] Stelian Neagoe (ed.), *Memoriile Regelui Carol I al României, de un martor ocular*, Bucureşti, 1992, p. 98-114; informaţiile la care se face referire aici se găsesc la p. 99, 104, 106, 108.

[81] Arcul purta inscripţia: „Să trăiască Prinţul Carol I, Domnitorul României unite şi nedespărţite!", în Stelian Neagoe (ed.), *op. cit.*, p. 99.

[82] *Ibidem*, p. 108, 109.

[83] *Ibidem*, p. 109.

În paranteză fie spus, ulterior, această familie a devenit susţinătoarea dinastiei de Hohenzollern, Regele, în vizitele sale de mai târziu în Moldova, acceptând găzduirea Roznovenilor, în semn de recunoaştere a importanţei acestei familii pentru Moldova, şi, totodată, de apreciere a gestului acestora, şi anume de a renunţa la propriile ambiţii de conducere.

[84] Stelian Neagoe (ed.), *op. cit.*, p. 110.

[85] Bernadeta Wilk, *Uroczystości patriotyczno-religijne w Krakowie w okresie autonomii galicyjskiej (1860-1914)*, p. 115.

[86] *Ibidem*, p. 116.

Mircea-Cristian GHENGHEA

Republica Moldova și România: sfârșitul sentimentalismelor, apariția pragmatismului?

În ultimele luni ale anului 2015 și la începutul lui 2016, relațiile dintre România și Republica Moldova au părut a intra într-un perimetru dominat mai degrabă de instabilitate și de tot soiul de turbulențe, majoritatea având legătură cu situația politică de pe malurile Bâcului și cu nivelul îngrijorător al corupției din statul vecin. Pe acest fundal, tensionat inclusiv de mișcările de stradă din Chișinău, s-a întâmplat ca România să fie prezentată, de diverse personaje, drept lupul cel rău, care nu dorește să ajute Republica Moldova prin acordarea deja vestitului împrumut de 150 de milioane de euro, contribuind (cum altfel...) la distrugerea economiei din stânga Prutului.

Situația de ansamblu a Chișinăului a devenit și mai complicată, în condițiile în care este evident faptul că angrenajul reprezentat de Parteneriatul Estic nu mai permite obținerea acelorași rezultate ca în anii precedenți; astfel, povestea de succes a Republicii Moldova în cadrul respectivului mecanism s-a transformat într-o simplă amintire... Corupția este una endemică și are acoperire inclusiv la nivel politic, după cum au arătat și unii oficiali europeni, care au semnalat, de asemenea, gravele deficiențe din sistemul judiciar[1]. Nu degeaba principalele știri despre Republica Moldova care au ținut capul de afiș în presa internațională în cursul anului 2015 au fost reprezentate de subiecte precum dispariția miliardului de dolari din sistemul bancar moldovenesc, protestele din toamnă, arestarea fostului prim-ministru Vlad Filat sau căderea guvernului Streleț. Toate acestea au fost văzute ca simptome ale unei grave crize pe care o traversează statul vecin.

Cum a evoluat, în acest complicat și tensionat context, relația dintre România și Republica Moldova? Nu prea strălucit, ar spune unii. După cum era de așteptat, ar zice alții. Desigur, situația de dincolo de Prut nu putea fi privită cu plăcere în România. Ca parte a Uniunii Europene, dar și ca stat învecinat cu Republica Moldova, România s-a manifestat cu prudență la nivel oficial. Unii indivizi ar fi dorit mai mult zgomot, o prezență mai vocală a Bucureștiului, care să arate că România înțelege să se implice direct și fără reticențe pentru a reglementa cumva situația de la Chișinău. Au apărut nemulțumiri inclusiv în legătură cu atitudinea față de visul mult dorit al unificării, ajungându-se chiar, la începutul lui 2016, la acuzații aduse Președintelui Klaus Werner Johannis – conform acuzatorilor, Președintele României ar fi trădat cauza națională, întrucât a declarat că despre o posibilă unire a celor două state românești se poate discuta doar în condițiile în care lucrurile sunt stabile și pe deplin funcționale pe ambele maluri ale Prutului[2].

Au existat, însă, și unii care au considerat că România încearcă să fie mult mai pragmatică decât până acum, fapt demonstrat de ceva vreme de diverse acțiuni cu impact mai larg în sfera social-economică și culturală din Republica Moldova – consolidare ori refacerea unor clădiri de interes public (școli, grădinițe etc.), diverse activități ale Institutului Cultural Român din Chișinău ș.a. Recent, Prim-ministrul Dacian

Cioloș a declarat la Bruxelles, printre altele, că Bucureștiul este interesat să susțină procesul de reforme din stânga Prutului, în anumite condiții și în colaborare cu Fondul Monetar Internațional și Comisia Europeană, în ideea ca sprijinul acordat să ajungă direct la cetățeni[3]. Să mai adăugăm aici informația că „aproximativ 35% din totalul bugetului de asistență oficială pentru dezvoltare al Ministerului Afacerilor Externe al României pe anul 2016 este destinat Republicii Moldova" (echivalentul a 10,09 milioane lei românești sau cca. 50 de milioane de lei moldovenești)[4]. Mai nou, în chiar ultima zi a lunii februarie 2016, la București a fost creat Consiliul consultativ mass-media România – Republica Moldova, „care își propune între altele să ajute la transpunerea normelor europene din domeniu în Republica Moldova"[5] și „reprezintă un cadrul instituțional care va avea, în principal, rolul de a implementa un spațiu comunicațional"[6] între cele două state. Coroborând toate acestea cu maniera în care guvernul Cioloș a condiționat acordarea împrumutului de 150 de milioane de euro, s-ar părea că, într-adevăr, doza de pragmatism atribuită României în relațiile „româno-române" a crescut simțitor, renunțându-se la tradiționalele sentimentalisme și abordări lacrimogene, care mascau, uneori, mai degrabă interese personale ori de grup pentru îndeplinirea anumitor ținte politice atât într-o parte, cât și în cealaltă. Oare chiar așa să fie?

Indiscutabil, unele progrese pot fi sesizate cu ochiul liber în ultimii ani dincolo de Prut. A mai mișcat câte ceva în perimetrul mass-media, serviciul SMURD din Bălți face o bună imagine României[7], s-au deschis consulatele din Cahul și Bălți ș.a. Aceasta nu înseamnă, însă, după cum ar putea ușor considera unii „entuziaști", că a crescut automat simpatia pentru România, că există o dorință sinceră de apropiere (a se citi unificare) sau că dorința de însușire a valorilor democratice europene ar fi echivalentă cu dorința revenirii la „patria-mamă". În nici un caz!

În ultimele luni, unul din personajele care a intrat în atenția mass-media din România și din Republica Moldova a fost Ion Sturza, prim-ministru la Chișinău în perioada 1999-2001. Contestat și criticat de mulți pentru diverse opinii ale sale, a exprimat, poate fără să vrea, un adevăr. Pornind de la ideea că „pentru prima oară din 1812 încoace, când Basarabia a fost anexată de ruși, România își asumă responsabilitatea pentru spațiul dintre Prut și Nistru"[8], Ion Sturza a punctat, așa cum a crezut de cuviință, necesitatea ca România să dea dovadă de exigență și de pragmatism în ceea ce privește Republica Moldova: „Nu popă și jandarm la sat, nu școli pentru agricultori, nu poduri de flori, cărți și meșteșuguri populare... Modernizare, reforme, lupta cu corupția, securitate, societate civilă, drepturile omului! Nimic geopolitic! Un fel de impunere la pace pentru oligarhia de la Chișinău"[9].

După aproximativ 25 de ani de „statalitate moldovenească" s-a părea că există șansa unei schimbări reale în bine în relațiile „româno-române". Însă mai e mult până departe. Rămâne de văzut în ce măsură va fi capabilă România să se implice în continuare în atragerea Republicii Moldova către orbita europeană și cum vor influența diverse evenimente externe relațiile dintre București și Chișinău. Gradul de neîncredere reciprocă este, încă, destul de ridicat, inclusiv din cauza persistenței unor clișee și automatisme mentale abil întreținute, mai ales în stânga Prutului. Relativ des se aude refrenul „mai întâi să ne cunoaștem, apoi să vorbim de apropiere"... L-am auzit rostit nu doar de oameni simpli, ci și de intelectuali cu pretenții, formați, în anii '90, la școala istorică din România... Declarații interesate cu iz electoral s-au făcut și se vor face de ambele părți. „Interesul poartă fesul",

arată o vorbă veche, iar dorința de căpătuială politică nu este străină de asumarea și așa-zisa promovare a unor interese naționale. În atari condiții, în care devenise clar de mulți ani că apelul la sentiment nu are nici o șansă de izbândă, e de dorit ca pragmatismul să schimbe mai mult și în mai bine. Speranța moare ultima, parcă...

[1] *Petras Auštrevičius: Corupția este o boală majoră în Republica Moldova; Unii politicieni pur și simplu păstrează această țară încuiată, doar pentru ei* [interviu cu Petras Auštrevičius], accesibil *online* la adresa http://jurnal.md/ro/politic/2016/2/13/petras-austrevicius-coruptia-este-o-boala-majora-in-republica-moldova-unii-politicieni-pur-si-simplu-pastreaza-acea sta-tara-incuiata-doar-pentru-ei/, accesată în data de 26 februarie 2016: „Corupția este o boală majoră în Republica Moldova. Din păcate, această boală a devenit sistemică și s-a răspândit la toate nivelurile puterii, de la administrația guvernamentală centrală până la cea locală, de la companiile de stat, la cele private, în unele cazuri. Noi vedem corupția ca pe o boală care macină țara din interior. Corupția este o boală care în multe cazuri are o foarte bună acoperire politică. Declarația a fost făcută de Petras Auštrevičius, raportorul pentru Republica Moldova în Parlamentul European, în cadrul unui interviu pentru Jurnal TV".

[2] Vezi, de exemplu, *Protest la București împotriva poziției lui Klaus Iohannis privind unirea României cu R. Moldova*, articol accesibil *online* la adresa http://www.europalibera.org/archive/news/latest/445/445.html?id=27565004, accesată în data de 29 februarie 2016.

[3] *Cioloș, la Bruxelles: România dorește să-și asume într-un mod mai proactiv [sic! – n.n.] statutul de stat membru al UE*, articol accesibil *online* la adresa http://www.agerpres.ro/politica/2016/02/16/ciolos-la-bruxelles-romania-doreste-sa-si-asume-intr-un-mod-mai-proactiv-statutul-de-stat-membru-al-ue-20-46-19, accesată în data de 29 februarie 2016.

[4] Dan Anghel, *35% din asistența oferită de România altor state în 2016 merge spre Republica Moldova*, articol accesibil *online* la adresa http://adevarul.ro/moldova/economie/35-asistenta-oferitade-romania-altor-state-2016-merge-republica-moldova-1 56d4346e5ab6550 cb85629b4/index.html, accesată în data de 29 februarie 2016: „Potrivit unui comunicat de presă al Ambasadei României la Chișinău, în Republica Moldova vor fi finanțate proiecte în domenii precum justiție și afaceri interne, agricultură, educație, creșterea capacității instituționale și dezvoltarea societății civile".

[5] *La București a fost creat Consiliul consultativ mass-media România – Republica Moldova*, articol accesibil *online* la adresa http://www.europalibera.org/archive/news/latest/445/445.html?id=27581263, accesată în data de 1 martie 2016.

[6] *Consiliul Consultativ Mass-Media România – R. Moldova: Să rupem barierele comunicaționale!*, articol accesibil *online* la adresa http://www.radiochisinau.md/consiliul consultativ mass media romania r moldova sa rupem barierele comunicationale-31039, accesată în data de 1 martie 2016.

[7] Diana Păvăleanu, *„Oameni roșii", instruiți în România, salvează vieți la Bălți*, articol accesibil *online* la adresa http://www.zdg.md/editia-print/social/oameni-rosii-instruiti-in-romania-salveaza-vieti-la-balti, accesată în data de 29 februarie 2016.

[8] Iulia Modiga, *Ion Sturza: vin românii...*, articol accesibil *online* la adresa http://infoprut.ro/42907-ion-sturza-vin-romanii.html, accesată în data de 1 martie 2016.

[9] *Ibidem.*

Dan LUNGU, Bogdan ROMANICĂ

Liceenii și muzeele
O anchetă sociologică (IV)

SUBIECTUL CERCETĂRII:

Consumul de servicii muzeale al elevilor de liceu din Municipiul Iași.

S-a urmărit culegerea de date cu privire la 3 dimensiuni principale:

I. REPREZENTĂRI cu privire la *muzeu*:

I.1. Definirea obiectului, I.2. Cunoașterea obiectului, I.3. Recunoașterea obiectului.

II. CONSUMUL REAL de servicii muzeale:

II.1. Descrierea consumului real de servicii, II.2. Evaluarea consumului real de servicii.

III. CONSUMUL POTENȚIAL de servicii muzeale:

II.1. Descrierea consumului potențial, II.2. Așteptări cu privire la consumul potențial.

OBIECTUL CERCETĂRII

Cercetarea a urmărit culegerea de informații cu privire la 3 obiecte abstracte și concrete:

S-a avut în vedere termenul de ***muzeu*** la nivel de reprezentări, de practici și de evaluări.

S-a avut în vedere complexul muzeal ***Muzeul Literaturii Române Iași (MLR)***[1] cuprinzând 11 obiective (case memoriale)**:** 1. Muz. Vasile Alecsandri (com. Mircești), 2. Muz. Otilia Cazimir, 3. Muz. Mihai Codreanu, 4. Muz. Ion Creangă (Bojdeuca), 5. Muz. Sfântul Ierarh (Casa) Dosoftei, 6. Muz. Mihai Eminescu, 7. Muz. Nicolae Gane, 8. Muz. Constantin Negruzzi (com. Trifești), 9. Muz. Vasile (Casa) Pogor, 10. Muz. Mihail Sadoveanu (Copou), 11. Muz. George Topîrceanu.[2]

Muzee din județul ***Iași*** (altele decât MLR): 1. Palatul Culturii, 2. Muzeul Unirii, 3. Muz. Mihail Kogălniceanu, 4. Muz. Poni Cernătescu, 5. Palatul Alexandru Ioan Cuza (com. Ruginoasa), 6. Muzeul Viei&Vinului (Hârlău), 7. Muzeul Arheologic (Cucuteni), 8. Muzeul de Istorie Naturală.[3]

Lista muzeelor din Iași avute în vedere nu a inclus o serie de obiective precum Muzeul Mănăstirii Golia și Muzeul Mănăstirii Cetățuia. Acestea nu sunt instituții de sine stătătoare (sunt anexe ale mănăstirilor) iar introducerea lor în chestionar prezenta riscul de a crea confuzie pentru repondenți, muzeele putând fi confundate cu mănăstirile însele. Același raționament a motivat neincluderea Muzeului Universității „Al.I.Cuza" Iași în lista predefinită a muzeelor cercetate.

Unele ***Muzee din România*** (altele decât cele din Mun. Iași) și unele **Muzee din străinătate**, au fost studiate pornind de la liste create ad-hoc de repondenți pe baza propriei lor experiențe.

PERIOADA DE DERULARE:

Studiul a fost derulat în perioada martie-iunie 2013.

Perioada de culegere a datelor 20 mai 2013 – 14 iunie 2013.

METODA DE ANCHETĂ:

Chestionarul de culegere a datelor aplicat unui eșantion reprezentativ de elevi de liceu.

POPULAŢIA DE ANCHETĂ:

Populaţia de anchetă a fost formată din elevii de nivel IX-XII din Municipiul Iaşi.

La nivel de instituţii de învăţământ, s-au avut în vedere 31 de Licee din Municipiul Iaşi.

La nivel de clase de elevi constituind populaţia totală, s-au avut în vedere 635 clase de elevi.

La nivel de elevi de liceu, s-au avut în vedere 17.125 de elevi de nivel IX-XII înscrişi la cele 31 de licee din Municipiul Iaşi.

NOTORIETATE

Notorietatea muzeelor *din Iaşi, din România* şi *din străinătate* în rândul elevilor de liceu a fost măsurată prin adresarea unei întrebări deschise. Pentru fiecare categorie de muzeu, elevii au putut numi până la 5 muzee din memorie. Astfel s-a aflat care sunt acele muzee (obiective muzeale) pe care elevii le cunosc şi le numesc mai întâi atunci când sunt solicitaţi.

Observaţie metodologice: Pentru evitarea contaminării răspunsurilor, această întrebare a fost plasată la începutul chestionarului, pe prima pagină, înaintea prezentării unor liste predefinite de muzee care ar fi putut „ajuta" repondenţii în încercarea de a oferi răspunsuri „bune".

Analiza următoare a prelucrat toate răspunsurile valabile:

2 585 răspunsuri valabile pentru *muzee din Iaşi,*

883 răspunsuri valabile pentru *muzee din România,*

811 răspunsuri valabile pentru *muzee din străinătate.*

O serie de grafice evidenţiază procentul din totalul răspunsurilor pentru fiecare categorie.

Pentru un plus de acuitate metodologică, vom lua în calcul în analiză şi vom reprezenta grafic şi raportul dintre numărul de numiri a unui muzeu şi numărul total de elevi incluşi în eşantion (985).

Jumătate din muzeele din Iaşi numite de repondenţi spontan (cele de care-şi aduc aminte fără sprijin extern) aparţin Muzeului Literaturii Române Iaşi. Această situaţie este cauzată şi de faptul că MLR cumulează un număr de 11 obiective din care 9 în Municipiul Iaşi.

În raport cu acestea, din cele 7 obiective ale Complexului Muzeal Moldova, doar 4 se regăsesc în Municipiul Iaşi, iar 3 sunt amplasate în 2 comune şi un alt oraş din judeţul Iaşi.

La categoria Universităţi, o figură distinctă face Muzeul de Istorie Naturală (aparţinând Universităţii „Al. I. Cuza" Iaşi). Pe lângă acesta, elevii mai numesc o serie de obiective mai mult sau mai puţin muzeale (colecţii, Grădina Botanică, Planetariul).

[1] Aici şi pe parcursul raportului vom utiliza acronimul MLR pentru „Muzeul Literaturii Române" Iaşi.

[2] Pentru evitarea încărcării textului, denumirile complete ale muzeelor vor fi înlocuite în raport cu denumiri prescurtate: 1. M. V. Alecsandri, 2. M. O. Cazimir, 3. M. M. Codreanu, 4. M. I. Creangă, 5. M. Dosoftei, 6. M. M. Eminescu, 7. M. N. Gane, 8. M. C. Negruzzi, 9. M. V. Pogor, 10. M. M. Sadoveanu, 11. M. G. Topârceanu.

[3] Pentru evitarea încărcării textului, denumirile complete ale muzeelor vor fi înlocuite în raport cu denumiri prescurtate: 1. Palatul Culturii, 2. M. Unirii, 3. M. M. Kogălniceanu, 4. M. Poni Cernătescu, 5. M. Al. I. Cuza, 6. M. Viei&Vinului, 7. M. Arheologic, 8. M. de Istorie Naturală.

CINE ŞI CÂTE MUZEE CUNOAŞTE? ANALIZĂ PE SUBCATEGORII

În continuare vom prezenta o analiză pe subcategorii socio demografice cu privire la numărul de muzee cunoscute, menţionate de elevi din memorie, fără ajutorul unor liste ajutătoare

Vom urmări măsura în care numărul mediu de muzee numite de elevi variază sau nu în funcţie de atribute socio demografice. Vom urmări măsura în care eventuale variaţii se menţin stabile în cazul muzeelor din Iaşi, România, străinătate sau muzeelor în general.

Categoriile socio demografice ale repondenţilor luate în considerare sunt: sexul, mediul de origine, mediul de rezidenţă, disponibilităţile financiare, nivelul studiilor părinţilor, ocupaţia părinţilor, sectorul de muncă al părinţilor, filiera de învăţământ şi profilul la care este înscris elevul

Q25. Sex:

NR. MEDIU DE MUZEE VIZITATE	MLR	Iasi	Romania	Strainatate	TOTAL
FEMININ	2.97	2.30	0.62	0.23	6.12
MASCULIN	2.31	1.67	0.43	0.18	4.59

Din tabelul de mai sus observăm că fetele cunosc (numesc din memorie) în medie mai multe muzee decât băieţii în toate cele 4 situaţii (muzee din Iaşi, România, străinătate şi muzee în general)

Q27. Locul naşterii:

NR. MEDIU DE MUZEE VIZITATE	MLR	Iasi	Romania	Strainatate	TOTAL
născut în Municipiul Iaşi	3.00	2.26	0.53	0.27	6.05
născut în afara Mun. Iaşi	2.17	1.65	0.62	0.10	4.53

Din tabelul de mai sus observăm că elevii născuţi în Municipiul Iaşi cunosc în medie mai multe muzee din Iaşi, din străinătate şi în total

Elevii născuţi în afara Municipiului Iaşi cunosc în medie mai multe muzee din România. Acest avantaj poate fi explicat prin faptul că o parte din elevii născuţi în afara Municipiului Iaşi provin din alte oraşe, judeţe, fiindu le familiare mai multe muzee din România decât celor născuţi în Municipiul Iaşi

Q28. În Municipiul Iaşi, locuiţi / veniţi ...:

NR. MEDIU DE MUZEE VIZITATE	MLR	Iasi	Romania	Strainatate	TOTAL
Locuiesc în Iaşi. (adresa din cartea de identitate)	3.24	2.59	0.64	0.36	6.83
Nu locuiesc în Iaşi. (adresa din cartea de identitate)	2.15	1.46	0.43	0.06	4.09

Dacă luăm în considerare rezidenţa (adresa din cartea de identitate) în Municipiul Iaşi sau în afara acestuia, constatăm că elevii rezidenţi în Municipiul Iaşi cunosc în medie mai multe muzee decât cei născuţi în afara Municipiului Iaşi. Dacă avem în vedere că din a doua categorie fac parte elevi din mediul rural, cu părinţi având un nivel al studiilor mai scăzut decât cei din Municipiul Iaşi, tendinţa este explicabilă. După cum vom observa în continuare, cunoaşterea mai multor muzee se asociază pozitiv cu nivelul de studii al părinţilor.

Q30. Aproximativ, de câţi bani de buzunar dispuneţi pe săptămână pentru cheltuieli de zi cu zi?

NR. MEDIU DE MUZEE VIZITATE	MLR	Iasi	Romania	Strainatate	TOTAL
sub 25 lei	2.60	2.15	0.64	0.29	5.69
între 25 – 50 lei	2.76	2.00	0.46	0.17	5.39
între 50 – 100 lei	2.75	1.96	0.51	0.19	5.41
între 100 – 300 lei	2.32	1.81	0.54	0.24	4.92
peste 300 lei	2.47	1.66	0.58	0.16	4.87

Din tabelul de mai sus observăm faptul că elevii cu disponibilităţi financiare sub medie (sub 25 lei /săptămână) vizitează în medie mai multe muzee decât restul. Excepţie fac vizitele la obiectivele MLR care sunt întreprinse mai mult de elevi cu disponibilităţi financiare uşor mai mari (între 25-50 lei). Cele mai puţine vizite la muzee sunt întreprinse de elevi cu disponibilităţi financiare peste 300 de lei. Consumul de muzee al elevilor cu disponibilităţi peste 100 de lei este ceva mai pronunţat în cazul muzeelor din România şi străinătate.

Conchidem faptul că vizitarea muzeelor nu este o activitate independentă financiar.

Pe de o parte, elevii cu disponibilităţi peste 100 de lei sunt mai puţin atraşi de muzee locale (MLR şi Iaşi) dar consumă mai multe muzee din România şi

străinătate care presupun eforturi financiare ridicate. Pe de altă parte, elevii cu disponibilități financiare sub 100 de lei consumă mai mult muzee locale și mai puțin muzee din România și străinătate

Cei mai mari consumatori de muzee rămân elevii cu disponibilități scăzute (sub 25 lei/săptămână) Aceștia consumă atât muze locale cât și muzee din România și străinătate Acest fapt trebuie avut în vedere în contextul în care multe vizite în România și străinătate sunt realizate și în grupuri organizate în cadrul unor proiecte școlare

Q31. Care este nivelul de studii al părinților?

NR. MEDIU DE MUZEE VIZITATE					
MAMA	MLR	Iasi	Romania	Strainatate	TOTAL
primar (1-4 clase)	1.00	0.80	0.00	0.00	1.80
gimnazial (5-8 clase)	1.75	1.34	0.13	0.02	3.25
şc.profesională	2.33	1.69	0.41	0.08	4.51
liceu (9-12 clase)	2.44	1.69	0.40	0.07	4.61
superior (facultate)	3.37	2.71	0.82	0.48	7.37

Din tabelul de mai sus observăm faptul că nivelul de studii superior al mamei se asociază cu un număr mediu mai mare de muzee vizitate de elevi Asocierile se mențin și sunt consecvente pentru toate cele 4 categorii de muzee. Înțelegem că mama are un rol important în educația copiilor, inclusiv educația consumului cultural

NR. MEDIU DE MUZEE VIZITATE					
TATAL	MLR	Iasi	Romania	Strainatate	TOTAL
primar (1-4 clase)	1.33	1.00	0.00	0.00	2.33
gimnazial (5-8 clase)	1.62	1.06	0.26	0.03	2.95
şc.profesională	2.36	1.72	0.43	0.08	4.60
liceu (9-12 clase)	2.63	1.86	0.38	0.13	4.89
superior (facultate)	3.52	2.72	0.81	0.48	7.63

Din tabelul de mai sus observăm o asociere similară între numărul de muzee vizitate de elevi şi nivelul studiilor tatălui. Multe din vizitele la muzee la care participă elevii sunt realizate cu şcoala sau în familie (vezi dimensiunea socială, pag. 75). Consumul ridicat de servicii culturale (inclusiv muzeale) al părinţilor atrage astfel un consum ridicat al copiilor (elevilor).

Q32. Care este ocupaţia părinţilor ?

NR. MEDIU DE MUZEE VIZITATE					
MAMA	MLR	Iasi	Romania	Strainatate	TOTAL
agricultor	0.92	1.00	0.00	0.08	2.00
casnic(ă)	2.32	1.46	0.33	0.01	4.12
şomer	2.40	0.80	0.00	0.00	3.20
muncitor necalificat	1.71	1.41	0.65	0.24	4.00
muncitor calificat	2.53	1.83	0.56	0.19	5.10
lucrător servicii, comerţ	2.80	2.17	0.43	0.21	5.61
tehnician,maistru	3.07	2.53	0.60	0.20	6.40
funcţionar administraţie	3.12	2.46	0.70	0.33	6.60
conducător unităţi, patroni	3.05	2.77	0.75	0.36	6.93
ocupaţii intelectuale	4.01	3.13	0.86	0.59	8.57

Ca şi în cazul studiilor, observăm o asociere destul de constantă şi clară între ocupaţia mamei şi numărul mediu de muzee vizitate de elevi. Presupunem că această asociere este o rezultantă a aceleiaşi asocieri între nivelul de educaţie al mamei şi numărul mediu de muzee vizitate de elevi.

Mama cu ocupaţie intelectuală, conducător unităţi, patron sau funcţionar în administraţie face ca numărul mediu de muzee vizitate de copil să fie mai mare decât în alte situaţii.

Mama ocupată în agricultură, casnică sau şomer face ca numărul mediu de muzee cunoscute de copil să fie mai mic decât în alte situaţii.

NR. MEDIU DE MUZEE VIZITATE					
TATAL	MLR	Iasi	Romania	Strainatate	TOTAL
agricultor	2.08	1.22	0.33	0.06	3.69
casnic(ă)	1.93	1.20	0.36	0.07	3.56
şomer	2.67	1.56	0.47	0.11	4.81
muncitor necalificat	2.00	1.43	0.59	0.00	4.03
muncitor calificat	2.52	1.77	0.44	0.13	4.86
lucrător servicii, comerţ	2.63	2.00	0.49	0.27	5.40
tehnician,maistru	2.81	2.30	0.49	0.21	5.81
funcţionar administraţie	3.17	2.55	0.55	0.05	6.31
conducător unităţi, patroni	3.38	2.81	0.82	0.55	7.56
ocupaţii intelectuale	3.96	3.32	0.81	0.55	8.64

Ca şi mai sus, asocierea se menţine şi în cazul ocupaţiei tatălui, mai mult la extreme decât în zonele medii ale distribuirii numărului mediu de muzee vizitate.

Ocupaţia mamei (determinată de nivelul studiilor) este un mai puternic predictor al numărului de muzee vizitate de elevi decât ocupaţia tatălui. Aceasta poate şi pentru că mama continuă să aibă o mai mare influenţă asupra educaţiei consumului de servicii culturale al copiilor decât tatăl.

Q33. În ce sector lucrează părinţii ?

NR. MEDIU DE MUZEE VIZITATE					
MAMA	MLR	Iasi	Romania	Strainatate	TOTAL
în sectorul de stat (public)	2.96	2.31	0.63	0.27	6.17
în sectorul privat	2.69	2.19	0.57	0.30	5.74
nu lucrează în acest moment	2.35	1.41	0.34	0.02	4.12

Ca şi în cazul studiilor, observăm o asociere foarte constantă şi clară între sectorul de activitate al mamei şi numărul mediu de muzee vizitate de elevi. Un loc de muncă în sectorul public al mamei face ca elevii să viziteze un număr mediu de muzee mai mare decât un loc de muncă în sectorul privat. Excepţie fac muzeele din străinătate care sunt vi zi tate mai curând de elevi ai căror mame sunt ocupate în mediul privat. Cele mai puţine muzee sunt vizitate de elevii ai căror mame nu lucrează în acest moment Este posibil ca şi această asociere să fie determinată de o prezenţă mai mare a mamelor cu studii supe rioare în sectorul public dar şi de nivelul veniturilor (în cazul muzeelor din străinătate)

NR. MEDIU DE MUZEE VIZITATE					
TATAL	MLR	Iasi	Romania	Strainatate	TOTAL
în sectorul de stat (public)	2.68	2.04	0.49	0.15	5.36
în sectorul privat	3.04	2.36	0.62	0.35	6.37
nu lucrează în acest moment	2.16	1.27	0.46	0.08	3.97

Asocierea constantă şi clară se manifestă şi în cazul sectorului de activitate al tatălui. De astă dată însă, numărul mediu de muzee vizitate de elevi este cel mai mare în cazul elevilor ai căror taţi lucrează în sectorul privat. Un loc de muncă în sectorul privat al tatălui face ca elevii să viziteze un număr mediu de muzee mai mare decât un loc de muncă în sectorul public Cele mai puţine muzee sunt vizitate de elevii ai căror taţi nu lucrează în acest moment. Probabil că această asociere este determinată de o prezenţă mai mare a taţilor cu studii superioare în mediul privat.

Filiera de studiu a repondenţilor

NR. MEDIU DE MUZEE VIZITATE	MLR	Iasi	Romania	Strainatate	TOTAL
teoretica	3.41	2.77	0.84	0.44	7.46
vocationala	2.93	1.85	0.17	0.16	5.11
tehnologica-(servicii+RNPM)	2.33	1.76	0.38	0.01	4.48
tehnologica-(tehnic)	1.75	1.15	0.31	0.03	3.23

Asocierile dintre filiera de studii urmată de elevi şi numărul mediu de muzee vizitate este destul de clară. Elevii înscrişi într o filieră de învăţământ teoretică vizitează cel mai mare număr de muzee Filiera teoretică este urmată de filiera vocaţională.

Un număr mai mic de muzee vizitează elevii înscrişi într o filieră tehnologică în care dominante sunt profilele de servicii şi Resurse naturale şi protecţia mediului Cele mai puţine muzee vizitează elevii înscrişi într o filieră tehnologică în care dominante sunt profile tehnice.

Profilul de studiu al repondenţilor

NR. MEDIU DE MUZEE VIZITATE	MLR	Iasi	Romania	Strainatate	TOTAL
real	3.33	2.77	0.94	0.43	7.46
uman	3.40	2.52	0.59	0.38	6.88
artistic	2.95	2.39	0.30	0.32	5.95
servicii	2.22	1.78	0.34	0.01	4.36
RNPM	2.39	1.93	0.07	0.04	4.43
sportiv	2.72	1.52	0.04	0.04	4.32
teologic	2.13	1.33	0.07	0.07	3.60
tehnic	1.83	1.13	0.40	0.02	3.38

O asociere similară întâlnim între numărul mediu de muzee vizitate de elevi şi profilul clasei în care aceştia sunt înscrişi

La profilul real studiază elevii care vizitează cel mai mare număr mediu de muzee. În cazul obiectivelor MLR, elevii înscrişi în clase de profil uman sunt mai prezenţi Profilul real şi uman sunt urmate de profilul artistic şi servicii.

Cele mai puţine muzee sunt vizitate de elevii înscrişi în clase de profiluri tehnic, teologic (cu excepţia muzeelor din străinătate), sportiv (cu excepţia obiectivelor MLR) şi Resurse naturale şi protecţia mediului.

matei versus vișniec

eliu grigoriu

Martha EȘANU

Muzeul Comunității Evreilor din Iași

Muzeul Comunității Evreilor din Iași a fost inaugurat la 2 iulie 1986, la comemorarea a 45 de ani de la sângerosul Pogrom de la Iași din iunie 1941.

Proiectat și realizat de prof. dr. Silviu Sanie și de soția sa, muzeografa Șeiva Sanie (z.l.), la recomandarea conducerii Comunității Evreilor din Iași, muzeul a fost amplasat în spațiul destinat femeilor pentru rugăciune, așa zisa sinagogă a femeilor (Di Vabărășăr Șil) de la etajul Sinagogii Mari din Iași.

Această Sinagogă Mare, cea mai veche din țară, păstrează Pisania din 1662 și actele de cumpărare, de la Mănăstirea Aroneanu, a terenului pe care a fost construită. Spațiul destinat muzeului era situat într-o anexă a sinagogii, construită în urmă cu circa un secol.

Ținându-se cont de suprafața de expunere și de piesele existente, în alcătuirea muzeului s-a optat pentru prezentarea selectivă a unor aspecte din istoria multiseculară a prezenței evreilor pe meleaguri ieșene.

În anul 2007, în momentul începerii lucrărilor de reconsolidare și restaurare a Sinagogii Mari, muzeul a fost închis. Mai târziu, în anul 2011, s-a amenajat, în perimetrul sediului administrativ comunitar ieșean, o nouă locație unde a fost reamplasat muzeul. Reamenajat de Silviu Sanie, într-o versiune expozițională adecvată spațiului mult mai mic existent, muzeul a fost reinaugurat la 26 iunie 2011 cu ocazia manifestărilor prilejuite de comemorarea a 70 de ani de la Pogrom.

Pornim vizita în muzeu de la vitrina parietală în care, pe harta orașului Iași, din perioada imediat premergătoare celui de-al Doilea Război Mondial, sunt marcate 111 locașuri de cult (templu, sinagogi, case de rugăciuni), școli, spitale, aziluri. Se observă că majoritatea acestor instituții comunitare sunt amplasate în trei mari cartiere evreiești din oraș: Tg. Cucului, Socola-Nicolina (Podu Roș) și Păcurari.

La recensământul populației din anul 1939, ultimul dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial, populația evreiască a Iașului număra circa 45.000 de suflete, ceea ce reprezenta peste 51% din totalul populației Iașului la acea vreme. În oraș funcționau un templu și 136 de sinagogi și case de rugăciuni în care oficiau 62 de rabini. Multe dintre ele purtau numele unor bresle ale meșteșugarilor sau comercianților (Butnarilor, Croitorilor, Ceaprazarilor, Măcelarilor, Merarilor etc.), a unor rabini cunoscuți (Rabin Taubes, Rabin Reines) sau a unor mari filantropi (Templul Neuschotz) Marea majoritate a acestora a fost distrusă în timpul războiului, în bombardamente sau datorită măsurilor antisemite adoptate prin legislația rasială antievreiască promulgată de regimul Antonescu. Aceste distrugeri au continuat și după terminarea războiului prin planurile de sistematizare a orașului Iași astfel că acum mai există doar două sinagogi, ambele aflate într-un amplu proces de reconsolidare și restaurare.

O serie de obiecte de cult expuse în Muzeu: dulapuri și ștendere de rugăciune, sfeșnice, menore, îmbrăcăminți, coroane și ornamente de Tora, un baldachin (hupa) pentru oficierea căsătoriilor, perdele pentru Chivotul Sfânt etc. sunt aduse din sinagogile dispărute sau din cele aflate acum în

restaurare

O vitrină parietală, consacrată Rabinilor și Sinagogilor, prezintă diverse sinagogi ieșene Templul Neuschotz, Sinagoga Mare din Târgu Cucului, Sinagoga Mare din Podu Roș, Sinagoga Kahane, Sinagoga Merarilor (vederi interioare și exterioare) și fotografii ale unor cunoscuți rabini care au oficiat, în secolul trecut în aceste sinagogi dr I I Niemerover, dr M A. Halevy, dr Iosef Șafran, A.Gutman, H Barid s a.

Următoarea vitrină este dedicată contribuției evreilor ieșeni la dezvoltarea învățământului superior și a cercetării științifice românești Sunt expuse fotografiile unor cunoscuți academicieni, profesori universitari, medici, juriști, filologi, cercetători și o serie din lucrările lor

Patru vitrine parietale prezintă principalele sărbători religioase din calendarul iudaic Vitrina dedicată Șabat ului are în fundal o pictură ce ilustrează binecuvântarea lumânărilor în ajunul intrării în Șabat. Sunt expuse sfeșnice, pahare pentru binecuvântarea vinului (kiduș), obiecte pentru aprinderea mirodeniilor În fundalul vitrinii sărbătorii Roș Hașana pictura prezintă Zidul de Apus al Templului din Ierusalim („Zidul Plângerii") și în fața acestuia un bătrân suflând în șofar Este expusă o menora originală realizată din 6 șofare iar în centru o mână de metal folosită, de obicei, la urmărirea rândurilor din Tora Vitrina consacrată Purim ului are pe fundal o pictură reprezentând petrecerea tradițională cu klezmeri, dans și mascați și expune un pergament cu textul Cărții Esterei și cârâitori (gragărs) Vitrina ce prezintă sărbătoarea ieșirii din robia egipteană, Pesah, sărbătoarea libertății, are în fundal o pictură cu masa tradițională de Seder Sunt expuse Hagadot (cărticele cu povestea sfârșitului exilului egiptean), săculețe frumos brodate folosite pentru pască, farfuria compartimentată folosită pentru alimentele tradiționale ce se consumă în timpul acestei sărbători

O vitrină parietală este dedicată bogatei activități culturale a evreilor ieșeni. În Iași a apărut în octombrie 1855 primul ziar în limba idiș din lume, ziarul intitulat „Korot Haitim" iar în perioada interbelică aici



Interior din Muzeul Comunității Evreilor Iași



Exponate din Muzeul Comunității Evreilor Iași

s-au editat, în limbile idiș, română sau germană, circa 125 de publicații (ziare și reviste) referitoare la obștea evreiască de pe aceste meleaguri și, în general, la viața evreilor din România. Sunt prezentate fotografii ale unor prestigioși gazetari și scriitori evrei care au contribuit la realizarea tuturor acestor publicații.

Activitatea de asistență socială și medicală a fost și a rămas una dintre activitățile de bază ale comunităților evreiești și acestei activități îi este dedicată o vitrină parietală în care sunt prezentate fotografii ce oglindesc activitatea din școli evreiești, spitale, aziluri și orfelinate aparținând, în perioada antebelică, comunității evreilor.

Un panou prezintă Cimitirul Evreiesc din Păcurari cu fotografii ale vechilor pietre tombale, ale cavourilor unor vestiți rabini, parcela eroilor evrei, soldați și ofițeri, căzuți în primul război mondial pentru făurirea României Mari, gropile comune și monumentul ridicat în memoria celor 14.850 de evrei uciși mișelește în Pogromul de la Iași din iunie 1941 și în Trenurile Morții.

Alt panou prezintă documente ce atestă contribuția întreprinzătorilor evrei la dezvoltarea vieții economice a orașului, ei activând în domeniile industrial, comercial, bancar și meșteșugăresc.

La Iași, Avram Goldfaden a înființat în anul 1876 primul teatru profesionist în limba idiș din lume. Un panou dedicat acestui teatru prezintă fotografii ale artiștilor, afișe și aspecte din spectacolele prezentate de colectivul Teatrului Evreiesc de Stat (1949-1963), continuatorul teatrului goldfadenian în capitala Moldovei.

De-a lungul timpului comunitatea ieșeană a fost vizitată de oaspeți importanți din țară și din străinătate. Un panou ilustrează vizitele la Iași ale regretatului Șef Rabin Dr. Moses Rosen, ale unor cantori renumiți din SUA și Canada, ale conducătorilor spirituali ai Bisericii Ortodoxe și ai celei Romano-Catolice. Sunt prezentate, de asemenea, personalități marcante ale iudaismului mondial ce au vizitat comunitatea ieșeană: în 1927 Haim Weizman, fruntaș al mișcării sioniste și în 1961 profesorul Efraim Katzir, ambii deveniți ulterior președinți ai Statului Israel.

Muzeul de la Iași oglindește trecutul unei foarte cunoscute comunități evreiești în care viața religioasă, culturală și spirituală a pulsat cu putere în perioada interbelică și s-a aliniat cu cinste iudaismului mondial.

Deși diminuată numeric, numărând doar 350 de membri, Comunitatea ieșeană continuă să încurajeze desfășurarea vieții tradiționale evreiești pe aceste meleaguri prin activitatea de asistență socială și medicală, prin funcționarea unui restaurant ritual, prin cursuri de limba ebraică, de Talmud Tora, prin formația de muzică evreiască Nigun Klezmer Band, prin editarea revistei „Prietenia", prin Centrul de Zi „Yachad", prin Centrul Comunitar Evreiesc – JCC Iași și, desigur, prin Muzeul Comunității.

Amelia GHEORGHIȚĂ

Periplu prin cafenelele culturale ieșene

O carte bună n mână, muzică pe fundal, un scaun confortabil și o cafea în față, eventual puțin fum de țigară care să te învăluie, iată o imagine romantică a lecturii În ciuda invaziei tehnologiei, oamenilor încă le mai place să citească o carte adevărată, cu pagini și coperte, eventual într un colț al lor special dintr o cafenea În Roma, Paris sau Berlin, cafenelele literare sau cele care promovează lectura sunt mereu pline de clienți care mustăcesc cu o carte n mână și un espresso pe masă, mulți tineri

În Iași se găsesc câteva astfel de locuri care încurajează lectura, prin atmosfera creată, prin rafturi pline de cărți care te îmbie la fel cum o face mirosul cafelei aduse la masă de personalul care face reco mandări de lectură Din Copou până la Palas, poți face câteva opriri bune, în cafenele unde cartea nu e doar de decor

La **Retro Cafe**, tot să citești Nu numai din cărțile aranjate pe polițe sau în colțuri speciale, ci și de pe pereții colorați, plini de versuri de poezie sau citate faimoase În casa veche de pe strada Lascăr Catargi găsești o mulțime de volume rare, cărți esențiale, albume de artă și reviste de cultură, la care ai liber la lectură


Retro Cafe

Atmosfera retro este întregită și de tavanul înalt al camerelor, aparate vechi de radio, mașini de scris, șezlonguri de citit și lămpi cu lumină difuză Terasa de afară e un mare plus, iar aerul romantic dat de teii de pe stradă încurajează lectura în aer liber

Un concept al Clubului Creatorilor din Iași, **MERU** e unul dintre locurile favorite ale artiștilor din Iași,


MERU

dar și al cititorilor Situată în Casa Conachi din Copou, o clădire cu două secole de istorie interesantă în spate, cafeneaua are un aer special I se trage din mixul de arhitectură impozantă, candelabru uriaș,

mobilă fistichie, aranjată lejer şi expoziţiile de pe pereţi

Cărţi, majoritatea titluri Polirom (aflată vis à vis de MERU), dar şi din colecţiile Adevărul, se află pe pervazuri, sub măsuţele de sticlă, pe calorifere sau pe rafturi construite special. Oferta este completată de albume şi reviste de artă. În plus, cafeneaua găzduieşte des lansări şi evenimente culturale

Vara se poate citi pe o terasă superbă, care dă spre Bulevardul Carol, umbrită de copaci înalţi

Un pic mai jos de MERU, la parterul Bibliotecii Central Universitare se găseşte o cafenea mică şi boemă, o altfel de bibliotecă. Aici e luminos şi miroase mereu frumos, poate de la ceaiurile speciale sau de la lumânările parfumate

La **Sage** sunt aranjate rafturi generoase de cărţi,



Sage

cu titluri diverse, alături de o colecţie impresionantă de albume de artă şi reviste de istorie. Sage e locul în care poţi citi liniştit, fiindcă sigur nu vei fi deranjat de ceilalţi clienţi, majoritatea veniţi aici cu acelaşi scop



Bistro Piaţa Unirii

Din atmosfera romantică a zonei Copou trecem la ceva mai urban, la **Bistro Piaţa Unirii**, o cafenea restaurant, unde poţi servi burgeri, sushi sau ceva de pe rafturile speciale: cărţi sau albume de artă. Aici se poate citi în pace, în ciuda papagalului Moţ care vorbeşte continuu

În local e o atmosferă agitată şi caldă, iar decorul de lemn şi culorile vii au un dinamism aparte, prielnic lecturii. Modul în care Bistro Piaţa Unirii arată şi se simte va încuraja orice cititor cu un stil dinamic


Acaju

Acaju de pe strada Sfântul Sava este cafeneaua favorită a tinerilor, o adevărată comunitate a celor inventivi și lider în promovarea activă a lecturii. Atmosfera în cafeneaua Acaju este prietenoasă, dată de mici detalii precum muzica bună, culorile atent alese, desenele de pe pereți, lampadarele discrete, abordarea naturală a personalului tânăr și creativ, micile expoziții găzduite aici și multe altele. Fiindcă sunt promotori serioși ai lecturii, cei de la Acaju au creat un spațiu special pentru citit, cu o canapea foarte confortabilă și rafturi pline ochi de cărți de tot felul. În cafenea se mai găsesc și reviste culturale și de artă, în colțuri speciale și căsuțe pentru cărți.

Vara se poate citi și pe terasa decorată cu căsuțe și construcții ingenioase care protejează cărțile. Deseori vezi aici tineri discutând despre noile apariții editoriale sau citind relaxați la umbră.

În plus, personalul Acaju face recomandări de lecturi și se întrece în citit, la propriu, într-o competiție anuală de citit, Reading Challenge, iar cărțile citite sunt trecute într-un tabel aflat în zona amenajată pentru lectură, ca sursă de inspirație.

Probabil nu te-ai aștepta ca o cafenea din mall să fie locul unde să citești, dar în cafeneaua **La Folie** o poți face bine mersi, mai ales că invită la lectură. Decorul elegant ar putea părea pretențios pentru un cititor boem, dar cafeneaua are rafturi de cărți și reviste care nu sunt de decor, cu titluri atent alese. În plus, canapelele comode și muzica discretă din timpul zilei creează o atmosferă relaxată, în ciuda agitației mall-ului. La Folie mai e și locul unde se opresc oamenii să își citească cărțile pe care și le au cumpărat de la librăria Cărturești care se află în apropiere.


La Folie

E. C.

Din dilemele *uzului*. Plurale problematice

(*nou-născut, proaspăt-căsătorit, nou-nouț, mort de beat, fier de călcat* pl. = ?)

Când greșeala are argumente...

Existența în frază a unui adjectiv sau a unui participiu acordat (la plural) atrage după sine „adjectivarea" adverbului precedent și acordarea lui în gen și număr cu cel dintâi, fapt cu o oarecare logică, dar greșit. Desigur că acordul în număr și în gen poate apărea și în urma asocierii lui greșite cu un substantiv/ pronume vecin. Cu precădere în discursurile orale, dar și în presa scrisă, se întâlnesc formulări de tipul: „studii **riguroase** științifice" (frf.cncsis.ro/documente 2006/634Raport de Cercetare.doc); *Fac* **destui** *de mulți bani.*; *Din* **câte** *suntem informați*, (...); *modele* **noi** *apărute*; *copii* **noi**-*născuți* (sau **noi**-*născuții*); *tineri* **proaspeţi** *căsătoriți*; **liberi**-*cugetători*; „Spectatorii, destul de **puţini** numeroși (...)" (www.teatrul.ro/main/critica/Files/Nottara – Variațiuni (Pora).htm); *Au sosit* **atâţi** *de mulți oameni.*

Să luăm două dintre situațiile de mai sus. Corect este *modele* **nou** *apărute*, iar explicația este următoarea: „Transformarea adjectivului *nou* în adverb (...) nu este rezultatul unei inițiative interne. Sintagma este calchiată după model franțuzesc, iar deschizător de drum a fost probabil *nou născut* [sic!] (*nouveau-né*), urmat de alte participii (...): *nou apărut, nou înființat, nou venit*, dar și *nou numit, nou promovat*" (Gruiță: 161).

Înțelesul lui *nou-născut* (pl. *noi-născuți*) este „copii de curând/ recent născuți". Așadar, „valoarea de adverb a elementului *noi*, și deci acordul lui nejustificat cu substantivul «copii», reiese clar dacă (...) îl înlocuim cu un alt adverb, de pildă: *recent*. Vom spune în acest caz «copii
recent născuți» sau «*recent* născuții» și nu «copii recenți născuți» sau «recenții născuți»" (Crașoveanu, Florea: 11).

În toate aceste contexte, cuvintele evidențiate au valoare de *adverbe*, deci intră în categoria părților de vorbire lipsite de flexiune, deci a părților de vorbire care nu suferă modificări formale pentru a exprima categorii gramaticale. După cum se poate observa și în exemplele de mai sus, „structura adverb + participiu (...) este extrem de productivă în româna actuală. (...) Adverbele preferate pentru acest «parteneriat» sunt: *mult, bine, rău, nou, așa, gata*" (Gruiță: 157-158).

Când greșeala nu-i greșeală...

Spre deosebire de îmbinările alcătuite dintr-un **adverb** (invariabil) și un **adjectiv** (provenit din participiu), unele îmbinări cu structura **adjectiv + adjectiv** au flexiune la ambele componente. Prin urmare, se spune corect: *băiat nou-născut, copilă*

nou-născută, băieți nou-născuți, copile nou-născute, dar *pantof nou-nouț, rochie nouă-nouță, pantofi noi-nouți, rochii noi-nouțe.* Așadar, în această situație, fenomenul numit *acord* nu este greșit aplicat, ci se impune.

Este esențial de spus că adjectivul compus *nou-nouț*, aparținând registrului familiar, nu trebuie integrat în seria unor îmbinări precum: *literar-artistic, instructiv-educativ*, cu flexiune numai la ultimul component. Totuși, remarcăm faptul că în $DOOM_2$, în capitolul *Principalele norme ortografice, ortoepice și morfologice ale limbii române* (p. LXV), *nou-nouț* este dat ca exemplu pentru **adjective compuse nesudate** cu structura „adjectiv + adjectiv, având flexiune numai la ultimul component", alături de *bun-platnic, instructiv-educativ, literar-artistic, marxist-leninist, rău-platnic.* În corpus însă adjectivul este dat cu următoarele forme: m. pl. *noi-nouți*; f. sg. *nouă-nouță*, f. pl. *noi-nouțe*, fapt care ne îndreptățește să-l considerăm adjectiv cu flexiune la **ambele** componente[1]. Aparent cu o structură asemănătoare, *nou-nouț* se diferențiază de îmbinările respective, particularitatea sa constând în reluarea adjectivului sub formă diminutivală, pentru a accentua ideea de *noutate*. Din punct de vedere semantic, adjectivul în cauză poate fi echivalat cu un superlativ: *foarte nou, tare nou.* Prin urmare *nou-nouț* poate fi privit ca o formă de superlativ, comparabilă cu structurile: *înaltă, înaltă*; *frumoasă, frumoasă* – mijloace **expresive** de exprimare a superlativului – în care se observă: procedeul repetiției și marcarea flexiunii la ambele componente: *Era o* **frumoasă, frumoasă** *doamnă.*; *Am probleme* **mari, mari**.

De la cuvinte, la expresii

Dacă *nou-născut* și celelalte cuvinte discutate anterior pot fi găsite rapid în dicționar, nu la fel se întâmplă cu *mort de beat*. Găsim, totuși, în dicționarul explicativ, o expresie sinonimă: *beat mort.* Să fie ea din aceeași categorie cu *îndrăgostit lulea, beat turtă, răcit cobză, prost bâtă, deștept foc, sănătos tun, adormit buștean, gol pușcă, singur cuc*, situație în care plural nu ridică probleme: *îndrăgostiți lulea, beți turtă, răciți cobză* etc.? Aici cuvintele *lulea, turtă, cobză* sunt adverbe (provenite din substantive), procesul de adverbializare fiind complet, iar construcția – fixă (Vezi *Gramatica limbii române*: 604). *Mort de beat* nu are însă același comportament. În primul rând, observăm diferența de structură: adjectiv + adverb în *îndrăgostit lulea, beat turtă, răcit cobză* etc., respectiv adjectiv + adjectiv (diferit de substantivul *bețiv*) în situația *mort de beat.* Mai mult, prezența prepoziției *de* poate crea analogia cu expresiile: *mort de oboseală/de foame/de sete, nebun de legat, putred de bogat.* Astfel, pluralul ar fi *Ei sunt* **morți de beți**., după modelul *Ea e* **moartă** *de oboseală/de foame/de sete.*, *Ei sunt* **nebuni** *de legat.*, *Ei sunt* **putrezi** *de bogați.* Da, considerăm că forma de plural este cea acordată. În sprijinul afirmației – expresia *ceva e putred la mijloc (/în Danemarca)*, dar și sensul figurat al lui *putred* „decăzut moralicește, dăunător societății, corupt" (www.dexonline.ro). De asemenea, gândul la *putred de copt* ne determină să spunem că avem de-a face cu o structură adjectiv + adjectiv: *Piersica e* **putredă** *de coaptă* **(ce e)**. În situația *beat mort* – construcție eliptică – asocierea cu un pronume/substantiv la plural se face așa: *Ei sunt beți morți.* (*Ei sunt așa de* **beți** *încât par* **morți**.) În plus,

în italiană, cea mai asemănătoare românei dintre limbile romanice, *i plurali sono „ubriachi fradici”, ricchi sfondati*, structura fiind tot adjectiv + adjectiv.

În cazul lui *fier de călcat*, problema apare la primul component, întrebarea de la care pornim fiind **Care e pluralul lui** *fier*? Fiind un obiect, este inclus în categoria substantivelor neutre – cuvinte care pot avea la plural desinențele *-e* sau *uri*. Lămuritor este însă DEX-ul, care restrânge sfera posibilităților, indicând ca fiind corectă o singură formă de plural – *fiare* – pentru toate sensurile. Prin urmare, în ciuda dubiului care se poate instala, răspunsul e unic și sigur – *fiare de călcat*.

În concluzie, cam tot ce e dificil este, în final, simplu; sau, dacă nu e simplu, e explicabil!

Bibliografie

Crașoveanu, D., Florea, Raluca Arianna, *Aspecte ale cultivării limbii române*, Editura Mirton, Timișoara, 2002.

***, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, Editura Academiei, București, 1982.

***, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

Gruiță, G., *Moda lingvistică 2007. Norma, uzul și abuzul*, Editura Paralela 45, Pitești, 2006.

***, *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, ediția a V-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1995.

Kiseleff, Beatrice, *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație al limbii române*, Editura Elis, Oradea, 2000.

[1] În ***, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, Editura Academiei, București, 1982, *nou-nouț* este flexionat în același mod, ambele componente adjectivale fiind variabile. Vezi, de asemenea, Beatrice Kiseleff, *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație al limbii române*, Editura Elis, Oradea, 2000, s.v. *nou-nouț*. În ***, *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, ediția a V-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1995, acest cuvânt nu este glosat.

Teodor STURZA

Capitala cui rămânem?

Aceasta a fost întrebarea la care au încercat să răspundă cei prezenți la prima ediție a dezbaterilor revistei „Dacia literară". Evenimentul a avut în centru analiza cauzelor care au dus la eșecul orașului Iași în cursa pentru titlul „Iași – Capitală Europeană a Culturii", dar și o dezbatere constructivă despre măsurile necesare viitorului cultural al orașului.

Printre invitații la dezbatere s-au numărat Florin Cântec, fost director artistic al fundației „Iași Capitală Culturală Europeană", alături de alți reprezentanți ai instituțiilor de cultură și ai societății civile. Evenimentul a fost moderat de profesorul Alexandru Călinescu și de redactorul șef al revistei „Dacia literară", Călin Ciobotari.

S-a încercat găsirea răspunsurilor și a soluțiilor la câteva dintre întrebările: „Este un capăt sau un început de drum acest eșec? Se află Iașul cultural într-o fundătură sau la o răscruce? Avem forța de a ne reinventa? Dacă da, cum și când?"

Pe lângă excursul fostului director artistic al fundației cu referire la proiectul eșuat, au intervenit și reprezentanți ai societății civile, care au reproșat, printre altele, că nu s-a reușit construirea unei relații eficiente cu comunitatea. Florin Cântec a mulțumit echipei și a subliniat că „a fost un eșec în măsura în care acest juriu a decis așa".

Una dintre cele mai interesante propuneri venite din public a fost constituirea unui fond cultural ieșean, o replică la scară locală a AFCN, în care să se regăsească deopotrivă finanțările publice și private alocate culturii, și la care, pe bază de concurs de proiecte, să aibă acces operatorii culturali din zona independentă.

Dezbaterile revistei „Dacia literară" se aliniază politicii de reformare a revistei și de sincronizare cu aspectele actuale ale câmpului cultural. Evenimentele, coordonate împreună cu Muzeul Național al Literaturii Române Iași, își propun dezbaterea temelor de actualitate ale culturii.



Corina IRIMIȚĂ

MNLR Iași la 25 de ani

La sfârșitul anului 2015, Muzeul Național al Literaturii Române Iași a aniversat 25 de ani de la înființare ca instituție de sine stătătoare. Acest moment a fost marcat printr-o expoziție de amploare, organizată în saloanele de la parterul muzeului „Vasile Pogor". Cei treisprezece patroni ai muzeelor literare ieșene, amfitrionul Vasile Pogor și oaspeții săi, Mitropolitul Dosoftei, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Ion Creangă, Nicu Gane, Constantin Negruzzi, Mihail Sadoveanu, G. Topîrceanu, Otilia Cazimir, Mihai Codreanu și Cezar Petrescu, au așteptat ca vizitatorii să li se alăture, pe durata a două luni de zile, la discuții libere, imaginare despre parcursul excepțional al literaturii române la Iași. O reîntâlnire a spiritului creator ieșean și nu numai, a celor însetați de redescoperire și rememorare. În vitrine au fost expuse piese valoroase, manuscrise originale ale Mitropolitului Dosoftei (*Parimiile de peste an*, 1683), obiecte personale care au aparținut lui Mihai Eminescu (inelul sigilar și ceasul cu monogramă), ediții prime Constantin Negruzzi (*Păcatele tinereților*), Vasile Alecsandri (*Doine și lăcrămioare*, Paris, 1853), instrumente de birou ce au aparținut scriitorului și primarului Nicu Gane, măștile uneori zâmbitoare, alteori triste ale teatrului, pagini manuscris ale lui Mihail Sadoveanu (*Cuvântare la mausoleul lui Alecsandri*, 1928), poezii și sonete semnate de G. Topîrceanu, Otilia Cazimir sau Mihai Codreanu.

Expoziția a fost întregită cu piese rare, de colecție: tapiserie realizată de Regina Elisabeta, cu monograma *B.A.*, dăruită de regină lui V. Alecsandri, bicornul de diplomat, sigiliul, mapa de corespondență ale acestuia, medalii, ordine și decorații acordate scriitorilor de-a lungul întregii lor activități sau tabachera, bastonul cu stilet de Toledo, joben, balansoar, ghete ce au aparținut lui Mihai Codreanu, stiloul cu care Mihail Sadoveanu a scris *Baltagul* etc. În completare expoziția a cuprins și o parte foto-documentară: casele memoriale înainte de deschiderea acestora ca puncte muzeale, inaugurarea fiecăruia în parte, evenimentele culturale, expozițiile și prelecțiunile organizate de-a lungul celor 25 de ani, precum și însemnări ale personalităților din cărțile de onoare.

Curatorii expoziției: Laura Terente, Oana Melinte, Corina Irimiță.



Mihai IONESCU

Expoziția „Elisabeta a României. Regina"

Muzeul Național al Literaturii Române Iași, în parteneriat cu Asociația „Patrimoniu pentru comunitate" Iași, a organizat în luna februarie 2016 expoziția comemorativă „Elisabeta a României. Regina".

Inițiativa expoziției a aparținut președintelui Alianței Naționale pentru Restaurarea Monarhiei Filiala Iași, Andrei Apreotesei, și a marcat 100 de ani de la moartea suveranei.

Expoziția a cuprins cărți, fotografii, documente și obiecte memoriale care au reîntregit imaginea Reginei Elisabeta a României (1843-1916). Vizitatorii au putut admira, printre altele, o tapiserie cu monograma „BA", realizată de Regina Elisabeta și oferită în dar lui Vasile Alecsandri, precum și o diplomă cu semnătura originală a Elisabetei și a Regelui Carol I, a principelui Ferdinand și a principesei Maria, dar și a altor personalități ale vremii, de la aniversarea semicentenarului Universității din Iași (septembrie 1911).

Expoziția a fost găzduită de Muzeul „Vasile Pogor". Curatorul expoziției: Iulian Pruteanu.



Alexandru CANTEMIR

Expoziția „Copilăria părinților noștri", la Istanbul

Proiect lansat de Muzeul Național al Literaturii Române Iași și Asociația „Patrimoniu pentru comunitate" în luna aprilie a anului 2014, expoziția s-a bucurat de un mare succes, fiind concepută de liceeni de la alegerea temei și strângerea obiectelor până la promovarea evenimentului și realizarea ghidajului. Scopul expoziției a fost acela de a reda viața cotidiană în comunism și, totodată, de a demonstra faptul că muzeele sunt spații vii, iar publicul tânăr poate contribui la reconstrucția memoriei și scrierea istoriei.



Expoziția „Copilăria părinților noștri" de la Istanbul a fost împărțită în două secțiuni – școală și familie – și a cuprins obiecte tipice perioadei: cravata și insigne de pionier, carnetul de evidențiere a activității pionierului, sticla de Pepsi Cola, cutia de bomboane extrafine de ciocolată, lanterna „Panda", muzicuța, penarul școlar, diapozitivele istorice sau diferite alte materiale didactice etc.

Dan Lungu, directorul MNLR Iași, a declarat: „În siajul FILIT-ului, Festivalul Internațional de Literatură și Traducere Iași, activitatea internațională a Muzeului a crescut exponențial. Pe lângă traducerile clasicilor noștri în diferite limbi străine, printre care și limba turcă, în care au apărut recent două povești ale lui Ion Creangă, ne bucurăm de circulația expozițiilor noastre în afara granițelor țării. De data aceasta, o expoziție inovatoare și interactivă, de mare actualitate, curatoriată de Corina Mocanu Irimiță și Iulian Pruteanu, poposește la Istanbul. Nu putem decât să mulțumim Institutului Cultural Român pentru implicare și susținere."

Indira SPĂTARU

Acasă la Duduia Otilia...

Muzeul „Otilia Cazimir” a oferit publicului larg câteva evenimente în decursul lunilor decembrie 2015 – martie 2016. Astfel, expoziția „Pentru cei mici și mărișori...”, etalând cărți pentru copii, cu autograful Otiliei Cazimir, traduse din literatura rusă (Ușinski, Korolenko etc.), a bucurat ochii celor ce au trecut pragul casei.

Manifestarea a atras peste o sută de participanți, preșcolari, elevi, cadre didactice, părinți, colaboratori de la Colegiul Național de Arte „Octav Băncilă” Iași, dar și membri ai Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Iași.

În decursul întregului an, Casa Duduii Otilia își va întâmpina vizitatorii cu expoziția „Poezia în suflet de copil”. Aceasta cuprinde desene ilustrative la opera Otiliei Cazimir. Titluri ca *Alb iepuraș*, *De pe o bună dimineață*, *Pițigoiul*, *Cârtița* incită prin culoarea și candoarea desenelor celor mai talentați copii, participanți la olimpiadele județene de desen, ai școlilor din Cotu Vameș, Piatra Neamț, Tămășeni.

În această primăvară, mai exact în perioada 15 martie – 4 aprilie, cei care au călcat pragul casei memoriale au putut admira și expoziția „Medalii și distincții oferite poetei Otilia Cazimir”.



Oana MELINTE

Expoziția „Teatrul nostru. O istorie vizuală"

În acest an, Teatrul Național „Vasile Alecsandri" Iași sărbătorește o serie de evenimente majore, cu un important impact pentru cultura și spiritualitatea românească 200 de ani de la prima reprezentație, la Iași, a unei piese de teatru în limba română, 175 de stagiuni, 140 de ani de la înființarea primului teatru evreiesc din lume, 120 de ani de la inaugurarea clădirii

Pentru a marca aceste momente din istoria uneia dintre cele mai prestigioase instituții din țară, actorii care au jucat pe scenele Naționalului ieșean acum mai bine de câteva decenii s au întors în foaierul teatrului care i a consacrat.

Expoziția „Teatrul nostru O istorie vizuală", propusă de specialiștii Naționalului ieșean, a fost realizată ca urmare a unei colaborări între Teatrul Național „Vasile Alecsandri" Iași, Muzeul Național al Literaturii Române Iași și Complexul Muzeal Național „Moldova" Iași

Secvența pe care a realizat o MNLR Iași a fost gândită ca o scurtă incursiune în istoria scenei teatrului ieșean Spectatorii Teatrului Național din Iași au fost întâmpinați de vitrine în care au fost expuse costumul lui Grigore Manolescu (în rolul Hamlet) și rochia din dantelă purtată pe scenă de actrița Aglae Pruteanu.

La intrarea în sala de spectacol invitația a fost făcută de cele două statuete din bronz înfățișând doi copii cu siluete zvelte ducând pe umeri câte o amforă, piese ce au fost salvate din incendiul care a mistuit clădirea Teatrului Mare de la Copou, din data de 17 februarie 1888

În foaier, pe panouri au fost semnalate printr o succesiune de imagini, fotografii din spectacole, schițe de costume, pagini de corespondență, afișe de spectacol

Au fost expuse piese rare precum medalia de la inaugurarea Teatrului Național „Vasile Alecsandri" Iași din 1 decembrie 1896 și piese de recuzită ce au aparținut actorilor Agatha Bârsescu (diadema și evantaiul) și Matei Millo (ștampilă cu semnătura lui Matei Millo), le au stat alături macheta cupolei Teatrului Mare de la Copou și un sfeșnic din faza a doua de iluminat din Teatrul Național Iași



Beatrice PANȚIRU

Expoziția „Actori *marca Mihai Codreanu*"

Muzeul „Mihai Codreanu", filială a Muzeului Național al Literaturii Române Iași, a adus în atenția vizitatorilor, prin expoziția foto documentară *Actori „marca Mihai Codreanu"*, pagini de istorie literară, cu trimitere la personalitatea sonetistului

Avocatul Mihai Codreanu, intelectual care a marcat cultural viața Iașului interbelic, a îmbrățișat din anul 1914 cariera didactică fiind profesor suplinitor la catedra de Dicție, citire expresivă, critică, psihologie teatrală și scenică a Conservatorului de Muzică și Artă dramatică din Iași, iar din 1920 până în 1938 profesor titular În intervalul 1932 1939 a fost și rector al acestei instituții academice În paralel, în perioada 1919 1924 și în anul 1928, pe Mihai Codreanu îl întâlnim în funcția de director al Teatrului Național din Iași, iar din 1924 ca inspector general al teatrelor din Moldova Toate aceste perioade din cariera sonetistului au fost exemplificate expozițional prin documente originale emise de instituțiile la care Mihai Codreanu a fost angajat

Sorana Țopa în rolul Elisabetei, Cyrano de Bergerac întruchipat de Aurel Ghițescu, Sandu Teleajen, alias Polonius, tataia Șubă cu țoiul la purtător, „taxatoarea" Margareta Baciu în rolul Luluței, Ștefan Dăncinescu în rolul caimacanului Vogoride din *Povestea Unirii*, Dem Hagiac în rolul lui Robert din *Doi sergenți*, Anny Braesky în *Visul unei nopți de vară*, Constantin Ramadan, Nicolae Veniaș, Gică Popovici în *Lună de miere*, Mărioara Davidoglu, Ștefan Ciubotărașu sunt doar câteva nume de foști discipoli care au adus la rampă aurul codrenian și ale căror fotografii originale sunt expuse pentru prima dată în expoziție

Cărțile poștale din expoziție au ilustrat printre rânduri stima de care se bucura Mihai Codreanu în rândul foștilor săi elevi pe care, după absolvire, îi urmărea cum se realizau ca actori

Expoziția poate fi vizitată până pe 30 aprilie 2016, la Vila Sonet Curatorul expoziției Beatrice Panțiru



Mihai ALEXANDRU

Seniorii teatrului

Vineri, 12 februarie 2016, a avut loc prima întâlnire din cadrul proiectului „Seniorii Teatrului", realizat de Teatrul Național „Vasile Alecsandri" Iași în colaborare cu Muzeul Național al Literaturii Române Iași și Asociația „Patrimoniu pentru comunitate" Iași. Evenimentul s-a desfășurat la Colecția „Istoria teatrului românesc" (Muzeul „Mihai Eminescu").



Această primă întâlnire l-a avut în prim-plan pe actorul **Sergiu Tudose**, care a aniversat 80 de ani alături de prieteni vechi și de amintiri. De asemenea, evenimentul a prilejuit o retrospectivă animată de imagini, proiecții din spectacole, de fragmente din viața de pe scenă a reputatului actor.

Seria de manifestări „Seniorii Teatrului" face parte din calendarul dedicat sărbătorilor Naționalului ieșean: 200 de ani de teatru în limba română, 175 de stagiuni la Teatrul Național și 120 de ani de la inaugurarea clădirii. Proiectul este dedicat personalităților scenei ieșene în semn de omagiu pentru felul în care au marcat evoluția artei spectacolului, un exercițiu de admirație pentru întreaga lor carieră.

Laura TERENTE

Expoziția „Eminescu și teatrul"

În perioada 14 ianuarie – 1 martie 2016, Muzeul Național al Literaturii Române Iași a fost prezent cu expoziția itinerantă temporară „Eminescu și teatrul" în sălile Muzeului „Carol I" din Brăila.

Realizând tematica expoziției, ne-am propus ca vizitatorul să poată parcurge aceeași călătorie în lumea Thaliei alături de Eminescu, începând din copilărie, de la primele lecturi dramaturgice, Vasile Alecsandri, B. P. Hasdeu, Matei Millo, Molière, Voltaire, Al. Dumas, Shakespeare (expunând ediții rare ale marilor dramaturgi), în turneul de doi ani (1864–1865) al adolescentului Eminescu cu trupa de actori Fanny Tardini-Vlădicescu, apoi cu Iorgu Caragiali în Ardeal, Muntenia și Moldova, la masa de lucru definitivând cronicile dramatice, printre prieteni sau în cușca sufleorului, dând viață scenei.

Mărturie au fost numeroasele ediții ale vremii, manuscrise din repertoriul teatrului, afișe și fotografii ale pieselor și ale actorilor des întâlniți în recenziile realizate de Mihai Eminescu în „Curierul de Iași", „Timpul", manuscrisele *Mihai Eminescu*, în formă fotocopiată, cuprinzând fragmente din piesele de teatru, traduceri, poezii, însemnări privitoare la teatrul românesc și străin, ediții ale pieselor *Bogdan Dragoș*, *Decebal*, revistele „Familia", „Convorbiri literare", ediții critice, volume memorialistice, studii și articole.

În completarea părții documentare au mai fost expuse obiecte ce au avut menirea de a contura veridic tabloul scenic al secolului al XIX-lea (grimoane, pălărie clik-clak, pantaloni bufanți stil Henric IV, haină de catifea stil Ludovic XIV).

Curatorii expoziției: Laura Terente, Corina Irimiță, Oana Melinte.



La vernisaj,
Ionel Cândea, Anca-Maria Buzea,
Maria Neagu, Zamfir Bălan

Pe pagina 146 a revistei *Dacia Literară*, nr. 4 (139) iarna 2015 am descoperit o frază care pare neînsemnată dar constituie o abatere de la deontologia jurnalistică.

Cităm: „Irina Mavrodin, vorbindu-ne într-un articol publicat în revista *Convorbiri Literare* de traducerea lui Kiropol (reușită) comparativ cu a lui Courriol, ajunge să exprime că sunt traduceri care *deși salvează în parte forma prozodică ajung să modifice până la schimonosire poemul eminescian"*.

Restul ne interesează mai puțin deși se dezvoltă apoi o întreagă argumentație șubredă împotriva respectării prozodiei în slujba unei ipotetice și utopice respectări a „poeziei" fără ca această „poezie" să fie definită, evident.

Ceea ce este deontologic inadmisibil este citarea unei fraze scoase din context și judecarea sumară a unei traduceri „reușite" când cealaltă este, implicit doar, „nereușită".

Nedând cele două traduceri, autorul articolului greșește grav. Nu pot să fie admise astfel de afirmații fără acoperire într-o revistă pe de altă parte de calitate neîndoielnică.

Critica traducerilor este absolut necesară și legitimă. Dar ea trebuie să fie bazată pe reguli *deontologice* drastice: să fie o activitate strict argumentată care să demonstreze ce pare a nu fi corect în traducerea studiată și să propună neapărat soluții de schimb valabile.

Mulțumesc anticipat responsabililor acestei publicații pentru a-mi asigura acest drept la răspuns care este, de fapt, un drept la amintirea unor comportări corecte în domeniul jurnalistic și al criticii literare.

Jean-Louis Courriol
(Profesor la Universitățile din Lyon și Pitești, Președintele Institutului „Liviu Rebreanu" de Cercetare în Traducere Literară și Simultană)

DESPRE AUTORI

Ioana Bujoreanu, doctor al Universităţii de Arte „George Enescu", domeniul Teatru

Emina Căpălnăşan, doctor în filologie al Universităţii de Vest Timişoara

Elena Chiaburu, doctor în Istorie Medievală şi Ştiinţe Auxiliare, bibliotecar la Biblioteca Facultăţii de Economie şi Administrare a Afacerilor a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" Iaşi

Mircea Coloşenco, critic literar, editor, bibliograf

Martha Eşanu, redactor şef al revistei „Prietenia", editată de Comunitatea Evreilor din Iaşi

Mircea Cristian Ghenghea, cercetător dr. Departamentul de Cercetare al Facultăţii de Istorie a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" Iaşi

Raluca Elena Goleşteanu, cercetător, doctor al Institutului de Istorie „T. Manteuffel" al Academiei Poloneze de Ştiinţe, Varşovia

Corneliu Grigoriu, fotograf al Muzeului Naţional al Literaturii Române Iaşi

Cristina Hermeziu, jurnalist, traducător

Simona Preda, doctor în istorie al Universităţii din Bucureşti

Adriana Radu, profesor dr. la Colegiul Naţional Iaşi

Bogdan Romanică, sociolog, doctorand al Universităţii Laval, Quebec, Canada

Dionisie Vitcu, actor societar al Teatrului Naţional Iaşi, scriitor, prof. univ. dr. al Universităţii de Arte „George Enescu" Iaşi

Alina Vîlcan, jurnalist

Diana Vrabie, conferenţiar universitar al Catedrei de literatură română şi universală, Universitatea „Alecu Russo" Bălţi, Republica Moldova

SUMAR

SUMAR

LITERARĂ

[illegible] / primăvară [illegible]

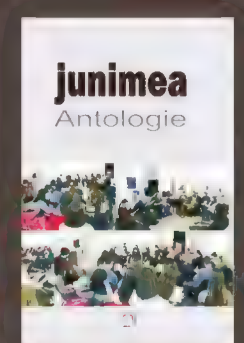
Date de apariţie:
primăvară – 15 martie
vară – 15 iunie
toamnă – 15 septembrie
iarnă – 15 decembrie

- CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL
- DOSAR DACIA LITERARĂ
- EMINESCU ALTFEL
- PROFIL ÎN ALB-NEGRU
- RECONSTITUIRI CULTURALE
- PATRIMONIUL! REEVALUĂRI...
- FOTOGRAFIA REGĂSITĂ
- DOCUMENTUL REGĂSIT
- EPISTOLA REGĂSITĂ
- MANAGEMENT DE PE VREMEA BUNICULUI
- LUMEA LUI VITCU
- PROIECTUL ANOTIMPULUI
- CORESPONDENȚE
- CÂMP CULTURAL
- MATEI versus VIȘNIEC
- MOZAIC
- LECTURILE DE LA CAFEA
- INVESTIGAȚII LINGVISTICE
- RAFTUL CU ECOURI
- DREPT LA REPLICĂ

EDITURA MUZEELOR LITERARE

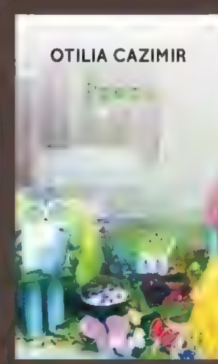




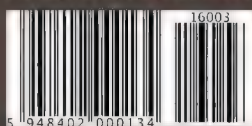








ISSN (Tipărit) 1220-7322
ISSN (Electronic) 1584-2657



www.muzeulliteraturiiiasi.ro
www.emliasi.ro

DACIA LITERARĂ

Revistă de reconstituiri culturale • Anul XXVII (serie nouă din 1990)

Nr. 2(141) / vară 2016

Editori:
MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE IAȘI
ASOCIAȚIA „PATRIMONIU PENTRU COMUNITATE”

Partener:
DIRECȚIA PENTRU CULTURĂ, CULTE ȘI
PATRIMONIU CULTURAL NAȚIONAL IAȘI

MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE IAȘI
Editura Muzeelor Literare
Iași, str. Vasile Pogor nr. 4
Contact: Tel. 0232.213.210
E-mail: edituramlriasi@yahoo.com

Pentru abonamente sau informații suplimentare
ne puteți scrie la adresa dacialiterara@yahoo.com

DACIA LITERARĂ

Revistă de reconstituiri culturale Anul XXV (serie nouă din 1990)

Nr. 2 (141) / vară 2016

Cartea migrațiilor. Obiecte în exil (II)

Cum ne definesc obiectele? Cum evocă ele specificitatea unui parcurs, unicitatea unei persoane? Ce spun ele despre apartenenţa noastră la un univers cultural, despre relaţia pe care o avem cu acesta – fie că e vorba de societatea de origine sau de cea de adopţie?

Cartea migrațiilor. Obiecte în exil (II) îi invită pe cei care au trăit experienţa mobilităţii să scrie despre relaţia lor cu obiectele. În acest număr am reunit texte ale unor scriitori, eseiști, artiști, traducători și specialiști în artă care, odată cu deschiderea frontierelor și a oportunităţilor după 1989, s-au specializat în arta de a-și face bagajele. *„Pe termen lung nu se păstrează decât obiectele pe care le-ai pierdut"*, spune Cătălin Pavel și alcătuiește lista obiectelor sale „credincioase", de luat în orice „călătorie radicală". Dacă pentru Anca Fronescu obiectele sunt niște declaraţii de iubire, pentru **Cristina Simion** ele au înţelepciunea de a nu deveni o povară. Florin Bican jubilează în faţa succesului, pe piaţa cadourilor pentru străini, a *revoluției* române și colecţionează întâlniri, precum cea cu *Mr Positively Positive*, la San Francisco. Pentru cei stabiliţi într-un alt orizont, precum Jozephina Komporaly, noua scenografie a obiectelor aduse din cultura de origine e un mod cotidian și privat de a exersa multiculturalismul. Ștefania Kenley știe că ţesutul viu nu e o calitate în sine a ţesăturii din fota primită în dar: privirea pe care o punem pe obiecte le ţine și ne ţine în viaţă. *„Ce să fac eu cu un brâu? Ei bine, nu fac nimic. E un obiect pe care nu am reușit să îl înstrăinez"*, mărturisește Gabriela Lupu și o dată cu ea ne amintim de axioma sociologului Jean Baudrillard: „C'est là où, [l'objet] ne servant à rien, il sert profondément à quelque chose" (*Le système des objets*, Gallimard, 1968).

Semne particulare în mitologia personală a celor care exersează mobilitatea, obiectele sunt urmele unui tezaur simbolic mult prea preţios dar care trece de orice vamă. Obiectele sunt modul nostru de a ne lăsa priponiţi de povești, singurele care contează, indiferent de orizont. Obiectele în exil îi transformă pe călători în spectaculoase cărţi de povești ambulante. De citit.

Cristina HERMEZIU

Monica SALVAN

Vă mai amintiți de criteriile care v-au ghidat, de alegerile pe care a trebuit să le faceți când v-ați pregătit bagajele la plecarea din România?

Au rămas în amintirea Dvs. primele cadouri pe care le-ați făcut cunoștințelor sau prietenilor din țara de destinație/ de adopție? Dar primele cadouri pe care le-ați primit?

Ce ați oferit la primele întoarceri în țară?

Există un obiect care v-a însoțit un timp în migrație și căruia i-ați atribuit un rol special?

Un obiect pe care l-ați pierdut și pe care îl regretați?

Lucruri care v-au lipsit și pe care le puteați găsi doar în România?

Ce alăturare de obiecte din locuința dumneavoastră evocă cel mai bine o apartenență culturală multiplă, mobilitatea dumneavoastră? (V-am fi recunoscători dacă ați ilustra răspunsurile cu una sau mai multe fotografii).

Florin BICAN (Germania)

O dorință numită tramvai

După '89 am beneficiat, în sfârșit, de mult-visata „libertate de mișcare". Iar prima mea „mișcare" a fost să-mi îngrădesc această libertate cu mâna mea, alegând să transport – în ambele sensuri – cantități exagerate de bagaje inutile. Nu plecam la drum fără cel puțin două valize mari, un rucsac și o geantă de umăr cât juma' de valiză.

Cum am reușit să străbat Europa și să mai și ajung până-n America – și-napoi – cu pietrele de moară legate de picioare asemenea popii din snoava cu Păcală, nu știu. Și nu mai știu nici ce-oi fi băgat în respectivele sarsanale. Mie mi se părea că transport doar strictul necesar, deși la întoarcere constatam că folosisem doar o mică parte din efectele vestimentare cu care mă dotasem și cărora le adăugam, inevitabil, noi astfel de efecte, procurate la fața locului.

Efectele și accesoriile vestimentare nu cântăreau, oricum, foarte mult față de cărțile cu care mă încărcam – era o perioadă când în România nu se găseau în librării cărți străine și nici nu se puteau comanda. Așa că mă aprovizionam din librăriile „de-afară" cu operele complete ale unuia sau altuia, bașca ce-mi mai lua ochii prin anticariate și talciocuri.

Slavă Domnului, cumpăram doar cărți în limba engleză, pe care, odată aduse în România din Marea Britanie și Statele Unite, le-am cărat în Germania, unde le-am și abandonat (cu excepția câtorva dicționare și a Bibliilor), alături de o bibliotecă întreagă achiziționată acolo, când, zece ani mai târziu, m-am întors în România.

Un capitol aparte al cărților pe care le transportam îl constituie dicționarele. Și nu mă refer aici la dicționare de buzunar... Făceam un trafic cu dicționare de se cruceau vameșii, mai ales că de la un timp dicționarele începuseră să fie disponibile și pe internet, sau măcar pe CD. Dar eu ajunsesem dependent de greutatea lor specifică, simțită consolator în poală și în palme, și de profilul familiar al cotoarelor lor.

În primii ani de mobilitate, cadourile transportate în ambele sensuri erau și ele masive. În lipsă de altceva, duceam la greu – „greu" *being the operative word* – ceramici de Horezu – da' de-adevăratelea, luate chiar din cuptorul meșterului Vicșoreanu, care pe-atunci mai trăia. În rest, „artizanatul" la care aveam acces era kitchios – articole din lemn executate la strung și țesături trase la războiul mecanic – deși atractiv ca greutate. Odată i-am dus unui scoțian un cimpoi românesc. A fost foarte impresionat, dar n-a reușit să scoată din el niciun sunet.

Am încercat o vreme să ofer și discuri de vinil, în cea mai mare parte cu folclor românesc, editate înainte de '89. Dar pe unde mă duceam, lumea deja nu mai avea pick-up-uri, iar cei care le păstraseră și le scoteau de prin beciuri ca să facă onorurile discului erau mai degrabă contrariați de țâpuriturile Fraților Petreuș. O singură dată am reușit să dau lovitura, cu „Tainicul vârtej" al lui Mircea Florian, care-mi plăcea și mie. Destinatarul acestui cadou, un artist-fotograf din sudul Londrei, a fost atât de încântat încât și-a pus discul la nesfârșit și l-a ascultat într-o beatitudine. Dar, ce-i drept, înainte de audiție, își sacrificase anemica plantă de cânepă din ghiveciul de pe pervaz și, după ce-o perpelise puțin la lumânare, o fumase toată. Așa că probabil ar fi reacționat cu același entuziasm și la Frații Petreuș...

Singura situație în care am avut succes total cu un

produs (mai mult sau mai puțin) românesc, a fost când i-am dus unei prietene, curator la Victoria and Albert Museum, o serie completă de afișe cu revoluția română. Acu', ce-i drept, afișele fuseseră făcute de graficieni francezi în cadrul unui proiect finanțat de FNAC, da' revoluția era a noastră. Prietena mea, țin minte, a fost în extaz la vederea lor, iar afișele, din câte înțeleg, se află și azi în colecția muzeului.

Da! Imediat după '90, revoluția română mergea bine pe piața cadourilor pentru străinătate. În Statele Unite, până și necunoscuții îmi făceau cinste în baruri când aflau că-s român și că am participat la „the revolution". Recunosc însă că unii se cam dezumflau aflând că n-am împușcat pe nimeni. Păi ce revoluție mai e aia?

În Anglia, în schimb, mi-am făcut mulți prieteni fericiți dăruindu-le broșuri artizanale cu cele două serii de poeme „revoluționare" pe care le scrisesem direct în engleză: *There's a Revolution in Town* (*The Bucharest Boogie*), despre „evenimentele" din decembrie '89 și *The University Square Mine Disaster* – despre cele din iunie '90.

Când a secat și sursa de inspirație revoluționară, iar prietenii mei nu mai aveau loc de ceramică de Horezu pe pereți, am început să gătesc pentru ei. Erau convinși că, fiind român, le gătesc românește, dar rețetele mele erau, de fapt, indiene la origine. Le adaptasem însă resurselor la care aveam acces înainte de '89, când învățasem să gătesc indienește, după ce mă convertisem la vegetarianism să le fac în sâc comuniștilor.

De la prietenii mei „de dincolo" primeam în schimb cărți și muzică. Odată am primit și un scaun de dentist utilat cu tot ce trebuie. Nu pentru mine, ci pentru Uniunea Scriitorilor, unde lucram pe atunci. L-am livrat, dar nu știu ce s-a mai ales de el.

Pentru familie și pentru prietenii din România puteam aduce cam orice – pe atunci, tot ce se găsea „afară" era nou și de trebuință aici. Așa că, de la dulciuri, fructe exotice, băuturi fine, semințe de flori, foarfeci de vie și medicamente, am adus tot ce dădea târgul.

Fiul meu era principalul destinatar al cadourilor cu care mă întorceam. După prima plecare, țin minte că i-am adus, printre altele, foarte multe banane. N-am înțeles de ce la intrarea în țară vameșii m-au privit cu milă – când plecasem, bananele încă lipseau de pe piață. La întoarcere am găsit însă piața inundată de banane și, colac peste pupăză, fiului meu nici nu-i plăcea acest fruct untos (și continuă să nu-i placă până în ziua de azi). Pentru haine de fițe era prea mic, așa că darul cu care mergeam la sigur erau jucăriile. Deși uneori voluminoase, nici nu erau prea grele. Lego, Playmobil, mașinuțe, avioane, action-figures, jocuri de tot felul, microscoape, telescoape, instrumente muzicale, cărți, cărți, cărți – îi aduceam de toate, într-o frenezie. Iar el se bucura, ceea ce, normal, mă împingea la noi achiziții cu ocazia următoarei plecări.

Venind odată din Statele Unite n-am avut de lucru și i-am luat copilului un „Western set" de jucărie – pușcă, pistoale, cartușieră și insignă de șerif. Așa, la caterincă. Dar, ghinion, caterinca n-a ținut la controlul de frontieră american. Când mi-au scanat geanta cu arsenalul western pe aeroportul din New York, m-am trezit, într-o secundă, înconjurat de mai mulți gardieni blindați, care-mi și proptiseră pușcoacele (ale lor nu erau de jucărie!) în tâmplă. Nu exagerez niciun pic! Noroc că șeful lor, văzându-mă imobilizat (deși totul se petrecuse atât de rapid că nici nu apucasem să mă mobilizez), s-a relaxat și mi-a scos zâmbitor din geantă setul incriminant. Pe care, după ce l-a controlat cu mare atenție, mi l-a pus, la fel de zâmbitor, la loc și mi-a dat drumul mai departe, cu bagaj cu tot. Cam de-atunci am încetat eu să fac trafic de armament...

„Suvenirurile" de tarabă nu m-au atras niciodată, deși am pe undeva un dream-catcher, dar mi l-a făcut cadou un indian din Arizona, care-l meșterise cu mâna lui.

Tezaurizez, în schimb, scene și întâmplări, sunete și imagini, stări și momente, locuri și oameni – acestea

sunt, până la urmă, cele mai frumoase daruri pe care mi le au făcut depărtările Sunt foarte uşor de trans portat şi de stocat

Păstrez, de pildă, în memorie (şi o scot des de acolo) amintirea cu Mr Positively Positive Eram la San Francisco, noaptea târziu Mergeam pe strada goală când, dintr o cutie de carton, se ridică un homeless la mine M aş fi speriat, dar avea o faţă atât de senină şi de zâmbitoare încât m am liniştit instantaneu Mi a spus că el e Mr Positively Positive şi că viaţa e fru moasă (şi mi a dat argumente întemeiate) L aş fi tot ascultat. Discursul lui, lipsit de patetism, îmi dădea o stare de bine .. Am vrut la un moment dat să i dau bani (sunt foarte stângaci la chestii dintr astea, dar i am în tins o bancnotă) Mi a spus că el e OK, n are nevoie, dar ştie pe cineva căruia banii i ar prinde bine şi m a dus câteva cartoane mai încolo, unde, într o altă cutie, dormea o femeie *Give it to her*, mi a spus, *she's dying of AIDS* Şi zâmbetul luminos nu i s a stins nicio clipă pe chip După ce ne am despărţit apucasem deja să mă îndepărtez a fugit în urma mea, iar când m a ajuns, a spus că vrea să mi cânte ceva. Şi mi a cân tat, cu faţa aureolată de zâmbet, un cântec nepămân tesc de frumos Apoi s a întors fără cuvinte în cutia lui de carton Mr Positively Positive

Aceste amintiri sunt „obiectele" cu care mă încon jur oriunde aş fi Le pot căra cu mine fără să mă cocoşez sub greutatea lor şi nici cu controlul de fron tieră nu am probleme Mobilitate pură

FLORIN BICAN *este traducător şi editor A coordo nat programul Institutului Cultural Român pentru tra ducători străini în perioada 2006 2012*

A locuit timp de 10 ani în Germania



Anca FRONESCU (Olanda)

Mereu te poţi întoarce

Ţin minte de parcă a fost ieri momentul plecării din ţară. Primisem viza de abia după amiază şi seara aveam autobuzul. De la ambasadă am alergat acasă să îmi „fac bagajele". Nu avusesem încă „curajul" să mi le fac înainte, de teamă că asta ar putea aduce ghinion. Biletul de autobuz însă mi-l cumpărasem cu mama. Îmi spunea: „Lasă că dacă noi ştim când pleci, şi cei de la ambasadă s-or îndura să îţi dea viza măcar în ultimul moment". Mama mea are mereu dreptate şi, da!, după amiaza m-au sunat să vin să îmi ridic viza.

Cu viza în paşaport am alergat spre casă. În drum spre casă am trecut pe lângă şcoală, pe lângă grădiniţă, prin parcul şi grădina copilăriei, pe lângă teatrul şi cinema-ul preferat, pe lângă brutăria din liceu, de unde ani la rândul după plecarea din ţară urma sa vin mereu la fiecare întoarcere acasă să îmi iau covrigi. Până acum vreun an când am trecut pe acolo şi locul era pustiu.

Pe 14 august 1997 am plecat spre Olanda cu autobuzul din Piaţa Dorobanţi din Bucureşti. Aveam doua geamantane: unul verde şi unul negru, un rucsac mic în spate şi un urs uriaş în braţe. La căştile walkmanului am ascultat tot drumul Lenny Kravitz, mai ales versurile:

„I've got a pocket full of money (pe care nu-i aveam)

And pocket full of keys that have no bounds (aveam cheile de la casa părinţilor – mama mi le-a dat când am ieşit din casa şi mi-a şoptit: ai să te poţi întoarce oricând, de oriunde. Să nu uit asta. Mereu te poţi întoarce!).

But then I think of lovin'

And I just can't get you off of my mind".

Eram îndrăgostită lulea de cel mai bun prieten care numai cel mai bun prieten nu a mai rămas (şi asta doare cel mai tare), şi care înainte să plec cu vreo 3-4 luni a părut înghiţit de pământ. Plecam să studiez într-o ţară şi un oraş de care habar n-aveam ceva, doar că plouă mult, sunt mori multe, brânză şi vaci cât încape, lalele la fel, se dusese vorba în lume că ar fi cea mai tolerantă şi liberală ţară, cel puţin din Europa, şi că poţi fuma tot ce vrei când şi unde vrei (lucruri care în timp s-au dovedit a fi sau nu adevărate, cu excepţia ploii care nu dă greş vreodată). Nici eu nu m-am dovedit a fi vreo fumătoare înrăită vreo-





dată, am rezistat la ploaie și vânt, morile m au ajutat și mai mult să visez. Mama a rămas în stația de auto buz privindu mă lung și fix și cald. Eu strângeam ursul în brațe foarte tare. Aveam 20 ani.

Nu mai țin minte ce era în cele două geamantane în afară de un costum de pescar pe care mi l a făcut mama cadou exact înainte să mă urc în lift să plecăm spre autobuz. „Ai să fii toată ziua pe bicicletă în ploi furibunde, o să îți prindă bine". Deja am spus o, mama are mereu dreptate: am tot fost pe bicicletă în ploi mai mult decât furibunde însă după vreo două luni am renunțat să îmi pun și dau jos costumul de pescar în fiecare zi, la fiecare drum din zi și noapte prin ploi și burniță. Îl mai am însă undeva în pivniță.

Ce știu însă sigur că am purtat în rucsac cu mine sunt doi ursuleți. În afara celui mare, și gras, și pufos pe care îl țineam în brațe strâns și căruia nu i am dat drumul la niciun control la nicio graniță (și pe atunci Europa era plină de granițe).

În rucsac erau așadar Teddy, primit de la o bună prietenă a tatălui meu când aveam 7 luni și care nu m a părăsit o singură dată de atunci. M a însoțit peste tot, în fiecare călătorie, în fiecare excursie, în fiecare mic rendez vous mai mult sau mai puțin special din viața mea. Din deșertul Atacama la insulele Cook, din New York la Sidney, din Buenos Aires la Istanbul, din Hong Kong la San Francisco etc. Teddy a văzut lumea la fel de mult și intens sau superficial ca mine, Teddy s a plimbat peste tot prin mici rucsacuri sau mici genți, Teddy a fost spălat în mașina de spălat o sin gură dată pierdut prin așternut, Teddy are un nas cusut de bunica, din ață roșie, care acum e cvasi in vizibilă, Teddy are ochi căprui ca mine, sticloși și în ei îmi văd fiecare speranță, vis, coșmar, frică, lacrimă și zâmbet. Teddy a fost la înmormântarea tatălui meu în ultimul an de liceu, în geanta mătușii preferate. Teddy e singurul din tot universul care știe tot despre mine. Teddy își petrece viața la mine sub pernă, orice pernă ar fi ea. Iar când călătoresc (și călătoresc mult) e fie în bagajul meu de mână, mereu înfășurat în tr unul din fularele mele preferate. Lui Teddy nu i plac fotografiile.

Celălalt ursuleț nu are nume, e de trei ori mai mare ca Teddy (Teddy e mic și pricăjit cu un fund bombat și un gât ciuruit prin care i se văd cârpele cu care l a umplut tot bunica încercând să l resusciteze de mult) și l am primit de la băiatul, cel mai bun fost prieten, cu pricina. L am primit într o marți, într o pauză, la școală. Luni mi a arătat un urs identic (cum părat de pe lângă Genpac Electro Center) pe care urma să i l dea Anei, fata superbă cu ochi de că prioară și cu nas mic și cârn de care fostul cel mai bun prieten era îndrăgostit lulea. A doua zi a venit lângă banca mea și mi a dat și mie același urs. La câteva săptămâni, Ana și fostul cel mai bun prieten zburdau veseli și îndrăgostiți prin curtea școlii și pe coridoare, eu mă întorceam acasă, îmi salutam noul companion blănos fără nume și ne întrebam reciproc oare de ce ne a fost dat să ne întâlnim?[1]

Acum ursul fără nume e învelit prin vreo cuver tură, ascuns prin vreun dulap. Nu a ajuns încă în pivniță. Și n o să ajungă acolo.

De când am ajuns în Olanda am schimbat 10 adrese. Câteva obiecte care nu au încăput atunci în cele două geamantane și-au găsit ulterior un loc în alte geamantane: niște sifoane goale (cumpărate undeva în Sighișoara, pentru că mama aruncase sifoanele lui tata și pe care mi-am dorit foarte mult să le am), telefonul negru și greu care întreaga mea copilărie păcănea de fiecare data când îi ridicam și puneam la loc receptorul, și tatăl meu îmi explica zâmbind trist ceva cu microfoane și unii care cu asta se ocupă: trag cu urechea la viețile altora; mașina de scris cumpărată tot în Sighișoara lângă care sta un fier de călcat vechi pe care bunica mea îl păstra nemaiștiind exact de unde îl are. Ramele de fotografii din NY-ul anilor '20 cu fotografiile străbunicilor și a bunicului meu matern, la vârsta de 2 ani, câteva fotografii cu părinții mei. Tabloul fotografic retușat cu creion negru al bunicilor mei materni. Cutia de pudră a bunicii mele care întreaga mea copilărie a stat pe noptiera ei iar acum stă lângă noptiera mea, portofelul mic din piele în care tatăl meu își ținea cheile, cerceii pe care mi i-a dat mama (și îi port cu mine mereu oriunde merg) și lănțișorul străbunicii mele, inelul făcut de tatăl meu în anul când m-am născut și dăruit mie de mama mea când am împlinit 18 ani, așa cum o rugase tata să mi-l dăruiască.



Casa mi s-a umplut de-a lungul anilor mai ales cu cărți cumpărate de prin librării noi și vechi, anticariate și de la vânzători ambulanți, mai ales din București, New York și Londra. Bucătăria mea e plină de dulcețuri și șerbeturi, mirodenii și ceaiuri. La fiecare vizită acasă îmi umplu o parte din bagaj cu borcane și borcănele, pliculețe intens parfumate, umplute cu fel și fel de prafuri și grăunțe și în timp am început să le și primesc. Vișinata e cea mai dorită și apreciată, făcută de mama unuia dintre cei mai dragi prieteni; magiunul e printre cele mai iubite dulcețuri, alături de gemul de caise, vișine și piureul de castane. Gutuile de acasă nu au același gust pe nicăieri.

La rândul meu, de-a lungul anilor am umplut câteva grădini și balcoane și terase din București și de prin alte meleaguri românești, cu bulbi de lalele pe care nu-i cumpăr vreodată din piața de flori din Amsterdam ci de la grădinari iscusiți din sate numai de mine știute în țara de sub nivelul mării.

La fiecare întoarcere acasă sau orice fel de altă călătorie la mine în bagaj se găsesc niscaiva prăjituri sau bomboane sau ciocolate speciale cu iz și parfum olandez. Chiar dacă de-a lungul anilor m-am obișnuit să fac cadouri cât mai personale și e poate bucuria cea mai mare: să caut și să găsesc ceva anume pentru o prietenă sau un prieten anume, niciodată nu plec

la drum fără câteva mici dulciuri cumpărate din colţurile mele de Amsterdam preferat.

Sunt plecată de aproape 20 ani şi acum câţiva ani am înţeles adânc că voi fi o migrantă toată viaţa. Chiar cu paşaport dublu, cu cetăţenie la pătrat, cu domicilii fixe, o dată cu plecarea acelui autobuz din piaţa Dorobanţi cu mine în el şi cu urşii la mine în braţe şi bagaj, eu am devenit o poveste ambulantă.

La 7 ani de la sosirea mea în Olanda, de ziua mea am primit cadou de la fiecare prieten care mi a trecut pragul în acea zi o carte despre ce înseamnă să fii olandez, sau cum e să imigrezi în Olanda, cum să trăieşti acolo, cum e să fii imigrant musulman în Olanda, cum e să fii femeie musulmană emancipată în Olanda. Cărţile variau de la poezie, animaţie, ficţiune, eseu şi jurnalism narativ. Ziua mea în anul cu pricina a coincis cu săptămâna cărţilor în Olanda. Tema din acel an cred că era ceva legat de migraţie şi refugiaţi. Trăiam în Olanda de 7 ani, vorbeam limba impecabil, terminasem două facultăţi acolo, nu călcasem în veci pragul unei moschei şi habar nu aveam când e Ramadanul. Toţi prietenii şi colegii mei olandezi s au gândit să îmi dăruiască manuale despre cum să trăieşti în Olanda ca musulman. Am râs mai întâi, am zâmbit apoi până când mi au dat lacrimile. Sigur că nu am spus la nimeni nimic. Am încercat să donez cărţile bibliotecii din cartier. Directorul mi a explicat că nu poate primi atâtea cărţi cu temă atât de asemănătoare. Şi să încerc la diferite biblioteci, în diferite oraşe, ba chiar să merg şi în Belgia, în partea flamandă. Am încercat să le dau la un târg de vechituri, şi câteva pieţe de cărţi, nimeni însă nu a părut interesat.

Când intru la mine în casă în Amsterdam nu simt sau văd nimic românesc la prima vedere. Şi cred că nici la a doua. De la statuile din abanos, la micile figurine din fildeş (sunt născută în Africa), la harta magnetică umplută cu magneţi minusculi care marchează unde pe planeta asta am călătorit eu şi soţul meu, împreună şi separat, la cele câteva fotografii răsfirate prin toată casa, la tapiţeriile şi broderiile atârnate pe pereţi, tablouri şi lămpi şi alte paraferna lii, în casa mea şi a soţului meu se vede lumea şi câteva din poveştile ei. Prin ochii noştri.

Printre sutele de cărţi burduşite în bibliotecă, cea pe care o iubesc cel mai mult e cărticica despre scoici pe care mi a dăruit o tatăl meu când aveam 4 zile. Oriunde merg strâng şi aleg scoici cu meticulozitate de neînvins.

Geanta în care îşi ţinea mama mea cele câteva bijuterii e unul dintre obiectele la care ţin cel mai mult şi dacă ar fi vreodată să trebuiască să plec fără bagaj mare, ea ar fi cea în care l aş pune pe Teddy, paşapoartele, cărticica de la tata, câteva fotografii, cerceii şi lănţişoarele de la mama, câteva mici obiecte primite de la soţul meu, mai ales cartolinele pe care ni le scriem mereu când unul din noi pleacă undeva, cutia de pudră a bunicii. Viaţa mea cred poate intra uşor într un port bijou din piele caramel pe două etajere.



Încă nu cred că am pierdut o pereche de cercei primiți de la mama, dacă într-adevăr i-am pierdut, pe ei îi regret foarte mult. Caseta pe care m-a înregistrat tatăl meu gângurind ceva și pe care îi mai pot auzi vocea nu o găsesc imediat. Sunt convinsă că o mai am! Însă neglijența de a nu ști unde o am mă paralizează.

Ce știu că voi lua cu mine de acasă, de la mama, la următoarea vizită e aparatul de fotografiat cu film al tatălui meu. E tot atârnat în cuier unde l-a lăsat acu 21 ani. Din vara asta vreau să îl iau cu mine peste tot în viața mea de migrant. În decembrie trecut, la NY, am găsit niște aparate Kodak de la începutul secolului trecut. Am refuzat să îmi cumpăr unul până nu refolosesc aparatul tatălui meu.

ANCA FRONESCU *este jurnalistă culturală multilingvă, manager cultural.*

Predă limbi străine. Locuiește la Amsterdam.



Stefania KENLEY (Marea Britanie)

Text, textile şi ţesături urbane

Am plecat din Bucureşti pe 4 iulie 1990 în zori, când ţesutul oraşului era străbătut de licăririle luminii de vară. Am luat cu mine doar o geantă de umăr în care am pus de-a valma câteva haine, o pereche de pantofi pentru a întâmpina vremea londoneză şi aparatul de fotografiat, un Praktica MTL5. Am mai adăugat şi un dosar cu desene şi fotografii pe care le am ales din teancul proiectelor mele din ultimii ani, nici unul realizat.



Strada Maximilian Popper, Bucureşti, negativ roll-film, photographie 15x15cm © Stefania Kenley, 1986

După amiază urcam deja pe Hampstead Heath cu acest bagaj uşor care mi a fost suficient în primele luni de existenţă frugală. Cazată pe Frognal, am urcat în grădina din spatele casei care se întindea peste nivelul acoperişurilor şi străzilor, spre orizontul marii metropole. La o distanţă de peste 2000 de kilometri regăseam ceva din textura Bucureştiului, un ţesut stradal întrerupt de vegetaţie şi scăldat în lumina aurie de la apus.



Imagine digitală în zona Hampstead Heath, Londra © Stefania Kenley, 2015

La sfârşitul verii am fost invitată de Profesorul Peter Cook să ţin un seminar la şcoala de arhitectură Bartlett, University College London şi să-mi expun lucrările alături de alţi profesori invitaţi. Consultând

dosarul adus din România, am redesenat din memorie planul cartierului Mântuleasa în care locuiam la Bucureşti, introducând fotografiile unor străzi existente şi notând locurile unor transformări posibile. Treptat înţelegeam că dacă în perspectiva unui ochi de pasăre cartierul meu era asemănător cu cel din Hampstead, planul construit era de fapt amprenta unui alt tip de locuire urbană.

superbă haină de lână cu guler de catifea neagră. Am pus deoparte pânza de sac, am îmbrăcat haina şi am ieşit cu un mers nou pe străzile cartierului Bloomsbury care îmi devenise deja familiar. Treceam cu privirea peste afişele stridente care acopereau clădirile sobre ale oraşului, în timp ce paşii căutau un fir al Ariadnei. Labirintul străzilor anunţa un viitor posibil dincolo de un trecut devenit deja imaginar.



Fragmente din studiul de analiză urbană, Bucureşti, proiect prezentat la concursul Dreams & Reality, expus la Brighton, desen şi fotomontaj, 3xA1 © Stefania Kenley, 1986-1998

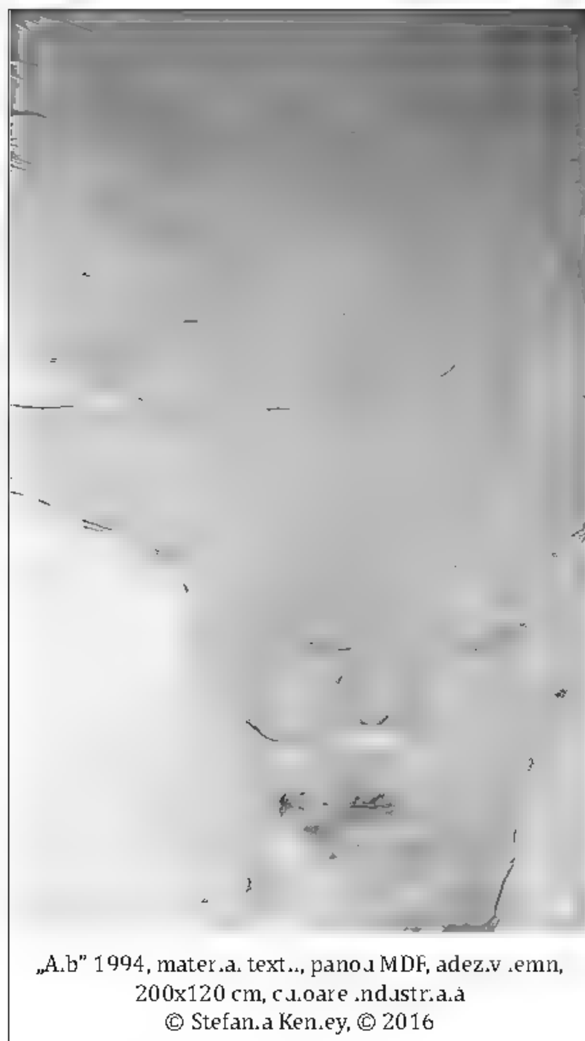


Haina realizată de Daniela Traica (maica Paraschieva) dintr-o ţesătură de lână, manufacturată la Târgu Mureş, 1990, © Stefania Kenley, 2016

După o toamnă tumultoasă, iarna se anunţa rece şi umedă. La sfârşitul lui noiembrie primesc un pachet într-un sac de pânză de in pe care adresa mea poştală era scrisă cu litere mari. Înăuntru găsesc o

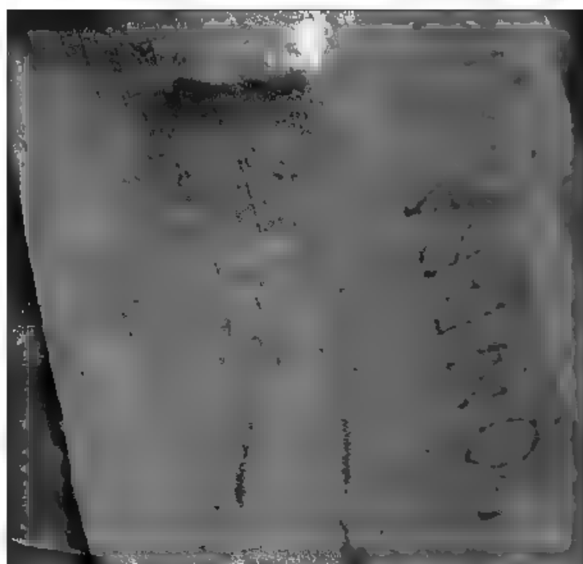
Am păstrat sacul de in care mi-a fost util în timpul numeroaselor mutări mai mult sau mai puţin voite. Trei ani mai târziu se găsea într-un colţ al atelierului pe care l-improvizasem în grădina noii mele locuinţe

din Caledonian Road. Într-o duminică dimineaţa am început să întind pânza de in peste placajul de lemn stratificat care mi rămăsese de la lucrările de reparaţie ale planşeului. Cu o înălţime de 2 metri şi o lăţime de 1,20, acest format avea ceva din dimensiunea blocurilor de marmură în care fuseseră sculptate figurile zeilor din antichitatea timpurie, ceva mai mari decât noi pământenii.



„Alb" 1994, material textil, panou MDF, adeziv lemn, 200x120 cm, culoare industrială
© Stefania Kenley, © 2016

Odată tăiat, sacul devenea o suprafaţă deschisă în care pânza rugoasă lua conturul subţire al unei siluete îngropată sub o lespede timp de secole. Întinzând şi fixând ţesătura suplă pe suportul dur, reluam gestul arheologului care aducea la lumina zilei figura unui zeu dispărut. Odată ce pliurile îşi găseau forma, le presam pe suprafaţa lemnoasă saturată de adeziv alb. Pe ceea ce devenea o mânecă, se putea încă citi adresa mea precedentă scrisă de mâna mamei: St. Philomena's Hostel, 70-71 Euston Square, NW1 Londra.



Detaliu al primului panou din seria Textile, 1993-1994, în care transpare adresa poştală a destinatarului scrisă în 1990 de Viorica Curea,
© Stefania Kenley, 2016

În primăvara anului 1994 s-a născut fetiţa mea, eveniment bulversant care a declanşat o explozie de sentimente şi de senzaţii noi. Stând la fereastră, privirea îmi urca spre coroana arborilor odată cu fumul de lemn ars care se ridica din grădinile vecinilor. Regăseam o paletă familiară de culori, dominată de un

roșu pătrunzător, întreruptă de albul auriu al luminii difuze de dimineață și înecată în albastrul profund al serii. Curând am început să acopăr pânza de in din primul panou într-un roșu pătrunzător, această suprafață monocromă a fost urmată de cinci alte panouri acoperite de albul auriu și de albastrul profund.



„Roșu" 1994, material textil, panou MDF, adeziv lemn, 200x120 cm, culoare industrială
© Stefania Kenley, 2016



„Albastru" 1995, material textil, panou MDF, adeziv lemn, 200x120 cm, culoare industrială
© Stefania Kenley, 2016

Câteva luni mai târziu am primit la Londra vizita mamei care mi-a adus din România o fotă și un brâu de lână țesute la război, ce au aparținut bunicilor și străbunicilor ei. În copilărie am petrecut multe vacanțe cu acești străbunici, în casa lor din zona Râmnicului Sărat și nu am pus niciodată sub semnul întrebării originea noastră de munteni neaoși. Atât țesătura cât și

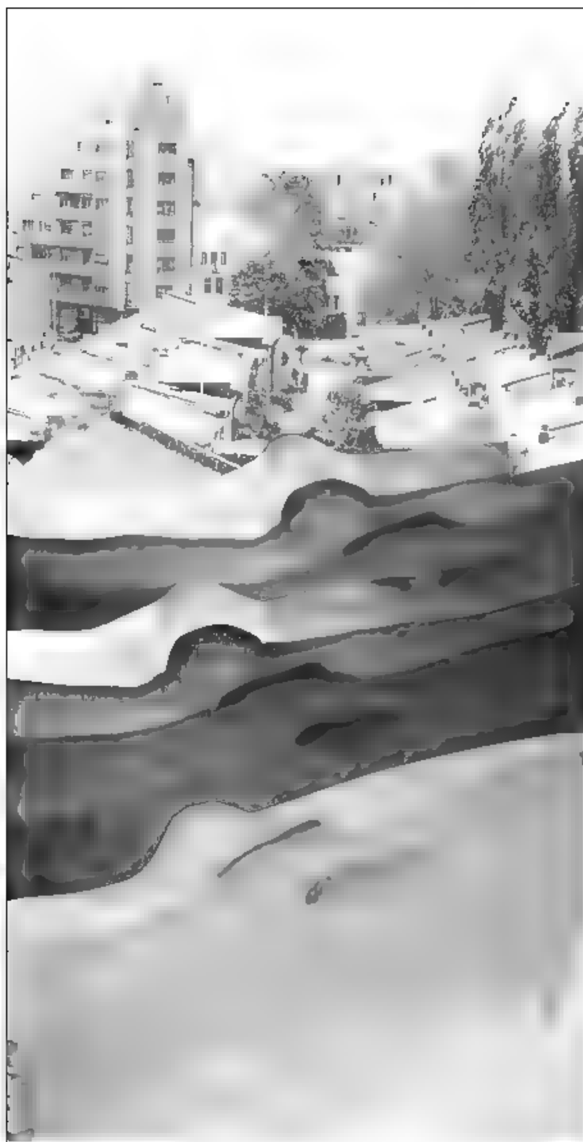
coloritul brâului de lână spuneau însă o altă poveste. Dacă ţesătura neagră a fotei decorată cu lâna de un roşu închis este fără îndoială din zona Buzăului, nuanţele multicolore ale brâului se regăsesc cu precădere în zona Bihorului[1]. Această îndoială asupra originii străbunilor mei mă îndemna să mi relativizez starea de exilat, asumată de fapt într un oraş cosmopolit, în permanentă transformare.



Fotă de damă neagră şi lână ţesută şi cusută specifică zonei Bisoca, 120 x 85 cm, şi brâu de lână cu motiv linear în coloritul specific Bihorului, ţesătură la război, 200x6 cm, © Stefania Kenley, 2016

În vara anului 1997 am revenit la Bucureşti, pentru prima oară după şapte ani de peregrinări. Între timp, orice obiect pe care l aş fi putut aduce eu din Occident se găsea şi în România. Unică era doar trăirea acelor şapte ani pe care doream să o împărtăşesc cu cei care au rămas pe loc şi care au avut probabil o experienţă diferită de a mea. Am adus deci mai multe cutii de diapozitive care ilustrau lucrul meu cu studenţii de la şcoala de arhitectură şi peisaj de la Greenwich University.

Imaginile vorbeau, printre altele, de relaţia nemărturisită între micul univers al veşmintelor, cu ţesăturile şi cusăturile lor, şi marele univers al ţesutului urban cu locuinţele şi vegetaţia lui. Sensul acestei legături nu a fost însă discutat ca idee, iar comentariile confraţilor mei se rezumau la observaţii



Fotografii ale străzii Maximilian Popper și ale unei machete din material textil și fir de fier propunând o structură urbană lejeră, fotomontaj, 21x30 cm
© Ştefania Kenley, 1997

pragmatice asupra proiectelor. Aceste texturi care rămâneau astfel nedescifrate îmi aminteau versurile lui Jean Tardieu:

... Îmi imaginez ceva care ar începe ca o frază și s-ar termina ca o funie/ sau un sunet care cade... și dintr-o dată, e o piatră!/ Cu funia ne spânzurăm, nu-i așa? Iar piatra, nu va ucide?[2]

În fiecare nouă călătorie la București continuu să iau cu mine dus-întors doar o geantă ușoară de umăr. Nu încerc să regăsesc acolo decât orizontul orașului scăldat în lumina aurie... Expulzat din intimitatea acestui țesut urban care l-a legănat din copilărie, ochiul se abandonează în penumbra vechilor străzi. Din speranța eliberării sau din deznădejdea înstrăinării... de a nu mai aparține nici unui alt loc vreodată!... nasc și renasc noi priviri.

1. Cf. Elena Secosan, Paul Petrescu, Portul popular de sărbătoare din România, Editura Meridiane, București, 1984.
2. Jean Tardieu, «Le mot et la chose», dans La Part de l'ombre. Proses 1973-1967 (suivi de La Première Personne du Singulier et de Retour sans fin), Édition Gallimard, Paris, 1972, p. 203.

«J'imagine quelque chose qui commencerait par une phrase et finirait par une corde / Ou bien un son qui tombe sur le sol... et soudain, c'est une pierre!/ La corde, on s'y pend, n'est-ce pas ? Et la pierre, elle vous tue ?»

ȘTEFANIA KENLEY *este arhitect, artist, eseist. A publicat* Du fictif au réél. Dix essais sur le Pop art anglais et le Nouveau Brutalisme en architecture *în 2016, la editura Les Presses du réel. Stabilită în Franța, la Paris.*

Jozefina KOMPORALY (Marea Britanie)

Obiecte care ne vorbesc

Am plecat din România la studii postuniversitare în Marea Britanie, unde trăiesc de atunci, pentru anul universitar 1996-97, deci iniţial doar pentru un an. Aşa că am pregătit un bagaj relativ sumar şi potrivit pentru studenţie – un rucsac, o poşetă şi o geantă încăpătoare de mână. În acestea am adus cu mine haine şi încălţăminte asortate pentru toate anotimpurile, având în vedere faptul că aveam în buzunar doar o bursă relativ modestă care nu permitea cumpărături mofturoase şi nici din acelea neplanificate. Pornind spre Anglia, am fost informată că nu va fi nevoie nici de cizme îmblănite sau palton prea gros de iarnă, şi nici de rochiţe multe de vară. Mi-am luat însă un impermeabil de calitate, pe care-l mai am şi acum, nişte tutun, colecţia mea de jazz românesc şi adresele tuturor prietenilor de acasă. La ora aceea încă nu aveam laptop, prin urmare am venit cu un caiet de notiţe şi stiloul meu favorit – combinaţie la care am renunţat cu greu chiar şi atunci când am avut deja opţiunea de a scrie direct pe calculator.

În acel prim an am mers destul de des să vizitez familii în diverse zone geografice ale Angliei prin intermediul unui program adresat studenţilor străini, numit Host. Prin acest program am ajuns să călătoresc în regiuni unde altminteri nu aş fi avut ocazia şi astfel am cunoscut oameni deosebiţi dintre aceia care poate nu sunt în număr chiar mare, mai ales în momentul acesta de cumpănă când Marea Britanie dezbate ideea apartenenţei europene. Prin programul Host mi s-a confirmat instantaneu că printre britanici trăiesc foarte mulţi oameni curioşi şi deschişi, de toate generaţiile şi straturile sociale, care m-au întâmpinat cu căldură şi generozitate, şi cu mulţi dintre aceştia mai ţin o legătură strânsă şi acum. Deosebit de dragă îmi este prietena Toni din Cornwall, prin intermediul căreia mi-am cunoscut şi soţul (el însuşi student din străinătate la ora aceea), cu care ne vizităm reciproc de ani de zile, şi pe care copiii noştri o adoră. Mergând să vizitez primele cunoştinţe, le am



Ovidiu Cărpuşor – Strada Sforii, Braşov


Matei Vişniec
SÎNT O BABĂ COMUNISTĂ
Dan Lungu
PLAYWRIGHTS BEFORE THE FALL
Jan Christoph Hauschild
Eine Biographie
IRÈNE NÉMIROVSKY
REWRITING
BRITISH THEATRE TODAY
ALEKS SIERZ
Jean-Paul Sartre
Les mains sales
folio
Pixel
Tóth Krisztina
Nicolae Manolescu
ISTORIA CRITICĂ A LITERATURII ROMÂNE
Editura PARALELA 45

făcut cadou de obicei obiecte artizanale din România, gen ceramică, feţe de masă sau cergi maramureşene Drept cadou, am primit, în mare parte, cărţi albume de artă, ghiduri turistice sau literatură Dar mă gândesc cu nostalgie şi la primul borcan de Marmite (un soi de gem foarte sărat, însă pe bază de drojdie), care mi s a părut necomestibil la ora aceea însă cu timpul am învăţat să i apreciez gustul aparte, şi care a devenit o componentă de bază printre posibilităţile de mic dejun pe care astăzi le ofer şi eu celor care vin la mine Copiii mei, Anna Francesca şi Samuel, născuţi în Anglia, îl adoră



M am reîntors prima dată în ţară de Crăciun, într o călătorie spontană la care am recurs pentru că mi se făcuse un dor extraordinar de ţară, familie şi prieteni Aşa că am sosit cu gama tipică de produse comerciale de sezon, printre care Christmas pudding, mince pies şi Christmas crackers Reacţia de obicei a fost că astea sunt lucruri nostime, însă glumiţele din Christmas cracker erau aproape imposibil de tradus sau gustat în afara contextului original, şi dulciurile nu se compară totuşi cu bunătăţile autohtone… Recunosc că de atunci încerc să găsesc cadouri mai personalizate, şi care nu ţin neapărat de sezon

Am luat cu mine o fotografie a mătuşii bunicului meu din partea mamei, căreia îi datorez numele, ajunsă în Transilvania din nordul Italiei tot în urma migraţiei Giuseppina a fost cea care l a crescut de fapt pe bunicul meu (mama acestuia murind imediat după naştere), şi care i a transmis un anumit sentiment de cosmopolitism pe care şi el, la rândul lui, ni l a comunicat mai departe Eu evident nu am mai cunoscut o personal pe Giuseppina, însă am fost crescută cu poveşti fascinante despre ea Giuseppina a fost printre puţinele femei venetice, marea majoritate a italienilor din zonă fiind bărbaţi, de obicei foarte tineri, care ulterior s au căsătorit cu femei autohtone, renunţând oarecum la identitatea lor de origine Poate şi datorită Giuseppinei, bunicul meu a fost supranumit „Italianul" până la sfârşitul vieţii, deşi, de vorbit, după moartea mătuşii, nu prea mai vorbea această limbă De asemenea ţin foarte mult la o copie după harta Transilvaniei publicată de Johannes Honterus în 1532, fiind prima hartă realizată de un locuitor al acestor ţinuturi, pe care o păstrez înrămată pe birou şi pe care am pus o drept economizor pe ecranul calculatorului la care lucrez la serviciu

Un obiect pe care l am pierdut? Permisul meu de conducere, eliberat la Cluj Din moment ce nu mă

simt bine în pielea mea la volan pe niciο parte a carosabilului, nu prea conduc, însă examenul de şoferi a fost primul test pe care l-am ratat. Şi încă de mai multe ori. Fiind încăpăţânată nu am renunţat până n-am trecut, deci permisul ar fi un soi de aducere aminte că nu mă dau uşor bătută, nici măcar atunci când e vorba de lucruri care de fapt nu contează.

Ceea ce mi lipseşte din România nu se poate reduce doar la obiecte sau lucruri palpabile. Este mai degrabă vorba de un anumit fel a se raporta la realităţile din jur, de a folosi în mod curent şi natural o doză de umor în cotidian – tocmai în ciuda absurdului pe care-l trăim, şi de o anumită naturaleţe şi spontaneitate de comportamanent între oameni. Desigur, nu e niciun secret că la nivel strict personal am nostalgia felului de a trăi în România de acum aproape douăzeci de ani, când eram şi eu foarte tânără şi când poate viaţa nu avea încă ritmul accelerat de azi, nici acolo şi nici aici. Îmi lipsesc părinţii, care nu s-au mişcat din loc, nici măcar pentru a mă vizita mai des în noua mea ţară, tocmai poate pentru a mă invita să revin la ei şi în ţară cât se poate de frecvent. Îmi dă o deosebită satisfacţie să ştiu că am o mână de prieteni în diverse colţuri ale ţării cu care reuşesc să comunic în mod regulat, atât faţă în faţă cât şi virtual, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat în tot acest interval de timp. Dincolo de asta, îmi lipseşte lumina mai tot timpul, şi-mi lipsesc anumite oraşe, parfumuri şi anotimpuri din când în când, poate cel mai mult Bucureştiul primăvara când înfloresc magnoliile şi când parcă toate tarabele sunt acoperite de lalele într-o gamă de culori, forme şi soiuri de-ţi iau ochii. Buchete de flori ca în România n-am mai primit nicăieri, cu toate că am impresia că intenţia de a mi se face câte o surpriză plăcută a mai existat... La început îmi lipsea teribil accesul la cărţi şi publicaţii curente din ţară, dar internetul a remediat în mare parte acesta problemă, şi desigur mai este şi poşta. De asemenea, ţin să menţionez că, din fericire, deja de mulţi ani nu mai este o problemă să dai de mămăligă, zacuscă, vinete sau vin roşu românesc în Anglia.

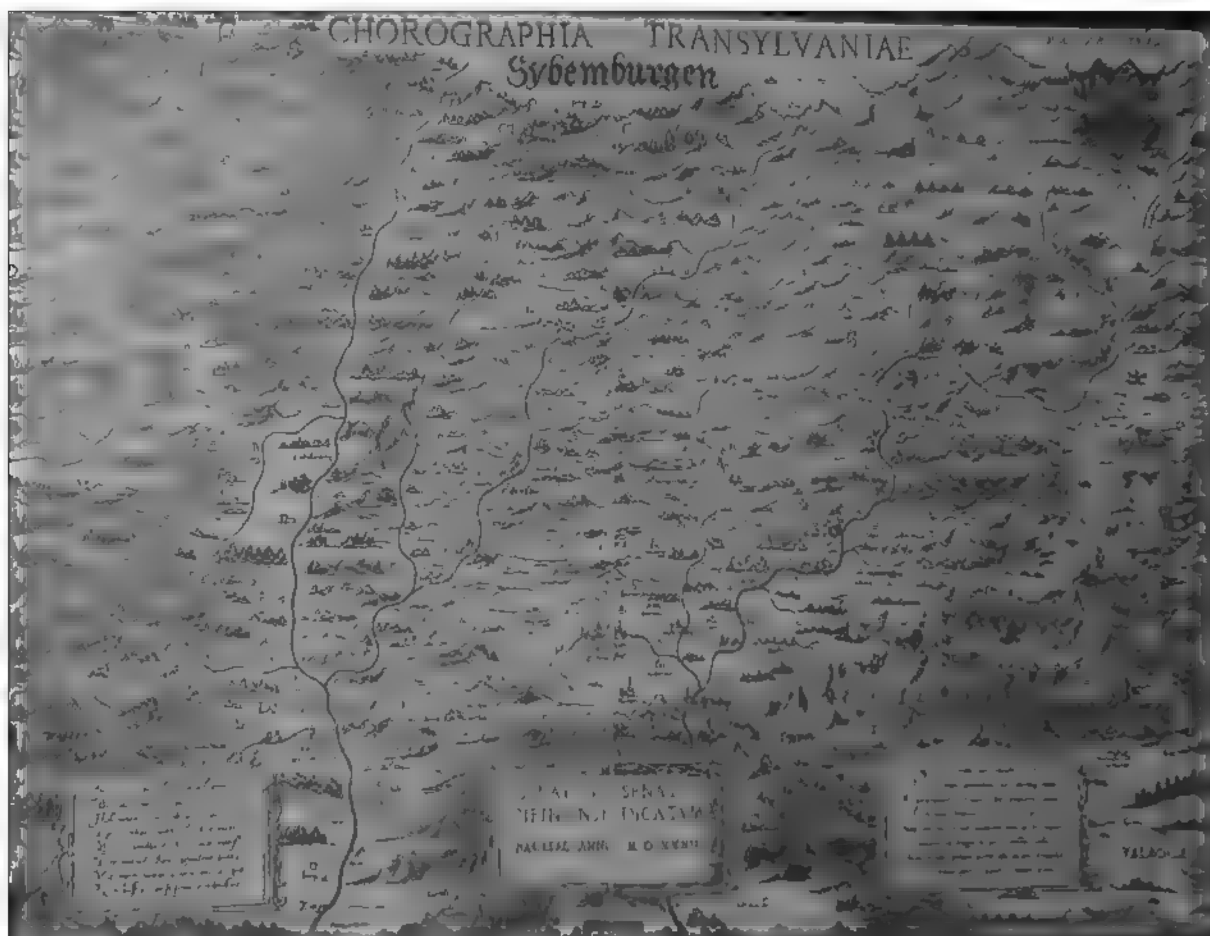
Am pe rafturile din bibliotecă şi împrăştiate prin casă cărţi şi reviste într-o varietate de limbi, multe din ele în limba română. Din când în când mă gândesc să le organizez mai sistematic pe genuri, categorii tematice sau pe limbi, dar de fapt prefer să le ţin cât se



Christmas Crackers

poate de amestecate și de multe ori tocmai alăturarea unui volum în engleză cu altul să zicem în franceză, germană sau maghiară recontextualizează cartea sau autorul și propune o nouă poveste În sufrageria am o pictură în ulei de Ovidiu Cărpușor reprezentând strada Sforii din Brașov, orașul unde m am născut și unde am întâlnit prima dată, încă în copilărie, un model viabil de conviețuire între culturi Am și o fotografie făcută acum câțiva ani trecând pe această stradă cu familia mea, și noi niște oameni de origini etnice diferite trăind împreună într o terță cultură și crescând doi copii a căror limbă maternă nu mai este de fapt cea a mamei lor, dar care au totuși un anumit sentiment de apartenență la aceasta din colo de o identitate londoneză de la bun început multiculturală

JOZEFINA KOMPORALY *predă la University of the Arts, Londra Este membră în Asociația Traducătorilor din Marea Britanie (Translators Association) Redactor la* Journal of Adaptation in Film and Performance



Johannes Honterus Harta Transilvaniei, 1532

Gabriela LUPU (Franța)

Pachetul de acasă

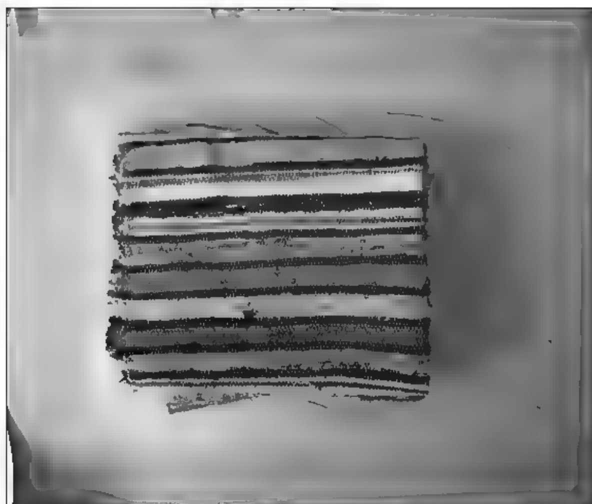
Nu îmi aduc aminte de criteriile bagajelor facute când am plecat din România Însa aș dori sa vorbesc despre obiecte care au fost sau sunt importante pentru mine

Uitându ma în jurul meu am gasit urmatoarele obiecte care ma leaga direct de România un brâu, o fața de perna, un covor, un borcan, o carte

Mare mi a fost surprinderea, când m am gândit cum sa raspund la invitația Cristinei Hermeziu, sa descopar ca sunt deținatoarea unui brâu Este un obiect demodat, un obiect pe care nu l am purtat de când eram copil Costumul național nu se mai poarta, ce sa fac eu cu un brâu? Ei bine, nu fac nimic E un obiect pe care nu am reușit sa îl înstrainez Cum sa arunc simbolul originii mele? Parca aș arunca o parte din mine Dar eu nu sunt brâu Este complex sa accept ca am un brâu Tot uitându ma la motivele desenate cu firele aurii si argintii pe acest brâu, am descoperit *Coloana infinità* a lui Constantin Brâncuși Pastrez brâul[1] Pentru a înțelege mai bine, am recitit Jean Baudrillard[2] care spune ca obiectele folclorice nu mai au nici o funcție practica, ele au doar rolul de a semnifica timpul Nu îndraznesc sa înstrainez imaginea timpului



O fața de perna Sunt deținatoarea unei fețe de perna de dimensiuni atipice, prea strâmta, prea lunga, pe care nu o pot folosi Acest obiect a fost lucrat la mâna, nu știu de cine, dar știu ca a fost facut cu mult timp în urma, 80 de ani? Pare mult E frumoasa, dar ce sa fac cu ea? Cum sa înstrainez un obiect care a fost lucrat la mâna de o persoana acum aproximativ 80 de ani? Este simbolul trecerii timpului? A unui anumit tip de tradiție? E ca și cum dețin în dulapul meu 80 de ani? Dețin în dulapul meu gestul repetat al unei femei sau al unui barbat? Ce





dețin de fapt? Îmi permit să îl recitez pe Jean Baudrillard, pentru a înțelege ce dețin – „... l'objet mythologique est accompli. Cet évènement accompli qu'il signifie, c'est la naissance[3]".

Un covor. Se pare că sunt atașată țesăturilor. Acest covor a fost lucrat de mână de o țesătoare din locul în care m-am născut, Rotunda, Neamț. Mama mi l-a trimis când i-am spus: gata, acum nu mă voi mai muta! Dar nu a fost așa. M-am mutat de foarte multe ori; este o experiență îmbogățitoare, și poate nu e încă ultima. Acest covor îl întrebuințez, el îmi evocă mereu casa părintească, iubirea pentru culori, țesături și motive.



Un borcan. Nu, nu este deloc seducător un borcan. Însă poate fi seducătoare forma lui, transparența, motivele încrustate și mai ales când e plin cu dulceață de la mama. Pachetul de acasă există și la Paris. Cu cât distanța este mai mare, cu atât dimensiunea sa simbolică este mai intensă. Borcanul este simbolul unui an de muncă; include: plantat, udat, îngrijit, cules, stocat, transformat, înfășurat, trimis etc. Aceste pachete cu borcane mi-au alinat dorul de casă, mi-au stârnit tristețe și dor, și mai ales bucuria de a păstra o legătură fizică, materială cu „casa de acasă".

Întoarcerea din rai, de Mircea Eliade. Am fost îndrăgostită de nuvelele fantastice ale lui Mircea Eliade, mi-au permis să călătoresc cu gândul, pe vremea când eram prea mică pentru a călători.

„C'est là où, [l'objet] ne servant à rien, il sert profondement à quelque chose[4]". Îmi dau seama că în afara calităților estetice

ale acestor obiecte care mă leagă de România prioritară este valoarea timpului și a mitologiei personale; ea mă obligă să păstrez aceste obiecte

[1] În cele din urmă brâul l-am oferit artistei Edith Magnan în cadrul proiectului DART Montreuil 4 iunie 2016

[2] Jean Baudrillard *Le systeme des objets* Gallimard Paris 1968

[3] *Ibidem* p 92

[4] *Ibidem* p 91

GABRIELA LUPU *este artist fotograf A publicat* Carnet de charbon *în 2013 la editura Filigranes Locuiește în Franța la Paris*



Cătălin PAVEL (România)

Les mots et les choses et le check-in

Călătoria radicală, când pleci pentru mult timp, umflă la nesfârşit posesiunile materiale ale lumii şi le scade pe-ale tale corespunzător. Devii un om-sinecdocă. Trebuie să laşi toată biblioteca în urmă, iei totuşi două cărţi. Iei două poze din toate pozele, două cămăşi din toate cămăşile şi aşa mai departe. Lumea, în schimb, se înmulţeşte haotic. Îţi arată totul ca să te convingă că există ceva. Personal, am rămas un călător foarte neexperimentat, deşi sunt patru ţări în care am petrecut câte un an (uimitor cât de puţin înveţi despre o ţară într-un an!). Orice plecare de 4-5 luni mi se pare încă un sfârşit al lumii, o ieşire din copilărie, o alungare din satul meu, sau cum vreţi să-i ziceţi.

Printre obiectele pe care le-am luat întotdeauna cu mine în călătoriile radicale au fost laptopul şi truela. Truela, nume fandosit care nu i se potriveşte deloc, e un fel de mistrie de zidar, cu lama mai rigidă şi romboidală, turnată (fără puncte de sudură deci). Cu ea, fie că e WHS, Marshalltown sau Battiferro, lucrează arheologii, fără să construiască nimic bineînţeles, doar distrugând, distrugând controlat, ştiinţific – cam ca în dragoste, cu alte cuvinte. Cum nu prea ştiu niciodată din ce ţară o să iau avionul ca să ajung în Turcia pe şantier, prefer să am mereu truela mea în bagaj. Ştiu că e cam adolescentin să ai asemenea fetişuri, dar una peste alta uneltele bune fac jumătate de treabă singure. În ce priveşte laptopul, asta e maşinăria infernală de care nu ne mai putem lipsi, ca să putem ţine legătura cu ceea ce n-ar fi ajuns niciodată aşa departe dacă n-ar fi existat ea. Aceste două obiecte sunt de fapt în flux permanent. Laptopul a fost înlocuit de trei ori, truela o dată. În mintea mea, ele au rămas acelaşi obiect. În Plutarh există un pasaj despre nava pe care s-a întors Tezeu din Creta după ce a ucis minotaurul, navă care s-a păstrat, zice legenda, secole de-a rândul în Atena, părţi din lemnărie fiind periodic înlocuite. Întrebarea lui dacă nava asta mai e sau nu „aceeaşi" a intrat în folclorul aporetic al filozofilor de până azi. Aşa şi cu laptopul al cărui conţinut e periodic transvazat în alt laptop. E diferit în trei dimensiuni, dar acelaşi în patru dimensiuni, a patra fiind, ca în cazul râului lui Heraclit, timpul.

Nu ştiu care e rolul exact al obiectelor personale în dialectica *Heimweh/ Fernsucht* (dor de ţară/ dor de ducă). Pot să spun totuşi ceva, dar o să pretind că e strict în capacitate profesională. Pe termen lung, nu se păstrează decât lucrurile pe care le-ai pierdut. Trebuie să ne obişnuim cu asta. Literatura exilului arată că memoria e mai intensă decât realitatea. Eu văd acelaşi lucru de nenumărate ori în arheologie. Mai toate statuile de bronz păstrate din antichitate au ajuns până la noi pentru că au fost cândva pierdute într-un naufragiu, în timp ce erau transportate prin Mediterana de la atelier la comanditar. Dacă nu s-ar fi scufundat, ar fi împodobit oraşele antice o vreme, după care ar fi fost topite în evul mediu ca să se facă din ele ghiulele. Acelaşi lucru se întâmplă când arde biblioteca regală asiriană: toate tăbliţele de lut devin ceramică indestructibilă, care s-a putut păstra până azi. O doamnă din înalta societate romană are o zi proastă acum două mii de ani pentru că îşi pierde cercelul de aur la terme. Doamna se opreşte şi îl caută

până îl găseşte. Dacă însă el a ştiut să cadă bine între două lespezi de pardoseală, atunci doamna caută ce caută şi până la urmă pleacă supărată. Cercelul îl găsim noi pentru ea.

Oamenii întotdeauna se agaţă de obiectele lor. Tot ca arheolog, îi văd cum îşi repară vasul fisurat dând găurele de o parte şi de alta şi punând o minusculă scoabă de plumb. Sau dintr-un vas decorat, făcut ţăndări, ei iau totuşi ciobul cu profilul cutărui erou, îl rotunjesc şi-l transformă în piesă de joc sau în căpăcel sau altă drăcie. Tocmai din cauza acestor metamorfoze obiectele ajung să aibă propria lor biografie culturală. Cei care studiază, mai general, viaţa socială a obiectelor spun că ele sunt construite prin aceleaşi mecanisme prin care se construieşte propria noastră *persona* socială. Arheologii cu înclinaţii mai teoretice, care îl preţuiesc pe Appadurai, spun că, până la urmă, noi nu putem exista fără obiecte, dar obiectele pot foarte bine exista fără noi. Că oamenii sunt compuşi din toate obiectele pe care



Laptopul şi truela arheologului

le au făcut sau tranzacţionat, iar aceste obiecte reprezintă valoarea totală a ceea ce se numeşte *agency*, agentivitatea lor. N-aş merge până într-acolo. Nu am încredere de altfel nici în ce e făcută uneori să spună cultura materială în arheologie, de pildă despre etnicitate. Şi nici că, la extrema cealaltă, mediul hiperconstruit în care trăim ne foloseşte în vreun fel metabolismului intelectual sau emoţional. Lucrul ăsta îl simt des în aeroporturi, purgatorii inevitabile în orice călătorie, *non lieux* supreme. Acolo aştept cu jurnalul şi stiloul scoase lângă mine, fără să scriu nimic de altfel, doar ca să nu mă mineralizez. Utilizarea lor ca obiecte este pur retorică. Adaug deci jurnalul şi stiloul la lista obiectelor puţine şi credincioase care luptă de partea mea. (Laptopul de fapt e o versiune geigerizată a acestora două, interfaţa mea cu lumea incontrolabilă.) Jurnalul are numărul 52. Fac în aşa fel încât să nu fie niciodată două coperte la fel una după alta. Celelalte 51 sunt puse bine în diverse locuri nesigure. Cred că în poveşti puterea zmeului ar putea fi zdrobită cel mai simplu dacă i-ai lua jurnalele şi le-ai arde. În clipa aia, oriunde ar fi (probabil nu în aeroport), cred că l-ar lua cu leşin. De câţiva ani scriu cu „acelaşi" stilou, pentru că am luat trei ieftine, simpatice şi identice. În felul ăsta nu trebuie niciodată să ezit să scot stiloul de teamă că l-aş putea strica sau pierde. Stiloul are şi el o funcţie propedeutică, asemenea creionului fără care Unamuno nu putea să gândească. Am o mare încredere în ce face pentru noi scrisul de mână. Când scriem de mână ceva, orice, în noi e un mic călugăr benedictin care copiază liniştit texte antice. Cu stiloul inviţi cuvintele la restaurant, nu la McDonald's. În fine. Sunt deci înconjurat de puţine obiecte, cu genealogii complicate. Montale are în *Farfalla di Dinard* o povestire despre toată dinastia de câini pe care i-a avut. Cu căldura din acea povestire ar trebui să vor-

bim de obiectele noastre, de ceasurile, blugii şi brichetele noastre, din liceu încoace. Stau în aeroportul uriaş, mă uit în jur şi îmi dau seama că Ecleziastul a fost pesemne scris în aeroport. Aici şi oamenii şi obiectele sunt prea noi, prea reci, într-o veselie *superflat*, ca scoasă din Takashi Murakami. Interesant e că nu numai oamenii pot fi dezumanizaţi uneori, dar şi obiectele pot fi – în fine, deobiectivate, adică să le dispară dimensiunea socială solidară cu a ta, pot să-şi piardă coplanaritatea cu tine şi să devină ininteligibile (dar oare n-ar însemna asta că ele sunt, din contră, hiperobiectivate?). Am scris despre aeroporturi în primul meu volum de poezii, *Altera pars*. Datoram acestei cărţi de poezii de călătorie, ca să zic aşa, s-o iau cu mine prin avioane, însă asta nu s-a mai întâmplat. Dar şi eu, ca toată lumea, am dus cărţi într-o casă nouă, ca pe nişte pionieri genişti, ca pe o avangardă care îmblânzeşte, civilizează, face locuibil. Cartea este pentru mine singurul obiect care nu se dizolvă într-o genealogie. Fiecare carte e în primul rând cartea cutare, a autorului cutare, iar nu *carte*. Asta ar trebui să se întâmple doar pentru obiecte de artă, în principiu. Mă gândesc acum că parte din fascinaţia pe care o exercită cartea, în formatul acesta pătrăţos, de tip *codex* (adică spre deosebire de sulurile – *volumina* – din antichitate) ţine de faptul că ea este, conceptual, o cutie, croită după dimensiunea mâinii. O cutie al cărei capac se deschide însă în sute de locuri, şi înăuntru e de fiecare dată altceva. Un truc pentru copii, foarte simplu, foarte eficient. Am ţinut o carte în mână mai multe ore decât am ţinut, ştiu eu, lingura, telefonul, chitara şi volanul. Familiaritatea cu cartea are o dimensiune aproape fiziologică. Şi pe lângă faptul că recunoaştem fotografic un milion de cuvinte, pe lângă coperta care întotdeauna imprimă o anumită traiectorie percepţiei cărţii, mai sunt şi foşnetul paginii, tactilitatea cotorului şi a ţesăturii



Cu capul lui Asclepios

hârtiei, mirosul după care aproape poţi identifica ţara, anul de apariţie şi colecţia. Singurul obiect care a egalat cartea ca proximitate fizică faţă de „subiectul uman”, ba chiar, dacă lucrurile merg aşa, o va depăşi ca număr de ore, este laptopul. Este laptopul pe care scriu acest text şi poate laptopul pe care citiţi acest text acum. Şi laptopul, din întâmplare, e, tot o cutie, bazată tot pe o formă elementară, care nu poate fi îmbunătăţită, ca roata. Capacul e unic, dar conţinutul se schimbă în funcţie de ce „cauţi”. Un alt truc simplu, care are tot ce-i trebuie ca să fi devenit popular şi în neolitic şi în evul mediu.

Asta mă aduce iar la arheologie. E interesant să găseşti într-o carte recentă de arheologie post-pro

cesualistă aceeași stupoare că lucrurile nu sunt doar lucruri-întru-noi, de fapt de-a dreptul acea *nausée* pe care obiectele (începând cu *la racine du marronnier*...) i-au provocat-o lui Sartre într-o bună zi, pe bancă, în grădină. Ei bine, cartea nu va fi niciodată unul din aceste obiecte potențial ininteligibile, care să dea peste cap taxonomia cea de toate zilele a materialității. Și e interesant aici că oribila revelație a lui Sartre are loc în cel mai banal loc cu putință, un loc fără nume (el îi zice, parcă, *Jardin Public* și-atât), nu un aeroport, nu un loc alienant sau concentraționar. În plină banalitate a vieții, în absența crizei sau coerciției, pare a zice el, își poate scoate capul, de nicăieri, incoerența fatală a lumii, care poate nu e până la urmă decât capacitatea ei de a se deroba cuvintelor. Cred că ce vreau să zic e că jurnalul, stiloul, cartea nu vor fi niciodată obiectele care să catalizeze spaima că lumea obiectelor ne-ar putea scăpa în mod fundamental, ar putea fi de fapt un ceva neînțeles, monstruos aproape. Poate pentru că sunt deja prea îmbibate de cuvinte. Până la urmă, obiectele călătoriei, exilului, migrației, sunt selectate tocmai așa, în funcție de cât de imune sunt la invazia iraționalului și impersonalului. Uneltele (inclusiv truela) care sunt tot timpul în mișcare, în exercițiul funcțiunii și laptopul cu viața lui tropicală, vag promiscuă, cu fâșii din viața noastră sechestrate în toate încăperile lui.

Am locuit primii 13 ani de viață, până în 1989, în cartiere muncitorești, înconjurat de cultura materială a comunismului urban, a culorilor șterse și a îmbinărilor proaste, unde de la clădiri la bascheți totul era posomoreală sau kitsch. Asta mi-a luat pentru totdeauna capacitatea de a mă simți bine înconjurat de obiecte de calitate. M-a făcut să le apreciez mai mult, poate, dar nu mi-au mai devenit niciodată familiare, adică de la sine înțelese. Casele frumoase mă crispează până-n ziua de azi, simt în coastă frumusețea lor, și în admirația pe care o simt când intru într-un pub englezesc adevărat se amestecă întotdeauna un pic de ciudă, ciudă că... o mie de chestii. Am ajuns să prefer obiectele a căror frumusețe e eluzivă, ale căror culori nu sunt saturate, obiectele mai domoale, peisajele care nu-ți dau în cap cu pitorescul lor. Pentru cărți și filme, bineînțeles nu există limită de frumusețe – nu poți să-i faci asta lui Paradjanov sau lui Agopian. Nici pentru oameni nu există limite de frumusețe. Lucrul e normal dacă te gândești că, în toată mocirla peisajului urban comunist (cei care l-au trăit știu asta), singurul loc unde sălășluia frumusețea era chipul femeilor. În contextul ăsta o citesc eu pe Herta Muller când spune (în *Regele*...) că nu cunoaște o altă țară în care iubirea să fie la fel de flămândă ca în România.

Mă mai întorc o dată la obiecte. Când călătorești mult timp, te împuținezi și te esențializezi, devii un semn pe care-l pui ca să te poți ține minte. Echilibrul dintre om și obiectele lui e altul și trebuie să-l bagi bine la cap. Când ești în altă țară, un bilet vechi de transport în comun descoperit într-un buzunar înseamnă mult mai multe decât e-n firea lui să însemne. Iar când ești acasă în România scanezi totul cu un laser tridimensional foarte puternic, ca să iei totul cu tine în minte, chiar dacă la aeroport ajungi doar cu laptopul, truela și o carte din toată biblioteca. Oricum, nu ești singurul om-sinecdocă de la check-in.

CĂTĂLIN PAVEL *este arheolog și scriitor. A publicat romanele* Aproape a șaptea parte din lume, *Humanitas, 2010 și* Nicio clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Cristina SIMION (Germania)

Am împachetat obiectele care mă definesc

Rolul funcțional al obiectelor de care am ales să nu mă despart, plecând în urmă cu mai puțin de patru ani din țară, m-a interesat destul de puțin. Pentru că puține sunt lucrurile de serie de care să ai neapărată nevoie și a căror valoare să fie destul de mare încât să merite împachetarea, despachetarea, transportul... Și apoi, am văzut emigrarea mea ca pe una dintre multele plecări care au precedat-o, pentru că eu am călătorit foarte mult. Poate că m-a ajutat și faptul că „acasă", în țară, nu a trebuit să strâng, să închid, să vând. Nu am avut sentimentul că plec pentru totdeauna. Am împachetat așadar, cu cea mai mare grijă, exact obiectele care mă definesc. Sigur, și lucruri de serie: cărțile cele mai dragi (biblioteca „mare" e încă în casa părinților, iar multe cărți sunt acum stocate pe e-book-ul meu), obiectele de îmbrăcăminte sau accesoriile „cu poveste" (cum ar fi colierul Moines – o cunoscută casă de designeri danezi de bijuterie – pe care mi l-am promis – și mi l-am dăruit când am terminat de scris teza de doctorat), dar mai ales obiectele de artă și de decor care să ne dea senzația de familiaritate, să ne facă să ne simțim cu adevărat bine. Așa și-au găsit locul în bagaje și cadouri de la prieteni dragi, care mă înconjoară și acum, chiar dacă asta mă împiedică să creez o direcție unitară de amenajare și decorare. Sufletul e mai important decât puritatea estetică, mi-am zis, și am înghesuit fericită, printre cărți și albume, vaze, ceșcuțe, sfeșnice și talismane, fiecare cu amintiri pe care le povestesc doar celor care-mi calcă pragul...

Casa noastră e oglinda valorilor, preocupărilor și experiențelor noastre. Așadar, sigur nu e o casă românească, sau nu una exclusiv românească. E un loc unde conviețuiesc, fără o ordine impusă, cărțile în limba germană cu cele în română, în engleză și în franceză. Unde stau alături picturi și sculpturi ale artiștilor români și ale celor germani. De unde se aude și Bach, și Grigoraș Dinicu. Și româna, și germana (nu le amestecăm și, între noi, vorbim româna, dar avem și prieteni germani sau din familii mixte, iar atunci vorbim cu toții germana), și engleza, și franceza.

Mă străduiesc întotdeauna să fac cadouri cât mai personale, dar, în cele mai multe cazuri, criteriul care mă ghidează e acela că trebuie să fie consumabile. Pare o ciudățenie ca eu, care nu mă despart de lucrurile dăruite de familie sau de prieteni, să fiu atât de pragmatică (poate pentru că, și înainte de emigrare, am locuit în multe case și, trebuind să împachetez de multe ori, am început să fiu exasperată de volumul obiectelor din jur). Așadar, fără cadouri care trebuie păstrate mai apoi (cu excepția cărților)! Am dăruit și dăruiesc cu plăcere vinuri și țuică, dulciuri, condimente, delicatese regionale. Și cărți. Mai există însă o „categorie" de cadouri: ii, chimire și marame, pe care le dăruiesc cu multă plăcere, mai ales celor interesați de România. Ce-am primit? Pragmatismul e al doilea nume al germanilor. Și se transmite.

Așadar, tot delicatese, sau – o modă pe care n-am prins-o în România – cupoane cu valoare (încerc să evit barbarul cuvânt „voucher”). Îți cumperi ce vrei de banii respectivi, de la un magazin unde sigur găsești ceva ce-ți place. Când o prietenă a vrut neapărat să îmi cumpere cărți, m-a întrebat direct ce îmi doresc. Și la întrebarea asta am mereu un răspuns. Ideea că ar trebui să oferim lucruri frumoase și plăcute, dar care, efemere fiind, nu devin o povară, m-a ghidat și în alegerea cadourilor pentru familie și prietenii de acasă. Dincolo de delicatesele locale sau regionale (și sunt multe, am descoperit că bucătăria germană e mult mai bogată decât îmi imaginam), am





căutat să dăruiesc experiențe. Asta e o direcție nouă în arta de a dărui: plătești ca să cumperi nu obiecte, ci amintiri. O seară la operă sau la balet, o degustare de vinuri, o vizită a unei expoziții, o excursie. Îmi place mult de tot genul ăsta de cadouri – și să le primesc, și să le dăruiesc!

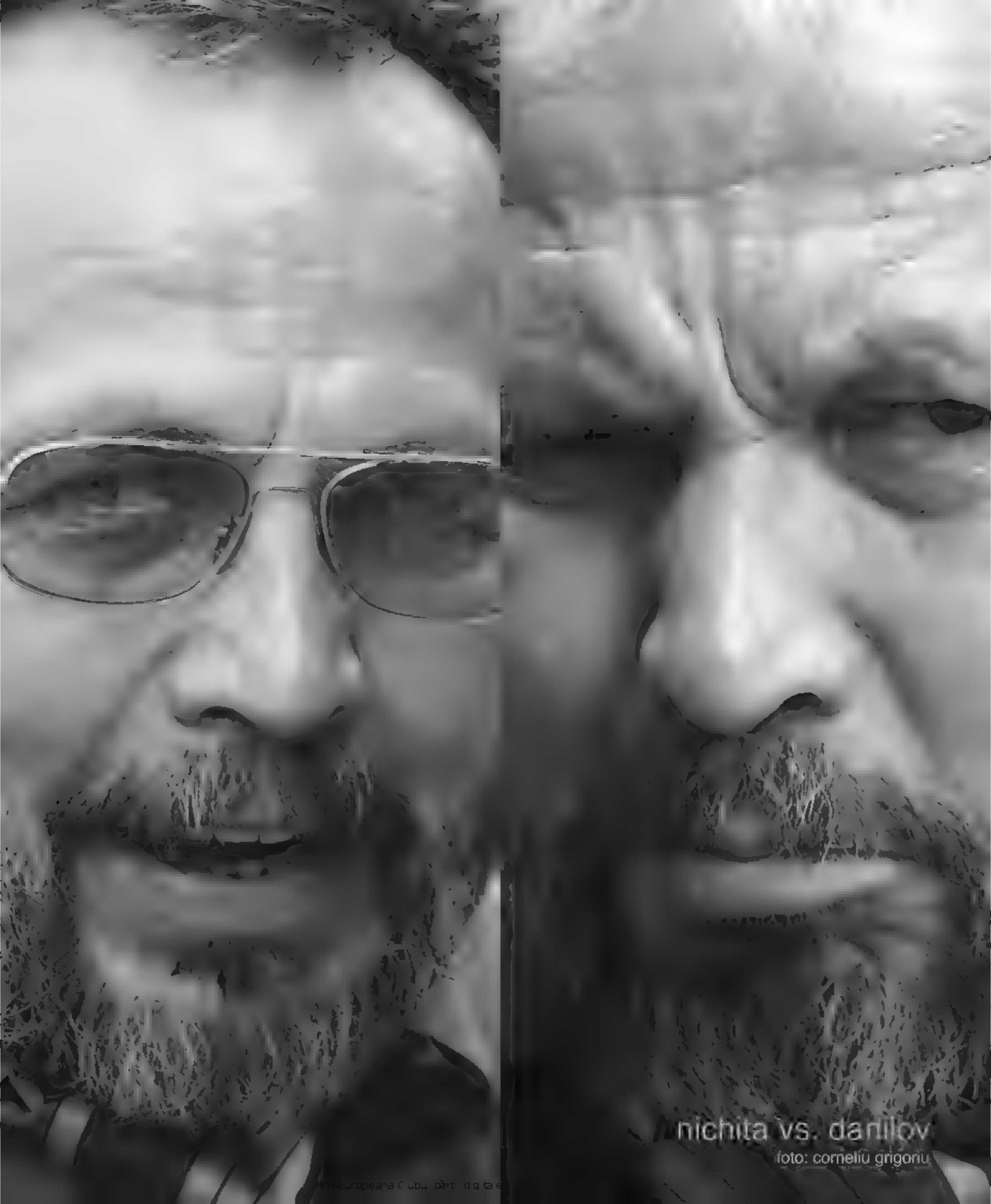
Nu m-am mutat de multe ori în Germania – și nici n-am emigrat de mult timp. Îmi e greu să mă gândesc la un obiect „care m-a însoțit”. Știu că nu m-aș despărți de tablouri, de sculpturi și de câteva bijuterii – decât în ultimă instanță. Chiar și dintre acestea, dacă ar fi să aleg, probabil că nu m-aș despărți niciodată de portretele membrilor familiei. Au o valoare sentimentală inestimabilă, dincolo de cea artistică.





Altfel, nu regret pierderile fireşti. M am despărţit de atât de multe obiecte... căci la fiecare mutare se prăpădeşte câte ceva. „S a dus, s a dus!”, spune tatăl meu. Adică, gata, nu te mai gândeşti, decât dacă te ajută să înveţi ceva. România e aproape şi rareori am nevoie de ceva material. Daca nu găsesc aici ce îmi trebuie, îmi trimit mama şi sora mea. Nu obiectele îmi lipsesc, ci atmosfera care le înconjoară. Nu miti teilor le duc dorul, găsesc carne de mici proaspătă la măcelăriile săseşti. Îmi e dor de mititeii mâncaţi cu prietenii, la poveşti lungi, stropite cu bere. De fapt, îmi lipsesc prietenii vechi, îmi lipseşte familia mare, cu atmosfera de acasă. Pe asta n o poţi cumpăra de nicăieri, deşi comunitatea românească de aici, din Nurnberg, e unită şi, din când în când, se încing nişte petreceri româneşti tare frumoase, cu prieteni pe care ni i am făcut aici. Şi atunci mă gândesc că e fru mos şi aici, şi acolo. Şi acasă, şi acasă.

CRISTINA SIMION *este galerist şi curator. Fost ma nager de grup de presă în România, în prezent se spe cializează în managementul artei. S a stabilit în Germania, la Nurnberg, unde a deschis galeria de artă Tiny Griffon.*


nichita vs. danilov
foto: corneliu grigoriu

Adriana RADU

Biserica Banu
sau despre proiecte europene „ortodoxe"

Conform paginii www.bisericabanu.ro, Parohia „Duminica Tuturor Sfinților" – Banu Iași a demarat, în iulie 2010, implementarea proiectului „Reabilitarea și dezvoltarea turistică a monumentului istoric Biserica Banu Iași", finanțat de Uniunea Europeană prin Programul Operațional Regional 2007-2013. Valoarea totală a proiectului a fost de mai bine de 11 milioane de lei, din care asistența financiară nerambursabilă a fost în valoare de aproape 8,5 milioane de lei. Rezultatele proiectului au inclus 924,20 mp suprafață restaurată a obiectivului de patrimoniu, 559,85 mp amenajări peisagistice, 1.460 mp zone de protecție amenajate, 1.560 mp pictură murală, dotarea cladirii cu 14 echipamente achiziționate pentru protecția bisericii, punerea în valoare a clădirii, amenajarea unei esplanade ce permite accesul vizitatorilor către monumentul istoric dinspre Strada Lăpușneanu, una dintre cele mai importante zone de promenadă a orașului. De asemenea, proiectul a inclus și amenajarea punctelor de interes pentru turiști și enoriași prin refuncționalizarea subsolului bisericii, respectiv dotarea cu mobilier specific pentru *biblioteca parohială, o expoziție în cadrul căreia vor fi puse în valoare obiectele de cult ce alcătuiesc patrimoniul lăcașului, precum și punerea în valoare și semnalizarea corespunzătoare a unor vestigii arheologice.*

Nimic nu este mai luminos astăzi în inima Iașului decât frumoasa Biserică Banu. Supraviețuind schimbărilor trecutului și vecinilor – în ordine, apariția Colegiului Național, a Coloseului Bragadiru, ulterior cinematograful „Tineretului", a terasei „Corso" și a blocului „Romtelecom" – lăcașul de cult reprezintă o oază de istorie într-un amalgam de modernism, mai mare sau mai mic, mai inspirat sau mai puțin inspirat, mai nou sau mai deteriorat, mai zgomotos sau mai tăcut.

Vecină cu Colegiul Național, biserica a privit cu speranță mii de elevi ce au sărit gardul liceului „prin spate" pentru a evada în lumea „liberă" de afară. A privit cu supărare petrecăreții de la Coloseul Bragadiru, a observat cum o grădină de vară se naște pe locul fostului „țintirim" și a suspinat când bătrâna stradă Lăpușneanu a fost înjumătățită făcând loc blocului ce mai târziu avea să se numească „al Romtelecom". Multe s-au schimbat în cele aproape trei secole de când biserica privește evoluția urbei noastre. În bine și în rău.

Biserica Banu a fost clădită din lemn în 1705, un secol mai târziu fiind reconstruită din piatră, prilej cu care și-a schimbat hramul din „Adormirea Maicii Domnului" în „Duminica Tuturor Sfinților". Lăcașul de cult din inima târgului Ieșilor a privit zbaterile oamenilor din ultimele trei sute de ani, supraviețuind

vicisitudinilor prin care a trecut capitala Moldovei în perioadele modernă și contemporană. Și nu a fost simplu: căci cutremurele datorate oamenilor au fost adesea mai puternice decât cele generate de natură, crăpăturile în credința oamenilor fiind uneori mai mari decât cele care au rupt lăcașul de cult în două...

La începutul anilor '90, clădirea era o ruină. Crăpată peste tot, cu tencuiala căzută, cu schele, zeci de schele înăuntru, cu praf și pericol de prăbușire în timpul slujbelor. Aderarea României la Uniunea Europeană a reprezentat o șansă nesperată pentru bătrânul lăcaș de cult. Accesarea unor fonduri, altfel imposibil de obținut din banii „domniei", a făcut posibilă o restaurare fără precedent în istoria lăcașului de cult.

Și aici intervine minunea. Biserica a fost restaurată folosind banii Europei, dar nu oricum. Ci într-un chip perfect și total. De la clopotniță până la fundațiile întărite cu tot felul de centuri și inele, de la refacerea picturilor până la nașterea unui muzeu subteran, de la osuarul ce amintește și respectă odihna celor ce au poposit pe lângă biserică, venind la Banu pe ultimul drum, la gardul forjat cu porți solide și postamente îmbrăcate în piatră, de la iarba verde și frumoasă ce amintește de pacea „locului cel cu verdeață" la treptele refăcute, de la sistemul de iluminare european până la moderna instalație de încălzire și climatizare. Totul este altfel și totul introduce o strălucire pe care, probabil, nici începutul nu credem să o fi avut.

Reparația bisericii Banu a costat multă muncă și mult avânt. Arheologilor le-a păsat, constructorilor le-a păsat, autorităților care au verificat le-a păsat, finanțatorilor le-a păsat. Și părintelui paroh i-a păsat. A fost marele său vis și a fost atins, cu costuri numai de el știute.

Într-un oraș în care fondurile europene au fost de cele mai multe ori accesate pentru a scurge bani spre destinații străine de noi și, cu siguranță, străine de interesul public, Banu face notă distonantă. Și nu trebuie să plecăm prea departe pentru a face comparații. Peste gard, celebra Stradă Lăpușneanu a fost refăcută recent cu bani europeni. Nu poți să nu observi calitatea îndoielnică a materialelor folosite, a lucrării în sine, proiectată și executată parcă de o calfă de zidar de odinioară, lipsa canalului de scurgere din mijlocul vechii ulițe înlocuit pe alocuri cu găuri rare ce nu pot asigura colectarea dacă plouă torențial. Pe de altă parte, în fața bisericii se termină o altă lucrare făcută din fonduri europene, care a inclus și refacerea trotuarelor. Pavele ieftine și cenușii fac casă bună cu bordurile parcă din cretă, ce arată, deși sunt puse de câțiva ani, de parcă ar fi de dinainte de prima atestare a bătrânului Târg al Ieșilor.

Deci, dragi concitadini, se poate ca accesarea fondurilor europene să nu coincidă cu furtul și lucrul de mântuială. Se poate să transformi o ruină într-o bijuterie arhitectonică, se poate să îmbini cele mai noi tehnologii cu frumusețea tradiției moldave, se poate să demonstrezi, chiar și în Iașul nostru bolnav, că „omul sfințește locul" și că popa poate fi primul gospodar al urbei, iar edilul ultimul din obștea noastră modernă... Și cred că, în condițiile în care a început – e drept nu și pentru noi – o nouă etapă de finanțare din banii Uniunii Europene (2014-2020), proiectanții, executanții, consilierii, beneficiarii și, de ce nu, edilul, ar putea să ia exemplu și să utilizeze aceste resurse în mod *„ortodox", cu dreaptă credință.*



Biserica Banu – Iași

Foto: Ilie Pavel

Argument

Opţiunea unui dosar pe teme de turism românesc ne-au dictat-o, înainte de toate, sutele de imagini urcate pe Facebook de artistul fotograf Viorel Simionescu. Sunt imagini realizate începând cu anii '60 şi care, orânduite cronologic, dau socoteală despre ceea ce s-ar putea numi frânturi dintr-o istorie fotografică a turismului românesc.

N-ai cum să nu fi nostalgic revăzând litoralul românesc, staţiunile montane sau balneare, frânturile de Deltă, segmente urbane sau pur şi simplu figuri de turişti, familiare şi totuşi aureolate de un aer parcă extraterestru. Iar dacă nu ai prins acele vremuri, n-ai cum să nu încerci un sentiment de contrariere, întrebându-te de ce astăzi litoralul românesc este sub orice critică, de ce în staţiunile montane s-a înstăpânit paragina, de ce oferta turistică a multor oraşe româneşti tinde spre zero, de ce turismul a devenit un lux, de ce…

Dosarul ce urmează se vrea aşadar, deopotrivă, nostalgic şi lucid. Desigur, nu ne propunem să dezlegăm misterele degradării turismului românesc, ci doar, parcurgând secvenţe din istoria lui, să creionăm o serie de întrebări şi de nuanţe. În special sub-secţiunea „Profesionişti ai turismului" o dorim relevantă în acest sens. Efortul de reconstituire este continuat, literaturizat, de experienţele turistice ale unor scriitori, interesante nu doar stilistic, ci şi prin *content*-ul documentar al textelor propuse.

Necesară ni s-a părut, de asemenea, revizitarea „peisajului" ideologic, aproape la fel de important în discuţie precum peisajul litoral sau cel montan. Finalul dosarului propune focusarea pe Iaşi, pe ceea ce aici, în nord-estul ţării, avem sau nu avem, am câştigat sau am pierdut, am trăit sau am visat.

Călin CIOBOTARI

Florin BĂRHĂLESCU

Turismul în comunism *vs* turismul în democrație

Florin Bărhălescu lucrează în domeniul turismului de peste două decenii. A copilărit pe litoralul românesc, a cunoscut profesioniștii de altădată ai domeniului și a decis să-și construiască o profesie în această complicată și riscantă lume a turismului. Este genul de specialist care deține* know-how*-ul, gândește turismul în termeni de știință, dar pune și foarte mult suflet în ceea ce face. E lucid și nostalgic, dar și incomod prin modul în care rostește adevăruri nu tocmai convenabile.

(Călin Ciobotari)



Florin Bărhălescu în exercițiul funcțiunii

Domnule Bărhălescu, pentru început mi se pare interesant să vorbim despre o istorie a turismului românesc. Desigur, dacă există așa ceva... Când ar fi începutul unei astfel de istorii?

Undeva în secolul XIX, odată cu apariția primilor ghizi montani și când frumusețile montane ale României încep să fie descoperite sub raport turistic. E perioada în care, de altfel, se vorbește despre primii turiști în spațiul românesc.

În Europa, situația se prezintă altfel? Turismul are o tradiție mult mai venerabilă?

Acum, dacă e să vorbim în termeni generali, și la noi Băile Herculane au o tradiție cu totul și cu totul respectabilă. Doar că nu e vorba despre un turism făcut programatic, ci conjunctural. De turismul făcut „cu metodă" putem vorbi abia la finele secolului XIX, începutul secolului XX, atunci când au devenit active asociațiile montaniarzilor, s-au ridicat primele cabane, au apărut, spuneam, primii ghizi. Despre turismul urban, însă, nu putem vorbi raportat la acea perioadă. Turismul urban începe să se cristalizeze mult mai târziu, cam în perioada în care se vorbește despre București în termenii „micului Paris".

Când venea Coana Chirița în vizită la Iași, practica ea o formă de turism?

Mai degrabă îl practica atunci când, cu caleașca ei, mergea la Burdujeni, de-acolo mergea spre Cernăuți, apoi Viena, cobora cu vaporul până la Giurgiu și iar cu caleașca până la București. E ceea ce am putea numi un traseu turistic.

S-au făcut unele interpretări pe Alecsandri care au lecturat personajul Chiriței ca pe unul vizionar, cumva cu un pas înaintea epocii sale, tocmai prin deschiderea către europenitate, către noutate…

Către turism… (*râdem – C.C.*)

„Vino să-ți faci vacanța în România și ai benzină gratis"

Revenind, la nivel mondial ce procent ar ocupa turismul programatic, cel făcut la modul științific?

Nu mai mult de 35-40 la sută. Restul e reprezentat de călătorii solitari, de turiștii care își fac singuri temele, de turismul de conjunctură, de ieșirile de tip profesional din care participanții mai rup câte o oră pentru a vizita orașul. Sunt mulți care, însă, se duc cu ochii legați. Au făcut ce-au avut de făcut, se urcă în tren și se întorc acasă. Cum se întâmplă la Iași: vine omul la conferință de vineri seara; sâmbătă participă la work-shop, la conferință sau la ce mai are el de făcut pe aici. După-amiază, în agendă, mai are câteva legături pe care trebuia să le întărească, după care a urcat în tren sau în avion și a plecat. Nu știe nimic despre oraș, sau, mă rog, chestii foarte generale: că undeva în nord-estul României există un oraș Iași, la care poți ajunge prin București sau prin Viena.

Revenind la istoria turismului românesc, impresia mea este că nimeni nu poate contesta o înflorire reală a turismului în perioada comunistă… E aceasta o prejudecată sau un fapt real?

E destul de mult adevăr în această impresie. Sunt născut în 1967, la Mangalia, deci am asistat la creșterea litoralului românesc și la înțelegerea unui principiu economic foarte simplu: un turist străin care vine în România ne ajută să facem export de servicii, în timp ce un turist român care pleacă în străinătate face un import de servicii. Gândiți-vă că orice bun, de la camera de hotel, la femeia de serviciu îl determină pe turistul străin să scoată un ban din portofelul său personal și să-l lase aici.

Bun, dar cât de mult se baza comunismul pe turistul străin?

Undeva în Congresul al X-lea sau al XI-lea, comuniștii au schimbat conceptul de la „unitatea monetară" la „unitatea marfă", o modificare ce s-a resimțit și în turism. De pildă, Ceaușescu le dădea cehilor nopți de cazare pe litoralul românesc și importa Skoda. Era o strategie interesantă de piață, destul de complexă, pentru că avea efecte numeroase. Gândiți-vă că în Italia, pe vremea lui Ceaușescu, existau reclame de tipul: „Vino să-ți faci vacanța în România și ai benzină gratis". Noi, românii, stăteam la cozi, în timp ce italienii primeau acele cupoane. Se mergea pe ideea că nu puteau consuma mai mult de două-trei plinuri de benzină ca să vadă toată România. În schimb, câtă valută forte consuma italianul? Căci obiectivul acesta era: să le scoatem valuta din buzunar!

Dar, odată „recepționat" turistul străin, se încerca încântarea lui cu tot dinadinsul?

Aici e loc de interpretare. Dacă privim turismul prin prisma strategiilor de masă, putem spune că da, lucrurile funcționau. Dacă vorbim despre turismul individual, observăm că nu puține erau carențele. Stilul nostru balcanic presupune tratament frumos pentru cel care este într-un grup și dispreț pentru solitari. Mă rog, nu neapărat dispreț, dar… Uitați, m-am con-

fruntat eu însumi cu această problemă: când am de-a face cu turişti singulari, care vor să-şi facă vacanţele individual, am emoţii. De ce? Pentru că orice întâmplare nefericită poate să îţi strice tot ce ai construit în ani de zile. O destinaţie turistică nu se construieşte în jumătate de an sau un an. Cu o floare nu se face primăvară. Poţi veni cu servicii adiacente, de acord, dar numai pe o bază existentă.

„Dacă vă puteţi imagina, soseau pe litoralul românesc inclusiv turişti americani"

Este Iaşul o destinaţie turistică?

Îmi pare rău să o spun, însă nu, Iaşul nu este o destinaţie turistică. Noi nu putem oferi aici servicii pentru relaxare pe termen mai lung, pentru grupuri care, la final, să fie fericite şi să-şi propună să revină.

În comunism, care latură a turismului vi se părea cel mai bine dezvoltată?

La o analiză pe care am făcut-o la un moment dat pe tema turismului din comunism, am rămas uimit constatând că tot turismul era integrat, privit ca un concept complet. Începea sub forma a ceea ce azi am numi „turism educaţional". Un exemplu: elevii erau făcuţi pionieri la obiective turistice, cu semnificaţie, gen Mărăşeşti. Cine se mai opreşte azi la Mărăşeşti? E şi periculos să te opreşti acolo...

Acest turism educaţional îmbrăca forma unui turism ideologic?

Avea, clar, şi o componentă ideologică, însă nu îl putem reduce doar la atât de vreme ce a reuşit să aducă oameni de la sate la oraş, făcându-i mândri, la modul onest, de realizările socialismului. Fac o paranteză: îmi spunea domnul Dan Lungu că, la FILIT-ul de acum doi ani, cel mai vizitat obiectiv turistic de invitaţii străini s-a dovedit a fi Fortus-ul (*renumit combinat de utilaj tehnologic greu, construit în perioada comunistă, cu o apusă reputaţie mondială, azi o aglomerare de hale quasi-pustii – n.red.*), descoperit de ei din întâmplare.

Asta îmi aminteşte de copilăria mea din Siret, când marele nostru vis era să vizităm fabrica de sticlă de la Dorohoi...

Exact! Noi am încercat să resuscităm aceste „vizite de fabrici", doar că nu prea mai există fabrici pe care să le vizitezi. Revenind, fundamentul turismului din comunism era acest turism educaţional în care erau angrenaţi, ca „operatori" învăţătorii şi profesorii. Să ne amintim de plaja extrem de diversificată a taberelor şcolare, locuri în care se adunau două-trei sute de copii, având totul programat pe zile şi ore, cu animatori bine profesionalizaţi, cu bucătari care ...nu găteau din întâmplare. Totul mergea strună!

Care era miza majoră a unui astfel de turism de tabără?

În primul rând, copiii nu rămâneau pe capul părinţilor, aceştia din urmă putând să muncească. Copilul avea treaba lui într-un sistem educaţional pe care putem să-l blamăm în momentul de faţă, dar care la acea vreme funcţiona cu rezultate notabile. În al doilea rând, familiariza, la modul propriu, copilul cu ţara sa! Vă spun din experienţă proprie: în fiecare vară mergeam în astfel de tabere, aşa încât am văzut România în lung şi în lat încă de atunci. Nu în ultimul rând, mulţi copii nu mâncau atât de bine precum mâncau în aceste tabere. O altă nuanţă importantă la acest capitol ţine de rigorile maxime pretinse în turismul cu copii. Cine greşea aici ieşea din sistem în secunda doi.

Dincolo de turismul educaţional ce tip de turism excela?

Turismul de *incoming*. Am avut ocazia să vorbesc cu câţiva ghizi în vârstă care mi-au vorbit despre cursele ce aterizau pe Aeroportul „Kogălniceanu" din

Constanţa. De acolo, turiştii străini erau preluaţi de ghizi aduşi din toată ţara. În fiecare vară, erau detaşaţi pe litoral ghizi, ospătari, bucătari. Am întâlnit la Praga o ghidă care, timp de cinci-şase ani, lucrase la Saturn, ca ghidă pentru turiştii cehi. Îmi povestea cum circula de-a lungul litoralului românesc cu bicicleta, ajungând astfel să-l cunoască mult mai bine decât românii.

Totuşi, dincolo de cupoane de benzină şi de alte asemenea mărunţişuri, de ce-ar fi venit turiştii străini în România? Ce satisfacţii turistice îşi puteau ei procura aici?

N-ar trebui să omitem faptul că toată organizarea de litoral, de la Mangalia până la Olimp, era extrem de nouă. Unităţile de cazare, amenajările de pe litoral, erau proaspăt construite, moderne, comparabile cu ce se găsea în Vest. Dacă vă puteţi imagina, soseau pe litoralul românesc inclusiv turişti americani.

Asta mă determină să cred că raporturile ideologice erau mult mai relaxate în domeniul turismului...

Nu neapărat sau, mă rog, aparent... Unul din ghizii acelor timpuri mi-a relatat despre colegul său de cameră că era omul Securităţii, dând relatări detaliate



Piaţa Unirii, Iaşi, 1967
Foto Viorel Simionescu

despre tot ce se întâmpla sau se spunea, ba chiar și despre ciubucul pe care îl primeau. La final, liderul grupului de turiști îl lua pe ghid și mergeau împreună în shop unde acesta din urmă își cumpăra ce dorea. Legea îi interzicea să dețină valută, așa încât plata se făcea oarecum în natură. Colaboratorii Securității erau greu de identificat, fiind foarte bine pregătiți. Legile erau, la rândul lor, extrem de dure: nu aveai voie să cazezi străini la tine acasă, dacă interacționai cu un străin trebuia să dai raport la miliție.

„Șansa noastră e Aeroportul, pentru că traseul Iași – București, cu trenul, este de neabordat: șapte ore, în condițiile în care același traseu îl făceai pe vremea comuniștilor în cinci ore"

Mare parte din ceea ce se numește turism balnear românesc datează din perioada comunistă. Pare că era foarte important în epocă acest turism de tip medical.

Într-adevăr! 70-80 la sută din cei ce practicau acest turism erau români. La nivel de Partid se stabilise că avem nevoie de muncitori sănătoși și atunci, vrând nevrând, cu toții beneficiau de aceste tratamente medicale. Erau vizate prioritar zonele de risc, cele din minerit, bunăoară. În prezent, turismul balnear este la pământ, dovadă clară că managementul local nu este, neapărat, unul vizionar. E adevărat, la nivel național, există un master plan întocmit acum vreo zece ani, dar care nu a putut fi aplicat. Nu avem specialiști și nici cu determinarea nu stăm prea grozav. În ciuda diverselor impresii, se câștigă destul de puțin din turism, prea puțin pentru a-ți permite să investești atât cât ar trebui în promovare. Dacă nu ai niște facilități fiscale, nu prea poți să te promovezi. Hai să ne referim la Iași, oraș despre care ai putea crede că poate fi responsabil pentru promovarea întregii regiuni, în regiune fiind incluse și Chișinăul și Cernăuțiul.

Își asumă cineva, în regiunea despre care vorbim, rolul acesta de motor de promovare?

Nu! Suceava își promovează punctual obiectivele, însă are o mare problemă legată de lipsa accesului cu avionul. Neamțul, care la un moment dat emitea pretenții în acest sens, nu mai are o politică de promovare puternică. Sperăm să revină! Chișinăul are șansa de oraș-capitală și e destul de bine intrat pe zona de vinuri. Cernăuțiul este dependent de Iași a cărui poziție strategică îl avantajează. Cu cele câteva curse internaționale de avion de care dispunem am putea juca un rol mult mai important, însă ar trebui să existe o persoană care să înțeleagă astfel de lucruri și, prin diferite programe europene, să integreze toate aceste componente care, în final, dau o rețetă a succesului.

Aproape că ai spune, privind modelul comunismului, că imixtiunea statului în turism este necesară, dacă vrei ca lucrurile să se lege, să funcționeze.

E o mare diferență între statul comunist și statul de azi. Statul comunist își asumase exercițiul economic, oamenii erau obligați să facă lucrurile în așa fel încât totul să fie pe plus. Azi, operatorii privați din turism demonstrează că nu știu cum să facă turism. Trebuie să fim realiști: statul de azi nu are o prioritate în dezvoltarea turismului. Se fac exerciții, punctuale, precum cel cu bacșișul pus pe bonul fiscal, însă tu, statul, nu trebuie să acționezi punctual, ci să creezi un sistem.

Cu ce gânduri intră tinerii în industria turismului?

Intră în agenţie şi vor ca a doua zi să înveţe deja toate „şmecheriile" domeniului. Am 21 de ani de experienţă şi încă nu am ajuns la acea fineţe chirurgicală.

Daţi-mi exemplu de nişte „şmecherii" de felul acesta...

Îmi vine în minte un exemplu „cules" tot de pe vremea comunismului. Aveai un ciclu turistic de şapte zile, în care era ori ziua ghidului, ori ziua şoferului. Venea ghidul sau şoferul cu un tort, iar turiştii, încântaţi, puneau mână de la mână şi făceau de un ciubuc suplimentar.

Azi, ce fel de „şmecherii" se mai fac?

Eu, de exemplu, pun un obiectiv turistic sau ceva care este potrivit turului respectiv. Sunt foarte mulţi care îmi cer o ofertă, vor să aibă toate obiectivele pe care le vor vizita în turul de două ore. Iar răspunsul meu este: „vi le pot da pe toate pe care le am putea vizita, dar de vizitat vom vizita cinci sau cincisprezece, în funcţie de grupul dvs." Dacă e un grup bine pregătit teoretic, care vrea să descopere anumite elemente de iconografie, de istorie, atunci e clar că rămân mai mult pe un obiectiv şi „uit" de celelalte. Dacă e vorba despre un simplu tur al oraşului, atunci fac o prezentare de un minut, două, trei şi merg mai departe.

Dacă ar fi se realizaţi un Top 3 al celor mai tentante obiective turistice româneşti de dinainte de



Iaşul privit de pe Dealul Bucium

1990, cum ar arăta acest top?

Pentru că în perioada aceea eram pe litoralul românesc, sunt tentat să pun pe locul întâi Adamclisi. Apoi, Mărășești și Poiana Brașov. Asta ca obiective turistice! Ca exerciții de realizare turistică, mă îndrept tot către zona de turism medical. O zonă din care, cum spuneam, n-a mai rămas mare lucru. Sunt, desigur, excepții. De exemplu, Vatra Dornei care e atât de adânc intrată în reflexul consumatorului de servicii medicale, încât nu mai are nevoie de promovare. În virtutea a ceea ce s-a realizat acolo în perioada comunistă, se merge mai departe fără probleme. Sunt și acolo lucruri care nu funcționează, e acel cazinou lăsat de izbeliște, imposibilitatea administrației publice de a înțelege anumite nuanțe, precum tiroliana pusă peste râu de cei de la Salvamont Vatra Dornei, care se bucura de mare succes, însă scoasă de Primărie pe motive paralele cu turismul.

Am fost recent la Slănic Moldova, stațiune renumită pentru izvoarele ei, izvoare pe care le-am găsit închise. Nu trăim cumva prea mult din amintiri, din trecut?

Din păcate, refuzăm să trăim în viitor! Multe dintre obiective sunt închise, ies din circuit, din motive ingrate. Conacul de la Solești, al Elenei Cuza, e în tristă paragină. O altă problemă e cum faci traseu turistic acolo… Noi nu avem o problemă cu răspunsul la întrebarea „unde ne sunt obiectivele?", ci cu răspunsul la întrebarea „cum punem obiectivele turistice într-un traseu turistic?". Șansa noastră e Aeroportul, pentru că traseul Iași – București, cu trenul, este de neabordat: șapte ore, în condițiile în care același traseu îl făceai pe vremea comuniștilor în cinci ore. În fine, pe șosea, iarăși nu mai poți face patru ore jumătate sau cinci, ca înainte! E deteriorată, traficul e aglomerat…

„În momentul de față vacanța o asimilăm cu confortul, nu cu ieșirea în natură, cu aventura"

Aș vrea să atingem și capitolul *buget al turistului român*. Nu puțini sunt românii care își exprimă nostalgiile după vremuri în care un concediu la munte sau la mare nu punea probleme financiare.

Sunt mai multe discuții pe care le putem avea aici. Ca și în vremea comunismului, vorbim despre un raport între cât câștigi și cât cheltuiești. Erau și atunci mulți români care își făceau vacanțele la bunici sau la țară. La polul opus, erau și români care își permiteau și câte două-trei concedii pe vară. În prezent, dacă vrei să stai la trei-patru stele, evident că îți trebuie un buget mai mare. Există, însă, și servicii mai ieftine. Pe de altă parte, se renunță la practici aflate altădată la mare căutare. Din păcate, n-am mai văzut oameni pe munte cu cortul. Nu se mai face camping… Mergem acum, dacă vreți, la Borsec și comparăm gradul de ocupare din pensiuni cu cel din zona de camping. Vom trage concluzia că românii își permit să stea în pensiuni.

A crescut nevoia de confort a omului contemporan?

Da, în momentul de față vacanța o asimilăm cu confortul, nu cu ieșirea în natură, cu aventura. E un turism de confort și nu de descoperire. De turismul cultural aproape că nici nu se mai pune problema. În Fălticeni, de exemplu, sunt câteva muzee, iar cei mai mulți care trec prin Fălticeni nu rețin decât gropile din șosea.

În ultimii ani, s-a încercat dezvoltarea unui turism social, pentru cei cu venituri mai mici. Mă gândesc la programul „Litoralul pentru toți", din extrasezon, dar și la alte gesturi firave de a da

satisfacție și oamenilor care, în general, nu-și permit să facă turism.

Este un concept importat. Se practică și în Spania, în Italia, Bulgaria. E, însă, o nuanță, căci turismul sezonier este legat de climă. Una este să faci turism de extrasezon/ social într-o țară în care în octombrie poți avea zile foarte reci și alta e să-l faci într-o țară precum Turcia, unde apa mării este încă bună de baie și în extrasezon. Turismul acesta social este, la noi, adresat pensionarilor, celor care nu trebuie să meargă la serviciu. Copiii nu prea beneficiază de el pentru simplul motiv că au școală.

La capitolul turism urban românesc, ce oraș vi se pare că stă cel mai bine?

Brașovul! Statistic vorbind, nu pe păreri personale. Ca și Constanța… Dar aproape că nu este meritul acestor orașe, ci mai degrabă o șansă ce ține de poziționarea naturală.

La Iași cum stăm?

Încă nu realizăm faptul că 50-60 la sută, dacă nu și mai mult, din atuurile noastre țin de zona academică, universitară. Părinți care vin la copii, profesori care vin la conferință, studenți în Erasmus. E un potențial de turism academic foarte ridicat, nepus însă în valoare, așa cum ar fi trebuit. În străinătate, încă din primul an, studentului i se prezintă toate facilitățile și obiectivele turistice. La Iași, sunt studenți în anul trei care n-au auzit de Muzeul Universității pe care l-ar putea vizita gratuit.

De turism rural se mai pune problema?

Da, dar și aici sunt multe discuții. La nivelul județului Iași, am avea Ruginoasa *versus* Miclăușeni. Noi le prezentăm ca pe două palate gemene. E un turism rural în care un muzeu sub patronajul Ministerului Culturii și un complex sub patronajul Mitropoliei au reușit să genereze un flux de turiști. Ca organizator de tururi turistice, încerc să-i sprijin și pe unii și pe alții. Surpriza mea e că trebuie să fac pe interpretul de limbă engleză, pentru că nu au un muzeograf cu competențe lingvistice de acest gen. Vedeți, revenim la modelul comunismului când, dacă ar fi constatat că la un anumit muzeu au un flux de turiști englezi, germani sau francezi, trimiteau imediat un ghid la specializare și rezolvau problema. Lucrul acesta l-am văzut în mod organic pus în practică în Grecia, unde căpitanul de vas și familia lui, căci era un vas de familie, dădeau satisfacții lingvistice tuturor celor care urcau la bord. Căpitanul învățase ungurește, rusește, iar acum învăța românește, totul în funcția de contractul pe care-l avea în fiecare vară. Acesta e un principiu de bază: nu poți să satisfaci un turist străin dacă nu-i vorbești limba.

Putem face prognoze pe termen lung despre turismul românesc?

E dificil! Avem potențial imens, ne lipsesc specialiștii și determinarea. În loc să exportăm servicii turistice către turiștii străini ce vin în România, ne complăcem în a exporta mână de lucru. Uitați-vă la cei ce se îmbarcă pe zborurile spre străinătate și veți constata că majoritatea e dată de cei ce pleacă la muncă.

(Interviu realizat de Călin Ciobotari)

Ghiorghe URSU

„Nu mai există pasiune în turism!"

Un dascăl convertit la natură. Convins că trebuie să-i învețe pe semeni despre frumusețile patriei. Propovăduiește de zeci de ani „biblia" peisajelor și a locurilor de vis. Un cadru didactic care a devenit ghid. A lăsat catedra pentru a se dedica atracției din copilărie, turismul. Și-a aprins scânteia pasiunii pentru natură în Scânteia natală, o comună de lângă Iași. Ghiorghe Ursu a fost ghid la fosta agenție de turism pentru tineret BTT mai multe decenii. A colindat țara în lung și în lat alături de turiștii săi. Nu este vârf de munte pe care să nu-l fi bătut cu piciorul de zeci de ori. Nu există sat maramureșean frumos pe care să nu-l fi salutat de pe o rază de soare. A practicat sportul drumeției, dar și fotbalul, o perioadă chiar și zi de zi. A fost voinic ca un urs. Acum s-a mai subțiat. Vârsta și bolile i-au diminuat din avânt. După succesul în colectiv cu BTT-ul comunist, a pornit-o de unul singur făcându-și o agenție. Nu s-a îmbogățit decât cu povești de viață și cu bucuria comunicării cu oamenii. Spune că nici nu-i trebuie să-și facă reclamă, pentru că se mulțumește cu puțin. Preferă să-i mulțumească pe alții cu sejururi de vis. Să-i facă să nu uite niciodată nici pe unde i-a dus, nici ce le-a spus. Pentru Ghiorghe Ursu încredere i-a dat în viață spusa lui Iorga cum că natura te învăță la fel de mult ca zecile de biblioteci.

Nu a renunțat la a fi dascăl. A predat lecții de frumusețe și de moderație, de cinste și smerenie. Am dat cu Ghiorghe Ursu filă cu filă din „abecedarul" frumuseților patriei. Mi-a vorbit despre diferențele dintre turismul de azi și cel de acum câteva decenii, despre cum se distrau românii, cu mai nimic, cândva, dar și cât de pretențioși au devenit astăzi, unii, mai puțin instruiți, până la impolitețe. Am aflat cum era Marin Preda în excursii sau cum i-au mulțumit străinii prin scrisori înalte cât limpezimile cerului pentru faptul că le-a înlesnit o vacanță memorabilă în România. Am aflat de la el că România a avut și are potențial turistic uriaș, că din '89 încoace progresul în domeniu a fost uriaș. Că așa au putut apărea zeci de pensiuni dotate la cel mai înalt nivel în cele mai frumoase locuri ale patriei: Maramureș, Bran-Rucăr, litoral, Bucegi, Ceahlău, mănăstirile din nordul Moldovei, munții Făgăraș...

(Cristinel C. Popa)

Ce diferențe există între oamenii din turism, dar și între turiștii de ieri și de azi?

Cei care lucrau în turism atunci nu se gândeau niciodată la partea materială, pe ei îi interesa să-și facă treaba cum trebuie, satisfacția în sine. Îmi amintesc de un congres științific, pe profesorii participanți i-am dus pe Cheile Bicazului. Căutai să știi cât mai multe denumiri în limba latină, ale plantelor, ale păsărilor. Eu, ca ghid, eram un copil față de ei. Și când am ajuns înapoi la Iași mi-au mulțumit și au dat mâna cu mine, mi s-a făcut inima cât... Era o emulație, fiecare vroia să fie cât mai bine pregătit... Nu erau atâtea mijloace de comunicare, telefoane mobile... toată lumea mergea în excursie de plăcere. Acum nu se mai pleacă în

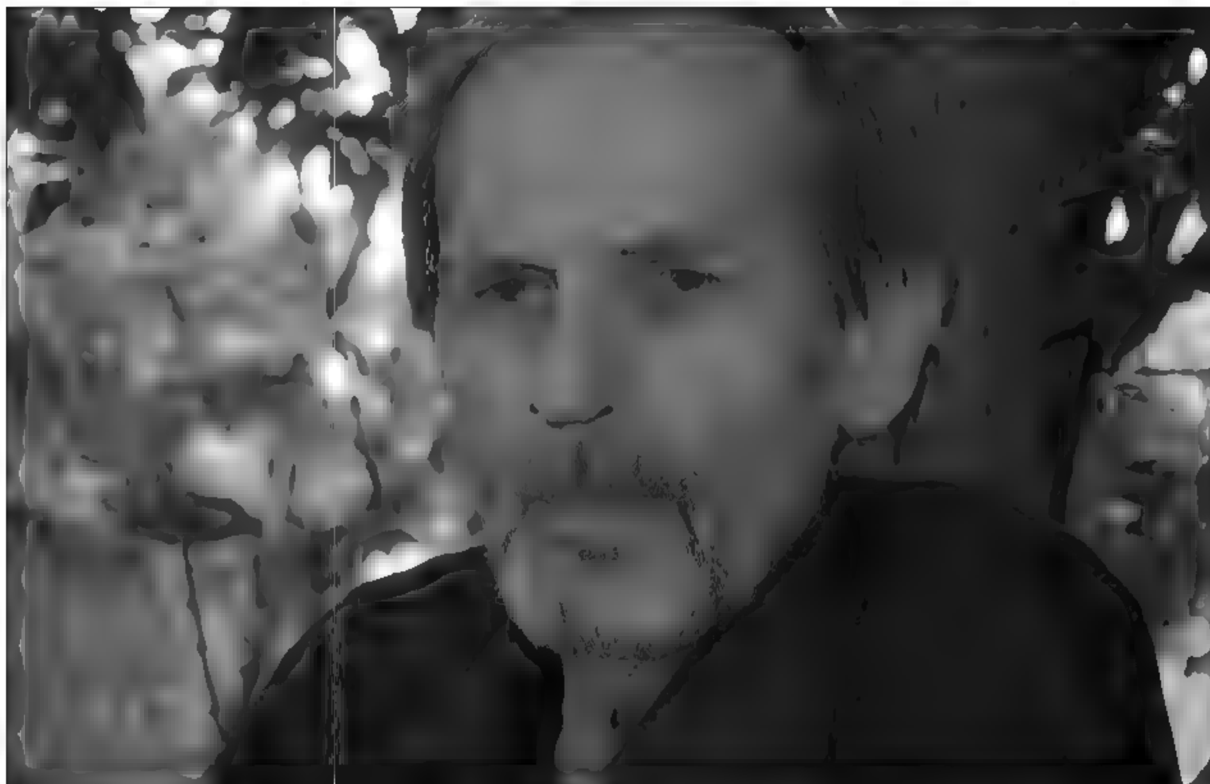
grupuri mari, ci mai mici. Lumea nu se mai bucură ca înainte, pentru că a devenit sclavul banului.

Care erau punctele de atracție în anii '70, când ați început dvs. activitatea?

Erau litoralul, mănăstirile din nordul Moldovei, Maramureșul, Valea Prahovei. Transfăgărășanul a apărut ca destinație un pic mai târziu, după '70. Vorbesc de perioada după '75 când am venit eu în turism. Am făcut școala de ghizi, mi-au plăcut natura și animalele, marele noroc al meu era că taică-meu a fost ceferist și eu am putut să călătoresc. Am început întâi cu tata, mă țineam după el prin toate regiunile importante ale țării. Eram împătimit de natură. Nu există munte pe care să nu fi călcat cu piciorul. Din Rodna până-n munții Banatului și Apuseni. În Rodna am fost de *n* ori cu grupuri după mine. La BTT, din doi în doi ani se făcea instruire cu ghizii montani. Se predau diferite tehnici, de deplasare pe munte și altele... pentru că pe munte nu se poate greși decât o dată, a doua oară riști să fie fatal, instruirile acestea erau o chestie deosebită pentru că ne întâlneam în jur de 60-100 de oameni din toată țara, eram câte patru-cinci din fiecare județ. O săptămână dura instruirea.

Cum ați ajuns în turism ca ghid?

Am terminat liceul, am fost în armată. Apoi m-am înscris la școala de ghizi, în '74, în '75 am terminat, am plecat în prima excursie condusă de mine la Brașov. Îmi tremura microfonul în mână, cu toate că eram foarte pregătit, eram documentat, dar era mai



Gheorghe Ursu rememorând vremurile bune ale turismului românesc

greu să le localizez, eu fusesem în Brașov, dar nu de multe ori... Prima excursie nu aveai cum să o uiți, Tușnad, lacul Sf. Ana, ne-am cazat, jucam fotbal seara. M-am dus seara, mi-am luat repere, a doua zi m-am descurcat mult mai bine, eram mai bine documentat. Am fost ghid până-n 89, când am început să lucrez la BTT (Biroul de Turism pentru Tineret), ce se adresa tinerilor până în 30 de ani. Și am lucrat până-n 2004, iar de atunci pe cont propiu. Sunt singurul din garda veche care mai lucrează în domeniu.

Se spune că tot omul avea pe atunci bani să meargă în concediu la mare sau la munte...

Asta e adevărat, dar nu aveai libertatea cuvântului sau aceea de a pleca în străinătate. Pentru relația vest trierea era foarte riguroasă.

Au fost cazuri când au rămas turiști în străinătate?

Da, pedepsele se răsfrângeau însă asupra familiei, celor care rămâneau acasă.

Sunt mulțumiți turiștii astăzi?

Străinii apreciază mult mâncarea românească. Chiar în luna mai am avut un grup de francezi pe care i-am dus vreo 12 zile prin țară în mai multe locații pe care le-am verificat înainte. Oamenii mi-au trimis scrisoare de mulțumire după ce au ajuns în Franța. Au fost mulțumiți că i-am trimis în locații deosebite, prin Maramureș, la o pensiune unde au mâncat și băut cu 30 de lei. Produse tradiționale, sarmale cu costiță, pălincă.

De atâția ani, cu Maramureșul atât de frumos, cu recenta reclamă a prințului Charles și multe altele, și totuși nu vin cum ar trebui, puhoi, turiștii străini...

Nu vin din cauza infrastructrurii. Este atât de mare hoția în țara asta, încât după 25 de ani eu nu mai cred în nimeni și în nimic. Se vede de la o poștă că e hoție! Fondurile care ar putea fi folsite la dezvoltarea infrastructurii sunt măcinate. Recent, s-au împrumutat 20 de milioane. Ce s-a făcut cu ei? E un sistem mafiot. E aceeași chestie cu care ne confruntăm de 25 de ani – infrastructura, dacă nu ai șosele, cum să faci turism performant, cum să atragi străini?

Să revenim la punctele de atracție de dinainte...

Mamaia, Olimpul, Maramureșul cu porțile cioplite în lemn, mănăstirile din nordul Moldovei, Valea Prahovei, Sinaia cu Peleșul său sau Bran. Străinii, înainte, nu prea vorbeau de Dracula, foarte puțin. Abia după '90 s-a căutat să se facă un brand pe chestia asta. Înainte străinii știau mai mult de Năstase și de Nadia. Mai degrabă acum întreabă de Dracula.

Erau pe vremuri vestitele shopuri, magazine cu plata în valută, pentru străini; ce scop aveau?

Erau mărfuri care nu se găseau ca în cele obișnuite, băuturi fine, haine, țigări bune, străine. Lucruri care erau căutate și nu puteau fi oferite de români.

Pare o contradicție, regimul se declara pentru omul de rând dar în același timp li se ofereau produse la care românii nu aveau acces...

Așa e, dar lumea nu avea ce face, nu puteai să faci nimic, dacă îți găsea cinci dolari te băga la pușcărie.

Făceau tot felul de șmecherii pentru a cumpăra din acele produse?

Erau studenții străini care îi ajutau. Erau casetofoane, blugi; cu ajutorul studenților străini care aveau valută se procopseau și românii cu produse bune de import.

Spuneați că acum se fură; înainte, în domeniul turismului, erau pedepsele la fel de mari?

Erai obligatoriu dat afară, scos din sistem. Nu se discuta! Au fost astfel de cazuri și la BTT și la OJT. Cunosc un contabil care nu a făcut închisoare, dar imediat a zburat din post pentru nereguli. După cum știți erau două agenții – OJT și BTT (pentru tineret). 80 la sută din spații erau ale OJT-ului.

Exista inițiativă privată în zona de munte la noi așa cum era în fosta Iugoslavie?

N-aveau cum! În Iași singura crâșmă a fost închisă prin anii '70. Unde e acum sediul PNL a fost un restaurant până la cutremurul din '77. Plăteau probabil niște datorii la stat. În Iugoslavia și Polonia aveai și posibilitatea de a circula. Prin anii '70, studenții, vara, se duceau la cules struguri în Franța pentru a face bani. Noi eram mai aproape de ruși, au fost și oameni din conducere care au vrut să aibă totul sub control. Totuși, în perioada '65-'75 s-a trăit destul de bine.

Evenimente deosebite ați avut, pozitive sau negative?

Am avut, că am pierdut odată doi turiști în Ceahlău. Le-am dat drumul să se ducă înainte și, când am ajuns la Dochia, am întrebat cabanierul; nu i-a văzut, am coborât spre Izvorul Muntelui, toți pe care îi întrebam spuneau nu și nu. Ne-am întors și am ajuns din nou în Durău, am alertat Salvamontul, dacă pierdeam oameni eram pasibil de închisoare, erau doi elevi de liceu. Ei au văzut cabana meteo și după aceea s-au orientat după ea, și nu după cabana Dochia, cum ar fi trebuit. Și apoi au luat-o pe o potecă ce i-a dus pe malul lacului Bicaz, pe undeva pe la jumătate. I-am recuperat pe la ora opt seara. Eram cu pantaloni scurți, după toată frământarea asta, picioarele mele erau roșii, parcă erau vopsite.

Anumite aspecte trebuiau menționate? Ați făcut un fel de instructaj cu cei de la Securitate?

Trebuia spus dacă au făcut remarci, dacă veniseră cu cărți să le împartă, le era frică de chestii religioase, dimineața la ora nouă eram chemat la ei pentru acest instructaj, obligatoriu...

Au încercat străinii să facă ceva?

Erau sesizări puerile, de fapt nu era nimic adevărat, așa era ordinul de sus. Ei trebuiau să controleze de la A la Z, până la sânge, cum se spune, totul.

Amintiri frumoase din activitatea dvs.?

Nu exista excursie să nu se lase cu, de exemplu, seara, focuri de cabană, spectacole, lucruri care azi nu se mai fac. Tot felul de concursuri, de dansuri. Noi, la BTT, am făcut timp de 7-8 ani Revelionul ghizilor. Cu program, urători etc.

Personalități cu care ați intrat în contact, eventual v-au fost clienți?

Am fost cu toți ambasadorii din România în excursii prin țară. Sau cu toți marii cântăreții de muzică populară am colindat fel de fel de locuri frumoase. Cu scriitorii, de asemenea, am fost... Cu Marin Preda am fost o dată, când a fost prezent la Iași. A fost vorba despre o excursie de o zi. Era un simpozion literar la Iași, prezentări ale unor creații literare. Din Iași am mers în zona mănăstirilor, la Neamț. Se întâmpla asta înainte ca scriitorul să moară, în 1978-1979. Eram încă novice. Am ajuns să-i fiu ghid lui Preda luat așa, ca din oală. Nu găseau pe nimeni liber atunci, nu eram prea pregătit. Era un microbus în care au urcat și alte persoane. M-au luat pe nepusă masă, eram acasă, am plecat pe la vreo 10 și la 15.30 eram înapoi. Ne-am dus în zona Neamțului, am văzut Agapia, Neamțul și după amiază am fost la Casa Sadoveanu, am vizitat-o și ne-am întors. Marin Preda a vorbit în public la Casa Sadoveanu. Apoi a stat de vorbă foarte mult cu ghidul de acolo, cu care se cunoștea.

Cum erau scritorii, aveau destinații preferate?

Ei oricum aveau locațiile lor, case de odihnă, la Sârgeorz Băi, Neptun, le știe toată lumea. Numai ei mergeau.

Cazuri, incidente deosebite?

Am avut turiști pentru care am oprit ghidajul și i-am predat la poliție. Oameni cu care nu puteai să te înțelegi. Nu puteau nici ceilalți să mai stea în autocar. Deranjau, înjurau, făceau urât. În general se întâmpla cu tinerii de bani gata. Era unul, fecior de maior, l-am lăsat pe Valea Bistriței, pur și simplu.

La Pârâul Rece l-am întâlnit de multe ori pe Ion Cristoiu, acesta scria, venise să stea vreo zece zile, era în jurul anilor '90. Era festivalul de film care se ținea la Costinești, ca multe altele, un punct de atracție, un pic de libertinaj, pasiunea studenților. Aveau loc săptămânal 2-3-4 acțiuni la Teatrul de Vară, oamenii erau mult mai instruiți... Da, nu erau unii analfabeți ca acum. E foarte dificil din acest punct de vedere, ferească Dumnezeu! Acum e foarte complicat să mă înțeleg atât cu turiștii, cât și cu cei care îți trimit turiștii în excursii.

Am înțeles că ați ajuns din învățământ în turism...

Am lucrat ca învățător, eram tânăr. În anii '70, am făcut școala Vasile Lupu. Era un primar la Scânteia care era analfabet; a venit în asistență la mine la oră, dar fără să anunțe. L-am lăsat în clasă și am plecat. A doua zi m-a chemat la Primărie să-mi arate documente de partid, să-mi facă reproșuri. Într-o săptămână mi-am dat demisia și am plecat din învățământ. Așa am ajuns în turism. Dar greu, am prins perioada când orașul era închis, am lucrat și în turnătorie de fontă, vreo trei ani am făcut de toate. Am făcut școala de ghizi, aveam vreo 24 de ani. Așa am ajuns unde vroiam dintotdeauna.

Acum, în turism, bugetele sunt mai costisitoare ca înainte?

Mult mai costisitoare, pentru că a crescut și nivelul dotărilor, la hoteluri și altele. Nu se compară hotelurile din anii '70 – '80 cu hotelurile de acum. Îna-inte erau de două stele, era 40-45 de lei locul, acum e mult mai scumpă camera și cu dotări diferite. Pe atunci te descurcai mult mai ușor cu banii. Acum, dacă ai un salariu la o mie și ceva de lei, e greu, nu prea poți să pleci undeva, este multă lume săracă, dar săracă în adevăratul sens al cuvântului.

Pe lângă drumețiile inevitabile, ați practicat și sportul...

Am jucat fotbal în județeană până la 35 de ani, însă am umblat cu rucsacul prin toți munții. Dar de la stres m-am îmbolnăvit. Înainte, oamenii nu aveau pretențiile de acum. Acum sunt extraordinar de pretențioși. Pentru orice mărunțiș sunt în stare să te facă arșice. Am avut om pe care l-am trimis la mare, a stat câteva zile și la urmă s-a întors că nu știu ce nu i-a convenit, să-i dau jumătate din bani înapoi. Nici până astăzi nu știu ce nu-i convenise!

Când s-a deschis Durăul toată lumea era mulțumită că erau camere de două locuri. În general existau pe atunci de trei, patru, cinci paturi. Erau și cabane. Toată lumea vroia la Durău tocmai pentru acest motiv...

Cum vedeți acum stațiuni importante precum Lacu Roșu, Bușteni?

Complexul „Raza soarelui" din Lacu Roșu a fost cumpărat de unul care n-a mai făcut nimic. A fost lăsat în paragină, cam ca de altfel toată stațiunea; erau 1000 de locuri, acum dacă sunt 250. Nu știu dacă în mod deliberat. De sărbători era plin. Lumea

ştia să se distreze, a doua seară se făcea carnaval, cu tot felul de costume. Au dărâmat Cabana Suhard şi n-au mai făcut nimic, deşi e un loc nemaipomenit. Se vede staţiunea foarte frumos de acolo. E un platou mare. Se pot face piscine, baze importante.

Buşteniul era staţiune a tineretului. Hotelul Alexandros de acum era al BTT-ului. La Buşteni era secţie de alpinism, pentru ghizi montani, tot ce înseamnă muntele.

Ce rol jucau sindicatele înainte?

Aveau rolul lor, în primul rând pentru că deţineau baze de agrement. Mulţi se duceau prin sindicat pentru că era mult mai ieftin. Acum bazele care mai sunt ale sindicatelor au ajuns deplorabile. Nu s-a investit în ele mai deloc...

Aţi avut de-a lungul anilor vreun incident ieşit din comun?

M-am întâlnit faţă în faţă cu ursul. Eram cu grupul, veneam de la Bălan, urcam la Piatra Unică, spre Lacu Roşu, la 1700 altitudine. Eram undeva prin munte, pe un fel de platou şi, într-o poiană, la mică distanţă, animalul! Noi veneam din partea asta, ursul din cealaltă. Mi s-au muiat picioarele când l-am văzut. Eram mulţi, ursul s-a întors, iar noi ne-am continuat drumul. Ne-am speriat destul de tare.

Care sunt atuurile noastre în materie de turism?

Natura virgină, mâncăruri, obiceiuri, astea sunt atuurile noastre. Să sperăm că peste vreo opt ani va fi mai bine. Toate sunt cu plusuri şi minusuri. Însă cei care lucrează în turism nu mai au pasiune, totul e translat prin bani. Pregătirea ghizilor e superficială, nu se mai documentează zi de zi, să fie cu adevărat la înălţime.

Ce sfat aţi da tinerilor, românilor interesaţi de a călători, de a vizita?

Să viziteze mai întâi ţara şi apoi străinătatea, avem atât de multe locuri frumoase... Nişte chei ca ale Bicazului nu prea găseşti în Europa. Aici ai 6-8 trasee de alpinism. Un alt avantaj este că diferenţa dintre albia Bicazului şi vârf este de 300 de metri, pe anumite locuri din Cheile Bicazului...

Ce satisfacţii v-a oferit această meserie? Aţi avut o „viaţă frumoasă” în turism?

Am avut tot ce mi-am dorit. Dacă aş lua-o de la capăt, tot asta aş face!

Aţi prins vreodată vreme imposibilă de sejur?

Da, ca în vorba aia: cum a fost la mare, frumos? dar a plouat? Da, de două ori: o dată cinci zile şi o dată şase. Cu mama natură nu te pui...

Cum au evolut afacerile cu vacanţe, mai ales după 1989?

S-au construit mii de locuri de cazare, în zonele bune, Maramureş, Bran etc. Şi mai ales de la trei stele în sus, e clar pentru toată lumea că evoluţia este de departe una notabilă.

Am citit undeva că toţi membrii unui grup de vizitatori străini spuneau că cel mai frumos loc din Europa este la Fundata, în România!

Da, e un loc bine amplasat, de acolo se văd toate masivele importante din zonă: Ceahlău, Bucegi, Piatra Craiului, Făgăraş. Însă se spune că în zilele senine de pe Vârful Toaca din Ceahlău, când e vizibilitatea excelentă, se văd Bucegii. Iar de pe creasta Făgăraşului, tot în zi de toamnă frumoasă, se poate vedea Dunărea. Aşa cum şi de la vila lui Sadoveanu, din Copou, se poate vedea Ceahlăul!

(Interviu realizat de Cristinel C. Popa)

Viorel SIMIONESCU

Turistul artist...



Viorel Simionescu, un visător raţional.

De la mii de kilometri de România, din Canada, unde locuieşte acum, Viorel Simionescu picură zi de zi nostalgie în sufletele a mii de utilizatori ai Facebook-ului. Imaginile sale, realizate în diferite colţuri ale ţării, începând cu anii 60, au acum valoare istorică. Revederea lor echivalează cu o reconstituire a ceea ce am fost şi o înţelegere a ceea ce am ajuns din punct de vedere turistic.

(Dacia literară)

Dacia literară: Domnule Simionescu, timp de decenii aţi fotografiat, în lung şi în lat, ţara aceasta. E o arhivă sentimental-documentară extraordinară, copleşitoare prin valenţele istorice şi estetice. Aş vrea să vă întreb de unde pasiunea aceasta de a imortaliza ceea ce, într-un limbaj tehnic, s-ar încadra în sintagma „obiectivele turistice" ale României...

Viorel SIMIONESCU: Am fost fascinat de foarte tânăr de natură, în primul rând de munte, dar nu cu mult mai puţin de Deltă, de Mare, de peisajul dobrogean cu ariditatea lui, de cursuri de apă, de baltă, mlaştină... şi aş putea continua la infinit. În anii facultăţii, anii 50, am început să fac excursii pe munte cu grupuri restrânse de colegi şi prieteni, şi să petrec câteva zile şi la Mare. În Deltă am ajuns mai târziu, prin anii 60, şi am revenit de câteva ori pentru că în perioada destul de scurtă de concediu nu le puteam cuprinde pe toate. În toate aceste spaţii de care vorbeam, am privit cu nesaţ în jur descoperind lucrurile cele mai interesante şi dorind să „le iau cu mine acasă", să le revăd... Aşa s-a născut pasiunea pentru fotografie. Cum de felul meu sunt un perfecţionist, rareori eram mulţumit de calitatea fotografiilor şi, evident, am început să învăţ citind cărţi şi reviste de fotografie, privind şi încercând să înţeleg de ce unele imagini îmi plac mai mult.

La începutul anilor 60 am aflat de Asociația Artiștilor Fotografi și am prezentat un portofoliu de 10-20 imagini pe care comisia artistică le-a apreciat. Am devenit astfel membru AAF. Câteva imagini au fost admise la Salonul Internațional de Artă Foto al României, altele publicate în revistele de turism. Aceste mici succese m-au legat definitiv de fotografie.

În peregrinările dvs. prin țară, v-ați simțit mai mult turist sau mai mult artist?

La început, în ieșirile mele în natură m-am simțit mai degrabă turist. Venind în contact, în cadrul Asociației, cu artiști de vârf (Gheorghe Șerban, tatăl celebrului regizor Andrei Șerban, Aurel Mihailopol, Heddy Loffler, Dan Călinescu, Mircea Faria, Gheorghe Epuran și lista este cu mult mai lungă), am deslușit valențele fotografiei artistice, altfel spus, arta fotografică.

La multe din postările acestor imagini pe pagina dvs. de Facebook, nu o dată intervin comentatori care deplâng ruina prezentă a locurilor de altădată. Cât e de reală această degradare a patrimoniului natural și turistic din punctul dvs. de vedere?

Nu aș spune ca deplâng starea actuala a unor locuri, monumente… dar, acolo unde am mai fost niște ani mai târziu am găsit de multe ori transformări nu tocmai favorabile. Mai degrabă comentariile celor ce mă urmăresc pe Facebook deplâng situații actuale în care se află locurile pe care le-am prezentat în postările mele.

Cum ar arăta un top personal al dvs. referitor la cele mai frumoase locații din România pre-decembristă?

Nu pot să fac o ierarhie a locurilor în care am surprins imagini de suflet, poate ar fi în top muntele, așa cum era în anii 50-80, cu aspect neschimbat de veacuri, cu ape limpezi nepoluate, cu codri neciopârțiți și mai ales cu oameni cuviincioși, respectuoși, harnici, pe care i-am întâlnit și respectat.

Vă voi povesti câte ceva în continuare. La hotelul din Câmpeni unde am ajuns pe la ora 16 coborând din Apuseni, la recepție era un bătrân coborât parcă din istorie. Ne-a salutat respectuos și a început să ne înregistreze scriind cu litere mari, parcă desenate. O rubrică din registru cerea meseria călătorului și i-am răspuns: „inginer". A lăsat tocul cu care scria în călimara cu cerneală, s-a ridicat de pe scaun și respectos mi-a spus „să trăiți". Eram patru, toți ingineri așa că scena s-a repetat de încă trei ori. Am intrat într-o cameră cu opt paturi și noi, bărbații, am plecat să mâncăm și să bem o bere, lăsând-o pe soția mea să se odihnească. Am mers la restaurant unde am mâncat excelent și am zăbovit mai multă vreme. La revenirea la hotel, în camera de recepție erau câțiva oameni care așteptau și când am intrat moșul a zis „uite, au venit, acum puteți intra". Nu lăsase pe nimeni să intre într-o cameră unde se odihnea soția mea, o doamnă singură.

Și tot în Apuseni, în drumul de la Scărișoara la Padiș, un cioban ne-a întrebat, ca de altfel mai toți oamenii pe care îi întâlneam, „la cât aveți ora?". I-am spus și am întrebat și noi cât mai avem de mers până la Padiș. Ne-a răspuns cum făceau aproape toți muntenii că după ce trecem muchea din față mai este puțin, apoi a intrat cu noi în vorbă. S-a interesat de unde suntem, dacă avem locuințe cu confort, căldură, apă la robinet, toalete și apoi ne-a spus: „apăi dacă aveți toate astea, ce mai căutați prin pustietățile

astea?"... Şi le-a tras o sudalmă venită din suflet...

Mă opresc aici deşi am trăit zeci, poate sute de întâmplări memorabile.

Într-un fel, dvs. redescoperiţi o anumită faţă luminoasă a comunismului. Obiectiv vorbind, datorăm ceva comunismului în planul acesta al turismului?

Am urât şi urăsc comunismul, mi-a îngrădit toată tinereţea dar nu pot spune că iubesc capitalismul sălbatic cu toate tarele derivate din democraţia prost înţeleasă. În ceea ce priveşte situaţia turismului în comunism pentru mine a fost benefică din punct de vedere fotografic pentru că restricţiile impuse în mai toate domeniile au împiedicat sau au întârziat dezvoltarea haotică pe care o trăim. Din cauza asta satele rămăseseră cu specificul lor de veacuri, oamenii nu aveau acces la tehnologia informaţiei pe care o vedem acum şi care, pe lângă avantajele uriaşe oferite, a creat modele de viaţă foarte departe de cele civilizate, aşa cum înţeleg eu...

În prezent, locuiţi în Canada. Bănuiesc că aveţi prieteni canadieni. Ce spun ei când văd aceste imagini ce evocă România de altădată?

În Canada nu am prieteni canadieni, trăiesc exclusiv în interiorul familiei şi comunităţii româneşti pentru că nu stăpânesc suficient limba vorbită acolo şi, cum vă spuneam, nu fac lucruri pe jumătate. Am avut prin 2004 legături cu ambasadorul şi ataşatul cultural al ambasadei din care a rezultat o expoziţie la ambasadă. Am fost foarte impresionat de două doamne în vârstă care au venit plângând să-mi mulţumească pentru emoţiile provocate de fotografiile cu intens specific românesc. Am revenit în 2005 cu un portofoliu mai bogat dar se schimbase ambasadorul iar ataşatul cultural nu a putut să o convingă pe noua ambasadoare de valoarea unor lucrări de artă, ea fiind ziaristă şi înţelegând numai fotografia de eveniment.

De care regiuni ale României vă este cel mai dor?

Nu pot să spun că am avut preferinţe pentru anumite regiuni. Peste tot, dacă ştii să priveşti, găseşti imagini minunate. Spuneam că dacă ştii să priveşti. Am învăţat de la începuturile mele fotografice că, într-un loc unde ceva îţi place intens, trebuie să izolezi în cadru imaginea a ceea ce te face să doreşti să transmiţi şi altora emoţia pe care ai simţit-o. Din această cauză am fost încă de la început adeptul obiectivelor zoom, cu toate că iniţial nu atingeau performanţele optice ale obiectivelor cu focala fixă. Aş putea totuşi să afirm că în infinitatea scenelor de munte am trăit cele mai intense emoţii care m-au inspirat în a le fotografia.



Luminiş din Lumea Pierdută, Apuseni, 1964



Spre Cabana Omu – 1962



Cu Wartburgul pe valea Arieşului, Apuseni – 1964



Camp.ng în Va.ea Ia.om.țe.   1964



S.b.u. an..or '70



Momente din construcția barajului de la Vidraru – 1965



Bacul Măcin, Brăila 1968



Așteptând trenul în Gara Predeal – 1975



Prima linie electrificată, Gara Predeal – 1975



Suceava 1969



Slănic Moldova anii '70



Stațiunea Saturn 1974



Stațiunea Costinești – 1975



L.toral 1970



Plaja de la 2 Mai 1978



Prin stațiunile de pe litoral – anii '80



Băile Herculane – 1971



Bușteni – anii '70

Brașov,
telecabina de pe Tâmpa





Brașov – 1976

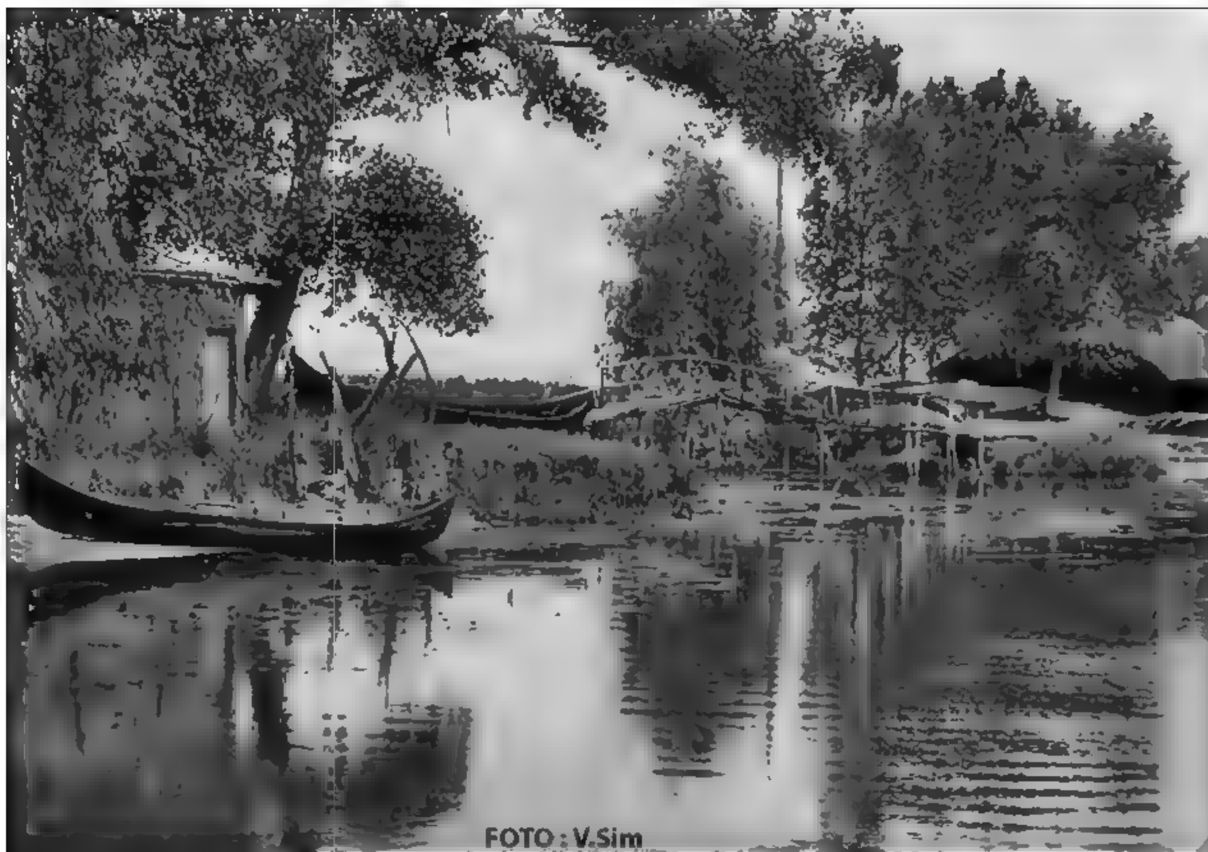


Clipe de odihnă printre lăzile pieței din Vatra Dornei – 1977

Intrarea în Bucureşti dinspre Piteşti – începutul anilor '80



Mangalia, imagine panoramică – anii '80



Din goana şalupei, Delta Dunării 1985



Cheiul Tulcea – 1983

Cătălin MIHULEAC

Turiştii polonezi şi mai mult ca Marlon Brando

(fragment din povestirea „Fotografie de familie")

Ca floarea care face echilibristică pe un colţ neprietenos de stâncă, în fiecare lagăr de prizonieri îmboboceşte şi îşi deschide clandestin petalele un mic comerţ de interior. Normal că nici lagărul comunist nu s-a abătut de la regulă.

În acele vremuri întunecoase, polonezii care ne vizitau ţara îşi făceau intrarea prin Vama Siret, în limuzinele lor de buzunar „Polski Fiat", gheboşate de poveri. Mai străbăteau o mână de kilometri şi se opreau drept în campingul de lângă ştrandul din cartierul Iţcani, situat pe buza oraşului Suceava.

Acolo îşi întindeau cortul sau se cazau într-una din căsuţele de lemn. Tot acolo, îşi scoteau la vânzare casetofoanele, aparatele de radio portabile, buteliile de aragaz pentru voiaj şi blugii „Odra". Un loc aparte îl ocupau cartuşele de „Marlboro", căci industria comunistă poloneză fabrica sub licenţă nu doar automobile „Fiat", ci şi ţigări „Marlboro" ori casetofoane „Grundig". Trusele cu boieli, alături de ciorapii „Lycra" şi alte minuni se bucurau şi ele de un frumos succes, fiind râvnite de urmaşele comuniste ale Evei. Cu cel mai nevinovat aer, românceele aflate sub semnul zodiacal al secerii şi ciocanului îşi aruncau ochiul peste gardul lagărului, să vadă încotro o apuca moda, în lumea necontaminată de ideile lui Marx, Engels şi Lenin.

Muşterii români cumpărau tot. După ce Polski Fiat-urile se despovărau de marfă, polonezii o porneau cătinel spre Iaşi, centru universitar de renume, unde îşi schimbau, la studenţii străini sau la bişniţarii acreditaţi aproape oficial, leii pe dolari. Când şi această conversie era mântuită, în candidele lor limuzinuţe, apucau calea de întoarcere spre casă, unde trăgeau linie şi calculau. Banii erau număraţi, cheltuielile scăzute, o parte din profit pus deoparte, iar restul reinvestit. După un binemeritat răgaz destinat odihnei, „turismul comercial" era reluat. „Turismul comercial"? Mai bine zis „Comerţul turistic".

Ce să-i faci, nu toţi cetăţenii Poloniei înţelegeau să adopte metodele frontale de exprimare ale lui Lech Walesa!

Turiştii comerciali – sau comercianţii turistici – de sorginte poloneză reprezentau, în România, o prezenţă pitorească şi, mai cu seamă, utilă. Aveam un prieten sucevean, care se grozăvea cu „polonezii lui", trei la număr. Reuşise, numai el ştia cum, să le câştige încrederea şi să le dea un uz personal. Ca urmare, aceştia îi prezentau mai întâi lui marfa, să-şi aleagă ce-i poftea inima, la preţuri conforme cu principiile nobile ale frăţiei socialiste.

Lumea îi preţuia şi-i îndrăgea pe polacii itineranţi, şi am bănuiala că prezenţa lor în România a influenţat până şi succesul covrigilor polonezi, înfulecaţi de amatorii de delicatese în lanţurile de cofetării micburgheze.

Prea ocupată pentru a se apleca asupra nuanţelor, statistica oficială se limita să se laude decolorat cu sporirea constantă a numărului de turişti din statele comuniste prietene, veniţi în România pentru a se bucura de frumuseţile noastre inegalabile.

Fiindcă nu s-a mai văzut nicăieri armonie să dureze, bișnițarul român, la care polonezul prefăcea uneori în Iași leii pe dolari, a gândit și a pus în practică o haiducie. Nu de unul singur, ci în cârdășie cu milițianul, știut fiind că, pe pământul patriei noastre, între infractor și omul legii au existat mereu relații bazate pe principii ca egalitatea în drepturi, avantajul reciproc, întrajutorarea tovărășească, neamestecul în treburile interne și respectarea integrității teritoriale.

Așadar, de îndată ce schimbul „lei-dolari" se realiza între polonez și bișnițar, la featală de privirile indiscrete, răsărea ca din piatră seacă milițianul. Cu ținuta lui de căprar al legii, îi legitima pe cei doi infractori prinși în flagrant delict și, ca o primă măsură, le confisca pe loc leii și valuta, pregătindu-se totodată pentru a scrie procesul-verbal incriminator. Nicio emoție nu zvâcnea pe chipu-i sobru, când își pregătea borderoul și pixul. Tustrei știau foarte bine că deținerea de valută constituia o faptă gravă, de pedeapsa căreia nu te puteai fofila cu una, cu două.

Având acord mutual cu milițianul, bișnițarul își păstra sângele rece și demnitatea, ca un actor de film care știa că gloanțele trase spre el erau false. Numai genunchii turistului polonez începeau să tremure. Într-o română bâlbâită de bazar, se lamenta, implora și promitea că e prima și ultima oară când. Cunoștea riscul. Un proces-verbal i-ar fi ruinat viitoarele drumuri în România și i-ar fi zădărnicit comerțul turistic.

Inima milițienilor era de piatră, dar avea un punct G. Cu acea doză de umanitate, fără de care nicio meserie oficială nu poate viețui, lăsa de la el și-i ierta pe păcătoși. Îi scutea de procesul-verbal cuvenit, dojenindu-i părintește. Cu mii de plecăciuni, turistul se retrăgea spre limuzinuța lui Polski Fiat. Bișnițarul se retrăgea și el, în direcție contrară. Valuta rămânea la milițian, confiscată fără acte, leii la fel. Uneori, într-un exces de umanism socialist, confisca doar jumătate.

Peste jumătate de oră, bișnițarul și milițianul se întâlneau, după un trunchi de copac dintr-un părculeț retras, și împărțeau dolarii și leii jupuiți de pe fraier. Pe din două, în spiritul eticii și echității socialiste. Jumătate bișnițarului, jumătate milițianului.

Abia după ani și ani, am aflat că bișnițarii respectivi nu erau niște infractori de pluton, ci funcționau în paralel ca informatori ai Miliției și, uneori, ai Securității. Din această protecție, provenea siguranța cu care călcau dalele de pe trotuarele din lagăr. Știau că nici un pericol nu îi pândea.

Pe cei mai mulți, prăbușirea blocului comunist nu i-a afectat. Și-au menținut menirea și puterea, noi având dese ocazii de a-i revedea, după schimbarea de regim, lângă personalitățile din fruntea țării. I-am revăzut înscriindu-se pe traiectorii politice nebănuite și bălăcindu-și vacanțele în Bali, alături de șefii statului. I-am revăzut patronând ziare de tradiție sau posturi de televiziune tinere, căci fără sprijinul presei e greu să schimbi rețete ale succesului cu Berlusconi. I-am revăzut cumpărând echipe de fotbal și folosindu-le pentru a-și face publicitate, că, fără propria echipă de fotbal, e aproape imposibil să fii tratat de Abramovici ca egal, chiar dacă un egal mai mic.

Și da, le-am recunoscut umbra din spatele marilor afaceri cu statul român. Căci, în schemele lor dibace, statul a luat locul lăsat vacant de polonezii fraieriți prin metoda șmenului descris anterior.

Sunt omul care nu ia lucrurile așa cum îi sunt servite, ci mereu caută explicații în spatele scenei. Din câte am aflat, alte servicii de informații – provenite din bătrâna noastră Securitate – i-au înglobat pe nașii polacilor în sistemele lor, folosindu-i pentru îndepli-

nirea unor scopuri care mi-au rămas și-mi vor rămâne străine.

Unul dintre foștii mari șmenari de polonezi a fost Țuchi, om cu afaceri de răsunet național, după Revoluția din 1989. Prenumele său oficial era Zaharia, de unde a rezultat în studenție dezmierdul Zăhărel, nemțificat ulterior în Zucker, să pară mai șmecher. Dar lumea l-a știut și încă îl știe de Țuchi.

Era un panglicar atipic și n-am o îndoială că lui Kafka i-ar fi fost de folos să-l cunoască și să-l întrebuințeze ca material de inspirație. Țuchi nu-i prostea pe polonezi pentru că ar fi resimțit lipsa banilor, nu. La anvergura tatălui său, director al Policlinicii Municipale din Huși, era floare la ureche ca fiului, student la Medicină în Iași, să nu-i lipsească nimic. Îi trimitea bani, îi trimitea whisky, îi trimitea canistre cu benzină. Toate prin șofer.

Dar Țuchi nu admitea statutul de fecior de bani gata. Îl detesta.

Pentru el, a face bani era un sport care nu se compara decât cu sportul cheltuirii. Lăsa adesea câte un polonez plângând în curul gol, pentru ca dolarii făcuți pe din două cu milițianul să îi risipească într-o singură seară, pe chefuri cu fete și cu marii interlopi ai orașului. Nu-i plăcea să bea, dar îi plăcea să se îmbete cu puterea de a-i vedea pe ceilalți petrecând din banii lui.

– Băutura mea preferată este adălmașul, obișnuia să spună. La temperatura camerei, fără sifon.

Am pomenit de fete. Nu se omora după ele în sens emoțional sau trupesc, dar se înnebunea să le câștige și să le lase ca pe polonezi, cu curu-n drum. Oriunde apărea o miză, hop și el. Juca poker, juca barbut, juca sex, juca orice se putea juca. Și câștiga. Pe merit sau trișând, întotdeauna câștiga.

Era înalt, dar deloc arătos, pentru un ochi înzestrat cu puterea de a trece dincolo de hainele sale, care i-ar fi putut îmbrăca și pe cei mai mofturoși occidentali. O bărbie împinsă radical în față îl făcea să semene cu un fel de ambarcațiune indiană. Fundul îi era stors de vlagă de la nopțile de poker și restaurant, gleznele aveau conturul borcanelor pentru castraveți murați, spatele i se curbase de la prea multă aplecare pentru a grebla potul aflat pe masa de joc. Vara, când canicula îl silea să poarte un soi de sandale, dezvăluia niște degete care ar fi putut înlocui fără probleme crosele de hockey.

Dar ce era al lui era al lui. Odată ce te atrăgea în glodul mieros al vocii sale, te încleia de-ți venea peste puteri să-i mai scapi. Polonezii puteau depune mărturie. Partenerii de poker, la fel. Fetele, și ele.

Avea o prietenă stabilă, Irina, care, într-o expoziție florală, ar fi putut interpreta rolul unui stânjenel. Nu-l stânjenea cu nimic pe Țuchi. S-a și însurat cu ea, după Revoluție. I-a deschis o casă de modă, să aibă ocupație, iar ea nu s-a lăsat până n-a ajuns la pertu cu Karl Lagerfeld și Tommy Hilfiger, pe podiumurile de la Milano sau Tokyo. Circula zvonul că Țuchi o pierduse în câteva rânduri la poker, dar povestea asta face parte din literatura clasică, de care niciun mare jucător nu scapă. Nu i-am dat crezare, fiindcă el nu pierdea niciodată. Am simțit-o pe pielea mea.

Pe vremea aceea, când a fi prieten cu interlopii de frunte era o onoare de care puțini intelectuali aveau parte, marii interlopi ai orașului se ploconeau în fața lui. Milițienii îi făceau semn cu coada ochiului, cadrele didactice de la Medicină îl rugau să le facă rost de câte o canistră de benzină, iar Țuchi le trimitea carburantul printr-un gealat, odată cu carnetul de student, unde profesorul îi trecea servil nota.

La fel ca toată lumea, îl admiram mai mult ca pe Marlon Brando, în filmul „Nașul". Fiindcă Țuchi, spre deosebire de Brando, își interpreta propriul rol.

Radu PĂRPĂUȚĂ

Expediția temerarilor

Expediția a început așa. Mai întâi ne-a vorbit tovarășul diriginte Ditunatu la școală despre o expediție pionerească prin țară: pe unde o să mergem cu trenul, pe unde ne oprim, cum o să vedem Dunărea, cum o să ne suim pe munți... Toți din clasa noastră vroiau să mergă, dar numai la puțini le dădeau bani părinții. Și oricum în expediție plecau numai șase elevi.

Pe urmă tovarășul diriginte Ditunatu o pornit „cu cerutu'" prin sat. Așa zicea tata, după ce-a venit tovarășul diriginte și tata l-a ținut la poartă. Și eu așteptam cu inima cât un purice să văd ce zice tata. Și mai mult îl aștepta pe tovarășul diriginte soră-mea cea mare, Florentina. Că am văzut-o într-o seară cum se pupa cu tovarășul diriginte după tufele de liliac de la poarta ceapeului. Mi-era ciudă pe soră-mea și am spus-o lui mama, dar mama s-o uitat în jur și mi-a zis: „Măi gură-spartă, vezi să nu care cumva să-i spui lui tac-tu, că îți rup urechile". Și eu nu pricepeam de ce-mi zice gură-spartă, că doar ea îmi zicea mereu să spun tot ce se întâmplă la școală. Dar poate că în afara școlii trebuia să tac, cine mai știe! Și soră-mea mi-a zis la fel: „Vezi că ai cacarisit-o cu mine, dacă-i spui lui tata". După care mi-a tras o castană de m-a durut toată ziua capul.

Când s-a-ntors de la poartă, unde l-a ținut pe tovarășul diriginte și nu l-a invitat în casă, tata a zis că el n-are bani să mă trimită în excursie, că mai bine la vară mă duc la Nelu, moșu-meu, că e bine la el la Bucium, are și poamă. Da' mie mi se acrise în fiecare an de poama lui moșu-meu Nelu. Mama i-a zis lui tata că bine că are bani să dea la Dragoș la bufet, că merit și eu să mă duc în excursie, că în fiecare an am luat premiu. Măcar atâta! Și, oricum, grosul banilor se dă de la pionieri. Și eu mă smârcâiam – poate așa dădea tata bani pentru expediție. „Plus că – mai zice mama – am cam zăpsit eu că profesorul se uită după fata noastră și poate o să ne fie ginere" (adică după proasta de soră-mea mai mare, care era studentă). Dar tata face: „Ea să-și caute de învățătură, nu de dragoste. Ca să nu mai zic că nu-mi dau eu fata după un pârlit de profesor. Uite, la ceape e un inginer nou: tânăr, are bani. Ăla - da! Nu alde Ditunatu".

Și așa au boscorodit tata și cu mama multă vreme. Până la urmă tata a dat bani pentru expediție, da' o sumă mai mică, fiindcă mama nu i-o spus prețul adevărat, că p-ormă tata nu mai dădea nimica. Restul de bani l-a pus mama, că a mai cusut niște rochii la mașina „Ileana" pentru niște cucoane. Pe ascuns, ca să nu afle tata. Și mașina de cusut se tot bloca, se rupea acul, iar mama ofta și blestema pe „Ileana": „Vezi, pentru tine îmi rup mâinile! Las' că văd eu rezultatele la învățătură", mă amenința mama. Și eu îi spuneam că o să iau premiu, iar când îi spuneam așa, mama mă pupa și îmi spunea: „Așa, mamă, așa! Că pentru tine eu mă zbat. Măcar tu să mănânci o pâine mai albă". Și nu înțelegeam ce voia să spună cu pâinea albă, că doar noi cumpăram pâine albă, pâine neagră nu cumpăram decât pentru porci, că „ce să le dai de mâncare din lotul tip?", zicea tata.

Acuma așteptam ca pe nu știu ce să se termine școala, să vină vacanța și să plecăm în expediție.

Seara nu puteam adormi. Mă tot gândeam ce bine va fi. Îmi treceam tot felul de dorinți prin cap și simțeam așa, nu știu cum să spun, un fel de zbucium în așteptarea bucuriei astea mari. Știam și cu cine urma să merg: era Titi, colegul meu de bancă și băiatul vicepreședintelui de la CAP, și era Culai, tot de la noi din clasă. Pe urmă erau din „B" Costel Ichimoae și Janu, cel mai bun atacant din școala noastră. Aicea nu sunt sigur, unii zic că „Perla Neagră", adică Marin dintr-a șaptea, era mai bun. Uneori și mie mi se părea că el era mai bun ca Janu. Păcat că era țigan și n-avea bani taică-său, nea Costică Cerbu, care avea o ogradă de puradei, să dea bani de expediție! Ce fotbal am mai fi împușcat cu „Perla Neagră"! Da' șef peste noi era Claudel, care era mai mare ca noi, deja fuma și spunea că a pupat patru fete, numai că eu cred că umbla cu cioace. Poa' să fi pupat el vreo una așa, și pe aia doar pe vârful nasului! La sfârșit tovarășul diriginte Ditunatu ne-a spus că printre temerari, că așa ne zicea, „Temerarii", o să intre și Bebelu, un mucios dintr-a patra, băiatul lui tovarășul director. „Trebuie să-l luăm și pe el, măi băieți. N-avem ce face", ne-a explicat tovarășul diriginte.

Pe urmă a fost serbarea școlară, eu am luat premiul II, cum am zis, și am primit cartea *O lume întreagă* de Radu Tudoran. M-am prezentat bine și la serbare. Am recitat poezia „Partidului" și am recitat-o bine, fiindcă m-am uitat tot timpul în tavan, că, dacă mă uitam în ochii oamenilor, așa m-a învățat mama, mă încurcam. Ș-a venit vacanța cu trenul din Franța, cum se zice! Am citit, m-am jucat pe pârâu cu băieții, dar gândul meu tot la expediție era. În ziua plecării, am mers cu mama, cu soră-mea cea mică Mariana și cu tata la autobuz. Aveam haine care miroseau a proaspăt călcat, iar mama îmi cumpărase un rucsac nou, albastru, pe care înfipsesem niște insigne din colecția lui Titi, colegul meu de bancă. Mi le dăduse, că avea dubluri. Tata vroise să mă trimită cu rucsacul lui moșu-meu Nelu, unul kaki jerpelit, cu care cred că făcuse „războiul din '916" (așa zicea mama), dar mama a zis nu și mi-a cumpărat rucsacul albastru. Tare mă mai mândream cu el! În sfârșit, ne-am luat rămas bun de la rude și am plecat. La următoarea stație, care-i tot în sat la noi, dar „din vale", cum zicem noi, a apărut, cine credeți?, zăluda de soră-mea, Florentina. Tovarășul diriginte Ditunatu aștepta la ușă. A coborât din autobuz, a luat-o în brațe și-a pupat-o. Băieții toți se hlizeau de la geamul autobuzului. Da' mie parcă mi-a părut rău puțin, fiindcă Florentina avea ochii plânși, când îmi făcea semn cu batista de bun rămas. Și îi făcea și lui tovarășul diriginte. Prostul de Claudel face: „Mișto soră-ta!", iar mie-mi venea să-i trag câteva, dar m-am abținut, că eram în expediție.

Am coborât la Iași și, după ce ne-am lăsat bagajele la gară, am fost în Copou, dar mai întâi am băut niște sucuri, că era cald. Bebelu a băut vreo trei și pe urmă tot trebuia să-l așteptăm, că se ducea mereu să facă pipi prin tufișuri. Când să ne urcăm în Copou, am văzut statuia lui Eminescu, care avea în stânga statuia unei femei cu mâinile ridicate, iar în dreapta a unui bătrân cu mâna la falcă. Și în grădina Copou erau multe statui, dar nu mai țin minte ale cui. Am văzut și teiul lui Eminescu, care era bătrân și cimentuit. Ne-am fugărit pe alei și iar am băut suc. Pe urmă ne-am întors seara la gară.

În tren era tare cald, nu se putea stinge becul și nu puteam dormi, iar Costel Ichimoae a spus că el sparge becul, dar tovarășul diriginte Ditunatu nu l-a lăsat, că pe urmă trebuia să plătim amendă. Pe culoar tot treceau soldați descheiați la prohab, cu centiroanele în mâini și strigau „Hai, liberareee!". Și puțea tare a rachiu, chiar și la noi în compartiment. Și tovarășul diriginte zicea că bine măcar că putoarea care vine

de la wc mai atenuează putoarea de rachiu. Și ne-am distrat, că am jucat „fazan" până am adormit. Dimineața ne-am luat bagajele și am coborât la Vatra Dornei. Tovarășul diriginte ne-a învățat cum să ne numărăm ca să nu uităm bagajele în tren. Când coboram, ne strigam în ordine fiecare numărul și ne aminteam să luăm bagajele. Eu eram numărul trei și căram rucsacul albastru și păturile. Tovarășul diriginte și cu Claudel aveau bagajele cele mai grele: corturile. Mai era un cort mic pe care-l ducea Janu. Iar Bebelu avea bagajul cel mai ușor, ducea ceaunul în care urma să facem mâncare și castroanele.

La Vatra Dornei a fost cel mai frumos. Aici am stat aproape trei zile. Ne-am instalat corturile pe malul unui râușor, nu știu cum se numea. Tovarășul diriginte și cu Bebelu dormeau în cortul mic, era așa de mic, că nici nu pricep cum de încăpeau în el. Ceilalți dormeam cum voiam noi, la alegere, în celelalte corturi. Tovarășul diriginte ne cumpăra făină de mălai și cârnați din oraș, iar noi făceam mămăligă și mâncam cu cârnați. Dar mai mult făcea tovarășul diriginte, iar când nu avea chef să facă, cumpăra salam. Așa că mai mult mâncam salam. Am prins păstrăvi în râușor, dar, de fapt, n-am prins nici unul. Numai Claudel spunea că a simțit unul sub o piatră, dar nu i-a încăput mâna. Eu cred că se lăuda. Și-n rest jucam toată ziua fotbal, tovarășul diriginte ne lăsa. El stătea pe malul apei, citea cărți și scria scrisori. Sunt sigur că scrisorile erau pentru Florentina, dar nu ne spunea. Noi ne îngrămădeam să ducem scrisorile la cutia poștală, că ne bucuram pentru tovarășul diriginte. Când oboseam de la fotbal, ne scăldam, umblam prin pădure, dar nu departe că ne era frică de urși. Dar n-am văzut nici unul. Am strâns și ciuperci, însă le-am aruncat că nu erau bune de mâncat. Așa ne-a spus tovarășul diriginte. Și-mi părea rău că nu era acolo bunica Augustina, că ea știa la fix toate ciupercile.

Pe urmă am mers cu trenul și cu autobuzul până la Gheorgheni, dar la Gheorgheni n-a mai fost așa de bine, că ploua toată ziua și am dormit la un internat. Stăteam toată ziua în internat, jucam „fazan" și, când ne plictiseam, jucam „război" cu cărțile mele. Acolo și mâncam: salam cu pâine, că altceva nu știa tovarășul diriginte. Ne mai lua și roșii, dar erau ba chiflicite, ba tari ca nuca. Și-mi era poftă de roșiile din grădină de la noi. N-am putut nici măcar să trimit o vedere din Gheorgheni, deoarece nu știam ungurește, iar chioșcărița știa numai ungurește și eu n-am putut să-i cer.

Pe urmă am mai fost așa: la Brașov, unde am stat tot la un internat și unde am vizitat niște biserici mari și muzee; la Bran, unde am stat de data asta în corturi ș-am vizitat Castelul Bran. Tare frumos. În special, armurile. M-aș fi jucat de-a ascunselea prin castel, dar nu ne dădea voie și ghidul stătea cu ochi-n patru pe noi. Jos, în piață, am putut să cumpăr de data asta vedere și am trimis acasă, iar din târgul de artizanat am cumpărat un pește de sticlă pentru mama și un cocoșel care fluiera pentru mine. Tot la Bran tovarășul diriginte a lăsat salamul cu pâine și ne-a dus la „Expres" și-am mâncat ciorbă. Să vă spun de ce. Că a venit Bebelu la mine și mi-a spus că are un maț în fund și că să-i spun lui tovarășul diriginte. I-am spus și tovarășul diriginte l-a chemat pe Bebelu și i-a spus să-i spună ce are. Dar Bebelu a spus că nu poate, că-i e rușine. „Hai, spune încetul numai mie", i-a spus tovarășul diriginte. Și Bebelu a zis că i-a ieșit un maț din fund. Tovarășul diriginte i s-a uitat în fund și a spus că-i constipat: Tre' să mâncăm ciorbă. Și așa ne-am dus la „Expres", unde erau niște fete care strângeau tăvile. Erau tare frumoase, cu halate și bonete galbene. Așa, cum umblau printre mesele verzi, parcă erau niște gutui galbene în pom.

Am mai fost la Ploiești, dar am stat numai o



Cazare în anii '70
Foto: Viorel Simionescu

noapte. Am stat în gară și am păzit bagajele, că tovarășul diriginte ne-a spus că „umblă tuciuriii". La Galați, când am coborât din tren, tovarășul diriginte ne-a spus ca de obicei să ne strigăm numerele ca să ne amintim să luăm bagajele. A strigat fiecare numărul lui: „Unul... doi... trei... patru... cinci... șase". Iar Bebelu, care era ultimul, face: „Șapte, dar am uitat castroanele-n tren". Și ne-am stricat de râs. Iar tovarășul diriginte a zis că lasă: De-acu nu mai avem nevoie de castroane, că ne întoarcem acasă. Și chiar îmi era dor de casă de-acuma. Cred că la toți le era dor. Am mai vizitat niște muzee și monumente la Galați, am jucat fotbal cu niște băieți pe malul Dunării (i-am bătut, dar ei n-au vrut să recunoască golul lui Janu). Am vrut să ne plimbăm cu vaporașul, dar tovarășul diriginte Ditunatu ne-a spus că nu mai sunt bani. Acuma începuse iar cu salam cu pâine. Dar în Alimentara nu era decât salam de pasăre, iar băieților nu le prea plăcea. Tovarășul diriginte zicea și el: „Doamne, o să zburăm într-o bună zi de-atâta salam de pasăre".

Și pe urmă am luat trenul spre Iași. Acuma abia așteptam să ajungem acasă și nu mai aveam chef nici de „fazan". De la Iași am luat autobuzul și, când am coborât, pe cine credeți că văd: tot familionul! Titișor, colegul meu de bancă, dăduse telefon acasă că vine, și ai mei aflaseră. Soră-mea Florentina parcă era mai frumoasă. Avea o rochițică scurtuță-scurtuță, albastră cu buline albe. Și când coboară tovarășul diriginte, sare la el și-l pupă. Asta de față cu tata. Mama a înlemnit, iar eu mă și așteptam să aud pleosc-pleosc palmele tatei pe obrazul Florentinei. Dar tata n-a zis nimic-nimicuța. S-a dus la tovarășul diriginte și i-a strâns mâna. Pe urmă am mers toți acasă și ne-am pus la masă. Mama îmi punea bucățile cele mai bune în farfurie, mă pupa și-mi zicea „temeraru' lu' mama".

Florentina îi punea în farfurie lui tovarăşul diriginte. Când trecea pe lângă mine, drăcoaica îmi dădea câte-o castană în cap, dar mie acuma-mi plăcea. Televizorul era pus pe ruşi şi un crainic transmitea de la Comitetul Central al lor. Şi zice, nu ştiu cum, pe ruseşte: Ţă Ka Ka Pă Es Es. Şi tata zice: „Ia uite, băi, ăştia se cacă pe SS". Atunci tovarăşul diriginte a râs până ce era să se înece cu un dumicat. Iar bunica Augustina zice: „Dă, Mariana, la români, că poate prindem nişte populară". Soră-ma Mariana, care era tare doxată cu televizorul, ştia să cumpere şi lămpi noi când se ardeau cele vechi, sare şi dă pe români, dar când colo era Ceauşescu, care zicea ceva cu popo'ul român. Şi bunica zice: „Na, am sărit din lac în puţ. Mă doare-n cur de popoul lui". Atuncea iar am râs cu toţii. Pe urmă s-a pus poamă pe masă. Era perlă din cea bună. O adusese nea Nelu, că a văzut că nu m-am dus la el la Bucium. Mi-am pus la cale o burtă de poamă şi tare bine am petrecut.

Şi cam asta a fost cu expediţia.

Din însemnările unui estic în putredul Occident

Într-o dimineaţă, în Franţa, Mihăiţă a plecat la serviciu, într-un orăşel splendid din apropiere, un Saint Tropez al Pirineilor. Am fost acolo, Collioure se cheamă. Mergi pe malul Mediteranei, o încântare. Şi ne zice: puteţi să faceţi o plimbare. Am mâncat pe la 9 şi am ieşit. Văzusem la venire o pădure în apropiere. Orăşelul, Argeles sur Mer, e de fapt o staţiune. A, am uitat să spun! Am ajuns cu avionul în Spania, de acolo ne-a luat Mihăiţă şi pe la 2 noaptea am ajuns acasă într-un bloc nou, la parter, cu o mică grădiniţă şi palmieri. Mihăiţă ne-a spus să închidem fereastra că dimineaţa trec maşini. Ei bine, pe avion eu îmi luasem nişte notiţe despre pupăza din tei a lui Creangă. Voiam să scriu un capitol la cartea mea despre această pupăză, capitol pe care nu l-am mai scris. Dar pe avion m-am gândit mereu la pupăza lui Creangă. Dimineaţa pe la 8 am deschis fereastra, deşi soţia dormea încă, şi ce văd: vreo patru-cinci pupeze peste drum.

Bun, ne luăm noi şi haide la plimbare. Mergem în pădurea cu pricina, o pădure cam pitică, dar, atenţie, copacii mureau în picioare, nici o rămurică nu se ridica din ei. La un moment dat am dat peste un loc de plante, răsădit de şcoala nu ştiu care, scria acolo. Când ne întoarcem eu, deşteptul, zic : Hai să mergem pe strada asta. Şi ne-am rătăcit. Ştiam totuşi că în stânga este marea. Măi, trebuie să dăm de stradă. Întrebăm pe o bătrână: Nu ştia, blocul numit „al catalanilor", dar în care locuiau de toate naţiile, era construcţie nouă. Totuşi, oraşul nu era mare. Umblăm, bădădăim ca nebunii – nimic. Maria îşi lăsase telefonul acasă, că l-am fi sunat pe Mihăiţă să ne scoată din necaz. Erau tot felul de răscruci, care semănau una cu alta ca picăturile de ploaie. Până la urmă ajungem pe o stradă şi am zis: Aici e! Fusesem cu o zi înainte pe strada asta şi am remarcat un gard viu, unul singur. Ne-am întors pe strada asta şi am ajuns la blocul nostru. Când am văzut palmierul din curticică, parcă am văzut pe Maica Domnului.

*

Am fost la Carcassonne, un oraş medieval foarte bine conservat. Dar cetatea e lângă, pe un deal domol. Oraşul mi s-a părut a fi îmbătrânit. În centru e o piaţă mare, cam cum sunt în oraşele noastre ardeleneşti, Baia Mare, de pildă. Restaurante elegante şi aerisite

pe marginea acestei piețe. Am căutat nu știu ce biserică istorică, n-am găsit-o, dar erau multe altele. Multe case în stil spaniol, cu arcade și acel hol deschis despre care știu de la Cervantes via Edgar Papu: un hol, dar fără ușă, ci numai cu un grilaj de fier. Cald. Pe străzi arăboaice superbe: înalte, ochioase. Mătăsurile în care erau îmbrăcate mai degrabă dezbrăcau decât îmbrăcau. Eu i-am zis soției încă de pe când eram student: Măi, ce-i frumos, îi place și lui Dumnezeu! Nu prea a fost geloasă, săraca, deși avea tendințe. Na, fomei!

Și am mers la cetate. De vreo trei ori mai mare ca cetatea Făgărașului. Două rânduri de ziduri de trei kilometri lungime. Totul este făcut pentru turism. Magazine peste magazine. Mie și lui Mihăiță ne-a ieșit în față un domn cu niște bezele foarte dulci. A început să-mi vorbească mie, văzându-mă mai... trecut. Eu, în afară de bonjour, nu prea „parlevu". Apropo de „bonjour". Peste tot, pe stradă, în magazine, ești tratat cu un zâmbet și bonjour. Îmi dau seama că e ceva profesional, dar... îmi place. Am fost pe stânci, pe malul Mării Mediterane și ne-am așezat undeva să mâncăm niște sandvișuri. Treceau pe lângă noi diverși turiști: „Bonjour" „Bonjour". Nu poți să nu răspunzi. La Carcassonne (sper că am scris corect) am intrat într-o biserică unde un cor rusesc tocmai a încheiat spectacolul. Cântau „Dvenațati razboinikov" – „Cei doisprezece haiduci", un cântec care-mi place până la lacrimi. Cetatea în genere e teribilă, te face să-ți imaginezi (dacă ai ceva imaginație, desigur) acele vremuri crâncene. La întoarcere, Mihăiță îmi spune să trecem pe la domnul care făcuse promoție pentru dulcegăria lui: Hai să-i facem vânzare. Ei, nu am mai găsit magazinul. Erau atât de multe și de bun gust că nu știai ce să alegi. Am mâncat o înghețată, alegând cu deștu: D-aia! Doamna vânzătoare m-a înțeles: Aia. Apoi Bonjour, Bonjour. În general, am vorbit pe franțuzeșteee... de mă dureau mâinile.

*

Vineri, în ultima zi a șederii noastre în Franța (nu vă mai povestesc că noi am crezut că biletele-s pentru sâmbătă spre duminică, ora 12.30, iar ele erau pentru vineri spre sâmbătă, of, Doamne, și ce-am pățit!) Mihăiță ne-a pregătit, premeditat, ne-a spus după aia, o vizită într-un sat istoric, Eus se cheamă. Era culmea săptămânii noastre în Franța. Cu o zi înainte, când am vizitat un sat cetate, și am văzut pe o fereastră prețul, 370 franci lunar, eu am zis că mi-ar plăcea să stau aici, iar acuma Mihăiță îmi spune că lui i-ar plăcea să locuiască aici. Urcai cu mașina pe un drumeag în care nu încăpea decât o singură mașină. L-am întrebat ce se întâmplă dacă te întâlneai cu altă mașină: Te dai înapoi și aștepți. Erau, într-adevăr, locuri de așteptare. Pe vârful acestui deal, mai bine zis munte, era o biserică și cârciuma. La această cârciumă am adăstat. Atmosfera era minunată, exact ce voiam eu, care i-am declarat de la început soției că voiam să cunosc Franța nu prin monumente, ci prin oamenii ei.

Ei, pe vârful muntelui era această cârciumă. Am mâncat acolo, nu mai știu ce, dar știu că am făcut cu rândul la Mihăiță, ca să nu se plictisească, fiindcă era o singură doamnă care pregătea demâncarea. După ce-am mâncat, am băut un vin roze foarte bun și ușor (suntem totuși la Mediterana). Am stat și am admirat Canigou, cel mai înalt vârf din Pirinei, până ce acesta a fost cuprins de întuneric. La o masă câțiva bătrâni roșii în obraz discutau aprins despre rugby. Lângă noi un „el" și o „ea". Nu vorbesc. Stau topiți, „tâmplă fierbinte lângă tâmplă", cum zice poetul. La altă masă era o familie întreagă. O mulțime de scaune erau îngrămădite în jurul a două mese puse cap la cap. Trona o bătrână de vreo optzeci de ani cu fiicele, plus nurorile, două gravide, și nepoatele. Bărbații lor parcă erau în plus. La un moment dat l-am confundat pe unul cu un chelner. Totuși, atmosfera asta familială era extrem de plăcută pentru mine, un estic. Îl

înțelegeam și pe Mihăiță al meu de ce îi place atât de mult la Eus. Atmosfera, cum spuneam, era rurală, aproape bucolică, mă rog... ravisantă. Am plecat și Mihăiță a ales să nu meargă pe autostradă, ci pe un drum „județean" să-i zicem. E altceva, pe autostradă nu vezi nimic, aici însă simți Franța.

*

La Barcelona am fost și noi pe La Rambla, o stradă largă, pietonală, pentru turiști. Toate națiile pământului umblau pe strada asta. Mulți estici – bulgari, polonezi. Curios că n-am auzit unguri. Mulți ruși. Mihăiță îmi spunea că a citit în presă că sunt foarte apreciați în Spania, cumpără mult și... costisitor. De exemplu cumpără blănuri. Or fi tot de la ei din țară. Bineînțeles, sunt ruși din cei bogați. În autobuzul cu etaj, cu care am făcut turul Barcelonei erau două fete rusoaice, una mai frumoasă ca alta, care însă erau foarte discrete, de-abia le auzeai. Așa și pe La Rambla. Turiștii erau destul de discreți. Dominau catalanii: vorbeau tare, râdeau. Na! e țara lor. Steagul lor, cu dungi orizontale roșii și galbene, l-am văzut peste tot, chiar și în sudul Franței. Măgărușul – semnul lor național apare în balcoane când nu te aștepți. Mândria catalană funcționează peste tot. Și să revin la La Rambla. Multe englezoaice de toate vârstele, singure, ca niște găini fără cocoș. Albe-albe, cred că astea, de stau o sută de ani la plajă, tot nu se bronzează. Două fete japoneze, cam de liceu, în niște uniforme perfecte, fără pată. Erau pur și simplu ireale. Mulți asiatici, dar nu numai chinezi, cu vestitele lor aparate de fotografiat: țac! țac! Mulți filipinezi sau indonezieni. Auzim în spate și românește. Ne întoarcem. „Bună ziua". „Bună ziua". „De unde sunteți?" „De la Constanța". „Noi de la Iași". Ce plăcere să găsești români între atâția străini!

O luăm pe o stradă în dreapta și ajungem la piață. O minunăție! Mormane de fructe se ridică pe tarabe. Nici nu știu cum se cheamă toate. Portocalele și lămâile (mai nou clementine și mandarine) sunt cam tot ce știm noi. Dar spun ca țăranul lui Marin Preda când a văzut girafa: Așa ceva nu există. Ei, cam ăsta era sentimentul meu văzând piramidele de fructe neștiute: Așa ceva nu există! Mirosuri și gusturi pe care nu le mai încercasem până atunci.

Pe urmă ne întoarcem pe aceeași străduță și ne dăm seama că ne este foame. Uitasem că mai trebuie să și mâncăm. Restaurant după restaurant. Ai unde. Văd un mic restaurant pe care scrie mare SARMA. Hai aici! E un restaurant turcesc mai aproape de gustul nostru, căci în Franța și Spania ți se pune doar ceva în fundul farfuriei și mănânci mai mult răbdări prăjite. Mațul meu balcanic se cere umplut altfel. Ne întâmpină Mustafa, un tip de vreo treizeci de ani agil ca un greiere, cu ochi măslinii și zâmbitori. „De unde suntem?" „Romania", zicem noi englezit. „România?", zice el exact românește. A lucrat „near" București: „Bună ziua, sărâmâna, la mulți ani!".

N-am mâncat sarma, ci ceva cu carne și ardei iute. Foarte bun. Eu și cu Mihăiță am înfulecat ca lupii. Maria nu. Mustafa, deșteptul, i-a adus, fără ca ea să ceară, ceva fără carne și a dat-o gata cu chestia asta. Mi-am dat seama că Mustafa vorbea cu orice client pe limba lui. Veneau niște polonezi, le vorbea în poloneză: dzień dobry, cześć. Tot ca și la noi, cuvinte de bun venit și atât. Era un rus la bar, care bea votcă după votcă, nebunul. Pe urmă pleacă fără să se clatine și zice „Paca", care în rusește înseamnă „deocamdată", dar însemnă și „cu bine", „noroc". Iar Mustafa îi răspunde de parcă era rus sadea: „Paca, Serghei". Mustafa vorbea cu bucătăreasa, o tipă subțire ca și el, dar cu niște sprâncene, frate, de ziceai că-i ghinărar. Când vorbea cu ea, zâmbetul îi dispărea, ăsta era numai pentru clienți. Bun, plecăm mulțumiți de atmosferă și de mâncare, iar Mustafa: „Bună ziua, sărâmâna, la mulți ani!". Aș fi vrut să-i spun ceva în turcește, dar nu-mi trece nimic prin cap.

Jan CORNELIUS

Călătorii de vis

Am fugit din România în 1977 și unul din motivele principale pentru care mi-am luat atunci lumea în cap a fost că pe timpul acela era imposibil să primești un pașaport ca să pleci în străinătate. Ceaușescu își iubea concetățenii atât de aprig, încât voia să-i țină pe toți în imediata lui apropiere; cui îi ardea de drumeție pe meleaguri străine, devenea automat suspect de infidelitate față de el ca tată al tuturor românilor și de țara mamă.

Dar nevoia învață pe om și, fiind încă din copilărie un pasionat cititor, am căutat mereu prin lectură metode inedite de-a călători în lumea largă. Le-am și găsit.

Dar dacă vrei să ajungi rapid la o anumită destinație îndepărtată, nu ai neapărat nevoie de pașaport și nici nu trebuie să iei neapărat avionul, se poate și altfel. De exemplu, Mary Poppins se folosea de-o umbrelă în deplasările ei aeriene, iar Nils Holgersson călătorea cu ajutorul gâștelor sălbatice.

Încă de copil, am fost fascinat de acești eroi ai mijloacelor alternative de deplasare și nu de puține ori am încercat să-i imit. Dar, fir-ar să fie, nu mi-a ieșit niciodată! Când am încercat să sar cu umbrela de pe masă, mi-am scrântit un picior, iar gâștele sălbatice, pe spatele cărora vroiam să călătoresc prin lume, fugeau de mine ca de uliu.

Dar mai târziu, în anii de liceu și de studenție, am reușit să fac o descoperire epocală: pentru călătoriile mele aeriene foloseam, n-o să vă vină a crede, cu mare succes patul. Cum? Exact așa cum o fac ades și astăzi: aprind veioza de citit, întind mâna după o carte și în momentul în care-o deschid, gata, am decolat. Astfel pot spune adio împachetatului bagajelor, nemaifiind obsedat de ideea că aș putea uita lucruri fără care nu mă voi descurca acasă și frica mea maladivă de avion devine un subiect de domeniul trecutului. Sunt perfect relaxat, călătoresc desculț, lejer îmbrăcat, doar într-o pijama foarte largă. Am patul de la creștet până la călcâi numai și numai pentru mine și nu deranjez pe nimeni dacă-mi întind coatele sau dau brusc din picioare. Luxul de care mă bucur eu în pat e infinit superior celui de la *business class*.

Numai cât întorc pagina și am și ajuns în Australia sau în Antile. Iar partenerii mei de călătorie sunt întotdeauna oameni excepționali, sufletiști și plini de înțelepciune, care cunosc ca nimeni altul țara în care mă duc și oamenii locului. Vocile lor sunt unice și fermecătoare, cu greu te mai poți desprinde din vraja lor. Îi consider minunați prieteni care-mi sunt mereu alături când am nevoie de ei. Iar dacă nu mai am nevoie de ei, închid cartea și gata.

Am fost deja ades în Africa cu Tanja Blixen, în Irlanda cu Heinrich Boll, în sudul Franței cu Peter Mayle, la Veneția cu Donna Leon, la New York cu Paul Auster, prin toată Columbia cu Garcia Marquez, în Liliput cu Swift, în trecut cu Proust și în viitor cu Huxley. Lista poate continua la infinit, există mii și mii de oferte de voiaj de acest tip. Nu trebuie decât să mergi la librărie și să le cumperi. Prețurile au mai crescut ceva în ultimul timp, ce-i drept, dar chiar și cele mai ieftine oferte *last minute* sunt mult mai scumpe decât o carte.

La finalul călătoriilor mele cu patul, întorcându-mă din nou în dormitor, am în general parte de o aterizare extrem de lină. Numai rareori se întâmplă ca în timpul zborului să adorm, să mă rostogolesc în somn dincolo de marginea patului şi să cad bubuind pe podea ca un sac plin de cartofi. Dar *c'est la vie*, absolut toate riscurile nu se pot exclude niciodată.

Cine nu este convins încă de avantajele enorme ale unei călătorii de vis cu patul, să se gândească puţintel la cuvintele lui Groucho Marx: „Tot ce nu se poate face în pat, nu trebuie făcut sub nicio formă".

Adevărate vorbe, omul acesta a fost evident un geniu!



Dealul Repedea, Iaşi.
Foto Viorel Simionescu

Bogdan ULMU

La mare, în turneu cu teatrul

Era prin **1986**. Eram legat de Reșița nu doar prin faptul că regizam la teatru, ci și prin legături meta-teatrale, cvasi-sentimentale. Așa se face că am ajuns la mare prin ricoșeu (ca să însoțesc o actriță).

Teatrul urma să joace acolo, timp de zece zile, o comedie de succes, cu Adriana Trandafir în rolul principal. Actorii erau fericiți când se organiza turneu pe litoral – făceau vacanța scutind banii de tren și cazare: își aduceau copiii, de mâncare luau cât puteau, de-acasă, vreme de plajă aveau (jucau doar seara!)...

La recepția hotelului însă, directorul teatrului, Vancea, află că trebuie să plătească și tichete de masă, pentru toți cei care se cazau. Nu e de acord. I se sugerează să obțină scutire de la directorul stațiunii, tovarășul Scăunaș.

Acum, să-l descriu puțin pe acest „manager": era atipic. Incult și servil cu autoritățile, mai mult decât cepeleag, cu o emisie groaznică și neplăcut privitului. Vorbea cu *t* în loc de *c* sau *ș*. Drăcuia des și folosea perfectul simplu. Când vorbea, închidea ochii, să se poată concentra. Bâțâia un picior și parkinsona o mână. E greu să-l imit în scris – oral, mi-e mai ușor (o fac, de altfel, cam de douăzeci și cinci de ani, cu mare succes!). Dar povestea mi se pare atât de amuzantă, că nu mă pot abține s-o relatez.

După ce au urcat toți bagajele (în care erau incluse borcane, putinici, damigene, lăzi frigorifice, aragaze de voiaj etc.), au țâșnit spre plaje. Vancea, nu putea: trebuia să obțină scutirea de masă. L-a luat cu el și pe Ovidiu, unul dintre actori (viitor director al teatrului).

Trebuie să mai fac o precizare: tov. Scăunaș, în ciuda numelui, era o persoană foarte importantă. La el veneau oficialități din toată țara. Oamenii apăreau decent îmbrăcați și aveau emoții, căci vara toată lumea are nevoie de-o cameră, ori de-o reducere la masă și nu erau siguri că se va rezolva.

Imaginați-vă ce figură a făcut secretara șefului stațiunii, când s-a trezit în antecameră cu Vancea în bermude și papuci de plastic! (Ovidiu, măcar, era mai decent îmbrăcat). Biata femeie, care bătea ceva la mașină, a rămas cu un deget în aer și a uitat să-l mai pună pe clape. Iar când Vancea a-nceput să și vorbească, funcționara a făcut o figură lungă, de uluire nețărmurită (cum ar zice Garaudy)!

– Tăru mâna, timată toarăsă, am vrea cu tovarătu Taburel...

– Scăunaș!

– Atea, atea, Tăunas... Eu tunt dietorul teatului din Retita, Euden Vantea.

– În ce problemă?

– Păi, vedeți, noi veniăm tă cuturalidăm dacu oaenii muntii aflati in contediu, nu tă ne ditrăm, ti am vrea să nu platim tihete de mată, că venirăm aiti tă muntim, nu tă ne-ndopăm!

În timpul acestei explicații, Ovidiu a văzut că secretara privește îngrozită slipul directorului: s-a uitat și el. Un testicul lung ieșea de sub unul dintre cracii chilotului de baie. Înroșindu-se, actorul i-a șoptit superiorului său:

– Eugene, coiul! Ascunde-l!

– Te *coif*? Ata e părul meu, ghizonat... Ti nu mă-n-

terupe când dicut chestii impotante!

Până la urmă, de frica apariţiei vreunei persoane cu funcţie politică, pentru a scăpa de omul cu părul grizonat, biata secretară a intrat la şef şi a obţinut un bilet pe care era scris „scutiţi de masă!"

Ieşit victorios de la tovul binevoitor, Vancea, zis şi nea Jenel, i a spus însoţitorului

Vă cutii de mată, mă, amărâţilor! Dă ti tu o droz die!

Şi, la o drojdie, Vancea i a spus lui Ovidiu, mustă cind

Bă, tap bătrân, ai oservat ti tu că techetara lui Taburel îmi fătea dâmbre?



Casa de Cultură Mangalia, anii '80

Foto Viorel Simionescu

Ştefan OPREA

Jurnalul unui altfel de turist
(fragmente)

„De neînţeles cum pierdeţi voi vremea cu vânătoarea şi cu pescuitul", îmi zice, odată, un confrate, prozator serios, om de redacţie împătimit şi soţ domestic. Tot ce înţelege el din vânătoare şi pescuit e, deci, pierderea timpului. Timp care – ştiu foarte bine – e atât de preţios şi-l drămuim meticuloşi ca pe bunul cel mai de seamă. Dar cu mâna pe inimă spun că nici vânătoarea, nici pescuitul nu înseamnă deloc pierdere de timp; dimpotrivă. Voi încerca să dovedesc în cele câteva pagini pe care le rup, la întâmplare, din caietul meu de însemnări vânătoreşti şi pescăreşti.

Febră

Stufurile pe bălţi sunt dese ca peria şi se leagănă foşnitoare în bătaia vântului. Din tainiţele lor, unde nu pătrunde decât pasărea, se aud, provocatoare, ţipetele raţelor. Pe maluri, duminica, se plimbă vânătorii şi fac evaluări în aşteptarea zilei de 15 august, când se deschide sezonul. E o încordare mută în tabăra lor, în timp ce „la adversar" e o nepăsare aproape iresponsabilă, o veselie şi un nesfârşit chicot care te îndeamnă să compari stuful bălţii cu un stup de albine. Vânătorilor le râde mustaţa; se şi văd în zorii zilei de 15 august, rânduiţi în bărci, cu flintele gata de foc, inaugurând sezonul. Nimeni nu se gândeşte la insuccesele de anul trecut şi din anii dinaintea anului trecut, că vorba unui om al bălţilor – „raţa-i raţă" şi umblă în zbor ca săgeata, încât cu greu o întâlneşte bătaia puştii. Dar de aceea e frumoasă vânătoarea; ce-ar fi ca fiecare vânător să se întoarcă din baltă cu raniţa plină?! Vânătoarea n-ar mai fi un sport, ci o secţie de producţie a abatorului.

Asemenea gânduri i-au trecut prin cap unui vânător, răţar neîmblânzit, stând, deunăzi, pe malul unei ape şi oftând că timpul se scurge atât de încet. Îi treceau pe sub nas cârduri de raţe, pluteau indiferente şi naive la câţiva paşi de mal, fără să ştie ce suferinţă şi în acelaşi timp ce fericire îl muşcau de suflet pe omul care le privea. Era ca pe front într-un moment de pace provizorie pentru sărbători.

Cine nu-i vânător şi doreşte să vadă şi să înţeleagă ce e cu această categorie de oameni, pe seama cărora se fac tot felul de glume – de obicei neîntemeiate şi de prost gust – să iasă pe o baltă în ziua deschiderii sezonului la raţe. Va vedea un spectacol inedit şi va înţelege ce are pasionant vânătoarea şi de ce e considerată un sport frumos şi sănătos.

(august 1974)

* * *

Poetul în baltă

Cu aur de 18 carate sunt poleite stufurile bălţilor. Lotca se furişează suplă prin desişul de aur care sună uşor, a mângâiere şi a dor de linişte. Scăpat din vuietul oraşului, vânătorul ameţeşte aici de atâta linişte. Când lotca se opreşte, ai senzaţia că totul s-a oprit, până şi mişcarea pământului, căci te afli într-o dulce, abia perceptibilă legănare a undei şi o caldă mireasmă de buruieni de baltă te învăluie; binecuvântat

parfum și binecuvântată uitare de sine. Nimic nu tulbură adânca tăcere a bălții – o tăcere înțeleaptă, în care se țes sensurile existenței acvatice, o tăcere de taină în care mișcarea unei petale de nufăr poate însemna cât un seism pe lună și-n care saltul unei broaște după o gâză beată de mierea toamnei poate produce o tulburare egală cu vuietul unui reactor; nicăieri în lume nu poate fi mai frumos decât toamna în baltă, printre stufuri galben-arămii, în zi cu soare. Poetul care e cu mine ține în mână o pușcă – oricât s-ar părea de paradoxal – dar demult a uitat că obiectul i s-a dat într-un anume scop și, beat precum gâza de mai sus, stă întors în el cu toată ființa și tresare când o adiere de vânt, rătăcită, sună în strunele de aur ale stufului sau îi înfioară pămătufurile zburlite. Stăm de pândă la marginea desișului și în fața noastră se întinde oglinda albastră a apei, dormitând în tăcere, ca o ființă în repaus absolut; aburi ușori se ridică, semn că balta respiră, semn că balta trăiește, că luciul suprafeței e doar aparent, e doar o mască pentru frământările din adânc. Din larg, vin spre noi, baletând grațios, cu desăvârșită discreție, două lebede albe. Tovarășul meu tresare, dar nu ridică pușca; nu vânătorul a tresărit în el, ci poetul fascinat de gingășie și puritate. Lebedele ne oferă cea mai delicată scenă de dragoste pe care am văzut-o vreodată. Suntem indiscreți, ne jenăm, dar privim dansul curtenitor al masculului făcând cercuri elegante în jurul favoritei, iar pe aceasta, plecându-și pudică privirea în unda curată și furând, din când în când, cu ochiul, statura „atletică” a genialului ei balerin. Spectacolul durează două ceasuri, după care protagoniștii albi ca zăpada se retrag în taina desișului, lăsându-ne mai frumoși și mai simțitori decât eram înainte de intrarea în baltă.

Soarele cade încet spre zare, fața apei se încrețește murmurând încet, stuful începe să se agite; se apropie seara. Seara? Sufletul vânătorului tresare. Seara se întorc rațele la culcare în stufărișuri. Poetul își aduce aminte de pușcă și o ridică dintr-o dată de pe genunchi pregătindu-se s-o încarce. „Încă nu” îi șoptesc și el o pune cuminte la loc. Dar peste puțin, o săgeată neagră trece pe deasupra noastră și se afundă în împărăția bălții. Este semnalul. Vin rațele! Cerul se umple de zvon, balta se cutremură de bufnituri de pușcă și miros de praf ars. „Lupte” durează o jumătate de ceas, iar la sfârșit, pe oglinda apei, exact în locul unde adineauri baletau lebedele albe, zac două rațe ucise. Fire subțiri de sânge înroșesc apa. Ciocurile le sunt întredeschise de parcă în clipa morții au vrut să strige după ajutor. Rămânem câteva clipe triști, cu gândul la lebede și cu ochii la rațe. Apoi le culegem. Pun una în tașca mea de vânătoare, cealaltă i-o dau poetului. Nu vrea s-o ia. „E tot a ta și asta”, zice. Apoi îmi arată cartușele nefolosite; nu trăsese niciun foc.

Ce-or fi căutând poeții la vânătoare?!

(**octombrie 1975**)

* * *

Într-o fostă împărăție...

Pe aici era împărăția bălților; nu numai când Jijia și Prutul aruncau peste albii puhoaie de ape, ci și în timpuri potolite, cu ploi normale, ogoarele Grozeștilor se transformau în oglindă lucie, spre bucuria sutelor de mii de păsări de baltă care le luau îndată în stăpânire. Aici era până mai anul trecut raiul vânătorilor de rațe și gâște sălbatice. Știu oameni bolnavi de fotbal care, duminica, lăsau fotbalul și se pierdeau în bălțile Grozeștilor, așteptând acolo, ore în șir; imensei agitații (adesea sterile) de pe stadion îi era preferată liniștea divină a bălții, foșnetul discret al stufului și amurgurile blânde, când cerul, între cele

două dealuri dinspre Bonotin, pare un imens cazan dintr-o topitorie de aur și aramă. Când necunoscătorii vorbesc despre vânătoare și vânători se mărginesc la a face glume proaste și aceleași vechi și răsuflate aluzii la minciuna vânătorească (chiar dacă în același timp înfulecă lacomi vânat). Dar ei nu știu nimic – și se complac în această dulce necunoaștere și se laudă cu ea – ei nu știu nimic, zic, despre frumusețea ceasurilor de așteptare, în care vânătorul e singur cu balta, cu stuful, cu broaștele, cu țânțarii și cu taina naturii. Ei nu știu ce este aceea o emoție care-ți taie răsuflarea la un simplu zbor de pasăre care poate să fie semnalul începerii pasajului; ei nu știu ce plăcut e să amorțești de nemișcare, pentru că cea mai neînsemnată schimbare a poziției unei mâini sau a unui picior ar putea zădărnici totul. Dar cine nu știe nici să nu știe, spun asta cu oarecare răutate, deși n-ar trebui, căci am prieteni care vor să afle și să cunoască toate aceste minunății ale inutilului sport numit vânătoare.

Dar să ne întoarcem la Grozești, unde până mai anul trecut era împărăția bălților. Am fost acolo nu de mult și am găsit locurile schimbate: oamenii s-au hotărât să nu-și mai lase pământurile la discreția apelor. L-am cunoscut pe președintele CAP-ului, Victor Surdu, om tânăr, isteț și vesel, inginer agronom care recită din Eminescu și Bacovia, care cântă mergând pe drum, dar care, mai ales, știe să mobilizeze oamenii la acțiuni de anvergură cum e, de pildă, aceasta, a recuperării pământurilor inundabile. Mai întâi l-am privit cu oarecare ciudă, căci din cauza lui au dispărut de la Grozești bălțile, s-a prăbușit împărăția apelor la fel ca vechile și marile imperii ce se credeau eterne. Amintindu-mi de acestea și privind acum în lungul nesfârșit al pământurilor grozeștenilor, întinse între Prut și Jijia, și văzând grâu frumos de toamnă în locul stufului de anul trecut, m-am gândit cât de supusă transformării continue e lumea, de la firul de stuf și până la cei mai temuți împărați care s-au rătăcit prin



Delta Dunării – 1985
Foto: Viorel Simionescu

milenii.

Și iată unul dintre oamenii capabili să determine asemenea transformări: se numește Victor Surdu. El și oamenii Grozeștilor au forțat apele să se retragă în albiile lor seculare și în cele săpate acum de ei și au pus stăpânire pe pământul lor care nu va mai fi la discreția mâniei valurilor.

Da, dar toate acestea le spune un vânător care a avut surpriza să nu mai găsească la Grozești ceea ce știa că există: mii de rațe, cârduri nesfârșite de gâște, adică o lume mirifică în care uiți orice necaz, orice patimă, uiți chiar bucuriile mărunte și te abandonezi naturii care te primește cu generozitate.

Pe firele de apă strânse în canale, pe vechile albii, găsim totuși câteva rațe. Pentru că nu mai putem folosi barca, suntem depistați de la mare distanță de observatorii infailibili ai cârdurilor care dau îndată semnal de pericol. Se ridică chiar și un cârd de gâște. Un cârd imens care în câteva minute atinge înălțimea cerului și, spărgând cu țipete stridente liniștea amurgului, se duce, se pierde în zare lăsându-ne cu nostalgia unei pierderi iremediabile. Zborul acesta mi s-a părut un fel de adio, căci nu știu dacă, în lipsa marilor bălți de altădată, păsările ce se duc spre infinitul zării vor mai veni înapoi. Le privește și inginerul și am senzația că și lui îi pare rău; amândoi însă gândim că nimic de seamă nu poți înfăptui fără să accepți și o pierdere…

(octombrie 1977)

* * *

Adio la Grozești

Pentru vânătorul-păsărar care a cunoscut bălțile Grozăștilor și a obținut acolo performanțe de povestit toată viața, actualul aspect al zonei e întristător: apa a dispărut cu desăvârșire, lăsând în urmă un fel de microfund de mare, un pământ uscat și parcă dușmănos, zbârcit și crăpat, încrețit și strâns cu durere în sine însuși, acoperit cu o vegetație aspră, uscăcioasă, de un maroniu foarte închis – buruieni absurde și nefolositoare pe care vitele nu le pasc, omul nu le cosește, iar păsările – care continuă să vină aici chemate de glasuri vechi, de obiceiuri intrate în sânge și-n aripi – nu le recunosc și le privesc cu spaimă și cu disperare. Așa arată fostele bălți ale Grozeștilor, împărăția păsărilor și raiul vânătorilor-păsărari. De câte ori, în dricul verilor, așteptam cu nerăbdare accelerată ziua de 15 august, nu mă gândeam decât la aceste bălți fără egal în toată zona noastră ieșeană. Digurile, canalele, oglinzile de cristal ale apelor, locurile de pândă, toate îmi erau familiare; numai acolo uitam cum mă cheamă și ce treabă am pe lumea asta. Numai acolo prietenul meu I. îmi era cu adevărat prieten și tovarăș, numai acolo împărțeam absolut frățește nu doar barca noastră pneumatică, ci și bucuriile și necazurile specifice. Și iată, bălțile Grozeștilor nu mai există. Jijia a fost deviată, i s-a ales alt drum spre Prut și locurile acelea de vis și-au schimbat destinul. Vor deveni ogoare, pășuni sau mai știu eu ce, dar bălți pentru vânătoripăsărari nu vor mai fi poate niciodată.

Privim cu tristețe stolurile mari de gâște țipând și înțepând cerul cu superbe angulații, în căutarea unui ochi de apă; urmărim săgețile rațelor care mai încearcă iluzia că după un pâlc de stuf anacronic ar putea licări o undă în care să plonjeze ca bolizii; privim zborul elegant descumpănit al egretelor care, ca niște albe semne ale mirării, nu înțeleg nimic din ceea ce se întâmplă și așteaptă ca apa să țâșnească din pământ.

Urcăm tăcuți dealul spre Răducăneni și de sus mai privim odată spre ceea ce fuseseră bălțile Grozeștilor. Vedem un pământ întins și uscat, cu o vegetație stra-

nie, străbătut de canale secate.

Adio, dar, împărăție a păsărilor și rai al vânătorilor-păsărari!

* * *

Căutăm Jijia în altă parte, din sus de Iași, dincolo de Popricani, unde știam alte bălți, aici însă e cu totul altceva: organizare perfectă, sistematizare, ordine, disciplină etc. Nu intră cine vrea. Inginerul Cuvinciuc, șeful fermei, un bărbat brunet și simpatic, cu alură de sportiv, ne întâmpină aspru: „Cine sunteți și ce doriți?" Deși ne vede cu puștile pe umăr și știe că nu vrem decât să speriem ceva rațe, ne tratează rece. Se întâmplă însă să-l cunoască pe unul dintre noi și atunci ne face favoarea și ne lasă, cu condiția să „combatem" și ceva bâtlani, „că strică grozav la pește". Ne învârtim de două ori în jurul bălților, dăm două-trei focuri dar în afară de lișițe nu doborâm nimic. Rațele sunt puține și prudente, n-ai cum le surprinde. Inginerul ne consolează asigurându-ne că altă dată cu siguranță o să doborâm... recordul.

Dar dacă n-am împușcat nimic, am avut o altă bucurie – am cunoscut niște oameni superbi: familia Cuvinciuc, șase persoane încântătoare, de o tinerețe și disponibilitate excepțională spre prietenie și sinceritate. Șeful „clanului" și al fermei e, cum spuneam mai sus, un bărbat a-ntâia, 33 de ani, solid, cu o asprime bonomă pe figură, vânător și el, cum am aflat, cu excelente performanțe vulpicole, om trecut prin greutăți, chiar aici, la Popricani, unde a preluat, de câteva luni, de la Piscicola, această fermă, care acum e a Stațiunii experimentale Podu-Iloaei. Soția lui, Elena, e cercetător științific al acestei stațiuni și lucrează aici, alături de soțul ei; mai bine zis studiază (la început ne-am mirat când am văzut microscoape și alte aparate de laborator). O întreb ce studiază de fapt și – de unde până atunci fusese volubilă, bine dispusă, prietenoasă – devine foarte serioasă, ba chiar roșește puțin, neobișnuită să fie intervievată. Bărbatul o prinde amical de mijloc: „Ei, hai, doar n-ai să te intimidezi acum!" Femeia prinde curaj și-mi spune că studiază problema policulturii crapului cu somnul, știuca și alte specii... Îmi dă câteva date despre exemplarele care viețuiesc sub oglinda liniștită a apei și cu toții facem ochii mari (că doar suntem și pescari). „Am aici somn cam așa... cât soțul meu", zice și-i cere scuze din priviri soțului că l-a comparat cu peștele. Peste câțiva ani vom vorbi, aici, despre rezultatele acestei munci, care acum se desfășoară în liniște, cu superbă modestie și răbdare, calități care îi fac pe acești oameni frumoși și puternici.

Ceilalți patru membri ai familiei sunt copii. Da, familia Cuvinciuc are patru copii: ochi albaștri și ochi negri. Mărunței și neastâmpărați. Doar unul are vârsta școlii primare. De la toamnă merge și fetița în clasa întâi. Satul e departe, școala e departe, tocmai la Cârnicani. Părinții trebuie să-i ducă și să-i aducă de la școală. Dar când ai 33 de ani, când ești sănătos și puternic, când ți-e drag ceea ce faci, uiți ușor că trăiești cam izolat de lume și învingi ușor greutățile. Familia Cuvinciuc știe bine asta și și-a găsit deja stilul de muncă și de viață.

Când ne-am despărțit de ei, uitasem deja că eram vânători și că venisem la rațe; ne simțeam reconfortați și bine dispuși. Bălțile erau liniștite. Apa strălucea roșiatic sub razele soarelui căzut în amurg. Și doar nu eram departe de Grozești; eram tot pe apa Jijiei.

(**septembrie 1981**)

* * *

La țânțari!...

Titlul acestei însemnări ar fi trebuit să fie „La rațe”. Căci s-a deschis sezonul la aceste zburătoare cu viteză de rachetă cosmică și, dacă s-a deschis sezonul, locul vânătorului e pe baltă. Așadar, cu pușca pe umăr și cu cartușiera doldora, m-am aflat – la datorie, duminică 15 august, ca orice „profesionist” care se respectă. Baltă mare, căldură cumplită, stufăriș de poveste: toate condițiile. La care noi adăugăm entuziasmul și barca pneumatică. Primul contact al bărcii cu suprafața lină a apei ne înfioară ușor și dulce, tresar în noi simțiri ancestrale pe care de regulă le socotim pierdute, atrofiate, dar care sunt vii și stau pitite ca zvonul mării în scoică și ca sunetul în buza de clopot. E o liniște adâncă în care ființa noastră își regăsește culcușul primordial. O pală de vânt care mișcă stufurile e o minune, o vietate care învolburează apa capătă proporții de eveniment planetar, vâsla pe care o poartă tovarășul meu pare un instrument monstruos care tulbură ordinea firii. Din loc în loc, descoperim, prin desișuri de papură, vânători bine pitiți, bine mascați și bine înarmați, ne privesc cu mânie: le stricăm planurile. Noi trecem însă mai departe, spre locurile de taină din adâncul stufurilor, spre acolo unde – știm noi din experiența anilor – balta freamătă ca un viespar, se aude, ca din vis, măcăit de rațe și gâgâit de gâște. Crește în noi speranța cât muntele. Ne privim în ochi și ne înțelegem fără a rosti vreo vorbă. Vâslașul reduce „viteza” și poartă vâslele cu o grijă infinită, abia dacă atinge unda apei. Înaintăm încet și ascultăm concentrat. Dintr-o dată nu se mai aude nimic. Avem impresia că ne-am scufundat în marea tăcerii, unde numai ea, tăcerea, se aude curgând ca o apă ireală. „Cum de ne-au simțit?!” șoptește tovarășul meu și șoapta lui bubuie și se izbește de tâmplele mele. Ridic din umeri. De la câțiva



Bălțile Brăilei – 1983

Foto: Viorel Simionescu

metri, un broscoi impertinent ne privește cu ochi cât doi nasturi de palton; sigur își râde de noi. Scot limba la el, dar asta nu-l impresionează, mă privește și deși nu-i văd rânjetul, sunt sigur că râde în hohote. Am văzut și oameni făcând la fel, așa că nu mă mir. Vâslașul mă întreabă prin semne dacă e cazul să mai înaintăm și-i răspund lipindu-mi bărbia de piept. Înaintăm pe canale mai drepte ca străzile unui oraș modern. Pe stânga și pe dreapta – „cvartale" de stuf. Îmi vine să întreb: „oare în ce cartier suntem?" Și mă mir că nu întâlnim plăcuțe cu denumirea străzilor, a canalelor vreau să zic. Propun în gând: canalul „Rața Morgana", canalul „Vânătorul melancolic" sau denumiri mai... concrete ca, de pildă, canalul „M.R.I." sau canalul „Nea Florică" (știu ei, vânătorii, cine sunt aceste personalități din tagma lor). Mă smulge din gânduri tovarășul meu care descrie cu degetul un semicerc peste zidul de stuf din dreapta: acolo ar fi rațele după „mirosul" lui. Mă concentrez și deduc – după semne știute numai de noi, vânătorii, că într-adevăr acolo sunt. Vrând parcă să ne confirme, un rățoi măcăie violent. Respirăm adânc. Dar în același timp, de undeva de pe alt canal, se aud două împușcături: bum! bum! și cerul se umple de rațe! E un vârtej și o furtună care ne amețesc. Armele noastre sunt în poziție de tragere. Nu rămâne decât întrebarea: „Vor trece sau nu vor trece peste noi?". Nu trec! Se duc în direcția opusă! Toate! Ne uităm după ele: se duc! Sunt tot mai departe, sunt tot mai mici, e tot mai liniște! Se înserează și apar țânțarii. Mulți și sălbatici. Suportăm cu stoicism atacurile lor infernale. Se înnoptează, dar rațele nu se întorc. Când țânțarii depășesc orice limită a bunei cuviințe, pornim spre mal cu gândul că altă dată va fi mai bine.

(august 1982)

* * *

Noiembrie

Duminici de rai sunt duminicile de noiembrie pentru cine are curaj să părăsească orașul și să apuce pe poteci de pădure sau să rătăcească prin stufurile de aur ale bălților.

„Alo! – îmi zice cineva duminica trecută dis-de-dimineață – ia uită-te pe fereastră, bătrâne!".

Mă uit pe fereastră spre grădina Copou. Brumă groasă, dar copacii sunt colorați în mii de culori, cerul e senin și soarele râde din toată inima.

„Pe cai!" îi răspund și, după o jumătate de oră, ne aflăm deja pe șoseaua care țâșnește din Iași, prin târgușorul Copou, spre Stânca Roznovanu și mai departe spre bălțile Prutului. Părăsim mașina la o margine de drum și o luăm „la picior" în jurul unei bălți ideale pentru rațe. Rațe nu-s, așa încât puștile din mâinile noastre par nefirești obiecte în această dulce pace a naturii; le punem în bandulieră și renunțăm la ideea de vânătoare. Ne rezumăm la foșnetul de bănuți de aur al stufului, la blânda clipocire a apei și la mângâierea soarelui. În această atmosferă totul e să-ți ritmezi respirația după respirația naturii. Ne simțim sănătoși, puternici, curați. Nicio mizerie a lumii nu ajunge până la noi.

De la oarecare distanță, ne privește fără teamă un țap; ne-a ghicit gândurile pașnice și nu se sinchisește de prezența noastră, nici de fioroasele noastre arme. „Uite-l!, zice tovarășul meu, acuși vine să ne lingă țeava puștii". Mai încolo, șase căprioare admiră curajul frumosului mascul. Sub picioarele lor covorul de grâu e atât de verde și de prietenos că-ți vine să-ți culci fața în mătasea lui.

E frumos, e bine, e cald și e duminică de noiembrie. S-au înmuiat în noi și cumplitele pasiuni

vânătorești și ne lăsăm în voia soarelui. Mi-am jurat că întors în aerul închis al redacției și la ritmul trepidant al vieții voi striga din toată inima, cum am mai strigat și altă dată către prieteni și către toată lumea: La natură, oameni buni, la natură!

Asta a fost duminică. Luni a început viscolul. La început, timid, apoi din ce în ce mai puternic. Ninsoare bogată, potop de zăpadă. Copacii grădinii Copou au încă frunze. Zăpada moale îi încarcă. Crengile nu rezistă, se rup sub povară. Vijelie, mânie a naturii. Sublimă mânie a naturii! Fulgeră și tună în plină iarnă. Lumea se miră. Curiozități ale mamei noastre, ciudățenii ale naturii. Se poartă și ea cu noi cum ne purtăm și noi cu ea.

Dar ce face vânătorul sportiv în această situație? Ce să facă! Părăsește bălțile și se reprofilează pe iepuri. Așa încât îndemnul rămâne: La natură, oameni buni, la natură!

(**noiembrie 1981**)

* * *

Deschidere la iepuri

Deschidere la iepuri, închidere la fotbal! Iată dilema în care s-a aflat duminică iubitorul de sport. La ce să mergi? Unde să te duci? Împătimiții de fotbal își vor fi zis fără ezitare: la stadion! Am avut și eu o primă tresărire. Imaginea stadionului mi-a fulgerat o clipă prin fața ochilor. Hai, mi-am zis, să văd ultimul meci de toamnă al **Politehnicii**! Mi-am revenit însă repede: Ce să văd? Cum ai noștri înfruntă o echipă codașă din B? Da, dar dacă te trezești iarăși cu o reclamație că tu scrii despre vânătoare la rubrica de sport în timp ce fotbalul merge cum merge?! Că așa s-a întâmplat, nu de mult: am primit proteste vehemente că de ce îmi permit să scriu despre vânătoare și turism în timp ce echipa de fotbal retrogradează; ca și cum vânătoarea și turismul n-ar fi și ele sporturi și ca și cum dacă scriam eu o dată în plus despre fotbal, salvam echipa de la retrogradare! Deh, fiecare are dreptul să spună ce crede.

Dar mai era acum cazul să-mi fac probleme? Nici vorbă. **Politehnica** e pe primul loc (e drept că în B, seria cea mai ușoară) așa că avem toate condițiile să hibernăm fericiți în vizuina fotbalului până în luna martie. Atunci hai la vânătoare! mi-am zis, că tot nu s-a mai deschis de multă vreme la iepuri, pe aici prin zona noastră și că, oricum, nu ni se oferă decât două duminici. Două duminici în doi ani, și să nu te folosești de ele?! Ar însemna că ți s-au atrofiat toate simțurile vânătorești (ceea ce n-ar fi de mirare, date fiind condițiile în care îți exerciți subsidiara meserie).

Așadar, în zorii zilei de duminică – furnicar de mașini (cu număr fără soț) pe toate străzile Iașului. Toate ieșirile din oraș sunt adevărate guri de tun care aruncă spre câmpuri zeci, sute de proiectile pe patru roți. Gara și autogara ticsită de oameni cu puști. De undeva, nu știu precis de unde – poate din inima mea – se aude corul vânătorilor. Weber e prietenul nostru cel mai prețuit. „Căci nu e pe lume plăcere mai mare/ Decât vânătoarea, cu farmecul ei!".

Ce-o fi oare pe câmp? Se simte oare acolo fiorul morții? Au iepurii presentimente?

Ajungem. Ziua e mai frumoasă decât cele mai frumoase zile pe care ni le-am dorit. A nins ușor în ajun și totul e îmbrăcat subțire în alb. Nu-i nici cald, nici frig. Nu bate vânt. Cerul e senin. Plutește în aer o pace adâncă și limpede. Se văd în depărtare culmi de dealuri în aburi de argint, turle aurite de soare, sate ghemuite în propria lor veșnicie, totul abia descifrabil în blagiana „zariște cosmică". Îți vine să strigi și chiar strigi în tine: minune!

În jurul meu se glumește mult, se râde, se spun șotii. Culmea: nu se spun minciuni. Minciunile sunt

doar în mintea celor care nu știu despre vânătoare decât că e apanajul mincinoșilor. Ce nerozi! La fel de mare ca nerozia de a sta duminica în halat și în papuci de casă, în timp ce natura te cheamă frățește să-ți arate și să-ți dăruiască frumusețea și desăvârșirea ei.

Să mai spun cu ce trofee ne-am întors seara în urbea care ne-a primit posomorâtă și întunecoasă?! De ce să spun? Ar fi, sigur, socotită o minciună vânătorească. Așa că mai bine să rămână între noi, vânătorii.

(**decembrie 1981**)

* * *

Ronț-Cronț

S-a deschis vânătoarea la iepuri! Bieții urechiați, ce chin pe dânșii, ce spaimă existențială le este dat să trăiască în această toamnă frumoasă! Dacă cineva ar fi avut puterea să vadă, în același timp, toate ieșirile din Iași, în zorii zilei de duminică, s-ar fi îngrozit de atâta vânătorime, înarmată până în dinți, îndreptându-se spre câmpuri, toți cu gândul feroce de a-și umple tolba, toți visând momentul cheie al confruntării cu biata „fiară” fragilă și fricoasă. Nu cred că a lipsit nimeni de la deschidere; momentul acesta e întotdeauna emoționant; de atâta emoție, subsemnatul a și ratat, la prima bătaie, doi iepuri care-l întâmpinaseră cu clare intenții sinucigașe.

Parcă vrând să sublinieze momentul sărbătoresc, vremea a fost excepțională: soare, cald, vreme liniștită și prietenoasă; natura ne-a primit cu o generozitate și cu o măreție care ne-au făcut să uităm uneori de ce ne aflăm pe câmp. Avem însă printre noi și ne-poeți, așa că ei ne coboară mereu la realitate. În ce mă privește, de vreo cinci ani de când sunt vânător, aștept mereu să mi se întâmple minunea din versurile lui Topîrceanu:

„Într-o toamnă – zice unul –/ La un capăt de răzor,/ M-am oprit să-mi iau tutunul,/ Când, de jos, de la picior,/ Văd că sare fără veste/ Un șoldan cât un vițel/ Alți vreo șapte după el...”.

Minunea nu se întâmplă și tocmai de aceea îmi place vânătoarea. Cine a zis că-i place tot ce nu poate atinge?

Dar de ce mi-am intitulat tableta cum am intitulat-o? Pentru că la noi în grupă s-a statornicit un obicei, mai bine zis un anume stil de a vâna iepurii. Cineva a lansat într-o zi ideea că cel mai vulnerabil punct al unui iepure este botul; e suficient ca o singură alice să-l atingă ușor peste bot și rozătoarea cade. Din acea zi, colegul și prietenul meu C.P. folosește în exclusivitate acest stil pe care un hâtru l-a numit Ronț-Cronț. Se zicea că denumirea vine de la porecla vânătorului care a lansat ideea, dar acum e clar că porecla trebuie să dispară de vreme ce se numește un stil. E drept că stilul nu e prea... productiv, dar nu ne-am propus să stârpim neamul iepurilor, ci doar să facem sport și să ne înfrățim cu natura întru alungarea cât mai departe de noi a asteniilor, nevrozelor, anchilozelor și a celorlalte noxe ale vieții urbane excesiv sedentarizate.

* * *

În timp ce noi – amatori și de fotbal – „băteam câmpii”, la Baia Mare studenții obțineau cea mai surprinzătoare și mai frumoasă victorie din acest sezon: îl învingeau pe Mateianu chiar pe terenul băimărean, ispravă pe care încă n-a făcut-o nimeni până acum și care i-a derutat pe mulți, inclusiv pe comentatorul radio Ion Ghițulescu care, vechi prieten al **Politehnicii,** s-a lamentat în emisiunea de luni dimineața în legătură cu rezultatul de la Baia Mare „uitând” să spună

cine l-a învins pe Mateianu. Nu vreau să supradimensionez meritele fotbaliștilor ieșeni, dar vreau să subliniez faptul că Ghițulescu ar fi putut să afle până acum că studenții știu să joace în deplasare și că aceasta nu-i prima victorie pe care o obțin; asta în primul rând, iar în al doilea, **Politehnica** nu-i chiar un nume care n-ar suna frumos la radio.

Mai eram dator un răspuns cronicarului de la „Săptămâna" care „m-a ciupit" de peniță după meciul cu **Gloria Buzău**. Cred însă că răspunsul i-a venit de la sine. Totuși, ca să nu rămân îndoit: studenții au jucat în acel meci cu mari indispoziții, la numai câteva ore după ce părăsiseră spitalul. Nu o spun ca să-i scuz. De vreme ce au intrat pe teren se cheamă că trebuiau socotiți valizi și judecați ca atare. O spun totuși spre informarea celor care n-au știut. Ceea ce am spus despre **Gloria Buzău**, spus rămâne, deși doresc foarte mult ca această echipă să ajungă mare.

(decembrie 1978)

* * *

La sitari

Au venit! Vestea a trecut ca un fior prin toată obștea vânătorească, descrețind frunțile, făcând ochii să sclipească mai viu și nările să se dilate de pofta aerului umed de pădure. Au venit sitarii, păsări itinerante, ale căror migrații respectă – se zice – conturul vechilor continente. Vânătorii îl asaltează pe Nea Florică și-i cer cartușe cu alice măruntă, pentru păsări. Centrala informațiilor acolo este, la magazinul vânătorilor, iar Nea Florică are o vorbă și o informație pentru fiecare. „La Chicerea, acolo au fost văzuți sitari încă de săptămâna trecută. Cineva a și împușcat doi". Ba, dacă vrei să vezi mata sitari, du-te la Trestiana, acolo e vad, dom'le, nu poveste". Cu tabla plină de informații și de cartușe, vânătorul-păsărar se îndreaptă spre casă, chitindu-se încotro să apuce a doua zi, duminică dimineață. Primăvara e bună: umedă și călduță, exact cum le place sitarilor; ceea ce înseamnă că, în tainicul lor drum pe imaginarul vechi contur al continentelor, vor face popasuri stăruitoare prin pădurile noastre.

Sâmbătă seara, profesorul Al. îmi dă telefon să mă stimuleze pentru a doua zi dimineața. Dar afară plouă. El însă e sigur că va fi frumos. Duminică dimineața e într-adevăr timp bun, așa că iată-ne în pădure. N-am mai fost din timpul iernii. E mult abur și miros reavăn amărui de muguri. Pașii nu se aud prin așternutul de frunziș umed. Căutăm văile și lăstărișul; sitarului îi place mlada fragedă, plină de seve. Mergem încet, concentrați, atenți la fiecare mișcare. Numai în aparență suntem fioroși, din cauza armelor gata să bubuie; în realitate suntem oameni cu sufletul înfiorat de frumusețea și prospețimea pădurii, plutim odată cu aburul pământului. De ani de zile, în fiecare primăvară și în fiecare toamnă repetăm aceste înfrățiri cu natura, dar siteri n-am văzut niciodată. De împușcat ce să mai vorbim! Și totuși, ritualul se desfășoară după legile vânătorești: suntem înarmați până în dinți, respectăm distanțele, slobozim câinii, ne concentrăm la strigătele gonașilor, iar când auzim de undeva, ca din altă lume, „Sitarul uăăă!" abia ne putem stăpâni bătăile inimii. Pasărea miraculoasă trece însă cine știe la ce distanță ori înălțime sau chiar nu trece deloc, iar noi rămânem cu emoția și cu uitarea de sine. Căci e și o uitare de sine în aceste isprăvi vânătorești, o uitare care ne face bine și ne rupe de cotidian pentru câteva ceasuri.

După ce am umblat pădurea în lung și-n lat, ne hotărâm să schimbăm tactica; ne așezăm la pândă și câțiva fac pe gonașii. Stau lipit de un copac, sunt una cu el, îi simt trunchiul umed. În depărtare se aud gonașii. O gâză roșie urcă pe trunchiul lucios, beată de lumină; are, cred, senzația că urcă chiar pe raza soarelui. E singura ființă mișcătoare în toată imensitatea pădurii. Ajunge la mâna mea și nu ezită, pășește



Pregatirea plaselor de pescuit. Baltile Brailei – 1983
Foto Viorel Simionescu

grăbită ca pe o punte. Mă înfioară pașii ei mici, dar mă bucur că nu mă deosebește de trunchiul copacului, că mă socotește element al naturii. Unde s-o fi ducând? De unde o fi venind? Urmează oare și ea conturul vechilor continente sau poartă alte taine în drumul ei aparent fără rost?

Trunchiul umed al copacului mi s-a lipit de trup, îl simt rece, curat și sincer. Gonașii bat cu bețele în lăstăriș.

– A trecut, uăăă!

– Ce faci, dom'le, lași sitarul să treacă?!!

Ce să răspund? Că urmăresc o gâză roșie care umblă în sus și-n jos pe scoarța unui copac și pe mâna mea și mă întreb ce diferență e între ea și o navă cosmică?! Pașii ei ușori, când ajung pe puntea mâinii mele, mă înfioară plăcut. Și mă bucur că mă confundă cu natura.

(aprilie 1978)

* * *

Sitarul propriu-zis

Casa pădurarului e deja plină, dar mai încăpem și noi doi, ultimii veniți la partida de sitari care urmează să înceapă în pădurea Z. În odaie plutesc aburi de ciorbă țărănească, iar în mijloc surâde o cană mare, de sticlă, cu vin roșu. Roșii sunt și obrajii vânătorilor care au apucat să guste din el, „nu prea mult, ca să nu li se moaie picioarele (care le vor trebui toată ziua), dar nici prea puțin, că doar afară-i destul de frig și...".

În așteptarea gonașilor, se încing discuții. Doctorul C., venit special din București pentru partida de sitari de aici („eu de la 14 ani, dom'le, vânez sitari în pădurea asta"), ne încurajează în legătură cu șansele pe care le avem, spunându-ne una total nevânătorească, redusă în esență la cifre: „Într-un an, frate, am împușcat noi 280 de sitari în trei zile. Poate nu mă credeți? Nici cei din București nu m-au crezut, dar le-am arătat fotografiile...".

Eu și tovarășul meu – neofiți în ale sitarilor, în sensul că încă nu am împușcat niciunul deși am fost la circa 80 de vânători – facem ochii mari nu de mirare cum ar fi fost normal, ci de plăcere. Ne spunem parcă: iată ce ne așteaptă! „Hai nu 280 să ne cadă, îmi șoptește colegul I., dar măcar 28". Trebuie să recunoașteți că a reduce de zece ori cifra e un semn de mare modestie vânătorească; modestie care, cum veți vedea, s-a dovedit cu totul la locul ei.

În ce mă privește, nu mi-am făcut socoteli; m-am mulțumit să constat că vânătoarea nu-i atât o acțiune, cât o stare de spirit.

Suntem gata de plecare; un ARO ne încarcă pe toți ca într-un film cu Stan și Bran; suntem treisprezece capete cu tot cu al câinelui. Peste o jumătate de ceas ne aflăm deja desfășurați și așezați în standuri. Când gonașii dau semnalul începerii și prind a striga și a bate cu bețele în hățișuri, inima vânătorului se face mică, mică de tot și bate cu repeziciune. Ochii scrutează vârfurile copacilor până ce încordarea îi doare ascuțit. Gonașii se apropie. Unul strigă: „Sitarul, uăăă!". Într-adevăr, pasărea misterioasă a sărit din lăstăriș, a fâlfâit pe deasupra unora dintre noi (nu dau nume!) și s-a dus. Unde s-a dus? Vânătorii mai bătrâni spun că păsările migratoare urmează conturul vechilor continente, așa că și sitarul nostru face, probabil, acum, același lucru.

Rezultatul primei „bătăi" e zero. La fel al celei de a doua, de a treia, de a cincea... Eram descurajați. Icicolo, a mai sărit câte un sitar, a mai bubuit câte o pușcă, dar degeaba. Și iată a șasea bătaie. Eu am un loc bun, deschis, cu vizibilitate maximă. Acum e acum, îmi zic. Și nu termin de zis că văd „fiara" venind exact în bătaia puștii mele. Nu pot spune cum mă simțeam: asta nu se spune, se trăiește. Strâng arma în mână s-o frâng și când să o duc la ochi, pasărea misterioasă face o buclă ușoară și o ia spre dreapta, spre colegul I. Bok-ul lui pocnește sec de două ori și

la al doilea foc se întâmplă minunea!

Ce a urmat? Ce vorbe i s-au spus eroului zilei? Cum a fost înconjurată pasărea agonizândă, cum a trecut din mână în mână, cum doctorul C. i-a făcut o mică operaţie ca să moară mai repede (folosind drept bisturiu o pană smulsă din aripă), cum m-a pisat colegul meu pe drum, până acasă, că el a împuşcat şi eu nu? Toate acestea, oricât vi s-ar părea de neînsemnate celor care nu mergeţi la vânătoare, ţin de farmecul, de atmosfera particulară a acestui sport. Căci încă o dată zic: vânătoarea nu-i o acţiune, ci o stare de spirit. Şi peste toate – o inegalabilă întâlnire cu natura.

(aprilie 1979)

* * *

Unicatul

Duminica îi e dată vânătorului sportiv să bată câmpurile şi pădurile, cu puşca în mână, cu câinele lângă picior, cu prietenii (dacă-i are) umăr lângă umăr.

Câmpul e liniştit şi deschis cu toţi porii spre cerul care-i trimite cu zgârcenie fulgul de nea sau picătura de ploaie. Bolovanii răsturnaţi ast'toamnă de brăzdarele puternice ale plugurilor sunt atât de mari încât par denivelări naturale de pământ; se merge greu prin ei mai ales dacă pudra subţire de zăpadă se topeşte sub blândeţea soarelui. De la o vreme pământul se prinde de cizme: 3-4 kg. pe fiecare picior. Priveşti cu jind spre pădurea în care speri că fazanii te aşteaptă cu... aripile deschise. Dar până la pădure mai sunt câteva hectare bune de arătură: tragi din brazdă piciorul stâng, te sprijini pe cel drept şi mergi înainte. Prin minte îţi trec alergătorii de viteză pe piste superbe de zgură. Când atingem poala pădurii ni se pare că ne naştem încă o dată. Pe frunzişul umed cizma se curăţă frumos şi devine uşoară ca pana; îţi vine să zbori. Câinele, fericit şi el că a scăpat de arătură, zburdă în toate părţile, se rostogoleşte prin stratul subţire de zăpadă pe care pădurea reuşeşte să-l ocrotească grijulie ca o mamă.

Facem o haltă de ajustare: o înghiţitură de tărie, numai atât cât să ne refacem forţele, o tartinuţă etc. „Eu am nişte cârnăciori a-ntâia", zice prietenul venit pe post de gonaş. „Luaţi cârnăciori!" repetă el, şi se întoarce spre mine cu rucsacul pe care nu-l dă jos din spate. Îmi plac grozav cârnăciorii, aşa că scotocesc sârguincios prin rucsac. Nu-s. I-a uitat acasă. Îi dau de la mine şniţel de fazan şi se consolează.

Începem. Unul zice că să batem mai întâi hucidurile de la marginea pădurii. Altul zice că nu e bine aşa, că bine-ar fi altfel. Facem şi aşa, facem şi altfel, dar degeaba, fazanii nu-s nicăieri. Când nu mai credeam că în pădurea respectivă se află vreo vietate, ţâşneşte de lângă noi pasărea fermecată. Toate armele se ridică, gest reflex, dar cineva ţipă: „Găină, măăă!" Dezamăgirea e cumplită: în găini nu se trage. „De ce nu se trage în găini?" întreabă prietenul venit pe post de gonaş. „Eh, sexul slab!" zice unul necăjit. „Sexul frumos!" adaugă altul şi de sub piciorul lui „explodează" în zbor o altă găină. Am ţinut-o aşa până spre prânz. Au sărit 12 găini şi niciun cocoş; parcă era o adevărată conspiraţie a găinilor pentru a-şi apăra cocoşii. Când ne pierdusem orice speranţă, ajungem într-un huceag des, plin de nuiele spinoase şi de rugi care-ţi leagă picioarele unul de altul. Intrăm cu orice risc. E şi câinele cu noi: tânăr, încă neversat, dar face treabă; circulă pe sub rugi, saltă elastic peste obstacole şi dintr-o dată, de lângă el, sare primul cocoş al zilei. Două pocnituri cam în acelaşi timp şi cocoşul cade. Câinele îl ia, ezită între mine şi stăpânul lui: e derutat căci am tras şi eu şi stăpânu-său. I-l duce lui, totuşi, ca orice câine credincios. Analizăm victima. Eu am tras din dreapta, amicul din spate. Găsim alice sub aripa dreaptă şi amicul, cavaler ireproşabil, mi-l întinde: „E al tău". Câinele se uită nedumerit când la stăpân, când la mine. Celălalt amic, gonaşul, e îmbujorat de oboseală şi de emoţie: „Măi, da' l-aţi pălit ca la

carte!". „Domnuleee, zice un altul, dacă nu-l plesneați voi, venea întins la mine".

Entuziasmul ne crește formidabil în urma acestei scene, dar soarele scade vertiginos. Ziua e pe sfârșite. Trebuie să ne întoarcem la mașină și avem de străbătut arătura în sens invers: iarăși 3-4 kg. pământ pe fiecare cizmă și unde mai pui că acum eu sunt „împovărat și cu vânatul!"; viață de vânător sportiv.

(ianuarie 1983)

* * *

Așteptare

Mai este doar ceva mai mult de o săptămână până la deschiderea sezonului de pescuit; febra pregătirilor ne face să tresărim în somn, să visăm luciul apei, să simțim în buricele degetelor amețitoarea vibrație a undiței în clipa sublimă a mușcăturii.

Numai cine-i pescar știe câtă emoție se consumă pe malul apei și câtă uitare de sine te învăluie odată cu fierbințeala soarelui sau cu briza răcoroasă, cu foșnetul stufului sau cu cântecul broaștelor. Pe seama pescarilor se fac fel de fel de glume; ei bine, nimic mai naiv și mai nedrept, căci pescuitul e cel mai frumos și mai adevărat dintre sporturi, el exprimă cea mai deplină comuniune a omului cu natura. Și natura e atât de generoasă cu el!... Nu mă refer la cantitatea de pește pe care i-o oferă... îngăduiți-mi să spun – eu, pescar înrăit – că aceasta e o problemă secundară. Scriam cândva despre vânătoare că e mai puțin o acțiune și mai mult o stare de spirit. Stare de spirit e și pescuitul. El e liniște, e maximă concentrare, e putere de stăpânire, de răbdare, de așteptare și abia după aceea e abilitate, pricepere, acțiune.

Cine nu crede să încerce. Dar cine încearcă trebuie să știe dinainte că, încercând odată, nu va mai scăpa: microbul prinde imediat rădăcină și nu există medicament împotriva lui.

Deci, în curând pe baltă!

(mai 1976)

* * *

Carasul ca „piesă"

Orice baltă e o împărăție, știm asta demult, de la Sadoveanu, și nimeni nu ne va putea spune cu mai multă convingere acest adevăr. Așadar, spre împărăția de la P. mă îndeamnă doi prieteni, pe mine care vara asta încă n-am muiat undița în apă, deși mă dau mare în chestia pescuitului. Încep pregătirile de-cuseară și le termin la miezul nopții; mulinetele sunt aruncate cine știe pe unde din sezonul trecut, bețele și lansetele trebuie recondiționate, firul schimbat căci e obosit, pe urmă caută cutia de râme, caută juvelnicul, caută scăunelul și pestelca etc. etc., mă rog, se face miezul nopții și la ora trei trebuie să-mi iau tovarășii de-acasă, tocmai din celălalt capăt al orașului. Toate ar fi însă bune dacă n-ar ploua cu găleata. Caut, ca de obicei, în depărtare, la orizont, geana de lumină care să-mi spună că ploaia va trece. La trei îl sun pe T. Ridică receptorul la primul clinchet, ceea ce înseamnă că stătea lângă aparat. E cătrănit că plouă-n dușmănie. „Culcă-te, îmi zice, eu rămân de planton și dacă se face frumos, te sun". Mă culc necăjit, dar de unde somn; săptămâni întregi am așteptat o zi pe care s-o pot dedica pescuitului și când am găsit această zi, plouă. Îmi circulă prin minte poveștile celor doi prieteni: „La balta P. carasul te fură de pe mal dacă nu ești atent. Trage, dom'le, de rupe". Prietenul T. îl pune pe F. să-mi povestească – are acesta un dar de-a povesti că nu se poate să nu crezi ce spune: ocupă frumos mijlocul camerei ca să-i încapă gesturile și mișcările, vorbește pripit, se repede în dreapta unde a mușcat crapul (zicem), mulinează rapid, se repede în stânga unde pluta joacă ușor, semn că „dușmanul" umblă la râmă, se așează pe scăunel în momentele de relaxare, dar gura nu-i tace o clipă, spune, dialoghează, se jură pe ochi, pe suflet, pe mamă, pe copii, că n-ai încotro, trebuie să-l crezi și microbul tău de pescar prinde rădăcini și te trage

spre balta P

E ora 5 30 și n am adormit Sună telefonul E prietenul T „Hai, că s a făcut frumos!" îmi strigă fericit. Mă uit afară, a stat ploaia, dar de frumos nici vorbă. Dar dacă T zice că i frumos, mai ales când o zice din toată ființa lui masivă și bonomă, n ai altă soluție decât să accepți Trec să i iau cu mașina (că așa ne am înțeles ei sunt cu balta, cu râmele, cu mămăliga, cu miezul de pâine neagră, iar eu sunt cu mașina, și cu benzina) Îi găsesc pe amândoi, punctuali, la locurile de întâlnire T e tăcut, dar fericit, F e exploziv, noroc că în mașină n are loc să și desfășoare gesturile și mișcările obișnuite, dar le adaptează la condiții „Dom'le, la P carasul nu i caras, e monstru, te halește de pe mal dacă nu ești atent, pe sufletul meu! Și i plin de icre ca stupul de miere, pe ochii mei! Opt chile am prins data trecută, să n ajung să mi văd copiii!" „O fi" îmi zic și apăs pe accelerație entuziasmat. Asfaltul e ud dar e bine, mergem cu viteză potrivită, deși ora solunară s a cam dus Când ajungem în marginea unei păduri, asfaltul se termină brusc și începe o bucurie de nedescris Ca să mă încurajeze, F începe să l spele în toate apele pe unul B care i a dus altă dată cu mașina tot așa pe o vreme ca asta „dar ce om, dom'le, pe sufletul meu, parcă era de aur mașina, așa o ferea de toate găurile și băltoacele și așa se mai lamenta și ne mai înjura că l am băgat pe așa drum. Sunt oameni și oameni, pe ochii mei, unii sunt robii mașinii " Rămân suspendat și sunt nevoit să i dau jos, în noroi, ca să pot ieși din încurcătură. Cu chiu cu vai ajungem E cam târziu dar, e drept, carasul trage Nu cel din poveștile lui F, ci altul, mult mai delicat cam cinci „piese" la suta de grame În schimb sunt atâtea buruiene că pescuitul se transformă într o



Pregătirea plaselor de pescuit. Bălțile Brăilei – 1983
Foto Viorel Simionescu

adevărată acțiune de curățire a bălții. Dar nu-mi displace; e liniște și abur. În stânga, pădurea respiră prelung, ca o ființă mitologică.

Până spre prânz am adunat cam câte 70 de „piese"[1] de căciulă – în medie; firește că eu, obosit de volan, m-am comportat mai slab. Avem cam de-un borș fiecare. E bine, uneori, să te mulțumești cu puțin, că vorba ceea: lăcomia strică omenia.

(iunie 1978)

* * *

Rețetă pentru pescari

După ploaie, pădurea respiră adânc, ca un om sănătos, cu plămâni puternici. De pe frunze picură cristale, iar pe crengi păsări își scutură aripile, pregătindu-se să-și reia feluritele concerte date pe gratis, pentru oricine vrea să asculte. Un abur dens se ridică din pământ și urcă odată cu liniștea spre vârfurile copacilor. La câțiva pași e oglinda apei, calmă, împăcată cu ea însăși, mulțumită de lumina perpendiculară ce i-o trimite soarele eliberat de trecătorii nori negri. Din avion a descoperit prietenul M. acest ochi de apă și, odată revenit pe pământ, nu s-a lăsat până nu l-a găsit, deși reperele fixate de sus s-au dovedit, la fața locului, de nerecunoscut; și totuși, după câteva ore de căutare, am găsit balta făgăduinței. Ne-am bucurat, cu toate că eram uzi ca două rufe abia scoase din Alba-Lux 2; ne-am bucurat și ne-am repezit spre malul prăvălit, căutându-ne fiecare locul cel mai bun. Ce înseamnă loc bun la pescuit? Cine nu știe?! În primul rând să fie malul blând ca să poți scoate ușor peștele mare (ce-i acela pește mare voi explica altă dată), fără a folosi minciocul; nu-i pot suferi pe pescarii care folosesc minciocul, această sculă antisportivă! Pe urmă, un loc bun nu trebuie să fie acoperit de buruieni mari care-ți încurcă sculele; să fie aproape niște păpuriș lângă care să arunci cu bățul de mână, iar în față să aibă deschidere mare pentru folosirea lansetelor; mă rog, ar mai fi și alte condiții, dar pentru că acum am găsit fiecare ce căutam, las descrierile pentru altă dată. Începe întrecerea: cine lansează prima sculă la apă. Prietenul M, care, după propria-i declarație invariabilă, n-are niciodată scule pregătite de acasă, face ce face și iese primul în această întrecere. „De milioane mămăliga!" îl aud strigând spre mine a laudă și încurajare (ca, adică, să mai fac și altă dată). E drept că am o rețetă strașnică pentru mămăligă. O transcriu aici pentru cine dorește s-o folosească: se iau două linguri făină porumb și o lingură apă rece și se presară treptat făina, amestecând mereu cu o furculiță și adăugându-se mereu câte puțină apă rece; se obține astfel o pastă densă care se trece apoi prin pesmet cernut fin și se frământă îndelung în mână. Se fac apoi turtițe subțiri (pe fund de lemn) și se pun la fiert într-o oală în care clocotește apă cu zahăr și ulei (câte o lingură din fiecare). Se lasă să fiarbă o oră, apoi se scurge apa. Iar turtițele se trec prin apă rece și se pun la uscat pe același fund de lemn. După o oră-două, se pun într-o pungă de plastic, iar când ajungem pe malul apei se taie mămăliga în mici calupuri pătrate și se servește în cârlig. Succesul este garantat.

Acum, aici, pe balta din pădure, nu trage! Dar nu mămăliga e de vină, ci – cum explică prietenul M.! – presiunea atmosferică. Ea, presiunea atmosferică, strică întotdeauna plăcerea pescarului. Dar cine e pescar de-adevăratelea nu se descurajează niciodată.

(iulie 1979)

[1] În limbaj pescăresc „piesa" e ceva între pește și nimic.

Simona PREDA

Retorica festivităților comuniste în periodicele pentru copii

Alături de textele ilustrative și de articolele serial care se prelungeau în cuprinsul revistelor de la un număr la altul, publicațiile pentru copii mai conțineau în cuprins și o întreagă gamă de recomandări, îndemnuri, sugestii de concursuri și acțiuni de masă ce aveau legătură cu educația patriotică și în special cu istoria patriei. Practic, aceste acțiuni de masă, festivități, presupuneau instrumentalizarea discursului istoric și ruperea de cadrele tradiționale – săli de clasă, biblioteci – și deplasarea efectivă către istoria trăită sau retrăită, la monumentele eroilor, pe câmpurile de bătălie, în muzee și locuri comemorative. Aceste acțiuni mobilizatoare erau coordonate desigur de comandanți, fie ei diriginți, profesori, activiști, și publicate în rubrici anume concepute în contextul publicațiilor pentru copii – *„activitățile pionierești sunt orientate tot mai mult pe stimularea preocupării școlarilor pentru învățătură, întărirea disciplinei în școală, dezvoltarea dragostei față de popor, patrie și partid"*[1].



În toate publicațiile periodice pentru copii, fie că era vorba despre pionieri, fie mai târziu de șoimi, colectivele redacționale aveau grijă ca anumite date calendaristice să aibă o rezonanță anume pentru cititori. „Scânteia pionierului" și „Cravata Roșie" – semnificative ca periodice ce au ilustrat și aplicat politica partidului în rândul copiilor până la jumătatea anilor 60, propuneau spre celebrare o serie de zile importante pentru istoria și politica regimului. Astfel de sărbători erau: 7 Noiembrie (data instaurării comunismului în Rusia), 6 Martie (momentul instaurării, în 1945, a primului guvern majoritar comunist din România, condus de liderul unui mic partid, dr. Petru Groza), 1 Mai (Ziua Internațională a Muncii), 23 August (zi a unui eveniment care de-a lungul anilor va avea denumiri diferite, rămânând, indiferent de relațiile cu URSS, Ziua Națională a României), 8 Mai (celebrând fondarea, în 1921, a PCR) și, în fine, 30 Decembrie, ziua instaurării Republicii, a abdicării forțate a monarhiei. Unele dintre aceste date calendaristice, de pildă 7 noiembrie – plină de conținut pentru ideologia internaționalistă, sau chiar 6 martie, aveau să fie ocultate cu timpul. Mai târziu, în timpul comunismului ceaușist semnificative au devenit datele: 24 ianuarie 1859, Ziua Unirii

Principatelor Române sub Alexandru Ioan Cuza), 26 Ianuarie (1918, ziua de naştere a secretarului general, Nicolae Ceauşescu), 1 Decembrie (1918, Ziua Marii Uniri, prin redobândirea în urma războiului a Ardealului şi a Basarabiei). Referitor la data de 23 August, aşa cum am menţionat, a rămas în mod constant cea mai importantă sărbătoare a românilor, popularizată excesiv şi în publicaţiile pentru copii, cu specificaţia că evenimentul s-a numit pe rând: eliberarea de sub jugul fascist, insurecţia armată antifascistă şi antihitleristă şi chiar revoluţie naţională. Tot până la sfârşitul regimului s-a sărbătorit şi data de 30 Decembrie. Dacă, aşa cum am spus, momentul revoluţiei bolşevice devine nesemnificativ în ultimii ani ai regimului, cele două momente de unire ale românilor capătă treptat conotaţii gigantice mai ales după anii 60, iar toate aceste schimbări de nuanţă apar şi în paginile revistelor.

Chiar de la instaurarea regimului, printr-o serie de directive a fost organizat şi planificat timpul liber al şcolarilor – chiar perioada de vacanţă a acestora – în aşa manieră încât în decursul zilelor în care nu se duceau la orele de clasă, aceştia să aibă timpul ocupat cu activităţi pline de conţinut istorico-ideologic. În 1967, în timpul vacanţei de iarnă, pionierii au fost chemaţi să ia parte la sărbătorirea Republicii şi la Spectacolul festiv pe tema „Slăvit să fii pământ al patriei iubit", cu prilejul aniversării a 20 de ani de la proclamarea Republicii.

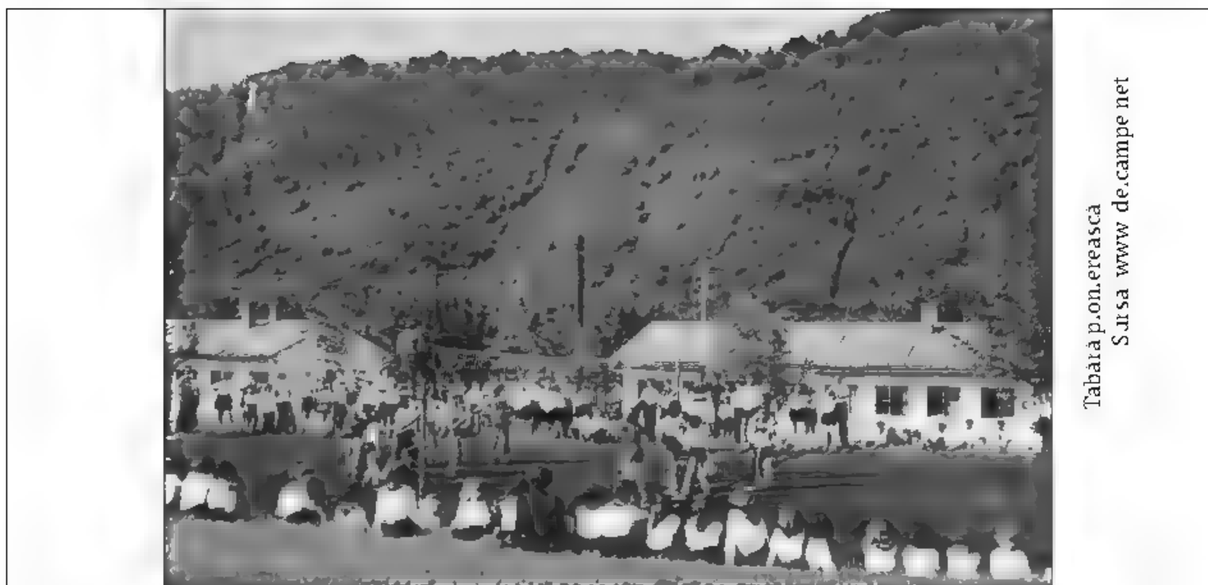
Propaganda a urmărit, încă de la începutul regimului, construirea unui veritabil cult al liderului, punând în joc pentru acest demers toate resursele literare şi artistice ale momentului. Or, pentru celebrarea acestui cult al liderului – fie că el se numea Lenin, Stalin, Dej sau Ceauşescu – pentru un mai bun control al societăţii, retorica festivităţilor, a acţiunilor de masă constituia o oportunitate. Toate aceste festivităţi, unele dintre ele suprapuse pe sărbători a căror simbolistică naţională s-a degradat treptat, au constituit momente exploatate la maximum de propagandă, care le-a transformat în ocazii de consolidare a sistemului. Această practică festivistă nu e neapărat specifică mentalităţii comuniste, chiar dacă ea a atins cote gigantice în perioada respectivă. Ca fenomen, celebrarea sau procesul festiv în sine are la bază transfigurarea, retrăirea unui moment decisiv al cetăţii, prin urmare spectacolul obţinut are o puternică încărcătură istorică şi în acelaşi timp simbolică. Se face apel la anumite momente, interpretate printr-o grilă agreată de instanţa care orchestrează întreaga festivitate, în cazul de faţă aparatul comunist. Remodelarea trecutului a constituit o metodă sigură în configurarea unei realităţi utile regimului, de care acesta s-a folosit în permanenţă şi cu orice ocazie, ajungându-se până la cunoscutele interpretări protocroniste. Se cuvine a menţiona şi faptul că mania sărbătorilor şi a celebrării a atins cote gigantice în timpul dictaturii lui Ceauşescu, când lunar se sărbătoreau şi se comemorau personalităţi şi date. Fenomenul poate fi pus în legătură cu vizitele pe care liderul român le-a efectuat în 1971 în spaţiul asiatic (China lui Mao Zedong şi Coreea de Nord a lui Kim Ir Sen) de unde a preluat ideea spectacolelor megalomane şi a cultului liderului.

Aceste spectacole, reprezentări, festivităţi, mitinguri şi acţiuni de masă au fost prezente ca imbolduri şi acţiuni mobilizatoare şi în publicaţiile pentru copii. Un rol preponderent, aşa cum am menţionat, l-au avut publicaţiile periodice, întrucât, dat fiind caracterul lor de apariţii săptămânale sau lunare, legătura dintre echipele redacţionale şi cititori se putea realiza mai uşor, anunţurile şi diversele tipuri de mobilizări generale se puteau face în timp util, iar pe de altă parte se asigura un feedback rapid. Periodicele

funcționau ca adevărate barometre ale vieții pionierești și controlau, sancționau, impuneau calendare de omagieri și comemorări, premiau sau, dimpotrivă, sancționau activitatea elevilor chiar și pe timpul vacanțelor. Majoritatea acestor acțiuni de masă care se promovau, aveau legătură cu trecutul și fie că era vorba despre simpla lectură a unor texte istorice sau despre concursuri cu tematică istorică sau chiar cu excursii și vizite la așa numitele locuri ale memoriei, istoria, sau mai corect spus, discursul despre istorie devenise familiar în viața fiecărui pionier și contribuia la desăvârșirea sa ca om nou. Ideea festivistă avea legături cu momentele trecutului și în același timp constituia o punte către prezent. Festivitățile erau atent selectate și organizate în așa fel încât să reprezinte momente emoționante, de comuniune cu strămoșii, cu cei dispăruți. În același timp, însă, prezentul era mereu adus în prim plan ca termen de comparație și avea o conotație infinit superlativă, de timp al realizărilor, al desăvârșirii tuturor acțiunilor și proiectelor trecute.

În publicațiile care au apărut spre sfârșitul anilor 60, respectiv revistele „Cravata Roșie" și „Scânteia pionierului", pionierii erau invitați să sărbătorească în primii ani ai regimului, alături de omologii lor sovietici, momente evocatoare din istoria Uniunii Sovietice. Mobilizările se făceau invocându-se de fiecare dată parteneriatul ideologic cu pionierii din Uniunea Sovietică, alături de care pionierii români îi glorificau la unison pe Lenin, pe Stalin sau Victorioasa Armată Roșie. Sărbătorile consemnate în paginile acestor reviste nu aveau nicio tentă națională și, în general, cele care s-au păstrat până către sfârșitul anilor 60 erau mai degrabă pe teme legate de muncă, de hărnicie, de depășirea planului și întreceri stahanoviste și mai puțin de istorie. În anii următori, însă, în timpul regimului Ceaușescu, pregătirea ideologică a fost accentuată iar pionierii și șoimii patriei (proaspăt apăruți în 1976 la inițiativa secretarului general) se pregăteau intens pentru apărarea efectivă a patriei, prin jocuri sportive și tabere ce mimau o pregătire militară, făcând chiar și gardă la drapel.

Anul 1976 a fost anul în care a avut loc la București primul Congres al Educației Politice și al



Tabăra pionierească. Sursa www.de.campe.net

Culturii Socialiste. Congresul a inițiat organizarea Festivalului Național al Educației și Culturii Socialiste intitulat sugestiv „Cântarea României", după titlul unui poem în proză al pașoptistului Alecu Russo, foarte prezent în manualele școlare. Festivalul s-a pretins o amplă manifestare educativă și culturală artistică, de creație și interpretare, care să anime spiritele și să trezească valențele creatoare ale maselor. În realitate, festivalul punea la lucru toate clișeele propagandistice necesare modelării omului nou. Revenind la anii 70, putem spune că au fost anii în care s-au inițiat prin intermediul periodicelor – în special revista „Cutezătorii" – cele mai multe concursuri cu tematică istorică.

Anul 1977 a fost anul în care au debutat mai multe acțiuni pionierești mobilizatoare și prima dintre ele a fost sub egida „Tot înainte!". Această acțiune, „nouă și originală, de masă" își propunea să traducă în viață „prețioasele indicații pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a dat cu prilejul deschiderii festive a Forumului tineretului". La acțiunea „Tot înainte!" erau datori să participe toți pionierii și șoimii patriei. La nivelul fiecărei unități de pionieri trebuia să fie întocmit un „Program de activități" care să cuprindă: „evocarea unor momente importante din istoria patriei și a PCR", „spectacole, recitaluri, versuri patriotice și revoluționare", „organizarea de gărzi pionierești la monumentele eroilor cu depuneri de coroane de flori", „drumeții și excursii la case memoriale, la locuri ce amintesc de trecutul glorios de luptă al poporului și partidului".[2] Declanșarea acțiunii trebuia să se facă simultan, în toată țara, la o dată și o oră stabilite de comandamentul central printr-un „Ordin de acțiune", iar festivitatea de închidere era prevăzută a se desfășura cu ceremonial pionieresc.

Tot în anul 1977 a avut loc al VI-lea Forum național al Tineretului subintitulat grandios „Spre comunism pășim cutezători" ce a cuprins, la rândul său, o serie de acțiuni referitoare la „educația patriotică, revoluționară și socialistă a pionierilor"[3]. În luna mai a aceluiași an s-a sărbătorit cu mare fast centenarul Independenței de Stat a României, ocazie cu care a fost lansat concursul interjudețean „Drum de glorii: 1877-1977" care invita pionierii la evocări istorice în jurul momentului istoric al independenței, ca punte peste timp către anii glorioși pe care ei îi trăiau acum. Paginile revistei „Cutezătorii" au fost gazde importante ale directivelor ce trasau cu precizie tematica și planul concursului.[4]

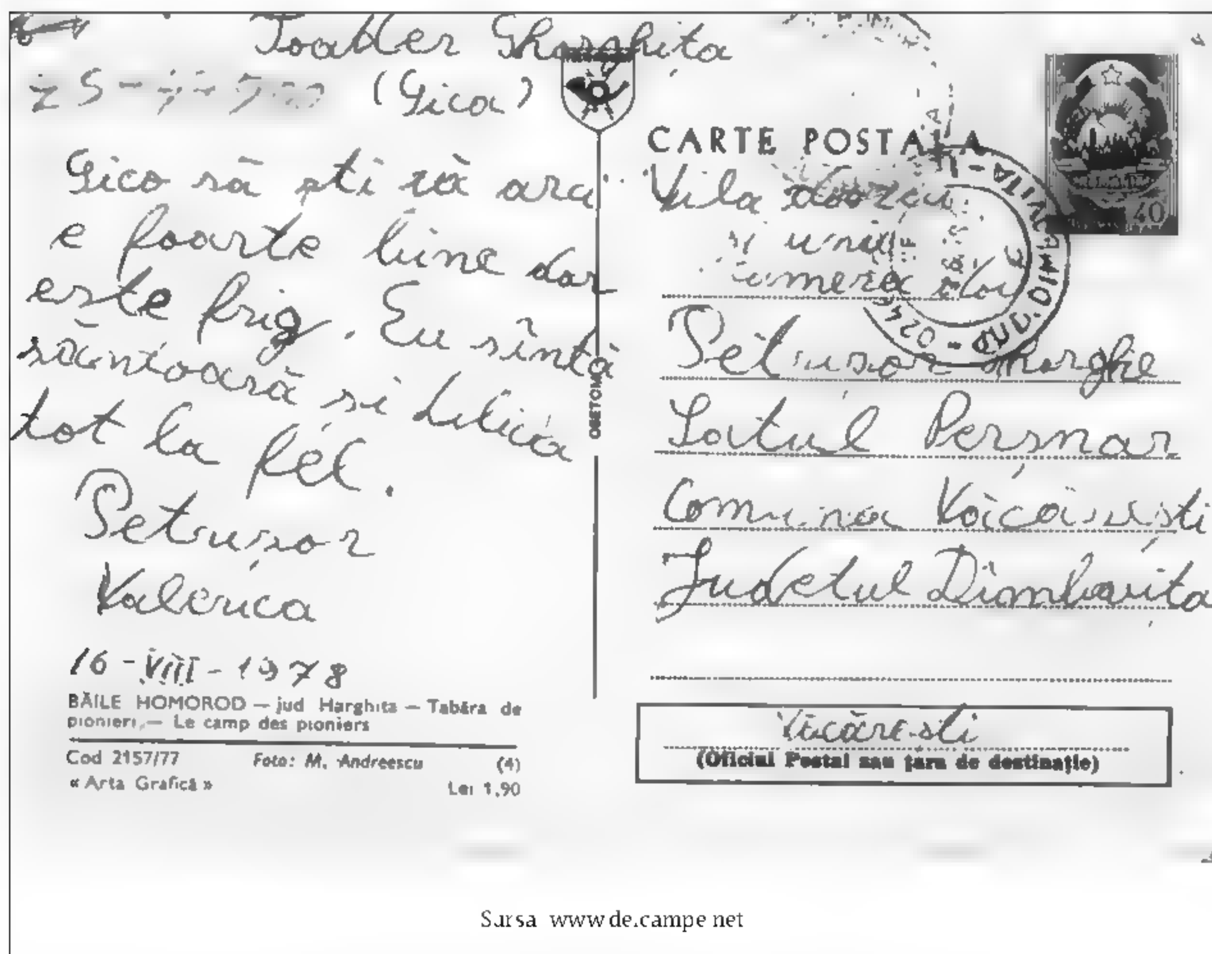
Anul 1977 a fost și cel al declanșării unei mișcări sportive de amploare națională, intitulată sugestiv „Daciada". Mișcarea a apărut la inițiativa lui Nicolae Ceaușescu și botezată astfel special pentru a satisface mania conducătorului referitoare la dacism. Competiția reprezenta în sine maniera prin care sportul – sub forma unor manifestări de masă – era folosit ca mijloc de propagandă în scopul îndoctrinării ideologice. Plecând de la devize competiționale mai vechi („Toate sporturile pentru popor", „Primii în sport, primii în producție"), competiția era mai mult decât o simplă întrecere, era un veritabil mecanism menit să contribuie la omogenizarea și ștergerea diferențelor între oameni și comunități la nivel național și să asigure desăvârșirea educației comuniste, să dezvolte atașamentul față de valorile socialiste. Revista „Cutezătorii" a avut chiar un editorial intitulat „Start la Daciadă!", iar cupele, trofeele câștigătorilor erau fotografiate și difuzate pentru ca toată lumea pionieriei să îi cunoască.[5]

Un an mai târziu, în 1978, a avut loc al VII-lea Forum Național al Tineretului, care a lansat deviza „Învățăm, muncim și trăim în chip comunist" – acțiune care a „izvorât din dorința fiecărui pionier de a se forma ca tânăr revoluționar" – după cum se

menţiona în periodice. În mare parte această acţiune presupunea vizite la diferite fabrici, uzine, întreprinderi, biblioteci, muzee sau licee. Multe dintre deplasările, excursiile pionierilor erau transmise redacţiilor prin intermediul fotografiilor şi publicate pentru ca toţi cititorii să cunoască efectele acestei acţiuni de masă. Era ca un fel de bumerang ideologic.

Începând cu 1980 a debutat în publicaţii şi în viaţa culturală a ţării „momentul propagandistic Burebista", marcând, sub conducerea legendarului rege, crearea primului stat centralizat dac, altă anticipare a glorioasei Epoci de Aur prezente.[6] Sub deviza filiaţiei cu străbunii şi sub genericul „Suntem nepoţi de daci şi de romani", pionierii participă la concursuri pe această temă şi citesc cărţi din domeniul istoriei.

În anul 1982 a fost iniţiată marea acţiune-concurs intitulată „Patrie română, ţară de eroi", deschisă tuturor pionierilor şi având ca scop ultim omagierea şi glorificarea ultimului şi celui mai important dintre eroii ţării, Nicolae Ceauşescu. Luând mai degrabă forma unui concurs cu tematică patriotică, acţiunea este lansată în luna decembrie prin intermediul redacţiilor diferitelor publicaţii pentru copii. De altfel, acţiunea este puternic monitorizată, iar redacţiile primesc veşti că *„acţiunea devine tot mai bogată în manifestări, exprimând ataşamentul tinerilor*



Sursa: www.delcampe.net

participanți, interesul profund pentru cunoașterea cât mai temeinică a bogatei și eroicei istorii". În cuprinsul unui articol din „Cutezătorii" sunt prezentate detaliat atât scopul și obiectivele acțiunii-concurs, modul de desfășurare, cât și maniera în care aveau să fie decise unitățile școlare câștigătoare.[7] Ampla acțiune avea să se organizeze în fiecare an școlar și urma să înceapă în ultima săptămână a lunii noiembrie, printr-un program anunțat în publicațiile periodice.

În anul 1985 tot revista „Cutezătorii" a fost gazda concursului literar-artistic „Eroica 85" – în care atenția trebuia îndreptată către unul dintre marile evenimente ale anului: *„împlinirea a două decenii de la Congresul al IX -lea al Partidului Comunist Român, împlinirea a două decenii de când la cârma destinelor națiunii se află tovarășul Nicolae Ceaușescu"*[8].

Apogeul acestor mobilizări l-a prilejuit însă, Congresul al XIV-lea al PCR – și ultimul! – din anul 1989, moment în care pionierii și șoimii patriei au fost îndrumați să organizeze, în contextul publicațiilor pentru copii, o serie de acțiuni de masă de „adâncă semnificație", printre care „Mulțumim pentru copilăria noastră fericită", „Omagiul țării, conducătorului iubit", „Tinerețea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu" – acțiuni izvorâte din dragostea fierbinte față de patrie și partid, și din respectul pentru istoria țării. Acestor ample scenarii de legitimare politică – necesitând gigantice manifestări colective de festivism politico-ideologic, li s-a adăugat în jurul anului 1980 seria acțiunilor dedicate unei noi marote ceaușiste: dezideratul dezarmării globale.

Concluzionând, se poate afirma că publicațiile periodice pentru copii – și în mod special revista „Cutezătorii" – au constituit mediul prin excelență prin care au fost transmise mesajele ideologice către școlari și totodată canalele principale prin care s-au anunțat și urmărit acțiunile de masă mobilizatoare. Aceste ample acțiuni – în mare majoritate cu legături în trecutul istoric, au avut rolul de a disciplina și forma continuu colectivele de elevi, de a organiza în jurul lor anul școlar și de a realiza coeziunea scopurilor precise referitoare la tânăra generație.

---

[1] *ANIC*, Fond CC al PCR, Secția Propagandă și Agitație, dosar 10/1967, fila 43.

[2] Acțiunea „Tot înainte!", în „Cutezătorii", nr. 23, 1977, anul XI (506), din data de 9 iunie, p. 5.

[3] „Spre comunism pășim cutezători", în „Cutezătorii", nr. 22, 1977, anul XI, (502), din data de 2 iunie, p. 5.

[4] „Drum de glorii: 1877-1977", în „Cutezătorii", nr. 19, 1977, anul XI, (502), din data de 12 mai, p. 3.

[5] În cuprinsul numărului 579 din revista „Cutezătorii" din anul 1978 exista la pagina 12 „Clasamentul general pe județe din prima ediție a competiției Daciada" pentru detalii vezi „Cutezătorii", nr. 579, 1978, anul XII, din data de joi, 2 noiembrie, p. 12.

[6] „2050 de ani de la crearea primului stat centralizat și independent, condus de Burebista", în „Cutezătorii", nr. 559, 1978, anul XII, joi, 15 iunie, p. 12.

[7] „Start în ediția acțiunii-concurs Patrie română, țară de eroi", în „Cutezătorii", anul XVI, nr. 47 (842), 1982, din 16 octombrie, p. 6.

[8] „Eroica 85", în „Cutezătorii", nr. 34, 1985, anul XIX, (985) din 21 august, p. 6.

George ȚURCĂNAȘU

Iașul nu e cool!

1. ieșenii-de-lângă-noi

Nu cred că există ieșean sau orice alt moldovean, care să nu fi asistat sau să nu fi fost parte a unui dialog în care propoziții sau fraze, precum: „ca în Iași, la *nimenea*!" sau „să vezi ce oameni sunt în Timișoara (sau Arad, Cluj, Oradea, Sibiu sau de unde tocmai s-a întors cel ce cuvântă), nu ca în Iași la noi!", să nu fi fost rostite. Pot fi aranjate fie la debutul, fie la finalul dialogului, ca o concluzie, sau în orice altă parte a discuției. Cu un foarte mic efort intelectual, prima reacție a celui care ascultă de pe margine ar putea fi: „ăi (sau bă), oameni buni, ce prieteni aveți voi!?", ori mai impersonal: „cu ce oameni din Iași ați intrat în contact!?". De cele mai multe ori aceste întrebări, dacă apar în mintea vreunui ascultător, nu sunt rostite, fie pentru că discuția se bifurcă, fie din alte varii motive.

Mă rog, am fi direct vizați, intrând, conform afirmațiilor de mai sus, în cohorta celor „de la noi". Dacă nu se precizează că persoanele de față se exclud, ar trebui să ne supărăm pe acel prieten (sau prietenă) ce face astfel de afirmații? Ei, aș! Avem cel puțin două motive să nu ne supărăm. Primul e aparent facil, al doilea se insinuează într-o manieră mai ascunsă! Să le luăm în ordine:

Primul motiv, ce poate fi observat lesne de cei ce au o atitudine cât de cât analitică asupra discuției, e umorul situației. Întotdeauna se găsește cineva care a călătorit exact în aceleași locuri, și care e musai să-i țină partea celui ce a deschis discuția. Și așa ne „complimentăm", în mod indirect, unii pe alții, până se face grătarul sau terminăm berea.

Cel de-al doilea motiv e faptul că suntem atât de captivi stereotipurilor, încât nu mai realizăm că nu e musai să fim parte a unei categorii secundare a ființelor umane ce viețuiesc în spațiul „carpato-danubiano-pontic".

Asemănător, dar poate nu la fel de strident, e și dialogul care ne poartă peste timp: „Ce era Iașul altădată!", „primul teatru", „prima universitate" sau „Iașul – oraș al începuturilor". Dacă facem abstracție de realitatea diacronică, nu sunt altceva decât imagini statice, pe care le resuscităm, ca o expresie a frustrărilor acumulate în decursul istoriei și geografiei moderne și contemporane a spațiului românesc – contextul evoluției noastre.

Altădată nu e altceva decât variantă temporală a lui ***altundeva***. Punem o barieră, de data aceasta în timp, între spațiul bun, care a fost cândva, și unul mai puțin bun, pe care-l trăim în prezent. Un Iași zugrăvit în culori vii, calde, ce trezește însă melancolii maligne deseori, ce paralizează orice încercare de a ieși din conul de umbră în care o bună parte dintre noi credem că ne-am afundat iremediabil. Și ne uităm la ei, înaintașii noștri, al căror ADN teritorial suntem convinși că-l moștenim, ce au fost incomparabil mai bine poziționați într-o ierarhie a românilor vremii decât suntem noi acum. Și suntem convinși că nu suntem vinovați că ne comparam altădată cu Atena, București, Belgrad sau Kiev. Vinovații sunt întotdeauna generațiile intermediare și ceilalți, a căror existență e sincronă cu a noastră, care nu sunt la fel de vioi în gândire ca ardeleanul sau bănățeanul contemporan.

2. când-susa-se-supără-pe-persepolis

Un susan (locuitor al Susei) s-a suparat pe un per-

sepolisian (locuitor al Persepolis-ului) reproșându-i că a dat capitala celor din Teheran. Ăsta a fost doar primul episod. Al doilea episod e cu variantele persane ale lui Lăcustă Vodă și Lăpușneanu. Dacă aș fi știut suficientă istorie a imperiului respectiv, aș fi etalat doct și niște nume de împărați persani cu o ima-gine ciufulită și/sau negativă. În lipsa lor, dar și a locuitorilor respectivelor orașe capitale, trufașe atunci, inexistente acum, să ne uităm la ce mai bâiguie elita politică din prima fostă capitală durabilă a Moldovei.

Am să încep cu ceea ce acum câțiva ani politicianul, atunci PDL-ist, Gheorghe Flutur spunea, ca o reacție la „regionalizarea Dragnea": *„(Iașul) merită să fie capitală de regiune, dar și Bucovina are un cuvânt de spus. Noi nu concurăm cu Iașul. Îl respectăm".* Până aici totul e bine și frumos, chiar înțelept, dar pentru ceea ce urmează în discursul său nu cred că există pentru caracterizare epitete adecvate în limba română: *„Noi am dat capitala la Iași, iar ei ce au făcut? Au dat-o la București".*

Dăunăzi, Președintele Consiliului Județean Suceava, Cătălin Nechifor, recidivează, afirmând că nu mai acceptă ca cineva *„să se mai ia de Suceava și de Ștefan cel Mare [...] Poate ar trebui să spunem foarte clar tuturor că Suceava e cine e. Să nu uite cineva că Suceava e cine e. Și toate până la Ștefan cel Mare. Până acolo: deci nu ne legăm de Ștefan cel Mare. Chiar nu e în regulă lucrul acesta. Nu ne-a durut capul despre Iași. Nu ne-a interesat că ne-au mutat capitala cu Lăcustă Vodă și cu Lăpușneanu. Am reținut, am înțeles, dar au trecut sute de ani, și de atunci până acum chiar sub talpa cuiva nu mai stăm. Eu personal nu mai stau".* Nu mă pot abține, :) !

Să înțeleg că oștile de moldoveni ale lui Ștefan cel Mare, ignorând liniaritatea timpului, intră în conflict cu cele ale lui Vodă Lăpușneanu și ale lui Lăcustă Vodă!? Grea misiune să georeferențiezi (procesul prin care harta digitală este asociată cu coordonatele geografice reale) temporal o astfel de acțiune. Lăsând imposibila sincronizare la o parte, în termeni tehnici, ceea ce au debitat respectivii politicieni reprezintă o declarație de conflict (nu știu dacă au mai existat astfel de ghidușii prin Europa modernă și contemporană) a NUTS 3 – Județul Suceava, prin reprezentantul LAU 2 – Municipiul Suceava, NUTS-ului 3 – Județul Iași, vizat direct fiind reprezentantul LAU 2 – Municipiul Iași.

Asta să fie oare înțelegerea mecanismelor evoluției structurilor teritoriale, sau e vorba doar de discursuri politicianiste capabile să atragă atenția celor mai puțin pregătiți dintre cei care populează o zonă sau alta a Moldovei? Sincer, aș prefera a doua variantă. Oricum, lucrurile au luat-o razna: „acum și Botoșani va face parte din Bucovina" sau „Agenția de turism *** organizează excursii de o zi la mânăstirile din nordul Bucovinei" (au schimbat doar toponimul, uitând de adecvarea punctului cardinal), sunt doar câteva aberații care circulă pe net.

Prea multele Moldove actuale nu sunt altceva decât rezultatul unor „perversiuni" ale istoriei. În urma fiecărei divizări a vechiului stat, marile puteri ocupante inamice au fost preocupate să investească teritoriul rezultat cu o personalitate nouă. În cazul Bucovinei, ce se suprapune teritorial într-o bună măsură nucleului inițial al statului moldovenesc, s-a ajuns până la impunerea unei denumiri care să amintească cât mai puțin de cea originală. Deloc discretă acțiunea Imperiului Austriac, ce a inventat efectiv, dar durabil, Bucovina. Marea problemă e că nu doar forțele externe inamice au (re)modelat teritoriul a ceea ce a mai rămas din Moldova; stângăciile structurilor interne, amice de această data, de încadrare politico-administrativă au afectat cel puțin în aceeași măsură teritoriul regional, iar acestea pot fi chiar mai nocive deoarece ating nu numai teritoriul, ci și modul de a-l trăi, respectiv teritorialitatea.

Din punctul de vedere al teritorialităţii lucrurile, cel puţin la prima vedere, nu arată că ne vom îndrepta către un viitor mai bun. „Concurenţa e bună!", afirmă deseori economiştii sau cei influenţaţi de către cinicii economişti. Eu unul nu pot să fiu de acord cu această afirmaţie în planul evoluţiei teritoriale. Concurenţa e deseori distructivă, neloială şi are o doză prea mare de egoism. Întotdeauna va exista un holon spaţial care se va comporta precum Pat Pending, personajul malign din serialul de desene animate „Curse trăsnite" produs de Hanna-Barbera (*Wacky Races*, în engleză), care va face ca lucrurile să nu evolueze într-o manieră normală catre echilibru. „Scopul scuză mijloacele" nu are loc în ecuaţia unui teritoriu ce doreşte să devină competitiv. Competiţia e bună, mai corectă şi nu exclude loialitatea faţă de parteneri. O regiune, dacă doreşte să devină competitivă, trebuie să-şi asigure coeziunea, iar dacă politicienii, dar şi oamenii de rând, nu vor înţelege acest lucru, Moldova (în varianta sa apuseană) nu va mai putea fi reinventată.

Apropo, Lăcustă Vodă a domnit la Suceava!

3. iaşul-nu-e-cool

Am întrebat-o acum trei sau patru ani pe domnişoara Lili din Botoşani, proaspătă absolventă a Liceului Economic din localitate: unde intenţionează să urmeze facultatea? „La Sibiu!", a venit răspunsul ei. Ştiind că doreşte să urmeze o specializare banală (din cadrul ştiinţelor economice), alimentat şi de o curiozitate profesională, am întrebat-o de ce nu optează pentru Iaşi, care e mult mai aproape!? „Iaşul nu e cool!", a venit de îndată răspunsul ei. Văzându-mă contrariat, tatăl ei mi-a dat o explicaţie suplimentară: „Am o cumnată la Sibiu, care are o firmă şi o casă mare. Îi merge bine, dar e singură, fiul ei fiind plecat în Germania de câţiva ani. S-a oferit să mă ajute să-mi ţin fata la facultate". Probabil că răspunsul tatălui ar fi fost suficient, dacă anul trecut, urmărit de aceeaşi „obsesie profesională" a fluxurilor, nu aş fi întrebat-o pe domnişoara Carmen, absolventă a Colegiului Naţional „A.T. Laurian" din Botoşani, pentru ce facultate optează. Dorea să facă Dreptul la Cluj, la Babeş-Bolyai. „De ce nu la Iaşi!?", am întrebat. „Iaşul nu e cool!", am primit răspunsul, ca tras la indigo. Domnişoara Carmen nu avea rude la Cluj!

Câteva click-uri ne despart de informaţiile statistice privitoare la numărul de studenţi din Iaşi. Pe site-ul Direcţiei Judeţene de Statistică (DJS), aflăm că numărul studenţilor din oraşul nostru e în cădere rapidă. De la aprape 70.000 de studenţi, în intervalul 2004-2009, Iaşii au ajuns la doar ceva mai mult de 55.000 de studenţi în anul universitar 2012-2013. Putem lesne identifica drept cauze ale acestei stări de fapt: deteriorarea structurii pe grupe de vârstă, efectele crizei economice, selecţia mai dură a viitorilor studenţi în urma examenului de bacalaureat sau concurenţa cu alte centre universitare (inclusiv cele din străinătate). Oricum, importanţa relativă a centrului universitar Iaşi se deteriorează în raport cu cea a Clujului, a cărei scădere a numărului de studenţi, generalizată la nivelul întregii Românii, este mult mai atenuată.

Un lucru e cert, Iaşii se decuplează lent de hinterlandul său universitar tradiţional. Să stea oare la baza diluării importanţei regionale şi naţionale, chestiunile social-economice sau resorturi mai subtile? Pe la mijlocul anilor '90, pe vremea studenţiei mele, aveam colegi din Caraş-Severin, Hunedoara, Braşov sau Constanţa, care nu ştiu cât erau de atraşi de mirajul marelui oraş moldovean, cât de mediul securizant oferit de rudele lor din Iaşi, fraţii sau părinţii părinţilor lor. Aceştia erau copiii celor ce au participat la marea migraţie economică a moldovenilor din anii '70-'80, în căutarea unei vieţi mai bune în vestul sau sudul ţării. Acum fluxurile de studenţi s-au inversat, o parte dintre ele având aceeaşi motivaţie a soli-

darităţii familiale.

Un sondaj pe internet, ce vizează opţiunile elevilor Colegiului Naţional „A.T. Laurian" din Botoşani, evidenţiază că Iaşii nu mai sunt la fel de atractivi ca altădată. Deşi centrul universitar Iaşi rămâne prima opţiune pentru elevii botoşăneni, nu mai adună decât ceva mai mult de 40% dintre opţiuni. Bucureştii se află pe locul al doilea, cu ceva mai mult de 20%, Clujul, cu 15%, pe al treilea, iar restul este împărţit între alte centre universitare, inclusiv cele din străinătate. Nu sunt foarte sigur dacă opţiunile viitorilor studenţi s-ar materializa sau nu, dar Iaşii nu mai e perceput ca oraş central de către aproape 60% din populaţia liceală. Situaţia e gravă, având în vedere faptul că Botoşanii este oraşul ce furnizează cei mai mulţi studenţi centrului universitar Iaşi, după oraşul nostru.

Sunt mulţi cei ce vor afirmă că trebuie să ne intereseze mai mult calitatea studenţilor, decât numărul lor. Nu vreau să fiu ipocrit, aşa că am să afirm că ne interesează deopotrivă şi cantitatea lor. Economia oraşului e dependentă de funcţia universitară. Un număr mai mic de studenţi se va reflecta în mod negativ asupra economiei oraşului, de la decăderea „industriei divertismentului", la dispariţia micilor chioşcuri cu produse diverse din proximitatea campusurilor sau reducerea activităţii, mai degrabă informale, a închirierii spaţiilor de locuit.

4. centralitate-teritorialitate-identitate-şi-alte-delicii-deopotrivă-spaţiale-şi-temporale

Caracteristică fundamentală a unui teritoriu, centralitatea nu este un produs exclusiv al geometriei. Ca reper şi ca element structurant al unui teritoriu, centralitatea este un construct mai degrabă cultural, un produs, deopotrivă social, economic şi politic. Centralitatea nu e unică; în funcţie de repere şi de scara de analiză, vorbim mai degrabă de o succesiune de centralităţi, intuite şi explicate de geograful german W. Christaller în teoria locului central. Centralităţile se ordonează trans-scalar: cele locale tind a se agrega în clustere, subordonându-se unor localităţi urbane de talie mai mare şi mai bine situate în raport cu geometria relaţiilor spaţiale. Acestea din urmă, pot genera centralităţi superioare, ce au capacitatea de a insera micile organizări spaţiale obţinute până la scară globală.

Fiecare centralitate generează o structură teritorială ai căror locuitori îşi au propriul mod de practicare a teritoriului, propria teritorialitate, iar în raport cu cei din exterior ceea ce îi defineşte e identitatea. Identitatea e exhibată sau ascunsă, în funcţie de imaginea de marcă a locului de provenienţă. „Harnicul" şi „civilizatul" ardelean va ţine cu tot dinadinsul să-ţi spună şi de zece ori într-o conversaţie ca el e din Ardeal, în timp ce „leneşul" şi „nespălatul" moldovean, nu se va grăbi să-şi destăinuie regiunea natală, iar dacă nu reuşeşte să-şi ascundă accentual, îţi va spune ca Suceava nu e în Moldova sau că Iaşul e „Occident curat" pe lângă celelalte aşezări moldovene. (Îmi vine să râd când mă gândesc la faptul că şi timişorenii sau clujenii trebuie să facă un efort asemănător pentru a-i convinge pe străinii occidentali că ei sunt altfel decât restul românilor.) Bineînţeles, că există şi o specie aparte, neinteresantă din punctul de vedere al scriiturii de faţă, dar cu un umor debordant şi cu o teritorialitate aşişderea. De la această categorie veţi afla unde s-au născut Eminescu, Iorga, Enescu, Alexandru Ioan Cuza, Bacovia şi mulţi, foarte mulţi alţii.

Lumea noastră e una trans-scalară, la fel ca şi trăirile noastre sau multiplele identităţi pe care (e necesar să) ni le asumăm. Deseori captivi stereotipiei regionale, atunci când reperul nostru e nivelul naţional, inventăm conflicte la nivel regional, dar adesea „drama" noastră se consumă în intimitatea identităţii ca individ în raport cu cei din exterior. Refuzăm să mai fim moldoveni şi încercăm să ne construim o altă identitate, de data aceasta nu pentru cei din exterior,

ci doar pentru confortul nostru.

Teritorialitatea nu e o dogmă, iar exprimarea nu trebuie să fie încastrată într-un formular rigid, de genul: statul căruia aparții, regiunea, județul, localitatea sau viceversa. Identitatea e mult mai subtilă decât transcalaritatea ei. Chiar dacă există o taxonomie și o scalaritate a teritoriilor, fiecare individ își exprimă apartenența teritorială așa cum simte. Nu e deloc lipsit de patriotism să te simți mai ardelean, mai moldovean, mai bănățean sau, în fine, mai bucovinean și să susții construcția unui teritoriu românesc (inclusiv regional!) etic și echitabil din această postură. Dar e condamnabil să negi evidențele!

Faptul că suntem captivi stereotipurilor, că refuzăm, ca și politicienii noștri (eventual, ai lor!), să ne mai asumăm o identitate-lest sau faptul că ambele domnișoare au oferit aceeași motivație a alegerii unui centru universitar situat la o distanță mai mare, în detrimentul Iașilor, ar trebui să ne pună în alertă. Imaginea unei țări, a unei regiuni, a unui oraș reprezintă în lumea contemporană un reper fără de care nu mai putem face alegeri. Nu contează ce vede tatăl, ci contează percepția domnișoarei Lili asupra orașului Iași. Pentru ea, Iașul nu e cool! Nu contează că oameni mai pregătiți și poate mai educați sunt chiar în fața ta, deja știi că locuitorii din vest sunt cei ce posedă aceste calități într-o măsură mai mare decât prietenii tăi moldoveni. Ne situăm pe un teren alunecos, al imaginii de marcă, al brandului ce e rodul unei construcții cel mai adesea voluntare. Dar această construcție prezintă mai degrabă o realitate cosmetizată, o impostură, bazându-se doar pe imagini pozitive pentru cei din exterior, propulsând calitățile locului și ignorând defectele acestuia.

Ca și în poziționarea temporală, când filtrul uitării reduce amintirile la ceea ce a fost frumos, și filtrul distanței ascunde ceea ce nu dorim să vedem sau ceea ce nu cunoaștem îndeajuns. De ce pentru ieșeni orice oraș din vest e mai frumos decât Iașul? Pentru că din ecuația teritorială a peisajului urban propus nouă, vizitatorilor, lipsește orașul - marile suprafețe urbane, pe care se etalează spațiul rezidențial, dominat oriunde în România de cartierele de blocuri, unde nu neapărat griul sau noile culori apărute în mod insolit după izolarea termică sunt cele care deranjează vizual privitorul, cât geometriile deloc inspirate ale balcoanelor, mahalalele ce înconjoară orașul de odinioară, unde noile inserții arhitecturale intră în conflict cu mai vechile lor geometrii, spațiile ocupate de halele industriale mai vechi sau mai noi, depozitele sau „spațiile altfel" – maidanele urbane post-industriale asaltate de buruieni și controlate de haitele de câini, axele feroviare, trama stradală moștenită și (încă!) neadaptată cerințelor urbane actuale etc. Pentru localnici, acestea devin elementele de reper sau discontinuitățile pe care trebuie să le învingă în ritmul diurn al practicării spațiului urban. E valabilă și reciproca. Dacă un bucureștean, timișorean sau un clujean vă va spune că „Iașul e frumos", nu e neapărat un compliment gratuit. Ei privesc orașul sub forma unor imagini statice, pe când noi, locuitorii, avem o percepție organizată și radical diferită asupra spațiului urban. În practica noatră cotidiană, noi ne bazăm pe o geografie a rețelelor reticulare care pun în relație domiciliul cu locul de muncă sau locurile de recreere. Pentru noi, cartierele Păcurari, Alexandru, Nicolina, Tătărași reprezintă repere areolare cel puțin la fel de importante ca marile repere culturale, dar punctuale ale Iașului.

Nemulțumiți? Neîncrezători? Neprieteni? Supărați pe spațiul și timpul teritorialității noastre? Există un om ce a depistat ingredientul lipsă al Iașului contemporan. Referindu-se la proaspăta candidatură a orașului nostru la titlul de CCE 2021, actorul ieșean Teodor Corban, ambasador cultural al Iașului a afirmat: *„Iașul are, evident, în gena sa toate ingredientele*

ca să devină Capitală Europeană a Culturii. Îi lipseşte unul singur, dar esenţial: solidaritatea. Dacă toţi cei care datorăm ceva Iaşului pentru ceea ce suntem acum, fie că locuim aici, fie că am plecat din ţară, dacă toţi am sprijini concertat această candidatură, atunci oraşul nostru ar deveni iarăşi capitală".

O reţetă pentru ca Iaşul să se delesteze de această stare nu cred că poate fi importată, doar şi pentru faptul că oraşul nostru nu a fost tot timpul unul din categoria celor secundare. Acesta s-a secundarizat în timp atât cultural, cât şi demografic, economic şi social. Poate şi din această cauză Iaşul se reinventează cu greutate, sub presiunea unui timp ce a fost odată mai generos cu regiunea noastră. Afirmăm că suntem ataşaţi de tradiţii şi istorie, dar de fapt suntem blocaţi într-o imagine stranie a oraşului dintr-o paradigmă teritorială defunctă. Nu cred să existe un alt oraş al României mai legat de legende, etichete şi gloria de mult apusă, ca Iaşul.

(Această scriere conţine şi fragmente din „Iaşul de lângă noi", „Când Susa se supără pe Persepolis" şi „Iaşul nu e cool" publicate la rubrica „Teritorii Subiective" a Opiniilor din „Ziarul de Iaşi")



Zona Pădurii, Iaşi.
Foto: Florin Lăzărescu

Mihai CHIȘCĂ

Zone turistice în județul Iași

Despre potențialul turistic al județului Iași se vorbește rar. Județul este considerat, din acest punct de vedere, o umbră fără contururi definite a municipiului. Promovările lipsesc aproape cu desăvârșire, până și ieșenilor fiindu-le străine multe dintre reperele turistice cel puțin interesante pe care comunele ieșene le dețin. Iată de ce considerăm utilă o sistematizare a acestor repere, în speranța că ar putea fi un bun început pentru o mai serioasă abordare a temei în discuție.

(*Dacia literară*)

ZONA BÂRNOVA

Comuna Bârnova face parte din categoria localităților administrativ teritoriale cu concentrare mare de obiective turistice naturale și antropice.

Obiective turistice naturale – Conform Hotărârii nr.8 / 1994 a Consiliului Județean Iași cu privire la instituirea unor arii protejate, în teritoriul comunei Bârnova au fost identificate:

– Rezervația paleontologică Repedea – protejează fauna fosilă pe care o conțin calcarele oolitice de Repedea, localizată la limita de nord-est a satului Pietrăria pe o suprafață de 4.98 ha;

– Aria avifaunistică Repedea/ Bârnova – cuprinde masivul forestier cu același nume în care sunt ocrotite 120 de specii de păsări;

– Parcul dendrologic al Domeniului Inculeț - păstrează elemente floristice valoroase ce necesită a fi protejate (monumente ale naturii): 1 stejar de 150 de ani, 1 salcâm japonez și 2 nuci negri de 100 de ani;

– Monumente ale naturii – tei argintiu la Mănăstirea Bârnova de 350 ani, 2 tei argintii de 150 de ani și un castan de 150 de ani – în satul Vișan, 3 stejari de 150 de ani (stejarii lui Movilă), un stejar de 200 de ani (în satul Cercu), 2 stejari de 300 de ani (pe proprietatea Potop/ satul Bârnova);

– Perimetre speciale forestiere – trupuri de pădure cu rol de protecție, în special pentru protecția solului, localizate la sud și nord de satul Păun, în lungul DJ 247 spre Iași.

Obiective turistice antropice – Localitatea Bârnova se caracterizează printr-o concentrare foarte mare de patrimoniu construit cu valoare culturală de interes național prin prezența Ansamblului Mănăstirii Bârnova, clasificat ca monument istoric de valoare națională excepțională.

În comună se mai întâlnesc valori cultural-istorice de importanță națională și locală, Biserica Sfinții Apostoli (satul Păun) – monument istoric și ansamblu de clădiri ce au constituit Domeniul Inculeț, arie protejată conf. Hot. 8 / 1994 și Mănăstirea Piatra Sfântă (Schitul lui Tărâță), din secolele XVIII-XIX (Sat Pietrăria).

Bârnova este deja intrată în tradiția locurilor pentru agrement și practicarea sporturilor de iarnă putând fi amenajată ca stațiune turistică de interes local. Pentru aceasta se impune:

– modernizarea structurilor de cazare existente pentru ca cca. 1.000-1500 de persoane să poată petrece sfârșitul de săptămână aici. Baza de cazare este reprezentă în prezent de Cabana Bârnova (comuna



Mănăstirea Bârnova

Grajduri) ce dispune de 20 de locuri, precum şi de pensiunile agroturistice cu alte 70 de locuri. În afara acestora, în zonă se mai află un camping la Schitu Duca cu o capacitate de 38 de locuri. Asigurarea unor noi spaţii de cazare de genul căsuţe de vacanţă, camping, motel, concomitent cu unităţi de alimentaţie publică, trebuie să asigure condiţii propice pentru petrecerea concediului de odihnă, atât în perioada de iarnă cât şi de vară, şi pentru realizarea de drumeţii la Dobrovăţ, Poiana cu Cetate, Bârnova sat.

Odihna, aerul curat, consumul de alimente proaspete (inclusiv cura de legume şi fructe), degustarea vinurilor, rachiurilor, a unor preparate din gastronomia ţărănească sunt argumente pentru practicarea turismului rural şi dezvoltarea agroturismului (Păun, Pietrăria, Poieni, Schitu Duca, Grajduri, Ciurea).

amenajarea unei pârtii de schi (respectiv omologarea acesteia) şi de bob, precum şi a altor terenuri pentru practicarea sporturilor pe timp de iarnă dar şi a unor terenuri pentru baschet, tenis, minigolf pentru perioada de vară. În aceste condiţii promovarea zonei se poate realiza şi prin organizarea de compe

tiţii sportive cu caracter local/regional.

promovarea zonei prin includerea ei în ofertele turistice precum şi ca parte componentă a unor trasee

1 Pietrăria Poieni Schitu Duca Grajduri Ciurea,

2 Păun Goruni Chicera Poieni Schitu Duca Blaga Dumitreştii Gălăţii Pocreaca Dobrovăţ,

La 2 km de Bârnova se află satul Poiana cu Cetate La marginea satului, în poiana cu acelaşi nume se găsesc ruinele unei cetăţi din vremea lui Ştefan cel Mare Zona oferă posibilitatea practicării schiului şi sănIuşului

ZONA ARONEANU DOROBANŢ

Amplasată în apropierea municipiului Iaşi, într o ambianţă naturală foarte plăcută (relief colinar, păduri, lacuri, livezi), dispune de un potenţial de atracţie turistic şi un habitat deosebit.

Arealul poate fi amenajat ca important centru de agrement şi sportiv al municipiului Iaşi datorită prezenţei zonelor împădurite (pădurea Ghiorghiasa), iz



Biserica Aroneanu

voarelor de apă minerală (Aroneanu I, II, III admi nistrate de R.A. „Apemin"), a lacurilor precum şi a obiectivelor istorice şi culturale. În vederea promovării zonei şi atragerii unui număr mai mare de turişti se pot întreprinde o serie de măsuri:

asigurarea accesibilităţii (respectiv pietruirea DC15 şi a drumurilor comunale care asigură accesul spre obiective);

amenajarea lacurilor; Lacul Aroneanu 1 oferă prin lungimea şi lăţimea sa posibilitatea amenajării unei piste pentru desfăşurarea sporturilor nautice de agrement şi de performanţă. Lacul Aroneanu 2 poate fi amenajat ca pepinieră piscicolă cu posibilităţi de agrement şi piscicultură.

Pentru agrementarea zonei se propune împădurirea versantului stâng al lacului Aroneanu 2, având rol de stabilizare a terenului şi crearea de liziere perdele de protecţie între şosea şi malul lacurilor, unde poate fi amenajat un loc de popas pentru plajă şi odihnă.

Pentru desfăşurarea în bune condiţii a activităţilor de sport nautic şi odihnă de scurtă durată (sfârşit de săptămână) se impune:

amenajarea plajelor pe malul lacurilor;

modernizarea şi echiparea corespunzătoare a bazei sportive de canotaj Dorobanţ (eventual dezvoltarea unei baze de cantonament pentru sportivi);

dezvoltarea unităţilor de cazare. Capacitatea de cazare a zonei este de doar 20 de locuri;

promovarea zonei, a obiectivelor istorice şi cul



Lacul Dorobanţ

turale (Biserica Sf. Nicolae, ruinele fostului palat al Roznovanilor) dar şi din punct de vedere sportiv, în vederea efectuării cantonamentelor şi organizării de concursuri sportive.

Potenţialul ambiental plăcut reprezentat de relief, pădure, lacuri, vii şi livezi specifice acestei zone oferă posibilitatea practicării pescuitului, vânătorii, sporturilor nautice precum şi a drumeţiilor. În acest sens poate fi propus **traseul turistic** Iaşi – Aroneanu. Străbătut de drumul comunal dă posibilitatea vizitării monumentului istoric Biserica Sf. Nicolae, drumul continuând spre pădurea Aroneanu. De pe acelaşi traseu se ramifică drumul care duce spre lacurile Aroneanu I şi II, continuând mai departe spre nord la Stânca Roznovanu unde pot fi vizitate ruinele fostului Palat al Roznovanilor. În imediata apropiere a comunei se află complexul natural recreativ al municipiului, pădurea şi salbele de lacuri Ciric, precum şi clubul sportiv aeronautic „Moldova" Iaşi.

ZONA DUMBRAVA

Pe drumul judeţean 248, la 9 km. de la ieşirea din Iaşi, în apropierea satului Dumbrava se află iazul Ciurbeşti cu o suprafaţă de cca. 6 ha. În afara cadrului natural plăcut, în zonă mai pot fi vizitate o serie de **obiective turistice** (rezervaţii arheologice – aşezarea dacică „Dealul Dumbrava", „Lunca Ciurei", Biserica Sfântul Nicolae – sat Ciurea, Biserica Sfântul Gheorghe – Piciorul Lupului ş.a.). Trebuie menţionat faptul că Biserica fostului Schit Hlincea cu hramul Sfântul Gheorghe (sec. XVI) este considerată ca fiind monument istoric de valoare excepţională.

Amenajarea zonei pentru petrecerea sfârşitului de săptămână este necesară pentru a oferi o zonă de agrement populaţiei din cartierele de la marginea oraşului.

În acest scop se propune realizarea unor căsuţe de vacanţă (capacitatea 70 de locuri) precum şi a unui motel (singurele forme de cazare în prezent fiind pensiunile agroturistice). Pe lângă infrastructura de cazare sunt necesare şi dotări de agrement precum teren pentru camping, restaurant, plajă, ştrand şi eventual o bază de canotaj. Condiţiile oferite de cadrul natural sunt propice pentru practicarea canotajului, înnotului astfel încât se poate amenaja o bază sportivă de cantonament, un club pentru canotaj.

ZONA BREAZU

Amplasată la nord de municipiul Iaşi, pe drumul judeţean D.J. 248, zona Breazu face parte din teritoriul preorăşenesc ieşean ca spaţiu plantat cu funcţii multiple: protecţie, microclimat, extinderea zonelor verzi intravilane, agrement (existenţa pădurii de agrement, cu folosinţă generală).

În vederea dezvoltării ca zonă de agrement pot fi propuse o serie de dotări precum:

– pârtie de schi şi sanie;

– terenuri de sport (volei, handbal, baschet, badminton);

– camping şi unităţi de alimentaţie publică.

ZONA BUCIUM – REPEDEA – POIENI

A intrat în tradiţia ieşenilor deplasarea în timpul liber spre acest areal. Zona dispune de un masiv împădurit dezvoltat, cu amplasamente favorabile pentru toate tipurile de activităţi recreative precum şi de locuri de cazare oferite de Motelul Bucium. Mai mult, pot fi organizate aici drumeţii spre alte zone precum: Bucium – Repedea – Păun – Poieni sau Dobrovăţ.

Pentru îmbunătăţirea condiţiilor de agrement se impun o serie de investiţii precum:

– amenajări adecvate ale zonelor în aer liber (adăposturi, locuri pentru picnic, închirieri de şezlonguri,

umbrele etc),

dotări pentru practicarea sporturilor (terenuri de tenis, volei, badminton),

dezvoltarea capacităţilor de cazare (căsuţe de vacanţă) precum şi camping,

dezvoltarea unităţilor de consum (în zona vii lor),

teatru în aer liber (Pietrărie)

ZONA CUCUTENI COTNARI HÂRLĂU DELENI PÂRCOVACI

Zona, deosebit de atractivă din punct de vedere touristic, este încă slab valorificată.

Cucuteni Situată la aproximativ 60 de km. de municipiul Iaşi, vatră istorică a civilizaţiei „Cucuteni" şi a altor vestigii istorice, accesibilă pe DN 28 şi DJ 118, comuna constituie un punct de atracţie pentru turişti, atât pentru petrecerea timpului liber cât şi pentru tratament

Astfel, pentru dezvoltarea turismului în scop de tratament poate fi dezvoltată zona satului Băiceni unde au fost idenficate resurse hidro minerale Satul face parte din comuna Cucuteni, fiind situat în partea de vest a judeţului, la 12 km de Târgu Frumos şi 60 km de municipiul Iaşi Spre vest de acestă localitate se întinde platoul structural al Laiului iar spre N, NE şi E se află prelungirea Dealului Stroieşti Osoi Din punct de vedere climatic, se manifestă un caracter de adăpost cu însorire puternică. În ceea ce priveşte fac torii naturali, au fost semnalate, identificate şi anali zate un număr de 9 izvoare, din care doar două îşi menţin interesul balnear izvorul P Poni şi Cetăţuia. Aceste izvoare sunt caracterizate ca ape sulfuroase, bicarbonate, sodice hipotone Celelalte 7 surse provin din fântâni insuficient amenajate şi neprotejate

Bioclimatul localităţii, considerat după ansamblul





Vestigii ale civilizaţiei Cucuteni

Foto Corneliu Grigoriu

caracteristicilor sale şi a înălţimilor ocrotitoare, prezintă evidente avantaje balneare şi turistice. Sub raport turistic, un argument îl reprezintă staţia arheologică Cucuteni, de importanţă europeană.

Apele minerale curative, elementele peisagistice şi fondul arheologic de valoare europeană reprezintă suficiente motivaţii pentru a dezvolta aici un complex balneo-cultural cu o serie de secţiuni precum:

– balneoterapie;

– spaţii cazare cu funcţie sanatorială şi ca popas turistic;

– laborator arheologie cu sală muzeală de prezentare;

– dotări pentru alimentaţie şi agrement.

Localitatea poate fi amenajată pentru a deveni o microstaţiune balneară de inters local. Aceasta presupune construirea unui hotel dotat cu echipamentul necesar, restaurant, precum şi dotări de agrement: terenuri de sport, amenajare parcuri, club cu discotecă, sală de spectacole.

Zona se remarcă şi prin gama diversificată de **obiective turistice** dintre care pot fi menţionate:

– vestita civilizaţie „Cucuteni";

– Muzeul arheologic Cucuteni, care adăposteşte un mormânt princiar şi alte piese importante din punct de vedere istoric şi arheologic;

– Dealul Cetăţuia – aşezare neolitică, descoperită în anul 1884 de folcloristul ieşean Teodor Burada, cercetată din punct de vedere arheologic din acelaşi an de către specialişti români şi mai apoi de marele cercetător german Hubăr Smith;

– monumente istorice si de arhitectură: Sat Băiceni – Biserica „Sfinţii Voievozi" (1804), cu adăugiri ulterioare, Biserica de lemn „Sfânta Treime" (1808), Sat Cucuteni – Biserica „Schimbarea la faţă" (1777); Casele familiei Cantacuzino, aparţinând sec. XVII-XVIII;

– în satul Săcăreşti poate fi vizitată casa memorială a marele chimist Petru Poni;

– există un iaz piscicol (cu suprafaţa de 4,5 ha) unde se poate practica pescuitul sportiv;

– pe un teren din apropierea Mănăstirii Secu s-a construit un schit cu biserică din lemn la etaj, având unele sculpturi din lemn foarte valoroase şi importante picturi;

– în apropiere, în comuna Ruginoasa, se află vestitul palat al lui Alexandru Ioan Cuza;

Punerea în valoare a obiectivelor istorice/arheologice, a mănăstirilor se poate realiza prin semnalizarea adecvată a acestora şi promovarea lor prin includerea în oferte turistice ale agenţiilor de turism. Numărul mare al acestui tip de obiective, dublat de cadrul natural deosebit din zonă favorizează amenajarea unui sat de vacanţă/ tabere pentru elevi şi studenţi (capacitate de cca 60 de locuri) şi a unei cabane, îndeosebi pentru cei interesaţi de istorie/ arheologie, prin parteneriate cu facultăţile de profil în vederea realizării practicii studenţeşti.

Zona este vizată pentru promovarea unor „discrete formule turistice", cu investiţii private şi tabere de artă. Dezvoltarea ei este motivată de existenţa unui cadru natural pitoresc şi variat, cu posibilităţi de valorificare: izvoare de ape minerale, iazuri piscicole, terenuri pentru agricultură şi pentru construcţii de locuinţe, cariere de piatră, nisip şi argilă, condiţii favorabile mai ales pentru viticultură, resurse forestiere, obiective istorice şi arheologice naţionale nevalorificate suficient.

Meşteşugurile continuă şi ele să confere zonei un plus de atractivitate. Vestita ceramică de Cucuteni poate fi pusă în valoare prin participarea la târguri regionale de olărit dar şi prin înfiinţarea în localitate



Ruine Cotnari – Schola Latina
Foto: Cornelia Grigoriu

a unei tabere cu acest specific pentru turiştii români şi străini.

Cotnari – este situată în partea de nord-vest a judeţului, la 64 de km. de municipiul Iaşi, pe drumul naţional 28B şi la aproximativ 10 km. de oraşul Hârlău. Este o zonă importantă din punct de vedere turistic prin resursele turistice de care dispune.

Dintre obiectivele turistice antropice pot fi menţionate: Biserica Sfânta Paraschiva (sat Cotnari), Cetatea traco-getică „Dealul Cătălina" (sat Cotnari) şi Punctul muzeal „Cezar Petrescu" din Cotnari, inaugurat la 2 octombrie 2015, în cadrul Festivalului Internaţional de Literatură şi Traducere Iaşi (FILIT). Expoziţia permanentă reconstituie muzeografic viaţa şi activitatea scriitorului Cezar Petrescu.

La acestea se adaugă şi o serie de obiective naturale precum viile din zona Cotnari, legate de numele lui Ştefan cel Mare, care a construit poduri şi pavat drumuri pentru a uşura transportul vinului, precum şi pivniţe adânci pentru păstrarea acestuia. În lucrarea sa *Descriptio Moldaviae*, Dimitrie Cantemir spunea: „şi vinul cel mai bun se face la Cotnari şi îndrăznesc să-l consider superior tuturor celorlalte vinuri din Europa". Vinul emblemă este Grasa de Cotnari, care, în 1900, la Expoziţia Mondială din Paris, a fost premiat cu o medalie de aur şi de atunci

a dobândit numele de „Floarea României". Alte soiuri de vinuri din podgoria Cotnari sunt:

– Fetesca albă (vin demidulce sau dulce);

– Tămâioasa Românească/ Busuioacă de Moldova (vin dulce aromat);

– Frâncuşă/ Ţărţară (vin alb, sec nervos, cu o bună aciditate);

– vin sortiment (plasat în categoria vinurilor demidulci şi dulci cu următoarea combinaţie: 30% Grasă, 30% Fetească Albă, 30% Frâncuşă, 10% Tămâioasă românească).

Există de altfel şi un mic muzeu în care sunt expuse unelte primitive de fabricare a vinurilor şi alte materiale scrise despre vie.

La Cotnari vizitatorii se pot bucura de degustări de vinuri alături de tot felul de mâncăruri tradiţionale, tipice zonei.

Aceste resurse pot fi valorificate prin dezvoltarea turismului viticol, care în prezent este slab valorificat. Promovarea unei asemenea forme de turism va fi stimulată şi de punerea în practică a unui traseu naţional aflat în prezent în fază de propunere, intitulat „Drumul vinului", un segment al acestuia vizând şi partea de NE a ţării, incluzând şi podgoria Cotnari.

Deleni – amplasată la numai 7 km. de oraşul Hârlău, comuna este renumită pentru calitatea aerului şi a apei, livezile de pomi fructiferi şi viţa de vie, precum şi pentru salba de lacuri. Având în vedere şi prezenţa vestigiilor istorice şi arheologice, putem considera că localitatea prezintă suficiente atuuri pentru a fi dezvoltată ca staţiune de interes local.

În forajul Deleni – Hârlău se găsesc izvoare de apă minerală similare cu cele de la Nicolina. Acestea sunt ape clorosodice si clorocalcice, uşor radioactive, cu o mineralizaţie foarte ridicată.

Satul Pârcovaci din componenţa comunei dispune de izvoare de ape minerale precum şi de un climat favorabil pentru amplasarea în zonă a unui obiectiv sanatorial şi construirea şi amenajarea unor căsuţe de vacanţă destinate curei de reconfortare.

În localitatea Deleni există izvorul „Deleni Fierbătoarea", administrat de R.A. Apemin.

Aerul curat este datorat prezenţei pădurii de pe Dealul lui Holm, cu rolul complex pe care îl are în ameliorarea climatului şi regimului hidrologic al apelor, protecţia solului, precum şi pentru potenţialul turistic şi de agrement. Prezenţa pădurii a influenţat pozitiv mediul menţinând şi conservând cât mai aproape de starea naturală multe din componentele acestuia. Pădurile ce se extind din zona Hârlău pot fi valorificate prin realizarea unor spaţii de cazare de tip camping /căsuţe de vacanţă precum şi a unor unităţi de alimentaţie publică în vederea dezvoltării turismului de agrement şi sfârşit de săptămână precum şi a turismului de tranzit, având în vedere proximitatea faţă de artera rutieră DN 28B. Ele sunt completate de importante suprafeţe ocupate de vii şi livezi.

În afară de prezenţa apelor minerale şi a masivelor împădurite dintre obiectivele turistice naturale mai pot fi menţionate:

– două parcuri dendrologice în localitatea Maxut:

• Domeniul Ghica Polizu de 1,5 ha;

• Domeniul Ghica (Spitalul de copii Deleni) cu suprafaţa 3,50 ha.

– parc de agrement la cota 518 m pe Dealul lui Holm în localitatea Poiana;

– lac pentru pescuit sportiv în localitatea Poiana.

Ca mărturie a bogatului trecut istoric stau numeroasele vestigii istorice şi de arhitectură care conferă zonei un plus de atractivitate. Dintre acestea pot fi menţionate: Ansamblul Curţii Boiereşti (Feredeni), Ansamblul Cantacuzino-Deleanu (Deleni), Hanul din

sec. XVIII (Deleni) şi Schitul Lacuri (Schitul Deleni-Sihăstria) din Codrul Delenilor cu Biserica Sfântul Nicolae (Deleni).

La acestea se adaugă şi practicarea meşteşugurilor, respectiv vase din ceramică neagră de la Deleni.

Toate acestea presupun rezolvarea unor probleme prioritare. Pe de o parte, este vorba de accesibilitate, ceea ce impune dezvoltarea căilor de acces (DJ 281 Belceşti – Bahlui, DC 144 Bahlui – Cotnari, DC 135 Cotnari – Horodiştea) şi dezvoltarea accesibilităţii către zona Cucuteni – Băiceni, relativ izolată în prezent datorită stării precare a drumurilor.

Pe de altă parte este vorba de starea infrastructurii de cazare. În prezent baza de cazare este alcătuită dintr-un hotel amplasat la Hârlău (44 de locuri), o cabană (16 locuri), 12 căsuţe (24 locuri) la Poiana-Deleni şi un camping la Deleni. Pe lângă acestea se propune şi construirea şi amenajarea unui sat de vacanţă precum şi amenajarea de terenuri de joacă pentru copii şi terenuri de sport în scop de agrement.

Inexistenţa şi/sau starea proastă a spaţiilor de cazare poate fi într-o oarecare măsură compensată prin dezvoltarea agroturismului, respectiv crearea unor pensiuni turistice, agroturistice şi clasificarea acestora pentru a putea fi incluse în circuitul turistic.

ZONA STRUNGA – MICLĂUŞENI – TREI IAZURI – MIRCEŞTI

Zona atrage atenţia îndeosebi datorită potenţialului balneoclimateric al staţiunii Strunga. Valorificarea presupune în primul rând atragerea de resurse financiare în vederea dezvoltării unei baze moderne de tratament pe principiul „totul sub acelaşi acoperiş" şi a dotărilor în scop terapeutic, în prezent inexistente.

Singura staţiune de tratament balneo-climateric din regiune necesită amenajarea unor spaţii de cazare corespunzătoare. Structura de primire turistică cu funcţiuni de cazare este alcătuită din 6 pavilioane, 7 căsuţe, 2 tabere şi un camping dispunând în total de un număr de 234 locuri la care se adaugă alte 30 de locuri în gospodării particulare.

Din acest motiv, apar ca necesare:

– repararea şi reamenajarea vilelor şi pavilioanelor existente;

– gruparea tuturor modulelor terapeutice în prezent dispersate în staţiune şi comună;

– echiparea cu aparatură completă care să înlocuiască aparatele uzate şi învechite, cu module de balneaţie, de hidrokinetoterapie modernă, sală de gimnastică medicală, fitness;

– amenajarea pădurii limitrofe ca parc balnear.

Datorită prezenţei parcurilor (unul natural de 8,5 ha cu bănci şi umbrare şi unul turistic de 5 ha cu arbori exotici şi seculari) şi a iazului natural, precum şi a amfiteatrului natural Poiana care poate fi amenajat pentru desfăşurarea unor spectacole în aer liber, Strunga poate deveni un important punct de atracţie pentru odihnă şi agrement. La aceasta se adaugă şi existenţa în zonă a altor obiective turistice la Hăbăşeşti şi Fedeleşeni. În acest scop se impune realizarea unor dotări de agrement: motel, sat de vacanţă, club (discotecă, sală de spectacole), terenuri de sport polifuncţionale şi a unor dotări de alimentaţie publică şi comerciale.

Prin amenajări corespunzătoare pot fi valorificate şi izvoarele hidrominerale din localitatea Criveşti – Gura Văii ce prezintă interes balnear.

Complementar turismului de agrement şi în scop balneo-climateric poate fi promovat şi turismul cultural prin valorificarea obiectivelor cu valoare istorică şi arhitecturală, respectiv Palatul Miclăuşeni,



Castelul Sturdza de la Miclăuşeni.
Foto Cornelia Grigoriu

casa muzeu a lui Vasile Alecsandri, prin semnalizarea lor corespunzătoare şi includerea lor în trasee cu caracter cultural (spre exemplu Tg Frumos Strunga Miclăuşeni Mirceşti) Se poate amenaja la Mirceşti o tabără (chiar o taberă tematică, cu caracter literar) pentru elevi având în vedere prezenţa cadrului natural deosebit (Lunca Mirceşti, parcurile dendrologice) şi a altor obiective antropice din zonă.

Pentru dezvoltarea zonei se impune construirea

unui complex hotelier balnear,

hotel de trei stele (capacitate de cca 200 locuri),

restaurant cu salon clasic, salon cu specific, bar de zi,

motel (60 80 de locuri) cu restaurant,

sat de vacanţă şi camping cu toate dotările de agrement (club, ring de dans, terenuri de sport) şi comerciale

Tot în scop de agrement se impune dezvoltarea punctului turistic Trei Iazuri situat pe DN 28 în apropiere de Strunga, care să asigure pe lângă locuri de cazare (motel cu restaurant cu specific pescăresc) pentru turişti şi posibilităţi diversificate de divertisment (amenajarea luciilor de apă pentru pescuit şi sporturi nautice, terenuri de sport, discotecă, terasă)

Zona poate fi mai bine pusă în valoare şi prin includerea ei într o serie de trasee de genul

Strunga Miclăuşeni Mirceşti Codrii Paşcanilor,

Strunga Tg. Frumos Iaşi (retur),

Strunga Tg Frumos Ruginoasa Paşcani Tg. Neamţ Vânători Neamţ (retur)

ZONA DOBROVĂŢ

Localitatea poate fi dezvoltată ca punct de atracţie pentru turişti având în vedere existenţa obiectivelor turistice naturale şi antropice necesare pentru îndeplinirea de funcţii turistice complexe (religios, sportiv, odihnă şi recreere, agrement, agroturism) Aceasta în condiţiile care se asigură spaţiile de cazare (întrucât lipsesc în prezent) În acest sens se propune construirea în zonă a unui han turistic cu restaurant, terase şi club de distracţii, precum şi a unei cabane de vânătoare

Problema spaţiilor de cazare poate fi parţial rezolvată şi prin dezvoltarea în zonă a agroturismului, care ar contribui la sporirea farmecului regiunii, mai ales că aici continuă să se practice meşteşugurile tradiţionale (ţesutul covoarelor, pielărie, blănărie etc) care pot fi valorificate prin comercializarea obiectelor artizanale şi participarea la târguri şi expoziţii locale sau naţionale

Pădurea reprezintă o importantă resursă naturală a comunei, atât pentru produsele pe care le oferă (resurse forestiere, cinegetice ş a) cât şi pentru rolul complex pe care îl are în ameliorarea climatului şi regimului hidrologic al apelor, protecţia solului, precum



Mănăstirea Dobrovăţ

şi pentru potenţialul turistic şi de agrement. În afară de aerul curat, ca factor natural de cură, zona poate fi promovată şi pentru efectuarea de drumeţii. Amplasată pe drumul judeţean 241 între Pietrărie şi comuna Dobrovăţ, face legătura cu zona Bucium – Repedea – Poieni la nord şi cu zona Bârnova – Dumbrava la sud, prin pădurea Dobrovăţ. Prezenţa rezervaţiilor forestiere şi a pârâului Dobrovăţ oferă posibilitatea practicării vânătorii şi a pescuitului.

Cadrul natural deosebit de plăcut este completat de obiective antropice, respectiv Mănăstirea Dobrovăţ. Aceasta a fost ridicată în anul 1503 de domnitorul Ştefan cel Mare şi este valoroasă istoric şi artistic. Interiorul a fost pictat pe un fond albastru de Voroneţ la anul 1529, în timpul lui Petru Rareş.

ZONA PAŞCANI – MOŢCA

Zona prezintă potenţial pentru dezvoltarea

– **turismului de tranzit**, important nod de cale ferată aflat pe axele de penetraţie spre Iaşi, Carpaţii Orientali, Bucureşti, Delta Dunării, Marea Neagră, situat în apropiere de DE 20, oraşul Paşcani şi-ar putea spori funcţia turistică prin amenajarea corespunzătoare a spaţiilor de cazare, îmbunătăţirea calităţii şi diversificarea serviciilor oferite.

În prezent, municipiul Paşcani dispune de un singur hotel. În plus, este necesară şi echiparea cu dotări turistice şi de agrement, atât în cadrul oraşului, cât şi în vecinătatea acestuia, respectiv Moţca şi Ruginoasa. În afara spaţiilor de cazare de tip camping pot fi amenajate în aceste zone unităţi comerciale pentru desfacerea produselor agroalimentare şi artizanale precum şi de service şi PECO,

– **turismului de agrement** şi de **sfârşit de săptămână** prin amenajarea şi dotarea corespunzătoare a spaţiilor de cazare şi unităţilor de alimentaţie publică din zonele împădurite de la Moţca (Codrii Paşcanilor) precum şi de pe culoarul Siretului, lacul Blăgeşti, acumularea Paşcani,

– **turismului cultural** – prin semnalizarea corespunzătoare şi promovarea obiectivelor turistice naturale şi antropice din zonă, îndeosebi prin includerea lor în cadrul unor trasee cu diferite tematici.



Palatul Iordache Cantacuzino-Paşcanu de la Paşcani. Foto: Corneliu Grigoriu

ZONA MĂDÂRJAC – SINEŞTI

Zonă împădurită, deosebit de pitorească, ce poate constitui un important punct de atracţie pentru turişti. Dintre obiectivele turistice pot fi menţionate:

Obiectivele naturale:

– de interes naţional: Pădurea Frumuşica (97,30 ha);

– de interes local: Rezervaţia forestieră Gheorghiţoaia (202,3 ha).

Obiective antropice:

– de interes local;

– Biserica Adormirea Maicii Domnului a fostului schit 1785 (sat Mădârjac).

Valorificarea potenţialului zonei presupune identificarea surselor de finanţare necesare pentru amenajarea zonei prin racordarea şi modernizarea căilor de acces şi construirea de spaţii de cazare (motel şi căsuţe de vacanţă) şi a unităţilor de alimentaţie publică, întrucât acestea nu există în prezent Într-o etapă următoare se impune şi valorificarea nămolurilor de aici.

ZONA VICTORIA

Aflată pe traseul dinspre punctul vamal Sculeni, zona poate fi amenajată nu doar ca punct de tranzit, dar şi în scop de agrement prin punerea în valoare a **obiectivelor naturale** (Pădurea Icuşeni şi balta Teiva Vişina) precum şi a **monumentelor istorice** (Biserica Sfântul Nicolae 1830 – sat Luceni, Biserica Sfântul Nicolae 1825 – sat Sculeni).

La vest de satul Victoria, în dreapta râului Jijia se află un foraj ce debitează apă minerală puternic sulfuroasă. Forajul este dispus în câmpia Jijiei inferioare în apropiere de Dealul Stânca şi Cotu lui Ivan. Apa minerală provenită din foraj, prin compoziţia chimică şi proprietăţile organileptice se aseamănă cu apele de la Drânceni (jud. Vaslui), situate în apropierea râului Prut şi cele de la Nicolina – Iaşi. Pe firul de scurgere a izvorului se formează un nămol negru, asemănător celui din staţiunea Nicolina. Din aceste motive, se propune amenajarea în viitor a unei micro-staţiuni balneare de interes local.

Pentru promovarea zonei în scop de agrement se poate amenaja plaja în spaţiul dintre foraj şi râul Jijia şi un debarcader pe malul râului.

În apropiere, în comuna Golăieşti, se poate vizita şi Punctul muzeal „Ionel Teodoreanu", inaugurat la 20 mai 2016, de Muzeul Naţional al Literaturii Române Iaşi, satul Medeleni, care a dat denumirea cunoscutei trilogii a lui Ionel Teodoreanu, aflându-se la 7 km de distanţă de Golăieşti.

LUNCILE RÂURILOR SIRET ŞI PRUT – se impune găsirea unor soluţii de realizare a unor investiţii pentru dotări (campinguri, baze de agrement şi sport, alimentaţie publică) prin care să se exploateze cadrul natural deosebit (punerea în valoare a peisajelor) precum şi pentru asigurarea unor condiţii propice pentru practicarea pescuitului şi vânătorii, organizarea unor competiţii sportive cu acest profil.

Amenajările turistice din zona Luncii Prutului trebuie să ţină cont şi de faptul că arealul este declarat zonă de interes naţional (de valoare excepţională).

Mircea COLOȘENCO

Procesul Caion-Caragiale

„Pentru faptă răsplată și năpastă pentru năpastă”

Sunt ultimele cuvinte pe care le rostește Anca – eroina dramei *Năpasta* de Ion Luca Caragiale –, la căderea cortinei (Premiera, 8 februarie 1890, Teatrul Național București), piesă lăudată, dar și criticată: „o adevărată năpastă a dramei”.

În limbajul curent, cuvântul *năpastă* înseamnă „mare nenorocire, pacoste, acuzație, calomnie”, trăgându-se dintr-un termen slav cu sensul de *bir/ tribut*, în evul mediu, plătit obligatoriu în bani de locuitorii unei așezări în contul fugarilor înregistrați anterior de Vistierie.

De la *Procesul Caion-Caragiale* desfășurat, în București, în două instanțe, în anul 1902, Primăvara (12 martie) și Vara (11 iunie), supranumit „Procesul calomniei”, în care s-a pus problema plagiatului dramei *Năpasta*, mai întâi după un autor plăsmuit, apoi după lucrarea *Puterea întunericului*, Caion fiind apărat la recurs de patru avocați, balanța Zeiței Dreptății (legată la ochi) înclinându-se când într-o parte, când în cealaltă, sentințele ajungând divergente, „năpasta” a căzut pe amândoi împricinații. Căci de la articolul semnat cu pseudonim (Podeanu), titrat *Răstignirea lui Caion* („Moftul Român”, nr. 5, 29 aprilie 1901, p. 6, rubrica „Tribuna liberă”, cu o notă: „Redacțiunea nu răspunde de cuprinsul acestei rubrici”), s-a declanșat procesul în instanță și nu în presă, Caragiale neasumându-și responsabilitatea publicării zeflemelei, deși el era proprietar-director al revistei.

Tratatele de istorie a literaturii române, biografiile/ monografiile dedicate vieții/ operei lui Ion Luca Caragiale nu prezintă însă adevărata față a lucrărilor de *facto et de jure*, ci îl protejează pe marele scriitor, în dauna preopinentului, în numele artei sale literare geniale, de parcă, în ceea ce îl privește ca om în societate, nu ar fi fost supus greșelilor de fiecare zi!

Textele selectate de noi din presa timpului și antologate într-un *corpus documentarum*, asemenea altei antologii cuprinzând materiale publicate pe tema *Delictul literar: imitație, copie, plagiat. Istoria negativă a literaturii române. 1882-1937* (Editura Timpul, Iași, 2011, 404 p.), încearcă să elucideze miezul faptelor de acum o sută zece ani, actualizând mărturisirea marelui dramaturg inserată într-un cotidian:

„D. Caragiale nu va face recurs contra hotărârei Curței cu jurați, deoarece dsa crede că scopul pe care l-a urmărit, dându-l în judecată pe d. Caion, a fost atins. Dsa a voit să stabilească, într-o dezbatere publică, cum că d. Caion, acuzându-l de plagiat, nu avea nicio dovadă în sprijinul acestei acuzări, că deci această acuzare a fost nefundată. Aceasta s-a stabilit. A obține o condamnare a dlui Caion nu putea fi în intențiunea dlui Caragiale, deoarece urmările ei ar fi fost prea disproporționate față de greșeala comisă!” („Ultime informațiuni”, în „Adevărul”, XV, nr. 4622, 12 iun. 1902, p. 3)

Cotidianul în discuție era condus de Constantin

Mille (alias Emilian), bun prieten al scriitorului și, în același timp, echidistant, iar luările de poziție ale lui B. P. Hasdeu și Nicolae Iorga (după ambele instanțe), la fel de echilibrate/ nevitriolante.

Cât privește plagiatul nuvelei *Kir Ianulea* (după Nicolo Machiavelli) relevat de Romulus Dianu, tratatele de istorie a literaturii române au amuțit *in corpore*.

Nici în jurul plagiatelor *Năpastei* și a *Făcliei de paște*, în lumea Parisului – orașul luminilor, aceleași tratate și biografii, dincolo de prezentarea lor în presa timpului, n-au rupt tăcerea! Mai ales că era vorba și de drepturile de autor...

În continuarea falsificării adevărului despre „Procesul calomniei", cu Caion căzut în dizgrația tuturor istoricilor literari români, asemenea distinctului poet clasic Al. Macedonski, minciuna și dezinformarea prind viață, în 1972, într-o parodie ridicolă a *Procesului Caion-Caragiale*, după un scenariu al lui Romulus Vulpescu. La peste un sfert de secol de la înscenarea farsei menționate, în 1998, Muzeul Național al Literaturii Române din București reproduce în propria editură atât textele lui Octav Minar, un plastograf dovedit ca mișel, din placheta *Procese celebre* (București, 1924), cât și „Dosarul revizuirii", recte scenariul lui Romulus Vulpescu, însoțit de un „Preambul" de Șerban Cioculescu și „Câteva observații" de Constantin Vișinescu, jurist.

Cu toții au căzut în capcana mistificatorului Octav Minar. Nici unul dintre ei, nici directorul de atunci al Muzeului și Editurii, Alexandru Condeescu, împreună cu muzeografii din subordine nu au ajuns la documentele de arhivă ale procesului din 1902, dar nici la paginile presei timpului, cu sutele de relatări la cald! S-au oprit și au reprodus comentând bâlbâit cele câteva pagini tipărite șiret de Octav Minar, bazându-se pe adevărul denaturat/ escamotat al acestuia... *curat murdar*!

Au reprodus doar momentele din prima instanță a procesului, eludând pe cele din finală, de la recurs, care aplică pecetea: *Caion nevinovat*!

Dar dacă numai în cazul lui I. L. Caragiale ar fi o asemenea secetă de informații pertinente, documentate!

Post-scriptum

În realitate, între Ion Luca Caragiale și Constantin A. Ionescu (Caion) a fost o luptă dură, lipsită de menajamente, o luptă între două personalități accentuate, tangențial și nu în principiu pe temei literar, ceea ce ne face să considerăm procesul închis în anul în care comemorăm un secol de la dispariția unui geniu al spiritualității naționale.

Grav este faptul că istoricii literari de anume zestre morală continuă să dea importanță fără sens acestei lupte de cocoși orgolioși. Pe de o parte, nu ține de literatură, pe de cealaltă, nici unul dintre duelişti – din punct de vedere juridic – nu s-a dovedit vinovat.

Păcătuiseră întru vanitate!

Contemporanii celor doi inegalabili oameni de spirit (între ei) au trecut în umbră procesul până la dispariția lui.

Să le urmăm pilda.

... În *Istoria* sa, G. Călinescu, spre cinstea lui de înțelept, pricepând motivația „procesului calomniei" ca pe o răfuială între doi indivizi și nu o chestie literară, nici nu l-a menționat!

Anca VIERU

Calistrat Hogaş, experienţa ieşeană

Contemporan cu junimiştii şi chiar mai vârstnic decât unii dintre aceştia, Calistrat Hogaş nu ajunge să se impună din timpul vieţii ca scriitor. Scrierile sale vor fi publicate într-o revistă de oarecare circulaţie abia în primul deceniu al secolului al XX-lea, iar în volum, după o întreagă serie de peripeţii ori evenimente mai puţin previzibile, opera va fi tipărită doar postum, în anul 1921.

Accidentele biografice, atitudinea faţă de scris, circumstanţele unui veac dominat de instabilitate sunt doar câteva dintre motivele pentru care intrarea în istoria literaturii s-a petrecut în cazul lui Hogaş destul de târziu. Chiar dacă linia discontinuă a carierei sale este vizibilă cu ochiul liber, cert este că printre locurile în care a poposit de-a lungul vieţii, Iaşul ocupă una dintre poziţiile definitorii pentru întreaga sa activitate de scriitor. La Iaşi şi-a pus bazele culturii, s-a instruit în adevăratul sens al cuvântului, tot la Iaşi a fost numit profesor şi recunoscut pentru calităţile sale didactice, dar mai ales, în Iaşi, datorită prieteniei scriitorilor ieşeni va fi simţit impulsul interior de a se întoarce încrezător la uneltele scrisului. Altfel spus, Iaşul preface omul Hogaş în scriitorul de mai târziu.

Primul contact cu capitala Moldovei se petrece în viaţa acestuia destul de devreme, în 1860, odată cu înscrierea sa la gimnaziu. La numai un an după unire, urbea Iaşului i se înfăţişează noului şcolar ca un ţinut al contrastelor, plin de note discordante, cu un aspect arhaic şi compozit, nu departe de evocările lui Alecsandri ori Alecu Russo. Viitorul scriitor avea să fie primit ca „stipendist” la Gimnaziul Central al Academiei Mihăilene. Trebuie să spunem din capul locului că instituţia nu era întocmai o Academie. Numele pretenţios îi fusese dat la înfiinţare de domnitorul Mihail Sturdza din dorinţa de a-i oferi un aer neîndoielnic distins prin integrarea unor discipline speciale precum filosofia, matematicile superioare şi limbile străine. Cu toate acestea, din tot acest gran



dios proiect, Academia Mihăileană s-a ales în cele din urmă mai mult cu titulatura răsunătoare. Anul 1860 este anul în care, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, Academia se va divide în două centre școlare: Universitatea din Iași și Liceul „Național". Localul școlii se afla lângă biserica Tălpălari în două clădiri dispuse față în față și unite pe deasupra străzii printr-o pasarelă, un „neverosimil *ponte dei sospiri* al școlarilor", cum îl numește Vladimir Streinu, rămas până la sfârșitul secolului ca o ciudățenie arhitectonică a capitalei moldovene.

Deși Hogaș va mărturisi mai târziu că în această perioadă și-a pus bazele unei consistente culturi literare, citind deopotrivă din clasici și din moderni, nu putem garanta că lucurile s-au petrecut întocmai. Abia în 1863 Titu Maiorescu, noul director, organizează pentru uzul elevilor o colecție de cărți care priveau doar materiile de studiu. Din treizeci și șase de volume, cât cuprindea această modestă bibliotecă, douăzeci și nouă erau cărți „școlastice", iar la încheierea studiilor lui Hogaș biblioteca se afla tot la începuturile sale. Nici starea bibliotecii universitare nu era una mai prosperă. În aceste condiții, suntem îndreptățiți să avem rezerve cu privire la posibilitatea de a cunoaște marile capodopere universale, dacă în acea perioadă biblioteca era aproape inexistentă. Mult mai importantă trebuie să fi fost programa de învățământ care reprezenta atunci un instrument de cultură foarte serios. Așadar, particularitățile spiritului literar al lui Hogaș nu prea se justifică în lecturile personale ori accidentale ale acestuia, ci mai degrabă în forma de învățământ de bază bine articulat.

Deși departe de casă, adolescentul Hogaș nu se va simți în centrul Moldovei un înstrăinat. Dimpotrivă, printre colegii de liceu, A.D. Xenopol, Al. Lambrior, V. Conta, C. Dimitrescu și G. Panu, scriitorul de mai târziu descoperea nu doar o caldă colegialitate, ci și ocazia de a lega prietenii pe care le va păstra toată viața. O caracterizare făcută de T. Maiorescu, în calitate de director, elevilor propuși pentru premiere, îl menționează pe acesta ca proaspăt absolvent de clasa a treia alături de colegul Al. Lambrior: „a patra mențiune onorabilă a clasei sale, însă purtarea ar trebui să fie mai bună". Înfățișarea școlarului Hogaș nu era, în ochii celorlalți, una dintre cele mai agreabile. Mult prea scund, cu fruntea și tâmplele acoperite până la refuz de părul castaniu, „cu nasul oarecum strivit, deși nu lat, făptură de viitor om urât – s-ar fi zis – de n-ar fi iluminat-o, de sub sprâncenele frânte malițios, ochii sclipitori ai protoierului". Nu e de mirare că directorul internatului, Zaharia Columb, îl va porecli „momițoiul" „căci prima impresie pe care o lăsa chipul său era de puiandru piticoid ieșind la lumină din hățișul părului". Amănuntul anecdotic ni-l oferă însuși Hogaș, mult mai târziu, probabil la Durău, unde rememorează alături de Gh. Panu vremurile de altădată. Dar ce valoare mai puteau avea detaliile fizionomice, dacă acest „momițoi" învăța cu tragere de inimă, iar colegii îl apreciau drept un versificator al clasei? Încercările lirice le va clasa peste ani, printre rătăcirile adolescenței: „Eram pur și simplu poetul clasei și făceam admirabile și admirate poezii, pe care, mai târziu, le-am aruncat în foc ca fiind niște monumentale prostii".

Interesul pentru noile tendințe în gândire, printre care se număra la acea vreme și scientismul veacului, depășește cu mult cercul închis al oamenilor de cultură, pentru a cuprinde întreaga societate, inclusiv pe cei aflați pe băncile școlilor. Ceasurile petrecute între colegi se transformau adesea în adevărate polemici de natură filosofică, religioasă ori politică. De pildă, subiecte incitante precum „nemurirea sufletului, existența lui Dumnezeu, autenticitatea minunilor, învierea morților" constituiau tema explozivă de con-

troversă a acestor juni combatanți, culminând în cele din urmă cu o încăierare pe măsură. Iar ca picanteria anecdoticului să fie gustată până la capăt, se pare că din mâinile lui Hogaș toți adversarii „ieșeau... cu părul vâlvoi și cu spetele darabană", iar Panu, ca să-și sporească puterile fizice, „își lăsa ca prevedere să-i crească unghiile nemăsurat de lungi și când la unghiile lui mai adăuga și iuțeala extraordinară pe care o avea în toate mișcările... trebuiai numaidecât să tăgăduiești existența lui Dumnezeu".

La finele cursurilor gimnaziale, în 1867, tânărul Hogaș este declarat absolvent cu distincția *Cum laude,* cu dorința firească de a se înscrie la cursurile Universității ieșene, alături de colegii săi, Al. Lambrior și Gh. Panu. Cu toate acestea, când își va rememora începuturile studenției sale, Hogaș le va plasa abia în anul 1868. În realitate, se va înscrie la Universitate în anul 1867 și tot în același an își va începe studiile obținând bursa solicitată la un interval de câteva luni de la începerea cursurilor.

Din evocările lui Hogaș, șederea pe perioada studenției s-ar fi petrecut într-o chilie călugărească de la Mitropolie, iar neajunsurile materiale resimțite în cele câteva luni de întârziere a bursei îl vor determina pe acesta să publice în „Curierul" un anunț în care își făcea publică dorința de a oferi „preparațiuni în particular de limba română, franceză și latină". Nu putem cunoaște cu fermitate dacă acest anunț a dat într-adevăr rezultatele scontate. Se pare că Hogaș a reușit totuși o perioadă să-și acopere prin meditații câteva mese pe săptămână.

Episodul studenției lui Hogaș va coincide cu perioada în care se înființează gimnazii în mai toate reședințele de județ din Moldova. Prin urmare, se scoteau la concurs numeroase catedre, care puteau fi ocupate deopotrivă de licențiați și studenți. Așa se face că, după doi ani de studenție, tânărul Hogaș, îndeplinind toate prevederile cerute de lege la acel moment, se va prezenta la concurs și va obține astfel un post de profesor la gimnaziul din Piatra-Neamț. Odată cu debutul carierei didactice, acesta va lăsa în urmă nu doar Iașul formației sale intelectuale, studii universitare nefinalizate, dar, poate cel mai important, avânturile sale scriitoricești. Dar dincolo de toate pribegiile sale, Iașul capătă pentru activitatea sa de scriitor o valoare incontestabilă. Hogaș va întâlni aici un climat literar care va reprezenta un evident stimulent pentru creatorul literar. În orașul studenției sale, prietenii, în frunte cu A. D. Xenopol îi propun lui Hogaș să țină conferințe în cadrul grupărilor culturale ieșene. Prezența unui asemeni personaj interesant la tribuna din aula universității nu avea cum să nu trezească entuziasmul auditoriului.

Șederile la Iași vor fi prilejuite cel mai des de activitatea sa profesorală. Hogaș va fi mutat la Iași la începutul anului școlar 1880-1881 ca profesor de istorie la școala normală „Vasile Lupu", în 1899 ca profesor la Liceul Național din Iași și la liceul „C. Negruzzi", în 1905 ca director la Liceul Negruzzi și ca profesor la Institutul Humpel. Din mărturisirile foștilor elevi de la Liceul Internat, figura profesorului Hogaș nu era una care să poată fi trecută ușor cu vederea. Trăsăturile distinctive, bonomia, suplețea intelectuală dar și o fascinantă prezență de spirit fac din acest profesor un personaj cu totul aparte. Elevul Cezar Petrescu îl vedea ca un „pitoresc și bărbos haiduc", „cu o pelerină vastă de conspirator, cu o pălărie de calabrez și cu operele clasicilor latini și elini în buzunar". Pe de altă parte, cât timp funcționează la catedra de la Liceul Internat, scriitorul are ocazia să se facă cunoscut și apreciat de colegii de catedră dintre care făcea parte și viitorul critic G. Ibrăileanu. Nu mai puțin semnificativ este faptul că absolvenții Liceului Internat, care au intrat mai târziu în istoria culturii

românești, precum Iorgu Iordan, D. Gusti, Cezar Petrescu, Demostene Botez, Ionel Teodoreanu, Mihai Ralea, l-au avut profesor și pe Calistrat Hogaș.

În anul 1906, an în care Hogaș demisionează de la Liceul Internat, o impunătoare publicație literară se afla la început de drum. Este vorba de „Viața românească", în paginile căreia i se vor retipări amintirile de drumeție apărute înainte în revista „Asachi" și „Arhiva". În felul acesta, scriitorul începe să intre în atenția cercurilor literare. Recunoașterea o va căpăta mult mai târziu. Chiar dacă revista „Viața românească" îi va susține talentul literar, scrierile sale intră greu în circulație. În climatul revistei, confrații îl prețuiesc nu doar ca artist literar, dar și ca spirit original. Se nasc astfel frumoase prietenii, dar și o formă de comunitate literară. În atmosfera de redacție a „Vieții românești", Topîrceanu reține una dintre aparițiile lui Hogaș: „venea cuconul Calistrat Hogaș, cu figura lui jovială de faun, să ne mai citească un capitol homeric despre borșul cu chitici și călătoriile lui prin munții Moldovei". Printre contemporani, Hogaș părea un povestitor fascinant și plin de vervă, încât întâlnirea cu „autorul drumurilor de munte" constituia nu de puține ori, un punct de atracție pentru unii dintre aceștia: „au venit la Iași d-nii Vlahuță și Caragiale, care, aseară la masă, au vorbit foarte mult și cu mari laude despre dl. Hogaș". Hogaș manifestă o predispoziție pentru tot felul de aluzii, farse ori jocuri ironice, iar colegii de la „Viața românească" îi fac pe plac, mimându-i felul de a fi și adresându-se în scrisori cu următoarele apelative: „Bătrânule Fakir și delicioasă scrumbie", „Ilustrule Belezis și grațioasă balenă", „Ilustrule Ahasversus și somnorosule morun", „Drăgălașă Giocondo și frumoasă Fiammeta". În anii cât a stat la Iași, se statornicise obiceiul ca în vacanțele de vară să călătorească alături de cei de la „Viața românească" spre pitoreștile mănăstiri din ținutul Neamțului.

Spre sfârșitul vieții, Hogaș se simțea urmărit de un permanent nenoroc. După ce ratează premiul Academiei, un alt eveniment cu totul neașteptat avea să îl deziluzioneze. Un incendiu distruse localul redacției „Vieții românești" împreună cu depozitul de cărți și manuscrise, printre care se număra și volumul lui Calistrat Hogaș, *Pe drumuri de munte*. Drept compensație morală, cei de la redacția revistei vor decide să facă cunoscute „acele bucăți din volum care n-au apărut în paginile revistei". În așa fel, se presupunea că cititorii care vor avea numerele complete vor putea parcurge întreaga operă a scriitorului. Gestul nu avea cum să cântărească prea mult în ochii scriitorului. Îi rămânea atunci aspirația la o posibilă recunoaștere postumă.

În reconstituirea traseelor biografice hogașiene, lumea Iașului va ocupa mereu o poziție de frunte. Întâlnind aici un adevărat ferment cultural, susținerea și aprecierea din partea celor de la „Viața românească", Hogaș va putea să-și dezvolte dezideratele sale în materie de literatură. Cu alte cuvinte, Iașul îi va dărui omului Hogaș o conștiință de scriitor.

Bibliografie:

Ștefan Cazimir, *Alfabetul de tranziție*, Editura Humanitas, București, 2006

Constantin Ciopraga, *Calistrat Hogaș*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1960

Valentin Ciucă, *Pe urmele lui Calistrat Hogaș*, Editura Sport-Turism, București, 1981

Sidonia Hogaș, *Tataia: amintiri din vieața lui Calistrat Hogaș*, Editura Tipografia și Legătoria de cărți Lumina, Piatra-Neamț, 1940

Vladimir Streinu, *Calistrat Hogaș*, Editura Tineretului, București, 1968

Maria DANILOV

Pe urmele bibliotecii lui Paul Gore

Puţine sunt acele biblioteci din Basarabia secolului al XIX-lea ale căror colecţii au ajuns intacte până în zilele noastre. Informaţiile istorice asupra colecţiilor de carte din bibliotecile de altădată sunt cunoscute doar fragmentar, prin mijlocirea unor eventuale registre-catalog descoperite şi/sau redescoperite printre documentele risipite în arhive. N-a ajuns până azi nicio colecţie integrală de carte din bibliotecile boiereşti de altădată. Şi mai puţine sunt cărţile ajunse din colecţia unor biblioteci publice sau private. Ce avem astăzi în patrimoniul bibliofil din marile biblioteci ale lui Alexandru Hâjdeu, Constantin Stamati, Dimitrie Govdelas, Constantin Tufescu, Alexandru Cotruţă, Olga Catargi, Nicolae Casso, Pavel Leonard, Ştefan Gonata, Ion Suruceanu, Petre Draganov, Gheorghe Bezviconi, Ioan Pelivan, Ştefan Ciobanu sau Paul Gore. Se mai păstrează ceva? Nu o spunem deloc ca o consolare, deşi avem şi unele excepţii în acest sens: cărţile din biblioteca contelui Alexandru Sturdza (1791-1854), transferate în anii 1970-1971, de la Biblioteca Universitară „I. Mecinikov" din Odesa. Este vorba numai de o mică parte a acelei impunătoare colecţii de carte din biblioteca neamului sturdzeştilor (203 titluri), cuprinse între anii 1636 şi 1846 şi care a fost adunată în câteva generaţii încă de pe timpul domniei lui Vasile Lupu[1]. De asemenea, putem vorbi despre cărţile din biblioteca lui Paul Gore (1875-1927), care actualmente se păstrează în patrimoniul Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu" Iaşi. Biblioteca lui Paul Gore (6.456 volume) – o parte doar – a fost cumpărată de Fundaţia „Regele Ferdinand" din Iaşi (anii '30 ai secolului al XX-lea), ulterior însă a fost dispersată, cărţile ajungând în diferite colecţii publice sau particulare.

Paul Gore (1875-1927), personalitate de excepţie în istoria culturală a Basarabiei „sub ruşi", a fost printre puţinii basarabeni care a reuşit să adune o impunătoare colecţie de carte românească. Dincolo de condiţiile unui aspru regim de cenzură (indiferent de locul de apariţie, or limba scrierii, din perspectiva cenzurii imperiale – toată cartea tipărită sau intrată în Basarabia era supusă cenzurii), Paul Gore reuşeşte, totuşi, să învingă oprelіştile ţariste şi să procure cărţi de la Iaşi sau Bucureşti. A întreţinut o permanentă şi benefică colaborare culturală cu Ioan Bianu, bibliotecarul Academiei Române, ceea ce a creat o posibilitate unică să-şi completeze colecţia cu cele mai noi apariţii ştiinţifice din spaţiul românesc.

În urma cercetărilor întreprinse asupra surselor documentare cu privire la istoricul bibliotecii lui Paul Gore *(Referatul asupra conţinutului bibliotecii,* martie 1932) s-a constatat că bogata colecţia adunată cu atâta râvnă şi dragoste în câteva generaţii cuprindea cărţi ruseşti – 2.530, cărţi româneşti – 2.240, cărţi franceze, germane, italiene – 204. Cât după „materie, cărţile se pot împărţi: istorice – 1.568; literare – 540; dicţionare, enciclopedii – 176; juridice, codice, jurisprudenţă – 610; calendare – 13; cărţi de artă – 27; re-

viste diferite – 72" [2]. O bună parte o alcătuiau „cărți politice, bisericești, de științe naturale, geografie, medicină, filologice, sociologie, filosofie etc.". De asemenea, s-a păstrat inventarul acelei impresionante biblioteci, în cel puțin două exemplare, unul la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" Iași, celălalt la Arhivele Naționale din București, din care desprindem existența a 5014 (titluri) sau 6.456 de volume[3].

Există în istoricul bibliotecii lui Paul Gore o mulțime de probleme cu totul principiale, care nu pot fi elucidate altfel decât prin investigații de durată. Cea mai complicată problemă ține totuși de identificarea cărților și a documentelor din fondul (arhiva) *Paul Gore*, aflate în colecțiile BCU „Mihai Eminescu" din Iași (Sediul Central și Filiala de Istorie). Încercarea noastră se înscrie, mai degrabă, în perspectiva de abordare critică a stadiului de cunoaștere în care se află problema de identificare și/ sau recuperare a surselor cu privire la colecția *Paul Gore*. Avem, de fapt, mai multe întrebări și mai puține răspunsuri. Identificarea unor titluri din fondul *Paul Gore* a fost posibilă numai datorită faptului că înregistrările bibliografice din catalog cuprind însemnări, precum: *„Donația Paul Gore"*, *„Lucrarea prezintă ex-libris Paul de Gore"*, *„Provine din biblioteca lui Paul Gore"*, *„ex-libris etichetă «Paul de Gore. Basarabia»"* și altele. Ar trebui să precizăm că există și înregistrări bibliografice, în cadrul cărora nu au fost consemnate, în momentul catalogării, astfel de informații, deși ele sunt trecute pe cărți. Absența acestor însemnări pe fișele de catalog îngreunează (sau face aproape imposibilă) identificarea tuturor publicațiilor din arhiva Gore în depozitele de carte ale BCU Iași (Sediul Central și Filiale). Amintim în context că unele lucrări rare și prețioase, cu ex-libris „Paul Gore", au fost identificate și consemnate de reputatul cercetător Martin Bodinger, în 1976, în catalogul de colecție a cărții vechi românești[4]. De asemenea se cere subliniat efortul lui Liviu Papuc, care a depistat nu mai puțin de 12 modele de ex-libris prezent pe exemplarele din colecția Paul Gore[5].

Printre exemplarele din colecția BCU „Mihai Eminescu" din Iași se păstrează valori bibliofile care cu toată certitudinea pot fi atribuite cu calificativul de carte veche și rară: [Polikarpov, Feodor], *Dictionarium trilingue hoc est dictionum slavonicarum graecarum et latinarum thesaurus...*, (Moscova, 1704); *Бантыш*-Каменский Д.Н. *Путешествие в Молдавию, Валахию и Сербию/* Bantyš-Kamenskij, Dmitrij Nikolaevič, *Putešestvie v' Moldaviju, Valahiju i Serbiju* (Moskva, 1810); *Psaltire* (Brașov, 1816); *Alcătuirea ponturilor* (Chișinău, 1819); Dimitrie, Cantemir, *Scrisoarea Moldovei* (Mănăstirea Neamț, 1825); Mihail, Kogălniceanu, *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques Transdanubiens* (Berlin, 1837); manuscrise: Paul. Gore, *Carnet de însemnări* (Chișinău [?] 1892); conține note diverse, încercări de traducere din scriitori ruși și români; mape speciale cu scrisori, acte imprimate, broșuri, jurnale și alte însemnări mărunte rămase de la Paul Gore (Chișinău, 1906-1923). Valoarea acestora este inestimabilă în raport cu cartea de patrimoniu care a supraviețuit timpului și terorii istoriei în această latură a Țării cuprinsă între Prut și Nistru. O analiză temeinică asupra acestor volume din biblioteca lui Paul Gore ne lipsește. Studiile, însă, nu vor întârzia să apară din momentul în care va fi cercetată acea parte

a colecţiei de carte din biblioteca lui Paul Gore ce se păstrează în patrimoniul Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu" din Iaşi. Sarcinile de cercetare ce decurg din aceste consideraţii presupun o muncă sistematică, o muncă orientată prioritar spre identificarea şi valorificarea surselor istorice autentice în scopul reconstituirii istoricului acestei biblioteci boiereşti basarabene. Sunt motive să constatăm că multiplele probleme ce ţin de istoricul bibliotecii lui Paul Gore rămân în continuare o tematică încă foarte puţin cercetată sub aspectul restituţiei documentare a surselor. Fără îndoială, cărţile adunate cu atâta jertfire în cursul a două generaţii (tatăl şi fiul) pot fi considerate adevărate valori patrimoniale, nu numai în contextul istoriei cărţii din Basarabia sau despre Basarabia „sub ruşi", ci într-un context mult mai larg al istoriei cărţii româneşti şi străine (despre români).

(*Maria Danilov este beneficiar al Programului de Burse „Junimea" și Rezidențe de cercetare științifică privind istoria și viața culturală a Iașului, ediția a II-a, 2015 – inițiativă a Muzeului Național al Literaturii Române Iași.*)

[1] *Cărți din biblioteca contelui Alexandru Sturdza în colecția BNRM*. Catalog alcătuit de Ștefan Lupan și Veronica Cosovan, Chișinău, 2012, 88 p. (Toate exemplarele din biblioteca lui Alexandru Sturdza sunt însoțite de ex-libris sub formă de ștampilă cu text imprimat în rusește: „Стурдзовская библиотека/ Biblioteca Sturdza". Cea mai veche tipăritură inclusă în catalogul de colecție este *Tâlcuirile lui Theofilact al Bulgariei* (Londra 1636).

[2] ANICB, Fond *Gore Pavel*, d. 43 (6 file).

[3] ANICB, Fond *Gore Pavel*, d. 32 (245 file).

[4] Martin Bodinger, *Cartea românească veche în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare din Iași*. Catalog adnotat (Cărți rare și prețioase vol. 3), Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu", Iași, 1976, p. 193-367.

[5] Liviu Papuc, *20 de cărți vechi și rare din biblioteca lui Paul Gore (Amintirii lui Martin Bodinger (1929-2012)*, în „Tyragetia", serie nouă, vol. VIII [XXII], nr. 2, Istorie și Muzeologie, Chișinău, 2014, p. 169-172; Idem, *Câteva date preliminare privind biblioteca lui Pavel Gore*, în „Biblos", nr. 24-25, Iași, 2012-2013, p. 7-10.

Zamfir BĂLAN

Perpessicius, primul cronicar literar radio

Cel mai adesea, când se discută despre contribuţia lui Perpessicius la bogăţia patrimoniului cultural românesc, câteva clişee par de neocolit, lăsând impresia unei stereotipii ce face sensurile cuvintelor din ce în ce mai greu perceptibile De la „autorul monumentalei ediţii Eminescu", „autorul *Menţiunilor critice*", până la „susţinătorul constant şi consecvent al tinerilor scriitori", inventarul atributelor care însoţesc numele lui Dumitru Panaitescu Perpessicius pare să ocolească una dintre preocupările sale cele mai longevive cronicar literar radio, ba mai mult primul nostru cronicar literar radio



Surprinzător şi de neînţeles, nici „tabelele cronologice" primele dintre acestea redactate împreună cu însuşi Perpessicius nu fac vreo referire la activitatea de cronicar literar la Radio Este cazul celui publicat în „Luceafărul", numărul din 22 octombrie 1966 (*Date bio bibliografice*), dar la fel stau lucrurile şi cu *Tabelul cronologic* din volumul *Eminesciana*, apărut la Editura Minerva (colecţia BPT), în 1971, şi, în acelaşi an, cu *Schiţă de excurs autobiografic*, din finalul volumului *Perpessicius Excurs sentimental Menţiuni, Medalii, Memorial*, editat de Muzeul Literaturii Române, „la 80 de ani de la naşterea «Acelui deprins cu suferinţa»" *Schiţa de excurs autobiografic* are şi o notă a autorului (Dumitru D Panaitescu) „*Date bio bibliografice* se intitula prima variantă a «tabelului cronologic» care a apărut în «Luceafărul» ( ), a doua variantă, revăzută *împreună cu tatăl meu* (s n , Z B), precede *Eminesciana* ( ), la sugestia prietenilor de la M L R şi de la «Manuscriptum», reluând un titlu perpessician, am căutat să întrunim cât mai multe pagini autobiografice, să reconstituim un *Perpessicius par lui même*" La fel a procedat, mai târziu, Marcel Crihană, redactând un *Racursiu bio bibliografic perpessician* (în vol *Perpessicius Studii, articole, documente*, Porto Franco, 1991), fără contribuţia lui Perpessicius la

emisiunile culturale ale postului național de radio.

Există, totuși, o excepție: antologia Perpessicius, *Scriitori români*, în cinci volume, realizată de Editura Minerva, în colecția BPT (I, II, 1986, antologie și prefață de Andrei Roman; III, IV, 1989; V, 1990, antologie de Tudor Păcuraru) are un *Tabel cronologic* alcătuit de Teodor Vârgolici, în care, la anul 1929, se poate citi: „Își începe colaborarea la Radio, la numai câteva luni de la înființarea postului național".

Începută la mai puțin de un an de la inaugurarea radioului românesc (prima emisiune, la 1 noiembrie 1928), colaborarea lui Perpessicius avea să dureze, cu frecvență variabilă, până în 1947. Chiar și în anii de după 1947 îl regăsim la microfonul Radiodifuziunii, dar ca invitat, nu ca titular, ultima dată fiind în februarie 1971, când au fost transmise fragmente din două conferințe despre Eminescu. Cu sănătatea foarte șubrezită, Perpessicius avea să se stingă peste o lună și jumătate (29 martie 1971).

Toate contribuțiile sale radiofonice, păstrate în arhiva Radiodifuziunii Române, completate și corelate cu textele prezentate la radio, nepăstrate în arhivă, dar incluse în volumele de *Mențiuni critice*, sau publicate în periodice, alcătuiesc un volum de aproape o mie de pagini, realizat de doi profesioniști ai edițiilor critice: Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu.[1]

Apărut la Editura Casa Radio, în 2015, în colecția „Biblioteca Radio", seria „Magister", volumul *Cărți noi. Cronici radiofonice 1929-1947* are o dublă însemnătate: este o contribuție excepțională la trecutul cultural al radioului public românesc, alături de realizări editoriale precum: N. Iorga, *Sfaturi pe întunerec. Conferințe la Radio 1931-1940*, Ion Petrovici, *Talentul Oratoric. Conferințe la Radio.* 1932-1943, și C. Rădulescu-Motru, *Caracter și destin. Conferințe la Radio*, 1930-1943, apărute la aceeași editură în 2001, 2002 și, respectiv, 2003; este o valorificare mult așteptată și o întregire a imaginii cărturarului Perpessicius, prin repunerea în circulație a cronicilor sale radiofonice – latură esențială a activității de promovare a literaturii române prin intermediul radioului public.

Începuturile radioului românesc sunt legate de nume de mare rezonanță culturală: Tudor Arghezi citește, la numai o lună de la înființarea postului, două dintre poeziile sale (*Duhovnicească* și *Litanie*); despre arta românească vorbește Alexandru Tzigara-Samurcaș; Constantin Brăiloiu ține o conferință despre *Cântecul popular românesc*. Au urmat: Nicolae Iorga, Ion Marin Sadoveanu, Mihai Ralea, Victor Ion Popa, Dimitrie Gusti, C. Rădulescu Motru și alții.

Perpessicius a semnat cronica literară radiofonică ani de-a rândul: din 23 martie 1929, până în 15 octombrie 1937 (timp în care, până la suspendarea „Cuvântului", 1 ianuarie 1934, a fost prezent simultan la microfon și în paginile ziarului condus de Nae Ionescu), apoi din 17 februarie 1941, până pe 18 septembrie 1947, prezența la microfonul emisiunii *Cărți și reviste*, devenită *Cronica literară*, este din ce în ce mai neregulată. Anul 1946, de exemplu, nu înregistrează decât o singură emisiune (*Cuvânt de bun sosit pentru Ilarie Voronca*), din 31 ianuarie, iar anul următor – cel care încheie o colaborare de aproape două decenii – are doar două prezențe Perpessicius în sumar (*În memoria lui Ion Minulescu*, 10 aprilie, și *Prosperitate literară*, 18 septembrie). După 1947, prezența lui Perpessicius în emisiunile postului național de radio este foarte rară, chiar la intervale de câțiva ani, și nu mai răspunde dezideratului inițial, de „oficiu critic".

Față de Radio România, Perpessicius s-a aflat într-o dublă ipostază: cronicar literar și comentator al rolului și beneficiilor nou înființatului mijloc de comunicare în masă.

O inovaţie absolută la vreme aceea, în România, radioul a atras imediat atenţia, oferind nebănuite, până atunci, posibilităţi de dialog cultural. După momentele de uimire maximă, după şocul produs de „drăcăria" (cum numea Sadoveanu invenţia) care elimina spaţiul şi distanţele în comunicare, făcând posibilă transmiterea unui mesaj instantaneu, „în timp real", Radioul intra – nu fără piedici şi dificultăţi – în conştiinţa publică. Iar Perpessicius n-a întârziat în a-i evidenţia şi a-i susţine importanţa: „A stărui, astăzi, pentru însemnătatea prodigioasă a acestui mijloc de cultură universală este superfluu (…) Iar a sublinia perspectivele de propagandă ce se deschid ţării noastre (…) este cu atât mai firesc cu cât astăzi cu postul de emisiune provizoriu, dar cu o luminată organizare a programelor (…), s-au pus în circulaţie atâtea valori ale spiritului românesc şi universal, din toate ramurile literare, ştiinţifice şi artistice. A intra în concertul mondial începe să devie şi pentru ţara noastră ceva mai mult decât o figură de stil".[2]

Perpessicius face aceste observaţii la 13 aprilie 1929, în „Cuvântul", adică la nici jumătate de an de la prima emisiune a postului public. Atenţia sa se îndrepta în primul rând nu asupra noutăţii tehnice în sine, cât spre ceea ce se poate face instrumentând benefic noul mijloc de comunicare. Radioul nu trebuia să fie nici elitist, dar nici să minimalizeze valorile, de dragul unei „culturalizări" forţate.

Despre Radio în mediul rural, Perpessicius scria în acelaşi an, 1929, punctând foarte clar rostul acestuia prin programe bine gândite: „Important este ca radiofonia la sate să ajute cu adevărat, să suplinească şi într-o bună zi să umple lacunele analfabetismului, să stimuleze calităţile civice, omenia, să cultive, sub raportul moral, literar şi artistic. Nu va fi, cu alte cuvinte, de ajuns să închizi cârciumile şi să aduni mulţimea în faţa *haut-parleur*-ului – totul e să întocmeşti un program apropiat minţilor şi inimilor sătenilor"[3].

Din postura de ascultător şi comentator al programelor Societăţii de Radiodifuziune, Perpessicius punea în discuţie, tot în „Cuvântul", atât necesitatea retransmiterii concertelor Filarmonicii şi ale Operei, cât şi – încă de pe atunci – spinoasa şi controversata problemă a reclamelor: „Organizarea serviciului de reclame este (…) o chestiune de pedagogie radiofonică". Perpessicius se arată înţelegător faţă de nevoia de fonduri a Radioului, dar nu poate trece peste impresia de agresivitate şi disconfort creată de inserturile publicitare: „Nu numai programele se desfigurează şi pierd din unitatea lor armonioasă, dar auditorul însuşi este exasperat în cel mai barbar mod şi recepţia alterată"[4].

Despre rolul radioului în educarea şi formarea elevilor, Perpessicius scria în paginile aceleiaşi gazete, în vara anului 1933, cu ocazia unei expoziţii de „radiofonie şcolară", patronate de D. Gusti, ministrul instrucţiunii publice, amendând „insuficienţa şi pauperitatea programelor", iar în acelaşi an, în toamnă, saluta iniţiativa direcţiei programelor literare a Societăţii Radio de a introduce în jurnalul duminical interviuri cu scriitorii: „Auditorul nostru are prilejul să asculte litania poetului, pledoaria prozatorului, dialogul dramaturgului şi satisfacţia lui nu e mai mică, fie că unul e răguşit, altul opac şi celălalt de-a dreptul radiogenic. În oricare dintre manifestările accidentale, auditorul ştie că are în faţa lui, în sensibila pânză a difuzorului, pe scriitor, în cea mai preţioasă a lui ipostază: proiecţia spiritualităţii lui intime. Şi este dintre toate mijloacele de propagandă cu siguranţă cel mai eficace. Nu e rău, desigur, nici când actori de branşă sau lectori improvizaţi citesc pagini alese dintr-un scriitor sau altul, nici când un cronicar îşi comunică impresiile şi le confruntă cu ale audito-

rilor, nici chiar când inserția radiofonică, oricât de stereotipă, stimulează timpanul cu un titlu nou, cu un nume puțin familiar. Niciun mijloc, însă, nu poate rivaliza cu lecția personală a scriitorului la microfon"[5].

Din tot acest ansamblu al educării cititorului, prin aportul major al Societății de Radiodifuziune, lipsea o piesă: editorul – „glasul autorizat" al celor care gestionează „realitatea colțuroasă" a producerii și desfacerii cărții românești: „Desfacerea cărții românești, a bunei cărți de literatură românească, rămâne, cu toate surâzătoarele grafice ale timpului din urmă, deficitară. Pentru că nu e vorba numai de un gen literar, romanul, intrat așa de categoric în favoarea publicului. E vorba și de celelalte genuri, de eseu, de ediția critică și, mai ales, de poezie, această unică valoare permanentă a omenirii (...). Un cetitor avizat, un cetitor călit în deliciile diverse și susținute ale lecturilor, nu se izolează într-o singură carte, nici într-un singur gen de cărți. Cetitorul ideal e cetitorul educat, avid, plural.

Or, educația aceasta cine altul e mai chemat să o întreprindă dacă nu editorul?!"[6].

Când și-a început colaborarea la Radio România, Perpessicius avea deja un impresionant portofoliu de cronicar literar. Primele sale „mențiuni critice" datează din 1923, când colabora la revistele „Spre ziuă" și „Buletinul cărții". De atunci, semnătura lui Perpessicius avea să fie întâlnită în „Mișcarea literară", condusă de Liviu Rebreanu, în „Săptămâna muncii intelectuale și artistice" pe care o scotea Camil Petrescu, în „Cugetul românesc", „Ideea europeană", „România nouă" și încă altele.

În 1925, îi apăruse prima carte, cu titlul *Repertoriu critic*, în care tipărise selectiv recenziile găzduite în 1924 de revista „Buletinul cărții". La apariția volumului, „blândețea" de care s-a făcut mereu caz în caracterizarea cronicilor lui Perpessicius n-a trecut neobservată de cea mai autoritară voce a criticii de atunci: E. Lovinescu. Însă, pe lângă „excesul amabilității", conducătorul „Sburătorului" observa: „D. Perpessicius e un om de gust, un stilist grațios și un spirit ornat, e poate singurul din generația nouă care se poate folosi oportun de o reminiscență clasică (...). Axa judecății estetice a d-lui Perpessicius este în gustul său, în genere sigur; atmosfera ei stă într-o bunăvoință în care ochiul exercitat distinge, totuși, degradarea culorilor; primejdia vine numai din excesul acestei bunăvoințe (...)"[7].

După *Antologia poeților de azi*, I (1925), un an mai târziu a ieșit de sub teasc primul volum de poezii, *Scut și targă*, tipărit la Casa Școalelor și întâmpinat elogios de Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu, Tudor Teodorescu-Braniște, Nae Ionescu, Vladimir Streinu, Camil Petrescu și alții.

Din 1927, Perpessicius avea să semneze aproape zilnic articole în „Cuvântul", ziar care din anul următor trecuse sub conducerea lui Nae Ionescu. De altfel, colaborarea la „Cuvântul" venea în continuarea „mențiunilor critice" publicate în „Buletinul cărții", unde tot Nae Ionescu, membru fondator și acționar la Centrala Cărții, îi încredințase consemnarea aparițiilor editoriale. Despre anii din redacția „Cuvântului", autorul *Mențiunilor critice* scria: „În cele literare, «Cuvântul» a dat pilda celei mai mari libertăți, căci se putea scrie despre orice autor, indiferent de vârstă, de școală literară sau de celebritate și niciodată cronicarul, care am fost șapte ani încheiați, n-a avut să se plângă de cea mai mică ingerință, de cea mai vagă recomandație. De altminteri, Nae Ionescu era prea îndrăgostit de literatură, cunoștea mult prea bine literatura românească și ne potriveam prea adesea în gusturi și judecată, ca să mai poată fi vorba nici chiar de umbra unei silnicii"[8].

În anul în care Radio România lansa în eter prima

emisiune, Perpessicius publica primul volum din seria *Mențiuni critice*, la Casa Școalelor, din cuprinsul căruia făceau parte cronicile scrise între 1923 și 1927.

În „lămurirea" adresată cititorilor, criticul ține să precizeze că paginile volumului nu sunt rezultatul unei atitudini critice asupra literaturii, ci „în primul rând o serie de mărturii ale unui cetitor, mai mult sau mai puțin în curent cu producția literară contemporană din România". Refuzul afișării unei atitudini critice se traduce prin refuzul unui „anume dogmatism"[9] și al vreunei însușiri didactice – în fond o capcană întinsă cititorului mai puțin avizat, pentru a elimina distanța și pentru a face lectura agreabilă.

La fel va proceda și la microfonul emisiunilor sale, împărtășind ascultătorilor „impresii de lectură", „mențiuni critice" și nu discursuri austere și riguros academice.

Peste ani – după aproape patru decenii – într-un articol publicat în „Presa noastră" – Perpessicius avea să-și amintească de perioada când făcea cronică literară la radio, sub genericul *Cărți noi*. Atunci, notează Perpessicius, totul „era ca în epoca debuturilor eroice – modest și ca înfățișare, modest și ca întreprindere"[10].

Două concluzii – două adevăruri, spune Perpessicius – răzbat peste timp, din această privire retrospectivă a criticului: părerea unui cronicar literar sau a unui critic este unul din elementele după care se orientează cititorul în opțiunile sale pentru lectură; „este unul dintre ele, atenționează Perpessicius, nu însă cel hotărâtor".

Al doilea adevăr se referă la propriile opinii critice, la propriile judecăți de valoare exprimate la microfonul postului național de radio. În ciuda unor păreri grăbite și lipsite de argumentație, „am ajuns la convingerea că și la Radio, la microfon, se poate emite o judecată de valoare care să fie verificată de timp, deci, pe care s-o poți recunoaște, subscrie, fără nici un fel de rușine, chiar după trecere de ani"[11]. De altfel, din cronicile radiofonice de după 1933, Perpessicius a alcătuit, după propria mărturie, conținutul „a cel puțin două volume ale seriei *Mențiuni critice*".

O privire asupra sutelor de pagini de cronici radiofonice, fie și una mai grăbită, nu poate să nu remarce osatura de „istorie literară instantanee". Sintagma îi aparține lui Perpessicius însuși, care o lansase într-un articol din 1933 – *Scriitori la Radio*, menționat de Dumitru D. Panaitescu, într-o sinteză – *Perpessicius și începuturile radiofoniei românești*[12]: „Radio are putința să creeze acea *istorie literară instantanee*, pentru a cărei difuzare toate mijloacele materiale și intelectuale îi stau la îndemână. Și lucrul ar putea lua înfățișarea unei publicații periodice vorbite, unei istorii literare în curs de publicare cu capitole și paragrafe bine determinate, cu demonstrațiuni în jurul unei teme sau epoci, ca în bunele, de pe vremuri și tot mai rarele, șezători publice".

Luate împreună, cronicile din paginile ziarului „Cuvântul" și cele rostite la Radio alcătuiesc o panoramă de neegalat a literaturii românești din perioada interbelică, sau, cum remarca Mircea Eliade, în 1935, în „Vremea", *Mențiunile critice* alcătuiau încă de pe atunci „cel mai vast repertoriu critic al literaturii românești contemporane".

În intervalul de aproape două decenii (1929-1947), „graficul" prezențelor lui Perpessicius la microfonul Radiodifuziunii arată, totuși, fluctuații foarte mari. O primă întrerupere s-a produs la sfârșitul anului 1933 și începutul anului 1934, mai exact din 20 noiembrie 1933, până pe 26 aprilie 1934. Conform notei foarte detaliate a îngrijitorului ediției, rubrica lui Perpessicius a fost înlocuită inițial cu o alta, nouă, *Cartea și problemele ei*, în cadrul căreia au vorbit N.

Georgescu-Tistu (*Munca tiparului*) și Vasile Demetrius (*Povestea „Bibliotecii pentru toți" până astăzi*). De la 11 decembrie 1933, titularul cronicii literare a fost G. Călinescu, până la 15 martie 1934.[13]

Nu se cunosc în mod clar și evident cauzele înlocuirii lui Perpessicius cu G. Călinescu, la microfonul cronicilor literare radio. Istoria literaturii române consemnează aceeași perioadă pentru debutul unor tensiuni între cei doi. Ar mai fi de observat că perioada în discuție coincide cu suspendarea apariției „Cuvântului" și cu arestarea lui Nae Ionescu (urmare a articolelor filosofului, considerate de autorități ca instigatoare, și a asasinării lui I.G. Duca).

A doua sincopă, de această dată cu mult mai mare, se înscrie în intervalul 15 octombrie 1937-17 februarie 1941. De la interzicerea apariției „Cuvântului" (1 ianuarie 1934) și până la începutul anului 1938, când ziarul lui Nae Ionescu își reia apariția, singura „tribună" a cronicarului literar a fost radioul public. Reluarea colaborării la „Cuvântul", marcată de articolul *Întoarcerea cronicarului risipitor*, publicat în primul număr al seriei noi, este pentru Perpessicius prilej de mare bucurie: „...ca să ne apropiem de ținta noii noastre serii de *mențiuni critice* (...), să spunem că melancoliile noastre de patru ani au fost, nu rareori, suferințe și chinuri. A fi fost surghiunit în chilia pustnicească a numai-cititului, a fi fost spus unui regim înjumătățit, când deprinderi de ani și ani, indiferent de răzvrătiri platonice, transformaseră un jug oricum apăsător, într-o rațiune de a fi, a nu fi putut clasa un eveniment, declama un vers, proclama o nouă constelație sau reclama una din atât de numeroase ineleganțe, câte s-au vânturat, și lăfăit, de patru ani, în arena scrisului românesc – iată constrângeri ce n-au putut trece fără să lase drojdia lor de amărăciune pe fundul sufletului"[14].

În ziua „aceasta de întoarcere la vatră, când bucuria regăsirii e așa de mare", Perpessicius face o retrospectivă a ceea ce ar fi putut consemna în paginile gazetei, de-a lungul „răstimpului de absență", sub semnătura de cronicar literar: în lirică „ne-ar fi plăcut, așadar, să anunțăm (...) debuturi sau închegări de carieră", în proză „am fi plâns întâi atâtea pierderi ireparabile" (P. Zarifopol, Gib. I. Mihăescu, Mateiu Caragiale, Anton Holban, D.P. Pătrășcanu) și s-ar fi oprit asupra romanului social (Cezar Petrescu, *1907*), a „romanului de penumbre" (Mihail Sadoveanu, *Cazul Eugenției Costea*) și a celui istoric (Mihail Sadoveanu, *Frații Jderi*, *Izvorul alb*), fără a ocoli pamfletul virulent „îmbibat de lirism" din *Cimitirul Buna-Vestire* de Tudor Arghezi.

Fără îndoială, memorialistica lui Nicolae Iorga și paginile de însemnări zilnice ale generalului Alexandru Averescu – „două cărți de epocă ale memorialisticei" – ar fi constituit un bun prilej de desfătare intelectuală pentru un „profesionist al cititorului" cum se considera Perpessicius însuși, în postura de cronicar al „Cuvântului".

O privire peste sumarul anilor 1934-1938 arată limpede că bilanțul nostalgic al celor ce ar fi fost de publicat în paginile „Cuvântului" este mai degrabă o figură retorică. Temele melancoliilor „cronicarului risipitor" se regăsesc în inventarul „tuturor faptelor de literatură" comentate la Radio. *Întoarcerea cronicarului risipitor* este, după cum remarcă Valeriu Râpeanu în nota articolului, și un text „cu valoare de epilog". Perpessicius tocmai încheiase o colaborare de nouă ani la postul public de radio. Textul, publicat în „Cuvântul", n-a fost citit la Radio. A fost reprodus ulterior în volumul *Opere*, 7.

Noua serie a „Cuvântului" a durat doar câteva luni. Gazeta a fost suspendată din nou la 17 aprilie 1938, iar Perpessicius și-a mutat „oficiul" de cronicar literar la ziarul condus de Cezar Petrescu, „România".

Până în 1941, conform cercetării făcute de Valeriu Râpeanu, un singur articol apare ca făcând parte din programul Radioului și este menționat în *Bibliografie Radiofonică Românească*, vol. II, 1936-1940, Editura Casa Radio, 2000, la pagina 277. Manuscrisul nu s-a păstrat în Arhiva SRR, dar a fost publicat în ziarul „România" (1 ianuarie 1939) și în volumul *Opere*, 8.

Reluarea colaborării la Radio, în februarie 1941, nu s-a aflat sub cele mai bune auspicii. Paginile de jurnal ale cronicarului arată disensiuni majore între acesta și conducerea emisiunilor culturale. Perpessicius se declara jignit de atitudinea „consiliului de război" de la Radio, care-i hotărâse excluderea. Cu toate acestea, anul 1941 înregistrează un sumar al prezenței lui Perpessicius la microfon dintre cele mai consistente.

Cum am arătat deja, după 1942, 4 septembrie, Perpessicius revine la Radio abia în 1945 pentru numai două emisiuni, apoi, în 1946, pentru una (31 ianuarie), și în 1947, pentru două emisiuni (10 aprilie și 18 septembrie).

În paralel, din 5 septembrie 1940 și până la sfârșitul lui noiembrie 1942, Perpessicius și-a publicat cronicile literare în ziarul „Acțiunea". A treia serie a „Cuvântului" (14 octombrie 1940-24 ianuarie 1941), sub direcția lui P. P. Panaitescu nu l-a avut pe Perpessicius printre colaboratori.

Panorama literaturii române – ca să parafrazăm titlul unei lucrări celebre semnate de un contemporan al lui Perpessicius, brăilean și el, Basil Munteanu – configurată de cele două decenii de cronică literară radiofonică (și jurnalistică) însumează comentarii, opinii, analize, aprecieri despre scriitori, cărți, reviste, evenimente editoriale, multe dintre acestea incluse în seria *Mențiunilor critice*, reluate apoi în volumele de *Opere*, numeroase altele rămase necunoscute până la publicarea volumului *Cărți noi. Cronici radiofonice 1929-1947.*

Din sumarul complex al volumului atrag atenția o serie de preferințe ale autorului, motivate de judecăți de valoare neștirbite de trecerea timpului. Este cazul afirmațiilor despre literatura română interbelică („cea mai bună, mai variată și mai originală literatură"), al celor despre romanul românesc („nu trebuie niciodată uitat: vârsta adevărată a romanului românesc abia dacă numără douăzeci și ceva de primăveri, din ziua binecuvântată când Liviu Rebreanu a despicat cu toiagul aprigului *Ion* stânca zgârcită până atunci a romanului") și despre „masiva piatră de hotar a liricii noastre" care era volumul *Cuvinte potrivite* de Tudor Arghezi.

Dar, mai ales, sunt de interes major capitolele de sinteză, „bilanțurile" anuale, cum le numește Perpessicius. Acestea vădesc – în ciuda impresiei de fragmentarism și de inapetență pentru studii de mare întindere, sancționată de unii dintre confrați – nu numai preocuparea criticului literar pentru sinteze, ci și spiritul său selectiv, gustul estetic și, mai ales, capacitatea de a extrage din întregul foarte dens al literaturii române interbelice valorile, paginile perene. Dintr-un text publicat târziu, când activitatea de cronicar literar la Radio rămăsese cu mult în urmă, în „Revista de Istorie și Teorie Literară", se poate vedea că Perpessicius avea măsura exactă a rostului său în istoria literară românească: „Ce vor fi realizat aceste *Mențiuni critice* – unii și alții au spus-o cu mai multă competență. Poate că ele sunt ceva mai mult decât un simplu repertoriu bibliografic, cum lăsa a se înțelege George Călinescu. Ce este sigur, totuși, și ceea ce nu mă opresc a crede e că ele reprezintă opiniile unui cetitor atent, unui cetitor ideal, așa cum mă vedea Cezar Petrescu (...). În ce măsură ele sunt prea binevoitoare, aceasta rămâne de verificat. Însă ambiția de a se opri mai cu deosebire la ceea ce

poate fi transmis, decât la ceea ce se detașează și e caduc, nu le-a fost străină"[15].

Primul bilanț, din seria celor prezentate la Radio, cel al anului 1930, este prilej pentru Perpessicius să-și precizeze condiția – „Iată-mă experimentând de câțiva ani oficiul acesta de contabil literar..." – și să-și afirme principiul după care se conduce în evaluarea literaturii: „Pentru că bilanțurile acestea literare mai au o latură, aceea morală, psihologică, sau cum voiți să-i ziceți, după noi cu mult mai importantă, pentru că neglijează strictețea cronologic-bibliografică și se conduc de principiul (...) vitalității operelor literare"[16].

Anul 1930 se caracterizează – spune Perpessicius, făcând comparație cu sistemul financiar-contabil – prin „excedente estetice" și printr-o cotă valorică excepțională venind dinspre scriitori care aparțineau tuturor generațiilor: „Mircea Eliade, Ion Barbu, Camil Petrescu, Tudor Arghezi și Mihail Sadoveanu – iată scriitori aparținând tot altei generații, de la aceea de 20 de ani ai eruditului indolog Mircea Eliade și până la aceea de 50 de ani ai de curând sărbătoritului povestitor Mihail Sadoveanu. Tot altă vârstă, însă opere de valoare superioară, putând fi așezate fără jenă, una lângă alta, la aceeași altitudine estetică. Opere, însemnate, toate, cu mirul maturității artistice"[17].

Fără a intra în detaliile „micului nostru recensământ", ierarhiile stabilite de Perpessicius pentru anul 1930 așează, la poezie, pe primul loc *Joc secund* de Ion Barbu, la roman, care „a cunoscut izbânzi senzaționale în ăst an 1930", în frunte se află *Baltagul* lui Mihail Sadoveanu, „a treia față a troiței magnifice", *Hanu Ancuței* și *Zodia Cancerului*. În privința criticii literare, care „a excelat în studii eminesciene", cel al lui Tudor Vianu, *Poezia lui Eminescu,* se află, de departe, printre preferințele lui Perpessicius.

Se cuvine aici o paranteză. Nu există nicăieri vreun semn că bilanțurile lui Perpessicius ar fi fost rezultatul mai mult al unui gen de convenționalism, sau al unei tradiții statornicite în epocă de mass-media, și mai puțin al nevoii resimțite de cronicar de a decanta și ierarhiza producțiile literare ale anului. Cu toate acestea, un articol de la începutul lui 1931 surprinde prin afirmațiile „bilanțierului" despre propria muncă: „N-am pus niciodată prea mare preț pe bilanțurile, în speță literare, de fine de an". Articolul[18] este replică la o „izbucnire" a lui N. Iorga – *O boicotare*[19] – din care Perpessicius citează „câteva rânduri patetice", găsindu-le cuceritoare prin excesul de sinceritate: „Am străbătut cu ochii – scria N. Iorga – toți „anii literari", „anii teatrali" și „anii politici" ai zilelor noastre și am constatat absoluta mea neexistență.

Și, totuși, dacă nu mă-nșel, sunt un om de oarecare activitate.

Lucrând de dimineața până seara, e imposibil, în țara Arghezilor, Galactionilor și Lovineștilor geniali, să nu fi făcut și eu, cât de cât, ceva bun, măcar ca rămășiță a unui trecut care, e adevărat, nu află loc în mai nicio carte de citire.

Cred că voi fi făcând și eu ceva bun, fiindcă în toată străinătatea se vorbește cu un oarecare respect de un N. Iorga despre care am cutezat să cred că va fi fiind același cu hamalul veșnic disprețuit al nației, care sunt eu.

Nu vă grăbiți la înmormântarea cui nu vrea să moară, o, tineri, care n-ați trăit în adevăr niciodată".

Într-adevăr, Perpessicius nu-l inclusese pe N. Iorga în sinteza anului 1930 și s-a considerat „vizat" de atacul acestuia, așezat în rândul tinerilor „care n-au trăit în adevăr niciodată". Admonestarea nu i s-a părut justificată și a răspuns tăios, fără obișnuita sa amabilitate: „Cred că nu strică dacă excesului de sinceritate al d-lui N. Iorga îi vom răspunde cu sinceritate. Eu cred că dl N. Iorga nu trebuia să figureze în

bilanțul literar pe 1930"[20].

Interesul, în contextul acestei discuții, nu se îndreaptă, totuși, spre această rarisimă abordare fățișă a „interlocutorului", ci spre neașteptatele considerații despre bilanțurile anuale, din debutul articolului: „Le-am privit întotdeauna ca pe una din tradițiile superflue, de care ne-am fi putut dispensa în aceeași măsură în care ne și conformam". „Liste, mai mult sau mai puțin aproximative", „distracție de fine de an", „obiceiuri sărbătorești", „grațiozități" sunt tot atâtea echivalențe pentru „bilanțuri de fine de an". Era aceasta o opinie cu adevărat sinceră, sau un artificiu retoric „marca Perpessicius", menit să ridiculizeze „rândurile patetice" ale preopinentului său?! Toate bilanțurile literare redactate de Perpessicius contrazic ideea de convențional și superfluu. Ele țin de un alt fel de a vedea lucrurile: „o hartă de genuri, un grafic evolutiv, o sinteză într-un cuvânt, în care nomenclatura de multe ori schematică ar fi fost înlocuită printr-o gradare a esențelor"[21].

„Bilanțul literar pe 1932" este un text inedit și a fost prezentat la Radio pe 2 ianuarie 1933. Volumul *Opere*, 12 (1983), îngrijit de Dumitru D. Panaitescu, cuprinde „bilanțurile literare" ale anilor 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1933 (toate reproduse din ziarul „Cuvântul"), nu și pe cel din 1932, scris numai pentru Radio și rămas în Arhiva SRR[22].

Suprapunerea anului calendaristic cu anul literar este un simplu artificiu, o convenție, nu întotdeauna relevantă pentru realitatea literaturii, pentru că, argumenta Perpessicius, „sunt lucrări născute moarte și altele, dimpotrivă, a căror faimă răzbate cu mult mai târziu (...), iar unele desigur cele mai fericite a căror viață fără de moarte și tinerețe fără bătrânețe e un dar al ursitoarelor"[23].

Și de această dată Perpessicius reclamă avalanșa de titluri și, în special, obiceiul editorilor de a suprasatura piața de carte spre finele anului: „o cursă de titluri, în goana cărora unii vor fi mai favorizați și alții mai puțin"[24]. Ierarhiei îi va lua locul „o grăbită trecere în revistă", iar autorul bilanțului rezervă „pentru fiecare din actorii banchetului literar pe 1932", doar „un atribut, două"[25]. Camil Petrescu, Nichifor Crainic, Radu Boureanu, Tudor Arghezi sunt numele care domină dimensiunea lirică a anului 1932. Romanul este strălucit reprezentat de C. Stere, Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Mihail Sebastian, Liviu Rebreanu. Dar, după ce va fi neprecupețit elogiile numelor de mai înainte și multor altora, „fără să fie toate de aceeași esență" pe parcursul anului, ierarhia se va contura „de îndată ce vom fi pus în fruntea lor romanul de mare densitate psihologică al dnei Hortensia Papadat-Bengescu: *Drumul ascuns*"[26].

În memorialistică, anul 1932 este de neegalat, grație unei lucrări – „inspirată, dar și substanțială, pe cât de vie, de evocativă și, în același timp, grea de informație și sugestii" – *Supt trei regi* de N. Iorga.

Chiar în seara ultimei zile a anului 1935, Perpessicius prezenta la Radio „Bilanț de fine de an". Textul a rămas în manuscris, în Arhiva SSR, până la publicarea în volumul *Cărți noi*. De altfel, aceasta este varianta integrală, versiunea prezentată în ajunul noului an 1935 fiind mult prescurtată. Oricum, Perpessicius nu trage concluzii privind literatura, ci face aprecieri generale ale „activității culturale", pe un ton solemn, evocator: „Răsfoiți analele trecutului nostru și vă veți minuna câte fapte de cultură luminează veacurile, anii, regiunile". Fraza vibrează retoric, sună declamator când îmbracă în cuvinte de sărbătoare „emulația așa de îmbucurătoare" și „conștiința culturală în care se topesc toate eforturile, fie că pornesc din metropolă, fie că sosesc din cele

mai îndepărtate colțuri de țară". Probabil că Perpessicius însuși va fi găsit nota „bilanțului cultural" exacerbată, de vreme ce, în final, cu umor subțire, voia să-și ferească discursul de deochi: „Și pentru că un an nou începe și pentru ca imaginea paradisiacă ce am zugrăvit vieții culturale pe 1935 să nu se deoache, să strecurăm aici, la sfârșit, un grăunte de scepticism, învelit în hârtia de argint a unei urări"[27].

Adevăratul bilanț al anului literar 1935 a fost prezentat la Radio pe 9 ianuarie 1936 – „Anul literar 1935" – și debuta cu gândul „la cei trei dispăruți pe care i-a înregistrat literatura noastră: Panait Istrati, Gib. I. Mihăescu și Eugen Goga"[28].

Rândurile despre Panait Istrati – căruia îi amendase entuziasmul și elanul comparatist, ca prefațator al cărții lui Petre Bellu, „Apărarea are cuvântul"[29] – surprind în cuvinte puține esența: „Tradus în nenumărate limbi și cunoscut până la marginile pământului, Panait Istrati era un scriitor universal. Faima lui era perfect justificată și n-o datora decât marelui său dar de povestitor și suflului de umanitate care încălzea oricare din paginile scrisului său"[30].

Ca și Panait Istrati, Gib. I. Mihăescu a sfârșit fără să-și poată încheia mesajul de scriitor. Alături de *Rusoaica* și *Donna Alba* – „culmi epice" – Gib. I. Mihăescu „ar fi adăugat, de bună seamă, și altele". Eugen Goga, autorul *Cărții Facerii*, „roman de solidă construcție", s-a stins „înainte de a fi putut da toată măsura puterii lui"[31].

În „biblioteca poeziei pe 1935", Perpessicius distinge „trei rafturi": „al seniorilor liricii românești", al „tinerilor cu pasul sigur" și cel din urmă, al „debutanților nepromovați".

Pentru cei care au văzut numai lapte și miere în condeiul lui Perpessicius, definiția debutanților nepromovați este una din nenumăratele dovezi că verbul cronicarului putea fi extrem de tăios, tranșant, ironic și în același timp elegant și rafinat: „Debutanți nepromovați numim pe acei poeți, parte versificatori și parte înrâuriți de prea multe influențe străine, cărora vechiul sfat horațian al sertarului, în care și-ar ascunde nouă ani de zile lucrările, le-ar aduce numai bine. Ca și vinul, poezia câștigă din trecerea anilor. Câștigă în densitate, în buchet sau (și nu este un câștig de neglijat) se volatilizează cu totul. Câte cariere poetice n-au fost mântuite pe calea aceasta a discreției. Pe debutanții nepromovați încă, și-au fost câțiva, nu-i vom numi decât peste nouă ani, în cazul cel mai rău"[32].

Dintre tinerii „cu pasul sigur", intră în discuție premianții Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II": Virgil Gheorghiu, Ștefan Baciu și Simion Stolnicu. Seniorii au excelat în 1935 prin Tudor Arghezi (*Cărticica de seară*), Aron Cotruș (*Horia*, reeditare), Adrian Maniu (*Cântece de dragoste și moarte*), Al.T. Stamatiad (*Peisagii sentimentale*, tălmăciri din Baudelaire) și alții.

Cum vremurile când poezia deținea „întâietatea producției literare" au trecut, „proza, în feluritele ei manifestări, și romanul, în prima linie, domină astăzi pe toate celelalte"[33]. La vârf, pentru 1935, se află „*Huliganii* al dlui Mircea Eliade, unul din cele mai perfecte ale acestui tânăr maestru al scrisului românesc de astăzi". Nu lipsesc din mențiunile critice ale anului 1935 *Lorelei* de Ionel Teodoreanu, *Orașul cu salcâmi* de Mihail Sebastian, ca și *Ochii Maicii Domnului* de Tudor Arghezi, sau *Logodnicul* de Hortensia Papadat-Bengescu.

Pentru critică, estetică și istorie literară, spiritul critic al lui Perpessicius remarcă întâia parte a *Esteticii* lui Tudor Vianu și „excelenta Domniei Sale exegeză a poeziei lui Ion Barbu". Tot aici intră și „seriile

II și III din *Oameni cari au fost*, marea operă portretistică și culturală a dlui N. Iorga".

La întrebarea „ce va rămâne din aceste tone de hârtie tipărită peste... atâția și atâția ani?", răspunsul lui Perpessicius îi arată modestia și cumpătarea în judecată: „Posteritatea s-a dovedit întotdeauna mai generoasă și mai dreaptă decât prezentul. E marea lecție cu care consolează istoria literară"[34].

Ultimul bilanț literar prezentat la Radio – menționat în *Bibliografia Radiofonică Românească*, vol. II, 2000, p. 274, dar nepăstrat în Arhiva SRR – este cel referitor la anul 1938.

Greu de înțeles această apariție singulară, de pe 4 ianuarie 1939, la microfonul Radiodifuziunii, în contextul întreruperii colaborării, intervenite în octombrie 1937 (vezi mai sus) și prelungite până în 17 februarie 1941.

În cei peste trei ani de absență din programul Radioului, Perpessicius s-a adresat ascultătorilor doar o dată, vorbind despre „Anul literar 1938". Textul citit la Radio apăruse în ziarul „Romania", pe 1 ianuarie 1939.

„Revista de fine de an" debutează într-un registru stilistic tipic, cu accente de ironie fină, subtilă, învăluită în tonuri liniștitor nostalgice. Pe literatul ocolit de „recensământul" anual îl asigură că „păgubit nu va fi nimeni. Absent aici, va figura la vecin și dacă nici acolo, poate să fie sigur că Institutul de bibliografie universală, cu diversele lui sucursale îi va rezerva un loc în nenumăratele-i columbării de fișe, în adăstarea acelei judecăți din urmă, când fiecare va avea să-și dea seama de păcatele tinereților sau bătrânețelor lui literare"[35].

„Epitetul ornat", aluziile izvorâte din erudiția criticului, aprecierea învăluită în expresii artistice, *captatio* după toate regulile retoricii clasice sunt tot atâtea particularități ale bilanțului literar, la începutul căruia Perpessicius deplânge decalajul, „disproporția dintre poeți și prozatori", poeții suportând „nedreptatea unui atare regim al minorităților". Acesta este motivul pentru care Perpessicius se gândea – și se confesează ascultătorului – să rezerve „la capătul fiecărui an un grup de foiletoane închinate toate poeților".

Proiectul va mai întârzia până la o dată fără importanță, dar va cuprinde nume precum Lucian Blaga, despre al cărui ultim volum – *La curțile dorului* – „încă n-am scris un rând", dar îl consideră „esență decantată a lirismului său de totdeauna, alimentată tot mai insistent la izvoarele folclorului și care a stârnit deopotrivă elogiul și contestarea". Nici despre ediția definitivă a poeziilor lui Adrian Maniu n-a găsit „acel răgaz și acea atenție la care prestigiul liricii sale originale (...) are și dreptul, și îndreptățirea"[36]. „Puțina poezie" comentată în paginile „Cuvântului" și ale „României" are o vizibilă notă compensatorie: „excelența volumelor cu care, întâmplător, ne-am întâlnit". Între acestea, *Anotimpurile* de Emil Giurgiuca, *Caiet* de Al. O. Teodoreanu – „adevărat (...) mesagiu într-o bătălie, încredințată oceanului posterității" – *Cununi uscate* de Radu Gyr, *Florile fără pace*, cu „aromă pătimașă", „aceste autohtone «flori ale răului»" ale lui Mihail Celarianu.

Din proză, revista literară anuală reține al doilea volum al tripticului *1907* de Cezar Petrescu. Pentru o corectă și elocventă comparație cu *Răscoala* lui Liviu Rebreanu e încă devreme, crede Perpessicius, în absența ultimului volum. În „planul făuritorilor de epopee", unde tocmai fusese înscris *Gorila* de Liviu Rebreanu, în ciuda „dezavantagiilor unor încălcări de perspective"[37], intră fără ezitare „autoarea marelui roman ciclic, ajuns, de curând, la cele două compacte

tomuri ale *Rădăcinilor*" – Hortensia Papadat-Bengescu. Entuziasmul provocat de moșierul Pascalopol n-a încăput îndeajuns în rândurile dedicate ultimului roman al lui G. Călinescu, *Enigma Otiliei*, despre care Perpessicius mărturisea că n-a spus „tot binele".

Critica și istoria literară a anului 1938 este atât de bogată în contribuții „epocale", atât de strălucit realizate încât „epitetul le-ar coborî de pe treapta lor de severitate și erudiție, asimilându-le cu jocurile fanteziei"[38]. Din repertoriul anului abia încheiat fac parte: *Lucian Blaga, energie românească* de Vasile Băncilă, *Figuri literare* de Pompiliu Constantinescu, *Modalitatea estetică a teatrului* de Camil Petrescu și *Pagini de critică literară* de Vladimir Streinu.

Seria bilanțurilor literare începută cu anul 1924 („Anul literar 1924-1925", publicat în „Calendarul Minervei pe 1926", reprodus în *Opere*, 12, p. 225-263) și încheiată cu „Anul literar 1939", datat „1 ianuarie 1940" (publicat în „Romania" lui Cezar Petrescu și reprodus în *Opere*, VIII, p. 325 – 330), construiește pe o întindere de cincisprezece ani un autentic breviar de istorie literară. Lipsesc din această serie – nu se află nici în sumarul volumelor de *Opere* și nici între emisiunile realizate la Radio – anii 1926, 1934, 1936 și 1937. Dar cum din ediția *Opere* nu au apărut decât jumătate din volume – „cele 25 de volume de OPERE definitive vor fi completate cu volume de articole uitate (...) și de un tom ultim, cuprinzând *Bibliografia scrierilor lui Perpessicius*", anunța Dumitru D. Panaitescu în *Cuvânt despre ediție*[39] – seria „bilanțurilor" literare rămâne deschisă.

În paginile care țin loc de prefață la volumul *Lecturi intermitente* apărut postum, Perpessicius făcea o trecere în revistă a anilor „de citit" și „de scris", cântărind elanul și iluziile începutului și avatarurile unei vieți dedicate cărții: „A fost o vreme când lectura, acest «viciu nepedepsit», cum glăsuiește axioma galică, era pentru noi unica mare delectațiune. (...) A fost, după aceea, o vreme când scrisul, acest viciu condamnabil, această dulce-amară caznă incurabilă, cum au socotit-o mai toți aceia care i-au descoperit tirania, ne-a amăgit și ne-a îndemnat să împărtășim și altora bucuriile noastre, și timpul acela a fost unul de pierzanie, căci el a decis cariera noastră de cronicar literar, începută puțin timp după primul război și continuată, cu apreciabile spații albe, până mai deunăzi. Că ea n-a putut fi, această carieră, ceea ce naivele visuri ale debutului năzuiau, nu e prea greu de presupus. «Registratura generală» la care ne gândeam (...) în 1923) (...) căreia nu trebuia să-i scape nici un produs al tiparului beletristic, era o pură himeră, dacă nu de-a dreptul un stigmat de incompetență"[40].

O secțiune importantă a acestei „registraturi generale" este tomul de aproape o mie de pagini publicat de Editura Casa Radio.

Ediția semnată de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu este una complexă, alcătuită după toate rigorile științifice ale unei ediții critice și depășind toate dificultățile reconstituirilor, identificărilor, colaționărilor și stabilirii textului, pe baza cercetărilor de arhivă și din colecțiile bibliotecilor.

Impresia de acuratețe și claritate în urmărirea unei informații însoțește cititorul la lectura volumului, fie că e vorba despre notele critice, despre studiul introductiv sau anexele volumului.

Încă un pas către recuperarea unei contribuții majore la cunoașterea și promovarea literaturii române interbelice, încă o etapă, extrem de importantă, datorată realizatorilor ediției, în lungul și anevoiosul drum al publicării integrale a operei lui Perpessicius.

[1] Perpessicius, *Cărți noi. Cronici radiofonice 1929-1947*, Ediție critică, note și variante de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu. Studiu introductiv de Valeriu Râpeanu, Editura Casa Radio, București, 2015, 972 p. Volumul este însoțit de un CD cu înregistrări difuzate între 1959 și 1971.

[2] „Radio București" („Cuvântul", anul V, 13 aprilie 1929), în volumul Perpessicius, *Cărți noi. Cronici radiofonice 1929-1947*, p. 818.

[3] „Radio-rural" („Cuvântul", anul V, 1929, nr. 1474), în *op. cit.*, p. 820.

[4] „Inserția radiofonică" („Cuvântul", anul VIII, 23 iunie 1932), în *op. cit.*, p. 822.

[5] „Editorul la microfon" („Cuvântul", anul X, 30 noiembrie1933), în *op. cit.*, p. 824.

[6] *Ibidem.*

[7] E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, I, Editura Minerva, București, 1981, p. 324.

[8] Perpessicius, *La început a fost Cuvântul*, în *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, Editura Casa Școalelor, București, 1944, p. 68.

[9] Perpessicius, *O lămurire (prefața ediției I, din1928)*, în *Opere*, 2, EPL, București, 1967, p. 9.

[10] „Cronicar la Radio" („Presa noastră", nr. 8, 1967), în Perpessicius, *Cărți noi...*, p. 825.

[11] *Ibidem*, p. 826.

[12] Dumitru D. Panaitescu, *Perpessicius și începuturile radiofoniei românești* („Steaua", octombrie, 1975), în Perpessicius, *Cărți noi...*, p. 827.

[13] Vezi Valeriu Râpeanu, *Note și comentarii*, în vol. Perpessicius, *Cărți noi...*,p. 868.

[14] Perpessicius, *Întoarcerea cronicarului risipitor*, în *op. cit.*, p. 606-607.

[15] Perpessicius, „Schiță de excurs autobiografic". Apud Valeriu Râpeanu, „Studiu introductiv", în *op. cit.*, p. 12

[16] Perpessicius, „Bilanțul literar pe 1930", în vol. Perpessicius, *Cărți noi...*,p. 130.

[17] *Ibidem*, p. 131.

[18] Perpessicius, „Dl N. Iorga și bilanțul de fine de an", în *Opere*, 4, p. 330-335.

[19] Apărută în „Neamul românesc", 4 ianuarie 1931.

[20] *Ibidem*, p. 333.

[21] *Ibidem*, p. 331.

[22] Vezi Valeriu Râpeanu, „Note și comentarii", în vol. Perpessicius, *Cărți noi...*, p. 862-863.

[23] Perpessicius, „Bilanțul literar pe 1932", în vol. Perpessicius, *Cărți noi...*, p. 200.

[24] *Ibidem.*

[25] *Ibidem.*

[26] *Ibidem*, p. 203.

[27] Perpessicius, „Bilanțul de fine de an", în vol. Perpessicius, *Cărți noi...*, p. 435-437.

[28] Perpessicius, „Anul literar 1935", în *op. cit.*,p. 438.

[29] Vezi Perpessicius, „Petre Bellu, Apărarea are cuvântul", în *op. cit.*, p. 309-310.

[30] Perpessicius, „Anul literar 1935", în *op. cit.*,p. 438.

[31] *Ibidem.*

[32] *Ibidem*, p. 439.

[33] *Ibidem*, p. 440.

[34] *Ibidem*, p. 441-442.

[35] Perpessicius, „Anul literar 1935", în *op. cit.*, p. 609.

[36] *Ibidem*, p. 610.

[37] *Ibidem*, p. 611.

[38] *Ibidem*, p. 612.

[39] Dumitru D. Panaitescu, „Cuvânt despre ediție", în Perpessicius, *Opere*, 5, p. 6.

[40] Perpessicius, „Lecturi intermitente", în vol. *Lecturi intermitente*, Editura Dacia, Cluj, 1971, p. 5-6.

Diana VRABIE

Iașul și ieșenii: tradiție și modernitate (II)

Semnalat de cronicari și învăluit în magia filelor de demult, absorbit febril în proza pașoptiștilor, de unde va fi perpetuat de marii clasici și apoi de interbelici, Iașul a devenit în timp un veritabil spațiu al contrariilor, al hibridității inedite, al tranziției inerente, denunțate de fizionomia orientală și de cea europeană. Aceste însemne ale spațiului ieșean vor fi surprinse cu multă acuitate de prozatorii pașoptiști, pentru care Iașul devine acel *axis mundi*, acea oglindă retrovizoare, prin prisma căreia sunt interpretate vremurile, locurile, personajele. Dacă pentru pașoptiști ieșeanul este purtătorul „amestecului de inovații altoite pe vechile datini, care alcătuiesc un fel de mijlocire pitorească între moravurile asiatice și moravurile Occidentului"[1], pentru intelectualii ieșeni interbelici, *ieșenismul* conotează o „rasă culturală" (*ieșeanul* e un om superior, de calitate); e un construct asumat ca stil de viață și identitate culturală, o „memorie colectivă", „memorie socială", care are nevoie de imagini spațiale și de inerția imaginilor, zidurilor și vestigiilor, a bisericilor, a Universității, a străzilor, a caselor boierești, a statuilor etc., elemente care garantează grupului că nimic nu s-a schimbat și susțin forța tradiției locale. Prin urmare, important este să se impună prin repetare (și nu neapărat prin veridicitate) imaginile și simbolurile care conotează puterea, creația, dinamismul, așadar chipul unui altfel de Iași, „mai tânăr, mai frumos, mai viu", în opoziție flagrantă cu imaginea stereotipă a efeminării lirice, a lipsei de voință și energie, a „lâncezelii bătrânicioase" și a „înghețului", a „refuzului de a trece la act" al Iașului, „cetate a morții, a somnului, a plictiselii", a pasivității elegiace, a ratării, coordonate în care l-au situat reverberant chiar unii scriitori. Cezar Petrescu, de pildă, aseamănă Iașul „cu o amantă bătrână și nărăvită de care nu te poți despărți. Te înșeală, o bați și o alungi, pe urmă tot tu o cauți și te rogi să te ierte. Te iartă, a doua zi fugi tu să scapi de dânsa, ca să te întorci seara și să te milogești la fereastră. Ieșenii sunt făcuți pentru Iași și Iașul pentru ieșeni. Se completează, trăiesc în simbioză. Nu se pot despărți..."[2], reținând totodată magnetismul orașului asupra locuitorilor lui. Ieșenizat în mod voluntar, G. Topîrceanu explică acest magnetism în felul său inconfundabil: „Mi-a plăcut de la început Iașul, cu grădinile lui înflorite, cu gardurile lui dărăpănate ... căci oricâte straturi de glod s-ar depune acolo, tot nu vor putea să astupe vreodată urmele pașilor lui Eminescu, urma ciubotelor de iuft ale diaconului Creangă, urmele atâtor oameni iubiți de altădată ... cum să nu-mi placă?". Atmosfera Iașului e de o compoziție specială, observa Cezar Petrescu – „Conține o emanație, un efluviu, o radiație, – numește-o cum vrei! – care moleșește individul ca un narcotic. Nu-l lasă să se aventureze în accese de energie, îi retează aripile cu care să se avânte în sboruri riscate, dar, în schimb, îi dă aci, unde îl ține prizonier, o fericire dulce ca orice narcotic. O fericire a lui, specială, un fel de Nirvana ieșeană, care te cuprinde cu încetul și din care te superi dacă ar încerca cineva să te smulgă"[3].

„Găzduit" de scrieri ficționale și memorialistice,

Iașul va deveni subiect de evocare pentru A.D. Xenopol și Nicolae Iorga, pentru Dimitrie Anghel și G. Topîrceanu, pentru G. Ibrăileanu și G. Călinescu, pentru Gala Galaction și Octav Dessila și lista poate continua în mod generos. În tentativa de a-i decripta (în)semnele, scriitorii realizează veritabile studii ale mentalului colectiv ieșean. Spre exemplu, G. Călinescu deghizat sub pseudonimul Aristarc, în „Jurnalul literar", ne decodifică unele mărci ale psihologiei ieșene, în tușe necruțătoare: „Ieșeanul e un cetățean care visează cu ardență desființarea totală a orașului lui și mutarea populației, în masă, la București. Decăderea Iașului vine din sentimentul nemărturisit al ieșeanului că Iașul nu face două parale, că soarele răsare la București. Când un ieșean declamă: „Iașul nostru cultural, nu-l credeți. E un fel de a se scuza că nu e încă în București..."[4]. În același sens se pronunța și Ion Minulescu, în *Ieșenii toți se nasc cu geamantanele în mână*, asemănând Iașul cu Marsilia: „Iașul față de București – în România – e ca și Marsilia față de Paris – în Franța. Și unii și alții sunt interesanți numai că se cred victime reciproce".

Ancorarea în culturalitate se produce uneori în virtutea unor reflexe derivate din complexele marginii față de centru: „Iașul se agață de culturalitate ca naufragiatul de firul de pai. În zadar ar căuta scepticul să convingă pe ieșeanul de pe stradă de inutilitatea unui asemenea procedeu. Oricât ar căuta să demonstreze că Iașul nu mai are nicio revistă de cultură, nicio bibliotecă demnă de acest nume, acea centrală nemaiservind nici la pregătirea celei mai modeste lucrări de seminar, că aripa cea nouă a Universității așteaptă de ani de zile să fie isprăvită, cu pomana centrului; că universitarii noștri, fiind din specia voiajorilor, fac numai arari vizite Iașului; că o pinacotecă de valoare fabuloasă este subvenționată cu 637 lei anual; că palatul Vieții Românești este ocupat de chestura poliției și că locul faimoasei librării Barasch este umplut cu succes de o cârnățărie cernăuțeană. De prisos!..."[5].

Având în vedere că mentalitatea colectivă presupune „un ansamblu al modurilor de a percepe, judeca, acționa, caracteristic «spiritului» unui grup, unei epoci"[6], „ansamblu de obiceiuri intelectuale, de credințe, de convingeri, de comportamente caracteristice unui grup"[7], „fel particular de a gândi al unei colectivități"[8], „ansamblu de opinii, prejudecăți și credințe care influențează gândirea indivizilor, a grupurilor umane, a popoarelor"[9], valențele acesteia pot fi identificate, plecând de la textele memorialistice pe care ni le furnizează filantropic generațiile de scriitori care au intrat în stăpânirea unui trecut ilustru, de o mare densitate culturală: George Panu, *Amintiri de la „Junimea" din Iași*, Nicolae Gane, *Amintiri (1848 – 1891)*, Radu Rosetti, *Amintiri*, Rudolf Șuțu, *Iașii de odinioară*, G. Topîrceanu, *Cum am devenit ieșean*, Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor* ș.a.

Plecând de la ideea că „orice se întâmplă într-o societate omenească vine din starea ei de spirit, din felul cum este alcătuirea ei sufletească în acel moment"[10], Iașul își modelează locuitorii după propriul chip: *molcomi, spirituali, indolenți, refractari la înnoiri, fanarioți, profund ancorați în trecut* și *purtători ai unei pasivități orientale*. Autocompătimirea se relevă frecvent în discursurile ieșenilor. Există și tendința de autopersiflare a unei comunități care face haz de necaz, în loc să se revolte, pe fundalul unei lumi fluide unde lucrurile nu se iau în serios.

Gala Galaction în *Iașii precum erau* reține dimensiunile spirituale ale ieșenilor: *intelectualitatea*, *religiozitatea*, *profunzimea*, *moralitatea*, adică specificul spiritualității ieșenilor: „Era în acest oraș domnesc, cuprins de melancolia amintirilor prea mari, purtate de un prezent prea micșorat, mai mult suflet, mai

multă inteligență și mai mult cult pentru cele intelectuale decât în oricare alt centru românesc. Înțelegeai din ochii celor cu care te întâlneai, în ulițele lor întortocheate (dacă erau altceva decât bieți muncitori cu palmele), că în odăița de unde coboară, au lăsat, pe masă, cu foile deschise, un poet, un filosof, un sociolog, Biblia sau Talmudul... Seara, când mă rezemam în fereastra mea și priveam, din deal la vale, miile de luminițe care se aprindeau în Iași, mă întrebam – cum nu-mi venea niciodată să mă întreb la București: la câte din aceste luminițe, studiul celor sfinte sau al celor profane, încovoaie trupul și înalță sufletul? Firea molcomă a moldovenilor, idiomul lor bemolizat și muzical sporeau impresiile mele de spiritualitate și mângâiau văzul și auzul meu, celui sosit din București".[11]

Mai puțin elogios, Nicolae I. Popa realizează o adevărată „fiziologie a ieșeanului", plămădită dintr-o oarecare *lipsă de inițiativă* și *resemnare*, *flexibilitate* și *timiditate*, *orgoliu* și *reverie*, condimentate cu nota unui *fatalism congenital* („Prea evoluat pentru a accepta lupta în orice condiții, s-a lăsat depășit de viață, prea diletant pentru a se disciplina, el trăiește în *marginea vieții*, mulțumindu-se cu icoana pe care singur și trudnic și-o făurește. Trăiește în *speculație spectaculară*, convins că înșeală viața, – deci știe că bătrânețea îl va dezvălui brutal, arătându-i ce a însemnat în realitate..."[12]). Apelând la psihologia filosofică, autorul încearcă să proiecteze portretul psihologic și să demonstreze predispoziția spre arte a ieșeanului: „...Ieșeanul este un *psihastenic*, condamnat să-și împuțineze ființa, elanul și funcția, din lipsă de încredere și vitalitate. De aici probabil compensația prin artă și literatură, care absorb forme de nădejdi și de vis nerealizate"[13]. Trăind cel mai adesea în „evaziuni succesive: refugii literare în trecut, în vis, în exotism, în fantastic, în «paradise artificiale» sau în deprinderea cu ideea de moarte", ieșeanul rămâne un romantic după formula lui Novalis, un mistic închis în micul univers artificial, pe care și l-a construit laborios, „torturat de îndemnuri sterile și de speranțe ce abia mijesc", un om de gust fin, știind să întrețină „o conversație vie și cu miez".

Reținând rând pe rând *„legea efortului minim"*, *complexul de inferioritate*, vecin cu cel de *superioritate*, *mândria trecutului*, *lipsa voinței de a trăi*, *spiritul critic*, *vocația prieteniei*, autorul conchide că „Ieșeanul este o realitate psihologică, bine conturată. Iar Ieșenismul este un stil de viață".

Portretul ieșeanului lui Ionel Teodoreanu rezultă din vorba puțin molatecă, „cu «măi», «bre omule», «oleacă», «tătі cele», «iaca bre», «ista», «ceia» și «iracan de mini», mergând tare domol (că doar nu dau turcii), și cam strâmb pe călcâie (scâlciate mai la toți); cu pantalonii răsuciți să nu-i feștelească ba glodul, ba colbăraia, ba toanele dezghețului, ba-te-miri-ce (rar ieșean fără pantaloni suflecați), cu pălării romantic vaste, cu părul lung-prelung, aducând mai mult a chică, revărsat pe ceafă și pe tâmple, cu mare avânt al obrajilor nerași pentru barbă (muscă, țăcălie, barbișon, barbete, barbă și cascadă popească), cu multă tragere de inimă spre pahar (nu cu apă); cu galoși care depășeau mereu anotimpul lor firesc, cu cortel și când plouă, și când este soare (parcă ce, strică?) și cu vorba (plină de ifos și de rouă): «Noi iștia de la Ieși».[14]

Dimitrie Ralet, autorul unui singur volum, ca și Ion Codru-Drăgușanu, ne lasă, în descendența schițelor provincialului, lansate de Mihail Kogălniceanu sau de Costache Negruzzi, o adevărată fișă de temperatură a ieșeanului. El reține câteva însemne comportamentale ale acestuia, cum ar fi: *orizontul provincial*, *pesimismul impregnat de nostalgia vâltorii „capitaliei"*, pe care și-l cultivă deliberat: „Cu toate ceremo-

nile şi buna primire, ieşeanul presimte c-o să moară de urât, ca într-o surghiunie. Târgul îi pare pustiu, lipseşte vuietul capitaliei care poate-l ajuta de nu i se mai alege vorba. Nu-i desime de pe uliţa mare, care ne opreşte a răzbate pân-la dânsul ş-al privi în ticnă; nu-s droşcele care-l înlesnesc la crăii. Orizontul provincial îl apasă cu întinderea şi monotonia sa"[15]. *Simandicos* şi *plin de fițe*, „ieșanul de vra să meargă piste drum, îi trebuie trăsură, pe jos nu se micșorează a umbla; poate se și teme că nu-l vor alege din norod. Singur nu se poate sluji, ca provincialul; altul îl îmbracă, îl dezbracă, îl încalță, îl scutură, îl piaptănă, numai nu-l hrănește și nu-l țesală".[16] Autorul distinge între ieșeanul băștinaș și „provincialul așezat câte zece luni pe an la Iași", cel din urmă fiind doar „pârechea ieșanului crai de frunte și numai plămădeala adevăratului ieșan", întrucât „prin intrigi se face casnic, prin lingușiri prinde la nas, prin crăii place, îndatorește cu bancuri ș.a. Așa i se deschid toate ușile, toate mesele, ba îl vezi răsărind politicește, ca o ciupercă din gunoi"[17].

I. Fr. Botez, în *Iașul tuturor iluziilor*, reține contradicțiile spiritului ieșean – *discreți* și *plini de vitalitate în același timp*: „Nu sunt oare ieșenii de totdeauna tăcuți și blajini, năvălitorii de azi ai străzilor? Nu sunt singuratecii, ascunși în case mici și plăcute, veselii consumatori de la mese? Chiar ei, chiar ei! Doriți însă de aer, de viață și de haz zgomotos. Starea aceasta, savantul dr. Leon ar putea-o boteza în limbaj zoologic „ieșirea din hibernație și somnolență" iar d. Adrian Pascu ar putea-o denumi «dor aprig de Teatru Vesel...»"[18].

Societatea ieșeană constituie un univers eterogen, plin de contradicții, este universul în care coabitează



vectori divergenți. Dacă considerăm masculină, în accepțiunea lui Hofstede, o societate care tinde să înlocuiască valorile morale cu acumularea de bani, funcții sociale și bunuri materiale, tipul societății ieșene se înscrie pe coordonatele masculin feminin, unul din cei patru coeficienți avansați de Hofstede pentru a evalua diferențele dintre dimensiunile culturale.

Universul ieșean este impresionant prin culorile, formele, sunetele și mirosurile sale, el găzduiește o populație cosmopolită care mișună caleidoscopic, convergentă și divergentă, cu speranțele, iluziile, temerile, dezamăgirile și erorile ei. Pe ieșeni îi unește disponibilitatea pentru artă, prețuirea trecutului, ancorarea în cultură și artă, menținerea tradițiilor etc. Or cum sugestiv observă Nicolae Iorga, „societatea reprezintă un popor sau o tovărășie de popoare. Astfel, ea are ceva sufletește permanent, care-i dă caracterul, care-i stabilește valoarea, care-i face mândria sau o îndreaptă către pieire. Afară de extraordinare sforțări ori de cele mai mari și mai rare măsuri, acest fond nu poate fi biruit. El e zestrea, el e darul, el e nenorocirea și el e osânda. Acoperit un moment, înșelat sau înspăimântat, el își revine și domină și mai departe, fiindcă el vine din tot ce a suferit și a câștigat, din tot ce primește din mediul ei, din tot ce și-a agonisit societatea”[19].

***Diana Vrabie** este beneficiar al Programului de Burse „Junimea” și Rezidențe de cercetare științifică privind istoria și viața culturală a Iașului, ediția a II-a, 2015 – inițiativă a Muzeului Național al Literaturii Române Iași.*

[1] Alecu Russo, *Iașii și locuitorii lui în 1840*, p. 228.

[2] Cezar Petrescu, *La Paradis general*, Editura Cartea românească, București, [f. a.], p. 46.

[3] *Ibidem*, p. 51.

[4] Aristarc, *Cronica mizantropului*, în „Jurnalul literar”, 28 mai 1939, p. 4.

[5] *Pagini din viața și opera scriitorilor ieșeni contemporani*, Iași, Socec, [f.a], p. 12.

[6] Fernand Braudel, *Gramatica civilizațiilor*, Editura Meridiane, București, 1995, p. 52.

[7] Ioan Petru Culianu, *Eros și magie în Renaștere*, 1994, p. 119.

[8] Alexandru Duțu, *Dimensiunea umană a istoriei*, Editura Meridiane, București, 1986.

[9] Sigmund Freud, *Totem și tabu*, Editura Humanitas, 1991, p. 43.

[10] Nicolae Iorga, *Cum se creează o stare de spirit*, în *Sfaturi pe întuneric*, ediție îngrijită de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, Editura Militară, 1976, p. 107.

[11] Gala Galaction, *Iașii precum erau*, în *Opere alese*, vol. I, Editura pentru Literatură, București, 1961, p.16.

[12] Nicolae I. Popa, *„Fiziologia ieșeanului”*, în „Însemnări ieșene”, nr. 3, 1936, p. 89.

[13] *Ibidem*, p. 90.

[14] Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*, Editura Princeps Edit, Iași, 2011, p. 104.

[15] *Ibidem*, p. 252

[16] Dimitrie Ralet, *Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole*, Editura Minerva, București, 1979, p. 252

[17] *Ibidem*, p. 255.

[18] I.Fr. Botez, *Iașul tuturor iluziilor*, Editura autorului, 1930, p. 26.

[19] Nicolae Iorga, *Cum se creează o stare de spirit*, în *Sfaturi pe întuneric*, ediție îngrijită de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, Editura Militară, București, 1976, p. 107.

I. SIMIONESCU
(Președinte al Consiliului de Administrație al „Cărții Românești")

Cartea Românească

Ideea înfăptuirii unei mari edituri românești a zvâcnit în mijlocul frământărilor de la Iași. Nici n-apucară bine să se deslușească zorile izbânzii finale și urmară discuții, în cerc restrâns, asupra diferitelor probleme, mai ales culturale, care se iveau de pe urma noilor perspective istorice. Ca o coincidență de bun augur, consfătuirile aveau loc în Aula vechii Universități, sală în care, pe vremuri, s-au ținut conferințele Societății Junimea, cu o covârșitoare influență asupra progresului nostru cultural.



Librăria și birourile „Cărții Românești", București

Apărătorul hotărât și tenace al înființării unui institut de editură, cu scop de a contribui la cultura mulțimii, și la cimentarea sufletească din provinciile ce aveau să se unească, a fost regretatul Profesor Ion Athanasiu. El a făurit primele statute ale Societății visate, din care au rămas multe puncte și în actualele statute ale „Cărții Românești", cum e crearea unui fond cultural, participarea lucrătorilor la beneficii etc.

Împrejurările economice, schimbate de război, au dus la îndeplinirea gândului lui Athanasiu, mai repede și mai măreț decât l-ar fi putut închipui fostul rector al Universității din București, primul președinte al Consiliului de Administrație al Societății „Cartea Românească".

Firme vechi, cu renume câștigat, nu se mai încumetau să facă față, izolate, noilor cerințe. Împrejurările le-au împins la unire.

Astfel a luat naștere, în anul 1919, marele institut de editură „Cartea Românească", aproape în același timp când vechiul institut „Socec" trecea în stăpânirea D-lor Schwartz & Șaraga. Se creau în felul acesta izvoare de mari forțe în domeniul editurii.

Trăinicia instituției „Cartea Românească" este asigurată chiar de la început, căci ia naștere din fuzionarea altor trei instituții, care au contribuit în largă măsură la progresul cultural al țării, dinainte de război. Din firmele I.St. Rasidescu de sub conducerea D-lui Carol Rasidescu, „Theodosiu Ioanițiu & fii" de sub conducerea D-lui Niculae Ioanițiu, și din editura „Sfetea" de sub conducerea regretatului C. Sfetea, s-a format „Cartea Românească" cu sprijinul material al Băncii Românești. Capitalul inițial de 12.000.000 lei a ajuns cu timpul la 100.000.000 lei.

Sediul Sfetea, de lângă Sf. Gheorghe, era excentric. S-a simțit deci nevoia, dintr-o dată, ca librăria să se instaleze într-o încăpere mai centrală. S-a cumpărat clădirea Societății „Minerva" din B-dul Academiei 3-5, azi transformată într-un măreț palat, cu fațadă impunătoare în simplicitatea ei, cadrând de minune cu noul palat al Universității din apropiere. Întâmplarea s-a nimerit bine. Librăria cea mai mare din țară nu putea să fie prea departe de înaltul focar de cultură al neamului întreg. În trecerea lor spre Universitate, mii de studenți, zilnic întâlnesc în calea lor dovada propriilor grafice și de editură. De viața ei este legată viața și buna stare a unei armate de aproape 1.200 de funcționari și lucrători.

Activitatea Societății „Cartea Românească" este complexă, cuprinzând trei ramuri bine distincte, puse sub aceeași conducere centrală.

A. *Industria Grafică* este concentrată în Atelierele din Șos. Bonaparte. Ele cuprind două mari clădiri anume contruite, înzestrate cu tot utilajul modern. Una, în formă de arc, are o suprafață de 1.260 m.p. cu subsol, parter, două etaje și mansardă. A doua, în formă de hexagon, pe o suprafață de 650 m.p. cu subsol, parter, mezanin și 4 etaje.

Forța motrică necesară acestor ateliere este căpătată printr-o uzină proprie, înzestrată cu un motor Diesel de 300 H.P. și cu regeneratoare pentru comasarea curentului electric.

De cum intri în ateliere, rămâi surprins de felul metodic cum sunt împărțite sălile. Vei găsi sute de oameni lucrând cu febrilitate în zecile de secții, din care se pot cita: Secția zețăriei, Turnătoria de litere, Secția zincografică, Secția de gravură, Stereotipie de Galvanoplastie, Secția artistică de desen, Secția litografică, de Offset, Secția de reproduceri, Secția cartografică, Secția de fotogravuri, Secția mașinilor tipografice, Secția mașinilor litografice, Secția confecțiuni, Secția de plicuri, Secția de liniatură, Secția cartonajelor manuale, Secția cartonajelor mecanice etc.

Din toate aceste secții „Cartea Românească" scoate anual tot ce închipuirea omenească a născocit că s-ar putea lucra din hârtie: de la cea mai simplă broșură până la cea mai desăvârșită carte de artă; de la afișul-înștiințare până la afișul reclamă în 14-15

culori. Apoi cele mai variate lucrări, cum sunt: acțiunile, timbrele, tablourile cromolitografice, precum și cutii de diverse forme și mărimi pentru țigări, parfumuri, bomboane, casete în zeci de culori cu reliefuri, poleite cu aur și argint etc. Toate tipurile și formele de registre, carnete, dosare, biblioraphte, agende, calendare și altele.

La sfârșitul acestor pagini s-au dat câteva modele de imprimările făcute în Atelierele „Cărții Românești" după metoda tipografică, litografică și fotogravură. Dar numai un cunoscător în arta grafică își poate da seama de ceea ce poate produce un atelier de mărimea celui al „Cărții Românești". În secția zețăriei cu 120 lucrători se culeg, într-o singură zi, cuvinte compuse din 500.000 de litere; așezându-se literele într-un singur rând, s-ar putea împrejmui cu ele grădina Cișmigiu. Dacă s-ar pune alături toate coalele de hârtie trecute într-un an prin mașinile „Cărții Românești" s-ar putea face un brâu care să încingă pământul la ecuator.

Pentru ajutorarea personalului, pe lângă Ateliere funcționează o cantină, unde lucrătorii pot lua masa cu 15 lei pe zi, iar elevii cu 10 lei. Există de asemenea și un cabinet medical de prim ajutor și tratamente ușoare, în care doi medici și o moașă dau consultații gratuite. De câțiva ani funcționează și o casă de pensie pentru toți funcționarii.

Producția anuală a atelierelor, în care lucrează cam 700 lucrători și lucrătoare, cu salariu anual de 35.000.000, este aproximativ de 1.200.000 kgr. de material confecționat. Pentru transportul acestui material ar fi nevoie de un tren cu o lungime de 960 metri.

Afară de Atelierele centrale, „Cartea Românească" mai are ateliere complet organizate în orașele: Chișinău, Cluj și Diciosânmartin (Târnăveni).

B. *Comerțul de librărie*. Pentru a-și putea desface produsele sale, „Cartea Românească" a fost nevoită să dea o dezvoltare cât mai vastă comerțului de librărie. Astfel Librăria centrală din B-dul Academiei No. 3-5 și Edgard Quinet No. 4 se poate spune că este cea mai mare librărie din România.

Ea ocupă subsolul, parterul și etajul întâi al palatului central și are raioane de vânzare pentru cărți literare românești și străine, cărți didactice, articole de papetărie și confecțiuni, articole de pictură, galanterie, articole de sport, material didactic, gramofoane, plăci, radio, jucării precum și o sală de expoziție de pictură, cunoscută sub numele de „Sala Ileana".

A doua librărie, „Cartea Românească" o are în Calea Moșilor 64, fosta librărie C. Sfetea.

În imobilul din Calea Moșilor se află și depozitul principal de cărți, ca și serviciul de expediție pentru întreaga țară.

Ținând seamă de importanța pe care o poate avea o librărie, în promovarea culturii naționale din provinciile alipite, „Cartea Românească" a socotit că îndeplinește o datorie către neam, înființând chiar cu sacrificii sucursale în centrele cele mai de seamă din ținuturile românești. Există filiale ale „Cărții Românești" la Chișinău pentru Basarabia; Timișoara și Lipova pentru Banat; Cluj, Brașov și Diciosânmartin (Târnăveni) pentru Ardeal.

Afară de aceste librării și sucursale, „Cartea Românească" are peste 600 corespondenți și reprezentanți în toată țara, care fac oficiul de colportori ai produselor ei.

C. *Editura*. De la înființarea ei chiar, Societatea „Cartea Românească" și-a stabilit un plan de editură în conformitate cu starea generală culturală din țară.

Cultura mulțimii a fost pusă pe planul întâi, și în această direcție „Cartea Românească" a săvârșit, cu hotărâre și continuitate, mai mult de cât oricare altă instituție similară, particulară sau de Stat.

Ea n-a urmărit un câștig, deoarece prin statute se

menţine în fiecare an un fond cultural, uneori şi de un milion de lei, pentru susţinerea bibliotecilor ief tine pe care le editează, în diferite domenii de cunoştinţe

Sute de mii de exemplare s au răspândit astfel în mulţimea dornică de citit, prin „Pagini Alese din Scrii torii Români" Aproape 2 000 000 de broşuri din „Cunoştinţe Folositoare", adevărată enciclopedie ştiinţifică şi geografică, s au împrăştiat în numeroa sele biblioteci săteşti înfiinţate de particulari sau de instituţii ca „Fundaţia Voievodul Mihai" şi Direcţia Educaţiei Poporului

„Calendarul Gospodarilor" apare regulat de 11 ani, din această carte de citire, a săteanului, dar şi a celor din oraşe, s au vândut peste un sfert de milion de exemplare, întâlnindu se în orice sat cât de izolat din ţară.

La aceasta, dacă se adaugă Biblioteca Agricolă şi Biblioteca Minerva se poate scoate în relief cu toată obiectivitatea, partea însemnată pe care a luat o „Cartea Românească", abia într un deceniu de activi tate, la răspândirea culturii generale

Răspândind gustul de citit în mulţime, ea pregăteşte astfel terenul pentru înţelegerea şi desfa cerea cât mai largă a literaturii şi ştiinţei româneşti

În această direcţie „Cartea Românească" şi a făcut pe deplin datoria. Ea a fost singura instituţie de edi tură care a stabilit premii literare şi ştiinţifice pentru lucrări inedite, obţinând astfel un succes moral în semnat.

Catalogul ei general cuprinde capitolele cele mai variate, de la poezii la opere de specialitate ştiinţifică, de la cărţi cu preţ redus la adevărate lucrări de artă pentru bibliofili Din această din urmă categorie me



Librăria „Cartea Românescă", Cluj-Napoca

rită menţiune *Adrian Maniu, La gravure sur bois en Roumanie*, frumoasele colecţii de stampe ale D lui *Olszewski*, ediţia aleasă din *Poveştile M S Regina Maria, Niculăiţă Minciună* de Brătescu Voineşti, cu planşe originale colorate, sau opera *Divina Comedie*, tradusă de Coşbuc, adnotată de D l Prof Ortiz, cu stampe şi desenuri tot aşa de alese ca în ediţiile de lux străine

Clasicii români au fost scoşi din uitare prin ediţii îngrijite, „Cartea Românească" asigurându şi exclusivitatea operelor lui Coşbuc, Slavici ori Vlahuţă

Din monumentala operă a marelui istoric A D Xenopol, *Istoria Românilor* în 14 volume, au apărut până acum 12 volume, iar celelalte două vor ieşi în curând, încheind astfel o lucrare de editură grea şi costisitoare, tipărită cu toată îngrijirea cerută de însemnătatea operei, unică în felul ei

„Cartea Românească" se mândreşte că a putut înlesni apariţia operelor celor mai de seamă scriitori români de astăzi şi al căror nume, în schimb, a contribuit în largă măsură la vaza de care se bucură această instituţie, nu numai în ţară, dar şi în străinătate

Ca romancieri şi nuvelişti îşi au operele editate exclusiv sau în mare parte la „Cartea Românească" Agârbiceanu I , Arghezi T, Brătescu Voineşti I, Bucuţa Emanoil, Kiriţescu C , Petrescu Cezar, Rebreanu L , Sadoveanu M , Stănoiu Damian, Teodoreanu Ionel şi Al şi alţii

Ca poeţi Blaga I , Botez Demostene, Carp O , (G Proca), Codreanu M, Crainic N , Davidescu N., Mănescu I , Maniu A , Militaru V , Pillat I , Topîrceanu G , Voiculescu V şi alţii



Libraria „Cartea Româneścă", Braşov

Ca scriitori populari: Cristescu Florian, Diaconescu Pantelimon, Dulfu P., Gorovei A., Lungianu M., Popescu Băjenaru I., Sperantia Th., Vissarion I. şi alţii.

Printre autoare: Bucura Dumbravă, Otilia Cazimir, Cunţan M., Mantu Lucia, Petrescu Lucreţia.

Ca autori dramatici: Davila A., Goga O., Iorga N., Sorbul M.

Din domeniul criticii literare şi al biografiei: Ibrăileanu G., Lovinescu E., Mehedinţi S. (Soveja), Sanielevici H., Simionescu I., Vianu T.

Din domeniul diferitelor cercetări ştiinţifice: Antonescu G.G., Cantacuzino Matei, Cuza A.C., Cătuneanu I., Dr. E. Juvara, Marinescu G. Dr., Paulescu C. Dr., Slăvescu V., Tafrali O. etc.

Necesităţile culturale fiind atât de variate, potrivit împrejurărilor istorice în care se află ţara noastră, activitatea editorială a „Cărţii Româneşti" este şi mai complexă.

Ea a tipărit traduceri din clasicii noştri în limba minoritară; a susţinut lupta din ce în ce mai grea în editarea cărţilor de curs primar. În ce priveşte cărţile de curs secundar, „Cartea Românească" şi-a dat toată silinţa de a pune în mâna elevilor cele mai bune manuale, atât din punct de vedere pedagogic cât şi tehnic. Azi instituţia deţine cam 60% din întregul stoc de cărţi didactice folosite în şcoli.

Ca o încununare a activităţii sale editoriale de un deceniu, „Cartea Românească" a întreprins publicarea unei opere măreţe, unice în România.

Este împlinirea unei lipse simţite de toţi şi de multă vreme, dar în acelaşi timp o largă contribuţie la opera de apropiere sufletească între locuitorii ţării de orice neam. E vorba de *Dicţionarul enciclopedic ilustrat al limbei române* întocmit de D-l Prof. univ. I.A. Candrea. Partea 2-a, *Dicţionarul istoric şi geografic*, este datorat D-lui Prof. G. Adamescu. Această lucrare monumentală, faţă de mijloacele noastre tehnice, va fi la înălţimea prinosului adus prin ea neamului şi ţării. Va cuprinde peste 2.000 pagini cu peste 10.000 ilustraţii în mare parte referitoare la ţară, ca şi hărţi, planşe în culori şi în afară de text.

Opera e pe jumătate tipărită şi va apărea negreşit în cursul anului 1931.

Dacă s-ar strânge la un loc toate cărţile ce se tipăresc într-un an la „Cartea Românească" şi s-ar pune una lângă alta cu cotoarele în afară, s-ar putea alcătui o bibliotecă, ce ar ocupa o suprafaţă de 6 ori mai mare decât faţada măreţului palat al librăriei.

Dacă instituţia „Cartea Românească" în scurta vreme de funcţionare a biruit greutăţile vremii şi ale începutului oricărei organizări temeinice, ajungând în fruntea instituţiilor similare din ţară şi asigurându-şi o viaţă sănătoasă şi trainică în viitor, faptul se datoreşte în bună parte înţelegerii, destoiniciei, hărniciei şi spiritului sănătos ce domnesc în conducerea ei. Partea tehnică e sub directa supraveghere a D-lui C. Rasidescu, cunoscător adânc al meseriei, începută ca ucenic în atelierele tatălui său. Partea comercială e stăpânită de competinţa D-lui N. Ioaniţiu, urmaş al unei tradiţii vechi de negustori români în ramura librăriei. La început a fost de mare spijin priceperea deplină în alte edituri a regretatului C. Sfetea.

Pe lângă cei doi conducători tineri şi pricepuţi, într-o activitate de fiecare clipă, se adaugă sfatul competent, vegherea neobosită asupra totalului din partea directorilor administrativi şi a unui consiliu de administraţie luminat, format din personalităţi competente în ale culturii sau comerţului. Nu se poate lăsa nemenţionată şi râvna întregului personal, de la zeţari până la procurişti. Într-o solidaritate demnă de laudă ei îşi pun toată tragerea de inimă în serviciul de care se leagă şi buna lor stare.

Propăşirea, vădită din an în an, a unei asemenea instituţii de cultură nu poate să fie decât de un real folos pentru înaintarea sufletească a neamului întreg.

(„Boabe de Grâu", anul I, nr. 8, octombrie 1930, p. 477-485)

Georgiana LEȘU

Ana Ipătescu, modelul feminin al liderului revoluționar

În cadrul lucrărilor Primului Congres al Scriitorilor din R.P.R., în 1956, Mihai Beniuc îl alătura pe Camil Petrescu scriitorilor precum Mihail Sadoveanu, George Călinescu, Demostene Botez, Al. Philippide și Cezar Petrescu, care, afirma el, s-au alăturat, „sub steagul partidului", unei literaturi noi, sănătoase și purtătoare de sprit democratic[1]. Același scriitor era evocat și în enumerarea autorilor preocupați de teme de inspirație istorică, cu accent pe epoca asupra căreia Camil Petrescu și-a îndreptat atenția, una extrem de importantă în discursul istoriografic din anii democrației populare[2]. În mod deosebit, perioada modernă a fost una extrem de ofertantă pentru viziunea asupra istoriei promovată de regim. O vreme a revoluțiilor și a transformărilor sociale, începând de la 1821 până la răscoalele țărănești din 1907, evenimentele secolului al XIX-lea și începutului de secol XX au permis conturarea unor mituri istoriografice consistente, în acord cu elanul revoluționar al regimului comunist nou instaurat.

Literatura de inspirație istorică din anii '50 prilejuiește studii interesante despre raportarea la trecut a unui regim care își construia legitimitatea. Într-o perioadă în care scriitura se încadra, de cele mai multe ori, în tipare fixe și era structurată pe linii parabolice, interpretarea evenimentelor trecutului a urmat o direcție asemănătoare. Scrisul istoric și cel de ficțiune au fost cât se poate de apropiate, scriitorii fiind nevoiți să respecte viziunea istoriografică în vigoare. De altfel, atenția acordată astăzi literaturii realismului socialist, a unei scriituri din plin studiate în perioada post-decembristă, ne permite să observăm ce anume din viziunea istorică pe care regimul a promovat-o prin intermediul istoriei și a literaturii rămâne astăzi în mentalul colectiv. Acest tip de literatură aduce în scenă o sumedenie de personaje, toate încadrate în tiparele realismului socialist și ale viziunii istoriografice în vigoare, majoritatea construite pe baza unor mituri istoriografice pe care uneori regimul comunist le-a inventat, alteori le-a preluat și le-a adaptat, profitând de încărcătura simbolică a acestora.

În acest context, Camil Petrescu scria *Un om între oameni*, roman cu totul diferit de aparițiile sale interbelice și care, deși prezenta numeroase personaje revoluționare încadrate în tiparele realismului socialist, excela totuși la capitolul documentare istorică[3]. Între numeroasele aspecte care atrag atenția asupra scrierii lui Camil Petrescu sunt și personajele feminine. Aici se evidențiază tiparul realist socialist, al binomului bine-rău. Femeile din roman sunt pe de o parte personajele negative – boieroaicele, iar pe de alta, personajele din lumea satului sau cele din mica boierime revoluționară, apropiate grupului Frăția. Ana Ipătescu se remarcă în mod deosebit, fiind plasată în mijlocul revoluționarilor și beneficiind de atribute

neobişnuite pentru personajele feminine curaj, determinare, abilitatea de a conduce masele, de a le în curaja în luptă şi de a mânui armele, putere fizică.

Romanul în trei volume a apărut în perioada 1953 1957 şi a rămas neterminat din cauza morţii autorului. Vorbim aşadar de o perioadă în care direcţiile istoriografice ale noului regim erau trasate, alături de aspecte ideologice precum rolul liderului în revoluţie[4], promovarea unei forme de emancipare a femeilor şi demonstrarea unei adeziuni cât mai largi la cauza revoluţiei Atenţia acordată de Camil Petrescu personajului feminin prezent activ în revoluţie nu era aşadar o noutate Ana Ipătescu devenea un nume promovat în anii democraţiei populare, fiind prezent din abundenţă şi în manualele de limba română ale vremii, care ofereau de altfel numeroase cunoştinţe de factură istorică, în completarea celor din manualele de istorie[5] De altfel, apetenţa regimului pentru paşoptişti este uşor explicabilă anul 1848 putea demonstra o tradiţie revoluţionară în spaţiul românesc, astfel că discursul oficial a numit regimul democraţiei populare drept singura formă de organizare statală care va putea înfăptui dezideratele paşoptiste Nume cu rezonanţă pentru evenimentele jumătăţii secolului al XIX lea au intrat în nomenclatorul străzilor din toată ţara în Bucureşti, alături de revoluţionarii Nicolae Bălcescu şi Gheorghe Magheru, numele Anei Ipătescu îi era atribuit fostului bulevard Lascăr Catargiu.

Camil Petrescu a introdus o în acţiune pe Ana Ipătescu spre finalul celui dintâi volum, în momentul în care se alătura grupului de apropiaţi ai lui Bălcescu, pentru a vizita o tăbăcărie Împreună cu alte două personaje feminine, Tiţa (sora lui Bălcescu) şi Luxiţa (Lucica Florescu[6]), personalitatea sa iese puternic în evidenţă în momentul în care se află în mijlocul tăbăcarilor La fel ca Bălcescu, ea este conturată conform modelului conducătorului apropiat de tăbăcari, văzuţi ca o proiecţie în trecut a muncitorilor din secolul XX. Dacă celelalte femei rezistau cu greu peisajului dezolant şi mirosului puternic, Ana Ipătescu se „încrâncenă să rămâie" vrând să vadă tot[7] Chiar şi după ce soţul ei, Nicolae Ipătescu, renunţă la periplul prin magazile tăbăcăriei, ea rămâne alături de Bălcescu[8]

De departe imaginea cea mai reprezentativă a Anei Ipătescu, un construct cultural rămas de altfel şi în memoria colectivă, este cea de revoluţionară cu steagul în mână când Nicu Golescu o anunţa, lipsit



Detaliu din tabloul „Ana Ipătescu"
de Alexandru Ciucurencu, 1949

fiind de orice speranță, că guvernul a fost arestat, ea a intrat în rolul liderului: „Totul poate fi recâștigat"[9]. Personajul aflat în momente decisive pentru revoluție capătă o flacără în privire și reflexe de jăratic în păr[10]. Tot ea smulge steagul tricolor din ulucii porții și merge spre Palat în picioare, în caleașcă, ținând steagul cu brațul întins și se adresează oamenilor cu o voce „caldă, pătrunzătoare"[11]. În tot acest avânt răgușește, părul i se desprinde, iar fața i se arată „înflorită de arșiță și de mânie"[12]. Ajunsă la Palat, femeia cu steagul în mână le vorbește oamenilor pentru a-i mobiliza la revoluție: „Cum puteți vorbi cu brațele încrucișate? Nu e nici o săptămână de când, sub dealul Filaretului, douăzeci de mii de oameni ați jurat să apărați Constituția cu viața voastră, și acum priviți liniștiți cum vi-o răpesc douăzeci de ticăloși? (...) Cum puteți sta așa? Ah, eram mândră că sunt româncă... îi curgeau lacrimi pe obraji (...) – Și acum, pe câmpul libertății voastre pasc iar râmătorii. Ca laptele crud, vitejia voastră s-a și trezit de marți până sâmbătă ..."[13].

Tot în momentele tensionate ale arestării guvernului revoluționar, Ana Ipătescu îi smulge pistoalele unui bărbat tânăr, arnăut și paznic la Eforie, care rămâne neputincios în fața ei. Un nou tablou revoluționar este conturat: cu pletele desfăcute, femeia cu păr negru conduce mulțimea cu pistolul în mâna dreaptă ridicată deasupra capului[14]. Ea rămâne alături de revoluție până la final, susținându-și soțul în fața lui Fuad Effendi, după ce revoluționarii au fost arestați. Alături de Maria Rosetti, îi spune trimisului Porții: „Suntem amândouă mândre de soții noștri care au luptat pentru acest popor, cum e mândru acest popor de conducătorii pe care și i-a dat[15]".

În definitiv, Camil Petrescu ilustrează un personaj care, deși bine documentat istoric, precum întreg romanul de altfel, se încadra foarte bine în direcția istoriografică a perioadei. Regimul comunist a promovat imaginea Anei Ipătescu ca reprezentantă a vizionarismului și a implicării femeilor în cauzele revoluționare, într-un context al unor discursuri puternice despre emancipare. Ea a fost mereu alături de Bălcescu, i-a împărtășit cauza și, spre deosebire de celelalte personaje feminine alăturate liderului pașoptist, a fost cât se poate de activă în momentele importante, încurajând populația să nu renunțe și să elibereze guvernul proaspăt arestat. Alături de Maria Rosetti, a cărei imagine a fost asociată multă vreme cu revoluția pașoptistă datorită reprezentării lui C.D. Rosenthal, Ana Ipătescu apare în romanul lui Camil Petrescu ca un simbol al femeii revoluționare, care luptă cu arma în mână, nu doar alături de bărbați, ci în fruntea acestora. Ea este conturată în tușe puternice, având, precum personajele pozitive încadrate în canonul realist socialist, țeluri înalte și un caracter puternic. Camil Petrescu aducea astfel în fața cititorului istoria și personajele sale, redate într-un registru al imaginarului comunist: punând accentul pe lupta de clasă, pe aportul unei proto-muncitorimi a secolului al XIX la revoluție, pe rolul liderului în revoluție (fie el bărbat sau femeie) și pe creionarea personajelor revoluționare într-o manieră care îi apropie de liderii politici ai momentului democrației populare. Dacă Bălcescu a fost personajul principal al momentului 1848, Ana Ipătescu era conturată ca o variantă feminină a liderului în revoluție, ilustrând ideea de participare cât mai amplă la viața publică. Ea are curaj, este hotărâtă, puternică și se raportează

mereu la popor, la masele fără de care, în cheie marxist-leninistă, nu poate fi înfăptuită revoluția[16].

Dacă istoria a fost obsesie pentru comuniști, accentul pus pe momentele revoluționare a servit ca o mănușă nevoii de legitimare resimțită de regimul proaspăt instalat. Modul în care istoria era scrisă iar reprezentările despre trecut erau vehiculate a avut o mare însemnătate pentru crearea unor tipare prin care trecutul era adus în fața prezentului democrat popular. Mai mult decât atât, literatura de inspirație istorică a contribuit la popularizarea cu mai mare ușurință a reprezentărilor care, distribuite pe cale oficială, erau greu de acceptat.

În final, putem observa cum studiile despre o perioadă atât de cunoscută și de cercetată mai reprezintă interes tocmai din considerentul perspectivei oferite de trecerea timpului: știut fiind faptul că imaginile despre o epocă sunt însușite și internalizate mai bine de generațiile care doar le-au receptat, ne putem întreba în ce măsură stereotipurile create în anii democrației populare au rămas în imaginarul colectiv al românilor sau sunt umbrite de imaginea noastră față de regimul care a creat aceste reprezentări.



Strada Ana Ipătescu, Galați

[1] Mihai Beniuc, *Literatura din R.P.R. și perspectivele ei de dezvoltare*, în „Lucrările primului congres al scriitorilor din Republica Populară Română, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1956, p. 15.

[2] „Pentru literatura noastră are o importanță deosebită faptul că scriitorii de seamă și-au consacrat activitatea lor vremii revoluționare din jurul anului 1848, îndeosebi luminoasei figuri a promotorului înflăcărat al acelui timp, Nicolae Bălcescu, apoi marilor răscoale țărănești din anul 1907. La noi, anul 1848 și pașoptismul, din cauza trădării ulterioare a ideilor lui de către burghezie, ajunsese de batjocură, stingându-se flăcările lui sub injuriile pe care le meritau de fapt partidele burgheze, *facțiunile* cum le numea pe drept Caragiale, cărora în celebra sa piesă *O scrisoare pierdută* le-a smuls masca de pe obraz, iar în vestitul său pamflet *1907 din primăvară până în toamnă* le-a dovedit criminalitatea față de țărănimea săracă" (*Ibidem*).

[3] Se pare că toată această documentare i-a fost înlesnită de ajutorul unui student, care, tocmit fiind de editură, extrăgea materialul documentar din volumele şi tipăriturile disponibile la Biblioteca Academiei şi îl trimitea scriitorului aflat la Sinaia, în casele de creaţie (Vlaicu Bârna, *Între Capşa şi Corso*, ediţia a III-a adăugită, Editura Polirom, Iaşi, 2014, p. 122).

[4] Rolul liderului în revoluţie trebuia să ţină seama de conceptul de personalitate în istorie, bine explicat şi delimitat din punct de vedere teoretic, concentrat în jurul ideii de conformitate între necesitatea istorică şi acţiunea umană. În faţa „legilor economice obiective de dezvoltare a societăţii", liderului îi era oferită doar şansa de a se evidenţia prin ideile şi aspiraţiile care „exprimă just nevoile dezvoltării economice a societăţii" (M. Rozental, P. Iudin (redactori), *Mic dicţionar filozofic*, Editura de stat pentru literatură politică, Bucureşti, 1954, p. 514).

[5] Personajul a fost valorificat în contextul ideilor despre emanciparea femeilor în noul regim (*Ana Ipătescu*, în *Limba română. Manual provizoriu pentru clasa a V-a elementară*, Editura de stat, București, 1949, p. 66). Fragmentul biografic despre Ana Ipătescu era precedat de articolul 21 din constituția R.P.R. în care era enunțat principiul conform căruia femeia avea drepturi egale cu bărbatul. Contribuția ei la revoluția din 1848 era descrisă și elevilor de clasa a VI-a elementară (*Ana Ipătescu*, în *Limba română. Manual unic pentru clasa a VI-a elementară*, Editura de stat, București, 1950, p. 316).

[6] Fiica vornicului Iordache Florescu (Camil Petrescu, *Un om între oameni*, volumul I, Editura Tineretului, 1958, p. 441).

[7] *Ibidem*, p. 438.

[8] *Ibidem*, p. 444.

[9] *Ibidem*, volumul II, Editura Tineretului, 1959, p. 444.

[10] *Ibidem*, p. 445.

[11] *Ibidem*, p. 448.

[12] *Ibidem*, p. 450.

[13] *Ibidem*, p. 453.

[14] *Ibidem*, p. 458.

[15] *Ibidem*, volumul III, Editura Tineretului, 1957, p. 398.

[16] Pentru a evita interpretarea într-o manieră greşită a rolului unui lider, criticul literar Nicolae Tertulian numea elementul esenţial pe care un scriitor ar fi trebuit să îl aibă în vedere ilustrând o personalitate istorică: legătura acestuia cu masele. Marxism-leninismul îşi exprima astfel admiraţia pentru personalităţile revoluţionare care au avut încredere în „forţa creatoare a maselor", după cum afirma autorul (Nicolae Tertulian, *Probleme ale literaturii de evocare istorică*, Editura de stat pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1954, p. 45).

Doru SCĂRLĂTESCU

Cu Eminescu, la simpozionul național de hiperbole

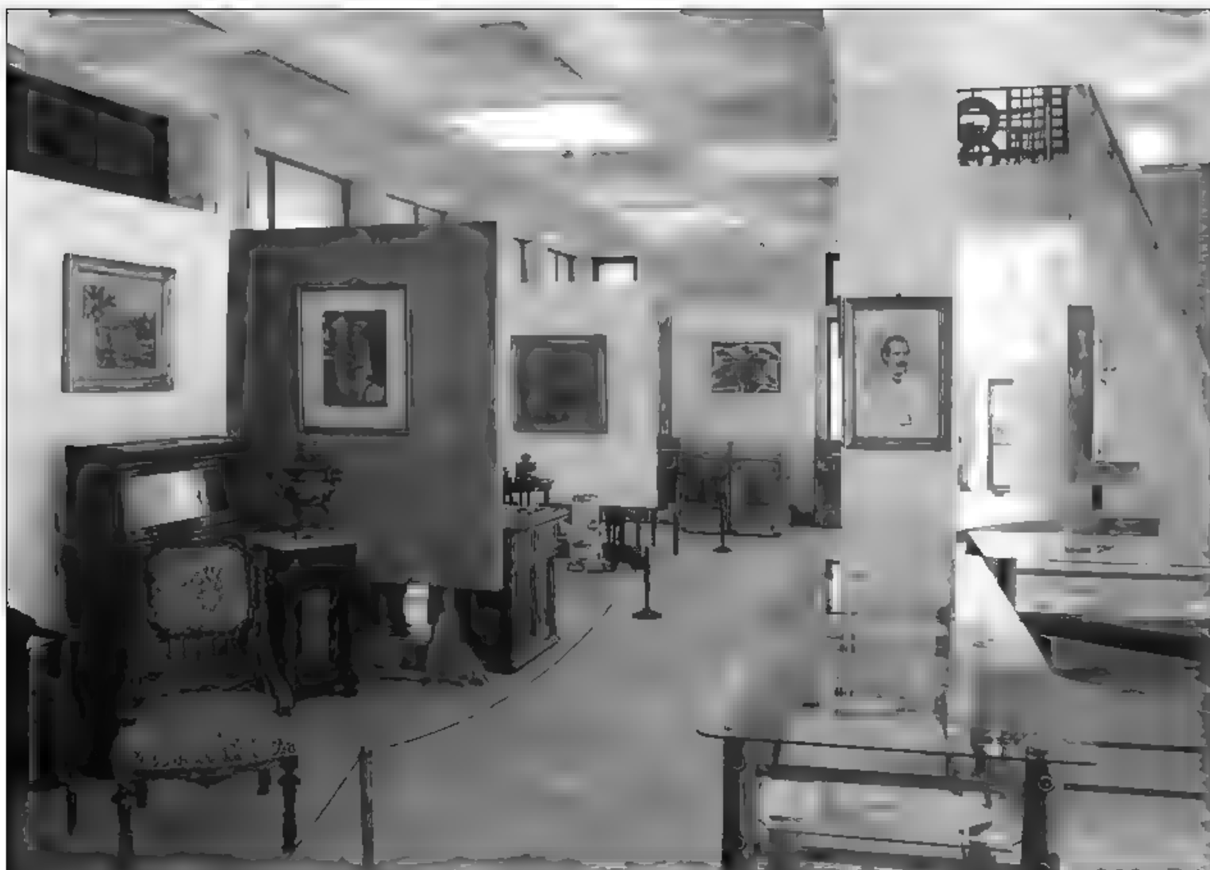
Eu am văzut în ochii largi profetul
Ce tună strigăt de nemulțumire.
Nicolae Labiș

Când, în anii 30 ai veacului trecut, G. Călinescu a lansat pe piață volumele sale despre Eminescu, pachetul de acțiuni pe numele acestuia atingea la bursa de valori a României interbelice cote maxime. Intrasem, cum s-ar zice, în „obsedantul deceniu" Eminescu. Negocierile privind imaginea poetului nostru reprezentativ făcuseră ca balanța să se încline definitiv în favoarea partidei adoratorilor săi. Cei câțiva firavi opozanți („detractori" pre-dilematici) păreau implacabil morți și îngropați[1]. Dar, deși oferta era deosebit de generoasă, cererea devenea tot mai insațiabilă; de aici, inflația și producția de monedă falsă. Asumându-și calitatea de *major shareholder* în întreprinderea de capitalizare a noului zăcământ național, criticul nostru a încercat, printr-un manageriat abil, să țină lucrurile sub control, în vederea obținerii unui profit maxim, dar fără iluzii deșarte. Sunt îndeobște cunoscute avertismentele și îndemnurile la prudență ale lui Călinescu formulate, cu știuta-i vervă polemică, la începutul capitolului „Cultura" din *Opera lui Mihai Eminescu*. Iată: „Precum Dante ajunsese în Italia cripta tuturor înțelepciunilor omenești, Eminescu a ajuns și el, în lipsa unei critici adevărate, începutul și sfârșitul oricărei discipline, autoritatea supremă"[2]... Privită în contextul unor „false idolatrii" și „exagerări de cult", și a obligației de a studia opera poetului „în spiritul adevărului și cu o pietate care să nu degenereze în caricatură", aceste rânduri și-au păstrat actualitatea. Preluând rezervele și semnalele de alarmă ale marelui critic și istoric literar, Al. Oprea socotea în 1980 că ele se aplică, mai cu temei, speculațiilor generate de publicistica eminesciană, devenită „hrana preferată a amatorilor de fraze grandilocvente și de revelații psihice", mai ales pagina de coloratură națională fiind „luată în antrepriză de cele mai reacționare cercuri politice ale vechii Românii". Dar prefațatorul volumului al IX-lea din *Ediția Perpessicius* a *Operelor* eminesciene, la care recunoaștem și poncife frazeologice ale „noii" Românii, cădea el însuși în capcana concesiei față de ideologia de data asta partinic-comunistă a epocii, vorbind de o publicistică „atât de legată de suferințele și aspirațiile claselor de jos". În realitate, textul jurnalistic eminescian, de orientare conservatoare în esență (Ioan Stanomir), e „valorificat" de toate curentele noastre naționaliste și extremiste, de la dreapta la stânga, ajungându-se chiar, cum arată Lucian Boia, ca, la centenarul din 1950, poetul să fie asumat, simultan, și de oficialitățile comuniste din țară, dar și de opozanții anti-comuniști din exil, precum Mircea Eliade sau Carol al II-lea. În ceea ce privește afirmațiile ironice ale lui Călinescu, dincolo de corul de proteste ale celor ce li s-au părut că înseamnă o obstrucționare a ritualului eminescologic (s-a vorbit cu reproș chiar de un „jug călinescian"), să remarcăm și noi că ele sunt atenuate până la urmă de propria-i întreprindere, model de erudiție și clarviziune, înălțând o *construcție exegetică* de mari dimensiuni,

cuprindere și frumusețe. Întreaga lucrare, din care nu lipsesc superlativele, validează astfel de rânduri din același capitol: „Ca poet, Eminescu a fost cel mai cult dintre poeții noștri, cu cea mai ridicată putere de folosire a tuturor factorilor de cultură...". Fără ca prin aceasta, își ia măsură de siguranță criticul nostru, să se transforme într-un *„monstrum eruditionis"*. Dacă o comparație cu Dante i se părea criticului, cum am văzut, forțată, el nu-și refuza totuși plăcerea asocierii poetului român, în numeroase ocazii, cu o personalitate de talia lui Goethe. Chiar primele rânduri din monografie trimit către o astfel de asociere: „răsfoirea manuscriselor sale ne dezvăluie un Eminescu plănuind mari compoziții lirice și dramatice, un poet cu năzuința grandiosului și a organicului ca și Goethe".

După Călinescu, astfel de asocieri devin curente până la saturație în eminescologie, campionul lor fiind, neîndoielnic, Edgar Papu, „părintele protocronismului", care introduce în discuție, mai apăsat, o coordonată precum anticiparea (devansarea) de către Eminescu, dar și de alți conaționali, a unor curente, teorii și practici moderne din filosofia, știința și literatura română și universală. Personal, acest demers al lui E. Papu îmi amintește de excesele din manualele epocii staliniste, unde, într-un mixaj amețitor de real și imaginar, rușii erau, cu câteva zile înaintea altora, inventatorii de drept ai becului electric (Alexandr N. Lodîghin), ai radiofoniei (Alexandr Popov) și ai rachetei interplanetare (Konstantin Țiolkovki), adevărații descoperitori ai geneticii (I. V. Miciurin) și ai agrobiologiei (Trofim Lîsenco), primii experimentatori ai vieții produsă în laborator din materie noncelulară (Aleksandr I. Oparin, Olga Lepeșinskaia), primii exploratori la Polul Nord (Ivan Paparin), primii inițiatori în teoria și practica educației colective (A. S. Makarenko)... Sovieticii au fost, așadar, primii protocroniști în plan mondial! Revenind pe meleagurile noastre, autorul cărții din 1971, reeditată la „Junimea" în 1979, *Poezia lui Eminescu*, crede, de exemplu, în răspăr cu o elită de latiniști ce-l caută, ca o posibilă reminiscență literară, pe celebrul „dulce" eminescian acasă la Sapho, Catul, Posseidipos, ori cu Tudor Vianu, care-l privește doar ca pe un element nevinovat al recuzitei romantice, că poetul nostru este cel dintâi care „trăiește *dulcele* " cu o „intensitate și bogăție de nuanțe" ce-l fac să depășească cu mult primele inițiative romantice în această direcție (Lamartine, Alecsandri la noi). Mai mult, nesocotind avertismentul lui Călinescu, el susține că Eminescu, în demersul său de „promovare lirică a dulcelui", este „egalat numai de Dante în toată literatura universală". Adăugându-i în această asociere pe Shakespeare și Goethe și pornind de la neșansa unei vieți prea de timpuriu curmată, Edgar Papu distinge în persoana poetului român „pe un mai nefericit egal al lor"[3]. Exemplele pot continua. Motivul „prăbușirilor de lumi" întrece, prin „infinita forță sugestivă a evocărilor eminesciene", maniera „exterior descriptivă" hugoliană și, mai mult, „toate antecedentele romantice". El se distinge, de asemenea, printre „cei dintâi poeți europeni de factură majoră în care se află înscrisă întipărirea filosofiei lui Schopenhauer", fiind urmat în această privință doar de figuri strălucite ale Germaniei, precum Nietzsche și Wagner. Criticul nu face economie de hiperbole: marile „gesturi cosmice" din postuma „Memento mori" fac din autorul ei „unul din cei mai mari poeți titanici ai lumii". Eminescu este, de asemenea, „unul din cei mai nuanțați și mai profunzi reprezentanți ai *sinesteziei* în lirică"; dar, prin „vizualitate activă", el ajunge să privească, sfidând timpul, „prin ochii veacului nostru". Cu aceasta, ajungem la dezavuarea formulei restrictive și minimalizatoare „Eminescu, ultimul romantic european", în favoarea înscrierii sale printre cei dintâi reprezentanți ai post-

romantismului de nuanţă modernă, sincronic şi „fără urmă de influenţă” cu marii poeţi simbolişti contemporani ai sfârşitului de secol XIX. Mai departe, el se distinge ca purtător de „germeni anticipatori” ai epocii următoare, ajungând, prin „Oda (în metru antic)”, nu numai la „repudierea” din perspectivă modernă a romantismului dar şi la „acel existenţialism difuzat abia în veacul nostru şi care se dirijează către regăsirea fiinţei în cadrul experienţelor limită”. Poezia citată reprezentă, astfel, „poate prima valoroasă piesă lirică a existenţialismului”. Mai departe, printr-o „*zonă minus* a grotescului”, Eminescu se apropie şi de cultivarea inovatoare a absurdului în literatura europeană[4]. Din seria de raportări europene ale lui E. Papu, mai rezonabilă este desigur aceea, cu bătaie mai scurtă, la postromantism. Romantic până în măduva oaselor, cum s-a şi autodefinit, Eminescu tentează, ca şi alţi congeneri, mari reprezentanţi ai curentului, la modul intuitiv, modalităţi şi direcţii ale poeziei sfârşitului de secol, fără ca, totuşi, să dea pe undeva vreun semn că i-ar fi citit pe contemporanii săi simbolişti Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Stéphane Mallarmé, Arthur Rimbaud, ca să nu mai vorbim de un Georges Rodenbach ori Algernon Charles Swinburne. M-am bucurat să văd o astfel de invitaţie la prudenţă din partea unui reprezentant al



Interior din Muzeul „Mihai Eminescu”, Iaşi.
Foto Corneliu Grigoriu

noii generații critice, Bogdan Crețu, care propunea, într-o recenzie la cartea lui Caius Dobrescu *Mihai* ***Eminescu***. *Imaginarul spațiului privat. Imaginarul spațiului public*, în acord cu eforturile autorului brașovean de ne oferi imaginea unui scriitor racordat la „un sistem poetic perfect congener cu secolul său", să rămânem doar în limitele acestui post-romantism de final de secol. Altfel, crede tânărul profesor ieșean, prea mult „aplomb encomiastic", prea multe „excese protocroniste", prea multă „vlagă sofistică" s-au consumat pentru a-l face pe Eminescu un poet modernist și chiar postmodern[5].

Reluând argumentele din *Poezia lui Eminescu*, Edgar Papu își fundamentează teoriile protocroniste în celebrul volum *Din clasicii noștri*, 1977, în mod substanțial, pe analiza operei eminesciene. De sub hlamida lui Edgar Papu, care, e adevărat, nu și-l asumase încă pe Heidegger (o va face abia în cartea apărută postum *Eminescu într-o nouă viziune*), răsar alți propovăduitori de priorități românești, fanatici declarați ai amintitului protocronism, o parte din ei drapați în somptuoase mantii academice sau senatoriale: Dan Zamfirescu, Marin Mincu, Henri Zalis, Ilie Bădescu, Ion Coja, Corneliu Vadim Tudor, Paul Anghel, S. Damian... Între aceștia, din păcate, și moldoveni de-ai noștri, precum I. Constantinescu, Th. Codreanu, G. Popa, de altfel, niște minți cu totul luminate. S-a ales praful din pozitivul spirit critic junimist, de parcă nici nu s-ar fi născut în paginile „Convorbirilor literare" din capitala moldavă. Și parcă nu aici ar fi apărut, în contextul „primei bătălii canonice" (N. Manolescu) din cultura română, avertismentele privind „megalografia" lansate de Titu Maiorescu, fără îndoială, primul adversar al protocronismului românesc. Căci preferința pentru cuvinte balonate și comparații mirobolante e meteahnă veche la români și ele au fost ridiculizate de mentorul junimist în două celebre articole din 1869 („Observări polemice") și 1873 („Beția de cuvinte" în „Revista contimporană"). Iată-l în paginile „Convorbirilor literare" din acei ani pe înaintașul lui Edgar Papu în persoana prolificului istoric, scriitor și gazetar, Vasile Alexandrescu-Ureche, cel care, alăturându-l pe „sublimul" Văcărescu „germanului practic" Goethe, se întreabă cu modestie: „Suntem oare pretențioși proclamând superioritatea poeziei lui Văcărescu?". Iată-i și pe viitorii susținători ai prefigurărilor științifice românești, modești avatari ai aceluiași năstrușnic savant cu „șapte nume" (M. Eminescu), exeget acum al lui Miron Costin: „Care e meritul lui M. Costin ca om de știință? Dar ce dezvoltare mai admirabilă de inteligență ca aceea a lui M. Costin, care ajunge la concluziunile științei cu secole mai nainte de atâți nemuritori lucrători în ogorul științific, în ogorul istoriei, la apusul Europei!". Fulminantul istoric și filolog Dan Zamfirescu e prefigurat și el de cunoscutul politician liberal Dumitru Brătianu, cu o intervenție retorică din 1866, pe care o citează larg, amuzându-se, dar nu foarte tare, Maiorescu: „Două din cele mai mari evenimente în istoria Europei moderne au primit direcțiune, sau cel puțin s-au născut, la signalul dat de pământul nostru: revoluțiunea franceză și cele două uniuni naționali ale Italiei și Germaniei. Revoluțiunea franceză este numai continuațiunea revoluțiunii lui Horia... La sunetul eraldului, anunțând unirea Moldovei și a Munteniei, se deșteaptă Garibaldi și Bismarck; Constituțiunile ce ne-am dat în anii acești din urmă sunt și ele premergătoare noului spirit în Europa. După noi, Austria își reveni la parlamentarism; după noi, Spania face revoluțiunea sa; după noi, însăși Francia va face câțiva pași înainte în sensul democrației".

În ceea ce privește protocronismul nostru recent, prea multe lucruri nu se mai pot spune. El a fost ra-

diografiat în capitole de lucrări sau studii monografice întregi, cele mai multe de semn negativ, semnate de antropologi cunoscuţi precum Catherine Verdery, critici literari mai mult sau mai puţin tineri cum sunt Florin Mihăilescu, Nicolae Manolescu, Th. Codreanu, Lionel Decebal Roşca, Alexandra Tomiţă, Graţian Cormoş, ori istorici de prestigiu ca Lucian Boia. O menţiune specială merită cartea din 2008 – adevărat „bestseller critic", s-a spus – a profesorului Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*. Tentativele protocroniste sunt privite aici într-un ansamblu mai amplu de pioşenii, tabuizări, culturi, mistici, canonizări, mitizări, false paralelisme, fundamentalisme, ignorări obstinate de disfuncţii, psihoze, obsesii..., mai mare groaza. Cartea e menită să toarne o cisternă de apă rece peste motoarele noastre encomiastice, prea adesea turate la maximum. Dar nici aşa! Domnul Negrici aduce în istoria noastră literară o viziune atât de „sceptic-rece" (Eminescu a bănuit el ceva) încât aproape că îţi vine să te laşi de meserie. La capitolul „Prinţi geniali, purtători de torţe, făclii naţionale", primul scriitor luat în discuţie este Mihai Eminescu. D-sa e rezervat cu privire la capacitate noastră de a părăsi zona „delirației la geniu" şi, deopotrivă, a „isteriilor demolatoare", pentru a reveni la statutul „strict literar" al poetului şi a reface „contactul firesc cu opera", dar o umbră de lumină, totuşi, se întrevede. Mai este încă posibilă o carte care să ne explice, lucid, forţa de „reverberaţie în timp" a poeziei eminesciene, motivele „efectului ei persistent". O alternativă la „pălirea" valorii strict artistice a operei pare să fie investigarea „valorilor expresivităţii" acesteia. Există o soluţie, şi o bănuim în interogaţia finală a capitolului: „Neîncetând să ne uimească, puritatea mistică a simţirii, adevărul sentimentelor, trăirea arzătoare a ideilor, nu contribuie, oare, la complexitatea efectului, refăcând în alt plan, terenul pierdut?"[6].

Mai este, aşadar, multă treabă de făcut. Opera lui Eminescu, trecută şi ea prin cutremure, a rămas încă vie, în picioare. E un lucru îndeobşte cunoscut că, atunci când un text nu mai generează sens şi semnificaţie pentru generaţiile următoare, e răposat estetic. El rămâne însă imun la muşcătura timpului dacă, precum în cazul lui Eminescu, ne oferă noi şi variate piste de analiză şi interpretare, noi prilejuri, cum spunea Cioculescu, de încântare estetică. Dar opera însăşi ne impune nişte limite rezonabile de care suntem datori să ţinem seama. Căci una e, vorba „divinului critic", să visăm pe marginea textelor şi alta să ne inducem prin ele halucinaţii narcomane şi coşmaruri apocaliptice. Eminescu nu e Nostradamus. A pescui în fulguraţii de vers ori în mari scenarii onirice prefigurări ale unor teorii filosofice moderne sau urme de postulate ale fizicii cuantice mi se pare cu totul excesiv. Un manual de interpretare a viselor este mult mai productiv în această direcţie. Cu ceva cunoştinţe de literatură universală şi cu mai mult curaj, putem detecta astfel de anticipări la toţi marii poeţi ai lumii, începând cu Homer, posibil străbunic al lui Freud şi Adler, sugerând, primul, teoria complexelor psihice, a refulării şi a pulsiunilor compensatorii (şchiopul Hefaistos însurat cu cea mai frumoasă dintre zeiţe), ori cu colegul său de generaţie, Moise, prevestitor al efectelor încălzirii globale (potopul) şi ale experimentelor nucleare (Sodoma şi Gomora). Eminescu anunţându-l pe Einstein în poezia „La steaua"? Păi atunci, dacă e pe dreptate, protocroniştii elveţieni ar trebui să-l revendice, ca anticipator, cu câteva zeci de ani înaintea lui Eminescu, pe inspiratorul acestuia, Gottfried Keller al lor. Iată: „Vielleicht vor tausend Jahren schon/ zu Asche stob der Stern,/ und doch steht dort sein milder Glanz/ noch immer still und fern" („Siehst du den Stern"). Mai logic ar fi să vedem aici, cum zicea profesorul nostru

Constantin Ciopraga, o observaţie curentă de ordin ştiinţific, ori, cum notează mai recent Lucian Boia, „o problemă astronomică foarte limpede". Preocupări privind deplasarea în spaţiu a luminii le găsim încă din secolul XVI, la Galileo Galilei, savant de altfel cunoscut şi citat de Eminescu.

Lăsând gluma deoparte, e un fapt îmbucurător, desigur, că exegeza eminesciană n-a rămas cantonată



Interior din Muzeul „Mihai Eminescu", Iaşi.
Foto: Corneliu Grigoriu

în Călinescu, Vianu, Caracostea, Cioculescu, Murărașu..., că se forțează trecerea dincolo de „cortina de fier" a interpretărilor clasice. În 1968 apare marea schismă a lui I. Negoițescu cu propunerea unui „nou Eminescu", plutinic, al postumelor, în pofida „prodigiilor asociative" și a „insațietăților de gust" călinesciene. „Sentimentului geografic" al poeziei eminesciene mărturisit de Călinescu, Negoițescu îi opune un sentiment „geologic" al aceleiași poezii, în numele căruia proclamă frumusețea inegalabilă a marelui ei imperiu subteran, cu magme fierbinți, limbi de flăcări vineții și otrăvuri distilate, ale căror stranii și fascinante megalopolisuri se numesc „Memento mori", „Povestea magului călător în stele", „Mureșanu", „Demonism", „Diamantul nordului", „Gemenii". Următoarea replică aparține unui filosof, Constantin Noica, ce va opune „odihnei" noastre, lungi și comode, în Călinescu, un sentiment „galactic" al operei eminesciene, generat de prelungirile ei, dincolo de granițele îndeobște cunoscute, literare, în marile orizonturi ale cunoașterii, către acele „nemargini de gândire" despre care poetul însuși a vorbit. Așadar, „codul" interpretativ călinescian, zice cu aplomb un discipol declarat al filosofului de la Păltiniș, Constantin Barbu, este „istoric depășit". Au apărut noi repere în exercitarea actului critic; în afară de I. Negoițescu, se disting Rosa del Conte, Ioana Em. Petrescu, Dan C. Mihăilescu, Svetlana Paleologu Matta, Monica Spiridon... S-au propus noi efigii ale poetului. Noi autorități tutelare. Noi provocări. Dincolo de Platon, Kant, Hegel, Schopenhauer, dincolo de „pesimism și natură", „voluptate și durere", „farmec dureros", „inefabil", „lună", „feeric nocturn", „motivul teiului", „metafora mării", „femeie titanică", „Veneră serafică"..., s-au adăugat, mai mult sau mai puțin justificat, nume noi de referință în paradigma eminesciană: Nietzsche, Heidegger, Husserl, Max Scheler, Einstein..., termeni noi precum „absolut", „abis ontologic", „nihilism", „structuri holografice", „ireal poetic", „antimaterie", „ființă", „ființare", „ființial"... Datoria noastră este să le privim cu obiectivitate, chiar când nu suntem pe deplin de acord cu ele. Plasarea poetului nostru în ambianța existențialismului heideggerian devine un adevărat semn de recunoaștere pentru eminescologii de dată mai recentă, un blazon asumat cu fermitate și chiar cu exclusivism, bunăoară, de Svetlana Paleologu-Matta: „grila lui Heidegger e singura, la ora actuală, după umila mea părere, care permite o abordare mai profundă a unui poet ca Eminescu"[7]. Astfel, ca să dăm un exemplu, apelând la Heiddegger, pentru care căderea e o propulsare „în înălțime" și, o dată cu aceasta, o „deschidere" în profunzimi, autoarea cărții din 1988 despre Eminescu, descoperă în „Luceafărul" ridicarea către o astfel de profunzime, echivalentă cu „abisul cuvântului". E o „cădere în sus", cum sună un titlu de carte a lui Mihai Cimpoi. Oricum, duce exegetul basarabean ideea mai departe, acest abis („râpă", zice cam neinspirat domnia-sa) „îl așteaptă pe poet atât în arătările ființei ființării cât și în înfățișările ființei cuvântului"[8]. Pe aceeași linie, George Popa, prieten și confident epistolar al romancei din Logano, evidențiază și el, în seria sa de *Teze și antiteze* din revista online a românilor din Canada, *„Alternativa"*, descoperirea de către aceasta a unui Eminescu „heideggerian *avant la letre*", cu diferența că, dacă filosoful german pune problema salvării ființei doar la nivel teoretic, scriitorul român chiar o salvează prin poezie[9]. Propria carte de altfel a medicului eminescolog de la Iași, *Deschideri metafizice*, 2007, este înțesată de Heidegger.

Grila de lectură heideggeriană devine atât de uzitată încât, într-un interviu acordat lui Mihai Cimpoi, Rosa del Conte, care-și revendică voalat descoperirea filiației, socotește că ea, supralicitată, a devenit o ade-

vărată „modă" în critică, nu numai în ce-l privește pe Eminescu dar și pe alți poeți, dincolo de granițe de loc și de timp: „după părerea mea perspectiva este mai mult sugestivă decât fondată filosofic: într-atât încât s-a ajuns să fie adoptată și pentru Eckart cât și pentru Sf. Tereza, pentru Eminescu ca și pentru Montale!"[10]. Absolutul lui Eminescu, pare să spună distinsa profesoară din Roma, este strict problema lui Eminescu și nu a lui Heidegger. De altfel, chiar autoarea incitantei exegeze din 1988, *Eminescu și abisul ontologic*, venind în întâmpinarea acuzei de „heideggerizare" excesivă a poetului român, adaugă la ediția a treia din 2007 o *addenda*, „Eminescu dincolo de Heidegger", adică înapoi la Platon! Un afin al acesteia, deja amintit, George Popa, publică și el la Editura Princeps, 2010, cartea *Eminescu sau dincolo de absolut*. Într-o euristică specifică, își rezumă undeva demersul domnia-sa, „intelectul eroic" al poetului nostru plonjează în „Marele Deschis", antrenat într-o permanentă „cursă a eliberării", surmontând piscul absolutului. Pornind de la citatul eminescian „absolutul este frate cu moartea", autorul ieșean depistează aici depășirea țelului suprem al minții umane (absolutul) și, astfel, performanța poetului nostru de a ajunge la „cea mai radicală deschidere, cea mai înaltă viziune a libertății metafizice[11]. Nu lipsesc din exegezele lui G. Popa nici accentele protocronice, ideea lui Eminescu privind „azvârlirea omului în brazdele veciei", „devansând afirmația similară" a lui Martin Heidegger privind omul „aruncat în lume", ca „ființă întru moarte"[12] Atracția lui Heidegger e, să recunoaștem, irepresibilă. Atât de puternică încât și I. Negoițescu, autorul studiului de răscruce de la finele anilor 60 ai secolului trecut (*Poezia lui Eminescu*), unde nu e pomenit nicăieri filosoful german, simte nevoia ca în prefața ediției a treia, din 1980, să-și revendice, ca „imbolduri" ale propriei inspirații critice, opera teoretică a lui Blaga și, prin ea, deschiderea de orizonturi „spre gândirea unui Sigmund Freud ori Martin Heidegger"[13]. Aceeași lacună și-o va corecta mai târziu Edgar Papu. Să mai adăugăm mărturisirea fostului și actualului „copil teribil" al Craiovei, „fiorosul" Constantin Barbu ((Dan Mănucă), autor, pe urmele lui Noica, al unei ciudate „gramatici" gnostic-ezoterice eminesciene, că întâlnirea sa cu Heidegger, cel ce se naște cu câteva luni după dispariția lui Eminescu, i-a produs „tristețea că ultimul mare filosof al lumii nu l-a cunoscut pe ultimul mare poet al lumii"[14].

Nu lipsesc din demersurile comparatiste *sans rivages* de ultimă oră nici „întâlnirea", ca „ipoteză de lucru", dintre Eminescu și un înaintaș al gânditorului german, filosoful pre-existențialist danez Søren Kierkegaard, eveniment produs, ne asigură cercetătoarea ieșeană Amalia Enache, sub semnul modernismului incipient. Articolul său din „Studii eminesciene" (nr. 16, 2014) se numește „Eminescu și Kierkegaard, doi romantici moderni". Asocieri (și disocieri) cu autorul pre-cioranian al *Tratatului despre disperare* le găsim și în cele *Trei eseuri* din 2011 ale sibianului Radu Vancu. De altfel, perspectiva comparatistă rămâne seducătoare pentru cercetătorii de dată mai recentă. Voi recurge doar la câteva exemple. Într-o frumoasă lucrare de licență, dezvoltată în studiul critic „Eminescu. Visul chimeric", 1991, Mircea Cărtărescu îl așază pe Eminescu, prin amplitudinea orizontului de cunoaștere, în compania măgulitoare a unor anticipatori și exponenți ai liricii moderne precum Novalis, Poe, Rimbaud. Ca și aceștia, poetul român „a deschis un front cognitiv uriaș", implicându-se fără ezitare „în toate domeniile existenței". Astfel de afirmații sunt însoțite însă de echilibru și de bun simț. Prin setea lui de cunoaștere în varii domenii, mai „ample și fructuoase" fiind studiile din zona filosofiei și a istoriei,

Eminescu se dovedește nu atât un savant de factură enciclopedică, cât, mai ales, „un spirit preștiințific, cum ar spune Bachelard, înclinat spre speculație și reverie", de tipul gnosticilor[15]. În prefața de la ediția a doua, din 2011, a lucrării, se trezește în Cărtărescu prozatorul din *Orbitor*, transpunând într-o pagină de veritabilă efuziune lirică imaginea înțeleptului din „Scrisoarea I", aruncat în *Capitala care ucide* a lui Cezar Petrescu: „Un biet om care scrisese versuri demne de Dante, de Góngora și de Shakespeare[16]. Iarăși Dante! Mergând mai departe, o colegă de generație a cunoscutului autor al *Levantului*, stabilită de timpuriu la Berlin, specializată în fenomemnologia limbajului, Ilina Gregori, identifică, la rându-i, în transcrierile și comentariile lui Eminescu din perioada berlineză privind filosofia inconștientului și etnopsihologia, cu ecou în încercările sale prozaistice, un precursor al lui Jung: „Descoperim în această onirologie a sufletului etnic nu numai o anticipare a psihologiei abisale jungiene, ci și elementele unei concepții moderne despre istorie..."[17]. Mai tânărul Radu Vancu, deja amintit, îl plasează și el pe poetul nostru dincolo de romantism, pe o linie evolutivă Holderlin – Mallarmé, dar „urmărind o direcție lirică mai pronunțat tragică" decât a acestora. În ceea ce privește literatura română, Eminescu ajunge, printr-o prefigurare a „poeticilor biografiste" moderne, la Bacovia și, prin el, la Mircea Ivănescu și la douămiiști[18].

Nici Kierkegaard însă și nici Heidegger nu reprezintă „ultima frontieră" în eminescologia de orientare științifico-filosofică. Unul din reprezentanții generației relativ tinere de cercetători, universitarul timișorean Pompiliu Crăciunescu, ridică ștacheta la înălțimi amețitoare, „deasupra si numai aparent în afara textului" (Elvira Sorohan), venind cu o grilă de lectură în mare măsură insolită, șocantă și destul de incomodă, să recunoaștem, pentru cititorul (fie el și critic) neavizat. În cartea sa dedicată lui Eminescu, apărută la *Junimea* în 2000, descifrarea textului poetic și „științific" al acestuia, autorul parcurge traseul stabilit de marele său mentor Basarab Nicolescu, în „manifestul" privind „noua viziune asupra lumii" din 1996, de la „pluridisciplinaritate" (un obiect al unei discipline e studiat prin mijlocirea „mai multor discipline deodată") la „interdisciplinaritate" („transferul metodelor dintr-o disciplină într-alta") și, mai departe, ca ultim obiectiv în deplina „înțelegere a lumii prezente", la „transdisciplinaritate" (obiectul studiat este, simultan, „și *între* discipline și *înăuntrul* diverselor discipline, și *dincolo* de orice disciplină", ș.a.)[19]. Cartea lui Basarab Nicolescu, de o mare profunzime, concentrare, sistematizare și limpezime a ideilor, cu care ne-a obișnuit încă de la revoluționara abordare a universului barbian, din 1968, *Ion Barbu. Cosmologia „jocului secund"*, se numește *La transdisciplinarité (manifeste)*, Éditions du Rocher, Monaco, 1996, și a fost tradusă la Polirom în 1999. Cartea lui Pompiliu Crăciunescu se intitulează *Eminescu: paradisul infernal și transcosmologia* și valorifică multe din conceptele mentorului său, care-i validează, la rându-i, demersul, în prefața la volum intitulată, ca o parafrază la Ilina Gregori, „Îl merităm oare pe Eminescu?" Noua contribuție eminescologică tentează căile de acces la, în accepție nicolescieană, un „limbaj universal", sau un „trans-limbaj", menit să exprime „experiența totalității ființei noastre, în sfârșit reunită, dincolo de aparențe". Termenii specifici ai acestui limbaj universal sunt, iată, într-o enumerare din care sunt sigur că mi-au scăpat destui dintre ei: „lucorile magmatice", „spectroscopia magmei", „pirosfera operei", „poetica hologramei", „sentimentul eonic", „metafizica disimetriei", „chreoda", „enantiomorfismul", „vidul intravital", „geometria incendiată", „efectul Pompei", „arsura glacială", „paradisul infer-

nal", „zborul invers", „figurile vidului", „trans-limbajul", „cosmologia trans". O preferință pentru acești din urmă termeni, pe lângă cel utilizat în titlu („transcosmologia"), este evidentă, de exemplu, în recenzia din „Convorbiri literare" (6, 2009) la volumul bilingv din același an al lui Nicolas Blithikiotis, *Eminescu, Lumină de lună. Poezii alese/ Lumière de lune. Poèmes choisis*: „trans-misiune", „transfinit", „transgresiune", „transviziune", „transistoric". Recenzia e, transgresându-și granițele genului, un manifest, putem spune, al „generației Trans" din noua eminescologie. Dincolo de utilitatea lor, bănuiesc, fără răutate, la autor, și o tainică voluptate a termenilor rari, un orgoliu al apartenenței la o confrerie selectă alături de Max Planck și Kurt Godel (gelos pe colegul din Timișoara, am alergat pentru corectarea lacunelor de informare la Biblioteca universitară ieșeană centrală și la filialele acesteia, cu care ocazie am constat cu surpriză că niciun volum de-al acestora n-a prezentat vreun interes pentru traducătorii români), Stéphane Lupasco și Basarab Nicolescu. La aceste nume, într-o mărturisire a autorului privind „recursul" său la teorii și metode de pe diverse meridiane ale lumii, se adaugă altele, pe care nu le mai înșir aici. Pe lângă filosofi și teoreticieni ai culturii și științei, să mai menționăm că poeții convocați sunt, cei mai mulți, din zona modernă a istoriei literare: Blaga și Stănescu de la noi, apoi, Rimbaud, Rilke (citat copios), Lorca, Gottfried Benn, Georg Trakl, Fernando Pessoa, Mário de Sá Carneiro, Jorge Guillén, Vicente Aleixandre... Nu lipsește o paralelă cu Proust. În ceea ce privește posibila racolare a poetului nostru de către postmodernism, Pompiliu Crăciunescu refuză categoric „chingile" curentului, socotite o contaminare protocronistă, de care, fatalitate, până la urmă tot nu scapă: „Eminescu trasează, înaintea lui Nietzsche și Artaud, dimensiunea solară a nebuniei".

Alături de această virilă generație „Trans", nu cred că eminescologia mai mult sau mai puțin rulată a anilor din urmă se simte tocmai confortabil. Ion Negoițescu, cu regatul său plutonic și Ioana Em. Peterescu, cu cosmologiile sale platonic-kantiene fac figură de sacre relicve ale antichității. Mircea Cărtărescu cu chimera sa onirică e de prin goticul timpuriu. Constantin Barbu și Theodor Codreanu, care m-au speriat odată cu chintalele lor de trimiteri și citate savante, sunt, și ei, din evul mijlociu al eminescologiei. Edgar Papu, cu atâtea trimiteri pestrițe, vine, evident, din baroc. Echilibrații Const. Ciopraga și Dan Mănucă rătăcesc prin clasicism. George Popa, cu sublimul său hyperionic, abia întrezărește pâlpâirile primului romantism. Eugen Simion, cu proza lui Eminescu, e cam de nicăieri. Recitindu-mă, mie însumi îmi par venit din străfunduri de lume. Cărți precum aceasta pe care am discutat-o mai sus îi trec, generos, cu vederea, la aparatul bibliografic, pe reprezentanții consacrați, oarecum oficiali, ai eminescologiei curente. La rândul lor, aceștia, cu rare excepții (Constantin Cubleșan), s-au retras într-o tăcere suspectă, deși *Eminescu* al domnului Crăciunescu, indiscutabil, o *carte eveniment*, îi așteaptă de mai bine de cincisprezece ani. Dar lumea de azi, trebuie să acceptăm, se transformă, și, odată cu ea, noi și percepția noastră critică. Sunt semne de schimbare în această lume. Cultul lui Eminescu, „uniform și monolitic", ne asigură Mihai Zamfir, dă semne de oboseală. Atacată cu tărie în ultimul timp, ironizată și ridiculizată, gramatica superlativă a expresiei eminescologice pare definitiv scoasă din uz. Dar se petrece cu aceasta un fenomen cu totul ciudat. Într-un mod mult mai subtil acum, prin înălțarea exegezei în stratosferele hermeneuticii moderne și, de aici, printr-un transfer de la subiect la obiect, aura hiperbolică poposește victorios, din nou, pe fruntea poetului nostru. O luăm așadar, cuminți, de la capăt.

[1] O resuscitare a acestora, în vederea redeschiderii dosarului și a reabilitării măcar a câtorva dintre ei, o întreprinde criticul ieșean Al. Dobrescu, în trei volume antologice incitante, bine apreciate, *Detractorii lui Eminescu*, 2002 2008, la care se adaugă masiva sa ediție *Anghel Demetrescu*, din 2007.

[2] G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu, II, Minerva*, 1985, p. 5-6. Să remarcăm că despre o primă șansă de egalare a lui Dante, din păcate ratată de poet, vorbește Elie Miron Cristea în teza sa de doctorat budapestan, din 1895: „Dacă n-ar fi fost bolnav, dacă n-ar fi avut decepții și dacă nu s-ar fi întâlnit cu Schopenhauer și cu budismul, Eminescu ar fi putut fi pentru români ceea ce este Dante pentru italieni". Integrarea lui Eminescu în familia „acelor spirite înflăcărate în fruntea cărora stă Dante" o aflăm și la un reputat eminescolog maghiar din anii postbelici, Lásló Gáldi. Asocierea este, vom vedea, longevivă.

[3] Th. Codreanu va relua, apăsat, constructul imaginar al magiștrilor săi declarați, Papu și Noica. Eminescu este așadar „afin în domeniul cunoașterii «interdisciplinare» cu Leonardo da Vinci, Dante și Goethe" (Mihai Cimpoi, „Dialog cu Theodor Codreanu", în *Spre un nou Eminescu*, Editura Eminescu, 1995).

[4] Vezi Edgar Papu, „Universalitatea lui Eminescu", în *Poezia lui Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 1979, p. 186-208.

[5] Bogdan Crețu, „Între privat și public: un alt Eminescu?", „Convorbiri literare", nr. 1, ian., 2006.

[6] Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, Editura Cartea Românească, București, 2008, p. 77.

[7] Mihai Cimpoi, „Dialog cu Svetlana Paleologu-Matta", în *Spre un nou Eminescu. Dialoguri cu eminescologi și traducători din întreaga lume*, Editura Eminescu, București, 1995, p. 54.

[8] Mihai Cimpoi, *Plânsul demiurgului. Noi eseuri despre Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 1999, p. 9. Ca și la Svetlana Paleologu-Matta, și la academicianul basarabean factorul de referință rămâne, constant, opera heideggeriană (în special *Ființă și timp*). Vezi în această privință recentul *Dicționar enciclopedic Eminescu* (Editura Gunivas, 2013), în care numele marelui filosof german, părinte al fenomenologiei moderne, fost profesor al lui Constantin Noica și Petre Țuțea, apare de aproape patruzeci de ori. Privit acum, „prin retina mărită" de noi, contemporani ai secolului XXI, Eminescu ni se recomandă drept „un poet eminamente ființial" (p. 336).

[9] George Popa, „Svetlana Paleologu Matta și Eminescu" (*www.alternativaonline.ca/Tezesiantiteze1211.html*).

[10] Mihai Cimpoi, „Dialog cu Rosa del Conte", în *Spre un nou Eminescu. Dialoguri cu eminescologi și traducători din întreaga lume*, Editura Eminescu, București, 1995, p. 44.

[11] George Popa, *Euristica eminesciană* , în „Națiunea", 1 sept. 2011.

[12] George Popa, „Cuvânt înainte" la *Libertatea metafizică eminesciană*, Editura Timpul, Iași, 2005, p. 5. Extinzând câmpul investigațiilor, câteva pagini din cartea următoare, *Deschideri metafizice*, 2007, sunt puse sub genericul „Anticipații eminesciene" (p. 156-161).

[13] I. Negoițescu, *Poezia lui Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 1980, p. 6.

[14] Constantin Barbu, *Eminescu. Poezie și nihilism*, Editura Pontica, Constanța, 1981, p. 7.

[15] Mircea Cărtărescu, *Eminescu. Visul chimeric*, ediția a doua, Editura Humanitas, 2011, p. 21-22.

[16] *Ibidem*, p. 8

[17] Ilina Gregori, *Știm noi cine a fost Eminescu?*, Editura Art, București, 2008, p. 115.

[18] Radu Vancu, *Eminescu. Trei eseuri*, Sibiu-Cluj Napoca, InfoArt Media-Argonut, 2011: „atât prin proto-biografismul lui, cât și prin imaginarul acesta apocaliptic, Eminescu se dovedește surprinzător de îndeaproape de biografismul și expectanța apocaliptică douămiistă". Vezi, de asemenea, răspunsul la o anchetă pe Facebook, din 17 ianuarie 2014: „De la 30 (de ani) și până acum, caut să recitesc mai ales poemele, destul de puține ce-i drept, care anticipează poeticile biografiste, de la Bacovia la douămiiști începând cu sonetele din 1879, cele cu *Afară-i toamnă, frunză-mprăștiată*, în care e de fapt tot Bacovia într-o coajă de nucă". (*www.bookaholic.ro/ancheta-cinci-poeti-contemporani-despre-poetul-nationa-radu-vancu-elena-vladareanu-vlad-l-tausance-iulian-tan ase-si-razvan țupa...*).

[19] Basarab Nicolescu, *Transdisciplinaritatea. Manifest*, Editura Junimea, Iași, 2007, p. 53.

Ștefan SUSAI

Ion Druță și lumea literară ieșeană

„Măi, ce mai face acela de la Iași? Cum îi spune?...” caută Ion Druţă să își amintească numele. Cu oarece teamă îi reamintesc: „Mircea Radu Iacoban?”. „Da, Iacoban, acela” îmi zice maestrul. „Ce să facă? Și el cu scrisul și cu bătrânețea”. „Mda… scrisul și bătrânețea” repetă Ion Druţă privindu-mă cu ochii săi pătrunzători care mi-au adus aminte cumva de drama *Păsările tinereţii noastre*, scrisă în acest apartament modest de pe Lomonovski Prospekt 19, în anul în care s-a autoexilat la Moscova.

Întâlnirea noastră are loc după foarte mulţi ani. Eu am mai îmbătrânit, deși maestrul spune ca sunt încă tânăr, el se apropie de pragul de 90 de ani, dar ambii ne rugăm, ca într-un vers al poetului Andrei Lupan, cumva nașul literar al lui Ion Druţă, „să nu ne bată vremea cu ruina”. A trecut parcă o veșnicie de când am pășit prima dată pragul casei lui Ion Druţă. Mi-a rămas întipărită de la prima noastră întâlnire revolta sufletească a maestrului când i-am spus că unii îl contestă la Chișinău și la Iași. Și el mi-a răspuns atunci: „Cine sunt cei care mă contestă”? Sensul celor spuse de Ion Druţă era acesta: *ce au scris cei care îl contestă ca scriitor și ce operă au ei? Căci până la urmă toată lumea contestă pe toata lumea, dar opera rămâne. Avea și Maiakovski niște versuri despre contestarea lui de către confraţi: „Peste tot ce-am făcut/ Nihil pun./ Nimic și nicicând,/ Nu-i citesc. La ce bun?/ Cărţile?/ Ce sunt cărţile lor? Și ce coincidenţă. Sunt 100 de ani de când Maiakovski a scris aceste versuri în Norul cu pantaloni. Ori poate, locul meu în Moscova e pe Tverskaia, lângă statuia poetului care m-a influenţat cumva.*

De altfel, la mormântul poetului aflat la Novodevichy fusesem cu o zi în urmă… Dar tot cu o zi în urmă fusesem și la Lomonosovski, dar nu am intrat la Ion Druţă ci mă mulţumisem doar să îl sun. Cu gândurile și pașii între Maiakovski și Druţă. Oricum, marii scriitori și poeţi nu de contestatari au dus lipsă. Vrândnevrând am abordat în discuţia cu Ion Druţă



Ion Druță

propunerea unei edituri ieşene de a tipări măcar un volum din ceea ce a scris de-a lungul vieţii. Date fiind experienţele cu unii scriitori din oraşul celor şapte coline, maestrul s-a arătat oarecum neîncrezător. Căci de-a lungul timpului lumea literară ieşeană nu i-a arătat vreo simpatie ori vreo recunoaştere corectă a operei. Druţă a fost judecat mai mult politic, deoarece scriitorilor, poate într-o măsură mai mare decât altora, nu le sunt străine invidia şi răutatea. Dar aşa a fost judecat toată viaţa. Şi pe când era la Chişinău şi în vremurile când a fost nevoit să plece în exil la Moscova.

În urmă cu aproape un an, Ioan Holban, unul dintre importanţii critici literari din România îşi lansa lucrarea *Literatura română de azi. Poezia. Proza*. Am rămas consternat când nu l-am regăsit în paginile lucrării pe Ion Druţă. La Palatul Sturdza din Miroslava, unde avea loc lansarea cărţii, Ioan Holban, pentru care am o preţuire deosebită, mi-a spus: „Ion Druţă nu se declară român. Este rus". I-am spus criticului: „Să ştiţi că niciun român nu a scris atât de frumos despre oamenii şi satele dintre Prut şi Nistru cum a făcut-o *rusul* Druţă". Invocând argumentul reputatului critic ieşean, ar trebui ca Emil Cioran să fie exclus din istoria literaturii române pe motiv ca este francez. Unde mai pui la socoteală că Cioran justifica de ce a renunţat la scrisul în limba română alegând franceza. Druţă nu a renunţat niciodată la limba maternă. Herta Muller ar trebui considerată scriitor german, iar Norman Manea american.

Tot politic a fost judecat Ion Druţă şi de dramaturgul Mircea Radu Iacoban. În diferite texte, MRI a trecut în planul secund opera lui Druţă invocând mai mult presupusele opţiuni politice ale acestuia. Despre opera lui Druţă, MRI afirma că de foarte multă vreme nu a mai scris ceva notabil şi că ar rescrie vechile nuvele şi romane. Oricum, Ion Druţă a precizat că îşi arogă dreptul de a rescrie şi de a îmbunătăţi ceea ce consideră de cuviinţă. Ion Druţă şi MRI sunt două personalităţi incontestabile ale literaturii române. Dar, în perioada comunistă MRI era director al Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri" din Iaşi. Tot în acele vremuri Ion Druţă era nevoit să plece la Moscova. Nici vorbă la Chişinău de toleranţă şi îngăduire faţă de Ion Druţă, nici vorbă de vreun post în domeniul cultural. Despre beneficiile financiare ale lui MRI şi Druţă nu poate fi vorba în relaţia cu regimul comunist. MRI avea, de exemplu, un hârb de autoturism autohton Dacia 1300, care l-a şi lăsat în drum, după cum recunoaşte chiar el în *Jurnal*. Ion Druţă, jumătate din viaţă, a călătorit cu metroul şi, spre deosebire de MRI care măcar nu auzea la radioul din maşină cuvinte în limba română, auzea zi de zi în metrou mergând spre teatru ori la întâlnirile cu actorii şi regizorii: „Следующаястанция Фрунзенская". Mare era bucuria când desluşea câteva vorbe în limba maternă în metrou. Unii îl şi recunoşteau şi îi lăsau locul. Şi unii se mirau. Uite, un mare scriitor merge ca şi ei, oameni simpli, cu metroul. Parcă altceva îşi imaginau despre un scriitor atât de cunoscut. Nu ştiu cum, dar Ion Druţă era parcă mai respectat şi mai citit de cei întâlniţi întâmplător pe linia de metrou Sokolnicheskaya decât mergând, de exemplu, între Muzeul Naţional al Literaturii Române Iaşi şi sediul Uniunii Scriitorilor.

Ion Druţă a fost un proscris pentru regimul comunist. Regimul a picat. Se pare că Druţă a rămas un scriitor dizident şi în raport cu lumea literară ieşeană. Şi nu neapărat din vina lui. Opera lui Druţă este tipărită în tiraje mari. Mari pentru aceste vre-

muri. Căci înainte de 1989 un tiraj de 150 de mii de cărți, spre exemplu volumul *De la verde pân la verde*, era ceva obișnuit în ceea ce privește tipărirea cărților lui Ion Druță. Acum, câteva mii de exemplare reprezintă un tiraj important. Chiar și așa, astăzi, când existența cărții tipărite este pusă sub semnul întrebării, membrii USR dintr-o filială nu au la un loc tiraje însumate cât o carte a lui Ion Druță. Poate și ăsta e un motiv de invidie și respingere a marelui scriitor. Academia Română i-a tipărit anul trecut *Singurătatea Duhului*, un volum de aproape 1.200 de pagini în care sunt incluse *Biserica Albă, Povara Bunătății Noastre, Ultima Lună de Toamnă, Frunze de Dor*. La Iași nimic nu pare a se concretiza în ceea ce îl privește pe Ion Druță. Numele lui este parcă pus la *index* și nu este pomenit. Este bagatelizat și tratat ca fiind rus sau depășit. În tot acest timp, în lucrări literare importante din România Ion Druță este (re)pus unde îi este locul.

În *Dicționarul General al Literaturii Române*, se spune: „Opera lui Druță este, în linii mari, o expresie a rezistenței spirituale și morale în fața a tot ce submineazā naționalul, umanul, sacrul". Valeriu Cristea afirma în lucrarea menționată că „nu poți să nu te gândești la Ion Slavici, Liviu Rebreanu sau Marin Preda. Într-atât de puternic structurată e imaginea lumii țărănești pe care prozatorul basarabean o oferă, într-o limbă de o rară frumusețe".

În *Istoria Literaturii Române Contemporane. 1941-2000*, un alt important critic literar, Alex Ștefănescu scria că Ion Druță are „... aureola de insubordonat față de realismul socialist și apărător al tradițiilor românești într-o perioadă de sovietizare brutală a culturii basarabene".

Nicolae Manolescu în *Istoria critică a literaturii române* îl menționează pe Ion Druță ca fiind un „scriitor de dicționar". Și apoi, trăim vremuri în care a contesta este sinonim cu a exista. Și la Chișinău tinerii scriitori contestă nume importante ca Ion Druță și Grigore Vieru. La București, alții îl contestă pe Nicolae Manolescu. Contestatarii nu au însă cărțile și succesul celor pe care îi vor cumva dispăruți. Pornografia și publicistica agresivă nu pot înlocui literatura. Contestați, necontestați unii scot volume iar numele lor este menționat. Dar numele lui Ion Druță este tot la *index*. Piesele de teatru ale lui Druță se joacă în continuare în fostul spațiu sovietic, dar și în Europa. Cărțile sunt tipărite, citite și apreciate. Mai puțin la Iași unde atmosfera îi este oarecum ostilă marelui scriitor basarabean. Orice s-ar spune, în apartamentul modest de pe Lomonosovski Prospekt 19 din Moscova, Ion Druță a scris unele dintre cele mai frumoase pagini despre oamenii și satele dintre Prut și Nistru. Dincolo de neînțelegerile de astăzi, va rămâne în istoria literaturii române opera marelui scriitor, apreciat de cei mai mulți, contestat de unii, dar citit ca nimeni altul. Timpul va arăta cine s-a înșelat. Și apoi, Ion Druță este parcă sătul de deceniile de luptă politică și, mai apoi, după destrămarea Uniunii Sovietice și a lagărului comunist, de neînțelegerile cu unii scriitori și critici literari. Unii din Iași. Vorba lui, *Dragă Ștefan, eu nu sunt ban de aur ca să mă iubească toți.*

Alexandrina IONIȚĂ

Napoleon Bonaparte în mentalul popular moldovean

– Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei –

Caesar, Napoleon, Hitler și Stalin sunt personalitățile istorice despre care s-au scris biblioteci întregi, subiecte abordate dintr-o diversitate inapreciabilă de unghiuri și, totuși, apar mereu noi perspective de investigare. Apariția monumentalei culegeri de *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*[1] invită și la cercetarea modului în care unii români au aflat despre existența împăratului francez, despre războiul pe care Franța l-a purtat cu cea mai mare putere din Estul Europei, Rusia, și au înțeles să păstreze pentru urmași, notând pe cărțile iubite, cele mai citite, păstrate de regulă în familie, informații despre evenimente și personalitatea împăratului, și chiar păreri demne de reconsiderare peste timp.

În condițiile în care Țările Române se aflau în plin regim fanariot, în totală izolare față de Europa Occidentală, informațiile despre această parte continentală pătrundeau aici pe două canale: prin intermediul *presei* austriece, ce copia și/sau rezuma informațiile din cea pariziană, mai târziu chiar din revistele franceze – celebrele „gazeturi” despre care scrisese așa de mult Nicolae Iorga –, la care numai domnitorul și unii mari boieri erau abonați,[2] și prin intermediul diverselor *persoane*, de naționalitate franceză, germană, engleză, în trecere prin aceste locuri ori care s-au stabilit aici, găsindu-și slujbe în case boierești.

După ce, pe parcursul secolului al XVIII-lea, speranțele românilor de a înlătura dominația otomană prin intermediul Rusiei s-au destrămat prin rapacitatea ei economică și politico-militară[3], românii instruiți află că pe continent s-a ivit fulgerător o mare putere militară, Franța, capabilă să pună stavilă expansiunii ruse în estul continentului, și spre ea și-au îndreptat noile speranțe de eliberare, transpuse în numeroase memorii adresate lui Napoleon. Tentativa boierului Constantin Dudescu de a obține sprijinul



împăratului, în cadrul celebrei sale vizite la Paris, pentru înlăturarea numeroaselor abuzuri ale Rusiei în Principate, este cea mai cunoscută, finalizată cu o nouă dezamăgire, căci Tratatul de la Tilsit, semnat în 1807 de Napoleon şi Alexandru I, lăsa Principatele la dispoziţia ţarului, interesul împăratului francez îndreptându-se în sens opus, spre Anglia, nu spre Estul Europei. Aceasta era însă percepţia elitei româneşti, nu şi a omului de rând.

Însemnările păstrate pe manuscrise şi cărţi vechi din Ţara Moldovei din perioada 1810-1815, referitoare la Napoleon Bonaparte, prin însăşi varietatea grafică a numelui împăratului francez, arată că informaţiile nu proveneau de la sursă directă, din ziare şi reviste franceze, fiecare autor scriind numele aşa cum îi parvenise pe cale orală sau cum îl înţelesese. Presa fiind accesibilă numai domnitorului şi marilor boieri, multă vreme fiind chiar ţinută sub cheie, informaţiile de interes parveneau în infrastructura socială pe cale orală, asemeni unei legende, generând distorsiuni adeseori amuzante. Vom găsi numele scris corect, *Napoleon*, dar şi *Napolion*, *Napoliun*, vom găsi *Bonaparte*, dar şi *Bonăparte*, *Bunăparte*, în funcţie de gradul de instrucţie al scriitorului.

Cu siguranţă, în alte categorii de izvoare, apar informaţii mai timpurii decât cele aflate pe *Însemnări*, dar aici cea mai veche datează din 1810, deci foarte târziu, dacă urmărim evoluţia Imperiului Francez. Pe un manuscris românesc, cu ultima însemnare din 23 decembrie 1855, s-a păstrat o listă cronologică, anonimă, a evenimentelor considerate de autorul menţiunilor ca fiind importante, desfăşurate în perioada 1732-1855. Majoritatea sunt cutremure, apariţii de comete, epidemii (ciumă, holeră) etc.[4] Pentru data de 10 mai 1810 este menţionată prezenţa pe cer a unei comete *„cari au stătut pân'la 1812 avg(ust) 15"*. Trecând peste imposibilitatea menţinerii unei comete pe cer vreme îndelungată fără ca astrologii vremii să o fi înregistrat ca pe un fenomen de excepţie, găsim imediat însemnarea care ne interesează:

„Şi au biruit muscalii pe împăratul franţuzăsc, Napoleon, şi au luat 1137 tunuri în ace bătălii şi li-au zădit în ţara franţuzului turni spre pomenire biruinţii, fiind împărat Rusîi Alexandru Pavlovici" (Î, IV, 492).

Asocierea unui fenomen astronomic cu desfăşurarea unui eveniment istoric real ori cu viaţa unei personalităţi istorice nu este deloc o noutate, obiceiul persistând până în epoca modernă. O noutate este însă percepţia evenimentului: este foarte posibil ca bătălia la care se face referire să fie cea de la Borodino (7 septembrie 1812, cunoscută şi sub numele *bătălia pentru Moscova*). Interesant este că autorul face menţiunea între 15 august şi 30 septembrie, fără a data susţinerea acestei lupte cumplite, în care ruşii au pierdut 55.000 de oameni, iar francezii numai 20.000 din *La Grande Armée*, ce număra 691.000 de ostaşi. Cât despre tunuri, se pare că ruşii au lăsat pe câmpul de bătălie doar 70 de tunuri. Sensul general al notiţei sugerează că autorul se bucură de succesul armatei ruse şi pare să se afle în tabăra filorusă, Napoleon şi armata franceză reprezentând inamicul. În realitate, victoria a aparţinut pentru moment francezilor, armata şi împăratul mergând direct la Moscova. Întrucât menţiunea se opreşte la data de 30 septembrie, nu putea fi vorba despre bătălia de la Maloiaroslaveţ, din 18 octombrie, unde, într-adevăr, francezii au fost înfrânţi, iar Napoleon va decide retragerea din Rusia. Nu armata rusă l-a învins pe Napoleon, nici „generalul Iarnă" – aşa cum frumos s-a spus –, ci un complex de împrejurări pe care istoria l-a înregistrat şi analizat deja. În textul însemnării de faţă, nu au fundament două informaţii: numărul tunurilor, fantezist de altfel, deşi uimeşte cifra ce pare precisă, şi arcul metalic de triumf, ridicat în amintirea

victoriei armatei ruse *„în țara franțuzului”*. O realitate pare să fi fost la baza afirmației, dar ea a fost radical distorsionată: Napoleon a ridicat, după bătălia de la Austerlitz (1806), l’Arc de Triomphe du Caroussel (1807-1809), Coloana Vendôme (1810) și l’Arc de Triomphe de l’Etoile (început în 1808, dar terminat abia în 1835). Nu știm la care monument se referea autorul însemnării. Oricum, toate construcțiile omagiau Marea Armată, dar nici una dintre ele nu a fost inițiativa țarului. Interesant mai este faptul că autorul mențiunii nu cunoștea nici numele de familie, *Bonaparte*, nici numele țării, *Franța*, informația generală parvenindu-i, se pare, dintr-o sursă apropiată de armata rusă, probabil orală, a cărei retragere din Principate, conform Tratatului de la București din mai 1812[5], s-a prelungit până în octombrie același an.

Aceeași asociere între *„o ste cu coadă ca o mătur(ă)”* și războiul franco-rus din 1812 se găsește pe o *Psaltire* (Î, III, 294). Acum nu este amintit numele împăratului, nota constând într-o descriere generală, mai aproape de realitate:

„Și s-au sculat franțujii asupra moscalilor și au mărsu pîră la Mosca și acolo s-au topit, cei mai mulți de ger au pierit. Și apoi i-au luat moscalii dinapoi și i-au bătut pără i-au gătit și au pus alt craiu”.

Într-un mod simplist și naiv, diluată ca o poveste, se poate spune că, în esență, așa poate fi redată Campania din Rusia.

Pe un *Miscelaneu*, datat 1812 (Î, III, 294), Stan Irimie reia motivul asocierii cometei, al creșterii și descreșterii sale, cu războiul franco-rus din 1812:

„La anul 1812 au ieșit o stea mare, cu multe raze, de către ameazi de noapte. Răsărea și mergea la răsărit, către muscali, apoi s-au întorsu și au mers la apus și i s-au stricat razele. Steao patru luni au umblat în bătaia frențezului cu muscalu(l) cu neamțu(l)”.

Autorul insistă asupra timpului îndelungat al prezenței cometei pe cer și o leagă, parcă mai mult decât predecesorii, de războiul franco-rus, mersul cometei pe cer sugerând creșterea și descreșterea puterii Imperiului Francez. Apare în această însemnare un element nou, armata austriacă – *„neamțu(l)”* –, asociată cu armata rusă împotriva francezilor.

Același război reapare menționat pe o *Psaltire*, într-o notă pe cât de scurtă, pe atât de precisă și plină de umor:

„La anul <1>812 au bătut rușii pe Franța. Napolion au fost fugit de la Moskva ca chica toporului”.

Pe o *Biblie*, cineva nota data semnării Păcii de la București în august 1812: *„au făcut pace moscalii cu turci și s-au întors despre Dunăre înapoi și s-au împărțit Țara Moschicească având bătălie cu Bunăparte, numele împăratului franțozilor, sau Napoliun”* (Î, III, 302). La 12 august 1812, o notă aproape identică, tot pe o *Biblie*, pare să sugereze că a fost scrisă de aceeași persoană sau de cineva apropiat, care primise vestea din aceeași sursă, căci o transmite la fel: *„Tot la acest an 1812, în luna lui avgust, au făcut pace moscalii cu turcii și s-au întorsu desp(r)e Dunere înapoi și s-au întors în Țara Moschicească, avîndu bătelia cu Bunăparte, anumi împăratul franțuzesc sau Napolnun”* (Î, III, 303).

La 20 octombrie 1812, un *Catastih* fusese *„izvodit și s-au legat* [...] *la niște vremi preavredinice de pomenire, iar mai vârtos de plângere, când Rosia cea mare, adecă Moscova, împărăția cea creștinească, vestită de puternică și viteează, au dat spatele vrăjmașului franțuz, minune negândită”* (Î, III, 305).

Autorul nu are prea multe informații despre campania lui Napoleon în Rusia, însă deplânge faptul că Rusia, o mare putere în mentalul popular, dar și în realitatea geopolitică a vremii, *„au dat spatele”*, adică

s-a făcut de rușinea Europei, *„minune negândită”* până la ridicarea împăratului francez. În viziunea autorului, *„împărăția cea creștinească”* a fost învinsă de o alta, nu necreștină, ci catolică (lucru nescris, dar intuit prin sublinierea autorului însemnării!). Putem crede că autorul a fost influențat în formarea convingerilor sale pe de o parte de *propaganda țaristă*, ce crease imaginea *puternicei* și *vitezei* armate țariste – deși războaiele din cursul secolului al XVIII-lea au arătat că putea fi învinsă nu o dată –, iar pe de altă parte de *propaganda religioasă ortodoxă*, Rusia erijându-se în *protectoarea* ortodocșilor nu numai față de islamism, ci și față de catolicism. Cert este că autorul acestei însemnări avea convingeri ferme și dorea să le transmită celor ce vor moșteni *Catastihul*.

Ceva mai bine informat pare să fie autorul însemnării din 31 martie 1814, păstrată pe manuscrisul unui *Calindariul a celor șapte planeti*:

„Să (să) știe de cînd au intrat moscalii în Paris, cu craiul prusăsc, cu capitulații. Și au făcut împărat Franții în locul lui Bunăparte pe fratile lui Ludovic împăratul, făcînd aliații rușii cu nemții și cu prușii și cu alte adunare norodului, cu gvardie franțuzască și cu oștile de aliaților păzind străjile. În vreme acee fugindu împărăția(sa) Bunăparte la Orlianso, iar Napoleon cu rămășițurile armii sale au fugit la Luaru, pornindu la 1 april Alexandru cu oștile de pă Bunăparte ca să-l prindă. 1814 martie 31” (Î, III, 335).

Însemnarea se caracterizează prin înmulțirea detaliilor, unele corecte, ca alianța antinapoleoniană a puterilor europene, retragerea la Orléans a împărătesei Maria Luiza, altele frizând fabularea: înrudirea lui Napoleon Bonaparte cu Ludovic al XVIII-lea, retragerea lui Napoleon la Loire (în realitate, Fontainebleu). Sursa informațiilor a fost însă mai detaliată și mai aproape de adevăr. Este adevărat că Alexandru I a fost principalul inamic al lui Napoleon Bonaparte, dar atribuirea rolului principal în coaliție țarului și armatei ruse la Paris ține de distanța dintre Franța și Principate.

Peste doar un an, în Principate s-a răspândit vestea celor 100 de zile, căci pe un manuscris românesc, cineva notase:

„Să (să) știe de când au fugit Napoleon din Elba, fiind dus de aliați pentru toată viiața lui la Elba. Ș-au venit iarăș în Paris împărat, priimindu-l toati oștile Franții cu toată bucuria. 1815 martie 15” (Î., III, 356).

Dacă informațiile de până acum despre Napoleon erau târzii și diluate, nota de față suprinde prin antedatarea evenimentului: Napoleon a ajuns la Paris la *20 martie* 1815, însoțit, este adevărat, de o armată de 140.000 de soldați și 200.000 de bonapartiști.

Peste doi ani, la 14 decembrie 1817, pe un *Octoih*, era scrisă o însemnare lungă care, în intenția autorului, ar fi trebuit să fie istoricul construirii bisericii din Bodești (jud. Neamț). Ea este importantă pentru faptul că descrie cariera comisului Toader Buhuși în domeniul negutătoriei cu armata rusă și ca funcționar (ispravnic de Cârligătura, de Fălciu și de Vaslui), iar din punctul de vedere al subiectului nostru, leagă evenimentele locale de conjunctura europeană. Textul referitor la împăratul francez este următorul:

„întru acest an [1812] s-au făcut pace între împărăție Rosai(i) și între puternica Poartă Otomanicească [...] fiindcă împărăția Rosăii ave războiu cu frânțăzâi, fiindcă Bunăparte Napoleon, împăratul franțuzăscu deschisără războiu asupra Rosăii. Și așa au trecut oștile franțuzăști și au mersu prin Țara Rusască până la cetatea Moscai, dar n-au șezut mult că pornindu-să nărodul rusăscu împreună cu oștile, au omorât toată oastea franțuzască și Napoleon Bonăparte, împăratul franțuzăscu, de abia au scăpat cu puțăni ostași [...]”

(Î, III, p. 415).

Nota transmite informaţii corecte, dar imaginea „războiului total", în care „oastea cea mare" a norodului se aliază cu armata profesionistă, condusă de generalul Mihail Kutuzov în numele ţarului, nu este credibilă. Un adevăr răzbate însă: ruşii au strâns toate alimentele din calea armatei invadatoare, iar cazacii (luptători înspăimântători!), foamea şi „generalul Iarnă" au desăvârşit înfrângerea Marii Armate franceze.

Amintirea împăratului avea să persiste în anii următori. Pe un *Teofilact*, căminarul Neculai avea să facă, în 1820, însemnare lungă, importantă, dar nu pentru corectitudinea transmiterii adevărului, ci pentru imaginarul românesc. Textul, fragmentat, menţionează că *„la anu 1810"*, *„Leopoltu"* a fost bătut *„foarte"* de Bonaparte, dar *„l-au prinsu şi l-au închis în cetate la Elvva. După aceast(a), la anu 1812 şi mergându la ţara sa au făcut gătire, şi supuind pe toţ(i) crai(ii) i-au luat cu elu cu toate puterile şi au mersu asupra moscalului. Şi au intrat în (Moscova), în cetate împărătească fără a li să împotrivi mos(calii). Urgie Domnului ceresc i-au întâmpinat pre ei cu iarnă mari atât de straşnic(ă) încât nici adinăoară din veci n-a fost aşa straşnică iarnă, începând giruri cumplite de pi la o(ctom)v(rie) 28 şi păn(ă) la april în 23, necontenit zi şi noapti, şi pi di altă parti luminaţ(i) fiind de Dumnezeu, moscalii au pustiit cu foc satile, magaziile cu zaere, ţarinile cu stog(u)ri di grâu, o ars orzu, fânaţile şi altile de trebuinţa hranii. Şi aşa s-au topit toată oaste(a) sa în număr di 300.000 di foame dintru ei şi cai le-ar (fi murit). Abie o scapat elu cu 300 osteni a gvardii sale cu multă lipsă cuprinşi. Şi (i-au) gonit moscalii bătându-l pi la multe locuri cuplit [...]. Şi luându-i şi ţara, şi... (în) loc(ul) lui au aşăzat craiu tot pi cel vechiu, care îl scoasă elu şi pi dânsul prin chez(ă)şie e(n)glez(u)lui l-au închisu în ostrov(ul) din Sintă Elenii"*, unde era păzit de patru generali: moscal, neamţ, englez şi francez al craiului *„di acum al Flandrii"*.

Trebuie să fi fost bun cunoscător de carte acest Nicolae căminar, căci cursivitatea povestirii este susţinută de un dramatism bine gradat. Sentimentele sale filoruse nu sunt ascunse, Napoleon nu este pentru el o speranţă de eliberare, ci un duşman ce vine de departe să demoleze ordinea bineştiută în „Crăia Rosiei". Descrierea iernii dintre anii 1812 şi 1813 este unică, aici autorul pare să povestească din amintirile proprii, spre deosebire de secvenţa „războiului total", care pare mai degrabă rodul imaginaţiei decât al unei trăiri reale, ca şi cifrele referitoare la francezii supravieţuitori. Incendierea Moscovei a fost un eveniment real, dar Campania din Rusia nu poate fi plasată între momentele Elba şi Sf. Elena, aici fantezia debordează în mod amuzant, ca şi presupusa trecere a armatelor ruseşti, conduse de generalul I. Michelson, comandantul şef al administraţiei ruse în Moldova între noiembrie 1806 şi august 1807 (*„Mikelsonu [...] au trecut în Moldova asupra franţujilor"*, Î, III, 491).

Din însemnările păstrate pe manuscrise şi cărţi vechi din Moldova, trecute aici în revistă, nu rezultă atitudinea entuziastă ce caracteriza boierimea liberală, după bătălia de la Austerlitz, atunci când îşi pusese speranţa în sprijinul împăratului francez, pentru eliberarea Principatelor de sub stăpânirea otomană şi rusă, aşa cum prezintă unele documente contemporane. Este adevărat, autorii notelor nu fac parte din clasa elitei politice: ei sunt cunoscători de carte, cititori de texte religioase în special, dar şi laice, aşa cum am văzut, unii pot fi chiar feţe bisericeşti. Neavând acces la ziarele şi revistele europene, ei află din surse indirecte informaţii despre evenimentele desfăşurate

pe continent şi sunt puternic marcaţi de răsturnarea vechii ordini europene. Le consideră importante şi le însemnează pentru posteritate. Chiar şi atunci când nu-l susţin pe Napoleon împotriva Imperiului Ţarist, românii nu se lansează în epitete, insulte ori alte caracterizări, însemnările încercând să păstreze o notă de obiectivitate: Napoleon nu a susţinut speranţele românilor de eliberare, exprimate în memoriile întocmite de elita politică antirusă şi antiotomană, despre care românii din clasa de jos nici nu aveau cum să afle, dar nici nu este tratat ca un Antichrist. El are imaginea unui mare comandant militar, conducătorul unui imperiu ridicat în doar câţiva ani, care a avut curajul să lupte cu puternica şi viteaza Rusie.

Nu acelaşi lucru rezultă din atitudinea lui P.V. Ciceagov, ultimul comandant şef al administraţiei ruse în Principate (mai 1812 – octombrie 1812). În declaraţia de retragere a armatei ruse din Principate (conform Păcii de la Bucureşti, în urma căreia Rusia sfâşia trupul Moldovei prin anexarea Basarabiei), adresată Divanului moldovean, amiralul afirma că *„Napoleon, duşmanul şi neleneştere noroadelor, tăresc pe Europa cu lanţuri de fhier la nenumăraţii cîmpii a Rosiilor"*. Este adevărat, pentru amiralul rus, Napoleon era duşmanul direct al ţării sale, ceea ce nu era valabil şi pentru români, însă escamotarea adevărului rămâne una dintre problemele general valabile şi discutabile ale istoriei.

[1] Ioan Caproşu şi E. Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise şi cărţi vechi din Ţara Moldovei*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2008, 4 vol.: vol. I şi II, 2009: vol. III şi IV.

[2] Alexandrina Ioniţă, *La circulation des périodiques francais en Moldavie depuis 1750 jusqu'à 1859*, în „Espace(s) francophone(s)". Actes de la journée d'étude du 29 mars 2006, sous la direction de Maria Pavel, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2007, p. 152-159.

[3] Vezi şi Ion Agrigoroaiei, *Basarabia în acte diplomatice: 1711-1947*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2012; Leonid Boicu, *Politica externă a Rusiei ţariste între <anii>1825-1861*, în „Scrieri istorice alese", Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2011, p. 471-511 ; Alexei Agachi, *Ţara Moldovei şi Ţara Românească sub ocupaţia militară rusă (1806-1812)*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2008.

[4] Pentru comentarii pertinente asupra însemnărilor vezi, în special, Stelian Dumistrăcel, *Istoria oamnenilor, a culturii şi a limbii prin însemnări de pe cărţi*, în „Dacia literară", anul XX, nr. 87 (6), noiembrie 2009, p. 14-15, numeroasele sale articole la rubrica „Lumea cuvântului", în „Lumina", iul., aug., sept. 2009, „Spaţii culturale", sau Mariana Flaişer, *Notaţii privind limba română din însemnările de pe manuscrise şi cărţi religioase din Ţara Moldovei (sec. XVI-XIX)*, la adresa http:// www.cntdr.ro/sites/default/files/c2009/c2009a12.pdf

[5] Textul tratatului este reprodus parţial în Ion Agrigoroaiei, *op. cit.*, p. 133-134.

Mircea-Cristian GHENGHEA

Știre dintr-un posibil viitor...
Exercițiu de *science-fiction*

Nu sunt antieuropean sau eurosceptic. Nu sunt împotriva Uniunii Europene, organism a cărui influență (în genere, benefică) asupra României este destul de evidentă. Însă consider că, de ceva vreme, mai exact de când a început toată această nebunie mai mult sau mai puțin publică provocată de vestita, deja, criză a refugiaților, măcar unii dintre liderii proeminenți ai Uniunii Europene au cam pierdut simțul măsurii și al realității. Ori, cine știe, poate adepții teoriei conspirației au, în sfârșit, dreptate.

Recent, Claude Juncker, Președintele Comisiei Europene a declarat, cu ocazia unui discurs susținut în Luxemburg, în fața liderilor parlamentarilor europeni, că „trebuie să fie posibil, pe un continent cu 508 milioane de locuitori, să integrezi adecvat 2 milioane de refugiați”[1]. Mai mult, același Juncker a adăugat că „se simte «stânjenit» atunci când discută cu lideri din Iordania și Liban, țări mai sărace decât majoritatea statelor membre ale UE, dar care au primit mai mulți refugiați decât blocul comunitar”[2]. Fără comentarii... Nu are rost nici măcar să-i recomandăm acestui „lider” european să mai pună mâna pe o carte de istorie și să citească, poate mai înțelege câte ceva despre trecutul Europei și despre relațiile cu lumea islamică.

Nu doresc să contribui la inflamarea sau conti



Președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker

nuarea unei polemici și nici nu mă consider în măsură să ofer verdicte pentru un fenomen ale cărui adevărate dimensiuni și consecințe nu le putem cuprinde pe deplin în aceste momente. Îmi permit, însă, să schițez, într-o manieră ce ține de o viziune proprie (evident, subiectivă...), o perspectivă încă legată, vreau să cred, mai degrabă de scenariile SF și nu de vederile analiștilor contemporani sau, mai bine spus, de previziunile care aparțin diverșilor „specialiști" în citirea viitorului...

* * *

Berlin, 13 septembrie 2135

Președintele Germaniei, Yusuf al-Bakr, a declarat astăzi, într-o intervenție susținută în *Bundestag* cu ocazia debutului festivităților organizate anual în onoarea fostului cancelar Angela Merkel, că solicitările minorității germane din landul Baden-Wurtenberg sunt lipsite de substanță. Amintim că, săptămâna trecută, o delegație a partidului *Ich bin Deutsch!*, condusă de politicianul ultranaționalist Hans Zimmerman, a contestat afirmațiile lui Yusuf al-Bakr conform cărora minoritatea germană nu are o atitudine constructivă în menținerea unui climat de echilibru și înțelegere interetnică, deoarece pretinde că ar trebui să i se acorde statutul de etnie fondatoare de stat: „Este absurd să luăm în seamă pretențiile unora care au obrăznicia să considere că trebuie să li se acorde respect pentru simplul fapt că strămoșii lor au întemeiat acest stat. Să respectăm în primul rând principiile corectitudinii politice și să lăsăm chestiunile de istorie, care nu fac decât să învrăjbească spiritele și să tensioneze inutil societatea. Istoria trebuie să-și găsească locul în muzee, nu să provoace conflicte și nemulțumiri". Aceste cuvinte au fost rostite de Președintele Germaniei în cadrul unui forum al oamenilor de afaceri la Koln, la care au participat nume cunoscute din industria germană, precum Murad Awad Salam, Ali Ahmed al-Harasi și Ibrahim ibn al-Hussein.

La rândul său, Hans Zimmerman a ținut să menționeze că este absurd ca, în Germania anului 2135, să mai fie nevoie să se discute despre identitatea istorică a statului german: „Știm foarte bine cine a întemeiat acest stat și ce religie aveau acești întemeietori. Noi suntem adevărații germani și solicităm respectarea drepturilor noastre firești! Din cauza presiunilor la care suntem supuși, a climatului de teroare care a început să se instaureze în diferite părți ale Germaniei încă din primii douăzeci de ani ai veacului trecut, mulți dintre compatrioții noștri au emigrat în Polonia, Ungaria și România, țări care înțeleg să respecte atât limba germană, cât și contribuția deosebită pe care Germania a avut-o la dezvoltarea și afirmarea civilizației europene. Din păcate, un politician precum Yusuf al-Bakr nu înțelege că tocmai acel echilibru de care vorbește nu există din simplul motiv că se refuză recunoașterea identității noastre istorice și religioase".

La festivitățile anuale organizate în cinstea fostului cancelar Angela Merkel au participat numeroși invitați din străinătate, printre care s-au numărat și premierul turc Rečep Ivedik, președintele Franței, Kadir el-Ohmi și președintele Albaniei, Nehanj Ender Gonkar. Președinții Poloniei, Ungariei și României au declinat invitația care le fusese adresată de la Berlin, confirmând, astfel, indirect, existența unei stări de tensiune între țările lor și Germania.

Pentru *Agerpress* a consemnat
Yasmine Murat Nicolescu

[1] Vezi *Juncker: Uniunea Europeană ar trebui să poată absorbi 2 milioane de refugiați*, articol accesibil *online* la adresa http://www.agerpres.ro/externe/2016/05/23/juncker-uniunea-europeana-ar-trebui-sa-poata-absorbi-2-milioane-de-refugiati-19-06-21, accesată în 24 mai 2016.

[2] *Ibidem*.

Iulian PRUTEANU

Punctul muzeal „Dimitrie Anghel” Miroslava

Punctul muzeal „Dimitrie Anghel” de la Miroslava a fost inaugurat la18 aprilie 2016, în urma unui parteneriat dintre Muzeul Național al Literaturii Române Iași, Primăria Comunei Miroslava și Asociația „Patrimoniu pentru comunitate Iași”. Între anii 1971-1990, în conacul de la Cornești, unde s-a născut poetul Dimitrie Anghel, a existat un punct muzeal. Aici erau expuse manuscrise, reviste, fotografii, cărți ale poetului. După Revoluția din 1989, punctul muzeal de la Cornești a fost închis temporar pentru restaurare, iar între anii 1990-1992, conacul, beciul și celelalte anexe au fost demolate până la fundație de către locuitorii din sat. „Conacul părintesc avea toate elementele corespunzătoare cadrului simbolist: iaz imens în apropiere, havuz, arbori stufoși, cișmea perpetuă, ținând loc de *jet d'eau*. Casa era prevăzută cu un imens balcon, sprijinit pe coloane groase, năpădite de plante acățătoare, iar în parc se întindeau mari rondouri de flori”[1].

Punctul muzeal „Dimitrie Anghel” devine astfel



Punctul muzeal „Dimitrie Anghel” Miroslava, județul Iași.

cel de-al 14-lea obiectiv aflat în componența Muzeului Național al Literaturii Române Iași

Expoziția documentară care reconstituie muzeografic viața și activitatea scriitorului Dimitrie Anghel cuprinde fotografii ale poetului, cu momente și oameni care au trecut prin viața sa, cărți în ediții prime și traduceri de-ale sale, fotocopii după manuscrise, reviste literare, la care a colaborat, de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Curatorii expoziției sunt reprezentanții Muzeului Național al Literaturii Române Iași: Iulian Pruteanu, Oana Melinte și Corina Irimiță.

***

Dimitrie Anghel s-a născut la Cornești, comuna Miroslava, la 16 iulie 1872. Este al treilea fiu al lui Dimitrie C. Anghel, comerciant, arendaș și proprietar de moșii, deputat liberal, descendent din aromâni refugiați din părțile Ianinei, și al Erifiliei Leatris (1845-1879), grecoaică născută la Istanbul, originară din insula Antigona. A fost crescut și de bunica sa, Ecaterina Anghel, sora tatălui lui Paul Zarifopol, în casa de la nr. 18 din Ulița Sfânta Vineri din Iași (astăzi, demolată). În anul 1890, Dimitrie Anghel abandonează, înainte de absolvire, Gimnaziul „Alexandru cel Bun", unde ajunsese după ce trecuse și pe la institutul pedagogic condus de Lambrino, Institutele Unite și Școala de Belle Arte. La sfârșitul aceluiași an, publică primele versuri, de o inspirație vădită eminesciană, în paginile revistei „Contemporanul". În anul 1893 realizează o călătorie în Italia împreună cu prietenul său, poetul I. Păun-Pincio, apoi merge la Paris, unde studiau frații săi mai mari, Constantin D. Anghel (1867-1935), important membru al mișcării socialiste din România și dr. Paul D. Anghel (1869-1937), unul din întemeietorii școlii de chirurgie ieșene, care au încercat zadarnic să-l înscrie la o școală superioară. Călătorește mult, vizitează Spania, Elveția și Italia. Între anii 1893-1901 îi apar traduceri și creații proprii în „Adevărul literar", „Literatură și artă română", „Pagini literare", „Convorbiri literare", „Curierul literar" etc. Din 1903, împreună cu Șt.O. Iosif (1875-1913) se implică în reapariția revistei „Sămănătorul". În anul 1905 îi apare prima carte de versuri *În grădină*. Este numit inspector domenial în Dobrogea. La Constanța, începe o prietenie frumoasă și o colaborare de traducător cu Ion Minulescu, cei doi traducând cu precădere din lirica franceză. A făcut parte din redacția revistei „Sămănătorul" (1906-1908) și a editat revista „Cumpăna", împreună cu Șt.O. Iosif, Mihail Sadoveanu și Ilarie Chendi (1909-1910). În colaborare cu bunul său prieten, Șt.O. Iosif publică volumele *Legenda funigeilor* (poem dramatic, 1907), *Cometa* (comedie, 1908), *Caleidoscopul lui A. Mirea* (1908 și 1910), *Carmen saeculare* (poem istoric, 1909), *Cireșul lui Lucullus* (proză, 1910) și *Portrete* (memorialistică, 1910). Primele trei volume au fost premiate de Academia Română în anul 1909. Tot în 1909 publică cel de-al doilea volum de versuri, *Fantazii*. Participă la șezători literare în Bucovina (1908, 1910), a fost membru fondator al Societății Scriitorilor Români, fiind ales vicepreședinte în primele trei comitete. Prietenia cu Șt.O. Iosif se destramă în anul 1910, datorită pasiunii lui Dimitrie Anghel față de soția lui Iosif, scriitoarea Natalia Negru (1882-1962), cu care se va căsători în 1911. În același an este numit inspector în Ministerul Cultelor și Artelor. Îi apar și volumele de proză *Povestea celor necăjiți* (1911), *Fantome* (1911), *Oglinda fermecată* (1912), *Triumful vieții* (1912) și *Steluța* (1913): „Puțină, impopulară, proza lui D. Anghel este excepțională și revoluționară. Fără ea nu s-ar înțelege proza de mai târziu a lui T. Arghezi, care

perfecționează și sistematizează maniera angheliană"[2]. Extenuat psihic, cu o viață conjugală tumultoasă, lucrează din ce în ce mai puțin. În dimineața zilei de 27 octombrie 1914, în timpul unei dispute conjugale, datorate, cel mai probabil, firii geloase și dificile, Dimitrie Anghel se împușcă în piept, după ce trăsese un foc care a atins-o pe Natalia. Rănit grav, va mai trăi încă două săptămâni de chinuri pe patul de spital al fratelui său, dr. Paul D. Anghel. Moare de septicemie la 13 noiembrie 1914, după ce și-a rupt, cu voință, pansamentele. Este înmormântat la Cimitirul *Eternitatea* din Iași.

„Printre scriitorii noștri, de obicei colțuroși în legăturile lor de toate zilele, lipsiți de acea simpatică mlădiere a oamenilor cărora le zicem «binecrescuți», Anghel răsărea ca un civilizat, mai ales prin sufletul său delicat și foarte sensibil. Avea o eleganță înnăscută în mișcări, în îmbrăcăminte, ochiul său era mai deprins ca al oricui să prindă nuanțele cele mai discrete. De aceea literatura lui e plină de imagini (...) Era ciudat în aprecieri, inegal și capricios cu prietenii, pătimaș în credințe, rigid cu cei antipatici, și viforos cu cei ce-l supărau. Ar fi ucis într-o clipă de mânie, dar n-ar fi jignit niciodată cu o vorbă rea ori cu un gest disprețuitor. Cu prietenii era cald, foarte comunicativ, duios, sincer. Poezia lui Anghel e numai o parte din sufletul său. Căci sufletul său închidea un amestec de sentimentalism și sarcasm, de fantezie și de melancolie orientală, ca un ecou de doină și ca un refren de poveste"[3].

---

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1982, p. 691.

[2] *Ibidem*, p. 690.

[3] Victor Eftimiu, *Portrete și amintiri*, Editura pentru literatură, București, 1965, p. 512.

Punctul muzeal „Ionel Teodoreanu" Golăiești

Punctul muzeal „Ionel Teodoreanu" de la Golăiești a fost inaugurat la 20 mai 2016, în urma unui parteneriat dintre Muzeul Național al Literaturii Române Iași, Primăria Comunei Golăiești și Asociația „Patrimoniu pentru comunitate Iași".

Satul Medeleni, care se află la 7 km distanță de Golăiești, a dat denumirea cunoscutei trilogii a lui Ionel Teodoreanu: „Voi cerca astăzi, în fața domnilor voastre, să dărâm o legendă, să înlătur un neadevăr: acela al autobiografismului *Medelenilor*. (...) Țin, doamnelor și domnilor, să dezmint această aglomerare de erori și inexactități. Eroinele *Medelenilor*, Olguța și Monica, nu-s surorile mele: n-am avut niciodată surori. Moșia Medeleni, în care și în jurul căreia gravitează acțiunea celor trei romane, nu este și n-a fost moșia părinților mei. *Nimeni din neamul meu n-a fost proprietar de pământ*. Singura moșie care a aparținut cuiva din neamul meu nu este o moșie de pământ arabil, ci o moșie de hârtie tipărită: am numit romanul *Medelenilor*, nu moșia Medelenilor. (...) A! Asta nu înseamnă că unele dintre trăsăturile unor personaje din roman nu sunt împrumutate de la oamenii reali pe care i-am cunoscut. Doar nu creăm din neant. Suntem chiar creatorii celor mai pure ficțiuni..."[1].

Punctul muzeal „Ionel Teodoreanu" devine astfel cel de-al 15-lea obiectiv aflat în componența Muzeului Național al Literaturii Române Iași, alături

de Muzeul „Ion Creangă" (deschis în 1918, primul muzeu memorial literar din țară), Muzeul „Vasile Alecsandri", Mircești (deschis în 1928), Muzeul „Sf Ierarh Dosoftei Mitropolitul" (deschis în 1970), Muzeul „Mihai Codreanu" (deschis în 1970), Muzeul „Vasile Pogor" (deschis în 1972), Muzeul „Otilia Cazimir" (deschis în 1972), Colecția „Istoria teatrului românesc" (deschisă în 1976), Muzeul „Mihail Sadoveanu" (deschis în 1980), Muzeul „G Topîrceanu" (deschis în 1985), Muzeul „Mihai Eminescu" (deschis în 1989), Muzeul „Nicolae Gane" (deschis în 1993), Muzeul „Constantin Negruzzi", Hermeziu Trifești (deschis în 1995), punctul muzeal „Cezar Petrescu", Cotnari (deschis în 2015), punctul muzeal „Dimitrie Anghel", Miroslava (deschis în 2016)

Expoziția documentară reconstituie muzeografic viața și activitatea scriitorului Ionel Teodoreanu și cuprinde fotografii de familie, mobilier de epocă, volume, corespondență, fotocopii după manuscrise etc

Curatorii expoziției sunt reprezentanții Muzeului Național al Literaturii Române Iași Iulian Pruteanu, Oana Melinte și Corina Irimiță

***

Ioan Hipolit (Ionel) Teodoreanu s a născut la Iași, la 6 ianuarie 1897 Este al doilea fiu al lui Oswald A Teodoreanu (1869 1938), magistrat și om politic, apreciat gazetar ieșean, și al Sofiei Musicescu, profesoară de teorie muzicală la Conservatorul din Iași și pianistă, fiica lui Gavril Musicescu (1847 1903), cunoscut compozitor, muzicolog și dirijor Bunicul dinspre tată, Alexandru Teodoreanu (1847 1914),



Interior din punctul muzeal „Ionel Teodoreanu" Golăiești, județul Iași

magistrat și decan al Baroului avocaților a fost primar al Iașului (ianuarie-martie 1914). Fratele mai mare, Păstorel Teodoreanu – pseudonimul lui Alexandru Osvald Teodoreanu (1894-1964), a fost avocat și epigramist, iubitor de vinuri, membru al boemei din Iași și București.

Între anii 1905-1909, Ionel Teodoreanu urmează școala primară la București (Școala germană de la Pitar Moș) și Iași. Urmează cursurile Liceului „Gheorghe Lazăr", apoi pe cele ale Liceului Internat, unde îl are ca profesor de limba română pe Calistrat Hogaș, și ale Liceului Național din Iași (1909-1916). În anul 1916, Ionel Teodoreanu este încorporat dar nu este trimis pe front. Trei ani mai târziu, în 1919, debutează publicistic, cu proza *Bunicii*, în revista „Însemnări ieșene", sub patronajul spiritual al lui Garabet Ibrăileanu. În 1920 se căsătorește cu Lili Lupașcu (1897-1995), fiica diplomatului Ștefan Lupașcu, care va ajunge, la rându-i, scriitoare, publicând cu pseudonimul Ștefania Velisar Teodoreanu. În același an obține și diploma de licență în drept, începându-și o carieră strălucită de avocat. În anul 1923, publică primul volum, *Ulița copilăriei*, care este bine primit de critica literară: „d. Ionel Teodoreanu este cel mai distins poet în proză al generației actuale" (cf. Pompiliu Constantinescu). În anul 1925 îi apare *Hotarul nestatornic*, primul volum din trilogia *La Medeleni*, Ionel Teodoreanu devenind un scriitor cunoscut și apreciat de public. Următoarele volume vor apare în 1926 (*Drumuri*) și 1927 (*Între vânturi*). Mihai Ralea considera *Medelenii* ca „primul roman important al generației maturizate în timpul Marelui Război": „Lumea din *La Medeleni*, care prezintă câteva analogii cu aceea din *Viața la țară*, e lumea unei anumite clase moldovenești, astăzi în mare criză, dacă nu în deplină decadență. E marea burghezie rurală de dincoace de Milcov. Sunt oameni bogați, care trăiesc la țară și la oraș, viață largă, fără griji, viață occidentală, prin tendințe, dar profund națională, prin ceea ce ține de instinct și de inconștient. Există o anumită patriarhalitate orientală, făcută din lene, din glumă, din romantism...". În 1929 îi apare romanul de dragoste, *Bal mascat*, iar în 1931 *Fata din Zlataust* (I, *Scandalul*; II, *În Beilic*). A fost, pentru o perioadă scurtă de timp, directorul Teatrului Național din Iași (1933). În următorii ani îi apar cărțile *Golia* (I, *Casa de peste drum*; II, *Porțile s-au închis*) (1933), *Crăciunul de la Silvestri* (1934), *Lorelei* (1935), *Arca lui Noe* (1936), *În casa bunicilor* și *Fundacul Varlaamului* (1938), *Prăvale-Baba* (1939), *Ce-a văzut Ilie Pânișoară* (1940), *Tudor Ceaur Alcaz* (I, *Coca Duduș*, 1940; II, *Drumul magic*, 1941; III, *Inima*, 1942; *Frunză*, 1943), *Întoarcerea în timp* (1941), *Hai diridam* (1945), *La porțile nopții* și *Masa umbrelor* (1946), *Zdrulă și Puhă* (1948). După instalarea regimului comunist, Ionel Teodoreanu a devenit un personaj incomod, fiind considerat un „reacționar". Pe 3 februarie 1954, în urma unui infarct, scriitorul moare, pe când se afla la cumpărături. A fost înmormântat la Cimitirul Bellu din București, în prezența apropiaților. I-au fost publicate postum volumele de versuri *La porțile nopții* (1970) și *Cina cea de taină* (1996), precum și romanul *Să vie Bazarcă* (1971).

„Prin productivitatea sa neîncetată și prin trăsături care-i sunt particulare, Ionel Teodoreanu și-a cucerit un public pentru care el constituie una din atracțiile spirituale ale vremii. De la începutul carierei Ionel Teodoreanu s-a arătat ca viitor romancier al copilăriei și adolescenței, instinctul artistic fixându-l astfel în domeniul ce-i este propriu"[2].

---

[1] Ionel Teodoreanu, *Cum am scris „Medelenii"*, în *Opere alese*, Editura Minerva, București, 1981, p. 460, 472-473.

[2] D. Murărașu, *Istoria literaturii române*. Ediția a III-a, Editura „Cartea Românească", București, 1942, p. 408.



Caragiale între prieteni

În 1911 la serbările Asociațiunii ASTRA când s-au aniversat 50 de ani de la fondare preotul Alexandru Ciura i-a găzduit la Blaj pe I L Caragiale Șt O Iosif O Goga și pe Aurel Vlaicu

Fotografia făcută cel mai probabil în curtea casei preotului a fost publicată pe prima pagină a revistei „Flacăra" (anul II nr 7 1 decembrie 1912) cu următoarea legendă: „Caragiale în mijlocul prietenilor: Goga Iosif Ciura Vlaicu etc"

Confesiunile unei supraviețuitoare

În patrimoniul Muzeului Național al Literaturii Române Iași se găsește o scrisoare, datată *1 decembrie 1914*, a scriitoarei Natalia Negru către Constantin Banu, fondatorul și directorul revistei „Flacăra” Scrisoarea a fost scrisă pe două foi carton, cu chenar negru pe exterior, și este o confesiune a unei supraviețuitoare Scrisoarea completează cu informații, tragica poveste de dragoste dintre Natalia Negru și cei doi poeți români, Șt O Iosif (1875 1913) și Dimitrie Anghel (1872 1914)

Natalia Negru s a născut la 5 decembrie 1882, în comuna gălățeană Buciumeni A urmat cursurile școlii primare la Galați, unde tatăl ei era institutor, pe cele liceale la Școala Centrală din București, iar în 1901 s a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București pe care a absolvit o în 1907 În timpul studenției, obișnuia să meargă și să citească la Biblioteca Fundației Universitare unde, în 1903, l a cunoscut pe Șt O Iosif Poetul, care era deja consacrat după ce publicase trei volume de versuri, îndeplinea funcția de custode al Bibliotecii Îndrăgostindu se de Șt O Iosif, Natalia Negru a căutat o cale de a intra în viața lui, iar un an mai târziu, cei doi aveau să se căsătorească

Nonconformismul poetului nu a fost pe placul Nataliei, ceea ce a făcut o să mărturisească peste ani în *Helianta* „Steo (Ștefan Octavian) a dezamăgit iluziile mele de la început Întârzia mereu seara, uneori până dimineața Vestimentar era foarte neglijent Câștiga modest, mult sub nevoile noastre cele mai reduse Eu trebuia să procur câte un ban, de multe ori cerând tatii, ceea ce îmi era teribil de jenant ”

La acea vreme, prietenul cel mai bun al lui Șt O Iosif era Dimitrie Anghel, supranumit de critici „poetul florilor” Vizitând des casa celor doi soți și scriind împreună cu Șt O Iosif, Anghel s a îndrăgostit de Natalia și a făcut tot posibilul să o seducă Prietenia dintre cei doi bărbați nu a oprit o pe Natalia Negru să și părăsească soțul și să se mute la Anghel

Pentru Șt O Iosif această dublă trădare a avut un efect devastator Pierzând o pe femeia care i a inspirat majoritatea versurilor și pe care o diviniza, înșelat de cel mai bun prieten, blândul și sensibilul poet n a



putut suporta șocul. La data de 22 iunie 1913, a murit în urma unei congestii cerebrale.

Deși opus temperamentului lui Șt.O. Iosif, Dimitrie Anghel n-a avut parte de fericire în brațele Nataliei Negru. Anghel avea comportamentul unui „băiat de bani gata". Căsătoria celor doi, oficiată în noiembrie 1911, a creat în jurul familiei o atmosferă ostilă. În scurt timp, căsnicia s-a transformat într-un coșmar pentru Natalia care mărturisește în romanul *Helianta*: „Mai multe zile m-a ținut încuiată în casă, singură, ca într-un turn, sfâșietor despărțită de fetița mea, în imposibilitatea de a-mi relua libertatea [...] Eram condamnată la moarte de el, pe care începusem sa-l ador".

A doua tragedie s-a produs în urma unei scene de gelozie. Anghel își rănește soția și încearcă apoi să se sinucidă, în locuința lor de la Tecucel. „Am crezut că glumește [...] El a scos revolverul... și a tras. Eu am căzut. Impresionabil cum era, a crezut ca m-a omorât, de aceea glontele următor și l-a tras în piept...", povestește Natalia Negru în romanul amintit.

„Poetul florilor" moare din cauza unei infecții datorată rănii ce o avea, în noiembrie 1914.

O acuzație gravă în timpul ceremoniei de înhumare: o necunoscută, aflată în mulțimea care asista la înmormântare, i-ar fi strigat Nataliei: „Mizerabilo, care omori pe toți oamenii mari ai țării!".

Curând, războiul avea să provoace a treia tragedie în viața Nataliei Negru. În timpul unui bombardament al armatei germane, schija unei bombe lansate dintr-un zeppelin a lovit-o pe Corina, fiica sa iubită; aceasta a murit în septembrie 1916, la vârsta de 11 ani. După aceste pierderi, Natalia Negru a mai trăit 46 de ani, trecând în neființă la vârsta de 80 de ani, la 2 septembrie 1962, la Tecuci, în casa ei din strada George Coșbuc.

Corina IRIMIȚĂ

***

1 Decembrie 1914,
Tecuci

Stimate Domnule Banu,

Poate ar fi fost necesar să fi murit și eu, pentru a fi dată în adevărata ei lumină, dureroasa dramă ce dura de ani de zile, și ale cărei victime au fost: Iosif, Anghel, eu și fetița mea.

O femeie sunt și eu, însă în viața mea am întâmpinat greutăți și complicații, momente tragice atât de extraordinare, cum puținor oameni le-a fost scris să le treacă.

De aceea, singură nu pot răzbi cu lumina minții labirintul de conflicte sufletești, a căror pradă am fost și sunt!

Știu doar că de câțiva ani încoace, n-am avut zi liniștită, în care să nu vărs șiroaie de lacrimi, n-am avut noapte în care să nu tresar îngrozită – din visuri urâte!

Și astea fiindcă la un moment dat m-am trezit că doi oameni au nevoie – pentru ca să poată ei trăi – de tot ce e viață în mine, de tot ce sunt în alcătuirea mea trupească și sufletească.

Mie îmi rămâneau două soluții:

Să fac pe nepăsătoarea, pornind departe însoțită numai de ființa cu adevărat dragă mie, fetița mea nevinovată, dar riscând în felul acesta să asist la două morți tragice – ori să mă anihilez pe mine moralmente, aplicându-mi o moarte poate mai rea decât cea definitivă, – lăsând să fiu prădată de toate drepturile la viață –, de tot ce înseamnă rațiune de-a trăi și de-a avea un rost printre oameni – ceea ce am și făcut numai să nu asist la o reeditare a morții lui Odobescu.

Așa cred că a fost – deoarece am trecut prin torturi

neînchipuite, terorizată de amenințări de sinucidere din două părți odată – și eu nu m-am delectat, n-am petrecut, n-am iubit, ci am plâns, m-am zbuciumat, m-am chinuit, căutând să potolesc pornirile nefiresc de exasperate, și să aduc lucrurile în așa fel, încât unul să mă cedeze celuilalt, nu pentru binele meu, și nici al lor – doar pentru nenorocirea tuturor cum a ieșit la urmă!...

A fost o luptă de întrecere – poate fără pereche în analele romanticismului, pentru a mă înstăpâni pe mine.

Nu s-a omis nici unul din mijloacele îngăduite sau nu de rațiunea omenească – mai ales din partea lui Anghel; și amândoi au exploatat fără cruțare toate resursele de generozitate și de milă ale sufletului meu.

După ce însă am înscris divorțul acela unde întrevedeam atâta fericire și noroc în momentul când mă cununam cu Iosif, și am rămas în seama lui Anghel, am simțit că se prăbușește pământul sub mine!

Dar... „despre morți să nu vorbim decât bine”!

Voi aminti în treacăt că n-a fost moment sufletesc mai nemărginit de dureros decât acela când m-am cununat eu a doua oară cu hotărârea de-a divorța a doua zi!...

Căsnicia mea din urmă e un trist exemplu al consecințelor jertfei de sine însuși!...

Anghel ținea poate la mine și în ultimul timp, dar se lăsase influențat de familia lui, care în loc de-a vedea adevărul, că făcusem o concesie luându-l pe el – vedea nici mai mult, nici mai puțin decât o „mezalianță”!

Avocatul Anghel, în drumul spre casa de la țară unde eram bolnavă, s-a oprit la bunicul meu ca să-i ceară trăsura, și a apărut în casa bunului bătrân cu o intrare teatrală:

Fratele meu! Spuneți-mi ce face fratele meu!...

Apoi într-o scurtă convorbire acolo, a spus între altele:

„Natalia trebuia să se poarte altfel cu fratele meu dacă vroia să se mențină în lumea mare”!

Acestea – și alte stupidități și unele din partea sorei lui Anghel care mă teroriza pe când eram și eu în pat, m-au îndârjit și m-au făcut să-mi calc pe suflet și să nu stau lângă patul bolnavului până avea să-și dea sufletul!

Ei nici nu mi-au comunicat trista veste a morții, însă bineînțeles că am aflat și am plecat desperată noaptea la Iași.

Acolo, am întâmpinat o atmosferă nu dușmănoasă, ci câinoasă, emanată din cercul familiei lui.

Cu timiditate am întrebat pe avocatul Anghel de ce nu m-a chemat și pe mine când a văzut că boala se agravează, și el m-a bruscat: „Ce? Ai venit aici să faci reproșuri? Dacă ai venit să faci reproșuri...” și a urmat un ton de suspensie care însemna „ieși afară”...

Am plecat imediat înghițind și aceasta!

Ei însă, cu toții, fuseseră așa de bine găzduiți la noi când au venit să vadă pe Mitif!

Circulau în Iași calomnii și învinuiri nedrepte și nedemne pe socoteala mea. Și se zice că unul din ei se pregătise a-mi spune la cimitir:

„Canalie, ai îndrăznit să mai vii aici, când ai omorât pe toți oamenii mari ai țării!...”

Și eu am plâns cu durere, și încă plâng... nu pe soțul meu, ci flacăra minții lui, din vremurile bune, care în alte împrejurări ar fi fost o adevărată comoară a țării.

Nici el nici Iosif nu m-au prețuit atât ca femeie, ci ca pe-o prietenă înțelegătoare, capabilă să simtă și să prețuiască talentele lor. Se întreceau să se ridice în ochii mei prin ceea ce scriau, și mie mi-au închinat tot ce-au produs mai bun în vremea din urmă.

Dar ce folos? Într-un orășel de provincie, mă gândesc plângând la cele două morminte, și nimenea nu-mi crede nici doliul, nici nevinovăția.

Două cutii mari de scrisori mi au rămas de la amândoi – pe care le stropesc tot cu lacrimi – şi asta i încheierea tinereţii mele!

Ştiam eu oare ce mă aşteaptă când, acum zece ani, mi se publica cea dintâi poezie în „Sămănătorul" şi când zâmbeam privind întâia oară cum umblă o maşină de tipar!

Dar... mi a mai rămas Corina! E şi ea departe acum de mine, la şcoală, unde oricând o colegă îi poate spune în ciudă „Mama ta e de două ori asasină", fiind că aşa spune Dl Karnabat la „Seara" – ori – „de trei ori asasină" fiindcă aşa scrie Dl Lovinescu la „Flacăra" – şi „asasină" îmi poate striga orice femeie căreia nu i ar plăcea ochii mei – şi oricine se va împiedeca de mine pe un teren sau altul

Oricine are libertatea să spună orice pe socoteala mea, fiindcă eu sunt dezarmată şi slabă, deci eu sunt vinovată sunt femeie!

Acestea vi le spun într un moment amar din viaţă

Natalia Anghel

Str Alexandru cel Bun 22 Tecuci

PS.

Copiez cu cea mai strictă exactitate câteva din scrisorile lui Iosif şi Anghel, ca să poată vedea cineva dacă eu am asasinat literatura românească ori am fost singura fiinţă care m am jertfit pentru ea

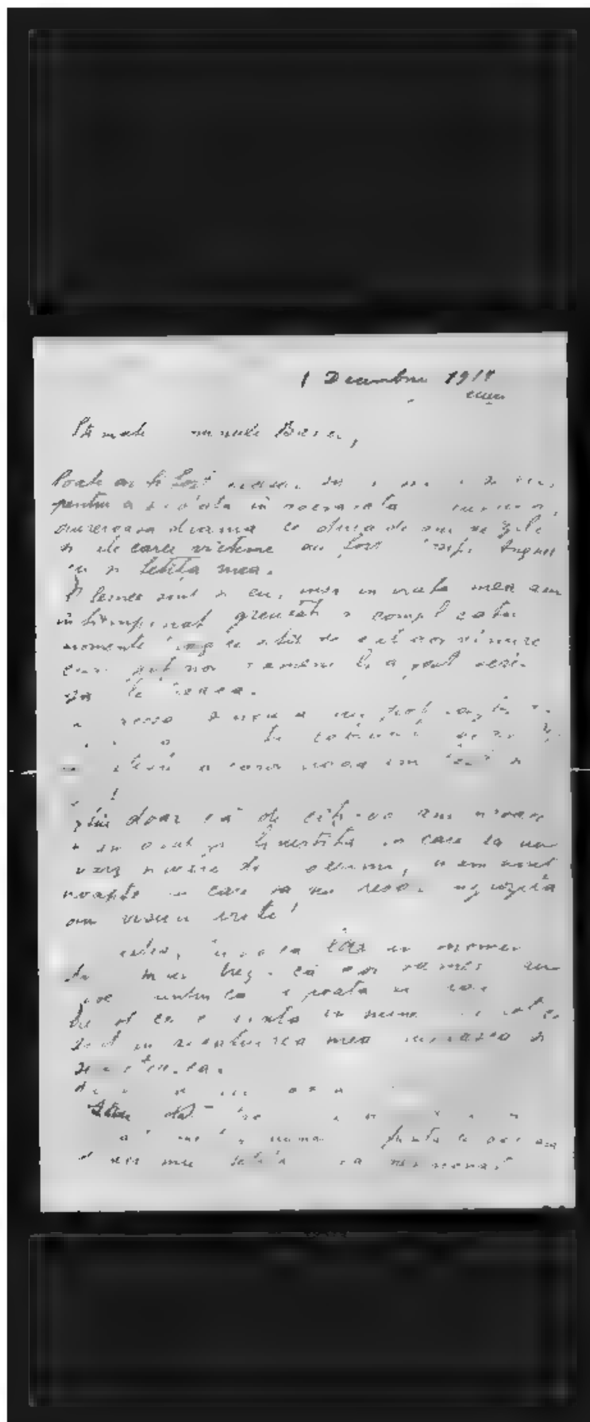
Dintr o scrisoare a fratelui meu se poate iarăşi vedea cât de greu era impasul în care mă găseam la o răspântie a vieţii

Dar lumea pe toate le judecă uşor!..

Dacă o citiţi, vă rog să mi o înapoiaţi

Cu stimă,

Natalia Anghel



Raluca POPESCU

Unicat în normele gramaticii

În ultima perioadă, în limba română actuală, în special în mass-media, se remarcă o tendință în a utiliza anumite substantive cu valoare de adjective. Rezultatul unei astfel de schimbări a valorii ori clasei morfologice/gramaticale a unui cuvânt, prin adjectivizarea unui substantiv, a primit denumirea de „nume-epitet" (Stoich iţoiu Ichim 238). Fenomenul nu e chiar nou, fiind specific, de fapt, limbajului colocvial și celui argotic (*muzică* ***beton***, *minte* ***brici***, *petrecere* ***marfă*** etc.). Astfel, presa, din dorința de a-și apropia tot mai mult publicul prin utilizarea unui limbaj cât mai familiar, abundă în creații ce urmează acest tipar: *preț șoc, ofertă bombă, vânzări record, copil-problemă, martor-surpriză, petrecere surpriză, firmă-căpușă, firmă-fantomă, interviu-fulger* ș.a. Faptul că unele se scriu separat, cu blanc, ca sintagme formate din două substantive, iar altele, prin alăturare cu cratimă, indică dificultatea interpretării acestor grupări: fie sunt încadrate în rândul compuselor substantivale, datorită aspectului morfosintactic, fie, din punct de vedere semantic, sunt considerate îmbinări de morfeme lexicale libere, independente unul de celălalt, cel de-al doilea (i.e. substantivul adjectivizat, aflat mereu în poziție postsubstantivală) manifestând valențe metaforice. Modelul acesta de conversiune (i.e. schimbare a valorii morfologice a unui cuvânt) e preluat din franceză, majoritatea unor astfel de sintagme reprezentând calchieri din limba respectivă.

Să fie oare astfel de preferințe pentru adjectivizări ale unor substantive motivul pentru care unele substantive sunt... confundate cu adjective și utilizate cu rol de determinant? Greu de crezut, mai ales când un asemenea substantiv nu manifestă nicio valență metaforică. Însă e probabil ca în baza acestei tendințe lingvistice tot mai pregnante, anumiți vorbitori să-și dezvolte un soi de automatism. În fapt, în unele situații, nici nu putem vorbi de o schimbare a valorii morfologice a cuvântului respectiv, utilizat doar într-un context morfosintactic nepotrivit. Înainte de toate, pentru că orice conversiune a unui cuvânt e notată în dicționar și, astfel, fixată în limba respectivă, semn că a trecut prin ambele procese, interdependente, de altfel, pe care le presupune o schimbare a clasei gramaticale a unui cuvânt: *gramaticalizare* și *lexicalizare*. De pildă, în dreptul cuvântului-titlu *bine*, avem notate în dicționar mărcile gramaticale (*adv.*, respectiv *s.n.* și *adjectival*; *despre oameni*, cf. DEX 1998, s.v. *bine*), semn că lexemul *bine*, la origine adverb, își poate schimba valoarea gramaticală, fiind substantivizat (adv. *bine* → subst. *binele*) ori utilizat ca adjectiv invariabil (în contexte ca *om* ***bine***) și suferind toate modificările gramaticale care se impun – fapt unanim acceptat. Apoi, nu putem afirma despre orice substantiv utilizat ca adjectiv că a suferit o schimbare a valorii morfologice, întrucât există riscul de a cădea în capcanele hipercorectitudinii – tocmai din dorința de a fi corecți, încălcăm normele lingvistice și arătăm că, în fapt, nu le cunoaștem îndeajuns. Dacă o normă se aplică în unele situații, nu înseamnă că e valabilă și în alte situații, aparent similare. De aceea, repet, este indicat să utilizăm dicționarul acolo unde există

dubii privind contextul gramatical în care dorim să întrebuințăm un cuvânt.

Astfel, observând că, în repetate rânduri, substantivul *unicat* e utilizat în poziție adjectivală, am aruncat o privire în dicționare, pentru a verifica statutul său gramatical, dacă, între timp, a suferit vreo modificare în acest sens. Însă *unicat* este înregistrat doar ca substantiv neutru, cu două sensuri, fără vreo mențiune că ar putea avea și alte valori gramaticale, precum cea adjectivală:

„**UNICÁT,** *unicate,* s. n. **1.** Exemplar unic dintr-un document, dintr-o publicație, dintr-un obiect. **2.** Înscris constatator care se întocmește într-un singur exemplar. – Din germ. **Unikat**" (DEX 2009)

Fără vreo posibilitate de a se dezvolta ca „nume-epitet", pentru a putea căpăta rol de atribut în anumite contexte, *unicat*, cu sensul prim („exemplar unic dintr-un document, dintr-o publicație, dintr-un obiect"), e folosit totuși ca adjectiv, acordat chiar cu substantivul determinat, în contexte ca:

„România este o «țară autentică» ce poate reprezenta viitorul «inovării» în Europa și care a lansat o «inițiativă **unicată**» la nivel global, și anume clusterul de turism dedicat tinerilor, spune ministrul pentru IMM și Turism, Florin Jianu" (dintr-un articol publicat pe site-ul digi24.ro);

„Cum să-ți faci pereții de o textură **unicată**" (dintr-un articol trilulilu.ro);

„VJ Oana, apariție **unicată** la MTV EMA Berlin 2009!" (titlul unui articol publicat pe site-ul ziare-mondene.ro);

„Aceasta arată uimitor în realitate și este cea mai scumpă culoare **unicată** realizată de producătorul britanic până acum" (autostrada.md)

Un magazin on-line vinde „bijuterii **unicate**" (aur-lux.ro);

„Magazinul nostru vă oferă produse **unicate** create din mărgele de sticlă, plastic, lemn, fimo, cristal, pietre semiprețioase cu accesorii argintii și aurii. [...] bijuterii fantezie confecționate manual, modele **unicate**, cadouri Crăciun." (wall-street.ro);

„Visând la clipe **unicate**, aș vrea să-ți spun ca să mai stai [...]." (forumok.ro);

„Au transformat a noastre vieți în clipe **unicate** [...]." (doareupetrica.wordpress.com)

„Știm că există momente **unicate** în viața fiecăruia din noi și aceste momente sunt **unicate** [...]" (svproductions.ro);

„Rochii de seară **unicate** pentru ocazii speciale" (estilo.ro);

„Realizăm diverse cadouri **unicate** și personalizate în producție proprie" (imagineata.ro);

Un magazine on-line vinde „pantofi **unicați**" (pantofi-lux.ro);

„Herghelia Cernavodă deține armăsari de referință, **unicați** în România precum și iepe de reproducție controlată" (cernavoda-turistica.ro);

„Tot ce ne-a inspirat în rețetele întâlnite prin lume am pus în burgerii noștri **unicați**" (cluj.com).

Observăm că *unicat*, utilizat ca adjectiv, ia chiar forme complet atipice (*unicată, unicați*), având în vedere că, singura sa formă de plural, ca substantiv neutru, consemnată și în dicționare, este *unicate*.

Uneori, *unicat* e utilizat ca adjectiv invariabil, ceea ce creează ambiguitate din punct de vedere gramatical, întrucât se poate considera că vorbitorul l-a perceput ca substantiv:

„Momente **UNICAT** la Montreal!" (titlul unui articol de pe prosport.ro)

„Rochii **unicat** de seară" (francess.ro)

Însă asemenea construcții, precum cele din urmă,

pot fi interpretate și drept compuse substantivale, unde *unicat* își păstrează statutul de substantiv și, prin urmare, nu necesită acord formal. De altfel, în DCR3, *unicat* e consemnat doar cu trimitere înspre compusul *piesă-unicat*, în care substantivul care ne interesează are formă invariabilă, capul compusului putând fi declinat și la plural: *piese-unicat* (cf. DCR3, p. 408-409, p. 556). Așadar, în compuse substantivale, când el însuși își păstrează valoarea de substantiv, *unicat* se comportă, din punct de vedere gramatical, întocmai ca „numele-epitet" din structuri similare de care aminteam în primul paragraf (cf. *prețuri-șoc, oferte-bombă, copii-problemă, interviuri-fulger* etc.). Adică nu se acordă cu centrul compusului, chiar dacă se prezintă ca un atribut. Și pentru că sunt compuse, astfel de grupări se analizează, din punct de vedere gramatical, în ansamblu, ca un întreg, nu în părți componente.

Or, pentru a elimina dubiile, când nu suntem siguri dacă *unicat* se potrivește contextului, dacă prezintă sau nu ambiguități în privința inclusiv a sensului, nu doar din punct de vedere gramatical, avem posibilitatea înlocuirii acestuia cu adjectivul *unic*, *-ă*, acolo unde relația atributivă cu substantivul determinat e vădită și ideea principală care se dorește a fi transmisă este de „obiect/lucru/fapt etc. unic(ă)". Este corect, așadar, să utilizăm substantivul *unicat* independent ori în compuse substantivale cu structura nume-nume, dar nu în construcții ambigue în care dă impresia să determine un alt substantiv. Pentru acestea din urmă, mai corectă este utilizarea adjectivului propriu-zis *unic,* variabil ca formă și care, deci, se acordă din punct de vedere formal cu substantivul determinat. Avem *momente unice* sau *momente-unicat*, *rochii-unicat* ori *rochii unice*, nu **rochii unicate*; *pantofi-unicat/pantofi unici*, nu **pantofi unicați*, niciun alt tip de combinație între aceste forme nefiind corectă din punct de vedere gramatical. Mai mult chiar, **compusele cu substantivul *unicat*** se scriu numai **cu cratimă**, iar *unicat* este invariabil; numai substantivul-nucleu al compusului se declină la plural: *pantofi-**unicat**, cercei-**unicat***, *obiecte-**unicat***, *bijuterii-**unicat*** ș.a. Cf. DOOM2, „se scriu cu cratimă substantivele compuse cu unitate semantică și gramaticală mai mică decât a celor scrise într-un cuvânt (și, eventual, cu articulare și flexiune și la primul element), având structura: [...] substantiv + substantiv în nominativ" (p. LXXI), precum *an-lumină, artist-cetățean, bloc-turn, cal-putere* etc. Astfel, norma lingvistică în vigoare elimină orice posibilitate de producere a vreunei ambiguități gramaticale.

Când adjectivul *unic* este înlocuit de substantivul *unicat*, care capătă chiar forme aberante, asistăm la o greșeală de tipul confuziei paronimice între două cuvinte. Credem, de asemenea, că *unicat*, un împrumut din germană, este posibil să fie perceput ca adjectiv și din cauza unei analogii formale cu alte adjective cu formă similară și terminație identică, precum *lactat* (la origine adjectiv, dar astăzi folosit preponderent ca substantiv, prin schimbarea valorii gramaticale < *produs lactat*) sau *fermecat, ferecat* etc. În plus, există, în această privință, o oarecare tendință a limbii române în a împrumuta cuvinte compuse (în limba de origine), dar din care, în procesul de adaptare la sistemul gramatical românesc, limba ajunge să rețină doar unul dintre cuvinte, și anume pe acela care are rol de determinant/atribut – ceva atipic dacă ne gândim că substantivul propriu-zis al unor astfel de grupări este nucleul sintactic al sintagmei, fără de care grupul, substantival de altfel, nu ar putea exista. (Chestiunea este însă aici mai amplă, căci informația semantică principală s-a concentrat, de fapt, în adjec-

tiv, el devenind nucleul semantic al grupului, în timp ce substantivul rămâne în continuare nucleul sintactic. Este și motivul pentru care, în caz de elipsă a substantivului, informația semantică a întregului grup se menține în continuare, substantivul putând fi ușor subînțeles. Fără adjectiv însă, aceasta s-ar pierde complet.) De pildă, din compusele englezești *living room, dressing room, hardware, jet plane, pull-over sweater, smoking jacket, software, training suit, trench-coat*, limba română a păstrat doar cuvântul cu valoare adjectivală: *living, dressing, hard, jet, pulover, smoking, soft, trening, trenci*. De notat e și faptul că, deși s-a preferat doar partea adjectivizată a structurilor respective, în limba română aceasta e utilizată ca... substantiv: *livinguri, dressinguri, harduri, jeturi, pulovere, smokinguri, softuri, treninguri, trenciuri*. E însă ceva obișnuit, întrucât, după cum spuneam, elipsa substantivului-bază a structurii inițiale (*room, plane, sweater, jacket, ware, suit, coat*) se subînțelege, iar semnificația întregului compus substantival este concentrată în acel cuvânt, cu rol de determinant inițial. La fel s-a întâmplat, în trecut, și cu adjectivele (la origine) *roșie, vânătă, flagrant, lactate*, devenite substantive, prin condensare lexico-semantică: < *pătlăgea* ***roșie***; < *pătlăgea* ***vânătă***; < ***flagrant*** *delict*; <*produse* ***lactate***.

Astfel, *unicat*, prin analogia cu grupuri de tipul celor exemplificate anterior, ajunge să fie înțeles ca adjectiv, al cărui substantiv determinat (***produs*** [*unicat*], cel mai probabil) este eliptic. Problema e că această analogie rezultă într-o greșeală, întrucât o posibilă schimbare a valorii gramaticale a lui *unicat* nu este, deocamdată, cel puțin, certificată în dicționare. Dacă procesele principale ale acestui fenomen de schimbare a clasei morfologice (i.e. gramaticalizarea și lexicalizarea), din substantiv în adjectiv, în cazul lui *unicat*, nu s-au produs complet, este clar că nu-l putem utiliza, cel puțin în stadiul actual al problemei, decât ca substantiv.

Există opinii cum că *unicat*, implicând deja înțelesul de „ceva *unic*" (fiind un *derivat semantic* al semnificației de *unic*), nu trebuie utilizat la plural, căci dacă un lucru e unic, nu are pereche și, cu atât mai puțin, plural. Așadar, nicio formă din cele aberante, și nici cea corectă de plural, nu ar trebui acceptată. O astfel de explicație rezolvă situația de greșeală doar superficial, în sensul că nu pluralul lui *unicat* este problema (el are deja un singur plural, ca substantiv neutru, acceptat de dicționare: *unicate*), ci utilizarea lui ca adjectiv și acordul cu determinatul, în gen și număr (așa apar forme denaturate precum *unicați, unicată*). Cât privește chestiunea pluralului lui *unicat*, dacă folosim forma normată de plural a acestuia, nu înseamnă că ne abatem de la regulă ori de la semnificația sa de bază (de „obiect/lucru unic"), căci, inclusiv păstrând acest sens al său, substantivul poate exprima pluralitatea, fiind numărabil. Acest fapt ține de particularitățile referentului; e corect să spunem, de exemplu: *La magazinul de antichități, sunt deja două* ***unicate*** *ale artistului.*, întrucât se subînțelege prin pluralul *unicate* ideea de *(două) piese/obiecte/lucruri unice.* Compusul substantival subînțeles aici (*piese-unicat, obiecte-unicat, lucruri-unicat*) se concentrează în jurul cuvântului care conține informația de bază (*unicat*); astfel, substantivul redat, *unicat*, preia, în flexiunea sa, ideea de pluralitate (ca informație gramaticală) exprimată de substantivul eliptic. Dacă la magazinul de antichități se găsesc *două piese cu statut de unicat* ale unui artist, este firesc să vorbim de *două unicate*, adică de *două obiecte-unicat*, unic fiecare în parte adică. Pluralul lui *unicat* amintește de comportamentul substantivelor

masive de tipul *făină, ulei, sare, ciorbă* etc., nonnumărabile la origine, care pot trece, din punct de vedere flexionar, în rândul celor nonmasive și numărabile, când au sensul de „tipuri de/sorturi de” ori „porții”: *făinuri* („sortimente de făină”); *uleiuri* („soiuri de ulei”); *săruri* („tipuri de sare”); *ciorbe* („porții de ciorbă”). Într-un mod similar, putem vorbi de *unicate*, în sensul de „mai multe piese, diferite, cu statut de unicat”.

Totodată, conform definiției din dicționar a cuvântului *unicat* („exemplar unic dintr-un obiect”), acesta desemnează mai degrabă obiecte și lucruri concrete, palpabile, ceea ce înseamnă că e impropriu utilizat pe lângă substantive precum *clipă, moment, idee, inițiativă* etc., care sunt compatibile, din punct de vedere semantic, doar cu adjectivul *unic*.

Cu al doilea sens al său, substantivul *unicat* („înscris constatator care se întocmește într-un singur exemplar”), este întrebuințat în documente administrative și juridice, fiind un termen specific stilului juridico-administrativ:

„Comunicarea scrisă se va redacta în două exemplare, **unicatul** se va expedia prin corespondență unității de care aparține salariatul [...]” (fragment extras din *Ordinul Ministrului Transportului și Telecomunicațiilor Nr. 855 din 24 februarie 1986, privind unele măsuri pentru întărirea disciplinei în unitățile Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor*, text disponibil la adresa web afer.ro).

„Primul exemplar (**unicatul** procesului-verbal) se depune periodic, de către constatator, la sediul instituției de care aparține [...]” (fragment extras din *Ordin nr. 527 din 25 noiembrie 1997 pentru aprobarea Normelor de organizare și efectuare a transporturilor rutiere și a activităților conexe acestora*, text disponibil la adresa legislatie.just.ro).

„Sunt scutite de taxe extrajudiciare de timbru [...] **unicatele** certificatelor eliberate de instituțiile de învățământ, certificatele eliberate pentru a servi în armată [...]” (fragment extras din *Evoluția impozitelor indirecte în România în perioada 1990-2004 și influența lor asupra resurselor financiare publice*, publicat pe referatele.com).

În același câmp semantic se înscriu și cuvintele *duplicat* „al doilea exemplar al unui înscris emanat de la o persoană fizică sau juridică; copie” și *triplicat* „copie făcută după un act sau după un document” (cf. DEX 2009, s.v. *duplicat*; s.v. *triplicat*).

Sigle:

DCR3 – Dimitrescu, Florica (coordonator), Alexandru Ciolan, Coman Lupu, *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a III-a, Editura Logos, București, 2013.

DEX 1998 – *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

DEX 2009 – *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2009.

DOOM2 – *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

Bibliografie:

Stoichițoiu Ichim, Adriana, *Creativitate lexicală în româna actuală*, Editura Universității din București, 2006.

*** *Gramatica limbii romnâne*. I. *Cuvântul*, Tiraj nou, revizuit, Editura Academiei Române, București, 2008.

Lăcrămioara BALINT

Sărbătoarea Muzeului Sadoveanu

Luna mai a găsit curtea Muzeului „Mihail Sadoveanu" fără bogăția, frumusețea și parfumul florilor de liliac. Motiv pentru care am transformat, anul acesta, Sărbătoarea liliacului, manifestarea tradițională de primăvară, în Sărbătoarea „Muzeului Sadoveanu". În data de 5 mai s-a vernisat expoziția *Scriitorii familiei Sadoveanu*, care va putea fi vizitată până în toamnă. Expoziția realizată cu acest prilej îi prezintă ca autori sau traducători pe patru dintre cei unsprezece copii ai scriitorului. Despina, Profira și Paul Mihu au lăsat în scrierile lor mărturii despre lumea în care au trăit, iar Teodora este prezentă în expoziție prin traduceri din limbile franceză și engleză. Fotografiile și manuscrisele completează imaginea unei familii unite, în care copiii au moștenit, pe lângă aspectul fizic, și caligrafia măruntă a tatălui, nu doar nevoia de a scrie. Elevii Școlii gimnaziale Țuțora, sub îndrumarea profesorului Victor Torge, au prezentat piese muzicale vocale și instrumentale (la blockflote) din repertoriul național și internațional. La rândul lor, elevii Liceului Teoretic „Alexandru Ioan Cuza" din Iași au devenit, pentru al doilea an consecutiv, parteneri ai unor momente inedite în cadrul sărbătorii de primăvară de la Muzeul din dealul Copoului. Ei au avut privilegiul de a interpreta fragmentul final din *Tragediile Galatei*, poem eroicomic scris de Mihail Sadoveanu pe când era în ultimul an de liceu și care face referire la întâmplări adevărate.



Oana MELINTE, Monica SALVAN

MNLR Iaşi la Atena

În luna mai a acestui an, Muzeul Naţional al Literaturii Române din Iaşi a participat la prima ediţie a Zilelor Prieteniei Româno-Elene de la Atena (13-15 mai 2016), la invitaţia Asociaţiei Femeilor Românce din Grecia.

Programul a inclus simpozionul ştiinţific cu tema „Elenismul, componentă a culturii româneşti", organizat de Uniunea Elenă din România, cu participarea academicienilor Răzvan Theodorescu şi Constantin Bălăceanu-Stolnici la Academia Elenă, dar şi spectacole de dansuri româneşti şi greceşti cu ocazia Zilei Mondiale a dansului, în piaţa Monastiraki, la poalele Acropolei. În cadrul manifestărilor, Muzeul Naţional al Literaturii Române din Iaşi a fost prezent cu o lansare de carte şi o expoziţie.

Au fost prezentate Editura Muzeelor Literare Iaşi şi o serie de traduceri în limbi străine realizate în cadrul rezidenţelor FILIT pentru traducători străini, respectiv al Atelierelor FILIT de la Ipoteşti. Una dintre aceste traduceri, nuvela *Alexandru Lăpuşneanu* de Constantin Negruzzi, publicată în mai 2016, îi aparţine traducătoarei Angela Bratsou, membră a Asociaţiei Femeilor Românce din Grecia. Cu acest prilej, la biblioteca asociaţiei a fost vernisată expoziţia de fotografii şi afişe din secolul al XIX-lea „Artişti români pe scenele europene, artişti europeni pe scenele româneşti" (curator: Laura Terente).

S-a deschis astfel perspectiva unor noi colaborări, publicul fiind interesat de autorii clasici publicaţi la Editura Muzeelor Literare dar şi de alte expoziţii itinerante ale muzeului.



L. BALINT

Întâlniri franco-române

Asociația „Dacia Méditerrannée" a organizat, în localitatea Frontignan la Peyrade din sudul Franței, în perioada 12-16 mai 2016, cea de-a 21-a ediție a întâlnirilor franco-române.

Organizată în contextul mai larg al Zilei Europei, această ediție a fost o retrospectivă a celor 20 de ani de activitate a asociației, o continuare a parteneriatului pe care asociația îl are cu Memorialul Ipotești, Muzeul Județean Botoșani, Școala populară de artă Botoșani și un început al colaborării dintre asociația organizatoare și Muzeul Național al Literaturii Române Iași.

Deschiderea oficială din seara zilei de vineri, 13 mai, a fost onorată de prezența consulului României la Marsilia și de participarea numeroasei delegații a primăriei orașului, delegație din care au făcut parte viceprimarii Sabine Schurmann – vicepreședinte al Comisiei pentru Cultură și Olivier Laurent – responsabil cu ONG-urile, consilieri.

Muzeul Național al Literaturii Române Iași a etalat expoziția *Fețele necunoscute ale lui Cezar Petrescu*. De asemenea, a fost prezentată varianta în limba franceză a romanului *Calea Victoriei* de Cezar Petrescu, prezentare făcută de Jean-Louis Courriol, traducătorul volumului. Două eleve din Franța au prezentat, prin lectură încrucișată, în limbile română și franceză, povestirea *Fata babei și fata moșneagului* de Ion Creangă. Ziua de sâmbătă s-a încheiat cu degustări de vinuri și mâncăruri specifice românești și franțuzești.

Duminică, între prezența la sală și strângerea expozițiilor, invitații români au vizitat Muzeul Municipal din Frontignan, organizat în fosta capelă a Penitenților Albi, clădire din prima jumătate a secolului al XVII-lea și Biserica Sf. Paul, monument de arhitectură de secol XIII. În cele trei zile de vizitare, aproape 200 de persoane au participat la activități sau au intrat să admire exponatele și să primească informații despre România.

Ziua de luni a fost rezervată vizitării altor obiective și localități importante: Villeneuvette – orașul manufactură, de secol XVII; un exemplu de casă bioclimaterică; Pézenas – orașul lui Molière, oraș monument istoric și de arhitectură.

La sfârșitul zilei de luni, ultima petrecută în Franța, s-a făcut bilanțul, s-au conturat proiecte, s-au făcut propuneri de activități.

Pentru că la această a 21-a ediție a întâlnirilor franco-române, Muzeul Național al Literaturii Române Iași a fost prezent pentru prima dată, Asociația „Dacia Méditerrannée" și-a exprimat dorința de a încheia cu instituția noastră un parteneriat pe termen lung.

Amelia GHEORGHIȚĂ

„Șotron". Târg de cărți, jocuri și distracții – la a III-a ediție

Muzeul Naţional al Literaturii Române Iaşi şi Asociaţia „Patrimoniu pentru comunitate" au organizat în perioada 3-5 iunie 2016 cea de-a treia ediţie a evenimentului *Şotron. Târg de cărţi, jocuri şi distracţii*.

Desfăşurat în grădina Casei Pogor şi pe strada Vasile Pogor, evenimentul a fost compus dintr-o suită de activităţi cultural-educative dedicate publicului tânăr şi foarte tânăr, sărbătorind Ziua Internaţională a Copilului. Distracţia şi învăţarea s-au împletit frumos, iar copiii şi părinţii s-au putut bucura de piese de teatru, concerte, expoziţii, workshop-uri de robotică şi imprimare 3D, board games, ateliere de colorat şi modelaj în lut, cluburi de conversaţie în diverse limbi străine, activităţi sportive (ping-pong, baschet, volei, trambuline, tenis, cursuri de învăţat mersul pe bicicletă) etc. Anul acesta, în premieră la Iaşi, a avut loc şi „Marea hămăceală" care a constat în decorarea grădinii Casei Pogor cu hamace colorate, precum şi ateliere practice de hamace.

Bucuria participării s-a citit pe feţele copiilor şi adolescenţilor, iar premiile oferite de organizatori au răsplătit eforturile şi implicarea lor.



DESPRE AUTORI

Zamfir Bălan, doctor în științe filologice, cercetător științific, Muzeul Brăilei „Carol I”

Mihai Chișcă, Facultatea de Geografie și Geologie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Mircea Coloșenco, critic literar, editor, bibliograf

Jan Cornelius, traducător, publicist

Maria Danilov, doctor în istorie, cercetător științific, Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău

Mircea-Cristian Ghenghea, cercetător dr., Departamentul de Cercetare al Facultății de Istorie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Corneliu Grigoriu, fotograf al Muzeului Național al Literaturii Române Iași

Cristina Hermeziu, jurnalist, traducător

Alexandrina Ioniță, doctor în istorie al Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, director al Casei editoriale „Demiurg”

Georgiana Leșu, doctor al Facultății de Istorie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Cătălin Mihuleac, scriitor

Ștefan Oprea, critic de teatru și film, publicist

Radu Părpăuță, scriitor, publicist

C. Popa, poet, jurnalist

Raluca Popescu, doctorand al Facultății de Litere, Universitatea din București, inițiator și editor al proiectului LiterParc.ro

Simona Preda, doctor în istorie al Universității din București

Adriana Radu, profesor dr. la Colegiul Național Iași

Doru Scărlătescu, prof. univ. dr. în cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Ștefan Susai, jurnalist

George Țurcănașu, lector univ.dr. al Facultății de Geografie și Geologie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Bogdan Ulmu, prof. univ. dr. al Facultății de Teatru din cadrul Universității de Arte „George Enescu” Iași, publicist

Anca Vieru, masterandă a Facultății de Litere din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Diana Vrabie, conferențiar universitar al Catedrei de literatură română și universală, Universitatea de Stat „Alecu Russo” Bălți, Republica Moldova

SUMAR

SUMAR

DACIA LITERARĂ

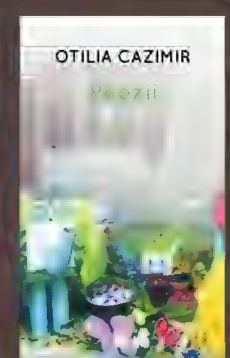
Date de apariție:
primăvară – 15 martie
vară – 15 iunie
toamnă – 15 septembrie
iarnă – 15 decembrie

- CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL
- NICHITA versus DANILOV
- PATRIMONIUL. MODELE DE SUCCES
- TURISMUL LA ROMÂNI. NOSTALGII LUCIDE
- PROFESIONIȘTI AI TURISMULUI
- SCURTĂ ISTORIE FOTO A TURISMULUI ROMÂNESC
- EXPERIENȚE TURISTICE
- TURISMUL CA IDEOLOGIE
- IAȘUL TURISTIC. SAU NU?!
- RECONSTITUIRI CULTURALE
- MARKETING DE PE VREMEA BUNICULUI
- REALISMUL SOCIALIST ÎN LITERATURĂ
- POLEMICI CULTURALE
- CORESPONDENȚE
- PROIECTELE ANOTIMPULUI
- FOTOGRAFIA REGĂSITĂ
- EPISTOLA REGĂSITĂ
- INVESTIGAȚII LINGVISTICE
- RAFTUL CU ECOURI

EDITURA MUZEELOR LITERARE

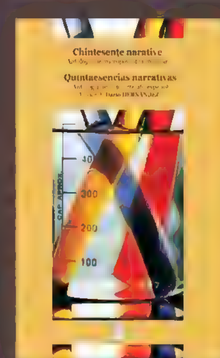












ISSN (Tipărit) 1220-7322
ISSN (Electronic) 1584-2657



www.muzeulliteraturiiiasi.ro
www.emliasi.ro

DACIA LITERARĂ

Revistă de reconstituiri culturale • Anul XXVII (serie nouă din 1990)

Nr. 3(142) / toamnă 2016

Editori:
MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE IAȘI
ASOCIAȚIA „PATRIMONIU PENTRU COMUNITATE”

Partener:
DIRECȚIA PENTRU CULTURĂ, CULTE ȘI
PATRIMONIU CULTURAL NAȚIONAL IAȘI

MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE
Editura Muzeelor Literare
Iași, str. Vasile Pogor nr. 4
Contact: Tel. 0232.213.210
E-mail: edituramlriasi@yahoo.com

Pentru abonamente sau informații suplimentare
ne puteți scrie la adresa dacialiterara@yahoo.com

DACIA
LITERARĂ

Revistă de reconstituiri culturale Anul XXV (serie nouă din 1990)

Nr. 3 (142) / toamnă 2016

Cartea migrațiilor. Obiecte în exil (III)

Cum ne definesc obiectele? Cum evocă ele specificitatea unui parcurs, unicitatea unei persoane? Ce spun ele despre apartenența noastră la un univers cultural, despre relația pe care o avem cu acesta – fie că e vorba de societatea de origine sau de cea de adopție?

Cartea migrațiilor. Obiecte în exil îi invită pe cei care au trăit experiența exilului și/ sau a mobilității să scrie despre relația lor cu obiectele. În dosarul al treilea le-am dat *carte blanche* mai întâi unor mari scriitori, dintre cei pentru care plecarea, înainte de 1989, a fost o trecere prin zid. Forțat la exiluri succesive, Norman Manea a experimentat ce *se poate pierde* împachetând și despachetând vieți. Dar obiectele au o încăpățânare a lor: când reapar, țin legăturile dintre vieți deasupra, ca un colac de salvare. Basarab Nicolescu a experimentat *ce s-ar fi putut pierde* dacă nu pleca pe drumul exilului. Obiectele au devenit atunci, pe o hartă interioară, jaloane ale salvării.

Strămutat recent, al anilor 2000, scriitorul Ovidiu Nimigean refuză noțiunea gravă de exil și preferă să vorbească despre *delocalizare*, recunoscând, odată cu Cioran, doar *bunul exil interior*. Când își scrie cărțile, direct în limba germană, Dana Grigorcea are totdeauna deasupra mesei de lucru o imagine de poveste, care s-a asortat pe rând cu toate plecările ei.

Toți cei care se instalează într-o altă cultură *vin de undeva*. Intelectual sau artist al timpurilor mobile de azi, pentru care plecarea nu e o rămânere, ci o devenire, cosmopolitul are două variante: sau își alege cu grijă obiectele, precum o face pianista Axia Marinescu, care dăruiește obiecte cu sens; sau nu face nicio alegere, dar se trezește în geantă cu un obiect de nearuncat, cum i se întâmplă Cristinei Ion, conservator la Biblioteca Națională a Franței.

Exersate cu riscuri și mize diferite înainte sau după 1989, împachetările și despachetările de vieți au în comun momentul când spațiul e gol. Pagina de scris e goală, camera e goală. *Cartea migrațiilor* (III) le umple cu poveștile obiectelor în exil.

Cristina HERMEZIU

Monica SALVAN

Vă mai amintiți de criteriile care v-au ghidat, de alegerile pe care a trebuit să le faceți când v-ați pregătit bagajele la plecarea din România?

Au rămas în amintirea dumneavoastră primele cadouri pe care le-ați făcut cunoștințelor sau prietenilor din țara de destinație/ de adopție? Dar primele cadouri pe care le-ați primit?

Ce ați oferit la primele întoarceri în țară?

Există un obiect care v-a însoțit un timp în migrație și căruia i-ați atribuit un rol special?

Un obiect pe care l-ați pierdut și pe care îl regretați?

Lucruri care v-au lipsit și pe care le puteați găsi doar în România?

Ce alăturare de obiecte din locuința dumneavoastră evocă cel mai bine o apartenență culturală multiplă, mobilitatea dumneavoastră? (V-am fi recunoscători dacă ați ilustra răspunsurile cu una sau mai multe fotografii).

Dana GRIGORCEA (Elveția)

Cel mai mult îmi plac mofturile

Cel mai prețios obiect pe care l-am purtat cu mine din București prin toate locuințele pe care le-am avut este un tablou de Arthur Verona, „Ciobănași în Balta Brăilei". Și-am avut în toate locuințele același ansamblu patronat de tablou: masa mea de scris la perete, în stânga ferestrei cu cea mai frumoasă priveliște, iar deasupra mesei tabloul cu ciobănașii. Stând la masă, m-am uitat când afară pe geam, când la tablou, la ciobănașii care se uită la rândul lor într-un peisaj verde. Tabloul s-a potrivit în toate locuințele și în special cu toate priveliștile lângă care l-am așezat: la Strasbourg în cartierul evreiesc cu vederea spre clădiri *art déco*, galbene, la Bruxelles în Porte de Namur, cu o clădire de sticlă în care se reflecta clădirea mea îngustă, cu tencuiala căzută, în mica localitate austriacă de pe Dunăre, Krems, cu vederea spre coroana unui stejar, apoi la Bonn, cu vederea spre cer și la Berlin, în Schonleinstrasse, cu verdele întunecat al unei curți interioare. Acum, tabloul atârnă la Zurich, bineînțeles tot deasupra mesei mele de scris, lângă fereastra spre o clădire de cărămidă roșie, pe acoperișul căreia bătrânul meu vecin face plajă nud în toate anotimpurile. „Vrea să fie și el negru", comentează vecinul nostru egiptean.

Dar să revin la tabloul cu ciobănașii din Balta Brăilei. Țin la el pentru că istoria lui e și istoria unei foarte frumoase prietenii, a pictorului Arthur Verona cu străbunicul meu, Anibal Theodorescu, o istorie care începe la Paris, la finele secolului XIX, și continuă într-un București pe care mi-a plăcut mereu să mi-l imaginez. Tabloul a fost un cadou, ceea ce iar îmi place.

Eu am vocație de ascet, n-am multe lucruri ale mele, dar îmi place să fac și să primesc cadouri. Cel mai mult îmi plac mofturile, făcute să fie ținute minte și să amintească de prilejurile cu care au fost făcute. Îmi amintesc de exemplu de un uriaș buchet de nuferi primit cu ocazia unui premiu literar, de care aș fi uitat poate, în absența unui buchet așa de memorabil. Nuferii mi-au plăcut întotdeauna, m-a întristat teribil să văd în grădina botanică de la Bonn un lac înghețat, cu frunzele de nufăr ferecate în gheață. Am descris nuferii din gheață în primul meu roman, *Baba Rada. Das Leben ist vergänglich wie die Kopfhaare* („Baba Rada. Totu-n viață-i trecător, ca și firele de păr"). Este o poveste veselă despre claustrofobie, cu acțiunea plasată în Delta Dunării. Criticii elvețieni au comentat în special capitolele cu petreceri, ceea ce nu mă deranjează prea tare.

O mare parte din cadourile pe care le-am făcut prietenilor din România și de aiurea a fost asezonat cu muzica săltăreață, de Gică Petrescu, Maria Tănase, George Enescu și Gheorghe Zamfir. Gică Petrescu a fost bun prieten cu bunica mea, la a cărei nuntă a și

cântat, douăsprezece ore fără pauză. Pe Gică Petrescu l-am și făcut personaj, în al doilea roman al meu, *Das primäre Gefühl der Schuldlosigkeit* („Sentimentul primar al nevinovăției", în traducerea Norei Iuga și-a lui Radu-Mihai Alexe, din toamnă la Humanitas).

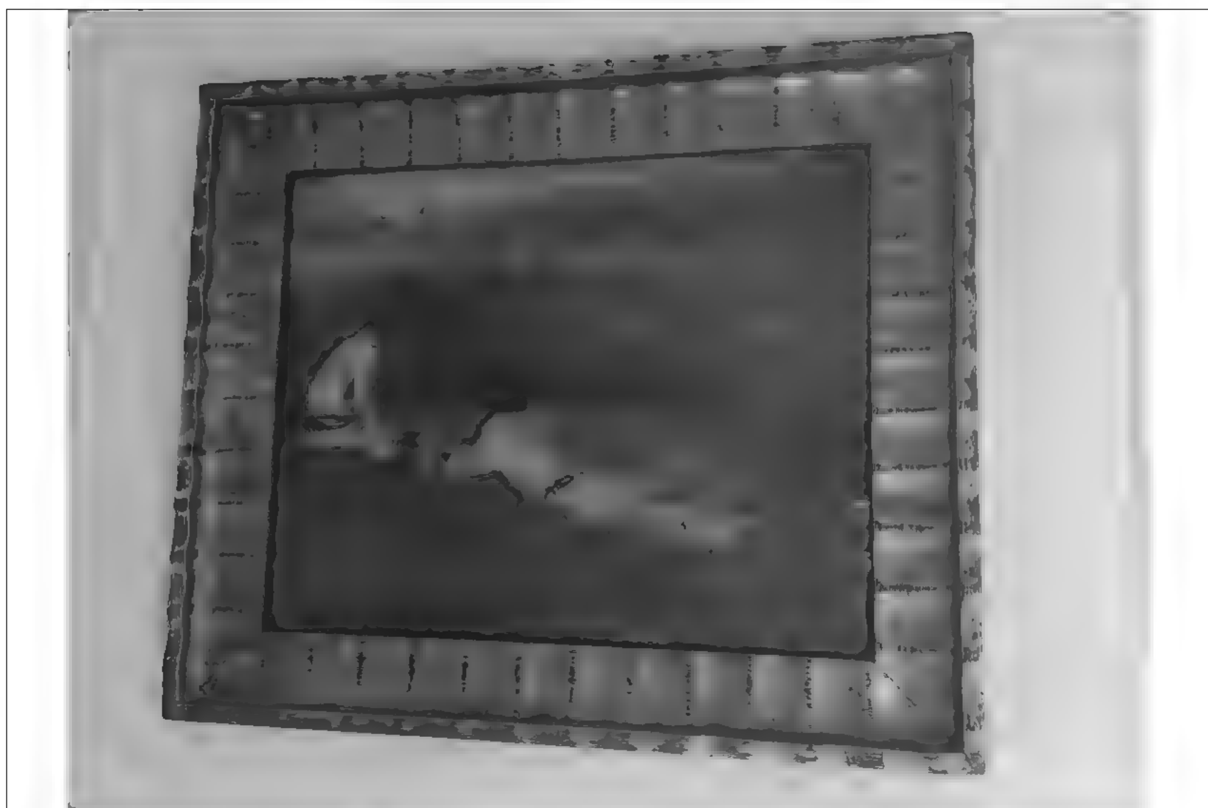
De când mi s-a lărgit cercul de prieteni artiști la Zurich, am început să primesc cadouri create special ca reacție la textele mele. De exemplu, povestesc în al doilea roman de un televizor alb-negru, pe ecranul căruia posesorul lipește o folie tricoloră, iar prietena mea, artista elvețiană Pipilotti Rist, mi-a scris o scrisoare de amor cu cerneala care-și schimba culoarea și mi-a trimis în plic o lavetă de șters ecrane, pe care-a colorat-o pe o parte și pe reversul căreia a scris că-i pentru mine, să-mi poarte noroc și să șterg cu ea praful de pe foliile tricolore. Apoi am scris o poveste pentru copii, despre un lup insomniac, și o prietenă ilustratoare, Anna Luchs, mi-a făcut cadou un desen cu un lup zbârlit, care se uită de după un pom la o familie de porci mistreți, adormită claie peste grămadă, lângă ei, un șoricel care doarme întins pe spate și învelit cu o frunză. Am fost atât de entuziasmată de desen, că i-am dedicat Annei o altă povestire pentru copii, cu un pudel care se teme de frizer, iar Anna la rândul ei mi-a făcut cadou o ilustrație completă a primei povestiri, cu lupul. Cartea noastră cu lupul se numește *Mond aus!* („Stingeți luna!"), iar cea cu pudelul va apărea și ea, cu titlul *Bobby*.

Și soțul meu, PeriklES Monioudis, a primit un tablou de la artista cu care a făcut o carte de copii, dar tabloul artistei Ingrid Jorg este mai degrabă pentru adulți, că reprezintă o matroană îmbrăcată strident, năvălind pe ușă laolaltă cu o mulțime de gură-cască și dezgolindu-și sânii privitorului. Am agățat tabloul după ușa dormitorului, să-l vedem numai când închidem ușa. Lui Perikles i-am făcut cadou la ultima lui aniversare un calendar în care am lipit poze cu Fred Astaire și cu diferiți actori interpretând rolul lui Mefisto din *Faust*, ca ultimul lui roman, *Frederick*, povestea starului hollywoodian narată de Mefisto.

Altfel eu ofer în general flori, mai ales că nu departe de locuința noastră sunt cultivate flori pe care le poți culege singur. Îmi place să fac tot felul de ikebane. Și-apoi ofer cu plăcere bilete la opera din Zurich, că-n timpul liber lucrez acolo ca figurantă și sunt la curent cu toate producțiile. Cadouri cu specific național nu prea mă pricep să ofer, cu excepția brânzeturilor – aduc brânză de burduf sau de telemea în Elveția și duc în România brânză Gruyère surchoix – și a deserturilor – aduc cozonaci de la Capșa și duc în România cutii de trufe de la cofetăria Sprungli. În al doilea roman al meu am un pasaj despre cofetăria Sprungli pe care l-am tot citit la serate literare, că vine vorba și de băncile elvețiene din vecinătatea cofetăriei și ajung așa la subiectul meu cu vinovăția, așa că mai mereu primesc de la gazdele seratelor cutii de ciocolată de la Sprungli. În cercul de prieteni am ajuns între timp principalul furnizor de ciocolată. Cadouri prețioase primesc și de la copiii mei, Maria și Thomas. Am integrat un autoportret al Mariei, alături de prietena ei cea mai bună, într-o povestire pe care-am scris-o recent pentru un calendar de advent. Este în varianta germană și în varianta engleză, în 24 de fragmente scrise pe 24 de bilețele,

într-un calendar cu 24 de portițe de hârtie roșie, cerată, de pus la fereastră. Povestea este despre o familie helveto-română care-și petrece Crăciunul la Paris, unde ajunge să distrugă un tablou bine cotat la Sotherby's. Am fost inspirată de un tablou Ion Pacea, pe care l-am primit recent de la o prietenă de la Paris, care a fost muza lui Pacea și i-a și semnat tablourile, după ce artistul s-a îmbolnăvit de Parkinson. În poveste, copiii desenează pe tablou și, culmea, îi cresc valoarea.

DANA GRIGORCEA *este o scriitoare româno-elvețiană, născută în 1979 la București. A studiat filologie la București și regie de teatru și film la Bruxelles. A debutat în 2011 cu romanul* Baba Rada. Totu-n viața-i trecător ca și firele de păr, *scris în germană, urmat în 2015 de romanul* Sentimentul primar al nevinovăției, *tradus în română de Nora Iuga și de Radu-Mihai Alexe. Este și autoarea unei cărți pentru copii în limba germană:* Stingeți luna! *(2016)*



Ciobănași în Balta Brăilei. Autor: Arthur Verona

Cristina ION (Franța)

Oglindă, oglinjoară...

Nu am emigrat niciodată. În noiembrie 2016, se împlinesc 20 de ani de când trăiesc în Franța. Cu toate acestea, nu am părăsit vreodată România cu gândul de a nu mă mai întoarce. Nu m-am mutat cu mobile, n-am schimbat adresa, n-am tras ușa după mine definitiv. Și totuși, încetul cu încetul, fără să fie un act radical, conștient, emigrația s-a infiltrat în mine. N-am fost în nicio împrejurare obligată să mă apăr, să mă justific sau să mă ascund. Reacția străinului confruntat cu excluderea și cu prejudecățile în țara în care s-a stabilit îmi e necunoscută. Complet asimilată din punct de vedere lingvistic și cultural, nu am avut niciodată șansa minorității. N-am militat, n-am protestat, n-am deviat. N-am avut nici șansa exilului căci, neputând revendica vreo opresiune politică sau economică, am alunecat liniștit, pe nesimțite, pe panta cosmopolitismului individualist care caracterizează societatea de astăzi. N-am simțit deci nevoia să iau cu mine, în ceea ce nu devenise încă noua mea viață, vreun obiect încărcat cu semnificație, totemic, identitar sau chiar regresiv. În afară de cărți și de haine, obiecte vitale, necesare, niciun alt obiect demn de interes nu pare să fi ocupat vreun loc de excepție în valizele și cutiile care m-au însoțit în numeroasele mele schimbări de reședință.

Când mi s-a cerut acest text, m-am uitat deci în jurul meu și am ezitat. Obiectul simbolic lipsea la inventar. Aș fi putut bineînțeles să produc un text în jurul unei absențe, al unui loc gol, al acestui obscur obiect al dorinței care ne înstrăinează de noi înșine și scapă inevitabil ambiției noastre atotstăpânitoare. Mi-am zis însă că un asemenea exercițiu ar fi extrem de prezumțios, chiar obraznic. Fumul aruncat în ochii lumii e ca o cortină care sfârșește prin a se ridica și a ne dezvălui goliciunea. Nu. Obiectul e material. Are o consistență proprie. Materialitatea lui poate fi modestă sau impunătoare, nu contează, el se arată, cântărește, rezistă, rămâne în memorie. E mai mult decât tridimensional, e spongios, încăpățânat, ranchiunos. Ne readuce iremediabil la realitate ori de câte ori avem nesăbuința de a fugi de ea.

M-am uitat deci în jurul meu. Fotografiile? Prea subiective. Cadourile pe care n-am îndrăznit să le arunc? Prea negative. Suvenirurile puerile pe care le-am adus tardiv din România pentru a-mi reconstitui o formă de autenticitate? Prea trădătoare. Deodată, căutând în fundul genții – să nu faceți niciodată greșeala de a subestima acest concentrat de clișee antifeministe – mâna mea s-a împiedicat de un obiect atât de familiar încât devenise invizibil: o oglindă de buzunar pe care o am de când eram adolescentă.

Un obiect «ostalgic»?

E o oglindă minusculă și desuetă al cărui dos e decorat cu un motiv floral, într-o dominantă de roz și violet, unul din acele nimicuri revenite la modă printr-o răsturnare a istoriei pe care am renunțat s-o înțeleg: «vintage», am spune astăzi. Un accesoriu futil cu un aer de «made in China», rătăcit într-o cutie cu gablonțuri. E un obiect frivol, ieftin, fals, nu are nici șarmul «ostalgic» al amintirilor ambivalente despre regimul comunist ale generației din care fac parte, nici demnitatea simbolică a istoriei, fie ea și mica istorie personală care se împletește cu cea mare.

Oglinda aceasta vine dintr-o epocă deșertică, pe care nu puțini o regretă în comparație cu destrăbălarea societății de consum. Sunt adepți ai ascezei într-o lume sufocată de produse, ai încetinelii într-o lume a vitezei și a instantaneității, ai recuperării și ai făcutului în casă într-o lume confecționată după standardele IKEA. Oglinda din geanta mea nu-și are locul în această lume a «ostalgiei». (Ca să nu mai vorbim de lumea conservatoare și îngâmfată a urii față de omul recent, unde ar fi chiar de neimaginat). E un obiect nedemn al cărui loc e în baie, între periuța de dinți și bețișoarele cu vată, un accesoriu corporal, igienic. Uitat în banalitatea cotidiană, nu are acest «je ne sais quoi» al înghețatei Vafe sau al băuturii Cico ce poate fi împărtășit între membrii unei întregi generații, dornici să recreeze o atmosferă de epocă, să se regăsească în aceleași gusturi, mirosuri sau sunete. (În lipsa marilor legende ale disidenței, generația născută sub comunism și crescută sub capitalism pare să se refugieze într-un soi de incredulitate congenitală, oscilând veșnic între entuziasm și decepție, incapabilă de utopie dar dornică să adopte valori. Fără îndoială, prețul pe care-l plătește pentru o conștiință politică mult mai ridicată decât media, acea conștiință melancolică a celor care-și mai aduc aminte de trecut și știu cum arată un regim fără libertate).

Pe temă putem avea amintiri bune dintr-un regim rău, nu aș dori să mă întind. Întotdeauna am avut impresia că subiectul acesta e ca un fel de Matrioșca, în el sunt acunse subiecte din ce în ce mai mici care duc în general de la o conversație uzuală la un conflict geopolitic între prieteni. O simplă remarcă despre copilăria fericită petrecută sub comunism și iată-ne ajunși, în doi timpi și trei mișcări, la o discuție savantă despre comparația între fascism și comunism, despre diferența dintre comunismul «real» și beneficiile imaginare ale utopiei. Un adevărat «punct Godwin», un risc de ocolit cu oricine vrei să rămâi prieten în Franța. Dialogul între surzi pare să fie complet între persoanele originare din țări care iau doctrinele politice în serios și cele originare din țări unde un asemenea lux e măturat de teama – fantasmatică sau nu, rămâne de văzut – de a dispărea de pe hartă.

Accept deci, resemnată, faptul că oglinda mea nu face parte din Istoria cu majusculă. Pare să fie pe veci sortită insignifianței.

Un obiect... subiectiv

Oglinda pișcată de rugină și decorată cu floricele mov trebuie readusă la dimensiunile ei reale de «obiect subiectiv». De obicei, o plimb cu mine într-o poșetă cu fermoar, alături de farduri, medicamente, leucoplast și alte asemenea infime acesorii portative.

Prima mea amintire despre acest obiect datează din liceu: între două repetiții la Cântarea României, am scos din ghiozdanul de liceană oglinjoara care m-a pus față-n față cu dura realitate a acneei născânde și a porilor dilatați. De atunci, o scot din geantă cu precauție, de teama unei noi confruntări cu mine însămi. (E cu siguranță un material de proastă calitate). Oglinda pe care o port cu mine dar în care nu am curajul să mă privesc e încarnarea tăcută a originii negate.

Originea e ca pânza freatică: poate să fie la un nivel foarte scăzut, dar rămâne latentă, produce infiltrații, face presiune, uneori se umflă și dă pe afară. Oricât aș fi de asimilată, oricât aș evita să-mi afirm cu mândrie multiculturală exotismul estic, oricât aș refuza să mă adun cu semenii mei uniți printr-o unică apartenență lingvistică și culinară, originea nu se dă bătută. Imaginea din oglindă stă mărturie. Nu imaginea pe care i-o trimite țara de adopție minoritarului neintegrat, ci imaginea de sine pe care această orbire i-o întoarce. Cu vremea, am învățat să economisesc energia cheltuită în van în a construi un baraj împotriva unei inundații probabile. Oglinda și-a jucat rolul. Imaginea a devenit pedagogică, iar învățăcelul, din ce în ce mai înțelept. Lupta s-a transformat în decalaj ironic, iar alternativa între o apartenență impusă și una aleasă, în nealiniere revendicată.

Sunt străină peste tot, și într-o continuă căutare de sine. Oglinda care-mi face porii să apară mai dilatați decât sunt e acolo ca să-mi amintească necesitatea acestei căutări. Doar că, din musafir nepoftit, a devenit de-a casei. Ca să nu mai fim prizonierii imaginii din oglindă, trebuie în mod paradoxal să ne acceptăm rănile narcisice. Originea nu trebuie ascunsă ca o cicatrice rușinoasă, nici mitificată sub forma unui adevăr inițial, incoruptibil, ci afirmată, reconstruită fără încetare, arătată din unghiuri diferite. Sunt o persoană dublă. Nu dubioasă, nici duplicitară. Dublă: tăiată în două părți care se ceartă una cu alta. Partea franceză urăște corupția, disprețul față de lege, negocierea cu lucruri non negociabile, fatalismul, intoleranța, victimizarea; partea română nu suportă suficiența, incultura istorică și geografică, tristețea utopiei învinse, uitarea Estului.

Un obiect social

Într-o scenă din filmul *Good Bye, Lenin!*, eroul, dornic să-și protejeze mama de traumatismul istoriei, încearcă să-i recreeze un univers familiar compus din tot felul de obiecte: cutii de conserve, băuturi răcoritoare, toate mărcile autohtone din care au mai rămas doar etichetele. Un mod de a reuni conștiința istorică și istoria personală, de a aduce împreună istoria cu și fără majusculă. Oglinda mea nu are această pretenție. Ea nu a eșuat pe piața de vechituri, ci, dimpotrivă, se numără printre acele accesorii universale care nu se demodează niciodată sau revin periodic la modă cu un sens diferit. Deși subiectivă și fără conotație «ostalgică», ea nu este lipsită de semnificație socială.

Dacă, în momentul fabricației, ea a fost destinată unei clientele feminine deposedate de propriul corp, aflate la apogeul perioadei de control al natalității și de impunere a unei normativități morale bazate pe

maternitate, cum să interpretăm oglinda şi, dincolo de ea, moda în contextul actual de revendicări feministe, de deplasări ale frontierelor dintre sexe şi de expunere inflaţionistă a corpului feminin? Simbol al alienării femeii faţă de dictatura superficialităţii sau *nec plus ultra* al afirmării de sine? Femeia care se contemplă în oglinda pe care i-o întinde societatea se descoperă divizată, dublă. Alteritate nesfârşită, femeia e în acelaşi timp autenticitate şi extravaganţă, domesticitate şi extrateritorialitate, supunere şi revoltă radicală. La rândul ei, societatea îşi măsoară în oglinda feminităţii propria capacitate de a-şi integra jumătatea.

Oglinda mea e cu desăvârşire altceva decât o suprafaţă lină. Nu trimite o imagine liniştitoare, toropită în certitudinile colective. Îi place controversa, dezbaterea, conflictul. N-am avut noroc. Mai bine păstram o icoană.



„Ostalgie” Cristina Ion

CRISTINA ION *trăieşte la Paris şi este conservator la Biblioteca Naţională a Franţei, în departamentul de filosofie şi ştiinţe umane. Doctor în studii politice la École des Hautes Études en Sciences Sociales, a publicat* La politique de Machiavel. Art de la guerre ou art de la paix? *(Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008) şi* Machiavel, le pouvoir et le peuple *(dirijat în colaborare cu Y.C. Zarka, Mimésis, Paris, 2015).*

Norman MANEA (SUA)

Pelikanul

Am 12 ani și sunt deja un „supraviețuitor", vrăjit de farmecul supraviețuirii. Lagărul Transnistria a rămas în urmă și în mine. Locuim din nou în Bucovina și mâine, marți, am teza la Științele Naturale. O teză amânată, din cauza bolii, acum recuperez timpul pierdut. Sunt elev „fruntaș", curând voi deveni Comandant de pionieri, la Școala elementară nr. 1, și voi poseda cravata roșie a Revoluției.

Nu-mi prea plac Științele Naturii, natura mă lasă indiferent. Ca să-mi dau curaj, îl rog pe tata să-mi împrumute pentru teză superbul său stilou nou. O armă de elită, care va salva și proteja întârzierea. Tata refuză, neplăcut surprins de această fandacsie. Mama insistă, se lamentează, ca de obicei. Doar sunt premiantul școlii! Tata se încruntă, plictisit și iritat, dar cedează, ca de obicei. Înțeleg că este o favoare specială, stiloul reprezintă pentru el distincția supremă a normalității regăsite.

Subiectul tezei: PORUMBUL. Pagina e albă și albă rămâne prea multă vreme, gândurile și cuvintele vin greu și nu vin deloc. Sunt singurul din clasă blestemat cu această teză întârziată. Boala iernii m-a separat de pluton și m-a însemnat, din nou. Ceilalți continuă ora curentă: Usturoiul.

Am totuși, în bancă, trusa de prim ajutor. Pândesc momentul, trag manualul spre mine, pe genunchi, găsesc pagina salvatoare, apuc să recoltez primele rânduri, jumătate de pagină.

– Tovarășa profesoară, premiantul nostru copiază!

Vocea glorioasă a lui Moraru, hahalera, golanul, repetentul care mă pândește mereu din ultima bancă.

Tovarășa Teodora e lângă mine deja, se apleacă, îndoaie pagina vinovată din carte și, cu vârful ascuțit al creionului, zgârie un mare semn roșu, de sânge, în dreptul ultimului rând scris de stiloul tatei. Să se știe cât am copiat, de unde începe adevărata probă că exist.

Sunt palid, roșu, extenuat, exterminat. Mă aplec, desființat, deasupra caietului, țin în mână arma aristocratică, sunt un nenorocit, un nimeni, cum am tot auzit că ar fi cei ca mine. Curând, prea curând, sună clopoțelul, suntem în recreație, ies în curte printre ceilalți deținuți, dar mi-e prea rușine și frică, mă retrag iar în adăpost. Mă așez în banca strâmtă, ca un cavou, pregătesc caietul de matematici, pentru ora următoare.

Deasupra pun stiloul sacru care... nu mai e! Nu mai e, stiloul a dispărut!!!

N-am fost atent, am ieșit în curte și am lăsat totul baltă, Moraru sau prietenul său Pitici sau Cocârlă sau Abesei au aranjat treaba, stiloul a dispărut, nimeni n-o să creadă că nu eu l-am ascuns, pentru a-mi spori importanța.

Tovarășa Teodora a reapărut, mă recunoaște, sunt în picioare, bâlbâit, suspect, vinovat, părăsit, idiot.

– A dispărut stiloul! Stiloul tatei!! Era al lui...

Tovarășa Teodora a venit lângă mine, mă iscodește, clasa e în așteptare și e rece, polară, înghețată. Tova Teodora, și ea sloi, ordonă controlul ghiozdanelor, buzunarelor din pantaloni și paltoane și pulovere și pantofi, propune un rapid proces de

conștiință, promite hoțului că va fi iertat, dacă mărturisește acum, imediat, în șoaptă, pe coridor, secretul pe care nu îl va afla nimeni.

Rezultatul e nul, cei doi suspecți, Moraru și Pitici, și complicii lor, Cocârlă și Savu și State și Abesei nu scot o vorbă, tova nu le poate stăvili voioșia, așa trece ziua de școală în marțea aceea.

Ajung târziu la vecinii care mi-au oferit găzduire, sunt un declasat, un captiv fără salvare, un nomad fără casă, fără părinți, fără adăpost, găzduit de vecinii noștri Oprea, mereu caritabili, noaptea lungă a răstignirii nu se va termina, abia a început și va sfârși odată cu sfârșitul.

Vinovatul nu are somn, se gândește cu groază la vinovăție și la tatăl său, Părintele aspru și drept, fidel regulilor și principiilor. După o zi de lagăr, când păduchii îi acoperiseră cămașa cândva albă a murmurat, disperat: „nu, așa nu, ăsta-i sfârșitul, așa nu merită trăit". Mama a replicat imediat, cu dârzenia ei nevrotică: „ba nu, ba nu, se poate, trebuie, vom supraviețui, ai să ai iarăși cămașa albă, apretată și călcată".

La repatriere, când sora sa mai tânără i-a procurat bilete de vapor pentru Țara Sfântă, tata a refuzat, scârbit: „abia am despachetat, nu pot împacheta din nou". Mama voia să plece imediat, rapid, cât mai departe, dar a tăcut, copleșită de gluma soțului care nu prea glumea.

Apoi a fost închisoarea comunistă în lagărul Periprava și decizia tatei de a deveni apatrid, respinsă de fiul student, îndrăgostit deja de cuvintele încrucișate ale poeziilor.

Și iarăși marți, când a evadat fiul, învins de coșmarul dictaturii, apoi moartea mamei, împachetarea bătrânului de 80 ani, pregătit, în sfârșit, pentru Pământul Făgăduinței. Tata s-a ținut drept, cumpătat, cum îi era felul, deși nu știa limba strămoșilor și comunica rar cu spiritele vechi.

Când boala fără leac și fără traumă, numită Frau Alzheimer, l-a prins și cuprins și țintuit, s-a trezit zăvorât în Azilul Cosmopolit al senilității, unde bătrânii și bătrânele exilate din toate colțurile istoriei regăseau limba diasporei natale, rusa și spaniola, și poloneza și turca, de după prăbușirea Turnului Babel.

Apucase să scrie fiului o ultimă scrisoare indescifrabilă cu inventarul cărților lăsate moștenire: dicționarul cutare și vocabularul cutare și gramatica 1, 2, 3 și albumul cu fotografii de familie.

Înmormântarea tatei la mare distanță de cimitirul bucovinean al mamei și de cel newyorkez al fiului a avut loc ieri, tot marți, pe dealul torid al Ierusalimului. Ajuns în chilia decedatului, am găsit pe masă cutia lungă și roșie pe care scria, tremurat, greu lizibil, **Fiului meu**, o epistolă scurtă și senilă pe care nu mi-o semnalase, în scrisoarea de despărțire.

Biletul învelea, sul, achiziția sa din ultimii ani: stiloul Pelikan, nou nouț, neîntrebuințat și veșnic.

NORMAN MANEA *(n. 1936, Burdujeni) este scriitor, profesor de literatură europeană și „writer in residence" la Bard College, SUA. De la debutul în 1966 și până în 1986, când a plecat din țară, a publicat 10 volume (5 romane, 3 volume de proză scurtă, 2 volume de eseuri). A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1979) și Premiul Uniunii Scriitorilor (1984, anulat de către Consiliul Culturii și Educației Socialiste). Scriitorului i s-au decernat în 1992 Bursa Guggenheim și Premiul MacArthur („Nobelul american"), iar în 2006, Premiul Médicis Étranger pentru* Întoarcerea huliganului. *În 2010 a primit distinctia „Commandeur dans l'Ordre des Arts et des Lettres", iar în 2011 prestigiosul premiu literar Nelly Sachs. În 2012, Uniunea Scriitorilor din Romania i-a decernat Premiul Național pentru Literatură. Cărțile sale au fost traduse în peste 20 de limbi.*

Axia MARINESCU (Franța)

Despre lucrurile fără confirmări vizuale sau tactile

Nu am prins era gri, încețoșată și privativă a României de dinainte de 1989, dar de mică am fost fascinată de perspectiva evadării în spații necunoscute, în dimensiuni pe care mi le imaginam prin intermediul visului, copil fiind. Nu era nimic din dorința de a mă sustrage unei poveri frângătoare de aripi, pe care o reprezenta societatea românească, de falsa tranziție între, pentru mulți din cei care mă înconjurau, ci intuiția candidă a unor peisaje materiale și sufletești, pe care nu le puteam descoperi decât cutreierând meleaguri noi, tot mereu.

Pe măsură ce timpul a trecut și muzica a devenit rațiunea mea de a trăi, s-au ivit în fața mea toate resursele extraordinare pe care Europa occidentală mi le putea oferi. Astfel, imaginația călătoare, care m-a purtat mereu într-un fantastic luminos, se metamorfoza în iluzia călătoriei inițiatice, iluzie pe care mi-o creasem simțind din ce în ce mai mult nevoia de a mă confrunta direct cu spațiul din care au explodat cultura și muzica universală.

Am plecat relativ devreme de acasă, atunci când aveam 18 ani, după ce decisesem că Parisul avea să fie locul în care eu puteam înflori și dezvolta o carieră pianistică. Muzica clasică în general, și pianul în particular, și-au găsit de-a lungul vremii în Parisul protector și umanist un loc de frunte. Ambianța iubitoare de frumos din acest oraș m-a fascinat întotdeauna. Am fost un copil foarte legat de părinți, însă relația specială pe care am avut-o și o am în continuare cu ei nu m-a împiedicat nicio clipă să-mi urmez visul, pentru că, până la urmă, cred că singurul criteriu care



Colaj de obiecte-simbol

m-a îndemnat să-mi fac bagajele și să părăsesc România a fost acela simplu de a-mi urma un vis.

În mod paradoxal, primele cadouri pe care le-am făcut cunoscuților în momentul când am ajuns în țara de destinație au fost cele legate de România. Identitatea pe care o aduceam cu mine, eu, o novice în noul spațiu care mă primea, era la acel moment cel mai prețios lucru pe care îl puteam dărui și care mă prezenta cât mai exhaustiv cu putință. Aduceam cumva cu mine o Românie din care am plecat, pentru că nu puteam să mă împlinesc pe deplin, dar care îmi oferise toate resursele pentru a putea să visez și să privesc înspre înălțimi. Primele cadouri pe care le-am primit au fost niște partituri din partea colegilor de Conservator și câteva felicitări pe care le păstrez și astăzi.

Nu știu dacă este chiar primul cadou pe care l-am oferit la întoarcerea în țară, dar cred că este vorba despre un album al muzeului Luvru, pe care l-am oferit părinților mei, mari iubitori de artă. Îmi amintesc că, în copilărie, tatăl meu îmi descria cu lux de amănunte operele marilor pictori expuși la Luvru, deși nu avusese ocazia să viziteze muzeul, neputând bineînțeles ieși din țară înainte de 1989. Același lucru se întâmpla și cu străzile, podurile și clădirile importante din Paris. Le localiza în minte, fără să le fi văzut vreodată. Este uluitor, un oraș necunoscut putea fi reprezentat atât de exact în imaginația sa. Astăzi, când avem ocazia de a călători atât de ușor, uităm de fapt că a voiaja înseamnă în primul rând să rezonezi cu spațiul în care te afli și să-ți conjugi mintea și sufletul la coordonatele culturale și de civilizație ale acestuia din urmă.

De la plecarea din țară și până în ziua de astăzi, peste tot m-a însoțit o partitură veche, o ediție rusească din 1945 a *Concertului pentru pian* de Schumann. Între timp s-a mai șubrezit și, atunci când lucrez acest concert, o fac după copii Xerox, tocmai pentru a nu deteriora varianta originală, dar niciodată nu o părăsesc uitată în bibliotecă. M-au mai însoțit și câteva cărți în românește, cărți pe care apucasem să le citesc la vârsta adolescenței, înainte să plec și la care mă întorc și astăzi cu plăcere: *Calea regală* a lui Malraux, poezii de Rilke și *Republica* lui Platon.

Nu regret nimic din ce am pierdut în general, chiar dacă se întâmplă să fie vorba despre obiecte cu însemnătate sufletească. Orice obiect sau persoană sunt prețioase pentru mine, îmi rămân înrădăcinate viu în suflet și minte și nu am astfel nevoie de nicio reconfirmare vizuală sau tactilă.

Lucruri care îmi lipsesc și pe care le pot găsi în România sunt de fapt câteva lucruri și câteva ne-lucruri: îmi lipsește bineînțeles mâncarea cu gust de copilărie a mamei, pe care, chiar dacă am învățat și eu s-o gătesc, nimic nu o poate înlocui. Ador să merg la piață (merg și în Paris, dar este posibil doar o dată pe săptămână, când sunt deschise spațiile special amenajate pentru piețe volante).

Îmi mai lipsește și o anumită relaxare a vieții și a interacțiunii cu cei din jur. Și, mai ales, o anumită stare de tihnă pe care o resimt doar atunci când mă

aflu acasă. Aş spune că mai păstrez şi nostalgia anumitor locuri din Bucureşti, locurile plimbărilor şi trăirilor adolescentine.

O alăturare de obiecte care îmi defineşte mobilitatea? Cred că este vorba despre alăturarea unei vaze de ceramică de Sevres, a unui obiect decorativ argentinian, pe care l-am cumpărat din Buenos Aires, şi a unei icoane ortodoxe, pictate de mine acum ceva timp. Ar mai fi şi carnetele de notiţe, agendele în care notez simultan în franceză şi română, într-un fel de limbă hibrid.



Partitură a *Concertului pentru pian* de Schumann (ediţie rusească, 1945)

AXIA MARINESCU *este pianistă. A înregistrat în 2016 albumul „Schumann” la casa pariziană Belle Epoque şi a cântat în festivaluri ca Piano aux Jacobins, Piano en Valois. Este dublu licenţiată în interpretare pianistică şi filozofie la Conservatorul regal din Bruxelles, respectiv Universitatea Sorbona din Paris. Locuieşte în Franţa, la Paris.*

Basarab NICOLESCU (Franța)

O bună imagine a vieții mele spirituale

Am plecat în 1968 cu o bursă a guvernului francez, am așteptat timp de doi ani să mi se acorde viza de plecare. În afară de obstacolele legate de familia mea, atunci s-a petrecut și invazia Cehoslovaciei, ceea ce a însemnat o nouă amânare. Dar orice s-ar fi întâmplat eu eram hotărât să plec. Paradoxal, pentru că în 1968 era o perioadă de oarecare grație în România. O perioadă de liberalizare, de fărâmă de democrație care părea să se formeze. Cariera mea părea trasată, eram deja din 1965 asistent la Universitatea din București la facultatea de fizică.

Dar nu voiam să-mi pierd sufletul. Eram conștient că, dacă rămâneam, era o obligație profesională să mint ca să pot merge înainte. Asta mi se părea de negândit prin structura mea interioară. Și am sacrificat totul ca să plec. Și știam dinaintea plecării ca voi rămâne acolo, orice s-ar întâmpla, chiar dormind sub podurile Parisului, sau fără nici un fel de slujbă, tot aș fi rămas.

1. Grija mea cea mare era sa îmi iau documentele privind studiile mele universitare, pentru a mă putea înscrie la doctorat la Paris. Fusesem avertizat oficial că nu pot lua acest fel de acte. Le-am strecurat printre rufele mele. Polițistul de la vamă mi-a deschis valiza și am înlemnit. Mi-am spus că nu voi putea lua avionul. Dar Dumnezeu m-a ajutat. Polițistul nu a văzut actele.

2. Am sosit la Paris la data de 24 noiembrie 1968. Nu cunoșteam pe nimeni în Franța. Colegilor mei de la Universitatea „Pierre et Marie Curie" din Paris le-am oferit obiecte de artizanat făcute în România. Iar ei, în semn de „bun venit", mi-au oferit o fabuloasă sticlă de vin din Bourgogne, un Chambolle Musigny din anul 1964. Chiar și acum, când scriu aceste rânduri, resimt gustul de neuitat al acelui vin. Nu era numai vinul, era și simbolul pe care el îl reprezenta: civilizația franceză. Astfel am început inițierea mea în lumea vinului francez.

3. M-am întors după 25 de ani de absență. Am oferit cărțile mele publicate în Franța.

4. De mare ajutor afectiv în exil mi-au fost portretele străbunicilor mei români (din partea tatălui) și greci (din partea mamei). Le am și acum atârnate pe pereții apartamentului meu. Mi-a fost de mare ajutor mai ales portretul lui Andrei Nicolescu-Păcureți (1866-1925), modelul vieții mele, care a fost învățător la Păcureți, sat din județul Prahova unde se spune că s-a descoperit pentru prima dată petrolul. Era un învățat, primar al satului, membru al primului Senat al României întregite. În 1906 a primit un premiu al Academiei Române pentru monografia satului Păcureți. Bunicii au moștenit de la el o fermă imensă, cu multe clădiri, grajduri, livadă, un loc minunat. Aveam șase ani și îmi petreceam vacanța în această fermă. Era o singură încăpere, la primul etaj, în care

bunica mea îmi spunea că e interzis să merg. Mirosea foarte frumos în acel loc, acolo era o crescătorie de viermi de mătase. Cum de mic nu mi-au plăcut lucrurile interzise, am intrat bineînțeles în acea cameră: spre surpriza mea am găsit una dintre cele mai extraordinare biblioteci pe care le-am văzut în viața mea. Erau acolo cărți, manuscrise, letopisețe din evul mediu românesc, monezi de aur. A fost șocul care mi-a determinat pasiunea mea infinită pentru cărți.

5. Obiecte pierdute pe care le regret? Unele cărți din biblioteca mea de la București. Datorită prietenului Raoul Șorban, istoric de artă, am avut șansa, student fiind, să obțin o legitimație de intrare la un anticariat din București unde se găseau, la un preț derizoriu, cărți de mare valoare în limba română și în alte limbi: prime ediții, ediții bibliofile și numerotate, cărți interzise. Mi-am constituit astfel o excelentă bibliotecă. Doar foarte recent fosta mea soție a făcut elegantul gest de a-mi restitui o bună parte dintre aceste cărți. Dar altele rămân pierdute, pentru totdeauna.

6. Ce îmi lipsește din România? Atmosfera din mănăstirile din Moldova și frumusețea plaiurilor din Munții Apuseni.

7. Pe pereții apartamentului meu, pictura lui Oravitzan, fotografia lui Cioran și crucile în lemn ale lui Marian și Victoria Zidaru sunt în proximitatea colajelor lui Adonis, un desen al lui Tudor Banuș – în proximitatea fotografiilor făcute de Peter Brook, pânzele lui Victor Cupșa – în proximitatea unei acuarele a lui Alexandre de Salzmann, un superb bronz al lui Victor Roman – în proximitatea unui Buddha din Tailanda, iar lingurile românești în lemn sunt în proximitatea lingurilor din Africa. Aceste alăturări de obiecte sunt o bună imagine a vieții mele spirituale.

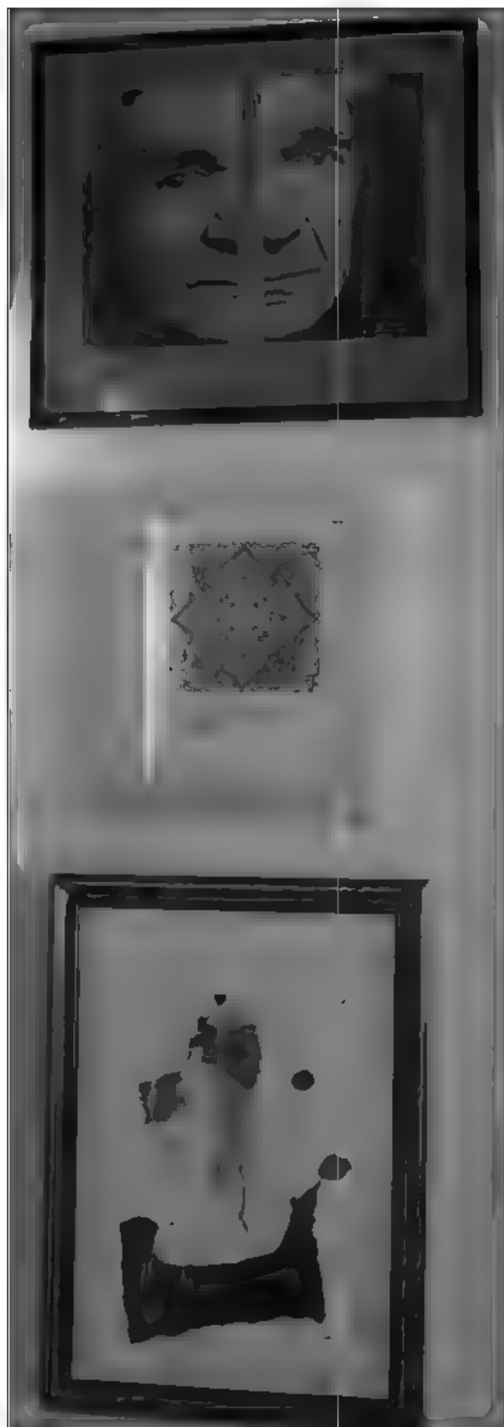
BASARAB NICOLESCU *(n. 1942, Ploiești) este scriitor, fizician și filosof, președinte fondator al Centre International de Recherche et Études Transdisciplinaires (CIRET). A publicat în limba română:* Teoreme poetice/ Théorèmes poétiques *(Curtea Veche, 2013)*, De la Isarlîk la Valea Uimirii *(Curtea Veche, 2011)*, Știința, sensul și evoluția. Eseu asupra lui Jakob Böhme *(Cartea Românească, 2007)*, Ion Barbu – Cosmologia „Jocului secund" *(Universul Enciclopedic, 2004)*, Noi, particula și lumea *(Polirom, 2002)*, Transdisciplinaritatea. Manifest *(Polirom, 1999). Locuiește la Paris.*



Elena Stănescu și Andrei Nicolescu-Păcurețu, străbunicii paterni ai lui Basarab Nicolescu



Iordan Fotiadis, avocat la Constantinopol, străbunicul matern al lui Basarab Nicolescu



Fotografie a lui Cioran, desen de Oravitzan şi colaj de Adonis



Lucrări ale lui Adonis, Peter Brook şi Tudor Banuş



Bronz de Victor Roman, pe pianul din sufragerie



Pânză a lui Victor Cupşa



Linguri în lemn din diferite țări



Cruci

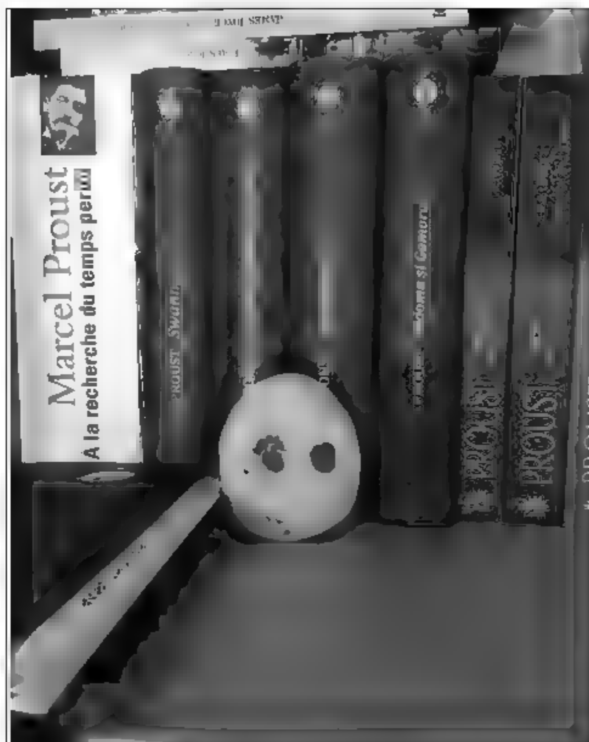
Ovidiu NIMIGEAN (Franța)

Și cu asta ce-am făcut?

La cincizeci de ani, când pleci în „exil" – fac referință la cazul meu, fără pretenția de a generaliza – nu pleci ca să iei viața de la capăt, ci pentru a găsi un compromis prin care să o sfârșești oarecum onorabil, dezlegat de deziluziile sau inconfortul baștinii. E prea târziu pentru entuziasme, dar și prea devreme pentru resemnare. (La un moment dat înțelegi însă că, atât exilul, cât și Împărăția sunt la fel de iluzorii. Exilul poate chiar mai iluzoriu).

Am pus „exil" între ghilimele, termenul e excesiv de tare, de încărcat de *fatum*, de patetic, cel puțin prin comparație cu perioada comunistă, când se pleca greu, fie trecând granița clandestin, cu riscul vieții sau pușcăriei, fie rămânând în străinătate, dacă avuseseși norocul unei excursii, unei burse, unui „schimb de experiență", fie „defectând", fie obținând, cu umilințe și persecuții, un pașaport de plecare definitivă; fie, în fine, expulzat ca indezirabil, precum Paul Goma. (Așa se face că, deși sub același cer parizian, Paul Goma se află și azi în exil, un exil real, în timp ce subsemnatul și majoritatea conaționalilor mei petrecem doar o rezidență oarecare, întretăiată de voiaje dus-întors, pe care o putem întrerupe oricând). Așadar, în ce mă privește, nu exil, ci rezidență, repliere, „delocalizare". Deși sunt tizul exilatului de la Tomis, condiția mea e ilustrată mai degrabă de Horațiu, și nu atât în celebrele versuri „Cerul îl schimbi deasupra, nu sufletul, marea trecând-o", cât în săltăreața satiră în care recunoaște că are umori schimbătoare: când se află la țară visează la Roma, când se întoarce la Roma vrea aerul proaspăt de la țară. Bine, eu nu sunt atât de capricios, nu (mai) doresc în mod deosebit nici una, nici alta, țin doar să subliniez de ce mi se pare impropriu a numi „exil" faptul că îmi petrec o parte din timp în Franța. De fapt, în postistorie, când tocmai suferim – fără să ne dăm seama!... – o mutație antropologică radicală, exilul își pierde sensul o dată cu matricile identitare, devine inoperant de vreme ce, vorba lui Cioran, nu-ți poți da demisia din specie, cu toate că încerci să refuzi acomodarea la metamorfozele ei bizare. Îți rămâne, cât mai ai energie să-l păstrezi, bunul exil interior. O bulă existențială. O alveolă. O geodă. Unde ești totodată foarte acasă și foarte străin.

Prea târziu pentru entuziasme, ziceam. Trebuie, cu toate acestea, să recunosc că în Franța am intrat cu un anume *désir mimétique* întreținut de stereotipurile culturale pe care le-am respirat în România. „Franța, sora noastră mai mare", „France, le pays de la liberté", Franța, model de democrație pentru o Românie decalată și coruptă, Franța libertății sacrosancte (deși laice!) de exprimare. „France, mère des arts, des armes et des lois,/ Tu m'as nourri longtemps du lait de ta mamelle...". Realitatea, la fața locului, nu s-a grăbit să le confirme, dimpotrivă, iar campania prezidențială din 2012 mi-a atras atenția că infecția politicianistă corespunde, sub alte aparențe, aceleia din România, că manipularea prin presă poate îngemăna grotescul și infamia (nu vreau să-mi închipui ce va fi în 2017!), că demagogia *latrans* se dezlănțuie fără jenă („Les cons ça ose tout, c'est même à ça qu'on les reconnaît!", chiar



Raft Proust

când ocupă fotolii de președinte sau prim-ministru), că libertatea de expresie se sufocă sub tabuurile comunitare și corectitudinea politică ce-și satisface aproape fără opreliști *l'envie du pénal*, într-o junglă societală nemiloasă, a cărei lege pare a fi mutilarea realului.

M-am tras de mânecă, mi-am zis că exagerez. Percepția mea va fi fiind viciată de complexele și resentimentele unui provincial inadaptabil. Asta până când am venit în contact cu câteva din reacțiile din interior, în primul rând cu articolele și eseurile lui Philippe Muray, cu, de asemenea, dialogul său cu Elisabeth Lévy, *Festivus festivus*. Și am înțeles că intuisem corect (psiho)patologia pe cât de acută, pe atât de hilară a vieții curente hexagoneze la toate nivelele ei, din stradă până la noosferă. Lucrurile, după aproape un deceniu, stând chiar mai prost decât îmi închipuiam (constatările lui Muray se opresc înainte de 2006, anul decesului său). Orizontului mimetic românesc, plasat în exterior, de care încercam să scap, îi corespundea nombrilismul homaisian cu pretenție de *axis mundi*, o caricatură progresistă, de final de stază dixneuvièm-istă. Nimerisem într-o Franță cuprinsă de ceea ce Muray numește sarcastic „un sindrom maniaco-represiv", ținută în priză de „profesioniștii evenimențialului" și de echipa de zgomote media. Cu urechea mea exersată câteva decenii în România totalitară, sesizam sunetul orwellian, discursul agitatoric al Binelui. „France, France, réponds à ma triste querelle,/ Mais nul, sinon Echo, ne répond à ma voix".

(Exagerez. Franța încă răspunde. Aș întări: încă rezistă. Și provocărilor retrospective, devenite o modă inclusiv în România –, și celor la zi. Eu, dincolo de anomaliile franceze cotidiene, m-am simțit și mă simt bine – nu neapărat și confortabil, ba de-a dreptul încolțit, scos din inerțiile mele – cu Montaigne, Pascal, Rabelais, Baudelaire, Rimbaud, Flaubert, Proust, Simone Weil, Céline, Muray, ba uneori chiar cu Finkielkraut sau Onfray și cu alte... *nomina odiosa*.)

Dacă nutrisem cumva o dorință de „integrare", astăzi aș considera-o sinonimă cu capitularea. Și complicitatea. Ar fi o *soumission*, cum bine sună titlul cărții lui Houellebecq (nu și cartea propriu-zisă, din păcate). Prin forța împrejurărilor, acceptabilă a rămas soluția „spectatorului angajat" al lui Aron. Să păstrezi – atât cât ești lăsat și măcar încă puțin – distanța și spiritul critic (pe care-l compromit, alterându-i esența, legiunile de *mutins de Panurge*). Asta ca să-ți mulțumești gena de cetățean. Poetul („A quoi bon les poètes en temps de pub?" întreabă malițios Muray) se va „răzbuna", ca de obicei, în posteritatea care nu (mai) există,

dacă nu consimte, om revoltat prin definiție, că literatura va fi cea care va spune ultimul cuvânt   literal și în toate sensurile ultimul   , negație a negației, închizând stupiditatea în ramă și terfelindu-i astfel triumful. Cum formulase același Muray: „Elle   literatura   caricaturera les caricatures".

Dar să nu închei fără a da câteva răspunsuri punctuale:

1. Da: să nu cântărească mult, să cuprindă doar strictul necesar, urmând a cumpăra de la fața locului ce mai trebuie. Reafirm prin asta că n-am plecat ca Ovidiu, cu ultimatum, ci precum Horațiu de la țară la Roma.

2. Inițial nu aveam amici. Ulterior au apărut câțiva. Francezilor (de diverse... *souches*) le-am oferit, în lipsă de imaginație, albume cu imagini din România. Românilor stabiliți în Franța le aduc uneori cărți. Și daruri de Crăciun pentru copii. Cuiva, nu mai știu cui, cu siguranță francez, i-am dat un borcan cu magiun de Topoloveni.

3. Specialități franceze, de la *foie gras* la *macarons*. Cărți și reviste. Vin. Doar lui Florin, la cerere, *rillettes*.

4. Câteva foi de ieșire din spital ale mamei și legitimația ei de văduvă de veteran de război, într-un buzunar al genții pe umăr. Dar ce rol anume le atribui nu știu deocamdată nici eu.

5. Cu excepția celor netransportabile, care întrețin nostalgia, nu.

6. Dacă aș depăși la un moment dat   ceea ce nu cred   lunga-mi criză de temperanță, cu siguranță mi-ar lipsi moarea de varză și zeama de castraveți murați (în saramură).

7. Nu sunt mobil, sunt patologic de sedentar. Totuși: raftul Proust în vecinătatea raftului Shakespeare, volumele de Dostoievski, Cehov, Platonov, Bulgakov, în traducere românească, peste un *Dictionnaire des grands écrivains de langue française*, o iconiță în trei volete a Maicii Domnului în apropierea numărului din „Cahiers de L'Herne" dedicat lui Freud.

Etc. <*sic!*>

O. NIMIGEAN *(n. 1962, Năsăud) este poet, prozator și publicist. Între volumele de poezie publicate se numără:* Adio, adio, dragi poezii, 1999; Planeta 0, *2001;* Nicolina Blues, *2007,* Nanabozo; Nu-ți garantează nimeni nimic *(antologie) 2014. Ca și poezia sa, volumele sale de proză au primit numeroase premii: Mortido, ed. I, 2003, ed. a II-a, 2013, Premiul Național de Proză al „Ziarului de Iași";* Rădăcina de bucsau, *ed. I, 2010, ed. a II-a, 2015   Premiul USR Sibiu, premiile revistelor „Observator cultural" și „Transilvania", Premiul Național pentru Roman, Premiul revistei „Tiuk!" pentru Cartea Anului. Locuiește de câțiva ani în Franța.*



Robot de cafea




constantin vs. chiriac
foto corneliu grigori

Adriana RADU

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza"

[redacted]

despre speranța ciobănașului moldovean

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" - repere

• pe 26 octombrie 1860, *Alessandru Ioan 1, cu mila lui Dumnedeu si vointia Nationala, Domnu Principateloru – Unite Moldova si Terra Romaneasca*[1], înființează *de facto* „Universitatea din Iași";

• numele a fost schimbat succesiv, de la „Universitatea din Iași" la „Universitatea Mihăileană" (pe 2 decembrie 1933), apoi „Universitatea Cuza Vodă" (pe 2 decembrie 1942), iar din august 1948 Universitatea „Al. I. Cuza"; în anul 2000, s-a decis renunțarea la prescurtarea numelui domnitorului pentru evitarea unor confuzii și s-a stabilit denumirea de Universitatea „Alexandru Ioan Cuza";

• dezvoltare: 3 facultăți în 1860 – 15 facultăți în 2009; 20 de profesori în 1860 – în prezent circa 1000 posturi universitare ocupate; 91 de studenți în 1860 – peste 38.000 în 2009;

• simboluri: drapel în 1860, stemă din 1860, modificată în 1935 și 2000, mascotă (o bufniță cu o carte) din 2005;

• devize: *Omnes in Uno*; *Patria, Labor, Fides*; *Ratio et Humanitas*[2].

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" este, fără putință de tăgadă, principalul simbol al *Iașului cultural*. Nimic nu se compară în *Iașii vechilor zidiri*[3] cu maiestuoasa, via și educata atmosferă pe care o degajă Universitatea într-o zi de octombrie, cu dimineață aburindă și galbenă ploaie a frunzelor de tei. Miile de studenți grăbiți, profesorii mergând alene cu moldovenești cătări, chioșcurile cu cafeaua de dimineață, ambuteiajele ce se nasc din pricina afluxului de studioși ce fug spre cea mai mare Întreprindere (a minții) din Moldova, cele câteva tarabe cu flori pentru cei ce au de spălat păcate pe drumul devenirii științifice, toate sunt manifestări ale bătrânului târg, ce respiră aici doar prin plămânii culturali. Te întrebi ce o fi mai frumos: statuile impozante ale corifeilor, clădirile cu aer neogotic și cu dimensiuni impresionante, sălile și amfiteatrele care amintesc prin schema comună de suratele occidentale, picturile din alte lumi ale lui Sabin Bălașa, dotările de excepție din cabinetele științelor reale, bibliotecile tematice pe care fiecare facultate le-a dezvoltat, *all-inclusive*-urile de la Akademos. Sau mai degrabă oamenii: profesori și studenți, sinergie dihotomică și androgină în același timp...

Născută la răsăritul epocii moderne, odată cu venirea lui Cuza Vodă la domnie, urmare a briliantului diplomatic intern numit Mica Unire, Universitatea a fost – ca și alte elemente – o recompensă pentru românii moldoveni, ce au ales să renunțe la a mai fi capitală de țărișoară și a deveni orașul al doilea, după București[4]. Un cadou primit alături de un statut me-

taforic de „capitală culturală". Nu era un început, pentru că învățământ superior se făcea în Moldova și anterior[5], dar era o organizare dedicată și țintită pentru formarea de elite cu diplomă, după model occidental. Cele trei facultăți de început au devenit cu timpul mult mai multe. Unele s-au separat și au devenit la rândul lor universități. Zecile de studenți de odinioară au devenit astăzi zeci de mii, infrastructura aferentă s-a multiplicat progresiv, forța financiară a Universității devenind o parte fundamentală a modestei economii a Iașilor din prezent. S-au născut mici orășele cu cămine studențești în care – paradox al vieții – tinerețea este la ea acasă oricând și peste timp.

Clădirile Universității s-au înmulțit iar instituția a devenit ea însăși istorie, având un muzeu ce păstrează cu grijă jaloane, simboluri, biografii și povestiri de mai bine de un veac și jumătate[6]. Unele din spații au fost chiar reparate, restaurate, redotate. Din nefericire, având în vedere crizele economice, doar parțial... Aici vreau să vorbesc puțin – deformație profesională – despre Facultatea de Istorie. Poate nimic nu este mai ilustrativ pentru falia dintre vechi și nou, dintre finanțare și sărăcie, dintre Occident și Orient, ca granița rămasă între reparațiile făcute în 2008: jumătate din spațiile Facultății de Istorie sunt renovate, jumătate nu. Celebrul II-7, cunoscutul amfiteatru al istoricilor, este modern și restilizat. Decanatul cu cabinelele medieviștilor încă nu. *Criza a împărțit Istoria în două...*

De altfel, clădirile istorice ale Universității sunt parțial puse în evidență. Reparațiile de la fațadele principale nu pot ascunde gradul de deteriorare din spate, iar amenajările interioare de la Librăria Universității nu ne pot ajuta să ignorăm imaginile comuniste din unele corpuri. Trebuie sume enorme și, probabil, numai banii europeni pot genera speranța că vom avea o Universitate ca în Occident: veche, dar nouă.

Universitatea din Iași este astăzi în top 700 mondial. Unii ar spune că nu este mult. Eu cred că este mult, ținând cont de *evoluția* (?) societății românești în ultimul sfert de veac, de sutele de reforme, de implicarea politicului, de bătălia cu învățământul privat ce a fost dusă mai bine de două decenii. Este mult comparativ cu salariile pe care universitarii le iau, este mult comparativ cu demotivarea organică ce macină educații care vin astăzi să culeagă o diplomă. Este mult comparativ cu splendida izolare în care se zbate astăzi Iașul – la 400 de kilometri de cea mai importantă autostradă.

Recent, Timișoara a fost ales oraș al culturii pentru anul 2021. Universitatea de Vest este nouă, dar are norocul unei poziționări occidentale, are autostrăzi, are bani. Are vizibilitate, nu neapărat cultură. Vor mai trece două decenii până când Iașul va putea accesa pentru a deveni la rându-i capitală europeană. Vom înțelege că educația actuală înseamnă și infrastructură și dezvoltare economică și locuri de muncă. Înseamnă planificare și păstrare de elite care să nu mai umple amfiteatrele universităților străine, lăsând România fără cea mai importantă dintre resurse: oamenii.

Deci, ar fi bine să ne trezim, având în vedere tradiția și trecutul universității din Iași, prima din spațiul românesc. Țara noastră a avut Sibiul capitală europeană în 2007. Va avea Timișoara capitală europeană în 2021. Apoi, cel mai probabil, peste alți 14 ani, în 2035, când Universitatea face 175 de ani, va avea din nou acest privilegiu. Până atunci – sunt două decenii aproape – putem avea și autostrăzi și locuri

de muncă și dezvoltare economică, pentru că doar cultura și tradiția nu sunt de ajuns

Asemenea ciobănașului moldovean, vom aștepta să fim executați iarăși sau, poate, ne vom trezi Vom fi o poveste tragică sau una de succes Noi vom decide Cu toții Nu doar Universitatea.

---

[1] Așa cum începe *decretul* sau *ordonanța domnească* din octombrie 1860

[2] *Istoria Universității din Iași*, coordonatori Alexandru Florin Platon și Gheorghe Iacob, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2010, p 3 38

[3] Inspiratul titlu al unei cărți a profesorului ieșean Ioan Caproșu.

[4] Universitatea din București a fost înființată patru ani mai târziu, în 1864

[5] Am încercat, în continuarea cercetărilor realizate de profesorii ieșeni din ultimii 150 de ani, să scriu despre învățământul din Moldova și pot să afirm că, de la Colegiul de la Trei Ierarhi al lui Vasile Lupu până la Academia lui Mihail Sturdza, au tot existat încercări de a dezvolta un învățământ de elită în Iași, nașterea Universității fiind firescul unei evoluții seculare (vezi Adriana Radu *Învățământul din Moldova de la întemeierea Colegiului Vasilian la înființarea Academiei Mihăilene*, teză de doctorat, 2013, Iași)

[6] Acolo se găsește sufletul Universității și poate fi vizitat de două ori pe săptămână gratuit (https //ro wikipedia.org/wiki/Muzeul Universitatii „Al I Cuza")



Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași.

Argument

Au trecut vreo două anotimpuri de la eliminarea Iașului din cursa pentru Capitală Culturală a Europei. Episodul pare atât de îndepărtat încât aproape nu mai discută nimeni despre el. E o întâmplare ambiguă dintr-un cețos și incert *illo tempore* local. Se discută, în schimb, tot mai intens, pe tema unui mare festival de muzică. Nu e clar ce fel de muzică, mare să fie! Asta nu pentru că Iașul ar resimți cu adevărat o asemenea nevoie culturală, ci pentru că succesul cu Untold al Clujului ne-a indispus și ne-a făcut să ne dorim ceva similar. Reflexele mimetice sunt mai cultivate la Iași, decât creativitatea propriu-zisă.

În mod evident, cultura ieșeană contemporană, privită în ansamblul ei, nu se simte prea grozav. Îi lipsește o gândire de tip reflexiv, menită să o facă să mediteze asupra propriilor ei condiții de posibilitate. Ezită între reverența în fața statuilor și curajul „erezillor" pe care le simte, totuși, necesare. Apar festivaluri, dispar festivaluri, se nasc evenimente, mor evenimente cu o repeziciune ce, din păcate, nu probează dinamismul, ci, mai degrabă, confirmă inconstanța, căutarea sterilă și haotică.

Totuși, cine suntem? De unde venim? Ce ne recomandă? De ce ne mor festivalurile? Ce avem sau nu avem în zestrea noastră cultural-genetică? Care ne sunt traumele ce ne împiedică, aici, la Iași, desprinderea decisivă din mediocritate? Cum să ne explicăm actele ratate și cum să ne depășim inhibițiile, complexele? Sunt întrebări ce conțin ideea unui regres voluntar, bine direcționat, în scop curativ, un demers similar celor din psihanaliză, acolo unde pacientul este invitat și ajutat să revizitеze anumite secvențe din propria-i biografie.

Simbolic vorbind, la o scară redusă, este exact ceea ce propunem prin dosarul de față: revederea și reevaluarea unor fragmente din trecutul nostru cultural. Întrebările despre trecut, fie că vorbim despre preistoria culturală a secolului XIX sau mai recenta istorie de secol XX, sunt dublate de interogațiile asupra prezentului.

Nu încercăm iluzia că demersul nostru, urmând comparația cu psihanaliza, ar putea fi unul terapeutic. Iluzia că un astfel de dosar ar declanșa, imediat, zorii unui nou, virginal și fertil început. Nicidecum! Dublat însă de dezbateri publice, un asemenea demers publicistic ar putea contribui la o articulare mai lucidă, mai rațională, mai organizată a viselor culturii ieșene...

Călin CIOBOTARI

Călin CIOBOTARI

Din „antichitatea” culturii ieşene – Prelecţiunile populare

„Prelecţiuni populare”, o sintagmă pe cât de sonoră, pe atât de paradoxală în structura ei de sens şi semnificaţie. Pe de o parte, pretenţiosul termen „prelecţiune”, care duce imediat gândul spre aerul rarefiat şi oficial al vreunui amfiteatru în care s-au aşezat întru savantă ascultare minţi luminate. Pe de altă parte, banalul, modestul termen „popular”, implicând imaginea unei mase amorfe, un auditoriu pestriţ şi superficial, adunat eventual în vreun cămin cultural proaspăt văruit, dar cu uşa desprinsă din una dintre balamale. Iar când între „prelecţiuni” şi „populare” se mai interpune complexantul şi de nimic bun anunţătorul „filosofice”, situaţia devine cu adevărat delicată.

Ce caută, aşadar, aceşti termeni atât de diferiţi unul lângă celălalt, ce fel de dialog poate exista între ei, dar, mai ales, ce va fi gândit cititorul ieşean de gazete, la 1863, când privirea i-a căzut pe anunţul că, la 10 februarie 1863, de la ora 12, un anume Titu Maiorescu avea să ţină, la Banca Moldovei de pe uliţa Goliei, un fel de conferinţă cu titlul „Prelecţiuni filosofice populare relativ la familie şi educaţiune”? Cum o fi primit Iaşul celei de-a doua jumătăţi de secol XIX, cu drumuri desfundate şi trăsuri clătinându-se primejdios, o asemenea veste?

De multe ori, astăzi, se cade în păcatul de a crede despre aceste „prelecţiuni populare” că ar fi avut un nimb pronunţat de generalitate, că ar fi reprezentat un demers eminamente exoteric şi că procesele de culturalizare în masă din perioada comunismului şi-ar afla rădăcinile în astfel de gesturi socio-culturale. O eroare ce provine, probabil, din înţelegerea distorsionată a acelui „popular” din sintagma buclucaşă. Parcurgând, însă, lista prelecţiunilor de-a lungul numeroşilor ani în care ele s-au ţinut, observând grija deosebită cu care junimiştii de veac XIX alegeau temele şi subtemele acestor prelecţiuni, analizând maniera de tratare a subiectelor, aşa cum pot fi ele decopertate din rezumatele publicate în primele numere ale „Convorbirilor literare”, îţi dai seama că prelecţiunile au fost cu totul altceva[1]. Că, în consecinţă, au fost departe de aparenta vulgarizare a tematicii şi n-au avut nimic a face cu birjarul de la piaţa „Sfântu Spiridon”, cu măcelarul din Târgu Cucu, ori cu croitorul de pe Sărărie[2].

Dar să încercăm, fie şi pe scurt, să identificăm şi alte trăsături definitorii ale acestor prelecţiuni, asumându-ne ca ghid anumite modalităţi ale lui Maiorescu, dar şi ale celorlalţi prelectori de a gândi şi a percepe starea de fapt, socială şi culturală, în care se vedeau proiectaţi.

1. **Prelecţiunea ca demers paideic**

Intenţiile lui Maiorescu nu au fost cele ale unui visător, ci, aşa cum erau ele formulate în acea a doua jumătate a secolului XIX, cât se poate de realiste: prelecţiunile populare erau în fapt prelecţiuni de popularizare a unor teme pe care, la acea oră, Occidentul

le dezbătuse și le întorsese pe toate fețele. Ce se putea ști, bunăoară, despre subiectul acesta al „familiei și educațiunii”? Câți dintre ieșeni auziseră de Johann Pestalozzi sau chiar de Jean Jacques Rousseau? Probabil puțini, dacă nu chiar foarte puțini. Întors de la studii din Viena, la curent cu cele mai recente dezbateri filosofice și științifice, avid de cunoaștere, Titu Maiorescu trebuie să fi suferit un adevărat șoc la întâlnirea cu reala stare culturală a așa-zisei intelectualități ieșene. Căci intelectualității, fie ea alcătuită la un moment dat din „dame amabile și gentile” sau din elevi emoționați precum George Panu, i se adresa tânărul prelector, în încercarea sa de a „povesti” celor din sală lucrurile nemaiauzite pe care, la rândul său, le auzise în străinătate. Iată de ce, prelecțiunile populare au un primordial caracter paideic, semănând, cel puțin în faza lor de început, cu niște cursuri de inițiere pe care un dascăl mai răsărit le predă unor elevi interesați de așa ceva. Intrat în celebra Junime în anii ’70, George Panu avea să confirme în *Amintirile* sale că „popular” nu se referea la grosul anonim al populației, ci tocmai la lumea bună, așa cum era ea definită în accepțiunea veacului XIX: „Deși prelecțiunile aceste erau numite populare, ele n-aveau nimic popular, nici ca subiect, nici ca expunere, nici ca public. Ele erau frecventate de tot ce societatea ieșeană avea mai ales și mai distins; jumătatea sălei era ocupată de damele cele mai elegante, restul din personagiile principale; prințul bezedea Grigore Sturdza se așeza în fața oratorului, stând foarte des în picioare [...] Ca public, pe lângă cel arătat mai sus, restul era format din profesori, preoți, elevi de la universitate și de la liceu”[3].

Asta deși Maiorescu nu dorea, în acel februarie al anului 1863, ca gestul său să fie asociat actelor de predare-învățare, ci mai degrabă acelor evenimente social-mondene, care să stârnească, fie numai și pe filiera curiozității, interesul. Or, pentru evenimente social-mondene, Banca României i s-a părut a fi un sediu potrivit, amintindu-i probabil, fie numai și dintr-o perspectivă economică, de Occidentul din care tocmai sosise. Sediul unei Bănci i s-a părut un teren suficient de neutru pentru demersurile sale paideice/ populare și, în același timp, suficient de adecvat prețiozității presupuse de ideea „prelecțiunii”.

Ceva mai târziu, după înființarea Societății „Junimea”, membrii fondatori au continuat să vadă în aceste conferințe o foarte utilă metodă de „propășire a civilizațiunei în România”. „Se vede bine din aceste documente că preocupările dintâi ale Junimii au fost prelecțiunile și tipografia. Societatea nou înființată dorea nu numai să se facă remarcată, dar și să-și realizeze misiunea spre care – prin program – năzuia (*propășirea civilizațiunei în România*)”[4]. Demersul paideic viza deci nu doar proliferarea „adevărului”, cum se va vedea mai jos, ci chiar civilizarea unui popor ce orbecăia prin propriile neputințe. O miză, așadar, uriașă, pe care câțiva oameni și-o asumaseră printr-un pionierat de o generozitate rar întâlnită în istoria unei culturi. Iașul devenea astfel un punct de plecare, un „kilometru zero” de la care, printr-o fericită contaminare, urma să se producă evoluția spirituală și culturală a românilor. Bineînțeles, grăuntele de utopie al acestui proiect nu poate fi contestat, însă entuziasmul unic al acestui început de drum nu doar că îl scuză, dar îl justifică.

Abia ulterior, când prelegerile junimiste au devenit tradiție, iar mulți dintre junimiști oameni în mâinile cărora se afla chiar destinul cultural-politic al

Moldovei, Maiorescu şi ceilalţi prelectori s-au mutat la Universitate. Demersul paideic devenea oficializat, prin încorporarea sa unui topos destinat prin excelenţă educaţiei. O instituţionalizare care, treptat, avea să diminueze din impactul la publicul larg al intelectualităţii ieşene.

Înţelesul acesta asupra prelecţiunilor ca demers paideic este posibil fie numai şi prin prisma bine ştiutei generozităţi maioresciene, asupra căreia, punctual, zăboveşte profesorul Liviu Rusu, într-un foarte util studiu introductiv la *Criticele* lui Maiorescu. Astfel, încă din perioada în care studia la „Theresianum", viitorul critic avea să şi manifeste din plin latura aceasta altruistă: „ajuta pe colegii săi la studiu, dădea lecţii particulare gratuit, ba pentru nevoiaşi făcea colecte de bani în secret, fără ca respectivul să afle ceva"[75].

Nu e deloc o exagerare în a percepe opţiunea lui Titu Maiorescu de a se stabili definitiv în ţară ca pe un sacrificiu, mai ales că o afirmare la una din marile universităţi ale Europei era mai mult decât posibilă. Alegând această opţiune, liderul „Junimii" îşi asuma



Clădirea ce găzduia Banca Moldova de pe Uliţa Goliei (actuala stradă Cuza Vodă), Iaşi, locul în care s-au ţinut primele Prelecţiuni populare

și unele riscuri, dintre care cel mai mare era acela al contaminării cu chiar maladiile culturii românești, sau cu ceea ce Noica avea să teoretizeze, un secol mai târziu, drept „maladii ale spiritului". Dimensiunea aceasta sacrificială o comentează Ion Petrovici în ale sale *Figuri dispărute*, în secțiunea pe care i-o dedică lui Maiorescu. Printre altele, Petrovici constată că părintele prelecțiunilor populare „și-a pus talentul și energia în serviciul trebuințelor locale"[6]. Tocmai în acest „serviciu al trebuințelor locale" au fost puse și prelecțiunile, ca gest incipient de anunțare a unor paradigme diferite la care cultura românească trebuia să se racordeze.

2. **Prelecțiunea ca înscriere pe drumul adevărului**

Altfel spus, prelecțiunea ca lichidare a unui mod amatoristic și nefast de a discuta despre chestiuni dintre cele mai serioase. Așadar nu doar a aduce noutatea, ci a corija falsul, a eroda prejudecățile de tot felul, a submina tot ceea ce Maiorescu includea în ceea ce numea „neadevăr". „Vițiul radical [...] în toată direcția de astăzi a culturii noastre este *neadevărul*, pentru a nu întrebuința un cuvânt mai colorat, neadevăr în aspirări, neadevăr în politică, neadevăr în poezie, neadevăr până în gramatică, neadevăr în toate formele de manifestare a spiritului public", puncta Maiorescu în celebrul său articol din 1968, „În contra direcției de astăzi în cultura română"[7]. Neadevărul ca fals, ca mistificare, ca ignoranță. Sperând într-o audiență numeroasă, Maiorescu vedea, desigur, în prelecțiuni, un instrument de luptă împotriva acestui neadevăr, omniprezent, asemenea unui topos ce se cere părăsit, evacuat. Iată de ce, sau mai bine, iată de unde provine senzația de ex-topic, de părăsire a spațiului, de vorbire-de-deasupra, pe care o ai răsfoind câteva din prelecțiunile anilor '60-'70. Desigur, Profesorul n-a avut pretenția că deține adevărul absolut, ci doar a dorit să se pună în slujba acestui adevăr, să pășească pe drumul spre acest adevăr. De ce? Pentru că „fără cultură poate încă trăi un popor cu nădejdea că la momentul firesc al dezvoltării sale se va ivi și această formă binefăcătoare a vieței omenești; dar cu o cultură falsă nu poate trăi un popor, și dacă stăruiește în ea, atunci dă un exemplu mai mult pentru vechea lege a istoriei: că în lupta între civilizarea adevărată și între o națiune rezistentă se nimicește națiunea, dar niciodată adevărul"[8]. Prelecțiunile nu erau altceva decât o introducere, sau, altfel spus, o subtilă propedeutică pentru o corijare a ceea ce în articolul de la 1872, „Direcția nouă în poezia și proza română", numea ca „starea literaturii noastre și direcția spiritului public"[9].

În abordarea sa de pe pozițiile istoriografiei, Alexandru Zub sesizează această „obsesie a adevărului", insuflată de Maiorescu tuturor junimiștilor: „Respectul pentru adevăr definește activitatea *Junimii* în toate direcțiile. În numele adevărului se condamnă falsa erudiție, megalomania, exagerările lingvistice, *formele fără fond* etc. Deviza ei era: *adevărul înainte de toate*, declară memorialistul, iar Eminescu recunoaște drept principiu fundamental al operei maioresciene *naționalitatea în marginile adevărului*, subscriind el însuși la acest principiu, fiindcă *ceea ce-i neadevărat nu devine adevărat prin împrejurarea că-i național*"[10]. După ce constata că poporul român are „ceea ce trebuie unui popor pentru a se dezvolta: impulsul spre viață", A.D. Xenopol vorbea despre „valoarea adevărată a lucrurilor": „Așadar dacă la noi se admiră cutare sau cutare producțiune nedemnă,

aceasta se face nu pentru că voim a ne arăta că avem și noi arte, științe, deși aceasta se poate întâmpla, dar fiindcă *starea spiritului nostru este încă astfel că nu poate pătrunde în valoarea adevărată a lucrurilor*”[11]. George Panu, în una dintre evocările sale, pomenește, la fel, despre unul din îndemnurile primite de la Maiorescu, îndemn din care *adevărul* se desprinde ca dovadă întemeietoare, ca lucru „bazat pe documente și acte sigure”[12]. Acestor locuri din Xenopol și Panu li se adaugă multe altele, dovadă certă a faptului că, într-adevăr, „inocularea cu adevăr” pe care o pornise Maiorescu, aproape agresivă în virulența prin care era înfăptuită, fusese percepută, în consecință, ca láitmotiv de discipolii dispuși a păși pe calea indicată de magistru

Îndeobște, se afirmă că prelecțiunile au constituit fundament, condiție de posibilitate pentru înființarea Societății „Junimea”. Pe lângă acest aspect, ele au mai reprezentat ceva: un fel de „aruncare a mănușii”, „provocare la duel”, început al unei lupte aproape sisifice cu neantul, „confuzia unor tendințe lipsite de prințip”, cu „mișcările nesănătoase”, cu „falsitatea și pretențiile necoapte ale istoricilor, filologilor și jurnaliștilor noștri în marea lor majoritate”. Critica în literatură, lupta împotriva etimologiștilor în limbă și teoria formelor fără fond în ideologia culturii – doar trei din multiplele planuri în care s-a purtat această bătălie.

3. **Prelecțiunea ca substitut al publicisticii**

Oricine încearcă, într-o contextualizare a începuturilor prelecțiunilor, să tragă câteva concluzii asupra climatului publicistic al timpului, își dă seama de penuria descurajatoare a tipăriturilor, dar și de modul aproape dramatic în care intelectualii trebuie să fi resimțit această lipsă. Iată cum arăta tabloul presei literare în intervalul 1859-1866[13]: „Foița de istorie și literatură” (Iași, 1860), „Ateneul român” (Iași, 1860), „Revista română” (București, 1861), „Dacia” (Iași, 1861), „Țăranul român” (București, 1861), „Din Moldova” (Iași, 1862), „Buciumul” (București, 1862), „Foaia Societății pentru Literatură și Cultură Română în Bucovina” (Cernăuți, 1865), „Familia” (Pesta, 1865), „Revista Dunării” (București, 1865), „Albina” (Viena, 1866). Întors din străinătate, Maiorescu găsește așadar un peisaj publicistic monoton, dacă nu dezolant, cu publicații care nu rezistau în timp, „foi” și „foițe” care nu puteau da satisfacție unui tânăr ce dorea, simțea nevoia să se exprime, un peisaj literar nu tocmai propice comunicării și dialogului, popularizării unor teorii, informații etc. Iată de ce, mai mult sau mai puțin metaforic, în fiecare din prelecțiunile acelui an 1863 se poate vedea ceea ce am putea numi „articol oral”, sau „publicistică oratorică”. Tocmai succesul acestei foarte interesante prese verbale a constituit, cred, unul din argumentele fundamentale ale apariției, la 1867, a „Convorbirilor literare”. Este posibilă apoi ipoteza conform căreia interesul pentru prelecțiuni a început să scadă indirect proporțional cu interesul pentru revistă, pentru că, dincolo de mondenitatea și latura oratorică a prelegerilor, era mai confortabil să citești opiniile junimiștilor în paginile „Convorbirilor”, ba chiar, o perioadă, să citești integral textul prelecțiunilor. În plus, o anume politizare avea să fie taxată de auditoriul dezinteresat politic, aspect amintit de George Panu: „*Prelecțiunile populare*, deși se continua de patru ani, nu făcuseră adepți mulți în Iași. Mai întâi aveau aerul de a trata cam peste picior pe un public mai dinainte considerat ca ignorant. După aceea, deși subiectele erau filosofice cele mai multe, estetice și istorice, totuși confe-

renţiarii nu scăpau nici o ocazie de a adresa răutăţi stărei politice de atunci de la Iaşi"[14]. Cu alte cuvinte, caracterul publicistic al conferinţelor se accentuează până acolo încât prelectorii preiau, poate involuntar, subiectivităţile şi nuanţele polemice ale propriilor articole de revistă.

4. **Prelecţiunea ca „literatură vorbită"**

Pe un raţionament precum anteriorul, prelecţiunile pot fi înţelese din perspectiva unei „literaturi vorbite". Sintagma îi aparţine lui George Panu şi dă socoteală, în fapt, despre aceeaşi nevoie de a depăşi carenţele tipăriturilor: „*Prelegerile populare* în fiecare an ţineau loc de un fel de **literatură vorbită**"[15]. Înainte de a redacta celebrele sale articole despre *Direcţia veche* versus *Direcţia noua*, Maiorescu are intuiţia propriei solitudini într-o geografie literară din care lipseau întâmplările literare cu adevărat importante. Desigur, sintagma „literatură vorbită" are un înţeles mai larg, referindu-se şi la aspectele istorice, sociale etc., fiind traductibilă în mai potrivita formulă „tipăritură vorbită". Cu atât mai mult cu cât, un an mai târziu, în 1864, lui Maiorescu i se alătură Vasile Pogor şi P.P. Carp, ulterior numărul prelectorilor crescând, la fel ca şi diversitatea temelor alese[16]. O oralitate de tip socratic, cu valenţe paideice, într-o constantă încercare de a „moşi adevărul" şi de a înscrie mersul lucrurilor pe calea cea bună.

5. **Prelecţiunea ca posibilitate a întâlnirii Celuilalt**

Deşi cronologic, dar şi ca fundament întemeietor, prelecţiunile sunt anterioare Societăţii „Junimea" (fundată de Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, P.P.Carp, Vasile Pogor şi Theodor Rosetti, în 1864, la o dată oarecum nesigură chiar şi pentru fondatori), de la un moment dat prelecţiunile pot fi înţelese ca o extensie a înseşi Societăţii „Junimea", pe linia unei organizate „aduceri afară" a discuţiilor constructive ce aveau loc fie în casa lui Pogor, fie în cea a lui Negruzzi, fie în cea a lui Maiorescu. Junimiştii resimt nevoia unei depăşiri a inevitabilei intimităţi create la „şedinţe", în sensul întâlnirii publice a „Celuilalt". Întrevezi, lecturând memoriile lui Panu, ale lui Negruzzi, ba chiar fragmente din însemnările zilnice ale lui Maiorescu, o formidabilă „foame şi sete" de Celălalt, fie el înţeles într-o tentă creştină, ca semen/ aproape al tău, aşadar, fie, într-o manieră hegeliană de a privi problema, ca subiect/ conştiinţă de a cărui întâlnire ai nevoie pentru a te defini, pentru a te confirma. Una erau reacţiile relaxate ale junimiştilor, ludice şi neprotocolare, altceva însemna să simţi feed-back-ul favorabil, freamătul aprobator al unei săli înţesate care nu te urmărea „trântită pe canapea", precum Pogor, sau Negruzzi, ci ca şi cum de ceea ce spui tu ar fi depins întreg universul. Tocmai de la acest „Celălalt", fie el alcătuit şi din cucoane dornice de senzaţii noi, veneau imboldurile pentru a continua munca aceasta ingrată de educare şi autoeducare. Nevoia de public e perceptibilă aşadar mai mult pe filiera unor necesităţi de natură intelectuală decât pe cea a orgoliilor personale, sau a goanei după celebritate.

Dacă în şedinţele de la Pogor **întâlnirile** cu Celălalt se derulau într-o manieră informală, uneori alunecând în zonele „uliţei mici", în cadrul prelecţiunilor se exersează **întâlnirile** tehnicizate, nu atât de plăcute (tracul unor prelectori) dar, fără îndoială, cu urme mai adânci în ambele tabere: tabăra celui întâlnit şi tabăra celui care întâlneşte.

Comunicarea cu Celălalt, deşi aparent unilaterală,

mai însemna ceva: privirea faţă-către-faţă, în profundul sens existenţial pe care îl dă Levinas acestei expresii, între tot ceea ce avea mai de preţ Iaşul acelor ani, un pretext pentru intelectualii vremii (mai mult sau mai puţin autentici) de a lua cunoştinţă unii de ceilalţi. Numai faptul de a te afla în sală, în rândurile auditoriului, reprezenta o confirmare a unei anumite poziţii, apartenenţa la un nivel spiritual diferit de cel cu care erai obişnuit în viaţa de fiecare zi. Întâlnirea cu Celălalt avea drept rezultat configurarea unui dublu orizont: orizontul prelectorului, proiectându-se pe sine în auditoriu, văzându-se, deci, pe sine cu ochii comunităţii din care se ridicase; orizontul auditoriului care, la rândul său, se proiecta pe sine în prelector, ca într-un model, ca într-un reper. De cel puţin unul din aceste orizonturi era conştient cel ce se încumeta să rostească celebrele cuvinte „Onorat auditoriu", căci iată ce notează Maiorescu într-o însemnare de la 1866, făcută în urma unei adunări literare a Junimii: „Eu am citit programul societăţii noastre; totul primit, şi am stabilit şi prelegerile populare. Dintr-asta **va să iasă mult,** dacă ceilalţi au râvnă – **pentru cauză**; dacă nu, în orice caz **mult pentru mine**"[17] (sb.m. – C.C.). E limpede, aşadar, raţionamentul, calculul pragmatic făcut pe marginea întâlnirilor cu Celălalt. La rândul său, Celălalt avea propriile sale calcule. Iată, spre exemplu, cum vedea George Panu, copil fiind, primele prelecţiuni: „Ca băiat curios şi studios, în fiecare duminică la orele 2 eram în sala Băncei, într-un colţişor. Mi-aduc aminte de domnul Maiorescu: acelaşi de astăzi, se înţelege tânăr, aceeaşi dicţiune elegantă şi rece; aceleaşi maniere corecte, aceeaşi sobrietate [...] aceste lucruri mi-au deşteptat un **mare interes** (sb.m. - C.C.), iar publicul, ca şi mine, a început a umplea sala"[18].

Despre beneficiile colaterale ale prelecţiunilor pomeneşte şi Zigu Ornea: „Prelecţiunile Junimii au fost cu adevărat o instituţie. Şi încă una respectată şi temută. Chiar de adversari. A audia cu regularitate prelegerile Junimii era un semn de distincţie. Ce să mai spunem de cei ce se produceau la tribuna acestor prelecţiuni? Le aducea un invidiat spor de prestigiu, o aură de necontestată glorie cum nu mai cunoscuse viaţa Iaşilor din perioada de renaştere a anilor patruzeci"[19]

6. Prelecţiunea ca ritual

Deşi, cel mai adesea, discuţiile despre ritualul prelecţiunilor intră în categoria anecdoticii literare, ele sunt importante pentru sublinierea insistenţei cu care s-a încercat personalizarea acestui tip de conferinţă. Şi, în bună măsură, conferirea acestui caracter de inconfundabilitate a reuşit. Fie şi pentru că, aşa cum observă Panu, toată lumea înţelesese că „nu se glumeşte cu asemenea lucruri".

Dar să amintim, cu titlu de inventar, câteva din rigorile[20] cărora trebuia să se supună prelectorul, aşa cum sunt ele expuse de memorialişti ai veacului XIX:

Rigori de formă

– ţinuta vestimentară a prelectorului era „de mare gală", semn de respect atât pentru audienţă, pentru sine, cât şi pentru motivul întâlnirii, prelecţiunea în sine, dar şi semn al subţirimii, rafinamentului, al atmosferei de calitate; se purta fracul, împotriva opţiunii unora pentru redingotă;

– sosirea prelectorului cu doar câteva minute înainte de începerea conferinţei; intrarea sa în universi-

tate se făcea pe furiş, aproape într un mod „infracţio nal", cu atenţia maximă de a nu fi văzut La fel, el nu trebuia văzut nici pe stradă, motiv pentru care venea cu trăsura, care, la rândul ei, musai trebuia acoperită. Cerinţa aceasta[21] poate foarte bine sugera pretenţia de intangibilitate a celui ce intră în rolul de prelector, separaţia sa faţă de „restul muritorilor", prestigiul sa crosanct, de mare oficiator,

prelecţiunea începea la „două fix" şi se încheia „just la trei ore fără cinci minute", punctualitate de tip nemţesc, contrapusă simbolic autohtonului „lasă mă să te las", menită a introduce valenţele simbolice ale unui „gentlemen's agreement", cine nu se încadra în acest timp, notează Panu, „era descalificat",

înainte de a intra în sala principală, oratorul aş tepta într o cămăruţă în care, în afară de unul sau doi prieteni, nu mai avea nimeni voie să intre Se cultiva astfel solitudinea ca teren prielnic actului creaţiei. Aş teptarea în singurătate avea conotaţiile nerostite ale unei purificări esenţiale pentru îndeplinirea onestă a misiunii. „Clauza" intrării a maximum doi oameni avea ca scop observarea „stării sufleteşti a oratoru lui" şi, dacă era cazul, încurajarea acestuia, ca şi cum, observă ironic Panu, ar fi fost vorba despre un con damnat la moarte care primea vizita preotului Nici după terminarea prelecţiunii nu erau indicate con



„Junimea" (tablou în ulei) Autor Constantin Agafiţei.
Lucrare aflată în patrimoniul Muzeului Naţional al Literaturii Române Iaşi.

vorbirile conferențiarului cu publicul, în așa fel încât aura de mister, de „semizeu" (Panu), să nu fie știrbite;

– „oratorul își făcea subit intrarea"; elementul de surpriză, important ca efect asupra unui public ce trebuia „preparat" pentru subtilele și uneori dificil de urmărit demonstrații ce urmau;

– formula standard de începere era „Onorat auditor"; dincolo de caracterul formal, o inteligentă flatare a publicului și o plasare a dialogului pe pozițiile lui „de la egal la egal";

– discursul liber, fără note la îndemână, dorea să insufle publicului sentimentul că cel ce vorbește este absolut sigur pe sine, siguranță de sine care garantează validitatea conținutului informațional[22];

– nu doar note nu avea prelectorul la îndemână, ci nici apă. Explicația acestui fapt, așa cum o furnizează Panu, este foarte importantă pentru a înțelege cu justețe cum era privit conferențiarul de ceilalți: „Această tradiție pleca din aceeași idee că conferențiarul este un om aproape supranatural, el vorbește fără efort, el nu obosește, glasul lui nu slăbește, gâtlejul nu i se usucă ca la ceilalți muritori"[23]. Iată deci teoretizat la Iași, cu ani buni înaintea lui Nietzsche, supraomul...

Rigori de conținut

– utilizarea, în cadrul prelecțiunii a două comparații[24], una la început, alta la final; probabil nu doar „încălzirea sălii" se urmărea prin acest procedeu, ci impresia de „obiect" finit, de lucru rotund, armonios. Comparația, ca mijloc literar, indică preocuparea pentru spusa frumoasă, dar, în același timp, indică permanenta rigoare a raportării la altceva; când compari părăsești, de fapt, tentația unilateralității, ai privirea ațintită, deopotrivă, înăuntru și înafară. Obligativitatea utilizării acestui mijloc indică importanța care se dădea și literaturizării oricărei discuții, indiferent de temă, ca un fel de reverență față de o știință considerată superioară;

– tratarea temei într-un mod cât mai serios; rigoare nerostită, dar subînțeleasă; prelectorii se documentau îndelung, își comandau cărți din străinătate, aveau discuții în contradictoriu, percepând tranșarea subiectului ca pe un „exercițiu intelectual"[25] etc.

Nimeni nu poate contesta caracterul teatral al multor dintre aceste practici ritualice, prelectorul simțindu-se asemenea unui actor care evoluează pe scenă, în fața unui public, un fel de „one man's show" dramatic menit a confisca atenția celor din sală. Este în asta un histrionism bun, o armă de seducție colaterală armei informației propriu-zise. Ceea ce azi ar putea fi definit ca o strategie comercială, de ambalare tentantă a produsului comercializat, era perceput ca fiind „sarea și piperul" ce dădeau gust tematicii aride cu care se lucra.

Unii comentatori au remarcat că un astfel de ritual oferea condițiile de posibilitate pentru o anume stare de solidaritate, solidaritatea celor ce seamănă. Indiferent de opțiunea politică, prelectorii aveau, desigur, sentimentul aflării de aceeași parte a baricadei, în lupta declarată pentru civilizare și proliferare a adevărului. În amplul său studiu asupra Junimii, Zigu Ornea insistă pe această „atmosferă liant": „Nu e exagerat să se spună că prelecțiunile nu au îndeplinit numai oficiul de a afirma în exterior Junimea și junimismul. În egală măsură au contribuit la conturarea și impunerea unor opinii comune printre ju-

nimişti. Iar ceremonialul impus de Maiorescu acestor prelecţiuni, febra pregătirii şi rigorile desfăşurării lor au creat o atmosferă liant care a solidarizat rândurile junimiştilor"[26].

Condiţii ale succesului

Cum a fost posibil succesul prelecţiunilor, ce anume a cucerit în tot acest început de drum, atât de important pentru drumul culturii româneşti în ansamblul ei? Ce anume a făcut ca aceste conferinţe iniţiate de Maiorescu să-şi găsească, cel puţin în fazele de început, un public atât de entuziast?

Câteva soluţii de răspuns pot fi identificate:

– o primă sugestie ar fi chiar monocromia peisajului evenimenţial al timpului; întâmplările culturale publice, extrem de rare, şi, în mare parte, aflate în zodia mediocrităţii, au amplificat efectul conferinţelor şi au furnizat un public numeros. Criteriul acesta cantitativist, chiar dacă pare facil, este important căci indică în prelecţiunea ca atare o primă cristalizare a ceea ce se numeşte „eveniment cultural" autentic;

– un alt posibil răspuns pentru succesul conferinţelor publice face referire la o anumită stare de aşteptare, traductibilă în ideea unui teren pregătit pentru aşa ceva; efervescenţa spiritului românesc, aşa cum se iscase ea în contextul paşoptist, rămăsese oarecum suspendată. Supravieţuiese doar bănuiala că ceva mult mai important şi mult mai adevărat (în sensul *adevărului* teoretizat de Maiorescu) era cu putinţă, că zăcea într-un fel de potenţialitate latentă, aşteptând aşezare în act. Titu Maiorescu, Junimea în general, nu fac deci altceva decât să declanşeze un mecanism ale cărui resorturi intime fuseseră deja instalate;

– dorinţa sinceră de **a şti**, de **a afla**, de **a cunoaşte** este demnă, la rândul ei, de luat în calcul, o dorinţă asumabilă sub semnele unei curiozităţi constructive. Definirea, fie şi precară, a unui ontos socio-politic, prin clamarea şi stabilirea unor date contextuale pentru „a fi"-ul unui popor, genera, firesc, pe cale de consecinţă, apetenţa pentru un verb de factură gnoseologică – „a şti". Ne aflăm într-o epocă în care poporul român căpăta conştiinţă de sine, or pentru această întâlnire cu sine era nevoie de legătura cu un „alter"; Maiorescu şi ceilalţi prelectori, toţi cu studii sau burse în străinătate, puteau procura intelectualului de rând imaginea acestui „alter", livrând datele de esenţă ale unor culturi străine, care să funcţioneze ca reper pentru definirea propriei culturi. Că unii conferenţiari erau filo-germani, că alţii erau filo-francezi, conta mai puţin. Ceea ce conta era că aceşti oameni asigurau un fel de traducere a spiritului presupus mai înalt al altor popoare, într-o tălmăcire pe cont propriu, bine-aşteptată şi bine-venită. E deci de presupus că mare parte din publicul prezent în sala Băncii şi, apoi, la Universitate, pleca de la aceste conferinţe nu cu sentimentul de a fi întâlnit pe „d-l Maiorescu, d-l Carp ş.a.", ci de a se fi întâlnit cu un mod inedit de a privi lucrurile;

– tenta, bineînţeles, impresia de spectacol, de producere aproape la un nivel artistic. Cum am mai precizat deja, conferenţiarii aveau şi abilităţi actoriceşti, convinşi fiind că sunt percepuţi asemenea unor actori care îşi pun în scenă un rol. Şi, probabil, pentru mulţi din sală, a merge la teatru, la spectacolele „domnului Alecsandri", bunăoară, echivala cu a merge la spectacolele conferenţiate ale altor domni despre care începuse a vorbi lumea; bineînţeles, nu putem exclude o doză, mai mult sau mai puţin mare, de snobism, un fel de mondenitate obligatorie în care nu conta *să vezi*, ci *să fii văzut*.

Cultură versus politică

O bună bucată de timp, conştiinţa apartenenţei la un fond comun de principii şi idei a făcut posibilă coeziunea unui grup al prelectorilor şi al junimiştilor, în general. A fost poate unul din puţinele momente ale istoriei culturii româneşti, când **cultura** a depeşit **politicul**, nu subordonându-l, ci, pur şi simplu, ignorându-l. Ulterior, când maeştrii au făcut decisiv pasul spre politică, slăbind, într-un fel, chingile rigurozităţii culturale, şi influenţând, prin puterea exemplului, atitudini asemănătoare, raporturile s-au inversat, discursul politic şi cel cultural s-au intersectat nefericit, iar prelecţiunile, la fel ca şedinţele junimiste, s-au văzut fisurate de acest „om nou", omul de cultură angajat politic. Când fisurile s-au lărgit şi mai mult, conferinţele şi întâlnirile junimiste s-au transformat în amintiri ale unor oameni care nu mai puteau trăi decât în trecut.

În 1881, aşadar după optsprezece ani, conferinţele publice îşi încetau existenţa. Tentaţia Bucureştiului văduvea Iaşul de oameni, reviste, idei. Un nou început plutea, asemenea unui duh peste ape, asupra culturii româneşti. Un început care nu avea să atingă nici pe departe inegalabilele întâmplări culturale ce prinseră a se ţese într-o amiază de iarnă a anului 1863.

---

[1] Iată şi punctul de vedere al unui comentator avizat, Zigu Ornea: „Să spunem totuşi că aceste prelecţiuni, recomandate a fi populare, erau cu totul departe de o ţinută modică. Conferenţiarii erau, cei mai mulţi, distinşi intelectuali, cu solide cunoştinţe în materie, unii obişnuiţi, prin profesiune, cu oratoriu aulei universitare sau a sălii de tribunal. Subiectele nu erau nici ele oarecare, ci astfel structurate încât îngăduiau conferenţiarilor racordarea la ultimele stadii ale dezvoltării ştiinţelor umane. Apoi publicul nu era nici el deloc popular. Prelegerile Junimii au fost mereu frecventate de lumea bună, intelectuală, din capitala Moldovei" (Zigu Ornea, *Junimea şi junimismul*, Editura Minerva, Bucureşti, 1998, vol. I, p. 24-25).

[2] Numai simpla trecere în revistă a celor zece prelecţiuni care urmează este edificatoare pentru dimensiunea ezoterică a prelecţiunilor. Aşadar: „Familia în stat şi societate, educaţiunea în familie", „Educaţiunea fundată pe principii ştiinţifice; estetica şi psihologia ca părţi ale filosofiei", „Principii estetice. Frumosul, sublimul şi plăcutul. Aplicări la muzică (opera clasică şi opera italiană) şi la literatură (clasică şi romantică)"; „Importanţa esteticii pentru educaţiune. Principii psihologice. Idealismul şi materialismul în psihologie"; „Temperamentele"; „Viaţa de zi şi viaţa de noapte a sufletului, vis, viziuni, stahii"; „Memoria şi fantezia"; „Voinţa şi caracterul", „Voinţa şi inteligenţa, talentul şi geniul"; „Recapitulare. Mijlocul justifică scopul".

[3] George Panu, *Amintiri de la „Junimea" din Iaşi*, vol I, Editura Minerva, Bucureşti, 1971, p. 8.

[4] Zigu Ornea, *op. cit.*, vol. I, p. 22;

[5] Titu Maiorescu, *Din „Critice"*, studiu introductiv de Liviu Rusu, Editura Tineretului, Bucureşti, 1967, p. 36.

[6] Ion Petrovici, *Figuri dispărute*, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Carol II", Bucureşti, 1937, p. 19.

[7] În *Din „Critice"*, ed. cit., p. 115.

[8] *Ibidem*, p. 122

[9] *Ibidem*, p. 123

[10] Al. Zub, *Junimea, implicaţii istoriografice*, Editura Junimea, Iaşi, 1976, p. 226

[11] Scrisoare a lui A.D. Xenopol către Iacob Negruzzi, de la 1869, în *Junimea. Amintiri, studii, scrisori, documente*, Editura Albatros, Bucureşti, 1971, vol. II, p. 14-15.

[12] George Panu, *Amintiri...*, vol. II, p. 10.

[13] Conform I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești 1790-2000*, Editura Institutului Cultural Român, Bucureşti, 2004.

[14] George Panu, *op. cit.*, vol. I, p. 15.

[15] *Ibidem*, p. 324.

[16] În anii '70 ai secolului XIX, rafinarea continuă a prelecţiunilor a dus chiar la ideea unei teme comune a ciclului anual de prelegeri, astfel încât, dincolo de o „privire teoretică", susţinută iniţial de Maiorescu, ulterior şi de alţii, subiectul să fie „mărunţit" în subteme. Maniera aceasta de abordare indică o foarte benefică înclinaţie spre rigorile analizei complete, despărţindu-se deci de păcatele generalităţii şi ale aproximativului în tratarea diverselor chestiuni. Iată, spre exemplu, situaţia anului 1875, în care junimiştii optaseră pentru o temă generală cu rezonanţe preponderent istorice „Influenţe consecutive asupra poporului român", divizată în nu mai puţin de opt subteme, susţinute de tot atâţia prelectori. (În G. Panu, *op. cit.*, p. 157).

[17] *Junimea*, *op. cit.*, vol. II, p. 264.

[18] George Panu, *op. cit.*, vol. I, p. 7-8.

[19] Z. Ornea, *op. cit.*, p. 25-26.

[20] George Panu vorbeşte chiar despre un „ceremonial": „Ceremonialul pe care l-a introdus domnul Maiorescu în asemenea conferinţi şi care a rămas şi după ce conferinţele au fost strămutate în sala universităţei" (*Ibidem*). Mai pomeneşte şi de „dogmă", atunci când subliniază intrarea ceremonialului în uz: „Acest procedeu al domnului Maiorescu a devenit, cum am spus, mai târziu, nu numai un uz, dar chiar o dogmă, - dogmă care a dat loc la mari discuţii iubitorilor de inovaţiuni, dar dogma a rezistat la toate atacurile". În alt loc, Panu utilizează sintagma „lucruri sacramentale".

[21] O cerinţă ironizată de „unii zeflemişti", care „susţineau că apariţiunea bruscă a oratorului în sală, ca un *Deux ex machina*, era cam burlească, în tot cazul, prea teatrală" (G. Panu, p. 9). Se mai considera că „furişarea oratorului prin culuare obscure şi nu tocmai igienice, avea ceva ridicol în ea" (*Ibidem*).

[22] „... el n-avea note, prin urmare, senin, stăpân pe dânsul şi pe subiect, plutind în regiuni ştiinţifice înalte, el trebuia să lase să curgă cuvintele din gură fără nici un efort, şi o dată cu vorbele valuri de ştiinţă, de învăţătură şi de mărime! Un orator care vorbeşte după note poate să fie un avocat, un parlamentar, un profesor; conferenţiarul însă e mai presus de avocat, de parlamentar, de profesor, el trebuie să se inspire de subiectul lui, iar izvorul să curgă, să curgă" (*Ibidem*, p. 145). În relatarea aceluiaşi memorialist, din această cerinţă a ştiutului „pe de rost" derivau riscuri dintre cele mai neplăcute: uitarea textului, confuzia, încurcarea diferitelor fraze. Exemplul de amnezie totală îl oferă Theodor Rosetti, silit a se retrage după un singur cuvânt: „Imposibil".

[23] *Ibidem*, p. 146.

[24] „În orice prelegere oratorul trebuia să întrebuinţeze două comparaţii mari şi frumoase. Oratorul trebuia să o lanseze pe cea dintâi cum intra în subiect, pentru a încălzi sala [...] prelegerea trebuia să sfârşească printr-o comparaţie pusă în termeni aleşi, fără de care nu era alegere" (*Ibidem*, p. 143).

[25] Observaţia o face Pavel Florea, în ale sale *Lecturi din Convorbiri literare. 1867-1885*, Editura Universitas XXI, Iaşi, 2007, p. 59.

[26] Zigu Ornea, *op. cit.*, vol. I, p. 24.

Ion MITICAN

Participăm la un banchet junimist*

Într-o seară, din toamna anului 1872 (21 octombrie), în fosta Locuință a bardului Beldiman se petrecea Aniversarea cu tradiționalul banchet anual al Societății literare *Junimea*. Le organizase Titu Maiorescu, în persoană. Participau vreo 22 de junimiști, partea veselă susținând-o criticul, secondat de Vasile Pogor și Iacob Negruzzi. Poftirea trimisă prin poștă avea titlul insinuant: *„Invitație la Botez”* și un conținut nu prea academic. Venind falimentul hotelului (prin 1873), saloanele de la etaj primeau cu chirie faimosul *Jockey-Club*, iar la parter se deschidea un luxos restaurant. Aici, în anul 1876, junimiștii găzduiau celebra Aniversare din 24 octombrie *„una din cele mai vesele”*, după spusele cronicarului Iacob Negruzzi (*Amintiri de la Junimea*). *„Căzută dela putere, huiduită, dată judecății etc...”*, Junimea voia să se mângâie de nenorocirile sale. Hașdeu o păcălise cu acrostihul *La noi (e putred mărul)*, publicat în revista „Convorbiri literare”, poetul bucovinean D. Petrino îi arunca insulte prin gazete, iar guvernul conservator al lui Lascăr Catargiu demisionase (în aprilie 1876), locul luându-l unul liberal. Drept consecință, junimiștii participanți fuseseră măturați din posturile publice, unor foști miniștri chiar pregătindu-li-se dosare de judecată (Petru Mavrogheni, Titu Maiorescu, N. Cretzulescu, P.P. Carp, Theodor Rosetti). Părăsiseră, de asemeni, funcțiile: Samson Bodnărescu, Vasile Burlă, Neculai postul de revizor școlar și lăsat fără mijloace de trai. Sub influența acestui eveniment se ticluise și invitația la sărbătorire:

„Deși paraponisiți/ Și din guvern izgoniți,
Junimiștii numeroși/ Se adună toți voioși,
Pentru a 13-a oară/ La a lor aniversară.
Vin amice așa dar,/ Să ne treacă acest pahar,
Iară pofta ți-o trimit:/ Tot eu, cel obișnuit...”
(Iacob Negruzzi)

Decepționat de pierderea rangului de ministru al Instrucțiunii și în jenă financiară, cum nota, la 18/30 octombrie (*„nici un venit de la advocatură”*), Titu Maiorescu a rămas acasă, manifestându-și prezența la festin doar printr-o telegramă, semnată laolaltă cu alți încă patru *„ostracizați”*: *„București, 24 oct,76. Cinci pahare în sănătatea Junimei spre întinderea și îmbunătățirea rasei paraponisiților: Teodor (*Rosetti*), Nicolae (*Burghele*), Teodor (*Nica*), Ioan (*Strat*), Titus (*Maiorescu*)”*. Mai puțin loviți de scârbă, benchetuitorii luați cu vinul de viață lungă, cotnăresc și cu snoave piperate, i-au ticluit, pe dată, un răspuns:

„Junimea paraponisită/ Și țeapăn chefăluită,
La a ei aniversară/ Pentru a treisprezecea oară,
Trimite urări frățești/ Surorii din București.
Rosetti, Culianu, Gane/ Trei Negruțești, Verusi,
Naum, Vîrgolici, Carp,/ Eminescu, Burlă, Melic
Roiu, Ianov/ Caracuda, of! of! Of!”

Veselia era nebună, în zadar scutura cu râvnă talanga Vasile Pogor, ca să cuvânteze oratorii. Unii citeau scrisorele satirice, alţii spuneau snoave şi mai toţi ciocneau paharele cu vin vechi roznovănesc, anume adus din hrubele Cotnarilor. Chiar şi poetul Mihai Eminescu, de felul lui retras şi *„tăcut”*, ciocnea şi se îmbrăţişa cu un *„junimist nou”*, necunoscut, căruia îi spunea: *„Poate să te cheme Brandraburgă, poţi chiar să n-ai nici un nume, tot prieten îmi eşti – să bem!”* Intrând în competiţie cu Iacob Negruzzi, care şfichiuise pe toţi foştii mahări – miniştri şi directori junimişti, trimişi la *„plimbare”* cu tam-tam de noii dregători guvernamentali, poetul a rostit şi el o satiră:

„Era odată – abia-i un an/ Când Tit era puternic,
Şi VAU, VAU, VAU cel şarlatan/ Era smerit, cucernic
Dar ah! acum sărmanul Tit/ La Văcăreşti el e menit
O! jerum, jerum, jerum,/ O! Quae mutatio rerum!
Şi atunci când mare Tit era/ Slăvită caracudă
La Trei Sfetite conăcea,/ Lipsită de orice trudă
Sărmana caracudă acum,/ Cu traista caliceşte-n drum
O! Jerum, jerum, jerum/ O! Quae mutatio rerum!”

(VAU era porecla istoricului V.A. Ureche, director în minister şi potrivnicul junimiştilor). Nelipsit de la



Salonul Junimii – Muzeul „Vasile Pogor” Iaşi (Casa Pogor)

bairam, Ion Creangă a citit, în hazul general, *Povestea lui Ionică cel prost poreclit Irimiea (*care se prefăcuse că nu știe să facă dragoste și a prostit pe un consătean să-și pună nevasta, să-i arate*)*. Cum nota pe ultima pagină, parascovenia, fără perdea, era *„scrisă de Ion Vântură-Țară, în Iași, la 22 octombrie 1876, și dedicată cărăcudei din Junimea îmbătrânită în zile rele, la prilejul aniversării a treisprezecea, numărul dracului”*. Locanta o ținea francezul Henry Launay, mare maestru al banchetelor *„a la Lucullus”,* ajutat de soția sa, neîntrecută în arta culinară. Prezenți, adesea, la marile mese servite distinșilor oaspeți ai Iașilor, în 1889 cei doi soți participau și la Expoziția Universală din Paris, culegând laude pentru bucatele românești cu care s-ar fi înfruptat chiar președintele Franței.

Micul palat sturzesc, cum era numit, se închiriase societății *Jockei-Club* (1875), la Iași existând curse de cai, periodice, încă din 1851, cu mult înaintea Bucureștiului (1875). De Sărbători și în zilele Carnavalului, saloanele fostului hotel găzduiau mari petreceri și tradiționalele baluri ale Reuniunii Femeilor Române. Invitată la cel din 14 ianuarie 1884, participa și Veronica Micle, văduvă după moartea soțului, profesorul Ștefan Micle (1879). Retrasă pe un scaun, fosta animatoare a societății pentru educarea fetelor sărace privea nostalgică perechile zburând pe aripile valsului. Era necăjită că nu putea să-și ajute fiica, pe Valeria, talentată muziciană. Terminase studiile la Pensionatul Normal ieșean și nu avea bani să le continue la București sau în altă parte. Luând cunoștință de ofurile ei, Elena Mârzescu, președinta societății, și Ecaterina Lepădatu, vicepreședinta, îi promiteau să intervină la Minister pentru un ajutor material. Publicând cronica balului, gazeta *„Curierul Foaia...*” din 18/30 ianuarie 1884 susținea propunerea referistelor.

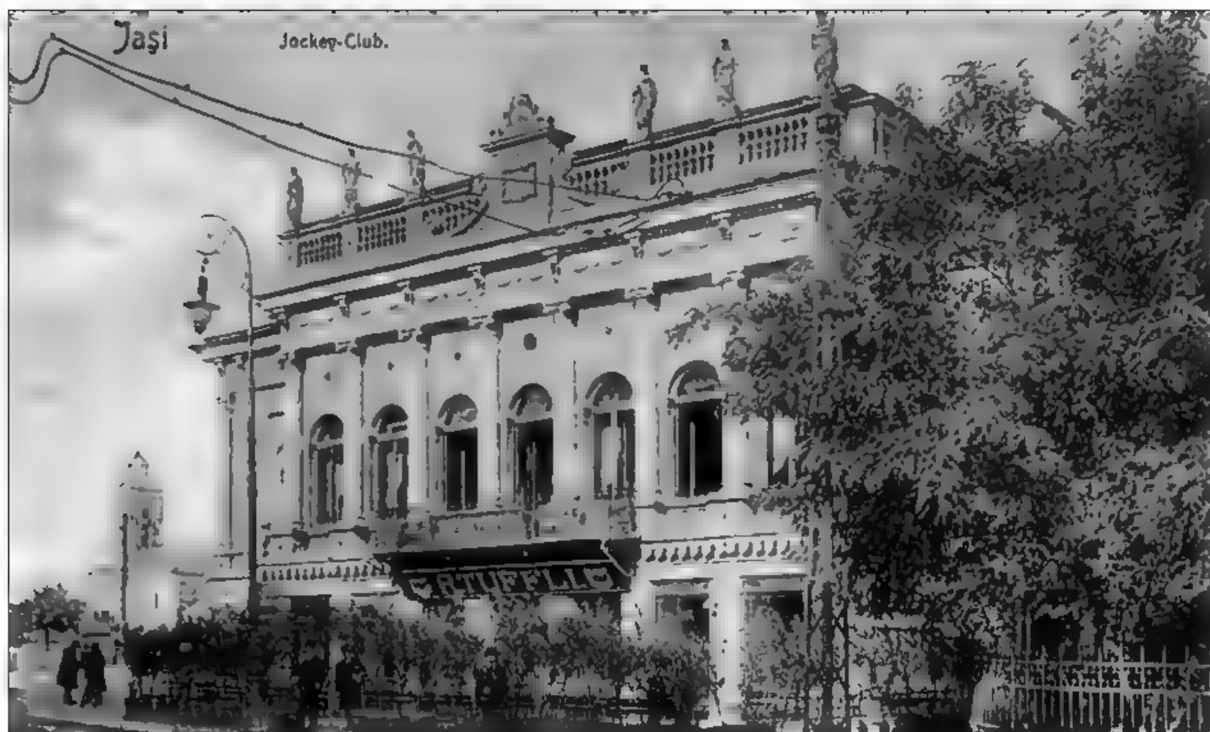
Ne întâlnim cu jocheiștii

Jockey (Jochei) - Clubul sau *Societatea de Încurajare pentru îmbunătățirea Rasei de Cai*, inițiată pe la 1862, cu statute și sprijinul domnitorului Alexandru I. Cuza și oficial recunoscută de stat în 1875, era o instituție însemnată. În jurul ei gravitau membrii marilor familii boierești cât și proprietarii de cai, participanți la cursele organizate pe Hipodromul Iașilor, încă din vremea domnitorului Mihail Sturdza. Prin Anaforaua nr. 51 din 1841, acesta încuviințase înființarea de *„hipodromii*” la Iași, Galați și Folticeni. Pe la 1847 prințul Suțu publicase și o cărțulie despre *„hipodromii”,* organizând concursuri până prin 1857, când în puține locuri din Europa se țineau, în odăile de la etaj ale clubului, cu marea sală de scrimă și saloane pentru jocuri de cărți și lungi taifasuri bătrânești – unde se ajungea prin spatele clădirii, urcând câteva trepte pe sub o boltă de trandafiri agățători –, se ticluiau încrucișări și schimburi de cai și se hotărau marile curse anuale, cunoscute și în Austro-Ungaria, Polonia, Rusia. De acolo soseau concurenți, negustori și spectatori, întâlnirile sărbătorindu-se cu o *„mare petrecere parisiană”* și o bună scuturătură de galbeni, napoleoni, zloți, ruble și florini, la ruleta clubului, nu prea deosebită de cele franțuzești, de vreme ce și localul, prin 1885, purta firma: *Maison Jockey-Club grande restaurant de Paris.* Participarea era numeroasă căci nici premiile nu păreau de lepădat. Potrivit revistei ieșene *„Belșugul”*, pentru alergările din 14 și 21 iunie 1905 se pusese la bătaie premiul *„Copou”* de 1.400 lei,

„*Cristeşti Ţuţora*" de 3 000 lei, „*Jockey Club*" de 5 000 lei şi încă altele asemănătoare.

Pe luciul parchetului sălii de arme, înconjurată cu lungi canapele roşii, – „*mâncate de molii*" – şi împodobită „*cu panoplii, alternând cu oglinzi în rame aurite şi picturi sportive*" (*La Medeleni*), lângă portrete, plastroane şi spadele unor jocheişti renumiţi, zvâcneau floretele ofiţerilor şi potrivnicilor civili. Împungeau văzduhul, între flambări şi flancări, precedate de strigăte precipitate „*Touché!!! En garde!!*" urmate de lovituri metalice seci. Aici îşi făcea antrenamentele şi Olguţa, eroina *Medelenilor* lui Ionel Teodoreanu, avându-l ca profesor pe colonelul *Barbă Roşie,* de la care învăţase şi arta echitaţiei. Sfidând tradiţia sălii duelgiilor curajoşi, – rezervată bărbaţilor şi singura scutită de fumul trabucelor, ţigărilor ori al havanelor – adversara colonelului, îmbrăcată în „*pantaloni de scrimă bărbăteşti, pieptar şi mască bombată*", mânuia cu dexteritate floreta, atacând în stilul italian ori francez, încât părea un cavaler războinic venit din lumea medievală, de unde şi porecla *d'Artagnanette*, cu care o dezmierdau amicii. Alături, într-un salon plin de fum, juca cărţi ori la ruletă părintele ei, Iorgu Deleanu.

La anumite sărbători, marea sală pentru scrimă era ocupată de câteva zeci de luptători în zale şi armuri aurite, învingând turniruri şi scene de asalt, tabere cu lupte cavalereşti, emoţionând privitorii scufundaţi în adâncimea fotoliilor purtătoare de semne heraldice. Unul, respectat cu sfinţenie, aparţinea cuconului Costăchel Boian – eroul romanului *Iubim* de Octav



Sediul Jockey-Club,
amplasament pe care se află astăzi Casa de Cultură a Studenţilor Iaşi.

Dessila –, înverșunat spadasin în tinerețe, ce constata la bătrânețe, înainte de ultimul război, că *„Tinerilor de astăzi nu le mai place scrima, ruginind spadele și floretele așteptându-i"*.

Pentru reconfortare și discuții, luptătorii aveau la parter o locantă elegantă, unde se auzeau toate graiurile europene și se discutau cele mai felurite subiecte. Acolo, pășeau, la început, doar musafirii cu blazon, papion și guler alb, purtători de mare ținută. Pentru ceilalți era grădina de afară, unde cântau fanfarele sau orchestrele dirijate de talentatul muzician George Scheletti.

Locul „*vederilor*" și al primelor întâlniri

Vara, în anumite duminici, pe la 1900 asociațiile feministe și Primăria organizau chiar zile *„de vedere"* ale tinerilor, poftindu-i la „o *bătaie cu flori*" sau la *„răpirea fecioarelor"*. Încolonate, sute de fete curajoase, din oraș și chiar de prin satele megieșe, defilau voioase de la Traian până la grădina Copou, în cântecul fanfarelor, sub privirile fascinate ale cavalerilor îngrijit îmbrăcați și înșirați pe trotuare; cu brațele pline de flori, aceștia puteau să se apropie de *„aleasa căzută cu tronc"*, să se recomande politicos, să-i ofere un buchet cu flori, să o însoțească, mergând alături, să-i propună o întâlnire și, dacă era acceptat, chiar s-o *„răpească"* din coloană. Fetele puteau, de asemeni, să întindă o floare *„prințului"* căzut cu tronc. Ca să fie și haz, unii părinți, mai glumeți sau disperați – nu se mai știe – își urcau odraslele în carele cu boi, pline de covoare și zestre, alții scriau și dota – în număr de trusouri și hectare – pe o pancartă mare, pusă la vedere. Fiind *Sărbătoarea Tinereții*, magazinele de veșminte scoteau la defilare orchestre și cârduri de manechine, mirese, miri și nuntași îmbrăcați în cele mai frumoase costume ale firmei, iar acele de cadouri umpleau mesele cu pachete și pachețele strălucitoare, pregătite și menite pentru: *„prietene, logodnice, mirese, nași, nuntă, cumetrie, supărare, iertare și împăcare"*. Petrecerea se încheia c-o veselă *„bătaie de flori"*, între fete și băieți, după care *„răpitele"*, *„răpitorii"*, părinții cât și *„martori"* – târgoveții veniți la spectacol – asaltau cofetăriile și locantele străzii. Anume pregătite, aveau muzici, ringuri de dans și vagoane de bere ieftină, pentru sărbătorirea celor *„înturlucați"* și alungarea tristeții celor *„nepricopsiți"*, cum socotea câte un tată rămas fără ginerică, zicând nevestii, înainte de a ciocni halbele: *„Lasă, că mai este panaramă și la anul!"*. Seara, toată lumea era încântată, privind fascinată bogatul joc de artificii, candele și rachete din înaltul cerului. Pretutindeni, se auzea doar: *Aaaaaaa!!!!* La asemenea evenimente, florarii își vindeau marfa pentru tot anul; unii dintre părinți scăpau de grija *„pietrelor din casă"*; locantierii făceau mare alișveriș, deși vindeau cu prețuri anume scăzute, iar tinerii petreceau minunat, încântați de cunoștințe. Primarul, foarte bucuros pentru ceasurile de veselie aduse urbei și bogatele încasări, plănuia altă ispravă *și mai și*... Funcționarii săi, sârguincioși, plasați la capetele străzii, vânduseră maldăre de bilete și decoraseră cu *cocarde* toată suflarea prezentă la sindrofie, astfel că Ospelul avea bani pentru pomeni, faceri de bine și înzestrări nebugetare, vreo câteva luni...

Asemenea „bătălie" extinsă între Copou și Piața Unirii descria gazeta „Mișcarea" din 15 mai 1910. Lăpușneanu era pe atunci atracția întregului tineret. Descriind mulțimea ieșită la plimbare, într-o seară

din vara anului 1897, un gazetar tendenţios de la „Opinia" scria: *„Era o oardă, oarda mare, nesfârşită, care venea, venea din jos, venea grămadă, venea des ordonată, venea în haine de sărbătoare... Şi erau pe rechi şi erau copii, erau calici, erau vânzători de gazete, era mulţime de norod... urcând în deal, urcând fără număr... Venea de jos, de pe malurile Bahluiului, ale Calcainei, ale Nicolinei, aducând o atmosferă înăbuşitoare în mirosul de săpon, un aer de mizerie în aparentele haine de sărbătoare. Şi am revăzut Iaşul un moment, cu toată trista lui sărăcie"* (*„Opinia"*, 13 iulie 1897). Era aici tot Iaşul. Iaşul celor câteva mii de oameni cu oarecare stare, dar şi al zecilor de mii de nevoiaşi, din mahalalele sărăcăcioase cu bordeie şi case umede, din vălătuci, igrasioase, lipite cu lut pe jos drept pardoseală şi pline de copii subnutriţi, crescuţi din mila Cerului, pentru care ieşirea de sâmbătă seara, pe strada Lăpuşneanu, reprezenta bucuria vieţii. Şi o serbau, ghilosindu-se cu săpun mirositor (Bob) şi îmbrăcând hainele de Paşti şi de mare sărbătoare.

[*] Fragmente din Ion Mitican, *Strada Lăpuşneanu de altădată. Plimbare nostalgică*, Editura Tehnopress, Iaşi, 2002.



Locul din care, pe vremuri, la Iaşi, porneau Bătăile cu Flori.

Ion ȚĂRANU
(fost președinte al Comitetului Județean de Cultură Iași)

„Nu mai puteai organiza ceva major. Puteai fi acuzat că faci concurență Cântării României"

În anii 70, Ion Țăranu era cel mai important personaj al culturii ieșene. Din poziția de președinte al Comitetului Județean de Cultură Iași avea în vârful stiloului destinul oricărui eveniment cultural. Despre ce însemna la acea vreme termenul „festival", despre imixtiunea politicului în cultură, despre directorii de instituții culturale din deceniile trecute și despre multe altele în dialogul de mai jos... **(C.C.)**

Domnule Țăranu, sunteți unul dintre oamenii care, înainte de 1990, a avut putere decizională maximă în domeniul culturii. V-aș întreba, cumva, în preambulul acestei discuții: care era atmosfera generală în cultura ieșeană a deceniilor șapte, opt, nouă? Mă interesează opinia dvs. pentru că noi, generațiile mai recente, avem păreri deformate uneori de perspective ideologizante.

Da, ați punctat bine în privința viziunii ideologizante. Comitetul de cultură făcea în principiu cultură. Secția de propagandă făcea propagandă de partid, ocupându-se de implementarea documentelor și deciziilor politice.

Vreți să spuneți că cele două foruri nu se intersectau.

Nu se intersectau, deși... Comitetul de cultură avea denumirea completă Comitetul de cultură și educație socialistă. Dar, sincer vorbind, Comitetul nu-și propunea să facă manifestări cu caracter ideologic-propagandistic. Nu intra în atribuțiile lui.

Dar ce intra în atribuțiile lui?

Tradiția, valorile, spiritualitatea...

În plin materialism dialectic...

... renașterea unor tradiții a căror valoare cerea prezentului atenția asupra lor. Vă pot spune că, nu o dată, Comitetul de cultură a fost criticat pentru abstragerea din problematica ideologică.

Concret, Comitetul se ocupa doar de finanțarea evenimentelor culturale sau avea și atribuții organizatorice?

Și una, și alta! Desigur, prima grijă era bugetarea. Din bugetul Consiliului Popular... Atunci când am devenit președinte, în 1974, am încercat, de la an la an, să amplific bugetul pentru cheltuieli culturale insistând pe faptul că Iașul trebuie să se evidențieze tocmai prin dimensiune culturală. Era un argument considerat valid de București.

„Toate manifestările importante pe care vroiam să le fac și să le promovez trebuia să i le prezint lui Ion Iliescu"

Ca președinte al Comitetului de Cultură, era o presiune mare pe dvs.? Era o funcție de reală răspundere?

De foarte mare răspundere. În contrast cu tendințele actuale, vreau să fac o mărturisire: Dintre toți președinții Comitetelor culturale din țară, am fost cel mai norocos.

Cum așa?

Simplu! Deasupra mea se afla un om instruit, un om care înțelegea importanța culturii. Se numea Ion Iliescu și era prim secretarul județului Iași. Toate manifestările importante pe care vroiam să le fac și să le promovez trebuia să i le prezint lui Ion Iliescu. El avea ultima decizie. Trebuia să fac propuneri și să le argumentez. Din acest punct de vedere, nu am decât cuvinte de omagiu pentru el. Timp de trei luni după ce devenisem președinte, m-a tocat, m-a frecat, m-a întors pe toate părțile, de ajunsesem să cred că are pe altcineva pe care dorește să-l impună în această funcție și că trebuie să-mi găsească hibe. După trei luni mi-a zis: „Faci tot ce vrei, cu condiția să mă informezi sută la sută".

Cum ați ajuns totuși în funcția aceasta atât de importantă?

Am terminat facultatea cu medie mare și, pentru că în anul respectiv nu se făcuseră selecții de cadre pentru învățământul superior sau cercetare, am primit repartiție la Radio Iași. Repartiție foarte bună, așadar! Eram pe secția cultură. Cineva de la partid m-a luat la ochi, în sensul bun, și astfel am fost promovat. În plus, am fost orfan de război, am trăit prin orfelinate până la 10 ani. Bunicul m-a recuperat din orfelinat, însă a murit la scurt timp. Ajunsesem să mă înscriu la o școală profesională din simplul motiv că acolo îți dădeau un rând de haine de oraș. Am făcut liceul la seral, apoi facultatea. Nu mi-a fost ușor. Nu am avut studenție, studenția aceea goliardică... Am muncit foarte mult!



Ion Țăranu rememorând vremuri (nu) demult apuse

Revenind, ca preşedinte, aveaţi în subordine instituţiile culturale din Iaşi. Cum comunicaţi cu directorii acestor instituţii?

Comunicam şi între patru ochi, dar şi în şedinţele conducerii operative... aşa se numea acel for!

Haideţi să evocăm câţiva directori din acea perioadă.

Păi aş începe cu directorul Teatrului Naţional Iaşi, Teofil Vâlcu, pe care l-am susţinut în faţa primului secretar. Existau tot felul de cabale la adresa lui, reproşându-i-se ba că ar fi prea plin de sine, ba că ia decizii proaste, ba că se distribuie în toate spectacolele. Meritul lui Iliescu a fost că nu a luat decizii fără să se consulte. I-am explicat că sunt meschinării, multe iscate de secretarul de partid din teatru, altfel actor stimabil, dar care îi vâna postul. Iliescu m-a ascultat şi a făcut bine. Teatrul a funcţionat foarte bine în mandatul lui Vâlcu...

Bunăoară, a fost iniţiat, în 1975, Festivalul de Artă teatrală a Teatrelor Naţionale...

Aşa este! Eu sunt creatorul acestui Festival, autorul acestei idei pe care am discutat-o iniţial cu secretarul literar Mircea Filip şi, ulterior, cu Valentin Silvestru, marele critic. „O să aveţi bani pentru un asemenea proiect?", m-a întrebat Silvestru. Trebuia să avem! Trupele din afară urmau să se deplaseze pe banii lor, iar noi acopeream cazarea şi masa. A fost, totuşi, complicat! Au fost doar două ediţii. Cineva de la Bucureşti a remarcat amploarea Festivalului – gândiţi-vă că toate Teatrele Naţionale s-au perindat pe la Iaşi. Între timp s-a iniţiat Festivalul Naţional „Cântarea României".

Vreţi să spuneţi că Festivalul „Cântarea României" a avut la bază o idee ieşeană?

Nu ştiu dacă a fost chiar aşa, n-aş vrea să mă hazardez. Ceea ce este evident e că un astfel de Festival ar fi concurat, implicit, Cântarea României.

Poate aşa se explică faptul că n-a mai urmat niciun Festival major.

Probabil! Nu mai puteai organiza ceva major. Puteai fi acuzat că faci concurenţă Cântării României. Că veni vorba, iniţial priveam cu ochi buni acest Festival Naţional. Se făceau selecţii serioase, iar premiile erau cu adevărat date pe merit. În anii 70, Iaşul se clasa constant pe locul 3, după Bucureşti şi Cluj, loc mai mult decât onorabil. Cu timpul, instituţia premiului a luat-o razna, toată lumea primea premii, ideea de competiţie se compromisese într-un asemenea grad încât Vasluiul ajunsese să se claseze cultural înaintea Iaşului. Ceea ce era absurd!

„În 1977 am reuşit să invit la Iaşi circa o sută de poeţi"

Rămăsesem la directori ai unor instituţii de cultură...

Da, la Operă era Dumitru Tăbăcaru, la Filarmonică era Ion Baciu, la Teatrul pentru copii şi tineret era Natalia Dănăilă, cu care eu m-am înţeles foarte bine, deşi era o persoană dificilă, se pare. Organiza lucruri interesante acolo, tot felul de întâlniri între teatrele de profil. Insista foarte mult la Consiliul Culturii pentru aprobări de a pleca prin India, Iran şi aşa mai de-

parte. Era atât de bătăioasă încât întotdeauna rezolva tot ce își propunea.

Concret, Consiliul Culturii pe care l-ați menționat era forul în subordinea căruia vă aflați?

Întocmai! Conta foarte mult cine reprezenta orașul în acest Consiliu. Sibiul, Clujul aveau reprezentanți foarte buni, scriitori. Iașul era reprezentat de secretarul cu propaganda, Cristea Chelaru. Nu prea trecea Chelaru pe acolo, însă, cum-necum, la un moment dat, a devenit vice-președinte al Consiliului Culturii.

Noțiunea aceasta de „festival" cum o percepeați la vremea aceea? Era ceva pur festiv/ festivist sau, din contra, un concept cultural solid?

Era un concept de valoare. Îmi vine în minte un festival de tradiții populare, Festivalul de la Strunga; directorul Centrului de Îndrumare, poetul Silviu Rusu, obscur azi, dar pe atunci cineva, încerca mereu să aducă tot ce era mai valoros din întreaga țară. La fel, la finele anilor 60 debutase Festivalul „Mihai Eminescu". Alexandru Husar îl inițiase, elev al lui Vianu, asistent al lui Gabi Prodan, un mare profesor. S-a lăsat convins de profesorul Israti și s-a implicat în acest Festival. În treacăt fie spus, a făcut-o și din rațiuni materiale; imaginați-vă că Alexandru Husar, proaspăt căsătorit, nu avea unde să locuiască. I-a ieșit o treabă minunată. Festivalul ajunsese să aibă un impact formidabil. În 1977, am asistat la vârful acestui festival. Eram deja de trei ani președintele Comitetului de Cultură. Am reușit în acel an să invit la Iași circa o sută de poeți. Era imediat după cutremur, nu făcusem nicio altă manifestare, deci bani existau. I-am propus lui Ion Iliescu să dăm o amploare deosebită acelei ediții și a acceptat.

Îi plăteați pe poeții invitați?

Da! Era un fel de diurnă, 50 de lei pe zi, în condițiile în care masa și cazarea o aveau asigurată.

Mai erau și cramele primitoare ale Iașului!

Tocmai de aia a și fost plasat Festivalul toamna! Pentru ca scriitorii să poată fi duși la Cotnari și la Bucium. Mă rog, anotimpul vinului!

Folclorul spune că discursurile poetice se finalizau cu beții cumplite...

Da, confirm! Seara erau niște beții crunte. Nu participam la ele, dar eram informat!

Ați fost pus în situația de a mușamaliza întâmplări, situații care scăpaseră de sub control?

A fost o situație de acest fel, dar nu legată de Festival, ci de prima ieșire în țară a Cenaclului lui Adrian Păunescu. O beție îngrozitoare la Hotelul Traian, cu mobilă imperială făcut praf. Trebuie să știți că, la acea vreme, erau amenajate la Traian două saloane cu mobilă imperială, pregătite pentru șahul Iranului, care ar fi putut sosi la Iași, în drum spre monumentele noastre din nord. Eu nu am fost de față! Secretarul cu propaganda mi-a relatat întâmplările. Nu aveam răspundere directă asupra chestiunii. Păunescu era suficient de important pentru a fi și responsabil. Ca să vă faceți o impresie despre ce a fost acolo e suficient să vă spun că nu de pagube puteam vorbi, ci despre ruină! După ce lui Ion Iliescu i s-a făcut bilanțul acestor ruine, multă vreme a rupt orice legătură cu Păunescu.

Interesant! Alte evenimente culturale majore ale Iașului acelor vremuri?

Zilele Muzicii Românești aveau alura unui festival.

Țineau inițial șapte zile, apoi l-au făcut de zece zile. Trebuia să conțină muzică veche românească, dar și muzică clasică și contemporană. Cel mai complicat era la secțiunea de contemporană, în faza de selecție. Selecția o făcea Uniunea de la București, dar cu implicarea ieșenilor. Organizatorul principal era Conservatorul ieșean. Cei de la București se resemnaseră cu gândul că în capitală nu s-ar fi putut derula un asemenea Festival, din cauza teribilei rivalități dintre compozitori. Iașul îi mai îmblânzea, îi mai armoniza. Un alt Festival erau Zilele „Mihail Sadoveanu" ținut la Iași și Pașcani, dar și la Neamț, cu implicarea oficialităților județene de acolo. Apoi, Festivalul Datinilor și Obiceiurilor de Iarnă vizând localitățile cu tradiții puternice: Deleni, Ruginoasa, Tătăruși și așa mai departe. Îmi mai amintesc de Zilele Muzeelor, Sărbătoarea de la Mircești și Sărbătoarea de la Pogor, manifestări cu accent muzeal, însă bugetate de Comitetul de Cultură. Erau invitate personalități culturale importante, gen Alexandru Paleologu.

Tot 50 de lei?

Tot! Sumă fixă! Plus toate celelalte plătite de noi, cazare, masă. Invitatul era preluat de la gară, de un activist al Comitetului de Cultură, dus la hotel. Dar suma era, cum spuneam, fixă! A, singurul loc în care puteai face plăți în funcție de improtanța numelui erau revistele. Acolo se putea ajunge la sume foarte mari! Am mai inițiat o manifestare interesantă în acea vreme: Dezbaterile Contemporanului! Prelecțiunile Junimii se adresau mai ales iubitorilor de tradiție. Dezbaterile acestea, însă, se preocupau de teme contemporane: urbanism, familie, confruntările de idei. N-a durat mult, doar două ediții. Mircea Malița și Ion Iliescu au fost personajele principale ale celor două ediții. Nu știu dacă știți, dar Iliescu este un debater foarte serios. De altfel, îmi ceruse să nu-l invit decât la manifestările serioase. Citea foarte mult, îl găseai frecvent la BCU. Ca o paranteză, citește în patru limbi și vorbește trei. Învățase limba italiană pentru a citi presa italiană; agrea comunismul italian, formele lui libere de manifestare.

„Îmi era nespus de frică"

În 1978, domnule Țăranu, se întâmplă ceva ciudat la Iași. Are loc acel Colocviu Național de Poezie...

Da, organizat la Iași cu asentimentul lui Ion Iliescu, dar nu în organizarea Comitetului de Cultură, ci a Bucureștiului.

Ați participat?

Sigur că da!

Ce-a fost acolo? Planează o anume tăcere asupra subiectului.

A fost o dezbatere mai mult decât ...liberală. Miza era debarcarea lui George Macovescu din funcția de președinte al Uniunii Scriitorilor. Tocmai fusese numit în acel an, ceea ce provocase o serie de nemulțumiri. Practic, asistam la un linșaj public, în care se încerca identificarea lui Macovescu cu profilul unui funcționar, nu al unui scriitor.

Fusese o acțiune spontană sau premeditată?

A fost o acțiune subterană, bine gândită. Nu am idee cine a fost la originea planului. Ceea ce îmi amin-

tesc e că mă surspinsese foarte mult direcția în care o apucaseră discuțiile. Și nu doar eu eram surprins, ci și restul scriitorilor ieșeni, străini, se pare, de acțiunea confraților bucureșteni. Cezar Ivănescu, spre exemplu, l-a apărat pe Macovescu. În sală era și Iliescu. A înțeles imediat toată urzeală. A luat cuvântul și a încercat să ducă discuția într-o zonă a principiilor. A zis ceva de genul că numai și simplul fapt că sunt posibile asemenea discuții contradictorii arată că Partidul acceptă confruntările de idei. A aplanat cumva tensiunile, astfel încât lucrările Colocviului au putut să continue.

S-a lăsat cu sancțiuni?

Inițial s-a crezut că evenimentul fusese organizat de Comitetul de Cultură, adică de mine. Câteva ore, până s-a clarificat, am avut ațintite asupra mea multe priviri încruntate care îmi prevesteau decesul politic. Nu, din câte știu eu nu au fost sancțiuni! Ar fi fost bătător la ochi! Europa Liberă ar fi rumegat subiectul la nesfârșit.

Ascultați Europa Liberă, domnule Țăranu?

Cum să nu?! Constant și ...atent!

În ce scop?

Ca să mă informez! Și ca președinte al Comitetului de Cultură și ca, ulterior, redactor șef al revistei „Cronica".

Ochiul Partidului cât era de atent la evenimentele acestea culturale?

Foarte atent! Mai atent decât vă puteți imagina! Mai ales în deceniul nouă.

Vă era frică?

Nespus de frică!

În 1979 vi s-a terminat mandatul la Comitetul de Cultură, și nu a mai fost înnoit. S-a întâmplat ceva? Ați greșit cu ceva?

Nu! Răspunsul e simplu: în august 1979, Iliescu a fost scos din funcția de prim secretar al Iașului. Întreg Biroul Județean, mai puțin trei, a fost mazilit. Eu eram perceput ca om al lui Ion Iliescu.

Ați avut de pătimit ulterior?

Nu, aș minți dacă aș spune așa ceva! Au fost unele dezavantaje la nivel de vârfuri locale în partid, însă în plan public nu mi s-a întâmplat nimic. Eram privit cu simpatie. Așa se face că, din 1979, am devenit redactor șef la „Cronica". O funcție în care m-a ajutat enorm experiența de la Comitetul de Cultură. Imaginați-vă că știam în detaliu toate structurile Consiliului Culturii de la București, aveam relații, cunoșteam oamenii. Și asta conta! Să vă dau un exemplu. Eram cumva nemulțumiți de faptul că revista „Ramuri" apărea cu hârtie nobilă, iar „Cronica" apărea pe hârtie meschină, aproape de ziar. M-am dus la secretarul de stat care răspundea de administrativ-publicații și am rezolvat imediat această problemă.

Pe finalul discuției noastre, aș vrea să vă întreb dacă aveți nostalgii după cultura acelei perioade sau dacă, nu cumva, sunteți sedus și consolat de întâmplările culturale ale prezentului.

Sincer să fiu, merg doar la evenimente la care sunt invitat. Nu am o imagine globală asupra culturii ieșene prezente. Nici măcar nu mi-e foarte clar dacă Iașul este cu adevărat un oraș cultural sau e doar ecoul unui oraș care ar fi putut să fie profund cultural.

Călin CIOBOTARI, Georgiana LEȘU

Iașul cultural în comunism

Festivalul de Poezie „Mihai Eminescu" Iași

Una dintre primele utilizări ale termenului „festival" (într-un sens apropiat de cel contemporan) figurează în numărul din septembrie 1968 al revistei „Iaşul literar", într-un text editorial semnat de Dimitrie Costea (redactor-şef adjunct) ce anunţa prima ediţie a Festivalului de Poezie „Mihai Eminescu" Iaşi (desfăşurat în intervalul 6-11 octombrie).

„În aceste zile de toamnă va avea loc la Iaşi Festivalul de Poezie «M. Eminescu». Iniţiativa luată de Comitetul de cultură şi artă al judeţului Iaşi al Uniunii Scriitorilor a fost fericit inspirată din toate punctele de vedere. O sărbătoare autumnală a poeziei româneşti, în Iaşul marilor noastre tradiţii culturale şi sub steaua de veghe a geniului eminescian, are multiple şi adânci semnificaţii simbolice."

După o serie de opinii (parte din ele nedepăşind nivelul unor compuneri şcolare) despre ce este poezia, Costea încearcă să argumenteze alegerea perioadei pentru desfăşurarea festivalului: „O sărbătoare care implică ideea de ritual şi mister, de strălucire şi purificare, dar exclude orice nuanţă peiorativă a *festivalului* exterior şi ocazional. Primăvara ar părea mai sărbătorească şi deci mai poetică decât toamna. Înflorirea pomilor e însă atât de spumoasă şi tristeţea scuturării atât de uşoară, încât primăvara e pentru suflet mai mult o serbare improvizată. Mai melancolică şi mai aproape de el (*de Eminescu – D.lit.*) este însă toamna culesului de aur, a perpetuării tainelor vieţii şi a înfloririi frunzelor care se aprind treptat şi se sting târziu. Peisajul palid al toamnei este, de aceea, mai intim şi mai potrivit pentru un festival al poeziei."

În fine, autorul oferă o serie de informaţii despre ce va conţine Festivalul: „În lumina calmă a zilelor de toamnă, poeţi de toate vârstele şi de pe toate meleagurile ţării se vor întâlni la Iaşi pentru cinstirea poeziei noastre clasice şi actuale. Se vor citi versuri, vor fi organizate întâlniri cu cititorii şi o expoziţie închinată cărţii de poezie românească, vor fi puse plăci co-



Ion Arhip (stânga),
Zoe Dumitrescu-Bușulenga (dreapta) ș.a.,
Festivalul „Mihai Eminescu" Iași, Vila Sonet, 1972

memorative la casele din Iași, în care au locuit unii poeți, se va acorda un premiu al Festivalului etc.".

Dincolo de metaforele lui Dimitrie Costea, evenimentul a fost luat foarte în serios de autoritățile locale. La Arhivele ieșene, printre alte documente referitoare la Festival, se păstrează o adresă către Consiliul Popular al Municipiului Iași semnată de Claudiu Paradaiser, președintele Secției de Cultură și Arte a Municipiului. „Întrucât vor sosi oaspeți din toată țara, iar acțiunile vor avea un caracter festiv, vă rugăm să binevoiți a da dispoziție I.T.S. să spele statuile și să îngrijească mormintele sus amintite" (ale lui Ion Creangă, D. Anghel, Otilia Cazimir, G. Topîrceanu și Mihai Codreanu – *D.lit.*).

Într-un foarte detaliat Plan de măsuri pentru organizarea Festivalului, se indică inclusiv lista nominală cu membrii „comitetului larg de inițiativă". E vorba despre personalități de talie națională, a căror prezență pe lista Comitetului de Cultură Iași e mai degrabă simbolică (Zaharia Stancu, Al. Phillipide, Geo Bogza, Victor Eftimiu, Demostene Botez, Eugen Jebeleanu, Vladimir Streinu) și de intelectuali ai Iașului anilor 60-70 (George Lesnea, Constantin Ciopraga, Al. Husar, Gavril Istrati, Corneliu Ștefanache, Corneliu Sturzu, Horia Zilieru, Nicolae Crețu și alții).

Ca o notă relevantă, credem, pentru calitatea artistică a Festivalului, se impune precizarea că primul laureat al Premiului „Mihai Eminescu" a fost tânărul, pe atunci, Cezar Ivănescu. În 1978, la Colocviul Național de Poezie „Mihai Eminescu", Alexandru Husar, adevărat *manager* al Festivalului, a sugerat transformarea evenimentului anual într-unul de rang internațional, demers rămas, însă, fără niciun ecou.

Festivaluri teatrale la Iași

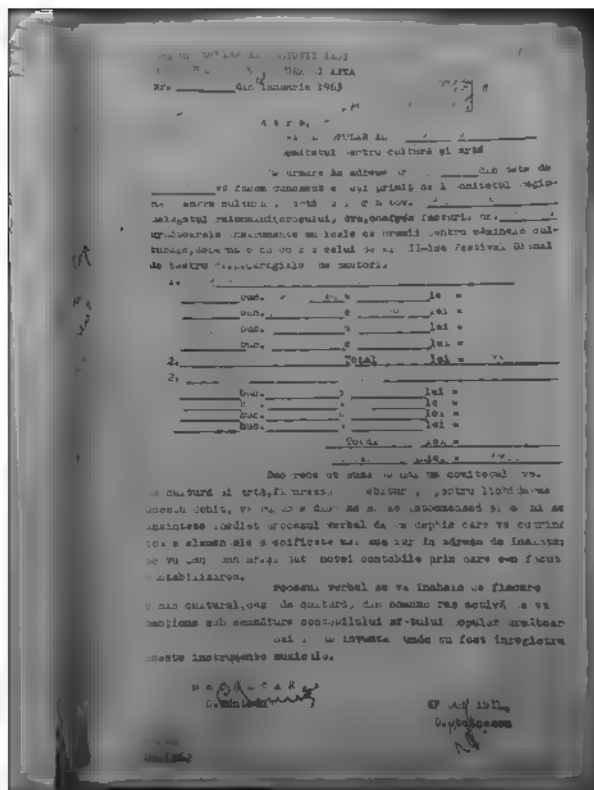
În 1975, la Iași se înregistrează prima ediție a **Festivalului de Artă Teatrală**. Organizat de Teatrul Național „Vasile Alecsandri" Iași, evenimentul reprezenta prima întâmplare majoră din domeniul teatral. Era suficient de serios pentru a beneficia de mediatizare în cea mai importantă publicație teatrală din România.

„La Iași, timp de două zile, s-a desfășurat prima ediție a Festivalului de artă teatrală, reuniune artistică menită să se constituie într-un eveniment însemnat pentru viața culturală a orașului. Au fost invitate să participe și alte colective teatrale din țară și au participat: Teatrul Mic, Teatrele Naționale din Timișoara și Cluj-Napoca, Teatrul Tineretului Piatra Neamț, Teatrul pentru Copii și Tineret din Iași și, cu un pachet masiv de spectacole, Teatrul Național „Vasile Alecsandri" Iași. Despre fiecare din spectacolele prezentate revista noastră s-a pronunțat sau urmează să se pronunțe în cronici separate. Rămâne de remarcat valoarea ridicată a acestei manifestări, valoare dată de calitatea spectacolelor prezente pe afișul festivalului.

Dacă participarea criticilor nu a fost de astă dată cea dorită de organizatori, participarea publicului, interesul spectatorilor ieșeni pentru această reuniune teatrală fac să se justifice ideea de reeditare a festivalului. Vor trebui însă limpezite criteriile de participare, pentru a se decide dacă acest festival va fi, la viitoarea ediție, un festival al Teatrului Național din Iași cu invitarea altor colective, sau va deveni o manifestare deschisă tuturor teatrelor doritoare să participe, urmând ca afișul să se alcătuiască după

operaţiunea de selecţie. Oricare formulă ar avea câştig de cauză, adevăratul câştig îl vor avea spectatorii ieşeni, pentru care o suită de bune spectacole nu poate fi decât o sărbătoare. Iar întâlnirea colectivelor pe scena ieşeană, un rodnic schimb de experienţă”[1].

În general vorbind, Iaşul nu s-a dovedit a fi un spaţiu în care Festivalurile teatrale să se simtă bine. De-a lungul timpului[2], aproximativ zece astfel de festivaluri au fost iniţiate şi apoi abandonate. Startul îl dăduse, în 1960, **Festivalul Bienal de Teatru pentru Amatori „I.L. Caragiale”**, apus după doar şase ediţii.



„Recomandările” autorităţilor
pentru buna desfăşurare a
Festivalului Bienal de Teatru pentru Amatori

O situaţie similară a avut-o **Festivalul de Teatrul Folcloric**. Iniţiat în 1968, chiar dacă destinat amatorilor, era tratat cu maximum de seriozitate, din comisia de organizare făcând parte reprezentanţi ai celor mai importante foruri culturale judeţene. Iată componenţa ieşeană a acestei comisii: Prisăcaru Gheorghe (secretar al Comitetului Judeţean de Cultură şi Artă), Oprincioiu Pavel (vicepreşedinte al Comitetului Judeţean de Cultură şi Artă), Cuţitaru Virgil (Director al Casei de creaţie), Soldan Constantin (director Casa de Cultură a Sindicatelor), Adăscăliţei Vasile (lector al Facultăţii de Filologie), Sava Constantin (actor al Teatrului Naţional Iaşi), Chiriac Dumitru (conservator), Nazare Ioan (de la ziarul „Flacăra Iaşului”), Ciubotaru Ioan (cercetător din cadrul Filialei Iaşi a Academiei Române), Cazacu Petru (reprezentant al Muzeului Etnografic).

Prima ediţie urma să se desfăşoare în trei faze: faza comunală (15-25 decembrie 1968, aşadar inclusiv în Ajunul şi Prima zi de Crăciun), faza intercomunală şi orăşenească (25 decembrie – 5 ianuarie) şi faza judeţeană (5 ianuarie-19 ianuarie). Cum nimic nu era lăsat la voia întâmplării, autorităţile făceau recomandări foarte precise în privinţa repertoriului dramatic al participanţilor: „Se recomandă formaţiilor participante la Festival să includă în repertoriul cu care urmează să se prezinte în întrecere piese valoroase cu un bogat conţinut şi cu o înaltă ţinută artistică, acordând prioritate pieselor româneşti şi contemporane, inspirate din realităţile socialiste, din trecutul de luptă al poporului nostru pentru libertate, independenţă naţională şi dreptate socială. În sprijinul alegerii repertoriului, formaţiile vor consulta recomandările de repertoriu pe anul 1968, editate de

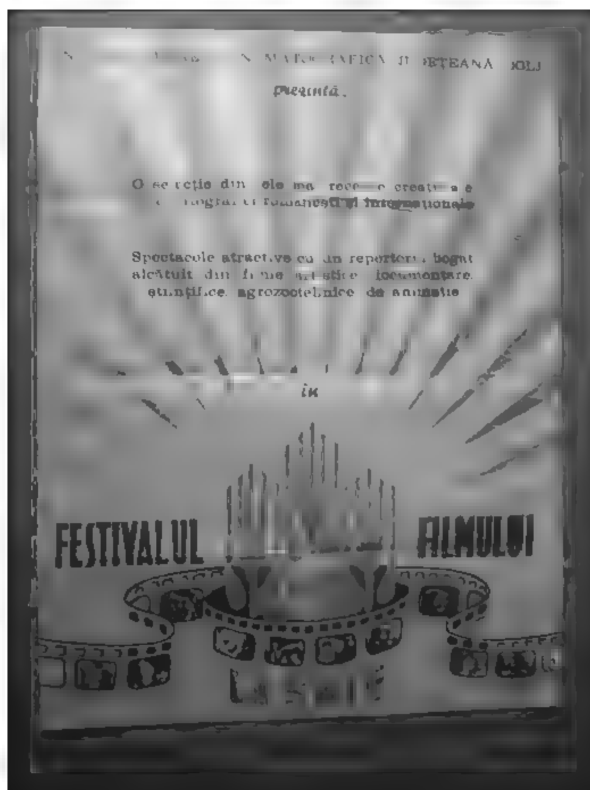
Casa Centrală a Creației Populare". Autoritățile sunt, de asemenea, foarte atente ca Festivalul să nu perturbe activitatea lucrativă a oamenilor muncii. În Regulamentul de Organizare a Festivalului, există o notă al cărei ton ferm nu lasă loc de îndoieli. „Pregătirea și participarea formațiilor în concurs se va face în afara orelor de producție. Se va interzice scoaterea din producție (întreprindere, instituție, C.A.P.) a artiștilor amatori participanți la concurs".

„Recomandările de repertoriu" reprezentau o selecție „la sânge" a literaturii dramatice românești. În mare parte comedii, nu ridicau mari probleme de interpretare și, în general, nu riscau nimic. La Arhivele Statului Iași s-a păstrat lista de recomandări pentru cea de-a șasea ediție a Festivalului. Andi Andrieș, Silvia Andreescu, Tiberiu Bănulescu, Ștefan Berciu stau alături de mai cunoscuții Ion Băieșu sau Aurel Baranga.

Fără viață lungă s-a dovedit a fi și **Festivalul de Teatru de Păpuși de amatori „Vasilache"**, prima ediție este înregistrată în 1970 și își propune „stimularea teatrelor de păpuși de amatori..., consolidarea și permanentizarea formațiilor de teatre de păpuși... îmbogățirea repertoriului formațiilor de păpușari..., creșterea valorii artistice a spectacolelor păpușarilor amatori". Regulamentul permitea participarea la Festival a trupelor din întreprinderi, instituții, cămine culturale, cluburi și case de cultură din sistemul sindicatelor, așezămintelor culturale și tineretului.

Festivalul Filmului la Sate

Festivalul, cu o primă ediție în intervalul 2 decembrie 1962 – 31 ianuarie 1963, era parte dintr-un amplu program național de „cineficare la sate". Se derula în săli de clasă și, ulterior, în căminele culturale. Era programat iarna, atunci când în gospodăriile țăranului român nu prea era mare lucru de făcut. Se foloseau caravane mobile (în 1950 se importaseră din URSS 100 astfel de caravane), microbuze marca TV, ce aparțineau Direcției Rețelei Cinematografice și a Difuzării Filmelor. În locurile în care nu exista un perete curat, se improvizau ecrane dintr-un cearșaf. Sonorizarea era foarte proastă. Sălile de proiecție



Afiș „de epocă"
al Festivalului Filmului la Sate

erau îngheţate, ceea ce nu descuraja prezenţa în număr foarte mare. Întreaga comunitate se mobiliza, de la mic la mare. Uneori, filmele rulau până spre miezul nopţii. Se difuzau jurnale cu ştiri din săptămâna respectivă, pe subiecte din zona medicală, socială, culturală. Cele mai multe filme erau produse în blocul est-european. Principalul scop era furnizarea de divertisment pentru oamenii muncii de la sate; în plan secund, se viza menţinerea unei stări de spirit bune, cultivarea naţionalismului etc.

Festivalul se afla în directa coordonare a Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă, dar şi a Consiliului Superior al Agriculturii şi urmărea „intensificarea educaţiei prin film a maselor de colectivişti în scopul formării conştiinţei socialiste a acestora pentru traducerea în viaţă (sic!) a Directivelor celui de al Treilea Congres PMR şi a sarcinilor izvorâte din Plenara CC PMR din 30 iunie - 1 iulie 1961 şi lucrările sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naţionale din 23-27 aprilie 1962". Festivalul mai trebuia „să ducă la mobilizarea ţărănimii colectiviste pentru continua sporire a producţiei agricole vegetale şi animale în vederea întăririi economico-organizatorică a gospodăriilor agricole colective".

„În etapa de deschidere este bine să participe tovarăşi din conducerea organizaţiei de partid, a Comitetului Executiv a Sfatului Popular Comunal, a instituţiilor şi organizaţiilor de masă, gospodăriilor agricole colective şi de stat, SMT, fruntaşi în muncă din unităţile socialiste ale agriculturii". Copiilor li se prezentau filme de desene animate şi păpuşi. Filmele erau precedate de conferinţe, la care se adăugau sumare prezentări ale filmelor. După vizionare, se organizau discuţii pe marginea filmului, dar şi concursuri de genul „Cine ştie câştigă". Se viza astfel o componentă dinamică a evenimentului care nu se reducea nicicum la vizionarea propriu-zisă. Printre temele recomandate spre a fi abordate în conferinţe se numărau: „Republica Populară Română, patria noastră socialistă", „Cum să ne purtăm în viaţa de toate zilele?", „Să ne cunoaştem lumea înconjurătoare", „Omul, stăpân al naturii" etc.

Festivalul zonal al corurilor şi fanfarelor de amatori de la oraşe şi sate

Organizat în plan naţional de Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă, Consiliul Central al Uniunii Generale a Sindicatelor, Uniunea Naţională a Cooperativelor Agricole de Producţie, Ministerul Învăţământului şi Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist, Festivalul, acoperind întreaga Românie, prefigura parţial viitorul Festival al Cântării României. Prima ediţie are loc în 1970. Avea ca scop „dezvoltarea activităţii fanfarelor de amatori, reînnoirea unor tradiţii legate de existenţa acestora, înfiinţarea de noi colective de fanfară..., creşterea nivelului artistic de interpretare al fanfarelor". Întrecerea socialistă viza, aşadar, şi competiţia fanfarelor, scopul adânc al Festivalului fiind stimularea şi întreţinerea sentimentului naţionalist, la oraşe şi la sate. O mare şi, de multe ori, nedorită responsabilitate li se acorda directorilor de cămine culturale care „vor coordona întreaga activitate de popularizare, pregătire şi organizare a concursului şi festivalului de teatru folcloric. Comisiilor de organizare judeţene li se cerea, după terminarea Festivalului, întocmirea unui album de fotografii „Datini şi obiceiuri" şi organizarea unor

expozițiI de fotografii cu „aspecte” din timpul Festivalului (sic!). Se sublinia importanța motivării financiare a participanților, prin acordarea unor premii în bani și obiecte. Pentru fiecare județ, se acordau un premiu întâi în valoare de 1.000 lei, două premii doi a câte 700 de lei și trei premii trei a câte 500 lei.

Festival al Artei pentru Copii și Tineret

În vara anului 1980, e înregistrată la Iași meteorica prezență a primei și ultimei ediții a Zilelor Artei pentru Copii și Tineret. Evenimentul era parte dintr-un mai amplu program național generat de serbarea anului 1980 ca An internațional al copilului.

Criticul de teatru Ștefan Oprea, prezent la eveniment, consemna: „Programul celor trei zile a fost foarte încărcat, uneori chiar imposibil de urmărit în toate punctele sale, deoarece se desfășurau acțiuni concomitente în diferite locuri și săli din oraș. S-au deschis expoziții de artă plastică și de carte, au avut loc întâlniri cu scriitori, recitaluri de poezie și muzică, precum și un simpozion cu tema *Lumea copilăriei și adolescenței în viziunea artei românești contemporane*. Dar ponderea cea mai mare au avut-o, în aceste zile, spectacolele de teatru pentru copii și tineret, spectacole susținute de teatre profesioniste, teatre populare și chiar formații școlare. Au fost prezentate spectacole de o largă diversitate tematică și stilistică, pe texte de valori și modalități dramatice foarte diferite – de la inspirate improvizații ca *Joc la soare*, la dramatizări și adaptări ca *Iarmarocul poveștilor* după Ion Creangă sau *Ochiul* după Radu Stanca, de la originale piese pentru păpuși ca *Patria* de Krystina Milobedzka sau *Cine se teme de crocodil* de Alecu Popovici, la drame de mare gravitate și de valoare artistică unanim recunoscută ca *Matca* și *A treia țeapă* de Marin Sorescu”[3].

Cenaclurile Iașului

Cenaclurile au găsit, în perioada comunistă, un teren propice în Iași. Adeseori întâlnirile cenacliere au suplinit absența unor evenimente culturale majore, reprezentând o soluție pentru intelectualitatea dornică de comunicare. Oraș universitar, cu numeroase instituții culturale proaspăt înființate, tușat de o istorie seducătoare în plan cultural, dulcelui târg i-a plăcut să se livreze ca spațiu ce privilegiază dialogul.

Mărturiile despre cenaclurile de altădată sunt subiective, frecvent amprentate de simpatii, antipatii sau, mai grav, de un anume naționalism local ce tinde să ducă în superlativ orice discuție, idealizând, mitizând și, inevitabil, deformând informația strict istorică. Nu puțini sunt „martorii” dispuși să relateze la nesfârșit despre caracterul subversiv al acestor cenacluri, ori despre aura de boemă purtată de cei ce le frecventau. În timp ce unii insistă pe caracterul trans-ideologic al întâlnirilor culturale, alții, din contra, vorbesc excesiv despre supraveghere, control, politizare. E dificil să identifici, la Iași, mediatori între aceste două tabere. O făcea, totuși, în anii 90, Dan Lungu ce își documenta, în acea perioadă, teza de doctorat în sociologie. „Subiectul” Ion Chiriac, selectat de Lungu pentru o discuție ce se dorea obiectivă asupra fenomenului cultural din comunismul ieșean, fusese un nume important în cultura locală a acelor decenii și, o vreme, chiar factor decident. Cunoscut publicist al deceniilor opt și nouă, poet cu o anume autoritate (tot locală!), animator cultural, Ion Chiriac

s-a lăsat convins să vorbească detașat despre fenomenul cenaclier. Prezentăm, în cele ce urmează, un fragment pe care îl considerăm relevant pentru ce însemna la Iași acest fenomen cultural.

[...]

Dan Lungu: După felul cum enunțați problema îmi vine să cred că deja acceptați că cenaclurile literare au avut chiar o importanță în formarea personalității și în cariera literară.

Ion Chiriac: O anume utilitate au avut și nu o neg sau reneg. Ca mai toți cei din generația anilor '60, am frecventat și eu toate cenaclurile literare care existau în vremea studenției mele (1959-1964) în Iași. Cenaclurile studențești „Mihai Eminescu" al Casei de Cultură a Studenților și „Nicolae Labiș" al Facultății de filologie, apoi Cenaclul „Ion Creangă" al Centrului de îndrumare a creației populare și mișcării artistice de masă și, în fine, Cenaclul „Mihail Sadoveanu" al Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor. L-am frecventat, de câte ori am fost invitat, pe cheltuiala revistei și pe cel al „Luceafărului" din București.

În privința utilității acestora un prim răspuns ar fi acela la întrebarea: De ce mergeam la cenaclu? Sau mai precis pentru ce, cu ce scop anume le frecventam? Căci le frecventam și eu, și majoritatea colegilor mei ispitiți de muze, mai abitir decât frecventează babele biserica. Duminica, de dimineață, la orele 10 eram la Cenaclul „Eminescu". Luni, la orele 20, la Cenaclul „Labiș", renunțând la masa de seară și întârziind la discuții până pe la orele 23, cu aviz special pentru că Universitatea își închidea porțile la orele 21. Era ordin sever. Miercuri, chiulind de la ore, eram de la 17 la Cenaclul „Creangă", cam până pe la 21, când, tot din ordin, se închideau și porțile Palatului Culturii. Sălile erau arhipline. Cu noi toți. De regulă cam aceiași, care ne împrospătam rândurile când și când cu câte un licean (de obicei liceană) și cu mai mulți deodată, toamna, când veneau în Iași cei proaspăt admiși la filologie.

Asta făceam!

Ei, bine, de ce, pentru ce, cu ce scop?

Și atunci, ca și acum, unei asemenea întrebări îmi răspund în același fel. La început pentru că în conștiința noastră încă lumina ca o stea polară amintirea „Junimii" și a Cercului de la Viața Românească și credeam cu sfințenie că și destinul nostru se va putea lumina mai bine și, mai ales, afirma, ca atunci, în veacul trecut și la începutul veacului nostru. Mai apoi pentru că eram curioși și doream să ne cunoaștem, așa cum suntem și așa cum am putea deveni prin ceea ce scriem.

Speranța nu ni se adeverea pe deplin.

Programarea lecturilor în cenaclu era făcută de conducerea acestora, preconceput, după criterii ideologice, cărora li se adăugau de fiecare dată altele, pur subiective, tot ale conducerii. Stăteam la rând, săptămâni, luni întregi chiar așteptând ca, în baza textelor înaintate conducerii, să fim și noi planificați. Citeau mereu cam aceiași, favoriții, cărora li se adăuga de fiecare dată câte un alt favorit, selectat după aceleași criterii. Discuțiile erau și ele, de regulă, aranjate în virtutea unui *Laudă-mă ca să te laud*. Magistratura critică nu funcționa. Și, când se ivea totuși câte un spirit critic mai profund și lucid, acesta era imediat obligat să treacă printre furcile caudine. În acest sens încă îmi mai aduc aminte o replică dată de Victor Bârlădeanu, de la „Scânteia", lui Nicolae Florescu, student la Iași care, desigur, se exersa și el în ale criticii

dar avea fler, un fler care ne încânta: „Tinere, ia seama! Vorbești ca Kant, picant și riscant...”

Replica m-a amuzat, m-a întristat și încă mă întristează.

Ne consolam, rămânând „privitor ca la teatru”, spunându-ne, gând în gând cu Eminescu: *Nu spera când vezi mișei/ La izbândă făcând punte...*

Și nu speram nici în ceea ce privește afirmarea noastră în reviste.

Ne adunam, după afinități cu adevărat elective, și continuam discuțiile despre ceea ce scrisesem în altă parte, la câte o crâșmă mărginașă, îndeosebi pe Sărărie, la Bădia Dura, care ne îngăduia să stăm în locul unde își ținea butoaiele cu vin.

Vă cam dădeați de-a... dura.

Ne cam dădeam. Nu însă pe cărările lui Bachus, cum s-ar crede. Nu aveam noi bani destui pentru așa ceva. Și nici nu repetam boema lui Creangă și a lui Eminescu, deși într-un anume fel ripostam și noi ca și aceștia când întorceau spatele „Junimii”. Eram de fapt și noi în situația să spunem: „Bani n-am mai văzut de un secol, vin n-am mai băut de o lună”. Cam la o lună se întâmpla aceasta, când primeam bursa, indemnizația de 30 de lei. Acolo deci funcționa „cenaclul” nostru cu adevărat. Gândeam la fel, adică la o altfel de literatură. Stima era profundă, sinceră și reciprocă. Nu ne simțeam încorsetați de nimeni, ci doar de limitele noastre pe care le spărgeam, pe cât puteam, întristându-ne mereu de ceea ce descopeream că suntem și provocându-ne entuziasm.

Pledați deci pentru o reluare a boemei (ieșene)?

Nu! În niciun caz, deși nu o exclud. E evident însă mai mult decât oricând că „nu se nasc glorii pe stradă, nici la ușa cafenelii”... Spun doar că un asemenea „cenaclu” ne aduna în suflet și în aspirații mai mult decât toate cenaclurile la un loc. Nici el însă nu ne-a creat personalitatea, așa cum înclinați să credeți. Personalitatea ne-am format-o singuri, în funcție de ceea ce ni se părea că suntem ca reper, în urma controverselor și, desigur, și în funcție de alte repere pe care le descopeream citind, cu aprobare specială, în Biblioteca Fundației.

Ziceați ceva și de cenaclul „Luceafărul” din București.

Zic încă. Acolo era cu totul altceva. Fuseseră chemați din adâncimi spirituale și din timp Miron Radu Paraschivescu, Mihu Dragomir, Eugen Barbu care știau cu adevărat ceea ce ar fi acela un „cenaclu”. Fusese defrișată și „pădurea spânzuraților”. „Tânărul Scriitor” murise. Răsărise o revistă nouă – „Luceafărul” – care



Cenaclofilul Ion Chiriac

cu adevărat era a tinerilor scriitori, revistă legată organic de cenaclu, care afirma într-adevăr valori, care se impusese tocmai prin spiritul ei tânăr, și care știa să te impună. Se făcuse acolo, într-adevăr, o re-formă, una a formelor fără fond.

În fine, cenaclurile, așa cum ele au fost sau cum au reușit să fie, chiar dacă nu au avut o importanță în formarea personalității și în cariera literară, au avut un rol în epocă. Unul preconceput, de ideologizare. Altul, neprevăzut, ivit inițial ca secundar, imperceptibil, spre fericirea noastră, de configurare a unor noi orientări, firești, care au devenit, și cred că vor rămâne marcante pentru spiritualitatea românească.

La Iași era posibilă o astfel de reformă?

Tinerii ieșeni, „al treilea val", cum zice A. Tofler, au simțit și înțeles că, după orișice reflux, urmează fluxul. Un asemenea flux, energic și ceva mai limpezit ca sens, a fost tentativa de reevaluare a tradiției „Junimii" și a Cercului de la „Viața Românească". A fost elaborat chiar și un „Articol program" de reînființare a „Junimii" (1972), însumând principiile „Junimii", principiile lui G. Călinescu și idealurile tinerei generații.

Aș zice astăzi, după mai bine de un sfert de secol, că reevaluarea fusese făcută cel puțin cu bun simț. Eram conștienți cu toții că „slava strămoșească pe strămoș cinstește", că trebuie să lăsăm „măcar strămoșii ca să doarmă-n colb de cronici" și că a sosit timpul să facem ceva pe măsură, care să ne reprezinte și care să dăinuie.

Timpul dorit nu sosise însă. Ni se părea numai că a sosit. De altfel nici nu prea aveam de unde să știm că ceasornicul nostru european fusese deja dat cu alte câteva veacuri înapoi după fusul orar al spiritualității totalitarismului chinez și nord-coreean.

Ca purtători de inițiative culturale am fost invitați la Plenara Comitetului Județean Iași al PCR pe probleme de ideologie...

Altfel de inițiative ni se cereau. Inițiativa noastră nimerise însă ca nuca în perete. Poetul Adi Cusin, căruia îi încredințasem (nu eu, ci noi toți, am să le spun numele cu o altă ocazie) prezentarea „Articolului program", el fiind între noi orator de elită, a fost interceptat, imediat după terminarea cuvântului, cu „mânie proletară", chiar din prezidiu, de către Leonte Răutu, guvernatorul ideologiei naționale: Cum zici căți spune? Adi Cusin. A, da! Enrico Caruso... Și, mă rog, ce vrei tu să vrei? Am înlemnit. Sala Casei Tineretului se surpa în adâncurile fostului cimitir pe care era așezată luându-ne și pe noi în mormântul poetului Hrisoverghi, înmormântat în secolul Eminescu aici dar care murise nu din cauza poeziilor lui patriotice, ci a unei aventuri galante cu una dintre fiicele, măritate desigur, ale poetului Costachi Conachi.

Ieșirea din impas s-a datorat, aș zice, în primul rând nouă, care, deși disperați de situația creată, nu ne-am resemnat. Înțelegerea am găsit-o la inginerul Al. Dumitrache, prim secretar al Comitetului Județean UTC, om de rafinament și inteligent peste măsură, neprefăcut și dintr-o bucată. Primise, așa îmi îngădui să cred, o critică aspră pentru lipsa de preocupare față de tinerii creatori. Și chiar dacă (de data aceasta sunt și ferm convins) mâhnit de dușul fierbinte și rece care i se administrase, a procedat în consecință ca intelectual ce era.

În locul recepției de la securitate, de care eram mai mult ca siguri, a avut loc o recepție la Comitetul Județean Iași al UTC. Nu au lipsit nici cafelele și nici *wiskiul* (încă nu știu cum se scrie și, mai ales, cum se bea corect această băutură). Au fost achiziționate, cu mii de lei tablouri ale tinerei generații de pictori din

Iaşi, de o indiscutabilă valoare şi azi Nouă, poeţilor/ scriitorilor exact ca în legendă, ne a fost distribuită, din pasărea sacrificată doar pana (peana)

Ni s au pus la dispoziţie bani şi mijloace de deplasare oriunde Ni s a aprobat să ne şi constituim, precum vrem şi simţim, în cenaclu, cu condiţia să nu se cheme „Junimea"

Ne am adunat şi ne am constituit Ne am numit LUNAR 13 Aşa am convenit pentru că ne întâlneam la 13 ale fiecărei luni Suna al dracului de urât LUNAR se chema şi o soluţie de bronz alb, soră cu aurolacul, pentru dat pe sobele de tinichea Adoptasem însă cifra 13, nenorocoasa Sfidam destinul Întrunirile aveau de fiecare dată structura unei seri de artă literatură, muzică, poezie, artă plastică Ne întâlneam în Clubul Artelor al Casei Tineretului Dar mergeam şi în deplasare, de regulă în centrele studenţeşti din ţară Ne afirmam, neavând o publicaţie, direct în public, prezenţa noastră fiind remarcată de fiecare dată cu plăcere Cenaclul nostru avea deci, întâi de toate, un rol important pentru noi, dar şi un rol public, cu implicaţii culturale esenţiale pentru înnoirea pe care ţineam s o facem faţă de celelalte cenacluri care în fond nu erau decât nişte şedinţe având imperturbabil aceeaşi ordine de zi poezie, proză, discuţii

[ ]

Cenaclul Junimea

În 1975, Constantin Parascan şi Daniel Dimitriu pun bazele Cenaclului literar „Junimea", ce va funcţiona sub egida Muzeului Literaturii Române Iaşi şi a revistei „Convorbiri literare" Redăm mai jos o evocare făcută în 1990 de Constantin Parascan

„Foarte pe scurt, dacă vă interesează povestea noastră şi a Cenaclului Junimea adevărată v o pot



Horia Zilieru
la Cenaclul Asociaţiei Scriitorilor Iaşi, 1976
(imagine după negativ din arhiva
Muzeului Naţional al Literaturii Române Iaşi.
Foto Constantin-Liviu Rusu)

înfăţişa, în mare, mare sinteză, în acest moment aniversar

N a trebuit să cerem aprobare pentru înfiinţarea Junimii nimănui, ideea a fost a mea, am avut acordul colegilor Nu l cunoşteam pe Daniel Dimitriu Am mers la revista *Convorbiri literare*, citisem cam tot ce scrisese acesta până atunci, m am recomandat, ne am cunoscut, i am propus să fie conducătorul Cenaclului Junimea, mi a cerut să revin după un timp de gândire, câteva zile, a acceptat şi am stabilit ca zi a înfiinţării, vineri, 21 noiembrie 1975, ora 17 Urmând tradiţia strălucitei Junimi în mai multe puncte, am mers în piaţă, am cumpărat o talangă, (aceasta pe care o vedeţi aici, veghind de 15 ani), în memoria celei cumpărate de Vasile Pogor (care, întrebat de vânzător pentru ce vrea talanga, pentru oi

sau pentru boi, răspunsul său prompt a fost: „desigur, pentru boi"; precizare: pe mine nu m-a întrebat vânzătorul pentru ce vreau talanga...), ..., i-am încredințat-o lui Daniel Dimitriu și de-acum... ne-am întâlnit aici, vinerea, de două ori pe lună.

Se sperie gândul, nu se poate, veți zice, și totuși, dacă unii dintre cei care conduceau sau redactau procesele verbale au mai lipsit la câte o întâlnire, cel care vă vorbește a fost prezent la toate cele 215 Junimi câte au avut loc în cei 15 ani. (Am fost, sunt și voi rămâne un martor fidel a tot ce s-a petrecut aici în acești ani). Aceasta este a 216-a și, după cum vedeți, sunt și azi prezent. A fost o poveste fascinantă. Ea e în sufletele și amintirile noastre, în jurnalele noastre la vedere sau la nevedere, dar și în Cronica pe care-o vedeți aici, care, poate așa s-au cumpănit lucrurile sus, la Dumnezeu, i-au mai rămas exact atâtea pagini câte se vor răboji în seara aceasta. Spectacolul extraordinar, nemaipomenit se află în acea Carte a Junimii în care a scris prietenul și junimistul de atunci și de acum, Nicolae Purcaru. Daniel Dimitriu a condus, și a fost alături de mine timp de 150 de ședințe. Celelalte au fost conduse de Constantin Pricop și, în ultima vreme, de Val Condurache.

În cei 15 ani au fost în acest Salon peste 10.350 de oameni. Au citit poezie 6.034 de aspiranți la nemurire poetică; proză – 48; 3 au citit teatru și 1 eseu. Printre cei care au citit teatru, pe 10 decembrie 1982, Mira Alexiu a citit o piesă care a dat mult de lucru unei anumite persoane care se ocupa de unele creații și care se va mai ocupa încă până când..., cine știe, așa... (se intitula *Dictatorul* piesa respectivă), ea fost citită cu titlul *Amiralul*, aici, la Junimea. Cronica și memoria junimiștilor sunt martori că în cei 15 ani nu s-a citit niciodată, în ședințele de lucru, vreun text de care să ne fie rușine astăzi, adică texte dedicate *conducătorilor iubiți*, ori partidului și statului comuniste. Nu. Au participat la discuții 1.417 voci junimiste. Invitați au fost în jur de 180 scriitori. În general s-a acoperit întreaga arie a literaturii române. În special scriitorii din Iași au fost alături de noi. Ne-au ajutat, au dialogat cu junimiștii, au citit din creațiile lor"[4].

Cenaclul Quasar

În 1979, un grup de visători înființa Cenaclul Quasar. Inițial se numea Cenaclul de Anticipație și reunea energiile unui entuziast grup de liceeni și studenți ieșeni. Unul dintre membrii cenaclului, Sorin Antohi, rememorează secvențe din începuturile acestei mișcări atipice pentru spațiul cultural românesc:

„Printre colegii mei de liceu de care m-am apropiat instantaneu, chiar în zilele examenului de admitere la liceu, se numărau Dan Merișca și Sorin Simion. Am povestit această întâlnire fericită cu tristul prilej al postfeței pe care am scris-o în 1993 pentru unicul volum (din păcate, postum!) al lui Dan Merișca, *Revoltă în Labirint*. Celor doi li s-a alăturat fratele mai mic al lui Dan, Lucian, așa că s-a format nucleul unui cerc cu interese culturale extrem de variate care, pe lângă revista Școlii, *Corolar* (unde Dan a devenit redactor-șef), căuta legături cu elevii din alte licee și cu studenții. Cu Dan și Sorin am scos chiar un samizdat, *Major*, care m-a adus în conflict direct cu regimul. Eram oarecum tipici pentru o anumită parte a generației noastre: elevi la licee bune, cititori avizi, cu preocupări culturale enciclopedice, împinși de la spate (de familie și sistem) spre profesii sigure, dar suficient de liberi pentru a continua să căutăm nu

numai răspunsuri, ci și întrebări. Eu, alături de un coleg de la Liceul Industrial de Chimie nr. 1, Moni Weisthal, și sub îndrumarea unui profesionist matur, entuziastul, generosul și multiplu înzestratul Virgil Scurtu (care ne trata ca pe niște egali!), am condus chiar un cerc de astronomie la Casa Tineretului și studenților, funcționând în paralel cu alte cercuri și cenacluri (la care veneau de multe ori cam aceiași oameni) mergând de la paleoastronautică la poezie și de la CNI (cazuri neclarificate încă) la cinema.

Din acest mediu efervescent s-a născut în 1979 și Cenaclul Quasar, numit inițial, cu (auto)ironie și umor, Cenaclul de Anticipație. Ni se asociase George Ceaușu, mai mare decât noi cu câțiva ani, cu studii serioase de matematică și informatică, fire iscoditoare, cu mare talent literar și un geniu de animator comparabil cu cel al lui Dan Merișca, Doru Pruteanu, student filolog și apoi profesor de Română, precum și alții tineri din toate domeniile, chiar elevi de școală generală. Treptat, participările mele la cenaclu au devenit mai sporadice și totodată mai didactice, poate mai utile (făceam prezentări de teorie literară, istoria ideilor etc.), din lipsă de timp. Totuși, împreună cu Dan, George, Doru, Lucian și alții câțiva am găzduit la Iași două consfătuiri naționale ale cenaclurilor de anticipație tehnico-științifică (în traducere liberă, convenția națională SF), în 1981 și în 1986, ambele cu ajutorul esențial al lui Doru Tompea, șeful UASCR pe centrul universitar (pentru tinerii de azi, nu înainte de a le spune că nu era chiar așa de grav pe cât pare, asta însemna Uniunea Asociaților Studenților Comuniști din România).

La cea de-a doua consfătuire, am organizat sub egida universității, cu sprijinul lui Nicolae Crețu, distins universitar comparatist mereu deschis spre cei tineri, un colocviu despre utopie. Acela a fost de fapt primul colocviu dedicat subiectului în România, cu o participare memorabilă: Mihai Șora, Gabriel Liiceanu, Andrei Cornea, Dan Culcer (care a emigrat la scurt timp după aceea), Luca Pițu, Dan Petrescu și alții. De fapt, cercetările mele despre utopie de până în 1989 au avut întotdeauna drept fundal, alibi și primă cutie de rezonanță fandomul SF”[5].

Prelecțiunile Junimii, serie nouă

În 1974, se reiau, la Casa cu ferestre luminate (Casa Pogor), Prelecțiunile Junimii. E un proiect curajos, ce își propune să aducă la Iași nume majore ale culturii române. Noua serie e deschisă de Gheorghe Ivănescu („Preocupări filologice în epoca Junimii”). Îl urmează Alexandru Dima, Liviu Rusu, endocrinologul Ștefan Milcu, psihologul Vasile Pavelcu, istoricul de artă I.D. Ștefănescu, istoricul literar Dumitru Murărașu, istoricul Emil Condurachi, istoricul Constantin C. Giurescu, istoricul Hadrian Daicoviciu, scriitorul Petru Anghel, criticul literar Ovidiu Papadima, istoricul Mihai Berza, eseistul Edgar Papu, filosoful Constantin Noica, poetul Geo Bogza, istoricul literar Alexandru Piru, psihiatrul Petre P. Brânzei, matematicianul Dumitru Mangeron, istoricul literar Mihai Drăgan, eminescologul Amita Bhose, teatrologul Valentin Silvestru, eseistul Andrei Pleșu. Li se adaugă Mihai Șora, Gabriel Liiceanu, Nicolae Manolescu, Alexandru Paleologu și alții. Parcurgând lista de prelectori, se poate observa că, spre lauda lor, compromisurile pe care le-au făcut organizatorii au fost minime. Din contra, unele invitații atestă un anumit curaj. În vara anului 1988, în Casa Pogor, invitatul

Octombrie '78! O întâmplare ciudată cu scriitori în comunism…



Constantin Parascan, Andrei Pleşu, Pavel Florea Muzeul „Vasile Pogor" Iaşi, 1988

În toamna anului 1978, un eveniment major tulbură apele culturii ieşene. Este găzduit aici, timp de trei zile, primul Colocviu Naţional de Poezie din România (18-20 octombrie), probabil cel mai amplu, prin participare, din întreaga istorie a evenimentelor cultural-literare româneşti. Iaşul intrase deja în circuitul literar naţional prin Festivalul de Poezie „Mihai Eminescu" ce debutase cu un deceniu înainte, în 1968. Autorităţile locale demonstraseră că pot gestiona organizatoric astfel de reuniuni majore. Conta, desigur, şi mitul Eminescu & Junimea, mai intens aici decât în alte părţi. Cu un an înainte, în cadrul Prelecţiunilor de la Casa Pogor, Constantin Noica susţinuse o răsunătoare prelecţiune despre Eminescu. Existau, aşadar, întrunite datele necesare, materiale şi simbolice, de a face din Iaşi gazda unei întâlniri de dimensiuni nemaiîntâlnite în cultura română. Nu se cunoaşte cu precizie numărul invitaţilor, însă estimările ne vorbesc de „câteva sute". Colocviul s-a derulat în Sala Mare a Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri" Iaşi şi în Aula Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu" Iaşi, cazarea şi recepţiile festive având loc la Hotel Unirea.

Ceea ce ar fi trebuit să fie un Colocviu lirico-tehnic-educativ despre starea poeziei româneşti, o întâlnire derulată sub semnul armoniilor prestabilite, s-a dovedit însă o adevărată bombă cu ceas. Cele mai multe luări de cuvânt ale participanţilor au indicat, cu o duritate neobişnuită, tarele unei societăţi în care poezia şi poeţii nu se simţeau confortabil. Tonul l-a dat raportul lui Ştefan Augustin Doinaş, în calitate de

era Andrei Pleşu, căzut deja în dizgraţia autorităţilor. Pleşu propunea o prelecţiune cu tema „Conştiinţa patriotică în cultura română modernă". „Tema ne-a propus-o domnia sa. Am înţeles atunci cum un personaj de nici 40 de ani poate uimi prin rigoare, cunoştinţe, farmec, persuadând şi seducând rafinatul public de la Iaşi. Avem amintire şi o fotografie în trei, în faţa Casei Pogor: Andrei Pleşu, C. Parascan şi Pavel Florea. Cel din urmă aprobându-ne (în calitate de diriguitor al culturii la Iaşi) să-l invităm pe tânărul cărturar, care avea deja interdicţie de a vorbi în public. Şi care, după cum s-a zvonit imediat, după această prelecţiune, a fost *fixat* cu viaţa şi ideile sale la Casa *G. Enescu* din Tescani", îşi aminteşte unul din amfitrionii ieşeni ai Prelecţiunilor, Constantin Parascan[6]

preşedinte al Biroului de Poezie din cadrul Uniunii Scriitorilor din România, un raport ce avea în prim plan tema poeziei patriotice. Conţinea suficiente „seminţe" de gâlceavă care să încolţească, spre spaima autorităţile, în discursurile ce i-au urmat. S-au rostit lucruri de o gravitate care, azi, pare înrudită cu sinuciderea. S-au spus adevăruri pe care nicăieri, în România acelor ani, nu le puteai auzi rostite public. S-au făcut acuze directe, violente uneori, în câteva rânduri întrunirile fiind pe punctul de a fi întrerupte, iar sala evacuată.

În cele ce urmează, publicăm câteva fragmente[7] din diferitele luări de poziţie.

Nora Iuga: „Se întâmplă ceva cu poeţii, nu ştiu, poate nu numai aici, la noi, poate pretutindeni, acesta este destinul poeţilor: să fie din când în când sacrificaţi, lent sau brutal, cu perfidie sau cu pumnul în gură, există nenumărate metode de a ucide poetul.



Mihai Ursachi şi Teofil Răchiţeanu
Colocviul Naţional de Poezie „Mihai Eminescu", 1978
(imagine după negativ din arhiva
Muzeului Naţional al Literaturii Române Iaşi.
Foto: Constantin-Liviu Rusu)

Dar până când vor trebui până şi marii noştri morţi să treacă mereu pe la cadre? ... Cine îndrăzneşte şi cu învoirea cui asemenea odioase epurări?"

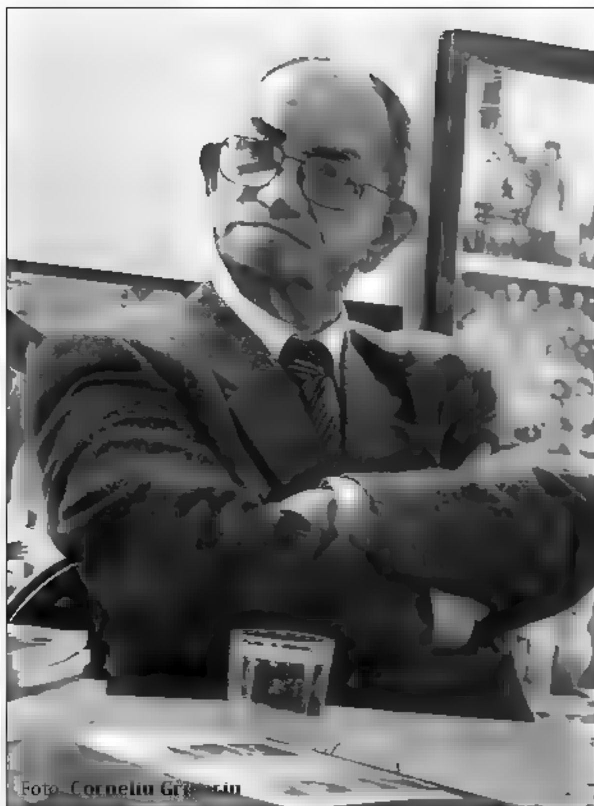
Laurenţiu Ulici, sfidând flagrant desfăşurătorul Colcviului, invită, într-o manieră aproape subversivă, în timpul alocat propriei luări de cuvânt, câţiva tineri şi necunoscuţi poeţi să citească, gest ce scandalizează o parte din sală. Poeţii respectivi se numesc: Romulus Bucur, Traian T. Coşovei, Mircea Cărtărescu, Radu Călin Cristea, Emil Hurezeanu, Florin Iaru, Ştefan Mitroi, Ion Moldovan, Lucian Vasiliu.

Cezar Ivănescu: „Astăzi de dimineaţă, în poziţia în picioare, am ascultat discursurile câtorva colegi. Unul dintre aceste discursuri mi-a displăcut profund şi consider că este datoria noastră, a scriitorilor români, să-nţelegem exact şi calitatea noastră şi condiţia exactă în care ne aflăm, este vorba de discursul tovarăşului Ion Gheorghe, care a creat o falsă senzaţie de mafiotism general în lumea literară românească.

Tovarăşul Ion Gheorghe are o condiţie excelentă, i se publică chiar o carte de 600 de pagini care, după opinia mea de poet român, raţional, cartesian, este o carte absolut dementă.

Peste durerea unor colegi de ai mei, Nora Iuga a aşteptat opt ani până să ..., adică aşteaptă încă, nu i-a apărut, şi eu am aşteptat opt ani, dar am aşteptat mai mult de aceşti opt ani până să public.

Consider absolut neloial şi dictat de un anumit cerc proletcult tot atacul tovarăşului Ion Gheorghe."



Cezar Ivănescu,
un poet incomod pentru autoritățile comuniste

Lucian Valea „Poezia și poetul în România continuă să se confrunte cu jenante probleme administrative. Una dintre acestea este cea privind situația poetului în societatea contemporană. Cercetând nomenclatorul sistematic și alfabetic al ocupațiilor, tipărit în 1977, pe scriitor îl găsim în secțiunea „ocupațiile personalului TESAT”, la codul E 715, partea a doua, între administratori, dactilografe, persoane de serviciu și pază, pompieri. Dar dacă meseria de scriitor este lăsată în ambiguitate, în schimb e cultivată cu zel meseria de dădacă literară. Dădaca trebuie să-l învețe pe poet ce să scrie, cum să scrie, când să scrie, când să nu scrie, ce nu e primejdios să scrie, ce e primejdios ș.a.m.d. Încurajată, meseria de dădacă literară a pătruns de la centru în jos în toate organismele teritoriale. Nu există comitet județean de cultură și nici comitet sindical care să nu beneficieze în schemă de acest gen de activist price-put la toate. A sosit timpul, așa cum s-a întâmplat și cu Cenzura, să se desființeze și posturile de dădacă literară”.

Alexandru Paleologu (scandalizând parte din sală) „În primul rând, vreau să aduc un elogiu și un omagiu lui Ștefan Augustin Doinaș pentru raportul magistral pe care ni l-a arătat ieri, el nu a ocolit nici una din problemele fundamentale și grave care se pun în fața noastră și ne-a făcut să privim cu luciditate un viitor care nu este neapărat și matematic într-o linie ascendentă. Se face economie de hârtie, da, să se facă, dar să nu se facă pe seama poeților care prin talentul lor contribuie la conservarea limbii române. Mai multă hârtie pentru literatură și mai puțină pentru afiș”.

Mihai Ursachi citește poemul cu titlul „Colocviu despre funie în casa spânzuratului”.

Dan Verona „Am să vorbesc întâi de câteva fantome. Am în vedere revistele din provincie, mai ales „Argeș” și „Ateneu”. Aceste reviste au fost reduse la tăcere fără motive prea întemeiate. Au fost reduse la tăcere cu toate că mai apar la trei luni o dată. Și atunci apar făcând publică oferta unor întreprinderi, venind astfel în întâmpinarea cetățeanului care arde

de nerăbdare să intre în posesia unor macarale, buldozere, tractoare, sonde petrolifere etc... Este absurd, este umilitor ca la fiecare carte să ți se scoată un număr de poezii și să ți se ajusteze altele... Nu vă spun o noutate: leziunile morale sunt mult mai grave, de nevindecat față de leziunile fizice. Dar, desigur, bunii noștri frizeri de sentimente nu sunt medici și n-au cum să știe acest lucru. Ei însă se pricep bine să ne scoată pe noi vinovați, să ne simțim la ușile lor la fel ca țăranii, părinții noștri, care așteptau să li se fixeze cotele".

Nicolae Prelipceanu: „...aparent defuncta cenzura în realitate s-a mutat pe nesimțite, sau pe simțite, în cugetul redactorilor șefi, adjuncți, principali și simpli, sau corectori ai revistelor literare și de cultură... Avertizez asupra unui lucru pe care cu toții îl știm: întârzierea tipăririi marilor texte, în special a textelor bune, devine, în perspectiva timpului, un act anti-patriotic...".

Constantin Abăluță: „...de aprobarea cui ar avea nevoie niște membrii ai Uniunii Scriitorilor ca să scoată o revistă, accentuez, literară? Calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor nu este suficientă?".

Gheorghe Grigurcu: „Scriitorii nu sunt homunculi care se fabrică în laboratoarele de alchimie ideologică... Neantul artei este cel mai cumplit neant... Nu încerc, Doamne, a contesta modalitatea agitatorică a poeziei, să fim înțeleși. Dar obstacolele împotriva cărora se ridică A. Păunescu sunt de carton. Lupta e mimată într-o inofensivă butaforie".

Florica Mitroi: „Rog să nu fiu întreruptă și vă voi spune cum a făcut scandal Dan Deșliu, care pe vremuri scria poezie stalinistă... Îl lăsăm pe fostul stalinist Dan Deșliu să dea lecții de poezie copiilor noștri... Deci afară e statuia lui conu Mihai. Noi aici suntem sub umbra lui, sub cerul lui, sub frumusețea lui. Aici este portretul tovarășului președinte Nicolae Ceaușescu, care spune că ne prețuiește, domnilor, foarte mult. Și eu, poeta Florica Mitroi, sunt foarte sigură că ne prețuiește și luptă pentru noi. Dar, domnilor, noi de ce suntem atât de lași?... Dvs., domnilor, intelectualitatea, sunteți cam lași...".

Ion Iuga: „Iubiți tovarăși, Secretarul General a venit cu o nobilă inițiativă a P.C.R. a desființării cenzurii. Ciudată această desființare, pentru că toți cenzorii au fost transferați într-un serviciu special la Consiliul Culturii. Ciudată această desființare a cenzurii, când toți cenzorii au posturi prin redacții și edituri, în timp ce poeții au slujbe umile, cu un salariu de 2.000 de lei".

Statui, inaugurări, comemorări și aniversări

Apetența pentru statui în dulcele târg, exersată încă dinainte de Primul Război Mondial, izbucnește în anii 50. E drept, simultană cu topirea sau distrugerea unor statui „neconvenabile" noii ideologii. În 1957, în parcul Casei Pogor, este dezvelit bustul în bronz al lui Vasile Alecsandri. În același an, la Spitalul Universitar de Psihiatrie „Socola", este dezvelit bustul în bronz al lui C.I. Parhon (ambele realizate de sculptorul Vasile Condurache). În 1960, e dezvelit bustul lui George Topîrceanu, amplasat în fața Casei Corpu-

lui Didactic. Doi ani mai târziu, un nou bust, cel al lui Garabet Ibrăileanu (autor Iftimie Bârleanu), apare în faţa Liceului „G. Ibrăileanu". În 1964, Vasile Condurache mai semnează un bust, reprezentându-l pe Alexandru Philippide (pe Bulevardul Carol I, Parcul Universităţii „Al.I.Cuza"). Tot în zona Universităţii, Garabet Ibrăileanu mai are parte de o dezvelire, în 1965 (autor Ion Buzdugan). În 1966, Iftimie Bârleanu finalizează bustul lui Dimitrie Cantemir, amplasat la Liceul „D. Cantemir". În 1968, este montat faimosul Grup al Voievozilor în Parcul Casei de Cultură a Studenţilor. Grupul fusese proiectat încă din anii 30, însă anumite figuri din grup (Carol I şi Ferdinand I) nu mai cadrau cu noile direcţii, astfel încât au fost înlocuite cu mai inofensivii Ion Vodă cel Viteaz şi Petru Rareş. Din 1968, iubitorii lui Creangă îi pot admira bustul plasat la Bojdeucă (autor Iftimie Bârleanu). Tot Bârleanu este autorul bustului lui Costache Negruzzi de la Colegiul Internat „C. Negruzzi". În anii 70, beneficiază de alte dezveliri de bust Mihai Eminescu, Alexandru Flechtenmacher, Grigore Ghica Vodă, Spiru Haret, Mihai Codreanu, Avram Goldfaden, Matei Millo, Mihail Sadoveanu. În 1980, are loc inaugurarea impozantului Monument al Independenţei (autor Gabriela Manole-Adoc), deschizând o nouă sesiune de dezveliri de busturi: Anastasie Fătu, Ion Creangă, Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Theodor Rosetti, Emilian Ţopa, Constantin Burduja, Vasile Conta, George Topîrceanu, Alexandru Lambrior, A.D. Xenopol şi mulţi, mulţi alţii[8].

În aceeaşi perioadă, la Iaşi sunt înfiinţate zeci de instituţii culturale. Cele mai multe dintre ele au ca scop recuperarea (în anumite chei hermeneutice) şi conservarea trecutului legitimator, dar şi servirea noilor idealuri ale culturii de masă. La fel de adevărat este că mare parte din „infrastructura culturală" a secolului XXI se fundează exact pe ceea ce pan-cultura de tip socialist şi, ceva mai târziu, nevoile de argumentare ale protocronismului fixau ca instituţii ale statului în intervalul 1948 – 1989.

Iată, schematic, câteva mostre de ctitorire instituţională:

1948 – se înfiinţează Biblioteca Centrală a Universităţii Tehnice „Gh. Asachi"

1949 – se înfiinţează Casa de Cultură „Mihail Sadoveanu" din Paşcani

1949 – îşi începe activitatea Filiala Iaşi a Academiei Române

1949 – se deschide Biblioteca Filialei Iaşi a Academiei Române

1949 – este fondat Institutul de Chimie

1949 – ia fiinţă Filiala Iaşi a Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

1949 – apare almanahul „Pentru pace şi cultură luptăm"

1949 – îşi începe activitatea Teatrul de Păpuşi; în 1973, instituţia îşi schimbă numele în Teatrul pentru Copii şi Tineret

1950 – apare almanahul „Iaşul nou", transformat în 1954 în „Iaşul literar" şi, în 1970, în „Convorbiri literare"

1950 – este fondată Filiala Iaşi a Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din R.P.R.

1950 – se înfiinţează Filiala Iaşi a Uniunii Artiştilor Plastici din R.P.R.

1953 – îşi începe activitatea Şcoala Populară de Arte

1956 – se deschide Opera Română Iaşi

1957 – se inaugurează Muzeul Memorial „Vasile Alecsandri" de la Mircești

1957 – își începe activitatea Casa de Cultură a Tineretului și Studenților; în 1992, se renunță la termenul „Tineretului" din titlu

1958 – se deschide Muzeul Etnografic al Moldovei

1959 – se deschide Muzeul Unirii

1960 – își începe activitatea Casa de Cultură a Sindicatelor

1961 – se deschide Muzeul Politehnic

1961 – se inaugurează Teatrul de Vară

1966 – apare revista „Cronica"

1970 – este fondată Editura Junimea

1970 – se deschide Casa Mitropolit Dosoftei

1970 – se deschide Casa memorială „Mihail Codreanu"

1971 – se deschide Muzeul de Istorie a Moldovei

1972 – este inaugurată Casa memorială „Otilia Cazimir"

1972 – se inaugurează Muzeul Literaturii Române Iași, cu sediul la Casa „Vasile Pogor"

1973 – se inaugurează Casa Memorială „Mihail Kogălniceanu"

1976 – este inaugurat Muzeul Teatrului

1980 – este inaugurată Casa memorială „Mihail Sadoveanu"

1982 – este inaugurat, la Ruginoasa, Muzeul Memorial „Al. I. Cuza"

1985 – este inaugurată Casa memorială „G. Topîrceanu"

1989 – este inaugurat Muzeul „Mihai Eminescu", amplasat în Parcul Copou

O dominantă culturală a Iașului comunist este cea a aniversărilor și comemorărilor. Aproape că nu există număr din „Iașul literar"/ „Convorbiri literare" în care să nu se comemoreze sau aniverseze ceva. Uneori subiecții acestor „pomeniri festive" sunt oameni de cultură/ personalități istorice acceptați de regim și livrați ca modele, alteori vizate sunt evenimente istorice relevante pentru discursul naționalist al puterii. Ceea ce este interesant e voluptatea cu care scriitorii ieșeni bifează astfel de omagieri, în multe situații fiind evident faptul că textele lor sunt dictate nu doar de o banală sarcină de serviciu, ci de o reală plăcere.

Câteva exemple:

În aprilie 1957, deși publicație eminamente literară, revista ieșeană nu ezită să ofere un amplu spațiu serbării a 500 de ani de la înscăunarea lui Ștefan cel Mare, dosar deschis, paradoxal, cu editorialul „Lenin și actualitatea" și poemul „Lenin", de Nicolae Țațomir.

În iulie 1967, se punctează împlinirea a 95 de ani de la nașterea lui D. Anghel și 60 de ani de la moartea lui N. Grigorescu. În septembrie 1967, publicația propune un dosar cu tema „150 de ani de la nașterea lui Mihail Kogălniceanu". În aprilie 1968, redactorii revistei nu uită că se împlinesc 120 de ani de la evenimentele din 1848. În mai 1968, comemoratul revistei este Barbu Ștefănescu Delavrancea, evocat într-un text de Emilia Șt. Milicescu. În august, vedeta numărului este C. Negruzzi, comemorat la o sută de ani de la moarte. Luna decembrie a anului 1968 este dominată de sărbătorirea semicentenarului unirii Transilvaniei cu România.

În întregime, numărul din martie 1969 sărbătorește împlinirea a două decenii de existență a revistei „Iașul literar". Colectivul redacțional „ține

să-și exprime sentimentele de dragoste și recunoștință față de P.C.R., forța conducătoare a poporului nostru și înțeleptul îndrumător al artei și culturii românești. Dacă în țara noastră există azi un climat prielnic al creației și discuției libere, aceasta se datorește în primul rând Partidului, care vede în scriitori *ajutoarele sale de nădejde* și-i îndrumă să realizeze opere durabile, demne de tradițiile noastre glorioase și geniul artistic al poporului".

Aniversații lunii aprilie sunt Bolintineanu și A. Russo, ambii cu 150 de ani de la naștere. În numărul din iulie 1969, Maria Platon îl aniversează pe Nicolae Bălcescu („Iașul literar" – „Nicolae Bălcescu, un mare patriot"), iar Al. Andriescu, cu mult entuziasm, serbează 140 de ani de la înființarea revistei „Albina". În criză de comemorări, redactorii apelează la Leonardo da Vinci (450 de ani de la moarte).

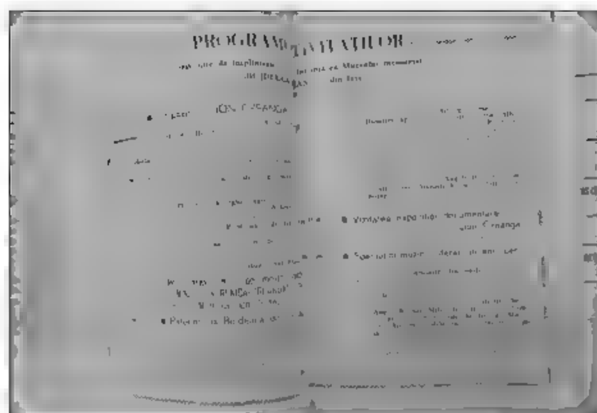
În martie 1970, este comemorată Hortensia Papadat Bengescu și serbat Alexandru Ioan Cuza (150 de ani de la naștere). Editorialul numărului, neasumat prin semnătură, amintește de împlinirea a 25 de ani de la instalarea Guvernului Petru Groza (6 martie 1945), un terifiant text de trecere în revistă a avantajelor comunismului în raport cu tarele regalității. În aprilie 1970, o parte consistentă din publicație este dedicată împlinirii a 100 de ani de la nașterea lui V.I. Lenin. Deschiderea poetică, semnată de Haralambie Țugui (poemul „Spirit leninist") este urmată de „analize" ale leninismului din diferite perspective: culturale („Spiritul creator al leninismului", de Const. Dropu), filosofice („Lenin și partinitatea filozofiei", de Tudor Ghideanu), etice („Lenin și etica intelectualului", de I. Grigoraș și Titus Raveica). În același număr, în lipsa altor motive de serbare, se omagiază centenarul unor poezii de Mihai Eminescu (I.D. Lăudat, „La centenarul unor poezii de Eminescu").

Și lista poate continua la nesfârșit. Preocuparea aceasta aniversar-comemorativă a fost atât de intensă încât, la Iași, s-a păstrat în reflexul cultural până în anii 2000. Frecvent, comemorările organizate de instituții publice se făceau inclusiv la mormântul celui comemorat, în prezența preotului și luând forma unei pomeniri culturale.

Importanța aniversărilor și comemorărilor este indicată de existența unor documente oficiale ce puneau la dispoziția instituțiilor culturale liste cu aniversări și comemorări, pe de o parte pentru a ușura demersurile de cercetare, pe de altă parte pentru a evita situații în care ar fi fost aniversate/ comemorate personaje aflate în dizgrație.

La răstimpuri, aniversările luau un caracter festiv, amploarea lor fiind dictată în general de împlinirea a ceva rotund. Centenarele și semicentenarele se bucurau de mare trecere, cu atât mai mult cu cât subiectul ce le prilejuia era un nume sonor. Așa se întâmplă în 2 iunie 1968, când oficialitățile culturale ale județului propun și pun în act o serbare a semicentenarului Bojdeucii lui Ion Creangă, eveniment organizat de Comitetul de Cultură și Artă al Județului Iași și Complexul Muzeistic Iași. În prim plan era Simpozionul „Ion Creangă" susținut de personalități ieșene precum Alexandru Husar, Gavril Istrati, Constantin Ciopraga și directorul Arhivelor Statului Iași, Gheorghe Ungureanu. Un film documentar și un așa numit „pelerinaj" la Bojdeucă, urmat de cuvântări ale unor scriitori ieșeni (George Lesnea, Dumitru Ignea, Ion Istrati, Florin Mihai Petrescu) și de un spectacol

muzical literar completau o zi cu adevărat încărcată. Din program, atrage atenţia momentul de constituire a cercului „Prietenii Bojdeucii”, gest foarte asemănător cu atât de frecventul obicei managerial contemporan de a întemeia Asociaţii precum „Prietenii muzeului”, „Prietenii teatrului”, „Prietenii bibliotecii” etc.



În unele situaţii, comemorarea unei personalităţi majore a culturii române avea efecte benefice concrete. În 1965, la Comemorarea a 75 de ani de la moartea lui Vasile Alecsandri, Uniunea Scriitorilor, prin preşedintele ei de atunci, Demostene Botez, trimitea o adresă cu tonuri nu lipsite de duritate Sfatului Popular Iaşi, atrăgând atenţia oficialităţilor oraşului asupra stării precare a casei lui Vasile Alecsandri de la Iaşi, locuită la acel moment de „Salvare” şi cerându-se luarea unor măsuri în regim de urgenţă („cât mai grabnic”). Comitetului de Cultură şi Artă nu-i rămâne decât să constate justeţea celor reclamate de Uniunea Scriitorilor, să confirme acest lucru Sfatului Popular Iaşi, iar acesta din urmă să rezolve problema.

[1] În revista „Teatrul”, decembrie, 1975, semnat Rep.

[2] După 1990, Naţionalul ieşean şi-a pus mari speranţe în efemerul Festival al Tinerilor Regizori (1995). Un an mai târziu, se încearcă un nou Festival, Festivalul Don Juan, moare după doar două ediţii. Anul 1996 este relevant, mai degrabă, printr-un alt eveniment: datorită demersurilor lui Ştefan Oprea, director al Inspectoratului pentru Cultură, Iaşul găzduieşte în acest an Festivalul Naţional de Teatru. Ceva mai longeviv (cinci ediţii) şi cu relevanţă naţională se dovedeşte a fi Festivalul de Teatru „Goldfaden”, iniţiat de criticul literar Ioan Holban în 2002, la instituţia al cărei director general era, Teatrul Naţional Iaşi. În 2011, Naţionalul ieşean propune foarte bizarul Festival Internaţional „Europa Est de tot”, a murit după prima ediţie. În 2014, în cadrul Festivalului Internaţional al Educaţiei, un nou Festival de teatru apare, se numeşte Perform Iaşi şi este manageriat de Octavian Jighirgiu şi Florin Caracala, este, de altfel, prima şi ultima ediţie. La răstimpuri, apare şi dispare Festivalul de Teatru „EuroArt”, mult prea neprofesionist organizat pentru a fi luat în serios. În fine, singurul Festival coerent în domeniul teatrului rămâne, la Iaşi, Festivalul Internaţional de Teatru pentru Public Tânăr, ajuns la ediţia a IX-a.

[3] Ştefan Oprea, *Pas la pas prin festivaluri*, Editura Opera Magna, Iaşi, 2011, p. 279-280.

[4] Fragment preluat de pe *http://convorbiri-literare.dntis.ro/PARASCANian10.html*

[5] Fragment preluat de pe *http://helionsf.ro/am-urmat-trasee-existentiale-atipice-interviu-cu-sorin-antohi-3*

[6] http://convorbiri-literare.dntis.ro/PARASCANnov5.htm

[7] În numărul de iarnă al revistei „Dacia literară”, într-un dosar pe care îl vom dedica integral evenimentului din 1978, vom reda în întregime discursurile participanţilor. E de precizat că accesul la aceste informaţii se datorează, prioritar, scriitorului şi publicistului ieşean Constantin Parascan, cel care, prezent la Colocviu, a avut inspiraţia de a înregistra audio tot ce s-a discutat. Fragmentele de mai jos le preluăm din Constantin Parascan, *Cum i-am cunoscut. Portrete literare*”, Editura Convorbiri literare, Iaşi, 2004.

[8] Informaţii preluate din *O istorie a culturii ieşene în date 1400-2000*, de Elena Leonte şi Ionel Maftei, Editura Princeps Edit, Iaşi, 2004.

George ONOFREI

La trecutu-ți mare, slăbuț prezent și incert viitor

Iașul are o tradiție a dărâmării evenimentelor culturale complexe. În ultimele două decenii și jumătate, orașul a fost văduvit, rând pe rând, de manifestări precum: Festivalul Periferic (organizat de Asociația Culturală Vector), un eveniment unic în peisajul est-european al artelor vizuale (în lipsa unei susțineri a comunității locale, acesta a fost închis de către organizatori), Festivalul de dans contemporan EuroDans, Festivalul Internațional de Teatru „Avram Goldfaden", Festivalul de Jazz „Richard Oschanitzky" sau, recent, Festivalul de Teatru Perform și Festivalul Internațional de Literatură și Traducere. Sunt evenimente care, în logica continuității, ar fi putut determina un profil cultural bine articulat al Iașului, atât pe scena culturală națională, cât și internațională.

În același timp, ne amintim că municipalitatea ieșeană a cheltuit peste 11.500.000 de lei în anul 2008 pentru un fantomatic proiect „Iași 600" (marca 600 de ani de la atestarea documentară a Iașului), în cadrul căruia au fost finanțate proiecte mici și medii, fără a avea la bază un concept. În programul „Iași 600" figurau de la reprezentațiile obișnuite ale Teatrului Național până la concursuri de șah între liceeni și serbări școlare sau serbările de final de an ale grădinițelor. În anul 2013, au luat ființă două evenimente de amploare: Festivalul Internațional al Educației (vara) și Festivalul Internațional de Literatură și Traducere (toamna). Apariția acestora în același an a fost pur și simplu întâmplătoare – Festivalul Educației era o idee mai veche a unei echipe private, conceptul și identitatea vizuală fiind elaborate cu ani înainte, prin eforturi private.

În 2013, Primăria Iași a fost de acord să finanțeze FIE, pentru ca, un an mai târziu, să solicite firmei private să cedeze toate drepturile asupra sa (mai corect spus, „să forțeze" cedarea prin orice mijloace). Mai departe, în 2014 și 2015, FIE a fost organizat de către angajații municipalității.

Pe de altă parte, FILIT s-a născut ca urmare a câștigării prin concurs a postului de director al Muzeului Literaturii Române de către scriitorul Dan Lungu, festivalul fiind o componentă principală a programului său managerial. FILIT s-a „bucurat" de o atenție specială din partea politicului, pe lângă aprecierile publicului, iar restul poveștii e probabil cunoscut de majoritatea celor interesați. O soluție clară pentru continuarea acestuia în liniile care l-au consacrat în cadrul primelor ediții nu există nici până la momentul scrierii acestui articol. Recent, discuții aprinse au loc în spațiul public privind organizarea unui „UNTOLD" al Iașului, și mai puțin despre consolidarea și creșterea unor evenimente deja existente (FIE: un festival lipsit de orice identitate în acest moment, un amalgam de evenimente sau FILIT, pus în „conservare" de o administrație care poate nu știe, nu înțelege, nu vrea).

Iașul se zbate deja de prea mulți ani între diverse opțiuni și soluții. Există aproape unanimitate la nive-

lul administraţiei, mediului politic şi al societăţii civile în privinţa unui aspect: avem nevoie de cât mai multe evenimente culturale de amploare care să pună Iaşul pe harta lumii. În acelaşi timp, însă, lipseşte un consens privind soluţiile practice prin intermediul cărora am putea ajunge acolo.

Există voci care susţin că administraţia publică (Primărie, Consiliu Judeţean) este cea care este datoare să genereze şi susţină financiar festivaluri de anvergură. Iar dacă voinţă şi bani există la nivelul instituţiilor amintite, specialiştii lipsesc: ar fi imposibil de găsit în rândul aparatului birocratic al unei instituţii publice personal pregătit care să aibă experienţă internaţională în derularea unor festivaluri de talie europeană sau mondială. Nici legislaţia nu este una foarte precisă în privinţa gradului de implicare al unei primării sau al unui consiliu judeţean în astfel de manifestări, recentele rapoarte ale Curţii de Conturi privind finanţarea evenimentelor culturale din ultimii ani de la Cluj-Napoca fiind grăitoare. O stare de panică la nivelul autorităţilor poate fi înţeleasă din acest punct de vedere, mai ales într-o perioadă complicată precum cea pe care o traversăm.

Există şi „radicalii", cei care susţin că zona publică ar trebui să se retragă de tot din sfera organizării şi finanţării de evenimente, iar acestea ar trebui organizate şi finanţate exclusiv în sfera privată. Aici există două probleme, la prima vedere: pe de o parte, mediul privat este încă reticent în a susţine cu sume consistente manifestări, pe de altă parte publicul ieşean ar fi încă reticent în Iaşi în a plăti sume consistente pentru a asista la un concert sau la un festival la rându-le foarte costisitoare.

Altfel, „agenda culturală" a oraşului este în acest moment plină de evenimente fără anvergură, fără adresabilitate în rândul generaţiilor active (fie tineri antreprenori sau angajaţi în companii multinaţionale şi nu numai) şi fără vreo brumă de ecou dincolo de graniţele judeţului. Se consumă anual în continuare de la bugetul local sau de la bugetul judeţului sume importante pentru evenimente culturale, însă împărţite în finanţări mici care „să ajungă la toată lumea".



Iaşi 600, un program cultural din care nimeni nu a înţeles nimic

Amelia GHEORGHIȚĂ

Festivalurile ieșene: morți, vii și așa și-așa...

Acum câțiva ani, după 2005, era sete mare de evenimente în Iași. Dacă întrebai studențimea care sunt cele mai mari evenimente din Iași, lumea ar fi dat din umeri, gândindu-se cel mai probabil la Sărbătorile Iașului, o struțo-cămilă cu apucături culturale, spirituale și arome de mici cu muștar. Doar cei de-ai locului și câțiva ong-iști, mai conectați, știau că în oraș au fost/ sunt mari festivaluri/ evenimente de artă, de film sau de dans. La generația mai recentă, ecourile inițiativelor culturale ieșene de odinioară nu prea au ajuns, fiindcă nu a existat continuitate, din diverse motive. Dacă întrebăm Google și câțiva oameni cu o mai mare ținere de minte, festivalurile ieșene mai „indexate", în ordine cvasi-cronologică, sunt următoarele:

Festivalul Internațional de Creație Coregrafică „EuroDans"

Inițiat de criticul de balet Dan Brezuleanu, a avut 11 ediții de succes care au însemnat 75 de spectacole – 44 producții românești și 31 piese coregrafice reprezentative pentru circuitul european, provenite din Franța, Elveția, Marea Britanie, Austria, Italia etc. Din 2003 nu se mai aude nimic despre festivalul care a consacrat mari coregrafi români și a făcut din Iași un centru al dansului contemporan, aplicând o formulă de management viabilă. Motivele invocate și vehiculate în presă au fost decesul prematur al fondatorului și lipsa fondurilor, ultimele ediții fiind o mare bătălie financiară pentru Fundația Coregrafică Română și partenerii săi (de-a lungul timpului, inițiativei i s-au alăturat și Centrul Cultural Francez, Primăria Iași, British Council, Centrul Cultural German, Centrul MultiArt Dans, Consiliul Județean Iași). În condițiile în care în luna septembrie, anul 2016, Centrul Național al Dansului primește o casă proprie, să sperăm și la reînvierea EuroDans la Iași?

Proiectul Periferic

A fost inițiat în 1997 de către artistul român Matei Bejenaru, ca un festival de performance și transformat în 2001 într-o bienală internațională de artă contemporană. Conform site-ului de prezentare, primele ediții ale Perifericului au fost festivaluri dedicate *performance-ului*, apoi s-a extins, devenind un eveniment complex care, pe lângă sesiunile de performance de la Centrul Cultural Francez din Iași, a organizat expoziții de arte vizuale la Palatul Culturii și la Baia Turcească din același oraș, intervenții artistice în spațiul public, conferințe și workshopuri pentru studenți. Edițiile din 2003, 2006 și 2008 ale Bienalei Periferic au fost cele mai complexe, majore proiecte de cercetare realizate în colaborare cu curatori români și străini. Perifericul, alături de Bienala de la Tirana, era văzut ca un proiect est-european ambițios, care, chiar dacă nu avea amploarea Bienalei de la Istanbul, interesa un număr semnificativ de artiști, curatori, critici și universitari. Din 2008,

Bienala nu s-a mai organizat, lipsa fondurilor externe fiind principalul motiv.

Festivalul de Teatru „Avram Goldfaden"

A fost lansat în 2002, iar a V-a ediție și ultima, după o pauză de doi ani, a avut-o în 2008. Dedicat celui care a întemeiat la Iași primul teatru evreiesc din lume, festivalul a reunit trupe prestigioase din mai multe țări din Europa, America și Orientul Mijlociu, având câte trei reprezentații pe zi timp de 7 zile. Deși nu componenta financiară a fost problema (doar în 2004 festivalul beneficiase de suma de 2,8 miliarde lei vechi și de sponsorizări de circa 20.000 de dolari), festivalul a avut o pauză de 2 ani, fiind reluat în anul 2008. Aceasta a fost cauzată de schimbarea conducerii Naționalului ieșean, dar și de lucrările de reabilitare a clădirii. Din 2008, însă, nu mai are loc nicio ediție, cu toate că au mai existat discuții de reluare a acestuia.

Festivalul de film documentar DocEst

Inițiativă a Institutului Francez din Iași, a adus în fața publicului ieșean timp de 7 ani cea mai bună selecție de filme documentare recente din toată lumea. Dacă primele 4 ediții au însemnat un număr mic de selecții de filme franceze și germane, ultimele trei ediții au fost cele care s-au remarcat prin selecția ofertantă de documentare, grație parteneriatului cu One World România și colaborării cu scenaristul Florin Lăzărescu, adunând sute de spectatori. În anul 2013 se înregistrează ultima ediție, fondurile fiind apoi distribuite către alte proiecte culturale ale Institutului. De remarcat este activitatea intensă pe care Institutul Francez a avut-o în câmpul cultural contemporan ieșean: concerte, piese de teatru, întâlniri cu scriitori francezi de renume, festivaluri internaționale replicate la Iași (Festivalul Filmului Francez, Festival du Premier Roman, Festivalului Très Courts, Fête de la Musique etc.). Multă vreme, activitățile institutelor culturale din Iași au reprezentat bastioane ale evenimentelor culturale la standarde europene.

Festivalul de Teatru „EuroArt"

A adus la Iași, timp de 8 ediții, piese de teatru puse în scenă atât de trupe profesioniste, cât și de trupe studențești din țară și din străinătate. Organizat de asociatia EUROART, festivalul a însemnat zeci de spectacole, dar și lansări de carte și conferințe de teatru, care s-au bucurat anual de participarea a peste 5.000 de spectatori. Cu toate aceste premise ale succesului, ultima ediție a fost în anul 2015, EuroArt-ul fiind înghițită de Festivalul Internațional al Educației.

Festivalul Internațional al Muzicii Mecanice

Deși are un public mai restrâns și nu produce mari ecouri, este unul dintre cele mai longevive festivaluri din Iași, anul acesta ajungând la ediția a X-a. Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu" anunță an de an un program atractiv, ce cuprinde expoziții de automate muzicale și valori de patrimoniu tehnic, spectacole ale flașnetarilor, concerte, dans, animație, proiecții video, workshopuri pentru specialiști, precum și participare internațională.

Festivalul Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr Iași

Este printre singurele festivaluri de gen din Moldova care a ajuns la cea de-a IX-a ediție în anul 2016, păstrându-și identitatea și crescând de la un

an la altul. Este organizat de Teatrul „Luceafărul" și înseamnă, timp de 8 zile, în luna octombrie, zeci de spectacole susținute de artiști din companiile teatrale din țară, dar și din străinătate, ateliere, expoziții, lansări de carte, filme documentare, spectacole-lectură.

Festivalul Internațional al Educației

Este un proiect cultural-educativ anual, organizat în perioada mai – iunie (spre sfârșitul anului școlar/universitar) de Primăria Municipiului Iași împreună cu universitățile de stat din Iași, Inspectoratul Școlar Județean, instituțiile de cultură de stat sau private, precum și operatori culturali independenți și societatea civilă. Aceasta este descrierea de pe site. Pornită grandios în anul 2013 și beneficiind de o promovare intensă, ideea festivalului a plecat de la promovarea ofertei culturale a orașului și reprezenta unul dintre punctele forte propuse în dosarul de candidatură al orașului pentru titlul de Capitală Culturală Europeană în anul 2021. Doar că, pe măsură ce timpul a trecut, FIE a început să însemne mai degrabă o înglobare a evenimentelor culturale deja existente în oraș în perioada mai-iunie decât un festival de sine stătător, care să aducă ceva nou pe planul cultural ieșean. Scandalurile provocate în jurul festivalului, eșecul candidaturii orașului Iași la titulatura europeană, conceptul slab au fost printre motivele pentru care, la ora actuală, deși FIE are loc an de an, încă din 2013, impactul acestuia este extrem de slab în rândul comunității locale.

Festivalul Internațional de Literatură și Traducere Iași (FILIT)

Este în unanimitate acceptat ca fiind cel mai mare festival de literatură din Estul Europei. Scriitori, traducători, editori, organizatori de festival, critici literari, librari, distribuitori de carte, manageri și jurnaliști culturali – cu toții au fost în centrul a sute de evenimente destinate publicului larg, dar și specialiștilor din domeniu. Cu peste 70.000 de participanți la primele 3 ediții, din 2013 încoace, și ecouri în marea presă europeană (El Pais, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Le Monde etc.), FILIT s-a impus ca fiind cel mai important eveniment cultural al orașului Iași. Cu toate acestea, discuțiile neproductive din jurul acestuia și intervențiile factorului politic pun ediția a IV-a într-un con de umbră, festivalul reducându-și dimensiunea. Cu toate acestea, rămâne cel mai important festival de literatură din țară, dimensiunile reduse ale FILIT însemnând „doar" zeci de evenimente și scriitori invitați, la care se adaugă cel mai mare sistem de rezidențe literare din Europa de Est.

Desigur, acestea nu sunt toate festivalurile care au existat sau există în Iași. Ar trebui menționat Iași International Film Festival, cu mari șanse de reușită prin conceptul propus (premierea filmelor inovative, a regizorilor cu viziune și a debutanților cu talent"), dar care nu a trecut de a doua ediție, ultima fiind în anul 2010. De asemenea, Festivalul de Teatru Contemporan - ContemporanIS s-a oprit în anul 2014, din lipsă de fonduri, după ce timp de șase ediții aduseseră gratis în fața publicului ieșean producții din țară și străinătate.

La fel, trebuie să remarcăm și apariția noului val de festivaluri ieșene, care au trecut de primele trei ediții și încă rezistă, cum ar fi Rock'N'Iasi (ce susține trupele rock formate din tineri din România, ajuns

anul acesta la cea de-a X-a ediție, dar care a căpătat amploare mai ales la ultimele ediții), Serile Filmului Românesc (care a însumat șapte ediții în anul 2016), Hangariada (festival de artă și zbor, lansat în anul 2012), Street Delivery Iași (festival de artă urbană, lansat în anul 2013), Șotron. Târg de cărți, jocuri și distracții (festival cultural-educativ pentru copii și adolescenții din Moldova (lansat în anul 2014).

Circula la un moment dat o întrebare în mediul virtual: „Există vreo localitate din România care nu a avut măcar un festival anul acesta?". Întrebarea nu vine din senin, ci din faptul că publicul din România a început să dea de gustul festivalurilor. Cu siguranță, vor mai apărea inițiative sau altele vechi și de succes vor fi resuscitate în Iași. Nevoia există și piața ieșeană nu este suprasaturată. Doar că, pentru a fi cu adevărat manifestări culturale de referință, trebuie să existe continuitate, viziune coerentă, profesioniști, buget, susținerea administrației, o permanentă înnoire a ofertei culturale, un real impact asupra comunității locale, naționale și/sau internaționale etc.



Public ieșean la FILIT 2014
Foto: Cristian Gafițescu

Adrian NETEDU

„Iaşul are un exces de festivaluri"

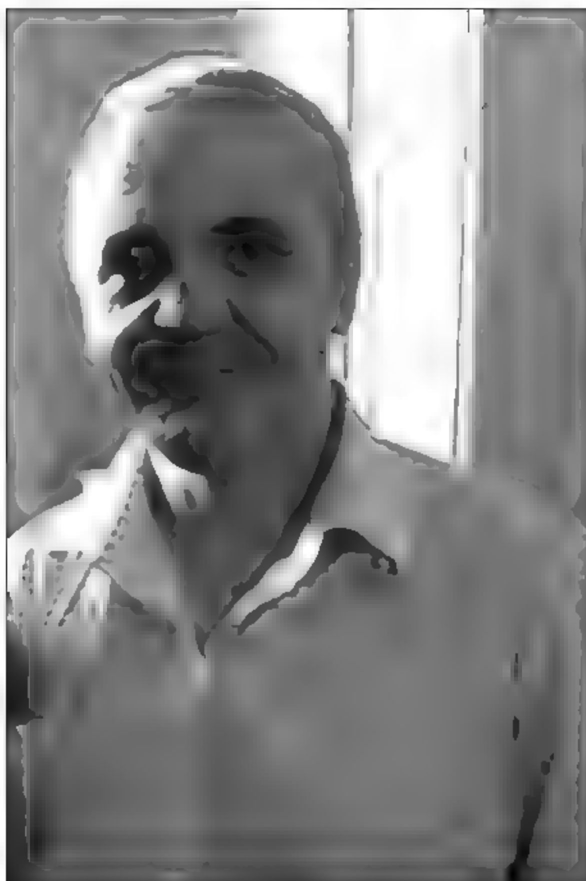
Foarte implicat în observarea şi analizarea culturii ieşene contemporane, sociologul Adrian Netedu este autor a numeroase cercetări şi studii de profil asupra consumului cultural din oraşul celor şapte coline. Detaşat, plasat dincolo de orgolii şi subiectivităţi, mereu preocupat de ştiinţificitatea fenomenului cultural, e una din „vocile" meta-culturale ce merită a fi ascultate. (C.C.)

Ce criterii sociologice fac dintr-un oraş un spaţiu propice organizării şi derulării de festivaluri?

Oraşul respectiv trebuie să aibă infrastructura necesară pentru astfel de manifestări: fie în interior (săli de spectacole, stadioane, reţele de transport, reţea hotelieră etc.) fie în exterior (capacitatea de amenajare a unor spaţii concertistice în zone periurbane). Toate acestea nu sunt însă de ajuns pentru că trebuie să existe un orizont de aşteptate, un nivel de implicare şi de valorizare a oricărui act novator, o „stare de spirit" favorabilă *creativităţii*. De altfel, un influent sociolog american aprecia că „creativitatea a devenit principala forţă de creştere şi dezvoltare a oraşelor, regiunilor şi naţiunilor"[1] – în condiţiile în care economia însăşi trece prin transformări spectaculoase şi ireversibile. Astfel, spune acelaşi autor, motoarele dezvoltării stau în trei termeni generici: tehnologie, talent, toleranţă.

Dincolo de aceste aspecte, din perspectivă sociologică, se pune problema funcţiei sociale jucată de un astfel de consum cultural. Fără îndoială, manifestări de asemenea amploare sunt mai degrabă apanajul modernităţii şi postmodernităţii şi le regăsim ca manifestări tematice (din orice domeniu semnificativ de consum cultural) dar şi ca manifestări care înglobează mai multe teme. Putem gândi că modernitatea însăşi a impus un ritm al vieţii de cele mai multe ori monoton şi stresant de unde şi nevoia de a „ieşi" din spaţiul comun al obişnuinţelor şi a „evada" în zone de defulare colectivă. Manifestări culturale punctuale pot suplini această tendinţă însă consider că festivalurile au o serie de calităţi suplimentare: oferta diversificată, reunirea de persoane din diverse straturi sociale şi zone geografice, faptul de a angaja comunităţi întregi în organizare şi desfăşurare, un anumit nivel de democratizare a consumului cultural etc. În acest context se poate vorbi de o sociologie festivalieră? De ce nu! Să cităm din lunga serie de studii un recent volum tematic intitulat *Les publics des festivals* (Ed. Michel de Maule, 2010) coordonat de un cercetător, E. Negrier, volum care poate fi evocat cu folos. Într-un interviu recent E. Negrier aminteşte şi de alte caracteristici ale festivalurilor deduse după cercetări aprofundate în Occident. De exemplu există o rată destul de ridicată de înlocuire (de împrospătare) a publicului festivalier. Dacă la un consum cultural de elită şi specializat această rată rămâne scăzută, se

poate ajunge la o rată de 40% la festivalurile „populare”. Ce este important: noii veniţi nu sunt neapărat consumatori de artă în restul timpului. Pe de altă parte, E. Negrier tinde să relativizeze o serie de mituri legate de astfel de manifestări. Se vorbeşte de o intensificare a consumului cultural în timpul festivalurilor, totuşi cca. 40% din public nu asistă decât la un singur spectacol din lista de oferte! Se vorbeşte de un câştig economic important datorat noilor veniţi, totuşi caracterul „regional” al festivalurilor rămâne o constantă[2]. Dacă revenim la realităţile din România, din perspectivă sociologică putem adăuga o serie de interogaţii legitime: în ce măsură festivalurile se pot permanentiza fără a avea implicaţii politice? Cum pot fi implicaţi finanţatorii care să îşi asume şi riscul ca un festival să nu fie „o afacere reuşită”? Cum poate fi evitată o cădere într-un consum cultural lipsit de valoare? Până la ce limită poate merge „mixul” de ofertă culturală în cadrul unui festival „popular”? Iată tot atâtea întrebări care îşi caută cercetătorii!



Adrian Netedu,
un sociolog atent la cultura ieşeană

De-a lungul timpului, aţi realizat o serie de studii sociologice având ca principală temă consumul cultural din Iaşi. La ce concluzii generale aţi ajuns?

Cercetările privind consumul cultural în mun./jud. Iaşi au fost încurajate de regretatul Vasile Munteanu, fost şef al Direcţiei Judeţene pentru Cultură, Culte şi Patrimoniu Cultural Naţional Iaşi. Prima cercetare am făcut-o în 2004 iar rezultatele erau descurajante în ce priveşte mai ales consumul cultural la sate dar şi procentele scăzute în mai toate domeniile consumului cultural artistic. Au urmat şi alte cercetări pe eşantioane reprezentative din populaţia studenţească, deoarece în oraşul nostru există diferenţe notabile în ce priveşte populaţia stabilă şi cea a tinerilor aflaţi la studii. O ultimă cercetare a avut loc în contextul eforturilor administraţiei locale de a participa la competiţia oraşelor Capitale Europene ale Culturii. Faţă de primii ani, revenind în teren era totuşi uşor de observat că între timp o serie de instituţii s-au reconstruit, altele s-au reformat astfel că în prezent situaţia s-a schimbat (cel puţin în municipiul Iaşi). Dintre concluziile ultimului sondaj amintesc de faptul că ieşenii cheltuiesc puţin pe „bunuri” culturale, ieşenii consideră că pro

filul de brand al orașului rezidă în triada *cultură, istorie, oraș studențesc*; ieșenii sunt în număr redus atrași de consumul cultural *de elită* (operă, concerte simfonice etc.) însă sunt buni consumatori de teatru. Dacă ne oprim la manifestări mai ample, recordurile de participare au fost consemnate în ordine la *Sărbătorile Iașului*, *Târgul olarilor* sau *Noaptea muzeelor*. Procente mai scăzute (în jurul a 10%) au fost consemnate în dreptul *FILIT*, *Festivalului de Teatru pentru Publicul Tânăr*, *Festivalului Internațional al Muzicii Mecanice*, *Festivalul Internațional al Educației* etc. Precizez că aceste scoruri se referă la populația stabilă a orașului și cu siguranță erau diferite dacă ne opream exclusiv la populația studențească sau la liceeni. În încheiere vreau să amintesc faptul că cercetările sociologice întreprinse au fost utile atât în planul politicilor publice cât și în activitatea de cercetare universitară. Astfel, un tânăr doctorand al Facultății de Filosofie și Științe Social Politice tocmai și-a terminat de redactat teza cu titlul *Practici de consum și de producție culturală în mediul educațional* cu anchete aprofundate în câteva licee ieșene și cu rezultate foarte interesante. Ca o concluzie pot spune că toate aceste preocupări nu ar fi fost posibile fără să existe un larg orizont de așteptare al publicului ieșean în ce privește manifestările culturale în general, chiar dacă acestea nu sunt întotdeauna de cel mai înalt nivel.

Putem vorbi despre o tradiție festivalieră în orașul celor șapte coline? În caz că da, când vi se pare că începe această tradiție?

Cu siguranță se poate vorbi de o tradiție festivalieră a orașului nostru, asumare care vine din faptul că Iașul este un pol regional important. Se ajunge însă la o diversificare prea mare riscul fiind dat de scăderea calității acțiunilor propuse dar și de *saturarea* publicului. În aceste condiții se întâmplă să participi la un festival mai degrabă accidental decât printr-o intenție clar definită anterior. Simpla enumerare a unor astfel de festivaluri trecute sau prezente este edificatoare: *Festivalul artei și creației studențești, Festivalul Trandafir de la Moldova,* FILIT, *Festivalul Internațional al Educației, Festivalul Florilor de tei, Festivalul Internațional al Muzicii Mecanice, Iași, Festivalul – Concurs Coral Internațional pentru Tineret „Gavriil Musicescu", Iași Guitar Festival, Rock 'n'Iași Indoor, Street Food Festival, Moldova Salsa Fest, Festivalul Tanabata, Festivalul Internațional de Folclor „Cătălina", Iași Science Festival, Festivalul Magia Baloanelor, Festivalul Kasta Morrely Fashion Week, Festivalul Filmului German, Festivalul de Teatru Studențesc Contemporan, Festivalul de teatru „EuroArt", Festivalul Berii, Festivalul Național Studențesc „FEstudIS", Festivalul Filmului European, Festivalul Cântecului Francez, Festivalul Filmului de Foarte Scurt Metraj, Festivalul Multicolor, Motorfest, Festivalul Internațional de Film de la Iași, Festivalul Internațional de Poezie „Grigore Vieru", Festivalul Național Studențesc „Studentiada", Festivalul Internațional de Teatru pentru Copii și Tineret, Festivalul folcloric „Datini și Obiceiuri de Iarnă" etc.* La acestea se adaugă alte manifestări care nu au în titlu cuvântul „festival": *Sărbătorile Iașului, Noaptea muzeelor; Târgul Internațional de Carte „LIBREX", Noaptea Albă a Străzii Lăpușneanu, Noaptea Devoratorilor de Publicitate.* De asemenea, trebuie adăugate diversele târguri (de carieră, handmade, de textile, de nunți, de produse tradiționale, de turism, imobiliare etc.). Această listă este departe de a fi ex-

haustivă însă poate da o imagine asupra activismului festivalier. Se impune însă o analiză de profunzime a tuturor programelor acestor manifestări pentru a deduce plusvaloarea reală adusă. La fel, trebuie văzut în ce măsură o serie de manifestări sunt mult prea dependente de bugetele publice deci de decizia politică. Și asta cu atât mai mult cu cât se cere în ultima perioadă un nou festival muzical de amploarea celui de la Cluj, într-un soi de competiție internă.

Au existat și există nesfârșite discuții legate de cine ar trebui să finanțeze aceste festivaluri. Unde credeți că începe și unde se termină rolul autorităților publice (Primărie, Consiliul Județean etc.)?

Nu cred că poate fi separat în vreun fel rolul politicului în astfel de manifestări! Cel puțin în actualul stadiu al societății românești! Nici măcar prin înființarea de entități organizatoare! Mai mult, după cum vedem din cazul FILIT, nu se găsesc nici acei organizatori total independenți! Societatea civilă poate cere doar transparență totală și controale specializate!

Cât de intens ați perceput implicarea factorului politic în zona festivalieră ieșeană?

Propun un exercițiu! Se lansează un nou festival, se stabilesc coordonatele generale, se face o conferință de presă etc. O simplă căutare pe Internet dovedește că politicienii din administrație sunt tot timpul prezenți! Dacă aceasta e o normalitate, nu cred că trebuie criticată, ci avut în vedere dacă măcar în plan secund regăsim acei specialiști în strategii și management cultural care să pună în practică o anumită voință politică.

Deși Iașul este, în mod tradițional, oraș universitar, impresia mea este că marile evenimentele culturale studențești lipsesc aproape total, ca și cum studenții au încetat să existe ca o categorie distinctă. E justificată această percepție? Dacă da, cum se explică situația?

Câteva festivaluri studențești sunt totuși vizibile, nu știu acum și cu ce impact. Pe vremea lui Ceaușescu era un singur mare festival și țin minte că erau totuși manifestări de succes la o populație mai puțin atinsă ideologic. Studenții de astăzi nu mai sunt însă studenții de ieri: mai tot consumul cultural se petrece pe Internet și, chiar în condițiile unei culturi de tip *zapping,* avantajele sunt excepționale. Personal nu sunt adeptul teoriei că studenții de altădată erau cu totul superiori iar cei de astăzi superficiali. Din contră, consider că noile generații, fie și cu o culturalizare frugală, mai puțin consistentă, au o serie de avantaje excepționale. Este doar responsabilitatea lor de a folosi spațiul virtual în mod creativ și formativ și sunt semne clare că mulți o fac. Evident că e de preferat să citim o carte „fizică" și nu una virtuală, să vedem un film sau teatru în sala de spectacole și nu pe laptop sau să comunicăm față în față și nu virtual printr-un lung șir de monologuri etc. Este deci clar că și în ce privește consumul cultural totul se schimbă radical fără să cunoaștem însă prea limpede spre ce ne îndreptăm. Un lucru este cert: accesul la Internet, cu toate avantajele, aduce și un minus de participare în manifestări culturale diverse.

Vi se pare că la Iași putem vorbi despre o anume reținere a universitarilor de a se implica în viața culturală a orașului?

Este dificil de dat un răspuns în lipsa unei cerce-

tări sociologice pe o astfel de populație țintă. După părerea mea, universitarii rămân consumatori constanți de produse culturale de elită. De altfel, la unele manifestări sunt și plătitori ai unor bilete foarte scumpe. Pe de altă parte, există și tendința specializării spre un consum cultural *de nișă*, de unde și o selectivitate sporită a manifestărilor la care ei participă. Din ce am observat, prezența universitarilor în viața culturală este mai degrabă discretă și o regăsim în numeroasele cronici, articole din presa locală, foarte multe dintre ele de reală valoare. Dacă există o reținere a unei participări extinse cred că factorul politic este cel mai inhibant (a se vedea situația complexă a FILIT-ului!). De asemenea, aș aminti de o tendință de camuflare a prezenței publice datorită expunerii în social media. Poate ar fi interesantă o analiză a paginilor de Facebook a universitarilor ieșeni de unde am putea deduce diferențe de gust, de înclinații artistice sau tendințele de implicare civică. La rândul ei, administrația locală trebuie să încerce un dialog extins cu toată lumea universitară din Iași. Dacă lecturați de exemplu Strategia Culturală 2014-2020 a municipiului Cluj-Napoca intitulată *Oraș al excelenței artistice și al participării culturale. Cultura ca factor de transformare socială și regenerare urbană*, veți observa că autorul principal este Catedra de Științe Politice a FSPAC, din cadrul Universității Babeș-Bolyai. Cu alte cuvinte, reținerea universitarilor poate desemna de fapt lipsa dialogului.

Ce tip de festival credeți că lipsește în prezent Iașului?

Din cele spuse până acum aș deduce că Iașul are un exces de festivaluri, fie ele generaliste, fie specializate. Tocmai de aceea poate este de preferat să se concentreze eforturile pe câteva festivaluri mari și să se renunțe la cele mici sau la cele cu impact scăzut. De exemplu o serie de mici festivaluri pot fi înglobate în *Festivalul Internațional al Educației* (care la rândul lui trebuie regândit!). La fel, *Sărbătorile Iașului* ar trebui probabil separate și decalate în cele religioase și cele laice. Dacă e să ne inspirăm de la alții, a face o clonă de tip *Untold* la Iași nu mi se pare o idee rea (deși aș propune semnarea unui parteneriat cu Clujul!). Nu pot aprecia succesul unui festival rock la Iași din moment ce manifestările de profil sunt destul de rare iar grupul de amatori este relativ restrâns (deși studenții prezenți în Iași ar putea garanta o participare masivă). Pot fi însă și alte sugestii din domenii diverse inițiate chiar de specialiștii în materie.

Cum vedeți parcursul festivalurilor ieșene pentru următorii zece ani? Vom asista la o expansiune a acestei dimensiuni festivaliere sau, din contra, o restrângere a ei?

Referitor la posibilele viitoare festivaluri la Iași aș vrea să subliniez un lucru. În analizele sociologice am regăsit deseori legate două idei: ideea de festival și aceea de regenerare urbană (rurală). Și exemplele sunt foarte multe. Să amintesc de Festivalul de Jazz de la Garana (jud. Caraș Severin) ajuns deja la ediția cu numărul 20. Nu numai că festivalul este excepțional, dar vorbim și de renașterea din temelii a unei localități rurale izolate. De asemenea, în alte spații geografice a ceda foste hale industriale părăsite unor tineri creativi a devenit o practică (vezi cazul *Fabricii de pensule* din Cluj). Iașul are în continuare zone mari, foste zone industriale care pot fi recuperate

(deşi mereu se pune problema proprietăţii sau a unor interese imobiliare). Un centru extins pentru orice vârste, pentru amatori de orice expresie artistică ar trebui să regăsim în orice zonă a oraşului exploatând în primul rând construcţiile părăsite sau care pot fi recuperate. Gradul de implicare în industrii creative de orice fel poate fi un barometru al deschiderii spre nou, spre modernitate. Abia după aceea, forţe creatoare diverse – de exemplu absolvenţi din domeniul artistic care caută facilităţi pentru munca lor – pot imagina noi manifestări de amploare. Prin cele spuse aici, susţin apariţia prin „forţe locale" a unor noi manifestări festivaliere, dar aceasta ca o rezultantă a unor energii creatoare nevalorificate şi nu prin implementarea unor manifestări costisitoare, impuse dinafară, fără implicarea tinerilor (absolvenţilor) acestor locuri. La o expoziţie de fotografie la Galeriile Cupola am fost surprins de dorinţa expozanţilor prezenţi de a părăsi România şi de lipsa de şanse, evocată tranşant.

În concluzie sunt adeptul unei continuităţi a manifestărilor festivaliere însă cu un accent pe valoare artistică, pe implicarea tuturor celor cu posibilităţi de exprimare estetică şi pe regenerare urbană.

---

[1] R. Florida, *Cities and the Creative Class*, Routledge, New York, 2005, p. 1.

[2] A se vedea şi E. Négrier, „Les publics des festivals changent-ils?", în *Le Huffington Post*, 16.08.2013.



Oltița CÎNTEC

FITPTI
cel mai longeviv eveniment ieșean de artele spectacolului încă în viață

Cu câteva zile înainte de scrierea acestui articol la invitația celor de la *Dacia literară*, primisem un reproș de la un critic de teatru cu îndelungată activitate în domeniu. Dojana fermă era justificată de faptul că nu reușisem să finalizez un manuscris: „În loc să te ocupi de lucrurile care rezistă în timp, cărțile, tu faci festivaluri. Ar trebui să-ți stabilești prioritățile și să nu te mai risipești în efemeride!". E drept, organizarea unui eveniment îți consumă timp și energie, dar eu o consider în egală măsură importantă precum scrierea unei cărți. Curatorierea unui festival e un gest altruist, pentru că îl faci în principal pentru ceilalți: pe de o parte, pentru artiștii cărora le oferi un spațiu de exprimare; pe de altă parte, pentru publicul căruia îi oferi ocazia să guste și el din „bunătățile" teatrale pe care tu, expert în artele spectacolului, le-ai descoperi prin țară și străinătate, le-ai valorizat și le-ai agregat în jurul unui concept. Cărțile sunt indiscutabil însemnate, creații perene, care înving fragilitatea teatrului de-a exista doar atât cât durează un spectacol. De aceea, încă de la primele ediții, în Festivalul Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr (FITPT) există secvențe speciale rezervate cărților, iar seria de publicații editoriale a FITPTI a ajuns undeva aproape de 20 de apariții.

Era în plină criză economică, 2008, când împreună cu criticul literar Ioan Holban am pornit, el cu partea financiară, eu cu cea artistică, acest proiect internațional. E un festival de artele spectacolului, divers, complex, nu unul de nișă, ci unul care înțelege tinerețea ca stare de spirit, ca atitudine, ca deschidere spre cultură și inovație, având în vedere categorii de public foarte diverse, de la preșcolari la tineri, adulți și seniori. Programul fiecărei ediții cuprinde nu numai spectacole de teatru sau dans, ci și spectacole-lectură, întâlniri cu artiști, discuții, dezbateri, lansări de carte, expoziții, filme documentare, în așa fel încât toată lumea să aibă de unde și ce alege.

Ca selecționer și director artistic al Festivalului Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr Iași orice aș zice sau aș scrie despre el ar fi privit ca afectat de subiectivism. Pe bună dreptate! De oricâtă distanțare și spirit critic aș da dovadă, suspiciunea s-ar susține. De aceea, recurg la fapte și realități incontestabile, singurele care alungă bănuiala. Prima constatare e că, uitându-ne puțin în jur și în urmă, FITPTI e cel mai longeviv eveniment ieșean de artele spectacolului încă în viață. Anul acesta (6-12 octombrie) numărăm a IX-a ediție, una care se va preocupa de „neliniștile prezentului", de anxietățile și panicile cărora trebuie să le facem față la nivel individual și social. Insecuritate, discriminare, migranți, război, Alzheimer, autism, violență, singurătate, atentate etc. Nu va fi o ediție sumbră, departe de noi gândul de a suplimenta tensiunile zilei. Programul se va concentra pe evenimente de artele spectacolului care re-

flectă mediat artistic spaimele contemporane, nu puține, din păcate, care propun forme de artă ca experiențe ale prezentului. Fiecare ediție a FITPTI a avut câte o temă (tânărul artist român, noi realități teatrale, ludic, Est-Vest Europa etc.) din dorința de a menține Festivalul viu, de a fi diferit de la un an la altul, de a avea surprize de fiecare dată.

Pentru Iași, faptul că cel mai „bătrân" eveniment în viață e unul la a IX-a ediție nu e tocmai o performanță. Asta indică lipsa de continuitate în proiect, absența susținerii, oboseala, epuizarea la care ajung organizatorii și care îi determină să renunțe. Eurodans, festivalul de dans contemporan realizat de regretatul Dan Brezuleanu într-o vreme când era singura manifestare de gen din România, a apus după zece ediții. Periferic, festivalul de arte vizuale organizat de Vector, a ajuns la numai opt ediții. Și unul și celălalt au lăsat urme apreciabile în peisajul național și internațional. Dar s-au stins, întrucât organizatorilor le-a fost atât de dificil să le ducă mai departe încât au decis să abandoneze. Și le-au pus capăt. Un moment de exasperare am avut și eu, cu a șasea ediție, când eram la un pas de-a anunța public că renunț! Tema ediției a fost „Ludic" și, în ciuda tuturor vicisitudinilor, a ieșit atât de bine încât am făcut și FITPTI VII, VIII și, acum, IX.

FITPTI a reușit să-și împlinească menirea, să adune comunitatea, să fie element de coeziune, să fie o sărbătoare. Nu am nicio îndoială că a schimbat viața teatrală a Iașului, a regiunii, contând la nivel național și internațional. Dovadă: acordarea titulaturii de „Festival European" de către Asociația Festivalurilor Europene cu sediul la Bruxelles. S-a petrecut anul trecut și înseamnă o certificare continentală a calității FITPTI, a impactului cultural pe care l-a avut. FITPTI e un nod într-o importantă rețea internațională.

O direcție vitală în acest sens au fost parteneriatele. Cu ambasadele, cu institutele culturale, cu organisme din străinătate care ne-au sprijinit nu doar moral, ci și financiar. Tot cu ajutorul partenerilor am realizat și coproducții internaționale (*Kajtus, vrăjitorul* după Janus Korczak – cu Institutul Cărții Cracovia și Institutul Polonez București; *Când visăm* de Verena Koch și Kirsten Pell – cu Centrul Cultural German Iași și Forumul Cultural Austriac București). De regulă, pe ediție au fost evenimente și artiști din 15 țări ale lumii. În 2016, vor fi peste 400 de oameni de teatru, din 17 țări! Înainte de a veni la FITPTI nu știau prea multe lucruri despre România, despre Iași, nici atât. Le-au aflat, au văzut cu ochii lor că, în ciuda imaginii pe care țara noastră o are în străinătate, suntem oameni normali, că avem artiști valoroși. FITPTI a avut de fiecare dată artiști asociați și producții ale festivalului, precum *Pisica verde* de Elise Wilk (2015 regia Bobi Pricop, scenografia Irina Moscu) care a dus Teatrul „Luceafărul" în valorosul clasament al nominalizărilor UNITER, categoria Regie. Pentru prima oară în 26 de ediții ale Galei, un teatru pentru copii și tineret, Teatrul „Luceafărul" din Iași, figurează acolo. E un *first* istoric!

Ne-am deschis și spre companii din sectorul independent care realizează, în condiții de precaritate materială, spectacole curajoase, vii, făcute de tineri cărora nu le e deloc ușor să își găsească un loc. În România există un hiatus între sectorul de stat și cel privat și asta e contraproductiv. FITPTI i-a evidențiat și pe independenți, așezându-i firesc alături de etatiști, într-o platformă comună.

FITPTI e un festival muncit, la care trudește un an de zile mica echipă a Teatrului „Luceafărul". De fapt, nu numai ei, ci și rudele și prietenii lor, prietenii „Luceafărului" care ne-au ajutat când i-am solicitat sau s-au oferit ei singuri să ne ajute. Cred că asta și *feedback*-ul cald, pozitiv ne-au dat puterea să continuăm. Plus încăpățânarea. Ambiția de a nu ceda. De a demonstra că, în ciuda dificultăților, cu prețul amânării unor proiecte personale, se poate. Și trebuie făcut.



1. Ce reprezintă pentru dvs. ideea de „festival”? Considerați că este o noțiune uzată sau, din contra, că poate să denomineze, în continuare, întâmplări culturale autentice?

2. Rememorând secvențe ale Iașului cultural din 1990 încoace, considerați că orașul este „predispus” la festivaluri? Cum ați descrie această istorie recentă a festivalurilor ieșene? Ce este balast și ce este recuperabil din memoria festivalieră colectivă a ieșenilor?

3. În atribuțiile cui ar trebui să fie inițierea, organizarea și finanțarea unui festival?

4. Care credeți că sunt criteriile ce cuantifică succesul și, implicit, utilitatea unui festival?

5. Cum vedeți viitorul orașului din perspectiva ideii de festival? E indicat ca operatorii culturali să-și canalizeze energiile pe această direcție sau ar trebui să caute alte soluții, alte formule culturale?

Andra ALEXA
(coordonator Street Delivery Iași)

Un festival poate fi organizat de oricine...

1. Ideea de festival nu mi se pare o noțiune uzată, având în vedere că de-a lungul timpului acest cuvânt sau această manifestare și-a lărgit domeniul de interes. Festivalul nu mai e acum doar un moment de celebrare a unui eveniment cât și o manifestare artistică sau culturală.

2. Cred că în Iași până recent am avut prea puține manifestări culturale, multe dintre ele din păcate nu au avut continuitate. Nu cred că Iașul are această predispoziție către festivaluri de calitate, cum mi se pare că nu are un public educat în înțelegerea acestor manifestări culturale. Din punctul meu de vedere, orice este posibil și s-a dat startul cu FILIT, Street Delivery, Hangariada, FIE, La vie, doar că trebuie mai multă implicare atât din partea instituțiilor dar și a comunității ieșene.

3. Cred că un festival poate fi organizat de oricine (privat sau public), contează foarte mult să aibă susținere din partea instituților din oraș. Într-un oraș în care se vrea ca această latură să se dezvolte și să ia amploare cred că finanțarea trebuie să vină și de la Primărie nu numai din contracte de sponsorizare de la anumite firme. Există fonduri care pot fi alocate atât pentru evenimentele organizate de Primărie dar și pentru cele organizate de diferite ONG-uri sau Fundații.

4. Pentru ca un festival să aibă succes nu trebuie sa aibă cei mai scumpi performeri, cea mai bună muzică sau cea mai bună mâncare, ci sa aibă o idee care să creeze un impact în rândul participanților, lucru care poate asigura continuitatea acestuia. Un festival trebuie să îți transmită ceva, trebuie să aibă atmosferă, să fie un spațiu de relaxare, o evadare din cotidian. De asemenea, un festival ar trebui să vină în sprijinul comunității, să unească generații prin diferite tipuri de activități sau manifestări.

5. Un astfel de eveniment în orașul Iași ar aduce foarte multe beneficii și mi se pare că ar fi indicat ca operatorii culturali să se mobilizeze în această direcție. Organizarea unui festival implică foarte multe resurse financiare și umane, dar cu o echipă de oameni cu experiență în acest domeniu totul e posibil. Avem nevoie de un festival având în vedere că alte orașe ne-au luat-o înainte, știm că se poate și putem învăța sau colabora cu alți organizatori pentru a facilita acest demers.

Florin BĂRHĂLESCU
(antreprenor în domeniul turismului)

Avem energii bune și frumoase, dar...

1. Festivalul este o manifestare artistică ce se desfășoară pe parcursul unei perioade determinate de timp și cuprinde o varietate de manifestări artistice. La Iași cu siguranță nu a fost prezent atât de mult încât să fie considerat uzat. S-a demonstrat prin prima ediție a Festivalului Internațional al Educației că se poate și la Iași cu rezultate foarte bune.

2. Avem energii bune și frumoase atât de la studenți cât și din urbe, energii ce stau nefolosite sau aleg să se manifeste în alte părți. Istoria recentă ne arată cât de mare a fost aportul profesioniștilor și entuziaștilor ieșeni în realizarea de evenimente de succes atât în țară cât și în străinătate. Pentru a le „recupera" este suficient să le creăm cadrul și să le asigurăm o susținere administrativă coerentă, bazată pe încredere și respect reciproc.

3. Principalii actori sunt administrația, comunitatea și profesioniștii. Paleta în care Iașul a fost prezent, de la tradiții și până la rock, ne arată și care sunt soluțiile. În afară de festivaluri sunt și alte evenimente care dau orașului un caracter de oraș viu; mă refer la diverse alte evenimente cu impact local, național și internațional, atât pe zonă de divertisment cât și în domeniul academic.

4. Dacă nu încerci, nu știi ce ai pierdut. De abia după ce a avut loc un asemenea eveniment putem să cuantificăm. *Succesul* și *utilitatea* sunt concepte care nu stau neapărat în interdependență. Succesul poate fi internațional, iar utilitatea să fie locală; și invers. Perspectivele în acest domeniu sunt determinate de destul de multe variabile. Aici cuvântul specialiștilor este extrem de important.

5. Operatorii culturali finanțați de administrație ar trebui să își îndeplinească misiunea cât mai bine și nu să rămână într-o stare de pasivitate. Indiferent dacă vorbim de un cinematograf, o casă de cultură sau un muzeu, atâta timp cât nu sunt instituții vii înseamnă că investiția în ele este improprie și ar trebui realizate schimbări. Dacă vorbim despre operatorii privați, aici vedem deja o efervescență și o calitate apreciată la nivel național și internațional. Va trebui să găsim și aici soluții astfel încât să avem acești actori culturali implicați în viața cetății. Avem exemple foarte bune care ne arată că se pot face și bani din astfel de acțiuni și că un festival nu înseamnă doar o manifestare a unui orgoliu local. Iașul este un oraș care trebuie asumat întâi de cetățeni și administrație și de abia după aceea să ne apucăm să îl criticăm sau (și mai grav) ignorăm.

Dragoș BÂSCĂ
(manager Twin Arts)

Avem nevoie de mai mult curaj...

1. Nu are cum să fie o noțiune uzată, în România cel puțin. Nu am avut festivaluri care să fi atras zeci de mii de oameni din țară și din afara ei, așa că, pentru noi, ce e mai bun, acum începe. Cred că dacă un festival are poveste, are substanță și are viziune, poate avea un impact grozav într-o comunitate și asta nu e puțin lucru. Vedeți cazul Clujului cu Electric Castle, TIFF, Untold, Jazz In The Park.

2. Sincer să fiu, deși sunt născut aproape de anii '80, nu îmi aduc aminte de festivaluri care să fi avut foarte mare impact în oraș, iar în afara lui cu atât mai puțin. Știu din auzite că a existat un festival de dans interesant, mergeam mereu la Fête de la Musique organizat de Centrul Cultural Francez și, venind mai aproape de zilele noastre, văd că merg mai departe festivalurile de teatru FITPTI și Euroart. Nu știu exact ce s-a întâmplat la FILIT, dar e păcat că au existat atâtea discuții contraproductive în jurul lui.

3. Nu cred că festivalurile sunt în atribuția cuiva. Eu le văd plecând ca inițiative private ale antreprenorilor culturali sau ale artiștilor. Peste tot în lume, ei sunt cei care au construit evenimente remarcabile. Finanțarea lor se poate realiza prin *sponsorship* din zona privată, din vânzarea de bilete și din fonduri publice.

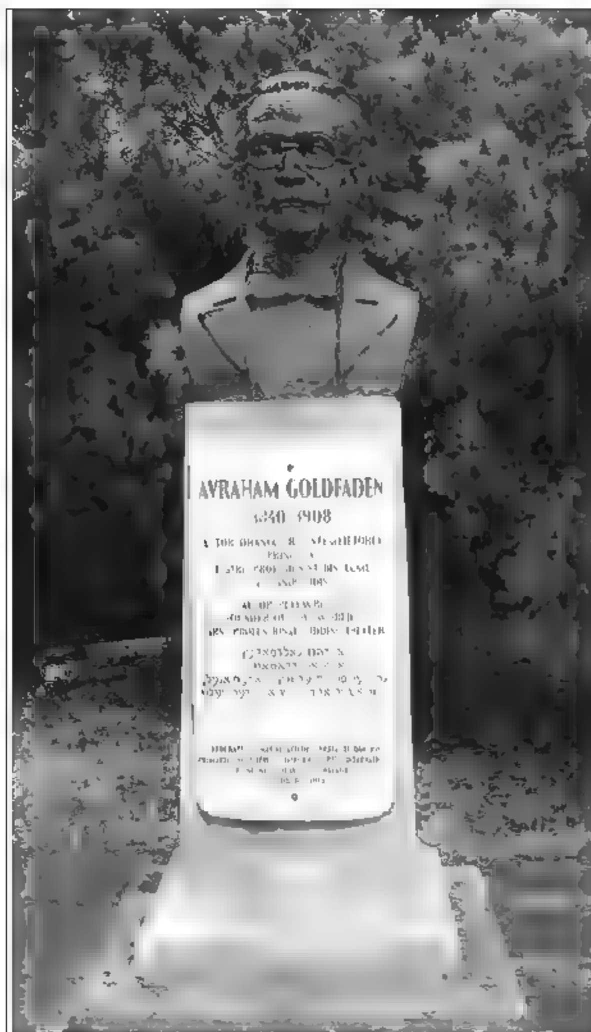
4. N-aș vrea să vorbesc de criterii, ca în ghidurile de finanțare. E destul de evident ce impact economic, social și cultural pot avea festivaluri care atrag zeci de mii de plătitori de bilete din toată țara și din toată lumea. Când ai acest flux de turiști, când reușești să dezvolți un hub cultural la tine în oraș, efectele sunt multiplicate. Apar alte inițiative, apare un reflex al sponsorilor de a se implica, se stimulează industrii, freelanceri, apare un sentiment important de mândrie în rândul comunității și în jurul acestor succese se poate desena o strategie culturală pe care orice primar trebuie să o respecte.

5. Cred că ce lipsește Iașului în acest moment nu este neapărat un festival și nici un titlu de capitală culturală. Ne propunem obiective un pic prea mari dintr-o frustrare provincială. Avem nevoie de mai mult curaj și de evenimente recurente solide, care să crească un public. E vital ca operatorii culturali să îndrăznească mai mult, să dezvolte proiectele ce pot deveni festivalurile de mâine. Niciun festival nu a fost uriaș de la bun început și nici nu e natural să fie așa. Cred în lucrurile construite organic, abil, cu intenții serioase și din pasiune. Nu cunosc altă cale prin care poți să reușești.

Cristina BODNĂRESCU
(coordonator al Festivalului Temps d'Images Cluj)

Nu trebuie să ne propunem să schimbăm lumea printr-un festival

1. În ultima vreme mai toate evenimentele mici, mari, își spun festivaluri (de exemplu Festivalul Înghețatei). Festivalurile sunt pentru mine în primul rând ocazia unor întâlniri. Între artiști, organizatori și public. O întâlnire între practici, estetici, concepte și oameni curioși. Mi se par absolut necesare astfel de întâlniri care pentru o scurtă perioadă de timp oferă un concentrat artistic. Nu cred că trebuie scăpată din vedere și latura „festivă" a festivalurilor. E important să ne luăm timp să sărbătorim, să ne bucurăm de organizarea/ participarea la un festival, chiar dacă, de cele mai multe ori, cei care fac parte din organizare omit sau sar peste partea de celebrare.



Avraham Goldfaden,
cel ce a inspirat efemerul Festival cu același nume

2. Orice localitate e „predispusă" festivalurilor. Dacă s-au putut face festivaluri în Darabani (oraș cu mai puțin de 10 000 de locuitori, jud. Botoșani, Festivalul Zilele Nordului) sau un eveniment care se poate transforma în festival în Bogata (sat cu mai puțin de 2000 de locuitori, jud. Mureș, Jazz in The Park Bogata Edition), sau fabulosul Festival de Jazz de la Gărâna, un mic sat în mijlocul munților, câte nu s-ar putea face în Iași? Cu toate astea, nu avem o tradiție a festivalurilor. Organizând timp de câțiva ani Festivalul ContemporanIS în Iași, în fiecare an parcă reluam în

treg procesul de la zero. Era o luptă constantă de reconfirmare a necesității evenimentului către instituțiile publice (universitate, primărie, teatru) și oricât de tânăr, energic și pasionat ești, la un moment dat obosești.

Fiind interesată în special de teatru îmi amintesc de evenimentele din domeniu și câteva ar merita recuperate sau susținute în continuare.

Îmi amintesc mereu cu plăcere de edițiile, puține, ce-i drept, ale Festivalului Internațional de Teatru „Avram Goldfaden", singurele ocazii de a vedea și altceva pe scenele locale. Nu cred că ai cum să te dezvolți dacă nu ieși din bula ta, din sfera obișnuită și participarea la astfel de evenimente, nu doar pentru publicul „neavizat" cât mai ales pentru artiștii din aceste localități are un potențial fabulos.

Am participat (ca spectator) de câteva ori și am urmărit de la distanță programarea Festivalului Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr care mă surprinde foarte plăcut cu programul, publicul lor fiind pregătit din timp cu estetici și discursuri diverse.

Festivalul Perform a apărut și dispărut fulgerător, cu un program îndrăzneț față de obișnuința publicului și aș fi fost foarte curioasă să văd cum se dezvoltă evenimentul și mai ales publicul după câteva ediții...

N-am cum să nu amintesc și de Festivalul ContemporanIS pe care l-am coordonat câteva ediții, eveniment născut dintr-o sinceră nevoie de întâlnire și prim pas de posibile colaborări între studenții facultăților de teatru din țară. Inițial festivalul trebuia să fie „predat" generațiilor următoare dar transferul (din păcate) nu s-a mai realizat. Promovând teatrul contemporan și formele sale noi de expresie, în interpretarea studenților artiști, avea un public potențial foarte mare... Sper să se reia cândva într-un fel sau altul!

Și chiar dacă e în afara ariei mele directe de interes profesional și chiar dacă a pornit după ce mă mutasem deja din Iași, Festivalul Internațional de Literatură și Traducere Iași (FILIT) mi s-a părut cel mai vizibil eveniment la nivel național și internațional, cu un concept și program foarte curajoase și bine gândite.

Ce nu cred că trebuie scăpat din vedere este creșterea naturală, organică a unui eveniment. Publicul în primul rând trebuie să fie pregătit/ educat și crescut odată cu festivalul și, de multe ori, dezvoltarea unui festival nu trebuie să însemne neapărat mai multe zile, mai multe evenimente, pentru că „mai mult" nu înseamnă, de cele mai multe ori, „mai bun".

3. Ca orice acțiune întreprinsă, cred că și festivalurile, dacă nu se nasc din necesitatea, din nevoia reală de a umple un gol, o nevoie, nu merită făcute. Festivalurile ar trebui inițiate de oamenii care au expertiză în domeniul respectiv. Consultanții externi mi se par și ei foarte necesari. E nevoie de oameni care să conceapă un eveniment unitar ca și concept și foarte bine conectat la oferta culturală regională/ națională/ internațională.

Ar fi ideal ca instituțiile care dețin spațiile sau dotările necesare să colaboreze cu organizatorii (fie ei instituții sau ONG-uri) înțelegând beneficiile conexe pe care le poate aduce un eveniment organizat poate de altcineva în spațiile gestionate de ei. Poate o să dispară cândva atitudinea unor directori „stăpâni" ai locului și nu manageri de instituție culturală. În

același sens, cred că atribuțiile și competențele administrațiilor locale sunt limitate și nu ar trebui să se erijeze în organizatori de evenimente culturale. Colaborarea sau cofinanțarea sunt cu totul altceva.

Finanțarea ar trebui să vină de la beneficiarii evenimentului în sens larg. De la consiliile locale sau județene, atunci când evenimentul are importanță pentru comunitatea locală (într-un mod cât se poate de transparent – pentru a evita suspiciunile de nepotism și corupție; constant, pentru a avea continuitate și rezultate palpabile după câteva ediții; cu priorități clar stabilite și în mod ideal cu evaluatori experți independenți). Campaniile de *crowdfunding* sunt o sursă foarte bună mai degrabă de imagine decât de fonduri. Implicarea activă a publicului larg, potențiali spectatori, dar și oameni care-și pot arăta susținerea chiar dacă nu pot fi prezenți la evenimente, e o modalitate de verificare, de validare sau responsabilizare a spectatorilor. Și mediul de business, în principal cel local, ar trebui să înțeleagă necesitatea și să susțină perpetuarea evenimentelor care le fac potențialii clienți mai atenți, mai reflexivi, mai informați.

4. Nu cred că trebuie să ne propunem să schimbăm lumea printr-un festival, nu putem ridica brusc nivelul cultural, nu putem anima un întreg oraș și nu putem aduce beneficii economice fabuloase. Dar e esențial pentru mine să ne propunem să contribuim câte puțin la fiecare.

Sunt, evident, importante cifrele – numărul de spectatori, de evenimente, încasări, dar mai important e ce ai transmis ca mesaj publicului. Din 2012, de când lucrez la Festivalul Temps d'Images Cluj, mi se confirmă mereu că ce fac are un sens (nu doar pentru mine). Programăm spectacole care influențează sau cel puțin dau de gândit spectatorilor, îi pun să reflecteze, să ia o poziție, o atitudine, să aibă o reacție. Și cred cu tărie că e util pentru privitori, pentru comunitatea artistică locală și pentru noi, ca *lucrători culturali*.

5. Operatorii culturali vor munci mereu mult și echipele de organizare nu sunt niciodată îndeajuns de mari. Cred că e același nivel de efort să organizezi un festival (un eveniment condensat și concentrat pe o scurtă perioadă de timp) sau să organizezi programul cultural dintr-un anumit domeniu sau instituție pe un an întreg. E poate greu de înțeles că programarea unei singure săptămâni poate dura un an întreg. Ar trebui să se evite surmenarea și lucrul în echipe mici cu responsabilități foarte mari; în același timp echipele mari, fără o coordonare clară și un concept bine stabilit, pot fi și ele greu de gestionat.

Sper să reapară sau să continue festivalurile care au avut loc în Iași și să se nască altele noi. Dar pentru asta e nevoie de oameni cu experiență, de ONG-uri puternice, de cursuri de profesionalizare, de consultanță externă și de o strategie clară, transparentă și asumată de instituțiile publice.

George BONDOR
(publicist, conf. univ. dr. Facultatea de Filosofie Iași)

Asistăm la un veritabil *boom* festivalier

1. În România de azi, ideea de festival e foarte *trendy*. Toată lumea vrea să facă un festival. În ultimii ani, unele din festivalurile importante s-au consolidat, devenind adevărate instituții. Au apărut, în plus, multe festivaluri noi, chiar și în orașe lipsite de o mare tradiție culturală. Asistăm la un veritabil *boom* festivalier. Pentru a vorbi (mai bine spus, pentru a glumi) precum economiștii, riscăm ca motorul culturii române să se supraîncălzească. Să intrăm într-o criză a supraproducției. Dacă totul va deveni festival, atunci nimic nu va mai fi festival. Moneda festivalieră ar putea deveni tot mai slabă. Se va devaloriza. Motivele proliferării festivalurilor sunt ușor de găsit (e mai ușor să strângi fonduri și să faci promovare), dar poate cel mai important este faptul că viața cotidiană a culturii române este destul de palidă. Muzeele au puțini vizitatori în zilele obișnuite, însă când își deschid porțile, precum la Noaptea Albă a Muzeelor, hoardele de vizitatori se năpustesc asupra unor expoziții care ar putea fi văzute oricând. La fel se întâmplă și în celelalte sfere ale culturii.

Dintre festivalurile mari, prin tradiție și/sau prin buget, public ori reputație, merită amintite câteva: Festivalul Enescu, Sibiu Jazz Festival și Gărâna Jazz Festival în lumea muzicii, apoi TIFF (Cluj-Napoca), Astra Film Festival (Sibiu) și Festivalul de Film Istoric Râșnov în lumea filmului, Festivalul Internațional de Teatru Sibiu, Festivalul Național de Teatru (București) și FITPT (Iași) în lumea teatrului, FILIT (Iași), FestLit (Cluj-Napoca) și „Poets in Transylvania" (Sibiu) în zona literaturii, mai nou, Art Encounters (Timișoara) în sfera artelor vizuale. Dar și festivalurile din orașele mici au crescut mult în ultimii ani. Festivalul Birlic (Fălticeni) și experimentul Theaterstock (Bacău) din lumea teatrului, Serile Filmului Românesc (Iași) și Festivalul de Film Istoric din Bucovina (Suceava, Câmpulung, Vatra Dornei) din lumea filmului, Folkever (Siret și Rădăuți), Smida Jazz Festival ori, mai nou, Focșani Blues Festival din lumea muzicii sunt doar câteva dintre exemplele care îmi vin în minte. N-aș numi mai multe din București, iar aceasta din motive pur subiective: nu merg la festivalurile bucureștene (deși particip la manifestări academice din domeniul filosofiei) pentru că percepția mea asupra capitalei este mai curând una administrativă. Festivalurile presupun atmosferă destinsă, ceea ce rareori am simțit în București.

Autenticitatea demersului cultural pus în joc într-un festival cred că se află în dependență de două aspecte: creația artistică și culturală special realizată pentru festivalul respectiv și experiența pe care o poate avea publicul. Dacă al doilea aspect e dificil de cuantificat, cel dintâi se pretează și unei analize parțial cantitative. Un festival este cu atât mai bun cu cât produce cultură, nu doar expune ceea ce a fost creat anterior. Cu alte cuvinte, când își permite să îi

provoace pe artiști să creeze pentru acel festival un produs pe care îl expun acolo în premieră. Însă acest imperativ diferă de la un domeniu cultural la altul. În teatru și în muzică totul se produce la vedere, în fața publicului, interacțiunea dintre creatori și public fiind imediată, totală. La polul opus cred că se situează festivalurile de film, poate cele mai expozitive dintre toate. Căci filmele nu sunt produse pentru un anumit festival. Publicul lor țintă nu este publicul dintr-un loc precis, participant la acel festival. Prezența regizorilor și a actorilor desigur că poate conduce la o frumoasă interacțiune cu publicul, una care poate contribui la mai buna înțelegere a filmelor, dar ea rămâne secundară în raport cu acestea. Căci felul în care regizorul vorbește despre propriul film nu reprezintă o piesă decisivă nici pentru înțelegerea profesionistă a filmului, cea pe care o realizează criticii de film, nici pentru felul în care publicul obișnuit privește pelicula. Nici regizorul, nici actorii nu mai sunt stăpânii sensului. Ei au vorbit în film, care devine acum independent de ceea ce ei au vrut să spună sau cred că au spus. La jumătatea distanței se află, cumva, festivalurile de artă și cele de literatură. Acestea pot produce cultură propriu-zisă în cadrul festivalului, și totuși anterior expunerii ca atare. Artiștii, respectiv scriitorii pot fi mobilizați pentru a crea ceva special, prin finanțarea proiectelor ori prin rezidențe. Desigur că asta se petrece anterior festivalului, dar special pentru acesta. Deși aflați în spatele operei, artistul și scriitorul sunt totuși aproape, le simțim munca, mobilizarea de forțe în vederea festivalului. În plus, scriitorul poate fi și pe jumătate actor, dacă își citește creațiile în cadrul festivalului.

2. Încercări au fost multe în Iași, în toate ariile culturale. Însă puține festivaluri au trecut pragul primelor două ediții și tot puține au reușit să atingă nivelul excelenței. Unele s-au împotmolit din cauza infrastructurii proaste, altele din cauza autorităților, foarte multe din cauza absenței sponsorilor.

Dincolo de acest aspect, în memorie mi-au rămas manifestările de amploare din două direcții ale culturii: arta contemporană și literatura. Cred că în acestea Iașul poate concura cu succes cu celelalte orașe mari. Bienala de artă contemporană „Periferic", fondată de Matei Bejenaru, cu 8 ediții între 1997 și 2010, este primul festival de anvergură pe care l-a avut Iașul, într-o perioadă în care, să ne amintim, arta contemporană era o necunoscută pentru publicul larg și un inamic pentru *establishment*-ul artistic al vremii. Dacă există un public pentru arta contemporană în Iași, meritul cel mai mare îl au „Perifericul" și revista *Vector*, realizată în cadrul aceluiași proiect. Revenirea aceleiași echipe cu o nouă bienală, de data aceasta de fotografie contemporană, CAMERA PLUS, trebuie privită ca un nou semn că arta contemporană este foarte vie la Iași.

În zona literaturii, desigur că FILIT-ul a reușit să se impună, încă de la început, ca fiind cel mai mare festival de literatură din România. Având ca inițiatori câțiva scriitori de certă valoare, dispunând de un concept complex, cu invitați de primă mărime și cu o atenție deosebită acordată publicului tânăr, FILIT-ul a ridicat ștacheta la o înălțime la care numai FILIT-ul, în viitor, ar putea din nou ajunge.

Deși Iașul nu are un festival generalist de teatru, există totuși FITPTI, festivalul destinat publicului foarte tânăr, realizat cu pricepere și atenție la detalii de Oltița Cîntec și echipa entuziastă a Teatrului „Luceafărul".

Încercările din zona muzicală sunt încă destul de palide, cu toate că prima ediție a festivalului de muzică electronică ElectroLive Session a fost o reușită, necontinuată din motive logistice, se pare. Festivalul de rock încă nu are amplitudine, iar muzica clasică nu mai are nici măcar sala Filarmonicii. Probabil cel mai mare concert din Iași rămâne încă acela al formației Phoenix, la revenirea în țară după revoluție. Iar cel mai mare „festival", cu succes la public și continuitate, e tot pelerinajul la moaștele Sfintei Parascheva...

3. Trăim, totuși, într-o zonă săracă, iar legea fiscală nu încurajează sponsorizarea. Dependența de finanțările publice aduce cu sine, în mod regretabil, o (cvasi)dependență de toanele politicienilor și de jocurile politice. Politicienii noștri înțeleg destul de greu că pot câștiga imagine și fără să fie prezenți peste tot. Statul n-ar trebui să producă deloc cultură. Nici să dicteze ce e bun și ce e rău în cultură. Finanțarea celor mai bune proiecte ar fi bine să fie decisă de comisii independente politic, străine clasei politice și chiar din afara Iașului.

Cred că festivalurile nu pot fi inițiate decât de operatori privați cu structuri flexibile (asociații, fundații). Finanțarea publică a primelor ediții trebuie să fie înlocuită, mai apoi, cu finanțări private, pentru a evita coliziunea cu lumea politică. Mai cred că un festival sănătos – iar acest lucru e valabil în multe alte zone ale culturii și ale vieții – trebuie să pornească de jos și să se dezvolte organic. Cel mai bine este dacă apare din interiorul unui grup cu relații interumane deja sudate. Nu cred, așadar, în construcțiile abstracte.

Unele din marile festivaluri au devenit veritabile mașini de strâns fonduri, dar și mecanisme complexe de promovare a localității și a turismului din zonă. Sunt mai eficiente decât fabricile din orașe, având bugete amețitoare. Lucrează ca niște mici corporații, își deschid filiale, desfășoară turnee în toată țara. Știu mulți oameni care evită astfel de festivaluri, pentru că industria din spate, vizibilă în cele mai mici detalii, li se pare a fi un spectacol dizgrațios, împotriva ideii de nișă culturală. O abatere, deci, de la autenticitate. Există festivaluri care refuză în mod programatic să ajungă la dimensiuni mari, nedorind să treacă pragul care separă nișa culturală de marele public. Și nedorind să devină comerciale.

În unele cazuri, mai ales în localitățile mici, autoritățile au văzut în festivaluri niște oportunități pentru a promova oferta turistică, deja existentă sau abia construită în jurul festivalurilor. Poate că Iașul ar deveni atractiv datorită evenimentelor lui culturale, dacă altfel turismul nu se poate dezvolta. De ce nu?

4. Într-o lume normală, continuitatea este un criteriu. Cred că la noi unii gândesc festivalurile după o formulă tipic românească: aceea de a trage un tun, o idee atât de răspândită în mult prea îndelungata tranziție postdecembristă. Aceștia cred că pot câștiga capital de imagine – și chiar câștigă, din păcate – dacă fac evenimente mari, vizibile, dar lipsite de durată. Dacă am trăi într-o cultură și într-o civilizație normale, astfel de practici ar trebui să acționeze ca un bumerang: să aducă nu un capital de imagine, ci un deficit de imagine. Ai gândit prost un festival, nu reușești să continui după prima ediție – atunci e clar că nu ești un bun manager cultural și vei fi scos din

circuit. Treci drept neserios. Ești un *looser*. Acest criteriu ar trebui să-l aplicăm în toate ariile societății și ale culturii: ca manager de spital, ca organizator al unui colocviu, ca editor al unei reviste, ca fondator al unei edituri etc. etc. Dacă nu ești sigur că vei avea continuitate, atunci mai bine nu încerca. Există oricând varianta evenimentelor punctuale, care nu presupun continuitate. Desigur că nimeni nu poate coordona la nesfârșit un festival, o revistă sau un colocviu. Dar poate gândi lucrurile în așa fel încât să construiască o echipă competentă și să formeze tinerii care vor putea duce mai departe acea construcție.

5. Construcțiile mari sunt adesea prea mult legate de numele și de prezența în carne și oase a fondatorului. Dacă nu mai are chef, festivalul poate dispărea. E propria lui jucărie. La fel e cu secțiile din spitale sau cu unele construcții universitare. Într-o vreme, în universități se vorbea despre „masteratul lui X" sau „centrul de cercetare al lui Y". Desigur că asta se întâmplă și în alte țări cu universități conservatoare, precum Germania. Dar nu e cazul să copiem lucrurile proaste.

Cred că deja există o replică la ideea de festival: proiectul. Este o construcție provizorie în chip programatic, care nu obligă la continuitate. Este un model care funcționează firesc în lumea artei, unde colaborările sunt mai mult punctuale. Facem parte nu dintr-o tradiție, nici dintr-o școală, ci suntem mai curând parte a unei rețele, în care unii colaborează punctual cu alții, apoi își mută interesele în altă parte. Sunt structuri delocalizate, fluide, precum modernitatea descrisă de Zygmunt Bauman. E o formă de vagabondaj din care nu ai decât de câștigat. Poate că ea funcționează asemenea unei firme: o vinzi când e pe plus, pentru că după aceea oricum va stagna sau va scădea. La fel aici, pleci în plină glorie. Îți faci numărul și fugi în altă parte. Cred mult în continuitate. Numai că aceasta e greu de realizat.

În ultimii ani, multe festivaluri mici ale Iașului s-au lăsat înglobate sub o umbrelă mai mare, care se dorește a fi un „festival al festivalurilor". De dragul finanțărilor, desigur, și poate cu speranța că vor deveni mai vizibile. Cel din urmă lucru nu s-a întâmplat. Iar cel dintâi poate constitui o imensă capcană. Lăsându-se înghițite într-un eveniment al tuturor și al nimănui, lasă impresia de provizorat și de oportunism. Dacă intenția autorităților a fost probabil una bună, ideea în sine e una proastă. Distorsionează concurența de pe piața evenimentelor culturale, construind o pseudorealitate culturală și ajungând, astfel, fie la kitsch, fie la rele practici.



Afișul primei și ultimei ediții a Festivalului de Teatru Perform Iași

Mădălina COCEA
(responsabil promovare FILIT)

Din păcate, finanțarea publică vine la pachet cu zeci de reguli financiare rigide

1. „Gratuit*", „share și câștigi garantat un iPhone", „ofertă limitată" – sunt singurele trei expresii pe care le privesc cu o neîncredere mai mare decât titulatura de „festival internațional". Am auzit-o de prea multe ori. Festivaluri internaționale de dans popular, de multiculturalitate, de poezie, de educație, de port autentic etc. Știu dinainte ce înseamnă „internațional". Înseamnă să fie câțiva invitați din Republica Moldova, eventual din Bulgaria și Ucraina. Folosit așa, cuvântul „internațional" mă jignește la fel de tare ca o panglică tăiată într-o campanie electorală de un primar anchetat de DNA. Mă jignește pentru că este lipit ca un abțibild peste orice manifestare însăilată din tot felul de adunări de duzină, ca și cum nu ar înțelege nimeni că acel „festival internațional" nu se poate ascunde sub hainele împăratului.

2. În istoria recentă ieșeană, au fost prea puține excepții, dintre care cea mai notabilă cea a FILIT-ului. Până și în cazul lui, am fost sceptică până la prima ședință de echipă la care am participat, când l-am auzit pe Dan Lungu spunând să nu cumva să avem invitați doar din vecini și să ne facem de râs. Și nu organizând, ci participând în fiecare zi la FILIT, cot la cot cu toți liceenii veniți să ia un autograf de la autorul lor preferat sau așezată pe podeaua Teatrului Național când nu mai erau suficiente locuri, doar astfel am înțeles ce înseamnă „internațional". Înseamnă o apropiere între public și oamenii care au părut mereu imposibil de întâlnit – fie ei scriitori, muzicieni, artiști vizuali, dansatori. Mai înseamnă și să se audă despre tine și alți oameni decât cei din propria ogradă: când se scrie despre tine în cele mai citite ziare europene, da, atunci ești „internațional".

3. Nu cred că există un răspuns corect la această întrebare, altul decât „depinde de festival". Vor exista mereu festivaluri pentru public de masă perfect capabile de autofinanțare, dar asta nu înseamnă că altele nu trebuie organizate. Un festival de anvergura și necesarul de logistică al FILIT-ului, de exemplu, nu poate fi finanțat decât de stat – măcar pentru primele ediții. Din păcate, finanțarea publică vine la pachet cu zeci de reguli financiare rigide, de multe ori ridicole, complet incompatibile cu flexibilitatea, managementul riscului și gândirea pe termen lung de care are nevoie un eveniment de succes. E suficient să privești spre cele mai mari festivaluri românești: majoritatea sunt organizate cu o contribuție substanțială de la bugetul public și majoritatea au „picat" diversele controale ale Curții de Conturi. Este greu să explici experților contabili că, în domeniul

culturii, câştigătorul nu este cel care se vinde cel mai ieftin.

4. „Utilitatea" şi „succesul" sunt două concepte foarte diferite. Aş defini „succesul" simplu – ca fiind situaţia în care mai mulţi oameni şi-ar dori să meargă la festival la următoarea ediţie decât cei care au participat deja. „Utilitatea" se cuantifică în mod diferit, în funcţie de cei la care ne raportăm – participanţi, invitaţi sau comunitate. Nu cred că un festival ar trebui să poarte povara de a fi „util", la fel cum o poezie nu are nevoie să fie utilă pentru a exista.

5. Un festival îi este la fel de necesar spiritului Iaşului pe cât îi este o autostradă maşinilor sale. În ultimii douăzeci de ani, Iaşul s-a mulţumit să ofteze periodic după statutul său de capitală a culturii şi să se lamenteze atunci când oraşe precum Baia Mare, Alba Iulia sau Sfântul Gheorghe au dovedit că au o viaţă culturală mai vie şi mai proaspătă. Literatura, prin FILIT, a arătat până acum cel mai mare potenţial. Din păcate, formula preferată de autorităţi – cea a însăilării, a evenimentelor pe hârtie – nu poate funcţiona şi aici: un festival internaţional nu se poate întâmpla la noi decât dacă vrea şi Iaşul, şi nu în pofida lui.



Matei Bejenaru, amintindu-şi de Bienala de artă contemporană „Periferic"
Sursă foto: www.radiois.com

Luminița CORNEANU
(critic literar, traducător, șef Serviciu Cultură Scrisă din Ministerul Culturii)

Iașul are ce pune în recipientul destinat literaturii

1. Un festival este – sau ar trebui să fie – o sărbătoare. A filmului, a cărții, a muzicii, un prilej de a sărbători creatorii din domeniul respectiv și de a stabili ori a întări legătura dintre public și artiști. Nu văd de ce ar fi o noțiune uzată; poate doar dacă ne gândim la falsele festivaluri din perioada comunistă, cele lipsite de bucurie, festivalurile fără… sărbătoare. Acelea, probabil, ne-au creat reflexele de respingere a festivismului, sinonim, pe atunci, cu periatul mai marilor zilei.

La 25 de ani de la căderea comunismului însă, ar trebui să ne fi vindecat. În întreaga lume filmele cele mai bune sunt proiectate mai întâi în festivaluri de film, muzicienii cei mai buni cântă în festivaluri muzicale – și ce fericiți suntem când vin Zubin Mehta sau Daniel Barenboim la București, la Festivalul Enescu! –, scriitorii cei mai buni sunt prezentați cititorilor de pe diverse meridiane în cadrul festivalurilor literare.

2. Nefiind ieșeancă, nu pot răspunde decât parțial la această întrebare. Am fost însă la Iași la primele două ediții ale FILIT (2013, 2014), despre care am scris în „România literară" la momentul respectiv. Atmosfera extraordinară a celor două ediții m-a făcut să cred că Iașul este un oraș în care literatura lumii este la ea acasă și să sper că se pot întâmpla și la noi minuni. Îmi asum toate superlativele: l-am auzit pe Andrei Kurkov spunând că organizarea FILIT este ca la Berlinală, l-am văzut pe David Lodge uimit să dialogheze exclusiv în engleză cu sala plină a Teatrului Național din Iași. Am fost în cortul FILIT la numeroasele dezbateri cu săli pline și la lecturile nocturne de poezie. Acela chiar a fost un *festival*: orașul tot părea să vibreze în ritmul FILIT. A urmat ediția „mai mică" 2015 și, înțeleg, o nouă ediție mică 2016. Ce este recuperabil din memoria primelor două ediții FILIT? Totul. Dan Lungu și echipa lui au arătat ce pot face. Rămâne să fie și susținuți pe măsura competenței lor.

3. Când vorbim de „atribuții" vorbim de o oarecare obligativitate. Atribuții are cine le-a primit printr-un document oficial. Inițierea unui festival însă o poate face doar cine știe. Cine se pricepe să facă, cine poate să aducă nume relevante ale domeniului, cine poate argumenta în fața unor potențiali finanțatori importanța festivalului cu pricina. Poate fi vorba de un grup informal de profesioniști – cum sunt inițiatorii FILB-ului bucureștean, poate fi o instituție – precum Ministerul Culturii pentru Festivalul Enescu – sau poate fi o organizație neguvernamentală. Finanțatorii pot fi publici sau privați, numai că realitatea tristă arată că în România nu prea te poți descurca doar cu finanțări private pentru evenimente culturale.

4 Un festival are succes dacă este frecventat de public și apreciat de specialiști Prima condiție înseamnă că „își merită banii", respectiv investiția se întoarce cumva în comunitate prin educația culturală pe care o oferă, iar cea de a doua îl ajută să se plaseze într un circuit profesional care să i asigure pe viitor vizibilitate în media, finanțare, apoi și mai mult succes la public În plus, un festival de succes devine un fel de marcă a locului unde se petrece, iar valoarea sa artistică reverberează asupra comunității în sine Cumva, Festivalul Enescu spune ceva despre „noi, românii", mai ales când vedem reclama la el pe CNN, FILIT ul spune ceva despre „dumneavoastră, ieșenii" etc

5 Iarăși, nefiind ieșeancă, nu pot avea viziunea dezvoltării culturale a orașului dvs Pot doar să vă spun ce sper sper ca FILIT ul să revină la anvergura lui inițială, sper ca autoritățile, ONG urile, oamenii de cultură ieșeni să îl susțină pentru ca potențialul literar imens al Iașului să fie valorificat cum trebuie într un festival pe măsură În fine, cred chiar în „formula" festivalului ca manifestare culturală în sine Ca orice formulă, este doar un recipient Important este ce pui în el Iar Iașul are ce pune în „recipientul" destinat literaturii



Un cetățean universal – omulețul FILIT

Lucian DÂRDALĂ
(politolog)

Festivalul nu poate fi un scop în sine

1. Mulțumindu-vă pentru includerea mea în rândul celor invitați să răspundă acestui set de întrebări, fac precizarea că vorbesc doar din perspectiva spectatorului și, atât cât este posibil, din aceea a politologului preocupat de adoptarea unor politici publice adecvate. Desigur că mult mai importantă este vocea specialiștilor. Așadar, cred că într-o comunitate în care există suficiente energii creatoare, iar în rândul publicului s-a dezvoltat deja un rafinament al receptării, festivalul ar fi o soluție fericită. Ar fi un premiu de fidelitate pentru spectatorul-participant: el și-ar putea organiza viața în așa fel încât să profite la maximum de cele câteva zile sau săptămâni generoase. Ar fi, probabil, și un excelent mediu de interacțiune între creatorii locali și oaspeții lor de peste mări și țări, munți și autostrăzi. Un festival nu trebuie să coboare ștacheta spre a câștiga public pentru literatură sau operă, teatru sau jazz și așa mai departe. Pentru asta există instrumentele de zi cu zi pe care societatea liberă le pune – cu parcimonie, e drept – la dispoziția celor interesați. În fine, susțin acest punct de vedere și în cazul unor îndeletniciri mai puțin elitiste, precum rockul sau alte genuri subsumate culturii de mase. Acum, pornind de la adjectivul „autentic", aș spune că nu întotdeauna autenticitatea este însoțită de relevanță. Orașul nostru are o rețea de instituții care organizează festivaluri ce reunesc întâmplări culturale autentice – iar eșecurile trebuie analizate de observatori competenți. Dar nu sunt multe cele care ating pragul critic al relevanței – și am senzația că aceasta este tema centrală a discuției noastre.

2. Probabil că ambițiile noastre se aseamănă cu cele ale altor comunități de provincie mari și orgolioase, dar aproape mereu lipsite de resurse. Apoi, pentru că trebuie să vorbim și de implicarea autorităților publice locale, cred că am întârziat puțin în crearea unei culturi a colaborării între ele și actorii direct implicați. Am impresia că primele ediții ale FILIT ne-au făcut să sperăm că aceste limitări pot fi depășite, iar dificultățile din ultima vreme au fost cu atât mai dezamăgitoare. FILIT va rămâne, însă, un reper: nu cred că mai putem afirma că „la noi nu se poate". O altă dovadă că „se poate" este Festivalul Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr. Altfel, da, suntem predispuși la festivaluri pentru că rețeaua noastră de instituții este densă. Am avut parte de eșecuri în asigurarea continuității, așa cum a demonstrat-o cazul Festivalului Internațional de Teatru „Avram Goldfaden", dar cred că ar trebui să tratăm separat cazurile în care cea mai mare parte a finanțării vine de la centru. Îmi pare rău că nu există la Iași un proiect major în aria muzicii clasice, dar

poate că el va apărea cândva. Sper ca optimismul meu să nu pară naiv, dar după rezolvarea problemelor cu sediile instituțiilor am putea vedea cum energiile se concentrează în direcții mai inovative. Ceea ce simt, în acest moment, este că dezbaterea în privința festivalurilor intră pe un culoar bun, după câțiva ani de stagnare mai mult sau mai puțin motivată. Candidatura pentru titlul de Capitală Europeană a Culturii ne-a făcut să ne concentrăm asupra ansamblului, acum poate că e cazul să discutăm despre componente: există domenii în care asemenea proiecte par, cel puțin pentru moment, promițătoare? Dar această întrebare trebuie să fie una mereu deschisă, nu trebuie să avem pretenția de a ne ordona foarte strict viitorul. Nu cred în virtuțile planificării centralizate.

3. Ne putem închipui, vorba clasicului, republici sau principate imaginare în care festivalurile ar fi organizate fără contribuția autorităților publice. Dar lucrurile stau altfel. Important este ca liderii politici și administratorii să fie împiedicați să-și concretizeze gusturile în politici de finanțare a culturii, inclusiv a festivalurilor. Cred că oamenii competenți din sistem pot iniția sau continua festivaluri care să propună „întâmplări culturale” autentice. Pentru creșterea relevanței e nevoie și de perspectiva unor consultanți independenți. Apoi, liderii locali pot decide să ofere sprijin suplimentar unor proiecte ce aduc beneficii suplimentare comunității. Ei pot oferi garanții de continuitate ce ar permite inițiatorilor să-și dezvolte o perspectivă pe termen ceva mai lung. Totul trebuie să se petreacă, însă, într-un climat de transparență.

4. Evident că există metode sofisticate de evaluare a proiectelor de acest tip, că sunt importante mărturiile creatorilor implicați, că trebuie analizată reacția presei specializate și generaliste, că performanțele manageriale pot și trebuie să fie discutate. Dar eu sunt un politolog preocupat de teoria democrației, așa că răspund simplu: beneficiarul festivalului este publicul suveran. Și întrucât am serioase rezerve față de împărțirea și ierarhizarea diverselor segmente de public în cazul democrației „politice”, nu pot să-mi schimb opinia în cazul democrației festivaliere. Trebuie ca oamenii să vină la evenimente. Numărul contează – desigur, pornind de la anticipări prealabile. Despre calitatea experiențelor artistice putem vorbi fără încetare, dar nu cred că avem criterii *hard*.

5. Așa cum am sugerat, festivalul nu poate fi un scop în sine. Cu observația că noi, membrii comunității, am putea cere ca Iașul să nu fie uitat în cazul unor evenimente finanțate de la bugetul central, aș spune că din interacțiunea creatorilor cu publicul, eventual facilitată de „mijlocitori” competenți, vor apărea soluții diferite de la caz la caz. Orașul nu poate trăi într-un perpetuu festival, dar am impresia că nu ar fi tocmai nerezonabil să ne dorim încă un festival foarte important într-un domeniu în care avem tradiție și rafinament, plus un festival în zona culturii *pop*, care să vină în întâmpinarea preferințelor segmentului tânăr. Operatorii culturali vor ști la ce să se gândească și nu vor uita că festivalul nu poate fi un scop în sine, ci doar un mijloc prin care să-și onoreze responsabilitățile față de public.

Dorin DOBRINCU
(cercetător Institutul „A.D. Xenopol" Iași)

Festivalurile nu vor dispărea...

1. Dacă ar fi să răspund didactic, că tot suntem la mijloc de septembrie, un festival este o manifestare artistică de amploare, indiferent că vorbim de muzică (cu varii genuri), de literatură, de film, de teatru, de reconstituire istorică, de artă urbană, de punere în valoare a unor spații cu specific. Festivalurile sunt bune ocazii, „provocări" aș spune, de punere în valoare și pentru artiști, pentru colecționari, muzeografi, pentru public, pentru afaceri chiar, pentru comunitatea gazdă în ansamblul său. Din punctul meu de vedere, orașul poate deveni în acest fel mai animat, diversitatea poate fi mai vizibilă. Afluxul de străini (în sensul de noncetățeni ai locului, ai urbei) le poate arăta suplimentar locuitorilor în ce constau particularitățile lor, dar și cum sunt „ceilalți". Orașele care organizează festivaluri „de succes" au în general de câștigat și din punct de vedere al publicității, de vreme ce trăim într-un timp al goanei după imagine. În același timp, nu aș exclude nici beneficiile economice din organizarea unor festivaluri.

2. În orice oraș mare sunt oameni care își doresc ca în comunitatea lor să existe și manifestări culturale periodice și specifice de amploare. Iașul nu cred că face excepție. De-a lungul ultimilor 25 de ani s-au desfășurat în oraș destul de multe festivaluri. Am încercat să-mi reamintesc numele lor, dar trebuie să mărturisesc că pentru acuratețe în cazul câtorva am apelat la urmele rămase pe internet: Fête de la Musique, Festivalul de Teatru pentru Publicul Tânăr, Festivalul de Modă, Festivalul Iași pe Stradă, Noaptea Albă a Străzii Lăpușneanu, Festivalul Internațional de Film de la Iași, Festivalul Internațional de Literatură și Traducere (FILIT), Festivalul Internațional al Muzicii Mecanice, Festivalul Vinului, Festivalul Internațional al Educației etc. Unele dintre ele au atras atenția publicului, altele, chiar dacă recent, au dat naștere unor dispute cu reverberații nu doar locale. Din păcate, orașul nu pare capabil să gestioneze, pe termen lung, un proiect de amploare, care să-l individualizeze. În competiție sunt uneori orgolii și interese, mai mari sau mai mici. Am în vedere atât confruntările în interiorul grupurile culturale și/sau profesionale, cât și între politicieni, uneori direct legați, din rațiuni diverse, de aceste manifestări.

3. Un eveniment de dimensiunile unui festival – și mă refer la unul care chiar să-și merite numele – are nevoie de implicarea unor profesioniști, dar și de sprijinul sau măcar de bunăvoința comunității locale. Având în vedere specificul Iașului, cred că pentru succesul unui asemenea proiect ar fi nevoie de colaborarea unor organizații nonguvernamentale, a unor agenți economici, în primul rând pentru sponsorizări, dar și a unor entități publice, spre exemplu muzee, centre culturale, instituții de învățământ (și

nu doar universități), a Primăriei și Consiliului Județean. Pentru e evita scandalurile legate de banii publici, care nu au ocolit astfel de evenimente, mai ales pe cele care s-au bucurat de notorietate, sunt de dorit parteneriatele public-privat.

4. Mai întâi cred că este vorba de participarea, de atragerea publicului, și nu doar a celui local. Resursele implicate sunt importante, de la cele umane până la cele materiale. Dimensiunea economică nu poate fi nicicum neglijată, de la onorariile plătite invitaților (măcar unora dintre ei) și biletele vândute la manifestări punctuale în cadrul unui festival până la locurile de cazare ocupate în timpul desfășurării și reclama care însoțește de regulă o asemenea manifestare. Dimensiunile și durata de viață sunt și ele importante atunci când evaluăm un festival.

5. Festivalurile nu vor dispărea, cel puțin nu curând. Cum precizam și mai sus, pentru succesul unor asemenea „întreprinderi" este nevoie de implicarea operatorilor culturali, atât privați, cât și din sectorul public. Desigur, viața culturală a unui oraș important nu se poate reduce la festivaluri. Însă acestea își au rostul lor pentru a satisface nevoile unor segmente ale populației, pentru a reuni artiști, specialiști sau amatori iubitori de „ceva" anume. Manifestările culturale de succes pot fi făcute de cei care au idei, care pot mobiliza resurse, care pot atrage oameni, atât artiști care se „reproduc" acolo, cât și spectatori. Insist asupra faptului că pentru a avea un festival reușit este necesară atragerea comunității locale sau măcar a unor segmente semnificative ale ei.



Electrolive session   Festival Internațional de Muzica Electronica
(prima și, deocamdata, ultima ediție, Iași, 2015)

Carmen GRĂDEANU
(președinte Asociația Compania FaPt)

Viitorul Iașului depinde de dezvoltarea infrastructurii culturale

1. În opinia mea, festivalul reprezintă un indicator al dezvoltării naturale, al vitalității culturale și al calității vieții unei comunități, fiind una dintre manifestările importante care contribuie la dinamizarea scenei culturale, la extinderea orizontului asupra evoluției formelor de expresie din diverse câmpuri culturale și, nu în ultimul rând, la educația estetică, la formarea percepției critice a publicului și la creșterea consumului cultural. Din această perspectivă, consider că „festivalul" nu este o noțiune uzată. Dimpotrivă, „festivalul" chiar este o formulă necesară, care poate stimula comunitățile cu vitalitate culturală scăzută și care poate contrabalansa pe timp scurt lipsa unor strategii de dezvoltare culturală locală.

Dacă privesc lucrurile din perspectiva fenomenului de festivalizare, indus și creat de industria de entertainment, „festivalul" a devenit într-adevăr un clișeu.

2. Excluzând contextul actual care pare dezarmant, Iașul este predispus la festivaluri culturale, iar dacă evenimentele care s-au născut în urmă cu 10-15 ani ar fi beneficiat de susținerea necesară, Iașul ar fi fost acum un oraș cu un cuvânt greu de spus la nivel național și, de ce nu, internațional. Din păcate, în acest sens, istoria Iașului cultural e tristă și paradoxală.

Pe deoparte, organizatorii au conceput festivaluri care, prin structură și conținut, au poziționat Iașul în avangarda culturală, multe dintre acestea fiind evenimente unicat pe scena festivalieră națională, iar aici m-aș referi la *Bienala de Artă Contemporană „Periferic", Festivalul Internațional de Jazz „Richard Oschanitzky", Festivalul Internațional de Dans Contemporan „EuroDans", Festivalul Internațional de Teatru „Avram Goldfaden"* și nu în ultimul rând la *Festivalul Internațional „NewJazz Festival", Festivalul de Teatru Neconvențional „ArtForum Fest"*, acestea fiind evenimente inițiate de asociația pe care o conduc și care acopereau două nișe importante în context local și național: cea a evoluției stilurilor din jazz-ul contemporan și cea a dezvoltării unor noi forme de exprimare în teatrul actual.

Pe de altă parte, sectorul creativ și cultural ieșean s-a aflat întotdeauna sub spectrul ostracizării, el regăsindu-se doar ca anexă a politicilor publice deși, alături de educație, cultura este elementul vital și una dintre cele mai importante cărți de vizită a unei comunități. Prin urmare, investiția administrației locale în dezvoltarea acestor festivaluri fiind modică sau chiar nulă, susținerea lor nefiind compensată nici de mediul de afaceri local, s-a ajuns la dispariția acestora, ele fiind înlocuite ulterior cu evenimente derizorii, sub nivelul standardului pe care organizatorii din sectorul cultural au reușit vremelnic să-l impună.

Acum este dificil de apreciat ce festivaluri ar putea recupera Iașul din această perioadă pentru a le readuce în prezent, și cred că un răspuns obiectiv nu poate fi găsit, decât în urma unei analize profunde a evoluției evenimentelor de acest tip de pe scena culturală națională. Altfel, impactul așteptat prin resuscitarea lor poate fi pus în pericol de redundanța

cu alte festivaluri, cu profil și structură identice sau asemănătoare, care s-au dezvoltat și au ajuns între timp evenimente de referință, la nivel național și chiar internațional.

În ce privește istoria recentă, capitolul festivalurilor culturale ieșene are un conținut modest. Cele care au apărut în ultimii ani și al căror profil are potențial de a aduce plus valoare Iașului sunt în număr redus, iar dezvoltarea acestora este compromisă de anumite dificultăți organizatorice, de la cele financiare până la spațiile de desfășurare.

Dintre festivalurile organizate de instituții aș reține *FILIT*, *FITPTI* și *FIE*, ultimul, deși e un festival care și-a atras multe critici, având ca element central educația, are un potențial nebănuit care poate fi valorificat prin regândirea structurii festivalului și accentuarea caracterului său internațional, iar din zona independentă aș reține *„Perform”*, *„ElectroLive Session”* și *„Camera Plus”,* ultimele două având componentă internațională, evenimente importante care au ca scop promovarea artei contemporane din diverse domenii teatru, muzică și artă digitală, arte vizuale, respectiv fotografie contemporană și imagine dinamică.

3. Observ că în ultimii ani mulți cred că se pricep la cultură. Este complet greșit. De cultură ar trebui să se ocupe profesioniștii din diversele câmpuri ale acestui domeniu. Prin urmare, realizarea unui festival cultural este de competența acestora, respectiv a instituțiilor de cultură și a operatorilor culturali independenți deoarece organizatorul, ca să poată plasa evenimentul într-un anumit cadru conceptual și de organizare, este necesar să aibă o perspectivă asupra evoluțiilor din domeniu și a scenei festivaliere, să aibă o gândire creativă, cunoștințe de management și marketing cultural, și, nu în ultimul rând, abilități de comunicare și relaționare.

În ce privește finanțarea, ideal este ca un festival cultural să aibă mai multe surse de finanțare. Principalul susținător al acestuia ar trebui să fie autoritatea locală, urmată de agenții economici locali, apoi de multinaționale, centre culturale și ambasade (în cazul festivalurilor internaționale), atragerea de fonduri nerambursabile și inclusiv autofinanțarea prin bilet.

În cazul festivalurilor asociate industriei de entertainment, cred că ele trebuie organizate de antreprenori în domeniu și finanțate din fonduri private.

4. Este o diferență foarte mare între festivalul de divertisment, de tip Untold, asociat așa numitei culturi de masă, care facilitează publicului un consum fără efort printr-o valorizare falsă a actului cultural, succesul și utilitatea acestuia reflectându-se strict în plan economic, și festivalul cultural a cărui rentabilitate economică este mult mai redusă, dar care produce efecte de neprețuit: de la orientarea publicului către selecția de valori, prin educarea gustului artistic, până la creșterea nivelului de înțelegere și conștiință care schimbă mentalități și generează valoare socială.

Sub acest aspect, cred că festivalul cultural ar trebui să fie, pe cât posibil, o marcă originală a unei comunități, să ocupe sau să creeze o anumită nișă, iar succesul său constă în măsura în care reușește, prin calitate și durabilitate, să devină un pol sau un nucleu cultural. Prezentarea produselor artistice ale momentului din diverse câmpuri culturale, favorizarea întâlnirilor dintre profesioniști, stimularea auto-perfecționării și a producțiilor artiștilor locali prin punerea lor în dialog cu artiștii din țară și străinătate, dezvoltarea publicului și extinderea orizonturilor culturale, toate acestea contribuie la creșterea capitalului cultural al unei comunități și implicit reflectă utilitatea festivalului.

5. Evaluarea viitorului cultural al oraşului nu se poate face decât din perspectivă strategică şi, fără îndoială, este o necesitate ca producţia de tip festival să se regăsească în strategia de dezvoltare culturală a Iaşului. Însă, dacă e să analizăm ce se întâmplă astăzi în oraşele europene, sau în oraşele din România care s-au dezvoltat în ultimii ani, vom vedea că atractivitatea lor nu constă doar în capacitatea de a fi festive, ci în vitalitatea şi efervescenţa culturală care este asigurată pe tot parcursul anului prin producerea culturii continue. Aici trebuie canalizate energiile operatorilor culturali, mai mult decât în evenimentele de scurtă durată, de tip festival.

De multă vreme se discută intens despre dezvoltarea economică a Iaşului, dar cultura nu a fost luată niciodată în serios ca factor major de realizare a acestui deziderat. Ori astăzi, e cunoscut faptul că investitorii, pe lângă anumite facilităţi de care ar putea beneficia, sunt interesaţi în primul rând de starea de sănătate a unui oraş, reflectată în efervescenţa culturală, dinamismul evenimentelor şi gradul de participare al publicului. Un oraş apatic, cu orientări conservatoare, care se trezeşte din letargie câteva zile pe perioada unui festival şi al cărui public nu este dispus să plătească un bilet, nu indică o calitate a vieţii atrăgătoare pentru investitori.

Iaşul trebuie să şi reinventeze imaginea şi de aceea cred că viitorul său va depinde de dezvoltarea infrastructurii culturale, care va contribui substanţial la producerea culturii continue de către operatorii culturali, dar şi la realizarea unor evenimente de tip festival. Acesta este obiectivul prioritar, iar pentru ca Iaşul să devină un oraş de destinaţie, politicile publice nu trebuie să se mai limiteze doar la conservarea patrimoniului şi la susţinerea instituţiilor culturale de stat. Ele vor trebui să acopere un deficit evident al Iaşului şi anume orientarea investiţiilor în crearea unei scene puternice de cultură alternativă, care să poată asigura în primul rând producerea culturii continue.



Festivaluri care nu mai sunt – Iaşi New Jazz

Adrian MURARIU
(Event Manager)

Regresul survine din fragmentarea pe nișe de interes

1. Festivalul îl percep întocmai o întâmplare culturală autentică! E doar un termen digestiv, sonor și econom, ce ia ștafeta după ceva încercări prea puțin implementate în rutina cetățeanului de nord-est, concepte morgane precum performance, fusion, happening, bienală; până și artă contemporană.

2. Au apărut idei pe rând, proiectate de indivizi prin viziune și dorință de afirmare. Regresul survine din fragmentarea pe nișe de interes, lipsa de conștientizare a bunului intelectual și, mai important, consumul cultural - un lucru mult mai usturător – pare că nu este o necesitate decât pentru o foarte îngustă pătură socială. Nu a existat un program-eveniment puternic pe care să se sprijine aceste propuneri culturale, fiecare cu particularitățile sale, fiecare trebuind să se lupte pentru propria existență. Aș putea să le spun, în lipsa unui astfel de program cultural susținut de comunitate, arte antreprenoriale. Invers proporțional pentru aceste două veacuri, poate acum PR-ul și strategiile de marketing pot convinge omul să descopere la un festival noi forme de rumegare și să se autoproclame „goer".

3. Cine ar trebui să inițieze, asta-i o întrebare tare mișto. Un forum educațional, un hub local de artiști, o grupă de studenți bine coordonată – d'accord! – contează întâi contextul „de ce"-ului. Ori, dacă e un task sau un jurnal de bord, poate decide soarta unui brand. Categoric organizarea trebuie executată/ coordonată de inițiatori. Mai mult, fiecare membru al echipei trebuie să se comporte ca o extensie organică a inițiatorului, însușindu-și viziunea acestuia și responsabilitatea de partener constructiv. Of, ce frumos îmi sună. Finanțarea, mare marker roșu pe șevaletul echipei, e făcută în concordanță cu potențialul produsului. Îl vinzi cu ajutorul Europei, al vreunei Primării, al companiilor ori cine mai știe cum vrei să riști, efortul depus îți va fi susținut de acele bombe sociale pe care ar trebui să-i ai ca ambasadori: energici, empatici, literari, încrezători, instruiți.

4. Succesul unui festival poate fi speculat și înaintea implementării, printr-un feedback cerut corect, și în procesul de răspândire influențat de campanie, prin diversitatea reactivității potențialilor consumatori. Per ansamblu, amintesc de modalitatea prin care se cere acest feedback, calitatea marketării, livrarea produsului de către parteneri, transferurile de autoritate realizate, eficiența în implicarea resurselor, starea utilităților și de calitatea livrării produsului final (ca: line-up și performanța spectacolului, calitatea consumabilelor, livrarea informației, raportul calitate-preț al băuturilor și mâncărurilor etc.). Un festival este util comunității dacă va crește de la an la an, prin îmbunătățirea experienței participantului, aportul cultural importat și dezvoltarea producției locale.

5. Evenimente ar trebui să organizeze toate formele culturale, de guvernare, sociale, antreprenoriale. Dacă unul din evenimente se numește festival, atunci ar trebui ca formele respective să fie zale, astfel încât legătura dintre ele să coaguleze tot publicul din regiune iar dimensiunea capacității lor de performanță să dubleze posibilitatea de educare și culturalizare în masă.

Cristian NEAGOE
(Co-fondator, curator Street Delivery)

Cel mai important este ce lasă în urmă un festival

1. Nu cred că festivalurile vor deveni vreodată o noțiune uzată, decât în cazul în care și ideea de comunitate ar dispărea, înlocuită fiind de un individualism ermetic și feroce, cam ca în povestirea lui E. M. Forster din 1909, *The Machine Stops*.

Festivalurile se întâmplă din dorința de coeziune a unor comunități de interese. Dacă interesele astea se întâmplă să fie culturale și să mai fie și autentice, entuziaste și vitale, atunci sigur că avem toate condițiile ca un festival cu adevărat relevant să lumineze și să hrănească existența unei comunități. Dar, ca în toate lucrurile, și aceste evenimente pot ușor să se transforme în bâlciuri care hrănesc comunitățile doar cu caloriile goale ale divertismentului de proastă calitate.

2. Nu m-am născut în Iași, așa că nu cunosc prea bine istoria festivalurilor ieșene, cu atât mai puțin predispoziția orașului pentru astfel de evenimente. Tind să cred că o comunitate atât de vibrantă precum cea ieșeană nu are cum să nu se bucure de un festival bine gândit și bine făcut, care ia în considerare nevoile și interesele cetățenilor orașului.

Ca fondator și curator al Street Delivery încă de acum 10 ani la București, am participat la prima ediție a acestui eveniment la Iași și m-am simțit fantastic de bine. Cei mai mulți oameni cu care am discutat înainte de prima ediție, de la directorul Muzeului Literaturii din Iași până la grafferi, skateri sau designeri, s-au arătat sceptici că Street Delivery Iași va prinde în urbea voastră. Mi se tot repeta că ieșenii nu obișnuiesc să iasă la evenimente urbane cu mulți oameni, că preferă să se bucure în grupuri restrânse, să își petreacă timpul liber în natură, cu prietenii și familia. Spre surpriza tuturor, Street Delivery Iași a adus pe stradă comunități creative dintre cele mai diverse, din generații diferite, iar apropierea asta nu a produs vreo ciocnire culturală, ci mai degrabă un entuziasm fabulos al întâlnirii față în față – nu de la computer la computer, nu bară la bară, nu în mici grupuri ermetice, ci chiar în agora, într-o recuperare superbă a spațiului public și a încrederii comunitare, într-o punere în dezbatere a problemelor orașelor și întărire a societății civile pentru rezolvarea lor.

Cred că în lipsa unor evenimente de genul acesta, țextura socială se destramă mult mai ușor și oamenii devin tot mai nefericiți și indiferenți sau chiar suspicioși unii față de alții. Cred că Street Delivery e o ocazie extraordinară să ne cunoaștem potențialul comunitar.

Alte festivaluri ieșene care mi-au reținut atenția și care îmi vin acum în minte: FILIT (o idee excelentă care înțeleg că a fost deturnată politic), FIE (un mamut care, din punctul meu de vedere, folosește mare parte din bugetul cultural al Iașului fără să-i ofere mare lucru în schimb, în afară de garduri în centrul orașului, trupe pop și canibalizarea tuturor celorlalte evenimente culturale care se întâmplă în

aceeași perioadă), Periferic (unul dintre cele mai interesante evenimente de artă contemporană din România, din păcate defunct la momentul în care scriu acest text).

3. Cred că festivalurile trebuie să pornească de la firul ierbii, de la comunități sau „triburi” urbane, să fie organizate cu consultarea acestor comunități și cu implicarea lor și să fie susținute atât din resurse proprii, cât și din cele private sau de stat, în măsura în care au relevanță publică. Cred că atât companiile, cât și statul ar trebui să ofere platforme de susținere a unor astfel de activități, dar să nu intervină sau s-o facă în moduri cât mai non-intruzive în organizarea și desfășurarea lor. Creativitatea și interesele comunităților se dezvoltă natural atunci când nu sunt impuse sau direcționate artificial spre scopuri politice sau exclusiv bazate pe profit.

4. Cred că lucrul cel mai important este ce lasă în urmă un astfel de festival, fie că e vorba de idei, de coeziune, de bucuria unei comunități, de adresarea unor nevoi sau de punerea în discuție a unor probleme ale orașului. Divertismentul doar pentru satisfacția imediată, berea și micii și concertele cu muzică de calitate îndoielnică sunt doar pâine și circ.

5. Festivalul e doar o formă prin care poți aduce împreună comunități, nu cea mai potrivită dintre ele dacă dorința e de aprofundare, nu doar de conectare. Nu cred că trebuie organizate festivaluri doar de dragul sentimentului festivalier, ci cred că trebuie realizată mai întâi o hartă a nevoilor și ofertelor culturale, a diverselor comunități și a modurilor în care se manifestă ele. Abia apoi un operator cultural ar trebui să-și pună problema dacă are rost să organizeze un festival în jurul unui concept pe cât posibil original sau măcar autentic.



Festivaluri care nu mai sunt
Festivalul de Teatru Neconvențional

Teodor RĂILEANU
(consultant europarlamentar)

Orice leu investit în cultură se întoarce înzecit

1. În primul rând, conceptul actual, contemporan de „festival” presupune ideea de aducere a unor nume mari dintr-o anumită arie artistică alături de noi talente cu scopul clar de a „împinge” domeniul cultural respectiv înspre dezvoltare și chiar avangardă. Pe scurt, un festival este vehiculul progresului cultural. În niciun caz un festival serios, de amploare, nu poate și nu trebuie să fie „uzat”!

2. Nu cred în „predispoziția” unor anumite orașe sau în lipsa acesteia la alte orașe. Personal, cred în educarea publicului prin artă, deci argumentul unui public „avizat” destinat unui anumit festival aflat doar în anumite orașe nu îl consider viabil. Pe de altă parte, apetența unor orașe pentru festivaluri de anvergură este dată de calitatea umană și educația politicienilor care administrează orașul și de influența pe care oamenii de cultură o au în fața acestor administrații. Din păcate, în România administrațiile publice locale sunt în majoritate cei mai mari finanțatori ai actelor culturale. Este adevărat, în orașele mari, oamenii de afaceri și firmele potente financiar se implică în actele culturale. Însă, știm cu toții, administrațiile pot „încuraja” interesele de sponsorizare înspre cultură sau sport.

3. Legându-mă de răspunsul anterior, tendința este ca cel care dă banii să comande și organizarea unui festival; în contextul de față, finanțatorul principal, mai ales la Iași, este administrația locală. Dar nu consider ca fiind productivă această ecuație organizatorică fiindcă resursele umane necesare pentru organizarea unui festival de calitate presupun o specializare și o experiență specifică pentru fiecare domeniu artistic în parte. Nu cred că unul sau mai mulți funcționari ai unei primării, plătiți cu salarii minimaliste (vizavi de necesarul de competență), se pot descurca în toate domeniile artistice să aducă numele reprezentative pentru a da aerul de avangardă al unui festival. Pentru o asemenea reușită este nevoie de specialiști care să se ocupe de festival, oameni ancorați în lumea artistică respectivă și cu multă experiență, contacte, relații. Însă astfel de oameni costă și pe bună dreptate. Mai mult, consider că dacă administrația locală este principalul finanțator, nu ar trebui să fie și principalul organizator al unui festival de succes. La ora actuală, din punct de vedere organizațional, calitativ și al eficienței, o fundație independentă, dar susținută financiar de administrație și de mediul de afaceri poate fi soluția unui festival de succes.

4. După cum am spus și la început, aș pune pe primul loc noutatea, spiritul avangardist care duce la inovație în cultură. Numele mari sunt capete de afiș și atrag publicul, dar pentru un aer proaspăt și pentru a stârni pofta de cultură, numele noi dintr-un anumit domeniu, potențialii artiști de viitor și care vor deveni repere artistice, trebuie să fie aduși și alăturați „vedetelor". Este singura cale spre „nou".

Nu cred în succesul unui festival care aduce vedete expirate, în pragul „pensiei" talentului și care adună mulți oameni la festival doar pentru a vedea „mumii culturale". Calitatea publicului și interesul lui de a investi în viitoare acte culturale este mai importantă decât numărul mare de oameni care ajung la un festival. Cred în cultura pentru mase, dar nu cred în a da poporului ce crede că vrea. Publicul trebuie educat cu tot mai multe acte artistice de calitate.

Un criteriu foarte important este continuitatea unui festival. Trăim într-o epocă a succesului imediat, de la prima ediție. Un festival adevărat și serios are un succes moderat la prima ediție, poate și la a doua, dar sunt necesare (ca în orice investiție) măcar trei-patru ediții care să meargă „pe uscat" pentru a da măsura seriozității organizatorice. Este adevărat, sunt festivaluri care de la prima ediție au dat „lovitura" și mă gândesc aici la FILIT. Din păcate au căzut testul continuității, iar asta le știrbește nemeritat strălucirea succesului inițial.

5. La ora actuală, în Europa, și se pare că și în România, festivalul este principalul (dacă nu singurul) mijloc de a disemina masiv avangarda culturală. Este modul în care tot ce este nou într-un domeniu cultural este livrat publicului concentrat, în timp și spațiu. Este, dacă vreți, „portalul" în care publicul poate vedea ceva nou, poate compara noutățile între ele și, simultan, cu numele „mari".

Noi, ieșenii, deși ne place să ne considerăm „capitala culturală" a țării suntem foarte în urmă la nivel de festivaluri de amploare. Dacă excludem Festivalul Internațional de Teatrul pentru Publicul Tânăr (un succes european remarcabil, organizat de Teatrul Luceafărul) și FILIT (aproape îngropat politicianist), practic în Iași nu avem festivaluri. Festivalul Internațional al Educației nu îl încadrez în festivalurile serioase pentru că i-a lipsit până acum unitatea conceptuală, coerența și, evident, noutatea. În plus, a suferit de boala cronică a organizării în pripă, cu personalul suprasolicitat din Primărie. În rest, nimic serios.

Da! Este nevoie ca toți operatorii culturali ieșeni, puternic sprijiniți financiar de mediul de afaceri și de autoritățile locale (fără imersiuni și pretenții organizatorice) să se concentreze pe organizarea câtorva festivaluri de amploare în Iași. Sunt costisitoare, este adevărat, dar orice leu investit în cultură se întoarce înzecit. Sper într-un nou avânt al autorităților locale, în mai multă înțelepciune și în primenirea organizatorilor „tradiționali" de festivaluri din Iași.

Cosmin VAMAN
(muzician)

Acest oraş pare a fi predispus şi să construiască, şi să distrugă

1. Pentru mine festivalul ca întâmplare culturală este o noțiune pe cât de actuală, pe atât de necesară. Accesul la evenimente și la noutățile vieții cultural-artistice din orice domeniu este facil astăzi. Se călătorește ușor, cărțile momentului din toată lumea sunt la un click distanță, muzica la fel. Cu toate acestea, există un tip de energie pe care doar aducerea oamenilor împreună o poate degaja. Întâlnirea, cu farmecul ei, cu emoția și spiritul identitar pe care le poate crea, nu este la fel de ușor de reprodus de la distanță.

2. Ferindu-mă de clișee de genul „capitala culturală a României", cred totuși că Iașul a păstrat în mintea și inima românilor vocația unui loc care poate aduce oamenii împreună, care poate coagula valori. Avem un exemplu din istoria recentă a orașului. Un exemplu previzibil. Și cu cât e mai previzibil, cu atât e mai revoltător să vorbim despre el la trecut. Este inadmisibil ca Iașul să piardă FILIT-ul. Acest oraș pare a fi predispus și să construiască, și să distrugă. FILIT este certitudinea că se poate. Mai rămâne o variabilă care pune totuși probleme. Noi.

3. Fără îndoială, profesioniștii sunt cei care ar trebui să preia frâiele organizării. Modelul liderului politic care știe și ce culoare trebuie să aibă afișul și cine să cânte și cum trebuie făcută promovarea este, evident, falimentar. În schimb cei care conduc orașul, care au legitimitatea reprezentării și au și resursele pentru a sprijini un festival de anvergură trebuie să își arate sprijinul fără echivoc. Declarațiile cu jumătate de gură, răzgândirile și bețele în roate din culise ne duc, din păcate, fix în punctul în care ne găsim acum: nicăieri.

4. Dacă vorbim despre un festival „de masă", cum sunt UNTOLD sau Electric Castle, rezultatul e ușor cuantificabil: a existat participare? Am reușit să propunem un eveniment original și care să fie relevant pentru oamenii din toată țara? Dacă în schimb nu vorbim despre un festival „popular", ci de unul specializat, pentru mine criteriul de succes este altul. A reușit acel festival să își afirme o identitate clară, originală? Un spirit? Reușește să adune oameni care gândesc și simt la fel? Nu orice înșiruire întâmplătoare de evenimente poate da naștere unui festival bun, chiar dacă, luate separat, unele dintre acestea sunt valoroase.

5. Alături de susținerea reluării FILIT, un festival de anvergură ar trebui să reprezinte prioritatea celor care conduc orașul.

Oltița VOLOVĂȚ
(consultant marketing cultural)

Egoismul nu are ce să caute în această industrie

1. Termenul festival a început sa fie folosit în exces. Cred că este în „trend" și orice adunare începe să se pretindă a fi festival, ceea ce este greșit și diminuează de fapt adevărata putere a cuvântului. Nu am verificat dacă există o definiție a termenului, dacă există un număr de oameni, de zile, de activități pe care trebuie să le îndeplinești ca să te numești festival dar autointitularea aceasta începe să fie greșită și să mintă publicul încă din concept. Personal, cred că ar trebui să existe un ghid al organizatorilor, un ghid de bun-simț a ceea ce faci și ceea ce pretinzi că faci ca să știe publicul unde te încadrezi de fapt. Tocmai din lipsa educației organizatorilor culturali de pe piață, îmi consiliez clienții să renunțe la folosirea termenului și să inventăm, dezvoltăm o denumire care nu promite „marele festival de muzică" și oferă „bâlciuri".

2. Publicul din Iași este divers și curios și dinamic. Îl iubesc, îl admir, îl critic, mă dezgustă dar vreau să îl educ. Tocmai istoria ne învață în ce direcții trebuie să dezvoltăm piața evenimentelor din Iași și tot ea ne ghidează cum trebuie să nișăm aceste evenimente. În era digitală, ai posibilitatea să comunici eficient cu publicul țintă al festivalului. Dar ce faci când nu știi să îți definești publicul, când nu ești sigur de reacțiile oamenilor, de numărul de participanți și alegi să comunici haotic și către toata lumea? Atunci greșești și o să îți sacrifici munca prin testarea pieței și a publicului. Din punctul meu de vedere, 80% din așa zisele festivaluri din Iași asta fac. Din frică, din nesiguranță financiară, din lipsa de susținere privată, ajung să atragă publicul care nu le înțelege. Nu cred că este etic să ofer numele festivalurilor care nu își definesc publicul sau strategia, în schimb țin să subliniez că îi apreciez pe cei care, deși comunică global, știu cum să mulțumească pe toată lumea când ajung la fața locului și știu cum să comunice cu un părinte și să îi spună când este cazul să vină la festival și când este cazul să vină un tânăr cu gașca.

3. *Know-how*-ul și experiența sunt chintesența unui festival. Nu aș putea spune că organizarea ar trebui să fie privată sau publică, ci doar că este necesară experiența, este necesară o echipă completă, este necesar un responsabil de festival cu *skill*-uri organizatorice și de comunicare ieșite din comun. Tot în sarcina lui revine să identifice oameni capabili, oameni cu viziune, oameni dornici să aibă un impact în comunitate.

Cele două subiecte aduse în întrebare sunt de fapt strâns legate între ele: organizarea și finanțarea. Ca să fac o completare cu referire la echipa de organizare, aceasta trebuie motivată și financiar. Cele mai multe evenimente din Iași sunt organizate cu ajutorul voluntarilor, care, adevărat, sunt o resursă excelentă doar că nu trebuie să rămână și principala resursă.

Este necesar să se formeze o echipă matură, o echipă motivată și o echipă vizionară, chiar dacă asta implică costuri.

Al doilea subiect abordat în întrebare, respectiv finanțarea, este destul de sensibil. Până să colaborez cu unele organizații, nu înțelegeam de ce să se opteze pentru un parteneriat cu comunitatea publică și nu să se vândă evenimentul firmelor. În încercarea de a discuta cu managerii am sesizat o lipsă totală de educație, de segmentare și de înțelegere a propriului public țintă și dacă acesta se găsește au ba la evenimentele în cauză. Managerii ieșeni nu sunt capabili să vadă o oportunitate de comunicare într-un festival și, din aceste motive, organizatorii ajung să colaboreze în proporție de 80% tot cu instituțiile publice. Nu este normal, nu este sănătos din punct de vedere financiar, pentru că proporțiile ar trebuie să fie exact invers: 80% susținere privată și 20% susținere publică.

4. Depinde, răspunsul este mereu „depinde". Vorbim de evenimente care vând bilete? Vorbim de criteriile organizatorilor sau de cele ale publicului? Ca să nu ne amăgim cu apă de ploaie, pot indica un criteriu care, clar, nu este corect: buzz-ul și like-urile din online. Festivalul se ține offline și acolo trebuie orientate și o parte din acțiunile de promovare. Pentru un eveniment cu bilete, realitate este la sfârșit, când se scade investiția și rămâne un câștig. Pentru un eveniment cu parteneri, succesul este zâmbetul și mulțumirea partenerilor, pentru un eveniment cultural gratuit mulțumirea este creșterea notorietății artiștilor. Cum cuantifică totuși consumatorii? Simplu, m-am simțit sau nu bine, am primit ce mi s-a promis sau am fost dezamăgit, aș mai veni la următoarea ediție, mi-aș dori să crească regularitatea acestui eveniment? Ar trebui să existe un chestionar de *feedback*, aplicat celor care au fost la festival și care să te ajute să înțelegi exact unde și ce trebuie să îmbunătățești și ce a fost apreciat și ar trebui să fie laitmotivul festivalului.

5. O mică parte din răspuns se regăsește la prima întrebare. Aș recomanda inițierea unui grup al celor care organizează evenimente, aș recomanda o susținere reciprocă și o împărtășire a *know-how*-ului, aș recomanda un ghid și, mai mult, o implicare multifestivală, indiferent dacă este festivalul tău sau nu. Egoismul nu are ce să caute în această industrie, nu există concurență decât pentru cei care nu știu să își segmenteze publicul și pentru cei care fură idei de la alte evenimente, așa că mi-aș dori ca înaintea dezvoltării orașului Iași în ceea ce privește evenimentele, să se formeze o comunitate ce se susține reciproc. Operatorii culturali ar trebui să discute, să creeze un plan lunar/ săptămânal cu ce evenimente sugerează și să dinamizăm împreună această piață a evenimentelor care este într-o transă comunist-tradițională și cu sumbre umbre de „wanne be cool".

Nu cred că trebuie să renunțe la „festival" dar poate să își aleagă mai atent ce transmite acel eveniment și poate îi găsesc o altă formă. Mi-aș dori să existe doar festivaluri în adevăratul sens al cuvântului, cu impact și de care să se scrie și în The Guardian sau The New York Times.

Andreea Giorgiana MARCU

Alecu Beldiman – vedetă literară a Iașului

1 Alecu Beldiman (1760 1826) profil de cărturar

Cel mai productiv traducător moldovean din jurul anului 1800 a fost Alexandru (Alecu) Beldiman, despre care contemporanul său Dimitrache Pastiescul spunea pe drept cuvânt că „a murit cu condeiul în mână" (Ursu 1986 116)

Alecu Beldiman s a născut la Iași sau la Huși în 1760 și era fiul marelui vornic Gheorghe Beldiman. Se înrudea, prin mama sa, cu Enache Kogălniceanu, iar prin cea de a doua soție cu Costache Conachi Cariera administrativă a început o în 1785, ocupând diverse funcții la 25 de ani ceauș, la 29 de ani serdar, la 34 de ani paharnic, la 35 de ani ispravnic de Neamț, la 40 de ani pârcălab de Galați, la 55 de ani agă de Hârlău, la 58 de ani postelnic, iar la 59 de ani ispravnic de Iași (Piru 1970 208)

Om instruit și adept platonic al luminilor, Beldiman a tradus pentru „îndeletnicirea patrioților și spre podoaba limbii românești", cum se exprimă el însuși, spre „procopsirea neamului românesc", cum afirmă editorul său de la Buda, Zaharia Karcaleki

În vreme ce opera originală, redusă în esență la proză rimată și la un mic număr de poezii lirice, apare anacronică, plasându l în lumea literară veche, tălmăcirile (din Voltaire, Florian, Abatele Prévost, Metastasio, Régnard, Gessner, Ducray Duminil ș a , precum și prima traducere a *Odiseii* direct din limba greacă a lui Homer), având alți indici valorici se integrează noii mișcări culturale iluministe



2 Alexandru Beldiman ca autor original

Scrierile originale ale lui Alexandru Beldiman sunt puține *Stihuri făcute la Tazlău în vremea închiderii mele acolo, anul 1824, aprilie 20*, în volumul Mihail Kogălniceanu, *Cronicele României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei*, III, București, 1874,

Tragodiea, sau mai bine a zice jalnica Moldovei întâmplare după răzvrătirea grecilor 1821, păstrată în 23 de manuscrise și publicată în același volum, a fost tipărită la Iași în anul 1861, la tipografia *Buciumului Român* (Iași) de către banul și cavalerul Alecu Balica, cu titlul *Eterie, sau jalnicele scene prilejite în Moldavia din răzvrătirile grecilor, prin șeful lor Alexandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821.* Considerată opera sa reprezentativă, *Tragodiea*... urmărește cronologic întâmplările care au avut loc la 1821, în Moldova, odată cu intrarea eteriștilor. Relatare a unui martor al evenimentelor, lucrarea are mai ales o valoare documentară. Cuprinzând 4266 de versuri a câte cincisprezece silabe, cu ritm trohaic și rime masculine perechi, *Tragodiea*... este precedată, ca în poemele clasice, de o invocație. Prezentând Eteria într-o lumină total defavorabilă, opera lui Beldiman cuprinde elemente de burlesc și satiră. Portretele personajelor sunt sumare și caricaturale. Tonul de relatare familiară face ca *Tragodiea*... să aparțină mai mult cronicilor versificate, a căror fază de sfârșit o reprezintă. Cu toate imperfecțiunile, ea a contribuit, prin larga-i răspândire, la întreținerea unei atmosfere propice literaturii. Înainte de a fi tipărită, lucrarea a circulat în numeroase manuscrise, dintre care unul a aparținut succesiv lui Nicolae Bălcescu și lui Alexandru Odobescu.

Beldiman este și autorul unora dintre primele meditații poetice din literatura română. Culegerea de *Stihuri alcătuite de răposat postelnic Alecul Beldiman*, în volumul *Scrieri literare inedite (120-1845)*, publicată la București în 1981 (*Asupra lumei, Pentru om, Pentru dușmanul omenirei* etc.) „influențate de preromantism și având asemănări cu poeziile lui Barbu Paris Mumuleanu, pe care le preced în timp" (DLR 1979: 97) denotă o „predilecție neoclasică pronunțată, constând în jugularea expansiunilor lirice, conceptualizare, moralism și o puternică tendință satirică", după cum menționează Paul Cornea.

Reproducem după manuscrisul 2,189 de la B.A.R., o poezie purtând mențiunea *Alt stih al lui Alecu Beldiman. Gândul cu dureri:*

Am pierdut sufletul meu și încă tot mai trăiesc,
Lacrămile sunt destuli la acest fulger ceresc.
(Paraschiva) acum este în sânul unui mormânt.*

Să poati, Doamne, să fiu fără dânsa pe pământ?
Ceriule nemilostive, a ta pravilă îi cumplită,
Fără voia mê mă țâni într-o viiață așa urâtă.
Pentru ce să nu fiu volnic să m-arăt cu cunoștință
La iubirea Paraschivii, cê cu râvnă și credință?
Pentru ce să mai trăiesc în dișărturile lumii?
Au pisămni ca să fiu priveliștii mâhnăciunii...
Mângâierea vieții meli, (Paraschiva) strălucită,*
Cum di mi-ai lăsat în suflet o săgiată așa cumplită?
Câtă bucurii îmi dă iubirea ta cê curată!
Îndoit oftez acum, știindu-te dipărtată.
Doamne, Doamne, acum vidê-ți cumpănirea ta cê driaptă,
Ce mă țâni pe mini viu, când pe dânsa o văd moartă.
*Gândurilor** amărâte, dorirea ce mă omoară,*
Îndoiți, dacă să poati, arzătoarea voastră pară,
Faceți acest agiutoriu doririi inimii meli!
De la voi [eu] nu cer altă decât așa mângâieri,
Ca cu un cias înainte să fac traiului schimbare,
Să mai văd pe (Paraschiva) în viața cê viitoare.*

B.A.R., Ms. 2.189, *f. 82v.-83r.*

3. Alecu Beldiman ca traducător

Traducerile lui Alexandru Beldiman sunt răspândite în numeroase exemplare. După trecerea câtorva decenii, „traducătorul se vede obligat să-și reia opera deformată de copiști și să o refacă" (Anghelescu 1971: 94). Astfel, în aproximativ 40 de ani, Alexandru Beldiman traduce și răspândește un număr impresionant de opere, creând o întreagă literatură: *Odiseea* lui Homer (înainte de Barac, care tălmăcea prin intermediar maghiar), *Milosârdia lui Tit, Artaxerxu* și *Hosrois* de Metastasio, *Menegmii sau frații cei de gemine* lui Régnard, *Tragedia lui Orest* de Voltaire, *Istoria cavaleriului de Grie și a iubitei sale Manon Lesco* de Prévost, *Numa Pompilie* de Florian, *Moartea lui Avel* după Gessner, *Alexii sau căsuța în codru* de Ducray-Duminil etc. O activitate atât de „prodigioasă este posibilă numai datorită conștiinței clare a necesității unui asemenea act de cultură, ea presupune cu siguranță o idee înaltă despre rolul literaturii și dorința de a o crea în românește" (ibidem, p. 101). Beldiman „a fost un traducător înzestrat și totodată pasionat" (DGLR 2004: 476), a tradus în special piese de teatru și romane, contribuind la familiarizarea cititorilor cu aceste specii. Din literatura secolului al XVIII-lea îl atrăgeau în mod deosebit scrierile neoclasice cu morală evidentă, pe care el, ca traducător, a reliefat-o totdeauna și în preacuvântările sale.

3.1. Texte tipărite

Cunoașterea limbilor greacă și franceză, ca și o racordare la spiritului epocii, îl îndrumă pe Alecu Beldiman spre o vastă activitate de traducător, „genurile sale predilecte fiind epopeea, tragedia și romanul" (Piru 1970: 209). La Tipografia Crăiască de la Buda apare în 1818 *Moartea lui Avel*, pastorală în proză tălmăcită după Solomon Gessner (*Der Tod Abels*), tradusă prin intermediarul francez datorat lui Wille și Turgot din 1759 (*La mort d'Abel*), iar în 1820, *Tragodia lui Orest*, după Voltaire, prima tălmăcire la noi a unei piese voltairiene. Romanul pastoral al lui Florian, *Istoria lui Numa Pompilie, al doilea craiu al Romii,* a fost tipărit la Iași în două volume în 1820, după ce îl mai tradusese o dată în 1796, în București, Ioan Cantacuzino. Într-un alt registru valoric se înscriu: *Învățătură sau povățuire pentru facerea pânii cei de obște* (Iași, 1818), traducere a versiunii grecești realizate de D. Samurcaș după cartea germanului Chr. A. Ruckert și *Călătoria lui Cocs în Rusia (Travels into Poland, Russia, Sweden and Denmark, 3 vol., London, 1784-1787 de William Coxe)*, tradusă în 1824 prin intermediul variantei franceze a lui P. H. Mallet (*Voyage en Pologne, Russie, Suède, Dannemarc*, Génève, 1786).

3.2. Manuscrise

Alte numeroase traduceri, păstrate în manuscris, pornesc de la cei mai diverși autori: *Milosîrdia lui Tit* (1784, *La clemenza di Tito*), *Artaxersu* și *Hosrois* are la bază variante grecești ale teatrului lui Metastasio; *Menegmii sau frații cei de gemine* (1803, *Les Ménechmes ou les jumeaux*) și *Tragedia lui Sapor* sunt tălmăcite din Régnard.

Istoria cavalierului de Grie și a iubitei sale Manon Lesco (ms. 193 de la B.A.R.) este celebrul roman al Abatelui Prévost; *Istoria lui Raimund* reprezintă traducerea nuvelei *Raymond et Marianne, nouvelle portugaise*, cuprinsă în volumul *Le décameron françois* al lui Louis d'Ussieux, apărut în 1774; *Elisaveta, sau cei surguniți în Siberia* (1815, transpune în limba română piesa lui Guilbert de Pixerécourt, *La Fille de l'exilé ou huit mois en deux heures*); *Alexii sau Căsuța*

din codru, aparținând genului pastoral, trimite la romanul lui François Guillaume Ducray-Duménil (*Alexis ou la maisonette dans le bois*).

O mențiune aparte se cuvine însă încercării de românizare a *Odiseii*, prima ei traducere directă din limba greacă.

3.3. Traduceri obscure

Alteori, textele alese de Alexandru Beldiman sunt obscure (DSR 1995: 256), precum: *Tragodia lui Lentor și a iubitei sale Arzili (1818)*, romanul *Istoria lui Tarlo și a prietenilor lui* (1787), *Iscoditoriul lucrurilor omenești* (1818) și *Istoria lui Zetmis și a Elvirei*, nu li s-a identificat încă autorul. Tot Beldiman este traducătorul romanului scris de Moses Gaster, *Ammorven și Zallida*, roman chinezesc de pi limba franțuzească. Tom al doilea. În Iași, la anul de la Hs. 1820 (ms. 1224 de la B.A.R.) cf. Ștrempel 1967: 320.

Textul intitulat *Ahileu la ostrovul Sirului* reprezintă traducerea, prin intermediar grecesc, a comediei lui Metastasio, *Achille in Sciro*. Cea mai veche copie a acestei traduceri se păstrează în ms. 1818 de la BAR, datată pe 5 septembrie 1783. Alte copii ale acestei prime traduceri românești se află în ms. 306 și 4747 de la BAR, ambele nedatate. Comedia *Achille in Sciro* nu a fost inclusă în cele două volume selective din teatrul lui Metastasio traduse din neogreacă și publicate la Veneția, în anul 1779, care cuprind doar șase drame. Prima ediție a traducerii grecești a comediei *Achille in Sciro* a apărut abia în 1794. Probabil după ea a făcut Iordache Slătineanu traducerea intitulată *Ahilefs la Schiro*, publicată la Sibiu, în anul 1797. Ca atare, traducerea românească din 1783 a acestei comedii a fost făcută după o copie manuscrisă a versiunii neogrecești. Observând că în traducerea din ms. 1818 apar aceiași termeni specifici teatrului: *obraz* „personaj", *facere* „act" și *schini* „scenă", ca în cele două drame ale lui Metastasio traduse de Al. Beldiman în anul 1784, Despina Ursu a presupus că traducerea din anul 1783 a comediei *Ahileu la ostrovul Sirului* a fost făcută tot de Alecu Beldiman (Ursu 1960: 72).

Traducerea în limba română a *Istoriei lui Alțidalis și a Zelidiei*, roman al scriitorului francez Vincent Voiture, constituie obiectul unui valoros studiu de istorie literară datorat lui N. N. Condeescu. Primele trei copii ale traducerii românești a acestui roman datează din anul 1783 și se păstrează la BAR, în următoarele manuscrise: 343 – copiat de Alexandru Ciohoranul, 3583 – fără mențiunea copistului și 5545 – scris, din porunca banului Gheorghe Beldiman. Alte copii ale traducerii se află la BAR, în ms. 1337 (datat 1805) și în ms. 4246 (datat 1799). După ce arată că traducerea românească s-a făcut din limba franceză (în secolul al XVIII-lea au apărut mai multe ediții ale acestui roman), N. N. Condeescu subliniază faptul că valoarea ei „e sporită – cum am pomenit în treacăt la început – prin prezența unei concluziuni neexistente în edițiile franceze ale operelor lui Voiture și care bineînțeles nu e nici cea a lui Des Barres", pe care o consideră „superioară celei a lui Des Barres și mult mai suportabilă la citit" (Condeescu 1931: 22).

În anul 1945, D. Popovici a identificat, în ms. 4246 de la BAR (datat 1799), traducerea în limba română a romanului pastoral *Întîmplările lui Ismin și Ismeniei* al scriitorului Εὐστάθιος seu Εὐμάθιος Μακρεμβολίτης (Eustathius sau Eumathius Macrembolites), pe care Pierre-François Godard de Beauchamps (1689-1761) l-a tradus în limba franceză, în anul 1729, sub titlul *Les amours d'Ismène et*

d'Isménias. Identificarea s-a făcut pe baza asemănării titlurilor pentru că nu a fost găsit originalul grecesc sau traducerea franceză (Popovici 1945: 129).

Dovada că aceste ultime trei traduceri românești anonime făcute în Moldova la sfârșitul secolului al XVIII-lea (*Ahileu la ostrovul Sirului*, *Istoria lui Alțidalis și a Zelidiei* și *Întîmplările lui Ismin și Ismeniei*) îi aparțin lui Alecu Beldiman o constituie identitatea limbii lor cu limba traducerilor cunoscute lui Alecu Bledіman, din aceeași perioadă sau de mai târziu.

4. Arta și tehnica traducerii la Alecu Beldiman

Începutul secolului al XIX-lea reprezintă un veritabil moment distinct al literaturii române. A fost „perioada evoluției și eliberării universului structural specific literaturii de aria neomogenă și policromă a scrierilor culturale anterioare" (Grecu 2010:11). De asemenea, a fost o ruptură de lumea culturală precedentă, determinată de radicala schimbare a societății românești, proces accelerat de occidentalizare și liberalizare, modificarea limbajului literar prin conexiunile lui cu stilurile europene, ca un aspect instituțional de cultură.

Cunoscând limba franceză, Alecu Beldiman a dat mai multe traduceri pentru a ajuta la „împodobirea limbei românești" (DA 2003: 68). Traducându-l pe Florian, Alecu Beldiman s-a simțit destul de des pus în încurcătură, mărturisind în prefața *Istoriei lui Numa Pompilie, al doilea craiu al Romii*: „Nenumăratele greutăți ce-am întâmpinat, glasul obștii că iaste cu neputință a scrie ceva întru o limbă necanonisită și lipsită de tot meșteșugul grammaticesc mă adusêsă la deznădăjduire, dar puind în mintea mea că toate sunt supuse sârguinții și despre altă parte că nici un început nu poate fi cu desăvârșire, apoi nu m-am fălit, dar nici măcar în mintea mea am pus, a da în lumină vreun lucru vrêdnic de vedêre" și în final, simțindu-se mândru că a reușit să o traducă: „Mare bucurie au sâmțit sufletul mieu văzând a să isprăvi tomul întâi și a întra al doilea în tiparіu".

Beldiman se afla în fața unor cuvinte pe care trebuia să le redea exact, a unor construcții cărora trebuia să le găsească echivalentul în română, fraze care erau logic construite și pentru traducerea cărora vechiul tipar nu avea claritatea necesară. Totuși, după cum afirmă și Pompiliu Eliade, Beldiman recurge la modelul său: „1. este nevoit să-și sfârșească fraza acolo unde o sfârșește și Florian și să fie mai mult sau mai puțin corect și logic [...]; 2. nu folosește în traduceri toate cuvintele grecești, turcești și slavone [...]" (Eliade 2006: 275).

Bibliografie

A. Izvoare și lucrări de referință

Anghelescu 1971: Mircea Anghelescu, *Preromantismul românesc (până la 1840)*, Editura Minerva, București.

Beldiman 1820: Alexandru Beldiman, *Istoria lui Numa Pompilie, al doilea craiu al Romii*, (I-II), Iași.

Candeescu 1931: N. N. Candeescu, *Istoria lui Alțidalis și a Zelidiei, unul din primele romane franceze în limba română*, în Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii literare, seria III, tomul V.

Eliade 2006: Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public din România. Originile. Studiu asupra stării societății românești în vremea domniilor fanariote*, traducere din franceză de Aurelia Dumitrașcu, Ediția a III-a integrală și revizuită, Institutul Cultural Român, Editura Humanitas, București.

Grecu 2010: Elena-Alına Grecu, Marıa Grecu, *Stilul marilor scriitori români ai secolului al XIX-lea*, Edıtura Paralela 45, Pıteştı.

Ionnescu-Gıon 1894: G. I. Ionnescu-Gıon, *Portrete istorice*, Edıtura Lıbrărıeı H. Steınberg, Bucurescı.

Pıru 1970: Al. Pıru, *Istoria literaturii române. Epoca premodernă*, vol. II, edıţıa a II-a revızuıtă, Edıtura Dıdactıcă şı Pedagogică, Bucureştı.

Popovıcı 1945: D. Popovıcı, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sıbıu, p. 129.

Ştrempel 1967: G. Ştrempel, Fl. Moısıl, L. Stoıanovıcı, *Catalogul manuscriselor româneşti*, vol. IV, Edıtura Academıeı, Bucureştı.

Ursu 1960: Despına Ursu, *Din istoria terminologiei româneşti privitoare la teatru: act, comedie, dramă, personaj, scenă, tragedie*, în revısta Lımba Română, IX, nr. 2, p. 72.

Ursu 1986: N. A. Ursu, *Traduceri necunoscute din tinereţea lui Alecu Beldiman*, în revısta Lımba Română, XXXV, nr. 2, p. 116-126.

B. Dicţionare

DA 2003: *Dicţionar – Antologie de istorie şi teorie literară*, coordonator Iurıe Colesnıc, alcătuıtor Lora Bucătaru, edıţıa a III-a revăzută şı adăugıtă, Edıtura Museum, Chışınău, p. 68.

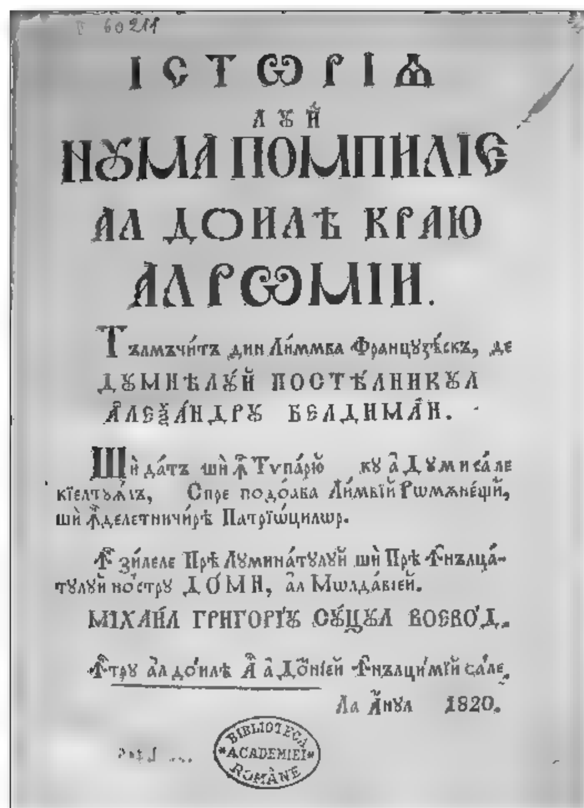
DBLR 2004: *Dicţionar biografic al literaturii române (A-L)*, vol. I, Aurel Sasu, Paralela 45, p. 151.

DGLR 2004: *Dicţionarul general al literaturii române*, Academıa Română, Edıtura Unıvers Encıclopedıc, Bucureştı, p. 476.

DLR 1979: *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Academıa Republıcıı Socıalıste Românıa, Instıtutul de lıngvıstıcă, ıstorıe lıterară şı folclor al Unıversıtăţıı „Al. I. Cuza" Iaşı, Bucureştı, p. 96-97.

DSR 1995: *Dicţionarul scriitorilor români. A-C*, coordonare şı revızıe ştııntıfıcă de Mırcea Zacıu, Marıan Papahagı, Aurel Sasu, Edıtura Fundaţıeı Culturale Române, Bucureştı, p. 255- 256.

***Andreea Giorgiana Marcu** este beneficiar al Programului de Burse „Junimea" şi Rezidenţe de cercetare ştiinţifică privind istoria şi viaţa culturală a Iaşului, ediţia a III-a, 2016*



ІСТѠРІѦ
ЛꙊЙ
НꙊМА ПОМПИЛІЄ
АЛ ДОИЛѢ КРАЮ
АЛ РѠМІИ.

Тълмъчитъ дин Лимба Францꙋꙁѣскъ, де Дꙋмнѣлꙋй Постѣлникꙋл Алеѯандрꙋ Белдиман.

Ши дат шѝ ꙟ Типарю кꙋ а Дꙋмисале кїелтꙋѧлъ, Спре подоаба Лимбїй Рꙋмънещй, шѝ ꙟделетничирѣ Патрїѡцилѡр.

ꙟ зилеле Прѣ Лꙋминатꙋлꙋй шѝ Прѣ ꙟнълцатꙋлꙋй нострꙋ ДОМН, ал Мѡлдавїей.

МІХАИЛ ГРИГОРІѢ СꙊЦꙊЛ ВОЕВОД.

ꙟтрꙋ ал доилѣ ан а Домнїей ꙟнълцимїй сале,
Ла Анꙋл 1820.

Istorıa luı Numa Pompılıe
tălmăcıtă de Alecu Beldıman

Diana BLAGA

Al.O. Teodoreanu, teoria din spatele operei

Perioada interbelică este profund marcată de anii războiului, de consecințele pe care aceștia le-au adus în plan socio-cultural, determinând schimbări atât la nivelul mentalităților, cât și la cel al funcționării societății. Din punct de vedere mentalitar, problema este destul de vastă, prezentând manifestări dintre cele mai diverse, dintre care multe își găsesc locul în literatura epocii. Primul Război Mondial nu a însemnat doar reușita Marii Uniri, ci și modificarea sensibilității sociale, ceea ce a determinat conturarea în rândul unor oameni de cultură a unui soi de nostalgie după o lume apusă, o lume caracterizată de un anume aristocratism spiritual și cultural. Este fenomenul pe care îl surprind romanele interbelice caracterizate prin ceea ce Paul Cernat numește *modernismul retro*[1] și în care se încadrează opere precum *Adela* lui G. Ibrăileanu, *La Medeleni* de Ionel Teodoreanu, *Craii de Curtea-Veche* ai lui Mateiu Caragiale ș.a. Astfel de romane caută să reînvie prin paginile lor atmosfera și stilul de viață ale unei epoci de care autorii lor sunt despărțiți prin ceea ce a însemnat Primul Război Mondial. Această atitudine abordată într-o perioadă în care atmosfera este una de *fin de siècle* este specifică *antimodernilor*, în sensul dat cuvântului de Antoine Compagnon[2]. Astfel, conform teoreticianului francez, antimodernii ar fi *„modernii care nu se împacă mai deloc cu Timpurile moderne”*[3], cu alte cuvinte, acei oameni de cultură stăpâniți de nostalgia după o epocă trecută pe care încearcă să o retrăiască prin scris. Pentru Iași, perioada războiului și evenimentele din 1918 au cu atât mai mare însemnătate cu cât constituie concretizarea unei tranziții ce a început la cealaltă unire, a Principatelor, în 1859, când s-a stabilit capitala la București. Atunci a început mutarea Centrului politic spre noua capitală. Capitala moldavă rămâne, însă, un focar al culturii prin activitatea Junimii și, mai târziu, a cercului din jurul „Vieții Românești”. Mirajul capitalei va cuprinde și lumea culturală în timp, însă, deocamdată, Iașul încă reprezintă un punct central pentru viața literară românească a epocii, prin acțiunea „Vieții Românești”.

O altă modalitate prin care unii oameni ai culturii încearcă să facă față degradării spirituale a lumii în care trăiesc este prin abordarea subiectelor din perspectiva comicului. Acesta, în calitate de categorie estetică, dar și ca stil de viață, este preferat în situații de criză, sentimentul de inadaptabilitate într-o epocă și într-o societate față de care individul apare ca fiind anacronic reprezentând o astfel de situație. Chiar în cazul celor mai sus menționați este vorba despre o criză a temperamentului supus unui context socio-cultural în care acesta nu se regăsește. Această premisă este în mod egal valabilă atât pentru antimodernii a căror nostalgie prinde glas în rândurile romanelor de atmosferă, cât și pentru cei care preferă o viziune ludică asupra crizei, prin tratarea ei din perspectivă comică. Aceasta din urmă presupune opțiunea pentru o mască (sau o serie de măști), care împiedică, la o primă analiză, trădarea oricăror

sentimente nostalgice sau a oricărei implicări mai mult decât superficiale în miezul problemei. Acest fapt a determinat ca autorii de opere încadrabile comicului să fie fals categorisiți de către criticii pedanți ca fiind lipsiți de seriozitate, superficiali, ajungându-se la o împărțire nedreaptă a genurilor literare și a autorilor lor: conform acestora, ar exista genuri minore și genuri majore, respectiv autori minori și autori majori. Această prejudecată a persistat îndelung în istoria literaturii române (la o analiză universală a literaturii, s-a constatat că nu toate literaturile naționale au această problemă: poporului român, se pare, îi lipsește *„cultura râsului grav"*[4]). Astfel, s-a ajuns în zilele noastre ca autori precum G. Topîrceanu sau Al. O. Teodoreanu să fie ori vag (sau chiar deloc) cunoscuți, ori receptați ca autori de raftul al doilea. Virgil Nemoianu este cel care, în a sa *Teorie a secundarului,* susține faptul că accesul la ceea ce este considerat ca făcând parte din sfera principalului și a esențialului este înlesnit doar prin *„zona secundarului și cu ajutorul strategiilor indirecte"*[5]. Prin urmare, aplicând aceasta în cazul de față, putem deduce că adevărata problemă, criza individului în sine, poate fi scoasă la iveală prin intermediul literaturii, ba chiar mai mult, prin acele zone secundare, marginal(izat)e ale sale, în mod indirect (de pildă, prin adoptarea unor măști, prin asumarea unor roluri, lucruri specifice literaturii de factură comică).

Îl menționam printre acei autori nedreptățiți de istoria literară pe Al. O. Teodoreanu (Păstorel). Acesta a ajuns în atenția publicului cititor în special prin epigramele sale, unele de o valoare indiscutabilă, altele spontane, care au prins la public fără ca în intenția autorului lor să fi intrat perpetuarea și durabilitatea, lucru explicabil prin faptul că nu doar opera lui Păstorel este guvernată de comic, ci acesta reprezintă, în cazul său, un stil de viață, reflectă o viziune asupra vieții. Drept dovadă stă corespondența sa[6], care, deși vizează probleme personale, poate fi cu ușurință alăturată operei literare, fiind predominant caracterizată de acea jovialitate specifică, pe care G. Călinescu i-o atribuie celui mai mare dintre frații Teodoreanu. La o trecere în revistă a speciilor literare cultivate de Al. O. Teodoreanu, nu este greu de observat că toate acestea sunt mostre de literatură „scurtă": poezii, cărora le subsumăm și epigramele, schițe, nuvele și să nu omitem, desigur, publicistica (unde includem și activitatea de cronicar gastronomic). Chiar și opera care i-a asigurat un loc în rândurile scriitorilor interbelici cu o influență și importanță indiscutabile pentru literatura română, *Hronicul măscăriciului Vălătuc*, poate fi încadrată prozei scurte, ea fiind constituită dintr-o serie de povestiri, care, deși unitare, pot fi analizate și individual. Prin *Hronic*, de altfel, Păstorel manifestă ambele direcții de rezistență în fața degradării spirituale a epocii: pe de o parte, nostalgia la nivelul situării evenimentelor într-un timp apus, care îl plasează în rândul *romanelor retro*, însă o nostalgie după un stil de viață trăit cu intensitate, la modul epicureic, într-o Moldovă prosperă (*„romanul lui Păstorel vădește o intensă nostalgie după «epicureismul» gastronomic, bahic și senzual care ar fi definit Moldova «boierilor de altădată»"*[7]); pe de altă parte, comicul identificabil la nivelul registrului, al tonalității. Considerându-l și pe el un antimodern, deși este diferit ca structură de ceilalți nostalgici de tip *retro*, exemplificăm una dintre concluziile la care a ajuns inițiatorul conceptului, și anume că *„antimodernii nu se reduc toți la un tip unic, pentru că libertatea face parte din crezul lor"*[8].

Opțiunea lui Al. O. Teodoreanu pentru forme literare din zona *secundarului* (de la registrul comic la literatura „scurtă” și la subiecte din zona cotidianului, a banalului) nu reprezintă o situație aleatorie sau bazată pe criteriul facilității. Dimpotrivă. Ea are la bază credințe literare bine susținute și motivate. Aceste motivații pot fi extrase atât din literatura lui Păstorel, cât și din articole ocazionale, unele dintre cele care au fost introduse ulterior în volumul *Tămâie și otravă*. Ceea ce este esențial e faptul că ele reflectă, implicit sau explicit, concepții despre literatură bine încetățenite în conștiința sa creatoare. Vom urmări în cele ce urmează o identificare a acestora și o analiză a profilului unui scriitor conștient de postura și de misiunea sa, un scriitor care nu are, totuși, pretenția teoreticianului. El face toate acestea ca parte implicită a situării sale în lumea scriitorilor și ca membru activ al comunității literare ieșene, iar mai apoi, și în cazul său, bucureștene, însă, în principal, al comunității literare din spațiul românesc.

Umorist prin vocație, Al. O. Teodoreanu a demonstrat nu o dată o cunoaștere dincolo de suprafață a principiilor și a tehnicilor pe care comicul și categoriile sale le presupun. Iar principiul esențial constă în seriozitatea pe care un adevărat umorist o manifestă în spatele falsei frivolități pe care cei ce desconsideră acest tip de atitudine o văd. Mulți însă (printre care și I. L. Caragiale) consideră că, dimpotrivă, absența umorului denotă neseriozitate, râsul fiind expresie a sănătății mintale. Mai mult chiar, comicul ține de natura umană, la fel ca tragicul, cele două fiind complementare din perspectiva umanului, doar în artă fiind posibilă o separare strictă a lor, astfel încât reiese că o subclasare a comicului față de tragic reprezintă o eroare de judecată. Păstorel Teodoreanu împărtășește această atitudine și pledează pentru condiția umoristului în fața publicului, susținând inversa proporționalitate dintre seriozitatea umoristului și cea a abordării subiectului: „*Îmi dați voie:* zeflemeaua nu-i serioasă, nu zeflemistul. *Și asta e, nu vă supărați, cu totul altceva. Zeflemeaua nu e, în ultimă analiză, decât o chestie de* adaptare a formei la fond. *Ea* trebuie *să fie neserioasă, după cum zeflemistul* trebuie *să fie serios. Foarte serios. Cât mai serios*”[9]. Acest aspect ce ține de analiza comicului îl regăsim la toți marii teoreticieni ai genului. Al. O. Teodoreanu însuși a oferit chiar scurte definiții celor două forme ale comicului care și-au pus în mod considerabil amprenta asupra operei sale: umorul și ironia. Astfel, după cum susține într-un articol dedicat prietenului și colegului său, G. Topîrceanu, „*Humor   inteligență + sentiment*”[10], dozele celor două „ingrediente” variind în funcție de „natura” umoristului. Inteligența se dovedește a fi, din punctul său de vedere, aspectul esențial în abordarea comicului, ironia reprezentând



„Limbajul cifrat al inteligenței”[11]. Luându-se aceste două definiții în considerare, Al. O. Teodoreanu, prin opera sa, este un exponent exemplar al lor.

Însă riscul de a fi privit ca un om cu preocupări triviale nu este singurul „blestem” al umoristului. Îl vom cita din nou pe Al. O. Teodoreanu, căci gradația stilului său discursiv nu merită să fie condamnată la o simplă parafrazare teoretică: *„Trebuie să recunoașteți de la început că niciun om spiritual n-a sfârșit bine. Dovadă: toți au murit. Despre cei în viață vă pot asigura că vor muri și ei până la unul (ai să mori, Topîrceanu!). Veți replica, desigur: Cine nu moare? Vă mărturisesc că mă așteptam la asta, dar să-mi dați voie să vă spun că întrebarea e superficială. De aceea îmi permit să vă pun și eu o întrebare:* Când *moare omul? Când încetează a trăi, ați spus! On ne peut rien vous cacher! Ei bine, oricât de straniu s-ar părea, adevărul acesta e foarte relativ, căci, dacă e adevărat că omul (La Pelisse n-ar fi spus mai bine) moare exact în clipa în care încetează de a trăi, omul de spirit moare* mai înainte. *Și nu numai atât. El moare de mai multe ori. El moare de câte ori se repetă, pentru a trepasa definitiv în clipa în care nu mai are niciun haz” (Tragica soartă a omului spiritual,* cuvântare rostită la ședința Societății „M. Eminescu” în 27 februarie 1930)[12]. Așadar, Păstorel vorbește despre un blestem al omului cu spirit umoristic în general, fie el dedicat vieții artistice sau nu, și anume acela de a cădea în capcana repetivității, ceea ce determină o diminuare considerabilă a efectelor umorului său. Aceasta este, după Păstorel, moartea umoristului. Conștiința acestui risc, dar și conștiința ridicolului, precum și inteligența și luciditatea de care Al. O. Teodoreanu a dat dovadă în parcursul său literar, au determinat preferința sa pentru o operă de mici dimensiuni, însă a cărei esență să persiste, fără a cădea în superficialitate și în construcții goale de sens. Prin urmare, considerăm esențială *Autorecensia* pe care Al. O. Teodoreanu o face plachetei de catrene (!) *Strofe cu pelin de mai contra Iorga Nicolai.* Dar să o luăm cu începutul.

„Atacurile” lui Păstorel la adresa lui Nicolae Iorga s-au concretizat în această colecție de catrene, dar și în câteva articole publicate în *Tămâie și otravă*. De fapt, catrenele din această colecție nu sunt tranșante, atitudinea lui Al. O. Teodoreanu față de Iorga fiind una de desconsiderare doar în privința activității istoricului în sfera literaturii și a pretențiilor sale la universalitate ocupațională. Păstorel compunea astfel de rime spontan, lăsându-se purtat de atmosfera momentului. Se știe din amintirile celor care l-au cunoscut că improviza oricând, la adunări literare, când lua masa în oraș cu prietenii săi etc. Pe scurt, sunt exerciții și dovezi ale spiritului său ludic. Astfel de schimburi de replici versificate erau firești când Păstorel era în preajmă. (Gabriel Liiceanu, în *Jurnalul de la Păltiniș,* consemnează un schimb spontan de astfel de versuri între mentorul său, Constantin Noica, și Păstorel, din 1938, subliniind și el spontaneitatea celui din urmă[13]). El nu intenționa ca acestea să rămână posterității ca opere de prim rang ale sale, deoarece ele erau destinate a fi savurate în momentul în care au fost alcătuite, lucru valabil și pentru *Strofele cu pelin de mai...* Mai mult decât atât, Păstorel chiar îi atacă pe cei care au lăudat această colecție de catrene și care le-ar fi considerat a fi epigrame: „[...] *orice calificativ defăimător, sunt, vrând nevrând, obligat să-l primesc cu seninătate și resemnare. Asta am și făcut. Dar sunt elogii nechibzuite, care supără mai mult decât injuria directă, calomnia și reaua credință.*

Eu am semnat un superficial opuscul cu stihuri glumețe (e scris pe copertă) și m-am trezit deodată că binevoitorii vorbesc despre epigramele *din el.* Epigrame? [...] *A mă acuza că am iscălit un volum de epigrame cu subiectul Iorga, echivalează cu a mă face de-a dreptul idiot. Oricum, cred că e prea mult.* [...] *Am convingerea că nu vi s-a întâmplat niciodată să luați o cutie de halice drept una de icre moi. Atunci, de ce-ați scris* epigrame?"[14]. Păstorel se simte obligat să scrie această *Autorecensie,* având în vedere supraaprecierile emise în presa timpului la adresa acestor versuri. Concepția lui Al. O. Teodoreanu cu privire la specia epigramei și la locul ei în literatură devine, astfel, clară. Deși reprezintă o paranteză teoretică, nici aici Păstorel nu renunță la stilul umoristic și la accentele ironice: *„Nu mă îndoiesc o clipă că domniile-voastre știați perfect că nu orice* catren, fie și humoristic, *e cu necesitate o* epigramă. *În acest caz, de ce să nu vă închipuiți că știam și eu atâta lucru?* [...] *Îndrăznesc să afirm* coram populo *că volum de* epigrame *în totalitate bun* nu există. [...]

Epigrama [...] *e un simplu condiment care trebuie servit la intervale și cu măsură.*

Nu te hrănești cu ea: o pui în mâncări. [...]

Epigramele cu caracter etern și general, le numeri pe degete[le] *de la o mână. Ca și piperul, care nu-și au* (sic!) *rost decât în doze mici și* [în] *anumite alimente, soarta epigramei e legată îndeobște de un fapt trecător*"[15].

De asemenea, este imposibil să nu remarcăm spiritul său autocritic dezvoltat; până la urmă, el scrie acest articol pentru *„a găsi acestui volumaș locul ce i se cuvine:* e un pamflet ocazional și nimic mai mult: o zeflemea". Înaintând cu argumentația sa, adaugă: *„Dacă în volumașul consacrat domnului Iorga se vor fi găsind și două-trei epigrame autentice, nu trebuie să se vadă în ele decât un supliment gratuit și un pur efect al hazardului, în care nu am deci nicio vină. Nu le puteam scoate din volum* pentru că *sunt epigrame. Dar nu puteam nici induce lumea în eroare, lăsând să se creadă că și celelalte catrene sunt epigrame. Decât să le împopoțonez pe toate cu un titlu nemeritat, mai bine le degradez pe acestea, mi-am zis. De aceea am și spus: «Strofe cu pelin de Mai/ Contra Iorga Neculai»*"[16]. La cuvântul *„strofe"* din titlul colecției de catrene, Păstorel face în *Autorecensia* sa mențiunea *„nu epigrame"*, lucru foarte important, el neconsiderând această colecție *„o lucrare literară, ci mai degrabă* un mic album de caricaturi"[17]. De asemenea, menționează că titlul a apărut și cu varianta *„pentru"* în loc de *„contra"*, ceea ce arată că Păstorel nu vedea în Nicolae Iorga un rival, ci *„Țineam să atac un învingător, nu un învins"*[18]. Drept dovadă a faptului că nu poate exista un volum bun de epigrame pe același subiect (se pare că și epigramistul trăiește același blestem precum umoristul, poate cădea în repetitivitate și, în consecință, în superficialitate), ci doar câteva epigrame pot fi cu adevărat valoroase, în volumul al doilea din *Tămâie și otravă*, publicat în 1935, Păstorel alege doar câteva astfel de versuri din numeroasele pe care le-a scris și care au rămas posterității în special prin intermediul rememorărilor celor care l-au cunoscut (pe lângă aceasta, i-au fost atribuite epigrame pe care nu le-a alcătuit el, la fel cum multe alcătuite spontan de el s-au pierdut, consecință a caracterului lor oral, spontan). Acest fapt este semnificativ având în vedere că cele două volume publicate sub titlul oximoronic reprezintă o *summa,* o selecție făcută de însuși Păstorel a celor publicate în timp în presa epocii, deci ceea ce a considerat el că îi reprezintă cu adevărat personalitatea și spiritul. *Au-*

torecensia pe care Păstorel o semnează se încheie, în același stil umoristic și autoironic, cu o autocritică versificată: *„P.S. Constat un lucru de nimic/ Și doar așa din întâmplare:/ Dacă volumul nu-i prea mic/ În schimb recenzia-i prea mare"*[19]. Luciditatea și inteligența de care dă dovadă prin această *Autorecensie* ating un nivel ridicat.

Având în vedere cele aduse în atenție până acum, dar și dihotomia pe care Val. Panaitescu o stabilește între *marele humor* și *micul humor*, îl putem poziționa pe Al. O. Teodoreanu în ambele câmpuri delimitate de cele două noțiuni. Conform teoreticianului ieșean, *marele humor* trădează *„o atitudine sentimental-filosofică specifică"*[20] înnăscută față de lume, o viziune proprie asupra existenței, ale cărei principale caracteristici sunt simțul relativității, antidogmatismul și spiritul autocritic. Prin acestea și prin *râs*, *marele humor* apare ca o formă de rezistență în fața existenței. De cealaltă parte, ceea ce numește *micul humor* reprezintă o simplă formă de petrecere a timpului liber, de destindere, concretizată prin glume, anecdote și, putem adăuga în cazul de față, epigrame ocazionale. Cele două forme de *humor* pot coexista în aceeași persoană. Păstorel este o dovadă. Dacă cele citate din articole până acum, dar și opera sa de prim-plan conturează o viziune proprie asupra existenței, catrenele spontane, de tipul celor din placheta mai sus-menționată, reprezintă o manifestare a *micului humor* al veselului Păstorel.

Spiritul său autocritic și seriozitatea atât de necesară unui adevărat umorist reies și dintr-un interviu oferit ziarului „Adevărul literar și artistic" în anul următor apariției *Hronicului măscăriciului Vălătuc*. Acest volum reprezintă debutul editorial al lui Al. O. Teodoreanu, debut ce a avut loc la o distanță de aproape 10 ani față de cel publicistic din paginile „Însemnărilor literare". În legătură cu acest aspect declară în acest interviu: *„avem în țară (și așa trebuie să fie pretutindeni) două mari categorii de beletriști* [...]. *Sunt unii cărora le place să* scrie, *alții cărora le place să* tipărească. *Fac parte din prima categorie"*[21]. Putem extrage, din nou, din cuvintele lui Al. O. Teodoreanu dovezi ale conștiinței sale creatoare, ale faptului că pentru el scrisul este un mod de viață. El practică literatura din vocație și o vede ca pe o formă superioară de existență. Este o trăsătură definitorie a celui ce a fost boemul om de litere Al. O. Teodoreanu. În același interviu, referindu-se la faptul că volumul se vindea destul de bine, spune: *„Știu și eu asta, dar mă mir* [...]. *În intenția mea, volumul acesta nu era destinat unui mare tiraj. Refuz să-mi comercializez literatura până la cedare și boscărie. Dovada e în însuși titlul cărții:* Hronic și măscărici*! Iată două vorbe a căror semnificație prin mine însumi m-am convins* [...]*, jumătate din cetitorii de literatură românească* nu o cunosc"[22]. Este limpede că lectura *Hronicului...* lui Al. O. Teodoreanu, ba chiar a majorității operei sale, presupune un cititor inițiat, un cunoscător, care să nu piardă savoarea trimiterilor livrești, unul predispus a gusta fără o anume prețiozitate aluziile de ordin existențial (gastronomice, bahice și erotice), un cititor deschis inovațiilor și „abaterilor" de ordin naratologic, adică un cititor cu un oarecare nivel cultural, dar și cu spirit umoristic. Pe scurt, Al. O. Teodoreanu are în vedere, ca orice alt scriitor, *Cititorul Ideal*. De altfel, unul dintre criticii care l-au receptat la adevărata valoare pe Al. O. Teodoreanu, Paul Zarifopol, observa: *„Scrisul lui Alexandru Teodoreanu este scris de lux. Localizarea prin arhaism și prin dialect cere atenție de cetitor căr-*

turar"[23]. În această privință, trebuie avut în vedere și faptul că tipul de scriere practicat în această colecție de proză scurtă de către Al. O. Teodoreanu reprezintă un element de noutate pentru literatura română, o literatură destul de tânără la acea vreme. De altfel, el își recunoaște predecesorii în autorii francezi Anatole France (din a cărui operă a și tradus în limba română) și Balzac (din *Contes drolatiques*). Ca și în cazul volumului de catrene mai sus menționat, și în legătură cu *Hronicul...*, Al. O. Teodoreanu ține să îndepărteze orice suprainterpretare a intențiilor sale creatoare. Astfel, declară cu privire la comentatorii operei sale care *„puși pe gânduri de limba pe care o întrebuințez, binevoitori, m-au socotit un savant istoric și-un filolog. S-au înșelat* [...]. *Acolo unde au văzut informație, nu era decât fantezie.* [...] *nu am cetit cronicarii în complect decât* după *ce am început a scrie așa. Nu învățam: mă* verificam. *Limba în care scriu o port în mine de totdeauna și turnura arhaică* am prins-o după ureche, *ca lăutarii așa-zișii ne-notiști*"[24]. Al. O. Teodoreanu, prin *Hronicul* său, nu recuperează doar aspectele unei epoci pe care le surprindeam la începutul studiului, ci și un stadiu anterior al limbii, și anume o limbă plină de savoare, care sugerează *la joie de vivre*, o limbă care vine ca o completare necesară la stilul de viață al personajelor. Însă nu o face la modul reconstitutiv (s-a vorbit, de cele mai multe ori – de la G. Călinescu la Tudor Vianu –, de faptul că Păstorel realizează în acest volum o pastișă a stilului cronicăresc), el nu vrea să imite un limbaj și un stil. În același interviu, Păstorel spune că a ales acest tip de vorbire deoarece *„Subiectele m-au silit s-o fac. Căci vorbele care par pitorești și naturale în gura unui bătrân boier, contimporan al lui Ion Neculce sau al fraților Costinești, în zilele noastre ar face să roșească pe cel mai adevărat parlamentar*"[25]. Este vorba, deci, despre o adecvare a limbajului la tematica volumului, o adecvare mai mult decât necesară.

Dacă limba îi vine natural, cunoștințele în materie de vinuri ale lui Păstorel nu sunt arbitrare și lipsite de exactitate științifică. De altfel, vinul este un laitmotiv al operei lui Al. O. Teodoreanu (includem și publicistica gastronomică, bineînțeles), pe care îl tratează cu maximă seriozitate, lucru pe care nu doar pasajele propriu-zise din operă îl susțin, ci și *„oarecare modeste lămuriri*" date de el însuși: *„Unii, impresionați de o voită pedanterie cu care fac apologia vinului în povestirea* Pursângele Căpitanului *și-au închipuit că nu fac decât literatură, permițându-mi, ca să zic așa, licențe vinicole. S-au înșelat. Acolo unde au văzut fantezie, nu era decât informație*"[26]. Prin urmare, putem contrazice părerea lui Răzvan Voncu, care, în *O istorie literară a vinului în România*, nu aprofundează acest aspect și în opera lui Păstorel Teodoreanu, considerând că în cazul său avem de a face cu *„absența unei reale legături cu vinul, dincolo de epidermă*", vinul având *„un rol bahic în viața scriitorului, dar nicio relevanță în literatura lui*"[27]. Însă criticul are în vedere doar opera epigramistică a lui Al. O. Teodoreanu și se lasă ghidat de ideea preconcepută conform căreia epigramistul este un autor minor, *„un bun scriitor de raftul al doilea*"[28].

Nu doar comentariile făcute pe marginea volumului apărut în 1928 reflectă concepțiile creatoare ale umoristului ieșean, ci și volumul în sine cuprinde astfel de pasaje, pe care le putem numi fără ostentație metatextuale. De exemplu, aflăm despre Kostakelŭ, când ne este prezentat, că a scris *„două cărți de ghidușii, anume:* O samă de măscări, *ca să-și râdă de Neculcea vornicul, și alta, ce-i zicea* Poveștii măscă-

roase"[29]. Ni se spune, așadar, că nu doar autorul este cel care efectuează actul de a parodia opere preexistente, ci chiar personajele lui sunt adeptele unor asemenea preocupări. Așa cum Toader Zippa din povestirea *Pursângele Căpitanului* este un alter ego al autorului într-ale erudiției vinicole și gastronomice, Kostakelŭ este, de această dată, un alter ego al lui Păstorel într-ale preocupărilor ludico-creatoare. Din păcate, creațiile năstrușnicului personaj s-au pierdut, iar aici urmează, desigur, o meditație a naratorului privind acest aspect: *„Atâtea cărți s-aŭ păstratŭ din vechime, multe făcute de oameni proști, ca alți proști să se minuneze, și toate numai de jale scriu, ce dacă s-aŭ găsitŭ și un omŭ de duhŭ a scriere, să se veselească și strănepoții, aŭ trebuitŭ să se irosească*"[30]. Se întrezărește mutarea în planul ficțional a situației scriitorilor umoriști supuși subaprecierilor și condamnați la a fi considerați autori minori, situație pe care am dezvoltat-o anterior și în care se regăsește și Păstorel.

Ideea conform căreia nu cantitatea celor scrise face ca un scriitor să fie valoros revine și în publicistică, dar și în schițele scrise în linie caragialiană. În același articol dedicat lui Topîrceanu, scrie: *„I se reproșează dlui. Topîrceanu că scrie puțin. Dumneavoastră însă știți bine că una e un covor imprimat și alta unul lucrat cu mâna. În literatură chestia se mai complică încă prin aceea că intervine și capul – bineînțeles atunci când intervine. Prin urmare dl. Topîrceanu a scris foarte mult. Pentru felul în care produce d-sa, a scris enorm*"[31], căci *„Niciun vers semnat G. Topîrceanu nu e scris fără știrea Minervei*"[32]. Ideea este transferată și în plan metatextual, în schița *Bibliofilie*, în care ironia și o falsă autoironie dau tonul întregului text, cei vizați fiind intelectualii cu pretenții de erudiție, pseudointelectualii. Naratorul-personaj se întâlnește cu *„maestrul Ilie Aioanei, marele nostru romancier*"[33]. Urmează un dialog între cei doi impregnat de aluzii ironice din partea naratorului, însă care se întrevăd și în afirmațiile *marelui scriitor*, acestea surprinzând o anume atitudine a așa-zișilor intelectuali. Putem spune că aici Al. O. Teodoreanu trece oarecum de pragul ironiei blânde, afișând un grad mai scăzut de toleranță. Faptul că acestea reies din replicile celui vizat, îl împiedică însă din a cădea în incisivitate. Replicile scurte ale naratorului-personaj sau chiar tăcerile sale exprimă mult mai mult decât un discurs amplu structurat. Iritat însă de micile comentarii subtile ale interlocutorului său, *maestrul* îi reproșează: *„prea le iei toate în zeflemea!*", lucru pe care și l-ar fi putut permite *„de ai fi scris în viața dumitale măcar un sfert din cât am scris eu!...*"[34]. Binevoitor, *maestrul* se oferă să îl introducă în cercul confraților literați consacrați:

„ – *Mai iei și dumneata parte la o discuție interesantă și păstrezi contactul cu scriitorii, cu presa, căci, să vorbim drept: cine se mai ocupă astăzi de literatura dumitale?*

– *Cetitorii! îi răspund cinic*"[35].

Putem spune că această scurtă scriere este una autobiografică, nu doar luând în considerare acest pasaj, ci și având în vedere reflecțiile cu privire la romanul românesc, și chiar raportându-ne la continuarea schiței, în care este demascată falsa erudiție a așa-zișilor intelectuali ai epocii, de unde se deduce și ipostaza ironică a titlului, *Bibliofilie*, citit în antifrază față de sensul său propriu dacă ne raportăm la literații consacrați. Poate fi citit și literal, cu referire la naratorul-personaj și la erudiția sa deloc falsă. Textul se încheie fără comentarii inutile cu privire la cul-

tura pseudointelectualilor: *„Odată controversa pusă la punct, mi-am luat respectuos rămas bun de la maeștri, luând-o repejor spre Piața Teatrului, să iau un vermut cu ignoranții, la Dragomir*"[36]. Fraza aceasta constă într-o serie continuă de cuvinte citite în cheie contrară, marcate ironic. Al. O. Teodoreanu se joacă: adoptarea atitudinii ironice, fie ea chiar tolerantă, lipsită de incisivitate, este o dovadă a conștiinței ludice, funcție indispensabilă ironistului[37].

Mai mulți critici literari au avut în vedere influența lui Caragiale asupra lui Păstorel în ceea ce privește abordarea comicului, în special în schițe, care au fost, de altfel, puse sub semnul epigonismului. Însă trebuie să observăm că nu doar în această privință cei doi umoriști se intersectează, ci și în ceea ce privește apetența pentru genul scurt, care ar surprinde esențialul. În cazul lui Caragiale, acest aspect a fost adus în atenție de Al. Călinescu[38]. În capitolul *Caragiale și evoluția formelor literare* al studiului său, criticul literar subliniază faptul că opera caragialiană ilustrează un dublu raport: cel al vieții cotidiene care se întrepătrunde cu literatura, respectiv cel dintre genurile canonice și cele așa-zis minore; luând în considerare că în literatura lui Caragiale este adus sub ochii cititorilor faptul banal, cotidian, în dauna evenimentelor majore ale timpului, acesta valorifică formele literare *secundare*, în dauna celor care predomină în paginile literaturii române, iar aceasta în conturarea ideilor sale privind *stilul potrivit* (stilul trebuie adecvat subiectului abordat). În plus, pentru Caragiale, aceste „cenușărese" ale literaturii reprezintă chiar adevărate exerciții de stil, genurile scurte nereprezentând o dovadă de incapacitate de a trata pe larg un subiect, ci, dimpotrivă, ele denotă capacitatea de a fi clar și, în același timp, concis. Al. O. Teodoreanu, la rândul său, este un scriitor preocupat de faptele diverse, pe care le exploatează în literatura sa beletristică, dar și în publicistică. Mircea Handoca pune opțiunea lui Păstorel pentru genul scurt pe seama tendinței spre concizie[39], însă aceasta este o explicație care nu acoperă problema în ansamblul ei. Explicațiile identificate în cazul preferinței lui Caragiale pentru genul scurt pot fi extrapolate și în cazul lui Teodoreanu. Diferența dintre părintele *Miticilor* și jovialul Păstorel ar fi că prin aceste pagini de literatură scurtă primul satirizează, uneori chiar ajungând la cinism, pe când al doilea urmărește doar îndreptarea atenției cititorului spre faptele din imediat, adoptând accente ironice, însă fără a adopta și masca moralistului. Din nou, concepțiile literare ale lui Al. O.Teodoreanu trec în metatext, ca și la I. L. Caragiale, de altfel. În cazul de față, considerăm relevantă schița *Primăvară*, unde naratorul, un scriitor căruia o revistă umoristică îi solicitase o schiță, o scrie inspirându-se chiar din ceea ce observă în jurul său. Prin urmare, avem de a face cu o schiță despre scrierea unei schițe. Personajul scriitor merge la Capșa pentru inspirație. Acolo, *„Până să sosească primul fel, parcurg distrat titlurile mai multor ziare. Ce vremuri! Senzaționalul primează: vulcani, cutremure, comete, revoluții, războaie. Niciun fapt divers!*"[40]. Însă lui chiar diversitatea și firescul din jurul său îi atrag atenția, înregistrând un banal dialog de la o masă învecinată, care prezintă interes tocmai în această aparentă banalitate. Se face apologia adecvării subiectului la formă, dar și invers, căci este important, după cum însuși Păstorel declară, a *„nu cânta la ocarină ceea ce e scris pentru contrabas*"[41]. Susținerea a ceea ce la Caragiale apare sub sintagma *stilului potrivit* se face și în alte texte, dintre care unul dedicat chiar autorului *Momentelor* (*Mo-*

mentele pe scenă), în care identificăm aceeași frază[42]. În plus, schița *Primăvară* se încheie cu următoarea notă de subsol: *„Ofer această temă de schiță confraților mei umoriști în pană de subiect, nu pentru că ar fi cine știe ce, dar pentru că văd cu durere atâtea tinere talente risipindu-se zilnic în subiecte grave"*[43]. Ironie? Desigur, la adresa celor care privesc literatura umoristică și subiectele inspirate din cotidian cu scepticism, care pretind o anume superioritate asupra autorilor umoriști, acuzați de neseriozitate.

Această disociere nedreaptă este cuprinsă și în rândurile dedicate actorului de comedie Constantin Tănase, pe care îl consideră unic în domeniul său. Articolul începe printr-o frază aforistică ce face apologia categoriilor *secundarului*: *„În nicio artă nu există genuri inferioare, ci numai executanți fără talent"*[44]. Textul continuă printr-o asumată analiză a situației, printr-o satiră la adresa falșilor intelectuali și a celor care afișează prețiozitate: *„Bineînțeles că departe de a fi sentințe, aceste afirmațiuni, intenționat absurde, nu tind decât să sublinieze forța elementară a talentului,* independența *lui... și nimic altceva. Le-am însemnat aici, cu gândul la acei esteți incurabili, care, cu ifose superbe, simt congestii dureroase în creierașe minuscule, la auzul numelui Tănase și se înțepenesc în dispreț implacabil în fața artei sale,* pentru că *Tănase joacă, ceea ce joacă. Ei fac parte din categoria acelor gorile culturale, care mângâie cu evlavie capul lui Cicero, turnat în serie în cine știe ce fabrică nemțească, și nu văd în figurina modelată în miez de pâine, surâzând eternității, geniul lui Rodin"*[45]. Accentele satirice, specifice, de altfel, volumului *Tămâie și otravă*, diferențiază aceste pasaje de cele metatextuale din schițe sau din *Hronic*, unde Păstorel nu depășește granița ironiei și rămâne în sfera sugestiilor, evitând atacurile directe. Astfel, revenim la povestirile adunate în *Hronicul măscăriciului Vălătuc*, unde, într-o notă de subsol din povestirea *Neobositulŭ Kostakelŭ*, ne sunt prezentate roadele cercetătorilor în privința explicațiilor pe marginea unei piese de mobilier menționate în text: *„Unii comentatori susțin că autorul vrea să vorbească de ceea ce numim astăzi paravan. Mărturisim că afirmația ne pare hazardată.*

[...] *Cu toată aparența de temeinicie pe care o prezintă aceste argumente (nervozitatea maladivă a paharnicului Pantele fiind atestată de aproape unanimitatea biografilor), ne raliem la părerea medie, adoptată și de «Academia de inscripții», care susține că paharnicul Pantele vorbește de o mobilă bizară, ieșită din uz"*[46].

Ironie și autoironie putem spune. Al. O. Teodoreanu combate și aici afișarea ostentativă a erudiției, el însuși fiind un erudit. Însă trebuie avute în vedere nuanțele problemei. El combate aparenta erudiție, situațiile în care această caracteristică devine simplu moft și, de asemenea, neadecvarea ei la subiect sau, mai abrupt spus, inutila pălăvrăgeală pe subiecte de o falsă importanță, fapt comun epocii. Luând cele două fragmente în paralel, nu este greu să observăm tocmai diferențele atitudinale de care vorbeam, în cel de-al doilea text Păstorel situându-se în registrul ludicului. Mai mult chiar, *Hronicul* se încheie cu următoarea notă: *„Ne facem o plăcere din a publica și notele cu care savanții specialiști ar fi îmbogățit manuscrisul – note, măcar că contradictorii sau, pentru a fi sincer, tocmai pentru că – socotindu-le o caracteristică a vremii noastre"*[47]. Are loc aici chiar o trădare a mijloacelor de construcție a textului, metatextualitatea fiind evidentă.

Dincolo de situațiile și concepțiile față de care Al. O. Teodoreanu manifestă o oarecare apetență și

pe care le „teoretizează" în articole sau în literatura sa, el este preocupat și de situația literaturii române în general. Un exemplu îl constituie discuția cu scriitorul Aioanei din schița *Bibliofilie*, în care, am menționat mai sus, se întrevede reflecția asupra situației romanului românesc în epocă, marcată fiind aceasta de conflictele discursive dintre adepții specificului național în literatură și cei ai unei sincronizări cu Occidentul, ambele înțelese de unii literați la modul extrem, fără nuanțele mai mult decât necesare. Însă o problemă esențială cu care se confruntă scriitorii în vremea sa este cea a receptării de care au parte, atât dinspre publicul simplu, cât și dinspre critică. Plecând de la volumul lui Al. A. Philippide, *Aur sterp*, Păstorel scoate în evidență noutatea stilului poetului în literatura noastră și tocmai lipsa de receptivitate a publicului în fața unei literaturi de asemenea factură, dar, mai grav, chiar și a criticii. În această privință, Păstorel atacă metodele criticilor literari, care tratează scriitorii ca pe niște obiecte ușor încadrabile în categorii: *„Prezentând desavantajul de a nu putea fi clasificat, el* [Al. A. Philippide] *trebuie să aștepte apariția altora la fel sau cel puțin asemănători cât de cât, pentru a se putea înjgheba Școala. Ajunși aici, domnii poeți sunt invitați să ia loc în bănci (după clase), pe când ochelarii academici se potrivesc cu bonomie și competență deasupra catalogului. Bătrânul dascăl își mângâie barbișonul vibrant ca o codiță de bursuc, pune școlii un titlu, se mai scarpină în scăfârlie, apoi, cu diviziuni și subdiviziuni, semnalează premianții și promovații, în pagina adițională a vechei Antologii, pe capitole"*[48]. Modalitatea, mai mult



Punctul muzeal „Ionel Teodoreanu", Golăiești, jud. Iași,
inaugurat de Muzeul Național al Literaturii Române Iași în anul 2016

sau mai puțin subtilă, dar oricum rafinată, prin care atinge punctul dorit prezintă o anumită gradație, analogiile fiind realizate cu măiestrie. Scriitor activ al vieții literare românești, atent la situația generală a acesteia, Al. O. Teodoreanu face următoarea constatare: *„Știm foarte bine cât e de puțin urmărită literatura românească. Evenimentele dinăuntrul ei se desfășoară în fața unui cerc foarte redus (pe lângă altele și numeric), oarecum în familie, ca în acele mici teatre pariziene, în care discuțiile dintre actori și public fac parte din program aproape. De aceea, însemnările noastre pe marginea acestui volum, ne fac impresia unei misive trimise câtorva prieteni, unuia singur poate, dacă nu cumva vom fi monologând în pustă"*[49]. Ce altceva este această constatare dacă nu o dovadă a lucidității lui Al. O. Teodoreanu ca scriitor implicat în mersul literaturii române și a capacității sale de a fi obiectiv? Utilizându-se de figuri precum litota, caracteristice pentru surprinderea ironică a unor fapte, el reușește să aducă în prim-plan o problematică acută a vieții literare din vremea sa.

Nu doar aceste aspecte ale vieții culturale îl provoacă pe polemistul Al. O. Teodoreanu (căci aceasta este ipostaza sub care îl regăsim în colecția de articole din *Tămâie și otravă*), ci și situații care denotă anormalitatea unui sistem cultural în cadrul căruia el, ca scriitor, activează. Îl supără amestecul oficialităților militare în luarea de decizii cu privire la artele plastice (*Statui pe rime date*); îi ironizează cu aceeași subtilitate pe tinerii literați care au deja pretenția universalității și arhicunoașterii și care îi desconsideră pe *bătrânii* cu experiență din lumea literară (*Ei, Tinerii*); se arată nemulțumit de predominanța factorului comercial în fața celui estetic în judecata de valoare a culturii, care a ajuns pentru mulți o afacere (*Superstiția romanului și prejudecata universalului*); este indignat de discordanțele dintre nivelul cultural al populației și pretențiile acesteia, pentru care literatura română nu ar fi destul de *fină*. El pledează și în acest text, *Mahalaua*, pentru principiul adecvării, de această dată având în vedere o adecvare a subiectelor literaturii epocii la fondul spiritual și cultural românesc, situându-se, astfel, în linia ideilor poporaniste susținute de colegii săi de la „Viața Românească".

Cu un asemenea grad de deschidere oferit de aspectele teoretice (directe sau indirecte), opera lui Al. O. Teodoreanu ne apare ca o confirmare a lor, o concretizare, în special când capătă valențe metatextuale. Umoristul Păstorel Teodoreanu oferă o perspectivă asupra unui alt mod de raportare la lume, spre deosebire de tendințele predominante ale epocii sale, care preferă seriozitatea explicită în fața comicului și a categoriilor sale. Astfel, el constituie un „element" important în tabloul particular al „Vieții Românești" și în cel general al literaturii române interbelice, distanțându-se de locurile comune ale timpului său. Militant al adecvării și al moderării, reflectă atât prin scris, cât și prin modul de viață, nu doar o filosofie a ceea ce a fost numit *marele humor*, ci și o concepție stabilă asupra celor două. Inteligența, umorul, spiritul autocritic, capacitatea de a fi obiectiv, toate îl recomandă ca o voce lucidă a unei lumi socio-culturale aflată în plină dezvoltare și transformare, o voce care, pentru toate aceste calități și contribuții aduse literaturii, merită să fie revizitată și revalorificată.

---

[1] Paul Cernat, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, Editura Art, București, 2009.

[2] *Antimodernii. De la Joseph de Maistre la Roland Barthes*, traducere din limba franceză de Irina Mavrodin și Adina Dinițoiu, prefață de Mircea Martin, Editura Art, București, 2008.

[3] *Ibidem*, p. 11.

[4] http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/iasii-lui-cretu-corespondenta-lui-pastorel-5025858/ (Bogdan Crețu, *Corespondența lui Păstorel*, articol publicat în ediția tipărită a „Ziarului Financiar" din data de 23.10.2009).

[5] Virgil Nemoianu, *O teorie a secundarului. Literatură, progres și reacțiune*, traducere din limba engleză de Livia Szász Câmpeanu, Editura Univers, București, 1997, p. 9.

[6] *Păstorel și corespondenții săi*, ediție îngrijită de Rodica Pandele, Editura Eminescu, București, 1998.

[7] Paul Cernat, *op. cit.*, p. 233.

[8] Antoine Compagnon, *op. cit.*, p. 529.

[9] Al. O. Teodoreanu, *Autorecensie. Însemnări necesare pe marginea unui opuscul pripit semnat de acelaș*, în „Viața Românească", mai 1933, nr. 5.

[10] Al. O. Teodoreanu, *G. Topîrceanu*, în *Tămâie și otravă*, vol. I, Editura Naționala-Ciornei S.A., București, 1934, p. 63.

[11] Apud Șerban Cioculescu, *Al. O. Teodoreanu*, în *Varietăți critice*, Editura pentru Literatură, București, 1966, p. 387.

[12] Apud Titus Moraru, *Argument* la Al. O. Teodoreanu (Păstorel), *Inter pocula*, Editura Dacia, Cluj, 1973, p. 13.

[13] Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniș*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 41.

[14] Al. O. Teodoreanu, *Autorecensie...*, art. cit.

[15] *Ibidem.*

[16] *Ibidem.*

[17] *Ibidem.*

[18] *Ibidem.*

[19] *Ibidem.*

[20] Val. Panaitescu, *Humorul (sinteză istorico-teoretică)*, vol. I, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 28.

[21] *De vorbă cu dl. Al. O. Teodoreanu*, interviu realizat de H. Blazian, în „Adevărul literar și artistic", nr. 426, februarie 1929, p. 1.

[22] *Ibidem.*

[23] Paul Zarifopol, *Alexandru Teodoreanu*, în *Pentru arta literară*, vol. I, Editura Minerva, București, 1971, p. 223.

[24] *De vorbă cu dl. Al. O. Teodoreanu*, *art. cit.*, p. 1.

[25] *Ibidem.*

[26] *Ibidem.*

[27] Răzvan Voncu, *O istorie literară a vinului în România*, Editura Curtea Veche, București, 2013, p. 9.

[28] *Ibidem.*, p. 478.

[29] Al. O. Teodoreanu, *Hronicul măscăriciului Vălătuc. Proză umoristică*, Editura Junimea, Iași, 1989, p. 114.

[30] *Ibidem.*

[31] Idem, *G. Topîrceanu*, în *Tămâie...*, vol. I, ed. cit., p. 71

[32] *Ibidem*, p. 65.

[33] Idem, *Bibliofilie*, în *Hronicul...*, ed. cit., p. 257.

[34] *Ibidem.*

[35] *Ibidem*, pp. 259-260.

[36] *Ibidem*, p. 262.

[37] Mircea Doru Lesovici, *Ironia. Ipostaze în poezia română contemporană*, Institutul European, Iași, 1999, p. 51.

[38] *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii*, Institutul European, Iași, 2000.

[39] Mircea Handoca, *Pe urmele lui Al. O. Teodoreanu Păstorel*, Editura Sport Turism, București, 1988.

[40] Al. O. Teodoreanu, *Primăvară*, în *Bercu Leibovici*, Editura Cartea Românească, București, 1942, p. 49.

[41] *De vorbă cu dl. Al. O. Teodoreanu*, art. cit., p. 1.

[42] Al. O. Teodoreanu, *Momentele pe scenă*, în *Tămâie...*, vol. I, ed. cit., p. 31.

[43] Idem, *Primăvară*, în *Bercu...*, ed. cit., p. 51.

[44] Idem, *Tănase*, în *Tămâie...*, vol. I, ed. cit., p. 93.

[45] *Ibidem*, pp. 93-94.

[46] Idem, *Hronicul...*, ed. cit., p. 124.

[47] *Ibidem*, p. 132.

[48] Idem, *Al. A. Philippide: „Aur sterp"*, în *Tămâie...*, vol. I, ed. cit., p. 76.

[49] *Ibidem*, p. 79.

Diana Blaga *este beneficiar al Programului de Burse „Junimea" și Rezidențe de cercetare științifică privind istoria și viața culturală a Iașului, ediția a III-a, 2016*

Diana VRABIE

Iaşul şi ieşenii: tradiţie şi modernitate (III)

Fiecare comunitate este legată de un spaţiu cu limite aproape stabile; de unde, pentru fiecare din ele, o *geografie particulară*, a ei înşişi, care implică o serie de posibilităţi, de constrângeri date, unele cvasipermanenţe, niciodată aceleaşi de la o comunitate la alta. Între om şi spaţiul pe care îl populează se instituie o relaţie indisolubilă, cu efecte bilaterale. Cum bine observă Fernard Braudel, în *Gramatica civilizaţiilor*, „reacţiile omului nu încetează să-l elibereze de mediul care îl înconjoară şi să-l supună în acelaşi timp soluţiilor pe care şi le imaginează. El scapă de un determinism pentru a cădea în altul".[1] Ieşeanul îşi modelează identitatea în conformitate cu locul din sevele căruia se nutreşte, dar îl şi modelează pe acesta la rându-i. *Tradiţionalişti* şi *moderni* în egală măsură, *provinciali* şi *emancipaţi*, *formalişti cu spirit (auto)critic*, *solitari* şi *ospitalieri*, *trufaşi* şi *toleranţi*, ieşenii sunt modelaţi de factorii istorici şi culturali. Imaginea ieşenilor se constituie empiric, multireferenţial, într-un dialog permanent dintre impresiile, imaginaţia şi proiecţiile cristalizate în memoria culturală. Cercetarea conotaţiilor intelectuale, comportamentale, etice, culturale, cutumale ale mentalităţii colective contribuie la descinderea pe o necesară verticală în esenţa acestui oraş.

Imaginea unui oraş se proiectează şi ca o comunicare intelectuală, în raporturile cu celălalt, în cunoaşterea şi definirea alterităţii. Important este modelul de umanitate care exprimă cele mai adânci aspiraţii ale unui grup sau ale unei societăţi. Cum ne privim noi între noi şi cum îl privim pe cel de lângă noi sunt probleme pe care comparatistica franceză încearcă să le rezolve de decenii bune. Contestată la început de teoreticieni, printre care şi R. Weleek („cercetarea imaginii unei alte ţări în literatură nu este o chestiune specifică ştiinţei literare", ci mai degrabă altor domenii, cum ar fi sociologia, psihologia comparată etc.), astăzi imagologia este atribuită ştiinţei literare pentru că există aspecte care se dovedesc de la sine a fi literare, dacă luăm „literarul" în sens imanent. Ceea ce ar interesa, prin urmare imagologia, ca domeniu de cercetare comparatistă, nu vizează atât particularităţile sau „firea" ieşeanului, spre exemplu, sau psihologia ieşeanului, ci care sunt calităţile care îi sunt atribuite din afara culturii sale. Aceasta înseamnă că imagologia comparată încearcă să surprindă formele de apariţie ale imaginilor, precum şi închegarea lor cu acţiunea. În afară de aceasta, ea îşi propune să contribuie la clarificarea rolului pe care asemenea imagini literare îl joacă la stabilirea relaţiilor dintre societăţile culturale luate separat. „În realitate în cazul imaginilor şi al mirajelor nu ne limităm niciodată la relaţia cu străinul şi cu literatura şi cultura lui «astfel plămădită», ci însuşi propriul nostru teritoriu poate deveni – bineînţeles, mai ales pe un drum de întoarcere de la o imagine deja existentă, apărută într-un mediu exterior, în sensul curent al cuvântului (aşadar, o «hetero-imagine») – o temă de reprezentări mentale"[2]. Investigarea dimensiunii extra-literare a acestor „auto-imagini" ar

putea duce spre o contribuţie la ceea ce reprezintă autentica ştiinţă a înuşirilor colective, numită şi „etnopsihologie" sau psihism colectiv

Indiferent de realitatea lingvistică pe care i o atribuim, psihism colectiv, mentalitate sau instrument metal, cert este faptul că, în fiecare epocă, o anumită reprezentare a lumii şi a lucrurilor, o mentalitate colectivă dominantă însufleţeşte întreaga masă a societăţii „Această mentalitate care dictează atitudinile, orientează opţiunile, înrădăcinează prejudecăţile, înclină într o parte sau alta mişcările unei societăţi este eminamente un fapt de civilizaţie Într o măsură mult mai mare decât accidentele sau circumstanţele istorice şi sociale ale unei epoci, ea este rodul moştenirii îndepărtate, al temerilor, credinţelor, al unor nelinişti străvechi aproape inconştiente adesea, este adevăratul rezultat al unei imense contaminări ai cărei germeni sunt pierduţi în trecut şi transmişi de a lungul unor întregi generaţii de oameni"[3]

***

Fiind asaltat, în general, de istorici, muzeografi, publicişti, fiind evocat de poeţi, Iaşul rămâne învăluit în pâcla unui mister (nu neapărat benefic), care i detronează unele semnificaţii, în absenţa cărora el rămâne doar un oraş real cu aspecte legendare Or Iaşul constituie centrul unei mitologii inepuizabile, ce declanşează reverberaţii profunde la nivelul mentalului colectiv Identitatea sa e dezvăluită prin apelul la *reperele arhitectonice ca forme identitare*, aşa cum se conturează acestea în unele texte literare, prin apelul la *case* ca *topos sacru şi profan*, mărci ale scindării între tradiţie şi modernitate, din interiorul cărora descind *casele copilăriei* (Ionel Teodoreanu), *casele emblematice* (Mihail Sadoveanu) etc Casa, se spune, este o (supra)dimensiune a celui care o locuieşte Asemenea oraşului său, ieşeanul e un „semn" uşor şi, totodată, greu de citit, cum afirmă Ioan Holban

Secole de istorie sunt impregnate în zidirile pilduitoare, care tezaurizează memoria acestor locuri Monumentele de arhitectură dau substanţă acestui spaţiu colinar, atât de râvnit şi de disputat, îmbietor la meditaţie şi poezie Fărâme de mituri, Biserica Trei Ierarhi, ctitorie a lui Vasile Lupu, Biserica Golia, Muzeul Unirii, simbol al Unirii Ţărilor Române la 1859, Catedrala mitropolitană, Palatul Roznovanu, Teatrul Naţional, Teiul lui Eminescu, Gara din Iaşi, au convertit demult istoria în fantastic Iaşul a crescut impresionant, în pofida pre-



Iaşul vechi, Mitropolia

zicerilor ultra-pesimiste de odinioară (prin 1935, geograful I. Simionescu, în cartea *Oraș din România*, așeza Iașul în rândul municipiilor care „au fost, și atât", pronosticând orașului o agonie tristă, înceată și implacabilă). Simpla extindere „impetuoasă pe orizontală și verticală semnifică, însă, mult mai mult decât o creștere și atât. Ființa multilateral împlinită a Iașului de astăzi reprezintă un ultim și hotărâtor argument într-o veche dezbatere..."[4].

Arhitectonica unui oraș și a unei epoci este o formă de comunicare, reprezintă o modalitate prin care o anumită societate își exprimă idealurile și prin care se poate reconstrui și înțelege modul ei de viață[5]. Străzile, casele sunt repere importante în alcătuirea profilului arhitectonic al unui oraș și prin care se conturează aspectele sale identitare. Astfel, o cercetare din turnul Goliei îți oferă o panoramă inedită a siluetei Iașului, în care elementele patriarhale coabitează cu cele moderne. Palatul Culturii este învecinat cu biserici construite în diferite stiluri și cu clădiri vechi, toate în nuanțe grele de plumb, Teatrul „Vasile Alecsandri" este vecin cu Conservatorul de Muzică și Operă, urmând strada Cuza Vodă către centru, printre blocuri, ne întâmpină fostul sediu al „Vieții românești" și Casa lui Vasile Alecsandri. Sunt de ajuns câțiva pași pe sub bolta ferecată a Goliei spre a trece peste veacuri și a reintra în plin Iași al secolului al XX-lea, cu cartiere rezidențiale, cu etaje ca niște trepte cromatice, cu terase pitorești. Clopotele, cu limbajul lor universal, ne recheamă la „dialogul cu noi înșine și cu divinitatea, stimulându-ne toleranța, înțelegerea, buna conviețuire, mai ales în timpurile defavorabile".[6] Coborând până în epoca daco-romano, născut din acea castră desenată pe harta lui Ptolomeus, Iașul devine un spațiu magic, unde totul emană istorie. Fosta reședință domnească de vară de la Belvedere nu mai există, dar vechiul han a rămas așa cum l-au cunoscut Eminescu și Creangă, așa cum l-a pictat Th. Aman. „Iașul, prin tot trecutul său, se afirmă ca un mediu creator de individualități artistice", afirmă Ionel Teodoreanu, un îndrăgostit și un mare evocator al Iașului.

Legătura cu trecutul cultural este asigurată de multiplele muzee și case memoriale: Bojdeuca scriitorului Ion Creangă, Casa Dosoftei, Casa Memorială „Otilia Cazimir", Muzeul Memorial „Mihail Sadoveanu", Casa Memorială „George Topîrceanu", Casa „Nicolae Gane", Muzeul Memorial „Poni-Cernătescu", Muzeul „Mihai Eminescu", Casa Pogor, Casa Memorială „Mihai Codreanu" (Vila Sonet) ș. a. Prin ele, ieșeanul își relevă prețuirea față de tradiție, față de fondul istoric și cultural comun, proiectându-le continuitatea în interesul susținut pentru adevăratele valori autentice. Cum bine observă Mircea Radu Iacoban, „pentru ieșeni, orașul lor a avut și va avea totdeauna un **ce** fascinant: cu cât îl cunoști mai bine, cu atât constați că știi prea puține despre zidirile, amintirile și însăși personalitatea acestei așezări unice ca vocație și destin în spațiul românesc"[7].

Ieșenii sunt foarte atașați de locurile lor, fiind dominați de o stare generală de intelectualitate și spirit critic. „Cred că simțul valorii acționează aici cu o acuitate deosebită, observă același Mircea Radu Iacoban. Generozitatea face casă bună cu exigența în virtutea unei tradiționale atitudini deschise față de actul artistic autentic, certificat prin vocație și adecvare"[8]. Elita intelectuală are un rafinament de civilizație și cultură de nivel european. Societatea ieșeană întreprinde eforturi vizibile pentru a se ridica la nivelul culturii europene.

Orașul este un punct cheie, ce îngemănează eco-

nomia urbană, principalele perspective politice și administrative. El conservă cel mai bine identitatea unei regiuni prin muzee, el este cel ce dă orientări majore în educație, cultură și în alte domenii ale vieții sociale. „Iașul de azi oferă vizitatorului o diversitate dintre cele mai interesante și mai atrăgătoare, păstrând ca într-o besactea comori de artă veche lângă edificii moderne. Aici arhitectura avântată spre cer e vecină cu patriarhalele străduțe copleșite de o vegetație debordantă, rămasă ca în amintirile bunicilor, metocul cu arcade rotunjite, copiate parcă de un basorelief asirochaldean este vecin cu orga gigantică a tinerei industrii ieșene"[9] Iașul are astăzi o modernitate asumată, dar trecutul, tradiția reverberează în toate aluviunile sale. „Sunt așezări, remarcă Aurel Leon, în care secolele se stratifică asemenea hrisoavelor și incunabulelor din arhive, cu cât mai decolorate de patina anilor, cu atât mai prețioase. Viața merge înainte, dar oricât de impetuos ar fi ritmul ei și oricâte înnoiri ar pătimi bătrâna cetate ea va rămâne învăluită în acea aură proprie bijuteriilor vechi cu metalul înnobilat de rezistența lui la nimicnicie și cu monturi filigranate pentru veșnicie. Un asemenea oraș este și Iașul"[10]

Relieful orașului se dovedește relevant pentru profilul său identitar, recognoscibil și în felul de a fi al ieșenilor. Situat cu fața spre Soare, apărat de pădurea Codrilor, de Cetatea Munților, Iașul se întinde până în nordul Podișului Central moldovenesc, „podiș alcătuit dintr-un «ansamblu de platouri», ce apar dispuse în semicerc spre «periferia nordică» a podișului ca un scut de apărare a Iașilor, dinspre sud, platouri



Iașul vechi

constituite din «ansambluri deluroase»...”[11]. Astfel, Iașul pare cuibărit între coline unduitoare, în lipsia șesului, situat pe o calmă orizontală de unde se oferă privirii. Venind către Iași fie de sus, dinspre Pașcani, fie din jos, de la Ungheni, adică urmând larga depresiune a Bahluiului, orașul îți apare încă de departe „asemenea așezărilor de câmpie și ai impresia că e cuibărit în palma unui uriaș”.[12] Priveliștile ieșene sunt ca ieșenii: cu unele te înrudești din copilărie, pe altele le alegi cu afinitatea trainică ce decide destine. Cum sugestiv remarcă Constantin Ciopraga, Iașul ascunde „ziduri prin care ți se adresează istoria, case implantate în peisaje ondulate, parcuri și orizonturi, toate cu efecte notabile în modul de a fi al oamenilor de aici, relevă un topos specific, un *genius loci* concretizat în vocații creative. Psihologia Cetății e o realitate constituentă, caracteristică operelor elaborate la Iași de către scriitori și savanți, de creatori de odinioară și de astăzi; *athnos* și *psyche* vibrează complementar în tot ce implică profunzime și adeziune la istorie”.[13]

Ființe creative, impregnate de o melancolie densă, ieșenii sunt dispuși spre reverie și reflexivitate. Mircea Radu Iacoban în volumul *Martor*, într-o încercare de a reține câteva dominante ale intelectualismului ieșean care „e mai reflexiv”, încheie prin a sublinia faptul că „Iașul tolerează mai greu improvizația și veleitarismul”[14]. Relieful ondulat, fără zvâcniri temerare, explică într-un fel și anacronismul ieșenilor. De asta scrisul ieșenilor interbelici pare în afara actualității, de asta neglijează ei elementul social. Un Sadoveanu s-a retras în istorie; un Codreanu a evadat în răceala sonetului parnassian; un Ionel Teodoreanu – în necazurile rafinate ale celor ce n-au cunoscut niciodată lupta pentru pâine; un Topîrceanu își scrie amintirile la vârsta energiilor plenare.

Dincolo de accepțiile cu care a fost investit de-a lungul vieții sale, Iașul rămâne ceea ce este: unic în ființa lui spirituală și materială, un important centru al vieții noi, care a avut perspicacitatea să mențină viu contactul cu trecutul. „Iașul amintirilor și legendelor, Iașul fantomelor romantice” (M. Sadoveanu) menține pulsul prezentului, conectat la tradiție. Pendulând permanent între adevăr și legendă, între negura îmbietoare a trecutului și bulversările unui prezent confuz, Iașul perpetuează *mitul eternei reîntoarceri*.

---

[1] Fernand Braudel, *Gramatica civilizațiilor*, Editura Meridiane, București, 1995, p. 43.

[2] *Închipuire, chipul străinului și al omului exemplar*, Alexandru Duțu, *Dimensiunea umană a istoriei*, Editura Meridiane, București, 1986, p. 207.

[3] Fernand Braudel, *op. cit.*, p. 43.

[4] Mircea Radu Iacoban, *Martor*, Junimea, Iași, 1988, p. 82.

[5] Adina Nanu, *Vezi? Comunicarea prin imagine*, Editura PRO, București, 2002.

[6] *Iași, orașul din inimă*, p. 12.

[7] Mircea Radu Iacoban, *op. cit.*, p. 81.

[8] *Ibidem*, p. 20.

[9] Aurel Leon, *Iași*, Editura Meridiane, București, 1965, p. 8.

[10] *Ibidem*, p. 6.

[11] Georgeta Crăciun, *Despre Iași*, Editura NOEL, 2002, p. 8.

[12] *Ibidem*, p. 18.

[13] Constantin Ciopraga, în „Dacia literară”, nr. 8, 1992, p. 5.

[14] Mircea Radu Iacoban, *op. cit.*, p. 20.

***Diana Vrabie** este beneficiar al Programului de Burse „Junimea” și Rezidențe de cercetare științifică privind istoria și viața culturală a Iașului, ediția a II-a, 2015 – inițiativă a Muzeului Național al Literaturii Române Iași.*

Magda URSACHE

Exilul: durerea, revolta, „dorul-dor"

„Mor doar cei uitați"
Ștefan Fay

Am folosit ca motto cuvântul lui Ștefan Fay, secretarul lui Mircea Vulcănescu, mort martiric în pușcărie, aruncat la minus 20 de grade în izolatorul Aiudului și încă rămas criminal de război, conform sentinței Tribunalului Poporului. Interviurile, strânse de Cornel Nistea sub titlul *Tragismul exilului românesc* (ed. Emma Books, 2016), mă obligă – alt cuvânt mai ușor nu găsesc – să mă opun pledoariei pentru comunism după comunism, mințindu-i, dezorientându-i pe tineri cu echitatea și cu bunăstahrea. „Mai bine mort decât comunist!", cântau piețarii Universității București, vocile curate ale societății civile din 1990. Și au venit replicile mineriadei media, repetând că a fost doar socialism, că dacă era, ehe, comunism, cum am fi dus-o în Râ-Sâ-Râ! Așadar, represiunile sunt trecute cu vederea, în timp ce anticomuniștii sunt suspicionați ca lași. Se acuză faptul că vehemența lor s-ar fi manifestat doar după căderea comunismului, că este vorba despre un refuz post-festum. Dar unde și cum se putea protesta, unde se putea spune, înainte de crucialul '89, adevărul despre oribila utopie, cum a numit Ion Negoițescu „mărețul experiment", cel mai violent din toată istoria românilor? Doar în publicațiile exilului, ferm anticomuniste.

Starea naturală a libertății de opinie fusese suspendată după „cotitura" '44. Chiar și asfixiantul cenzor Dumitru Popescu recunoaște (în spațiul distribuit generos de „România literară", 4 pagini în numărul 26 din 20 iunie 2014) că „propaganda nu putea fi nici măcar contrazisă", deși nu se sfiește să declare „bilanț pozitiv" pro Ceaușescu. Și câți activiști PCR nu ne cer să fim recunoscători „dramaticului", „eroicului" comandant suprem, pentru „binele colectiv" produs! Un tânăr eseist, Alexandru Matei, propune să-i acordăm, în postumitate, „medalia istoriei". „Omul nou" nu dispare ușor, cum nici *homo sovieticus* nu cedează lesne.

Exilații (și nu mă refer la cei care l-au lăudat pe Ceaușescu până au putut să plece din România, ca să se ilumineze brusc peste ocean și să-și corecteze greșelile de viziune) nu sunt iertați pentru anticomunismul lor. Curaj? Nici atâtica, opinează politrucii. Au fugit din țară și cei rămași au mâncat salam cu soia. Că au fost nevoiți să se des-țăreze, forțați să se înstrăineze, că regimul i-a izgonit din locul lor de drept și că mâna lungă a Securității i-a ajuns și acolo, toate li se par activiștilor PCR, rămași activi, floare la ureche. Un singur exemplu: Dosarul de Urmărire Informativă al lui Dan Culcer, început în 1972, numără peste 800 de pagini.

Ce li s-a întâmplat celor care nu și-au luat lumea de la capătul celălalt al Cortinei de Fier în cap se știe prea puțin. În câteva cuvinte: au câștigat cei care s-au dat după vremi și care nu au nici cea mai vagă criză

de conștiință. Eu, una, mă recunosc în spusele Gabrielei Crețan: „inabilitate socială congenitală”.

În ’46, Șerban Cioculescu a fost scos din învățământ (pe statul de funcțiuni scria: „se comprimă postul și persoana”; șomajul (9 ani) însemna fără cartelă de pâine; n-a mai putut publica până în ’63; între ’63-’65, găsise un loc la Institutul Pedagogic din Pitești; scăpase de pușcărizare ca prin miracol. Liviu Rusu a fost scos de la Catedra din Cluj între ’48 și ’61, readus în Universitate la aproape 70 de ani. I.D. Sîrbu a fost eliminat pe 15 decembrie ’49 din Universitatea clujeană. Arestat în 16 septembrie ’57 pentru „omisiune de denunț” și închis la Jilava un an, apoi alți șapte pentru „uneltire contra ordinii sociale”, secția „scriitori și intelectuali dificili”. A fost anchetat de cpt. Enoiu și de cpt. Tudor Vornicu; în Gherla a rămas până-n ’60; lagăre de muncă, D O la Petrila, ca vagonetar necalificat, în subteranul minei. Grațiat în ’63. A murit în 17 septembrie ‘89, la Craiova, fără a vedea căderea lui Ceaușescu. Chiar și după moarte s-a scris un raport informativ, de la înmormântare.

Păstorel i-a ironizat pe „breslași”. A făcut închisoare pentru asta. Iar cei condamnați la temniță rămâneau proscriși până la sfârșit.

Petru Manoliu a fost închis pentru serialul despre Katin (pentru necunoscători ai minciunii istorice: 4300 de ofițeri polonezi, uciși de sovietici în ’40; groapa comună a fost descoperită de nemții învinuiți fără vină în ’43, în pădurea Katin, lângă Smolensk). Manoliu era muritor de foame. Nicolae Gheran, ca secretar al Consiliului Editurilor, l-a ajutat cum a putut și cât s-a putut. Nu și Zoe Dumitrescu-Bușulenga pe Dinu Pillat, eliminat pentru „misticism” de la Institutul patronat de viitoarea maică Benedicta, expediat la Muzeul Literaturii, unde Al. Oprea nu l-a admis, în vara lui ’76. În toamnă, murea de cancer la creier. În zăbrelele de la fereastra spitalului le vedea pe cele ale carcerei. Aflu din interviul lui Dan C. Mihăilescu, luat de Daniel Cristea-Enache, că brava Zoe Dumitrescu-Bușulenga s-a dus la CC cu TAB-ul, făcând parte din echipa Glasnost, a lui Iliescu. Îl luase gura pe dinainte, promițând un *socializm* cu față umană, drept care și-a păstrat în jur aparatcicii și pe fiii lor. Factorii de propagandă și de agitație ieșioți puteau sta liniștiți pe locurile lor. „Copii, de Crăciun vom bea în libertate”, a prezis Zoe D.-B. de Sfântul Nicolae, la Institutul „Călinescu”. Știa, se vede treaba, că se pregătea Concert de Noel, cu simfonia gloanțelor. Și-o fi adus aminte maica Benedicta de adevăratul martir al religiei, sacrificat pentru sentimentul religios, Dinu Pillat?

Dar cercetăm noi trecutul cu intransigență, fără omisiuni de informare privindu-i pe unii și pe alții?

Pe Cosmin Ciotloș („România literară”, 11/14 martie 2014) îl trage ața să scrie despre ce nu știe: Paul Cornea „avea de ales între a rămâne demn și a se plia pe rigorile sistemului”. A rămas demn, crede cronicarul, în deceniul al cincilea? Poveste. A făcut vreun gest utecistul fanatic să se dezică de doctrină? I se saluta confesiunea „din interior”, dar despre al cui interior e vorba? Al directorului în Ministerul Culturii, al șefului Studioului Cinema Buftea. „Marele politrucian nemica iertând”, scrie Luca Pițu și știe ce scrie. A căzut în eroare tov. Cornea? Da, dar cu ce folos personal!

Culturnicii Sorin Toma, Nestor Ignat, Pavel Apostol au reapărut ca să se justifice. Jumătate disident, Miron Radu Paraschivescu e scuzat ca un cobai naiv, în timp ce Arghezi este etichetat „marele zero” sau „marele compromis”. Îi transmisese acad. RPR

Al.Toma (apud Niculae Gheran) că volumul pe hârtie cretată, copertat cu piele de căprioară, îi pare o batistă cu muci uscați. Atâta i-a fost. N-a revenit în literatură decât cu prețul cedării. Și nu MRP, care a scris, în '44, primul poem pentru Stalin, ci Arghezi, căruia același MRP i-a pregătit revizuirea, din neagră invidie, încă din februarie 1945, în „România liberă". Abia mai sufla ca poet purtător de molimă, cangrenat de... spirit burghez. Arghezi era parvenit, profitor, fariseu, rău cetățean și rău tovarăș, mincinos, chiar și „tată denaturat". Gh. Grigurcu o știe prea bine și o spune în interviul luat de Cornel Nistea, „O experiență traumatizantă".

„Refuzul de-a participa la «cultul civic» sau «laic», așa cum denumea Raymond Aron comunismul, relevând substratul său parodic-religios, m-a costat. De unde să încep? La 18 ani am fost exmatriculat, după numai un trimestru, de la Școala de literatură, pentru teribila culpă de a-i fi vizitat pe Tudor Arghezi la Mărțișor și pe d-na Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu în fostul sediu al cenaclului Sburătorul, nevoit a mă transfera la Facultatea de filologie de la Cluj. De aici am fost din nou exmatriculat, în anul al doilea, din pricina câtorva absențe de la orele de marxism-leninism și reprimit doar în urma intervenției lui Lucian Blaga pe lângă decan".

Și ca să încurajăm nu caracterele, ci non-caracterele, se scoate în față „compromisul" lui Blaga: articolul din „Contemporanul", 1960, reprodus de „Scânteia", dar pentru Ivașcu, acela care l-a presat să-l scrie, se pledează „Nevinavat". Dan Deșliu a fost scos disident. Pentru că l-a cântat pe Stalin și după ce a murit? „Și Stalin, viu, trăiește prin partid".

În fapt, au intrat în pușcării, sub stalinismul atroce, cei mai buni, cei mai curați oameni. Sadismul extrem a fost produs de comunismul-iad. În închisoarea din Pitești, Țurcanu, managerul iadului, cel care organizase mancurtizarea cu ciomagul, suspendase și dreptul la moarte: „Ei nu, criminalule, de murit mori când vreau eu".

Arșavir Acterian a fost închis în două reprize: între ' 49 – '53 și '61 – '64, la Jilava, Aiud, Canal; s-a angajat greu ca muncitor mozaicar, și mai greu ca anticar; ca funcționar, abia într-un târziu. Hans Bergel, intervievat de Cornel Nistor, a fost condamnat în 1959 la 15 ani de muncă silnică și temniță grea pentru nuvela *Prințul și bardul*, scrisă în '45 – '46, unde bardul îi spunea prințului: „Sunt liber chiar dacă mă pui în lanțuri". A plecat din țară după trei condamnări. Despre patimile sale îi vorbește cu demnitate lui Cornel Nistea: „Trădătorul care, à propos, a vândut Securității un șir întreg de persoane, trăiește azi în România și este cetățean de vază; el a fost și martorul principal al acuzării. Despre cei cinci ani de detenție – am fost eliberat în 1964, asemenea multor altora – nu se poate spune mai mult decât ar putea să spună sutele de mii de foști tovarăși de suferință. Am cunoscut închisori din nordul până în sudul României – minele de plumb de la Baia Sprie, fortul Făgăraș, închisoarea de tranzit Codlea, „malmezonul" din București, închisoarea militară din Timișoara, închisorile Securității de la Arad, Curtici și Brașov, lagărele de muncă forțată Răchitoasa și de pe insula dunăreană Strâmba, fortul subteran nr. 13 Jilava ș.a".

Am citit undeva (în Ion Gavrilă Ogoranu?) că între Yugoslavia și RSR era o înțelegere: pentru fiecare transfug prins și trimis înapoi, RSR oferea un vagon de sare. Rămânea destulă ca să toarne în zeama și-n terciul deținuților, anume ca să fie prăbușiți, nu numai de înfometare, ci și de sete.

Iar Flavia Cosma, poeta din Canada, intervievată de Cornel Nistea, refuză să îi uite pe cei trei tineri români aruncați în ocean peste bordul unui vas chinezesc; comandantul n-a vrut să plătească 5000 de dolari guvernului canadian pentru că avea călători clandestini. A-i uita pe fugarii tragici înseamnă a ne uita pe noi înșine.

Se vorbește, folosindu-se sintagma lui Jaspers, formulată după război, de „vinovăție colectivă". Mă opun: vină colectivă – nu, suferință colectivă, exceptând aparatul de represiune – da. Și-i dau dreptate lui Alexandru George, când afirmă că scriitorul român e în diacronie: Tonegaru (anagramat de proletcultiști ca Negatoru; informația o am din „Asymetria" lui Dan Culcer, revistă online înființată în 2000) n-a fost contemporan cu Mihu Dragomir, nici Beniuc n-a fost contemporan cu Paul Georgescu, nici Ion Barbu cu Nina Cassian, nici Crohmălniceanu cu I.D. Sîrbu, nici Dimov și Mircea Ivănescu n-au fost contemporani cu Ion Potopin și Haralambie Țugui. Cu atât mai puțin N. Manolescu, a cărui antologie fost ciopârțită din motive de „fascism", cu Jebeleanu, autorul delațiunii.

Da, jucai „leapșa pe murite" (titlul lui Virgil Tănase, editura „Adevărul", Buc. 2011), dacă nu aveai spate. Partidul și Securitatea nu glumeau.

Eliberarea din „cămașa de forță a dictaturii comuniste și mizeria morală", ca să-l citez pe intervievantul C. Nistea, nu s-a făcut cu ușurință. „Exilul este una din cele mai grele probe la care este supus un intelectual. Poate fi comparat cu boala și cu moartea", spune Bujor Nedelcovici. S-a zbătut să iasă de sub *pumnul și palma* cenzurii în 1987.

Bujor Nedelcovici a trecut, la 16 ani, prin evacuarea familiei din casa părintească, prin arestul politic al tatei, prin radierea sa din Baroul de avocați din Ploiești, din cauza „dosarului de cadre". Au urmat 12 ani de șantiere (Bicaz, Brașov, București) și un debut chinuit, în '70.

„În scris mă revoltam, îmi luam revanșa și aveam impresia că scriitorul are o misiune: *rostitor de adevăr"*. Numai că adevărul e bătut ca mărul și umblă cu capul spart. Publicând *Al doilea mesager*, în 1985, la Albin Michel, s-a văzut respins în România de cenzori și de editori. „Un scriitor care nu publică este un scriitor mort. Ce să fac?". A ales surghiunul.

„Coșmarul securității" l-a făcut pe esteticianul Titu Popescu să plece în Germania. „Exilul a fost expresia unei revolte totale". L-am numit estetician pentru că în biblioteca lui Petru Ursache se află cărțile de estetică: *Idei estetice în scrierile lui Mihai Ralea*, Dacia, Cluj, *1974, Specificul național în doctrinele estetice românești*, Dacia, 1977 și *Concepte și atitudini estetice*, Meridiane, 1983. Și aici trebuie să-l citez pe profesorul de la Sorbona, Titus Bărbulescu, autorul eseului *Ființa neamului românesc*: „intelectualitatea românească din exil, care încerca să țină trează conștiința națională, să divulge teroarea comunistă și ideologia ei inumană".

Și zice Alexandru Matei, în *Mormântul comunismului românesc*, eseu ajuns la a doua ediție, Publishing, 2011, că este ambiguă condamnarea comunismului „ca și cum comunismul ar fi cineva: cineva care s-a plimbat prin lume, a ucis oameni, a promis bunăstare, a păcălit și a fost închis, apoi condamnat".

Păi nu asta a făcut? N-a ucis? Triada Wiesel e aici

corectă. Iar comunismul n-a fost îngropat decât pe jumătate, dovadă atacurile partidnicilor când le contești „realizările”.

Cum poate fi vaccinat cineva contra virusului comunist? Luptând împotriva cedării memoriei, așa cum fac toți cei intervievați de Cornel Nistea în *Tragismul exilului românesc*.



Canalul, „reședința” multor intelectuali români.

Irina CROITORU, Alexandrina IONIȚĂ

Sănătatea românilor văzută de Anton-Maria del Chiaro (1718)

Pentru istorici, cartea florentinului Anton-Maria del Chiaro, *Istoria modernelor revoluții ale Valahiei* (*Istoria delle moderne Rivoluzioni della Valachia,* Veneția, 1718) este nici mai mult, nici mai puțin secretul lui Polichinelle. Descoperită la sfârșitul secolului al XIX-lea de N. Iorga și publicată în 1914,[1] cartea apare în traducere la Iași, în 1929,[2] și consemnează, în prefața semnată de ilustrul istoric, asemănarea cu *Descrierea Moldovei* a lui D. Cantemir.

Dacă pentru istorici *Istoria* lui Del Chiaro nu pare să mai aibă secrete, în istoria medicinei românești nu am găsit-o citată și izvorul pare necunoscut. Este adevărat că volumul lui Del Chiaro este, ca mai toate cărțile de călătorie din epocă, mai mult o carte de prezentare a unei țări românești pentru cunoașterea Apusului, care abia atunci afla că există un est și sud-est european, în contextul extinderii relațiilor dintre Occident și Poarta Otomană și al războaielor ruso-austro-turcești din cursul secolelor XVIII, însă, printre numeroasele informații de natură etnografică, istorică și politică, găsim referiri semnificative cu privire la istoria medicinei românești în notele autorului din timpul șederii în Muntenia, vreme de 6 ani, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, Ștefan Cantacuzino, Nicolae Mavrocordat și Ioan Mavrocordat.

Dacă nu mai este nicio îndoială cu privire la autenticitatea scrierii lui Anton Maria Del Chiaro, cartea fiind publicată în august 1718, este greu de stabilit perioada șederii autorului în Valahia, căci nu găsim în text nici momentul venirii, respectiv al părăsirii spațiului românesc, nici împrejurările. În martie 1710, era în Belgrad în drum spre Valahia și foarte probabil a sosit la sfârșitul lunii sau în luna următoare. În Valahia a învățat limba română, „după o practică de 6 ani" și va adăuga cărții sale un minuscul dicționar, pentru a demonstra asemănarea între limba italiană și „limba valahă". În august 1717, termina cartea despre care facem vorbire, fără a nota detalii legate de plecarea din Țara Românească și sosirea la Veneția, și nu în orașul de origine, Firenze.

Prima parte a cărții, structurată în 8 capitole, cuprinde descrieri de natură istorică, geografică, etnografică: românii sunt descendenții romanilor, dar acum se află sub stăpânirea turcilor; sunt descrise obiceiuri ale oamenilor din diverse straturi sociale, ritualuri de nuntă sau înmormântare, sărbători ortodoxe etc. Partea a doua, alcătuită din 14 capitole, oferă viziunea autorului asupra vieții politice din Valahia, informații asupra domnilor pe care i-a asistat în calitate de secretar domnesc, relațiile româno-turce, turco-tătare, dar și moldo-muntene ș.a. Astfel, în perioada 1710-1717, vreme de aproape 7 ani petrecuți în Țara Românească, Antonio Maria Del Chiaro notează descrieri asupra țării și a oamenilor de natură a prezenta lumii italiene o nouă provincie, aflată sub stăpânire turcească, dar cu neîndoielnice origini comune, din care spicuim informații referitoare la istoria medicinei românești la începutul se-

colului al XVIII-lea.

Aflat în spațiul valah pe parcursul a patru domnii – Constantin Brâncoveanu (1688-1714), Ștefan Cantacuzino (martie-decembrie 1914), Nicolae Mavrocordat (1715-1716), Ioan Mavrocordat (1716-1717, anul plecării din Valahia) –, deci între 1710 și 1717, Antonio Maria Del Chiaro, om instruit, încearcă să grupeze tematic informații dintre cele mai diverse, între care nu găsim nici un capitol ori subcapitol dedicat în mod special medicinei, sănătății ori igienei. Detaliile de acest gen sunt identificate în cadre dintre cele mai variate, uneori indirecte.

În ceea ce privește bolile, Del Chiaro specifică faptul că mitropolitul Țării Românești, Antim Ivireanul (1650-1716), suferea spre sfârșitul vieții de podagră (binecunoscuta gută), ceea ce îl împiedica să participe chiar și la evenimente importante, cum ar fi înmormântarea soției domnitorului (Nicolae Mavrocordat). Astăzi se știe că podagra este o formă de artrită, localizată în zona degetului mare de la picior, determinată de depunerile de acid uric; durerile atroce pot fi ameliorate de calmantele moderne, dar la începutul secolului al XVIII-lea nu exista tratament, nici vindecare pentru ceea ce populația numea „boala regilor", „boala oamenilor bogați". Boala genera o suferință cruntă, azi rar întâlnită.

În momentul sosirii imbrohorului (curierul padișahului) cu porunca sultanului de a-l invita pe Brâncoveanu la Adrianopol, în aprilie 1703, domnitorul s-a îmbolnăvit de erizipel, o boală contagioasă, provocată de un streptococ (pop. *brâncă*). Peste 100 de ani, în 1819, marea ducesă Ekaterina, sora țarului Alexandru I, va muri din cauza complicațiilor acestei boli. Însă Constantin Brâncoveanu a depășit criza sub îngrijirile medicului Curții, Iacopo Pilarino. Desigur, solul îl suspecta pe domnitor că se sustrage de la îndeplinirea poruncii sultanului și a cerut să-l vadă. Avea febră și era „umflat la cap, obraz și gât". Del Chiaro menționează cu claritate că, deși boala era reală și serioasă, „în scurt timp, în două săptămâni, [doctorul - n.n.] vindecă tumoarea și durerile Principelui pe care lumea îl credea pierdut, iar după alte două de convalescență, Brâncoveanu era gata de drum".

Alte boli nu sunt amintite, însă autorul specifică faptul că nici chiar în timpul unei boli, românii nu întrerup postul, pe care-l respectă cu strășnicie. În caz de boală contagioasă, superstițiile femeilor sunt invocate să aducă vindecare: „Se adună un număr de femei și timp de 24 ore țesă, torc și coasă o cămașă de cânepă, cărei îi dau foc în mijlocul curții, și-n felul acesta cred că, împreună cu cămașa, a ars și epidemia". Boala mai este alungată și de benghiul negru făcut pe fruntea copiilor.

Românii, pe care florentinul îi numește în mod constant *valahi,* au o părere proastă despre medici, pe care îi consideră spurcați pentru luarea de sânge ori pentru studii anatomice efectuate pe cadavre. După părerea lui Del Charo, medicii cu școală de specialitate apăruseră de curând în țară și nu oferă nici un detaliu despre medicina populară, generalizată, pe care Iorga, în colorata sa conferință din 1919, o numise „medicina băbească a babelor".[3] *„Medicul e boicotat chiar în cazuri urgente, ca luare de sânge sau altă operație chirurgicală. Valahii, mai ales femeile, pretind a cunoaște mai simple și mai practice leacuri medicale pentru vindecarea bolnavilor, care mor, cred ei, numai în urma intervenției medicilor*", adaugă Del Chiaro. Însă boierii și domnitorii îi respectă, îi cheamă și îi plătesc mărinimos, cu până la 2.000 de

galbeni pe an, *„afară de tain zilnic, de pâine pentru servitori, de carne, lumânări de seu și de ceară etc., deosebit, daruri din toate părțile; mai ales medicului care a reușit să redea sănătatea vreunui boier bolnav, răsplata e cu atât mai mare, în bani și un cal de preț"*, în condițiile în care o vadră de miere (10-12 litri) costa un galben sau un galben și un sfert, darul împăratului Leopold către un preot, pentru construirea unei biserici în București, era de numai 1.500 de galbeni, iar salbele de aur ale fetelor de boieri, purtate la sărbători, ajungeau la 10 galbeni.

Ideea de igienă la români nu este formulată ca atare, dar ea există și acționează inconștient. Casele sunt foarte curate și pe dușumele *„sunt împrăștiate ierburi mirositoare ca pelin, rută, jaleș, mentă, cimbru și alte ierburi, care împrăștie un miros plăcut și sănătos"*. Chiar și oaspeții se descalță și pun papuci, obicei considerat ca o formă de respect, dar și pentru păstrarea curățeniei. Nu se folosește oala de noapte, mult folosită în orașele occidentale și descărcate dimineața în capul trecătorilor, chiar și în Orașul Luminilor, ci în miez de noapte se merge în colțul special amenajat din partea cea mai îndepărtată a curții. Baia la copii este zilnică, până la vârsta de 7-8 ani. Nu știm cum evoluează spălatul după această vârstă, dar autorul nu menționează mirosuri dezagreabile, nici parfumuri sau cosmetice. Doar de Paște, paicii (soldații lui Vodă) stropesc trecătorii cu apă parfumată.

În zi de sărbătoare sau chiar fără motiv special, invitația la masă este obișnuită. Gazda bea prima din paharul care trece apoi din mână în mână. *„Străinul deprins cu altă igienă* – scrie Del Chiaro – *se acomodează cu greu la acest obicei"*. Musafirii își spală mâinile înainte de masă, iar la sfârșitul ei, mâinile, gura și bărbile, în lighene importate din Bosnia. Mâncărurile sunt servite însă reci, pentru că bucătăria se află departe. Pe măsură ce mănâncă, mesenii folosesc șervete de pânză, iar când nu ajunge numărul acestora, un prosop lung, din in foarte subțire, pentru mai mulți meseni. Înalta societate valahă folosea farfurii și tacâmuri de preț, uneori din argint. La confiscarea tezaurului Brâncovenilor, s-au găsit printre alte bunuri de preț, tacâmuri, vândute ulterior prin licitație.

La mare preț sunt batistele (năframe), dar nu par să fi fost folosite așa cum știm astăzi, ci sunt mai mult un articol de eleganță. În batistă frumos cusută punea Maria Brâncoveanu galbenii de aur unguresti, pe care-i dădea cadou de sărbători și tot în batiste dăruiau boieroaicele bani și ouă încondeiate de Paște, mai ales la rude. *„Fetele și țigăncile roabe lucrează în odaia jupânesei năframe brodate cu flori de mătase și cu fire de aur, care se oferă apoi la ocazii solemne sau la vizite de fețe bisericești, când jupâneasa oferă preotului năframa și-i sărută mâna"*. Batista este oferită în dar preotului, la cununie sau la înmormântare, eventual cu bani în ea, de către oamenii de rang înalt; pe năframă, pe palma dreaptă a marelui spătar, se punea cuca domnească, ori se odihnea crucea pe care Vodă o primea de Paște, de la cămăraș, și o dădea boierilor la sărutat și tot batista proteja cupa arhiereului în timpul slujbei, din care apoi Vodă lua împărtășania. Doamna țării dăruia de Paște străinilor de la Curte și înalților prelați câte o năframă brodată cu mare meșteșug. Însă năframa neagră de mătase o primea numai Vodă, din partea sultanului, atunci când i se striga *mazil*. Batista avea să mai aștepte un secol până să slujească nasul, fie și ca element decorativ.

Anton-Maria del Chiaro acordă o mare atenție alimentației românilor sau, am putea spune, românii zăboveau prea multă vreme asupra mâncării. Ceea ce

le plăcea italienilor (melci, broaște și țestoase), aici nu era prețuit încă, dar domnitorii descoperă treptat, sub influența occidentalilor adăpostiți la Curtea lor, meniuri deosebite și încep să le comande. Melci *„se mănâncă cu multă poftă, mai ales în postul Paștelui și se trimit chiar soldați la Târgoviște, în locurile unde se află mănăstirea franciscanilor, ca să caute melci pentru masa Domnitorului"*. De curând, mass-media a anunțat că acum, la începutul mileniului al III-lea, România se află pe locul 5 în lume în privința consumului de alcool. Nu ne întrebăm cum ar fi arătat statisticile din vremea Cantacuzinilor, la începutul secolului al XVIII-lea, când orice masă sau vizită începea cu o *vutcă,* dulceață și cafea, și se termina la fel. Valahia avea „cele mai bune vinuri albe și roșii, cu gust delicat și sănătos pentru stomac" și asta o spunea un italian! La Pitești, vinurile sunt albe și dulci. Produsul se vinde în crâșme, de către „femei desfrânate". În cadrul mesei festive de Paște, Vodă bea câte un pahar pentru fiecare boier în parte – lucru care-i cerea o rezistență cu totul aparte, căci nu puțini boieri avea Curtea valahă! –, se ținea toastul pentru mitropolit, *„pentru împărat"* (prin care fiecare participant înțelegea ce voia: Hristos sau sultan), alte toasturi, *„și toasturile continuă trei ore în șir"* scria Del Chiaro. Câte un pahar de băutură i se oferea condamnatului la moarte pe drumul către locul execuției, astfel că nu-și mai dădea seama ce se întâmpla cu el.

Generozitatea valahilor din înalta societate față de străinii stabiliți fie și temporar în Muntenia, lucru ce le făcea traiul ușor pe aceste meleaguri, este descrisă cu o anumită încântare: „afară de darurile aproape zilnice, străinii capătă de Paști, de la boieri, un miel sau un ied viu, la toamnă un vas cu vin și de Crăciun un porc viu, găini și vânat, așa că străinul își strânge ușor un mic depozit, din care să trăiască fără mare cheltuială". Dacă posturile sunt respectate cu strictețe și nu se mănâncă nici untdelemn, ci doar puțin pește și vin, la mesele obișnuite mâncărurile sunt bogate, cu mult pește și multe icre. *Vutca* și vinul sunt la mare cinste, cantitățile foarte mari: *„Mesele lor sunt foarte îmbelșugate, dar mâncărurile nu sunt bine gătite"*. Li se adaugă diverse lichioruri, „dintre cele mai alese din Europa". La masa lui Constantin Brâncoveanu se îmbina bucătăria franceză cu cea germană și italiană, și nici cea autohtonă nu era neglijată. Însă gusturile încep să se europenizeze în dauna celor vechi, românești, grecești ori turcești. Ciudat i se pare florentinului obiceiul de a servi noul fel de mâncare într-o farfurie care, la sfârșit, era adăugată precedentelor, astfel că în fața meseanului se înălța încet și sigur o coloană ce-l împiedica să-și vadă partenerul așezat de cealaltă parte a mesei lungi: *„se formau coloane de farfurii atât de înalte, că boierii, chiar în picioare, nu vedeau pe cei de cealaltă parte a mesei"*. Căci se serveau, în vremea Brâncovanului, 60-70 de feluri, atunci ca și acum bucătarii fiind la mare prețuire.

La orice masă se servea cafea multă, șerbet, dulceață, odogaci (vodcă de croton, ricinul, o plantă medicinală), cozonac, apoi nelipsita narghilea. La sărbători, plăcinta cu răvașe adeseori sancționează alcoolul excesiv, fără ca cineva să se supere ori să micșoreze numărul paharelor închinate.

Aceeași pasiune pentru mâncare și somptuozitate se vedea la masa de Paște a lui Vodă, care durează chiar 5-6 ore, cu 70-80 de invitați. După orice masă, obișnuită ori festivă, urmează somnul revigorator. Mesele nuntașilor erau la fel de consistente, femeile și bărbații așezându-se separat, așa cum exista masa

Domnului și masa Doamnei. De joi până în duminica nunții, mesele se succedau la unul sau altul dintre membrii familiei ce se înrudea prin căsătorie. Del Chiaro zăbovește asupra căsătoriei religioase și specifică de câte ori consideră necesar deosebirile și asemănările dintre ortodocși și catolici (franciscani), dar nu găsim niciο mențiune despre căsătoria civilă.

Mesele de botez, de nuntă ori înmormântare erau la fel de bogate, „copioase" scrie Del Chiaro. Despre practicarea sporturilor, mai ales după mese preaîndestulătoare, Del Chiaro nu oferă informații în mod special, dar știm că românii erau „sprinteni la călărie, ageri în mânuirea săbiei și arcași dibaci; dacă ar fi instruiți în știința militară ar face mari progrese".

Între aspectele legate mai mult sau mai puțin de sănătatea românilor, la începutul veacului al XVIII-lea, un loc aparte îl ocupă medicul. Desigur, după cum menționa N. Iorga la conferința susținută la Societatea Studenților în Medicină, din 1919, medicul nu era român, încă. Până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, avem medici străini: italieni, evrei, greci ș.a.[4]. Andreas Wolf, sasul stabilit în Iași, unde a practicat medicina vreme îndelungată, care, întors la Sibiu, a scris binecunoscuta lui carte, este o excepție a vremii sale. Vor mai trece câteva decenii până când medici români vor face studii de specialitate în străinătate și se vor întoarce să practice medicina în locurile de obârșie. Del Chiaro menționează patru medici practicieni în Valahia, contemporani cu el: Iacopo Pilarino, „fost prim medic în Valahia", „doctor prim" (medic șef, *protomedic*), Bartolomeo Ferrati și doctorul Antonio Corect și Gheorghe Trapezundul.

Doctorul Iacopo Pilarino era italian ca și Del Chiaro, dar venea din Veneția. Numele autentic este Giacopo Pylarini (1659-1718). A absolvit jurisprudența și medicina la Padova, apoi a practicat medicina la Constantinopol, în Țara Românească, în Rusia, înainte de a deveni consulul Republicii la Smirna. Experiența sa în domeniul variolizării (metodă de stimulare a imunității prin inocularea virusului) a fost expusă într-o comunicare la Royal Society, în 1715. Del Chiaro îi aprecia competența, care a stat la baza tratamentului erizipelului lui Constantin Brâncoveanu, pe care apoi l-a însoțit la Adrianopol (*„fost prim medic în Valahia, al principelui Șerban Cantacuzino și apoi al lui Brâncoveanu"*; „cu experiența sa, văzu imediat..."). Într-un anumit moment, Del Chiaro specifică *„Medicul-prim e foarte bine plătit de Visterie (tezaurul public), cu 2.000 de galbeni pe an, afară de tain zilnic, de pâine pentru servitori, de carne, lumânări de seu și de ceară etc., deosebit, daruri din toate părțile; mai ales medicului care a reușit să redea sănătatea vreunui boier bolnav, răsplata e cu atât mai mare, în bani și un cal de preț. Valahii sunt, deci, mărinimoși, mai cu seamă față de străini, dar sunt și răzbunători..."*. Deci avem precizarea că exista un medic șef (uzual, *protomedic*), ceea ce presupune existența unor subalterni, a unui sistem medical instituționalizat, aflat în subordinea Domniei și plătit de la Vistierie, cu o sumă foarte consistentă. Primul medic al lui Constantin Brâncoveanu se numea Bartolomeo Ferrati, despre care Del Chiaro precizează că era „conte de Ungaria" și, în timpul slujbei la Biserica Domnească, ocupa locul imediat după marele vistiernic, ceea ce arată respectul lui Vodă pentru medicul italian[5].

Un alt medic, aparent italian după nume, deci creștin, Antonio Corect, care practica la Constantinopol, având drept clienți înalți funcționari turci, l-a prevenit pe Brâncoveanu despre căderea în dizgrație și pregătirea mazilirii, fără a se bucura de încredere. Del Chiaro menționează în mod expres *„a trăit în Valahia*

acum câțiva ani și care mi-a declarat că a studiat la Roma și cunoaște limbile latină și greacă". Acesta fusese în Valahia, practicase aici medicina și-i rămăsese credincios domnitorului muntean. Însă un detaliu, câteva rânduri mai jos, arată că acest Antonio nu era italian, ci grec, căci un sfătuitor domnesc (Del Chiaro îl numește *ministru*), nu știm cine, i-a spus Brâncoveanului *„Grecul neavând bani de sărbători, s-a servit de acest pretext ipocrit și zelos, ca să stoarcă bani"*. Apoi, Del Chiaro revine: *„Grecul scrise din nou Principelui, dar fără folos..."*. Deci în spatele numelui italian pare să fie un grec cu studii medicale la Roma, a cărui identitate poate fi dezvăluită numai de documentele vremii.

După prăbușirea lui Brâncoveanu, noul domnitor, Ștefan Cantacuzino, a interzis *„prin ordin sever, orice ajutor, fie chiar al medicilor în caz de boală, dat familiei celui detronat"*. Trecând peste porunca domnească, Gheorghe Trapezundul, fost student la Padova sub oblăduirea Brâncoveanului, oferi asistență medicală Doamnei Maria și familiei, apoi consiliere diplomatică și financiară, răsplătind cu recunoștință ajutorul oferit în tinerețe, pentru formarea lui profesională. Constatăm că, printre multe acte culturale, Constantin Brâncoveanu a încurajat formarea unuia sau a mai multor medici, în cazul de față la Universitatea din Padova.

Identificate, colaționate secvențial și interpretate în ansamblu, informațiile cu privire la sănătatea românilor din Țara Românească, la începutul secolului al XVIII-lea, oferite de Anton-Maria del Chiaro, în cartea sa, *Istoria modernelor revoluții ale Valahiei*, conturează o imagine destul de imprecisă, dar variată și colorată, cu marele merit de a proveni de la un martor ocular. Chiar fragmentare, detaliile sunt reale și credibile, capabile de a contribui la completarea acestui imens puzzle în curs de reconstituire, la care chiar documentele vremii aduc adeseori informații imprecise. Va trece încă un secol până ce Andreas Wolf își va publica amintirile, mult mai generoase cu informații referitoare la istoria medicinei românești, carte mai bine-cunoscută astăzi și mult mai des citată decât cea a lui Del Chiaro.

---

[1] Pe parcursul deceniilor următoare, istoricul va reveni în mai multe rânduri asupra cărții lui Del Chiaro, opiniile lui variind între admirația descoperitorului (1899) și disprețul impus de curentul politicianist vremelnic (1928).

[2] Prima traducere și, deocamdată, singura, foarte probabil din cauza dificultăților italienei de secol XVIII, semnată de S. Cris-Cristian, a apărut la Iași, Viața Românească, în 1929. A fost reeditată de Editura Tehnopress, în 2005.

[3] N. Iorga, *Medici și medicină în trecutul românesc*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2013, p. 12 și passim.

[4] Cf. N. Iorga, *op. cit.*, passim; Alexandrina Ioniță, Irina Croitoru, *Boli, doftori și doftorii*, în „Revista română", anul XVI, nr. 3(61), 2010, p. 45-46, și nr. urm.

[5] Pentru detalii, vezi Cristian Luca, *Contributi ala biografia dei medici Jacopo Pylarino (1659-1718) e Bartolomeo Ferrati (?-1738)*, în Ovidiu Cristea, Gheorghe Lazăr (ed.), *Vocația istoriei. Prinos lui Șerban Papacostea*, Editura Istros, Brăila, 2008, p. 635-652.

Georgiana LEȘU

Ion Heliade Rădulescu sau despre păcatul moderației

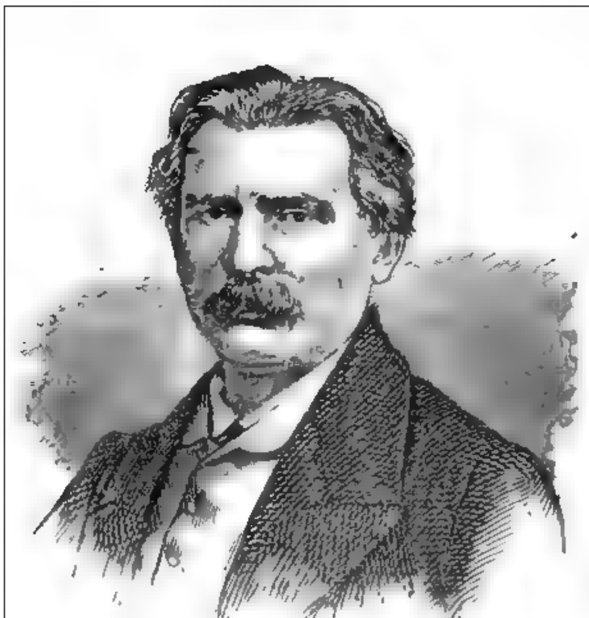
Ion Heliade Rădulescu a fost criticat de istoriografia comunistă datorită lipsei sale de radicalism, fiindu-i reproșată o atitudine excesiv de moderată, șovăielnică. El a fost situat în gruparea de dreapta a revoluției[1] și a fost caricaturizat în literatura de inspirație istorică. Mihail Roller îi atribuia încălcarea principiilor Proclamației de la Islaz, plasându-l în fruntea grupării pe care și el o numea „de dreapta" și pe care istoria combativă, predată în școlile de partid o aprecia ca fiind dominantă în guvernul revoluționar[2]. Actualitatea devierii de dreapta se răsfrângea astfel asupra interpretării evenimentelor trecutului.

În cel mai cunoscut roman dedicat lui Nicolae Bălcescu, Camil Petrescu îl portretizează pe larg prin intermediul personajului Eliade. Deși viziunea lui Camil Petrescu asupra personajului respectă canonul istoriografic specific perioadei în care a fost publicat romanul, ironia autorului poate fi înțeleasă și prin prisma anticalofilismului afirmat atât de adesea și în interbelic. Elementul de noutate adus de adaptarea concepției petresciene la canonul literaturii de inspirație istorică a vremii a constat de fapt în construirea unui conflict de clasă între personajele Nicolae Bălcescu și Eliade, împreună cu susținătorii acestora, ambii reprezentând de fapt o anumită manieră de raportare la conceptul de revoluție, alături de o viziune asupra dezvoltării societății: intransigența revoluționară a lui Bălcescu împotriva lui Eliade, căruia îi era atribuit un „spirit de conciliere burghez", împăciuitor, reproș des întâlnit în discursul comunist; în același sens, Al. Golescu - Negru spunea despre guvernul provizoriu: „sunt bolnavi de împăciuire"[3]. O altă constantă în prezentarea personajului a fost de fapt conflictul permanent cu Bălcescu, întreținut de autor pe tot parcursul romanului și care are rolul de a-l evidenția pe acesta din urmă, ca exponent al maselor. Meritul lui Bălcescu, în comparație cu cel al personajului negativ, este acela de a afirma cu impetuozitate ideile revoluționare, idei pe care Camil Petrescu se presupune că și le-ar fi însușit odată cu noile directive literare[4]. O lungă discuție referitoare la contrastul dintre cele două personaje a fost expusă de criticul Dumitru Solomon, cel care vedea în Eliade o reprezentare satirică[5], accentuând contrastul cu revoluționarul Bălcescu, personaj care reușea să redea în mod optim conceptul de legătură între popor și lider. Între aspectele pe care Camil Petrescu le satiriza prin intermediul lui Eliade, Dumitru Solomon enunța: demagogia, credința că revoluția este o modalitate de împăcare între clase sau atitudinea permanent festivistă[6].

Frazeologia vremii îi situa pe Bălcescu și pe Heliade pe poziții revoluționare contrare rezultate

deseori din discuţiile despre chestiunea proprietăţii, implicând despăgubirile acordate boierilor şi obligaţia ţăranilor de a reveni la muncă pe moşii. În romanul lui Camil Petrescu, Eliade însuşi a fost cel care a semnat ordinul prin care ţăranii puteau fi scoşi cu forţa la muncă[7], el a propus guvernului revoluţionar proclamaţia nr. 15, îndemnându-i pe ţărani să iasă la muncă pe moşiile boierilor pentru a nu-i lăsa cu recolta nestrânsă, provocând nemulţumirea lui Bălcescu: „...Râde ţara întreagă de noi când va citi că munca de clacă este în interesul clăcaşilor. Sătenii trebuie lăsaţi să-şi adune mai întâi bucatele lor de pe câmp. Nu înţelegeţi odată asta?"[8] În aceeaşi manieră s-a opus Bălcescu lui Eliade în discuţia privitoare la despăgubirea proprietarilor, vorbindu-i acestuia despre absurditatea acordării unor despăgubiri pentru câştigurile revoluţiei, aducând în discuţie abuzurile suferite de ţărani: „să bată la scară şi să afume cu ardei ţărănimea?"[9] Contradicţiile dintre cei doi au atins apogeul odată cu plecarea lui Bălcescu din ţară, plecare pe care Camil Petrescu o atribuia iniţiativei lui Heliade. Astfel, în discuţia privitoare la deplasarea unei delegaţii la Constantinopol, Camil Petrescu crea o scenă în care Eliade, la îndemnul lui Christian Tell, hotăra să îl trimită pe Bălcescu, tocmai pentru a-l îndepărta de centrul deciziilor: „Tell, luându-l deoparte, îi atrase luarea aminte că în modul acesta Bălcescu va lipsi cel puţin două-trei luni din ţară şi ar scăpa deci de el, tocmai în timpul când ar fi putut să fie publicată legea electorală şi să aibă loc şedinţele Comisiei pentru proprietate."[10]

Alături de Ion Brătianu, Ion Heliade Rădulescu a fost ales de Camil Petrescu ca personaj negativ prin excelenţă, reprezentant al unei categorii aparte, care îşi găsea corespondentul în discursul comunist: aceea a duşmanilor revoluţiei, care, din interior, zădărnicesc succesul ei. Fiecăruia dintre cei doi i-a fost atribuită o trăsătură în jurul căreia a gravitat pe perioada întregii acţiuni. Astfel, dacă lui Eliade îi era reproşată, în mod caricatural, atitudinea moderată, lui Brătianu îi era conferită o imagine de privilegiat care a profitat de contextul revoluţionar în interes propriu. Împreună au reuşit să împiedice adoptarea unor măsuri precum împroprietărirea ţăranilor şi au împiedicat mersul revoluţiei. Pe de altă parte, conform raţionamentului materialismului istoric, revoluţia nu putea avea succes în condiţiile în care s-a desfăşurat la momentul 1848, în lipsa unei clase care să poată uni masele în jurul conceptului de revoluţie



Ion Heliade Rădulescu alias personajul Eliade

şi a unor lideri care să le conducă[11]. Nicolae Bălcescu a rămas, în frazeologia vremii, singurul care a putut întruchipa tipologia liderului.

Dintre membrii guvernului revoluţionar, Heliade a fost cel cu care Camil Petrescu a fost poate cel mai dur, caricaturizându-l deseori şi atribundu-i o serie dintre eşecurile revoluţiei. Un aspect constant în prezentarea acestuia a fost atitudinea ironică faţă de plăcerea oratorică a personajului. Scriitorul ilustra astfel momentul citirii proclamaţiei de către Eliade, cel care privea „ca un Cezar mulţimea", aşteptând să se facă linişte, citind apoi cu o voce „răsunătoare, monotonă totuşi şi obositoare"[12]. Încă dinainte ca personajul să înceapă lectura proclamaţiei, autorul sugerează nota dominantă a acesteia. Popularitatea nu era de partea lui Eliade astfel că ecoul în rândul ţăranilor ar fi fost unul pe măsură: nu reuşesc să înţeleagă spusele acestuia, sunt „zăpăciţi" de „cuvintele frumoase care încurcă şi mai mult înţelegerea", încep să obosească şi nu îl mai ascultă[13]. Lectura lui Eliade a fost marcată de altfel de câţiva termeni categorici precum „vorbărie" şi „grija pentru accentuarea monotonă a cuvintelor frumoase", fără ca ţăranii să îi înţeleagă atât cuvintele folosite, dar şi rostul unui discurs atât de golit de conţinutul pe care ei îl aşteptau: legea agrară. Noul model de discurs, adaptat realismului socialist şi regimului democraţiei populare impunea o vorbire simplă, coborârea artiştilor din aşa numitul „turn de fildeş" astfel că, o perspectivă critică asupra discursului prea elaborat, de neînţeles pentru ţărani, nu este surprinzătoare. Urmând un astfel de raţionament, tot în manieră caricaturală sunt prezentate şi faimoasele „lozinci" utilizate de Eliade: „Urăsc tirania, mă tem de anarhie", „Nici nedreptate celor mulţi, nici silnicie celor puţini" ori „Folos pentru toţi, cu paguba nimănui"[14]. Într-o bună măsură, eşecul revoluţiei a fost atribuit şi lipsei de intransigenţă revoluţionară celor care au fost numiţi „grupul lui Eliade". El a fost considerat reprezentantul burghezului speriat de ideea unei acţiuni independente din partea maselor[15] şi tot lui i se datora, în parte, lipsa de acţiune a guvernului, ceea ce a stârnit indignarea lui Bălcescu. În plus, grupul apropiaţilor săi a fost numit „democraţii bastarzi", datorită încercărilor de a împiedica discuţiile privitoare la împroprietărirea ţăranilor[16].

Camil Petrescu profita aşadar de activitatea lui Heliade în cadrul guvernului revoluţionar pentru a putea reda personajul negativ în conformitate cu cerinţele realismului socialist şi cu viziunea comunistă asupra revoluţiilor. Era astfel folosit pentru a ilustra în nuanţe caricaturale o tipologie. De cealaltă parte a scenei, se impunea prin contrast personalitatea eroului paşoptist, a revoluţionarului ferm, care s-a alăturat poporului, îndrumându-l în revoluţie.

Literatura de inspiraţie istorică a creat şi de astă dată reprezentări interesante, a căror evoluţie în mentalul colectiv merită urmărită. Exemplul lui Ion Heliade Rădulescu este cu atât mai interesant întrucât, deşi a fost situat în tabăra personajelor negative, portretizarea lui diferă în contextul normelor perioadei. Lui nu îi este construită o imagine cu totul respingătoare, ci este caricaturizat datorită opţiunilor sale pentru moderaţie şi stil oratoric îmbogăţit excesiv. Revoluţionarul care preferă „echilibrul între antiteze" nu putea fi încadrat în tiparele apreciate de discursul democrat-popular. Cu toate acestea, în

1955, Mihai Ralea se referea la îndemnul adresat de Heliade: „scrieţi băieţi, scrieţi", într-un moment în care evalua direcţiile culturale ale regimului şi rezultatele acestora[17]. Rolul jucat de acesta la momentul 1848 a rămas însă principalul reproş la adresa poetului-revoluţionar, prezentat deseori, în manieră ironică, cu binecunoscuta pelerină albă pe umeri. Camil Petrescu a reuşit aşadar să contureze, ajutat fiind de o bogată documentare istorică, un personaj care s-a încadrat cu uşurinţă în viziunea istoriografică din anii democraţiei populare.

---

[1] Mihail Roller, *1848 în Principate*, Bucureşti, 1948, p. 23.

[2] N. Covaci, *Mişcarea revoluţionară din Moldova de la 1848. Revoluţia burghezo-democratică din Ţara Românească şi Transilvania din anul 1848* (Lecţie ţinută la Şcoala superioară de Partid Ştefan Gheorghiu de pe lângă C.C. al P.M.R.), Bucureşti,1959.

[3] Camil Petrescu, *Un om între oameni*, volumul II, Editura Tineretului, Bucureşti, 1959, p. 484.

[4] Relevant pentru rolul exercitat de ideologia comunista asupra tematicii nou abordate de Camil Petrescu este un inteviu în care scriitorul afirma că, în contextul documentării pentru drama „Bălcescu", găseşte ca fir conducător pentru cercetarea în adâncime a subiectului, indicaţiile Partidului Muncitoresc Român privitoare la reexaminarea documentelor din 1848: „În februarie 1948 am fost întrebat dacă aş vrea să scriu o piesă despre Bălcescu, despre personalitatea sa. Întrebarea m-a încurcat la început şi am cerut un răgaz de trei zile ca să văd dacă există vreo afinitate între mine şi eroul propus, dacă există datele obiective pentru realizarea unei lucrări dramatice cu acest subiect. După aceste trei zile, răspunsul meu a fost afirmativ, căci în acest timp, prin simple încercări de lectură, descoperisem uimit un univers nou, în care rămânea să găsesc firul conducător pentru cercetarea lui în adâncime. Acest fir conducător au fost indicaţiile publicate de Partidul Muncitoresc Român privind reexaminarea documentelor şi mai ales condiţiilor care au dus la revoluţia de la 1848, la desfăşurarea evenimentelor şi la înfrângerea ei. De aici a crescut drama *Bălcescu*" (*Cum am scris romanul „Un om între oameni"*, în Camil Petrescu, *Opinii si atitudini*, Editura pentru literatură, 1962, p. 265).

[5] Dumitru Solomon, *Problema intelectualului în opera lui Camil Petrescu*, Editura de stat pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1958, p. 98.

[6] *Ibidem*.

[7] Camil Petrescu, *Un om între* oameni, volumul II..., p. 362.

[8] *Ibidem*, p. 364.

[9] *Ibidem*, p. 367.

[10] *Ibidem*, volumul III, Editura Tineretului, Bucureşti, 1957, p. 98.

[11] *Materialism istoric. Manual*, Editura Politică, Bucureşti, 1967, p. 1962.

[12] Camil Petrescu, *Un om între oameni*, volumul II ..., p. 176.

[13] *Ibidem* p. 177.

[14] *Ibidem*, p. 396.

[15] Dumitru Micu, *Trilogia istorică a lui Camil Petrescu*, în „Contemporanul", nr. 51, 20 decembrie 1957, p. 3.

[16] Camil Petrescu, *Un om între oameni ...*, volumul III, p. 56.

[17] Arhivele Naţionale ale României, Fond C.C. al P.C.R. Secţia Propagandă şi Agitaţie, dosar nr. 141/1955, f. 63.

Dionisie VITCU

Și stelele mari sunt fulgerate

Parcă niciodată vara nu sfârși mai tristă ca în acest august. Niciodată, parcă, sufletul nostru nu fu mai lovit de evenimente dureroase ca în această vară. Secetă, furtuni, moarte, dezastre și amenințări care nu ne-au ocolit. Și, iată că după *retragerea* în umbră a marelui Radu Beligan, coboară și Marin Moraru la locul *unde nu e întristare, nici durere, nici suspin*. Poate că acolo, *dincolo,* de unde nu s-a întors nimeni să povestească, era nevoie de cei doi mari histrioni ca să completeze trupa lui Sică Alexandrescu într-o *integrală Caragiale*.

Marin Moraru rămas singur, fără Dinică și Beligan, ocolit de mai marii zilei s-a retras modest, cu discreție, lăsându-ne în lacrimi amintirea frumoasă a artistului unic și irepetabil pentru care teatrul a fost viața și familia sa.

Strălucit student la clasa marilor artiști Dina Cocea și Ion Cojar, coleg, prieten și partener cu Gh. Dinică în nenumărate producții artistice, rămâne o figură emblematică în arta spectacolului românesc din a doua jumătate a secolului XX. Încă de la absolvirea IATC-ului, în 1961, este remarcat de critica de specialitate și de cei mai importanți regizori ca una din marile speranțe ale comediei românești. Și, împotriva regulilor și dispozițiilor, Moraru și Dinică, la absolvirea facultății, au fost opriți în București. *Prea mari talente să fie risipite în teatrele din țară*, și decizia autorităților n-a fost contestată de colegii de generație. Pe Marin Moraru îl întâlnim, rând pe rând, la Teatrul Tineretului (Mic), Teatrul Bulandra, Teatrul de Comedie, Teatrul Nottara, Teatrul Ion Creangă și Teatrul Național. Ca invitat, a onorat mai multe scene din țară și străinătate, în special în Germania, chemat de celebrul regizor David Esrig, alături și împreună cu nedespărțitul său prieten.

Dăruit de *mama natură* cu un fizic special, într-o stare de permanentă uimire, armonios clădit și expresiv, dotat anume pentru a sluji teatrul și filmul, Marin Moraru a avut și mare noroc. Norocul lui a constat în faptul că talentul său special a fost modelat pentru scenă și ecran de mari artiști practicieni-profesori.

L-am cunoscut de aproape, încă din studenție. Eram în anul întâi. Se pregătea în Institutul de Teatru un spectacol eveniment, *Poemul lui Octombrie*, de Maiacovschi, în regia tânărului profesor Ion Cojar și în distribuție era cuprins tot colectivul Universității, de la anul întâi până la anul patru. Întâlneam pentru prima dată *studenții – actori;* erau deosebiți de noi, bobocii, cei abia intrați în Institut. Puteau fi remarcați foarte ușor după chipurile lor deosebit de expresive. Ieșeau în evidență cei din anul trei, în special, se remarcau Moraru, Dinică, Dorina Lazăr, Eugen Racoți, Traian Stănescu, Eugenia Dragomirescu, Alexandru Lazăr, Mihai Pruteanu, Al. Arșinel... Îi priveam cu admirație și mă minunam de calitățile și ușurința cu care asimilau indicațiile profesorului nostru. Când mă uitam la *Marinuș* Moraru pierdeam șirul... îmi zi-



Marin Moraru și Dionisie Vitcu
Imagine din arhiva personală a lui Dionisie Vitcu

ceam în sinea mea: *doamne, oare eu am să pot face vreodată ca el*?! N-am încercat. Am făcut ca mine, dar mă fascinau spectacolele lor la Teatrul *Casandra*.

Scrisoarea pierdută, spectacolul de la Studioul *Casandra*, pus în sceană de Ion Finteşteanu, a fost un triumf în primul rând pentru Şcoala teatrului românesc, dar în aceeaşi măsură şi pentru tinerii actori care păşeau în viaţă. Toţi interpreţii erau *fenomenali*, dar Marin Moraru în Dandanache concura pe celebrii creatori de la Teatrul Naţional. Oricând putea sta alături de Ion Manu, Vasiliu Birlic sau Radu Beligan, recunoscuţi ca interpreţi ideali ai marelui dramaturg. În *Ianache* din *Gaiţele* dădea altă faţetă comicului său special. Pentru noi, studenţii mai mici, interpretările lui Marin Moraru erau lecţii, dincolo de admiraţie. Ziceam mai sus că celebrul interpret a avut noroc. Noroc am avut toţi cei care am fost şcoliţi în perioada anilor 60-70 din secolul trecut, dacă ţinem seama că, la *Catedra de arta actorului*, slujeau Ion Finteşteanu, Sanda Manu, Dina Cocea, Ion Cojar, Moni Ghelerter, Costache Antoniu, Al. Finţi, I.Olteanu... şi peste toţi strălucea numele marei artiste care a fost Marietta Sadova. Cine reuşea să treacă de *anul doi* se putea socoti actor. Studenţilor de la Teatru li se spunea că sunt *aleşi ai destinului*. Eram priviţi cu admiraţie şi invidie de studenţii altor facultăţi şi poate nu se greşa când ni se atrăgea atenţia că suntem *terminaţiile nervoase ale naţiunii,* mai ales atunci când trebuiau sancţionate abaterile de la *regulile sociale* ale studenţilor artişti. Puteai auzi adesea: *drăguţă, sunt şi alte meserii în care te poţi realiza*. Sentinţa era drastică şi mulţi trebuiau să-şi caute alt drum.

Marin Moraru se trăgea dintr-o familie de olteni stabilită în Bucureşti şi avea hazul şi isteţimea olteanului pus tot timpul pe şotii şi ghiduşii, inventiv şi jucăuş. N-a dus lipsă de prieteni nici în copilărie şi nici mai târziu. Când apărea *Marinuş* se adunau *de te miri de unde* cunoscuţi şi străini să-l asculte povestind cu tâlc şi haz întâmplări trăite, auzite sau inventate. Introducea în snoavele lui personaje hilare din alte *neamuri* şi vorbea pe limba lor cu accent şi nuanţe specifice. Se părea că vorbeşte franţuzeşte, ruseşte, ovreieşte... dar nu, cuvintele inventate de el, puse în fraze alambicate, erau de neînţeles şi de un haz uluitor. Cei care cunoşteau *limbile străine* folosite de Marinuş se retrăgeau ruşinaţi motivând că nu cunosc *dialectul.*

Marin Moraru nu *juca* teatru, trăia. Teatrul era el. *Firescul din viaţă* avea calitatea artei lui şi, la fel ca Vasiliu Birlic, se supăra totdeauna când unii considerau că şi atunci când vorbeşte serios joacă teatru. Ar fi putut uşor să cadă în derizoriu folosindu-se de aspectul său şi de calităţile lui fizice dăruite de natură. Simpla lui apariţie la arlechin stârnea hohote de râs. Nu se folosea de trucuri specifice unor actori de comedie, tributari talentului. Era pretenţios cu el şi cu alţii. Comedia pe care o slujea avea valenţele actului artistic studiat, avea substanţă dramatică, filosofie, bun gust artistic şi demnitate. Partiturile pe care le-a avut s-ar fi pretat la *mai mult*. N-a făcut-o. A avut măsură, poezie şi demnitatea marelui artist conştient de locul pe care îl ocupă. Profesorii noştri, Ion Finteşteau, Alexandru Finţi, Ion Cojar, Radu Beligan, Radu Penciulescu... erau înainte de toate practicieni. Ne-au învăţat să avem credinţă şi măsură în luminile rampei. De la ei, prin colegii mai mari din Institut în

fruntea cărora tronau la loc de cinste Moraru și Dinică am învățat și am rămas cu respectul și rigoarea muncii și studiului în arta spectacolului de comedie.

L-am văzut pe Marin Moraru pe scena Municipalului în *Crăcănel* alături de Toma Caragiu, la Teatrul de Comedie în perioada fastă a marelui Radu Beligan și a delicatului om de teatru, regizorul Lucian Giurchescu. L-am admirat la Teatrul Național alături de *marea doamnă* a teatrului românesc Draga Olteanu, în monumentalul spectacol *Gaițele* realizat de celebrul om de teatru Horea Popescu. *Ianache,* în interpretarea lui Moraru, îl așează pe artist în galeria celor mai mari interpreți ai lui Kirițescu. Televiziunea Română are sute de minute înregistrate cu celebrul artist în compania iluștrilor interpreți ai marelui Caragiale. Cinematografia reține în filmoteca de aur pelicule care demonstrează calitatea uimitoare a artistului Marin Moraru, cu nimic mai prejos decât iluștrii săi înaintași, celebrii în galeria actorilor români. L-am întâlnit alături de Draga Olteanu, Dem Rădulescu, Rodica Popescu, Ștefan Tapalagă, Mișu Fotino... în filmul *Chirița în Iași* regizat de profesorul / rectorul IATC, Mircea Drăgan.

Printr-o întâmplare fericită, după mai mulți ani i-am fost partener în serialul ProTV *Aniela.* Tânărul regizor Iura Luncașu ne-a unit într-un cuplu, *Pantelimon-Costică,* doi frați, care s-au căpătuit pe lângă familia unui general. În echipa de filmare puteau fi întâlniți, lângă Moraru și Dinică, nume de rezonanță din filmul românesc: Dan Condurache, Maia Morgenstern, Florin Zamfirescu, Florina Cercel, Stela Popesu, Anca Sigartău... și mulți, foarte mulți tineri talentați care au avut ce învăța de la acești mari artiști.

Lângă Moraru și Dinică mi-am răscolit amintirile din studenție în atmosfera anilor din *era entuziasmului.* În pauzele de filmare, cât se pregăteau cadrele și se puneau luminile, retrași într-un colț depănam amintiri despre școală, despre profesorii noștri, despre clădirea frumoasă a Institutului de pe Schitu Măgureanu nr.1.

Obosiți și afectați de starea unor lucruri din teatrele românești de după 1989, de dictatura unor regizori care întorc pe dos clasicii, *descoperind sensuri noi* în operele lor, se fereau să facă pronosticuri și să discute *viitorul* teatrului nostru. Nu ezitau însă să-și arate dezamăgirea față de *pensiile, lefurile și onorariile actorilor*, în comparație cu *câștigurile* regizorilor care folosesc actorii după bunul lor plac, fără discernământ, cu scopul vădit de a ieși ei în evidență. Cu glas tremurat și cu lacrimi în ochi, Marin se revolta printre altele de dispariția din Televiziunea română a peliculei cu înregistrările lui David Estrig de la repetițiile și spectacolul *Nepotul lui Rameau.*

Când ne venea rândul la filmare, Marin uita de supărări, de treburi lumești și atunci îl vedeam pe *Costică* cel preocupat de viața și soarta *Niculinei,* copila pe care a salvat-o, a crescut-o, și a ocrotit-o până i-a găsit rostul. Minunat partener în toate și peste tot. Delicat în toate împrejurările cu toată lumea și artist acolo unde trebuia. Nu se plângea de sănătate deși era evident că suferă de ceva. Lua totul în glumă. Își amintea mereu de colegi, de profesori și folosea numai vorbe alese despre cei pe care îi cunoșteam de la filmări sau din spectacole.

Răsfoind un album *Casandra 1957-2007, Jubileul de 50 de ani,* operă a prietenului și colegului său de

generaţie, artistul cărturar, prof. univ. dr. Sandu Lazăr, am găsit o pagină care ţin să o reproduc aici:

„Colegi și prieteni din studenţie eram un grup vesel și distinct din care făceau parte el, Gigi Dinică, Vasile Gheorghiu, Ştefan Tapalagă (care avea magnetofon adus de la Moscova, un fel de aragaz) și Cornel Poenaru. Creasem un fel de axă între str. Savu Marin (casa mea) și Tabla Buţi (casa lui). Eu ofeream grupului salată boef cu cartofi tăiaţi ca la salata orientală și el vinul de regiune. Scopul întâlnirilor erau formate din dispute, analize, comentarii și pregătire pentru examene. Au fost cele mai minunate dezbateri teatrale căci aceste întâlniri aveau loc după ce vizionam de zeci de ori câte un spectacol. Devenisem tari în teorie. Mai târziu grupul s-a completat cu Traian Stănescu și Jorj Voicu și Titi Cristescu, finanţatorul nostru.

MARINUŞ a fost întotdeauna ‚clu-ul' nostru. Peste noi în toate privinţele, el ne stăpânea cu farmecul și talentul lui deosebit, dispunându-ne tot timpul. Putem oare uita vacanţele petrecute iarna la Piatra Arsă, Peștera Ialomicioara, Vîrful cu Dor, Timișul de Sus?! Sau cele de vară de la Costinești, unde toată vara asiguram CLUBUL cu activităţi artistice și ne bucuram de masă și cazare gratuită?

MARINUŞ a dovedit tuturora marele lui talent, dar faptul descoperit cu bucurie că el avea și vocaţie pedagogică ne-a încântat pe toţi. El a avut în niște vremuri tulburi – cutremurul din '77 pusese o amprentă peste toată lumea – o promoţie de excepţie în frunte cu Marcel Ireș, Lae Urs, Ion Colan, Mariana Buruiană, Mirela Gorea și Cristina Şchiopu-Nuţu.

Actor și om de excepţie, el poartă în prietenia noastră cele mai nobile sentimente împrăștiate cu generozitate, demnitate și simţ colegial. Iar din grupul nostru minunat, deși am rămas puţini, păstrăm tinereţea, voinţa și sentimentele, întâlnindu-ne ca și atunci, la fel de importanţi și de activi.

Declarat cândva «grup sănătos» mulţumim lui Dumnezeu că așa a rămas".

Rămâne un gol imens în Teatrul Românesc care nu va fi acoperit niciodată după dispariţia lui Marin Moraru.

Şi stelele mari sunt fulgerate și cad.

Rămâne calea luminoasă din marea trecere și urmele lor se vor păstra neumbrite, fiindcă lumina stelelor nu suferă umbra să se întindă.

Şi, câtă vreme lumea va avea nevoie de teatru, stelele artiștilor vor licări și se vor găsi povestitori, histrioni și cititori în stele.

Lacrima stelei căzute o vom păstra în inimile noastre până când o vor prelua cei de după noi.

August, 2016

Vasile ERNU

De ce iubesc Iașul?

Orașul și buzunarul, turistul și hoțul de buzunare

Un oraș e ca o haină. Are fasonul și croiala lui. Uneori mai bună, alteori mai proastă. Are materialul și cusătura lui, uneori mai bună, alteori mai proastă. Cert este că el vrea mereu să-ți ia ochii cu ceea ce se vede la suprafață. Tu de obicei cazi pradă acestui fel de a-l cunoaște. Privești materialul și croiala, formele și culorile și crezi că ai cunoscut orașul. Ai vizitat locurile pe care el vrea să le vezi și nu vezi lucrurile ascunse. Iar lucrurile ascunse sunt cele mai interesante și importante lucruri. Adevărata față a orașului nu este cea care ți se dezvăluie, ci cea care ți se ascunde, cea care nu se vede.

De aceea lucrurile cele mai interesante ale unui oraș sunt buzunarele lui. Fasonul care-ți ia ochii te poate minți, buzunarele însă nu. De aceea un oraș trebuie buzunărit asemenea unui hoț de buzunare. Nu fiți fraieri și nu căscați gura doar la fason. Fasonul e doar penru turiști, cei mai fraieri dintre pământeni.

Buzunarele orașelor sunt o forță strașnică pentru că ascund lucrurile adevărate....

Întâmplări nocturne

Și ce dacă nu e capitală culturală europeană? Eu iubesc Iașul mai ales așa. Numai în micile orășele de provincie rusești totul decurge atât de natural și simplu. E de bine. Te împrietenești cu oricine în maxim un minut, iar când te superi, nu ai pe cine. Ultima oară s-a întâmplat în vară, când am mers să-mi lansez *Sectanții*.

În hotel dau peste dragul de Harry Tavitian. Mă invită la concert. Ajung la concert: o mică istorie a jazzului. Povestesc cu unii. Văd un tip care caută un loc să se așeze. Îl recunosc.

– Salut, Bogdan (Crețu), mersi că vii mâine la lansare să vorbești!

– Nu sunt Bogdan....

Eu rămân blocat. Parcă nu greșesc decât numele. Vizual mai niciodată. Nu știu ce să zic.

– Sunt doar fratele lui geamăn, zice „Bogdan" distrat...

Totul e ok. Începem să povestim. El e obișnuit, eu nu sunt obișnuit cu aceste confuzii. Vorbim de parcă ne cunoaștem de o viață.

După o lungă discuție după concert cu Harry Tavitian & comunitatea armenească din Iași, o iau agale spre Hotel. Noapte, liniște. Să văd și eu Iașul adormit. Brusc apare o gașca mică de tineri. Veseli, se grăbesc undeva. Îmi zic: merg unde trebuie. Îi urmăresc. Străduță, scări, gang și se deschide o ușă. Intră ei, intru și eu. Brusc se deschide o altă lume: plină de oameni tineri, veselie, discuție. Mă așez. Vecinul de masă întreabă amical:

– Cum îți merge?

– Ok, suportabil, zic eu....

Începe o lungă discuție despre proiectul „Salvarea lumii 5". Unul de la masă e ITst, altul biolog. Aduc îmbunătățiri proiectului meu. Copii incredibil de

isteți...

Și vine partea DADA...

Discuția curge, proiectul e aproape gata. Și brusc, deodată. Aproape ca în romanele rusești...

Se apropie de masă un tip masiv, rotund la față, ochi blânzi, dar discutabili. Mă bate puțin pe umăr stângaci.

– Dumneavoastră sunteți Vasile Ernu?

– Da, zic eu nehotărât.

– Eu sunt fratele lui Dan Sociu și vă știu, vă citesc....

Eu puțin nedumerit...

– Cum adică fratele, că eu îl știu pe fratele lui Sociu, Ionuț... Sunt cumva și amic cu el.... bâigui eu neclar.

Mintea începe să facă analize. Zic: omul poate vrea o bere și folosește tehnica „copiii leitenantului Schmitt". Zic:

– Vrei o bere, vrei ceva?

– Nu, nu, doar am vrut să te salut. Sunt al treilea frate. E mult de povestit și complicat...

Strig barmanului:

– Te rog, o bere pentru fratele lui Sociu...

Barmanul:

– El nu are voie să bea aici....

Eu mă blochez și sunt gata să salvez onoarea „celui de-al 3lea Sociu"...

Băiatul mare, puternic și rotofei zice blajin...

– Lasă-i pe ăștia, hai cu mine în gang, e un loc mai special, îți zic ceva...

Totul devine confuz, suprarealist. O crâșmă întunecoasă, cu o „faună" mai tristă și scăpătată. Totul devine mai meditaiv. Un soi de zen moldovenesc.

Povestea e lungă, dar la Iași toate poveștile se termină cu bine. Mergeți la Iași și plimbați-vă după miezul nopții. Aici trăiesc „specii" fascinante. Ce bine că nu va fi Iașul „capitală culturală europeană". Pe bune..

Revenit

Bună dimineața, Iași. Mămucă, m-au cazat la boieru' Pogor la Junimea, nu-ți fă griji. În studenție nici nu îndrăzneam să intru pe aici.

Din baie pe geam se uită la mine cred... Vasile Conta și Xenopol... busturile.

Ies la colț, mă așez la o masă. Zic: înainte de cafea se poate un borșișor sănătos. Zice: sî nu vă supărați, dar borșișorul după 12...

Aseară merg să prind finalul meciului. Un local la doi pași pe Lăpușneanu. Gen 1001 feluri de bere. Zic: urăsc crâșmele cu multe feluri, la București nu merg la din astea... Băiatu' de la bar zice distrat: și nici la Chișinău? Zic: de unde știi că-s din Chișinău? Zice: ce crezi, că dacă vindem bere nu citim cărți?

Mda, cum să nu iubești orașul ăsta. Și abia începe... hai că vine borșișoru...

Sunetele Copoului

Ca să poți auzi orașul ai nevoie de liniște. În orașele mari acest lucru este aproape imposibil. Acolo sunetele devin un vuiet. Un soi de fond sonor în care nu mai distingi nimic. E un zgomot de fond cu care te obișnuiești și în care e greu să deslușești un sunet de altul. Dacă însă ai parte de liniște, brusc orice sunet devine distinct și clar.

În Copou e așa o liniște, încât ai o gamă de sunete inconfundabile.

Ai corul de ciori care croncănesc în două valuri. E suita de seară care vine cumva să anunțe sfârșitul zilei. Și ai coralul de dimineață care e un val puternic. E între patru și șase. După aceea nu le mai auzi decât accidental.

În timpul coralului matinal Corvus de Copou intervine tramvaiul. Aici avem două sunete distincte. Basul domol și lin al tramvaiului care coboară Copoul și sopranul alert și grăbit al tramvaiului care urcă Copoul. Orice ureche educată nu are cum să confunde cele două voci diferite, dar care fac parte din aceeași familie de sunete.

Totul este ritmat din când în când de o sirenă de locomotivă care cred că vine dinspre gară. Tactul și ritmul sunt date însă de pupeze cu al lor pu-pu continu și inconfundabil. Sunt singurele voci care fac față corului Corvus și-l completează perfect.

La percuție sunt pisicile de pe acoperișul casei, care, din când în când, simt nevoia să intervină. Ele sunt susținute ritmat și de lătratul îndepărtat al câinilor dinspre Sărărie și Țicău.

Bine, ar mai fi o gamă întreagă de ciripituri și sunete care compun Simfonia Copoului dar nu aș vrea să mă erijez în critic muzical, așa că vă spun: Bună dimineața....

Se dresează cioara?

M-am îndrăgostit de ciori. De ce am uitat total de ele? Nu-mi amintesc aproape nimic de ele din perioada mea ieșeană 90/96. Ah, citeam cărți pe atunci și eram pasionat de hermeneutici, filosofi complicați și puțină teologie liberală. Oioioi...

Și acum brusc le redescopăr. Fascinante. De câteva zile stau pe prispa casei unde locuiesc și le ascult. Le urmăresc. Adorabile păsări, adorabile sunete. Au și aerul acela de mister.

Citesc la Hașdeu: „cioara este pasărea țiganului, că e obraznică ca el".

O, nu, bătrâne, nu ai înțeles nimic. Un clișeu clasic. E doar un semn al libertații. Cioara pur și simplu nu se dresează așa ușor. Nu face ușor „aport" când vrea stăpânul. Cioara răspunde la comenzile tale doar când vrea ea.

M-am înscris pe un site al unui grup de discuții specializat în dresajul ciorilor. Și aflu lucruri fascinante. Așa că vă voi povesti nu doar cum se dresează puricele și păianjenul, ci și cioara.

Am un erou care a stat 27 de ani și știe să dreseze toate gângăniile. Mă tem că *Bandiții* o să fie despre educație :) Buni pedagogi.

Prietenia la moldoveni

La masă stă un tip înalt, puternic, un munte de om. Tiparul blajin. Părul periuță. Un început de barbă. Povestește strașnic de frumos despre satele de pe lângă Roman și Neamț. Ascult.

– Băi, eu cei mai buni prieteni pi cari mi i-am făcut sunt ăia cu care m-am bătut.

Da, după ce se băteau de săreu fâșurile de pe ei, se împăcau și se împrieteneau. E un fel de ritual, un botez al prieteniei. Trebuie să știi pe cine te bazezi. Cum poți să ai încredere într-un om cu care nu te-ai bătut?

Pi buni...

Masa la moldoveni după ce vii din Ardeal

Când am ajuns aici în '90, după o mică discuție cu un localnic, am fost chemat la masă. Așa, pe nepusă masă. Am ajuns acasă și soția lui, fără să ne întrebe, ne-a pus pe masă tot ce avea. Urma să devenim prieteni buni. În casele moldovenilor se intră foarte ușor și masa se umple de la sine. Nimeni nu te întreabă dacă îți este foame și vrei să mănânci: masa doar ți se întinde și ești poftit.

Când m-am mutat în Ardeal, mi-am dat seama

brusc că „raiul moldovenesc" s-a terminat. S-a mântuit, cum zic bătrânii mei. Casele ardelenilor sunt niște cetăți greu de cucerit. De felul meu niciо ialǎ, ușă, fereastră sau zid nu mă poate opri. Îmi place să intru în casele oamenilor, în sufletul și poveștile lor și pentru asta am 1001 de tehnici. Asta e meseria mea. Dar aici a fost tare greu. De masă nu mai zic nimic. Aici masa este o obligație, nu o plăcere. O obligație care are ceva de dovedit. Deseori ele devin demonstrative, ritualice și scorțoase. Dar firește că nu e o regulă și sunt o mulțime de excepții. Însă asta am priceput eu din experiența mea de zece ani de Ardeal.

Nu cunosc bine cum e în Regat, așa că nu mă pronunț. Nu o să vă spun cum e în Basarabia, pentru că nu o să mă credeți. Acolo este varianta ieșeană dusă la extrem. Eu mă tem de deschiderea excesivă și ușurătatea cu care trec la ospețe și chef basarabenii. Dar asta o să povestesc altădată.

Să vă povestesc cum a fost aseară la Iași.

Invitat la o famile de moldoveni de la Iași: hai sâmbătă seara pe la noi. Cunosc doar o persoană de aici. E la doi pași de plopii fără soți ai lui Eminescu. Familii mai în vârstă (60-65 ani), multă lume de mijloc (35-40) și copii. S-au strâns repede la umbra unui nuc și au întins o masă mare cam pentru 15/20 de persoane. Cumătri, fini, nași, prieteni care nu neapărat se cunoșteau între ei. Dar necunoașterea și lipsa relațiilor de rudenie nu e un prilej pentru a nu ospăta. Masa unește, nu desparte. Și toți se comportă ca și cum se știu de o viață, chiar dacă s-au văzut prima oară. Bun.

Masa arată impresionant începând cu plăcințelele. Au de toate acolo. Dar doamna casei îmi zice:

– Domnu' Vasile, nu pentru masă și băut v-am invitat, ci ca să ne simțim bine împreună.

Da, asta e esența poveștii cu mesele la moldoveni: să ne simțim bine împreună.

Ce povești am auzit aici, e de un roman. Ce deschidere am văzut aici, i-ar face invidioși și pe basarabeni, deși nu-i întrece nimeni la asta. Dar cei de aici o fac cu multă naturalețe și nu o fac agresiv, ci foarte molcom și blajin.

Și cum povestesc, cum povestesc, mamăăă! E ca și cum i-ai avea la masă pe Ion Creangă și pe Florin Lăzărescu simultan. Toate poveștile lor au de toate: eroi, conflict, tragedie, umor, deznodământ. Unde au învățat toate astea? Sug oare de la sânul mamii creative writing? Și live, nu scris. Cu tot spectacolul de rigoare. Așa ceva nu vezi decât în Moldova. Ce păcat că e o zonă atât de necunoscută și ignorată...

Și la plecare am primit o pungă mare cum nici mama nu-mi mai face: cu de toate. Să fie că nu se știe, mi-a zis doamna la despărțire.

Ăsta e Iașul, asta e Moldova. Cum să nu-i iubești?!

Prietena italiancă împrumutată de un ieșean
și anii '90

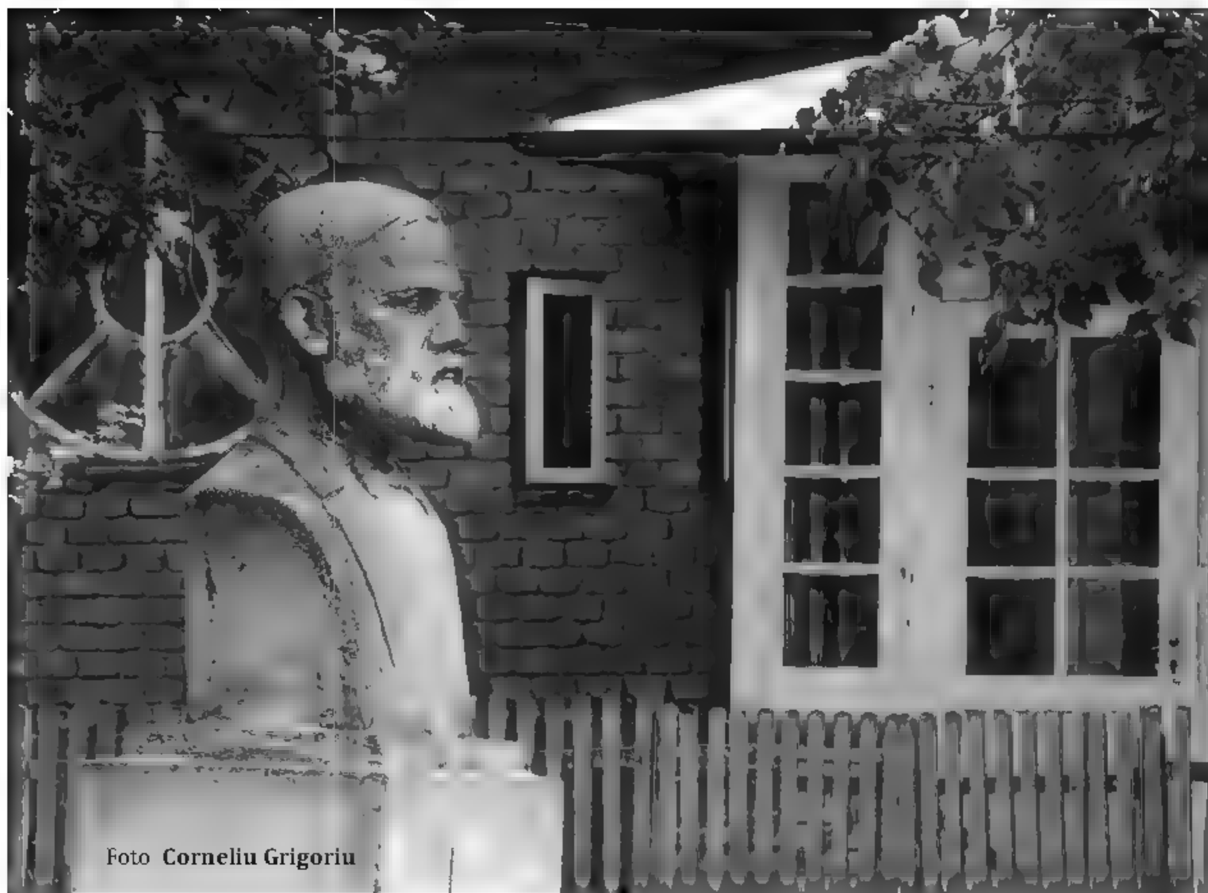
Am o prietenă nouă, italiancă. E bătrâioară dar își face treaba. Urcă Copoul pe nerăsuflate. Dar trebuie să dai din pedale pentru că e o bicicletă.

Cum s-a întâmplat? Când am venit la Iași am dat un anunț că vreau o bicicletă de împrumut pentru o lună. În 5 minute un tip pe care nu-l cunoșteam și nu mă cunoștea a zis: s-a făcut. Mi-a adus-o în Podul de piatră. Totul în 5 minute, moldovenește: parcă ne cunoșteam de o viață. Eu m-am făcut cu bicicletă ca

să mi mai mişc oasele după fiecare zi de 10 ore de muncă la birou. M am făcut şi cu un amic deosebit de interesant cu multe poveşti de viaţa. E generaţia care am ars anii '90 nu se ştie pe ce.

Brusc însă am înţeles o chestiune din poveştile lui: generaţia noastră (născută prin '70) nu mai citeşte anii '90 în cheie optimistă, ci în cheie tragică. Asta este o mare schimbare. Şi o văd tot mai des. E de bine pentru că începem cumva să gândim mai critic.

***Vasile Ernu** a beneficiat de o rezidenţă FILIT pentru scriitori români, acordată de Muzeul Naţional al Literaturii Române Iaşi (2016)*



Statuie pândindu-l pe Vasile Ernu la casa de oaspeţi a Muzeului Naţional al Literaturii Române Iaşi

Laurențiu MALOMFĂLEAN

În Copou. Ferestruica din hamac

Iacătă-mă-s în târg la Ieși! Încerc să mă adun, să-mi adun laolaltă poemele și să-mi termin volumul. E bine. Mă pot dedica în sfârșit eului meu profund, vorba vine, cel pus mereu între paranteze, dincolo de cronici, studii academice, traduceri și alte parazitări ingrate. A trecut jumătate din rezidență și mă simt acasă. Dar nu asta contează.

N-am apucat să fac un lucru. Așa că azi mă duc în Copou să-mi inaugurez hamacul. Că doar special pentru Iași l-am pus cap la cap – materiale din cele mai alese: sfoară de rafie de acasă, cârlige de oțel din mall, chingi portocalii dintr-o benzinărie și pânză dusă la croitor. Cam scump. Dar nu asta contează. Mă duc în Copou, după cum ziceam, să-l inaugurez. Nu Copoul, hamacul. Adică vreau să-l atârn de doi copaci mai vânjoși. Nu de teiul lui Eminescu, se înțelege. N-am sfoară de așa ceva și, sărăcuțul, e cam izolat, ca vai de el în singurătatea-i. Bătrân, are 259 de ani conform unei plăcuțe. Oare în fiecare an cineva îi scrijelește anii în piatră, sau vântul, în marea lui bunătate, mătură cifrele vechi la soroc, lăsând loc următoarelor, pitite pe dedesubt, să iasă la suprafață? N-am de unde să știu. Ce-i sigur e că n-o să-mi pot prinde hamacul de el, oricât aș vrea.

Mă iau și mă duc în Copou, cu rucsacul în spate, trec pe lângă La Plăcinte, TimeOut, Friends, le-am încercat pe fiecare de când sunt aici, poți mânca tradițional sau pe fugă, la umbră, la bulivar. Ce-i drept e c-am nimerit o arșiță de nu-i adevărat, îți intră căldura în oase, nu alta, și parcă văd c-o să-mi joace soarele-n cap după-masă. Urc spre Copou, traversez, caut peticele de umbră pe trotuar, Titu și parcul ce-i poartă numele, în apa fântânii arteziene trei țigănuși se scaldă de zor, poate că dacă mi-aș lungi urechile ar picura încet *Auraș, păcuraș, scoate apa din urechi, că ți-oi da parale vechi*, n-au nicio treabă, câțiva studenți tolăniți pe băncile din apropiere se uită pe jumătate maturi cu dezaprobare, pe jumătate copii nebunatici, li s-ar alătura și nu prea. Simt că mă paște o insolație, bine mi-ar prinde o pălărie de paie, chipiul mă strânge, dar nu asta contează, în stânga mi se ivește prima Universitate a României, tot drumul capătă umbră, Xenopol e cocoțat pe soclu cu manta-i în spate, într-o poziție de parcă i s-au cuibărit niscai albine prin favoriți, dacă nu cumva un cuib întreg, Kogălniceanu e pus pentru totdeauna pe fapte mari, întinde în zare un manifest și caută scânteietor înainte.

Cât despre mine, mă scânteiază dragul de soare în ochi. Mă aprovizionez cu apă de la cișmea, sunt cu sticla de plastic la purtător, încă puțin și ajung. L-am luat cu mine pe Harms, cumpărat de la Casa Cărții, când chiar nu mai speram să-l găsesc. Abia aștept să scap de greutatea din spate, rucsacul e burdușit cu întâmplările din povestioarele lui, și ce poate fi mai greu de cărat în spinare decât visele altuia. Cum nu prea visez în ultima vreme, sau nu reușesc a-mi aduce aminte, o să mă mulțumesc, asta e, cu visații lui.

Intru în parc, nu-i țipenie de student, țipă copii

ca-n codru, soarele parcă țiuie-n creștet.

Mi-e frică să nu mă ia la-ntrebări cineva, vreun portar înrăit, nu știu dacă-i permis cu obiecte suspendate, n-am văzut pe nimeni de când am venit, nu pare să fie vreo modă moldovenească. Mi-e frică să nu dau de vreun polițist care nici nu ar aștepta să mă poată da jos din hamac, strici copacii, dezleagă, da' iute, m-ar da pe loc afară din parc. Am mai auzit eu povești cu hamaciști amendați, fugăriți, huiduiți, că de ce nu respectă legea naturii, că așa și pe dincolo. Dar nici asta nu contează.

Montez hamacul de doi frasini, probabil, unul mai țeapăn ca altul, verific aranjamentul să fie stabil cât de cât, fixate încheieturile, iau cartea în mână și hopa sus.

Bine, senzația de imponderabilitate nu îți dă aripi, însă te face să crezi că nu mai e loc pentru obligații, ești ca într-un avion de hârtie pe care vântul îl va purta în neștire. „Blânda batere de vânt".

***

Citesc *Întâmplările* ca să ajung la „Visul". Povestioara cu bărbatul care visează ba un milițian ce-l pândește de după boscheți, ba că el se ascunde în spatele lor, ba că de fapt ei se mișcă. Reiau textul de câteva ori, ca și cum aș vrea să mi-l inculc, să mi-l fac refren până la epuizare. De când am venit, habar n-am cine sunt, cel din poemele scrise de mult, amintirile resuscitate, visele răsucite pe toate fețele, întoarse pe dos, mă iau în fiecare zi, trag de mine ca de un capăt de ață, mă duc în Copou să-mi limpezesc mintea, am tot amânat s-o fac și așa, cocoțat la câteva palme deasupra pământului, m-am limitat la bănci, nu sunt prea multe, ce-i drept, aș putea spune că-n labirintul ăsta cu alei englezești, sinuoase, sunt mai multe statui decât bănci, dacă stau bine să mă gândesc, și ce alta oi face o lună singur aici?

Brusc, în peretele drept, cum ar veni, al hamacului, se aude sunetul tipic de poliester sfâșiat. Mă uit, e-n formă de gemuleț. Nu-i a bună. Ba chiar și-un pervaz proaspăt vopsit. Nu-i rău, n-am ce zice, dar nu mă mir pe cât aș putea. Ce-oi face, hai să deschid larg ferestruica, dacă tot am.

Și când o fac, ce să vezi? Bucățile de ciment care astupă scorburile din teiul secular încep de ciuperci pică pe caldarâm, copacul clipește și, ca dintr-o lampă fermecată un spirit, apare Eminescul teiului înfășurat în manta-i, nu știu ce să mai cred, ba e ca și cum s-ar fi coborât direct de pe soclu, ba mi se pare că locuise în tei ca într-o bojdeucă, ce-i sigur e că din josul parcului vine și Veronica, se întind pe o pătură sub copac, se destind ca la un picnic de pe vremuri. Cu țeasta prea mică, opera unui sculptor ingrat, se deșurubează și Creangă, el a rămas pentru totdeauna copil. Moment în care, de unde până atunci liniștea făcuse ravagii, o pupăză începe să cânte.

– Hohei, zic vouă, careva ne visează. Uite colea, între cei doi frăsinei. Lipsăști, mă spărietule! și Ion al lui Ștefan a Petrei dă să se repeadă la mine.

Dar o mână pe umăr îl oprește. Apoi vin toți trei lângă hamac, prilej pentru Eminescu să zică:

– Doamne, pârdalnic de hâtru ne-ai rămas, bădie, lasă omul în pace!

Și către mine:

– Iartă-l, cinstite visător, că nu știe ce face. Vezi tu, noi suntem parte nu din peisagiu, cum prea lesne s-ar putea crede, ci din populațiune. Suntem locuitori cu rădăcini adânc înfipte-n beton. Dar asta nu înseamnă că nu ne putem desprinde din când în când să

mai facem oleacă de mișcare. Te anchilozezi tot stând acolo, în soare, pe ploaie sau vânt. Coafura rezistă, nu-i așa, Veronicuță? De mai adoarme vreunul în apropiere, iute sărim în visu-i și ne rugăm să nu se trezească prea curând. Aici, la umbra teiului ăstuia, despre care se spune c-ar fi al meu, îi cel mai bun loc. Aici bântui ca-n codru, nu-ți are nimeni treaba. Ai toate condițiile.

Pe măsură ce poetul îmi vorbește de parcă ne-am ști de-o viață, pietricelele mozaicului cu versurile din *Dorința* se ridică în aer, și pot privi „armonia/ codrului bătut de gânduri".

***

Hamacul mă înfășoară ca un giulgiu verde. Pe jumătate adormit, privesc prin lucarnă cum se smulg de pe socluri statuile și umblă. Ca și cum cineva i-ar fi spus fiecăreia, după trei zile, ridică-te și umblă. Mai întâi stingher, ca oamenii în carne și oase ce reînvață să umble după trei săptămâni cu piciorul în ghips. Doar că aici trupurile au fost de la mai sus de brâu în jos în ciment. Acum se desprind, suporturile crapă, cedează. Tropot de pași. Întâi stingher, apoi tot mai firesc, fantomatic. Se vede cu ochiul liber că fápturile devin tot mai ușoare. Stau să se evapore.

Asta-i, Copoul se umple cât vezi cu ochii. Unele vin cu tramvaiul. Din fața casei memoriale, Topîrceanu se desfiletează domnește, urcă pe tocuri, la costum și patru ace, sașiu ca mai ieri. Statuile prind viață cu zecile, în Iași oricum nu știi niciodată când poți da ziua-n amiaza mare de o statuie vivantă, sunt o grămadă, la tot pasul, bașca dublurile, așa că nu ar fi de mirare să se amestece printre studenți sau trecători. Fac parte nu din peisaj, ci din populație, vorba ceea. Vin spre Copou în valuri, statuile de la Universitate, profesorii eminenți grupați pe două coloane față în față, Eminescu gardian al bulevardului Carol, ce stă ca o strajă de noapte pe mijlocul drumului de lângă bibliotecă. Vin voievozii de vizavi, apoi Lăpușneanu-ochi-de-oțel, parcă stând să urle pe toți vă descăpățânez, Moțocilor, vine Cuza din piața Unirii, mai ferchezuit ca un fante, vin Kogălniceanu, vin Alecsandrii veșnic tineri și ferice, vin primarii Pogor și Gane privindu-se în unghi drept, Celibidache cel țintuit în spatele gardului de la filarmonică, vine Miron Costin cu pana înfiptă în piept, vine Dosoftei de la casa lui cu coloane din pământul veacului XVII, vin toți ceilalți, de pe străzile mărginașe, din ulițele necunoscute, neumblate, necercetate, vine și Ștefan din fața Palatului Culturii și-i întrece pe toți în galop. După urcarea spre locul de întâlnire, nu-i niciun Aprod Purice să-i țină de scară, și bărbătușul se uită bezmetic în jur, nici nu mai coboară, e una cu calul, făcuți sunt din aceeași bucată de bronz.

În tot acest timp, eu rămân pitit în hamac, învelit ca într-un balansoar dat peste cap, din a cărui ferestruică privesc în speranța că nu mă vede nimeni: ce mai popor de personalități la Hora Unirii, cum înconjoară prea-înțelepții obeliscul din buricul Copoului, cu leii trăgând de zor cu ochiul. Probabil că pentru ei sunt o imensă omidă verde suspendată între doi frasini, gata să mă transform în fluture de noapte. Dar asta nici nu mai contează.

Brusc, ceva mă hâțână, bate vântul, din toate punctele cardinale cineva strigă întruna trezirea, pământul se cutremură sub mine, copacii sunt ca niște arcuri.

Ce faceţi, domnule, n-aveţi... ce faci, mă, n-ai voie cu hamacu' în parc, îs copaci seculari, ocrotiţi, frumoşi, protejaţi, dă buletinu' să scriu amenda!

Eu, mă uit în sus ca pocnit în moalele capului, nu pricep, mă codesc, o fi şi ăsta vreo statuie umblantă, îmi zic, da de unde, şi unde-or fi restul, din nou e plin doar de copii, role şi trotinete. Mă dezmeticesc. Încep să bâigui. Ba c-am venit special pentru, ba că s-a întâmplat să, ba c-am crezut că. La repezeală, nici nu mi găsesc buletinul. Scap ieftin, omul nu pare să fie sigur dacă hămăceala e nepermisă, după cum nici eu nu aş putea să jur dacă visez ori nu.

***

Stau în parc până la ora când păsările vin să se culce. Fac un scandal monstru. Ca la un semn, toate statuile se întorc în tăcere pe socluri, cu capetele plecate, mi le imaginez împietrind în aceleaşi poziţii.

Toate statuile, mai puţin una. La lumina felinarelor, îl zăresc pe Creangă îndreptându-se spre umbra lăsată de hamac. Un licăr îi joacă fără astâmpăr în privire.

Laurenţiu Malomfălean

a beneficiat de o rezidenţă FILIT
pentru scriitori români, acordată de
Muzeul Naţional al Literaturii Române Iaşi (2016)



Parcul Copou – unde şi-a instalat hamacul Laurenţiu Malomfălean

Mihai ALEXANDRU

Memorie pentru comunitate

Prin instalarea de plăci memoriale, Muzeul Național al Literaturii Române Iași și Asociația „Patrimoniu pentru comunitate" Iași valorifică patrimoniul cultural al Iașului și pune în evidență monumentele, oferind detalii relevante despre istoria imobilelor și a persoanelor care le-au locuit.

Proiectul a fost inițiat la începutul anului 2016 și a cuprins, până acum, instalarea a cinci plăci memoriale dedicate lui Iacob Negruzzi, Școlii de arte și meserii a domnitorului Mihail Sturdza, G. Ibrăileanu, Adela Kogălniceanu, urmașilor familiei Gherey Sion și lui Costache T. Pogor.

Placa dedicată lui Iacob Negruzzi a fost instalată la intrarea în curtea casei din strada Păcurari, nr. 21, în care a locuit, pentru o perioadă, acesta. Iacob Negruzzi s-a născut la 31 decembrie 1842 la Iași, este cel de-al doilea fiu al lui Constantin Negruzzi și al Mariei Gane. Profesor universitar de drept comercial la Iași (1864-1884) și la București (1884-1896), deputat, senator și președinte al Academiei Române. Membru fondator și secretar al Societății „Junimea" și redactor al revistei „Convorbiri literare", pe care a condus-o în perioada 1867-1895. Iacob Negruzzi a găzduit în această casă câteva ședințe ale Junimii, la care Mihai Eminescu a recitat în 1883 poezia *Doina* și Titu Maiorescu a citit în 1884 *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale. Iacob Negruzzi a murit la 6 ianuarie 1932 la București. Astăzi, casa în care a locuit Iacob Negruzzi găzduiește sediul fundației „Corona".

În Parcul Casei Pogor se găsește un stâlp de iluminat realizat la Școala de arte și meserii, înființată în 1840 la Iași, în timpul domniei lui Mihail Sturdza, prin efortul lui Gheorghe Asachi, cel care a pus și bazele presei în limba română. O placă memorială amintește despre aceasta.

Placa dedicată lui G. Ibrăileanu a fost instalată aproximativ pe locul unde au fost casele Pogor în care a locuit pentru o scurtă perioadă de timp. G. Ibrăileanu s-a născut la 23 mai 1871 la Târgu Frumos, într-o familie de comercianți armeni. Critic și istoric literar, eseist și romancier. Doctrinar al poporanismului în literatură și teoretician al specificului național. Profesor la Liceul Internat „C. Negruzzi" din Iași și la Facultatea de Litere, Catedra de Istoria literaturii române moderne și estetică literară. În 1906 a întemeiat, alături de Constantin Stere și Paul Bujor, revista literară „Viața Românească", al cărei secretar de redacție a fost până în 1933. A murit la 12 martie 1936 la București.

Placa uneia dintre ultimele mari boieroaice ale Iașului, Adela Kogălniceanu (1848-1920), născută Cantacuzino-Pașcanu, a fost instalată la intrarea în curtea casei din strada N. Gane, nr. 23. Casa a fost ridicată de soțul său, Grigore Kogălniceanu, lider al conservatorilor ieșeni, în vecinătatea caselor lui Vasile Pogor. A rămas în amintirea contemporanilor prin

pasiunea pentru bijuterii și sfârșitul său tragic

Placa instalată pe peretele casei din strada Sărărie amintește de familia lui Teodor Sion Gherey, participant la Revoluția din 1848 Tot aici a locuit colonelul Ștefan Vasiliu, comandantul Regimentului 54 Infanterie, căzut pe front în 1917, iar între anii 1956 1963, Costache T Pogor, nepot al junimistului, omului politic și primarului Iașului, Vasile V Pogor

Acest proiect face parte din planul managerial 2013 2017 al Muzeului Național al Literaturii Române Iași și își propune repunerea în valoare, prin marcare, a clădirilor ieșene în care au trăit sau au creat personalități naționale, precum și a locurilor cu încărcătură culturală Acestei inițiative i s au alăturat mai multe instituții, precum Academia Română – Filiala Iași, Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Facultatea de Biologie a Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, Uniunea Artiștilor Plastici din Iași, Școala Populară de Arte „Titel Popovici" Iași

Coordonatorii proiectului Georgiana Leșu, Iulian Pruteanu



Placă memorială instalată la intrarea în curtea Muzeului „Vasile Pogor"

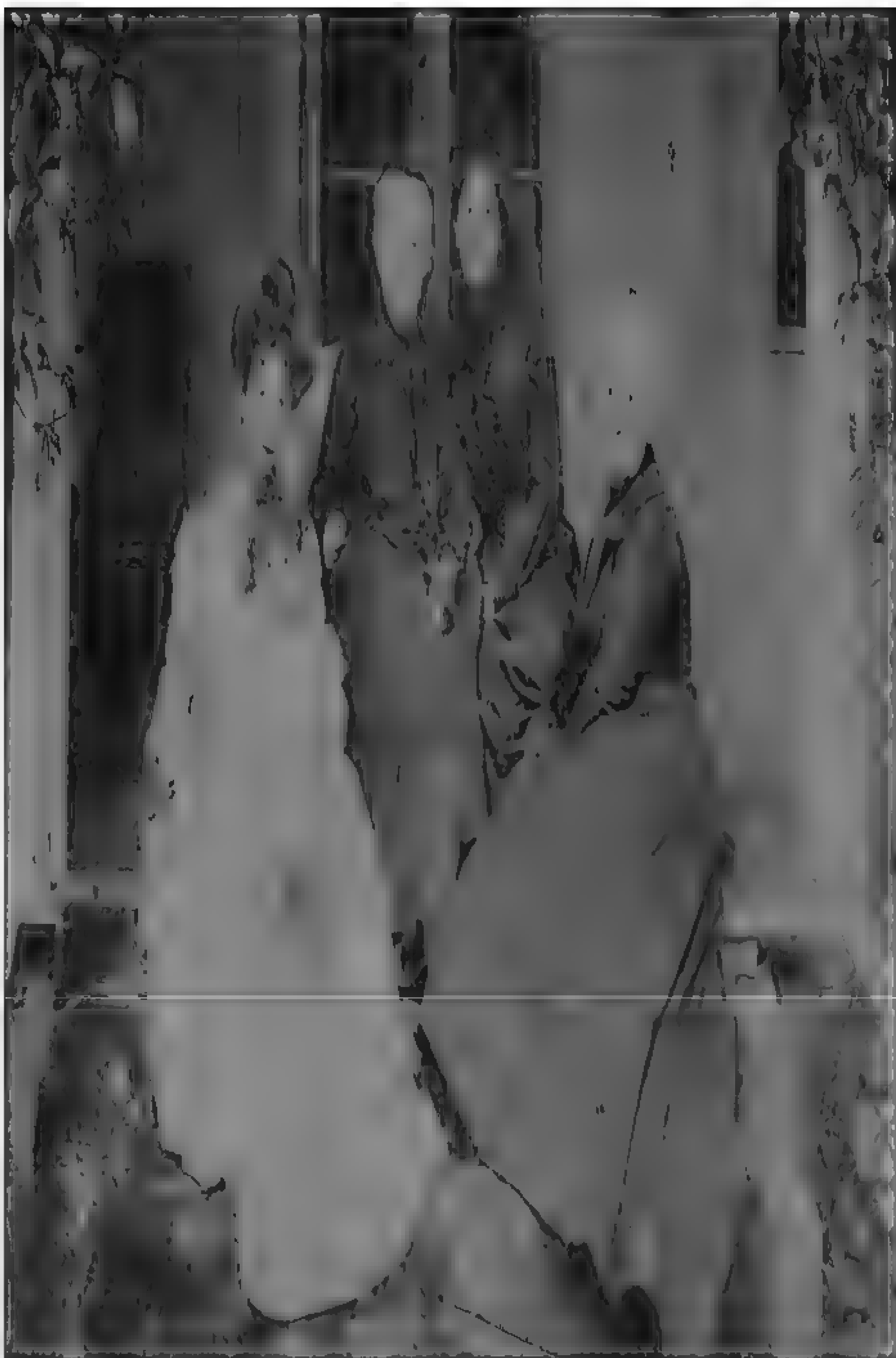
Ionel Teodoreanu și actorii indisciplinați

Prezentăm mai jos un document ce stârnește mirare, dar și haz. Se află la Arhivele Statului și reprezintă o decizie a scriitorului Ionel Teodoreanu, de pe vremea când acesta se afla la conducerea prestigioasei instituții teatrale ieșene. Este datată 4 ianuarie 1933 și face referire la pedepsirea unor actori care la premiera piesei *Vălul fericirii*, de Clemenceau, nu cunoșteau textul rolului lor. Din document deducem că la un moment dat lucrurile au luat chiar o notă tragică, întrucât principalul întreținător al cursului piesei și al desfășurării spectacolului, mai precis principala „voce" pe scenă devenise cea a „sufleurului". Boacăna actorilor a dus chiar la luarea unei măsuri speciale. Directorul teatrului a dispus ca piesa să se desfășoare cu concursul a doi sufleuri de la Teatrul Național Iași. (**Cristinel C. Popa**)

Având în vedere că la premiera piesei Vălul fericirii de Clemenceau, rolurile, în genere, erau atât de puțin știute, încât șoapta sufleurului devenise un glas care participa cel puțin tot atât de direct la desfășurarea acțiunii ca și glasurile actorilor efectiv, având în vedere că din această cauză piesa a fost jucată cu o lentoare, de nimic alta justificată, decât de necunoașterea textului, având în vedere că aceasta este o gravă abatere de la obligațiile contractuale, toți cei care s-au făcut vinovați vor primi cuvenita mențiune în foile calificative. Iar drept pedeapsă și spre îndreptare dispunem să se facă până la reprezentația următoare a piesei mai multe repetiții de text, ultima având caracterul unui examen. Toate aceste repetiții se vor face cu asistența domnului Adrian Pascu. Iar la reprezentațiile acestei piese, de acum înainte, vor participa ambii sufleuri, domnii Adrian și Valeriu Pascu.

Semnat, Director, Ionel Teodoreanu.





Cinci generații în familie

Tg. Ocna, 1900, pe scările casei din mahalaua Tisești a Catincăi Rosetti-Pribești. *De la dreapta la stânga:* Smaranda Jora, Alice Rosetti-Tescanu, Catinca Rosetti-Pribești, Maria (Maruca) Cantacuzino și Alice Sturdza

(Fotografie din Fototeca Muzeului Național al Literaturii Române Iași)

Maruca Cantacuzino (1878-1968), născută Rosetti-Tescanu, fiica lui Dumitru Rosetti-Tescanu (1853-1897), om politic, scriitor și traducător, și a lui Alice Jora. **Alice Sturdza** (1899-1979), născută Cantacuzino, fiica prințului Mihail G. Cantacuzino și a Marucăi Rosetti-Tescanu. A fost căsătorită cu prințul Mihail Sturdza. **Smaranda Jora** (1831-1918), născută Rosetti-Pribești, fiica vornicului Vasile Rosetti-Pribești (1808-1853) și a Catincăi Negri. **Catinca Rosetti-Pribești** (1810-1903), născută Negri, fiica agăi Petrache Negri și a Smarandei Donici, sora cea mare a scriitorului Costache Negri (1812-1876). **Alice Rosetti-Tescanu**, născută Jora, fiica lui Mihail Jora și a Smarandei Rosetti-Pribești.

Mircea-Cristian GHENGHEA

James Pettit și cutia românească a Pandorei

La sfârșitul lunii august a anului curent, ambasadorul Statelor Unite ale Americii în Republica Moldova, James Pettit, a declarat, într-un interviu acordat postului de televiziune Moldova 1 de la Chișinău, că „Moldova trebuie să rămână un stat suveran și independent în cadrul unor granițe sigure. Alăturarea României, de exemplu, ca o cale de a intra în UE sau pentru orice alt motiv, nu e o alegere practică și nu este o alegere care va face lucrurile mai bune aici, în Moldova. Ceea ce va face lucrurile mai bune aici în Moldova este cooperarea dintre clasa politică și oamenii din Moldova pentru ca ei toți să contribuie la realizarea unei țări mai bune pentru moldoveni. Moldova nu este România, Moldova își are propria sa istorie și propriile sale provocări, printre care este faptul că Moldova este o țară multietnică cu oameni care vorbesc limbi diferite și desigur mai e și problema transnistreană, care nici măcar nu este sub controlul guvernului central, dar care are nevoie de un statut special, ceea ce este scopul final, dar un statut special în cadrul Republicii Moldova"[1]. După cum era de așteptat, aproape toate reacțiile inițiale s-au încadrat în registrul emoțional și sentimental, spusele diplomatului american provocând valuri de indignare și de nemulțumire pe ambele maluri ale Prutului (ce-i drept, parcă mai mult în dreapta decât în stânga)...

Diverse grupuri, asociații, personaje publice și politice ori chiar simpli indivizi au reacționat cum s-au priceput mai bine, tunând și fulgerând împotriva necunoscătorului, nepriceputului și provocatorului ambasador. S-au făcut auzite și voci care condamnau ipocrizia americanilor, fiind vehiculată inclusiv ipoteza încheierii unei înțelegeri secrete între ruși și americani cu privire la Republica Moldova și la delimitarea sferelor de influență din regiune.

Au existat, însă, deși foarte puține, și voci care s-au „acordat" la diapazonul mânuit de James Pettit, confirmând/întărind ideea exprimată de acesta și contribuind, implicit, la apariția altor reacții în România și în Republica Moldova. În acest sens s-a făcut remarcat, indiscutabil, Lucian Boia, istoric de formație și „demitizator" prin vocație. Domnia sa a încins suplimentar spiritele și așa agitate, pronunțându-se fără echivoc în favoarea celor exprimate de diplomatul american de la Chișinău[2], iar spusele sale au fost, desigur, preluate de acea parte a mass-media ce reflectă atitudini răsăritene și care a prezentat cu satisfacție și interviul cu James Pettit[3].

Multe, foarte multe i s-au transmis ambasadorului în ultimele săptămâni, fie în română, fie în engleză. Furtuna pe care a provocat-o a avut, se pare, urmări inclusiv la nivel politic și diplomatic în relațiile româno-americane; mai mulți politicieni din ambele state, România și Republica Moldova, și-au manifestat prin diverse declarații dezamăgirea față de reprezentantul Statelor Unite ale Americii la Chișinău, dar și prin mesaje ori interpelări adresate unor oficiali americani – prilej de afirmare a unor adevărate sen-

timente patriotice sau, cine ştie, o excelentă ocazie pentru a-şi mai estetiza imaginea publică pentru viitoarele alegeri parlamentare (în România) şi prezidenţiale (în Republica Moldova). Ba, mai mult, pornindu-se de la considerentul că James Pettit ar fi chiar un ageamiu în ale istoriei şi realităţilor din această parte a lumii, s-a luat iniţiativa colectării şi trimiterii unor cărţi de istorie a românilor ambasadorului american[4], poate o învăţa omul ceva, ca să-şi dea seama ce gafă a comis... Iar fostul Preşedinte Traian Băsescu nu s-a sfiit în a arunca în spaţiul public o întrebare la care, probabil, mulţi se gândeau: „Ambasadorul SUA, James Pettit, o trâmbiţă a Moscovei?"[5]

Orgoliul naţional a fost rănit şi a reacţionat în consecinţă: s-a luat atitudine, s-a protestat, iar vinovatul a fost, probabil, admonestat, după cum lasă să se înţeleagă unele mijloace de informare de la noi. Însă, după relativa calmare a spiritelor şi liniştirea minţilor, au apărut, în mass-media din România şi din Republica Moldova, unele articole şi analize interesante, autorii acestora exprimând puncte de vedere mult mai echilibrate şi mai „aşezate", care ar putea sau ar trebui să dea de gândit celor care au obiceiul să reacţioneze eminamente visceral.

Mai întâi, multe şi mărunte s-ar putea spune despre James Pettit, numai aceea că omul este necunoscător şi nepriceput nu. James Pettit este un diplomat cu experienţă şi cu diverse conexiuni în lumea ex-sovietică. Vorbeşte limba rusă, a acumulat experienţă în diferite misiuni şi posturi diplomatice atât acasă, în Statele Unite ale Americii, cât şi la Guadalajara, Viena, Moscova şi Kiev[6]. Apoi, deşi nu imposibil, este, totuşi, destul de greu de crezut că un ambasador american afirmă aşa ceva doar din proprie iniţiativă, din pură necunoaştere ori neglijenţă. Mesajul transmis a fost foarte clar. A venit într-un moment de indiscutabilă semnificaţie pentru statul Republica Moldova, fiind interpretat, *volens nolens*, ca un fel de asigurare pentru susţinătorii ideii de statalitate moldovenească, în general, şi pentru adversarii apropierii de România, în special. S-a dat, astfel, de înţeles, că Statele Unite ale Americii nu se angajează şi nu se vor angaja în eventuala favorizare a unirii Republicii Moldova cu România.

Trecând, însă (pe cât posibil...), peste toate aceste reacţii pro sau contra, peste simpatiile şi antipatiile americane etc., trebuie să remarcăm un lucru, care a fost insuficient subliniat şi pentru care, în mod oarecum paradoxal, ar trebui să-i fim recunoscători domnului James Pettit: declaraţia domniei sale a propulsat, dintr-o dată, cel puţin pentru o perioadă, în lumina reflectoarelor, un subiect în legătură cu



James Pettit, ambasadorul SUA în Republica Moldova

care mulți politicieni din Republica Moldova, dar și de pe la noi, evită să se pronunțe – unirea celor două state românești. Să recunoaștem, nu este deloc un subiect plăcut pentru mulți dintre actorii scenelor politice de la Chișinău și de la București, mai ales pentru cei de pe malul Bâcului! Și nu, nu îi avem în vedere pe cei știuți și declarați ca antiromâni sau antieuropeni, ci pe ceilalți, considerați democrați, cu vederi și opțiuni occidentale. Unii dintre aceștia (nu are rost să dăm nume, chiar nu are...) nici cu această ocazie nu s-au pronunțat deschis pentru sau împotriva ideii de unire – o fi bună, o fi rea, ce avantaje/dezavantaje poate aduce etc.

Să facem, de asemenea, un exercițiu de sinceritate și să admitem, măcar acum, că James Pettit a vorbit, din ipostaza sa de ambasador, ca un reprezentant al unei mari puteri care este cunoscută și recunoscută, de obicei, pentru pragmatismul de care dă dovadă în relațiile internaționale. Că a avut sau nu diplomatul american undă verde de la superiori pentru mesajul transmis cu ocazia evenimentelor dedicate aniversării a 25 de ani de independență a Republicii Moldova parcă nici nu mai contează atât de mult... Ceea ce contează este faptul că, prin cele declarate, James Pettit a capacitat o dezbatere ce părea că intrase, de o bucată de vreme, într-un nemeritat con de umbră (iar din acest punct de vedere, unii analiști au și lansat întrebarea dacă nu cumva omul o fi acționat, de fapt, exact în favoarea lucrurilor împotriva cărora vorbise[7]...). Or, dacă e să privim lucrurile așa, nici nu mai știi ce să-i spui domnului ambasador american: *thank you* sau *get lost, sir*?!?

[1] Interviul poate fi accesat pe internet la adresa https://www.youtube.com/watch?v=aAFC0P2Ls8I, accesată în august și în septembrie 2016.

[2] *Lucian Boia: Ambasadorul American la Chișinău a făcut o afirmație corectă: Basarabia nu e România*, articol accesibil *online* la adresa http://www.news.ro/cultura-media/lucian-boia-ambasadorul-american-la-chisinau-a-facut-o-afirmatie-corecta-basarabia-nu-e-romania-video-1922400003002016091315559736, accesată în septembrie 2016.

[3] Vezi, de exemplu, articolul *Lucian Boia: ambasadorul american la Chișinău a avut dreptate*, accesibil *online* la adresa http://sputnik.md/opinie/20160905/8873532.html, accesată în septembrie 2016.

[4] *Românii îi trimit ambasadorului SUA la Chișinău cărți de istorie, după ce a declarat că „Republica Moldova nu e România"*, articol accesibil *online* la adresa http://www.gandul.info/stiri/romanii-ii-trimit-ambasadorului-sua-la-chisinau-carti-de-istorie-dupa-ce-a-declarat-ca-republica-moldova-nu-e-romania-15629697, accesată în septembrie 2016.

[5] *Băsescu: Ambasadorul SUA James Pettit este o trâmbiță a Moscovei?*, articol accesibil *online* la adresa http://www.napocanews.ro/2016/08/basescu-ambasadorul-sua-james-pettit-este-o-trambita-a-moscovei.html, accesată în septembrie 2016.

[6] Vezi, pentru aceasta, *Pettit, James   Republic of Moldova   05-2014*, informații accesibile *online* la adresa http://www.state.gov/m/dghr/coc/2014/227567.htm, accesată în septembrie 2016.

[7] Petrișor Peiu, *Ambasadorul James Pettit de la Chișinău agent unionist?*, articol accesibil *online* la adresa http://fumn.eu/ambasadorul-james-pettit-de-la-chisinau-agent-unionist/, accesată în septembrie 2016.

Raluca POPESCU

Acest „inovativ" cuvânt...

...concurează de ceva vreme, cu un oarecare succes, pe mai vechiul și obișnuitul *inovator*, adjectiv desemnând „persoană sau obiect/lucru care inovează ceva, care realizează o inovație", înregistrat deja în toate dicționarele limbii române. În schimb, *inovativ; -i; -ă; -e* apare consemnat în *Marele dicționar ortografic al limbii române* (DOR), un dicționar normativ care, deși în mare parte este realizat în baza regulilor lingvistice actuale prevăzute în *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (DOOM 2), în cazul de față nu se prea poate spune acest lucru: *inovativ* nu e înregistrat în DOOM2, nici în cea mai recentă ediție a DEX. Acest adjectiv neologic mai apare însă în DCR3 – *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a III-a, 2013 (p. 296, s.v. *inovativ*), ceea ce indică faptul că este suficient de bine fixat în uz, astfel încât să devină parte din dicționare importante ale limbii române actuale. În ediția a II-a a DCR, din 1997, *inovativ* lipsește, așadar, în acea perioadă, probabil, lexemul fie nu pătrunsese deja în limba română, fie era utilizat cu o frecvență mult mai mică. De altfel, cum *Dicționar de cuvinte recente* este singura lucrare lexicografică datată a limbii române, din contextul în care apare exemplificat, reiese că acest cuvânt a început să cunoască o mai mare utilizare acum un deceniu (primul context redat în DCR3, în dreptul acestui adjectiv, datează din 2003; al doilea – din 2004), așadar constituie, într-adevăr, un *termen relativ recent* în limba română:

„Medicamente generice și medicamente **inovative**: diferențe și asemănări" (titlul unui articol de pe site-ul sfatulmedicului.ro);

„Sistem **inovativ** de iluminare pentru biciclete" (titlul unei știri de pe digi24.ro);

„Material **inovativ**, stimulează dintele să se vindece singur" (titlul unui articol de pe ziuadecj.realitatea.net);

„Formulă **inovativă** ce conține fier microincapsulat cu biodisponibilitate și absorție crescute special concepută pentru copii" (fluturaș publicitar pentru medicamentul Altrifer Junior);

„Copii operați pe cord deschis printr-o metodă **inovativă**" (titlul unei știri, Antena 3)

„BERD a ajutat compania Depaco să lanseze proiectul **inovativ**" (dintr-un articol publicat pe site-ul capital.ro);

„8 concepte de case cu design **inovativ**" (titlul unui articol de pe magazinuldecase.ro);

„Schemă **inovativă** pentru tranziția de la școală la piața muncii pentru student" (titlul unui program universitar, upt.ro)

Adjectivul *inovativ* este un împrumut, provine din engl. *innovative*, cu același sens ca în română. Interesant este că și în limba engleză acest cuvânt mai are o variantă-pereche – paronimică, în formă, și sinonimică, totodată: *innovatory*, ocurent tot ca adjectiv (Longman, p. 838, s.v. *innovative*). Diferența este că *innovative* (echivalentul recentului *inovativ* din ro-

mână) este, în schimb, mult mai des utilizat în limba engleză decât *innovatory* (corespondentul adjectivului *inovator* din limba noastră). În limba română, situația stă invers, *inovator* (din fr. *innovateur*) fiind mult mai vechi și (încă) mult mai utilizat.

Ceea ce epatează însă în privința lui *inovativ* este tendința de a fi selectat în vorbire, cu precădere, și, implicit, rapiditatea cu care începe să se impună în limba română, în ultimii ani, în condițiile în care avem deja fixat în limbă (și, în special, în lexicul mental al fiecăruia) un lexem care să desemneze același lucru, cu formă foarte asemănătoare. Întrebarea care se ridică în acest caz este cât de adecvată și, mai ales, justificată, este utilizarea lui *inovativ*, în locul lui *inovator*, din moment ce nu face decât să îl dubleze inutil pe acesta din urmă (cf. *obligativitate* vs *obligație*, *prudențialitate* vs *prudență, mortabilitate* vs *mortalitate* ș.a.)? Nu cumva constituie doar o altă **greșeală lingvistică**, creată sub influența actuală a limbii engleze asupra vocabularului românesc – mai precis, un nou calc lexical inutil după engl. *innovative* (precum *a se focusa, a confuza, patetic, a aplica (pentru/la), promoție, a* ***face*** *sens, a capacita* etc.)? Spunem „inutil" și pentru că *inovativ* este la fel de lung precum românescul *inovator*, așadar nu poate fi justificat nici prin faptul că ar ajuta la obținerea economiei de limbaj (cf. *nutrienți* versus *substanțe nutritive*).

Perechea *inovator* – *inovativ* [impropriu spus „perechea", întrucât cuvântul *inovativ* nu este lexicalizat complet în limba română] nu poate fi încadrată nici în clasa paronimelor – ci, mai degrabă, în cea a malapropismelor, în primă fază –, nici în cea a sinonimelor. Constituie, în cea mai potrivită descriere, un caz între paronimie și sinonimie.

Dacă privim prin prisma fenomenului care stă la baza paronimiei, credem că preferința în uz pentru *inovativ* trebuie pusă în baza unui soi de **malapropism** între românescul *inovator* și echivalentul lui englezesc, favorizat de puternica influență engleză actuală asupra vocabularului românesc.

„Malapropismele apar datorită folosirii greșite a unui cuvânt în locul altuia care are în compoziție litere/sunete asemănătoare, dar care sunt incompatibile din punct de vedere semantic în contextul respectiv" (Chiru, Trăușan-Matu, Rebedea 2008: 58). Totuși, această definiție se suprapune peste definiția paronimelor, întotdeauna **cuvinte cu formă asemănătoare** și, neapărat, cu **sens diferit**. Or, *inovator* și *inovativ* sunt **două cuvinte sinonime**, deci cu același înțeles, a căror formă diferă.

Considerăm însă că malapropismele se situează într-un prim stadiu al paronimiei, derivat din același fenomen de bază, și anume *atracția paronimică*. În vorbire mai ales, avem tendința de a alege, în mod greșit, să folosim un alt cuvânt în locul celui potrivit, doar în logica asemănării formale, însă, ca înțeles, cele două pot fi complet diferite. Această tendință se numește *atracție paronimică* sau, mai bine spus, *atracție de tip paronimic*:

„Atracția paronimică este o greșeală de limbă care trădează, în primul rând, necunoașterea înțelesurilor cuvintelor, mai ales al neologismelor rare sau recente, care au un caracter formal insolit. Acest tip de greșeală caracterizează vorbirea populară și regională și discursul oral neîngrijit" (Dragomirescu, Nicolae 2011: 155).

Apropierea formală se poate realiza și între două cuvinte aparținând a două limbi diferite – cum e cazul malapropismului, pe când o condiție a paronimiei

este ca ea să se stabilească între cuvinte aparținând aceleiași limbi – aceasta considerăm că este diferența principală dintre cele două fenomene, aparent, identice. De aceea, în situațiile de malapropism, se poate întâmpla, totodată, ca ambele cuvinte să aibă inclusiv același înțeles, cum, în cazul de față, *inovativ* intră în relație de sinonimie cu *inovator*.

Or, în privința paronimiei, în rare cazuri este posibil ca lexemele ce pot fi confundate să aibă chiar aceleași înțelesuri sau similare: de pildă, *intens(ă)* și *intensiv(ă)* (*folosire **intensă** a aparatului* și *terapia **intensivă** a bolilor cronice / reabilitarea **intensivă** a pacientului / cursuri în regim **intensiv** de limbi străine*), cel de-al doilea fiind mai degrabă termen specializat, neologic, cu folosire doar adjectivală, pe când primul poate fi utilizat atât ca adjectiv, cât și ca adverb. Ambele, însă, au în comun trăsătura semantică a intensității. De asemenea, paronimele pot aparține aceleiași sfere semantice, având sensuri înrudite, însă acest lucru se întâmplă în cazul termenilor specializați, cu utilizare în contexte diferite: *carbonier – carbonifer*; *petrolier – petrolifer* etc. Totodată, aceștia au aceeași bază/rădăcină lexicală (sunt paronime morfemice). Același lucru l-am putea afirma și despre perechea *inovativ – inovator*, însă diferența este că *inovativ*, nefiind înregistrat încă în toate dicționarele de bază ale limbii române și nefiind vreun termen specializat într-un anumit domeniu (face parte – sau tinde să facă parte – din lexicul comun), nu constituie decât un *xenism* (i.e. un cuvânt străin nenecesar care pătrunde într-o anumită limbă, unde este utilizat destul de frecvent, în ciuda faptului că limba respectivă are deja propriul său cuvânt care să desemneze același lucru), în primă etapă (cf. engl. *job* vs rom. *loc de muncă*) – așadar, fenomenul de *malapropism* (mai precis, *atracție de tip paronimic* între un cuvânt românesc și unul străin, pe care româna nu l-a preluat încă în totalitate) caracterizează mai degrabă tendința, tot mai impunătoare, de folosire a adjectivului *inovativ* în locul lui *inovator*, mult mai firesc și mai justificat. Astfel, în mod cert nu putem vorbi de paronimie în cazul acestor cuvinte.

Malapropismul („confuzia" de tip paronimic) din situația dată trebuie pus pe seama asemănării formale (ambele cuvinte au ca rădăcină lexicală verbul *a inova*), dar, în același timp, are loc și în baza identității de sens (sinonimie). În plus, după cum am mai spus, influența engleză care are un mare aport în lexicul românesc actual, constituie un factor favorizant în acest sens.

În cazul cuvântului *inovativ*, rezistența sa în uz de-a lungul timpului, precum și ocurența sa tot mai frecventă ori mai sporadică, după caz, vor decide dacă va deveni paronim pe deplin al cuvântului *inovator*, singurul, de altfel, normat și acceptat de toate dicționarele, întrucât „atracția paronimică poate avea impact și asupra istoriei limbii, întrucât unele forme substituite ca efect al atracției paronimice se impun în limba literară" (Dragomirescu, Nicolae 2011: 160). Însă atributul de *paronim* rămâne, din câte am arătat, nepotrivit în acest caz. L-am putea numi, mai degrabă, *variantă* a cuvântului *inovator*, dar o variantă încă... ingrată.

Este foarte posibilă însă și cealaltă variantă, ca *inovativ* să dispară din uz cu timpul, dacă nu va mai fi consemnat și în alte dicționare ale limbii române. Până atunci, ca și în cazul altor străinisme, își „trăiește" perioada de vogă și îl concurează pe mult mai vechiul *inovator*.

Suntem totuși de părere că, din moment ce limba

română are deja un termen oficial pentru această semnificație, compatibil în toate contextele, recunoscut de către toate dicționarele și, în primul rând, validat pe deplin de către uz, *inovativ* nu își are rostul, fiind un xenism, adaptat, ce-i drept, la sistemul morfologic românesc, care nu îmbogățește cu nimic limba română în direcția dinamicii lexicale. Căci „**îmbogățirea lexicului** se face atât **prin cuvinte noi** [...], cât și **prin transformările semantice ale unor cuvinte deja existente** [subl. n.] în limbă [or, niciuna dintre aceste situații nu este valabilă aici: *inovativ* nu e chiar un cuvânt nou, cu sens deplin nou, ci doar un împrumut (mai degrabă cu statut de *barbarism/xenism*) care îl concurează, pe nedrept, pe mai vechiul *inovator*, deja pe deplin fixat în română – n.n.] [...]. Toate acestea sunt **mecanisme normale în evoluția oricărei limbi, care însă pot trece cu ușurință în domeniul greșelilor de limbă**, dacă nu respectă regulile, **dacă nu sunt sistematice, ci individuale** [subl. n.], dacă nu se potrivesc registrului stilistic în care apar" (Dragomirescu, Nicolae 2011: 31). Așadar, este firească și non-abuzivă orice influență străină asupra unei alte limbi, cu condiția respectării unor reguli interne naturale, specifice limbii respective; depășirea acestora ne poate conduce înspre diverse „capcane" lingvistice și poate atrage după sine numeroase greșeli de limbă.

Prin urmare, considerăm că **utilizarea adjectivului *inovativ* în locul lui *inovator*** este o **greșeală de limbă**, o atracție de tip paronimic, un ***malapropism*** iscat din confuzia unui cuvânt românesc cu unul străin, inutil și, astfel, nejustificat – fenomen des întâlnit în etapa actuală a limbii române, puternic marcată de influența limbii engleze. Aceeași tendință de înlocuire/dublare inutilă a unui cuvânt românesc bine fixat în limbă o urmează și adjectivul recent *protectiv* (un alt calc inutil după un cuvânt englezesc), preferat, în mod nefiresc, în tot mai numeroase contexte, în locul lui *protector*, deja existent de multă vreme în limba română.

Referințe bibliografice

Chiru, Costin-Gabriel, Trăușan-Matu, Ștefan, Rebedea, Traian, *Algoritmi de generare de paronime pentru corectarea malapropismelor*, în „Revista română de interacțiune om-calculator", 1, 2008, p. 57-72.

Dragomirescu, Adina, Nicolae, Alexandru, *101 greșeli de lexic și de semantică. Cuvinte și sensuri în mișcare*, București, Humanitas, colecția „Viața cuvintelor", [2011].

LONGMAN – *Dictionary of Contemporary English*, Pearson Education Limited, 2003.

Sigle și abrevieri

DCR3 – Florica Dimitrescu (coordonator), Alexandru Ciolan, Coman Lupu, *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a III-a, București, Editura Logos, 2013; DCR2 – *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a II-a, 1997.

DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a III-a revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic, 2016.

DOOM 2 – *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005.

DOR – *Marele dicționar ortografic al limbii române*, București, Editura Litera Internațional, 2008.

Emina CĂPĂLNĂȘAN

De la corect la HIPERcorect

Că nu-i rău să vorbim corect – e știut; și cum nicio extremă nu-i bună, trebuie să avem în vedere că a vorbi HIPERcorect e tot rău. Astfel, înțelegem prin forme *hipercorecte* greșeli făcute din grija exagerată de a evita greșelile (închipuite) sau din pretenția de a aplica reguli… știute cel mult aproximativ.

Impresia puternică a necesității acordului se manifestă în numeroase situații de asociere a unui adverb cu un adjectiv variabil. Ca urmare a acestei analogii eronate, „se întâlnește (...) fenomenul de adjectivizare a adverbelor printr-un acord hipercorect în gen și număr: *locuri* **grele** *de străbătut*, *interpretare* **imposibilă** *de admis*. Confuzia cu adjectivele se explică prin poziția acestor adverbe în enunț: ele sunt plasate, de obicei, în imediata apropiere a unui substantiv, regentul supinului determinat de adverb (*cf.* deosebirea dintre *trai* **greu** și *trai* **greu** *de suportat*[1]" (Băcilă:137). După cum se poate observa, adjective precum *greu*, *ușor*, *dificil*, *facil* își schimbă statutul morfologic când sunt urmate de verbe la modul supin. Într-un atare context, acestea „primesc valoare adverbială și, în consecință, nu se supun acordului. Într-o asemenea situație nu mai avem de-a face cu adjective, ci, desigur, cu adverbe, pe care le tratăm ca atare" (Crașoveanu, Florea:9).

Aplicarea greșită a unor reguli care funcționează exclusiv în cazul părților de vorbire flexibile are drept urmare greșeala de *a acorda adverbul* cu substantivul în vecinătatea căruia se află. Fenomenul apare în două situații, vinovatul dublei ipostazieri fiind verbul *a fi*. Astfel, ne ciocnim de formulări de tipul: **problemă ușoară de rezolvat*, **exerciții dificile de rezolvat*; *Problema *este ușoară* de rezolvat.; **Exercițiile sunt dificile de rezolvat.*, care arată clar dorința de a aplica un principiu știut din clasele primare: *acordul*. Depășind clasele primare însă, aflăm că adverbul neflexibil fiind, nu-și schimbă forma și rămâne *neacordat*.

Adverbele *posibil* și *imposibil* fac, de asemenea, posibilă discuția despre hipercorectitudine, construcții de tipul **măsură posibilă de luat*, **rochie imposibilă de îmbrăcat*, **tehnică imposibilă de aplicat*, **sarcină imposibilă de îndeplinit* înscriindu-se lejer în cercul acordurilor imposibile.

Invariabil este, de asemenea, formantul *cel* din structura superlativului relativ al *adverbelor*. E corect astfel: *vedeta* **cel mai bine** *îmbrăcată* (nu *vedeta* **cea** *mai bine îmbrăcată*), *problema* **cel mai bine** *studiată* (nu *problema* **cea** *mai bine studiată*), *situațiile* **cel mai frecvent** *întâlnite* (nu *situațiile* **cele** *mai frecvent întâlnite*). Aceste contexte nu trebuie confundate cu cele de tipul: *problema* **cea mai studiată**, *autorul* **cel mai studiat**, *situația* **cea mai frecventă**, în care *cel* intră în componența superlativului relativ al *adjectivelor*.

Un alt caz de vorbire hipercorectă, deci greșită îl reprezintă „transformarea unor verbe impersonale în verbe cu forme personale" (Avram:158). Este cazul verbului *a trebui*, care se utilizează cel mai frecvent ca verb impersonal pe lângă un conjunctiv: **Trebuie** *să mănânci ca să supraviețuiești.*; **Ar trebui** *să dai niște explicații pentru gestul tău.*; **Va trebui** *să părăsim țara.* În toate cele trei enunțuri *a trebui* este urmat de o subiectivă. Nimic neobișnuit până aici. Situația se

complică în cazul exprimării subiectului din subordonată printr-un pronume mai ales la plural (de persoanele I și a II-a): *Noi va trebui să o luăm de la capăt!* Această construcție este socotită „nenaturală" și, prin urmare, se manifestă tendința de a realiza un acord nu doar între predicatul corespunzător (exprimat prin verbul la conjunctiv) și subiectul *noi*, ci și între predicatul exprimat prin verbul impersonal *a trebui* și *noi*, rezultatul fiind: **Noi vom trebui...*, formulare pe care **va trebui** să o numim *greșită.*

Comportamentul verbului se schimbă în situațiile în care subiectul este un pronume personal de persoana a III-a plural. Paradigma lui *a trebui* permite variabilitatea formelor, exclusiv în acest caz: *Ei trebuiau să plece.* (mod indicativ, timp imperfect); *Ei trebuiră să plece.* (mod indicativ, timp perfect simplu); *Ei au trebuit să plece.* (mod indicativ, timp perfect compus).; *Ei vor trebui să plece.* (mod indicativ, timp viitor).

Formele verbale ale lui *a trebui* intră în alcătuirea unor construcții speciale alături de verbe la participiu. *A trebui* are caracter invariabil, dar participiul se acordă în gen și număr cu substantivul la care se referă. Este corect să spunem: *Trebuie precizat faptul că e cod roșu.* și *Trebuie subliniată afirmația dumnealui*, dar este greșită o exprimare ca aceasta: *Trebuie avut* în vedere *experiența celorlalți.*

Construcțiile sintactice în care intră forma verbală pasivă *dat fiind* pot crea probleme de exprimare celor ce recurg la o analiză superficială a relațiilor dintre termenii unui enunț. Participiul *dat* se comportă ca un adjectiv, acordându-se în gen, număr și caz cu substantivul la care se referă: **Dat fiind rolul** *judecătorului într-un proces, cu el trebuie să discutăm.*; **Dată fiind prezența** lui *aici, ședința poate începe.*

Grija de a evita pericolul dezacordului își găsește expresia în enunțuri incorecte ca: *Ce-***s** *cu fotografiile astea?*, *În (ceea) ce* **privesc** *filmele de acțiune, nu mă pot pronunța.*[2] Greșelile se datorează identificării eronate a subiectului. În propoziția *Ce-s cu fotografiile astea?*, *cu fotografiile* nu îndeplinește funcția de subiect, idee dovedită de faptul că nu spunem niciodată *Ce sunteți cu voi aici?*, ci *Ce-i cu voi aici?*. În contextul *În (ceea) ce* **privesc** *filmele de acțiune, nu mă pot pronunța.*, substantivul *filmele* nu este subiectul primei propoziții și, prin urmare, nu impune acordul; subiectul este *(ceea) ce*, această formă (de singular) fiind cea după care se aliniază predicatul propoziției (corect: *În (ceea) ce* **privește** *filmele de acțiune, nu mă pot pronunța.*).

În concluzie, mai importantă decât salvarea în memoria personală a unei reguli este aplicarea unor concepte. Contextul e și el important, generalizarea nefiind întotdeauna calea cea mai corectă.

Bibliografie

Avram, Mioara, *Probleme ale exprimării corecte*, Editura Academiei, București, 1987.

Băcilă, Florina-Maria, *Omonimia în limba română. Privire monografică*, Editura Excelsior Art, Timișoara, 2007.

Crașoveanu, D., Florea, Raluca Arianna, *Aspecte ale cultivării limbii române*, Editura Mirton, Timișoara, 2002.

***, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

Guțu Romalo, Valeria, *Corectitudine și greșeală. Limba română de azi*, versiune nouă, Editura Humanitas Educațional, colecția Repere, București, 2000.

[1] Deși construcțiile simple, fără supin, sunt mai numeroase, cele în care supinul e prezent apar, de asemenea, în diferite situații conversaționale; prin urmare, trebuie delimitate cazurile în care un cuvânt este adjectiv de cele în care același cuvânt devine, prin conversiune, adverb. Cunoașterea regulilor are ca rezultat realizarea unui acord corect, aplicabil și într-un discurs oral cu aceeași rapiditate ca și în formulările scrise.

[2] În lucrările normative, se atrage atenția asupra faptului că astfel de construcții sunt destul de des întâlnite în limba actuală, fapt observabil, de altfel, dacă urmărim mass-media actuală nu doar pentru a fi informați, ci și... cultivați.

Cristina VIDRUȚIU

Individ. Informație. Transfer. Control. Cenzură

Pentru a putea intra trebuie să îţi scanezi amprentele, să îţi laşi o bucăţică de ADN sau să faci o poză. Altfel spus, pentru a putea intra trebuie să te identifici şi totodată să te laşi identificat, şi astfel să devii parte a unei baze de date, controlată de cine ştie cine şi în cine ştie ce scopuri.

Şi de ce nu ai face o şi de această dată? Până la urmă o faci zilnic, automat, în mod inconştient, până la epuizare sau până la epuizarea subiectului, adică a ta, pentru că zilele au cadenţa unor interogatorii permanentizate. Uneori cu voce tare, alteori în tăcere – suntem chestionaţi, supravegheaţi, înregimentaţi într un sistem de 0 şi 1, de fiecare dată când luăm o decizie, facem o acţiune sau numai contemplăm o posibilitate.

Monitorizarea este una permanentă, iar filtrul tehnologic este rece ca lama unui scalpel atunci când faci o disecţie, e pur şi simplu vorba de o filtrare de date. Puterea stă în deţinerea informaţiei şi în modul orientat în care aceasta este servită Celuilalt.

Adevărurile parţiale, contextuale, orientate biruiesc marile naraţiuni, iar individul e prins definitiv într una din cutiile insectarului, fără să ştie şi mai ales fără să aibă vreo şansă să se deplaseze înafara liniilor predefinite ale sistemului.

Puştanii fac coadă la una dintre intrările în citadelă, încântaţi de posibilitatea de a şi vedea amprentele scanate pe un mega ecran. Chicotelile şi euforia vedetismului primează, restul sunt detalii, detalii foarte grafice de altfel. Mă furişez printre tinerele linii



de 0 și 1 și refuz să mă las scanată, fotografiată, redusă la un șir de 0 și 1. Se aude un mic semnal de alarmă, avertizând asupra atitudinii mele nedisciplinate.

Dar merg mai departe, știind că totul e înregistrat de camerele de luat vederi ale expoziției „Global Control and Censorship", de la ZKM (Zentrum fur Kunst unde Medien) Karlsruhe, Germania. Singura mea consolare este că, totuși, cel puțin de data aceasta, în acest cadru regizat, sancțiunile sunt eliminate și înlocuite de o problematizare critică a raportului dintre informație pe de o parte și control și cenzură pe de altă parte.

În cadrul expoziției „Global Control and Censorship", 67 de artiști problematizează prin intermediul instalațiilor, cu precădere video, dinamica acută a informațiilor de la emitent la sistem și reverberațiile acestora la nivelul acțiunilor întreprinse de sistem față de individ.

Lucrările de artă se plasează diferit față de subiectul expoziței. În timp ce unii artiști protestează direct și activ față de diferite idei, cum ar fi cea de recunoașterea biometrică a feței individului, cum este cazul lui Zach Blas cu „Facial Weaponization", care propune niște „măști colective", o imagine hibrid care incorporează datele biometrice ale mai multor persoane și împiedică identificarea exactă a individului; alții aleg să expună în paralel diferențele instalate în interstițiile filtrării informației, cum este cazul lui Jorn Muller-Quade, Matthias Nagel, Ferdinand Sauer cu „Filter Bubble", care arată pe trei ecrane în paralel, cum informația arătată pentru unul și același subiect este livrată în mod diferit în mediul electronic, în funcție de locația, de istoricul browserului și de profilul utilizatorului în cauză.

Alteori vizitatorul expoziției este invitat să ia cu el o bucățică de istorie, să consume critic un produs gata preparat, conținând deja toate ingredientele, așa procedează aaajiao cu „GFWlist", o instalație care tipărește în timp real pentru vizitator o listă de site-uri interzise în China, care poate fi luată acasă.

Ironia se depune într-un strat gros pe lentila omniscientelor camere de luat vederi, care sunt ridicate pe un piedestal și dobândesc astfel rolul de erou al națiunii, după cum bine arată Erik Mátrai cu instalația „Turul", care prezintă o cameră de luat vederi metamorfozată în pasăre, o imagine devenită de acum pseudo-naturală prin frecvența cu care o întâlnim în viața noastră.

Chestionarea activă a fluxului de date adunate de diferite gadgeturi moderne, în contextul societății actuale, din perspectiva sensului conferit acestora de către sistem, este problematizată de Jorn Muller-Quade, Dirk Achenbach, Bernhard Lowe prin intermediul instalației „Polygraphen". Aceasta înregistrează similaritatea datelor adunate pe de o parte de poligraf, iar pe de altă parte de programele de fitness, pentru ca mai apoi să evidențieze sensul diferit (pozitiv sau negativ) dat acestora de către sistem, din perspectiva utilizării lor.

Imaginea citadelei coercitive este construită printr-o pendulare între trecut și prezent, într-un efort susținut de a arăta că semințele răului existau de mai mult timp. Astfel, se însăilează paralelisme subtile între lobotomie și sistemele totalitare în baza violenței comune. Fidel Garcia, cu lucrarea „28%" își

propune monitorizarea în timp real a infectării progresive a lumii, pe măsură ce sunt căutate informații de factură ideologică, prin intermediul unui virus, care distruge capacitățile calculatorului infectat în același procentaj în care lobotomia opera mai demult asupra creierului uman.

În aceeași linie tensionată între trecut și prezent, instalația „Matilde - History of drones" spune povestea farmacistului Julius Neubronner, care folosește pe la 1900 porumbeii pentru transmiterea și onorarea de rețete medicale, iar mai apoi se decide să le atașeze acestora camere, devenind în acest fel un soi de precursor al dronelor de azi și, mai nou, de toate zilele.

Negocierea între permis și interzis primează în instalația video „Sleep", care îl înfățișează pe aclamatul și totodată contestatul autor Salman Rushdie, înțeles în acest context ca o zonă de conflict între Est și Vest, dormind, adică aflându-se într-o stare la granița dintre purificare și moarte.

În cadrul expoziției supravegherea are puterea de a se transforma în act artistic. Atunci când, în urma interogatoriilor repetate de FBI în baza suspiciunii de terorism, Hasan Elahi decide să publice zilnic, în mediul virtual, o serie de fotografii, care să reflecte la nivel vizual tirul de întrebări la care este supus, se naște „Stelae". Acest proiect colecționează imagini focalizate cu precădere asupra mâncării, toaletelor și peisajelor, făcând abstracție de oameni, într-o încercare de protejare a acestora. În contextul tensiunii permanente dintre sistem și artist, schimbul de fotografii între Hasan și utilizatorii virtuali funcționează totodată simptomatic, oprirea bruscă a acestora putând semnala că autorul este încă o dată cel puțin în custodia autorităților.

Șansele noastre de supraviețuire ca indivizi în cadrul unui sistem, în care informația e manipulată brutal, în funcție de motivația puterii, e problematizată de Dan Perjovschi concluziv prin intermediul unei scrijelituri tăioase: „Your money in the bank. Your data in the cloud. Your future...". Șiruri de 0 și 1 care se aranjează cuminți în rând și așteaptă. Viitorul.

Cristina Vidruțiu *a fost beneficiar al Programului de Burse „Junimea" și Rezidențe de cercetare științifică privind istoria și viața culturală a Iașului, ediția a II-a, 2015 – inițiativă a Muzeului Național al Literaturii Române Iași, Bursier al Akademiei Schloss Solitude, în cadrul programului Artă, Știință și Business.*

Nicoleta IONESCU

Iașul turistic, certitudine sau iluzie? O dezbatere „Dacia literară”

În ultima zi a lunii august, la Galeriile „Pod Pogor” de la Muzeul Național al Literaturii Române Iași, s-a desfășurat cea de-a doua ediție a Dezbaterilor revistei „Dacia literară”. Având tema „Iașul turistic – certitudine sau iluzie?”, dezbaterea a dezvoltat dosarul de presă realizat în numărul de vară al publicației, dosar axat pe potențialul turistic al orașului Iași. Întâlnirea a încercat să creeze un context propice formulării de răspunsuri la întrebări diverse precum: Este Iașul un oraș cu vocație turistică? Cine și de ce ne vizitează? Cine și de ce nu ne vizitează? Există o strategie de dezvoltare a turismului ieșean? Cine ar trebui să o articuleze și să o pună în practică? Invitatul special al dezbaterii a fost Florin Bărhălescu, antreprenor în domeniul turismului, unul dintre „actorii” cei mai vizibili, din acest punct de vedere, la Iași. Alături de el, au participat la discuții reprezentanți ai autorității publice locale, operatori și antreprenori din turism, oameni de afaceri, dar și oameni de cultură interesați de subiect. O idee majoră, agreată de majoritatea celor prezenți, a fost cea a unui cluster, tradus într-o formă de solidaritate juridică și de principii a operatorilor din turism. La fel, temele presiunilor lucrative asupra autorităților publice, dezvoltarea unor proiecte regionale și plasarea Iașului într-un sistem regional de relații, dezvoltarea unei identități turistice etc. au fost intens discutate.

Dezbaterile revistei „Dacia literară” își propun să abordeze probleme ale Iașului cultural, într-o manieră deschisă, în spiritul critic, decrispat, al junimismului, dar prin metodele *debate*-ului contemporan. Inițiatorii văd în dialogul public și în întâlnirea cu celălalt date esențiale pentru o meditație onestă și constructivă asupra prezentului. În același timp, Dezbaterile se aliniază politicii de reformare a revistei și de sincronizare cu aspectele actuale ale câmpului cultural.



Andreea TACU

Cezar Petrescu, „călătorit" de MNLR Iași

Acum 55 de ani, la 9 martie 1961, Cezar Petrescu începea o călătorie necunoscută, la fel cum necunoscut era și ce urma să se întâmple cu opera sa. Aceasta însă a învins bariera timpului, reconfirmându-se astfel interesul pentru producția artistică a scriitorului interbelic.

Evenimentele din prima jumătate a anului 2016 au reconfirmat și ele acest lucru. Muzeul Național al Literaturii Române Iași și Institutul Cultural Român din Paris au continuat buna colaborare inițiată în 2015 și materializată la acea dată prin itinerarea expoziției *Artiști români pe scenele europene, artiști europeni pe scenele românești* (curator – Laura Terente) și au reușit acum itinerarea unei alte expoziții organizate de MNLR. Sub titlul *Fețele necunoscute ale lui Cezar Petrescu* expoziția a pus în prim plan o latură mai puțin cunoscută a scriitorului și anume cea de grafician. Evenimentul a fost găzduită de Institutul Cultural Român din Paris și a coincis cu lansarea romanului *Calea Victoriei* de Cezar Petrescu la editura Non Lieu, în traducerea lui Jean-Louis Courriol, profesor și traducător al mai multor romane ale lui Cezar Petrescu.

Acest dublu eveniment a fost onorat de prezența Excelenței Sale, ambasadorul României la Paris, dl. Luca Niculescu, a editorului Michel Carassou și a traducătorului Jean-Louis Courriol, precum și a reprezentanților MNLR Iași. De asemenea, au fost prezenți scriitori, traducători, profesori, tineri interesați să-l descopere pe Cezar Petrescu și din această perspectivă.

Ulterior, beneficiind de sprijinul Consulatului General al României la Lyon precum și de cel al reprezentanților Primăriei arondismentului 2 din Lyon și al Asociației franco-române „Maison de la Roumanie et de la Moldavie en Rhône-Alpes-Auvergne", expoziția a putut fi prezentată și în această localitate. Evenimentul a fost găzduit de către Primăria arondismentului 2 și vernisajul expoziției s-a ținut în prezența Cristinei Matei – reprezentantă a Consulatului General al României la Lyon, a lui Denis Broliquier – primarul arondismentului 2 din Lyon și a Maryllei Guilloteau – consilier în cadrul primăriei arondismentului 2 și delegat pentru probleme de cultură și patrimoniu.

Expoziția de la Lyon nu a reprezentat însă sfârșitul călătoriei lui Cezar Petrescu în spațiul francez. Drumurile l-au purtat până în sudul Franței, la Frontignan, lucrările sale străbătând astfel întreaga țară. Aici, evenimentul s-a bucurat de sprijinul Asociației „Dacia Méditerranée" și a fost inclus în programul evenimentelor organizate în cadrul celei de-a 21-a ediții a întâlnirilor franco-române.

Revenit în țară, Cezar Petrescu a mai avut de onorat o invitație, de această dată din partea Muzeului Brăilei „Carol I", instituție cu care MNLR Iași derulează de mai mulți ani diferite proiecte culturale. Cezar Petrescu s-a lăsat descoperit în această nouă

ipostază și de brăileni, care au răspuns pozitiv la invitația lansată de MNLR Iași și Muzeul Brăilei „Carol I".

Toate expozițiile amintite mai sus au inclus peisaje din călătoriile făcute de Cezar Petrescu în Italia și Franța, portrete feminine, masculine și de grup, preferatele autorului fiind imaginile din profil. Marea majoritate a portretelor înfățișând diferite personaje ale vremii, prieteni sau cunoscuți au fost realizate în tuș sau creion negru, rareori fiind utilizate culori precum roșu sau albastru. Cele mai multe dintre lucrări nu au fost semnate sau datate de autor, dar un indiciu important asupra perioadei în care au fost realizate îl constituie faptul că unele dintre ele au fost realizate pe foi cu antetul publicațiilor „România" și „Gândirea", ceea ce ne duce cu gândul la perioadele în care autorul era la conducerea acestor publicații. Într-o mărturisire făcută Georgettei Ciocâlteu (1932), autorul preciza: „în loc să lucrez cu sporul cuvenit în acest timp, mă surprind desenând pe marginea hârtiei". Dacă pentru scurte momente evada în desene făcute-n grabă, schițe, crochiuri pe marginea hârtiei, Cezar Petrescu are și lucrări asupra cărora s-a aplecat mai mult, atenția pentru detalii fiind evidentă.

Întrucât mecanismul pare să fi fost pus în mișcare iar feed-back-ul primit este unul pozitiv, urmează să vedem unde, când, cum și cine va mai descoperi *Fețele necunoscute ale lui Cezar Petrescu.*



Expoziția „Fețele necunoscute ale lui Cezar Petrescu", vernisată la Lyon, 19 aprilie 2016

Alexandru CANTEMIR

Simpozionul Național „Istorie, cultură, patrimoniu”

În perioada 17-18 iunie 2016 a avut loc Simpozionul Național „Istorie, cultură, patrimoniu”, ediția a IX-a, eveniment organizat de Muzeul Național al Literaturii Române Iași, sprijinit de Direcția Județeană pentru Cultură Iași și Asociația „Patrimoniu pentru Comunitate” Iași.

Evenimentul s-a bucurat de participarea unor nume importante din mediul științific național (Iași, București, Brăila, Târgoviște, Râmnicu Vâlcea, Câmpulung Muscel – România, dar și din Chișinău și Bălți – Republica Moldova) și internațional (Berlin – Germania, Moscova – Federația Rusă și Tesalonic – Grecia). Peste 40 de specialiști în muzeologie, istorie, conservare și restaurare s-au reunit la Iași pentru a dezbate despre cultură și civilizație românească în context european, politici culturale, precum și despre conservarea și restaurarea valorilor de patrimoniu. Invitații au susținut comunicări la Muzeul „Vasile Pogor” (Iași), participând, de asemenea, la vizite de documentare la Muzeul „Mihai Codreanu” din Iași, precum și la punctele muzeale recent inaugurate de Muzeul Național al Literaturii Române Iași în parteneriat cu Asociația „Patrimoniu pentru Comunitate” Iași, „Dimitrie Anghel (Miroslava) și „Ionel Teodoreanu” (Golăiești/Medeleni). Lucrările susținute de participanți vor fi publicate în cel de-al IX-lea volum al „Anuarului Muzeului Național al Literaturii Române Iași”, la Editura muzeelor literare.

Din comitetul de organizare au făcut parte Dan Jumară (coordonator), Iulian Pruteanu (secretar), Corina Mocanu Irimiță, Andreea Tacu și Georgiana Leșu (membri).



Participanți la Simpozionul Național „Istorie, cultură, patrimoniu”, ediția a IX-a, Muzeul „Vasile Pogor”, Iași.

Diana Blaga, masterandă a Facultății de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Emina Căpălnășan, doctor în filologie al Universității de Vest Timișoara

Oltița Cîntec, critic de teatru, director artistic al Teatrului pentru Copii și Tineret „Luceafărul” Iași

Irina Croitoru, doctor în filologie al Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Vasile Ernu, publicist, scriitor

Mircea-Cristian Ghenghea, cercetător dr., Departamentul de Cercetare al Facultății de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Corneliu Grigoriu, fotograf al Muzeului Național al Literaturii Române Iași

Cristina Hermeziu, jurnalist, traducător

Alexandrina Ioniță, doctor în istorie al Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, director al Casei editoriale „Demiurg”

Cristinel C. Popa, poet, jurnalist, artist plastic

Laurențiu Malomfălean, publicist, scriitor

Andreea Giorgiana Marcu, doctorand al Facultății de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași

George Onofrei, publicist, realizator radio-tv, redactor șef al revistei „Suplimentul de cultură”

Raluca Popescu, doctorand al Facultății de Litere, Universitatea din București, inițiator și editor al proiectului LiterParc.ro

Adriana Radu, profesor dr. la Colegiul Național Iași

Andreea Tacu, muzeograf al Muzeului Național al Literaturii Române Iași

Magda Ursache, publicist, scriitor

Anca Vieru, masterandă a Facultății de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Cristina Vidruțiu, publicist, scriitor

Dionisie Vitcu, prof. univ. dr. al Facultății de Teatru, Universitatea de Arte „George Enescu” Iași, actor al Teatrului Național „Vasile Alecsandri” Iași

Diana Vrabie, conferențiar universitar al Catedrei de literatură română și universală, Universitatea de Stat „Alecu Russo” Bălți, Republica Moldova

SUMAR

SUMAR

SUMAR

LITERARĂ

Revistă de reconstituiri culturale • Anul XXVII (serie nouă din 1990)

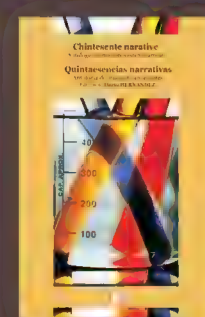
Nr. [illegible] / toamnă 2016

Date de apariție:
primăvară – 15 martie
vară – 15 iunie
toamnă – 15 septembrie
iarnă – 15 decembrie

EDITURA MUZEELOR LITERARE













ISSN (Tipărit) 1220-7322
ISSN (Electronic) 1584-2657



www.muzeulliteraturiiiasi.ro
www.emliasi.ro

Foto copertă: Florin Lăzărescu


DACIA
LITERARĂ
Revistă de reconstituiri culturale • Anul XXVII (serie nouă din 1990)
Nr. 4(143) / iarnă 2016-2017

Editori:
MUZ[illegible] NAȚIONAL A[illegible] LITERAT[illegible] IAȘI
ASO[illegible] „PATRIMO[illegible]IU PENTR[illegible]TE”

Par[illegible]
DIRECȚIA PENTRU CULTURĂ, CULTE ȘI
PATRIMONIU CULTURAL NAȚIONAL IAȘI

MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE
Editura Muzeelor Literare
Iași, str. Vasile Pogor nr. 4
Contact: Tel. 0232.213.210
E-mail: edituramlriasi@yahoo.com

Pentru abonamente sau informații suplimentare
ne puteți scrie la adresa dacialiterara@yahoo.com

[illegible]
[illegible]

DACIA LITERARĂ

Revistă de reconstituiri culturale Anul XXV (serie nouă din 1990)

Nr. 4 (143) / iarnă 2016-2017

Cartea migrațiilor. Obiecte în exil (IV)

Cum ne definesc obiectele? Cum evocă ele specificitatea unui parcurs, unicitatea unei persoane? Ce spun ele despre apartenența noastră la un univers cultural, despre relația pe care o avem cu acesta – fie că este vorba despre societatea de origine sau de cea de adopție?

Am continuat să adunăm și în acest număr al revistei mărturii despre obiecte purtate prin lume, obiecte dăruite, alese, triate, rătăcite cu sau fără voie. Rămâne prezentă și în acest grupaj acea frontieră sensibilă între plecările de dinainte și cele de după 1989, între ruptura brutală de țara de origine și fluiditatea unor experiențe cărora le este străină ideea de exil.

În universul de dinainte de 1989 ne întâmpină, printre altele, imaginea bilețelelor presărate în apartamentul timișorean al lui Cătălin Dorian Florescu, asemenea unor mini-testamente menite să-i ghideze pe cei rămași după fuga fără putință de întoarcere a proprietarilor, sau teama de a pune prea multe cărți într-o valiză de turist, pentru a nu stârni suspiciuni la vamă, evocată de Andrei Mihăilescu... Scriind pe o adevărată frontieră spațio-temporală, Olimpia Bogdan-Verger ne duce cu ea, între copilărie și maturitate, să târguim blugi occidentali într-o Timișoară în stare de asediu, în decembrie 1989. Când lumea se deschide, Gabriel Badea Păun dăruiește volume aduse din Sinaia, din casa copilăriei, bibliotecii de la Musée d'Orsay. Cristina Hermeziu oferă unui universitar parizian o cratiță de lut pentru sarmale, cu *mode d'emploi* în limba franceză, în timp ce Irina Teodorescu se declară dispusă să renunțe la cele câteva obiecte care au însoțit-o într-un soi de călătorie prelungită, în schimbul unui pahar de vin cu un prieten...

Cristina HERMEZIU

Monica SALVAN

Vă mai amintiți de criteriile care v-au ghidat, de alegerile pe care a trebuit să le faceți când v-ați pregătit bagajele la plecarea din România?

Au rămas în amintirea dumneavoastră primele cadouri pe care le-ați făcut cunoștințelor sau prietenilor din țara de destinație/ de adopție? Dar primele cadouri pe care le-ați primit?

Ce ați oferit la primele întoarceri în țară?

Există un obiect care v-a însoțit un timp în migrație și căruia i-ați atribuit un rol special?

Un obiect pe care l-ați pierdut și pe care îl regretați?

Lucruri care v-au lipsit și pe care le puteați găsi doar în România?

Ce alăturare de obiecte din locuința dumneavoastră evocă cel mai bine o apartenență culturală multiplă, mobilitatea dumneavoastră? (V-am fi recunoscători dacă ați ilustra răspunsurile cu una sau mai multe fotografii).

Gabriel BADEA-PĂUN (Franța)

Portrete de regi, Parisul mamei și o tristețe *slavă*

Momentul plecării mele a fost când am obținut o bursă doctorală la Paris. Îmi amintesc că atunci, în 1998, pentru mine totul a luat forma unui nou început și am așteptat această plecare cu disperarea unui tânăr de douăzeci și cinci de ani complet pierdut în haosul societății românești. Copilăria și adolescența mi-au fost luminate de mama și de bunica maternă pe care le-am iubit foarte mult, dar pe care le-am pierdut din păcate prea devreme. Aveam șaisprezece ani când am rămas fără mamă și acela a fost momentul după care nimic nu a mai fost la fel. Nici pentru mine, nici pentru tatăl meu. Am încercat în timp să îi găsesc o explicație pentru comportamentul său uneori, gândindu-mă că și el, la rândul lui, a trecut printr-o dramă. Din păcate, nu am găsit-o! Este adevărat, avea atunci vârsta mea de acum, patruzeci și trei de ani, își pierduse soția și nu își mai găsea locul, nu se mai regăsea pe sine. A ales însă să își refacă viața într-un mod egoist, în versiunea cea mai radicală, din care proprii copii nu mai făceau parte. Rămași fără alternativă, eu și sora mea, am fost nevoiți să plecăm din ceea ce fusese practic și afectiv casa copilăriei și adolescenței. A fost ca o izgonire, ca o ruptură. Am plecat la început la studii, la București, apoi mai departe, în Franța. Ce era în bagaje – de fapt o valiză modestă și un sac de umăr – câteva haine și fotografii. Și în mine era speranța, și ea cântărea cel mai mult, speranța a altceva, undeva.

Am plecat în necunoscut, într-o țară în care nu știam pe nimeni cu excepția unor rude foarte îndepărtate, prin urmare semnele de afecțiune sau, mă rog, de simpatie nu au existat. Acomodarea propriu-zisă în Paris a fost dificilă, dar am făcut în așa fel încât să nu pară celorlalți că îmi este greu. Fără să vreau și fără să știu, am luat cu mine și toate gândurile și amărăciunea pe care am crezut că le-am lăsat în țară. Poate de aceea multă vreme am părut celor pe care îi întâlneam de o „tristețe slavă", de neînfrânt. Slavă, pentru că România, fiind în estul Europei, nu putea fi în ochii francezilor decât slavă! Am venit cu gândul unui nou început și multă vreme, în timpul doctoratului, relațiile mele cu românii au fost extrem de puține. Am reluat legăturile cu România în 2002, când am întâlnit-o pe Doina Jela, care atunci lucra la Editura Humanitas și i-am propus o biografie pe care intenționam să o scriu despre Carmen Sylva. A fost plăcut surprinsă de proiect, s-a arătat interesată și cum documentarea o făcusem deja din România, am știut imediat ce să caut în bibliotecile franceze. Biografia am scris-o în limba franceză, Irina Nistor a fost cea care s-a ocupat de traducere și tot ei îi datorez faptul că a reușit să convingă secretariatul Casei Regale și Institutul Francez de la București să organizeze o lansare a volumului. Surpriza a fost totală în

momentul în care mi-a telefonat și mi-a spus că MMLL Regele și Regina vor onora pentru prima dată un astfel de eveniment. Pentru mine era de neînchipuit! Prin urmare, în iunie 2003 am revenit pentru prima dată în București după șase ani și am trăit câteva zile copleșit de intensitatea emoțiilor. Cei mai mulți dintre prietenii de altădată nu știau de această lansare, unii au aflat și au venit, alții nu, dar a fost momentul în care am început să reluăm legăturile, să ne scriem sau să ne telefonăm. Această primă reîntoarcere a fost urmată de alte patru, de foarte scurtă durată, prima în care am fost decorat de M.S. Regele în iunie 2010, apoi o alta în care fie a trebuit să rezolv chestiuni de ordin patrimonial, fie tot pentru a lansa un volum, acum un an.



În cele câteva reveniri am oferit din cărțile pe care le publicasem în Franța, Marea Britanie sau Statele Unite, editate, e drept, într-o o grafică de excepție și cu multe ilustrații și reproduceri după tablouri celebre. Știu că erau răsfoite, dar nu și citite! Alte cadouri pe care le-am făcut au fost anumite soiuri de vinuri franțuzești pe care le prefer și eu și care cred că au avut mai mult succes.

Înainte de vânzarea casei din Sinaia, am adus cu mine multe cărți din biblioteca de acolo, în mod special volume de istorie și istoria artei, pe care ulterior le-am donat la biblioteca Institutului de Istoria Artei de aici, la biblioteca de la Musée d'Orsay, pentru că eu oricum le parcursesem și m-am gândit că ar putea fi folositoare și altora. Mai am lângă mine rămase câteva portrete de familie, niște fotografii și o icoană de la începutul secolului al XIX-lea care a fost întotdeauna în familie și care are scrise pe spate numele celor plecați la Domnul, de atunci până în zilele noastre. Unele dintre ele sunt acum pe pereți și îmi amintesc uneori cum erau puse la Sinaia de mama după gustul ei care oscila între simetrie și asimetria cea mai completă.

De pierdut, am pierdut multe obiecte, dar am dat uitării amărăciunea care m-a cuprins uneori gândindu-mă la aceasta. Singurul meu regret este că nu

am putut să donez biblioteca rămasă în Sinaia bibliotecii orașului, așa cum am decis împreună cu sora mea. Amândoi ne-am dorit să putem face acest gest, însă felul în care au evoluat lucrurile referitor la vânzarea casei a făcut imposibil acest demers și implicarea noastră.

Despre lucrurile de găsit doar în România, aș fi tentat să vorbesc de dulceața de trandafiri, cea pe care o făcea bunica mea, însă de mic copil mă întrebam adesea – influențat mai ales de familie – cum este să trăiești la Paris. Priveam ore întregi fotografii cu orașul, iar imaginea Parisului a fost fascinantă pentru mine, poate și pentru că mama mea nu a reușit niciodată să îl viziteze. Altfel spus, am visat chiar în plin comunism să ajung aici, chiar și atunci când a visa la Franța părea o utopie. Am plecat însă din România într-un moment în care nimic din țară nu părea să mă lege, să mă recheme. Drumul meu, devenirea mea a fost să plec, iar când îți dorești și crezi în alegerea ta, lipsurile le ignori uneori, atunci când le conștientizezi, chiar dacă ți-e greu. Poate că nu aș fi fost eu cel ce sunt acum, cu bune și cu mai puțin bune, cu cărțile mele, cu proiectele și felul de a vedea viața dacă aș fi rămas. Persistă însă trăiri, amintiri, mirosuri și nostalgii legate de locurile natale și de oameni pe care le duci cu tine oriunde. Unele frumoase, altele triste, pe care nu le poți selecta nici dacă ai ajuns adult. Cum am spus, lucruri materiale care să îmi lipsească sau pe care să le regret nu sunt, iar valorile în care cred – și care sunt convins că mi-ar lipsi – le regăsesc și aici și, cu siguranță, în orice loc în care există deschidere, toleranță și dialog între oameni.



Gabriel BADEA-PĂUN *s-a născut la Sinaia, în 1973. A făcut studii de istorie la Universitatea din București și este doctor în istoria artei al Universității Paris IV-Sorbona din 2005. S-a stabilit la Paris în 1998. A publicat mai multe volume, dintre care:* Carmen Sylva, uimitoarea regină Elisabeta a României, 1843–1916, *traducere din limba franceză de Irina-Margareta Nistor, Humanitas, București, 2003,* Portraits de Société XIX-XXe siècles, *prefață de Richard Ormond, Citadelles et Mazenod, Paris, 2007, lucrare distinsă cu Prix du Cercle Montherlant-Académie des Beaux-Arts (Paris, 2008). În prezent pregătește* Artists as collectors from Rubens to Koons.

Olimpia BOGDAN-VERGER (Franța)

Cuvântul *exil* nu mi se potrivește

Când eram copil visam să văd Parisul și să devin împărăteasa Japoniei. Atât. Bine, cred că mai erau și alte vise dar nu îmi mai amintesc de ele. Erau toate colorate, cu culori uneori stridente, dar în culori. Și poate acolo se ascundea îndrăzneala, în culori. Cum să visezi în culori într-o țară în alb-negru? Cum acest alb-negru apăsător putea așa, dintr-o dată, să devină albastru deschis sau verde, sau roz chiar? Da, visam în culori, cu ochii deseori deschiși iar mintea mă ducea peste tot cu acea fugă extraordinară pe care nimeni nu o poate ajunge și mai ales cu acea libertate pe care nimeni altcineva nu ți-o poate lua. Visam deci să vad Parisul fără să știu de ce... Poate cărțile pe care le devoram, poate imaginile, poate *Pif* sau poate altceva. Parisul însemna atunci visul inaccesibil, visul care permitea să mergi unde vrei, mai departe, chiar foarte departe, în care poți întâlni oameni extraordinar de inteligenți, unde inteligența umblă singură pe stradă și te așteaptă doar pe tine, să-ți dea bună ziua. Da, era de fapt un vis despre inteligență. Împărăteasa Japoniei, nu mai știu de ce, nu mai știu cum acest vis s-a coborât asupra mea... Poate pentru că mi se spunea adeseori că fața mea amintea ceva din trecerea tătarilor pe la noi în vremurile de demult.

Am văzut Parisul însă era gri în ziua aceea, inteligența mi-a dat bună ziua dar ceva mai sfios iar visul a devenit oarecum realitate. În privința împărătesei Japoniei, cine mai știe, poate e cam târziu acum...

Nu îmi place cuvântul *exil*, nu mi se potrivește, iar cuvântul *emigrant* l-am descoperit doar în acte sau ziare, sau statistici. Nu am fost și nu sunt nici exilată și nici emigrantă, în ciuda etichetelor sau ale statisticilor. Pentru că mă simt bine peste tot, pentru că am decis să fiu fericită peste tot. La urma urmei fericirea este o decizie: într-o bună zi, trezindu-mă, am decis că voi fi fericită indiferent de locul unde mă voi afla.

Cu limba a fost tot o decizie, dar mai dureroasă de astă dată. Limba copilăriei rămâne limba română. Limba maturității este franceza. Și ce e mai dureros decât să descoperi că nu mai ești copil?

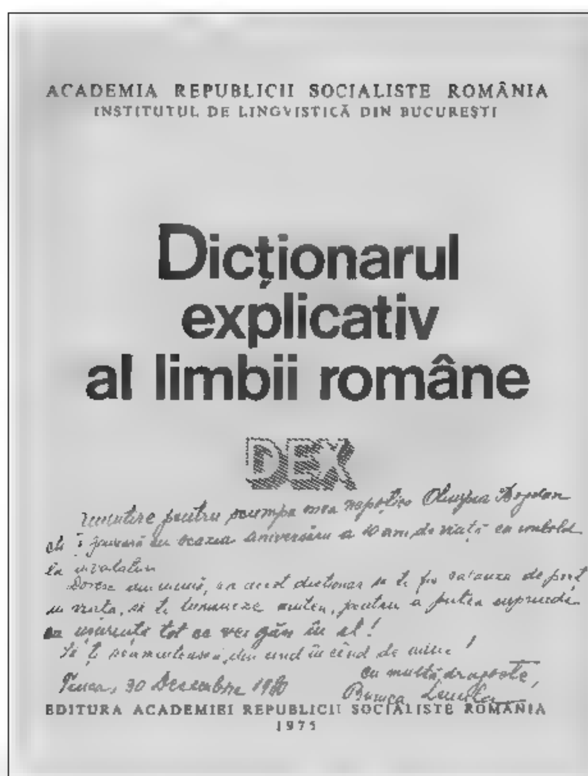
Aveam aproape nouăsprezece ani. Visele mele începeau să mi se pară din ce în ce mai îndepărtate sau poate că eu mă îndepărtam de ele. Însă rămăsese unul, prozaic: îmi doream o pereche de blugi de ziua mea. Ciudat, de neimaginat pe atunci: „generație-n adidași, generație-n blugi", spunea poemul-slogan. Da, făceam parte din aceeași generație dar fără blugi și fără adidași.

Am ajuns la Timișoara în ziua de vineri, 15 decembrie 1989. Timișoara era pe atunci un Eldorado pentru asemenea aventuri, blugii îți făceau cu ochiul, te ademeneau aproape la fiecare pas, sub privirea binevoitoare a celor din jur.

În primul tramvai în care am urcat cu Diana, am văzut figuri încremenite, oameni cărora le era frică. Nu am înţeles nimic, nu am înţeles imediat. Am trecut pe lângă o clădire în faţa căreia erau adunaţi o mulţime de oameni ca şi cum ar fi stat la coadă. Dar nu stăteau la coadă. Aveau lozinci de care ne îngrozisem citindu-le, strigau, vociferau în tot felul. A doua zi am trecut din nou pe acolo, iar oamenii erau din ce în ce mai numeroşi. Aflasem între timp că se întâmpla ceva, fără să ştim ce. Ne era frică. Nu prea înţelegeam sau ne era frică să înţelegem. Era zgomot foarte mare, oamenii strigau, străzile începeau să fie împânzite cu militari şi alţi bărbaţi care aveau ochii peste tot. În timp ce ochii noştri erau îngroziţi. În ziua de duminică am vrut să ieşim, să respirăm, dar aerul părea irespirabil. Am ajuns după amiaza în apropierea catedralei şi dintr-o dată am auzit nişte zgomote asurzitoare, îngrozitoare, necunoscute de noi până atunci, dar am înţeles că erau zgomote de arme. Ne-am întors, cu frica în sân, devenise o certitudine că ceea se întâmpla acolo era de o cruzime care ne depăşea. Am auzit toată noaptea acel zgomot înfiorător pe care îl mai aud şi acum uneori. Zgomotul morţii.

Zilele următoare au fost din ce în ce mai îngrozitoare: când mai ieşeam, străzile erau pline de tancuri şi de maşini de război, noaptea asistam la acelaşi tunet înfiorător al armelor. Timişoara era ruptă de lume, de restul ţării. Nu puteam vorbi la telefon, nu ne puteam întoarce acasă, nici un mijloc de transport nu mai circula. Ne gândeam la părinţii noştri care nu ştiau nimic de noi, dar care aflaseră fără nicio îndoială ce se întâmpla la Timişoara. Am reuşit să părăsim oraşul în data de 21 decembrie, într-un vagon încărcat cu oameni care vorbeau doar de revoluţie, de căderea regimului. Ce revoluţie, ce regim? Revoluţia era franceză... Noi nu am scos nicio vorbă, eram îngrozite. Seara, la gară, oamenii întâlniţi ştiau că venim de la Timişoara şi ne cereau să le povestim ce am văzut acolo. Mama, tata, în cor: „Sunteţi în viaţă?", izbucnind în lacrimi. A doua zi, regimul comunist se prăbuşea.

Iar blugii? Obiect cult şi fantasmagoric în vremea revoluţiei, în timp ce alţii se luptau... Pe 20 decembrie, străzile oraşului păreau mai calme. Ne-am încumetat să ieşim şi sub o poartă mare şi veche, în inima Timişoarei, sub nasul militarilor, noi negociam blugi, mai mult, am reuşit să-i cumpărăm. Ai mei aveau un fel de centură sclipitoare, veneau de la Istanbul şi



purtau o eticheta „Turkoglu" sau așa ceva (am aflat apoi că este un oraș din Turcia). A fost cadoul meu de la revoluție. Și am fost mândră și fericită. În sfârșit, făceam parte pe deplin din generația în blugi. Dar am devenit, fără să realizez atunci, și adultă, peste noapte aproape.

Blugii au ajuns la Paris și mai departe apoi. Obiect extraordinar pentru mine, banal pentru restul lumii. Unii au bravat gloanțele la Timișoara, eu mi-am cumpărat blugi. După ce au trăit oarecât (cine mai știe cât), și au terminat fără îndoială existența într-un coș de gunoi. Nu mi mai amintesc. Știu doar că au văzut Parisul, dar că nu au ajuns în Japonia.

În schimb, ceea ce nu m-a părăsit niciodată a fost dicționarul și mai ales bucățelele de ziar sau hârtiuțele în care bunica Elena împacheta fiecare obiect pe care mi-l oferea când mă întorceam de la Tinca și pe care îmi scria de fiecare dată câte ceva cu scrisul ei atât de elegant. Le-am păstrat pe toate până în 2014.

Dar asta e o altă poveste.

Olimpia BOGDAN VERGER *este editoare și traducătoare. A editat în limba franceză, printre altele,* Cruciada copiilor *și* Viețile paralele *ale Florinei Ilis și* Așteptând ceasul de apoi *de Dinu Pillat. A tradus și publicat* Trimisul nostru special *al lui Florin Lăzărescu la editura Syrtes (Geneva).*

Cătălin Dorian FLORESCU (Elveția)

În buricul pământului*

Tata își face cruce și zice: „Am avut noroc”.

Tata îl visează adeseori pe bunicu', venind spre el prin ziduri. Câteodată apare pe neașteptate și tata se sperie și se trezește, lac de sudoare. În asemenea zile vin vești proaste, așa pretinde tata.

În asemenea zile, scrisorile rămân pe hol și el le privește curios, de la distanță. O zi mai târziu, cu sau fără bunicu', ele sunt deschise, ca și cum veștile ar fi altele decât cu o zi înainte. Tata are năravul superstițiilor. Când vorbește așa, reînvie în el fiul de țăran și, odată cu fiul de țăran, ceilalți săteni, morți sau nenăscuți, câmpia întinsă, uscată, a Dunării, turmele de animale și soarele copilăriei lui. Dar, înainte de toate, reînvie superstițiile și, împreună cu ele, cârduri întregi de vampiri, vrăjitoare, spirite, strigoi. „Nu mai era suflet de creștin pe uliță, după lăsarea serii”, povestește el. „Vremea vampirilor. Toți prin case și Dracula pe drum”. Tata exagerează uneori.

Dracula era unul cu dinți lungi, care băga spaima în trupeșele femei victoriene. A părăsit Transilvania când a început să se plictisească prea tare. Dracula a fost primul emigrant din țara mea. Am urmat noi, tata, mama și cu mine, dar nu va fie frică, nu suntem urmașii lui direcți.

„Am avut noroc”, zice tata și răsuflă zgomotos ca să-și arate ușurarea. „Am prins ultimul tren”, comentează mama și pare melancolică.

După ce și-a făcut cruce, tata dă drumul la radio. Radio Europa Liberă. De optsprezece ani același post, zi de zi, la ora 18. Tata își ascultă țara. Când vin în vizită, ascult și eu. Atunci sunt iarăși mic, foarte mic, și mă văd acasă, cu el. Acasă, pe strada cu gară, unde trenurile erau încă trenuri adevărate, cu locomotive fumegânde, cu zgomote asurzitoare și așa mai departe. Un loc unde n-aveai nici un motiv să fii nostalgic, fiindcă nostalgia nu făcea parte din plan, pur și simplu. Ea este prețul care se adaugă abia atunci când te-ai stabilit undeva. În Elveția, de exemplu.

Când ascultăm radio – tata și cu mine –, ne strălucesc ochii și facem cu rândul „Șșt! șșt!”, când celălalt vorbește prea tare. Tata comentează cel mai bine, el cunoaște vocile de la radio, chiar și cu nume. El cunoaște situația. Pentru că îmi place să-l ascult, pun întrebări. Lui îi place să dea răspunsuri și face din ele adevărate povești. De la tata am moștenit născocitul poveștilor. De la mama, gravitatea. Dar nu prea multă, doar atât cât să rămân cu picioarele pe pământ. E nevoie de așa ceva, dacă nu vrei să urci în aer, ca un balon, și să zbori spre casă, împreună cu toate vocile de la radio.

Într-o dimineața de august, în 1982, toate au devenit altfel ca înainte. Când m-am trezit, în casă nu

era nimic schimbat. Mai multă ordine ca de obicei, fiindcă mama se străduise peste măsură – nu voia să se spună, după plecarea noastră, că era o gospodină nepricepută. Tata zisese că toată munca ei era degeaba. Până s-ar fi văzut că nu ne mai întoarcem, praful s-ar fi pus la loc, de multă vreme. Mama nu s-a lăsat descurajată, așa că ne-am trăit ultima zi acasă ca într-un muzeu. Numai din dulapuri lipseau deja hainele și peste tot erau bilețele albe cu numele celor care aveau de primit lucrurile noastre. „Așa ajunge peste tot câte ceva de la noi", mi-am zis.

Dacă îmi dădeam silința, nu vedeam biletele. Numai să nu te uiți la ele, să te duci la baie – spațiu fără bilete – să te speli, să te îmbraci și să pleci. Am luat micul dejun în grabă, apoi mama a curățat masa din bucătărie, a spălat și șters vasele și le-a pus înapoi în dulap. Tata a verificat ferestrele, robinetele, aragazul, apoi a ieșit ultimul din locuință, a încuiat ușa de două ori, a intrat și el în lift și așa am coborât, tăcând, opt etaje. Mai târziu, toate au fost împărțite după dorința noastră. Însă în închipuirea mea, toate sunt și azi la locul lor, purtând bilețele albe. Nici măcar praful nu s-a așezat. E liniște și umbră.

Nu-mi mai aduc aminte dacă regretam plecarea noastră sau dacă mi-o doream. Dacă îmi era teamă. Dacă fusese și alegerea mea. Era o înșiruire de momente, nimic mai mult, iar memoria nu mă ajută. Poate că a fost și oarecum palpitant. Un mic secundant. Eu.

Elveția ne-a venit ca un câștig la loterie. Tata avea un fler deosebit. În fața unui hotel modest din Zurich, după mai multe zile de călătorie prin Europa și gata pentru continuarea drumului, tata a cerut sfatul unui domn elegant de pe stradă. Treizeci de secunde de inspirație au fost de-ajuns ca să alunge deznădejdea. A fost ca la fotbal, când un gol marcat în al nouăzecilea minut decide totul. Nu știm dacă domnul cel elegant a fost Dumnezeu. Singurul lucru pe care ni-l amintim e că avea o limuzină închisă la culoare.

Ca să lămurim lucrurile: am rămas în locul acela pentru că cineva – Dumnezeu, de exemplu – ne-a scris pe o hârtie numele unei persoane care ne-a ajutat mai departe. În numai câteva secunde totul era decis. Ani în șir îți faci planuri și, cu toate astea, esențialul se petrece fulgerător. Ar fi putut să fie și Patagonia. Dar suntem și azi foarte bucuroși că a fost Elveția. „În buricul pământului, băiete", spune tata, „buricul pământului. Uite că am avut noroc". Patrie de loterie. Nu îndrăzniserăm nici să gândim că ar putea fi Elveția. Ea fusese mai curând o jucărie a fanteziei noastre. Într-o bună zi te afli acolo, îl întâlnești pe Dumnezeu, probabil, și optsprezece ani mai târziu te miri că a trecut atât de mult timp.

Azi, tata vede Africa la televizor și înregistrează filme cu animale pe casete video. Când sunt scene de vânătoare și leoaicele se furișează prin ierburile înalte ale savanei, ne cheamă și pe noi. E aproape la fel de frumos ca atunci când ascultăm împreună limba de acasă, la radio. Uneori, o antilopă gnu reușește să supraviețuiască.

Tata derulează banda ca să verifice dacă înregistrarea e în ordine. Atunci leoaica urmărește iarăși un gnu și antilopa capătă o a doua șansă. Însă și de data asta ea moare la fel de jalnic ca și înainte. Când ani-

malul se frânge, tata apasă pe *stop*. Scrie ceva pe casetă și spune: „Știu un film în care antilopa reușește. Pur și simplu se preface moartă și fuge, când leoaica nu-i atentă. Șiretenie de gnu".

În colecția de casete video a tatei mor antilope, aterizează extratereștri, moare în accident Lady Di și se marchează enorm de multe goluri la fotbal. Dar cele mai multe sunt relatări de acasă. Fragmente scurte, adesea doar ultimele minute. Însă nu-ți trebuie mai mult de câteva secunde ca să recunoști acel *acasă*. Încă înainte să se fi rostit vreun cuvânt, ceva îți atrage privirea și respirația se accelerează. Apoi ochiul prinde esențialul.

De exemplu, felul anume în care arată interiorul unei case țărănești. Covor pe perete, sobă cu lemne, față de masă brodată, o icoană cu Iisus. Cuverturi groase și perne, în fundal. Îmbrăcămintea țărăncii: o țesătură rezistentă, fiindcă munca e grea, fustă înflorată, basma. O strângere din umeri, o încuviințare din cap, un zâmbet. Curtea cu fântână și căruța cu cai pentru drumul de zi cu zi la câmp. În spate, cârciuma satului: o încăpere, trei mese, cinci bețivi. Nu prea ai ce să alegi de pe rafturi: rachiu în sticle închise sau deschise la culoare. Amețeala vine de la sine. Ciocolată, marcă din Est, tare și amară.

Apoi camera de filmat pătrunde în altă curte, acolo e o nuntă. Mireasa dansează cu tatăl ei și plânge. Mirele golește un pahar cu rachiu, dintr-o sorbitură. Repetiția generală pentru mersul zilnic la cârciumă, de mai târziu. Dar asemenea detalii nu ne interesează. Stăm ca vrăjiți până când apare cuvântul „Sfârșit". Apoi tata controlează calitatea înregistrării. Ca și la antilopele gnu.

Noi am fost chiar de la început niște buni emigranți. Adaptați la obiceiurile locului, iar în rest, albi și cu totul europeni. Am avut noroc. Nu se vede pe noi că suntem străini. Cel mult, se aude. *R*-uri vibrante, topici greșite, articole greșite, caz greșit, accente greșite, lungi *ăăăă*-uri până îți vine în minte cuvântul potrivit, căutarea unui sprijin în „chestia asta" sau în întrebarea „Cum îi zice?", o intonație mereu puțin exaltată. Dar elvețienii nu ne-o iau în nume de rău, unora chiar le plac *R*-urile vibrante.

Problema e că n-ai vrea să ieși în evidență. Orice ieșire în evidență e un nu-ești-de-al-nostru. O ședere permanentă într-o zonă străină. Ilegalitate pe termen lung. Deja de 18 ani.

Pauzele de gândire s-au micșorat, vorbele se așază mai repede pe limbă și tot mai des ești luat drept unul „de aici". Ei bine, nu chiar cu totul „de aici", dar tot mai puțin „de acolo". Din munți, de exemplu. Din locuri unde și *R*-urile elvețienilor sunt vibrante. Puțină înmuiere, spre binele nostru, bine pentru limbile de emigranți, pentru limba tatei, de exemplu.

Tata spune: „Cuvintele astea greu de rostit îmi dau multă bătaie de cap". Dar s-ar putea socoti mulțumit. Aici, „la noi" – în sfârșit spun „la noi" – limba este blândă în general. Aproape că nu există vorbe tari. Și atunci ai putea să treci cu vederea cuvintele greu de rostit. Ai putea să te consideri de-a dreptul fericit că o scoți la capăt fără să ai nevoie de forță. Oricum nu de mai multă forță decât e nevoie ca să nu-ți pierzi răbdarea.

După 18 ani încă îmi mai potrivesc vorbele în gură

– ca pe niște perle pe care le scuip imediat. Când nu sunt sigur, vorbesc neclar și îmi închipui că nu observă nimeni.

Spui „te iubesc” și nu simți nimic. Spui „te urăsc” și nu simți nimic. Simți abia când traduci totul în lăuntrul tău. În limba copilăriei. În limba în care tata înjura și în care m-a dorit prima fată. Dacă nici atunci nu mai simți nimic, ești pierdut.

Pașaport de refugiat. Albastru, cu două dungi cenușii în colțul din dreapta, sus. Când ai un asemenea pașaport – sau unul de-o culoare nepotrivită –, încep problemele, încă de la consulat.

„Legitimație de străin, certificat de muncă, adeverință de asigurare medicală, confirmarea rezervării unui spațiu de locuit valabil pe toată perioada șederii și apoi o declarație de la primărie, semnată de familia-gazdă, privind asumarea tuturor cheltuielilor suplimentare din timpul șederii dumneavoastră în Franța. Spital, pagube materiale în caz de accident și așa mai departe. Un extras de cont bancar actualizat. O lună de așteptare, poate mai puțin. Cum? Mai aveți întrebări? La asta nu pot să vă răspund, *monsieur*. Da-ți-vă la o parte, vă rog. Următorul, vă rog. Nu, *monsieur*, obțineți mai întâi documentele marcate pe formular și apoi veniți din nou. Luați un număr de ordine, la parter, și așteptați să fiți chemat. Poftim? Două fotografii, *monsieur*, nu patru. Poftim? Da, 80 de franci pentru o viză unică. Și acum dați-vă la o parte, *monsieur*, blocați accesul. Ce vreți să ziceți? De ce nu ridic capul când vă răspund? Vă rog să vă dați la o parte, *monsieur*”.

Am întrebat-o pe *madame* de la ghișeu dacă nu vrea să știe și cât de lungă mi-e scula. Poate că era important, pentru Franța. Întrebat în franceză și cu *R*-uri vibrante. A ridicat capul, înlemnită. „Poftim, *monsieur*?” Politețe înainte de toate, *madame*. Politețe, prin orice mijloace. Nici nu rostisem bine întrebarea, că ceilalți care așteptau au și început să râdă. În clădirea consulatului francez din Zurich s-a răspândit un râs eliberator. Toți cei care pricepeau puțină franceză râdeau.

M-au dat afară și au închis ușa masivă în urma mea. Am lovit-o cu piciorul. Ușa s-a întredeschis iar și a apărut capul unui bărbat. Chelie medie. A spus: „Am să vă țin minte, *monsieur*. N-o să mai primiți viză pentru Franța. Puțină decență, *monsieur*”.

„Cui îi lipsește decența aici?”, am răspuns și, în spatele lui, i-am văzut pe cei care râseseră înainte, băgând capul între umeri. „Șovini ce sunteți”, am strigat, „pleșuvi și șovini cu toții” – și e util să se știe că pleșuvia și naționalismul se aseamănă în limba franceză: *chauve*, *chauvin*.

În mijlocul orașului Zurich dădusem așadar peste o graniță bine ascunsă la etajul al doilea al unei clădiri inofensive. Umbli de colo-colo și te crezi în libertate și dintr-odată ea dispare. Brusc începe să te doară lăuntric și spumegi de furie.

Sunt fericit aici. Nu este o fericire excesivă. Este acea fericire ca atunci când ai o iubită sigură. Ceva oarecum pedant, oarecum plicticos, oarecum schimbător. Te-ai obișnuit cu mirosul gurii. Sexul îl rezervi pentru altcineva. Pentru mai târziu, când începe viața adevărată. Dar când începe viața cea adevărată, mai exact? Și ce fel de hotărâri trebuie să iei, ca să se în-

tâmple așa ceva?

Tata e mulțumit aici: „Elvețienii au fost salvarea noastră", zice el și apoi înșiră toate lucrurile de care am fost salvați. Și totuși tatei îi este dor. Știți după ce îmi dau seama? După știrile de la radio, de la ora 18. După atenția tatei, după felul în care pândește. După memoria lui, care nu scapă nicio emisiune. Îmi dau seama după felul în care își înjură patria, pentru ca apoi să se întoarcă acolo în fiecare an. Chiar acum e iarăși pe drum într-acolo. Acum are la el un telefon mobil, ca să țină legătura. A oprit aproape de graniță și a sunat. Granița dintre Ungaria și România. Cine și-ar fi închipuit că într-o bună zi poți să cobori calm din mașină, să răsufli și să-ți suni fiul de acolo? Înainte n-aveai decât să-ți fie teamă și să faci pe tine, atât aveai de făcut în apropierea graniței.

Sentimentul ăsta apare față de granițe: niște locuri unde îți faci apariția, tu, cu spatele pregătit pentru bastonul de cauciuc. Unde nu mai poți să spui: „Scap eu întreg și de-aici. Doar sunt unul dintre cei mulți". Unde făcutul-pe-tine e una dintre ultimele libertăți rămase. Un gnu fără o a doua șansă.

Oameni în uniformă spun: „Urmați-ne". Oameni în uniformă fac bucăți toată mașina. Oameni în uniformă îi pun pe alți oameni să se dezbrace. Mă chircesc în spatele volanului, redevenind un băiețaș care ar vrea să închidă ochii și să se știe în altă parte. Sau s-o facă pe mortul. Asta ar fi ceva.

Emigrantului îi este la fel de greu ca și sărmanei fete din poveste. La prima vedere, n-are nici un farmec și este izgonită. Până când își găsește prințul și se transformă ai de citit 100 de pagini. Nimeni nu știe exact câte pagini mai sunt până la transformare, în cazul emigranților. Până când dispare frica.

Însă între timp trebuie să ai curaj și să rostești o singură dată: „Țara mea". Deja de 18 ani, „țara mea". În străinătate am fost adesea întrebat de țara mea. Rareori am știut ce să răspund. Răspunsuri provizorii. Ca un fel de răspunsuri în evoluție. Dar voi exersa să răspund. Cu siguranță o voi face.

Mă aflu în miezul vieții, în miezul meu, iar 33 e o vârstă bună. Cu siguranță că și 33 e o vârstă bună la ceva.

Cătălin Dorian FLORESCU *s-a născut în 1967 la Timișoara. În 1982 s-a refugiat în Elveția împreună cu familia. A studiat psihologia la Universitatea din Zürich. O parte din romanele sale, apărute în limba germană (*Vremea minunilor, Drumul scurt spre casă, Maseurul orb, Zaira, Jacob se hotărăște să iubească*), sunt publicate în limba română la editura Polirom, în traducerea Marianei Bărbulescu.*

---

[*] Text apărut în antologia *Swissmade,* Editura Wagenbach, 2001. Traducere din limba germană de Mariana Bărbulescu.

Cristina HERMEZIU (Franța)

Cârpe de praf

Când am plecat, în 2004, de la Iași la Paris, cu o bursă de studii, i-am dus profesorului meu de la universitatea pariziană două lucruri: un CD cu poezie românească tradusă în franceză și o cratiță de lut pentru sarmale. Era o oală dreptunghiulară, mare, largă, din lut portocaliu, cu un capac bombat din același material, făcută pe la Târgu Mureș, cu notiță explicativă doar în română, ungurește și nemțește. Am adăugat de mână o traducere în franceză pentru că era super important. Înainte de a o pune la cuptor, cu sarmale sau cu friptură, cratița trebuia scufundată integral în apă timp de 15 minute. Dacă nu, risca să se crape. Cred că pe profesor nu l-au impresionat nici perspectiva sarmalelor, nici „românul e născut poet", dar l-a amuzat faptul că i-am tradus *le mode d'emploi*. Era bine și așa, reușisem un *captatio binevolentiae* involuntar, o victorie absolut necesară pentru cineva care venea dintr-o țară cu o mentalitate bizantină a cadourilor: când ajungi la stăpânire, oricare ar fi ea, se cuvine un obol. Dar cum toate victoriile sunt relative pe lumea asta, am aflat că profesorul meu vorbea curent și limba germană.

Pentru mine personal am luat de acasă, chiar de la început, tot niște lut. Două farfurii smălțuite, una cu trandafiri roșii și cealaltă cu albăstrele, ciobite pe margini, de o frumusețe simplă. Le primisem cadou de la un învățător dintr-un sat din Maramureș, un fel de „vraci" al locului și umanist de poveste, erou al unui reportaj pe care îl filmasem pentru TVR Iași. După filmări, la plecare, bătrânul a luat străchinile ochioase din intrândul casei și mi le-a dat cu vorbe care-mi lăudau vechimea de început de secol a farfuriilor și cu un gest care le salva de singurătate. Între toate ierburile pământului și plantele medicinale, puse la uscat în jur peste tot și numite de învățător cu numele lor latinesc, tot ce trebuia salvat, cu prioritate, ca de pe un sit arheologic amenințat de o distrugere iminentă, erau trandafirii roșii și albăstrelele. În noua viață farfuriile de lut pictat sunt pur decorative, dar din când în când mă surprind aruncându-le câte un ochi, acolo sus, pe peretele din bucătărie unde le-am agățat. Le șterg rar de praf, dar frumusețea lor nu trece. Îmi semnez singură, la răstimpuri, un bilet de autorizată melancolie: am avut o meserie frumoasă.

Și tot pentru mine mi-am cărat, rând pe rând, și an după an, biblioteca de poezie de la Iași la Paris. Poate pentru că poezia te împinge la suprafață, indiferent de geografie, de vârstă, de limbă. Nichita Stănescu, Labiș, Bacovia, Ana Blandiana, Ion Barbu, i-am tot adăugat în valize succesive, în ediții pe hârtie de maculator, cum se publicau cărțile în timpul liceului meu. Doar pe Eminescu îl am pe foiță (aproape) velină, într-o ediție cât palma, care reproduce întoc-





mai ediția princeps *Poesii* din 1884 cu prefața lui Maiorescu, și pe care *Opinia Studențească* a fotocopiat-o în 1990. Într-o zi mi s-a făcut dor, nu știu de ce, de Lucian Blaga, și nu-l aveam. I-am rugat pe părinți să mi-l trimită din țară, cartea – o și vedeam în fața ochilor, poetul cu fruntea largă și chipul tânăr, nițel șters, pe coperta a patra. Și mama, ascultătoare, mi l-a trimis pe Blaga. M-am trezit la Paris cu un volum cartonat, cu o monogramă aurie LB pe coperta trasă în pânză: *Нехоженные ступени / Nebănuitele trepte*, apărută în 1976 la editura Minerva, într-o ediție bilingvă, româno-rusă!

Odată cu anii, am cam epuizat gama de castronașe sau de farfurioare din ceramică, neagră de Marginea sau smălțuită și dantelată de Horezu, lângă care puneam, drept cadou pentru prietenii din Franța, câte un borcănel cu dulceață din petale de trandafir sau de cireșe amare. De la un moment dat încolo, și asta coincide cu traducerile destul de masive din literatura română în franceză, prilejuite de faptul că România a fost țară invitată de onoare la Salonul cărții de la Paris în 2013, am început să ofer *Orbitor* de Mircea Cărtărescu, *Acasă pe câmpia Armaghedonului* de Marta Petreu sau *Iepurii nu mor* de Savatie Baștovoi, în noile lor haine franceze. Oricâte valize ne-am face, oricât am tria, compulsiv sau rațional lucruri, probabil că singurele obiecte pe care nu le pierdem niciodată sunt cele care locuiesc în cărți. La fel, celor care mă întreabă de unde îmi vine accentul, mi-e la îndemână să le dau, nu obiecte din țara mea, ci cuvinte-pașaport cu care trec de orice vamă. Sunt româncă, răspund răspicat, adică nimic altceva decât „o pată de sânge care vorbește", „zi de zi mă târăsc pe o aceeași bucată de spațiu, la marginea Universului, în mijlocul unei infinități de cuvinte nepronunțate" iar „sub țeastă, creierul mi-e un manuscris boțit". Citatele, aici din Nichita Stănescu, Cioran și Mircea Cărtărescu, și din toți scriitorii pe care nu încetez să îi iau cu mine, sunt obiectele mele de schimb, mită pentru vameșii care-și fac o profesiune de credință din lipirea de etichete, din smulgerea identităților și punerea lor la zid (*nos identités extorquées*, cum le numește atât de exact un filosof francez). Scriitorii știu cel mai bine de ce suntem pe lume cum suntem și ce cărăm, de fapt, cu noi, până la capătul lumii, pentru asta.

Am cărat cu mine șervete de șters vasele, cârpe de bucătărie, *des torchons*. Șterg vasele, în Franța, cu ștergare țesute în casă, învârstate cu culori tari sau cu țesătura galbenă ca untul, din borangic brodat. Acasă le țineam de bune. Aici sunt pătate de grăsime, roase și decolorate, le spăl și le usuc de o mie de ori, și iarăși șterg în continuare cu ele praful, paharele, farfuriile, masa, cotidianul. N-am traducere, nu știu să citesc acest *mode d'emploi*, n-am instrumente de psihanalist, dar recunosc că e un atașament suspect. Poate fiindcă pătratele astea de pânză, cu rânduri care nu se șterg la spălat, seamănă cu niște pagini smulse.

Cristina HERMEZIU *este jurnalistă și traducătoare. S-a născut la Iași în 1971 și a fost realizator de emisiuni la TVR Iași. A publicat volumele* Revoluția din depărtare, *Curtea Veche, 2011, și* Parisul nu crede în lacrimi, *poezii, Junimea, 2016. După studii postdoctorale la Paris, în 2006 se stabilește în Franța.*

Andrei MIHĂILESCU (Elveția)

Nu am păstrat obiecte care să mă lege de țară

Înainte de a răspunde la întrebări aș vrea să schițez cazul meu. Am fugit din România în 1981, împreună cu tatăl meu, când abia împlinisem 16 ani. Tehnic vorbind am „rămas", cum se zicea pe atunci despre o călătorie legală, la rude, din care turistul nu se mai întorcea. Tatăl meu a depus actele și am fost recunoscuți ca refugiați politici în Elveția. Părinții mei au pregătit plecarea cu ani înainte și au ținut secretă intenția de a nu ne mai întoarce. Am fost primul care a aflat, m-au anunțat cu o săptămână înainte de plecare.

Plecarea am perceput-o deci ca o șansă rară, un privilegiu. Știam că mulți ar fi vrut să plece și că puțini reușeau.

Nu m-am simțit niciun moment parte a unei migrații, în sensul unei deplasări cu o grupă, în contact cu ea, parte dintr-o „Schicksalgemeinschaft" (comunitate de destin). Felul cum gândeam eu era de a o lua de la capăt în altă țară, într-o țară liberă și a deveni cu timpul un cetățean al acelei țări, deci ceea ce se numea *asimilare*. Mai târziu au sosit în Elveția grupe tot mai numeroase de imigranți, care nu aveau această biografie, al căror scenariu era *integrarea*, nu asimilarea.

Eram de aceea pregătit și interesat să preiau un bagaj cultural elvețian cât mai important și să mi-l asum. Astăzi poate părea ciudată această atitudine. Două sunt motivele. Odată ruperea contactului cu România și imposibilitatea de a reveni în vizită. În ochii autorităților române eram un infractor, și aș fi fost arestat. În al doilea rând, o mare aversiune față de România lui Ceaușescu. Nu era vorba numai de guvern, de autorități. Toată viața socială acolo era viciată, iar omul de rând era umilit și șantajat de o miriadă de funcționari, șefi, prestatori de servicii, vecini, care erau în mare parte ei înșiși victime. Această orânduire, care se baza pe chinuirea tuturor de aproape toți, îmi trezea o intensă repulsie și frică. Era un locus cultural și social de care sufletește fugeam.

Din aceste motive nu am păstrat obiecte care să mă lege de țară. Excepție face o carte, pe care am pierdut-o între timp: ediția originală a *Ochiului de greier* de Ana Blandiana. Când făceam bagajul am pus în geamantan vreo 5-6 cărți, dar părinții mei m-au avertizat că la un control al geamantanelor, acest teanc ar fi trezit bănuieli, deoarece oficial plecam pentru două săptămâni. Am renunțat deci la rest și am luat numai acest volum, care îmi aducea aminte de prietenii de liceu și de cenaclul literar la care îl citisem.

Abia după 1989 am reluat legătura sufletească cu România. M-am reîntors în repetate rânduri, am ac-

tivat într-o asociație de români din Elveția, am prieteni în țară, citesc presa română. Am scris și un roman a cărui acțiune se desfășoară în România.

Recent am adus un obiect pe care îl știam din copilărie, un tablou făcut de bunicul meu, care lucra în lemn și în os. Nu are vreo valoare deosebită, dar îmi aduce aminte de camera lui în care mirosea a praf de lemn și a fum de țigară și de ciudata lui masă de lucru, îngustă și totuși disproporționat de masivă.

Acum răspund la întrebări.

1. Vă mai amintiți de criteriile care v-au ghidat, de alegerile pe care a trebuit să le faceți când v-ați făcut bagajele la plecarea din România?

Să nu dăm de bănuit la un control al bagajelor. Altfel alegerile erau irelevante, plecam definitiv, pe ascuns. Nu aveam să folosim nimic din ceea ce luam prea multă vreme.

2. Au rămas în amintirea dvs. primele cadouri pe care le-ați făcut cunoștințelor sau prietenilor din țara de destinație/ de adopție? Dar primele cadouri pe care le-ați primit?

Nu. Nici nu am luat cu noi cadouri, pentru că inițial nu cunoșteam pe nimeni în Elveția. De primit, nu-mi aduc aminte decât de cadouri neplăcute în prima perioadă, de genul haine purtate. Au fost și oameni extrem de amabili și prietenoși cu mine, dar nu îmi aduc aminte de cadouri. Ruda din Germania la care oficial plecasem, și pe la care nu am trecut, ne-a trimis bani și o frumoasă scrisoare de încurajare.

3. Ce ați oferit la primele întoarceri în țară?

Cafea, țigări, cosmetice. Erau, în anii '91-'92, încă greu de obținut, deci valoroase.

4. Există un obiect care v-a însoțit un timp în migrație și căruia i-ați atribuit un rol special?

O carte, *Ochiul de greier* de Ana Blandiana. Explic mai sus de ce. Între timp, din păcate, am pierdut-o. Mai târziu, la mijlocul anilor 2000, doamna Ana Blandiana a avut amabilitatea să-mi ofere volumul respectiv, într-o ediție nouă, cu autograf.

5. Un obiect pe care l-ați pierdut și pe care îl regretați?

Tot *Ochiul de greier*.

6. Lucruri care v-au lipsit și pe care le puteați găsi doar în România?

Nu. Mi-au lipsit dureros unii oameni, dar viața materială în anii '80 era așa de mizeră că nu mă atașasem de nici un obiect.

7. Ce alăturare de obiecte din locuința dumneavoastră evocă cel mai bine o apartenență culturală multiplă, mobilitatea dumneavoastră?

Ezit. Termenii din această întrebare îmi sunt stră-

ini. Nu am niciun fel de mobilitate culturală. Mă simt elveţian de origine română, am fost asta de 20 de ani şi voi muri aşa. Unica mobilitate este de adâncire a acestor două influenţe. Nu aparţin unei sau unor culturi, ci posed o biografie, individuală, foarte diferită atât de cea a elveţianului cât şi a românului de rând. Nu am în casă nici obiecte de folclor, nici steaguri, nici alte semne de „apartenenţă" culturală. A aparţine unei culturi este, cred eu, o decizie personală de a te lăsa învăluit de o cultură, a o practica, a respecta nişte obiceiuri. Ori eu nu fac nici unul din aceste lucruri, chiar dacă mă interesează să le cunosc. Ele nu mă definesc însă ca persoană. Nu am un fior special nici de 1 August, nici de 1 Decembrie.



Andrei MIHĂILESCU *s-a născut în 1965 la Bucureşti. A urmat cursurile liceului Cantemir până în 1981, când s-a refugiat cu familia în Elveţia. A studiat informatica la ETH Zurich (Swiss Federal Institute of Technology) şi ştiinţe politice şi etnologie la Universitatea din acelaşi oraş. După 1989 s-a implicat în diferite proiecte de sprijin al societăţii civile din România. Este autorul romanului* Guter Mann im Mittelfeld (Mijlocaş inimos)*, apărut la Hanser Literaturverlage în 2015.*

Irina TEODORESCU (Franța)

O poveste-i un obiect?

M-am gândit mai întâi să vorbesc despre o carte. Care dintre ele? m-am întrebat imediat. Am adus cu mine din România încă de la-nceputul începuturilor patru cărți. Am adus și două discuri cu povești pentru copii de pe vremea când eram mică și primeam câte un disc de Moș Nicolae. Apoi mi-am spus: fii serioasă, draga mea, cărțile nu-s obiecte! Și-apoi m-am enervat: păi în capul tău, măi femeie, o poveste-i un obiect? M-am uitat în oglindă și mi-am dat și două palme metaforice (eram singură acasă, numai eu cu pisica, pisica e obișnuită). Astfel varianta „cărți" a fost eliminată din start.

Imediat după aceea, m-am gândit la fotografia aceea cu ramă din lemn lăcuit în maro-nchis, lucios ca pe vremurile comuniste. Sub geamul ramei sunt de fapt trei fotografii: una mai mare în care se vede bunică-mea tânără (foarte, cred că-n jur de nouăsprezece ani) cu taică-miu bebeluș, ea cu ruj, coafată, aranjată, el stând în fund c-o mașinuță-n mână (mașinuța presupun că era a fotografului), și două imagini mici, cam cât o cutie de chibrituri. Prima este tot cu bunică-mea tânără (mai puțin tânără, dar totuși) într-o rochie cu buline, trăgându-l de mână pe taică-miu mic în pantaloni scurți cu bretele (trebuie că de la vârsta aia-ncolo lu' taică-miu i-au plăcut bretelele, pentru că și mare fiind, om întreg cu copii acasă, intelectual și alte alea, tot bretele-și punea să-i țină pantalonul ridicat până la piept), iar a doua mică e numai cu taică-miu, un close-up pe un copilaș blond c-un zuluf în vârful capului (ca să vezi prin ce trecem în viață) de vreo patru-cinci ani, cu burta-nainte și bretelele mai sus menționate. Dar nici fotografia nu e un obiect, am conclus eu repejor. Adică ar fi rama, dar parcă nu ajunge.

Rămâne bineînțeles medalionul cu portret de femeie pe care-l aveam la gât, însă de multă vreme l-am pierdut. Între timp mi-a oferit mama, când am împlinit 30 de ani, medalionul ei pe care-l avea de la străbunică-mea, cel care se deschide și-n care poți să pui o poză sau ceva-năuntru. Nu-l port fiindcă nu știu ce să pun înăuntru.

De plecat, plecasem eu cu o valiză și niște țoale-năuntru, dar între timp, la fel ca medalionul, au dispărut toate. Țin minte un pulovăr colorat care nici nu era al meu, era al unui prieten, i-l tricotase maică-sa din mohair și eu i-l confiscasem, fiindcă așa-mi erau prietenii la vârsta și vremea aceea, erau pe confiscatelea. Îi mai confiscasem și niște casete cu muzică, o pereche de schiuri și-un fes. Schiurile mai sunt și-acum la mama într-o debara, dar pulovărul pe care-l luasem cu mine în Franța nu mai e. Nu știu ce s-a-ntâmplat cu el. La un moment dat îi apăruse o gaură-ntr-o parte, se destrămase mohairul, îl cususem cu ață roz și iar se destrămase. Și-apoi a dispărut.

Așa că acum stau pe canapea și mă uit în jur întrebându-mă cu ce obiect mă trambalez eu după mine de aproape douăzeci de ani? Și, uitându-mă așa, de fapt sper să nu găsesc niciunul.

Când mi-am făcut bagajele pentru plecarea din România, plecam în vacanță. O vacanță mai lungă, speram eu, aveam un bilet dus-întors pe două luni, așa țin minte. Nu am luat mare lucru la mine. Niște pantofi din pânză albă cu talpa foarte înaltă. Tricouri, chiloți, șosete, pantalonul alb negru cu flori de-l făcusem la croitor, fustele lungi pe care mi le adusese mama din America. Țin minte aceste detalii pentru că așa sunt îmbrăcată în primele poze din această vacanță prelungită. (Îmi dau seama scriind fraza de mai sus că sunt și acum tot în aceeași vacanță, de vreme ce nu m-am întors la drumul pe care urma să-l urmez. Poate că din această cauză mama mă tratează și azi ca pe o adolescentă-n pragul vieții. Așteaptă probabil să revin și să-mi reiau studiile. Acum o lună și ceva i-am spus că mi se pare extrem de greu și nu destul de interesant să trăiesc din scriitură și i-am anunțat, cu același prilej, c-am să-mi voi relua în paralel activitățile precedente de grafică și comunicare vizuală. Mama, cu un suspin, mi-a răspuns: „Ei, vezi că ți-a venit mintea la cap?! Ai încercat, ai văzut cum e, și-acuma gata.” Eu am auzit: „Vezi, copil prost ce ești, ai călcat în balta de dimineață și-acum sper că ți-ai dat seama că e neplăcut să stai o zi-ntreagă cu ciorapii uzi”.)



Năframe pictate de Daniel Bălănescu

Ulterior m-am întors în București să-mi prelungesc viza de turist. Poate că atunci mi-am adus cutia (tava? castronul? fructiera?) în care de ani și ani țin creioane, gume de șters, bomboane din alea de ți se-aduc cu nota la restaurant, insigne și alte aiurea. Cred că este singurul obiect pe care l-am plimbat de la-nceput cu mine. Este vorba de un recipient oval, dintr-un metal gri cu flori în basorelief și cu două toarte împodobite și ele cu niște frunzulițe. Aș zice, așa, de la distan-

ță, că are vreo 25 de centimetri în lungime, vreo 15 în lățime și... știu eu... vreo 7-8 în adâncime. E un obiect lipsit de valoare, în care dintotdeauna am ținut creioane și care nu știu de unde a apărut în viața mea. Are și niște piciorușe. Și-năuntru, pe fund, are un geam. Cred că cel mai potrivit ar fi să-l pun pe masa de Crăciun cu mandarine, de exemplu. Sau cu niște lumânărele din alea colorate.

A! Și mai e și ceasul deșteptător. Tot dintr-un metal gri (se vede treaba că am eu o chestie cu metalul gri și oxidat. Nu știu cum să interpretez această concluzie, cred că trebuie consultat un specialist).

E un ceas marca CFR, și, dacă-l întorc (ceea ce nu fac, pentru că ticăie ca nebunul de-aude tot blocul), merge exact ca un tren pe Căile Ferate Românești. Deci merge douăsprezece ore. Pleacă la fix și-ajunge





la fix. Însă pe drum o ia și el cum poate, mai repede, mai încet, de, cum s-o nimeri. Deci să zic că-l întorc acuma la exact unu fără zece, ora prânzului. El, la unu fără zece noaptea, se va opri cu acele exact în poziția potrivită. Însă dacă pe la vreo patru după-amiaza îi arunci o privire, va arăta cu siguranță abia trei și-un pic. Mai târziu, în jur de nouă seara să spunem, o va fi luat-o așa-nainte că va arăta cu mândrie că e deja unsprezece trecute. Și are și două clopoțele de sună

ca apucatul şi scoală nu numai tot blocul, dar şi tot cartierul Pe ăsta chiar nu ştiu de ce l am adus Cred că mi a fost milă de el şi acum, de ani şi ani, stă pe câte o etajeră şi se umple de praf

Profit să dau un anunţ Îl vând Opt lei să beau un pahar de vin de despărţire Cumpără cineva? Vând şi fructiera (sau ce o fi fiind) descrisă mai sus Tot opt lei Tot de un păhărel

Obiectele sunt disponibile la Rennes, la Paris, la Bucureşti Vinul îl beau cu cine s o nimeri în România. Pentru că oricum, un obiect e un obiect, şi ntotdeauna va valora mai puţin decât un moment petrecut cu un prieten.

Eu aşa zic

Dar în visurile mele secrete şi fierbinţi, ce mi ar fi plăcut era să am ca obiect de suflet o năframă pictată de Daniel Bălănescu Să mă pot ascunde sub ea şi apoi să continui să exist, în văzul tuturora, ca o poveste cea spusă de Daniel Poate ntr o bună zi

Irina TEODORESCU, *născută la Bucureşti în 1979, trăieşte în Franţa din 1998. Primul ei roman,* La malédiction du bandit moustachu (Blestemul tâlharului mustăcios, *Polirom, 2016) este scris în limba franceză şi publicat la Gaïa Éditions în 2014 S a bucurat de o primire entuziastă din partea publicului În 2015 publică un al doilea roman,* Les Etrangères






liviu vs. antonesei
foto: corneliu grigoriu

Adriana RADU

Mănăstirea Golia – fortăreața din Downtown

Despre trecut și prezent

• *Prima formă a fost construită în a doua jumătate a secolului al XVI-lea de marele logofăt Ioan Golăi.*

• *La începutul secolului al XVII-lea, în timpul lui Ieremia Movilă, se reface complexul medieval și se ridică turnul clopotniță și zidul de incintă.*

• *A fost reconstruită de Vasile Lupu între anii 1650-1653 și terminată de fiul său, Ștefăniță, în anul 1660.*

• *În anul 1668, domnul Moldovei, Gheorghe Duca, și Egumenul Meletie au refăcut zidul de incintă, prilej cu care au fost ridicate și turnurile rotunde de la colțurile incintei.*

• *Incendiată de mai multe ori și afectată de cutremur în 1738, cu proprietăți secularizate (1863), mănăstirea a fost închisă între 1900-1947, devenind apoi biserică parohială până în 1992, când și-a recăpătat destinația inițială.*

• *Ansamblul actual cuprinde Biserica „Înălțarea Domnului", Stăreția, Casa Apelor, Casa „Ion Creangă", turnurile de colț, turnul clopotniță, cișmeaua și zidul de incintă.*

• *A fost restaurată în mai multe rânduri, cel mai consistent în ultimul deceniu, cu fonduri în valoare de aproape 50 de milioane de lei, cea mai mare parte bani europeni*[1].

Cu aer de fortăreață medievală, la kilometrul zero al Iașului, ne întâmpină, cu ziduri groase și înalte, Mănăstirea Golia. Deși supusă modificărilor specifice evoluției urbane din ultimele două secole, Mănăstirea Golia reprezintă în fapt un complex arhitectonic vast, ce cuprinde în perimetrul fortificat specific perioadei medievale, un turn unic în Moldova, o chilie devenită celebră – unde a locuit cel mai mare povestitor al neamului românesc, Ion Creangă – prima casă de apă cu o frumoasă cișmea publică și, bineînțeles, o biserică de o frumusețe desăvârșită.

Este fără îndoială un complex monumental care atrage, însă, pe lângă un punct de atracție turistică unic, Golia este și sursa unor povești și amintiri ce se pierd în anii medievalității și modernității moldave.

Numele de „Golia" vine de la o familie boierească din perioada medievală, cel mai ilustrativ reprezentant fiind un anume Ieremia Golăi, pârcălab al Hotinului (supranumit din această poziție și Cernăuțanul), care l-ar fi trădat turcilor pe domnul Ioan Vodă cel Viteaz, după ce acesta i-ar fi salvat viața într-o luptă.

Legenda spune că boierul Ioan Golăi, îndrăgostit de o orfană pe nume Ana, ai cărei părinți ar fi fost uciși cu prilejul deselor invazii ale Moldovei, ar fi construit fortăreața pentru a-i garanta astfel siguranța, într-o medievalitate în care viața omului conta prea

puţin Ctitorul ar fi dispărut şi el ulterior în tulburea istorie a Evului Mediu moldav, dar ctitoria ar fi rămas pentru a fi ulterior consolidată şi mărită de Vasile Lupu şi de mintosul său fecior, Ştefăniţă, în perioada cunoscută drept vremea lui Papură vodă.

Este poate ilustrativă expresia, intrată în vocabularul ieşeanului şi nu numai, „să trăieşti cât zidul Goliei", urare conform căreia ţi se doreşte o sănătate de fier Chiar dacă a fost ridicat două secole mai târziu decât biserica, despre turnul Goliei circulă încă în folclorul urban date că acolo erau închişi şi uneori executaţi cei mai mari criminali ai Moldovei sau chiar fiice de mari boieri care greşiseră „din dragoste" Tot aşa, despre frumoasa casă situată pe latura estică recondiţionată şi dotată cu toate cele ca o locuinţă ţărănească de secol XIX se spune că ar fi „vorbit" Ion Creangă cu prietenii săi cele mai frumoase poveşti, care s au născut ulterior, în perioada junimistă a marelui scriitor

Imaginea pe care o vezi din vârful turnului nu este una deosebită pentru ziua de astăzi Dar trebuie să ne raportăm la secolul al XVIII lea, când fortăreaţa cu pricina dădea posibilitatea privitorului să vadă la câteva zeci de kilometri de la înălţimea celor 30 de metri Scările turnului nu diferă cu nimic de cele ale fortăreţelor medievale din Europa apuseană, însă dau un parfum de autentică medievalitate în inima unui oraş de secol XXI Iar încăperea clopotelor, de tip 2 1, care aruncă exteriorului chemarea dumnezeiască spre cuvinţele creştine, impresionează auditorul pentru care un astfel de „sistem audio" pare o noutate

Biserica mănăstirii Golia, cu hramul „Înălţarea Domnului", este cu adevărat o capodoperă din mai multe perspective, reprezentând o îmbinare de stiluri, îndeosebi baroc şi bizantin, cu influenţe ale Renaşterii târzii, contribuţie a lui Vasile Lupu, întemeietor al primei academii de studii în Moldova Pictura interioară este cu adevărat deosebită, însă a fost refăcută de câteva ori, pe cale de consecinţă păstrând puţine fresce originale în absidele laterale şi în pridvor Din dotările originale s au păstrat câteva piese precum tronurile domneşti, un policandru al lui Vasile Lupu, patru sfeşnice aduse din Danemarca şi o frumoasă catapeteasmă care datează din 1838

Casa Apelor a fost construită în 1766, cu meşteri



Mănăstirea Golia, Iaşi

aduşi de la Istanbul. Apa, adusă din iazurile Ciricului, se vărsa într-un bazin, într-o cameră de la etaj, iar de acolo, în rezervorul din faţa cişmelei. Cişmeaua, încastrată în zidul de incintă, spre exterior, este ea însăşi o bijuterie construită în aceeaşi sinergie barocă şi bizantină.

Amplul complex a fost reconsolidat, reparat, reabilitat şi restaurat cu bani europeni în două etape şi, având în vedere complexitatea lucrărilor, potenţialul şi specializarea mâinii de lucru calificată avută la dispoziţie, putem spune că proiectul a fost o reuşită, chiar dacă unele aspecte nu sunt tocmai în regulă. Astfel, unele ziduri „plâng" deja şi se destramă, ţevile de gaz înconjoară fără probleme încă edificiul medieval, tonetele din faţa fortăreţei aruncă patima presei de cancan şi a termopanului cu aluminiu în oglinda unei cetăţi cu miros de Vasile Lupu. Edificiul nu are deloc vizibilitate pentru a fi pus în evidenţă şi cred că Primăria ar putea renunţa fără probleme la veniturile aduse de cele câteva tonete cu gogoşi, bilete şi ziare, la un WC public inutil şi la o parte din parcarea din spate pentru a crea un spaţiu verde, care să aducă o nouă imagine impunătorului donjon şi zidurilor unice în Moldova urbană.

Pe de altă parte, ar fi util ca turismul religios, care poate genera venituri substanţiale, să includă în harta de vizitare cele câteva edificii creştine cu adevărat deosebite, dintre care Golia răsare cu aerul său masiv de medievalitate românească, îmbinată cu măreţia unei Europe baroce. Iar poveştile spuse ar putea face obiectul unor colaje precum cele de la cetatea Sucevei şi personaje din ceară ar putea popula edificiul, pentru a atrage copiii. Trebuie şi mai multă promovare, mai mult P.R., mai mult interes administrativ pentru o sursă inepuizabilă de venituri.

Asta, într-o lume ortodoxă a cărei valoare latină este dată doar de un popor, ce mai are încă oraşe în al căror Downtown se odihnesc fortăreţe cu ziduri medievale. Iar dincolo de ele, aici la Iaşi, se ascunde o bijuterie arhitecturală ce te aruncă în altă lume, frumoasă şi liniştită, apărată de omeneşti metereze şi de dumnezeieşti credinţe.

[1] Proiectele „Reabilitarea şi dezvoltarea turistică a ansamblului monument istoric Mănăstirea Golia Iaşi" (fonduri PHARE) şi „Reabilitarea Mănăstirii Golia – etapa II", cuprinse în portofoliul de proiecte al Planului Integrat de Dezvoltare pentru Polul de Creştere Iaşi.



Mănăstirea Golia Iaşi – detaliu

Iași '78! Cum a fost posibil așa ceva?

Există – e drept, puține – evenimente/ întâmplări din istoria recentă a culturii române asupra cărora planează o inexplicabilă tăcere. Ele nu doar că nu suscită cercetări masterale, doctorale sau de altă natură, dar nu generează nici măcar zona mai puțin aplicată a comentariului sau a „pomenirii" verbale sau scrise. Raportarea la astfel de evenimente se face accidental, fără încercarea de a le înțelege și de a le recupera, integrându-le cumva într-o istorie de la care, de altfel, avem pretenția să ne definească.

O astfel de întâmplare este Colocviul Național de Poezie derulat la Iași, în ciudata toamnă a anului 1978. O întâmplare la care au participat sute de scriitori români și care, prin amploare și conținut, ar trebui să constituie un reper major în investigațiile interesate de cultura națională din comunism.

Multe din luările de cuvânt de la acest Colocviu sunt atât de atipice pentru ceea ce știm azi că ar fi însemnat în epocă relația scriitor – putere, încât aproape că ești tentat să le plasezi în plină ficțiune sau, în cel mai bun caz, în sfera discursului imaginar pe care și l-ar fi putut adresa sieși, în intimitate, scriitorul român al deceniului șapte. A condamna vehement cenzura, arătând-o cu degetul, a devoala mecanismele prin care proletcultismul generează veleitarism iar patriotismul devine vorbărie goală, a ridiculiza prin citare voit agramată discursurile lui Ceaușescu, a condamna vehement, de la tribună, metodele și practicile prin care libertatea de expresie era transformată în iluzie – toate acestea sunt de-a dreptul uluitoare pentru cititorul contemporan.

Dosarul de față și, în general, redeschiderea Cazului 78, nu ar fi fost posibile fără inspirația unui tânăr care, cu aproape patru decenii în urmă, înregistra audio mare parte din intervențiile participanților. Constantin Parascan, căci despre el este vorba, nu doar că a recuperat conținuturi, dar a reconfigurat atmosfera celor trei zile de Colocviu. Parantezele pe care le veți întâlni parcurgând textele ce urmează îi aparțin, având valoarea unor didascalii teatrale ce le explicitează și le nuanțează.

Din motive de spațiu, nu am putut publica integral intervențiile participanților. Selecția noastră a avut în vedere două aspecte majore: virulența criticilor formulate și capacitatea vorbitorilor de a schița imagini relevante, utile unor reconstituiri istoric-culturale. Eliminarea unor fragmente de text este marcată prin punctele de suspensie încadrate de paranteze pătrate. Dosarul este post-fațat de Mircea Radu Iacoban, cel care, în 1978, din postura de secretar al filialei ieșene a Uniunii Scriitorilor, asigura oficiile de gazdă.

Nu încercăm să tragem concluzii! Ne limităm doar la a prezenta faptele și la a formula public o întrebare care încă nu și-a găsit răspuns: Cum a fost posibil așa ceva?

Călin CIOBOTARI

Constantin PARASCAN

Un fel de prefață. Era pe când n-ai fi crezut...

Deși au trecut atâția ani din octombrie 1978, iar peste suflarea scriitoricească din România s-au vânturat atâtea, deși la nevederea autorităților comuniste se întâmplau asemenea iluzorii zboruri în ceruri eliberatoare de chingile sugrumătoare (și mă refer aici la discuțiile de cele mai multe ori izolate și particulare între oameni cu coloanele vertebrale „neoperate”, ca și la insulele – tot izolate – țevi de eșapament pentru asigurarea neexploziei interne și mai cu seamă externe a recipientelor care duceau cu ele presiuni adesea insuportabile – din unele cărți, romane mai cu seamă, dar și din volumele de poeme), Colocviul Național de Poezie de la Iași a rămas (cel puțin pentru cel care scrie acum) ca o repetiție vagă (dar repetiție totuși), ca un eșantion de ce se va petrece în 22 decembrie 1989.

Așa încât revelația certă a participării la un eveniment unic m-a determinat să fac ceea ce trebuie pentru a păstra ceea ce s-a „visat” atunci. Și pentru a se înțelege azi (de către cei care nu au fost față și nu



Constantin Parascan și privirea trecutului

au trăit atunci) ceva din viața noastră cea de toate zilele, trăită într-un regim în care scriitorii mai cu seamă, dar și ceilalți creatori, erau vegheați cu mare grijă să nu o ia razna de tot, vocile lor, cuvintele, frazele, cărțile lor fiind dinamite în stare a declanșa efecte dezastruoase pentru „solиditatea" sistemului.

Și trebuie să mărturisesc iară că nu am crezut că vor putea fi publicate asemenea mărturii decât, poate, cândva (după ce ne vom fi petrecut noi din această viață), de către cei care vor veni multă vreme după noi. Dar vremea potrivită a venit, iar Cartea cu tulburătoarele dovezi ale acestui Eveniment a putut fi dăruită Istoriei literare în anul 2004, chiar de către cel care a participat direct la el.

Totdeauna m-au interesat în scrierile mele elemente, amănunte aparent neimportante pentru alți confrați (e vorba de acele chei memorialistice prin care se poate reînvia o atmosferă: gesturi, mișcări, ecouri, vestimentație, nonverbalismele, contextele...). De aceea mi-am notat, am înregistrat și am păstrat și ceea ce s-a petrecut și în pauzele dintre discursurile rostite oficial. (Aceasta am făcut-o și la manifestările de la Casa POGOR – la ședințele Cenalului literar Junimea și la Prelecțiunile Junimii. Spre exemplu, la Prelecțiunea la care au fost invitați Geo Bogza și Zoe Dumitrescu-Bușulenga, după prelegerile lor, în timp ce aceștia dădeau autografe și vorbeau între ei, cu noi sau cu publicul – au făcut mărturii care surprind palpitul vieții adevărate, ieșite din convenție – oricât de neconvenționale erau adesea aceste prezențe la Junimea pogoreană.) Având credința că o respirare, un oftat, o grimasă, o glumă, o atitudine mai greu detectabilă dintr-un text tipărit mai apoi... păstrate din chiar momentul acela și transmise tiparului... surprind adesea esența întâmplării.

Dincolo însă de textele ce se găsesc în cartea numită *Cum i-am cunoscut... Portrete literare*, (Editura „Convorbiri literare", Iași, 2004) cu secvența *Discursuri (inedite) rostite la Colocviul Național de poezie – Iași, octombrie 1978*, ispravă, cu adevărat, de Istorie literară, importantă este trăirea noastră – și a invitaților din țară, precum și a ieșenilor beneficiari – a unei asemenea minuni. Pentru că poate fi numită așa această poveste: o MINUNE. Și spun și scriu acest cuvânt pentru că nevoia noastră (a unora dintre noi) de eliberare din constrângerile vremii exista, mocnea, aștepta. Ne întrebam în noi înșine: oare să se întâmple ceva altceva, ceva dorit, așteptat... Era, oricum, o respirare sănătoasă, o gură de aer proaspăt, așteptat, visat...

Cititorul de azi și de mâine mai trebuie să știe că Muzeul Literaturii Române de la Iași, Casa Pogor în special a fost și a rămas o Citadelă de rezistență la ideologia comunistă și că în cei 17 ani de viețuire înspre public (1972-1989)(atât prin Expoziția de bază – cu mărturii de istorie literară veche, premodernă, modernă și contemporană, precum și prin manifestările numite și altele obișnuite, precum întâlniri diverse, vizite etc.) nu s-au rostit nici numele conducătorilor, nu s-au făcut nici referiri la ideologia comunistă, s-a făcut tot ce omenește s-a putut pentru a rămâne, cumva, în afara avalanșei elementului politic. Eram parcă rupți de lumea exterioară, de cea a ziarelor, radioului și televiziunii, a dispozițiilor trans-

mise de la Centru. (Acum ori că nu eram prea importanți – lucru de necrezut, ori eram supravegheați și lăsați în pace cât timp nu „săream prea tare calul", ori eram pentru sistem un „model" de investigat... în sfârșit, toți cei care slujeam atunci la Casa Pogor nu ne-am compromis nici cu texte publicate și nici cu vorbiri deșănțate în public despre cine și ce minunat ne purtau conducătorii supremi spre societatea socialistă multilateral dezvoltată, spre comunism...).

Așa încât ceea ce mocneam și ne vorbeam doar între noi, muzeografii de la Pogor, se auzea acum din conștiințele și curajul unor personalități ale literaturii române, în ședințe publice - și nu tocmai (pentru că la manifestările de la Teatrul Național din Iași, ca și de la Biblioteca Universitară „Mihai Eminescu" nu avea acces publicul larg, iar eu nu știu ce s-a petrecut la întâlnirile de la școli, întreprinderi și instituții din această perioadă), dar se auzea și înfiorarea și speranța, ori măcar satisfacția noastră de moment erau maxime.

Sigur, cititorul cărții citate mai sus poate vedea că nu toți vorbitorii o luaseră razna spre libertate de gândire și exprimare. Că unii dintre ei se adresau tot cu „tovarășe", sau „tovarăși", unii chiar făcând referire la politica și documentele de partid... (dar reacțiile din Aulă erau de dezaprobare, de frisonare negativă, de respingere prin vociferări, chiar și acestea iar ne înălțau spre o speranță nesperată). Dar, ascultând, și citind azi discursurile unora dintre ei (și aș numi aici pe cele ale lui Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Geo Bogza, Lucian Valea, Nora Iuga, Mihai Ursachi, Al Paleologu, Dan Verona, Nicolae Prelipceanu, Gheorghe Grigurcu...) ca și diversiunile create de Florica Mitroi... înțelegi că bătea un vânt de eliberare din chingile impuse, că în adâncul multora dintre scriitori se adunaseră energii care așteptau să se elibereze și aceasta se petrecea chiar sub ochii tuturor celor aflați în acel octombrie de neuitat al anului 1978.

Să se rostească de la o tribună publică, a unui Colocviu Național de Poezie, în prezența unor oficialități și personalități exponențiale ale literaturii române, adevăruri despre cenzura desființată doar oficial și transmisă la edituri, redacții, secții ale comitetelor politice, despre neputința scriitorilor de a scrie și mai cu seamă a publica despre moarte, suferință, Dumnezeu, despre amânările de la edituri, despre cenzurarea unor expresii firești la urma urmei..., despre apelurile, unele disperate, de a fi ascultați și salvați scriitorii de „dădacele literare"..., de a fi lăsați aceștia să scrie ceea ce gândesc... toate acestea îți creau iluzia unei speranțe că nu s-a murit de tot, că într-o zi va exploda „mămăliga" românească, mămăligă pe care o vegheau și o „alimentau" și scriitorii, dar era nevoie de multe, foarte multe alte condiții și contribuții pentru a se petrece Marea Minune (de data aceasta) – cecea ce se se va întâmpla în 22 decembrie 1989.

Colocviul Național de Poezie Iași, octombrie 1978

(fragmente)

Înregistrare din prima zi a dezbaterilor, 18 octombrie, după-amiază, la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu". Moderează, în prezidiu, poetul Dan Deşliu.

Dan Deşliu: *Există foarte numeroase înscrieri la cuvânt. Se consideră inutil sau nepotrivit a limita timpul de vorbire, există rugămintea unanimă ca fiecare să-și facă această cenzură cu mâna sa. Așa ca să încăpem mai mulți în același spațiu de timp. Scuzați aglomerația termenilor incompatibili. Dau cuvântul pentru început poetului Nicolae Țațomir.*

Nicolae Ţaţomir

Onorat auditoriu, succinta mea intervenție aș dori s-o intitulez „Cartagina trebuie distrusă". Se-aude? (rumoare, voci…). *Dacă în calea mersului timpului triumfal al capodoperei denumite* ***Istoria literaturii române de la origini până în prezent*** *s-au ridicat zidurile punice ale obtuzității unora, timorării poate uneori și-ale unor, mă rog, oameni care se înspăimântă de a fi arătați cu degetul întrucât s-au înfruptat destul din tezaurul geniului călinescian, atunci pentru rezolvarea marelui caz de conștiință și restabilirea scării valorilor, strig în plin for: „Delenda est Carthago!".*

Și-acum să trec la problemele curente, eu care sunt pe jumătate numai „Doctus cum libro".

Cuvântul are o funcție, aș denumi-o cotidiană, de comunicare. Nu spun nicio noutate când afirm că poezia ar putea fi ceea ce sustrage limbajul de la această funcție, a semnului pentru a deschide accesul la realitate, prin mijlocirea ficțiunii și sentimentului. Reacția afectivă, după cum se știe, fiind, ca și senzația, o modalitate de a simți. Cuvintele au, pare-se, un sens mediat și un sens imediat. Asistăm de multă vreme la autodistrugerea sensului imediat sub lovitura impertinenței semantice. A fost necesar să mă refer la acel autor prea bine cunoscut, din păcate prin intermediari, pentru a înțelege cele două străvechi niveluri ale poemului și cuvântului. Înscrierea elanului imaginației într-un dincolo al conceptului, iată metafora vie, afirm aici, citând din nou, din păcate mereu. Repet din păcate, pentru că însăși Dunărea semeață, însuși mărețul Olt, dacă ar purcede din izvoare de a doua mână, n-ar mai fi nici Dunăre, nici Olt, ci doar un Bahlui și nici măcar acesta. Simt nevoia imperioasă de a-mi oglindi chipul Creatorului din mine în apa cristalină a izvoarelor naturii poetice. Un colaj de chipuri diverse, ca în universul lui Picasso, după perioada albastră, aurora adolescenței. […]

Disprețul față de arta poeziei presupune în chip necesar disprețul față de studiu, disprețul față de exercițiu, față de osteneala creatoare. Jocul disciplinat al gândirii poetice îndeamnă la cultivarea expresiei, la

rafinarea ei prin concizii și ascuțime, ajută așadar la punerea în valoare a conceptului de frumos din creația poetică, concept de care aceasta nu se poate lipsi cu niciun preț. Rafinare a expresiei prin concizie, Voltaire, dacă-mi aduc aminte, era „nu un diluviu de cuvinte peste o Sahară de idei, ci biciuind pe graforei, era, dacă-mi duc aminte, un viu diluviu de idei peste-o Sahară de cuvinte". [...]

În ceea ce mă privește, am găsit stringent necesar a pune puțină frumusețe și armonie în secolul nostru de fier și lipsă de măsură. Fiind conștient că umanitatea suferă când este închisă în geometrie și când este planificată conform principiilor lui Euclide, în timp ce ea, umanitatea, capătă un stand prin topologia sa, prin caracterul său baroc acestei geometrizări, în universul poeziei e bine să se pună piatră de temelie sinteza principiilor geometriei neeuclidiene.

Viața fiind scurtă, poetul este constrâns să se exprime prin iluminații instantanee și direct accesibile. Metafora este stenografia personalităților puternice, rezumate spiritului lor. [...]

Sunt necesare multe reabilitări. Și dimineață ați auzit și din partea președintelui Uniunii noastre, și din partea colegului Doinaș o serie întreagă de tendințe de reabilitare. Eu aș reabilita înainte de toate livrescul, acest hulit livresc (...), izvor, apă vie, de vis, poezie. Vă dau iarăși, citez, pe actualul premiu Nobel pentru literatură 1978, Isaac Singer, acum 10 zile a primit premiul Nobel. Iată ce spune acest mare scriitor: „Lipsește o ființă umană de sentimente și, indiferent câtă logică ar avea, se va transforma într-o plantă. Sentimentele și omul sunt același lucru".

Aurora senectuții – chipul meu arată astfel: talentul înainte de toate, talentul și mereu talentul, comportamentul, implicit răspunderea creatorilor și stilul ca propedeutică a inimii și pedagogie a înțelegerii, au fost perfect caracterizate de marele Călinescu, care releva că tăria gloriei literare se confirmă prin diafanitatea figurii reale, istorice a artistului. E de la sine înțeles că această figură reală istorică evoluează în aria spiritualității naționale. Și că pentru un artist autentic cunoașterea presupune efortul demiurgic de a ieși chiar fără firul Ariadnei din labirintul tulburătorului mister. [...]

Spiritul românesc înnoitor nu s-a dezmințit niciodată. Marii, autenticii făuritori de opere perene, personalitățile proeminente din toate domeniile de activitate umană, sunt în adevăr eternii noștri păzitori ai solului veșnic. [...]

Toate acestea, tovarăși, pe care vi le spun dumneavoastră sau le-am spus până acuma, îl privesc pe creator și numai pe creator, în intimitatea atelierului lui inviolabil sub bolțile căruia se bucură de „domenium și imperium" adevărului cu „A" mare. Stilul este omul fără mască, un om care este și trebuie să fie obsedat de problema relației dintre limbaj și scriitură. O obsesie firește constructivă, nu dezagregantă, a psihicului și-așa destul de labil. Se spune că poetul este un „magister ludi", un magistru al jocului superior. De fapt, orice scriitor trebuie să fie un „magister umanitatis", recreând lumea în lumina unei permanente uimiri și prospețimi, redându-i cetății roadele geniului său înflorit și pârguit în lumina și umbra, în căldura și răcoarea ei. Opera sa va dura astfel cât însăși dăinuirea cetății fără moarte.

Anexez un poem pe care vă rog să-l considerați

parte integrantă a intervenției mele „Între concesii și sicriu/ Există un templu al tăcerii/ În care aezii și trubverii luminii/ Intră prea târziu/ Întunecați de truba aurii concesiilor/ Tac solemn, țintind în tigvele de lemn/ Zădarnic cu tăcerea gurii" (aplauze) *Delenda est Cartago*



Dan Deșliu: *Are cuvântul Letay Lajos, se pregătește Ioan Alexandru. (Voci din public: „Să se* vorbească mai tare!" „Nu se aude!" „Microfoanele sunt defecte"). *Există două modalități de a contribui la eliminarea acestui neajuns: cei de la catedră să vorbească mai tare, iar cei care ascultă să asculte mai încet"* (Rumoare. Voci)

Letay Lajos: *Stimați colegi.* (Voci, rumoare) *De unde se aude mai bine? De aici, sau de aici?* (Voci. Rumoare)

Stimați colegi, vă voi spune câteva cuvinte despre ***Poetul și valoarea sa****. Pe baza diviziunii sociale a muncii. Poetului îi revine misiunea să vadă ceea ce străbunii nu au văzut căci au spășit, au ucis, au iubit, să cerceteze, să descopere frumuseți, adevăruri noi, nevăzute și necunoscute, să le proiecteze în conștiință prin (...) unei munci umane, conceperea. Concepera în acest fel a poeziei, a literaturii poate părea cam utilitaristă și practicistă, totuși rolul și valoarea ei socială depinde și de această funcție. Societatea care se apropie din acest punct de poezie și care are nevoie de munca poetului ține cont de importanța acestei munci, de marea investiție pe care o necesită creația. Dar poetul, printr-o astfel de judecată a personalității și creației sale își va câștiga rangul social și uman pe care îl merită cu adevărat și afirmându-se astfel vor dispare multe mistificări, prejudecăți, idei, concepte care provin fie din supralicitarea, fie din desconsiderarea care l-au însoțit în cursul vremurilor și astfel el are de-acum posibilitatea să evalueze importanța ce se acordă rolului și naturai, totodată, răspunderii poetului. Cred că nu e cazul să mai subliniez rolul pe care-l ocupă poetul în societatea noastră socialistă. Documentele de partid au vorbit în repetate rânduri despre acest rol, scoțând în evidență importanța muncii de creație, contribuția sa de preț la edificarea noii societăți, formulându-se în același timp și cerințe care subliniază și ele importanța acordată activității poetice. Poetul își împlinește misiunea atunci când socotește stima și considerația societății ca un imperativ al societății, mai direct al cititorilor, și caută să răspundă cu exigență maximă față de propria sa creație acestor cerințe. Ele sunt tot mai mari, acum că suntem martori și părtași la gigantice construcții ce depășesc toate realizările de până în prezent și care*

necesită o enormă energie creatoare. În amplul proces de democratizare care se manifestă în activitatea de zi cu zi, în practica socială, în rezolvarea treburilor obștești, mase largi primesc cu zel tot mai activ ceea ce reclamă și presupune un înalt nivel de conștiință și atașament.

Dacă mă refer la breasla noastră este nevoie de o creștere a eforturilor creatoare dacă într-adevăr poetul vrea să participe activ la această grandioasă operă constructivă. Poate nu voi jigni pe colegii mei poeți dacă mă voi folosi de o expresie din domeniul sporturilor. Nicicând lupta nu a fost atât de strânsă precum în zilele noastre pentru atingerea de noi rezultate în domeniul poeziei. Ceea ce străbunii noștri n-au văzut, căci au greșit, văd azi tot mai clar cititorii, iar printr-o întinsă muncă de culturalizare tot mai mulți pot formula ei înșiși aceste frumuseți și adevăruri. Cititorul de azi dispune de posibilități de judecare și comparare a valorilor. După părerea unuia dintre confrații noștri de vază și cu mare experiență în patria noastră prin creșterea duratei învățământului obligatoriu (...) apoi în creațiile populare, în culorile abstracte de pe pieptare și sumane, în ciopliturile (de viață) de pe porțile maramureșene și secuiești, în muzica lui Bartok, în concentrarea infinită a coloanei lui Brâncuși, în intelectualismul lui Poe?

Pentru a înțelege noile creații poetice, cititorul trebuie să depună și el eforturi, trebuie să se lupte și, nu de puține ori, cu conservatorismul său, cu prejudecăți și automatisme; doar astfel cititorul devine colaboratorul poetului, doar astfel poate pricepe și acceptă (sic!) creația poetică, doar astfel va avea o influență modelatoare asupra vieții sale. Străduința, strădania pentru cucerirea operei poetice înseamnă îmbogățirea spirituală și sentimentală a cititorului. Semnifică semnul și rațiunea oricărui gen poetic și să adaug: valoarea creației poetice depinde de cât și ce poate ea oferi lumii, cititorului. În acest fel poate ea să devină perenă, chiar dacă nu nemuritoare. Deci, în ultimă instanță, rangul, mărimea unui poet este determinată de felul cum a știut el prin artă să-și ridice cititorii spre înălțimile omeniei. Mulțumesc. (Aplauze!)

Dan Deşliu: *Are cuvântul Ioan Alexandru. Se pregătește Marin Sorescu* (Aplauze!)

Ioan Alexandru*: O să-mi fie foarte greu să...* (Rumoare, voci... O voce se detașează)

Dan Deşliu: *Există o propunere, sugestie, dacă tovarășul Ioan Alexandru, credeți, în aceste condiții mesajul său nu poate ajunge la ascultător, or așa ceva ar trebui să se petreacă firesc, atunci eventual să mai aștepte până când se restabilește...* (*Nu, nu, nu, stai jos* – O voce! – Voci, Rumoare, gălăgie).

Ioan Alexandru: *Încerc să fac un efort să citesc...* (*Stai pe scaun* – voce din sală)

George Macovescu: *Dragi tovarăși, aceasta este o aulă universitară. În aula universitară, dacă se păstrează liniște se poate auzi din orice colț al ei. Aici se țin cursuri și se pot auzi. Îl rog pe Ioan Alexandru, dacă nu poate vorbi acum, să amâne...*

Ioan Alexandru: *Mâine nu pot sta, dar citesc acum și uitați că s-a făcut liniște...*

George Macovescu: *Fiindcă după... îi rugăm pe organizatori ca pentru mâine să instaleze o stație totuși, dar vedeți că dacă se face liniște, așa cum se cere într-o aulă universitară, ca și cum se cere într-un*

Colocviu de Poezie, ne putem auzi. Așa că eu vă rog să-l ascultăm în liniște pe poetul Ioan Alexandru. Să înțelegem că nu poate vorbi mai tare și, totuși, eu cred că-l vom auzi.



Ioan Alexandru: *Vă mulțumesc. Iubiți prieteni,*

Este pentru mine o mare cinste să mă aflu în această Cetate Sfântă a poporului român unde au lucrat și-au viețuit și au murit atâtea genii ale sufletului și graiului românesc.

S-ar cuveni la început să aduc un prinos de dragoste și de prețuire ctitorului poeziei moderne, Mitropolitului Dosoftei, ale cărui oseminte sunt spulberate prin cine știe ce părți ale lumii. Se cuvine să aducem un prinos de dragoste primului ***Abecedar*** *tipărit al limbii române, primului* ***Abecedar*** *tipărit de Iacob Putneanu, alt Mitropolit aici la Iași. Se cuvine altui Mitropolit cinstire care-a scos, iată, tot o primă carte, care se cheamă Varlaam, tot în această sfântă cetate a Iașului. Și, de asemenea, să mă iertați că-l pomenesc și pe Veniamin Costache alt mare Mitropolit care tot aici, în Iași, a tipărit cărțile pe care Eminescu le purta în spate prin toate maghernițele Europei. Acești mari ctitori de limbă sunt aici în Iași și acum, și fără ei este foarte greu de imaginat Eminescu. Fără limba românească pe care ei au cultivat-o și-au adus-o în cărți, și-au trimis-o și peste munți la noi, ardelenii, care eram cât pe ce să ne pierdem limba. Vă rog frumos să primiți acest prinos al meu sufletesc pentru cărțile pe care ni le-au trimis ei peste munți în Ardeal, fără de care eu vă spun personal cu greu m-aș putea imagina poet.* (Aplauze!)

De aici și de la Mănăstirea Neamț plecau carele încărcate cu cărți în Ardeal. Știți cât de important este acest lucru. Ei treceau cu carele încărcate, până în vârful carului, erau cu țepuși, erau carele încărcate cu ceasloave și cu mineie și cu evangheliare care treceau în țara Ardealului. Le-mprăștiau gratis prin sate, când ajungeau la Sibiu nu mai rămânea în care mai nimic. Dar erau primiți acolo sărbătorește și cereau în schimb să le trimită la pomelnic la Neamț chipul lui Avram Iancu spre pomenire. Asta-i generozitatea Moldovei pentru neamul nostru și eu cât voi trăi n-o să pot s-aduc prinos de mulțumită acestor oameni blânzi și sfinți ai Moldovei care au făcut atât de mult pentru sufletul nostru, al ardelenilor. Ca prinos acestor ctitori de limbă care culminează la un moment dat cu Eminescu,

dar care nu se-ncheie cu Eminescu, eu n-aș îndrăzni să spun că poezia noastră este la un moment după Eminescu sau... eu cred că suntem într-o creștere. Sufletul nostru este din ce în ce mai pregătit să ridice istoria poporului român la acea noblețe și spiritualitate pe care ei cu drept se cuvine s-o poarte în cuvânt. Noi încă n-am exprimat toată măreția și frumusețea și extraordinara bărbăție și eroism și sfințenie a istoriei poporului român în cuvânt. Eminescu este, iertați-mă, abia un început. Noi suntem pe acest drum uriaș de asimilare a istoriei neamului nostru. Acestei asimilări și acestui moment este închinată cuvântarea pe care eu vreau s-o rostesc în fața dvs.

Poezia este literatura care priveghează; ea este priveghi înainte de toate, veghea asupra valorilor morale și spirituale ale unui popor ce mărturisește o limbă, durând o istorie. În poezie cuvântul dobândește greutatea cea mai adâncă a sa. Este dezbrăcat de toate veșmintele sale exterioare, rămânând aurul, nucleul pur și dinamic care iradiază energia în sufletul omului. Poetul umblă cu acest primejdios nucleu care iradiază energie, este slujitorul acestei energii care numai în graiul poetului nu este analizată spre o folosință practică, descriptivă, ci rămâne dezvelită întru iradiere spre înflăcărare și aprindere, spre potențarea sufletului omenesc către destinația sa ultimă. De aceea Hölderlin bunăoară spunea că poezia este cea mai primejdioasă dintre îndeletniciri, este copilul care umblă cu foc, apucă soarele cu sufletul, este tensiunea spirituală maximă la care poate ajunge sensibilitatea unui om. Dovadă că mulți dintre acești copii, dintre confrații noștri înaintași s-au expus celor mai mari primejdii în viață practicând această nobilă și sfântă îndeletnicire. Este de ajuns să ne gândim la soarta lui Eminescu sau Hölderlin, a lui Dante sau a lui Dostoievski, iar aici în Iași, la începătorul poeziei române, mitropolitul Dosoftei, care s-a expus unor primejdii excepționale, a luat pe Sfânta Parascheva în brațe, a plecat cu Ea în Polonia, și-acolo, în pribegie și-n sărăcie extraordinară, s-au întors moaștele în patrie, plânse de Polonia. Le-au scos noaptea de-acolo, cum știm, iar oasele mitropolitului s-au împrăștiat în lumea străină, departe. Este o primejdie tot atât de mare la care a fost acest blând miel poet expus, tot așa de mare ca și nebunia lui Eminescu sau Hölderlin.

De unde vine această greutate a cuvântului poetic? Poetul vorbește numai atunci când cuvântul pleacă din inimă, din anima. Suntem poporul care avem inima cu sufletul, una. Ca să poată ajunge la destinația sa, în inima celuilalt om, el trebuie cu necesitate să se încarce cu cele mai adânci și obiective gânduri, transfigurate de iubirea inimii, pentru a putea penetra uriașa distanță, pe întuneric, ce desparte inimă de inimă. Cuvântul inimii tale trebuie să facă acea spărtură violentă în zidul catacombei prin care să străpungă raza aurorei, roua trandafirului imaculat sugerând-o. Avem de purtat această uriașă luptă cu zidurile babilonice ridicate între om și om, avem de străpuns aceste catapetesme ermetice, de spintecat aceste porți până la cer, aceste membrane cosmice despărțitoare ca să putem convorbi în dialog unii cu alții. Iar aceste porți nu se deschid cu niciun „hei-rup!", cu nicio violentare de suprafață. Trebuie să lovim aceste ierihoane despărțitoare cu trâmbița de aur a sufletului nostru, cu glasul inimii, singurul căruia munții și întunecimile nu-i pot rezista. Aceasta-i problema poeziei dintot-

deauna și a fiecăruia dintre noi.

Cum putem lua legătura cu acea voce a inimii noastre pentru a putea pătrunde în sufletul seamănului nostru cu vestea cea bună? Pentru că putem să ne adresăm omului la diferite straturi ale firii lui, îi putem atinge rațiunea, îl putem face să râdă, îl putem înspăimânta, îl putem îndemna la lucru sau la lene, la petrecere sau la tristețe, și oamenii a căror inimă n-a fost niciodată săgetată de lacrima cântecului să rămână pe mai departe în somnul lor și omul să își socoată viața sa una de suprafață, mulțumită cu aceste violentări raționale sau sentimentale care ar veni în contact cu ființa lui din partea unui apel al cuvântului care nu pleacă din straturile ultime, din acel nucleu de foc al inimii omenești. Dar ca poezia să poată atinge coarda ultimă a inimii omului, ca potirul inimii celuilalt să se deschidă, cuvântul, acest cuvânt trebuie smuls dintr-o vatră, dintr-o matcă, smerenia și rânduiala spirituală a unui popor. Oricât de bogat aș fi eu de unul singur, ca să fiu primit în inima celuilalt, (ca) și celălalt să se poată deschide inimii mele, trebuie să vin spre el cu tot cosmosul, să-l asaltez cu mai mult decât poate eul meu singur și izolat purtat și eliberat, oricât de genial aș fi.

Ca să deschid inima celuilalt trebuie să fi fost eu însumi deschis apelului istoriei, a celorlalți dinaintea mea ca să-l pot face pe om să se abandoneze rostirii mele, trebuie eu însumi să mă fi abandonat vocii istoriei poporului meu. (Aplauze!)

Numai la acest apel al unei voci istorice a unei inimi-matcă, a unui suflet devenit caliciu – păstrător al experiențelor spirituale ale unui popor, inima celuilalt se deschide, sanctuarul își ridică porțile să pătrundă împăratul măririlor. Inima mea trebuie să devină patrie, trebuie să vestească putința locuirii omului într-o paternitate incoruptibilă. Cu crinul patriei în mână dau eu asalt inimii celuilalt, cu sorți, poate, de izbândă. Iar pentru că patria a devenit cuvânt, cuvântul trebuie să devină patrie. Aceasta-i lucrarea de aur a fiecărui poet adevărat în graiul părinților săi. Trebuie să te umilești până la pământ ca apoi să te poți înălța cu o limbă imaculată până dincolo de stele. Această chenoză în amănunt, această renunțare ca să te poți înălța este condiție fundamentală a existenței fiecărui om, cu precădere a celui care caută să edifice prin cuvânt pe semenii săi. A coborî în vadele istoriei neamului nostru, în jugul greu al răbdării și-al durerii, a dobândi cheile suferinței pentru a intra în cămările de nuntă ale nădăjduirii neamului nostru, aceasta este povestea fiecăruia dintre noi. Plâns-am noi îndeajuns pe lespezile reci, tocite de genunchi și rugi, veacuri de-a rândul aici în Carpați, de milioanele de anonimi care au plămădit ființa graiului și-a neamului nostru prin veacuri de urgii și de jertfe, cum puține popoare s-au învrednicit în istorie? Spre această inimă a neamului nostru trebuie să subțiem ființa noastră, să mistuim eul nostru propriu pentru a ajunge cu lacrima la steaua eternității.

Suntem aici, la Iași, în chilia trudei lui Eminescu, stăm pe lada cu manuscripte a strămoșilor noștri, pe care Eminescu o căra cu el prin mansardele Europei, suntem pe capul lui Dimitrie Cantemir, descifrând istoria hieratică a neamului nostru, suntem lângă candela mitropolitului Dosoftei, întâiul poet blând ca un miel, învățat ca un rege, smerit ca un păstor și sfânt ca un părinte. (Aplauze, aplauze!) *Suntem în convoiul celor care-l plâng pe Veniamin Costache, ctitorul limbii*

române moderne, în școală și sanctuar, pe care au învățat Eminescu, aici la Iași a fost catedrala fundamentală a limbii române. Rostul nostru ca poeți este precis circumscris în istorie de înaintașii noștri, întemeiați în tradiția poporului nostru, în tot ce are el sfânt și curat și nepieritor, printr-o muncă adâncă și sistematică. Să ridicăm în curând istoria acestui neam către eternitate! Să străbatem vămile de ignoranță și întunecimi ce ne înconjoară, printr-o asimilare a ceea ce universalitatea neamurilor a lăsat moștenire. Dosoftei cu o lacrimă plânge pe Psaltirea *proorocului David, trudind să o transpună în graiul românesc. Iar cu alta plângem poema originală a istoriei poporului român. Eminescu sângerează cu un șold atins de rațiunea kantiană pe textele indice și europene și cu celălalt atins de lacrima boului mușatin lângă mormântul sfântului nostru Ștefan. Sadoveanu șterge lacrimile Bizanțului cu năframa maicii sale de pe obrazul păstorului carpatic; Iorga plânge cu Ioana d'Arc la Paris ca să-l poată ferici între sfinți pe Brâncoveanu și pe fiii săi. Calea noastră, a celor ce ținem focul în mâini în fiecare dimineață este foarte limpede săpată în stâncă de jertfa înaintașilor noștri.* (Aplauze, aplauze!...)

Cu istoria neamului nostru în suflet, cu mintea înnoită în albiile fluviului focului spiritual universal, trebuie să adăugăm încă o piatră de diamant la temelia patriei române în univers. Trebuie să-i biruim eul personal cu apucăturile și neputințele sale, înjugându-l la binele obiectiv al poporului nostru; ca să ai dreptul să vorbești trebuie de o mie de ori să fi renunțat la aceasta; ca să ai dreptul să fii sincer trebuie să lupți împotriva sincerității obiective. Nu cu sinceritatea orișicui se face poezie, ci cu inima înaltă a celui curățat pentru aceasta. Când îți intră cineva în casă, nu-l primești cu gunoiul din ea, ci cu tot ce ai mai frumos. (Aplauze!) *Cantemir spunea: „moldovenii nu-și aruncă gunoiul în fața casei să-l vadă toată lumea, ci acolo în dos, ca pridvorul casei s-adune lumina viței de vie sărbătorești spânzurată la intrare". Au năpădit buruieni multe în literatură, la cuvânt; urâtul și agonia, mizerii personale, subiectivități care se revendică sincere, din care-și fac idoli de adorat, și asta se cheamă uneori poezie; texte în care nu poți sădi un fir de iarbă. O mare parte din literatura modernă arată așa și dați-mi voie să spun că nu aceasta este calea cea ziditoare pentru adevărul cuvântului poetic. Suntem într-o vatră, în duhul unei patrii, al unei tradiții din care au izvorât Eminescu și Sadoveanu, Luchian și Enescu și-atâția alții, și trebuie să știm ce poate păstra ca moștenire acest pământ ce duce prin istorie, în spate pe aripe, Putna și Voronețul. Unii critici, bunăoară, îl imită pe Lovinescu, care îl nega pe nedrept pe Sadoveanu, dar înainte să fi trudit ca Lovinescu pe textele lui Homer sau Vergiliu. Pivnițele Academiei Române sunt pline cu saci de manuscripte ale neamului nostru, încă nepublicate și nerăsfoite și înainte de a avea dreptul să te exprimi public se cere oleacă de umilință, pe truda înaintașilor.* (Aplauze!)

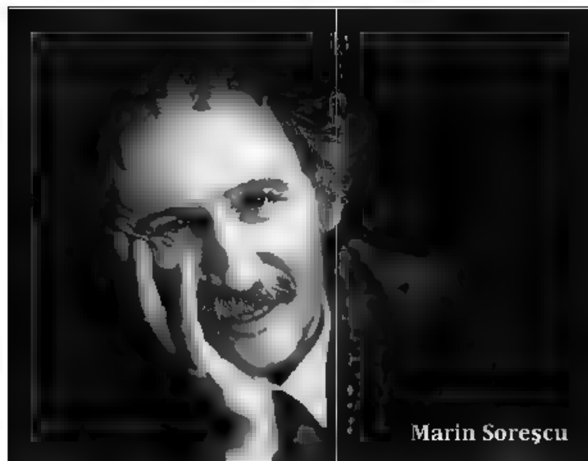
Frați poeți, nu putem face lucru de durată fără a lucra cu mâna și cu mintea și cu sufletul nostru pe-această moștenire, pe-această moștenire națională și pe-aceste moșteniri universale care nu sunt multe. Trebuie să punem osul nostru cuvânt cu cuvânt; sunt atâtea capodopere încă neaduse în graiul românesc; apoi toată tradiția noastră uriașă care zace încolbăită și

necercetată. Pe ulițele Constantinopolului, într-o dimineață de august, după 6 luni de chinuri, muceniceşte îndurate, din Vinerea Patimilor când a fost luat din scaun până la Sf. Mărie când a fost martirizat, Constantin Brâncoveanu cu cei patru fii ai săi desculți, în cămăşi albe, cu capetele-n brațe; sângeră la temelia României moderne. (Aplauze frenetice!) *Câte poeme s-au scris despre Brâncoveanu în România, ce-ar fi făcut o țară ca Franța care are o fată ca Ioana d'Arc și a ridicat catedrale de poeme pentru ea, cât am făcut noi literatură patriotică de rang pentru acești mari oameni? Pe dealul Furcilor, în Ardeal, spânzurați cu capul în jos, Horia și Cloşca pe crucea veacurilor de suferinți ale ideologilor transilvani nu-și pot da duhul până-i primim întru odihnă în sufletele noastre. Care poate fi obiectul scrisului nostru dacă nu această istorie în primul rând?! Poate fi ceva mai nobil pentru un poet român decât să se învrednicească să ridice în cuvânt această istorie? Dar spre această istorie nu poți veni oricum, trebuie cămaşă de nuntă, trebuie straiul țesut din sudoarea muncii și-a privegherii, și asta stă-n putința voinței noastre de-a împlini, de-a deveni oameni morali, patrioți adevărați, cărturari ca și Eminescu și Cantemir, oameni ai slujirii ca Dosoftei și Crimca, patrioți ca Alecsandri și Iorga. Patria trebuie să devină cuvânt, cuvântul trebuie să devină patrie. Aceasta-i lucrarea de aur a fiecărui poet adevărat în graiul părinților noștri. A te ridica din întuneric la lumină, din bezna egoismului propriu la aurora nădăjduirii tuturor, a scrie acel imn al bucuriei și-al înfrățirii care animă sufletele în finalul Simfoniei a IX-a, este suprema lucrare și izbândă la care râvnește fiecare poet adevărat. Astăzi ca și totdeauna, sufletul omului însetează după lumină și frumusețe, după dragoste și împăcare, după armonia eternei comuniuni, aceasta fiind însăși vocația lui. A intra în cămara semenului tău cu raza-nrourată a bucuriei, cu ramura de crin binevestitor a păcii și dragostei curate, a jubila cu ciocârlia în zorii fiecărui cuvânt pe colinele acestui sfânt pământ românesc, a preamări stele și oameni, sanctuare și cetăți în logosul lor izbăvitor, iată mistuitorul dar al sufletului poetului!* (Aplauze, aplauze prelungi!)

Dan Deşliu: *Vorbește Marin Sorescu, se pregătește Ioanid Romanescu* (Aplauze!)

Marin Sorescu: *Discuția despre poezie nu se poate substitui poeziei însăși. Nimeni n-a creat poezie din vorbă-n vorbă. Da, dacă stau să mă gândesc bine, dar sunt bune oricum aceste dansuri în jurul focului sacru, facere de vânt care să întrețină măcar ritmul, dacă rima pare iremediabil pierdută. Ca întotdeauna, în astfel de prilejuri, vor ieși foarte în față cei care au mai puține tangențe cu subiectul, împrejurarea fiind născocită parcă pentru ei anume ca să se manifeste, să-și reafirme pozițiile și să-și revendice locul împins înapoi în perioada dintre consfătuiri, din cauza conspirației criticii care și-a dat mâna cu editurile. Se vor povesti arderi colosale din care n-a curs pe alambic măcar un strop de esență, folosul pierzându-se pe recipient.*

Desigur, editurile n-au lucrat cum trebuie; s-a publicat prea puțină poezie slabă în reviste, acestea născocind poeți mai slabi decât cei care există la noi, paradox, paradox... și una peste alta, soluția lirică s-a diluat. Tinerii se vor plânge că n-au fost înțeleși, iar seniorii le vor mai explica-o o dată. Vor fi veștejite


Marin Sorescu

boema, spiritul de bere al vinului, infinitivul lung are ce căuta aici, infatuarea, lipsa de cultură, cei care n au timp să scrie vor teoretiza sterilitatea cu citate din Mateiu Caragiale şi Mallarmé, cei cu disponibilităţi le vor riposta în versuri Evident, părţile vor fi împă cate cu scuze de ambele laturi Avem nevoie şi de poeţi care scriu puţin, ba chiar deloc, dar care trăiesc auten tic condiţia poetului, avem nevoie şi de poeţi care să scrie oricum ca să existe şi poezie scrisă.

Critica nu şi a făcut datoria! Critica nu şi a făcut datoria (Două puncte) străinătatea nu ne cunoaşte.

În concluzie, există poeţi buni la noi, doi trei dacă sunt mai slabi, dar sunt deja în grija secţiei de poezie şi minunea se poate petrece dintr o clipă în alta (Aplauze!)

Da, avem o generaţie de poeţi maturi Dar ce zic una?! Două, trei, patru, toate generaţiile au dat poeţi maturi care se află în sală

Discuţiile au clarificat multe probleme se va zice. Foarte bune discuţiile, chiar dacă nu se pot substitui poeziei Întorcându ne acasă, cei care vorbesc mult despre poezie nu sunt ascultaţi de aceia care o scriu, după cum cei care găsesc câini nu citesc anunţurile celor care au pierdut un câine (Rumoare, aplauze!) *Încă un exemplu de procese paralele care merg la infi nit*

În final, simt că această consfătuire şi a atins pe deplin scopul, mai pe deplin poate decât cea despre cri tică şi decât cea despre dramaturgie. Cineva va pro pune să mergem în grup să înfigem o floare în Teiul lui Eminescu. Cu acestea.. declar deschise discuţiile pe marginea celor afirmate mai sus. (Aplauze!)

Dan Deşliu *Invit să ia cuvântul Ioanid Romanescu*

Ioanid Romanescu *Din tot ce omenirea fră mântă în plan spiritual, un procent infim se exteriori zează prin scris. Am putea spune că puţinul adunat pe hârtie nu e decât exprimarea unei profunde nostalgii, rezultatul contemplării a ceea ce am trăit cândva, urma unui plâns universal. Şi totuşi, se mai afirmă că se scrie prea multă literatură, se acuză îndeosebi o inflaţie de poezie, dar, în celelalte domenii ale activităţii umane, doar cuvintele folosite îşi probează utilitatea? În măreţia sacrificiilor sale, de a lungul is toriei, poporul român a opus forţei şi poezia Faptul că a rezistat nu e un miracol. Dacă numai pe parcursul câtorva secole, atâţia oameni de seamă ai noştri au sfârşit prin decapitare, aceasta i o dovadă că ei erau şi poeţi Pentru că poeţii au capetele cele mai greu de întors. Trăim o epocă favorabilă, reunindu ne ca exponenţi ai unui popor artist, acest prim colocviu de poezie constituie un moment sărbătoresc nu numai al*

culturii noastre, ci şi al libertăţii noastre

După cum foarte bine cunoaşteţi, e posibil ca peste miliarde de ani, dacă universul va fi în contracţie, să nu se mai ştie nimic despre Homer, Shakespeare, despre Eminescu, sau despre vreunul dintre noi. Dar, până la faza aceea de sori suprapuşi, dezintegraţi, omenirea nu se poate lipsi de ceea ce-i înfrumuseţează existenţa. Se cuvine să ne punem cu toată seriozitatea întrebarea: în ce măsură reuşim noi, cei de aici şi de astăzi, să înnobilăm sufletele semenilor. De obicei, la întruniri literare, luările de cuvânt ilustrează cu generozitate gama de stiluri: metaforic, sofisticat, aluziv, direct, parabolic, epatant, ironic, didactic, în fine, înşiruirea mea nu e completă şi nu păstrează o anume ordine. Dintr-un deosebit respect faţă de dumneavoastră şi faţă de un asemenea moment al literaturii române, aş vrea ca de această dată să fiu cât mai departe de stilul poeziei mele, de rostirea orgolioasă. Cu sentimentul că măcar o parte din ceea ce voi spune s-ar putea să vă reţină atenţia, daţi-mi voie să exprim, cu sufletul deschis, câteva opinii despre activitatea pe care o desfăşurăm.

Revistele şi editurile încă mai oferă spaţiu unor versificări care, prin simpla înşiruire a numelor de domnitori sau prin vehicularea unor simboluri scumpe tuturor, dar devenite de mult locuri comune pentru poezie, sunt considerate demne de apariţie. Ar fi cazul ca redactorii să respecte în mai mare măsură verdictele criticii, se vede că oricât sunt de „bubuiţi" în cronici şi recenzii, veleitarii spun „bine, mersi!" şi continuă asaltul. Trebuie să recunoaştem: insistenţa lor este facilitată şi de faptul că poeţii remarcabili nu sunt pe fază uneori, dacă în industrie funcţionează câte un sector numit control de calitate, care poate să decidă imediat ce e bun şi ce nu, verificarea produsului artistic se face într-o mai mare perioadă de timp. Însă, oricum, un control de calitate, ba încă destul de larg la suflet, există şi pentru noi. Ca să verifici, trebuie să te pricepi. Să fii în chestie, vorba lui Maiorescu. Am remarcat o îmbunătăţire şi o diversificare a formelor prin care se difuzează poezia în biblioteci, în unităţi de învăţământ, în librării, în dialogurile noastre cu publicul, la radio şi televiziune. Însă destule iniţiative ar fi încă de luat în seamă. Spre exemplu, ar fi bine ca fiecare revistă să facă publicitate susţinută celor mai bune lucrări ale unei edituri, pentru cărţile editate în tiraje mici, bibliotecile volante şi-ar dovedi din plin utilitatea. Ar fi bine ca debutul literar radiofonic sau tv să fie prezidat de către un scriitor de prestigiu. Vizavi



Ioanid Romanescu

de privilegiul de care se bucură un interpret de muzică ușoară, nu mă îndoiesc nicio clipă că discuri pe care s-ar imprima Pe un papirus *de Philippide,* Vasco da Gama *de Gellu Naum,* Mistrețul cu colți de argint *de Ștefan Augustin Doinaș,* Elegii *de Nichita Stănescu, poeme de atâția alții, ar constitui un act de considerație în plus a autorilor respectivi și a minunatului nostru public. Recent, mi-a atras atenția un eveniment cultural de mult așteptat: deschiderea Teatrului de poezie. Felicitându-i pe toți cei care au contribuit la înălțarea pe scenă a unui excepțional protagonist, cuvântul frumos și încărcat de sensuri al poeziei, îmi exprim încrederea că un asemenea așezământ va fi mereu un loc de atracție fascinant, o istorie literară vie.*

O categorie de oameni care nu sunt poeți, dar care trăiesc dintr-un anume fel de poezie, ar trebui să fie inițiați în domeniu. E vorba de textierii de muzică ușoară. Ar fi inutil să prezint câteva mostre din creațiile lor, căci oricât ne-am abține, râsul ar inunda sala. Părerea mea este că ei nu trebuie lăsați la periferia literaturii, că ar putea fi găsite mijloace prin care ei să intre măcar în posesia unor măsuri de tehnică a poeziei, căci talent cine să le dea? Pe de altă parte, vina o poartă și compozitorii care acceptă cu ușurință orice text, fără a-i interesa și părerile unor poeți, nu ale unor alți textieri. Dintre membrii Uniunii Scriitorilor, reprezentanții lirici sunt cei mai numeroși. Dacă avem în vedere că unii dintre prozatori, dramaturgi și critici au debutat ca poeți, sau continuă să publice poezie, și chiar foarte bună, numărul nostru e și mai mare. Pentru că eu înțeleg prin poezie nu numai operă vorbită sau scrisă, ci și un mod de viață, blândețe și generozitate față de cei din jur; niciodată nu m-am alăturat celor care provoacă și întrețin false competiții între scriitori. Chiar și cele mai neînsemnate incidente ale noastre nemulțumesc publicul. Opera de artă fiind unicat, să nu concurăm decât cu noi înșine.

Până nu de mult, ne prezentam în fața lumii în special prin creația folclorică. E bine că facem tot mai cunoscută pe alte meridiane și arta noastră cultă, inclusiv poezia; că reliefăm imaginea vieții noastre spirituale. Dar și în această direcție primul cuvânt ar trebui să-l aibă criticii, numai ei pot stabili ierarhii valorice în afara oricăror inamiciții.

I-ar veni foarte greu cuiva să demonstreze că Eminescu ar fi fost Eminescu dacă ar fi stat numai la Botoșani sau la Iași. De asemenea, i-ar veni foarte greu să demonstreze că un alt poet care a colindat atâta lume, a dat o operă mai valoroasă decât Bacovia. Ați înțeles desigur la ce mă refer. Nu invidiez pe nimeni, sunt în afara acestui sentiment. Nu aduc nimănui vreun reproș. Dar parcă tot mai bine ar fi să se respecte hotărârea în legătură cu trimiterile în străinătate. În zece ani nu am plecat decât de două ori din țară. Ce ar trebui să propun – plecare o dată la cinci ani sau de cinci ori pe an cum pleacă alții? Îmi exprim și cu această ocazie încrederea în majoritatea punctelor de vedere ale criticilor literari; ba mai mult, îi asigur că în eventuala alcătuire a unei antologii din ceea ce am publicat până acum, voi ține seama de observațiile ce mi s-au adus, dar nu voi fi de acord cu obositoarele clasificări întocmite de ei mai ales în ultima vreme, pe vârste, pe căprării, pe tematici, pe modalități lirice, pe criterii inventate. Dacă mi se permite o replică, iat-o: Sunt conștient că arta e o

revoluţie continuă, în care e nevoie numai de soldaţi. Toată viaţa voi face parte, prin ceea ce scriu, din cea mai tânără generaţie" (Aplauze!)

Nora Iuga (Discursul ei este într-o notă tristă, cu tonurile melancolice şi grave, arătând suferinţă, de zamăgire, disperare surdă) *Stimaţi colegi, nu emoţia este cea care acum în faţa dumneavoastră îmi dă o stare neplăcută, ci un anumit sentiment de derută şi de jenă, ca nu cumva, în acest moment, când am prilejul să mărturisesc tot ceea ce mi-am repetat 8 ani în şir mie însămi, acum în această lumină a împăcărilor şi promisiunilor, cuvintele mele să nu cumva să cadă ca o lovitură stridentă în pauză spărgând armonia. Nimic mai ridicol decât să te pomeneşti vorbind despre ceva ce nu mai există, nimic mai ridicol şi mai agasant decât să-i reproşezi unui om apropiat o vină, când vezi că-ncearcă să se-ndrepte. Avalanşa de poezie adevărată publicată în ultimele luni m-a făcut nu numai să sper, dar chiar să cred cu fervoare că timpul celor şapte voci slabe a trecut şi de-acum înainte răsar soarele şi cuvântul şi inima.*

Dar eu am avut mereu această neşansă, poate tot răul e spre bine, de a ieşi din casă, de a ieşi din mine într-un timp nepotrivit. De aceea simt că trebuie să vorbesc oricum, pentru că nu despre rău este vorba, ci destinul rămas în carne după trecerea lui, cum spune cel mai bun prieten al meu.

Se-ntâmplă ceva cu poeţii, nu ştiu, poate nu numai aici, la noi, poate pretutindeni, acesta este destinul poeţilor: să fie din când în când sacrificaţi lent sau brutal, cu perfidie sau cu pumnul în gură, există nenumărate metode de a ucide poetul.

Poetul este un om ca tot omul, trăind doar mai exploziv, uneori paroxistic, îmi permit să spun, întâmplările lumii. El este şi puţin cabotin. Un cabotin naiv şi sublim, asemănător cu actorul, dar, dacă vreţi, un actor inventat, un negativ al acestuia. Actorul este întruchiparea superbelor sale tumbe exterioare, poetul este un clown care ştie să râdă şi să plângă frumos, dar nu cu lacrimile ochiului, ci cu cele ale fiinţei lui secrete. Există poeţi înflăcăraţi, puternici, care urcă la tribună, vorbind în numele unei omeniri întregi, poeţi care aprind fulgere cu pretenţia că pot schimba rosturile aşezărilor leneşe... şi alţii care nu pot vorbi decât în numele lor şi-n felul lor, poeţi muţi ca o lebădă. La rădăcina oricărei creaţii stă durerea sau frica, orice poezie începe şi se sfârşeşte cu o mare tristeţe. Cine înţelege acest lucru nu mai priveşte cu suspiciune şi cu dispreţ tristeţea poetului, cine trăieşte în carnea lui aceste cuvinte nu-i poate arunca în faţă vorbele: „n-ai dreptul să fii trist într-o societate atât de minunată, de ce mimezi durerea când ai tot ce-ţi trebuie ca să trăieşti bine?"

Dar cine-a scornit că tristeţea s-ar justifica numai printr-o presiune traumatizantă exercitată de societate asupra individului, când există atâţia factori ex-


Nora Iuga

trasociali și extrapolitici care ne determină încă de la naștere ca ființe înzestrate cu darul tristeții. Numai faptul că trebuie să murim, pânda bătrâneții, sfârșitul tuturor lucrurilor, neputința de a mai reface din memorie un chip pe care l-ai iubit cândva, tristețea adolescentului, tristețea femeii de 40 de ani, tristețea poetului.

Și-atunci, sentința omului de la birou – 7 ani de zile la toate editurile, în toate redacțiile revistelor, „regret, nu pot face nimic, poeziile dvs. sunt prea triste, nu sunt reprezentative pentru societatea în care trăim", stupiditatea fără margini... (laus justitiae bietul Erasmus). Tineretul trebuie să crească liber și fericit, minunat. În cartea de română de clasa a IV-a primară, din poezia Ce te legeni, codrule? *sunt omise versurile: Și se duc ca clipele/ Scuturând aripele/ Și mă lasă pustiit/ Veștejit și amorțit/ Și cu doru-mi singurel/ De mă-ngân numai cu el".*

Din manualul de clasa a X-a, cuprinzând literatura română de la Macedonski și până la Ana Blandiana, lipsește Bacovia. Tudor Arghezi figurează fără îndoială cu cele mai reprezentative poezii ale sale: Belșug *și* Cel ce gândește singur. *Iar Ion Barbu nu este pomenit deloc, ca și Ion Pillat, Vasile Voiculescu, Ion Vinea, Adrian Maniu ș.a.m.d. Te întrebi cu stupefacție: de ce?*

Pe lume au existat întotdeauna tabu-uri; bine-bine, spun, nu se poate pentru că nu este reprezentativ pentru momentul actual. Dar până când vor tot trebui până și marii noștri morți să treacă mereu pe la cadre? (Aplauze!)

Bacovia pentru că e prea trist, Ion Barbu pentru că e prea ermetic, V. Voiculescu pentru că e prea mistic; copiii noștri trebuie păziți, ei trebuie încă din pubertate să învețe ceea ce este primejdios pentru destinele țării lor, ei trebuie de mici să știe să se cenzureze și asta într-o societate în care, chipurile, nu mai există cenzură. Cine, vai, cine alcătuiește aceste manuale?, cine-și permite să mutileze poezia dintotdeauna a acestui popor, cine ucide din germen poetul, în sufletul larg deschis către întrebările lumii, ale acestui uriaș poet virtual care este adolescentul?

Când librăriile și paginile revistelor noastre sunt pline de studii prestigioase despre acești zei ai cuvântului românesc, cine îndrăznește și cu învoirea cui asemenea odioase epurări?

Și-apoi, când ni se spune că de destinele literaturii trebuie să răspundă scriitorii înșiși și că poetul are dreptul să se exprime cu cele mai variate modalități de expresie, de ce experimentul, în poezia românească, a avut în ultimii 7 ani un statut special de „persoana non grata"? Totul se înnoiește pe lumea asta, lumea materială și substanțială și substanța gânditoare. Spiritul omului suferă de o boală cronică: plictiseala. Insul modern devorează totul extrem de repede: înnoirile peisajului, ale hainelor, ale modului de viață, ale jocului sau ale războiului de-a lumea, formulele schimbate ale felului de-a spune ceea ce s-a spus de prea multă vreme cu aceleași cuvinte, sunt necesare ca aerul și ca apa.

Mi s-a adus acuzația, și presupun că nu numai mie, nu-mi îngădui atâta vanitate de a mă considera lebăda neagră, că experimentul poetic este mimare, că nimic nu este autentic în aceste căutări, întrucât ele nici nu sunt căutări, ci numai import de poezie de-aiurea. Literatura unei țări este un organism viu; ea trebuie să

parcurgă după o dialectică riguroasă existența în alcătuirea celulelor cele mai ascunse, toate ciclurile ei de viață. De aceea poetul ar trebui să fie crezut că într-un moment de revelație a descoperit, să zicem, aici, la noi, în anul 1964, suprarealismul, fără să fi auzit până atunci niciodată de existența unui asemenea curent. Așa cum cel care a descoperit, să zicem, prin secolul al XVIII-lea, nu știu exact, pila magnetică, nu cunoștea faptul că un alt ins, nu se știe nici azi dacă pământean sau stelar, inventase cu cel puțin două milenii înaintea lui un obiect identic. Și-așa se întâmplă că poezia unei țări trece inevitabil prin toate fazele de creștere ale poeziei universale, indiferent dacă întreține sau nu un contact permanent cu fenomenul acesteia din urmă. Deoarece trupul și spiritul omului de pretutindeni sunt identice cu alcătuirea lor și diferențiate doar prin stadiile de dezvoltare la care au ajuns, iar drumul lor trece neabătut prin toate încercările, supunându-se unei mari unități a tuturor rosturilor sau nerosturilor acestui univers.

De aceea, orice interdicție a experimentului, orice opreliște în nevoia poetului de a spune ceva într-un fel anume doar al lui, este o amputare în ființa poeziei și mutilează în cele din urmă partea spirituală a unei țări.

Spuneam la început că există multe feluri de a ucide poeții. Se vorbește mult și de mult că în ultimii ani s-a înregistrat un declin în producția noastră lirică, nu cantitativ, ci valoric. Multe voci întâmpinate la sfârșitul deceniului VII, cu exaltare, au amuțit vreme de opt ani. Nu vreau să cred că este un dat al românilor să se entuziasmeze pe moment și să uite la fel de repede. Oameni de mare sensibilitate și de incoruptibilă ținută morală și-au dat atunci girul unor poeți aflați la primul sau la al doilea volum. Unul dintre ei, poate cel mai bun, nu se mai află printre noi – mă refer la Miron Radu Paraschivescu.

Să se fi înșelat acel om atunci, acel om care a dat certificate de scriitori unor mari personalități ale literaturii noastre de azi, ca Marin Preda sau Geo Dumitrescu? Există poeți cu viață scurtă; pe unii îi abandonează poezia, alții renunță deliberat la ea, un Ion Barbu la noi, un Arthur Rimbaud aiurea, dar niciodată moartea poetului nu survine înainte de a-și fi consumat arderea totală. Nu cred că acești tineri poeți au sucombat pentru că nu mai aveau ce spune; tăcerea lor nici nu este, de fapt, o sucombare, ci un mutism care li s-a insinuat perfid, o neputință de a spune altfel și altceva decât le dicta ființa lor lăuntrică, o incompatibilitate la mimetism. Și apoi – neîncrederea. Aici intervine marele, uriașul rol pe care societatea îl joacă în existența poetului. Deși retras în apele lui interioare ca un făt în tulburele lichid amniotic, poetul are permanent nevoie de acel cordon ombilical care îi întreține legătura cu ființa maternă, cu poporul, cu lumea; fără această legătură, poetul moare, niciun poet nu poate fi atât de vanitos și-atât de extaziat în fața propriului său chip, ca să nu înceapă să se-ndoiască de faptul că este poet, când timp de 8 ani de zile primește numai refuzuri. Și-așa apare, încet-încet, amânarea, senzația inutilității, tăcerea, sau domesticirea. Nimeni nu-ți mai rostește numele. Numele tău devine un tabu, un tabu au fost vreme de atâția ani aceste cuvinte ale limbii române. Uneori explodam pe o hârtie de prea mult soare, scriind: Doamne, minunea de-a fi! Și pe biroul redacției această atât de laic deve-

mită interjecție dispărea sub pixul lectorului. Și câte și mai câte...

Dar iată, un miracol s-a petrecut peste noapte: de câteva luni văd cu bucurie că poezia adevărată începe iar să se rostogolească și totul e ca o revelație, când acest lucru ar fi trebuit să fie cel mai firesc dintre lucruri. Angela Marinescu, Marius Robescu, Ion Mircea... Iată că a apărut cartea lui Daniel Turcea, peste puțin vor apărea poeziile lui Virgil Mazilescu, ale lui Vasile Vlad, ale lui George Almosnino, ale lui Mihai Pelin, ale Norei Iuga. Toate la Editura Cartea Românească. De la cine să aștepți înțelegere dacă nu de la ai tăi? Și cine știe, poate totuși, ne este îngăduit să sperăm pe lumea aceasta. (Aplauze!)


Cezar Ivănescu

Cezar Ivănescu. *Nu am un text scris și consider poate este exagerat, dar consider că nu trebuie să venim să ne citim pur și simplu textul scris de-acasă e o chestiune care, din punctul meu de vedere, știu eu...*

Am luat cuvântul cu două scopuri foarte clare. 1. Astăzi de dimineață, în poziția în picioare, am ascultat discursurile câtorva colegi. Unul dintre aceste discursuri m-a displăcut profund și consider că este datoria noastră, a scriitorilor români, să înțelegem exact și calitatea noastră și condiția exactă în care ne aflăm: este vorba de discursul tovarășului Ion Gheorghe, care a creat o falsă senzație de mafiotism general în lumea literară românească. Tovarășul Ion Gheorghe are o condiție excelentă, i se publică chiar o carte de 600 de pagini care, după opinia mea de poet român rațional, cartezian, este o carte absolut dementă (Aplauze. Rumoare!) *și se publică această carte, eu însumi am făcut un referat pozitiv pentru publicarea ei, pentru ca să ne bucurăm cu toții de veritabilul democratism al zilei de astăzi. Peste durerea unor colegi de-ai mei, Nora Iuga a așteptat opt ani până să i..., adică așteaptă încă, nu i-a apărut, și eu am așteptat opt ani, dar am așteptat mai mult de acești opt ani până să public.*

Sigur că da, trebuie să luptăm să ne câștigăm condiția democratică. Dar vreau să spun acest lucru: nu cred că la ora actuală eu personal am avut, ca să spun așa, un accent pamfletar – apropo de colegul nostru George Macovescu – mai de mult când nu era președinte al Uniunii Scriitorilor, dar era ministru de externe. Consider absolut nelalocul și dictat de un anumit cerc proletcult – tot atacul tovarășului Ion Gheorghe. (Aplauze!)

Al doilea lucru pe care vreau să-l sublimez este o chestiune pe care poate n-am s-o exprim exact și într-o arie perfect creștină: ca un coleg al nostru, Ioan Alexandru. Dar mă supără nespus de-aproape zece ani de zile articolele scrise de colegul Ioan Alexandru prin

reviste și discursurile sale, în care, pe lângă o notă umanist-creștină, intervine un laitmotiv al atacului împotriva unui anumit gen de literatură, ceea ce domnia sa numea „scoaterea gunoiului în față". Este vorba de o literatură dură care încearcă să reveleze, printr-un limbaj nu atât de cădelnițat, edulcorat și plin de apă de trandafiri, condiția reală a omului de astăzi. Eu sunt, aș putea spune, un suferitor în această chestiune, mult cenzurat din cauza acestui limbaj liber, care încearcă, știu eu, să stabilească condiția reală a omului de astăzi. Nu cred că... cu acest discurs foarte limpede creștin dar care evită condiția reală, concretă și dramatică a omului concret, vom vorbi despre noi cei de azi. Fiind supărătoare această chestie, am vrut s-o revelez și atât am avut să vă spun.

Dan Deșiu: *Are cuvântul Venera Antonescu*

Venera Antonescu: *Pentru că iubesc tineretul, mă bucur că se află în preajma Colocviului Național de Poezie. M-a uns la inimă ceea ce, cu stringență și tranșant, au spus-o un Al. Paleologu, un Mircea Martin, eu însămi simțind și gândind precum ei. Și, dacă mi s-ar fi cerut să scriu, aș fi tras, probabil concluzii asemănătoare, exprimându-mă într-un stil care este al meu, exprimându-mi în acest stil, repulsia și revolta, luând ferm atitudine împotriva imposturii agresive a poeziei ritmate, care, mimând patriotismul, îl compromite; luând atitudine împotriva tuturor formelor generate de semidoctism, în numele poeziei noastre de astăzi care există, adevăratei poezii de astăzi care din fericire își are atâția reprezentanți de prestigiu. Acum însă, și aici, aș dori să vorbesc ca poet confraților mei, poeților.*

Știu că pe tărâmul singular și elevat al poeziei ca și pe acela al tragediei antice, diferențierile dintre vârste și sexe se estompează și dispar. Poezia înseamnă înmugurire în *și desfrunzire prin vorbe. Poetul este un magician al cuvântului, nu spun cu asta o noutate; poetul are har, o știm cu toții de mult, poezia nu este o meserie și asta o știm bine, dar s-a cam uitat sau încercăm să credem că s-a uitat. Nu se învață, deși există poeți artizani, deși poezia implică travaliu, o purtăm în sânge ca pe o dulce otravă; este o maladie și un balsam; fără ea, fără poezie, n-am mai fi noi, sau, simplu, n-am exista. Pentru unii dintre noi, pentru mine, poezia este resort vital. Poezia înseamnă înmugurire în și desfrunzire prin vorbe, iar despre inepuizabilele resurse ale graiului nostru românesc, despre bogăția și frumusețea unei limbi dulci ca un fagure de miere, nu găsesc eu cuvinte potrivite pentru a mă putea rosti. Și nici n-ar fi cazul s-o fac, în puținătatea timpului de care dispunem aici și acum.*

Tu, poet, dispus de un simț al limbii pe care nimeni altul nu-l are; din puzderia de sinonime, ale extrem de nuanțatei și bogatei noastre limbi, din puzderia de sinonime, spuneam, pe care limba ți le pune la-ndemână, fără ezitare și fără greș îl alegi pe acela, unicul din cele 7 sau 10 care, într-un anumit context de maximă densitate lirică, poate întregi o atmosferă, sugerând.

Știu, nu numai din experiența mea de poet, de autor de poezie originală, ci și din munca mea de tălmăcitor din marii poeți ai liricii universale, cunosc bogăția aceasta de implicații a limbii românești. De nenumărate ori m-am certat cu prieteni străini, care, induși în eroare de dicționarele noastre proaste de si-

nonime, încercau să mă convingă că avem o limbă săracă...

Lucian Valea (Discursul persuasiv, incitativ a dinamitat sala. Ton convingător, înalt. Limpede și percutant. Acuzator. A fost discursul potențat de aplauze permanente.) *„Succesele poeziei românești reprezintă de mulți ani o realitate pe care nu o mai poate nimeni nega, realitate care însă nu ne dă dreptul să nu vedem că poezia și poetul în România continuă să se confrunte cu enervante probleme administrative. Una dintre acestea este cea privind situația poetului în societatea contemporană. Cine este poetul și ce loc ocupă el într-o lume de truditori, de muncitori cu brațele și cu mintea? Unii zic c-ar fi un producător de bunuri spirituale, definiția corespunde prin sinceritatea termenilor cu lapidaritatea expresiei. Numai că cercetând nomenclatorul sistematic și alfabetic al ocupațiilor tipărit în 1977, pe scriitor* (Aplauze!) *îl găsim trecut în secțiunea „ocupațiile personalului TESA", la codul E 175, partea a II-a, între administratori, dactilografe, persoane de serviciu și pază și pompieri* (Aplauze!). *Situația e de natură să nedumerească cel puțin, dacă nu să indigneze, comparabilă numai cu cea a minerului și a oțelarului. Dar mergând puțin mai adânc constatăm că munca scriitorului nu e respectată nici măcar în punctele de nomenclatorul pomenit. Cel ce vă vorbește a fost ani îndelungați dascăl de limbă și literatura română, a încetat apoi din motive ce nu interesează aici să mai predea în școală* (Aplauze!) *și după ce timp de 2 ani s-a retras ca să-și poată scrie cărțile, devenind pur și simplu scriitor și nimic altceva, când a revenit în câmpul muncii la un muzeu județean, a fost considerat nou angajat, pierzând continuitatea legală, îmbolnăvindu-se, i s-a plătit numai 60% din retribuție.* (Aplauze!). *De activitatea lui de scriitor și de calitatea lui de membru titular al Uniunii Scriitorilor financiarul și contabilul n-au vrut să țină seama. Deci nu există meserie de scriitor cu drepturi recunoscute, în ciuda nomenclatorului mai sus pomenit, deoarece nici chiar acolo printre dactilografe, paznici de noapte și pompieri scriitorul nu este considerat de fapt om al muncii, când îi trece cumva prin cap să rămână numai scriitor. Contabilul și financiarul, persoane serioase și grave și productive, au despre poetul român opinia lui Jupân Dumitrache: „un coate-goale, un scârța-scârța pe hârtie"* (Aplauze!).



La Conferința Națională din mai 1976, cu ocazia votării statutului, art. 5, aliniatul b, după cum vă amintiți foarte bine, a stârnit aprige discuții cel privitor la încadrarea în câmpul muncii a poetului tânăr. Ajungându-se la votarea lui s-a obținut de la președintele Consiliului Culturii și Educației Socialiste acordul unei acțiuni comune cu Uniunea noastră, prin care să se obțină completarea lacunelor din legislația muncii privitoare la locul scriitorilor printre oamenii muncii. Rog pe distinsul nostru președinte să informeze la sfârșit Colocviul dacă s-a întreprins ceva în acest sens, dacă vom continua să rămânem mai departe printre dactilografe.

Dar dacă meseria de scriitor e lăsată să trăiască în ambiguitate, în schimb e cultivată cu zel meseria de dădacă literară. (Aplauze!) *Dădaca trebuie să-l învețe pe poet ce să scrie, cum să scrie, când să scrie, când să nu scrie, ce e primejdios să scrie, ce nu e primejdios ș.a.m.d. Încurajată, meseria de dădacă literară a pătruns de la centru în jos în toate organismele teritoriale. Nu există comitet județean de cultură și nici comitet sindical care să nu beneficieze în schemă de acest gen de activist priceput la toate.* (Aplauze!)

Cu o lipsă dureroasă de atenție este tratată la noi meseria de cititor, la toate vârstele. Copilul preșcolar, șoimii de la grădiniță găsesc la televizor programe cenușii, didacticiste și șabloane în care locul poeziei adevărate e luat de textele neinspirate. Trec luni și luni până-i auzim pe acești copii frumoși, cu priviri inteligente, recitând câteva strofe timide despre mamă, despre bunic și bunică, despre cățelul și mâța din curte. În schimb, despre rolul lor de viitori constructori plouă cu versificații pe care ei nu le înțeleg și le repetă ca niște papagali aproape speriați. (Aplauze!). *Elevii din liceu s-au trezit peste noapte cu literatura română și universală, cea dintâi redusă la rolul de Cenușăreasă, cealaltă izgonită pur și simplu din programă și devenită amintire. Muncitorul, intelectualul, militarul, găsesc în programele caselor de cultură spectacole de poezie searbădă și lozincardă, scrisă de cele mai multe ori de veleitari abia trecuți de stadiul alfabetizării. „Cântarea României", festival care, în intenția organizatorilor, trebuie să contribuie la descoperirea și afirmarea talentelor reale din diverse domenii, ilustrând astfel potențialul excepțional al creativității românești în această etapă istorică, a coborât de multe ori poezia la nivelul răvașelor de plăcintă, dând gir oricărui diletant care cu puțină dibăcie știe să îndruge câteva vorbe despre Burebista și Decebal, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul.* (Aplauze!) *Și în vreme ce editurilor noastre li se cere maximum de exigență în tipărirea volumelor de debut, fixându-li-se abia câteva titluri pe an, la nivelul județelor hârtia e consumată cu zeci de culegeri colective ori plachete individuale, producându-se nu numai o regretabilă confuzie de valori, ci se opune inferioritatea talentelor autentice.*

Astfel, poetul adevărat e acuzat perfid de profesionalizare timpurie, iar scribomanul și veleitarul, patronat de diverse cenacle, devin poeți recunoscuți în comunele, orașele și municipiile unde dădaca literară are de spus ultimul cuvânt. (Aplauze!) *La radio și televiziune, veleitarii recită și cântă în aplauzele diletantismului și impostura își primește pe loc consacrarea. Ce ne mai trebuie atunci poezie adevărată când băieții noștri pot face orice?*

Departe de noi gândul de a nu înțelege importanța

unui cenaclu literar; de ani de zile îndrumăm la Botoșani cenaclul județean „M. Eminescu" și numai în ultimii ani au obținut premii de prestigiu la diverse concursuri mai mult de 10 dintre tinerele talente. În toate revistele literare din țară, numele lor poate fi întâlnit cu regularitate.

Dacă am combătut profesionalizarea pripită, am fost nepăsători cu cenaclistul diletant până la adânci bătrâneți, fiecare membru din cenaclul nostru a înțeles că a ajuta în literatură înseamnă a spune cuiva răspicat dacă are sau nu are talent, a nu cultiva iluziile false, a condamna drastic și responsabil impostura și gălăgia. Situația înfățișată de noi e ușor identificabilă: luați culegerile editate prin județe și revistele școlare; un violent proletcultism bântuie ca o stafie prin paginile lor, vechiul proletcultism, cel de prin anii '45-'55 avea o justificare, tovarăși: era cinstit în năzuința poeților de a se acomoda unei etape istorice, de a o cuprinde și de a o înțelege. Proletcultismul patriotard de astăzi în schimb scoate de la naftalină toată recuzita unei poezii retrograde, de la sămănătorism la gândirism, și-o spun cu toată răspunderea, și la poezia Dreptei de prin anii 1933-1944. (Aplauze!)

Un vuiet naționalist surd trece prin poeziile aparent nevinovate în care Decebal, sângele, Zalmoxe, misterul, adâncurile și tainele nu sunt simple elemente de vocabular cu violențe în funcție de context, ci rămășițe dintr-o ideologie politică de tristă memorie, reluate cu o inocență cu surâsul pe buze.

Dacă pășunismul anilor '40-'44 putea fi explicat și sesizat prin necesitatea protestului antifascist împotriva Diktatului de la Viena, pășunismul patriotard contemporan nu mai are nicio justificare. Asemenea producții jignesc nu numai poezia, ci și patriotismul nostru echilibrat și sincer, socialismul românesc și limba română însăși. (Aplauze!)

Iată pentru ce socotesc că ar fi timpul să se înțeleagă odată pentru totdeauna că de destinul literaturii noastre trebuie lăsați să răspundă scriitorii și nu dădacele literare.

Avem o uniune puternică, obștea noastră își dovedește din plin și maturitatea și dinamismul. Să nu fie confundată atunci această Uniune cu un cenaclu oarecare, nici la București, nici la Buzău și nici la Botoșani. Cenaclul să rămână o pepinieră de viitori scriitori pe lângă asociațiile noastre și nu o instituție opusă Uniunii pentru a se demonstra că literatura o poate face oricine. Noi știm, știe toată lumea că pentru a scrie literatură trebuie să ai talent: părerile despre talent se pare că au generat în ultima vreme o falsă problemă și că printre poeți s-ar fi acreditat ideea după care meseria de scriitor va fi egală cu o investitură mistică și aristocratică. Eu cred că o astfel de opinie putea fi cultivată de colegii noștri din Evul Mediu. Noi, cei de azi, suntem conștienți că, existând talentul, scrisul nostru e în proporție de 75% muncă și trudă și sudoare, muncă și trudă și sudoare care în absența talentului, oricât ar fi de cinstite, nu produc mare lucru, mai ales nu produc niciodată literatură adevărată.

În locul dădacelor literare plătite să-l învețe pe poet ce să scrie, cum să scrie, mai bine s-ar angaja specialiști care să analizeze starea deplorabilă din programele analitice ale liceelor noastre. Am vedea atunci că poeziei și literaturii în general i se acordă o importanță jignitoare, iar noi avem tot interesul să determinăm în rândurile tineretului nostru (...) apariția

unui cititor de meserie entuziast, lucid și interesat, care să cumpere cărți și reviste, care să înțeleagă munca noastră, truda noastră.

În încheiere, dați mi voie să observ că la noi nu poate fi vorba de o criză a poeziei. Nivelul atins de li rica românească în socialism e unul dintre cele mai înalte din literatura contemporană din Europa și din Lume. Dacă se poate vorbi de o criză și eu afirm că aceasta există, atunci la mijloc e o criză de demnitate. Căci demnitatea poeziei e în joc astăzi când cu instru mentele ei se poate juca nepedepsit de critică orice ne isprăvit, orice nechemat, orice diletant și orice veleitar. (Aplauze!) *Și de o criză de demnitate a scriitorului e iarăși vorba când meseria noastră e trecută printre dactilografe, femei de serviciu, paznici și nu printre mi neri și oțelari unde ar trebui să figureze cu cinste! Finanților și contabililor le amintim că suntem un popor de 22 de milioane de români în mijlocul căruia trăiesc, visează și scriu o mie și câteva sute de scriitori. A sosit timpul, așa cum s a întâmplat și cu Cenzura, să se desființeze și posturile de dădacă literară. Să li se acorde scriitorilor încrederea pe care o merită. Nu cred că există scriitor român reacționar, dușman al Patriei sale* (Aplauze!!!), *dușman al Patriei sale, dușman al limbii în care respiră cu sufletul și cu mintea sa. Un asemenea caz, dacă s ar ivi, dacă se ivește, tre buie considerat patologic și predat medicinii. Pot însă exista cazuri limită, cazuri de disperare, cazuri de în răire, vina că un scriitor poate ajunge aici o poartă tocmai dădacele literaturii, provocările lor, obtuzitățile lor pot împinge uneori o conștiință crea toare până la marginea prăpastiei. Dacă suntem aju toare de nădejde ale Partidului și eu cred că suntem, atunci ne adresăm Partidului prin intermediul acestui Colocviu și i cerem respectuos să ne ia dădacele lite rare de pe cap* (Aplauze!), *să nu i fie teamă de posibi lele noastre greșeli. De dragul viitorului luminos al literelor române, scriitorul cinstit contemporan are dreptul legal și la greșeală și la izbândă. Ne adresăm secretarului general al partidului și l rugăm, așa cum a știut dărui demnitate politicii românești pe toate me leagurile lumii, să sprijine și pe scriitori în greul drum de consolidare al demnității lui profesionale.* (Aplauze!) *Ștefan cel Mare a intrat în istorie nu numai prin bătăliile câștigate împotriva turcilor și tătarilor, ci și prin geniul cu care a știut să lase liberă arta aici, la Țara Moldovei. Vă mulțumesc.* (Aplauze!)



Radu Cârneci: *Mie mi ajung doar trei minute.* (Citește poemul „Cuvinte pentru Poet") *Port semnul*

pe frunte, cicatrice și stea/ (...) Podoabă din lupta cu toți/ Din lupta cu tine/ O acvilă pe umărul tău/ Veghe/ Pe buze gust de furtună/ Iar sângele devenind tristețe (...) memoria străvezindu-o/ Înalt e muntele/ Pe ce urcuș, în care toamnă te vei opri/ Pe care stâncă sihastră/ Acolo, în urmă, departe/ Pașii tăi (...)/ Legănătoare ramuri de veghe la câmpurile tale pârguindu-se ca fecioarele/ Domnii/ Așteptând trecerea bărbaților/ Dragostea într-un anotimp de semințe/ Unde sunt bucurii/ Profet stimat (...)/ ca două stele/ De taină/ (...) și spaime ascunzând/ Vorbele/ Lumină, binecuvântare/ Mâinile tale țin mulțimilor calea/ O zare mereu mișcătoare/ Auroră perpetuă/ Iar tu spre ea/ Neînvinsule/ Novembre își pune pe umeri toga (...).

Traian Iancu (directorul Fondului Literar): *Stimate tovarășe și stimați tovarăși, Având în vedere că organizatorii, gazdele noastre, au făcut 16 grupe de poeți care se vor deplasa în șaisprezece puncte ale Iașului și împrejurimilor, deci publicul celălalt de toate ocupațiile și instituțiile vor avea prilejul să-i cunoască nemijlocit și prin lectura operelor lor literare, și având în vedere că o parte mare dintre membrii U.S. nu au putut intra în sală astăzi, ziua de mâine, destinată continuării lucrărilor Colocviului nostru de poezie, este dedicată numai membrilor U.S. și invitaților care au primit invitația scrisă de la Uniunea Scriitorilor din București sau de la Asociația din Iași. Aceasta a fost comunicarea și mulțumesc tovarășului Președinte.*

Ziua a doua a Colocviului Național de Poezie, 19 octombrie 1978

(Aula Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu" din Iași)

Mircea Radu Iacoban: *Programul zilei de astăzi și zilei de mâine! Astăzi a intervenit o schimbare de program: am mutat lansarea cărților lui Nichita Stănescu și (...) la 17,30 și expoziția de carte de Poezie în Sala Victoria din Piața Unirii, vis-a-vis de Hotelul Traian, peste linia de tramvai. Deci, la 17,30 vă rog să fim de față la aceste lansări ale colegilor noștri. Sunt pregătite 18 deplasări ale grupelor de poeți în comune ale județului Iași unde mulți sunt așteptați cu toată dragostea și cu... celelalte și în alte câteva locuri din municipiul Iași. Dumneavoastră ați primit la venirea în Hotel o invitație în care se preciza locul unde ați fost invitat. V-aș ruga foarte mult să țineți seamă de această rugăminte a gazdelor și a celor din comunele respective, să dați curs acestor invitații. În cazul în care cineva dintre dvs. dorește să participe la aceste întâlniri și nu a fost programat de la început, să ia legătura cu tovarășa Ana Vâlcu și să se înscrie acolo unde dorește să participe. Vă mulțumesc foarte mult. Diseară la 19,30 în Sala Teatrului Național are loc o întâlnire cu membrii cercurilor literare din întreprinderi, școli, facultăți și din alte locuri ale județului. Un dialog absolut democratic, cât se poate de deschis, fiecare din cei prezenți în sală are dreptul să întrebe pe oricine din sală tot ce dorește. Cred că este bine să participăm cu toții.*

Al. Paleologu (discursul este rostit pe un ton colocvial, surdinizat. De aceea și lipsesc destule cuvinte, pasaje chiar): *Stimați colegi și colege,*

Vă mărturisesc de la început că, fiindcă n-am fost anunțat să mă pregătesc, țin această scurtă alocuțiune, scurtă sper să fie, cu o oarecare ezitare. Vreau în orice caz de la început să subliniez și să declar că venisem la Iași cu un oarecare scepticism asupra caracterului, să zic așa, eficient, real, al Colocviului. Aveam sentimentul că vom participa la o adunare în care ne vom elogia pentru ceea ce am făcut bine pentru limba și pentru cultura noastră, realizările noastre extraordinare, că ne vom complimenta și ne vom bucura și vom spune că totul e cât se poate de bine posibil. Am avut de la început șocul entuziasmant de a asculta lucruri adevărate spuse cu hotărâre, în temenii cei mai proprii și mai decenți și cu lipsă de timorare în fața problemelor atât de generale pentru problemele culturii noastre. În primul rând vreau să aduc un elogiu și un omagiu lui Ștefan Augustin Doinaș pentru raportul magistral pe care ni l-a arătat ieri, el nu a ocolit nici una din problemele fundamentale și grave care se pun în fața noastră și ne-a făcut să privim cu luciditate un viitor care nu este neapărat și matematic într-o linie ascendentă. […]

Vreau să omagiez Colocviul pentru că a fost gândit într-un spirit democratic, adică trebuie să asistăm oricând este dispusă conștiința unui coleg de-al nostru, indiferent dacă ne place sau nu, dacă ne convine sau nu.

Intervenția președintelui nostru, ieri, care a cerut ca să fie lăsat să vorbească până la capă, un coleg care (…) este o atitudine într-adevăr de președinte de Uniune, de om care înțelege libertatea de opinie, indiferent dacă această opinie (Aplauze!)*… Este bine să ascultăm până la capăt orice opinie, pentru că nu e nicio catastrofă dacă e o opinie bună sau rea… […]*

Ieri am avut iarăși satisfacția să văd că între noi a existat polemică, au existat, fără eufemisme și fără brutalități, atitudini care s-au arătat antagonice. Și vreau să susțin o opinie interesantă pe care am ascultat-o în cea mai tristă alocuțiune aici, a poetului Cezar Ivănescu, care a spus referitor la cuvântarea lui Ioan Alexandru, cuvântare care mie mi-a plăcut foarte mult, de multe ori prin impactul verbal, remarcabil al poetului – al lui Ioan Alexandru – când Cezar Ivănescu a spus, a ridicat problema gunoiului adus în față sau ascuns în spatele casei sau unde-ar fi. Sunt două moduri dificile, diferite și frumoase de comportament uman, de comportament civilizat, acela de a strânge gunoiul, dar și de a-l arunca. […]

Ivănescu a tradus – și foarte frumos a tradus – o mare carte, o carte a lui Celine; această carte aduce în față gunoiul, nevoia de a-l împinge în față cu toate duhurile sale fetide. Nu trebuie să uităm o altă atitudine, a lui S. Beckett, un autor al urâtului, al sordidului, al disconfortului, al mizeriei. Acestea toate nu pot fi nu-



mite violențe. Mi s-a părut interesantă această atitudine și mi s-a părut o atitudine într-adevăr necesară, aceea de a ascunde, dar și de a arăta urâtul și sordidul. Mi se pare că această scurtă contradicție între doi poeți precum Ioan Alexandru și Cezar Ivănescu este unul din fenomenele pozitive și reale generate de modul în care s-a desfășurat și se desfășoară colocviul acesta.

Dar pentru că un poet, pentru că un scriitor, pentru că un dramaturg, un critic literar, un prozator, pentru oamenii care prin natura meseriei lor nu se ocupă numai de meseria lor, vocația scriitorului e să se ocupe de viață și de lume, de cetate și de toate lucrurile care-l interesează; un colocviu de poezie nu este un loc în care să se vorbească de statutul social al poetului sau al culturii specializate a poetului.

Acum un an, în „Convorbiri literare", am citit un articol de-al lui Geo Bogza, în care își amintea că, cu ani în urmă, tot aici, la Iași, când se dărâma Academia Mihăileană, mulți ieșeni au spus, s-au scuzat și au încercat să oprească acest act de vandalism și, zice Geo Bogza, am vorbit cu (...), dar era foarte grăbit. După cum la București nu mai există Casa Maiorescu, acolo fiind două scrânciobe pentru copii, în care copiii nu se dau în leagăn, pentru că nu e un loc cunoscut de copii. Este una din casele memorabile, exact cum e Casa Pogor aici, la Iași, care încă există, casa în care au răsunat vocile celor mai de seamă oameni ai culturii. [...]

Și stau și mă întreb: este partidul partid ca entitate responsabil de toate gesturile unor oameni? (...) Un om care greșește, apoi altul care greșește, apoi altul care greșește, se poate absolvi pe sine de greșeală punând asta în sarcina partidului, este aceasta o atitudine realmente politică, realmente socialistă, mă-ntreb, și-apoi este partidul subiect de teorie, să dăm toate în sarcina lui? Partidul nu este un concept inefabil, este făcut de oameni, pentru oameni, transcendent și absolut, este pentru viitorul acestor oameni.

Astfel, de vreo lună de zile, sau două luni de zile, putem să vedem ceea ce n-au văzut generațiile dinaintea noastră, mai mult de un secol, dacă nu cumva și mai demult... Biserica Doamnei: s-au dărâmat clădirile care o mascau, se va face – vezi Doamne – o esplanadă, se va regăsi foarte bine printre clădirile moderne din jur. Am avut o scurtă perioadă în care civilizația veche se afla la vedere, a durat o lună, două în care am avut acest privilegiu. Cine știe când alte generații vor putea s-o vadă iar?

Acum trei sau patru ani am fost chemat la Uniunea Artiștilor Plastici să asist la sistematizarea orașului Tg. Jiu, care avea ca efect anularea cadrului în care se constituiseră monumentele lui Brâncuși. Motivații erau: calea ferată (...) etc., dar o asemenea sistematizare care ignoră monumentele nu este obligatorie.

Se poate întreba cineva dacă toate acestea au legătură cu poezia; căci dacă n-au, n-avem nici poezie.

Am întâlnit la mulți colegi, oameni cu reale înzestrări pentru meseria lor, cu o reală simțire generală, o indiferență colosală față de literatură, plastica nu mă interesează, muzica, urbanistica nu mă interesează. Ce fel de literatură putem face dacă nu ne interesează cultura, civilizația noastre în istorie? Vorbim, și s-a spus aici, vorbim mereu de toți domnitorii de la Decebal la Mihai Viteazul, da, existența acestora vorbește despre dreptul nostru de existență asupra acestui teritoriu,

iar noi le demolăm monumentele.

Mulțumită unei femei, unei doamne, care poartă prin căsătorie un nume care nu e foarte, foarte vrednic de laudă în istoria politică recentă a țării noastre, datorită acestei doamne există la Tg. Jiu ansamblul Brâncuși. Fără doamna Aristia Tătărescu nu aveam în țară nimic de Brâncuși, mai ales acest ansamblu care vorbește despre existența noastră ca popor apt de civilizație.

Dacă nu ne respectăm clădirile vechi și noi, dacă nu ne respectăm limba, fiindcă limba românească, cu extraordinarele ei nuanțe, această limbă a noastră nu este prin neologisme, să nu stricăm limba prin limba stereotip și limba română coruptă o citește toată țara și chipurile aceasta este limba noastră modernă, nouă.

Mii de cititori au auzit despre Geo Bogza și despre revista „Săptămâna". Se face economie de hârtie, da, să se facă, dar să nu se facă pe seama poeților care prin talentul lor contribuie la conservarea limbii române. Mai multă hârtie pentru literatură și mai puțină pentru afiș. Și oare n-am mai putea să vorbim deschis despre toate astea?

Vasile Nicolescu: Stimați colegi, neștiind să joc șah, cred că voi fi iertat dacă voi trece direct la subiect.

Replica mea este că subiectul nu este nici cel [illegible] critica poeziei cum aș fi dorit să fie, nici analiza raporturilor dintre poezie și critică sau unele probleme mai speciale ale poeziei ivite în urma unei ample dezvoltări din ultimii ani. Subiectul meu se referă la o parte din adevărul despre starea poeziei noastre de azi. Am ascultat ieri cu atenție încordată discursul, cu totul nocturn încheiat, ca să spun așa, discursul foarte personal, foarte subiectiv care nu a reprezentat punctul de vedere al Biroului Secției de Poezie a Uniunii Scriitorilor, discursul colegului nostru Ștefan Augustin Doinaș. Ideea extrem de ambițioasă a Poetului de a dialoga peste timp și spațiu, peste moarte și viață cu autorul Luceafărului, încercarea de a discuta cu Eminescu, foarte personal și foarte sugestiv, dar în numele nostru, al tuturor, în numele meu și al său, în numele eului nostru comun, mi s-a părut extrem de interesantă. Nu știu cine altul dintre noi ar fi avut curajul s-o facă, poate Blaga sau Arghezi, dacă ar fi trăit. Doinaș a avut cutezanța să-l cheme pe Eminescu dintre umbre, și seninătatea să ne dea un raport total, un raport esențial despre starea poeziei noastre, mai exact să-l informeze în legătură cu atâtea mesaje, false sau reale ale breslei noastre. Marii poeți au discutat adesea cu umbrele



Vasile Nicolescu

înaintașilor, doar că s-au sprijinit de umbra lui Vergiliu, mulți au construit monumentul în dialog cu Horațiu, alții au stat de vorbă cu Pușkin avertizându-l că riscă să fie diminuat de antologii și fericite s-au simțit antologiile.

Doinaș se poartă vis-a-vis de Eminescu ca printr-un poem căruia în interpretarea scenică i-au lipsit punctele dramatice, i-a lipsit o parte de adevăr. Eminescu nu a apărut în „Biblioteca pentru toți", dar făcea poezie patriotică permanent. Eminescu, să fim bine înțeleși, nu s-a întâlnit o singură dată cu Mircea cel Bătrân. S-a întâlnit mereu, s-a întâlnit profund. Eminescu s-a întâlnit cu Mircea cel Bătrân, cu spiritul lui, și la Rovine, și în spațiul moral al Daciei din Memento mori *și în poemul dramatic* Mureșanu *și în enorm de multe alte poezii.* (Aplauze!) *Cui a folosit patosul discursului de ieri împotriva așa-zisei false poezii patriotice? Putem dedica, putem asculta un discurs de o oră fără să analizăm nimic precis, fără măcar un exemplu, fără obligația unei examinări complete și asta venind din partea unui om de mare autoritate și de mare seriozitate analitică, din partea unui foarte bun exeget al poeziei, teoretician al poeziei. În numele lor ar fi putut vorbi foarte bine și cu exemple concrete despre cum trebuie să fie poezia patriotică, cum se scrie poezie patriotică de cea mai bună calitate, mai angajată în sensul superior al cuvântului, în perspectiva socialistă a dezvoltării patriei noastre de azi și de mâine.*

Poetul Doinaș avea talentul și mai ales autoritatea să o facă foarte bine, în mod actoricesc, de sărbătoare, educând mai ales galeria cu o voce de bas pentru care l-aș fi invidiat (…) Poetul Doinaș vorbea despre un așa-zis vânt tribal care bate prin viața noastră literară. A vorbit de asemenea despre cenzura personală. Afară de poemul de ieri citit aici și care nu m-a emoționat, cine i-a respins acest poem? – discutăm între colegi. Distinsul poet a mai vorbit, falsificând total lucrurile, despre cota obligatorie de poezie patriotică. În editurile noastre se cere poezie de substanță și poezie patriotică bună, și nu este o rușine. Nimeni nu cere însă cote. Ideea de cote este mai degrabă o aberație diversionistă de tipul celor cultivate de nu-știu-care doamnă obscură de la Europa liberă. Și încă o întrebare: cum apar atunci, într-o avalanșă incredibilă, atâtea volume netulburate în esențialitatea lor de umbra poeziei patriotice – pusă între ghilimele. Și dacă o anumită cotă ar fi dedicată totuși patriei, poeziei patriotice, unde ar fi catastrofa? În ce măsură există o incompatibilitate între înalta esențialitate a poeziei noastre adevărate și această angajare supremă în momentele supreme ale patriei? Înțeleg prin poezie patriotică ceea ce trebuie să înțelegem cu toții – adeziune vie, frământată, asumare de destin, implicare profundă în istoria patriei. De ce poetul Doinaș, ori Geo Dumitrescu de pildă, cu marea lor experiență artistică, nu alungă prin exemplul lor personal monada falsă a falsei poezii patriotice de pe piața noastră literară? Așa că noblețea obligă și postura de model obligă enorm. Așa cum poetul Doinaș a vorbit cu sinceră pasiune și convingere intelectuală, emoționantă despre difuzarea poeziei românești peste hotare, avea toate motivele să vorbească despre libertatea reală a poeziei noastre, despre lărgirea orizontului filosofic, despre profunzimile și adevărurile poeziei de azi, expresie a adevărurilor lumii noastre.

(Spre finalul colocviului, poetul Ștefan Augustin Doinaș, în virtutea dreptului la replică, va răspunde atacurilor lui Vasile Nicolescu).

Aurel Covaci: *Stimați colegi, în calitatea mea binecunoscută de traducător de literatură universală în limba română, aș putea să vă vorbesc câte ceva, dezvoltând oarecum câteva dintre aserțiunile distinsului nostru coleg, Ștefan Augustin Doinaș, despre problema răspândirii, a propagării literaturii românești peste hotare. Visul meu ar fi fost, pe vremuri, când eram tânăr, să fiu trimis într-o țară străină, să învăț perfect o limbă, două, trei, în așa fel încât să pot traduce din românește în acele limbi străine; vai, nimeni nu s-a gândit că aș fi putut să fac acest lucru. Până nu este prea târziu, ar fi bine să ne gândim la alți oameni capabili să învețe limbi străine, iubitori de literatură și mai cu seamă de poezie, care să ne poată traduce în străinătate. Am ridicat de mai multe ori această problemă în fața Consiliului Uniunii și în alte diferite comitete și comisii. Mereu am impresia că se urmărește ceva, că în sfârșit a început ceva, că vom ajunge undeva, și mereu constat că peste șase luni, peste un an, că începuturile acestea sunt aproape inobservabile, că se face prea puțin, și se face prea puțin dintr-un singur motiv: nu se acordă fondurile necesare în valută pentru această vastă acțiune de propagare a literaturii române peste hotare. Sunt convins, așa cum sunt convinși mulți colegi de-ai mei, și sunt destul de umblat prin literatura universală, în momentul de față poezia română este efectiv cea mai reușită de pe întreg globul pământesc. Este o poezie care merită fără îndoială să fie făcută cunoscută lumii; dar nu avem o vitrină în care lumea să se uite și chiar dacă am avea această vitrină, cu numai cărțile acestea în limba română, lumea s-ar uita, poate din curiozitate, dar n-ar putea să facă nimic.*

Îmi amintesc c-am mai spus odată undeva acest lucru; în secolul trecut domnea în Rusia țarul Nicolae al II-lea mi se pare, ambasador la Paris era unul Turgheniev, iar acest țar, dintr-un împrumut extern a acordat atunci 5 milioane de ruble de aur pentru răspândirea culturii ruse în străinătate.

Să nu vă închipuiți că Tolstoi, Turgheniev, Dostoievski și ceilalți s-ar fi făcut atât de repede cunoscuți străinătății când literatura rusă era încă, se poate spune, abia la începuturi, dacă nu li se puneau la dispoziție aceste fonduri, pot să spun, uriașe. Sigur că niciodată poate statul român nu va putea face un sacrificiu atât de uriaș, că nu vom avea atâta valută. Dar, din toate economiile posibile, acest lucru trebuie să se facă, s-a creat un extraordinar consiliu, foarte larg, exact pentru propagarea culturii române în străinătate, dar, după câte am auzit eu, fără fonduri… (Aplauze, rumoare). *Am auzit de asemenea că ar fi în studiu niște propuneri și că, probabil, ceva, cu timpul, se va face, dar continui să rămân sceptic.*

Am vizitat, măcar atâta să văd pe unde am fost în străinătate, o librărie la Havana, unde am văzut il libro ungaro, il libro ruso, în Varșovia, unde am văzut iarăși librării speciale dedicate cărții poloneze, cărții maghiare – cărții române n-am văzut nici una, nicăieri. Dar nimeni nu face de la sine, numai de drag pentru noi; trebuie să ne ocupăm noi de asta. Avem o serie

de lectorate în străinătate, ar face unii, ar face lucrări formidabile, dar noi nu suntem în stare nici măcar să le trimitem cărți în limba română.

Am încercat și am tipărit o antologie a poeziei românești, cam mare, nu mi-a plăcut, a fost făcută la repezeală, dar, totuși, exista ceva. Ministerul de Externe a binevoit să cumpere o mie de exemplare, lucru foarte bun; s-a trimis pe ici pe colo prin străinătate, dar această antologie nu mai există. S-a tipărit oarecum, s-a tras la xerox, o altă antologie, în toamna anului trecut mi se pare, nu știu, parcă în optzeci de exemplare.

Într-adevăr, pentru noi poate să constituie o raritate, s-ar putea să coste foarte mult la un moment dat, dar numai cu atâta nu-i putem convinge pe străini să ne introducă în limbile lor.

Mă simt dator să spun câteva cuvinte și despre mersul acestei ședințe a noastre de lucru, cum am botezat-o noi în cadrul consiliului Uniunii Scriitorilor. Ședința aceasta a demarat extraordinar, printr-un referat de înaltă ținută intelectuală, un referat chiar artistic aș putea să spun, cu, poate, unele greșeli de interpretare, cu patimă, Doinaș și-a anunțat de altfel patima de la bun început, iar Vasile Nicolescu i-a răspuns cu aceeași patimă; foarte bine a făcut și Vasile Nicolescu, pentru că... (Aplauze!)

Spuneam deci că această ședință de lucru a demarat foarte bine și că în multe cazuri s-a menținut la același înalt nivel intelectual, chiar dacă s-au spus lucruri grave și cu multă virulență, dar cu virulență artistică.

Îl rog pe prietenul meu Ion Gheorghe să mă ierte, dar cred că dânsul a pierdut din gravitatea faptelor spuse de dânsul pentru că ele au fost acoperite prea mult de un ton ireverențios și care nu-și avea nicicum locul aici. (Aplauze!) *Dacă se uita în jur și sus, la galeria din sala Teatrului Național, ar fi văzut nu numai tineri propriu-zis adolescenți, ar fi văzut și elevi de liceu, care au venit aici ca într-un templu al poeziei și voiau cu siguranță să audă o oficiere de templu, chiar dacă se spun lucruri grave. Să ne amintim că noi, acasă, cu nevasta nu ne certăm în fața copiilor; copiilor le arătăm numai rezultatele acestui dialog, numai ceea ce este bun. De aceea, dacă mi se permite, aș ruga ca toți cei care vor să ne asculte și chiar dacă ne certăm și trebuie să ne certăm, să ne certăm la o înaltă ținută intelectuală. Vă mulțumesc.* (Aplauze!)

Nina Cassian: *Sunt ani de zile de când n-am mai luat cuvântul în fața unui public atât de numeros și de select în același timp, aș pune. Select – adică rezultat dintr-o selecție naturală, prezentă la orice specie sănătoasă.* (Aplauze!) *Dacă, înainte de a veni la Iași, glumeam spunând că mă duc la solilocviu de poezie, având în vedere că în poezia lui fiecare vorbește o limbă proprie și bazată pe un dicționar personal, nu e mai puțin adevărat că această colectivitate a noastră există și că răspunde la întrebarea – nici mai mult, nici mai puțin – decât aceea de a asigura, prin valorile pe care le creează, prestigiul și durata acestui popor. De ce repetăm noi mereu și mereu cu obstinație aceste lucruri bine-cunoscute, care par a fi niște suvenire scrise chiar de noi înșine pentru a nu (...). De ce aleg eu acest subiect din atâtea posibile când foarte util ar fi să ne*



diferențiem, să ne delimităm unii de alții, pentru a ne cunoaște mai bine, pentru a avea o mai clară vedere asupra scării de valori care la ora asta e clamă și ea dominată de un gest tremurător și confuz.

Îmi propun totuși această temă care unifică, dintr-un discurs și dintr-o conștiință a apărării și din nevoia de solidaritate în fața dușmanilor comuni. Cine sunt dușmanii comuni care amenință crearea și propagarea valorilor spirituale fără de care omenirea ar fi lipsită de o justificare fundamentală a existenței ei. Ignorații peremptorie, orbirea la simțirea de frate a talentelor, lăcomia de un concret derizoriu și pieritor, disprețul față de efortul neimpus al sufletului întru cunoaștere, edificare și înfrumusețare. Schematizarea până la desfigurare a trăsăturilor umane, a acelor trăsături care ne deosebesc de animalitate pe funcțiile elementare de conservare și reproducere, prin înalta funcție a creativității. Mentalitatea brutală și retrogradă care nu cunoaște altă posibilitate de evaluare decât măsurarea în bani a produsului. Utilitarismul meschin, vezi stigmatizarea artei ca nefiind de plină necesitate pentru că nu se poate mânca sau îmbrăca, deci nu e nevoie de cine știe ce inventivități metaforice ca să afirmăm că arta, ea, este o hrană esențială de primă și strictă necesitate și că ea ne îmbracă „pururi tânăr înfășurat în manta-mi" ne conferă înfățișarea umană, în singurul semn acceptabil și moral al formulei „haina face pe om" (Aplauze!).

Așa am vrut să fac eu din textul meu un act de iubire frățească față de cei pe care îi văd și față de cei pe care îi simt fără să îi văd, să mi reafirm încrederea în forța și menirea scrisului lor și să recunosc în cercul de sudoare pe care unii îl poartă pe frunte forma palpabilă a aureolei (Aplauze!).

Mihai Ursachi: „Colocviu despre funie în casa spânzuratului" – poezie ocazională

Mai avem funie sau nu mai avem funie
Funia ieri, funia azi, funia mâine
Funia nu are   funia nu are esență,
Funia nu este funie pentru că funia, dacă-i funie, fie ea   sau cuvânt,
Nu transformați funia, biata de funie, în lasou pentru vânatul de antilope
Totul atârnă de funie pământul   lațul se strânge


Mihai Ursachi

de gâtul cuvântului, verbul se zbate exorbitant.

Să discutăm despre funii solare împletite din raze, despre organele cosmice, despre natura funiei și a funigei.

Dar unde e funia, ce ați făcut cu funia? cum vom putea să trăim fără funie?

(Aplauze)

Dan Verona: *Stimați colegi și prieteni,*

Am ascultat ieri, în zi de miercuri, cuvântul poetului Ștefan Augustin Doinaș. După acel personal cuvânt, dezbaterile Colocviului ar fi trebuit să ia sfârșit. Cei ce ceva știu de poezie n-am fi avut decât să semnăm dedesubt. Dacă s-ar respecta pe jumătate cele gândite și scrise acolo de un om integru, pe care îl stimăm și iubim și în care credem, ne-am putea declara mulțumiți. Ar însemna că acest Colocviu Național și-a atins ținta spre binele poeziei românești. Cuvintele celorlalți vorbitori mi-au apărut ca un poem frumos dar prolix, neaducând în esență lucruri deosebite.

Totuși, cred că poetul român, trecut printr-o sumedenie de asemenea întruniri publice, a devenit puțin mai neîncrezător în eficacitatea lor. Atât de neîncrezător încât s-a urcat la tribună să-și descarce năduful, acel ritual de război, acesta homeric de cucerire sau recucerire a demnității sale. Dacă tot nu se face nimic, cel puțin să se liniștească, așa cum se întâmplă la fotbal: timp de două ore, dezamăgit ba de o echipă, ba de alta, și apoi mergi bând o săptămână întreagă. (Aplauze)

Dovadă că la recepția de la Hotelul Unirea de aseară, toți au fost zâmbitori și bine dispuși. Un alt fapt care-mi întărește convingerea că înseși domniile voastre nu prea aveți încredere în posibilitatea acestor dezbateri de a mai schimba puțin fața lucrurilor: în generoasele aplauze prin care subliniați reușitele stilistice ale vorbitorilor. Când nu vă convine ceva mai liber spus, când e ceva prea tare, vă lepădați de cel care vorbește, ca imediat să-l aplaudați frenetic atunci când reușește o metaforă sclipitoare vizând viața literară cea de toate zilele. Ca într-un loc frumos, bine regizat.

Ieri am auzit pe sală discuții de acest gen: ce l-a apucat, domnule, să spună chestia asta? Sau: a fost o chestie mortală, cea cu pomii scoși în fiecare lună din pământ să fie controlați la rădăcină. Cunoscând acest spirit al domniilor voastre degustătoare și de binevenite metafore, m-am decis, totuși, ca orice poet român care se respectă, să escaladez această tribună și să continui, după puterile mele, frumosul poem prolix început ieri după cuvântarea poetului Ștefan Augustin Doinaș. Am să vă vorbesc mai întâi de câteva fantome. Am în vedere revistele din provincie, mai ales „Argeș" și „Ateneu". Aceste reviste, după ce reușiseră să-și constituie o personalitate distinctă în concertul literaturii,

al culturii contemporane, au fost reduse la tăcere fără motive prea întemeiate. Au fost reduse la tăcere cu toate că mai apar la trei luni o dată. Și-atunci apar făcând publică oferta unor întreprinderi, venind astfel în întâmpinarea dorinței cetățeanului care arde de nerăbdare să intre în posesia unor macarale, buldozere, tractoare, sonde petrolifere etc. Revista „Ateneu" ar fi trebuit să trăiască, luând în considerare chiar numai faptul că în jurul ei au crescut două personalități care fac cinste literaturii contemporane: poetul Ovidiu Genaru și prozatorul George Bălăiță. Pentru acest lucru niciun sacrificiu nu era prea mare. Dacă sacrificare se cheamă să asiguri câțiva saci de hârtie în plus și câțiva lei, bani pentru care cei de la publicitate nu-și fac niciun scrupul, risipindu-i în vânt ca să vândă cetățeanului macarale, buldozere și alte săpăligi.

Consider că o revistă precum „Argeș", revistă odinioară de referință, ctitorită cu pasiune de poetul Gheorghe Tomozei, redusă acum la o simplă umbră, este o mare pierdere pentru literatura română contemporană. Dacă vreți să vorbiți de entuziasm, iată două fapte culturale, două reviste pentru care s-a cheltuit o doză importantă de entuziasm, oare cei care sunt adepții incurabili ai entuziasmului n-au devenit în cazul celor două reviste demolatorii lui?! Revistele n-au fost desființate cu totul, ca să nu se strice, probabil, armonia statistică, însă reviste cum să nu fie?!

S-a mai remarcat în discuțiile din acest colocviu spațiul meschin acordat poeziei în reviste. Dar care reviste?! Vorbim de parcă ele ar fi o sută. Să nu uităm că membrii Uniunii sunt de ordinul sutelor. În statut scrie clar că poți fi dat afară din Uniune dacă n-ai activitate. Unde să publice sutele de membri ai Uniunii? Poeții sunt o realitate a acestei țări. Ei nu sunt o invenție draconică pentru a da unora dureri de cap. Ca atare, pentru a face cât mai viabilă această realitate, poeții trebuie să aibă la dispoziție un spațiu de manifestare. Ideea unei reviste de poezie nu este nouă, dar ea se impune ca o mare necesitate. O revistă de literatură într-o societate bazată pe principii umaniste nu este mai puțin importantă decât tractorul universal 750. Revistele existente au acordat în ultimul timp un spațiu mai mare poeziei. O frumoasă campanie generată de Colocviu. Dar, după cum știți, un Colocviu Național nu se ține în fiecare săptămână. Și-apoi, cum poeții își cer drepturile, la fel sunt îndreptățiți s-o facă și prozatorii și dramaturgii și criticii. Dacă în toate rapoartele apare începutul de frază: avem, avem și avem, *atunci întocmitorii de rapoarte trebuie să ia măsurile de rigoare, încât verbul* a avea, *conjugat la persoana întâi plural, timpul prezent, să devină o realitate pe toate planurile. S-a pus în discuție la acest Colocviu, așa cum era de așteptat, statutul poeziei patriotice. Sigur, putem spune că orice poezie scrisă în limba română este patriotică, orice poezie de dragoste este și poezie patriotică și orice poezie patriotică este și de dragoste. S-a vorbit despre poezia politică, dar, o poezie de dragoste, în ultimă instanță nu este politică? Vedeți dumneavoastră, putem jongla la nesfârșit cu termenii și nu vom epuiza nici zece reviste jonglând și iar jonglând. Voi numi, în virtutea tradiției, poezia de țară și tot ce ține de ea, poezie patriotică; voi numi poezia de dragoste – poezie de dragoste, neomițând nicio clipă că aceasta nu ar fi patriotică. S-a vorbit aici despre poezia publicată sub blazonul de poezie patriotică, poezia gazdă a celor mai neinspirate lozinci, că aceasta se*

poate constitui bineînțeles indirect într-un act antipatriotic; iată un subiect de meditație, atât pentru conducerea Uniunii, pentru conducerile revistelor și editurilor, cât și pentru noi toți. Țin să adaug pe marginea acestui subiec, că poezia, oricât s-ar crede, nu poate să spele toate cămășile murdare ale lumii. Din-tr-o anumită pudoare, ea ar trebui să nu fie băgată chiar prin toate spălătoriile. De exemplu, prin intermediul poeziei nu se pot obține rezultate prea bune în campania împotriva fumatului, sau alcoolului. Se pot, bineînțeles, scrie cronici rimate la revista „Urzica", revistă care uneori posedă și umor, încât, atunci când o deschizi, nu-ți poți stăpâni un anume râs nervos. (Râsete!!) *Texte de acest fel a publicat mai demult chiar ziarul „Scânteia". Paginile de critică a poeziei din „Scânteia" sunt de cele mai multe ori la obiect, dar oare textele pe care ni le oferă, uneori, să fie ele idealul atins de poezia română de azi?! N-ar fi lipsit de interes ca „Scânteia" să ne propună din când în când, la pagina culturală, valorile autentice ale poeziei contemporane, valori pentru care pledează textele critice găzduite de aceeași pagină. Cu mare părere de rău țin să remar, că poezia așa-zis patriotică invadează paginile revistelor mai ales în preajma sărbătorilor naționale. Cu toate că se depun eforturi pentru a scoate numere deosebite în preajma acestor sărbători, rezultatul este deplorabil. Desigur, acestea sunt numerele cele mai ocolite de critici. Doar abonații mai au parte de ele. Mă întreb dacă mai are vreun rost pregătirea acestor numere, de vreme ce mesajul lor funcționează în gol. Sau prin aceasta se dorește să se ia fața unor alte fețe?! Oricum, ne furăm singuri pălăria. Sunt de părere că sărbătorile naționale ale acestei țări trebuie întâmpinate, ca un omagiu suprem, prin cele mai de seamă realizări lirice ale momentului, de la poezia patriotică, la poezia de dragoste, la poezia de meditație etc. Numerele să fie semnate de cei mai de seamă reprezentanți ai literaturii, nu de copiii de mingi, așa cum se întâmplă. Trebuie să fim sinceri și să consemnăm că poezia patriotică, așa cum ne-a lăsat-o tradiția noastră, este o piatră de încercare pentru fiecare poet. Ea trebuie să fie emanația unui apogeu de carieră, nu pecetluită de incertitudinea începutului. Ca să emiți în ritmuri ceva din viața și experiența, din durerea și bucuria ta. De aceea spun, reviste și edituri, nu mai împingeți pe cei tineri în pragul debutului pe un sacrilegiu inconștient! La vederea literei tipărite ei își pierd ușor capul, îndeplinind toate cererile, dând texte submediocre de care se vor rușina mai târziu, ducând până la inhibiția demersului.* (Aplauze!) *Nu vă puneți mintea cu copiii, cereți, dacă cereți așa ceva, bătrânilor. Ei țin țara în brazdele adânci ale vieții lor, ei cunosc gustul pâinii frământate cu lacrimi. Adolescenții abia încep să descopere că există moarte pe lume și vor s-o cucerească prin cântec. Dar bătrânii, ei cunosc adevărata măsură a lucrurilor.*

O altă problemă care ar putea interesa Uniunea Scriitorilor și nu numai pe dânsa este legată de vestitele șezători literare. Am participat la numeroase asemenea întâlniri și nu pot să trec cu vederea unele foarte reușite, dar țin să adaug că manifestările nereușite acaparează mereu un procent îngrijorător. Foarte multe suferă de un formalism cras, jignitor pentru scriitor. De cele mai multe ori ne vedem la cheremul unor vanitoși propagandiști culturali, care

organizează asemenea manifestări doar pe hârtie, fără să se îngrijească de cel mai simplu obiectiv: mobilizarea oamenilor. Am avut ocazia să văd săli semănând cu apartamentele grajdurilor. Câte o femeie de serviciu, sau cine știe, soția directorului de cămin mătura scena în cursul manifestării, bieții scriitori privind speriați din umilele lor scaune. Am avut nefericita ocazie să întâlnesc săli goale, organizatorii dând vina unul pe altul. Unele săli, spre a salva aparențele, erau ticsite la repezeală cu elevi duși direct de la școală, flămânzi, care numai de poezie nu aveau chef. Unii dintre domniile voastre își mai amintesc poate celebra șezătoare la care au participat cei mai liniștiți și ascultători oameni: surdo-muții. Și asta pentru a salva nepăsarea și impertinența unor propagandiști culturali. Spun aceste cuvinte și ele trebuie luate ca un semnal de alarmă.

S-a vorbit în cadrul acestui Colocviu despre veleitari. Niciun vorbitor nu s-a purtat cu mănuși față de aceștia și-n alte condiții cred că toți veleitarii sfârșeau pe eșafod. Dar atunci am fi ajuns să plângem în pumni, căci nu-i așa, dacă ar fi dispărut casta veleitarilor, pe spatele cui deveneam noi incendiari? Dar se pare că și de această dată s-a avut în vedere efectul, nu cauza; toți au vorbit despre veleitari în mod fatalist, ca și cum aceștia ar fi un dat al destinului de neînlăturat. Nimeni nu s-a gândit să ne arate care este, totuși, sursa lor, ce spațiu ocult îi generează. După cum încă nu știm precis nici cine sunt veleitarii; niciun vorbitor nu ne-a dat cel puțin un nume ca să ne facem o imagine despre tipul veleitarului, ca să nu-l confundăm cumva cu extratereștrii. Să se fi referit vorbitorii cumva la doi textieri de muzică ușoară care au primit palma de învestitură fiind trecuți direct în rândurile membrilor U.S.?! Sunt în această sală veleitari; nimeni n-a strigat până acum: eu sunt! să-mi fac autocritică; unde sunt veleitarii? – în afara acestei cetăți?! cu cine ne războim noi? cu un dușman nevăzut? Noi înșine în ochii veleitarilor suntem niște veleitari. N-ar fi exclus ca și la această tribună să primim lecții de etică din partea vreunui reprezentant al acestei caste; dar cine să-i depisteze? atâta timp cât ei sunt nemulțumiți, pot fi niște temuți asediatori ai cetății literelor, atât din apă, atât din aer cât și de pe uscat. Nu trebuie să uităm că ei sunt, totuși, produsul unei politici culturale, sunt produsul acțiunii de nivelare a personalităților poetice. Atâta timp cât unele organe se vor încăpățâna să rămână bolnave, acest magnific corp uman care este cultura românească va continua să acuze dureri, să zicem, de sciatică pentru că tot este o boală la modă. Nu este de natură să ne bucure apariția unei cărți după un război homeric; ar fi o glorie dacă ai sfârși ca Ahile pe câmpul de bătălie, dar după un asemenea război nu te alegi decât cu un ulcer nenorocit. Nu este de natură să ne bucure nici apariția a o mie de cărți după războaie homerice; atâta timp cât spiritul balcanic al micilor învârteli, al micilor aranjamente, al micilor-mari compromisuri, spirit străin neamului în care ne-am născut, nu va sucomba, războaiele homerice nu se vor sfârși. O carte apărută în felul acesta este o înfrângere, nu o victorie. (Aplauze!)

Cu amărăciune mă gândesc că, în loc ca editurile să se bată pentru cărțile bune, să smulgă cărțile bune de pe mesele autorilor, ele privesc cu îngrijorare fiecare manuscris care le-ar promite o nouă durere de cap. Este absurd, este umilitor ca la fiecare carte să ți

se scoată un număr de poezii și să ți se ajusteze altele; să trăim cu fiecare carte o sfâșiere lăuntrică de neimaginat; să ne uităm la copilul nostru și să ne înstrăinăm de el ca și cum ar fi fost pângărit. Nu vă spun o noutate; leziunile morale sunt mult mai grave, de nevindecat față de leziunile fizice. Dar, desigur, bunii noștri frizeri de sentimente nu sunt medici și n-au cum să știe acest lucru. Ei însă se pricep bine să ne scoată pe noi vinovați, să ne simțim la ușile lor la fel ca țăranii, părinții noștri, care așteptau să li se fixeze cotele. (Aplauze!) *Poate alții nu trăiesc asemenea sentimente, însă pentru mine sunt un adevărat coșmar. Sunt conștient că nu m-a bătut nimeni să intru în literatură; este calea aleasă de mine fiind în toate facultățile mintale. N-am intrat în literatură întrebând unde se află fondul literar; n-am cerut niciodată niciun drept, singurii bani împrumutați de la Uniune fără a fi munciți sunt aceștia cu care am venit la Colocviu.* (Aplauze!) *Îi consider împrumut pentru că și așa impozitele care se iau pe banii de pe cărți sunt strivitoare.* (Aplauze!) *Deci, nefiind bătut să intru în literatură, am ales totuși calea aceasta conștient fiind că suntem cu toții egali, am considerat că totul este rezolvat de la sine dacă te acceptă poezia și că adevărul poeziei nu poate să supere pe nimeni ci doar să dea de gândit. Adevărul poeziei nu poate fi confundat niciodată cu adevărul vieții de toate zilele, chiar dacă acestea se suprapun; ori această confuzie, cred eu, subminează cel mai grav lucrările poeziei. Ca să fiu mai clar, am să dau un exemplu: într-o poezie dedicată limbii române aveam versurile: „Doamnă, cine te-a râvnit/ N-a ieșit nepedepsit". La tipar a dispărut cuvântul „Doamnă" și astfel am citit acest rând: „Măre, cine te-a râvnit"... ș.a.m.d.*

Se crede că fiecare vers de-al nostru ascunde o aluzie la viața cea de toate zilele pe care o trăim. Într-o exprimare mai liberă, se crede că în fiecare vers de-al nostru ascundem câte-o șopârlă, că suntem campioni ai șopârlelor, ori vă închipuiți, nu se poate ceva mai absurd. Poeții acestei țări sunt mult mai modești decât lasă aparențele să se vadă. Dacă umblă cineva cu șopârle, apoi aceia sunt tocmai produsul bunilor frizeri de sentimente, veleitarii. Ei au urechea mult mai exersată, au pavilioane mult mai mari, pe când poeții adevărați, chiar atunci când scriu poezie de țară, scriu din impulsuri lăuntrice.

Suntem uneori acuzați că scriem prea negru; dacă-ar ști bunii frizeri de sentimente cât de negru poate fi sufletul omului câteodată și cât de neagră poate fi moartea, ar apuca ei înșiși trâmbița de lemn cu care să ne anunțe o nouă înviere; dar ei n-au cum să știe, probabil, că țăranul român, cu sufletul negru de atâtea poveri, s-a sacrificat veacuri la rând, fără ezitare, pentru binele patriei. Cu toate că acești poeți români care vor să ne înspăimânte cu aerul lor de zei sunt în fond niște mari timizi, niște cuminți, pentru cele mai mici păcate omenești sunt arătați cu degetul; până și faptul că mai intră într-o cârciumă nu le este iertat. Dar acesta este un lucru normal; nici Dumnezeu n-ar ocoli o cârciumă mai mult decât ceilalți constructori ai socialismului. (Aplauze!) *Faceți o excursie prin cârciumile bucureștene, burdușite de dimineața până seara târziu și mare minune dacă veți recolta două, trei exemplare aparținând grădinii U.S. Poetul-copil al cârciumii a devenit un automatism care funcționează numai de dragul vânătorilor de vrăjitoare. Bineînțeles că faima aceasta de devastare de crame este*

întreținută chiar de poeții în cauză, prin meșteșugite rime și ritmuri bahice. Dar și un copil poate să observe că aceștia bravează; nu este nevoie de trei pahare ca să te înțelegi cu ei pe limba lui Ghilgameș. Cu asemenea băutori, toate mustăriile vestite ar da faliment. Dar dacă intrarea poetului într-o cârciumă ce-i stă în cale este înregistrată ca atare, nimeni nu se scandalizează că el este servit la masă de boier; nimeni nu se scandalizează că uneori ne este rușine să intrăm într-un restaurant pentru că nu ne prea simțim în apele noastre să fim serviți de boieri, de boieri care se căciulesc pe lângă minuscula noastră pungă, boieri care de fapt disprețuiesc minuscula noastră pungă și care tot din dispreț pot să ne scuipe oricând în mâncare dacă nu le zâmbim sentimental.

Poeții români au pus întotdeauna țara deasupra ființei lor pieritoare, au avut și clipe de cea mai neagră melancolie. Eclesiastică aș spune, omenească aș spune; asta nu înseamnă că țara n-a mai existat deasupra lor. Miron Costin nu și-a desenat țara și prins în lanțul intrigilor celor de-un sânge cu el? Și oricine poate să-și închipuie, sufletul lui nu era atunci prea roz. Nu cred că poetul este vinovat de faptul că o uzină nu-și îndeplinește norma, sau pentru gropile înșirate pe mijlocul străzilor. Menirea lui este de a se face părtaș la bucuria și lacrima neamului său. Niciun popor prin datele lui naturale nu poate fi numai pesimist, sau numai optimist. Cred că dragostea de țară, de bine, profundă, se învață mai ales învățând alfabetul melancoliei și nu prin cadențele de fanfară militară. Plânsul celui care se desparte pentru prima dată de casa părintească este mai profund și mai sincer decât veselia celui care se întoarce. Dar privind prin prisma poeziei, nu interesează cantitatea de plâns existentă în lume. Interesează forța cu care poezia prinde acest plâns făcându-l veridic pentru eternitate, sensibilizând generații întregi, făcându-le în felul acesta apte pentru o viață adevărată, nu pentru una de paradă. Melancolia este un dar divin, atât pentru poet cât și pentru ceilalți oameni. Melancolia presupune suferință, iar a cunoaște tainele suferinței înseamnă să înțelegi suferințele celorlalți, înseamnă să devii mai bun și chiar să te sacrifici pentru binele celorlalți. (Aplauze!) *Nu mi-i închipui nicio clipă pe marii noștri bărbați, voievozi sau cărturari, niște optimiști incurabili. Îi receptez mai ales ca pe niște firi melancolice și tocmai de aceea clarvăzătoare și capabile de sacrificiu. Firile bolnave de prea mult optimism au grijă să pună chiolhanul înaintea unei bătălii. Și, dacă devin martiri, devin din prostie. În orice caz au grijă să moară cu burta plină.*

Acum câteva cuvinte despre colegii mei într-ale scrisului, cei care gravităm în jurul vârstei de 30 de ani. Primele cuvinte care mi-au venit în minte atunci când m-am gândit, au fost acestea: Existăm totuși. Nu vrem să luăm locul nimănui. De altfel este și imposibil. Nu vrem să conducem U.S. Dar unii dintre noi vor să asculte literatură și pe la Late Case. Este un drept al lor, nu-i așa?! de vreme ce au fost primiți în U.S. egali în drepturi cu cei care se întreabă cum va fi vremea la Paris dacă trebuie sau nu să-și ia și umbrelă. Ajungând aici trebuie să mă asigur că, personal, nu cer să fiu trimis în străinătate. După cuvintele unui frate, con-frate, vreau să spun, ne-ar trebui să mai străbatem țara aceasta în lung și-n lat. Este foarte adevărat. Oricum, Domnia Sa și-a tocit mai multe pingele lunecând pe bordura afurisitelor meridiane și mai puțin prin satele

noastre. Dar aceasta e o altă poveste. Citesc deseori despre cronica de can-can literar găzduită de pagina a doua a „României literare" și găsesc acolo uneori numele unor băieți de litere care sunt trimiși să stabilească legături culturale cu străinătatea, aleși după cele mai stranii criterii. U.S. are stabilit un plan în această privință?! sau folosește trasul biletelor din pălărie?! Și vorba venerabilului poet Moș Andrei: „de ce nu ne retragem noi la colibele noastre și ne lăsăm târâți de această mizerabilă viață literară?! Ne dădea sfaturi poetul, el care în tinerețe hoinărea ca un berbant pe străzile Parisului și-și mai dădea și-un bizar doctorat.

Nu spun mai mult, pentru că, oricum, nu-i așa, noi, manieriștii, livrești și calofili, acestea sunt cuvintele criticii literare, o parte, cu care suntem mângâiați, noi, băieții, ce gravităm în jurul vârstei de 30 de ani, care am îndrăznit să mai citim câteva cărți prin biblioteci, nu ne speriem, totuși, atât de ușor. Oricum, suntem tutelați, dacă judecăm după anumite criterii de circulație prin reviste, de cel mai mare poet calofil român: M. Eminescu. Aș vrea să mulțumesc, pe această cale, mult hulitei edituri „Cartea Românească", editură care ne-a sprijinit cel mai mult și care a publicat majoritatea cărților așa-numiților poeți de 30 de ani. (Aplauze!!!) *Vorbesc în numele meu, nu-mi asum răspunderea să vorbesc și-n numele tuturor colegilor mei. Și așa, de mai mult timp se caută un șef de generație. Până acum, după mai multe articole citite prin reviste am descoperit vreo trei-patru. Nu-mi vine să mai întreb dacă alergătura aceasta după șefi de generație este un criteriu valoric, și dacă, totuși, nu se întâmplă prea devreme această alergătură. După cum știm cu toții, șefii au un destin mai parte, mai ciudat: unii mai cad, alții se mai ridică.* (Aplauze!!!)

(Este anunțată o pauză pentru masă)

Dan Deșliu: *Reluăm discuțiile. Din partea secretariatului vă pot prezenta lista unui număr apreciabil de candidați la cuvânt. Sperăm că timpul ne va permite să vorbească toți. Repetăm ordinea în care s-au înscris: Nicolae Prelipceanu, Laurențiu Ulici, Constantin Abăluță, Dumitru Bălăeț, Gheorghe Grigurcu, Al. Raicu, Ion Crânguleanu, Paul Tutungiu...*

Are cuvântul poetul...

Nicolae Prelipceanu: *Stimate colege, dar și stimați colegi,*

Sunt un prost vorbitor, ceea ce voi încerca să ascund citind următorul text gata bătut la mașină.

Am citit că „Poezia română de astăzi este una dintre cele mai bune din lume", dacă nu chiar cea mai bună, că ea este slujită de personalități remarcabile, pe urmă de zeci de poeți foarte buni, de sute de poeți buni, de mii de etc. etc. Fără a se numi prin acele articole, anchete și mărturisiri prea multe titluri de poezii, am înțeles că e într-adevăr cam așa, că poezia noastră se află într-unul din momentele ei fericite, pe una dintre culmi, toate aceste afirmații erau făcute, presupun, pe baza textelor poetice viabile, adică tipărite, citite, uneori și comentate. Texte care nu contravin, cu alte cuvinte, niciuneia dintre multele prejudecăți, false pudori, false spaime, ci și mai false moduri de lectură a



poeziei lasate moștenire celor care fac revistele și celor care editeaza cartile de aparent defuncta cenzura în realitate mutata pe nesimțite sau pe simțite în cugetul redactorilor șefi, adjuncți principali și simpli sau corectori ai revistelor literare și de cultura, cum impropriu se cunosc o seama de publicatii a caror preocupare este numai foarte rar cultura, și cenzura mutata nu numai acolo. Exista însa și alte poezii, unele ale acelorași poeți pe care îi vedem și tipariți uneori, altele ale cine știe caror banuiți sau chiar care nebanuiți poeți neangajați din motivul de mai sus în niciun fel de forma de manifestare publica, nici chiar în Festivalul de masa al talentelor de tot soiul. Exista și acele poezii care nu sunt nici împotriva noastra, cum se spune adeseori pripit, nici împotriva ideologiei noastre ci poate numai împotriva inerției unora dintre noi inerție care ne face sa ne mai temem de fiziologie psihiatrie sau viața pur și simplu, altfel spus de cuvinte ca sex, moarte schizofrenie și așa mai departe. Aș muri de placere și de oroare sa citesc într-o zi lista de cuvinte interzise poeziei publicabile cu care va asigur se poate face chiar numai cu ele poezie cel puțin la fel de buna daca nu de zece ori mai buna. (Aplauze!)

Exista deci doua feluri de poezie poezia vizibila și poezia invizibila. Exprimându-ne de obicei numai despre cea dintâi este normal sa greșim sau mai exact sa emitem judecați incomplete. Cum este dar în realitatea ei totala poezia româna de astazi? Vom putea spune și asta peste câțiva luștri, când vor fi întoarse pe dos, adica tiparite sertarele așa cum s-a-ntâmplat nu o singura data în istoria literaturii române. Avertizez asupra unui lucru pe care cu toții îl știm întârzierea tiparirii marilor texte în special a textelor bune devine în perspectiva timpului, un act antipatriotic pentru ca naște o întârziere în evoluția însași a literaturii așa cum iarași s-a mai întâmplat. Închei spunând vedeți cât de vie de mare și de puternica este poezia româna de astazi daca ea apare astfel și privind-o numai dintr-un singur unghi, acela pe care îl lasa liber prejudecațile de tot felul și de toata mâna, ca și cei care le întețesc. (Aplauze!)

Laurențiu Ulici

Stimate colege stimați colegi, onorabili invitați.

(...)

(Pe timpul alocat discursului său, Ulici invită câțiva poeți tineri să citească din creațiile lor, gest primit cu simpatie de unii și cu dezaprobare de alții)

Îl invit pe ***Romulus Bucur*** (Aplauze!)

Și ai s-ajungi

Și-ai s-ajungi vreun bar județean
Vorbind despre curajul tău din tinerețe
Și despre prietenii tăi poeți
Și despre intrigile care împiedică apariția nemaipomenitei tale cărți
Și-ai să faci o vizită iubitei
Acea târfă numită singurătate
Întrebându-te mereu la ce bun
La ce bun acest poem tinichea legată de coada speranței

(Aplauze!)

Laurenţiu Ulici: *Îl invit pe* ***Mircea Cărtărescu***

Analgezic

Sub stele sadice dintr-o cultură freatică
Răbdăm un infern de cabinete dentare
Și palmele pe obraz cu care te-nvrednicesc
Plantele, țărâna și carnea
Corpuri ultramarine cu sâni sofisticați
Sugrumă trilurile unei inteligențe
Hrănite cu biftecuri din petrol, plimbate
Între parbrize de velur
Sub peruci pe lună
Și nimeni
Nimeni nu strigă
Peștii și câinii de experiență
Prezintă luminii creiere dezgolite
Engrame în memoria revistei „Cinema"
Baduca mormintelor sfâșie crinii
Și embrionii fosforescenți în placentele lor
Insecte robânge dintr-o lașitate înspăimântătoare
În această feudă a orbilor
Rătăcind pe o pastilă de algocalmin
Dac-aș putea aș îneca în sânge
Gloria pietrificată a cretinelor stele
Clanul scenei (?) cu dinții rânjiți
Smulgând bucăți din burta pământului
Dac-aș putea le-aș da la gheparzi
Înlocuindu-le cu ochii lui Boby Fischer

(Aplauze! comentarii, voci care arată a nu fi de acord, „ce-i asta, suntem la un colocviu!", dar Laurențiu Ulici își vede de „programul" său)

Laurenţiu Ulici: *Îl invit pe* ***Traian T. Coșovei***

Cu mâinile curate

Tată, ce zgomote se-aud din camera de-alături?
O fi bunicul mort de anul trecut încurcat în cordonul telefonului
Tata se-ntoarce cu venele sfâșiate
Ne strângem mâinile în ușa magaziei
Ne strângem mâinile prin ușa spartă a magaziei
Ne strângem mâinile curate
Ne strângem mâinile curate
În rest doar o lumină de lună roșie trecea urmând (?) țiglele de pe acoperișul magaziei
Plin de sânge tata-i cu mâinile curate
Din frigider bunicul ascultă lumina roșie spărgând

peretele dormitorului

Ceasuri și mecanisme măsoară temperatura bunicului din frigider

Bunicul va apuca sfârșitul secolului

Bunicul va apuca și sfârșitul secolului viitor

Bunicul va apuca și sfârșitul tuturor secolelor viitoare

O să-i arătăm noi ce-i viața veșnică

Ne strângem mâinile

Ne strângem mâinile curate

Tată, mă agăț eu de umărul lui

Crezi c-o să strige la noapte?

Crezi c-o să mai strige?

Tata cu mâinile curate bate cuie de aramă

în capacul frigiderului din care se scurge zgură roșie

Crezi c-o să strige iar la noapte?

Crezi c-o să strige iar?

Tata cu mâinile curate astupă fereastra cu gheare uscate

Tata cu mâinile curate dă drumul la televizor

Tata cu mâinile curate deschide radioul

Tata cu mâinile curate aprinde lumina

Tata cu mâinile curate deșurubează robinetele din baie

Crezi c-o să mai strige la noapte?

Crezi c-o să mai strige?

Crezi c-o să mai strige?

(Aplauze!)

Laurențiu Ulici (simte că trebuie să adauge câteva explicații): *Pentru a alunga orice confuzie. Nu au avut șansa de a se lansa, înainte de a publica, în fața poeților consacrați. Nu le luați acestor copii șansa unică de a citi în fața dumneavoastră aceste poeme!* (Aplauze!) *Consider că sunteți de acord să continuăm și-l invit pe* ***Radu Călin Cristea.***

Lauda viermelui

Iată filosofia mea

Așa cum este ea

1. (Privesc) (Iubesc) viermele ca pe ochii din cap

Ținta viermelui e fluturul

Ținta fluturului e lipsa țintei

2. Iar te gândești la cadavre, domnișoară

Domnișoară cu gâtul subțire

Nu te teme

Sunt eu

Viermele

3. Nu te uita că sunt vierme

Din inel în inel

Doar eu văd dincolo

Iată filosofia mea

Așa cum este ea

Nu fac decât să rămân

Făt-Frumos era Spân

(Aplauze!)

Laurențiu Ulici: *Îl invit pe* ***Emil Hurezeanu***

Lecția de anatomie

Iată-l pe doctorul blond în amfiteatrul arhiplin

Îi lipsește ba ochiul drept, ba ochiul stâng

Dar rana ochiului nu poate fi unită de priviri

Așa cum unii vorbesc pe nas
El vorbește pe gând
Eu eram acela care numea (...)
Singurul viu oricând mii de morți într-o zi
Bulgări se rostogoleau din țigările mele
Uciși de suavitatea primului bulgăre rostogolit
În mari întinderi de zăpadă vor fi fumătorii
Ce mai impact de îngeri, o minunăție
Alunecam pe gheață în susul ei
Cu vânt puternic în (...)
Întindem cojile de portocală pe partea dinăuntru
Cum pielea de sugari după baie pomădată cu talc ca să nu crape
Și nu cum neamul acestor coji de portocală veșnic mustind
ca fruntea omului la vârsta pubertății regale
Ci să crape într-o zi și nu oricum
Ci înțelepte ca o fată (...) propriile-și riduri
Domnilor, după trei zile de priveghi un mort tânăr are cearcăne din (...)
Apoi dacă-i înconjur cu o singură linie inima și creierul obțin conturul unei păsări
Pasărea cu solzi arheopterix
Slavă ție
Ursitoarea noastră
Liniile vieții în palmă vor fi doar alb disecate de sângele mamei
Mâlul unde ea aruncată între semințe ca vechii egipteni
Și încolțea trupul meu aici de față ca un fir ca un trandafir
Bătăile abia auzite ale inimii înainte de somn
Atunci când somnul nu mai răzbate după joc
Ci presimțirea împărtășită de familia indiferentă
În după-amiaza aburoasă
Când semnele vieții alunecă printre semnele morții
Așa cum cuvintele alunecă pe două coli albe nesuprapuse întocmai
Încet încleșta (?) pe frunte o insulă friguroasă
Acesta a fost primul semn pentru noi, trăitorii
Așa cum amanta tânără încărunțind în timpul nopții
Este un preaviz al morții pentru amant
Dar un mort tânăr rămâne desigur tânăr și apoi urlă amândoi în capul oaselor
Pe marginea patului de luni dimineața
Cu strigătul lor de amanți înșelați asupra propriilor chipuri
Rămâne aceeași doar gospodina placidă
Ce poartă cu oarecare demnitate un pachet de carne pe străzi
Răsfățată de soartă
Sub serul ca o cârpă de spălat vase
Gaudeamus igitur
(Aplauze!)

Laurențiu Ulici: *Îl invit pe* ***Florin Iaru***

Ideea

De zece ori a executat tragerea
Plutonul de execuție
De zece ori a ieșit din gura comandantului
Vesel ca o omidă: ultimul foc
Eu cu ochii legați într-o cârpă murdară de motorină

număram disperarea plutonului de execuție

Număram disperarea plutonului de execuție

Număram disperarea inimii mele care-ncepuse

să-nțeleagă

Se râdea în tribună

După fiecare salvă se arunca în plutonul de execuție

Cu ceasuri și tratate de medicină legală

Foc! se-auzea tot mai tare

În pauza dintre salve și hohote

Însă cădeau

Însă cădeau

Însă cădeau de pe mine paltonul rănit, haina sfârtecată,

cămașa însângerată, maieul, cureaua, pantalonii, ciorapii, chiloții

Toate lovite mortal de salvele repetate ale plutonului de execuție

Din gura comandantului ieșea tot mai drastic la plimbare ordinul ***foc****!*

Din armele înfocate ieșeau tot mai înfipte cele ordonate

Trebuie să-nvingem odată, spuse atunci un înger nerăbdător

Această inerție a materiei moarte.

(Aplauze!)

Laurenţiu Ulici: *Îl invit pe* ***Ștefan Mitroi***

Glossă

Tălăzuind spre propria-mi tristețe
Măsor cu văzul vremile apuse
Bezne prelungi eteric suprapuse
Încearcă-n van de ochi să mă dezvețe
Prea scurta viață în atâtea fețe
Cât are azi făptura îmi împarte
Ademenesc lumina să mă poarte
Călăuzind spre propria-mi tristețe
Aștrii pe cer se năruie
Și nu se va naște nimeni
Moartea să vă vadă
Nu mai aștept ca frunzele să vadă
Măsor cu gândul vremile puse
Și parcă sunt și grâiele răpuse
Urcă prin tălpi și încolțesc pe umeri
Iubita mea mă blestemi și mai numeri
Bezne prelungi eteric suprapuse
Astfel te mântui și acesta preț e
Zilei ce vine pare-se curată
Plânsul etern prin dulce se arată
Încearcă-n van din ochi să mă dezvețe
Încearcă-n van din ochi să mă dezvețe
Bezne prelungi eteric suprapuse
Măsor cu văzul vremile apuse
Hălăduind spre propria-mi tristețe
(Aplauze!)

Laurenţiu Ulici: *Îl invit pe* ***Ion Moldovan***

Lentilă

Bănuiesc că voi pieri și eu întreg
Sub ușa enormă și purpurie
Asurzit și orb ca grăuntele
De căderea mea

Fărâmă cu fărâmă

În pasărea care începe și se dărâmă

Și se dărâmă

Într-o vreme te sperii și de imagini

Lupi subțiratici strecurându-se melodios

Prin spărturile frigului (pe calul de os)?

Totul e de moștenit și de dat foc

Și pe loc tot pe loc

Pe loc, pe loc

Să răsară însăși pasărea de pradă a Paradisului

Dacă stând mult de veghe

Începe într-o parte a ta

O pată albă de frig

Se cade să cazi pe gânduri

Dintr-o iarbă visătoare

Vătămată/ Și unde răsturnați între oase/ Un greier aiurează

Despre viața sa din zările lumești/ Să ni-l închipuim acum pe Prâslea

Iată-l cu capul veghind între pari/ Și rana-i face lacuri la genunchi

Și ceafa grea de nesomn/ Și lin vine dimineața pustie, pustie

Peste grădina neîncepută/ În claustrul de pământ zarva e

Visează viermii de aur/ Că deasupra lor atârnă grădinile de aur/ Cu mere de aur.

(Aplauze!)

Laurențiu Ulici: *Îl invit pe* ***Lucian Vasiliu***

E.A. Poe

Corbul domnului profesor/ E o închipuire

Lovind în fereastra de gheață/ Cu ciocul subțire

Pe cât de hirsut/ Pe atât de incult

Descins dintr-un neam păsăresc/ De demult

El se-arată pe neprevăzute/ Îmbrățișându-ne cu aripile-i slute

Atât de negre și atât de bizare/ Dintr-o cu totul altă lume se pare

Într-o vreme am vrut să-l împușcăm/ Pe seară

Acoperise cu țeasta-i luna sfântă și clară

Dar corbul domnului profesor e o închipuire

Lucind în fereastra de gheață

Cu ciocul subțire

(Aplauze!)

Laurențiu Ulici: *Numele acestor poeți nu vă spun încă nimic. Nici mie nu-mi spun prea multe. [...] În numele lor vă mulțumesc pentru că i-ați ascultat.*

(Aplauze!)

Constantin Abăluță: *Stimați colegi, [...]*

Cunoscând de fapt popularitatea scriitorului și încrederea de care se bucură el, ne punem următoarele întrebări: de aprobarea cui ar avea nevoie niște membri ai Uniunii Scriitorilor ca să scoată o revistă, accentuez, literară? Calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor nu este suficientă? Girurile pe care le-am enumerat mai sus nu sunt suficiente? Seriozitatea pe tărâmul artei... nu are valoare de exemplu? De ce să

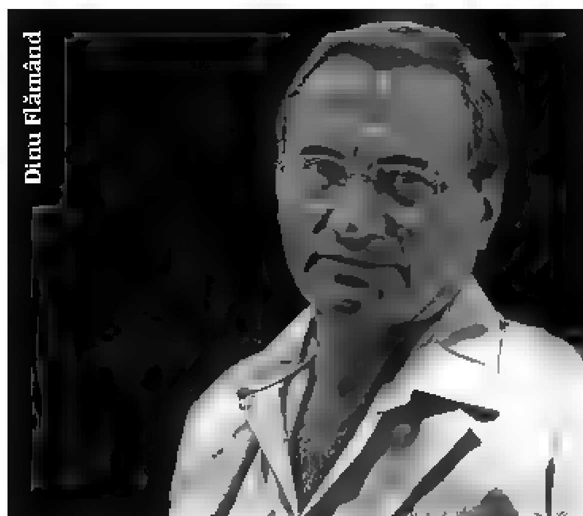
amintim numai pe cei ce în trecut şi-au riscat banii pe promovarea şi dinamizarea literaturii române, iar pe cei ce în prezent ar vrea să facă acelaşi lucru să-i ignorăm cu desăvârşire? De ce de atâţia ani, cu toate că la toate nivelurile se recunosc marile talente ale presei literare, nu se admite apariţia revistelor grupărilor de scriitori, reviste în care sacrificiul, riscul material prin care sunt scoase, poate acţiona ca o pârghie a calităţii?! Consider că a venit timpul să aruncăm în lături dogmatismele, să punem la dispoziţia cititorului cele mai sincere şi variate creaţii ale noastre. Să nu lăsăm literatura română să cadă în impasul în care discuţiile sterile şi lipsa de curaj riscă să o aducă. Ni s-a spus că de treburile scriitorilor să se ocupe scriitorii, după câte ştiu nimeni nu-i mai scriitor în această


Constantin Abăluţă

ţară decât membrii Uniunii Scriitorilor. Oare o revistă literar, nu-i treaba scriitorului? Şi atunci, de ce altă aprobare decât a conştiinţei, decât a propriei lui conştiinţe, are nevoie scriitorul?! Să cred că există cineva atât de hain în această ţară, în stare să contrazică, în vorbe sau în fapte, acea înaltă voce ce ne-a redat pe noi nouă înşine? Propun ca prin statut să se dea fiecărui scriitor membru al Uniunii Scriitorilor dreptul de a acţiona direct şi eficient pentru popularizarea literaturii române. Ne plângem că revistele existente au prea puţini bani ca să poată retribui, deci publica mai multe poezii. Cine va îndrăzni să-i oprească pe aceşti scriitori altruişti, care fără să aibă unchi în America sau moşteniri grandioase, sau venituri din tiraje aproape nelimitate, cine va îndrăzni să-i împiedice pe aceşti scriitori cu venit modest să şi-l facă şi mai modest şi în loc să ciocnească un pahar cu vin, care de altfel le place şi lor, vor prefera să scoată din măruntele lor economii o revistă întru slava limbii române?! Va exista oare vreun scriitor român care să nu voteze o astfel de îmbunătăţire calitativă a statutului Uniunii? Refuz să cred.

În ce mă priveşte, mă simt capabil de riscul material şi de demersul spiritual necesar unei astfel de întreprinderi şi sunt convins că aş putea face o revistă literară română vie, dinamică, în pas cu actualitatea, o revistă serioasă deschisă multiplelor tendinţe ale poeziei bune, şi nu o revistă de informare despre literatură, nu o revistă de glose, de critică sau de polemică, ci o revistă plină cu literatură, cu texte inspirate, originale, reprezentative pentru spiritualitatea românească şi, desigur, neocolind traducerile poeţilor moderni de pe toate meridianele.

Nu știu dacă, după desființarea cenzurii, după desființarea ei oficială, cenzura a mai rămas în mintea și în obișnuința unor scriitori sau a unor organisme, însă sunt tentat să cred că o altă cenzură, pe care eu aș denumi-o cenzură metafizică, există în continuare, ea exercitându-se asupra increatului, asupra cărților ce încă n-au fost scrise, împiedicându-le să fie scrise. Pentru că problema spațiului tipografic este încă, la ora de față, una reală, propun ca primele reviste ale grupurilor de scriitori să apară, deocamdată, șapirografiate sau xerocopiate, practică de altfel încetățenită pe alte meridiane, iar tirajul lor restrâns, unele n-ar depăși numărul pre-abonaților, pentru început, asta ar duce la un caracter bibliofil incitant cu timpul, nemaivorbind de faptul că marile și mediile biblioteci publice s-ar abona din oficiu la astfel de publicații, iar ele, aceste biblioteci, s-ar înscrie, astfel, mai direct, în actualitate. Vă mulțumesc. (Aplauze.)



Dinu Flămând (cu ton grav, trist, stins.) *Stimați prieteni,*

Am luat cu mine o frază scrisă de Hugo Friedrich pe care vreau să v-o reproduc: „Poetul modern, spune acest magistru, este echipat cu instrumentele de măsură ale conceptelor sale care-i permit să se controleze pe sine însuși în orice moment și îl asigură împotriva unui atac prin surprindere al sentimentului banal". Poate vă este cunoscută această frumoasă remarcă formulată aici, ceea ce ar măguli orgoliul nostru, al tuturor. Dar poate că asemenea mie unii dintre dumneavoastră simt nevoia să aducă adăugiri și precizări, căci fiind vorba de atacuri, acestea nu vin, nu-i așa, totdeauna din interior. Ar fi prea simplu și cam prea poetic. Putem simți fiecare dintre noi pe propria noastră piele dacă nu și talentul ne joacă uneori o festă, împingându-ne în propriile noastre slăbiciuni, în mediocrul cotidian și în banal. Aceasta să fie însă singura presiune, mă întreb? Oare atacul extern din partea mediocrității și banalității, acea presiune lentă a prostului gust nu acționează concertat asupra poetului făcând ridicol scutul oricăror concesii profitoare? Nerepudiat la timp, prostul gust simte în tăcerea noastră complicitatea. Confuzia de valori îl sprijină. Indiferența îl nutrește. Mijloacele publicitare stridente îl slujesc de minune. Iar prostul gust - nu se știe cine profită de el. Când totul poate fi demonstrat, susținut și impus în calea valorilor ieșite într-un sezon, relativismul și subiectivitatea, flexibilitatea obișnuită a cuvântului trist devin sub ochii noștri o adevărată insurgență a insolenței.

Dar revin la prima frază și mă întreb: dacă prin cultură poetul se poate apăra de sine însuși, de propria

inocență, mediocritate agresivă, cum se va putea elibera împotriva agresiunii externe? Agresiune care coboară uneori viața ideilor la o limită incredibilă. Agresiunea corozivă a mediocrității latente, care pătrunde, încolțește, te obligă să te acomodezi în prezența ei. [...] Să elogiem acea muncă tenace, munca literară de caracter, dacă se poate spune așa, munca ce tânjește după absolut, sfidând relativismul epocii. Acea răbdare care dovedește caracter de scriitor, de pildă puterea morală a unui tânăr poet, care-și retrage din editură manuscrisul, considerat de el însuși imperfect, pentru a lucra la el încă șapte ani, cu riscul asumat de a fi absent în tot acest timp și din listele periodice ale bilanțurilor și din favorurile, câte sunt, ale Uniunii Scriitorilor. Nu-mi cereți criterii de prețuire, când fiecare dintre dvs., în forul intim, aveți o conduită subiectivă care implică propriul dvs. cod moral. Trebuie, până la urmă, să ne dovedim nouă înșine că vorbirea și caracterul nu se termină azi așa de ușor. Și cum s-o facem altfel, și cum s-o facem mai bine decât cinstind memoria celor ce s-au dovedit a fi personalități complexe în literatura acestor ani? Baconsky, de exemplu, nu ar fi oare tocmai o astfel de dovadă (Aplauze!), *un mod de a ne felicita pe noi înșine că știm să prețuim personalitatea poetului, sau a unui poet, unul din mulți care a știut și a putut să se apere de agresiunea internă și externă?! Puse una lângă alta, paginile neîmplinitei lui opere scot în lumină o personalitate pe care memoria noastră trebuie să o perpetueze în viitor. Vă mulțumesc. Vă mulțumesc.* (Aplauze!)

Gheorghe Grigurcu (Lipsește începutul discursului. Se punea altă casetă în reportofon):

[...] A urmat chestionarea subsemnatului în legătură cu o culegere de versuri apărută de puțină vreme. Surprinzător de puțin preocupat de a aplica în viață normele statuate de partid, demnitarii de partid s-au manifestat însă foarte grijulii față de unele particularități ale produselor mele lirice. Ce-ai vrut să spui în cutare vers? Ce-ai vrut să spui în cutare poezie? Ar fi fost întrebări perfect justificate dacă concluziile n-ar fi fost de gust aprioric în sensul unui lamentabil, dacă nu impertinent joc de-a obscuritatea burghezo-moșierească. Între o falsă compătimire și o riscantă moralizare, manevra de intimidare era clară. Vânătoare? a surâs condescendent fostul prim secretar din Bihor, Petre Blajovici. „Din această poezie nu înțeleg nimic". L-aș fi întrebat respectuos care sunt poeții moderni ce i-au modelat cultura literară, dar nu mi-a dat răgaz, rostind următoarea replică monument: „Dacă noi nu înțelegem aceste poezii, ce să mai zică cititorul de rând?!" (Aplauze! Rumoare) *Și totuși dacă cititorul de rând e o noțiune largă, imprudent de largă, în care se înglobează nu numai sensibilitatea și vocația, dar și bunul simț, care nu lățește pielea unui popor de administrativ (?), până la dimensiunea unei scene cu prezidiu, a unei scene până la dimensiunea unui județ, până la dimensiunea universului. Mi-am amintit de un vers din balada cu un rege...* Mihnea și Baba, *vers care începe cu cuvintele: „O, ce de hohote!" Când am cutezat a pomeni ceva despre un limbaj mondial, în care se întâlnesc în această epocă eforturile poeților, președintele Consiliului de Cultură și Educație Socia-*

listă, prezent la acest spectacol, a râs cu o poftă contagioasă. Repet. Preşedintele Consiliului de Cultură şi Educaţie Socialistă al judeţului Bihor şi azi în funcţie. Îmi permit a-mi mărturisi în public o îndoială intimă, cerându-mi scuze dacă greşesc, persoana în cauză nu-i nici scriitor, nici pictor, nici sculptor, nici muzician, nici om de ştiinţă, deşi dirijează oameni din categoriile menţionate. E măcar, când se spune fără nuanţă, un om de cultură?! Care sunt criteriile inefabile care fac că-n acel loc şi-n altele din ţară sunt astfel de persoane stăpânite de un exces (?) de haz atât de sănătos pentru ele însele, atât de nesănătos pentru cei cu a căror activitate nu comunică, apăsându-i când au ocazia sub talpa administrativă spre a-şi argumenta buna dispoziţie? (Aplauze!)

Vă puteţi întreba, stimaţi ascultători, care e comportarea poetului Andriţoiu, a poetului romanţios şi



cantabil, generos şi ubicuu, care fiind ubicuu se găseşte în acelaşi timp în capitală şi la Oradea, în România şi în Canada, pe Pământ şi în Lună (Aplauze! Rumoare), *versificând ca Ion Pillat, îşi spală mâinile ca Pilat din Pont* (Aplauze! Rumoare). *Nu ştiu nimic, nu răspund decât de ceea ce-mi convine, îmi aranjez popularitatea şi mă îngrijesc, în primul, în al doilea, în al treilea, dacă nu şi-n ultimul rând de propriul meu interes. Iată textul unuia din poemele sufletului său delicat, care va rămâne veşnic nescris. Dacă secretarul cu propaganda îi cere părerea asupra unui text de versuri al unui confrate, îi răspunde cu o masivă mărinimie: Nu cred că asemenea texte moderniste trebuie să apară, viitorul trebuie să ştie ce fel de poezie nu trebuie scrisă.* (Aplauze!) *Şi cu curaj comunist, şi cu sete comunistă de adevăr trece mai departe la redactarea a zeci, mii de articole redundante, atât de înflăcărate, încât pompierii trebuie să stea în preajma tipografiei unde se imprimă.* (Aplauze!) *Apoi iese în grădina paradisiacă a Transilvaniei să se odihnească după efort, răcorindu-şi sufletul astfel... era să zic... la adierea sobei, a ceasului, a minutului, clipei.*

Stimaţi confraţi,

Din cuvântările primului secretar al Partidului nostru se desprind nu numai îndemnul de a combate abuzurile, impostura, toate formele de inechitate care se manifestă încă în societatea noastră actuală, şi care nu sunt deloc neglijabile, dar şi apelul de a ne aduce aportul (sic!) *la înflorirea culturii naţionale.* [G. Macovescu: *Atenţie la limbă: a aduce aportul!*] *O scăpare, da, mă iertaţi!*] *Pentru a ne aduce contribuţia la linia majoră a posibilităţilor noastre.* (Aplauze!) *Spre a răspunde în stil constructiv acestei chemări care este*

de partea fiecărei conștiințe scriitoricești cinstite, e nevoie a ne raporta în mod liber la conceptul de valoare. Dogmatismul ne-a împovărat cu o negură de neadevăruri, de jumătate sau de sferturi de adevăruri în cel mai bun caz care stăruie încă în multe conștiințe sub forma unui bagaj împotriva propășirii artei, a substanței estetice în genere. Literatura noastră nu se poate îmbogăți cu o contribuție a epocii pe care o traversăm decât prin plierea cât mai exactă a creației de conștiința reală, subliniez, reală, literară și umană a autorului său, prin eliberarea, în regie proprie a jocului expresiv. Oricât de bune ori de rele sunt intențiile ce animă pe diriguitorii administrației literaturii, acestea nu pot determina apariția unor opere valoroase. Scriitorii nu sunt homunculi ce se fabrică în laboratoare de alchimie ideologică.

Creatorilor trebuie să li se acorde încrederea necesară pentru ca talentul lor să se justifice în chip natural. Putem învăța multe din experiența amară a unor oameni care au înălțat pe piedestale din nisip capodopere de fum ce s-au destrămat la cea dintâi suflare a vântului. Neantul artei este cel mai cumplit neant. Un poet de mare notorietate îmi spunea, în timpul studenției mele, în chipul cel mai serios, că sintagma „frunză verde", dintr-o poezie pe care i-am arătat-o, e subversivă, recomandându-mi să mi-o schimb. Dar caricatura nu e totdeauna de acuzat. Există din păcate, în poezia noastră de azi, o enormă logoree ziaristică, a cărei absolută vacuitate nu o mai percepem exact. Sub scutul nobilei și etern-actualei teme a iubirii de patrie, prosperă o vegetație minoră, compromițătoare. Repetând de o mie de ori, într-o scriitură flască, ceea ce pot spune o dată, în mod rezonabil, bărbătesc, distrug până și efectul pur propagandistic scontat, inspirând o neîncredere a nevoii de-a iubi și-o plictiseală asasină. Sute și sute de tineri versificatori sunt îndemnați a comite compoziții facile, pe teme date, corupți așadar prin antrenarea lor într-o formulă de minimă rezistență artistică. (Aplauze!)

Pedagogia mistificării incumbă o grea vinovăție. Adevărata noastră poezie patriotică, afirmă, pe bună dreptate, Eugen Jebeleanu, e poezia de valoare, indiferent de motivul sau de mijloacele sale. La o treaptă mai înaltă, invazia mentalității jurnalistice în lirism e ilustrată de nume poetice cunoscute care atestă o recrudescență a mentalității „A. Toma". E curioasă lipsa de orientare istorică a acestor autori, care merg senin pe un drum lipsit de perspectivă. Actualitatea, cu cât e mai de suprafață, cu atâta mai efemeră, fără îndoială, dar și mai înșelătoare sub raportul exigenței sale. Adrian Păunescu, de pildă, e un vlahuțolatru care versifică locurile comune, declarativitatea curentă cu un patos ce se-mpiedică în nămolul expresiei zero. Citez:

„Nu-i comunistul omul care-și nutrește fardul

Din ținerea mulțimii în permanent noroi". Închei citatul.

Autorul Fântânii somnambule *ne apare ca un gazetar absolut care-și transpune în rimă articolele. Nu-mi recunosc epoca. S-ar putea să nu fiu singurul, în bombasticismul enorm al poemelor sale, în rezonanța lor, precum un sunet de trompetă cazonă. Talentul său e declinat înspre soluția rudimentară. Un combativism vid se instalează în poemele sale precum gesturile unui înotător într-un bazin fără apă.* (Aplauze!)

Nu încerc, Doamne, a contesta modalitatea agita-

torică a poeziei, să fiu bine înțeles. Dar obstacolele împotriva cărora se ridică A. Păunescu sunt de carton. Lupta e mimată într-o inofensivă butaforie. Poetul e un înger zelos care din nevoia de variație își ornează imnul de slavă cu stridență, fără a fi un insurgent real. E un înger mizerios care oferă, în amfiteatrul de denii, o reprezentație. În cazul său, actualitatea (între ghilimele) se prezintă, evident, drept o confecție. Cât de departe poate cuteza A. Păunescu pe drumul unui festivism fără măsură, se vede din aparițiile sale la TV, rizibile, dar și întristătoare, supralicitări ale unor idei și atitudini care, cu o pompă redusă cu nouăzeci și nouă la sută, ar putea fi recunoscute drept ale noastre, ale tuturor. Lupta adevărată pentru mărturia lirică a acestei epoci se desfășoară pe alte planuri decât cele ale vehiculației emfatice satisfăcute de timp, ale comentariului oficios versificat. Și vă rog să binevoiți a acorda modestelor mele cuvinte o întâlnire ideală peste câțiva ani, înainte de-a mă contrazice. [...]

(Aplauze!)

Ziua a treia zi a Colocviului Național de Poezie de la Iași, 20 octombrie 1978

(Conduce lucrările, anunță și invită scriitorii la tribună criticul literar Laurențiu Ulici)

Geo Bogza (discurs senin și detașat, rostire rară, în ton cântat): *Stimați prieteni ai poeziei și, peste toate, Stimați prieteni ai poeților! Față de cei mai mulți dintre dvs. care vă aflați aici, în sală, eu am două privilegii: se spune despre poeți, de către admiratorii lor, că au uneori..., că ar putea avea o stea în frunte. Veți vedea că nu am niciun fel de stea în frunte. Dar am privilegiul, față de cei mai mulți dintre dvs., de a-mi fi tipărit primele mele poezii în reviste, iar apoi în volume, ani și ani, și decenii, pe banii mei, într-o vreme în care nu aveam decât o pereche de pantofi și o cămașă... în timpul verii. Vârsta de 47 de ani, atât de tulburătoare pentru noi prin faptul că, la această vârstă, Arghezi și-a adunat poeziile în volum, este și vârsta la care, ajungând eu în 1955, am primit pentru prima oară bani pe o poezie de la „Gazeta literară".*

Al doilea privilegiu este că am stat la închisoare. De două ori, pentru poeziile pe care le-am scris în tinerețe. Îmi voi îngădui, pentru a vă sugera o concluzie pe care singuri sper că o veți trage, să vă citesc, să vă citez unul din poemele mele de acum 50 de ani pentru care am stat la închisoare. Face parte din poemul


Geo Bogza

Invectivă , *şi apoi un poem scris recent, scris 50 de ani după aceea, chiar în vara aceasta*

În tinereţea mea se spunea adeseori că „drumurile Domnului sunt multe şi necunoscute" Drumurile artei, de asemenea, sunt multe şi necunoscute. Se mai spunea „Fiecare lucru la timpul său şi ouăle roşii la Paşti" Spun aceasta pentru cei care, judecând tânăra generaţie de poeţi, sunt nerăbdători să vadă din partea lor nişte ouă roşii cărora nu le a trecut timpul Dar aşa cum am să dovedesc cu exemplul meu, ouăle roşii vin şi ele de Paşti (Aplauze Geo Bogza citeşte poemele „Invectivă" şi „Opt judecăţi asupra munţilor Carpaţi")

Stimaţi prieteni ai poeziei, cred că aproape toţi dintre dvs. ştiţi acea anecdotă de provenienţă transoceanică în care e vorba de un salon în care de obicei stau cowboys cu pistolul la şold şi în care se putea citi următoarea inscripţie „Nu trageţi în pianist, face şi el ce poate" Concluzia a tot ce v am spus până aici ar fi Nu trageţi în poet! El va cânta tot ceea ce are de cântat dacă aveţi răbdarea să l ascultaţi. (Aplauze îndelungi)

Laurenţiu Ulici *Urmează la cuvânt* ***Al. Husar****, se pregăteşte* ***Edgar Papu***.

Al. Husar *Distins auditoriu,*

Astă vară, la Constanţa, într una din acele librării care pot sta alături de orice librărie europeană, mi s a întâmplat să asist la o scenă antologică era o seară calmă în mediul recules al tăcutelor rafturi, auzeam doar paşii lenţi ai vizitatorilor, când, deodată, glasul unui copil strigând „Cumpără, mamă, cărţi! Cumpără poezii!", răsună printre standuri Ridicai ochii surprins spre el, era un copil de 4 5 ani, nu mai mult, atârnat de mâna unei femei în negru, care plana absentă printre cărţi. Şi, fără a mai urma evoluţia scenei, convins că până la urmă el nu privea în van, strigam în gândul meu Trăiască acel copil, fericit că l văzusem

La el mă gândesc astăzi, luând în discuţie poezia în sine, raţiunea ei însăşi, cu acest prilej De ce într o librărie, care avea alături un imens stand de muzică şi cărţi pentru copii, nu „Cumpără, mamă, discuri" sau „Cumpără, mamă, poze", de ce „Cumpără, mamă, poezii"?

Ce este poezia şi prin ce se distinge în esenţa ei ca artă şi prin ce îşi găseşte ea o justificare în viaţa omului, în viaţa unui popor? Mulţi esteticieni, şi uneori cei mai acri, dau în ierarhia artelor poeziei primul loc Şi n am putea admite că ei nu ştiu ce spun. Poezia este totodată muzică, sculptură, pictură, totalitatea care uneşte în sine cele două extreme, adică artele plastice


Al. Husar

şi muzica pe un plan superior din domeniul interiorităţii spirituale însăşi.

[...]E drept că şi muzica şi pictura au un caracter local şi naţional [...]. Nici o artă nu este atât de tenace naţională ca poezia. Poţi să iei unui popor limba, să i-o suprimi, să-i pui o altă limbă în şcoli, dar câtă vreme nu ai silit acest popor să simtă într-o limbă nouă, nu ai dezrădăcinat-o pe cea veche, ea va apare din nou în poezia care transmite simţirea [...]

Îmi exprim o nedumerire: de ce într-o ţară al cărei popor a lichidat complet analfabetismul, un volum de poezie atinge abia un tiraj de 1 000–1 500 exemplare?

A doua întrebare: de ce acel caiet de poezie pe care îl scotea „Viaţa Românească" nu demult a dispărut?

Şi a treia întrebare: când naţional, când judeţean, având un statut oscilant de la o ediţie la alta, Festivalul de poezie „Mihai Eminescu" de la Iaşi n-a devenit încă ceea ce trebuia să devină în concepţia fondatorilor săi – Festivalul Internaţional de Poezie „Mihai Eminescu"? N-ar putea deveni? (Aplauze.)

Edgar Papu: Stimaţi şi dragi colegi,

S-a vorbit, în cursul acestor şedinţe, pe de-o parte de marile calităţi ale poeziei româneşti în ultima vreme, pe de altă parte, de asaltul mediocrităţilor, despre care vom mai aminti pe parcurs. Este însă ceea ce mă interesează mai mult – şi pe dvs. vă interesează – este vorba nu de mediocritatea pseudopoetică, ci de ameninţarea cu mediocritatea a marilor poeţi. (Aplauze.) Poezia noastră, în momentul de faţă, a ajuns la un nivel european, mondial chiar. Este adevărat, încă pentru soarta, pentru destinul, pentru evoluţia fiecăruia dintre poeţi este foarte important faptul menţinerii. Menţinerea a fost totdeauna o problemă în literatura noastră şi cu atât mai mult astăzi [...] Este o luptă acerbă, aproape tot atât de mare ca şi aceea a primei creaţii de factură înaltă: este lupta împotriva propriei mediocrităţi. Aceasta se luptă să vină la suprafaţă.

L. Blaga mi-a mărturisit odată cu mare sinceritate că poetul nu e totdeauna inspirat, că pe parcursul creării poemului el are momente, într-adevăr, de schimbare valoroasă, îşi dă seama că [...], cu alte momente alternări de goluri. Aceasta înseamnă că dă o poezie inegală. L. Blaga nu a avut poezii inegale. Toate erau omogene ca valoare. Şi atunci procedeul este urmărirea prin muncă, printr-un studiu imens, s-ajungă prin


Edgar Papu

această muncă la nivelul valorii. [...]

(Aplauze!)

Radu Popescu: *Stimați tovarăși,*

Deși ne apropiem de sfârșit am să încep prin a vă declara că aceste adunări de poeți, și recunosc (?) în modul cel mai grațios, dreptul de a mă considera ca pe un oaspete străin. Timpul e departe, s-a depărtat cu aproape două decenii de când felurite împrejurări mă obligau să răresc, apoi să las să se stingă cu totul o activitate de critic și cronicar literar, care a fost intensă și consecventă mulți, mulți ani. Pe atunci acordam poeziei rangul de întâietate în preocupările și activitățile mele, pentru că o consideram și o numeam Regina genurilor literare, Zeița literelor. Nici astăzi nu cred altfel. Nu o caut și nu o văd decât pe Parnas și pe Olimp. În ochii mei nici una, între artele literare, nu o poate umbri, etala. (Aplauze! Aplauze care au scopul să-l întrerupă pe vorbitor, câteva din primele rânduri mai insistente, iar acestea antrenând mai apoi întreaga sală.) *Nu înțeleg aplauzele; ce trebuie să înțeleg? am vorbit deja prea mult? Deci am spus...* (Iar întreruperi, aplauze! Intervine Laurențiu Ulici, din prezidiu, cerând să fie lăsat să vorbească. Aplauze!) *Nu înțeleg ce se petrece! Ce se petrece?* (Sala tot mai agitată. Urcă acum la tribună, alături de Radu Popescu, fără a fi invitat, poetul Ion Iuga).

Ion Iuga: *Stimate colege și stimați colegi, mi se pare că suntem la Colocviul Poeziei totuși, și îngăduiți-mi să vorbim noi, care ne doare cuvântul, și lăsați pe ceilalți tovarăși, și dați-ne puțină șansă de a vorbi în numele poeziei, puțin, iar tovarășul Radu Popescu ne omagiază* (din sală se aude o voce bărbătească: *„Radu Popescu e cel care a scris zeci de cronici despre cărțile noastre de poezie!"), dați-ne doar o clipă, vă rog, pentru că starea culturii e deplorabilă* (E întrerupt și Ion Iuga, care se arăta indignat și afectat în discursul său! În sală continuă aplauzele, întreruperile, voci diferite... Din prezidiu, Laurențiu Ulici încearcă să potolească spiritele și publicul în fierbere).

Laurențiu Ulici: *Ion Iuga, o să aveți cuvântul mai târziu, așteptați! Să-l ascultăm pe Radu Popescu, vă rog!* (Aplauze!).

Radu Popescu: *Spuneam că astăzi rar, mult prea rar, am ocazia să fac și declarația mea de dragoste și de credință poeziei. În acest răstimp de aproape 20 de ani, configurația umană a poeziei noastre s-a modificat pe cât de profund pe atât de normal. Mulți s-au dus, mulți au îmbătrânit. Toți aceștia au ajuns la zenitul maturității. Și-a doua generație, cu vreo două serii, a început să-și înscrie orbita pe firmament. De pildă, eu am mai ajuns să scriu la zi, cronicărește, despre ultimele volume ale lui T. Arghezi, dar n-am mai apucat să scriu despre primele ale lui N. Stănescu, ale A. Blandiana sau Ileanei Mălăncioiu.* (Aplauze! Întreruperi!) *Ce să mai amintesc... Asta e, asta e prea de tot...* (Intervine un alt personaj din sală, se aud zgomote, tropăituri din picioare, aplauze... Astfel se încheie acest discurs, într-un vacarm al sălii, puținele voci „îndatorate" criticului nu se mai auzeau, în dezaprobarea generală. Tensiunea e în creștere).

Corneliu Sturzu: *Stimați colegi, pentru că lucrările Colocviului nostru se apropie de sfârșit, și pentru că, desigur, așa cum s-a văzut și la alți vorbitori, îmi permit să vă rețin atenția doar câteva minute. Și dacă iarăși îmi îngăduiți, aș vrea să vă vorbesc în numele confraților mei de la Iași, poeți ce s-au format în acest spațiu spiritual, de cultură (...) și puritate sufletească, de generozitate și adevăr. Noi, cei de la Iași, nu avem nimic de revendicat. Poate doar mamelor noastre că n-au făcut să ne înzestreze cu mai mult talent.* (Aplauze!) *Noi scriem din vocație și nu dintr-un impuls mai mult sau mai puțin cultural învățat undeva. Să scriem pentru că nu putem altfel. Nu noi am ales poezia, ci aceasta ne-a ales pe noi cei de astăzi și de aici. La aceasta poate a contribuit și acest geniu al pământului moldovenesc. Vă rog să mă credeți că nu sunt și nu voi fi niciodată partizanul îngustului și prăfuitului localism cultural. Departe de mine ideea nefastă că domiciliul poetului îl înscrie undeva pe scara valorilor. Dar nu este mai puțin adevărat că un anumit spațiu de viață, de muncă, de relații umane ne poate stimula ori, dimpotrivă, ne poate face să devenim tăcuți și sterili, ori gălăgioși și falși, revendicativi. Or, cel puțin cei ce viețuim aici putem spune cu certitudine: avem un public, avem cui să spunem gândul inspirat și cinstit.*

Stimați colegi, ne-am întâlnit aici, în această premieră mondială. Eu personal, nu cunosc ca undeva, pe planeta noastră, poeții unei țări să se fi adunat în



Scriitori la Colocviul Național de Poezie „Mihai Eminescu", 1978, Iași.
(Imagine după negativ din arhiva Muzeului Național al Literaturii Române Iași.
Foto: Constantin-Liviu Rusu)

agora lor, numai a lor. Și cred că suntem cu toții răspunzători dacă ne înfățișăm unii altora cu experiența noastră artistică și umană, așa cum am dori ori cum am dori să fim văzuți.

Poetul, așa cum spuneam și altă dată, este un Ianus Bifrons care stă în lume, așadar fața noastră luminată și nu tenebrele care ne bântuie câteodată. Vă mulțumesc!

Florica Mitroi: *Domnilor, vreau să vă întreb de la bun început dacă dvs. credeți despre mine că sunt poetă și că vreau să vorbesc ca poetă, sau credeți despre mine că sunt o ființă care face scandal? Răspundeți-mi, că altfel nu voi vorbi, adică... vorbesc ca poeta Florica Mitroi. Aseară, la Teatrul Național, am fost acuzată că fac scandal; nu, domnilor, nu eu am făcut scandal aseară la Teatrul Național. A făcut scandal Dan Deșliu.* (Rumoare, aplauze...) *Rog să nu fiu întreruptă și vă voi spune cum a făcut scandal Dan Deșliu, care pe vremuri scria poezie stalinistă, în care eu n-am încredere acum că nu va mai scrie încă o dată, și-ncă o dată, și-ncă o dată.* (Aplauze!) *Eu sunt poeta Florica Mitroi, dar sunt și mamă a doi copii; eu nu vreau...* (Pentru că tonul țipat depășea și măsura și buna cuviință, violentând întreaga sală, a venit pe scenă, la tribună, Președintele Uniunii Scriitorilor, și a intervenit, cu diplomație. S-a „născut" astfel următorul dialog:

G. Macovescu: *Stimați tovarăși, vorbește o poetă în fața dvs. Noi ieri ne-am înțeles că nu suntem la un spectacol, suntem într-un colocviu unde discutăm cu toată responsabilitatea, am admis ieri ca să participe tineretul din acest oraș pentru ca să asculte cum discutăm despre poezie...*

Florica Mitroi: *Eu nu mă simt deranjată de aplauze. Nu este un spectacol, este doar o afirmare, o aprobare.*

G. Macovescu: *Numai un moment, numai un moment... Tovarășii membri ai Uniunii Scriitorilor care au venit la acest colocviu sunt insistent rugați s-o asculte pe Florica Mitroi, atunci când doresc, s-o aplaude. Aș dori să n-o întrerupă, însă tovarășii de sus sunt rugați cu toată insistența de a asculta ce se spune, dar nu de a sublinia cu aplauze, cum ați făcut-o până acum, unele lucruri care sunt strict legate de lucrările acestui colocviu. Sunteți de acord, tovarăși din balcon?* (Aplauze!) *Ascultați-o pe Florica Mitroi, acolo unde considerați, aplaudați-o, dar lăsați-o să vorbească.*

Florica Mitroi: *Mulțumesc tare mult. Domnilor, afară este statuia lui conu' Mihai. Mie îmi vine să plâng când vă spun acest lucru. Și noi, în sală, ce facem, domnilor, la Teatrul Național? Îl lăsăm pe fostul stalinist Dan Deșliu să dea lecții de poezie copiilor noștri! Și-atunci eu, Florica Mitroi, m-am dus foarte frumos, fără să-l jignesc, să-l iau la palme, că puteam, da' n-am vrut. M-am dus și, mai ales că râdea, explicându-le copiilor o poezie de Coșbuc, o explica foarte... cum că poezia trebuie înțeleasă ca pe dos și ca pe invers și ca pe nu-știu-cum și că hă-hă... nu știu ce. Eu nu-mi amintesc să fi râs vreodată, așa ironic și rânjind, la modul lambrozian, când citeam un poem de Coșbuc. Nu! Și eu m-am dus, foarte frumos și i-am spus atâta, la modul cel mai modest: nu eu am compus acele versuri; i-am amintit să explice copiilor în ce moment liric a compus*

el următorul vers despre Stalin: „Resița îl slăvește pe Stalin". Nu eu l-am compus. S-a supărat, s-a simțit lezat, de parcă eu compusesem poemul ăla. Nu e voie, domnilor, doar suntem oameni de cultură, adică nu am voie să întrerup cu o mică mușcătură ironică pe Dan Deșliu, care explică copiilor mei cum să facă poezie? Nu, domnilor, copiilor mei le explic eu cum să facă poezie, adevărată, nu stalinistă și nu mă-ntorc la stalinism acum cu Dan Deșliu.

Deci afară e statuia lui conu' Mihai. Noi aici suntem sub umbra lui, sub cerul lui, sub frumusețea lui. Aici este portretul tovarășului președinte Nicolae Ceaușescu, care spune că ne prețuiește, domnilor, foarte mult. Și eu, poeta Florica Mitroi, sunt foarte sigură că ne prețuiește și că luptă pentru noi. Dar, domnilor, noi de ce suntem atât de lași? Nu poporul român laș și oportunist, cum a spus o poetă la Conferința Națională – trebuia să fie dată afară din țară această poetă, nu se spune niciodată despre popor că este laș și oportunist, poporul îl iubim! Dar dvs., domnilor, intelectualitatea, sunteți cam lași. Da! Când un grup de tineri se duce la președintele nostru iubit, care luptă pentru noi pe toate fronturile și pe toate planurile – ce-i spune acest tânăr președintelui nostru drag, care este plin de interes față de noi – ce-i spune, domnilor, ce-i spune Mircea Dinescu când se duce la tovarășul președinte? Dvs. știți ce-i spune? Îi spune că i-a spus lui logodnica lui, Denisa Comănescu, vezi Doamne, ca să afle tovarășul președinte că el are o logodnică, Denisa Comănescu, care scrie și ea poezie, mă înțelegeți?, i-a spus lui logodnica lui, Denisa Comănescu, că dacă se duce în Franța, o să fie foarte plictisit și el n-a crezut-o, el în naivitatea lui n-a crezut-o, dar, ducându-se în Franța, unde aș vrea să spun că tare aș vrea să mă duc și eu, nu să fug în Franța, domnilor, nu să spun ca Petru Popescu că limba română nu-i bună de nimic, domnilor; nu, domnilor, să arăt că limba română e minunată, pentru asta aș vrea să mă duc, dar nu mă pot duce nicăieri. Și ce i-a spus Dinescu tovarășului președinte al nostru, minunat, care luptă pentru noi și care ne prețuiește, despre faptul că logodnica lui, care nici ea n-a fost în Franța de fapt și nu știu de unde știa că o să se plictisească atât de rău în Franța, i-a spus lui că o să se plictisească, că nu-i apă caldă, că nu curge nu știu ce, de la burlan și nu știu ce... Și drept urmare, domnilor, tot dvs. l-ați trimis pe Mircea Dinescu ca reprezentant al nostru în Cuba, domnilor! Pentru ce, domnilor? De unde atâta lașitate, domnilor, de unde atâta lașitate? De unde are intelectualitatea română, nu poporul, atâta lașitate? De unde a făcut rost de ea?

Deci ca-n Gogol, domnilor, Vopcinski și Dopcinski – ce spun în Gogol? Dacă vă duceți la împăratul, dacă vă întâlniți cu împăratul, spuneți-i că aicea locuiesc Vopcinski și Dopcinski! Și ce să spunem, domnilor, președintelui nostru? Asta-i spunem! Că suntem și noi aicea, locuim și noi aicea, aveți grijă și de noi. Nuuu! Spun problemele pe care le-avem noi, libertatea cuvântului, faptul că mediocrități ne iau locul și nu ne lasă să publicăm ce gândim, nu spun ei asta, nimic nu spun, faptul că ea, poeta Iolanda Malamen, prietena mea cea mai bună, și-o poetă de marcă, despre care nu prea știți, fiindcă nu e publicată, bineînțeles; domnul Ion Horea publică în revistă tot ce se poate mai urât, dar nu publică poete bune sau nu publică poeți buni.

Da! Poeta Iolanda Malamen, o persoană foarte delicată și timidă, locuiește de zece ani într-un subsol cu

șobolani, iar Mircea Dinescu îi spune că i-a spus lui logodnica lui că o să se plictisească la Paris. De ce n-a spus, domnule, uite, astea-s problemele noastre, tovarășe președinte, cu curaj, că tovarășul președinte nu mănâncă pe nimeni, slavă Domnului, ne acceptă pe toți, ne înțelege pe toți, cred că pur și simplu dacă s-ar găsi unul plin de curaj să-i spună adevărul, l-ar accepta, domnilor, ne-ar înțelege, domnilor, ne-ar ajuta, domnilor, ar putea să ne ajute, dar nu vrem pentru că suntem lași, nu vrem să-i spunem să ne ajute pe toți, vrem să-i spunem despre logodnica noastră, Vopcinski și Dopcinski, asta vrem să-i spunem.

A fost aproape să nu mi se dea voie să iau cuvântul, domnilor. Mai devreme, un domn în vârstă ne-a recitit un poem de-al lui de-acum 50 de ani; eu mă așteptam pentru că eu sunt o ignorantă, domnilor, nu știu multe lucruri, mă așteptam să fie vorba despre vreun poem al domniei sale pentru luptă, pentru libertate, pentru adevăr, pentru cuvânt, pentru dreptate, pentru frumusețe, pentru omenie, afară e conu' Mihai, frumosul nostru poet, ce credeți c-a spus acest domn în vârstă? Un poem libidinos, cu obsesiile lui sexuale de acum 50 de ani, pentru care a fost pus la arest. Rușine!

Laurenţiu Ulici: *Vă rog să nu insultați; suntem la un colocviu de poezie.*

Florica Mitroi: *Nu e insultă, a fost insultat tineretul de sus care a ascultat aceste libidinoșenii, nu eu îl insult pe dânsul! Este vorba despre adevărul nostru, despre poezia noastră, despre frumusețea noastră, despre curățenia noastră, domnilor, este vorba despre conu' Mihai care este afară...* (Aplauze!) *Nu, vă rog foarte mult, din moment ce mi s-a dat voie, eu voi vorbi tot, nici nu mă gândesc cu 10 minute sau cu 3 minute aici; nu suntem la piață, suntem la un colocviu de poezie și dacă se întârzie o dată, până și în Senat se fac prelungiri, nu? Eu vreau să vorbesc, nu? Păi, ce-i aia 10 minute? Vreți să mă duc?*

Domnilor, poezia românească există și este foarte frumoasă, este foarte puternică, poezia românească, dar, domnilor, nu... (Rumoare, întreruperi. Între timp a fost invitat altcineva să vorbească, pentru a se ieși din „fundătura" în care se ajunsese, dar Florica Mitroi era greu de oprit. Era greu și de dat jos de la tribună) *Domnilor, vreți să mă ascultați? Lăsați, că el nu vorbește! Nu! lăsați-mă să vă vorbesc despre problemele noastre, eu nu vreau să dau lecții sub umbra lui Eminescu, eu nu-ndrăznesc să spun un vers sub umbra lui Eminescu și nu voi spune dacă vreți să mă citiți...*

Laurenţiu Ulici: Stimată colegă, ați depășit timpul, ați vorbit mai mult decât...

Florica Mitroi: *Da, vă rog să nu mă întrerupeți pentru că nu reușiți nimic* (zgomot în public, aplauze). *Domnilor, nu vreți să mă lăsați să vorbesc?*

Laurenţiu Ulici: *Mulțumim Floricăi Mitroi. Are cuvântul Ioan Nicolescu.*

Florica Mitroi: *Eu vreau să mai vorbesc. Nu am atins punctele esențiale. Eu vreau să știu dacă studenții mă lasă să vorbesc. Dar nu e corect! Nu, nu, nu, nu... Tu vei vorbi și tu tot 3 minute.*

Ioan Nicolescu: *Vă rog frumos!*

Florica Mitroi: *Nu! Vei vorbi și tu tot 3 minute. Poeții de vârsta mea...* (aplauze din public). *Te rog să mă lași să vorbesc! Ce v-am spus urât? Nu, da' n-am vorbit... de ce nu m-a lăsat să vorbesc? Cum, nu mă*

lasă în sală? Sala are trădători. Domnilor, avem trădători în sală! Nu colegii mei, nu poeții mă sabotează, nu, ci necunoscuți... Nu, domnilor, întâi vorbesc eu!

Ioan Nicolescu: *Te rog frumos...*

Florica Mitroi: *Ce faceți, domnilor, îmi luați cuvântul, domnilor? Îmi luați cuvântul, domnilor?*

Laurențiu Ulici: *Stimați colegi, este cu totul neplăcut pentru noi să ne lăsăm antrenați într-o – cum să-i zic? – provocare. Așa încât, vă rog să fiți de acord cu...*

Florica Mitroi: *Sabotori... mă sabotați! Domnilor, vă faceți de râs față de studenți. Am vorbit frumos despre Eminescu și sabotorii din sală nu mă lasă să vorbesc! N-aveți decât să mă îmbrânciți de la tribună!* (În cele din urmă Florica Mitroi părăsește scena)

Ioan Nicolescu: *Voi vorbi foarte scurt, cu dragoste colegială față de colegii mei, care au propriile lor norme de conduită cetățenească și morală, pe care i-am respectat întotdeauna, ca dovadă că n-am dezertat niciodată din mijlocul colegilor, ca dovadă că am acceptat întotdeauna tratamentul pe care mi l-au aplicat colegii, chiar și în această clipă cred că sunt un adevărat coleg, nu cer nicio răsplată pentru acest lucru, dar mă consider colegul dumneavoastră, chiar dacă dumneavoastră nu veți mai dori după cele ce am să spun acest lucru.*

Mă aflu la Iași conform unei invitații pe care mi-a făcut-o conducerea Uniunii Scriitorilor, organizatorul de drept și de fapt al acestui Colocviu Național de Poezie, și mă aflu la Iași în virtutea unui mandat popular de reprezentant al (...).

(Discursul continuă în același ton, fără să aibă calități deosebite. La încheierea lui, se urcă din nou la tribună Florica Mitroi, care rămăsese prin apropiere).

Laurenţiu Ulici: *Mulțumim, Ioan Nicolescu, are cuvântul Ion Iuga.*

Florica Mitroi: *Domnilor, vreau să vă rog... numai atâta vreau să vă spun, dacă în sală, colegii mei – eu nu văd pe nici una dintre colegele mele, distinsele poete care să dea din palme să spună că nu vor să vorbesc... Eu nu văd – Ana Blandiana, ai vorbit, Ana Blandiana ai vorbit, mă lași să vorbesc?*

Laurenţiu Ulici: *Florica Mitroi!*

Florica Mitroi: *Eu vă spun drept, au fost sabotori care nu m-au lăsat să spun adevărul.* (Părăsește definitiv scena).

Ion Iuga: *Stimate colege, stimați colegi, stimați invitați și autoinvitați, suntem într-o zi a poeziei, și-n ziua poeziei trebuie să ne respectăm (...) și în spiritul civilizației vechi, persane (...), fiindcă starea culturii noastre nu e atât de măgulitoare ca să n-aducem cuvinte urâte și insulte, pentru că starea culturii noastre arată ca și Bucureștiul după cutremur, și dumneavoastră știți că Bucureștiul nu arăta frumos după cutremur.*

Iubiți colegi..., să vă spunem și noi, pe date tipărite în România socialistă în 1976: 3.877 de titluri într-un an, la o populație de 22 de milioane de cititori. În această zonă, în schimb, într-o soră țară vecină – Iugoslavia – se tipăresc 10.100 de titluri pe an la o populație de 21 de milioane. În Ungaria se tipăresc 7.600 de titluri la o populație de 10 milioane. În Cehoslovacia se tipăresc 8.600 de titluri la o populație

de 14 milioane; în Bulgaria, chiar, 4.200 de titluri la o populație de 8 milioane. Și, repet, în România socialistă se tipăresc 3.877 de titluri din care 589 în limba maghiară și germană. Păcatul și tristețea este (sic!) *că se tipărește puțin. Am fost în uzine, trăiesc lângă muncă cu puterea muncii. Muncitorul vrea cărți enorm și nu le găsește. Râvnește la cărțile noastre, iubiți tovarăși, și vă rugăm pe cei în putere să transmiteți mesajul secretarului general c-avem nevoie de carte și nu e criză de hârtie. Ne-am înmulțit pentru că ne-am alfabetizat.*

[...] Iubiți tovarăși, Secretarul General a venit cu o nobilă inițiativă a P.C.R. a desființării Cenzurii. Ciudată această desființare, pentru că toți cenzorii au fost transferați într-un serviciu special la Consiliul Culturii. Ciudată această desființare a Cenzurii, când toți cenzorii au posturi prin redacții și edituri, în timp ce poeții au slujbe umile și nu e nevoie să existăm, cu un salariu de 2.000 de lei. Dar cultura nu o fac tovarășii care... Noi tipărim o carte și luăm 20.000 lei... De ce nu vreți să trăim și noi, credeți că și cultura se poate face și-n sărăcie? Nu putem să ne cumpărăm cărți că n-avem un ban necesar. Am intrat în Anticariat (...) Îngăduiți-ne să existăm. [...]

Ștefan Augustin Doinaș: *Iubiți confrați,*

În virtutea dreptului la replică permiteți-mi să vă rețin atenția câteva minute.

Colegul Vasile Nicolescu mi-a făcut trista onoare de a răstălmăci câteva pasaje din comunicarea mea pentru a putea să-mi creioneze un mic portret antipatriotic, histrionic, infatuat și infernal. Pentru a arăta că aș fi pe o poziție greșită în problema poeziei patriotice, Vasile Nicolescu îmi reproșează că aș fi spus că Eminescu se întâlnește o singură dată cu Mircea cel Mare. Cu alte cuvinte, că aș fi spus că un poet ar trebui să scrie o singură poezie patriotică în viața sa. Fals! Eu am spus textual: „În poezia noastră Mircea se întâlnește o singură dată cu Baiazid în Scrisoarea III". Tradus pentru uzul celor care nu vor singuri să înțeleagă înseamnă că: O temă patriotică majoră, tratată exemplar de Eminescu nu mai trebuie reluată din pură mecanică imitativă, nu mai are voie să fie compromisă datorită unor simpli versificatori, chiar dacă ei sunt animați de intenții nobile. (Aplauze!)

Vasile Nicolescu mi-a reproșat c-aș fi vorbit în numele Dumneavoastră, încercând să acopăr cu autoritatea obștii scriitoricești niște simple opinii personale și că am avut infatuarea de a convorbi, direct, cu Mihai Eminescu. Fals! Eu am precizat, de la început, că voi exprima niște „adevăruri ale mele, și numai ale mele". Textul o dovedește. Deci nu am vorbit în numele Dumneavoastră, ci în fața Dumneavoastră. Deci nu am vorbit nici în numele lui Vasile Nicolescu. Eu am vorbit exclusiv în numele meu. Dar, e-adevărat, am vorbit uneori și despre Vasile Nicolescu (Aplauze! Urale! Aplauze puternice, îndelungi!).

Dânsul știe foarte bine unde, dar n-a găsit de cuviință să răspundă referindu-se la pasajul respectiv. Adresându-mă Dumneavoastră, eu am susținut că mă adresez lui Mihai Eminescu. Suma corpurilor dumneavoastră fizice și spirituale mi s-a părut identic egală cu corpul astral al lui Mihai Eminescu. Susțin și acum lucrul acesta (Aplauze!). *Dar este oare asta infatuare? Dimpotrivă. Este un suprem, dar justificat act de umilință în fața celui mai mare poet român. Poți oare*


Ștefan Augustin Doinaș

să-i spui unui om care se roagă: Cum îți permiți, dumneata, să te adresezi lui Dumnezeu? (Aplauze!)

Vasile Nicolescu a ținut să-mi dea și o lovitură sub centură. Stabilind o identitate între o expresie a mea și o formulare de la Radio Europa Liberă. În legătură cu cota de poezie patriotică cerută la edituri pentru orice volum de poezii al unui tânăr scriitor. Ce se poate răspunde la o asemenea manevră care iese din cadrul oricărei retorici? Eu răspund doar atât: cota de poezie patriotardă, deci am specificat, citez „E vorba doar de un minim plătit la moara vorbăriei sforăitoare". E o realitate în politica noastră editorială. Expresia mea reflectă un adevăr. Că acest adevăr a fost spus și de alții, cine e de vină? Vasile Nicolescu s-a referit chiar și la vocea mea. Mare amator de operă, rafinatul poet m-a pictat ca pe un veritabil Mefisto, cu o voce de bas. Or, după cum puteți să verificați cu toții, eu nu sunt decât un biet bariton (Aplauze! Rumoare!)

Și acum o mică abatere de la subiect. Când un om e capabil, în timp ce este insultat, să se ridice și să ceară dreptul la liberă exprimare prin cuvânt al celui care-l insultă, când același om e capabil să coboare din lojă, să străbată sala, și să-l liniștească pe un confrate care în mod abuziv a ocupat o scenă, pe care nu avea ce să caute, în momentul acela, acest om, permiteți-mi să vă spun, este vrednic să-și exercite funcția de Președinte, pentru că garantează libertatea și democrația actelor noastre publice responsabile, acest om merită stima și respectul nostru (Aplauze! Ovații!)

Permiteți-mi să închei această pledoarie pentru demnitate umană, constanță artistică și libertate interioară a personalității. Pledoarie începută alaltăieri, pe care majoritatea dintre Dumneavoastră ați continuat-o printr-un elogiu bine meritat adus atmosferei spirituale a Iașului, oamenilor din Iași, bătrâni și tineri, care ne-au ascultat în aceste zile.

Aici, în Iași, unde venerabile umbre eroice, din istorie și artă, populează străzile, scriitorul este aproape o ființă reală prin cantitatea de ideal și de frumusețe sufletească cu care îl încarcă un public educat în dragostea față de valori. Am fost noi, cei de azi, la înălțimea înaintașilor noștri? Mă tem că nu. În orice caz, am rămas mult datori acestor oameni minunați pentru care poezia e o realitate substanțială, iar poetul o prezență exemplară.

Mă rog frumos de acești împătimiți de artă și frumusețe, care sunt esențiali, să ia, din toate manifestările noastre, numai floarea care îmbălsămează sufletul, să soarbă din întreg potopul nostru de cuvinte,

numai puritatea spre care tindem, puritatea de care ei sunt atât de vrednici (Aplauze. Bravo! Bravo!)

L. Ulici: *Mulțumim Ștefan Augustin Doinaș. Pentru 20 de minute, pauză.*

(Mircea Radu Iacoban, secretarul Asociației Scriitorilor din Iași, gazdă și coorganizator, rostește câteva cuvinte protocolare de mulțumire. După pauza care s-a lungit peste cele 20 de minute, în încheierea lucrărilor Colocviului Național de Poezie, a vorbit președintele Uniunii Scriitorilor din România)

George Macovescu (discurs egal, monoton, cu voce liniștită, sigură pe ea. Orientat politic, diplomat, echilibrat): *Stimați tovarăși,*

Așadar ne aflăm în ultima zi a lucrărilor Colocviului nostru, după ce timp de două zile și jumătate s-a muncit temeinic.

La ultima Conferință a scriitorilor ce a avut loc în mai 1977, Secretarul General al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, așa cum vă spuneam și în Cuvântul introductiv, ne-a îndemnat, ne-a cerut ca scriitorii să se întrunească în forme diferite, cât mai largi posibile, pentru a discuta problemele lor de creație, propria lor muncă, pentru a decide ei asupra modului cum să acționeze.

Consiliul Uniunii Scriitorilor a hotărât, în una din ședințele sale, să organizeze colocvii. Titlul desigur nu interesează atât de mult, dar să organizeze asemenea reuniuni la care să participe, pe genuri, să participe scriitorii membri ai Uniunii Scriitorilor, și astfel am avut în anul trecut Colocviul de critică, în prima parte a anului acesta Colocviul de dramaturgie, acum am avut Colocviul de poezie, urmează, în prima parte a anului viitor, Colocviul pentru literatură pentru copii (coincide cu Anul internațional al copilului), vom avea în toamnă Colocviul de proză, în anul 1980 Colocviul de traduceri... și astfel, între două conferințe, pentru că în anul 1981 vom avea Conferința Națională a Scriitorilor, deci între două conferințe, toți membrii Uniunii Scriitorilor au avut posibilitatea să participe în forurile lor constituite la discutarea vieții U.S., în fond la discutarea soartei literaturii române.

Noi considerăm că acest lucru este o metodă democratică și exemplul ne-a fost dat de către Partidul Comunist, care, după câte vedeți, toate marile hotărâri le pune în discuția poporului român, a marilor mase și după aceea se ia hotărârea definitivă.


George Macovescu

Colocviile precedente, primele, care s-au desfășurat de altfel, ca și acesta, cu calitățile dar și cu defectele, greutățile, cu lipsurile pe care le prezintă oricare început, colocviile precedente au dat rezultate. Discuțiile au scos la iveală probleme care-i preocupă pe critici, pe dramaturgi; au scopul de a da la iveală stadiul de dezvoltare al genului respectiv, virtuți care există, și există destule; s-au elogiat realizările și trebuie să facem acest lucru, s-au criticat lipsurile și s-au dat soluții. Dacă ar fi să ne gândim numai la Colocviul de dramaturgie, unde s-a discutat cu toată temeinicia dacă într-adevăr dramaturgia, mă refer la dramaturgie, la literatura dramatică, nu la teatru, este o altă problemă. Toată literatura dramatică este atât de în urmă... Și s-a constatat că lucrurile nu stau așa, și că dramaturgia românească se află într-un progres continuu și că astăzi, spre mândria noastră, a creatorilor, a scriitorilor, piese românești de valoare pot, am spus pot *să constituie spectacole, cu condiția ca directorii de teatru să se aplece tot mai mult asupra producției scriitorilor noștri. În Colocviul de critică, de exemplu, s-au evaluat contribuțiile actuale ale criticii la dezvoltarea literaturii românești, s-a vorbit de raportul dintre critică și creatori, despre responsabilitatea criticii în crearea unei atmosfere propice creației. S-a criticat violent, aș zice eu, formarea de grupuri care gravitează în jurul unui creator sau al mai multor creatori, arătându-se că nu aceasta este calea prin care putem să susținem, prin care critica poate să susțină creația unui scriitor sau altul. Trecându-se și la concluzii faptice, s-a sugerat să apară o revistă de critică, nu aș putea să vă anunț acum că va apare o revistă de critică, dar pot să vă anunț că avem aprobarea ca revista „Viața românească", de patru ori pe an, să publice, în cadrul ei, o parte separată de o sută de pagini consacrate numai criticii. În fond e o revistă de critică apărută între scoarțele „Vieții românești". Deci, într-un an de zile, apare o revistă de patru sute de pagini destinate numai problemelor criticii și istoriei literare. În momentul de față se adună materialele respective, dacă nu mă înșel, chiar tovarășul Ulici se ocupă de acest lucru, din partea Secției și cu un colectiv din partea Secției de critică, să sperăm că numărul din decembrie, spun sperăm, că până nu-l vom avea în mână nu putem spune că-l avem, să citim acest număr complet al „Vieții românești".*

Dezbaterile care au avut loc în Colocviu au continuat și-n secții, fără îndoială că trebuie făcut mult în presă, fără îndoială că trebuie făcut mult pentru ca să nu ne mulțumim ca după un Colocviu, ca și acesta, să considerăm că ne-am terminat misiunea, și până la viitoarea întâlnire să nu se mai întâmple nimic. Vă spuneam despre Colocviul de dramaturgie, și acolo s-a evaluat situația actuală a dramaturgiei noastre, s-a vorbit mult despre teatrul istoric, despre dificultăți în aducerea pieselor românești pe scenă, despre publicarea pieselor, despre critică și dramaturgie, s-au obținut unele clarificări, n-aș spune că s-au găsit soluții definitive, că nu se poate așa ceva, editurile au primit aprobarea ca de acum încolo să publice volume de teatru. Printr-o interpretare greșită a unei dispoziții de acum câțiva ani, numai o singură editură publica

volume de teatru, acum editurile au primit aprobarea, deci trebuie ca dramaturgii să le-asalteze cu manuscrise. Deja au apărut unele volume. S-au purtat și se poartă încontinuu discuții cu Consiliul Culturii, care nu este deloc atât de birocratic și atât de refractar cât am voi să credem chiar aici în acest Colocviu. La sugestiile masei scriitorilor, prin ei direct sau prin intermediul Uniunii Scriitorilor, continuăm să discutăm și să găsim soluții pentru ca piedicile care mai există în fața aducerii pe scenă a pieselor de teatru românești, pentru dramaturgia noastră, să fie îndepărtate.

Stimați tovarăși, nu v-aș spune adevărul dacă nu aș afirma că în organizarea acestor două colocvii, și al acestuia, al poeziei, nu am întâlnit și atitudini sceptice: nu se poate face nimic, degeaba ne întâlnim, de ce să mai discutăm, dar situația e gravă pentru că etc. etc. Aici începe un șir de negații, greutăți, lipsuri. Noi suntem oameni care gândim de pe o anumită poziție: ce avem de făcut? Greutăți există, vor mai exista, stări ideale n-au existat niciodată și nici nu vor exista. Idealul, spunea Tolstoi, îl citez mereu, de aceea e ideal ca să alergi mereu după el și să nu-l atingi. Dar, aici, când e vorba de probleme concrete, trebuie să demonstrăm că și noi știm și suntem oameni concreți și știm să învingem greutățile, și se poate face.

Iată, am ajuns la Colocviul nostru de Poezie. E primul. Poetul Sturzu, dacă nu mă înșel, spunea că e primul în lume, nu știu, s-ar putea. Putem spune că a fost o participare numeroasă, că nu a fost nevoie să facem multe apeluri pentru ca poeții din țară să vină la această întâlnire. Regretăm lipsa unor poeți fruntași, unii dintre ei și-au justificat această absență a lor la această întâlnire a noastră, dar ne pare rău că nu au fost împreună cu noi în aceste zile. Interes am văzut și din această galerie splendid decorată de către tineri din Iași, și nu numai de către tineri, care au ținut să fie cu noi în aceste zile, și care, la un moment dat, vă amintiți, ieri, spuneam că au invadat poezia. Poezia română era asediată de către tineri care voiau să audă texte poetice (Aplauze!), *să înțeleagă mai bine ce este poezia. Să le aducem prinosul nostru de recunoștință și să vedem în această participare că soarta poeziei românești este în mâini bune, trece din generație în generație, mai ales aici, la Iași, în orașul lui Eminescu.*

Au fost contribuții substanțiale, sigur, nimeni nu a avut pretenția, nimeni nu are pretenția ca de la o tribună a unui colocviu să se rostească texte similare Bibliei, *în care nu poți să intervii, nu poți să spui nimic, nu poți să comentezi sau să faci glose pe margine. Nu ne-am propus acest lucru. Spuneam încă de la început că ne-am propus să ne confruntăm idei, în spirit democratic, de respect reciproc, și să tragem concluzii pentru un viitor mai apropiat și un viitor mai îndepărtat. S-a vorbit aici despre valoarea poeziei actuale, despre responsabilitatea socială și politică a poetului, despre perspectivele dezvoltării poeziei din România Socialistă. S-au expus puncte de vedere valoroase, constructive, pline de responsabilitate. Însă, așa cum ne-am propus de la început ca să ne spunem adevărul, cred că sunteți de acord cu mine că s-au expus aici și puncte de vedere care, prin exagerare a unor teze, prin prezentarea deformată a unor realități au dus, cum este*

și firesc, la concluzii eronate. De exemplu s-a discutat foarte mult despre poezia patriotică. Chiar din cuvântul introductiv și din comunicarea substanțială a tovarășului Augustin Doinaș, care a făcut precizarea de la început că este un punct de vedere al poetului Augustin Doinaș. Chiar din aceste expuneri, ne-am propus să discutăm despre poezia patriotică, despre modul cum se prezintă astăzi în lume țara noastră și să criticăm ceea ce este de criticat, după cum trebuie să sprijinim, arătând ce trebuie făcut. S-a criticat pe bună dreptate acea poezie patriotardă, deși este prezentată drept poezie patriotică. Poezia care nu este nici poezie și nici nu servește patria. Au adus argumente. Au cerut să se creeze o adevărată poezie patriotică, înțeleasă într-un sens larg al cuvântului.

S-au spus aici idei în susținerea acestei teze și să se elimine versificările lipsite de orice valoare. De altfel nu numai în poezia patriotică ar trebui să se întâmple acest lucru, ci în întreaga noastră poezie. Pentru că să nu credem că numai poezia patriotică ar fi în defect și că nu am avea rebuturi, uneori multe, în celelalte medii ale poeziei scrise astăzi la noi. Însă, stimați tovarăși, în unele intervenții s-a lăsat să se vadă o anumită atitudine de privire a poeziei patriotice, în fond, s-o spunem foarte deschis, a poeziei politice... Adică a existat și există o asemenea poezie... Oare Hora Unirii *ce o fi fost?!* Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie *ce-o fi fost?! Am dat două exemple. Aș putea să continui. A existat și va exista întotdeauna asemenea poezie, dar s-a constatat un fel de atitudine de superioritate, dacă nu cumva de desconsiderare a unei asemenea..., o atitudine de disprețuire chiar, uneori, a unei asemenea poezii. Eu cred că nu suntem aici la o lecție de estetică să vorbim despre raportul dintre artă și realitate. În fața mea sunt oameni care cunosc estetica marxistă, cunosc punctele de vedere ale Partidului nostru cu privire la raportul dintre artă și realitate și că nu este necesar să le prezint aici, când văd în fața mea esteticieni de mare valoare. Poetul este un om legat de realitățile în care trăiește. Nu trăim într-un vid, n-am trăit niciodată, eu n-am trăit niciodată, realitățile acestea îl influențează, realitățile acestea pătrund adânc în diverse forme în conștiința lui, îi modelează conștiința, modelează modul lui de expresie, modul lui de acțiune. Lumea în care trăim este o lume deosebită, tovarăși. Nu este nici lumea veacului al XIX-lea sau sfârșitul de veac al XIX-lea pe care deseori îl invocăm, aducându-ne aminte de gloria literaturii noastre din vremea aceea, de marii poeți, mă refer la Eminescu, în primul rând. Dar cât de diferită este lumea aceasta în care trăim noi de acea lume?!*

În țara noastră se petrece o revoluție, s-a început de mult și continuă. Revoluția în toate domeniile. Factorul politic determinant în această revoluție este Partidul Comunist Român. A cânta patria și succesele sale nu înseamnă deloc a degrada poezia, degradarea estetică a poeziei (Aplauze!). *Patria și munca pot inspira (au inspirat întotdeauna) poezia tot atât de valoroasă, tot atât de bună cum poate să inspire o floare sau un vis. Marea poezie universală și română prezintă numeroase exemple strălucitoare în această privință.*

Tovarăși, aici nu e vorba de expresii diferite, ci de o

interpretare estetică științifică a realității, a realităților în care trăim. Un poet a spus de la această tribună: „patria să devină cuvântul și cuvântul să devină patrie". Și cred că acest coleg al nostru a acceptat acest punct de vedere și cred că va deveni un stimul pentru creația noastră de azi și de mâine.

S-a vorbit aici despre contemporaneitatea poeziei noastre de azi, scrisă în toate limbile în care se scrie în țară la noi. După câte știți, la noi în țară se publică literatură, au apărut volume, în română, maghiară, germană, sârbă, ucraineană, în idiș, croată și în slovacă, deci în opt limbi. Dacă aș adăuga, poate cineva să mă corecteze, dar eu știu, acum vreo câțiva ani am văzut o carte în iudaică/ ebraică, tipărită la noi în țară. [...]

Angajarea politică a poetului în treburile cetății. În angajarea lui în această luptă, care se dă astăzi pentru o civilizație superioară în țara noastră, deci inclusiv pentru o cultură superioară, deci pentru o artă superioară – aici s-au sfârșit numeroase intervenții prin exprimarea acestei dorințe de a crea o artă superioară, o literatură superioară în țara noastră, dar cine poate s-o creeze decât poeții în cazul poeziei și nimeni altcineva. Poezie și poeți angajați au fost și vor fi întotdeauna; condițiile dintr-o lume socialistă determină o angajare a fiecărei forțe; poate unii spun „eu nu sunt angajat" și totuși – muncitorul este angajat în uzină, nu în sensul contractual, țăranul este angajat pe ogoare, savantul este angajat în laboratorul lui, omul de artă, poetul este angajat la masa lui de lucru, este angajat în contactul cu cititorii; voi să aduc un elogiu în numele Consiliului Uniunii Scriitorilor poeților din România și altor scriitori, dar aici mă refer la poeți, care participă atât de insistent la întâlniri cu cititorii, care merg în uzine în orele lor libere sau în orele lor de repaus, merg în uzine, îndrumă și astfel dezvoltă gustul pentru poezie, ajută la ridicarea nivelului artistic, cultural al poporului nostru. [...]

Numai în anul acesta, tovarăși..., în anul acesta, până la 1 iulie, 1.445 de scriitori, membri ai Uniunii Scriitorilor, s-au întâlnit cu cititorii – în cenacluri, cu diferite împrejurări. O să spuneți – 1.445 nu corespunde numărului de 1.300 câți sunt membri; nu, unii s-au dus de două ori, de trei ori, poate chiar de mai multe ori, dar prezențe fizice au fost.

Iată, scriitorii, duminica, pe frig, pe ploaie, pe zăpadă, se duc în sate care nu sunt întotdeauna pavate, nu au întotdeauna lumină electrică – și stau de vorbă cu cititorii lor. Eu consider că ar fi fost necesară o afirmare mai categorică a poeților de la această tribună, o subliniere mai puternică a acestei realități care există.

S-a vorbit aici despre valoarea poeziei de azi. S-a subliniat, pe bună dreptate, calitatea poeziei. Comunicarea tovarășului Augustin Doinaș a schițat, a încercat să contureze, cât se poate face într-o comunicare de proporțiile respective, care sunt direcțiile spre care se îndreaptă poezia noastră de astăzi. S-a constatat că există o varietate a stilurilor, o varietate a personalităților poetice, o varietate a limbajului poetic, varietatea aceasta s-a costatat în special la poeții tineri, la cei care au intrat în templul poeziei sau bat la porțile templului poeziei.

S-a subliniat pe bună dreptate contribuția tinerilor poeți la dezvoltarea poeziei de azi și de mâine. Inițiativa, dacă nu mă-nșel, a fost a tovarășului critic Laurențiu Ulici de a prezenta acestui Colocviu un florilegiu de poezie scrisă de poeți foarte tineri, de a-i aduce la tribună și de a-i pune să-și recite poeziile, pot spune că a fost o inițiativă excelentă. Și vreau și eu să subliniez răspunsul pe care el l-a dat atunci când a fost întrerupt – dar suntem într-un colocviu de poezie – el a răspuns: „Da, da, le dăm acestor tineri posibilitatea de a se prezenta în fața noastră și de a ne citi poeziile lor" și cred că așa trebuie să procedăm în toate împrejurările și nu numai în colocviu. Deci spuneam că această apariție aici ne-a bucurat. Însă privindu-le frumusețea lor, frumusețea tinereții – tinerețea este întotdeauna frumoasă, eu obișnuiesc să spun: „Nu știu de unde, din atâți copii frumoși, fiindcă toți copiii sunt frumoși, apar atâți oameni maturi urâți" (Aplauze!) *– Ascultându-le poezia, mă întrebam de ce or fi atât de melancolici în poezia lor – în arătare, fizic, n-arătau deloc melancolici – de la 20 de ani – „ou sont les neiges d'un temps" pentru noi – de ce la acești 20 de ani melancolia îi stăpânește – mă întrebam și răspunsul să fie dat de poeți, de critici, dacă nu cumva este vorba despre o modă, nu cumva este vorba de acel manierism de care vorbea și tovarășul Doinaș, la această manifestare de început la poeții tineri, să închidă drumul spre marea poezie.*

Eu cred – critica și mai ales poeții cei tineri vor reflecta profund la faptul că melancolia este o stare poetică deloc nouă în istoria poeziei. Am avut curentul melancolicilor nu numai în poezia universală, ci și la noi, iar – trebuie s-o spunem foarte clar – sentimentul melancoliei nu ne este deloc contemporan. Aș spune, să fiu bine înțeles, contemporan cu noi este Armstrong, cel care a coborât pe Lună; el când a coborât pe Lună nu era deloc melancolic, cu totul alte sentimente profunde îl stăpâneau atunci. Și, aș putea adăuga, că actul lui – acela de a păși pe o altă planetă, el însuși în sinea lui era un act poetic – oare de acolo n-am avea nimic de învățat? Oare nu aceasta ar fi o idee contemporană și nu lamentările, uneori pe marginea unor întâmplări închipuite, neverificate, pe marginea unor idei neexprimate, a unor sentimente netrăite?

Nu vreau să fiu greșit înțeles, nu vreau ca poeții care cred că sunt în sală, nici n-am citat niciun nume și nici nu vreau să fac acest lucru, să înțeleagă că noi îi primim cu critică aspră, ci, mai curând, îi primim cu dragoste și interesul de a-i vedea mâine mari poeți ai acestui neam al nostru. […]

Mi s-a părut la un moment dat și spun aici, și-am spus și la Colocviul de dramaturgie – de literatură dramatică – să nu cumva să trecem pe seama altora propriile noastre greșeli, propriile noastre insuccese. Sigur, se-ntâmplă și-așa ceva. Îmi propun să scriu o carte și am ideea că n-o să-mi fie permisă și-atuncea încep să întreb starea de spirit pentru că n-o să pot să scriu acea carte pentru că n-o să mi se permită. E povestea cu drobul de sare al lui Creangă.

Însă, tovarăși, există și-o responsabilitate în țara noastră nu avem, cu o singură excepție care (…) s-a pus în afara colectivității, a scriitorilor și în afara aces-

tui popor, noi nu avem scriitori care să facă rezistență, care să facă opoziție regimului nostru. Unele poziții critice am avut și-avem, dar există și-o anumită responsabilitate pe care atât organele de partid, cât și organele de stat o au.

Am vorbit aici despre responsabilul cu cultura, ca un fel de talpă care ne apasă, spunea cineva – nu știu dacă putem vorbi despre așa ceva, sigur că nu putem vorbi despre așa ceva. Există responsabil cu cultura la Ministerul Culturii, există la județe, există la diferite instituții, la diferite organe de partid și de stat, dar să nu cumva să începem să credem că responsabilii aceștia cu cultura sunt buni numai atunci când ne ducem să le cerem carte sau le cerem niște ajutoare sau să cerem ca să intervină să ni se mărească tirajul – noi trebuie să discutăm cu ei, să primim sfaturile lor atunci când sunt bune, să le dăm noi înșine sfaturi când suntem capabili s-o facem și în felul acesta nu există o discordanță între scriitori, poeți și omul cu care trebuie să discuți.

Asemenea responsabili să știți că există în lumea întreagă. Ne e drag Malraux ca scriitor, dar să răsfoiți odată ordinele și dispozițiile pe care le-a dat Malraux când era responsabil cu cultura. Știți că el, din dispoziția lui De Gaulle, a hotărât să curețe statuile Parisului și ce discuții au fost, ce acuzații au fost și până la urmă le-a curățat; mie mi se pare că a făcut bine, sunt alții care spun că n-a făcut. El a desființat reviste, cu mijloacele pe care le avea marele intelectual Malraux, cu mijloacele pe care statul francez le avea la dispoziție, după cum a încurajat unele reviste, care, ulterior, s-au dovedit a fi cele mai necesare în vremea respectivă.

E bine s-avem curajul, tovarăși, să vorbim despre greșelile altora dar și, dacă este cazul, să vorbim despre lipsurile noastre, despre greșelile noastre. Ultimul vorbitor, Augustin Doinaș, a vorbit despre poezie la comandă. Poezie la comandă există (a existat) în literatură întotdeauna. Poate să n-așteptăm noi comanda, ar trebui ca poeții să nu aștepte comanda, dar poezie la comandă, tovarăși, a făcut și Baudelaire – vă amintiți de o poezie în care el vorbește despre un vapor: Vorbea despre un vapor în vremea lui – se pare că a avut niște relații cu o companie de vapoare care l-a făcut să viziteze un șantier, i-a plăcut și a scris o poezie despre vapor – oare poezia aceea este mai puțin valoroasă decât altele? Eu cred că nu. Depinde cine scrie poezia.

Statul nostru comandă s-avem mai multă pâine. Și agricultorii lucrează ca să avem mai multă pâine. Că dacă nu avem, se-ntâmplă ce ni se-ntâmpla nouă în tinerețe, chiar când aveam bani în buzunar, mergeam la brutărie și nu găseam pâine în ziua respectivă.

Statul ne comandă să facem și mai multă artă. Oare să înțelegem că ni se comandă să facem artă? Ce ni se cere, stăm de vorbă.

Da, cei care vă amintiți, știți ce s-a discutat la Adunarea Artiștilor Plastici.

Dincolo de contactul material există un contact spiritual între artiștii din țara noastră și acest popor și e necesar...

S-au făcut aici propuneri pentru măsuri. Nu pot să

le înșir pe toate, se vor discuta una câte una. Revistă de poezie! Eu sunt convins că este o necesitate. Poezia în reviste – mai mult spațiu! O mai bună gospodărire – o idee foarte bună. După câte știți, începând din noiembrie, în fiecare lună Consiliul va analiza câte două reviste ale Uniunii Scriitorilor. În cadrul acestor analize sigur că se va discuta și despre acest lucru. O mai bună gospodărire a spațiului pe care-l avem, urmând să vedem ce am putea face pentru a găsi mai mult spațiu. Aici s-au dat câteva exemple care, în abstract, sunt valabile. În concret nu mai sunt valabile. Se spune: în cutare an câtă poezie se publica! În cutare an, tovarăși, care a fost citat, în Uniunea Scriitorilor erau 350 de scriitori. Acum în Uniunea Scriitorilor sunt 1.300 de scriitori și mai sunt foarte multe talente de care trebuie să ținem seama și să-i publicăm. Orice comparație, după cum se vede, șchioapătă, mai bine să vedem ce putem să facem, cum putem să facem. Eu cred că..., și s-a spus aici, că trebuie ca redacțiile să fie foarte atente în a publica poezie bună și a respinge ceea ce nu este bun. Însă e nevoie ca redacțiile să lucreze mai bine în sensul de a cere, și nu a cere o poezie de astăzi pe mâine, cum se întâmplă. Dă-mi o poezie cu agricultura, dă-mi o poezie cu... cultura cartofului. Se întâmplă. Să ne gândim că dacă cultura cartofilor necesită să se creeze poezie, s-o cerem cu multă vreme înainte și să-i lăsăm pe poeți să gândească și să se inspire și să ne creeze mari opere de artă. După câte știm, Arghezi, undeva, se referă la asta. Și nu-i o poezie chiar telefonată. Dar să știți că n-a scris-o de la o zi la alta. Sunt convins de acest lucru. În ceea ce privește redacțiile greșesc atunci când ne spun următoarele: Trebuie să public o poezie patriotică pentru că e necesară, ce să fac? N-am avut de unde să iau; poetul X nu mi-a răspuns, poetul Y mi-a spus că nu poate până mâine, și-atunci vine fabricantul de versuri, în două minute, face și el niște versuri și apare. Atitudinea noastră nu trebuie să fie de a refuza: nu am acum așa ceva, ci să creăm o mare poezie care să se publice în reviste, iar conducerile revistelor să respingă poezia proastă.

S-a vorbit aici despre soarta poeziei românești în străinătate. S-a exagerat, tovarăși, pornind de la punctul de vedere că nu s-a făcut atât cât trebuie, dar s-a exagerat. Să știți că niciodată nu s-a făcut atât de mult decât acum. Sunt în măsură să v-o dovedesc și, dacă nu mă credeți, eu vă pot face dovada materială pe ultimii 50 de ani. Dar că nu s-a făcut suficient sunt de acord și trebuie să căutăm acele mijloace de a rezolva. Literatura este propagandă. Odată un scriitor, din păcate nu mai e în viață, se plângea că nu i-a dat Statul 200 de dolari să plece în străinătate. Și eu am întrebat următorul lucru: Știi cât costă o tonă de porumb? Nu știa, însă noi exportăm tona de porumb cu 150 de dolari. Taică-tu, când muncea, cât muncea pentru ca să producă o tonă de porumb? În hambarul casei mele nu am avut niciodată o tonă de porumb, și cred că în nici unul din hambarele celor veniți de la țară n-a existat o tonă de porumb (...)

Un ministru de externe francez ne reproșa că n-am avut contacte între oameni. Eu am spus următorul lucru: Câți turiști vin de la dumneavoastră la noi?

Veniseră în anul acela vreo 40.000 de turiști francezi (...)

Să facem posibilă această cunoaștere a literaturii noastre în străinătate. Fiți buni, tinerilor poeți, și nu arătați întotdeauna cu degetul spre micul grup de la conducerea Uniunii Scriitorilor. Am găsit niște bani în fondul Uniunii Scriitorilor dar trebuie găsiți oameni care să traducă. Vă anunț că orice carte apărută în România este bună pentru export. Trebuie un rezumat al cărții respective, și un capitol două traduse în limba respectivă, ca să vedem cum arată, cum scrie scriitorul respectiv. De vreo șase luni ne chinuim și nu primim, scriitorii nu vor să-și facă singuri bibliografia și biografia, noi ne obligăm s-o traducem, avem acești bani. Apelez și la dumneavoastră să ne sprijiniți în acest sens. Aș cere ca activitatea poeților în Asociații să fie mult mai mare. Inclusiv la Asociația din București.

Dacă am face un bilanț al Colocviului nostru, putem spune că plecăm de aici mult mai îmbogățiți. Nu am învățat, tovarăși, cum să facem poezii mai bune. E limpede acest lucru, nici nu ne-am propus, nici n-am făcut un seminar poetic, dar confruntarea de opinii, circularea unor idei constructive dă de gândit fiecăruia dintre noi, ne lărgește acel univers al concretului din care apoi se trece în universul poetic, aceasta cred că este calea. Ne cunoaștem mai bine, cunoaștem ce e mai bun în noi, ce este mai puțin bun. Și nu cred că există vreo conștiință poetică în această sală și-n afara ei care nu se va gândi mai intens la viitorul poeziei noastre, al marii poezii din România Socialistă, după ce plecăm din această sală.

Acum, vreau din nou să mulțumesc Organizației de partid, Comitetului județean de partid, tovarășului prim-secretar Ion Iliescu, care și astăzi participă cu noi (Aplauze!) *care încă o dată marchează interesul pe care-l poartă artei și literaturii, nu de ieri de-alaltăieri, ci de multă vreme, pentru sprijinul pe care ni l-a dat, pentru înțelegerea pe care a arătat-o, cu largă înțelegere politică față de această manifestare, cu toate aspectele ei pozitive și cu cele negative. Aș vrea să mulțumim Asociației noastre de la Iași, care a fost, de fapt, gazda noastră, și să mulțumim tovarășului secretar Mircea Radu Iacoban* (Aplauze!). *El n-a terminat, pentru că mâine Asociația de la Iași va avea o ședință anuală, dacă nu cumva membrii Asociației de Iași au obosit de-a lungul celor două zile și jumătate.*

Vreau să mulțumesc celor invitați, care prin gesturile lor – și să se înțeleagă bine că, dacă i-am oprit uneori din entuziasmul lor, am făcut-o cu inima îndoită numai pentru a asigura bunul mers al Colocviului, dar, în același timp, cealaltă parte a inimii îmi spunea: lasă-i să aplaude cât mai mult, sau lasă-i să critice cât mai mult prin tăcerea lor, le mulțumesc pentru participare, încă o dată au demonstrat că Iașul este la loc de frunte în ceea ce privește arta și poezia.

Iar dumneavoastră, tuturor celor care ați venit la acest Colocviu, și celor care ați muncit, pentru că a fost o muncă pentru a ne confrunta părerile, în vederea scrisului unei literaturi mai mari, mai frumoase, unei poezii mari în România, vă mulțumesc pentru atenție. (Aplauze!)

Mircea Radu IACOBAN

Un fel de postfaţă. Explicaţii ale inexplicabilului



Unii au considerat *Colocviul Naţional de Poezie* (Iaşi, oct. 1978) „un reper în destinele poeziei române postbelice", alţii l-au perceput doar ca „viforos", în vreme ce aprecierile „organelor" (vezi *Cartea albă a Securităţii* p. 141-142) sunt de-a dreptul aiuristice: „O răbufnire plină de pornografie şi vulgaritate, o dezlănţuire a mahalalei, numai ciomagul mai lipsea".

Ecourile Colocviului încă nu s-au stins, drept pentru care par justificate tentativele de re-evaluare a evenimentului, spre a fi aşezat la locul ce i se cuvine în istoria literelor române. Categoric, un loc îşi are, rămân de stabilit rangul, importanţa, consecinţele, dar şi de corectat evaluările ce operează cu criterii valabile acum, însă aplicate realităţilor de atunci. Foarte greu pentru cei care n-au trăit în neguroasa „epocă de aur" să realizeze proporţiile adevărate ale impactului cutărui discurs, referat, replică, aluzie, reacţie a sălii, dar şi (mai ales) a autorităţilor vremii. Cea mai sigură cale capabilă să ofere o imagine cât mai apropiată de realitate rămâne publicarea in extenso a intervenţiilor – multe surprinzător de curajoase şi de explicit expuse, chiar dacă n-au lipsit şi luări de cuvânt inutil ireverenţioase ori teribiliste.

Fusesem, până atunci, implicat în organizarea a patru ediţii ale Festivalului Naţional (apoi internaţional) de Poezie „Mihai Eminescu". În cartea editată de Filiala Iaşi a Uniunii Scriitorilor la a 65-a aniversare, pag. 119-122, este publicată lista participanţilor la Festivalul ieşean, cu 130 de nume – aproape că se suprapune peste tabelul participanţilor la *Colocviul de poezie*. N-au lipsit la ediţiile Festivalului din 1970, 1972, 1974, 1977, ca şi la Colocviul din 1978, Şt. Aug. Doinaş, Ana Blandiana, Laurenţiu Ulici, N. Manolescu ş.m.a. Numai că nu s-au înregistrat, atunci, tranşantele atitudini opozante şi, fireşte, reacţia cvasi-unanimă de solidarizare din 1978 cu „dizidenţa".

Care-s explicaţiile? Am organizat şi următoarea ediţie a Festivalului „Eminescu", în 1980, cam cu tot aceiaşi listă de participanţi români, cu o desfăşurare, să-i spun astfel, „calmă", în pofida faptului că, între timp, asupra vieţii literare şi literaturii în sine se abătuseră noi rafale de jugulări şi obstrucţii. Cum au fost „indicaţiile", participanţii au fost strategic risipiţi în

grupuri mici, pe la diferite șezători în teritoriu, fără vreun conclav de dezbateri, programul incluzând doar un spectacol festiv mamut și lecturi în fața unui public restrâns, din medii puțin interesate de avatarurile vieții literare românești. N-a mai existat nicio dată prilejul unei atât de memorabile ieșiri decise în agora precum a oferit Colocviul de Poezie! (De altfel, după „surpriza" de la Iași, au fost interzise ani în șir toate adunările scriitoricești, inclusiv cele de alegeri și s-au anulat Colocviile ce urmau să aibă loc, de Proză și Critică.)

Se pot avansa diferite ipoteze menite să explice individualitatea Colocviului, precum și radicalizarea lui, probabil, nepremeditată. Prima și cea mai la îndemână ar fi aceea că, în literatură, se ajunsese, prin constanta „strângere a șurubului" începând cu 1971, pur și simplu la terminarea filetului, depășindu-se, adică, limita suportabilului, prin continuă agresare a libertății de creație.

Nu trebuie, însă, uitat că și în sala Teatrului Național, și în aceea a Bibliotecii Universitare, s-au făcut auzite nu puține aluzii la cultul personalității, la libera circulație a ideilor, la precaritatea nivelului de trai, venite de la tribună, dar și detectabile în rumoarea generală a sălii, în care se împleteau comentariile exclamative ale publicului cu acelea ale scriitorilor participanți. Din acest punct de vedere, îmi îngădui să consider conclavul poetic din 1978 un



Scriitori la Colocviul Național de Poezie „Mihai Eminescu", 1978, Iași.
(Imagine după negativ din arhiva Muzeului Național al Literaturii Române Iași.
Foto Constantin-Liviu Rusu)

semnal desluşit al unei opoziţii faţă de politica oficială – nu numai culturală – venit din oraşul în care ex-ieşeanul Labiş a dat semnalul dezgheţului în poezia română, tot aşa cum în sfera politicului (păstrând proporţiile) de la Iaşi au pornit şi primele semnale ale revoluţiei de la 1848, şi ale celei de la 1989. Revendicarea unei atari priorităţi (dacă n-o fi rodul unui naiv local patriotism...) se cuvine să nu ignore şi posibilele ţinte secundare ale Colocviului. Cum ar fi debarcarea Preşedintelui Uniunii Scriitorilor, George Macovescu, plasarea raportorului Doinaş (autorul unui referat impecabil!) într-o poziţie favorabilă succesiunii, susţinerea unor doleanţe personale privind accesul la tipar ş.a. Câte (şi dacă) vor fi fost, n-au cum să umbrească reala însemnătate a unui eveniment cu semnificaţii ce depăşesc în mare măsură limitele unei reuniuni scriitoriceşti. În luna mai a aceluiaşi an s-a desfăşurat, la Cluj, Colocviul Naţional de Dramaturgie. Teatrul era, în acea vreme, şi mai „hingherit" decât poezia. Am condus una dintre şedinţe şi pot afirma că, deşi s-ar putea vorbi despre o tonalitate generală revendicativă, Colocviul clujean a fost departe de temperatura dezbaterilor de la Iaşi. Drept pentru care şi referatul, şi luările de cuvânt au fost publicate, pe când cele ieşene, niciodată – aşa că se încearcă reconstituiri din înregistrări ocazionale, fatal incomplete.

În a doua zi a Colocviului, „forurile" erau alarmate de-a binelea. Ca gazdă organizatoare, am fost invitat să intervin cumva pentru „potolirea spiritelor". Aveam, pe biroul de la Editura „Junimea", o placă de la protecţia muncii: *„Nu lucraţi sub tensiune!"*. Am adus-o în sala Colocviului şi am instalat-o pe masa prezidiului. „Detensionarea" a durat un minut-două, după ceva haz, totul a revenit la „primejdioasa" normalitate.



Călin Ciobotari, Liviu Antonesei, Constantin Parascan, Ion Ţaranu şi Mircea Radu Iacoban
FILIT – Dezbaterile revistei „Dacia literară", ediţia a III-a, 30 octombrie 2016, Galeriile „Pod-Pogor" Iaşi

Maria-Lucreția STURTZU

Reviste literare postbelice ieșene (I)

Studiu de caz:
„Pentru pace și cultură. Luptăm!"

Motto: După 1947, literatura română va fi realist-socialistă sau nu va fi deloc
(Virgil Ierunca)

Studiul de față vizează o secvență a publicisticii ieșene postbelice, respectiv perioada anilor 1949-1950, fiind parte a cercetării noastre doctorale în curs, cu titlul *Reviste literare postbelice ieșene – 1948-1989.*

Ne vom ocupa, în paginile care urmează, doar de prima publicație „de cultură" apărută după război, în Iași. Studiul se dorește a fi o reconstituire a statutului pe care îl avea această publicație numită revistă/almanah literar/culegere ce purta titlul „Pentru pace și cultură. Luptăm!". Cercetarea se va orienta spre numerele 1 și 2 ale acesteia, dat fiind că, ajunsă la numărul 3, aceasta își va schimba numele în „Iașul Nou", continuată apoi, din 1954 de „Iașul literar", iar din 1970 de „Convorbiri literare".

Nu vom urmări decât parțial analitic sau/și axiologic, încercând o schițare a unor secvențe de activitate publicistică literară ieșeană specifică perioadei în discuție, având în vedere, cum este firesc, și structura colectivelor de redacție sau precizări/constatări asupra secțiunilor ce intrau în formatul acestei publicații.

În același timp, lucrarea de față va oferi și un succint inventar al numelor celor care semnează în paginile respectivei publicații. Discuțiile pe marginea paginilor ieșene se succed, în funcție de perioada în care aceasta a ființat, cronologic, începând cu paginile primului număr, conform arhivei existente în biblioteca ieșeană.

Numită ideologie comunistă, aceasta va avea ca punct de plecare așa numita teorie a *determinismului social.* Este cunoscut faptul că, potrivit acesteia, comportamentul unei persoane nu are legătură cu individul sau cu propriile decizii ale acestuia, însă are o strânsă, am spune ombilicală, legătură cu un singur lucru: clasa ori segmentul din care provine acesta. Ca urmare, ajunge să devină obligatorie educarea sa în spiritul unei noi societăți, *comuniste*, după cum știm, singura care se afirmă în perioada discutată. Aceasta, doar, îi asigură o dezvoltare *plenară*. Astfel, rolul literaturii, presei, televiziunii etc., în anii respectivi, este unul singur, ca mijloc de propagandă – căci alt scop nu are și care devine covârșitor și hotărâtor. Ea își atribuie menirea totală și unică de a educa individul doar în spiritul supunerii față de partid și de conducătorul său, dar și de ură, negare, împotrivire față de tot ceea se opune acestei atitudini.

Propaganda aduce aduce în prim-plan sloganul *Cine nu este cu noi este împotriva noastră*, cultivând hiperbolic și insistent mitul unei patrii primejduite permanent de elemente *anti*, iar drept urmare a unei

posibile astfel de inserții, individul va trebui să trăiască având mereu vigilența sporită față de *dușmanii* poporului. Se creează astfel mentalitatea conform căreia necesitatea luptei de clasă devine indispensabilă, deși în multe cazuri ea este inventată. Și ajungem în cele din urmă, la un singur sistem ideologic acceptat, anume internaționalismul de tip proletar (*Proletari din toate țările, uniți-vă!*), iar în paralel, la cultul unui conducător unic, atoateștiutor, un Mesia, evident providențial, care nu trebuie să mai facă propriu-zis nimic, decât să „întrețină" bunul mers al lucrurilor, atent mereu la tot și la toate.

Ca urmare, odată ce regimul comunist este instaurat, căci acesta face obiectul discuțiilor noastre, cultura este, și ea, subordonată politicului. Esteticul, dușman acum al artei și artiștilor, este condamnat oficial. Se ajunge lejer astfel la o singură accepțiune a artei, anume *arta cu tendință*, tezistă, pusă și ea, ca toate celelalte, în serviciul politicului și al propagandei. Singurul curent literar-artistic, despre care știm că mai este admis, este acel *realism socialist*.

Perioada care urmează anului 1948, când se începe o absurdizare totală a vieții culturale românești, atât publicistica de așa-zisă cultură, cât și întreaga creație literară, intră într-o rutină tot mai profundă, încât chiar și cele câteva tentative de a normaliza discursul artistic atrag rapid atenția celor care impun treptat o ideologie, care nu va avea vreodată să își găsească vreo similitudine cu adevărata valoare estetică.

Ar fi necesar să notăm și câteva puncte de reper asupra unei perioade sumbre din literatură, publicistică și din întreaga cultură a spațiului românesc din perioada postbelică, observații care să trateze detașat acele „întunecate decenii", nu doar anii '49-'50, pentru a oferi o imagine recompusă și veridică asupra epocii amintite. Tema luată în discuție este, într-adevăr, ofertantă pentru cercetători, critici sau cititorii avizați, însă de la „a propune" și până la „a realiza" o adevărată oglindă a eticii și culturii din postbelicul comunist, a unei receptări obiective și netrunchiate, reprezintă, încă, o preocupare asemănătoare cu așezarea unui *puzzle* ce poate rămâne controversat chiar și după terminarea asamblării lui.

A realiza doar „liste negre și albe" nu face obiectul unui studiu aprofundat, iar a transforma toată perioada postbelică românească, din punct de vedere cultural, într-una complet comunistă, datorită suprapunerii unei doctrine bolnave și bolnăvicioase peste orice act de cultură sau peste opera oricărui scriitor, fără a contribui cu propria percepție, a uneia actuale și obiective, nu reprezintă nici pe departe o rezolvare a dilemelor. Aceste opțiuni negative nu ar face decât să conducă spre o „cădere în derizoriu", în locul unei priviri sănătoase, de ansamblu sau detaliată, care să nu fie nici radicală, dar nici „călduță" prin concilieri exagerate.

Premisa de la care pornim este că vorbim, într-adevăr de „(...) această perioadă în care se prăbușește un întreg sistem cultural și se pregătește să-i ia locul altul, de export (sovietic)"[1]. Criticul E. Simion notează, referitor la aceste idei: „(...) nu vom găsi niciodată îngeri și demoni în stare pură. În toate epocile de tranziție, ei trăiesc împreună și, deseori, în interiorul aceluiași spirit"[2].

Ana Selejan, într-un interviu acordat criticului Iulian Boldea, care este publicat în paginile „României literare", nr. 1-2 din 2014, avea să ofere spre lectură cititorilor un răspuns, pe cât de scurt, pe atât de cu-

prinzător, oferit de semnatara mai multor cărți ce au reușit să creeze o imagine reală, nu doar de ansamblu, asupra amprentei „morale", denivelată de ideologia comunistă, lăsată de nume importante ale literaturii noastre. Întrebată de criticul literar cum privește A. Selejan „lașitățile, compromisurile, sau, pur și simplu, demisiile morale ale unor nume „grele" ale literaturii române din acea perioadă", scriitoarea avea să răspundă: „(...) fiecare a călcat în strachina și mlaștina ideologică mai adânc sau mai la suprafață, mai hotărât sau mai în silă, sincer sau duplicitar. Dar au călcat; compromisul există și trebuie cunoscut (și pus la masa judecății în axiologia literară) (...)"[3]. Ideea care urma răspunde și la întrebările noastre. Pentru unii „salvarea" postumă avea să se regăsească în creația lor, dar nu pentru toți. „(...) Această salvare n-a putut veni pentru mulți scriitori din frontul realist-socialist, care rămân „datați", fixați prin tezismul politic, într-o literatură minoră. (...) Mirarea mea continuă, pe parcursul documentării, a fost aceasta: cum o masă mare de scriitori (și ceilalți artiști) de vârste și valori literare diferite, au putut fi dirijați spre o creație străină de legile și funcțiile esteticului de o mână de critici și ideologi literari, toți tineri, toți pătimași, toți fără operă, atenți la păstrarea purității politice și la difuziunea largă a paradigmei, bucuroși să fie „rotițe" eficiente în mecanismul ideologizării prin scrieri a publicului (...) și cum se conforma această masă de creatori la toate sugestiile (aberante din punctul nostru de vedere) ale acestora (...)"[4].

Ceea ce urmărim prin analiza activității primei publicații literare postbelice ieșene constă în prezența sau absența unei reale valori literare, respectiv a unei nonvalori, și existența, în paralel, a unor manifestări radicale specifice perioadei și tinerei ideologii comuniste.

Ioan Simuț, într-un articol publicat în „România literară" din 2008, sublinia ideea de la care am pornit și noi în acest demers. „De ce nu există – spune el – o istorie completă a literaturii române pentru uzul epocii proletcultiste? Una care să vină până în prezentul imediat. Răspunsul mi se pare simplu: din același motiv pentru care nu există o istorie a Partidului Comunist Român. Cum o pluralitate de versiuni nu era admisibilă, era greu, dacă nu imposibil, ca forurile decizionale să cadă de acord asupra măsluirii istoriei într-un singur fel. Nu putea exista decât o istorie oficială, acceptată, difuzabilă, fie că era vorba de partidul comunist, fie că era vorba de literatură. Recomandări despre cum să se scrie istoria, inclusiv istoria literaturii, existau în epocă, dovadă fiind manualele, reeditările extrem de precaute, selecțiile de autori și de opere. Așa cum se practicau edițiile de „opere alese" pe un criteriu primordial ideologic, se imagina o istorie pe alese, în funcție de exigențele construcției comunismului, numai că era greu de pus în pagină. Academia R.P.R. era însărcinată să scrie o istorie a literaturii române, lucrul a început sub coordonarea lui G. Călinescu, au și apărut, într-un ritm extrem de lent, primele trei volume, dar sinteza academică nu a putut să se apropie de prezent dincoace de limita lui 1900"[5]. Între timp, studierea acestei perioade începe să ofere celor interesați date despre ce a însemnat postbelicul românesc impregnat atât de puternic de un comunism acaparator, rapace chiar, care nu a permis decât foarte greu sau chiar deloc să fie inserate și alte elemente de literatură veridică sau având și caracter estetic, așa cum

se va vedea la sfârșitul studiului.

În Cluj, București sau Iași au existat permanent reviste de cultură, cu atât mai mult în tulburata perioadă postbelică, respectiv după 1948 – „Almanahul literar", devenit „Steaua", „Tribuna", „Pentru pace și cultură. Luptăm!", denumit ulterior „Iașul Nou", ajuns mai târziu „Iașul literar", apoi „Convorbiri literare", „Cronica" – tot la Iași, „Viața Românească", „Vatra" – din Tg. Mureș, „Tribuna" – din Sibiu, „Ramuri" – din Craiova, „Astra" ș.a.

„Revistele și ziarele care plecau din tipografii spre cititorii români în primii ani ai dictaturii comuniste purtau (...) fie numele unor vechi publicații românești de stânga („Contemporanul", de pildă), fie mai ales nume copiate după cele folosite în statul de la Răsărit, de unde venea lumina: „Tînărul Leninist", „Orizont", „Scînteia" etc. Tot ce ținea de viața culturală, de la Școala de literatură și Academie până la titlurile revistelor, tindea să devină copie obedientă a modelelor din țara sovietelor (...)"[6].

Despre oricare dictatură vorbim, despre oricare ideologie a timpului postbelic românesc am dori să discutăm, fie din anii lui Gheorghiu-Dej, fie din anii care au urmat sub Ceaușescu, este știut acum că întotdeauna s-a urmărit vehement o „naționalizare" a tuturor bunurilor, inclusiv a celor culturale. Ziare, reviste, edituri, muzee – toate ajungeau puse la dispoziția celor care formau „poporul democratic", fără a se lua în discuție vreun drept asupra proprietății intelectuale, fără să se recunoască vreo elită creatoare de cultură. Chiar și titlurile unor reviste cu programe vechi își îmbrăcau masca dictată de ideologia comunistă, schimbându-și numele, dar rămânând de fapt aceleași. Naivitate sau ignoranță? Intoleranță la cultură sau pur și simplu neștiință? Întrebări care nu au cum să nu îți treacă prin minte, după ce începi să le studiezi istoricul.

„Cum bine se știe, revistele literare îndeplinesc un rol esențial în mobilizarea și orientarea activităților literare. Capacitatea de a coagula în jurul lor viața culturală n-a fost mai mică în perioada comunistă. Dimpotrivă. În lipsa altor spații dedicate dezbaterilor publice în domeniul artei, audiența publicațiilor s-a amplificat. (...) Statul, care finanțează începând cu 1948 publicațiile, se ocupă, în mod „organizat", de tot ce ține de existența periodicelor, de la conținutul acestora până la componența redacțiilor (...)"[7]. La Iași situația vieții revistelor literare este similară cu cea din Cluj sau București.

---

[1]Apud *Cultura*, în „Cultura literară", nr. 10, 2012.

[2] *Ibidem*.

[3] Iulian Boldea, *Ana Selejan, A escamota creațiile compromițătoare e altă formă de mistificare*, în „România literară", nr. 1-2, 2014, http://www.romlit.ro/ ana selejan a escamota creaiile compromitoare e alt form de mistificare, accesat la 21.09.2015.

[4] *Ibidem*.

[5] Ion Simuț, *Canonul literar proletcultist*, în „România literară", nr. 27, 2008, www.romlit.ro/canonul literar proletcultist?caut−presa%20proletcultista, accesat la 15.03.2015.

[6] Constantin Pricop, *Literatura română postbelică. Preliminarii*, vol. I, Iași, 2005, p. 122.

[7] *Ibidem* p. 144-149.

Maria-Lucreția STURTZU *a fost beneficiar al Programului de Burse „Junimea", ediția a III-a, 2016*

Simona CONSTANTINOVICI

Kusturica și portalul Marin Sorescu

O strigam, la cursul de morfologie, pe care, o vreme, l-am ținut, *Kusturica*! Părea ciudat să o strig astfel în amfiteatrul A12. Purta, pe atunci, o panglică roz în păr, agrafe, cordeluțe sau alte mici chestii înnobilatoare, nici nu mai are importanță. Atentă la tot ce spuneam, stătea parcă tot timpul la pândă, cu capul ușor ițit în penumbra băncilor. Deși predă actualmente gramatica limbii române studenților filologi, cu nesaț, neostenit, Emina Căpălnășan cochetează din plin și cu literatura. De unde știu? Pentru că, acum câțiva ani, a urmat cursurile de scriere creativă, în cadrul masteratului de limba română, concepând, fără stres, ca și cum ar fi scris dintotdeauna, cu ușurință și maximă plăcere, un, nici mai mult, nici mai puțin, caiet de vise, legat nu în piele de căprioară, ci în foițe colorate. Să fie, oare, pură întâmplare faptul că, acum, este și lector de limba română la Belgrad? Legăturile cu sârbii vin din trecut, de pe când, obsesiv, o strigam, spre amărăciunea ei, probabil, *Kusturica*. Dar să nu zăbovim prea mult asupra acestor aspecte ce țin de o biografie acut subiectivă.



Ceea ce urmează va fi o cronică la cartea *O modernitate problematică: proza lui Marin Sorescu*, publicată de colega mea, anul trecut, la Editura Universității de Vest din Timișoara. Rod al cercetărilor doctorale, acest studiu, scris dezinhibat, cu multă pasiune, demonstrează capacitatea de a se, aproape, dedubla a Eminei, de a lăsa, pentru un timp, straiele perfect turnate ale gramaticii, rigide, pe alocuri, în favoarea cochetelor și instabilelor alcătuiri ale literaturii.

Marin Sorescu nu este un autor facil. Cu acest gând, până la un punct împovărător, inhibant, va pătrunde, în scrierile lui, stilisticianul, criticul literar sau eseistul. Un scriitor complet, care a știut, ca nimeni altul, să schimbe registrele, să se joace savant, în spațiul niciodată închis al prozei, să descopere lumi narative încă neexplorate. Emina Căpălnășan, în cartea *O modernitate problematică: proza lui Marin Sorescu*, reface, de pe coordonate ambițios strunite, traseul unei literaturi prea puțin ori parțial sondate, ajunse, până în prezent, cu vădite goluri ori pete de receptare. De-abia acum ar putea începe lupta pentru recuperarea imaginii acestui autor emblematic în peisajul literaturii de la noi. Investigat cu instrumente diferite, înscris în paradigme paradoxale de receptare, Sorescu s-a lăsat anevoie recuperat de critica literară.

Un autor uriaș, nominalizat la Nobel. Un șaizecist atipic, deținător al Premiului Herder. Caut un site Marin Sorescu. Nu-l găsesc. Toți marii scriitori beneficiază, în străinătate, de un astfel de spațiu. Ar fi fost un gest minimal de recunoaștere a lui. Mi-aș fi dorit să existe o ușă internautică prin care tânărul cititor să pătrundă în lumea sorescianǎ nestingherit. Să afle că a fost un mare dramaturg, înainte de a fi obligat, la școală, să joace, în fața vreunei comisii de grad I, scene din *Iona*. Să afle că a fost și traducător. Și eseist, critic literar. Prea puțini știu. Piesele sale au fost și sunt jucate, de o bună bucată de vreme, pe marile scene ale lumii. M-ar fi interesat să aflu unde, când, cum se numește piesa jucată, în ce limbă a fost tradusă și așa mai departe. Nu avem nicio scuză, noi, românii, că ne rămân uitați scriitorii sau că se bulversează ierarhiile, se deformează imaginea lor prin pagini incompetente de interpretare. În era sofisticatelor tehnologii, acesta ar putea fi primul pas spre normalitate: crearea unui portal Marin Sorescu.

Se spune că nu poți scrie bine despre cărțile unui autor dacă nu le-ai citit cu sufletul la gură, ca să folosim o expresie autohtonă, de la un capăt la altul, dacă nu îți este drag până în măduva oaselor, în sensul în care te întorci, mereu și mereu, la el, ca la o punte de salvare, dacă nu deții formula teoretică, metodele, cu alte cuvinte, adecvate pentru a nu-l lăsa, cumva, pe dinafară, tocmai pe el, autorul, în toată goana nebună după aflarea sensului.

Cele patru părți ale studiului hermeneutic, tăiate matematic în ansamblul cărții, *De la „modern" la... postmodernism*; *Proza lui Marin Sorescu. Aspecte ale receptării critice*; *Proza lui Marin Sorescu. Construcție narativă și perspectivă semiostilistică. Elemente postmoderne*; *Tentația postmodernismului dincolo de proză. Elemente postmoderne în poezia lui Marin Sorescu*, construiesc un elaborat demers științific, dar sunt și reale mreje, pretexte, pentru viitoare abordări nonconformiste, interdisciplinare. Tocmai această îmbinare între stilul academic, inflexibil, pus cu strictețe în țarc, și spiritul liber, jucăuș, cu tonuri de, uneori, exaltare copilărească, punctează măsura valorii acestui demers.

Partea surpriză a cărții este, cu tâlc, poziționată la sfârșit; coincide, de fapt, cu pertinentele anexe care

conțin două consistente interviuri, transcrise *ad litteram*, din care aflăm o sumedenie de lucruri interesante și mai puțin vehiculate, în literatura de specialitate, despre omul Marin Sorescu.

În efervescenta sa căutare de însemne ale postmodernismului sorescian, autoarea nu se oprește doar la un gen literar. Încearcă și chiar reușește să găsească exemple din toate speciile în care scriitorul craiovean și-a înmuiat penița, exemple care să-i slujească eșafodajul argumentativ. Unei astfel de abordări e foarte greu să-i semnalezi neajunsurile, derapajele, slabele articulări. Aș spune că teoria se combină, în chip fericit, cu exemplificarea, cu punerea în scenă a contextelor evocatoare, fie că e vorba de marcarea unor formule de narativitate consacrată, în cazul prozei soresciene, fie că e vorba de dramaturgie ori de nu mai puțin sofisticata și deloc facila poezie.

Relativ la romanul *Trei dinți din față*, se observă, pe text, cum se produce fragmentarea subiectului și a compoziției. Apoi, se reevaluează, prin prisma definițiilor soresciene date canonului literar, un alt roman, *Vizuina vizuinii*. Discuția cea mai aprinsă, pătimașă de-a dreptul, se manifestă atunci când se vorbește despre hibridizare stilistică la nivelul scrierii *Japița*. Alte concepte puse la bătaie, reperabile în toată literatura modernă, cum ar fi *intertextualitatea*, *metalimbajul*, *biografismul*, *ludicul*, la nivel textual și infratextual, rețin semantisme punctuale sau generice, calibrând, de la o pagină la alta, nivelul discursului. Nu vor fi trecute cu vederea nici paginile de proză scurtă. Emina scotocește competent, adânc, în măruntaiele receptării critice, scoate la suprafață cronici, recenzii, texte despre scrierile lui Marin Sorescu, unele de înaltă ținută valorică, altele, efemeride, întâmplătoare mărturii. În febra descoperirii unor paragrafe memorabile, autoarei nu-i scapă nimic. Totul concură, parcă, la intrarea în câmpul sintezelor, al competențelor și atât de necesarelor apropieri de text.

Emina își focalizează ochiul critic, incisivitatea gândirii filologice, pe scrierile publicate mai cu seamă postum și nu pe ceea ce a fost deja comentat și, cumva, clasat, arhivat, prin cerneala unor generații diferite de critici și istorici literari. Demonstrația sa se bazează pe detectarea acelor trăsături postmoderne ale scriiturii soresciene, pe elementele flagrante care-l plasează pe scriitor într-o cu totul altă paradigmă de receptare decât cea cu care am fost familiarizați. Așa cum precizează în secțiunea de introducere, judecățile ei, modelele de interpretare, țintesc romanele, proza scurtă, parte din poezie și din teatru, nu integralitatea operei soresciene. Se îndreaptă și spre textele cenzurate în comunism și publicate, de-abia ulterior, după 1989, sau, unele dintre acestea, după moartea autorului, într-o formă nealterată, integrală. Inventariază aproape tot ce s-a scris despre acest autor, filtrează, analizează, se minunează și concluzionează ferm. Se pare că, în viziunea cercetătoarei, hibridizarea, fragmentarea și necantonarea într-o unică formulă stilistică ar fi atuurile soresciene, fie că le numim ancore stilistice post-

moderne, fie că le permitem să figureze, cum au făcut-o și până acum, în bazinul neomodernismului românesc, spațiu de maximă liberalizare a formulelor de scriitură.

În demonstrarea caracterului postmodern al textelor de proză sorescieне, tânăra stilisticiană împrumută instrumentele de tip tradițional, specifice domeniului pe care-l stăpânește cel mai bine, gramatica, pornește de la simplu la complex, nu se hazardează în spații de reflecție subiectivă sau, dacă o face, nu livrează, în exces, interpretări de dragul estetizării discursului. Totul este bine cumpănit, nu se îndepărtează de la subiect, stăpânește conceptele cu care operează. Înscrie literatura sorescіană, cu fire de mătase fină, ce mă trimit cu gândul la scene din filmele lui Emir Kusturica, în dimensiunea locuită fertil, tutelar, de postmodernism. Citește cu ochi pătrunzători, creativi, răstoarnă din temelii stereotipele, sterilele analize literare.

Filozofează pe marginea conceptului de *fragmentarism*, prin raportare la romanul *Trei dinți din față*. Îl întoarce pe toate fețele, povestește ce se-ntâmplă-n roman, pune întrebări la care dă sau așteaptă răspunsuri, într-un fel de analiză clasică, dar foarte dinamică, a textului descusut, dezmembrat, pentru a fi, mai apoi, reasamblat, cu apetență clară pentru scoaterea la suprafață a aspectelor lingvistice și stilistice ale textelor. Poate că n-ar fi fost rău să se renunțe, pe alocuri, la fragmentarea discursului propriu. Intruziunea constantă, înlănțuită, de citate din exegeți amorțește vivacitatea textuală. Prin aerarea frazei, s-ar fi dobândit un alt fel de coerență, o curgere a frazei despovărată de suport la vedere, o etalare mai susținută a părților originale. Notele explicative sunt canale de comunicare în oglindă, pe placul autoarei, care, ori de câte ori găsește prilejul, se retrage ghiduș în firida subsolului justificativ.

Ce a atras-o la acest scriitor complex a fost, cu siguranță, gradul înalt de ștergere a granițelor dintre genurile literare, perspectiva jocului în miriștea cuvintelor neaoșe, ironia și subtilitatea dozării frazei, mecanismul, niciodată același, de apropiere a textului, gradat, cu oarecare versatilitate, de cititor. Ieșirea din zona găunoaselor repetiții, a mulajelor semantice aseptice, de asemenea. Apărătoare înfocată a ideii de frumusețe în limbă, Emina Căpălnășan găsește, în proza lui Marin Sorescu, multiple forme literare de salvare a lexicului românesc, a figurilor de limbaj, de renunțare la structurile care-i periclitează, la tot pasul, spiritul.

Cu aparat bibliografic bogat, adus la zi, cu modele noi de interpretare a unor texte inedite, cartea de față anunță, credem, o incitantă monografie Marin Sorescu. Între antum și postum, consumând flacoane de interpretare, în numele unei istorii literare în curs de fabricare, cu deșteptăciunea omului dedat la miezoase explicații filologice, Emina Căpălnășan reușește să-l readucă în actualitate, în chip fericit, pe Marin Sorescu. Un scriitor pe nedrept intrat, de la o vreme, în marele con de umbră al receptării.

Iulian PRUTEANU

Punctul muzeal „G. Ibrăileanu"

Punctul muzeal „G. Ibrăileanu" din Târgu Frumos a fost inaugurat la 27 octombrie 2016, în cadrul celei de-a IV-a ediţii a Festivalului Internaţional de Literatură şi Traducere – FILIT, în urma unui parteneriat dintre Muzeul Naţional al Literaturii Române Iaşi, Primăria Oraşului Târgu Frumos şi Asociaţia „Patrimoniu pentru comunitate" Iaşi.

Punctul muzeal „G. Ibrăileanu" devine astfel cel de-al 16-lea obiectiv aflat în componenţa Muzeului Naţional al Literaturii Române Iaşi, alături de Muzeul „Ion Creangă" (deschis în 1918, primul muzeu memorial literar din ţară), Muzeul „Vasile Alecsandri", Mirceşti (deschis în 1928), Muzeul „Sfântul Ierarh Dosoftei – Mitropolitul" (deschis în 1970), Muzeul „Mihai Codreanu", (deschis în 1970), Muzeul „Vasile Pogor" (deschis în 1972), Muzeul „Otilia Cazimir" (des-



Punctul muzeal „G. Ibrăileanu" Târgu Frumos, Iaşi, interior

chis în 1972), Colecția „Istoria teatrului românesc" (deschisă în 1976), Muzeul „Mihail Sadoveanu" (deschis în 1980), Muzeul „G. Topîrceanu" (deschis în 1985), Muzeul „Mihai Eminescu" (deschis în 1989), Muzeul „Nicolae Gane" (deschis în 1993), Muzeul „Constantin Negruzzi", Hermeziu-Trifești (deschis în 1995), punctul muzeal „Cezar Petrescu", Cotnari (deschis în 2015), punctul muzeal „Dimitrie Anghel", Miroslava (deschis în 2016), punctul muzeal „Ionel Teodoreanu", Golăiești/Medeleni (deschis în 2016).

Expoziția documentară care reconstituie muzeografic viața și activitatea criticului, publicistului, scriitorului și profesorului G. Ibrăileanu cuprinde fotografii, volume, corespondență, fotocopii după manuscrise, mobilier de epocă etc.

Curatorii expoziției sunt reprezentanții Muzeului Național al Literaturii Române Iași: Iulian Pruteanu, Oana Melinte, Corina Irimiță.

***

G. Ibrăileanu s-a născut la 23 mai 1871 în Târgu Frumos, într-o familie sărăcită de negustori armeni: „(...) tatăl impiegat financiar în Roman, mama întreținându-se cu acul, o casă a bunicii vândută pentru datorii" (G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, 1941). Un an mai târziu, în 1872, se mută cu familia la Roman. Urmează școala primară la Bacău și ciclul secundar la Roman. Urmează Liceul „Codreanu" din Bârlad. În anul 1889, din inițiativa lui G. Ibrăileanu, Panait Mușoiu și Eugen Vaian, apare revista literară socialistă „Școala nouă". Viitorul critic debutează în paginile acestei reviste, semnând cu pseudonimul Cezar Vraja, poeme în versuri și proză, traduceri, impresii de lectură. Între anii 1890-1895 urmează cursurile Facultății de litere și filosofie a Universității din Iași și, în același timp, pe ale Școlii Normale Superioare, secția istorie-filosofie. Devine din ce în ce mai interesat de mișcarea socialistă, intrând în contact cu Ioan Nădejde, Sofia Nădejde, Constantin Stere, V.G. Morțun, Mihai Carp ș.a.

Din anul 1893 începe colaborarea la „Evenimentul literar" din Iași, unde îndeplinește și funcția de secretar de redacție. În anul 1894 devine absolvent al Școlii Normale Superioare. În același an, apare revista „Lumea nouă", publicație a Partidului Social-Democrat, cu care va colabora după suspendarea „Evenimentului literar", în calitate de redactor. În același an se mută la București. Un an mai târziu devine licențiat al Universității din Iași. În 1896 este numit profesor la Gimnaziul de băieți din Bacău, iar în 1900, la Liceul-internat „Costache Negruzzi" din Iași. Aici leagă o prietenie frumoasă cu Calistrat Hogaș. În 1905, începe colaborarea la „Curentul nou", revista poporanistă condusă de Henric Sanielevici. În această publicație îi apare *Poporanismul*, prin care se distanțează de socialism. În martie 1906, apare la Iași revista „Viața românească", condusă de C. Stere, Paul Bujor și G. Ibrăileanu. În 1909, editura „Vieții românești" îi publică volumele *Spiritul critic în cultura românească* și *Scriitori și curente* – antologie de texte publicate anterior în paginile revistei „Viața românească". În 1912, la aceeași editură, îi este

publicată teza de doctorat *Opera literară a d. lui Vlahuţă* – lucrare scrisă în doar două luni, ca urmare a concursului pentru ocuparea unui post de profesor la Universitatea din Iaşi, pentru care concura şi criticul Eugen Lovinescu. În cele din urmă, G. Ibrăileanu va fi numit titular la Facultatea de litere şi filosofie. În anul 1916 îi este publicat un studiu despre Ioan Al. Brătescu-Voineşti. În acelaşi an, revista „Viaţa românească” îşi suspendă apariţia, în contextul războiului, după zece ani de activitate. Trei ani mai târziu, în 1919, G. Ibrăileanu va scoate revista „Însemnări literare”, publicaţie în linia „Vieţii româneşti”, care va avea o existenţă scurtă, la finalul anului încetând să mai apară. În 1920, apare primul număr din seria nouă a „Vieţii româneşti”, G. Ibrăileanu semnând cu pseudonimul *P. Nicanor et comp.* În acelaşi an vede lumina tiparului cartea *Note şi impresii*, care tratează scriitori români şi ruşi. În 1921 publică volumele *După război*, *Cultură şi literatură* şi *Scriitori români şi străini*. În anii 1928–1931, din cauza unei neurastenii puternice, profesorul Ibrăileanu este nevoit să îşi întrerupă cursurile de la Universitatea din Iaşi. În 1930 îi sunt tipărite volumele *Studii literare* şi *Privind viaţa* (culegere de aforisme). G. Ibrăileanu îngrijeşte şi prefaţează volumul *Poezii* de Mihai Eminescu. În anul 1933, Ibrăileanu îi deleagă pe Mihail Ralea şi pe G. Călinescu la conducerea redacţiei revistei „Viaţa românească”, mutată la Bucureşti. În acelaşi an, îi apare romanul *Adela*, la editura „Adevărul” din Bucureşti, roman care îi aduce şi Premiul Naţional de Proză.

La 12 martie 1936, G. Ibrăileanu se stinge din viaţă la Sanatoriul „Casa Diaconeselor” din Bucureşti. Urna cu cenuşa sa a fost depusă la cimitirul *Eternitatea* din Iaşi.



Exponate din Punctul muzeal „G. Ibrăileanu” Târgu Frumos – detaliu

Georgiana LEȘU

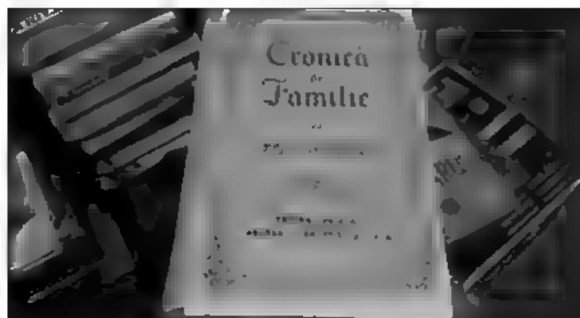
Bijuterii de familie, o ecranizare

În aprilie 1958 avea loc premiera filmului *Bijuterii de familie*[1], o ecranizare a nuvelei publicate de Petru Dumitriu în 1949. Acum a debutat în film actrița Tanți Cocea, sub regia lui Marius Teodorescu, după un scenariu semnat împreună cu Malvina Urșianu. Din distribuție au mai făcut parte Colea Răutu, Silvia Popovici, Geo Barton, Emil Botta, Jules Cazaban, Sandu Sticlaru și Eliza Petrăchescu[2]. Filmul a rulat în cinematografe până în 1960 când a fost interzis, după ce scriitorul plecat în exil a căzut în dizgrația autorităților române. Aceasta nu a fost singura nuvelă a lui Petru Dumitriu care s-a bucurat de ecranizare, ea alăturându-se *Nopților din iunie*, transpusă în film cu titlul *În sat la noi*, semnat de Jean Georgescu și Victor Iliu[3].

Nuvela *Bijuterii de familie*, parte din cel mai cunoscut roman al lui Petru Dumitriu, *Cronica de familie*, a apărut inițial în „Viața Românească", fiind publicată în volum în august 1949, într-un tiraj de 5400 de exemplare. Bucurându-se de un veritabil succes, a fost reeditată în 1950 și în 1953[4]. În momentul apariției nuvelei, Petru Dumitriu era unul dintre scriitorii apreciați de regimul aflat în plină ascensiune. După *Bijuterii de familie* a publicat, în 1951, romanul *Drum fără pulbere*, dedicat construirii canalului Dunăre – Marea Neagră, care l-a situat în mod absolut în categoria favoriților vremii. *Cronica de familie* a apărut în librării la începutul lunii noiembrie 1955, într-o formă cu mult redusă față de varianta definitivă, cea din 1957. Nuvela *Bijuterii de familie* a încheiat primul volum al *Cronicii...* și a fost consacrată momentului 1907, concentrând întreaga acțiune în jurul răscoalelor țărănești, urmărind atât desfășurarea lor cât și evoluția familiei pe care autorul nu o pierde din vedere nici un moment. De această dată este vorba despre surorile Eleonora și Elena, primii copii născuți din căsătoria lui Lăscăruș Lascari cu Davida Cozianu. Cele două surori, cu o evoluție extrem de diferită, se găseau împreună la începutul primăverii anului 1907. Eleonora, îmbătrânită înainte de vreme, era văduva fără copii a unui mare proprietar de câmpie, Smadoviceanu, și trăia singură, retrasă la țară. Elena, extrem de frumoasă, fugită cu un căpitan, Vorvoreanu din roșiorii de gardă, s-a căsătorit împotriva voinței tatălui său, astfel că, la dispariția soțului, se afla în pragul sărăciei, fiind dezmoștenită. Împreună cu fiica sa, Elvira, Elena Vorvoreanu o vizita pe Eleonora la conacul de la țară, într-o încercare de a câștiga bunăvoința acesteia și de a scăpa de amenințarea sărăciei. Pe fundalul răscoalei țărănești, Petru Dumitriu construiește un scenariu uimitor, în care domină personajul doamnei

Vorovoreanu. Aceasta din urmă își abandonează sora în momentul în care se pregătesc să fugă din calea răscoalei și profită de moment pentru a-i fura caseta cu bijuteriile de familie, găsind în aceasta o bună ocazie de a asigura viitorul fiicei sale. Mai mult, deși a sperat că va fi ucisă de răsculați, revenită după liniștirea răscoalei, a găsit-o pe Eleonora în viață, adăpostită în casa preotului. Totul culminează cu momentul în care Elena își ucide sora în timpul nopții, acoperindu-i fața cu o pernă. În tot acest timp, pe fundal se desfășoară răscoala din 1907, la care participă, conform discursului democrat-popular, țărani și muncitori, ca o proiecție a prezentului comunist. Mai mult, Petru Dumitriu a introdus în acțiune și imaginea lucrătorului la căile ferate care ajută la câștigarea cauzei țăranului: „Luați-le pământul, fraților, că e al vostru! Noi nu terminăm podul până nu vă-mpart ei moșiile"[5]. Moment cu profunde semnificații în imaginarul comunist, răscoala a fost folosită deseori drept instrument de legitimare de noul regim. Nu întâmplător, în 1962, pentru a sărbători încheierea colectivizării, sunt aduși 11 000 de țărani la momentul festiv, amintind de numărul vehiculat al victimelor reprimării răscoalei țărănești de guvernul liberal.

Ecranizarea *Bijuterii de familie* a apărut în 1957 și a fost bine primită în presa culturală a vremii, într-o perioadă în care însuși Petru Dumitriu era foarte prezent în paginile publicațiilor. În 1956 ținea o cuvântare la cel dintâi Congres al scriitorilor din România[6], era director al Editurii de stat pentru literatură și artă (ESPLA), după ce, în 1953, fusese numit redactor-șef al „Vieții Românești". Trecea astfel drept o figură remarcabilă în peisajul literar românesc din anii realismului socialist. Rămas în amintirea contemporanilor ca un adevărat dandy comunist, Petru Dumitriu era cititor al literaturii americane și occidentale, o prezență extrem de modernă pentru epoca sa[7]. Spre surprinderea întregii lumi culturale, Petru Dumitriu, împreună cu soția sa, Irina Medrea, a fugit din țară în 1960, fapt care a atras numeroase repercusiuni asupra familiei sale[8]. A urmat un denunț pe care Henriette Yvonne Stahl, scriitoarea care i-a fost iubită vreme îndelungată, l-a făcut în revista de propagandă externă „Glasul Patriei". Concretizat sub forma unui articol intitulat *Un escroc melodramatic: Petru Dumitriu*[9], articolul îl acuza de plagiat, de faptul că ar fi luat aconturi mari fără a-și îndeplini ulterior obligațiile literare, de orgoliu, obrăznicie și exhibiționism peste măsură. Ulterior, scriitoarea neagă aceste acuzații în volumul său de convorbiri, ele fiind evident făcute la presiunea Securității. Ea își amintește cum, în perioada detenției, a fost obligată să semneze articolul despre Petru Dumitriu, despre care bănuia că a fost compus din declarațiile ei din



pușcărie[10]. Alături de Henriette Yvonne Stahl, Ion Vinea, prieten al scriitorului, a fost la rândul lui nevoit să îl denigreze în aceeași revistă care apărea la Berlin și era dedicată românilor din exil. Acesta a construit un pamflet intitulat *Petru Dumitriu Havgufu!*, făcând trimitere la un vechi cuvânt viking prin care era desemnat un balaur de mare cu care l-a asemănat pe scriitor datorită așa-zisei lăcomii pentru bani și onoruri[11]. Despre „pactul semnat cu Mefisto”, cum el însuși îl numea, nu s-a ferit să vorbească în lucrările memorialistice[12], recunoscând că a jucat rolul duplicității, alegând să scrie conform rigorilor impuse de realismul socialist pentru a-și salva familia dar și pentru a-și asigura o situație financiară mai bună. Găsind un singur punct comun între marxism-leninism și propriile orizonturi, acela al principiului scrisului pentru mulțime, descoperea la vârsta de treizeci și șase de ani doar două variante de viață: „să putrezesc de viu sau să mă exilez”[13].

Filmarea *Bijuteriilor de familie* s-a desfășurat în perioada martie-decembrie 1957, însumând costuri de 7.056.000 lei[14]. A fost unul dintre cele mai ambițioase proiecte cinematografice ale timpului său, pentru că, pe lângă o poveste filmică ilustră precum romanul, o lume încărcată de semnificații[15].

O cronică a filmului apărea în 1958, în „Contem-

poranul"[16], sub semnătura lui D. I. Suchianu, cunoscutul cronicar de filme, numit deseori „Domnul cinema"[17]. Acesta enunța direct aprecierile la adresa ecranizării nuvelei lui Petru Dumitriu, la ideea de a construi cinematografic o perspectivă asupra unei clase sociale devenită de acum istorie, care, fiind fondată pe „nulitate și impertinență" se arăta în prezentul democrat-popular „tulburătoare ca un coșmar"[18]. Pentru cetățeanul republicii, un astfel de trecut apărea ca un vis urât din care, oricât de teribil ar fi fost, te poți trezi, pentru a te întoarce la realitatea cotidianului.

Cronica are în vedere, în primul rând, prestația actorilor, iar personajul Eleonorei, în interpretarea Elizei Petrăchescu, iese cel mai bine în evidență, datorită viziunii scenariștilor care au venit în completarea intențiilor lui Petru Dumitriu, oferind personajului feminin replici mult mai dure decât cele din nuvelă: „Eleonora vorbește și fiecare frază e o săgeată, ba chiar la sfârșitul aceleiași fraze apare un ghimpe nou, diferit și încă mai înțepător"[19]. De altfel, este apreciată abilitatea scenariștilor de a adăuga evenimente, de a „inventa" suplimente în tonul și intențiile lui Petru Dumitriu. Interesante sunt și observațiile asupra rolului actriței Tanți Cocea care, deși „exagerează", construiește o versiune cu rolul de a „strivi" stilul „Naționalului", stilul „Sarah Bernhardt", eliminând accentele clasice. Autorul cronicii, forțează însă nota interpretării, legând discuția unor țărani care se gândesc să se răscoale în condițiile în care toată țara era cuprinsă de revolte, pentru a nu rămâne nici ei mai prejos sau a se face de rușine. D.I. Suchianu vorbea aici despre sentimentul de responsa- bilitate al țăranului față de revoluția pornită în 1905, în Rusia, văzând în asta un „exemplu care te obligă la faptă"[20].

Filmul prezintă și mici scăpări, care sunt mai degrabă amuzante și care sunt trecute în revistă. De exemplu, când domnul Vorvoreanu intră seara în somptuosul său „hotel particular", îi dă feciorului pălăria și bastonul, apoi pășește în camera de culcare, dar cu paltonul și fularul păstrate pe el. În plus, în peisajul nocturn al răscoalei, apare imaginea conacului somptuos, impunător, dar cu o poartă de intrare meschină și modestă. În pofida acestor mici detalii, cronica filmului nu face decât să semnaleze ecranizarea deosebită a unei nuvele care s-a bucurat de real succes la momentul apariției, la fel ca romanul din care a făcut parte. Ambele sunt rezultatul reprezentărilor de factură istorică ale regimului comunist, reușind să transmită concepte vehiculate adesea, în majoritatea scrierilor vremii. Ele au trecut drept cele mai interesante narațiuni ale vremii sale, iar autorii lor au părăsit, pe rând, țara. După *Bijuterii de familie* Marius Teodorescu a mai realizat doar două lung metraje în România: *Mândrie*, în 1961 și ecranizarea romanului lui Cezar Petrescu în filmul *Calea Victoriei sau cheia visurilor*, în 1966. În perioada 1966-1968, a fost director al Arhivei Naționale de Film. A plecat ulterior în Canada, acolo unde și-a continuat activitatea universitară și de cercetare a istoriei cinematografului[21].

[1] Călin Căliman, *Istoria filmului românesc*, Editura Contemporanul, Bucureşti, 2011, p. 233.

[2] http://www.cinemagia.ro/filme/bijuterii-de-familie-3067/distributie/.

[3] http://www.cinemagia.ro/filme/in-sat-la-noi-3380/.

[4] Pavel Ţugui, *Tinereţea lui Petru Dumitriu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 25.

[5] Petru Dimitriu, *Bijuterii de familie*, în Petru Dumitriu, *Cronica de familie*, volumul I, Editura de stat pentru literature şi artă, Bucureşti, 1958, p. 476.

[6] *Probleme ale prozei epice. Coraportul lui Petru Dumitriu*, în „Lucrările primului congres al scriitorilor din Republica Populară Romînă. 18-23 iunie 1956", Editura de stat pentru literatură şi artă, Bucureşti, p. 64-82.

[7] Oana Soare, *Petru Dumitiru & Petru Dumitriu. O monografie*, Bucureşti, Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", 2008, p. 114 .

[8] Pe 15 noiembrie 1960 au fost arestaţi părinţii, sora scriitorului şi Ileana Medrea, sora soţiei. A urmat fosta iubită a acestuia şi buna lui prietenă, Henriette Yvonne Stahl, pe 3 decembrie, sub acuzaţia de trădare de patrie. După anchetă i s-au stabilit 72 de luni de domiciliu obligatoriu (decizia MAI 10080/1960) iar la 11 noiembrie 1961 a fost eliberată. Fiica scriitorului, rămasă în grija Ileanei Medrea, a fost internată la Casa Copilului nr. 1 din Bucureşti şi mutată după un an de zile, sub un nume fictiv, la Casa Copilului nr. 2. Identitatea reală a acesteia o cunoştea doar învăţătoarea, somată să pastreze tăcerea. Detenţia membrilor familiei durează până la 11 noiembrie 1961 (Oana Soare, *op. cit.*, p. 358). Scriitorul încearcă de nenumărate ori, fără succes, să îşi recupereze fiica. A reuşit abia după ce, în 1964 a redactat o scrisoare deschisă către Beuve-Méry, directorul Le Monde, care a apărut pe aceeaşi pagină cu ştirea despre vizita lui Ion Gheorghe Maurer în Franţa. Auto-rităţile române au cedat, iar în septembrie 1964, Ileana Medrea, sora soţiei, a plecat cu fiica scriitorului în Germania (*Ibidem*, p. 359-360).

[9] *Un escroc melodramatic: Petru Dumitriu* („Glasul Patriei", nr. 22, 1 august 1962, p. 3, *apud* Oana Soare, *op. cit.*, p. 362

[10] Mihaela Cristea, *De vorbă cu Henriette Yvonne Stahl*, Editura Minerva, Bucureşti, 1996.

[11] „Glasul Patriei", nr. 23, 10 august, 1962, p. 3, *apud* Oana Soare, *op.cit.*, p. 363 .

[12] Pentru o perspectivă autobiografică recentă vezi Petru Dumitriu, *Non credo, oro. Nu cred, mă rog*, Editura Polirom, Iaşi, 2014.

[13] Petru Dumitriu, *Zero sau punctul plecării*, traducere de Maria Vodă Căpuşan şi Horia Căpuşan, Editura Viitorul românesc, 1992, p. 9.

[14] http://aarc.ro/newfilm/film/bijuterii-de-familie-1957.

[15] Călin Căliman, *op. cit.*, p. 233.

[16] D.I. Suchianu, *Cronica filmului Bijuterii de familie*, în „Contemporanul", nr. 18, 9 mai 1958, p. 4.

[17] Călin Stănculescu, *Cartea şi filmul*, Editura Biblioteca Bucureştilor, 2011, p. 21.

[18] D.I. Suchianu, *op. cit.*, p. 4.

[19] *Ibidem.*

[20] *Ibidem.*

[21] Călin Căliman, *op. cit.*, p. 234.

Daniel BĂNULESCU

Povestea celor 10.000 de semne despre Iași

Pe 27 iunie 2016 am aflat că am câștigat bursa FILIT de la Iași. Am fost încântat.

Aproape doua luni mai târziu, pe 1 septembrie, m-am urcat în tren, pornind să-mi iau în stăpânire cele 30 de zile de scris, lipsite de griji, acordate de această bursă.

În tren, mi-am amintit de două scurte întâmplări cu Hemingway, citite prin cărți. Aceste două mici întâmplări sunt poate remodelate de mintea mea, pentru că le-am lecturat cu mult timp în urmă, dar păstrează esența imprimată de cei care le-au pus în circulație.

În prima dintre ele, mai mulți tipi stau, la Paris, în jurul unei mese de cafenea și unul dintre ei îl interpelează pe Hemingway:

– Ce faci, băi Hemingway, nu mai cunoști lumea? Nu poți să faci și tu un efort și să răspunzi la salut?

– Dar ce s-a întâmplat? se miră împricinatul.

– Am trecut ieri prin cafeneaua X. Erai ca hipnotizat, ședeai cocoșat deasupra unui caiet și scriai. Te-am salutat de câteva ori, ți-am făcut și semne cu mâna, dar nu mi-ai răspuns.

– Eu eram. Mă recunosc. Exact eu. Ori de câte ori scriu, nu mai văd absolut nimic din ce se întâmplă în jur. Sunt mai orb decât un porc spinos, împușcat, cu 5 minute înainte, într-un luminiș.

A doua întâmplare e în același spirit. O povestește Mario Vargas Llosa într-o carte indigestă, din care se salvează tocmai această scurtă pățanie.

Într-o altă zi și într-o altă cafenea, în dreptul unei console înalte, Hemingway scria stând în picioare.

Era notorie furia cu care reacționa tânărul scriitor american dacă cineva manifesta nesănătoasa inspirație de a-l deranja din scris. Așa că nici măcar chelnerii nu-l întrebau nimic. Toată lumea îl ignora, așteptând să se întoarcă singur din călătoria în care îl târa acum mintea sa.

Deodată un turist gălăgios, emoționat că-l recunoscuse pe Hemingway, a intrat în cafenea, s-a dus glonț la scriitor și l-a bătut pe spate.

Hemingway nu s-a întors, ci a continuat să scrie.

Turistul a început să-i turuie radios la ureche cât de fericit e pentru că l-a recunoscut, cât de onorat e pentru că l-a citit, cât de norocoși sunt pentru că s-au întâlnit aici, în Europa.

Hemingway nu s-a întors, ci a continuat să scrie.

Turistul a continuat să stea, precum un lăutar, în spatele lui Hemingway, bombardându-l cu felurite complimente.

De abia după 5 minute, Hemingway și-a răsucit trunchiul către cel care îl prigonea, i-a trântit în mijlocul feței un pumn, care l-a aruncat pe dușumea, iar el, extrem de calm, s-a reîntors deasupra caietului său, continuându-și călătoria mentală.

Atunci, în trenul de Iași, m-am întrebat: De ce toc-

mai aceste două pățanii mi-au fulgerat prin minte, când, despre Hemingway, cunosc alte treizeci?

Am descoperit instantaneu că mă fixasem asupra acestor peripeții, deoarece mă aflam într-o situație asemănătoare cu cea a scriitorului american: eram întru totul dedicat romanului la care lucram, dar exista un factor perturbator, un turist care năvălea peste mine în cafeneaua în care scriam.

Cine era acest turist în cazul meu?

Mi-am amintit că, solicitând bursa FILIT, acceptasem și condițiile care însoțeau această bursă, anume că, în afară de noul meu roman la care intenționam să trudesc următoarele 30 de zile, eram nevoit să scriu și un text, lung de 10.000 de semne, despre orașul în care urma să fiu găzduit.

Aveam, în continuare, de gând să îl scriu sau era mai bine să sar din tren și să mă întorc la București?

Nu. Poate era mai bine să sar cu un alt prilej. Cu o seară înainte mă imaginasem cu plăcere lucrând o lună în Iași, așa că, acum, m-am decis să-mi protejez picioarele și să dau o rezolvare pașnică noii mele probleme.

În fond ce aș putea să scriu eu despre Iași? Ce mă intrigase în urmă cu un an, cu prilejul ultimei ediții FILIT, atunci când, vreme de trei zile, explorasem destul de serios Iașul? Ceea ce mă surprinsese era că nici măcar Iașul nu avea Curte Domnească.

Iașul a fost vreme de 300 de ani Cetatea de Scaun a Moldovei. Aceasta înseamnă că, timp de trei secole, zeci de domni au tot cârmuit, din acest epicentru, țara.

Locul în care domnii se trezeau, se scărpinau, mâncau, se plimbau, făceau copii și domneau este un ansamblu de clădiri, pasaje secrete, maidane și beciuri, care poartă numele general de Curte Domnească.

O Curte Domnească serioasă adună împreună, între altele, Sala Tronului, Cancelaria, Odaia sfatului de taină, odăile familiei domnești, camera de gardă, cazarma, arsenalul, grajdurile, biserica, paraclisul, camera de tezaur, pușcăria.

Dar, peste toate, cel mai important element al unei Curți Domnești sunt fortificațiile, zidul împrejmuitor, fără de care domnitorul ar fi mai gol decât în pielea goală și n-ar mai fi, de fapt, domnitor, ci un biet rob. Ba chiar mai rău decât un rob. Fără fortificațiile sale și fără garda sa, domnitorul nu e decât un om pe cale de a fi căsăpit.

Acesta e deci primul lucru care m-a izbit la Iași, oraș în care au supraviețuit, totuși, destule clădiri istorice: Curtea sa Domnească n-a supraviețuit. A dispărut aproape cu desăvârșire. E ca și cum un val gigant, de mărimea unui continent și-a târât trupul de șarpe până aici, s-a înălțat până la nori și, apoi, a izbit, doar cu creștetul, Curtea Domnească din Iași, răzuind-o de pe fața pământului. Au scăpat de la distrugerea completă doar o biserică, Sfântul „Nicolae Domnesc" (care e însă acum în picioare doar pentru că a fost reclădită) și, ici-colo, câteva măsele de zidărie, câteva coame ale zidurilor de apărare.

De ceea ce a suferit Iașul nu a scăpat nici Bucureștiul. Și Curtea Domnească bucureșteană e amputată. Sorbită de incendii. Pulverizată de oști străine, dar mai eficient demolată de prăvăliașii autohtoni. E și ea aproape inexistentă.

Nici Cetatea Târgoviștei nu a scăpat prea sănă-

toasă din îmbrăţişarea timpului. Pentru o Cetate de Scaun, în care au domnit 50 de domni, Târgoviştea arată ca un oraş căruia i s-au extras toţi dinţii, într-o singură zi.

De aceea e atât de dificil să-ţi dai seama, în prezent, că şi în Iaşi, şi în Bucureşti, Curţile Domneşti erau, de fapt, castre, forturi, cetăţi, fortăreţe. Cine îşi mai poate închipui aşa ceva, când, pe unde trecea fortificaţia, acum paşte tramvaiul?!

Cine are chef să-şi recompună, cât de cât fidel, chipul în care se înfăţişa Curtea Domnească din Iaşi să-şi facă darul de a explora Mânăstirea Golia din acelaşi Iaşi.

Mânăstirea Golia e macheta medievală corectă a unei Curţi Domneşti, din care domnul tocmai a plecat către ibovnică, dar, întâlnindu-se cu o ceată de tătari, se va întoarce, ca un arici, cu 31 de săgeţi, înfipte în spate.

Intri în Mânăstirea Golia ca în urma traversării unui Tunel al Timpului. Nimic nu pare de mirare în acest loc. Îţi poţi întâlni în această întăritură nu numai bunicii, ci şi proto-strămoşii trăindu-şi aventurile cu 500 de ani în urmă.

Într-o asemenea îngrăditură de piatră şi de mortar, exişti atât tu, cel obişnuit, dar şi cel care ai fi putut fi, dacă soarta ta ar fi ricoşat pe alte traiectorii şi ai fi fost preschimbat într-un haiduc, rob, călău, domn sau logofăt.

Mare logofăt a fost şi primul ctitor al Bisericii Golia, aproape necunoscutul Ioan Golăi, ce-şi purta sacul de oase şi de sânge prin porţile Târgului Cucului, pe la anul 1550.

A construit, s-a străduit, a trăit şi s-a dus la rudele sale de sub pământ.

Apoi Vasile Lupu a împlântat adânc în ţărână zidul actual de apărare, cel care înconjoară, ca un ţarc ridicat de pietrari, Biserica Golia. Zidul e impunător, salvează vieţi, după el te poţi piti de vrăjmaşii care te urmăresc şi care ar dori să-ţi înalţe preţiosul tău cap tăiat, într-un par.


Mânăstirea Golia, Iaşi

Cota cea mai înaltă a zidului de apărare al Mânăstirii Goliei e de nouă metri. Lățimea zidului e de un metru. Există un brâu de zidărie, lipit de zid, care permite apărătorilor incintei să lupte la vârful zidului, azvârlind în asediatori nu cu apă de trandafiri, ci cu gloanțe, săgeți, pietroaie sau smoală fierbinte.

Soarta unei întărituri depinde mai puțin de dimensiunile ei, cât de jocul sângeros și impredictibil al evenimentelor.

Să facem o rapidă demonstrație a acestei afirmații:

Să comparăm lățimea de un metru a zidului protector al Mânăstirii Goliei cu celebrele fortificații ale orașului antic Babilon.

Fortificațiile Babilonului păreau croite de un popor de uriași.

26 de metri era lățimea acreditată a zidului principal al orașului Babilon. Cu această evaluare enormă rămân cititorii în memorie: anume că zidul de apărare al Babilonul era atât de gros, încât nu mai era pur și simplu un zid, ci devenise și un bulevard. Lățimea zidului permitea ca șapte care de război să treacă, în același timp, lejer, unul pe lângă altul.

E aproape de neînchipuit.

90 de kilometri de zid exterior împrejmuiau cei 310 kilometri pătrați ai Babilonului. Înălțimea zidului era cea a unor zgârie nori antici: 93 de metri. 100 de porți erau încastrate în valul de piatră. Zidul principal exterior era dublat cu un șanț adânc și foarte lat în care bolboroseau șuvoaiele fluviului Eufrat.

Cine credea că Babilonul va fi vreodată cucerit?

Și totuși aroganta și sângeroasa cetate a căzut într-o singură noapte.

Un singur bobârnac dat din cer și istorisit în cartea profetului biblic Daniel și, ia aminte, inexpugnabila cetate a Babilonului s-a prăbușit ca o perdea.

Mezii și perșii, care asediau Babilonul, au deviat într-o singură noapte apele fluviului Eufrat, cele care alimentau șanțul de apărare și care penetrau în oraș și, prin albia acum secată a fluviului, asediatorii s-au strecurat în oraș și-au măcelărit tot ce au întâlnit în cale.

Aici se sfârșește fugara noastră demonstrație: Cei 26 de metri lățime de zid de apărare au fost mai puțin de folos Babilonului, care a fost nimicit, decât lățimea de numai un metru a zidului Mânăstirii Golia, cea care, mulțumită unui context îndurător, a supraviețuit.

Mânăstirea Golia a supraviețuit târâș-grăpiș.

Azi, părțile componente ale acestui locaș sunt: Biserica „Înălțarea Domnului", Stăreția, Casa Apelor, Casa „Ion Creangă", cișmeaua, turnul clopotniței, turnurile de colț și zidul împrejmuitor. Biserica și Turnul Goliei ating și ele înălțimea impresionantă de 30 de metri. În Stăreție au funcționat de-a lungul vremurilor și-o cazarmă și-un balamuc și Arhivele Statului. Niciodată în același timp. Ceea ce, într-un fel, e păcat.

Cu ciorchinele de turle și de cupole, Mânăstirea Golia rămâne o tabără militară, nesemănând cu nici un alt locaș ortodox moldovenesc, dar purtându-și menirea ascunsă de a fi imaginea micșorată a Curții Domnești Dispărute din Iași.

Daniel Bănulescu *a beneficiat de o rezidență FILIT pentru scriitori români, acordată de Muzeul Național al Literaturii Române Iași (2016).*

Lavinia BRANIȘTE

Un început de toamnă la Iași

„Doamna doctor mai vrea o găleată de prune!" a fost prima replică pe care am auzit-o din curtea înspre care dă fereastra mea, la o zi sau două după ce-am venit. Doamna doctor are o curte plină de viță-de-vie și legume, iar în curând cineva din casa aceasta va munci la magiun. Găleata cu fructe îmi amintește de corcodușii de la poartă, de la Brăila, din care bunicul aduna găleți și butoaie, făcând, aproape din toate, țuică la alambic, cu frica în sân să nu-l prindă careva.

Curtea în care stau e plină de statui de poeți, de pisici sperioase și de tufe de flori de toamnă, prin care foșnesc viețuitoare minuscule când mă întorc pe întuneric și e pustiu. Pe stradă mă minunez că am loc să merg pe trotuar, că am unde să mă refugiez pe o bancă, totul mi se pare deschis și luminos, de parcă toate orașele care-mi ies în cale sunt făcute ca să-mi reamintească mie cât de tare mă sufoc în București.

Ieri am ajutat o măicuță să treacă printre câini, pe strada Vasile Pogor. Era tânără și frumoasă, eu eram singura care trecea pe stradă, iar câinii erau doi, în fața unei curți cu barieră. M-a așteptat să cobor și s-a scuzat că-i este frică de câini. Și mie îmi este, dar nu i-am zis. M-am așezat eu pe exterior, ca s-o apăr. Aș fi încasat o mușcătură pentru ea, dar știam că zice în gând Tatăl nostru și că suntem în siguranță. Jos, în bulevard, ne-am despărțit și ea m-a întrebat cum mă cheamă, ca să mă pomenească. Știu că fețele monahale sunt dezamăgite când își doresc să mă pomenească fiindcă nu am nume de sfânt. Lavinia și mai cum? m-a întrebat nu demult un părinte. Atât? Mie numele meu mi se pare curat. Dar fata de ieri și-a păstrat chipul senin și doar a repetat ca pentru ea (și Dumnezeu): Lavinia...

O să-mi fac comoară în cer deasupra orașului Iași, mi-am zis.

Încă se dă o luptă în inima mea pentru a mă decide care grădină botanică e mai frumoasă, cea din Iași sau cea din Cluj (grădina din București n-o pun la socoteală, așa bătută de soartă cum e, pare făcută numai pentru a se poza miresele în trandafiri acolo). În Cluj am stat șase ani, în Iași o lună, iar grădina a fost până acum cea mai mare surpriză. Când am coborât spre iaz și am văzut plantele de canna indica înconjurând, proaspete și sănătoase, bazinul mic cu țipițig și monede aruncate acolo de oameni pentru noroc, am simțit dintr-odată o mare admirație pentru această plantă. Avem și în curtea bunicilor de la Brăila, pentru că se face înaltă și acoperă bine un perete urât de la vecini. S-a adaptat în curtea noastră imediat și crește impunătoare, încercând parcă să transforme cât mai eficient resursele pământului în

material verde și viu. În fiecare an, toamna târziu, bunica scoate „cepele" și le pune la adăpost, în beci, ca să nu degere.

Am văzut-o în multe curți de pe strada noastră și pe multe bulevarde în diverse orașe, iar acum aici, în acest ierbar viu, în care plantele se înalță mândre, cu etichete la gât. Și uitându-mă la canna indica în jurul acelui iaz cu bănuți pe fund, mi-am dorit dintr-odată să fiu ca ea. O plantă de la tropice, din Americi, care se descurcă bine-mulțumesc oriunde, înaltă și dreaptă, care poate sta cu spatele la un perete urât sau cu fața spre apa cu țipirig. Poate că mi-am descoperit aici, în grădina botanică, planta totemică. N-a fost niciunul dintre soiurile de trandafiri (Gay Paris, Alta Stima, Contesa X sau Ducesa Y...), nu mă interesează încrucișări complicate întru căutarea rafinamentului absolut, mă interesează să stau dreaptă când rădăcinile sunt în mlaștină.

Grădina arată impecabil, o armată de oameni tropăie printre copaci și flori, zilele trecute am prins fete de la Horticultură în practică, aranjau frumos rondul cu dalii din fața serelor vechi, iar o profesoară le număra și făcea prezența.

M-a apucat ploaia în sere.

A venit, a venit toamna peste mine în orașul Iași, între dealuri, unde se adună cel mai mult frig.

La ieșirea de la grădina botanică mi-am luat un buchet de brumărele de la un nene care le dădea cam scump. Apoi am stat și m-am uitat la clădirea Brigăzii Podul Înalt și m-am gândit din care manual știu de Podul Înalt. Când am ajuns acasă, primul lucru a fost să caut pe Google.

Mi s-a creat acest reflex de când sunt aici. Merg pe stradă și mă uit la statui, clădiri, nume de străzi, mă uit la tot felul de indicatoare și aproape totul îmi sună ca din manualul de istorie sau din manualul de română, mă străduiesc să țin minte până acasă, și acasă caut pe internet și-mi clarific amintirile.

Toamna nici nu putea începe mai bine decât așa, cu nume venind de departe din manualele școlare (eu fiind – trebuie să zic – ultima generație care a învățat după manualele vechi, aceleași ca ale părinților, cu singura diferență că de pe prima pagină se scosese portretul conducătorului iubit). A mirosit aici aproape toată luna a prima zi de școală, foșnetul frunzelor în parcuri, tramvaiele, statuile acestor oameni prin fața cărora îți vine să-ți faci cruce când treci. Nu neapărat c-ar mai avea acum ei o forță câtuși de puțin religioasă, ci că vin dintr-un timp și dintr-o viață a mea când mă închinam atunci când mă simțeam copleșită.

Totul mă duce cu gândul la casă și la acel spațiu-timp în care eram în siguranță și toți din jur erau îngăduitori cu mine. Când viitorul părea îngăduitor.

Și năstureii de toamnă din curtea casei Gane și gutuile din pomul vecinilor, pisicile pe acoperiș și până și cutremurul de azi-noapte, când casa a scârțâit și a părut c-o ia la vale. Câinii sufletului ieșind apoi de nicăieri și lătrând de aici și până la capătul lumii. Prima impresie a fost că intră cineva cu buldozerul în ziduri. Apoi am recunoscut cutremurul (am trecut doar prin atâtea) și-n creierii nopții, în care nu dormeam căci boleam cu plapuma în cap de la o răceală cu care am întâmpinat frigul, mi s-a activat în minte o hartă

Google şi apoi traseul cu trenul în drumul încoace, Focşani a fost pe la jumătate, şi mi-am dat seama că Iaşul este egal de aproape de Vrancea precum Bucureştiul, precum Brăila mea iubită, că zona asta nu e mai puţin ferită de catastrofa naturală de care mă tem eu cel mai mult. Poate şi pentru că am trecut prin atâtea cutremure de cinci grade, care – nefiind puternice şi distrugătoare – au totuşi potenţialul de a-ţi reaminti că s-ar putea întâmpla oricând orice, în creierii nopţii când stai cu plapuma în cap şi-ţi plângi de milă şi-ţi imaginezi că cel mai rău lucru pe lume e că te usturǎ în gât când înghiţi.

Prin oricâte aş trece, nu încetez să mă sperii. M-am ridicat din pat să ies şi mi-am dat seama că degeaba ies, dacă nu pică aici o grindă poate pica afară un stâlp, mâinile şi picioarele au început să tremure fără mine, m-am aşezat la loc în pat şi am aşteptat să treacă, am aşteptat să se facă dimineaţă şi s-o sun pe bunica la Brăila, s-o întreb dacă l-a simţit. Cutremurul are funcţie socială între noi, la fel şi grindina şi zăpada mare. Toate astea ne fac să vorbim între noi mai mult.

Constat scriind aceste cuvinte că locurile care mi plac cel mai mult sunt cele care au cele mai multe în comun cu locul copilăriei mele, cu un anumit tip de casă şi de curte, cu un anumit ritm domol, cu o proximitate a unei biserici. Îmi vin în minte acum cuvintele lui Michael Cunningham din *O lebădă sălbatică şi alte poveşti*, o carte de basme spuse un pic altfel, care mi-a fost pansament în zilele în care am stat în



Alee din Grădina Botanică, Iaşi.

plapumă și am așteptat să înceapă cu adevărat toamna: „Cum ar fi să ai un copil? [...] Casa fără nimic deosebit la care te întorci în fiecare seară? Ar fi viitoarea casă de vis a cuiva. Ar fi – peste decenii – locul pe care cineva o să și-l amintească întotdeauna, un loc unde găsești alinare și sprijin, un loc ale cărui încăperi devin mai mari și mai grandioase în lumina glorioasă a amintirilor".

Cine știe cum se vor transforma impresiile mele de adult proiectat în diverse spații geografice în lumina glorioasă a amintirilor.

În curtea Muzeului dau la o parte cu piciorul castane porcești. Mă uit la cotoare de cărți în biblioteca în aer liber, aștept să iasă prietenii din culcușurile lor. Pe o scenă se fac repetiții pentru un concert de rap, sub geamul rotund al casei Pogor un mire și o mireasă își fac poze de nuntă, își fabrică amintiri. Îl aud pe fotograf în treacăt, vorbind la persoana întâi plural: „Ținem pieptul mai în față, ne uităm în ochii ei". Aproape țipă pentru a acoperi scena. Însă pisicile nu sunt câtuși de puțin deranjate.

La proiecția unui film românesc la Casa de Cultură a Studenților, în prezența actorilor, publicul izbucnește în aplauze când unul dintre invitați spune că pentru el adevărata capitală culturală a țării e acest oraș. Se grăbesc mulți să-i răspundă când întreabă de Plopii fără soț, când are nedumeriri de turist. Întâlnirea e guvernată de o politețe copleșitoare. Mă înduioșează mândria locală și mi-ar plăcea să am sentimentul apartenenței la un oraș anume, dar după atâtea peregrinări prin țară (cu casa de melc în spate), nu cred că mă mai pot înșuruba undeva. Și parcă nici adresa din buletin, care a rămas până în ziua de azi strada și numărul la care se află casa bunicilor mei, nu mai e cu adevărat un loc al meu. Încep s-o simt tot mai mult ca pe un loc la fel de sec și de îngălbenit ca evidențele de la primărie.

O să-mi pun la colecție biletul de autobuz de doi lei cu care am mers din Piața Independenței până la un centru comercial de la marginea orașului, unde m-am dus căutând să-mi iau o bluză groasă, pentru vreme rea. Locul era pustiu, un capăt de linie de autobuz și de lume, spațiul verde, enorm, era plin de ciori care ciuguleau, cerul foarte negru și jos, și eu sperând să nu fiu nevoită să cumpăr umbrelă. Dealurile care ascund mereu ceva în spate, care te fac curios, așa cum ar trebui să te facă curios o amenajare peisagistică inteligentă într-un parc, așa cum ne învăța mai demult o profesoară. Ochiul are nevoie de surprize, mintea are nevoie să-și imagineze ce e dincolo de un obstacol. Locurile acestea bune pentru bătălii, în timp ce câmpurile Bărăganului meu au fost bune numai pentru a fi pârjolite.

Dar cel mai mult îmi vor rămâne în minte oamenii, micile întâlniri de pe stradă, ca de exemplu doamna aceasta în vârstă, încă gâfâind după ce a urcat multe scări și pe care eu am abordat-o – cu harta în minte – s-o întreb care e strada Gavriil Musicescu. „Da' de ce mă întrebați, că asta e!".

Lavinia BRANIȘTE *a beneficiat de o rezidență FILIT pentru scriitori români, acordată de Muzeul Național al Literaturii Române Iași (2016).*

Mircea ȚUGLEA

Ipoteza Ipotești

Viena, în vara anului 1997. Stau într-un cămin studențesc, aproape de centru, Haus Dobling. Se fac câteva stații, cu tramvaiul 38, din Piața Universității. În tramvaiul ăsta-am citit, de curând, cele *Drei Geschichten* ale lui Patrick Suskind. Cu tramvaiul, care merge până sus, în Grinzing, mă duc și mă-ntorc în fiecare zi la sau de la Universitate. Un pic mai încolo, a fost internat Eminovici. Însă-acum sunt aici, în camera mea de cămin, dimineața devreme. Abia m-am trezit, și-observ că sunt singur. Până când iese ea, din cabina de duș, înfășurată-n portocaliu, cu un prosop pe trupu-i gol, umed. O trag aproape instantaneu în pat. Ne zvârcolim, ne-adulmecăm pielea, degetele picioarelor. Ea are un obicei special, de a-mi linge degetele de la picioare, chiar dacă știe că sunt murdare. Îi plăcea, mai apoi, să ne iubim plini de nisip, în plajele de la hotel Majestic. Dar acum facem din nou, împreună, duș, și ieșim în oraș. Este pe undeva un fel de talcioc, *flohmarkt*, în vieneză, adică o „piață de purici". Se țin aproape zilnic târgurile astea – fiecare vinde sau cumpără ceva. Și, de cele mai multe ori, în curți sau în fața caselor, în locuri deloc conforme. Ea își ia două discuri de vinil și niște mărgele, iar eu ediția completă, în două volume, a operelor lui Heine. Mergem să mâncăm ceva, la un *Schnitzelhaus*, apoi ne-ntoarcem la cămin. Dormim, îmbrățișați. Seara, ca să mai câștig ceva bănuți, fac pe barmanul la restaurantul căminului studențesc. Este deschis doar câteva ore pe zi, de la 8 seara la 12, și cei care servesc o fac prin rotație – fiind, desigur, din cămin. Dacă tot sunt de-aici, mi-am zis, de ce n-aș face și eu treaba asta? În definitiv e o muncă cinstită și care nu presupune decât să torni niște băuturi. Așa c-o invit și pe ea, îi prepar un cocktail și, în timp ce-l soarbe, observ cum mai mulți tipi se-apropie de masa la care stă, singură. Le spun, amical, să se-ndepărteze, mai vin și eu pe la masă, când nu sunt comenzi, ca să se vadă că-i însoțită. Se rezolvă. Atmosfera-i una calmă, fără scandal. După ce se-nchide barul, mă gândesc ce să facem. Îi propun o plimbare pe acoperișul căminului. Am mai fost pe acolo, cu Achim, vecinul meu de palier, născut în Franța și care studiază, culmea, -n Viena. Mi-a arătat cum se ajunge pe-acoperiș și cum, de-acolo, se poate vedea panorama orașului, luminile sale, „copacii burtoși picotind". Urcăm scările, trecem de ultimul etaj. Suntem pe-acoperiș. Ea se reazemă de bară, iar eu, din spate, simt ceva irezistibil. Mă apropii, îi ridic fustița scurtă, de vară, și o pătrund. Este riscant, dacă aș fi prea brutal aș putea-o arunca peste balustradă. Lent, trebuie să fie lent. Într-un târziu, încleștați, rămânem privind stelele de asupra Vienei – în vara anului 1997.

Pe Mișu, cum îi ziceam noi pe-atunci lui Eminovici, l-am întâlnit chiar în acea vară, a lui 1997 (sau să fi

fost 1887?) – într-un restaurant chinezesc. Îi țin minte și-acum numele, *Jasmin*, unul dintre restaurantele vieneze care nu numai că spăla bani, dar avea și mâncare bună. Și care era la jumătatea distanței dintre Haus Dobling, unde stăteam, și sanatoriul unde era internat Mișu – în Ober-Dobling. L-am văzut privind distrat la porcul Szechuan, dând peste cap nenumărate pahare de sake, clătinându-se. L-am văzut ieșind din restaurant fără să plătească. Și, într-un târziu, am intrat în vorbă cu el, fiindcă observasem (de la bun început) – că înjura în românește. Ne despărțeau câteva sute de metri – o stație-două de tramvai, care mergea până-n Grinzing, de la Universitate, pe dealurile pline cu vii ale Vienei. Între noi era un magazin aproape non-stop (dacă era Billa sau Eurospar, asta nu mai rețin) – în care ne-ntâlneam involuntar. L-am auzit îmjurând, cum spuneam, și, fiindcă nu mai vorbisem demult în română cu altcineva (în afară de ea), l-am abordat, în timp ce trăgea, meticulos, de căruciorul plin de cafea, cu căștile în urechi și jucând, în tot acest timp, pe telefon un joc cu niște păsări nebune.

Am ieșit după-aceea la o bere, în nesfârșitele *Gasthaus*-uri ale Ober-Dobling-ului, sau mai încoace, înspre centru, și am avut discuții interminabile, plimbându-ne prin preajma casei lui Freud, de pe Berggasse, unde nu exista decât un pat („celebrul pat") și o lampă – plus fotografiile. Priveam câinii cum alergau, trași de oameni. Atmosfera era una de înserare. Am și scris atunci unul dintre poemele de care mă simt cel mai mult legat: *Liebe*. Despre senzația unei singurătăți absolute, din care, deodată, să te trezești înfipt într-un trup cald. Am vorbit cu Mișu seri la rând, i-am spus că aia, cu „Fiind băiet", n-o să i-o publice nimeni, că „dacă scrii tot așa, chiar n-o să te publice nimeni, vreodată". „Crezi?", îmi răspundea, „că de asta nu mă publică?". „Băiet sună mai moale, mai scâncit". „Da", ziceam, „mai miorlăit". „Uită-te la asta, la Heide". Tocmai candidase la primăria Vienei, și câștigase, cu vreo 60 la sută, pe baza unui program pro-imigrație. Erau celebre vizitele ei în cartierele de imigranți, deși provenea din *FPÖ*-ul lui Jorg, convertită apoi la liberali. Treceam pe lângă un afiș electoral al ei, în care mulțumea pentru voturi. I-am spus lui Mișu – „Fiind băiet?".

Într-o seară, tot la *Jasmin*, am stat mai mult. După câteva sake-uri, Eminovici ne-a povestit despre o actriță, cu nume de faraoană, Cleopatra sau cam așa ceva, pe lângă care dădea târcoale, despre alta, Veronica, una care-l implora să se căsătorească cu ea, iar el o refuza sistematic. N-am înțeles, de-atunci, din acea seară, decât că este cam îndărătnic. Rețin mirosul de frezie din restaurant, parfumul suav al sake-ului – până și bețele chinezești cum erau așezate. Știu că ea venise îmbrăcată într-o bluză galbenă și în fustă – cumpărate, ambele, de la un C&A – de unde-mi luasem și eu două tricouri pe care le port și acum. Ne-a spus două versuri, care mi s-au părut banale – ceva de genul „A fost o dată ca-n povești/ A fost ca niciodată...". O prostie. Cu asta încep toate poveștile noastre. Am început să râdem, iar el, în fața sake-ului, a avut o grimasă și, dintr-o dată, i-au dat lacrimile. L-am văzut pe Mișu plângând, depun mărturie pentru asta – am văzut lacrimile cum îi cad pe mustața aia mare și stufoasă. Și-a luat căștile, iPhone-ul, și-a ieșit fără s-achite nota.

În vara aia, a anului 1997, am stat în Viena – abia două săptămâni m-am întors în România. Să vă descriu ce gândeam despre ea – cum am gândit despre toate femeile din viața mea: „Am cunoscut-o la cheful Monikăi, când asta făcea douăzeci și nu știu câți ani. Holul era plin de indieni și de pakistanezi beți, eu abia ieșisem de sub duș și mă îndreptam, cam nesigur, spre masa unde părea că se află ceva haleală. Îl chemasem și pe Mișu, dar părea cam pierdut. S-a cuplat până la urmă cu Shampa, care era, atunci, certată cu Achim. Deodată, mi-a sărit în față Monika și, c-o privire de mâță drogată, mi-a strigat că mai era acolo cineva din România. Îmi făcea nehotărâtă cu degetul înspre o direcție pe care eu nu o prindeam, așa că am luat-o de braț și-am cărat-o mai aproape de țintă. Dacă m-aș fi luat după degetele ei oricum n-aș fi ajuns niciunde, păreau să arate înspre orice. Chiar ajunsă aproape, dădea tot timpul din ele, de-ai fi zis că vroia când să văd vreun păianjen alergând pe perete, când vreo pasăre care râdea prin ferestre, dar în nici un caz nu vroia să mi-o arate. Nimeni nu știa să mi-o arate. M-am așezat lângă o tipă cam varză, după cum își ițea fața printre norii de fum, c-o mutră din aia de genul „o să vedeți voi", și-am întrebat-o ceva-n românește. S-a uitat la mine ca la o vacă. Cam eram, în context. Mă rog, mi-a răspuns în nemțește, n-am înțeles ce (la asta au contribuit nu numai cunoștințele mele slabe de germană, ci și muzica dată tare, vă rog să mă credeți). Am mai apucat să aud, înainte de-o lua la vale, ceva răstit în românește (ați uitat că sonorul era la maximum?), din care reieșea că *ea* se afla, totuși, dincolo de tipa cu vacile (Sabine, mi-am amintit cum o cheamă!). Era, adică, cea de dincolo de Sabine. OK. Am înțeles. Acum nu rămânea decât să mă îndrept înspre ea. Dar lucrurile erau îngrozitor de dificile. Permiteți-mi să vă descriu situația!

Suntem într-un cămin studențesc. La etajul doi. Se ajunge din centru cu tramvaiul 38, a cincea stație sau ceva asemănător (a șasea, a patra? habar n-am). De la universitate trebuie să cobori într-un pasaj subteran, să-ți iei de-acolo niște gogoși – e obligatoriu, nu poți să-ți iei bilet dacă nu-ți iei gogoși. După ce ți-ai luat gogoși te urci în tramvai și te bucuri că nu mai trebuie să auzi chestia cu „bitte alle aussteigen", că doar suntem nu la capăt, ci la început de linie. Ai în mână un fel de sandwich în franzelă, pe care-l ronțăi pe când tramvaiul se târăște ca mortul. Opțional, poți avea și o cărticică pe care s-o baleiezi cu gândul la berea care te așteaptă. Ești student, nu-ți poți permite beri în oraș. În camera ta de cămin te așteaptă baxuri de bere, iar și mai sus, deasupra rafturilor, stau cadavrele celor răpuse. Știi că va trebui cândva să le arunci pe toate, dar ți-e groază de ideea că va trebuie să cari saci de doze de bere până la gunoi, așa că aștepți până când camera se va umple. Femeile de serviciu care fac curat cască ochii mari de fiecare dată când intră în camera aia. Este plină de doze de bere. Dar ele sunt de prin Bosnia, au înțeles care-i treaba. Câteodată unul dintre copiii lor se joacă în camera ta, în timp ce ele aspiră, aruncând cu dozele în pereți. Mai ales în pozele cu Emanuelle Seigner, pe care le ții atârnate. Sau în tabloul lui Bruno Munari (găsit tot într-un *flohmarkt* – dac-o fi original sau nu, cine știe?). Mai este o poză cu Regele Mihai și Patriarhul. Și ăștia ar vrea, dar nu se lasă. Sunt încăpățânați. Zic numai nu și nu. Întotdeauna vor zice așa, și asta-i

bine. Să-ți zică cineva „nu". Mai ales Patriarhul. Dacă ți-a zis „nu", ai pus-o! Degeaba-i ții pe perete, alături de sticla aia de țuică primită de la Ileana. Se fac că n-o văd. Mai ales Regele Mihai. Îmi place tare mult când se strâmbă, ca și cum nu i-ar conveni să bea și el o țuică. Așa-i șade bine, arată totuși a rege. Care nu bea țuică. Mai ales de la Ileana. Nu bea și nu bea. Este abstinent.

Mă-ntrebam, privind adormit pozele astea, într-una dintre diminețile răcoroase-ale verii, ce ne poate face pe noi mai fericiți și mai nu știu cum? Ați ghicit! Dragostea! Dragostea și mai nu știu ce! Aici să completeze fiecare ce vrea...

Da, în vara acelui an, în care l-am cunoscut pe Eminovici, am rămas în Viena. Zile întregi când nu făceam decât dragoste. Ieșeam, seara, pe la *Jasmin* și înfulecam chinezește, ca să ne-ntoarcem mai repede-n pat. Zilele în care am rămas adormiți, goi, în patul părinților, la ea acasă, și ne-am preumblat pe malul unui braț al Dunării. Zilele când ea ieșea de la duș înfășurată-n prosopul portocaliu. Zilele-n care era o portocală – una zemoasă. Despre ele vorbesc – dar și despre tristețea, de neînțeles, a lui Mișu. Cu privirea sa pierdută, cu zâmbetul tâmp. Cu senzația transmisă că nimeni, niciodată nu va ghici.

Ea lucra, atunci, chiar dacă nu terminase încă facultatea, ca asistentă la un cabinet ginecologic din Meidling. O așteptam uneori, sorbind o cafea sau o bere, la cârciuma din colț – citind vreun *Le Monde* vechi de câteva zile, pe terasă. După ce i se termina programul, urcam. O găseam, de obicei, singură – și prima întrebare, din priviri, era: „unde?". Avea preferințe, pofte. Mi-a propus să facem dragoste chiar pe scaun, apoi pe patul de consultații, în lumina apusului. Am făcut. Țin minte și-acum cum, cu infinitezimală viteză, am intrat în ea, pe scaunul ginecologic pe care stătea, cu picioarele larg desfăcute.

Pe Mișu, în schimb, nu l-am mai văzut o vreme. Treceam, în plimbările către dealurile cu vii ale Grinzing-ului, deseori prin fața sanatoriului, și mai puneam câte-o întrebare. Am aflat că sărea gardurile, seara, că evada aproape în toate nopțile, că nu-l mai recunoșteau când se întorcea. Am avut surpriza să-l întâlnim, tot la *Jasmin*, la masă cu... Jorg. Îl știam mai ales pe el, nu pe Jorg, așa c-am întrebat, politicos, dacă putem să ne așezăm. Și, după-aceea, pe Mișu cum se întâlnise cu Jorg. Eh, nu se întâlnise. Jorg fusese și el pacientul acelui sanatoriu – în el se văzuseră cei doi.

Terminase, în tot acest timp, facultatea. Am fost la festivitatea ei de absolvire – chiar dacă n-a ieșit șefă de promoție, a fost printre primii cinci. Însă urmau, precum știți, niște stagii de rezidență – dintre care unul, de psihiatrie, urma să se desfășoare la *Allgemeines Krankenhaus Wien* (celebrul AKH – unde s-a tratat și Regele Mihai) – iar apoi, la clinici private – dintre care una era chiar aceea unde era internat Mișu. Și sigur c-acolo a fost trimisă.

Acum mă aflu la Ipotești, unde s-a născut bietul Mișu. Să colinzi Ipoteștiul în trei prieteni e ca și cum ai colinda Belgradu-n cinci, Berlinul în șapte, Parisul în unsprezece. Când am fost prima oară, n-aveam prea multe de văzut, casa memorială era prăfuită și pustie, muzeul închis, doar verzeala câmpului îți izbea ochiul. Și totuși am găsit într-un magazin sătesc bere și greble, plus cărți cu ațe de păianjen, și-am

desprins din raft cu încetineală, să nu mă-nece praful, chiar *Intermezzo*-ul profesorului. De fapt, încă nu ştiam, atunci, că peste un an îmi va fi profesor şi la literatură, în carnet, se va lungi semnătura lui în dreptul notei mele. Îi răsfoiam cartea acum, lungit în iarba înaltă a insulei, cât nuferii murdari se desfăceau în amiază – era insula Cezarei, a visului ei chimeric, a Hieronymei şi a Thallasei, era chiar insula-n insulă. Păsările aduceau în ciocuri apă, stropeau dalele templului şi cu aripile îl măturau, cât prin buruieni se târa sâsâind şarpele, nici călătorii şi nici corăbierii nu înnoptau aici, pe insula asta albă, în plină halucinarie şi Levant, insulă a zilei de dinainte. Mult mai târziu, răscolind tarabele anticarilor de la Universitate, am găsit şi primul volum din *Intermezzo*, după care, la Palatul Telefoanelor, în Bucureşti, aproape că m-am ciocnit de profesor şi, pe hol, ne-am conversat îndelung, fără să-mi treacă prin minte să-i cer un autograf. Poate că nici nu mi l-ar fi dat, fiindcă aşa ar fi fost nevoit să-şi ia aerul lui oficial şi să spună, zâmbind ironic, „hai, du-te şi mai citeşte”. Chiar aşa, cu fraza cu care loveşte în studenţi cu biciul, care le dă insomnii junelor decoltate foarte la examen, şi pe care mi-o va arunca şi mie înaintea plecării la Viena. Mai bine mai târziu decât niciodată, şi-o fi spus – acum, însă, când stăteam lungit în iarba-naltă şi fumam, ziua aceea îmi părea la fel de departe ca şi furnica ce mi se plimba pe braţ, şi pe care, cu-n bobârnac, am aruncat-o tocmai într-un nufăr murdar. „Lacul codrilor albastru/ Nuferi galbeni îl încarcă”? – cum zicea Mişu? Aiureală.



Piaţa Universităţii din Viena

Ceea ce mi se pare ciudat la Eminovici este faptul că nu s-a sinucis. Nepublicat, în mister total, distrus în efigie de colegii lui jurnaliști, aproape mort, mai avea încă forță. Doi-trei dintre frații lui (am aflat mai târziu) își luaseră singuri viața. Alți trei, dintr-o familie cu 11 copii, muriseră de mici, de tifos sau de holeră. Harieta, sora mai mică, avea o boală reumatică – poate chiar poliomelită. Așa că Mișu purta, paradoxal, destinele întregului trib pe umerii săi. Doar tatăl său, „căminarul" – adică un fel de inspector fiscal – mai conta. În rest, mama, Raluca – despre care vor urma câteva fragmente, dar până atunci, în pauza publicitară, ceva din Ficino…

Iată: „Noi toți iubim și neîncetat iubim și fiecare în alt fel, iar toți aproape iubim greșit; și cu cât iubim mai mult, cu atât iubim mai greșit", cu aceste cuvinte se deschide parcă lungul comentariu al lui Ficino la „Banchetul" lui Platon; cum mie, evident, nu mi-e dată iubirea cea mare, a Afroditei Cerești și a Minții Angelice, a Frumuseții lui Dumnezeu, ci doar cea mică, Erosul Slăbănog, să vedem cam cum ar trebui să mă comport: „...sunt multe semne care-i descoperă pe cei îndrăgostiți, spre pildă privirea lor asemenea privirii taurului, fixă, și vorbirea mereu întreruptă, culoarea feței lor acum roșie, acum palidă, suspinele dese, membrele lor mereu agitate în toate părțile, supărările neîncetate, laudele fără măsură și fără rost, indignarea neașteptată, lauda multă de sine, obiceiul de a-i plictisi pe ceilalți, ușurința iubitoare a plăcerii, bănuielile zadarnice, acțiunile josnice și slugarnice"; „Observând acestea, medicii antici au spus că iubirea este un fel de umoare melancolică și un fel de nebunie, iar Rafis, medicul, prescria vindecarea ei prin coit, post, beție și mișcare multă"; „Trebuie așadar să rărim prilejul întâlnirilor, și mai ales să avem grijă ca ochii noștri să nu mai întâlnească ochii ființei iubite; iar dacă sufletul sau corpul ei are vreo trăsătură urâtă, este bine să ne-o readucem de multe ori în minte; de asemenea este bine ca sufletul să ne fie preocupat și legat de lucruri multe, diverse și greu de îndeplinit; să ne luăm de multe ori sânge, să bem vin limpede și parfumat și să ne îmbătăm deseori pentru ca sângele vechi și dospit să fie îndepărtat și să se refacă în noi un sânge nou și un spirit nou"; dar, „ca să nu ajungem și noi la nebunie vorbind prea mult despre această turburare", vom încheia spunând doar, după vorba Sfântului Augustin, „Iubește și fă ce vrei", fă-te iubit dacă poți. Eu n-am putut.

N-am putut fiindcă ceva s-a-ntâmplat. Jorg, care-a stat vreo două luni în sanatoriul din Ober-Dobling, ferindu-se, desigur, să atragă atenția presei – asta nici nu comenta, de fapt, stagiul estival al guvernatorului Carintiei, la acea vreme, poate, cel mai important om din țară, șeful *FPÖ*-ului (*Freiheitliche Partei Österreichs* – adică *Partidul Libertății din Austria*), și care, în plus, o dăduse și pe Heide, primărița Vienei, plecată de la el și ajunsă la liberali, Jorg ăsta, așadar, pusese ochii. Era un bărbat atractiv, recunosc, cu o aură puternică, încă tânăr, și al cărui discurs prindea la fix într-o Austrie devastată de creșterea prețurilor, odată cu trecerea la euro, de valuri de refugiați și de imigranți, inclusiv din România – care erau priviți ca *wilde Menschen*, „oameni sălbatici". Susținea, direct, ieșirea din Confederația Europeană. Nu-i de mirare cum a sfârșit, cam la fel cum a pățit-o prințesa Diana. Dar, în cele câteva luni în sanatoriu, alături de Mișu,

și în timpul practicii ei, situația s-a schimbat. Fiindcă au venit alegerile parlamentare, iar *FPÖ*-ul le-a câștigat detașat, bazat, firește, și pe succesul la primăria Vienei. Jorg era în postura, acum, de-a fi numit prim-ministru – dar nu se gândea la asta. Ci la o biată doctoriță întâlnită în sanatoriu, cea care îi va da ultimul ajutor, în accidentul de lângă Klagenfurt. N-a ajuns prim-ministru, datorită presiunilor internaționale – a murit pe autostradă, răsturnându-se cu mașina.

Am auzit niște bătăi în ușă, după cheful Monikăi. M-am ridicat și-am deschis-o. În prag stătea ea, care mi-a spus: „Am văzut că mă privești, ciudat". „Ai văzut bine", i-am răspuns, cam morocănos. „De ce?". „Intră și vei afla". A făcut jumătate de pas, cât să treacă de pragul ușii: „Te gândești la ce mă gândesc și eu?". „Exact la asta", am zis. „Dacă faci restul de pas, înseamnă c-accepți". A zâmbit obosită, și a pășit. „M-a prevenit Sabine să nu rămân singură cu tine". „Dar ai rămas". Era aproape 5 dimineața. Am luat-o de cum a intrat, cu fulgi cu tot, și-n drumul până la pat am dezbrăcat-o rapid. Avea sânii mici, dar tari ca piatra. Tocmai de-aia se pliau în rochița scurtă pe care-o purta. Am răsucit-o într-atât, încât am adormit în ea, fară să știu prea bine dacă ejaculasem sau nu. Mi-a spus, în germană, celebra frază: *Ich bin verrückt, verrückt nach dir* (adică „sunt înnebunită, înnebunită de tine"). De-atunci, la trezire, mi-a rămas obiceiul s-o caut prin pat. De cele mai multe ori, însă, nu mai era.

De ce cu sânii mai mici? – l-a întrebat realizatoarea de la ARD. De ce preferați femeile cu sâni mai mici? Fiindcă sunt mai tari, a răspuns. Îmi place ca țâțele să fie ferme, zglobii, să le pot ține în mână – îmi place să le pot ține, pe ambele, într-o singură mână. Dar nu v-ar plăcea sâni mai mari? Ba da, însă-s greu de găsit. Sunt fie atârnați, fie umflați. Îmi plac țâțele pe bune. Luați-o cum vreți, dar eu asta aștept de la o femeie. Să fie femeie. Să pot s-o frământ până dimineață, și să nu-mi sară nimeni în cap pentru asta. Să nu mă întrebați, de pildă, de ce nu prefer femeile cu sânii mai mari. Prefer femeile, atâta tot, nu trebuie să dau explicații. Îmi place să le am, îmi place să mă aibă. Câteodată, vreau să fiu stăpânit. Dar, stăpânind – sau fiind stăpânit, chiar și de către o femeie cu sânii mici, te livrezi unei experiențe care n-are egal – aceea de a ceda total, până la capăt. Ei bine, ca să vă răspund întrebării, i-a spus prezentatoarei de la ARD care-i lua interviul, înainte de moartea lui Jorg – de aceea îmi plac femeile cu sânii mici. Sunt acolo, în sânii lor mici, mari provocări. Acolo e viața.

Asta cu sânii mici vine dintr-o vizită la *KHM* – Kunsthisoriches Museum (aveam, pe atunci, o cartelă care permitea accesul, nelimitat, la toate muzeele publice din Viena, și cu care am făcut schimb cu Mișu), despre care scriam: „În sala XV, autoportretele lui Rembrandt („eu profilat pe portretul lui Rembrandt, cel cu cercel", *mit Kette und Ohrring*). La Rubens, în sălile XIII-XIV, vigoarea și viața actorilor se recunoaște după culoarea pielii lor, s-ar zice: de la nuanțele mai întunecate (bărbații, morții) la cele mai deschise (îngerii, femeile), deși aici lumina/ întunecarea au alt motiv. De asemenea, cărnurile în exces, ca și slăbiciunea, indică o aceeași condiție statică. De exemplu, bărbații, actorii „activi", au mușchii fin conturați, în timp ce femeile și îngerii sunt ireali, grăsuni, iar morții palizi, scheletici. Toată scena

barocă, pe care se îngrămădesc actori, minuni, fructe, coloane, principi și sfinți, fără peisaj sau fundal, indică o esențializare a contrariilor, o prometeică, viu colorată, izbucnire a lor" Eminovici a fost dezgustat de „cărnurile" rubensiene atât de apropiate de moarte Mi a zis că nu vrea o femeie căzută din Rubens

Acum, Raluca Nu era așa pătrățoasă ca n poze Pozele au reconstituit o parțial blurate, pixelate Adevărul este că, după 11 copii, se ținea încă bine Avea, cred, vreo 50 de ani când a venit la Viena Raluca Jurașcu, mama lui Eminovici, cea nerecunoscută, cea care și pierduse aproape jumătate dintre copii, cea care, însă, a schimbat involuntar destinul lumii Atunci, Jörg era pe cai mari, pe punctul de a fi numit cancelar al Austriei Să mai spun că Austria, din cauza unui atentat ușor previzibil, asupra arhiducelui, a declanșat primul război mondial, și carnagiul care a urmat? Și că putea acum, cu Jörg cancelar, să l în ceapă pe al treilea? Raluca l a frânat fără voie ea, cu întreaga tagmă de *imini* din care provenea Mișu de prin zona Banatului *Imini*, ce cuvânt Limba asta i, pe bune, o comoară

A aterizat în Viena la propriu, pe aeroportul Schwechat (de unde și numele mărcii de bere Schwechater cu care, să nu uităm, îmi umplusem ca mera, și unde l am văzut, mai târziu, strecurându se șiret pe un prim ministru al României, către stațiu nile de ski) Raluca venise alarmată de articolele din ce în ce mai vitriolante pe care Eminovici le trimitea la *Timpul*, și care i stârneau procese de presă și duș



Traducători la Atelierele FILIT de la Ipotești, 2016

mânii în masă. Îi citeam și eu, la vreo săptămână, editorialele – deși *Timpul* încă n-avea, pe-atunci, ediție online. Era doar în Karlsplatz, la chioșcurile aflate în pasajul subteran din fața Operei unde găseai, practic, toate ziarele din lume. Aveau și *România liberă*, ba chiar și *ProSport*. Mișu fusese, ani de zile, editorialistul *Timpul*-ui, ba se pare că, uneori, alcătuia aproape singur ziarul. Susținuse în articolele lui ideea unei Europe confederative, și-i de mirare că acum stătea la taclale cu Jorg, care vroia să iasă din ea. Ceva mare stătea în balanță. Dac-ar fi căzut Confederația, ar fi căzut toată Europa și-odată cu ea lumea. El zicea cam așa: „să piară oamenii cu toți/ s-ar naște iarăși oameni" – într-un fișier pe care mi l-a transferat pe tabletă, prin bluetooth, și care abia c-a-ncăput. Sunt mai bine de-o mie de pagini acolo, n-am cum să le redau. Le-am citit pe sărite, -n tramvai. N-au fost publicate niciodată.

Cu mama lui s-a certat imediat. Ea, în parcul cu tei din fața sanatoriului, îi cerea să renunțe la gazetărie, la mizeriile jurnalistice în care era băgat, să încerce, mai bine, să-și publice versurile, chiar și la o editură mică. Am aflat toate astea când Raluca m-a sunat, după accident. El, în schimb, zicea că aici, la spital, este curat. La suflet și la minte. A lăsat-o baltă și-a luat-o spre *Jasmin*. S-a întâlnit cu Jorg. De-acolo, dintr-un sake într-altul, au hotărât să plece spre nu știu ce festival. S-au urcat în decapotabila lui Jorg și-au dispărut. Câteva ore au mers pe autostradă. Eu eram atunci, cu ea, în Klagenfurt, unde tocmai fusese repartizată. Făcusem un amor ușor, ne mângâiam. Avea niște unghii care se puteau transforma în gheare. Când deodată a sunat telefonul – și-am simțit ghearele *în* piele, nu *pe* piele. Mașina lui Jorg se răsturnase, și, din cauza ei, zeci de alte mașini intraseră una într-alta. Era nevoie de toți medicii disponibili. Și, în mașină, se mai afla cineva. Bănuiam deja cine este. S-a îmbrăcat rapid și-a plecat spre spital. După aceea, cam într-o oră, m-a sunat Raluca. I-am spus tot ce știam, însă, fără să-mi dau seama de ce, mă gândeam că era inevitabil să se-ntâmple. Spre dimineață, a ajuns la spital – Jorg deja murise, Mișu abia mai respira. A adormit adulmecând sânii mici ai unei doctorițe care se aplecase înspre el. Cu un ultim efort, a cuprins-o și i-a mirosit țâțele ca pe o floare. Și a plecat.

În seara următoare, aveam examen. A trebuit să mă întorc în Viena, iar după aceea am sărbătorit împreună cu Slawek. Trecusem cea mai grea probă: cea de limbă germană veche. Trebuia să iei un cuvânt, sau mai multe, și să le aduci la forma actuală, explicând modificările fonetice. Profesorul mi-a zis, zâmbind, „nichts boses" (nimic rău). Am luat tramvaiul 38 până-n Grinzing, și am băut până noaptea vinuri din podgorii. Și, după ce m-am întors cu Slawek în cămin, am adormit tun. M-a trezit chiar ea, dimineața. Purta un ghiveci, c-o enormă floare albastră. Mi-a spus: „n-ai nicio floare pe-aici". M-am gândit să înveselesc un pic atmosfera, și, în timp ce-o chemam în brațe, am zis: „unde s-o pun, lângă fereastră?". „Nu trebuie decât s-o mai vezi din când în când".

Mircea Țuglea *a beneficiat de o rezidență FILIT pentru scriitori români, acordată de Muzeul Național al Literaturii Române Iași (2016).*

Dionisie VITCU

Prima întâlnire cu Teatrul Național Iași

Aveam 12 ani și eram elev la Iași în clasa cincea la Liceul Clasic Mixt, din spatele Universității Cuza (azi Policlinică Studențească). Locuiam în gazdă, la moșu' Nică, fratele mamei cel mai mare, pe strada Căzărmilor la 59, sub dealul Copoului, din dosul Pavilioanelor CFR. Strada era un drum de țară unde colbul de un lat de palmă te îneca vara în zilele secetoase și glodul și mocirla în zilele ploioase îmi mozoleau bocancii și pantalonii până la genunchi. De multe ori întârziam prin Grădina Copou curățându-mă și ștergându-mi încălțările prin iarba înrourată. Eram fugărit de un moșneag scurt și slăbănog, cu barbă și plete albe care era paznic în parc și de care mă minunam văzându-l cum citește ziarul fără ochelari.

Urmele războiului erau prezente peste tot. Prin colbul și glodurile pe care le frământam, până ieșeam la strada pavată, găseam cartușe și tuburi de alamă și-mi umpleam buzunarele. Am renunțat la obicei numai după ce tanti Tița, nevasa lui moșu' Nică, femeie severă, aspră și dură care nu mă iubea, mi-a tras o *muștruluială* zdravănă. Mă amenința că-i scrie mamei că m-am obrăznicit. Cu lacrimi în ochi am rugat-o să n-o facă. Mi-am adus aminte că, atunci când am plecat de acasă, mama mi-a dat de grijă - *puiu mamei, de-amu ai să umbli numai printre străini, să nu te înhăitezi cu nimini, să fii cuminte, ascultător, respectuos și să dai bună zâua la tăt omu.* Am început cu *„Bună zâua*!". În drum spre școală ridicam căciula și spuneam *bună zâua* la toată suflarea care îmi ieșea în cale și-am văzut că nu mi se răspunde. Câte-o doamnă făcea ochii mari și mirată își vedea de drum. În sat la mine, oamenii, babele se mai opreau și mă întrebau al cui sunt, cum mă cheamă și eu răspundeam frumos și primeam un *brava, să crești mare* și mă bucuram. În Iași...m-am lecuit și am înțeles că în oraș nu-i ca-n Ibănești sau, în *termenii* de azi, *iarna nu-i ca vara!* Coboram Copoul spre liceu printr-o lume străină, grăbită *spre nu știu ce* și *nu știu unde*, tristă, care nu-mi răspundea la *bună ziua*. Ziduri dărâmate, ruine și moloz. Ici colo câte o clădire strâmbă pe picioare cu ferestre ca niște ochi plânși. Ruine peste tot. Intram prin Universitatea bombardată și priveam cerul deasupra, de unde oricând putea să-mi cadă o cărămidă în moalele capului.

În orașul trist, fără prietenii de acasă, printre școlarii-*orășeni* cu ifose și alintați, îmbrăcat în straie de suman brumăriu, cu fular de lână și căciulă ciobănească, *ieșeam* din decor. Eram privit ca un corp străin printre *alintați*. Dorul de casă, de sat, de părinți și de frați mă ardea. Focul din sufletul meu nu-l ogoea scurgerea timpului. Din cerdacul casei lui moșu' Nică se vedeau gara și trenurile care intrau și ieșeau mereu, chemându-mă parcă să mă ducă înapoi la Ibănești. De învățat, învățam, fără metodă... n-aveam încotro. Le prindeam din zbor, din clasă. Cu matematica nu prea mă înțelegeam, în rest mergea. Tanti Lili, verișoara mea mai mare, se uita uneori prin temele mele și mă ajuta. În special la desen, desena foarte



frumos cu acuarele Să mă scoată din starea de tristeţe în care mă cufundam odată cu trecerea timpului, mi a promis c o să mă ducă la Teatrul Naţional şi mi a făcut cadou *Fram ursul polar* În loc să mă înveselească, lectura mă întrista şi am abandonat cititul cărţii

Tanti Lili s a ţinut de cuvânt şi într o seară, în vacanţa de iarnă, era în 1949, intram emonţionat în Teatrul Naţional Sosise clipa să văd cu ochii mei minunile povestite de unii colegi de clasă cu legături directe în misterioasa clădire În faţa *Templului*, în jurul statuii lui Alecsandri, pe trepte, printre coloane, puzderie de lume Încet, încet am ajuns la intrare Am dat *bună seara* şi mi s a răspuns cu zâmbet, nu ca altă dată, cei de pe stradă Una dintre doamnele în uniformă, elegantă, senină şi primitoare ne a condus până la scările de marmură arătându ne calea spre balconul doi de unde am fost preluaţi de altă doamnă la fel de amabilă şi elegantă şi conduşi la locurile de pe bilete În jurul nostru, domni şi doamne de toate vârstele, tineri, băieţi şi fete Lumea îmbrăcată de sărbătoare se saluta, vorbeau liniştit şi se aşezau la locurile arătate de doamna care ne a primit Nu mi puteam lua gândul de la haina de suman pe care a trebuit s o las la garderobă, dar m am liniştit că şi tanti Lili şi a lăsat paltonul şi a primit o monedă mare de alamă cu un număr *După spectacol le ridicăm*, mi a şoptit ea, liniştindu mă

De acolo de sus, de la balconul doi, vedeam Sala prin policandrul care lumina splendoarea de *bombonieră* a Teatrului Naţional Nu mi venea să mi cred Sala plină ochi Un zumzet ca ntr un ştiubei uriaş se auzea din toate colţurile Mă ruşinam că trebuia să



mă uit la zânele goale de deasupra scenei și-mi purtam privirile pe plafonul pictat. Am fost surprins când cineva, aproape de mine, a șoptit, destul ca eu să aud, *uite, pe-acolo a căzut bomba, dacă nu era moartă, pulbere se făcea clădirea teatrului, așa a scăpat de la dezastru.* La un moment dat licuricii din candelabru se ascundeau și întunericul cuprindea Sala într-o liniște de mister. De undeva din spatele cortinei pictate, pe care lumina se închidea ca sub două pleoape, se auzea un sunet ca din clopotele Mitropoliei. Sunetul s-a repetat de trei ori și încet, încet s-a ridicat și cortina de pluș vișiniu. Începuse povestea *Cenușăresei.*

Povestea fetei frumoase, săracă și umilită cu încercările și întâmplările prin care a trecut, m-a ținut cu sufletul la gură și m-a impresionat până la lacrimi. În câteva momente am fost pe cale de a interveni de sus de la balcon să-l ajut pe frumosul prinț să-și găsească aleasa inimii. Am răsuflat ușurat când *binele a învins răul* așa cum am învățat la școală de la doamna profesoară Nanu, diriginta clasei noastre. Povestea Cenușăresei și tâlcul ei m-au făcut să fiu mai puțin trist și să capăt curaj și încredere în mine. *Tăt omul cu norocul lui*, vorba mamei.

După optsprezece ani, artiștii care m-au fascinat și mi-au înseninat într-un moment delicat copilăria mi-au deveni colegi de scenă. Frumosul prinț, junele prim al Naționalului într-o vreme, idolul și comicul răsfățat al mai multor generații de spectatori, George Macovei, mi-a fost partener la debut pe scena ieșeană. Pe Cenușăreasă, minunata și delicata doamnă, artista iubită de colegi și spectatori, Virginica Bălănescu, am întâlnit-o în *Moldovencele vesele*, o piesă a lui Ion Istrati. Artistul emerit Ștefan Dăncinescu, talent unic, bijutier în tot ce juca, sever cu el și cu tot restul lumii, admirabil partener de scenă, m-a prețuit și admirat în *Opinia publică*, fapt pentru care-i port o pioasă recunoștință. Lui Constantin Sava, Bădia Costică, boierul cu optzeci de fălci de pământ, Barbu Lăutaru, Othello... risipă de talent, bunătate, omenie și colegialitate, i-am fost partener și mi-a acordat prietenia și dragostea lui. Veșnică recunoștință, Bădie Costică!

Rella Ghițescu, talentată, înzestrată cu alese calități pentru comedie, tonică, totdeauna binedispusă, optimistă, minunată parteneră de scenă, m-a *adoptat* chiar în prima stagiune și m-am bucurat de succes alături de ea în *Muza de la Burdujeni.*

Duduia Anny Braesky, coborâtoare din spița aristocratică a marilor histrioni, Artistă emerită, ne încânta în scenă și în afara ei, ne inspira cu jocul său natural-firesc și, urmărind-o, uneori uitam să-i dau replica în Tartuffe. Ea mă scotea din încurcătură și mă făcea să înțeleg că n-o pot *păcăli*, obișnuită fiind cu farsele colegiale.

Cine ar fi crezut atunci, în seara aceea de decembrie, când pășeam sfios în Templul Thaliei, școlar-spectator, că peste ani voi sluji altarul zeiței, că, atunci când urmăream de la balcon Cenușăreasa, peste timp, voi fi coleg și voi respira același aer scenic cu histrionii Teatrului Național, astăzi nume de legendă în istoria Teatrului românesc. Îmi aduc aminte cu nostalgie de acel decembrie când mă încercau pornirile să intervin în ajutorul frumoasei copile și frumosului prinț alb. Timpul a lucrat în favoarea mea. Norocul a făcut să mă bucur de talentul, arta, prietenia și dragostea iluștrilor mei colegi.

Magda URSACHE

Pretexte de dialog

(S)electiv și afectiv despre modele (o întrebare și un răspuns)

Adrian ALUI GHEORGHE: Care v-au fost modelele decisive, formatoare? Cât de important este modelul în formarea unui intelectual, al unui scriitor? Este societatea noastră într-o criză a modelelor?

Magda URSACHE: Răspunsul meu este univoc: da, am avut și am nevoie de modele, de la tinerețe pân' la bătrânețe. Ce-i rușine? I.D. Sîrbu l-a avut *maître penseur* pe Blaga, Ralea pe Stere, Rădulescu-Motru și Liviu Rusu pe Maiorescu... Modelele spirituale le-am preluat pe toate de la Petru: Eminescu, Maiorescu, Mircea Vulcănescu, Țuțea, Eliade, Vladimir Streinu, D. Stăniloae, Nicu Steinhardt, Daniil Sandu Tudor, Blaga, Dinu Pillat, Goma... Bătrânu meu n-a avut nici fobia tradiției, nici a modelelor. Datul etnic n-a însemnat colivie ori cușcă.

Goethe a avut dreptate: „Nu poți învăța decât de la cel pe care-l iubești". Magistrul meu a fost mereu Petru. M-a ajutat jumătate de veac să citesc ce trebuie. Iată și o frază decupată de el din Mircea Eliade: „Suntem condamnați să învățăm și să ne trezim la viața spiritului prin cărți". Înainte de Petru, profesorii liceului Hasdeu: Traian Cristescu de istorie, Gheorghe Olaru de științele naturii, Laurențiu Stan de geografie, Ion Moldoveanu de latină... Le-am prețuit sacrificiul și dăruirea cunoștințelor lor profunde, dar și în răspăr cu dogma stalinistă. Cristescu ne spunea, cu trimitere la revoluția bolșevică a lui Lenin, că revoluție înseamnă organizare, dar și prostie/ prostime/ prostire.

Vă amintiți, cum să nu vă amintiți? În timpul luptelor din capitală, s-a tras și cu gloanțe adevărate, și cu gloanțe oarbe. „De ce trag ăștia cu gloanțe de manevră?" s-a mirat Bătrânu, sosit în Iași de la scris, de la Mănăstirea Neamț.

Ploaia de gloanțe oarbe egal ploaia de minciuni a început cu „otrăvirea apelor", urlată de Brateș, la TVR liberă. Tot marca Brateș sunt știrile subiective, când ar trebui să fie obiective. „Mințiți poporul cu televizorul" s-a strigat în piețe contra informației manipula(n)te. Generația Pro-incultură – apăs pe această constatare *incultură*, a fost pregătită de televiziune. Oare ce misie primise Andrei Gheorghe, când intra în emisie (la Radio București), zicând: „Salutare, națiune! Sunt Andrei Gheorghe și am venit să vă spun că sunteți proști"? Și a tot repetat-o, mândru nevoie mare („Eu sunt slav!"), într-un interviu recent. Doar e ridicol să fii mândru de ce ești: român. Ia să fii grec, evreu, rus, albanez, chinez... Și-i răspund lui Andrei Pleșu: grecul I.L. Caragiale a fost un grec atât de român; evreul Nicu Steinhardt a fost un evreu atât de român...

Omul văzător nu gândește, doar vorbește. De pe varii canale TV bat toate vânturile rele: stricarea limbii (conjugăm ca Vanghelie, declinăm ca Grapini și

tăcem ca Iohannis, pozat la Masa tăcerii pe unul dintre scaune), indiferența față de cultură, exhibiția…

Overdoza de prostire ni se oferă în dezbateri, despre orice, oricât, oricum, tocșoul fiind un fel de drog de omorât timpul. Să fie succesul de public, ratingul garantat de mediocritate?

Și hop, teleastul Andrei Gheorghe, cu nepolitețea-n sânge și cu teorica: „E sfidător să vrem o televiziune care să educe un popor". Menirea ei? Să taie iarbă la câini, pesemne. Divertisment ieftin, manele cu Domnul Minune și cu Domnul Vijelie, reclame la Tampax (Libresse se confundă cu Librex; mondenii fac jocuri de cuvinte neroade, dacă spun, pentru Gaudeamus, Gaudeanus). Doar n-or să fie bieții telespectatori obosiți de *Profesioniștii* (emisiunea, difuzată în miez de noapte, a dispărut, au rămas reluările *best of*; despre Mircea Eliade ne vorbește doamna Tatoiu) sau oripilați de *Memorialul durerii*. Ororile pușcăriilor comuniste nu-s… estetice. Ce nevoie am avea să comemorăm victimele dezastrului comunist? Să le măturăm sub covorul istoriei? Noi așteptăm metanoia (căința) torționarilor? N-o să se întâmple. O știristă accentua greșit: *victíme*, așadar vrem să uităm și vocabula *victimă*.

În prefața lui la prima ediție a romanului *Ora 25* de Constantin Virgil Gheorghiu (acum apărut la Ratio et Revelatio, Publishing House, 2016, o editură care se respectă, respectându-și cititorii), Gabriel Marcel scria că nu atât de uitare e vorba, ci de „un dresaj monstruos pentru care uitarea nu este decât una dintre consecințe".

Salvarea ar fi ca, scumpindu-se toate, plata abonamentului TV să devină un lux pe care să nu ni-l mai permitem. Am scăpa de golăneala agresivă, de „nifilism", de „vedetele" recomandând o carte „ușoară", pe post de terapie antidepresivă. Nu-i ușor, e greu să citești. Una-i terapia prin shoping și alta prin lectură. De model paideic auzise „vedeta" cu pricina? Eu, una, sunt o norocoasă: ocolesc cărțile ușoare, multe, care zădărnicesc prilejul de a citi ceva bun, important și mă îndrept spre lecturi grele, dificile.

Niciodată, dragă Alui, n-am întâlnit un savant, un erudit lipsit de bună-voință pentru poporul lui, pentru cultura poporului său. Exemplaritatea modelelor e clară și din acest punct de vedere. Peter Ackroyd vorbea, într-o conferință din '96, despre *Caracterul englez al literaturii engleze*. Noi de ce ne ferim să vorbim despre caracterul românesc al literaturii române? În '78, Noica era ars de Iorgu Iordan și de Radu Florian, tătânele lui Alexandru, pentru *Sentimentul românesc al ființei*.

Tipul noician de paidee a fost, postsocialist, ținta a tot soiul de ironii, filosoful fiind demonetizat (polifonic) ca guru, căpitan legionar și alte alea, în emisiunile lui Iosif Sava. De revăzut: în Domiciliul Obligatoriu, la Câmpulung Muscel, Noica era anturat de nelegionari ca Al. Paleologu.

„E un reziduu proletcultist acuza asta de legionarism, Magda", mi-a spus Petru. Modificarea hărții valorilor i se părea un plan de profanare: „Asta e antiselecție, nu selecție". O afirma și Leo Butnaru, într-un interviu din „Antares": „La noi s-a jucat un fel de hora dezunirii, și nu hora unirii".

Am mai spus-o: centrismul dă echilibru, ba chiar încerc să fiu de centru… extrem, ca Radu Cosașu. Nu fac parte nici din tabăra revizioniștilor, nici din cea antirevizionistă, însă aș prefera cuvântul re-vizitare. Și-i dau dreptate lui Mircea Platon („Contemporanul"



Adrian Alui Gheorghe

de august, 2016), când susține că nu poate fi vorba de „pustiul spiritual al exilului", unde n-ar crește nimic (sintagma Sandei Stolojan), nici de „Siberia spiritului" (sintagma lui I.P. Culianu), convins că după război n-ar fi existat în România „o cultură organică". Numai „găunozitate".

Mircea Cărtărescu crede și spune că *Levantul* a așezat „o lespede de neridicat asupra perimatei și obositei poezii românești". Dar știți ceva? Din *Georgica* a XI-a, cel mai bun vers (neghilimetat, tehnica unor optzeciști) este *te uită cum ninge decembre*; în a IV-a, *așa e jocul/ arză-l-ar focul*, tot fără ghilimele. Ironia sorții? E respins de cei mai tineri decât el și în termeni mult mai radicali. Dacă Mircea Cărtărescu a fost gata să îngroape cu o carte poezia românească, ceilalți se vor groparii lui. Și tot așa: douămiiștii sunt intoleranți cu înaintașii, pe măsura toleranței față de ei înșiși.

Cum a încercat „Dilema" să se revolte contra stereotipiilor encomiastice ale eminescologilor, contra festivismului tâmp, contra comentariului banal? Pomenind de ploșnița de pe guler și de părul de pe pi-cioare? Numindu-l, în derâdere, Titi și propunând să tragem fermoarul peste acest „geniu fals"? Decretând statuia goală pe dinăuntru? Măcar Grama căuta ceea ce credea el că ar fi stângăcii, agramatisme..., deși până și anacolutul eminesc este genial.

Cât despre Lucian Boia, istoricul de școală nouă vrea să des-facă „mitul Eminescu", făcut de exegeți rafinați, cu știință de carte. Afirmă L. Boia, strâmbând buzele, că Eminescu „e bun de toate" și că „folosește tuturor ideologiilor". Și-i vinovat pentru asta? Tot Boia: „E atât de important în conștiința românească, încât fiecare încearcă să se justifice și să se legitimeze cu Eminescu". Și, ce-i rău? N-o fac nemții prin Goethe, englezii prin Shakespeare, rușii prin doi titani, Tolstoi și Dosto...?

Am trecut prin „aculturația totalitară", cum o numea cineva cu obidă, și ca elevă, și ca studentă. Petru le spunea „aculturnici". Partidul unic gestiona



Magda Ursache

patrimoniul, îl gospodărea și repartiza autori gata tranșați; se dădea ceva Eminescu (gât), ceva Caragiale (carcasă), dar numai ca „demascatori ai racilelor burgheziei". Mai scăpau ceva „tacâmuri" din Bacovia, din Philippide, din Adrian Maniu... „Moștenirea literară" condamna și ucidea, apoi dezhuma morții. Firește, morți ca Maiorescu, Lovinescu, Iorga, Blaga... Și noi, acum, ce facem? *Călcăm totul în picioare* și o luăm de la capăt cu dez-moștenirile. Criticăm *Doina* lui Eminescu în termeni ca izolaționism, xenofobie, antieuropenitate, incorectitudine politică. Și câte cărămizi nu se aruncă în „troglodítul", în „extremistul" Eminescu, de parcă nebunul din grădina lui Șuțu s-ar fi multiplicat. Vânăm teme și teorii *deșucheate*, biografeme *deocheate* la Cioran și la Eliade; afirmăm fără păs că Noica „nu a fost model cultural" (doar ucenicii lui, ai Școlii de la Păltiniș, sunt); că Nae Ionescu „nu a fost niciodată un astfel de model" (dar a fost pentru Eliade, care-l considera „cel mai ascuțit dialectician al Universității", pentru Mihai Șora, care nu-l tratează ca hoț de buzunare intelectuale). Contestăm valorile spiritului ca într-un joc de-a alba-neagra. O fi ușor să treci de la logică matematică la filosofie? Ia să încerce s-o facă detractorii lui Anton Dumitriu, care-i spun marelui umanist „Pa, Toni!". Și mai e acuza de fundamentalism, de care „se bucură" Stăniloae, Crainic, Voiculescu...

Petru Ursache a avut o opțiune sigură, nedilematică pentru tradiție. Partidul unic și-a propus distrugerea ei, a dat (spus în limbă lemnoasă) „o lovitură nimicitoare" tradiției culturale. Și, acum ce facem? Afirmăm – corect politic! – că valorile noastre neîndoielnice ar fi compromise de... naționalism?

Petru a fost un cărturar curat sufletește, dar în delicatețea lui era, cum ar spune Cioran, neîndurător. „Delicatețe neîndurătoare". Putea să-i prăfuiască elegant, zâmbind, pe detractori, dar distrugerea reperelor etice și estetice l-a asprit în polemice. „Criteriile de valorizare au fost pulverizate, Magda. E babilonie!". Așa și este. „Cetățuia GDS", cum i-a spus Gheorghe Grigurcu, a tot operat pe sărite revizuiri peste revizuiri, iar discriminările s-au făcut tot pe sărite. Doar grupul a fost fondat de profetologul (mai exact, profitologul) Silviu Brucan și de Pavel Câmpeanu, coleg de Doftană cu Ceaușescu și fost adjunct al Ghizelei Vass, la secția internațională CC a propagandei comuniste. Ce-i mai trist e că scuza „s-a distanțat ideologic" se aplică numai unora. Oare Crohmălniceanu, Ornea și Cornea, Pavel Apostol, Popescu-Dumnezeu au toate drepturile, inclusiv acela de a greși („omenește"), iar Noica nu, Eliade nu; Blaga nu, că a trimis un memoriu la CC, după ce a fost scos din Universitatea clujeană cu portarul.

Și ce indulgențe și-o fi cumpărat vigilenta și intransigenta poetă comunistă Nina Cassian, dacă ICR (perioada H.-R. Patapievici) a manageriat-o contra unor sume colosale? Nici măcar nu s-a distanțat de doctrină. Reconsiderată, și-a făcut loc la B1, să ne anunțe: „mai am de iubit". Cei alungați în exil de nedreptățile sistemului comunist au fost ocoliți de moderatorii și de moderatoarele de emisiuni culturalizatoare (care numai culturalizatoare nu sunt), în eroare de pronunție și-n oroare de valorizare corectă.

E disculpat Oscar Lemnaru care l-a fugărit din țară pe Eliade; Marcel Breslașu, care i-a fugărit pe Vintilă Horia, pe Paul Sterian, pe Horia Stamatu... Măcar de s-ar găsi un biograf al poetului Horia Stamatu (1912-1989), în exil din 1941.

În opinia mea, trebuie să scoți în prim plan *esențialul* și să nuanțezi, echilibrat în contestări: Nicoleta Sălcudeanu punea corect, în 2013, întrebarea: „de ce revizuirea a alunecat în revizionism?" (v. *Revizuire și revizionism în literatura postcomunistă*, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, s.a.).

Nu, chiar atât de naivi n-am fost Petru și cu mine să credem că după acel Decembrie vom intra într-un paradis al competenței profesionale și al valorizării normale, conform criteriilor ferme. Dar nu ne-am așteptat să prolifereze atâta o dihanie care figurează în bestiarii sub numele de Bonachus, dragonul-monstru care-și elimină excrementele așa fel că dau foc la tot ce ating. Scara de valori a cam fost dată peste cap. Campania contra Eliade, care trebuia demitizat și dat de rușine (de madam' Lavastine și de Dubuisson) pentru că ar fi fost prototalitar, pentru că „legitima regimul Ceaușescu pe latura națională și umanistă" etc. etc. Să-l promovezi e rău, rău, rău! Ceea ce mi-a amintit de Mihnea Gheorghiu care, în noiembrie '44, striga: trădătorii să dea seama în fața poporului de înalta lor trădare". Pentru el, Cioran și Eliade erau trădătorii numerele 1 și 2, dar se manifesta mai blând decât cei puși pe *culturocid* (mulțumesc, Ștefan Arteni!), după '89.

Spre sfârșitul anilor '80, am depus la „Junimea" antologia *Meșterul Manole. Studii de etnografie și de etnologie*. A fost respinsă, numele Eliade era interzis. După '89, un tiraj a fost topit de un efemer director al aceleiași edituri, N. Crețu. I se indicase, cum se vede treaba, că Eliade era *reacționar*. Intrăm iarăși în anormalitate?

Dvs., Adrian Alui Gheorghe, reluați spusa lui N. Iorga: „Nu inteligențele ne lipsesc, ci caracterele". Eu nu pot fi relaxată față de trecut. Nu-i judec pe cei torturați în închisori politice comuniste, dacă au avut de-a face cu Securitatea, dar admir caracterele pure: pe monahul de la Rohia, care n-a dat note informative ca boierul Al. Paleologu. De aceea l-aș numi, ca model decisiv pentru mine, pe V. Voiculescu. De ce se vorbește prea puțin despre viața lui? Pentru că e o chenoză? Și-a asumat voluntar suferința, moartea în chin, ca să-și păstreze principiile și să nu cedeze diriguitorilor comuniști. Voiculescu e un misionar al pregătirii cultural-religioase. Din acest motiv o fi minimalizat martirajul său? Că a găsit puterea să moară întru Hristos? Biografia sa ar trebui pusă sub ochii fiecărui elev. Ca plantă de leac. Pe 14 octombrie, mi s-a acordat, la Concursul de creație „Vasile Voiculescu", Marele Premiu (88 de contracandidați din 21 de județe și din București). A fost cel mai mare dar al toamnei.

V-aș mai spune că, așa cum toaletează edilii Iașului teii și castanii până se usucă, așa se toaletează și istoria literaturii. Avem, după enumerarea lui Adrian Dinu Rachieru, tot felul de istorii literare: istoria „de azi pe mâine", „istoria exactă", „istoria recentă", istoria „scurtă", istoria „critică", dar și „alternativă". Mai toate subiective, din care lipsesc scriitori importanți. O istorie literară n-are voie să-l placheze pe X, pentru a-i micșora spațiul literar lui Y, ca să câștige, în accepție caragialescă, „al nostru", al grupului. Oare este riscul personal al autorului de istorie literară? Eu cred că e riscant pentru însăși literatura română. Da, societatea noastră e într-o criză a modelelor. Or, criza modelelor duce direct la criza culturii.

Amelia GHEORGHIȚĂ

HUBRICA: regenerare urbană prin comunități creative

Prim proiect de acest gen din Iași, HUBRICA este un hub creativ ce are sediul în atelierele de proiectare ale fostei fabrici Moldomobila La doar câteva luni de la formare, proiectul deja înseamnă o comunitate puternică formată din creatori (artiști, arhitecți, cercetători ITC, designers, makers) care doresc să exploreze formule de lucru colaborative, bazate pe antreprenoriat Proiectul s a născut din nevoia de asociere sinergetică între specialiști din diverse domenii și consolidarea comunității creativilor din Iași și, în același timp, revalorizarea unui spațiu urban depreciat și marginal, cu o bogată moștenire comunistă Deși e un concept abia lansat la Iași, Hubrica a reușit deja să deplaseze accentul dinspre boom ul artificial, centralizat și supraevaluat, atât de specific orașului Iași, către o zonă industrială lucrativă, regenerată prin crearea de spații comune de lucru HUBRICA, a cărui nume vine de la asocierea dintre cuvintele „hub" și „fabrica", a reușit să stabilească un trend pozitiv în oraș Exemplul acestei comunități i a inspirat și pe alți creativi din Iași Astfel, în aria plină, fizic, de amintiri din era industrială comunistă va funcționa în curând un teatru independent Și din ce în ce mai mulți artiști și creatori ieșeni vor să și mute munca în zona industrială, în noul centru creativ al orașului

Momentan, în spațiul HUBRICA activează artiști și creatori ieșeni din domenii multiple arhitectură, electronică și automatică, pictură, design de produs, kraft, papetărie, cosmetică, tâmplărie, sculptură, prototipare digitală, street art, foto video Prin amenajarea spațiului comun polivalent, HUBRICA s a deschis către publicul larg prin ateliere și workshop uri pe domeniile în care au expertiză membrii fondatori ai hub ului În plus, spațiul comun este destinat dezvoltării de proiecte și evenimente neconvenționale (piese de teatru, expoziții, proiecții de film, dezbateri etc), cercetării și inovației în sectoarele creative și nu numai HUBRICA are toate șansele să devină cea mai puternică voce a orașului Iași în rândul comunităților creative din țară și din străinătate A reușit deja să răspundă la o nevoie a ieșenilor aceea de a se interconecta și de a dezvolta proiecte competitive „Potențialul creativ are nevoie de încurajare concretă și susținută, într un hub care să accelereze educația practică a creatorilor locali și subcontractarea de lucrări locale producătorilor La Iași, acest hub este HUBRICA", spun inițiatorii proiectului Le puteți urmări activitatea pe pagina de Facebook a proiectului





Cezar Petrescu, Demostene Botez și Mihail Sadoveanu
Imagine din Arhiva Muzeului Național al Literaturii Române Iași

Hariclea Darcleé către Cezar Petrescu

Hariclea Darcleé (Hariclea Haricli) s-a născut la 10 iunie 1860 la Brăila, într-o familie cu rădăcini grecești. Mama Haricleei Darclée, Maria Haricli, născută Aslan, descindea din familia domnitoare a Mavrocordaților și păstra în totalitate amprenta originilor ei nobile, iar tatăl, Ion Haricli, a fost mare proprietar în Teleorman. În istoria muzicii, ea rămâne prin impactul extraordinar pe care l-a avut asupra compozitorilor contemporani. Treisprezece opere au fost scrise pentru vocea ei, fiind interpretate de ea cu un enorm succes de public. *Tosca* de Giacomo Puccini, *La Wally* de Alfredo Catalani și *Iris* de Pietro Mascagni au intrat în patrimoniul mondial al culturii. A murit la 12 ianuarie 1939 la București.

Scrisoarea regăsită face parte din patrimoniul Muzeului Național al Literaturii Române Iași și este un document care ne confirmă că „Măiastra pasăre de basm" și-a trăit ultimii ani în suferință și sărăcie. Scrisoarea, datată 15 octombrie 1938, a fost expediată cu un an înainte de moarte de la Sanatoriul *Filantropia*.

Corina M. Irimiță
Oana Melinte



Sanatoriul
Filantropia
București, 15 octombrie 1938

Stimate Domnule Cezar Petrescu

Sunt 6 luni de când am avut plăcerea vizitei dumneavoastră (18 iunie).

Vorbind atunci de multe și între altele despre memoriile mele, dvs. în mod spontan vă luaseți obligațiunea de a obține de la guvern o pensie pentru mine, pensie pe care am pretenția de a o merita!

Aveam deplină încredere că prin autoritatea dumneavoastră fie ca mare scriitor, fie ca director al ziarului guvernului, veți fi putut realiza cât mi-ați promis, mai ales ca venind din propria dumneavoastră inițiativă.

După atâta timp, nemaivăzând nici pe dumnealui Carandino, constat că v-ați dezinteresat cu totul de ceea ce pentru mine însemna liniștea de care am atâta nevoie!

Dacă aș fi prevăzut acest rezultat nul, pretențiile mele ar fi fost cu totul altfel și nu mulțumindu-mă numai cu despăgubirea permanenței mele în București pe tot timpul colaborării mele cu dumnealui Carandino, timp care a durat de la 16 iunie la 13 august inclusiv, tocmai în toiul călduriler caniculare și sacrificată într-o mică cameră de hotel, pe când atunci puteam să stau la Cotnari, la aer curat și fără cheltuieli de locuință și de restaurant.

Să nu credeți, domnule Petrescu, că avansez acum noi pretenții, dar aflându-mă bolnavă de atâtea luni și acum internată în acest sanatoriu, vă rog ca cel puțin să dați ordin să mi se completeze suma diurnelor.

Am primit de la ziar 20.000 lei care corespund la 40 de zile. Însă socotind chiar numai de la 22 iunie ziua în care mi-ați trimis cel dintâi acont și până la 12 august inclusiv, adică cu totul 52 de zile, sunt 26.000 lei scăzând 20.000 primite, mi se cuvin 6.000 lei respectiv la 500 lei pe zi precum ați convenit cu fiul meu.

De mai multe ori s-a vorbit cu domnul Carandino despre aceasta, dar domnia sa în fiecare dată spunea că chestiunea pensiei s-ar fi realizat în 20 de zile, maximum o lună, astfel că nu am crezut oportun să insist asupra diferenței dar, vă rog, să aveți în vedere că au trecut 6 luni și domnul Carandino niciodată nu a reușit să fie primit de domnul ministru Armand Călinescu.

Vă reiterez rugămintea să dați ordin de plată pentru cele 6.000 lei și, în această așteptare, mulțumindu-vă, vă trimit distinsele mele salutări.

Hariclée Darclée

P.S. Regret, și vă mai răpesc câteva minute din prețiosul dumneavoastră timp, însă nu vă pot ascunde câtă mâhnire am în suflet văzând această indiferență a guvernului către mine!

D.nei Sale Personale
Domnului Cezar Petrescu
Director Ziarului „România"

Emina CĂPĂLNAȘAN

Ce mai e în *trend*?

„Limba literară nu e imuabilă și evoluează, în mare măsură, prin acceptarea (...) unora dintre abateri" (Guțu Romalo.a:532).

De asemenea, existența unor probleme „care cunosc controverse în literatura de specialitate" (Avram:114) susține că cercetarea lingvistică este rezultatul a ceea ce a fost numit „curiozitate lingvistică" (*Ibidem*:115), nu al reformulării unor principii neverificate de cercetătorul însuși.

Având în vedere aceste lucruri, se mai poate vorbi de știința limbii ca despre un sistem cu limite clar descrise sau, mai degrabă, ca despre un ansamblu în care inovația – termen lipsit de o tentă depreciativă – face posibilă o discuție despre nuanțe, granițe ce pot fi transgresate, intuiție intelectuală? Dacă se operează o distincție între *inovație* și *greșeală*, dacă se vorbește despre „atitudinea (...) prudent înțelegătoare a lingvistului, cunoscător al întregului sistem al limbii" (Niculescu: 343-344), dacă manifestarea unui „purism intransigent" (*Ibidem*:348) este subiectul unor lupte de idei, se mai poate vorbi de formule împământenite, de reguli absurde și inutile? Răspunsul aproape că nu necesită a fi formulat dacă percepem fenomenul de acceptare a unor cuvinte de proveniență străină ca fiind o parte componentă a unui sistem deschis, în continuă și intensă evoluție. Caracterul *dinamic* (Bidu-Vrănceanu:39) al limbii este dat de „*abateri*, inovații care se îndepărtează și contrazic organizarea lingvistică existentă la un moment dat" (Guțu Romalo.b:42). Dacă admitem faptul că limba trebuie *să* se *schimbe* nu înseamnă că acceptăm toate schimbările. Considerăm, așadar, că a da unui discurs un caracter voit neologic sau a acorda unor cuvinte calitatea de a fi omniprezente și omnipotente (de exemplu: *vis* **cool**, *cană* **cool**, *freză* **cool**, *persoană* **cool**, *citat* **cool**, *font*[1] **cool**[2] etc.) nu este decât o dovadă de „originalitate" artificială. Un argument în favoarea caracterului permisiv[3] al normei lingvistice este pluralitatea răspunsurilor la întrebarea: *Ce termeni acceptăm, ce termeni adoptăm și ce termeni adaptăm?* Formularea unui răspuns se învârtește în jurul acceptării sau respingerii unor termeni precum *posibil, tolerat, acceptat, oficial.*

Canalizând discuția spre un caz particular, ne vom îndrepta atenția asupra cuvintelor: *trend, bomber, top, pulover, sveter, trenci*, pentru a arăta că „limba română este dinamică și deschisă schimbărilor, ceea ce implică (...) *o mobilitate mare a vocabularului* [subl. aut.]" [Bidu-Vrănceanu (coord.):7]. Dintre factorii care contribuie la alimentarea caracterului dinamic al lexicului reținem: „introducerea unor *cuvinte noi* [subl. aut.] [și – n.n. E.C.] dezvoltarea unor *sensuri necunoscute* [subl. aut.] înainte" (*Ibidem*).

De multe ori, asistăm obiectiv la formulări de tipul: *Un sfârșit de săptămână plăcut!; Caut un loc de muncă cu jumătate de normă.*, poate din dorința de a păstra trecutul în prezent, de dragul unei nostalgii calde și născătoare de... nimic. Desigur că nu trebuie

să vorbim engleză într-un *background* cultural profund românesc, așteptând un *feedback* pozitiv, dar parcă nici *fundal cultural* nu sună bine; să nu mai vorbim de un context în care așteptăm *conexiuni inverse*.

Lumea modei este, prin ea însăși, un sistem deschis, atât de deschis încât devine, uneori, închis, termenii preluați și retrimiși publicului nespecialist fiind, nu de puține ori, eclectici, netransparenți, un fel de *dead-end* la nivel lingvistic și comunicațional. Tocmai de aceea, considerăm necesară lămurirea unor astfel de dulcegării, luate cu împrumut, ale societății actuale.

Dacă vorbim/citim/scriem despre modă, inevitabil facem cunoștință cu întrebarea: *Ce e în trend?* Desigur că nu e interesant să știm ce se poartă sau ce mai e nou; e desuet/perimat/vidat de modernism și de *fashion*, pur și simplu nu e în... *trend*. Învelișul sonor trădează fără prea multe semne de neliniște originea cuvântului: engleză, sinonim cu *tendință*. Cât despre vechimea acestuia în limbă, e bine să reținem că a fost înregistrat înainte ca preocuparea pentru *look* să fie vreun fenomen generalizat. Termen economic inițial, a fost articol de dicționar încă din anul 1986 (www.dexonline.ro, s.v. *trend*, DN). Prin urmare, nici el nu mai e atât de *în tendințe*, deși continuă să atragă atenția. Finalul cuvântului nu prezintă diferențe între scriere și pronunțare, articolul și desinența de plural atașându-se bazei: *trendul*, pl. *trenduri*. Cu toate acestea, cratima plasată conștiincios continuă să-l plaseze în rândul cuvintelor străine, de neatins cu morfeme românești: „Trend-ul ciudat adoptat de atleții de la Olimpiada de la Rio" (www.csid.ro); „Nu sunt la curent cu ultimele *trend-uri în politică." (*www.adevarul.ro*).*

Dacă lexemul trend pare transparent semantic vorbind (să sperăm că, în viitor, și la nivel de grafie), nu același lucru se poate spune despre cuvântul bomber: „**Bomberul** satinat este ideal pentru serile reci de la malul mării." (www.andreearaicu.ro). Dacă nu am fi făcut asocierea în chip naiv cu *bombă*, *bombeu*, *bombat*, cu siguranță ar fi fost greu de tradus ce fel (de jachetă) este. Nefiind prezent în dicționare, confirmarea a venit via... imagini. Prin urmare, putem spune că acest năstrușnic englezism ascunde o astfel de realitate: un tip de jachetă, subțire, depășind puțin linia taliei, finalizat printr-o bandă elastică, de dimensiuni fluctuante. În final, asocierea cu ceea ce deja știam nu a făcut decât să ne înscrie în rândul celor care nu resping intruziunile străine, prin simplul argument că există și la noi un cuvânt potrivit. În acest caz, jacheta nu e tocmai suficientă.

Desigur că pe sub un bomber purtăm *un top*; care nu-i nici tricou, nici maiou! Dicționarele nu ne ajută prea mult nici aici, însă asocierea cu un cuvânt existent deja (*top* „parte superioară" – www.dexonline.ro, s.v., NODEX) face ca lucrurile să nu fie chiar atât de noi pe cerul cuvintelor potrivite. Și în această situație, e important să atragem atenția asupra grafiei: *topul*, *topuri*, și nu **top-ul*, **top-uri*.

De la serile de vară, trecem la zilele de toamnă când purtăm, inevitabil, *pulover*, *sveter*, *trenci*. Pe cât de discutabilă e modalitatea de pronunțate, pe atât de problematică e transpunerea pe hârtie, mai ales că dicționarele nu prea se pun de acord în privința trendului (DEX: *pulover/pulovăr*; DN, $DOOM_2$: *pulover*, pl. *pulovere*). Fiind vorba de interesul pentru formă, $DOOM_2$ e cel care stabilește direcția într-ale scrisului, fără a oferi însă lămuriri asupra pronunțării. Urmărindu-i statutului în mediul online, nu putem să nu observăm preocuparea pentru eliminarea unor variante precum: *plover*, *plovăr* etc.: Cum

este corect – plover, plovăr, pulovăr sau pulover? (www.avantulliber.ro); pulovăr | Știi să scrii? (www.scri.ro); Cum este corect – plover, plovăr, pulovăr sau pulover? (www.destepti.ro).

Rămânând în sfera tricotajelor, sinonim cu *pulover* este cuvântul *sveter*, pl. *svetere.* Nici în această situație nu vorbim de variante corecte, folosirea *svetărului* fiind nepotrivită oricărei combinații vestimentare și lingvistice.

Cum mereu poate fi găsită calea ușoară, există varianta *flanel*, pe care am îndrăzni să o percepem ca fiind dialectală sau având un aer ușor desuet – argument în acest sens fiind absența din $DOOM_2$.

Din dorința de a încheia articolul la toți nasturii, considerăm *un must-have* oprirea asupra *trenciului.* E evident că *balonzaidul* a ieșit, dacă nu din modă, măcar din uz. Deși $DOOM_2$ îi alocă un articol de dicționar, paginile dedicate modei nu sunt preocupate de diacronie, ci de sincronizarea cu spiritul vestic. Cu toate acestea, rămân în desuetudine, păstrând cratima între baza englezească, (ne)adaptată, și articolul autohton: „Trench-ul, must-have-ul toamnei" (www.unica.ro), „7 moduri neconvenționale de a purta trench-ul toamna asta" (www.one.ro); „Cum purtam trench-ul de vară" (www.fashiondays.ro); „*Trenci-ul* clasic" (www.andreearaicu.ro); „*Trenci-ul* este formula magică." (www.femei-elegante.ro)

Scriem după cum spunem: *trenci* (www.dexonline.ro, s.v., $DOOM_2$), îl articulăm precum orice alt cuvânt de-al nostru încadrat neutrelor: *trenciul* (v. *taxiul, meciul*) și îl numărăm prin adăugarea desinenței *-uri: trenciuri.*

În concluzie, ne declarăm adepți ai împrumuturilor întrucât acestea sunt în acord cu realitatea extralingvistică, dar suntem refractari în a accepta termeni a căror prezență în limbă se justifică exclusiv datorită uzului. Trebuie să fim selectivi, operând cu nuanțe semantice: *a adapta – a adopta – a accepta* și să acordăm atenție suficientă și vechiului, și noului, fără a uita de răsfoitul paginilor de dicționar, fie ele (și) online.

Bibliografie

Avram, Mioara, *Studii de sintaxă a limbii române*, Editura Academiei Române, București, 2007.

Bidu-Vrănceanu, Angela, *Dinamica sensurilor în româna actuală*, în LL, XLII (1997), vol. III-IV.

Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), *Lexic comun, lexic specializat*, Editura Universității din București, [București], 2000.

***, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

Guțu Romalo, Valeria, *Abaterea lingvistică*, în LR, X (1961), nr. 6.

Guțu Romalo, Valeria, *Aspecte ale evoluției limbii române*, Editura Humanitas Educațional, colecția Repere, București, 2005.

Niculescu, Al., *Între corectitudine și greșeală – sau despre „cultivarea" limbii române standard actuale*, în LL, 1972, vol. III.

[1] Cuvânt înregistrat de *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

[2] Cuvânt atestat de *ibidem*; vezi s.v. *cool.*

[3] Considerăm că acest cuvânt, lipsit în prezentul context de notă peiorativă, este justificat pe motiv că se opune ideii de *coerciție, constrângere* asociată normei.

FILIT 2016. ECOURI...

Anca GOJA

FILIT 4
s-a deschis cu o impresionantă expoziție de grafică dedicată mișcării Dada

Festivalul Internațional de Literatură și Traducere de la Iași, ajuns la ediția a IV-a, a debutat în forță cu o expoziție de artă plastică, cuprinzând ilustrații ale unor poeme de Tristan Tzara din colecția lui Thomas Emmerling. Același Thomas Emmerlig care, în urmă cu doi ani, oferea posibilitatea vernisării în cadrul FILIT a unei expoziții de gravură de Rembrandt, pe teme biblice. De data aceasta, o expoziție dedicată mișcării Dada, care celebrează libertatea, revolta, simțind nevoia de a zgudui bunul simț și sistemul de reguli bine instaurat al societății.

Expoziția, organizată de Muzeul Național al Literaturii Române Iași și Asociația „Patrimoniu pentru comunitate" Iași, se intitulează „100 ani de Dada – Tristan Tzara ilustrat de Picasso, Matisse, Arp și Masson". Este o ocazie nesperată pentru iubitorii de artă din Iași, dar și sosiți din colțuri îndepărtate ale țării, de a privi și admira „pe viu" lucrările delicate, reduse la câteva linii ale lui Henri Matisse, litografiile care amintesc de desenele unor copii, semnate de Pablo Picasso, grafica esențializată, curgătoare a lui Hans Arp sau lucrările cu aglomerări de detalii ale lui Andre Masson.

Dan Lungu, managerul FILIT și directorul Muzeului Național al Literaturii Române Iași, a declarat că a fost emoționat să se afle în fața unor asemenea lucrări: „Când ajungi în câmpul magnetic al marilor maeștri nu poți să rămâi indiferent". Apoi a adăugat: „Mă bucur că un festival de literatură începe cu un eveniment de artă, pentru că eu cred că de fapt spiritul FILIT e undeva deasupra și încearcă să coaguleze toate energiile pozitive; sunt binevenite și expozițiile de fotografie, și cele de artă plastică și, eventual, spectacolele de teatru, cum am avut în alți ani".

Tânăra artistă Alexandra Floarea a spus: „Sunt foarte entuziasmată de acest eveniment, pentru că nu doar că îmbogățește cultura Iașului, dar și înlesnește relaționarea directă cu lucrările marilor artiști", pe care de cele mai multe ori le putem admira doar în albumele de artă sau pe Internet.

Mai detaliat a vorbit despre expoziție prof. univ. dr. Atena Simionescu, rectorul Universității de Artă „George Enescu" Iași, care a oferit câteva detalii tehnice despre modul în care au fost realizate lucrările. Am aflat, astfel, că litografiile lui Picasso sunt gravuri pe piatră calcaroasă, dar realizate în tehnică mixtă, artistul folosind, pe lângă cerneala litografică, și creionul. „Ca modalitate de abordare, să ne gândim la

Dada ca la o reacție de libertate și nonconformism față de societatea marcată de război, deși Picasso întotdeauna s-a manifestat cu o libertate extremă”, a arătat Atena Simionescu. Despre lucrările lui Matisse, ea a opinat că tehnica utilizată ar putea fi o peniță pe piatră, iar Hans Arp folosește un tipar înalt, fie cu lemn, fie cu linoleum. În ceea ce îl privește pe Masson, lucrările sale ar putea fi desene litografice, dar și desene pur și simplu; „narațiunea compozițiilor sale este foarte bogată, aproape că am putea citi textele lui Tzara dacă am urmări cu atenție detaliile desenelor”.

Discuțiile au fost moderate de Iulian Pruteanu, președinte al Asociației „Patrimoniu pentru comunitate” Iași. De precizat faptul că expoziția cuprinde și cărțile lui Tzara ilustrate de acești patru maeștri. Ea poate fi vizitată până în data de 31 ianuarie 2017 la Muzeul „Vasile Pogor” din Iași.

Seară Goncourt la FILIT 4

– Cu aceeași ocazie, liceeni ieșeni au desemnat cea mai îndrăgită carte din 2015 –

Ediția a IV-a a Festivalului Internațional de Literatură și Traducere de la Iași acordă o atenție specială literaturii și jurnalismului din spațiul francez, organizând întâlniri cu scriitori a căror valoare este deja recunoscută, dar și cu ziariști. Prima dintre aceste întâlniri a avut loc joi, 27 octombrie, la Teatrul Național Iași. A fost Seara Goncourt, adică un dialog cu Jean Rouaud, laureat al Premiului Goncourt în 1990 și Nicolas Cavaillès, căruia i-a fost decernat Premiul Goncourt pentru nuvelă în anul 2014. Discuția a fost moderată de Pascal Jourdana, un jurnalist cultural celebru în lumea franceză, și a beneficiat de traducerea Simonei Modreanu.

FILIT știe să șteargă barierele dintre scriitorii români și cei străini. Căci pentru cititori, barierele dintre literatura română și cele străine nu există, cărțile „noastre” și „ale lor” se citesc cu la fel de multă plăcere. Iar pentru ca acest lucru să fie posibil, FILIT are un rol major, organizând cel mai important sistem de rezidențe din Europa de Est, după cum ne-a informat Dan Lungu, managerul festivalului, în deschiderea serii. A fost o deschidere sobră, cu oficialități locale și județene, cu promisiuni de mai bine, cu speranțe că se va ajunge din nou la performanța notabilă din anul 2014. În 2015 a urmat o ediție-protest, iar cea de anul acesta a fost denumită o „ediție de revenire”.

În ceea ce privește discuția pe tema Premiului Goncourt, se știe că acesta este cel mai prestigios premiu literar francez, care se poate acorda unui scriitor o singură dată în viață. Evenimentul de la Iași a avut loc cu doar o săptămână înainte de acordarea Premiului Goncourt pentru anul 2016. Premiul se oferă pentru o carte, în cazurile de față fiind vorba despre *Viața domnului Leguat*, volumul care marchează debutul literar al lui Nicolas Cavaillès, apărut și la noi, la Editura Humanitas, în anul 2015, în traducerea lui Emanoil Marcu, respectiv despre *Câmpurile de onoare*, de Jean Rouaud, tradus în limba română în anii 80 și apărut la Editura Dacia.

Nicolas Cavaillès s-a născut în 1981, are un doctorat în filologie și este specialist în literatura franceză a secolului XX. Este traducător din limba română și a editat operele lui Cioran în *Bibliotheque de la Pleiade* (Gallimard, 2011). Este autorul mai multor

eseuri de critică literară. Conduce Editura Hochroth - Paris, dedicată poeziei. A editat *Levantul* lui Mircea Cărtărescu.

Jean Rouaud s-a născut în 1952. A urmat studii de filologie, apoi a lucrat puțin în presă. A avut mai multe meserii, printre care cea de librar și de vânzător de ziare într-un chioșc. *Câmpurile de onoare* este primul său roman, care i-a adus Premiul Goncourt la vârsta de 38 de ani. Cartea deschide un ciclu de cinci romane. A mai scris eseuri, cântece, cărți pentru tineret și chiar benzi desenate.

Nu se putea ca cei doi scriitori să nu fie întrebați ce impact are asupra unui scriitor un asemenea premiu prestigios și ce schimbă el pentru scriitura însăși. „Pentru scriitură a fost un avertisment în ceea ce privea a doua carte", a început Jean Rouaud. „Există un lucru care nu e iertat în mediul literar: succesul. Dar la început vi se pare că toată lumea vă iubește și vă vrea binele, și de abia apoi vă dați seama că ați declanșat tot felul de frustrări și amărăciuni." Nicolas Cavaillès a răspuns: „Premiul pentru nuvelă are o expunere mediatică mai mică decât cel pentru roman, dar și pentru mine, și pentru editură a fost ceva neașteptat, nesperat, care i-a dat cărții o a doua viață și i-a permis să ajungă la mai mulți cititori. Mi-a fost greu să-mi văd cartea apărând, să văd



Seara Goncourt. Teatrul Național din Iași.
Simona Modreanu, Nicolas Cavaillès, Jean Rouaud, Pascal Jourdana

un obiect personal devenind unul exterior. În primele luni, cartea nu prea a avut succes, apoi premiul a schimbat totul. În ceea ce privește efectul asupra scrierii, aveam o idee pentru o a doua carte, dar apoi am renunțat la ea, pentru că mă temeam să nu spun același lucru de două ori". Iar Jean Rouaud a completat ideea efectului premiului asupra operei viitoare: „Prevăzusem un ciclu de trei volume. Deci știam ce să fac după *Câmpuri de onoare*. Dar spuneau despre mine că mi-am pus toată viața în primul roman, deci că nu voi mai scrie altul. Și am înțeles că nu mai aveam aceeași marjă de libertate. Nu mi se recunoștea statutul de scriitor. Trebuia neapărat să demonstrez că sunt scriitor. Mi s-a spus: «Dacă dați greș cu următoarea carte, sunteți terminat!». Cel de-al doilea roman, chiar și fără Premiul Goncourt, ar fi avut aceeași temă, dar cu siguranță nu l-aș fi scris în același fel".

S-a vorbit mult despre moartea romanului într-o Franță cu mândria rănită după experiența celui de-Al Doilea Război Mondial, despre moda unor fraze fără conținut, care nu fac decât să se contemple pe sine, despre nevoia de a ne întoarce la poveste și la personaje, despre cum să spui povești vechi cu o voce modernă și așa mai departe.

În partea a doua a serii, a fost rândul liceenilor ieșeni să urce pe scenă. Un juriu format din 15 elevi de la 7 licee din Iași au acordat deja tradiționalul premiu pentru cea mai îndrăgită carte a anului precedent. Cele cinci cărți dintre care juriul a avut de ales au fost: *Mierla neagră* de Radu Țuculescu, *Moartea lui Siegfried* de Octavian Soviany, *Șoseaua Virtuții. Cartea Câinelui* de Cristian Teodorescu, *Iar dimineața vor veni rușii* de Iulian Ciocan și *Istoria Regelui Gogoșar* de Radu Aldulescu. Tinerii au optat pentru cartea lui Octavian Soviany, despre care au spus că „a reprezentat pentru noi o revelație", că „răspunde multor întrebări ale tinerilor în legătură cu trecutul". Octavian Soviany a declarat: „La orice mă gândeam când am scris această carte, dar nu la faptul că va fi pe placul liceenilor. Nu credeam că liceenii sunt interesați de o asemenea carte. În adolescență ne place să ne identificăm cu personajele cărților pe care le citim, iar personajele din romanul acesta nu prea sunt simpatice, nu prea ai cu cine să empatizezi acolo. Vreau să vă spun un singur lucru, că pentru mine acest premiu înseamnă cât un Nobel. Nimeni nu poate spune că juriul a fost manipulat. Mulțumesc mult, mult, mult".

Expoziția „75 de ani de la apariția *Istoriei literaturii române...* a lui George Călinescu"

În cadrul celei de-a IV-a ediții a Festivalului Internațional de Literatură și Traducere de la Iași a fost vernisată, la Muzeul „Mihai Eminescu", expoziția „75 de ani de la apariția *Istoriei literaturii române...* a lui George Călinescu", care cuprinde file de manuscris, dactilograme, scrisori (unele adresate lui Ion Barbu), fotografii și câteva volume.

În 2016 se împlinesc 75 de ani de la apariția operei monumentale a lui George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, eveniment marcat de Muzeul Național al Literaturii

Române Iași încă din luna iunie, când au avut loc o expoziție și o conferință legată de activitatea și personalitatea criticului. În ceea ce privește noua expoziție, „avem puse la dispoziția publicului exponate care pun în lumină personalitatea și opera complexă și completă a acestui mare cărturar român. Am insistat nu numai asupra *Istoriei literaturii...*, care este într-adevăr impresionantă în mai multe ediții ale sale, dar și asupra operei sale de istoric și de critic literar și, bineînțeles, nu în ultimul rând de prozator. Toate exponatele sunt interesante, sunt originale și sperăm să suscite atenția publicului", a precizat curatorul expoziției, muzeograful Corina Negură.

O parte importantă a exponatelor aparține colecției particulare a prof. dr. Nicolae Scurtu din București, care a fost prezent la vernisaj. „Datorită unei înțelegeri cu domnul director Dan Lungu, de un an colaborez intens cu această instituție care se numește Muzeul Național al Literaturii Române. În urma unei solicitări exprese de a colabora la expoziția «75 de ani de la apariția *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* a lui George Călinescu», am pus la dispoziția Muzeului Național al Literaturii Române câteva dintre manuscrisele lui Călinescu, corespondența lui, iconografia lui Călinescu și, evident, *Istoria literaturii...*, ediția Drăgan, ediția Piru și ediția princeps din 1941. Am considerat că este o datorie a unui dascăl, a unui intelectual să facă cunoscută marea biruință a scrisului românesc pe care o reprezintă *Istoria literaturii române...* Această carte este cea mai căutată, cea mai interesantă și cea mai instructivă carte care a apărut vreodată în istoriografia literară românească, întrucât, pentru prima oară, George Călinescu evaluează din punct de vedere estetic toată literatura română, de la cronicari până la Tudor Arghezi și până la scriitorii afirmați în deceniile 3-4 ale secolului XX".

Prof. dr. Nicolae Scurtu este de mulți ani preocupat de viața și activitatea lui George Călinescu, el publicând, în 1979, la Editura Minerva, volumul *Scrisori și documente de George Călinescu*. Acesta cuprinde toată corespondența privitoare la *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, la modul cum a fost elaborată această carte. „La propunerea profesorului universitar Alexandru Rosetti, directorul Editurii Fundației Culturale „Regele Carol al II-lea", Călinescu a purces la elaborarea acestei cărți. Multe dintre capitolele ei au fost publicate în paginile revistelor «România literară», «Adevărul literar și artistic», «Jurnalul literar», existent aici în expoziție, precum și în alte reviste. Fie erau fișe biografice, fie fragmente exegetice ale operei scriitorilor români, ale presei literare și așa mai departe. Eu cred că această expoziție reprezintă pentru viața literară ieșeană și pentru viața culturală din România un eveniment sub multiple aspecte". Despre *Istoria literaturii...* lui Călinescu, prof. dr. Nicolae Scurtu conchide: „E o carte care nu se învechește, care spune tot mereu altceva generațiilor care vin. Este foarte actuală. E una dintre cele mai exacte și mai corecte evaluări estetice ale literaturii române".

Relaxare și umor la *Seara povestitorilor*

Festivalul Internațional de Literatură și Traducere încearcă, și chiar reușește, să creeze evenimente cât mai diferite, pentru a atinge segmente cât mai variate de public. Nici măcar Serile FILIT nu seamănă una cu alta, și nu doar în conținut, dar nici măcar ca atmosferă. La ediția a IV-a a FILIT, după o primă seară dedicată premianților Goncourt, o dezbatere grea, în care s-a vorbit despre moartea romanului și alte lucruri grave, a urmat o a doua seară, în care s-a râs pe săturate. Nu a fost un stand up comedy, ci Seara povestitorilor, care a reunit trei povestași (în loc de patru, câți erau anunțați, căci Radu Paraschivescu a fost nevoit să se întoarcă la București mai devreme decât prevăzuse): Florin Iaru, Iulian Tănase și Alex Tocilescu. O seară în care s-a vorbit puțin despre literatură și mult despre pisici, bătăi, bateriii de duș, dragoste și fotbal. Și multe altele, căci moderatorii George Onofrei și Vlad Tăușance i-au provocat pe povestitori cu cele mai năstrușnice întrebări, grupate pe trei teme: Gusturi, Fișa de cadre și Texte. La final, a venit rândul publicului să încerce să își potolească micile sau marile curiozități, adresând întrebări, pe care le-au scris pe niște file împărțite de voluntari prin sala Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu". Deși totul s-a desfășurat ca un concurs între cei trei, până la urmă nu am aflat care e câștigătorul, căci „aplauzometrul", de prea multă folosință, s-a stricat, iar povestitorii au pus repede de-o coaliție. Deh, așa e în perioada electorală.

Sunt sigură că în sală, printre spectatori, erau mulți utilizatori de Facebook. Și, la fel, sunt aproape sigură că majoritatea dintre ei îi au în lista de prieteni pe Alex Tocilescu, Iulian Tănase și Florin Iaru. Ei înșiși se autodefinesc drept *influenceri*. Așa îmi explic de ce moderatorii au ales ca una dintre primele întrebări să stabilească, o dată pentru totdeauna, dacă protagoniștii serii sunt de partea câinilor sau a pisicilor. Și s-a stabilit: toți trei au votat pentru feline. Fără să stea pe gânduri. „Scriitorii, în general, au pisici. Poeții, în general, sunt pisicari; poate unii prozatori țin cu câinii. Dar, în general, scriitorii sunt pisicari, poate pentru că sunt independenți", a opinat Florin Iaru. De la Iulian Tănase am aflat povestea pisicii nefumătoare Herta, iar apoi că „tradiția spune că unde stă familia Tocilescu e o pisică portocalie".

Următoarea întrebare s-a referit la un obiect stricat sau pierdut după care cei trei au suferit. Așa am aflat despre mașina Veta și despre bicicleta Velonica, ambele ale lui Iulian Tănase. Așa ne-am dat seama că Florin Iaru suferă după un aparat de fotografiat Praktika 5, cu defect, pe care l-a pierdut. Și tot așa am aflat despre robinetul dușului lui Alex Tocilescu, pe care încă nu l-a reparat, deși s-a stricat în urmă cu 7 (șapte) ani.

Iaru, Tocilescu și Tănase au fost, la un moment dat, provocați să spună cât sunt de bărbați. Florin Iaru a mărturisit că a devenit bărbat în armată, în 1973, când comandantul, aflând că tinerii soldați stau în WC și vorbesc despre filosofie, i-a învățat minte, punându-i să spele closetele. Iulian Tănase a ajuns cu echipa lui de fotbal la un meci, fiind singurul treaz, căci toți coechipierii se afumaseră serios pe drum. Ziua s-a terminat previzibil, cu o înfrângere, cu un

scor spectaculos de 7-1, în care Iulian înscrisese singurul gol pentru echipa lui.

Povestașii n-au scăpat nici de situațiile jenante pe care au fost provocați să le dezvăluie. Copilul Florin a spus, odată, că i-a murit tatăl în război și că el s-a născut cam ca Iisus Hristos, dintr-o fecioară. Iar tânărul Iulian a avut o experiență penibilă la radio, fiind căutat de o femeie căreia îi cunoștea doar înălțimea, nu și greutatea. Iar întâlnirea a fost șocantă din punctul acesta de vedere. Apoi s-a învățat minte și, când i se cereau întâlniri, pretindea să primească mai întâi o fotografie.

Ca la orice seară de bal care se respectă, nu a fost ocolită nici violența. Scriitorii au fost întrebați dacă au mâncat bătaie sau dacă, din contră, au dat bătaie. Iulian Tănase a mărturisit: „Eu am bătut ultima oară un *a propos*". Alex Tocilescu a spus că „Îmi repugnă violența fizică, mai ales atunci când eu sunt victima". Și ne-a povestit despre o bătaie pe care el, împreună cu alți doi prieteni, au primit-o într-o noapte, în cartierul Militari, din pricina faptului că ascultau jazz la un radio ținut pe umăr. Au fost acuzați că sunt rockeri de cei 13 băieți de cartier întâlniți în drum, și au încheiat seara fără ca măcar să participe la petrecerea pentru care merseseră pe jos până în acea zonă dubioasă. Florin Iaru a spus: „Eu sunt un băiat fricos, ceea ce înseamnă că sunt foarte periculos la bătaie". Și ne-a povestit despre bătaia din WC-ul Uniunii Scriitorilor, unde a fost atacat pe neașteptate de Octavian Stoica, și căruia i-a răspuns în așa măsură, încât acesta a stat în spital vreo trei săptămâni.

Discuțiile despre literatură nu au lipsit cu desăvârșire. Cei trei au fost provocați să spună ce carte i-ar recomanda unui extraterestru care ar vrea să cunoască portretul românului. Răspunsurile au fost: *Frații Jderi*, de Mihail Sadoveanu (Iulian Tănase), *Ciocoii vechi și noi*, de Nicolae Filimon (Florin Iaru), și *MJC*, de Ion Iovan (Alex Tocilescu). La capitolul „cărți celebre pe care nu le-ați citit, deși ați spus că le-ați citit", am auzit pomenite nume de autori precum James Joyce, Bruno Schulz, Nicolae Breban sau Bohumil Hrabal. Și câteva păreri interesante: „Am în



Seara povestitorilor. Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" Iași.

tâlnit mai mulți critici care au scris despre cărți pe care nu le-au citit" (Florin Iaru). „Când eram mult mai tânăr citisem mult mai mult decât acum" (Iulian Tănase). „Cândva a circulat pe Facebook o listă cu cele mai bune 10 cărți pe care le-a citit cineva. Eu am avut lista cu cele mai bune 10 cărți pe care nu le-am citit niciodată".

Una dintre ultimele întrebări a sunat astfel: „Ce cred femeile din viața domnilor voastre despre ceea ce scrieți?". De la Florin Iaru am aflat că în viața sa sunt două tipuri de femei: unele care îl iubesc pentru că e „zurliu" și nu citesc ce scrie, deci nu au nicio părere despre textele sale, și unele care citesc și îl întreabă: „Asta de acolo sunt eu?". Așadar, sfatul său pentru scriitori este: nu dați iubitelor/ iubitelor/ mamelor/ fraților să citească ceea ce scrieți! Alex Tocilescu a răspuns scurt: „Eu am fost căsătorit 12 ani cu o poloneză și am publicat cărți în română". Iar Iulian Tănase a opinat: „Femeile din viața noastră iau foarte personal tot ce scriem noi. Ele au impresia că totul e despre ele. Și eu prefer ca femeile cu care am avut treabă vreodată să nu mă citească. Eu, dacă aș fi femeie, nu m-aș încurca cu un scriitor. Tocmai de aceea sunt singur acum, pentru că toate femeile s-au prins".

În final, scriitorii au răspuns întrebărilor venite din public, care s-au referit la premiul Nobel, la nemurire, la tabieturi, la religie, la colecții de orice, la aventuri și experiențe ratate și la... cum arată raiul. Seara s-a încheiat cu o sesiune de autografe.

Cui îi pasă de proza scurtă?

Festivalului Internațional de Literatură și Traducere îi pasă de proza scurtă. A dovedit-o organizând, sâmbătă, 29 octombrie, la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" din Iași, dezbaterea „Cui îi pasă de proza scurtă?", la care au participat patru prozatori (Florin Iaru, Bogdan Munteanu, Alex Tocilescu, Cristian Teodorescu) și un „cititor de roman", cum s-a autodefinit criticul Dan C. Mihăilescu.

Discuția a pornit de la „complexul monumentalului la români" – scriitorilor noștri li se impune mereu sarcina de a scrie monumental, de a se desfășura pe sute de pagini, de a aborda teme grele, de a zugrăvi societatea în toată complexitatea ei. „Undeva înăuntrul nostru, măcar al celor de vârsta mea, spunem că genul scurt este tinerețea care vrea să se afirme repede, fără efort. Este un fel de ejaculare precoce. Se spune că genul scurt nu lasă să se vadă că nu ai respirație, că nu ai talent arhitectural. Cu toate acestea, există în genul scurt opere geniale", a spus Dan C. Mihăilescu, asumându-și declarat rolul avocatului diavolului. În sprijinul acestor idei, povestitorii au nominalizat trei autori de proză scurtă care au generat „mari schimbări de macaz" în literatură: Cehov, Salinger, Borges. Florin Iaru l-a adăugat în această listă scurtă pe Karel Capek. În acest punct al discuției, Bogdan Munteanu și-a amintit de unchiul său și s-a întrebat dacă aceste nume l-ar putea convinge de valoarea prozei scurte. Căci ultima oară când au vorbit la telefon, imediat după ce unchiul îi citise lui Bogdan Munteanu cartea de proză scurtă, i-a spus: „E foarte

faină, dar astă noapte am visat că ai scris un roman. Hai, apucă-te de lucruri serioase!" „Obsesia monumentalității ne face să trecem pe lângă ceea ce ar trebui să fie starea normală a prozei. Decât să te apuci de roman, mai bine scrie, frate, ce-ți iese. Și renunță la prejudecățile astea, cum că dacă n-ai scris roman nu ești decât un pârlit de nuvelist. Criticii spun adesea unui autor de povestiri: «Îl așteptăm să confirme în roman». De ce să confirme în roman? Lasă-l, dom'le, în amarul lui, să confirme în proza scurtă!", a spus Cristian Teodorescu. Florin Iaru a remarcat numărul scăzut de prozatori în țara noastră, dar și lipsa prozei scurte de observație, într-o societate care oferă subiecte din belșug. „Dar unde e literatura de consum?", s-a întrebat Iaru. „Unde e cezarpetrescismul?", l-a îngânat Dan C. Mihăilescu. „Avem numai scriitori care vor Nobelul?", s-a mai mirat autorul *Povestirilor cu final schimbat*.

Acesta a arătat diferențele de scriitură dintre povestire și roman, înclinând mai mult spre rigurozitatea celei dintâi: „Dincolo de scurtimea ei, în proza scurtă n-ai voie să greșești nimic. În proza scurtă, fiecare cuvânt e important, în timp ce în roman poți să bați câmpii cu grație. Proza scurtă trebuie să fie impecabilă. Iar asta denotă cunoașterea meseriei. Sunt un tot mai mare admirator al prozei scurte, în primul



Publicul la dezbaterea „Cui îi pasă de proza scurtă?"

rând pentru că acolo găsești o lume extrem de condensată”.

În continuare, s-a adus în discuție rolul cenaclurilor literare. Florin Iaru a remarcat că, la cursurile sale de creative writing, mulți tineri se plâng că, venind din meserii foarte diverse, nu au cu cine discuta despre pasiunea lor: scrisul. „Rolul unui cenaclu este în primul rând discuția și limpezirea capului”, a spus el. Iar Cristian Teodorescu și-a amintit de cenaclurile la care el a participat: „Ne dădea peste picioare de ne învinețea”, a spus el, referindu-se la criticile dure la care erau supuse textele cenacliștilor. „Unii, săracii, plecau de la cenaclu atât de jumuliți, încât ziceai: gata, au terminat cu poezia sau cu proza. După două, trei săptămâni, iar îi vedeai. «Bă, când pot să mai citesc și eu?». Și gândeau: o să vă arăt eu vouă cu textul meu cel nou”.

Atât Florin Iaru, cât și Cristian Teodorescu, alături de un alt autor de proză scurtă, Marius Chivu, au înființat, anul acesta, o publicație dedicată în exclusivitate genului scurt: Revista Iocan. Aici sunt publicați autori cunoscuți și necunoscuți publicului, după criterii valorice foarte stricte. Pe de altă parte, Florin Iaru și Marius Chivu susțin, de câțiva ani, cursuri de scriere creativă, dedicate în principal prozei scurte. „Noi am făcut niște cursuri de creative writing, de fapt de scriere literară corectă. Principalul nostru scop a fost să eliminăm prolixitatea, burțile din text”, a arătat Florin Iaru, declarându-se surprins de rezervele de talent descoperite în aceste ocazii. Cu toate acestea, durerea scriitorilor este că proza scurtă nu se publică și nici nu se prea citește. Cristian Teodorescu știe că editorii spun că publică proza scurtă la capitolul „pierderi planificate”. „Revista Iocan nu vrea să omoare romanul, nu vrea să-l muște de picior. Ea pur și simplu dă întoarcerea la o tradiție, la tradiția prozei scurte. Noi am avut o astfel de tradiție”, a completat Teodorescu.

Pe de altă parte, revistele literare de tradiție nu se mai citesc. În opinia lui Cristian Teodorescu, cititorul caută în paginile lor polemicile literare, dacă există, eventual un interviu cu un autor, însă pe când să citească literatură propriu-zisă se oprește, obosit. Florin Iaru a remarcat că prozatorii nu se citesc între ei, chiar dacă publică în aceste reviste. Iar Dan C. Mihăilescu este de părere că îndepărtarea de revistele literare și opțiunea tot mai frecventă pentru a citi literatură în mediul online denotă dispariția autorității criticii. În alte timpuri, romanele apăreau întâi în foileton, în reviste, pe capitole, și fiecare capitol trebuia să fie de sine stătător – a remarcat Teodorescu. Exista un public care urmărea aceste texte. Exista, de asemenea, o relație vie între cititor, revistă și autor, a mai spus Cristian Teodorescu, și a conchis: „Lucrurile astea sunt pe dispărutelea”.

Inevitabil, discuția a ajuns și la felul în care este predată literatura română în școală. Un mod care, adesea, îl îndepărtează pe elev de carte, îi taie pofta de a citi. Florin Iaru: „În școala românească, dacă elevul citește o poezie sau o proză, școala îi spune că nu a înțeles-o, pentru că autorul a vrut să spună altceva. După ani de zile în care ți se spune asta, se creează un reflex”. Cristian Teodorescu: „Adesea, autorul devine un pretext. De ce să-l mai citesc pe autor, când

pot să-l citesc pe cel care spune ce a vrut să spună autorul?". Florin Iaru: „Sentimentul tânărului este că a citi este o inutilitate, pentru că oricum nu înțelege". Și tot Iaru, dar despre scris: „Multă lume are scrisul deformat din școală, când i se spune: scrie frumos, scrie cu stil, scrie cu metafore. Dar de ce nu scrii, domnule, ce s-a întâmplat! De aici vine marea nenorocire a scriitorului român".

În finalul dezbaterii, invitații au răspuns întrebărilor publicului, inclusiv ale unor elevi dornici să știe ce s-ar putea face pentru îmbunătățirea sistemului românesc de învățământ.

Florin Iaru și Cristian Teodorescu, față în față cu liceenii ieșeni

Florin Iaru și Cristian Teodorescu au fost doi dintre invitații Întâlnirilor Clubului „Logos", petrecute în cadrul Festivalului Internațional de Literatură și Traducere, ediția a IV-a. Clubul Logos s-a născut acum patru ani, în cadrul FILIT, primul invitat fiind prozatorul Marius Chivu, pe care elevii l-au îndrăgit imediat. De data aceasta, maeștrii prozei scurte au vorbit, s-au alintat și s-au certat (doar puțin) în fața liceenilor ieșeni, spre deliciul acestora. Iar tinerii care au adresat cele mai năstrușnice întrebări au fost răsplătiți cu câte un exemplar al Revistei Iocan, ajunsă la numărul al doilea, și născută la inițiativa și prin grija celor trei scriitori menționați deja.

Întâlnirea a fost moderată de Serinella Zara, care a prezentat, de la bun început, activitatea și opera celor doi scriitori, pe tot parcursul evenimentului dând citire unor opinii critice sau fragmente din textele semnate de Florin Iaru și Cristian Teodorescu. Amândoi foști profesori, amândoi ziariști la Cațavencii – se înțelege că atât Iaru, cât și Teodorescu s-au simțit ca peștii în apă în fața tinerilor, destinzându-i și dându-le curaj să pună întrebări. După un scurt periplu prin biografia lui Florin Iaru, când am aflat cum era cât pe ce să se angajeze în industria textilă și cum în schimb, întâmplător, a ajuns gestionar la Cartea Românească, după ce am aflat câte ceva despre debutul lui Cristian Teodorescu, la 14 ani, în „Vânătorul și pescarul sportiv", s-a trecut la lucruri (și mai) serioase.

Serinella Zara i-a întrebat pe cei doi prozatori ce cred despre angajarea socială a scriitorului. Florin Iaru: „Eu cred că sunt un om neliniștit. Am doi băieți, unul mai măricel, unul mai mic, și mă interesează lumea în care cresc. Nu toți scriitorii participă la viața cetății. Există unii care sunt separați de cetate. Așa sunt făcuți. Mircea Horia Simionescu, Radu Petrescu, Costache Olăreanu, Ion Iovan – sunt oameni care își construiesc lumea lor, separată. Nu înseamnă că nu sunt scriitori. Sunt scriitori excepționali. Dar din punctul acesta de vedere, ei nu sunt intelectuali. Intelectualul e cel care participă la viața cetății. Nu există altă definiție. Ca scriitor eu sunt obligat să nu mint. Scriitorul bun nu minte, nu păcălește pe nimeni. Nu orice adevăr este adevărat în literatură și nu orice minciună este minciună în literatură. Poți să minți în literatură, dar rezultatul e adevărul. Adevărul tău. Când scrii, scrii numai ce înțelegi, ce percepi, ce simți și nu ce vor alții să percepi, să simți, să transmiți. Ca

scriitor, tu trebuie să-ţi iubeşti toate personajele. Trebuie să-l înţelegi şi pe cel rău, şi pe cel criminal, şi pe cel zgârcit, şi pe cel îndrăgostit, şi pe cel care moare, şi pe cel care trăieşte. Tu îi faci, eşti părintele tuturor. Din cauza asta eşti obligat să înţelegi cum gândeşte fiecare om. Dacă nu înţelegi cum gândeşte personajul tău, nu-l poţi scrie. Asta numesc eu cinste sau adevăr în literatură. Adică adecvarea la obiect. Şi atunci ceea ce văd în jur, indiferent că mi place sau nu mi place, eu sunt obligat ca autor şi ca scriitor, din nefericire român, să analizez cu mijloacele prozei, ale literaturii, care nu sunt talgere variabile, nu e balanţa legată la ochi. Şi ce văd eu? În clipa în care un politician, un politruc, un ideolog, un vândut deschide gura, eu ştiu dinainte ce o să spună. Nu mi trebuie mai mult de cinci cuvinte din gura cuiva ca să ştiu cum gândeşte. Şi atunci cum să nu râzi? (...) Aşa e lumea de azi. Sunt obligat, ca scriitor, s-o descriu."

Cristian Teodorescu: „La început, prin anii 90, am avut impresia că dacă scriu despre una, despre alta ajunge, fiindcă aveam o părere bună măcar despre o parte din politicienii care apăruseră sau reapăruseră. Treptat, însă, mi-am dat seama că majoritatea nu vor altceva decât să fure şi din cauza asta mint, se prefac, sunt ipocriţi. Dacă s-ar fura ei între ei ar fi distractiv. Nenorocirea e că ne fură pe noi. Şi atunci eu cred că



Florin Iaru, Cristian Teodorescu şi publicul lor, liceenii

unul dintre rosturile mele e să le spun celor din buzunarul cărora fură politicianul, fostul securist, bancherul, celor care se întreabă «măi, dar de ce în buzunarul meu nu sunt bani, și la alții sunt prea mulți», să le spun ce cred eu despre lucrurile astea. (...) Există un mare dezavantaj al faptului de a spune ce crezi în presă și nu numai în presă. Îți faci o mulțime de dușmani. (...) Politicienii, unii oameni de afaceri trebuie priviți cu toată neîncrederea și sper ca voi să aveți suficientă minte încât să dați osatură și temeinicie și arțag societății civile, fiindcă pe politicieni dacă îi lași de capul lor se ușurează de sus către noi. Singurul argument de care știu ei e argumentul străzii. Ăștia ies pe stradă și ne strică socotelile. Aveți curajul să ieșiți în stradă atunci când vi se pare că e ceva în neregulă! Aveți curajul să vorbiți voi între voi! Unii dintre voi, sper că nu dintre cei care sunteți aici, s-ar putea să mai ia un ban de la SRI, să mai pârască pe acolo. Nu face nimic. Cu cât sunt mai mulți cei care spun ce cred cu gura mare și cu toată convingerea, cu atât mai mult turnătorii devin inutili, fiindcă ce să mai pârască dacă voi spuneți cu gura mare ce credeți? (...) Preventiv, trebuie să aveți gura mare".

Florin Iaru a fost întrebat ce crede despre o afirmație a lui Vargas Llosa, cum că „democrația este masca mediocrității". În esență, scriitorul a afirmat că este de preferat o societate mediocră, dar în care ești liber să îți croiești propriul drum, să îți cauți fericirea așa cum o înțelegi tu, și nu cum ți-o impun alții, mai puternici. Cristian Teodorescu a fost provocat să se exprime pe tema soartei prozei scurte: „Cred că de fiecare dată când apare câte o nouă generație sporește și interesul pentru proza scurtă. Fiecare generație de scriitori începe cu proza scurtă. Sunt destul de puțini cei care încep cu roman". Teodorescu s-a arătat încrezător în apariția, în momentul de față, a unei noi generații de prozatori, luând în considerare numărul mare de texte primit la redacția Revistei Iocan. „Spre deosebire de generația '80, unde majoritatea scriitorilor erau absolvenți de filologie sau filosofie, cei de acum au toate meseriile posibile și vin cu experiențe de viață care îți îmbogățesc interioritatea". Ambii invitați au atras atenția asupra obiceiului editurilor de la noi de a le cere scriitorilor romane, proza scurtă fiind desconsiderată. Cu toate acestea, există în istoria literaturii universale numeroși mari autori care nu au scris decât proză scurtă. Cristian Teodorescu i-a îndemnat pe tineri să citească, pentru că „mai întâi cititul, apoi scrisul", căci, se știe, „cărțile se nasc din cărți". În ceea ce privește „nefericirea scriitorului român", Florin Iaru a explicat că aceasta provine din numărul mic de cititori, nu mai mult de 1.000 – 1.500 la o carte. El a explicat faptul prin exodul, după 1990, al oamenilor bine pregătiți, care au obișnuința cititului. „Eu cred că Cristi Teodorescu are, în acest moment, mai mulți cititori în Polonia decât în România", a mai spus Iaru. Acesta le-a citit elevilor o parte din notițele sale din telefon, luate în vederea scrierii unor eventuale proze scurte. Notițele, unele aparent absurde, altele șocante prin sinceritate, au făcut deliciul tinerilor.

Veronica D. Niculescu și Radu Paraschivescu s-au întâlnit cu liceenii ieșeni

Una dintre dimensiunile admirabile ale Festivalului Internațional de Literatură și Traducere Iași, acum ajuns la ediția a IV-a, o constituie faptul că implică tinerii. Începând de la munca voluntarilor, adolescenți cu mult bun-simț și dispuși să alerge, pe perioada desfășurării festivalului, de dimineața până seara, fără să se plângă de oboseală, și până la întâlnirile scriitorilor cu liceenii, care îi stimulează pe adolescenți să citească literatură contemporană și le dă posibilitatea să își potolească micile curiozități în discuții directe cu autorii.

Am asistat la o astfel de întâlnire, ai cărei protagoniști au fost scriitorii Veronica D. Niculescu și Radu Paraschivescu, la Colegiul Național Iași, un liceu de prestigiu, cu elevi de o inteligență mult peste medie, care m-au impresionat prin vocabular și spontaneitate. A fost una dintre „Întâlnirile Alecart", un proiect care se derulează de opt ani și care este coordonat de profesorii Nicoleta și Emil Munteanu. Proiectul tocmai asta își propune, să organizeze întâlniri între elevi și scriitori, dar sunt invitate periodic și reviste literare, iar an de an Alecart este partener al FILIT. Alecart este și numele revistei editate în cadrul proiectului, iar redactorii săi sunt invitați la evenimente literare, cum a fost, anul acesta, cazul Festivalului „Poezia e la Bistrița".

De data aceasta, scenariul întâlnirii a presupus discutarea a două cărți: *Cu inima smulsă din piept*, de Radu Paraschivescu, respectiv *Spre văi de jad și sălbăție*, de Veronica D. Niculescu. Romanele au fost mai întâi prezentate de două eleve din clasa a IX-a: Viviana Ghiorghian, respectiv Ioana Tătărușanu. Am admirat la cele două fete limbajul elevat, profunzimea decriptării textelor și, nu în ultimul rând, stăpânirea de sine, căci nu e ușor să vorbești liber în fața unui amfiteatru plin de adolescenți. Discuțiile au fost moderate de prof. Nicoleta Munteanu, iar în partea a doua a întâlnirii spectatorii au avut posibilitatea să le adreseze invitaților întrebări. În sală au fost prezenți și elevi ai Colegiului Național de Artă „Octav Băncilă" din Iași, în finalul evenimentului un cvartet de flaut interpretând două bucăți muzicale de Bizet.

Veronica D. Niculescu: •„Cartea asta are foarte multe cotloane ascunse. Uneori mă întreb, ca Miranda (personajul principal din *Spre văi de jad și sălbăție*, n.r.), dacă să public sau să nu public, și atunci mă gândesc: o să se vadă lucrurile acelea, pentru că aș vrea să ajungă numai la un cititor foarte atent și apropiat de cel care a scris. Acum trei ani când am început să scriu cartea asta, îmi doream să am o poveste în care să locuiesc cât mai mult. (...) Am vrut să scriu de fapt o carte despre fractura magică dintre ce scrie un scriitor la un moment dat și ce trăiește el în viață. Inițial mi-am dorit să fie o carte a contrastelor: dacă în basm avem îndrăgostiri, câini, țestoase, tot felul de personaje, în viața Mirandei se întâmplă cu totul altceva. Fata care scrie povestea asta trăiește o depresie, a pierdut iubirea, a pierdut orașul în care locuia, e departe de familie. Voiam tot timpul să inversez elementele. Dacă în basm se întâmplă ceva alb, în viață să fie negru. Însă treptat mi-am dat seama că lucrurile sunt mult mai complicate și mai nuanțate

decât atât și toate aceste punți între basm și realitatea acelei fete nu sunt mereu inversate. Asta ar fi marea mea bucurie, ca cititorii să descopere aceste punți (...) Alegi să fii oricine atunci când scrii, dar până la urmă fiecare personaj e al tău, e construit din tine și ești tu într-o oarecare măsură."

• „E o problemă mereu cu ecranizările. Știm că se spune mereu că filmul e mai prost decât cartea. Problema e alta: sunt arte diferite. Trebuie scris un scenariu, iar scenariul, dacă îl compari ca text literar cu romanul, este altceva. Eu am făcut exercițiul ăsta, când la TIFF, acum câțiva ani, era un concurs de scenarii. Pentru că stăteam foarte prost pe partea financiară, nu știu ce traduceam sau nu traduceam, am zis: hai să scriu și eu un scenariu. Și mă trezeam la 5 dimineața în fiecare zi și până să înceapă ziua de lucru scriam la scenariu. Am luat ca punct de pornire o povestire mai lungă din volumul de debut. Am scris un scenariu de scurt metraj care a și câștigat premiul la TIFF. Între timp o duceam mai bine, dar m-a bucurat premiul, că mi-am luat o bicicletă. Este o experiență foarte bizară să-ți transformi propriul text, scris într-un anumit fel, în scenariu de film. Dispare tot comentariul, dispar acele gânduri pe care noi poate le-am scris, și trebuie să reduci totul la scene, la dialoguri, la momente. Textul meu s-a transformat



Veronica D. Niculescu și Radu Paraschivescu, față în față cu liceenii ieșeni

foarte mult, nu mai este aceeași poveste. Am descoperit că bătrânul pe care în povestea mea îl însoțeam într-un ton melancolic, trist, este înconjurat de foarte multă veselie, de foarte multă nepăsare, oamenii cu care se întâlnește nu au nicio treabă cu ceea ce se va întâmpla, fetele din redacție mănâncă covrigi, în timp ce el e realmente preocupat de un lucru foarte grav și va muri. Și mi s-a părut mult mai apropiat de viață ceea ce se întâmplă aici. Pe urmă nu m-a mai interesat. A venit o propunere să se facă un film după acest scenariu, dar nu m-a interesat. Pentru mine, experiența rescrierii textului a fost mult mai importantă și interesantă, m-a dus într-o zonă nouă, după care am scris povestirile din *Roșu, roșu, catifea*, dintre care unele sunt doar din dialoguri, deci cred că mi s-a deschis acest gust".

Radu Paraschivescu: •„Într-adevăr, această carte m-a schimbat într-o măsură. Cartea a presupus o documentare, și documentarea a presupus un drum în Portugalia. Îi știam pe portughezi drept niște oameni foarte serioși. Când am ajuns acolo, mi-am dat seama că m-am păcălit. Marea schimbare a fost grila de percepție față de portughezi, care sunt aparent niște oameni foarte politicoși, curtenitori, simpli, ospitalieri, dar care pe turist îl falsifică, sau încearcă să îl falsifice. De ce spun asta? Pentru că m-am dus în plimbările mele prin Portugalia într-un loc în care se petrece o parte din acțiune, teoretic. Un loc străjuit de un sequoia uriaș, în care există Fântâna dragostei, în care Pedro și Ines își trimiteau biletele. (...) Și am căzut în capcana asta. Mi-am spus: ce frumos au conservat locul ăsta atâtea sute de ani și noi nu suntem în stare să terminăm Arcul de Triumf. Ca să aflu că era, de fapt, o făcătură de la sfârșitul secolului al XIX-lea care prostea turiști. Și atunci am spus: bine, am să prostesc și eu istoria. Cartea aceasta este o expresie a neîncrederii mele față de istorie. Am încasat castanele cuvenite când am spus: domnule, eu nu cred în istorie. Avem voie să nu credem în anumite lucruri. Unii nu cred în fusta scurtă, alții nu cred în pistrui, alții nu cred în istorie. Eu nu cred în istorie. Am fost întrebat de ce. Am spus: pentru că n-am trăit atunci, nu știu cum a fost. Păi există documente. Nu știm cum au fost scrise. Luați manualul de istorie din 1983 și o să descoperiți că Ceaușescu a fost genial".

• „A existat o perioadă în care eram un scriitor frenetic de scrisori. Nu le trimiteam pe toate, pentru că aveam o doză de simț al ridicolului care mă cenzura la vreme. Dar îmi plăcea să scriu scrisori. Și mi se părea, la un moment dat, o idee imbecilă pe care am jugulat-o la vreme, că scrisoarea e mai importantă decât cartea".

• „Paradoxul este că oamenii care au libertăți nu au libertate. Cei care decid soarta altora, cei care au supuși și sclavi și oameni care ascultă, care le execută ordinele, sunt prizonieri. Sunt prizonierii alianțelor, sunt prizonierii vremurilor, sunt prizonierii propriilor decizii. Pe de altă parte, cei care sunt urgisiți, obidiți, săraci, flămânzi, vai de ei, au această supremă libertate. Pe de o parte avem alianța, care ține loc de iubire; dragoste fac hangiii și slujnicele, nu regii. Regii efectuează alianțe".

• „Nu știu cât de psihanalizabil vă pare lucrul ăsta: încerc să-mi rezolv, scriind, lucrurile la care nu mă pot uita. De mic, dacă eram la cinematograf, la un film istoric, și se pregătea o execuție, ieșeam din sală. Chit

că nu se arăta nimic. Dar nu suportam ideea. Nu suport sângele. Știu, mi se spune: e ketchup, n-a murit, mai joacă și în alte filme, e unul chiar mâine. Am o slăbiciune vizuală înfiorătoare, pe care încerc s-o vindec scriind lucruri la limita suportabilului. M-am rugat să nu cumva să facă cineva un film după cartea asta și să mă invite la premieră, pentru că aș face o figură jalnică".

Angelo Mitchievici, scriitor

Literatura joacă un rol mult diminuat față de cel performat înainte de 1989

FILIT și-a dobândit un renume printre manifestările literare naționale și încearcă să-l păstreze în ciuda vicisitudinilor tipice pentru orice inițiativă culturală în România. Literatura joacă un rol mult diminuat față de cel performat înainte de 1989 și dincolo de explicațiile firești care fac referire la contexte, condiționări, spirit al timpului, realizăm că este prea puțin, că acest dezinteres ia temperatura societății în care trăim și dă o măsură a blocajelor cu care ne confruntăm. De aceea un festival care pune literatura pe primul plan este mai mult decât benefic, este necesar, se integrează într-o strategie de reconstrucție a țesutului cultural necrozat al societății românești. Am participat la Seara Goncourt, mai precis la dialogul cu Jean Rouaud, laureat al premiului Goncourt pentru roman, și Nicolas Cavaillès, laureat al premiului Goncourt pentru nuvelă, traducător din Cioran și un connaisseur al operei acestuia, cel care a îngrijit ediția monumentală a operei lui Cioran în colecția Bibliothèque de la Pléiade a prestigioasei edituri Gallimard.

Mi s-a părut interesant felul în care Jean Rouaud a abordat tema romanului, mai precis rolul romanului în cadrul literaturii franceze. Scriitorul califica perioada cuprinsă cu aproximație între anii '40 și anii '80 în Franța, cea a triumfului structuralismului, telquelismului, noului roman drept una care a decuplat Franța de la statutul de hegemon cultural european. În opinia lui Rouaud acest fapt a ținut de evacuarea poveștii (histoire) din roman și înlocuirea cu o scriitură unde numai fraza în sine contează, unde noțiunile de autor sau de personaj sau de intrigă devin auxiliare. Numai ceea ce fraza poate spune contează, dar nu despre un referent anume, ci despre ea însăși, fapt echivalent cu castrarea romanului de ceea ce-i conferă forța, și anume, spiritul poveștii care dă un sens lumii în care ne aflăm. În momentul apariției romanului sud-american care acordă un rol central poveștii, uneori chiar în forma ei fondatoare, arhaică și anume mitul, romanul francez exila povestea într-un limb al inutilului, al secundarului. Reinjectarea cu poveste a romanului, este de părere Rouaud, constituie pentru cultura franceză o reparație care însă vine cumva prea târziu.

Nicolas Cavaillès mi s-a părut de o modestie rar întâlnită, cu o arie de preocupări extinsă de la Cioran la bandă desenată, un fin cunoscător al câmpului literar. Mi-aș fi dorit ca discuția să alunece și spre analiza raportului dintre nuvelă/ povestire și roman, a fost prea puțin și cumva lucrurile au depins de excelentul moderator, Pascal Jourdana. Într-un fel, mi-aș

dori ca aceste dezbateri să aibă loc și în literatura română, să aibă mizanscena potrivită, să aibă șansa să-și câștige publicul și să și-l educe.

Junkfood-ul intelectual substanțial stipendiat care se revarsă din benele de gunoi ale televiziunilor face un contrast trist cu efortul real și leal de a edifica un eșafodaj cultural. În ce mă privește, întâlnirea cu elevii unuia dintre cele mai prestigioase licee din Iași, Liceul „Mihai Eminescu", a fost minunată și grație organizatorilor, prof. Mihaela Apetroaie și prof. dr. Costina Creiță, excelente gazde. Am mers în acest liceu alături de Doina Jela, al cărei roman *Villa Margareta* apărut la editura Polirom în acest an merită toată atenția și căreia i-am putut organiza prin intermediul USR, Filiala Dobrogea, o lansare la Facultatea de Litere din Constanța. Mă simt foarte apropiat de acest public tânăr, inteligent, educat, cu un interes viu pentru literatură și mă îndatorează atenția acestor tineri. Mi se pare o inițiativă excelentă a organizatorilor de a îi pune în contact pe scriitori cu acest public care se formează acum. Am primit întrebări inteligente, am fost atent la felul în care curiozitatea lor transformă cartea în spațiu al experienței și la felul în care gândesc posibilitatea de a deveni la rândul lor scriitori.

Sunt minunate aceste generații de tineri față de care simt o mare prietenie și apreciez devotamentul și dedicația profesorilor care-i formează. Celălalt eveniment în care am fost implicat direct a fost organizat de doi dintre cei mai buni profesori din Iași, Nicoleta Munteanu și Emil Munteanu, soț și soție, pe care-i cunosc de pe vremea când mergeam cu proiectul meu de la IICCMER (Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc), „Caravana cinematografică", în liceele ieșene. Emil Munteanu coordonează cea mai bună revistă realizată cu liceeni, dar la un nivel care face din ea o revistă culturală de o deplină maturitate, este vorba de revista „Alecart".

Mă întreb cum sunt prețuiți în Iași acești doi profesori excepționali pe care i-aș oferi drept exemplu oricui ar dori să aibă un model? În cadrul evenimentului, am ținut o conferință la Teatrul Fix pentru elevii sosiți acolo, o conferință despre poezie, mai precis despre lărgirea cadrului de percepție a poeticului, conferință care a integrat și o mică discuție despre poezia lui Bob Dylan având ca fundal filmul lui John N. Smith, „Dangerous Minds" (1995), în al cărui soundtrack au intrat și lyricsurile lui Bob Dylan și Dylan Thomas. Am fost convins să o public în următorul număr al revistei Alecart. Mi-a plăcut să-i ascult și pe cei doi fotoreporteri, Cosmin Bumbuț și Elena Stancu, cu proiectul lor „Teleleu" și să văd și fragmente din lumile sublunare explorate de ei, familii rome, pușcăriași, persoane cu handicap etc.

O serie de evenimente s-au suprapus, ori s-au aflat în proximitate astfel că am ratat să-l ascult pe Dan C. Mihăilescu, spre exemplu, cu discursul său savuros și inteligent în dialog cu Ciprian Măceșaru. Poate că aici ar trebui schimbat ceva, ofertele FILIT-ului fiind foarte atractive nu numai pentru publicul ieșean, ci și pentru scriitorii veniți la festival și pentru oricine ar dori să urmărească acest eveniment. Le mulțumesc organizatorilor pentru faptul de a fi fost invitat, romancierului Dan Lungu, directorul acestui festival, și lui Florin Lăzărescu, un alt romancier

foarte bun, și un scenarist deja consacrat, de care mă leagă foarte multe. Este meritul lor de a fi ținut pe linia de plutire FILIT cu toate dificultățile întâmpinate.

Cristina Hermeziu, publicist, traducător

„Revoluția" FILIT 2016. Decupaj subiectiv

Festivalul Internațional de Literatură și Traducere FILIT, a patra ediție, a avut loc la Iași între 26 și 30 octombrie 2016: cinci zile, 35 de evenimente, 90 de participanți din Bulgaria, Elveția, Franța, Norvegia, România, Rusia. O revoluție? În ciuda unor piedici administrative, scriitori, critici literari, jurnaliști, profesori universitari, studenți, liceeni, public larg, voluntari au vibrat și în acest an în jurul literaturii, într-un oraș de peste 300.000 de locuitori, centru universitar, cu veche tradiție culturală și spirituală. Un oraș care-și asumă și pelerinajul la moaștele Sfintei Parascheva, dar și plimbarea mitică pe lângă teiul lui Eminescu, un oraș care, deși n-are cinematografe publice funcționale și decente, a dat unul dintre cei mai premiați cineaști ai momentului – Cristian Mungiu, un oraș pe fruntea căruia scrie, orgolios și legitim, Junimea, cu un șir lung de nume de scriitori clasicizați, dar și un oraș cu scriitori tineri, traduși în numeroase limbi, precum Dan Lungu, Lucian Dan Teodorovici sau Florin Lăzărescu, inițiatorii, acum patru ani, ai FILIT. Chiar de la început s-a anunțat, cumva defetist, că ștacheta pe care ediția din 2014, beneficiind de mijloace financiare superioare, a ridicat-o foarte sus, e de neegalat. Mă gândesc însă că, oricâtă amploare ar avea un festival de literatură prin logistica sa, până la urmă esența sa ultimă e de neierarhizat, nu ai cum să compari emoția literară și umană a unor întâlniri. Scriitorii sunt unicate iar mărturisirile lor, ochi în ochi cu publicul, creează o magie a clipei care nu poate fi nici interșanjabilă și nici prețăluită de la un an la altul, de la o ediție la alta.

Și spuneți-mi și mie cum să pui în balanță, cum să alegi între:

- sala plină a Teatrului Național, la o discuție cu scriitorii francezi, premiați cu Goncourt, Jean Rouaud și Nicolas Cavaillès, moderată de Pascal Jourdana; puloverul olimpian și banal, ca de Pol nord, al lui Jean Rouaud, povestind pe scenă despre provocarea și voluptatea scriitorului de a reinjecta poveste în frază, după ce toată lumea a decretat moartea romanului; timiditatea de adolescent și de scriitor autentic a lui Nicolas Cavaillès, mărturisind tortura și miracolul de a-ți vedea un obiect intim – prima carte – devenind obiect public;

- șarmul impetuos al lui Dan C. Mihăilescu și bulimia sa literară, declarând că detestă la nouvelle cuisine, o farfurie prea largă, pe care găsești o măslină și o rucola, pe când apetitul său literar are nevoie de densitate, de confortul și îmbrățișarea pe care ți-o dau fotoliile cu picioare și gheare de leu; Florin Iaru de neoprit, decretând magnanim că în epica României de azi ar trebui să apară câte 500 de prozatori pe zi (inocent clin d'oeil la atelierele de scriere creativă...);

- spumoșii povestitori de la Seara povestitorilor (Florin Iaru, Iulian Tănase, Alex Tocilescu, moderați

de George Onofrei și Vlad Tăușance) la spiritele cărora unii s-au prăpădit de râs iar alții nu, și unde Iulian Tănase a reamintit o inspirată definție a scriitorului, „hoț de povești și hoț de frumusețe”;

seria de „scriitori printre liceeni”, unde, în licee, Veronica D. Niculescu și Adela Greceanu, Cristian Teodorescu și Florin Iaru, Angelo Mitchievici și Doina Jela, au fost primiți cu ovații, ca niște rock star, și li s-au disecat, cu voce tare, cărțile și personajele;

istoricul Lucian Boia, sobru și hâtru, aruncând publicului dens din aula Bibliotecii Centrale, un „noi ne tragem din comunism mai mult decât din daci și din romani”;

întâlnirile surprinzătoare cu liceenii care citesc (și cu profesorii lor excepționali!) și care fac incredibile reviste de literatură, la Iași, unde scriu despre „bobina narativă” din Solenoid sau despre „poezia acosmică a lui Acosmei”, un fel de „hârleț ce îți răscolește inima” (am citat din revista ALECART);

stolurile de voluntari, elevi și studenți, cu vestele lor fosforescente, dirijând invitații și circulația literaturii la FILIT, în orașul Iași;

plimbarea privilegiată prin Copoul auriu, cu scriitori oameni și apoi căutarea înfrigurată a paginilor, îndoite acolo unde întâlnirile de la festival ne-au așezat semne prețioase;



Dan C. Mihăilescu la Colegiul „C. Negruzzi” Iași

- răspunsurile, emoționante, la întrebarea „de ce te simți european", pe care am pus-o participanților, jurnaliștii de la Courrier International, scriitori din Franța și din România, dar și publicului venit la ultima dezbatere de la FILIT 2016.

Decupajul subiectiv continuă cu impresiile unora dintre participanți, scriitori, jurnaliști, funcționari culturali, pe care i-am întrebat cum s-au simțit, ce li s-a părut bun, și mai ales ce ar mai putea fi îmbunătățit, la edițiile viitoare. (*http://adevarul.ro/news/eveniment/revolutia-filit-2016*)

Andra Petrariu

Întâlnirile „Alecart" din cadrul FILIT 2016

„Bine ați venit la FILIT, bine ați venit printre filele cărților", a spus Nicoleta Munteanu la prima întâlnire „Alecart" din cadrul Festivalului Internațional de Literatură și Traducere (FILIT) Iași de anul acesta, dar v-o spunem și noi prin rândurile care urmează.

Întâlnirile „Alecart" au devenit deja o tradiție în cadrul FILIT, sute de elevi ieșeni având ocazia să-și întâlnească la fiecare ediție scriitorii preferați, să le adreseze întrebări și să primească autografe. Prima întâlnire „Alecart" a avut loc joi, 27 octombrie, în Sala de Festivități a Colegiului Național Iași, și i-a avut ca invitați pe scriitorii Veronica D. Niculescu (cu *Spre văi de jad și sălbăție*) și Radu Paraschivescu (cu romanul *Cu inima smulsă din piept*), vizibil impresionați de primirea călduroasă de care au avut parte.

Veronica D. Niculescu: „Cred că locuim în fiecare carte pe care o citim"

„Romanul *Spre văi de jad și sălbăție* a fost pentru mine ca o bijuterie veche, a cărei valoare și a cărei strălucire se descoperă treptat", a pornit discuția Nicoleta Munteanu, care, ghidată de freamătul din sală, i-a invitat pe elevi să le pună întrebări invitaților. Astfel, aflăm despre carte de la Ioana Tătărușanu că este „un vertij al sentimentelor, un roman al încercării de cunoaștere a sinelui, un roman al feminității".

Veronica D. Niculescu a povestit cum a fost construită cartea, arătând că are foarte multe cotloane ascunse: „Când am început să scriu, îmi doream să am o poveste în care să trăiesc cât mai mult. Am vrut de fapt să scriu o carte despre fractura magică dintre ce scrie un scriitor la un moment dat și ce trăiește el în realitate". În privința identificării cu personajul pe care l-a creat, scriitoarea spune că „eu nu sunt Miranda, dar exact în clipa în care confirm de fiecare dată că nu sunt un personaj sau altul mint, pentru că sunt în fiecare dintre personajele mele".

Deși nu obișnuiește să o facă în scrierile sale, autoarea a mărturisit că scenele din copilăria Mirandei sunt inspirate din propria copilărie: „Nu mă interesează să scriu despre mine, nu găsesc o plăcere în asta, dar este singurul loc unde fac recurs la propria-mi persoană într-un mod atât de nerușinat și pe față" (râde).

Întrebată dacă și-ar dori ca romanul *Spre văi de jad și sălbăție* să fie ecranizat, scriitoarea a răspuns nu, oricât de flatant ar fi, și că „este o experiență foarte bizară să-ți transformi propriul text în scenariu de film".

Veronica Niculescu a mărturisit că speră că, plină de energia oferită de Iași, să ajungă acasă și să pregătească o nouă schiță de carte. „Cred că locuim în fiecare carte pe care o citim. Când citim și cartea e bună, ne mutăm acolo. Și asta nu costă aproape nimic. Faptul că astăzi cărțile sunt scumpe e argumentul celor care nu citesc. De fapt, e cea mai ieftină distracție", a încheiat ea.

Radu Paraschivescu: „Cartea este cea mai bună agenție de turism din lume".

Întrebat dacă această carte l-a schimbat în vreun fel, Radu Paraschivescu a afirmat că da, într-o anumită măsură. „Cartea asta a presupus o documentare și un drum în Portugalia. Primul lucru pe care l-am văzut acolo a fost un afiș cu un concert al lui Nicolae Guță – s-a amuzat autorul. Sigur, ăsta e un detaliu, Portugalia este o țară fascinantă atunci când nu încearcă să ne mintă istoricește". Astfel, scriitorul a recunoscut că nu crede în istorie și că această carte este o mefiența a sa față de aceasta: „Unii au spus că este un roman istoric și am avut onoarea să îi contrazic". Radu Paraschivescu a împărtășit liceenilor și faptul că romanul *Cu inima smulsă din piept* este unul despre limită, dezvăluind totodată oroarea sa de a vedea secvențe de violență sau sânge. „Am o slăbiciune vizuală înfiorătoare, pe care încerc să o vindec scriind lucruri în limita suportabilului", a spus acesta, adăugând că s-a rugat ca nu cumva să facă cineva un film după această carte și să îl invite la premieră. „Aș face o figură jalnică", a continuat autorul râzând.

Ghidul nesimțitului a surescitat de asemenea interesul elevilor de la Colegiul Național. Despre acesta, Radu Paraschivescu a spus că a apărut din necesitatea unei forme mai fâșnețe de a face educație. „A fost scris cu multe tușe ironice, dar ceea ce s-a înțeles greșit din el a fost că nesimțirea este o caracteristică a românilor. Cu totul fals", a insistat. Continuând într-o notă umoristică, Nicoleta Munteanu l-a provocat pe scriitor să facă un scurt ghid al elevului nesimțit. Și l-a făcut: „în viziunea mea, toți elevii sunt simțiți. Nu mă băgați în capcane", s-a amuzat scriitorul.

Fiind la vârsta la care sunt în formare, elevii au fost curioși să afle unde își mai pot găsi modelele azi, moment în care scriitorul a declarat că încă mai crede în puterea exemplului. „Cred și în puterea cititului. În momentul în care citești, nu doar că te decuplezi de la cotidian, ci pur și simplu îți pui niște aripi. Cartea este cea mai bună agenție de turism din lume, e cea mai ieftină și cea mai frumoasă formă de explorare".

Hanne Örstavik: „Cea mai mare teamă a mea este aceea de a nu fi iubită".

„Ceea ce va urma vă va arăta că orice carte este în primul rând prilejul unei interogații despre noi înșine", a spus Nicoleta Munteanu la începutul celei de-a doua întâlniri „Alecart", care s-a desfășurat vineri, 28 octombrie. De data aceasta, elevii s-au bucurat de compania a două scriitoare străine, discuția pornind de la romanele *Iubire*, scris de norvegiana Hanne Örstavik, și *Femeile lui Lazăr*, al rusoaicei Marina Stepnova. Cele două scriitoare, cu ajutorul interpretelor care au reușit să țină pasul cu brio cu vorbirea alertă a elevilor, au răspuns curiozităților din public, împărtășind poveștile din viața personală care au stat la baza cărților lor, idei despre persona-

jele lor, precum și despre tema principală adusă în discuție și cea mai de efect printre tinerii liceeni, respectiv iubirea.

„Dar ce înseamnă de fapt iubirea?", s-a întrebat Hanne Örstavik, completând că, dacă ești detașat și nu ești conectat la propriile sentimente, nu ai cum să simți și să înțelegi răspunsul la această întrebare. Scriitoarea a mai spus despre carte că a scris-o atunci când tocmai a devenit mamă. „Stăteam cu copilul nou-născut în brațe, mă uitam la el și eram disperată pentru că nu știam cum să fac să știe cât de mult îl iubesc. Poți să spui «te iubesc» din nou și din nou, dar când este cu adevărat adevărat?", a adăugat, dezvăluindu-și în fața publicului propriile incertitudini și frici. „Am scris acest roman pentru a-mi analiza temerile personale. Și mă sperie foarte multe lucruri, dar cea mai mare teamă este aceea de a nu fi iubită".

Marina Stepnova: „Uneori, în timp ce scriu, lucrurile ies de sub control și cartea se scrie singură".

„Romanul Marinei Stepnova a fost pentru mine o revelație", a declarat coordonatoarea întâlnirilor „Alecart". „Este o carte a războiului, despre cel mai aprig și mai sângeros război, care este cel din inimile personajelor", a împărtășit de asemenea Tamara Bivol, unul dintre redactorii „Alecart", întrebând-o în același timp pe scriitoarea rusă dacă îi putem atribui iubirii o anumită logică. „În ceea ce ține de dragoste, vreau să vă zic că nu poate să existe nicio logică", a răspuns autoarea în limba rusă, scuzându-se râzând că, deși a trăit zeci de ani la Chișinău, nu a mai vorbit limba română de 20 de ani și că a uitat tot.

La eveniment a fost prezentă în sală și traducătoarea cărții, Antoaneta Olteanu, care s-a bucurat alături de elevi de întâlnirea cu scriitoarea. Tinerii au fost interesați să afle și dacă în Rusia există o reală libertate a scriitorului de a se exprima, la care a venit afirmația că în acest moment este o libertate absolută.

Surprinsă de curiozitățile tinerilor liceeni, Marina Stepnova a afirmat că „uneori, în timp ce scriu, lucrurile ies de sub control și cartea se scrie singură". (*http://www.suplimentuldecultura.ro*)

Eli Bădică

Festivalul Internațional de Literatură și Traducere de la Iași

Spre sfârșitul lui octombrie 2013, o certitudine căpăta contur: la Iași luase ființă cel mai mare festival literar din România – Festivalul Internațional de Literatură și Traducere de la Iași (FILIT). Ediția din 2014 nu avea decât să o confirme, prin zeci și zeci de invitați de marcă. În anul următor, însă, piedicile politice și administrative au amenințat existența festivalului.

S-a organizat atunci o ediție de protest, care a ținut doar trei zile și a avut doar doi autori străini invitați (Evgheni Vodolazkin și Slobodan Despot), programul axându-se mai mult pe traducători și scriitori autohtoni. Cu valuri de susținere, din străinătate și din țară, o mică parte din echipa inițială a FILIT – în frunte cu managerul festivalului, binecunoscutul

scriitor Dan Lungu, căruia i s-a alăturat o echipă de la Muzeul Național al Literaturii Române de la Iași, unde cel din urmă este și director –, a rămas pe poziții. Astfel încât, anul acesta, FILIT a avut loc, din nou, timp de cinci zile (26-30 octombrie), cu peste treizeci de evenimente – dezbateri, mese rotunde, întâlniri profesionale, discuții, ateliere, vernisaje etc. –, cu zeci de scriitori români sau străini (din Franța, Rusia, Norvegia) invitați, cu traducători, jurnaliști culturali și critici literari.

De altfel, în timpul deschiderii oficiale a ediției din 2016 a festivalului, de la Teatrul Național „Vasile Alecsandri" din Iași, înaintea primei Seri FILIT, Seara Goncourt, același Dan Lungu spunea că aceasta era o ediție de revenire, o încercare de „ a căpăta, din nou, altitudine", de a readuce festivalul la anvergura primelor două ediții – mai ales la cea din 2014, când ștacheta fusese ridicată foarte sus.

Totodată, acesta insista pe aspectul înființării fundației culturale mult-promise de către politicienii ieșeni, singura posibilitate pentru a continua FILIT-ul în condiții firești, fără presiuni externe. Mai ales că, din acest an, a fost abordată și o nouă strategie: festivalul a fost transformat într-o platformă culturală. Din primăvara lui 2016, FILIT a pus bazele unui amplu sistem de rezidențe, treizeci și două în total, șase pentru autori români, douăzeci și șase pentru traducători din limba română într-o limbă străină, un parteneriat dezvoltat împreună cu Memorialul Ipotești de la Botoșani și care, astăzi, afirma Dan Lungu, „este cel mai important sistem de rezidențe din Europa de Est". Până când FILIT își va recăpăta strălucirea de la primele două ediții, voi trece în revistă cele mai relevante evenimente la care am asistat la Iași, la sfârșitul lui octombrie.

Festivalul Internațional de Literatură și Traducere de la Iași a debutat, în premieră, cu un vernisaj, aducând laolaltă două segmente de public care se întâlnesc rar: iubitorii de literatură și pasionații de artă. Expoziția de grafică „100 ani de Dada – Tristan Tzara ilustrat de Picasso, Matisse, Arp și Masson", organizată de Muzeul Național al Literaturii Române Iași și Asociația „Patrimoniu pentru comunitate" Iași, a fost pretextul perfect pentru o seară caldă, relaxată și bogată în interpretări vizuale. I-au urmat alte trei Seri FILIT.

Joi, 27 octombrie, a avut loc Seara Goncourt, cu autorii francezi Jean Rouaud, laureat al Premiului Goncourt pentru romanul *Câmpurile de onoare*, și Nicolas Cavaillès, Premiul Goncourt pentru nuvelă, pentru *Viața domnului Leguat*, moderați de jurnalistul Pascal Jourdana, o întâlnire consistentă, despre dificultatea de a scrie după ce primești un premiu important chiar la începutul carierei, despre căutările formelor narative potrivite, libertatea scriitorului, Noul Roman Francez, genuri, traduceri și multe altele.

Vineri, 28 octombrie, discuțiile s-au mutat de la Teatrul Național „Vasile Alecsandri" în Aula Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu", unde s-a petrecut, spre deliciul publicului, o „confruntare" a povestitorilor, denumită Seara povestitorilor. Dezbaterea finală – trei autori români, Florin Iaru, Iulian Tănase și Alex Tocilescu, moderați de George Onofrei și Vlad Tăușance, s-au întrecut în a spune povești des-

pre pisici, momentele jenante din viețile lor ori întârzierile care le-au marcat parcursurile, ce făceau în urmă cu douăzeci de ani, după ce obiect pierdut sau stricat au suferit și altele asemenea, care au extaziat audiența.

Cea de-a treia Seară FILIT l-a avut ca invitat pe Lucian Boia, unul dintre cei mai cunoscuți istorici români, într-o întâlnire care a purtat numele „Istoria ca ficțiune" și a disecat relația lui Boia cu istoria, precum și istoria sa personală. Moderatorul a fost un alt istoric, ieșeanul Dorin Dobrincu.

Pe zi, evenimentele numeroase nu au făcut decât să dezvolte, printre participanți, nevoia acută de a se teleporta. Întâlnirile scriitorilor cu liceenii – fie chiar la școală, în unele dintre cele mai bune licee ieșene, fie în alte contexte, precum Teatrul Fix – au fost, ca de obicei, cele mai surprinzătoare, cele mai ofertante, tinerii venind cu zeci de întrebări pertinente, cu lecturile la zi și dorința de a-și cunoaște cât mai mult autorii favoriți. Nu au fost de trecut cu vederea nici dezbaterile dintre scriitori, cele dintre traducători, critici literari ori jurnaliști, celelalte vernisaje sau atelierele practice plănuite. De la Iași nu pleci niciodată altfel decât cu tolba încărcată de povești și lucruri la care să meditezi, până la o nouă ediție.

Ceea ce vă dorim și dumneavoastră, cititorilor. (*http://blog.goethe.de*)



Seară FILIT cu Lucian Boia – Teatrul Național „Vasile Alecsandri" Iași

Elena Ghilan, Ștefania Matei

Întâlnirile Alecart: Angelo Mitchievici & „teleleu"

Cea de-a treia „Întâlnire Alecart" la FILIT, desfășurată în atmosfera caldă, impregnată de mirosul cafelei și de muzica lui Bob Dylan, de la Cafeneaua Teatru Fix, a avut două episoade: o conferință al cărei pretext a fost recenta decernare a Nobelului pentru Literatură și o poveste despre ce înseamnă de fapt să umbli „teleleu" prin lume, surprinzând realitatea prin obiectivul unui aparat de fotografiat și transpunând-o în reportaje sociale.

Ce ne mai spune poezia astăzi? E întrebarea care s-a aflat în miezul conferinței despre poeți și textieri, poezie și lyrics, susținută de Angelo Mitchievici, prozator, critic de film și critic literar, eseist, membru în Colegiul de Onoare al revistei „Alecart". Apoi, am înlocuit plimbarea reconfortantă printre poezii cu o experiență curajoasă, atipică, nonconformistă ai cărei eroi sunt jurnalista Elena Stancu și fotograful Cosmin Bumbuț. O experiență numită simplu, dar sugestiv: „TELELEU".

Am descoperit, prin discursul riguros al lui Angelo Mitchievici, că poezia presupune în primul



„Teleleu" cu Elena Stancu și Cosmin Bumbuț

rând „o conectare sensibilă la ce se petrece în jur". „Autoportret", „Un hoit", „Tambourin man" și „Un urs cu picioare scurte și burtă mare" sunt doar câteva dintre poeziile disecate și aduse mai aproape de noi. O răsturnare a interpretării standardizate pe care ne-o oferă școala, o plonjare în abisul sensibilității poemului autentic, o apropiere de pulsația cotidiană care se reflectă exclusiv în poezia adevărată. Modernitatea unor astfel de texte vine din intensitatea imaginilor în care „colateralele nu vizitează direct zone intense", ci provoacă o mutație care atinge inclusiv receptorul ce nu este „excesiv școlarizat". Așadar, momentul poetic se poate declanșa oricând și totul poate deveni act autentic de ființare și de percepție a lumii.

Cât despre surprinzătorul, pentru unii, laureat Nobel, Angelo Mitchievici susține că gestul Academiei suedeze este el însuși „un gest poetic care are scopul de a aduce poezia mai aproape de acei oameni ce au fost nevoiți să stea departe de formele de educație", primind-o însă prin forma muzicii. Chiar dacă poezia are propria muzicalitate, propria rezonanță, transpusă muzical poate ajunge mai ușor în subconștientul tinerei generații, provocând o mutație esențială, aspect redat și în filmul „Dangerous minds", a cărui problematică e susținută și de versurile și muzica lui Bob Dylan. Michelle Pfeiffer, în rolul principal, urmărește strategia unei profesoare, într-un liceu cu elevi din medii periferice, care reușește să schimbe gândirea tinerilor din acele „clase cu nevoi speciale". Susținând că această convertire de raționament este întreținută de simplitatea unui context, invitatul afirmă că „poezia vorbește despre lucrurile cele mai simple, cele mai sensibile care coexistă cu banalul, cu toate că există o cordialitate extinsă însoțită de un cod". Angelo Mitchievici afirmă că, de cele mai multe ori, „nu căutăm poezia unde trebuie", dar, în ciuda acestui fapt, ea ajunge la noi pentru că „este magmatică", obligându-te să empatizezi cu substanța ei.

Am descoperit apoi, în partea a doua a întâlnirii, ascultându-i pe Elena Stancu și Cosmin Bumbuț, că proiectul „Teleleu" a luat naștere din dorința puternică a jurnalistei și a fotografului de a-și împlini visul exprimării libere, evadând din monotonia și constrângerile unor joburi în care documentarea nu reușea niciodată să atingă, din cauza timpului insuficient, subiectul în întreaga lui amploare. „Am făcut fotografie de modă și publicitate 15 ani, am fost bun în ceea ce făceam, câștigam bani, nu asta era problema, dar, la un moment dat, m-am oprit deoarece mi-am dat seama că nu sunt fericit cu ceea ce fac și am ajuns într-o închisoare unde am avut ocazia să fac fotografii, să surprind poveștile gardienilor și deținuților. Am scos și o carte în 2012 în urma acestei experiențe, câștigând un premiu pentru cea mai frumoasă carte", a mărturisit Cosmin Bumbuț. Elena Stanciu ne-a vorbit apoi despre ce a însemnat experiența ei jurnalistică înainte de „Teleleu": „O perioadă am fost la o agenție de presă, dar nu puteam să numesc scris ceea ce făceam eu acolo; trebuia să realizezi toate știrile după o structură, făceai în fiecare zi același lucru și era frustrant".

Proiectul le-a schimbat în mod radical viețile: o mică rulotă albastră le-a devenit casa în care au scris și au călătorit prin lume în căutarea subiectelor ce urmau să fie abordate, având prilejul de a le diseca și de a cunoaște povești, experiențe care prin prisma

fotografiei și a jurnalismului proiectează o imagine a omului, a vieții și a realității de zi cu zi. Experiența din penitenciare a fost reflectată și într-un fragment de documentar pe care l-am putut vedea. Unul dintre cele mai impresionante crâmpeie de realitate a fost cel pe care l-am descoperit prin mărturisirea Elenei Stancu: „Am făcut mai multe interviuri și unul dintre băieții pe care i-am cunoscut acolo, s-a atașat atât de tare de noi, încât a început să ne sune și apoi am realizat că ne sună pentru că doar pe noi ne avea". Odată cu abordarea acestui subiect au apărut și întrebările noastre legate de măsura în care un deținut, conștient că este intervievat, va prezenta o variantă a poveștii cât de cât apropiată de realitate sau o va deforma în favoarea sa. Am aflat că deținuții tind să modifice povestea în mod conștient pentru a se ascunde de propriile fapte, ajungând într-o etapă a negării actelor comise și de aceea documentarea trebuie să fie extrem de riguroasă: „Am discutat cu psihologul penitenciarului, deținuții au tendința de a modifica realitatea ca să se mintă pe ei". În viziunea Elenei Stancu, jurnalismul pe care îl fac ei presupune redarea unei experiențe cât mai adevărate și necesită o anumită legătură cu persoana intervievată, empatie și conștiință.

La finalul celei de-a treia întâlniri, nu ne-a rămas decât să mulțumim tuturor invitaților „Întâlnirilor Alecart" la Filit 2016 și să mărturisim că abia așteptăm să putem spune: „Bun venit, Filit 2017!" (*https://alecart.ro/filit-2016*)

Andreea Anton

Serile scriitorilor, un zbor printre cuvinte

La intrarea în Teatrul Național „Vasile Alecsandri", o mână de oameni stau așezați în grupulețe mici schimbând informații despre invitați sau împărtășind păreri despre vreo operă anume. Cei mai mulți dintre ei sunt îngrămădiți în holul de la intrare, fie că fug de frig, fie pentru că vor să se asigure că locurile de pe puținele invitații vor fi sigur ale lor. Când voluntarii cu pelerinele de „un verde crud" deschid ușile sălii, scaunele se ocupă imediat.

Este prima seară a Festivalului Internațional de Literatură și Traducere Iași (FILIT) și toți iubitorii de cuvinte stau cu ochii ațintiți spre scena unde sunt așteptați Jean Rouaud, laureat al premiului Goncourt, și Nicolas Cavaillès, deținătorul premiului Goncourt pentru nuvelă. Într-un decor de o somptuozitate deplină, scriitorii sunt prinși între două scăunele sculptate în stil clasic pe care le ocupă moderatorul Pascal Jourdana și traducătoarea Simona Modreanu. Literatura franceză, cu graiul său viu, își începe dansul pe scena teatrului și trece, făcând piruete și pliuri, printre operele lui Nicolas și ale lui Jean, care sunt treptat dezbrăcați de emoții și expuși în sensul cel mai veridic publicului. Astfel, lui Nicolas i se dă grai să spună „De ce sar balenele", lui Jean să reflecteze asupra operei „Le Champ d`honneur" și tuturor să dea, într-un fel sau altul, culoare serii Goncourt.

Direct de pe scena Teatrului Național, dintre

umbre de personaje şi printre ecouri de replici încă agăţate de cortină, publicul a fost proiectat în mijlocul unor camere prinse în pagini de carte, la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu", tocmai pentru ca invitaţii, Florin Iaru, Iulian Tănase şi Alex Tocilescu să poată să înşire rânduri din filele cărţilor ce le aparţin pe deplin. Conturat sub forma unui „talk show între scriitori", aşa cum îl descria în deschidere Cătălin Sava, evenimentul, care a marcat a doua seară FILIT, seara povestitorilor, a fost cel mai însufleţit dintre cele prinse în grila festivalului. Astfel, într-o clipă, sub îndemnul presărat cu umor al moderatorilor George Onofrei şi Vlad Tăuşance, scriitorii s-au întrecut în povestiri pline de haz ce au avut ca punct de plecare evidenţierea tabieturilor păstrate ascunse până acum, crearea unei fişe de cadre şi accentuarea răspunsurilor ce puneau în centru creaţiile lor, ca metafore ale existenţei cotidiene.

Dacă pisici nu e, nimic nu e

Printre hohotele de râs şi aplauzele zgomotoase am aflat exact cui îi place să se trezească la 5, pierderea cărui obiect le-a provocat cea mai mare supărare şi că, dacă „pisici nu e, nimic nu e", aşa cum spunea râzând Florin Iaru, învârtind microfonul. În ritmul alert al minutelor ce se scurgeau cu rapiditate din



Public de la Întâlnirea „Logos" cu Alex Tocilescu şi Iulian Tănase – Galeriile „Pod-Pogor"

cele două ore ce le erau puse la dispoziție, Florin Iaru, Alex Tocilescu și Iulian Tănase au povestit gesticulând amuzați care este cea mai jenantă întâmplare de care au avut parte, care este cuvântul de care și-ar dori să scape și care a fost cea mai mare întârziere din viața lor. Un moment cheie al serii a fost cel care i-a adus pe scriitori în postura bărbaților simpli care trebuie să justifice femeii de lângă el fiecare personaj feminin care dă esență operei sale. Astfel, s-a conchis, conform părerii lui Florin Iaru, că „deși persoanele dragi sunt întotdeauna acolo, între rânduri, ele nu se vor vedea niciodată cu ochi adevărați". Singurul moment lipsit de voie bună al serii a fost cel în care a fost anunțată absența lui Radu Paraschivescu, veste care a fost urmată de un oftat la unison al doamnelor din ultimele rânduri.

Când România devine altfel

Cea de-a treia Seară a început sub privirea istoricului Lucian Boia, care, în dialog cu Dorin Dobrincu, a explicat lumii „De ce este România altfel". Publicul a absorbit în deplină taină cuvintele care veneau drept răspuns fiecărei curiozități a serii, la fel cum geto-dacii acaparau cândva zonele dintre Dunăre și Carpați. Cei prezenți n-au îndrăznit, nici măcar prin aplauze, să întrerupă conversația ce se desfășura în lumina reflectoarelor, ca și cum s-ar fi temut parcă să nu facă să dispară din memoria bătrânului amintirile unor timpuri apuse demult. La sfârșitul celor trei zile, orele s-au materializat în momente, iar acestea au oferit fiecăruia posibilitatea să treacă alergând și să fure câte o bucată din memoriile oamenilor care s-au perindat pe scenele ieșene și care s-au lăsat surprinși preț de câteva clipe așa cum n-au mai fost. (*http://www.opiniastudenteasca.ro*)

Maria Capelos, jurnalistă

Cea de-a patra ediție a Festivalului Internațional de Literatură și Traducere (FILIT) din Iași și-a închis porțile pe 30 octombrie. În pofida greutăților întâmpinate de organizatori, evenimentul a existat și în acest an prin încăpățânarea, munca și entuziasmul celor care cred în importanța unei astfel de manifestări culturale. Care au fost și de această dată multe și intense.

Iașul a fost împânzit, săptămâna trecută, de „omulețul" FILIT care anunța evenimentele ce se desfășurau peste tot în oraș. Iar prezența voluntarilor, liceeni sau studenți, în ținuta lor de un verde puternic, era extrem de vizibilă.

După primele două zile, aveai senzația că Festivalul Internațional de Literatură și Traducere s-a născut firesc la Iași, că numai filonul cultural de aici îi putea da naștere, festivalului revenindu-i meritul de a arăta încă o dată, dacă mai era nevoie, efervescența și profunzimea culturii românești din acest oraș încărcat de istorie.

Întâlnirile scriitorilor cu liceenii ieșeni, o inițiativă FILIT mulată pe un club de lectură existent de ceva ani, Logos, au constituit o surpriză plăcută, cu săli pline și multe întrebări ridicate de tineri. Toate dezbaterile, fie că au fost în licee, în librării, la Universitate, la Biblioteca Centrală Universitară, la Muzeul Literaturii, au avut săli pline. „Seara povestitorilor",

„Cui îi pasă de proza scurtă?", „Istoria ca ficțiune", dezbaterile „Dacia literară", masa rotundă „Europa scriitorilor și a jurnaliștilor", „Întâlnirile Alecart", întâlnirile cu scriitori și traducători români și străini, cu întrebări puse pe parcursul discuției sau adunate la final din public, au fost vii, amuzante, fără niciun moment de tăcere jenant.

Am plecat de la FILIT, nu înainte de a aduna câteva impresii ale participanților, cu dorința de a reveni la multe alte ediții și cu convingerea că festivalul și capitala Moldovei se potențează reciproc și fac o echipă minunată. (*http://www.romanialibera.ro/ cultura/cultura-urbana*)

Doina Jela, scriitoare, traducătoare

După ce afli câte ceva despre efervescența culturală a Iașului, care nu datează de azi-de ieri, FILIT-ul de anul acesta, la care a fost un privilegiu să particip, nu ți se mai pare inexplicabil. Dar de uimit tot te uimește. Sigur că este un merit al organizatorilor, dar humusul tradiției din care crește el și care-i obligă să fie la înălțime și dacă se poate de fiecare dată cu un pic mai sus, coagularea asta a forțelor, spre deosebire de fărâmițarea din alte locuri, te fac invidios și melancolic și până la urmă foarte recunoscător. Sălile pline de elevi care citesc, revistele lor, profesorii lor în emulație, convingerea cu care fac ceea ce fac de parcă s-ar prezenta la un examen din a cărui comisie fac parte Maiorescu, Dosoftei, Kogălniceanu, Ibrăileanu și celelalte statui ale locului, iar comisia ar fi prezidată de însuși Eminescu, m-au umplut de admirație, ce să mai spun? În rest, despre program și evenimente, expozițiii și sala plină a Teatrului Național, sper să se umple presa, atâta câtă mai e...

Alex Tocilescu, scriitor

M-am întors de la FILIT Iași nu doar impresionat, ci de-a dreptul smerit; știam că Iașul are scriitori cel puțin la fel de buni ca Bucureștiul, dar am văzut acum că are și un public de literatură cel puțin la fel de mișto. Mi se pare incredibil că o mână de oameni poate pune pe picioare un festival atât de mare (în ciuda obstacolelor birocratice pe care România i le azvârle în cale cu nepăsare) – și la fel de incredibil mi se pare că există atât de mulți voluntari tineri și faini și prietenoși și curioși și entuziaști, care mi-au arătat că snobismul cultural al Bucureștiului (pe care și eu îl afișez probabil uneori) nu se bazează pe absolut nimic. Iașul chiar e cool și ieșenii la fel. Mai merg, neapărat!

Veronica D. Niculescu, scriitoare

Am ajuns pentru prima oară acum la FILIT și în Iași. Ce mi-a plăcut: entuziasmul publicului, și aici o să amintesc în primul rând de întâlnirea clubului Alecart, de la Colegiul Național Iași, unde tinerii profesori Nicoleta și Emil Munteanu fac pur și simplu minuni. A fost una dintre cele mai frumoase întâlniri pe care le-am trăit, cu un public tânăr, vreo două sute de liceeni care ne-au întâmpinat cu o bucurie explozivă,

câte o elevă prezentând convingător cărțile invitaților și alți elevi punând întrebări și venind apoi la autografe cu zecile, mulți cu cărțile deja citite, înțesate de bilețele colorate și subliniate. Acestor elevi, care mi-au citit cartea în timpul verii și au chemat la ei autoarea, le datorez prezența la Iași. Apoi, mi-au plăcut serile FILIT, seara Goncourt mai ales, mi-au plăcut și întâlnirile de dincolo de evenimente, orașul, cu bisericile și câinii cei leneși, și cafeaua din librăria Humanitas, de la o măsuță mică și rotundă, alături de un drag prieten, plimbarea prin parcul Copou, mi-au plăcut diminețile când tramvaiele ne legănau ușor prin hotel. Mi-a părut rău că nu toți scriitorii au avut lecturi seara, ca să ne vedem și ascultăm toți pe toți. Multe dintre evenimentele de peste zi, din licee, se suprapuneau, ceea ce e firesc, iar întâlnirile de seară ar fi putut să ajute din punctul ăsta de vedere – pe modelul festivalurilor de la Timișoara, Bistrița, Arad, unde orice invitat îi poate asculta pe toți ceilalți, la fel publicul – îi poate vedea seara pe absolut toți scriitorii. Una peste alta, mi-a plăcut enorm și mai vreau monstruos.



„Motomorfoza” lui Teodor Răileanu – Teatrul Fix

Lucian Dîrdală, jurnalist, politolog

Pentru mine, zilele FILIT reprezintă în primul rând o perioadă de reflecție sinceră și – cum se spunea pe vremuri – autocritică. Să fie, oare, adevărat că, din cauza preocupărilor profesionale, am ajuns să citesc mai puțină literatură decât mi-aș dori și ar trebui? Apoi, în aceeași notă, îmi spun că nimic nu se compară cu pagina de hârtie și că niciodată nu voi folosi vreo aplicație electronică ce simulează răsfoirea unei cărți, pe telefon sau tabletă.

E bine că Festivalul intră în școli (și reciproc), pentru că nu accept nici pentru o fracțiune de secundă ideea că bătălia – se știe la ce mă refer – e pierdută. Și chiar dacă ar fi, tot trebuie purtată, pentru că altfel întreg discursul nostru despre responsabilitatea față de generațiile viitoare se golește de conținut. Mă bucur să văd cum, în jurul meu, se discută mai mult ca de obicei despre literatură și creatorii ei; de altfel, am senzația că un eveniment precum FILIT face servicii importante și altor zone ale creației culturale. În fine, îmi place să văd, în săli și în librării, oameni despre care poți spune imediat că au în spate multe decenii de prietenie cu cartea. Iașul a rămas frumos și demn grație lor.

Dar nu pot să uit de conexiunile cu domeniul meu. Printre cele mai puternice imagini pe care le asociez „societății civile" se numără și aceea a unor oameni ce vorbesc în public despre cărți pe care le-au citit, le-au tradus, le-au scris, le vor scrie. Sunt întrebați și răspund, argumentează și critică, încearcă să capteze atenția și să convingă. Acest tip de interacțiune ne însănătoșește și ne îmbogățește pe toți.

Ciprian Măceșaru, scriitor

Auzisem multe cuvinte frumoase despre Festivalul Internațional de Literatură și Traducere de la Iași și mă încercau atât sentimente de admirație pentru organizatori, cât și benigne sentimente de invidie față de invitați. Nu credeam că voi afla pe pielea mea ce înseamnă FILIT. Mi se părea că nu sunt în filmul potrivit – iată cum se naște paranoia! – și că nu voi fi niciodată invitat. Am fost, așadar, la FILIT și am înțeles în sfârșit care-i misterul, ce îi mână-n luptă cu atâta frenezie pe organizatori, pe voluntari, pe invitați. Am întâlnit oameni plini de entuziasm, oameni care trăiesc cu enormă voluptate zilele festivalului. Publicul e dornic să-i cunoască pe scriitori și pe traducători, caută să smulgă cât mai multe informații și amintiri de la ei. Se însămânțează serios la Iași, sunt crescute acolo generații promițătoare (întâlnirile cu liceenii au fost, pentru mine, cele mai spectaculoase), sunt inaugurate muzee dedicate unor scriitori importanți (aceste muzee au apărut ca urmare a parteneriatului dintre Muzeul Național al Literaturii Române și Asociația „Patrimoniu pentru comunitate", ambele din Iași; în doar doi ani – 2015 și 2016 – au fost inaugurate patru puncte muzeale în județul Iași: „Cezar Petrescu", „Dimitrie Anghel", „Ionel Teodoreanu" și, chiar în timpul desfășurării FILIT de anul acesta, „G. Ibrăileanu"; impresionant, nu?). Harta culturală a județului Iași arată o remarcabilă coerență, rezultat

al colaborării dintre mai multe instituții (evident, secretul ține de calitatea oamenilor care conduc aceste instituții). La Iași se ctitorește, lucrurile sunt construite temeinic, acțiunile culturale de acolo sunt și pentru cei de mâine, nu doar pentru cei de azi. FILIT 2016 a mers ceas (așa cum sunt convins că au mers și celelalte ediții). Îi felicit pe Dan Lungu, Florin Lăzărescu, Amelia Gheorghiță, Iulian Pruteanu, Monica Salvan, Adriana Bondor, Anca Bordeanu, Teodora Rogoz! Îi felicit și pe minunații voluntari și pe toți ceilalți oameni implicați în desfășurarea acestui excepțional festival! Mi-am făcut acolo prieteni pe care abia aștept să-i revăd. Plănuiesc să merg împreună cu soția și fiul meu la Iași, cât mai curând, într-o scurtă vacanță. Ce dovadă mai bună că m-am îndrăgostit definitiv de Iași, de oamenii și frumusețile lui?

Luminița Corneanu, critic literar, funcționar în Ministerul Culturii

Victoria principală a FILIT 2016 este însuși faptul că a existat. Că au venit la Iași scriitori care nu se mai întâlniseră cu publicul de acolo, jurnaliști francezi care au descoperit cu încântare capitala Moldovei și efervescența intelectuală a Iașului, că au avut loc alte întâlniri între liceeni și scriitori chiar în liceele unde primii învață și, nu în ultimul rând, faptul că ne-am întâlnit din nou noi, scriitori, critici literari, jurnaliști din toate colțurile țării pentru a ne bucura împreună de literatură. Mi-e destul de greu să fac o evaluare „la rece" a acestei ediții a FILIT, din două motive. Primul, pentru că știu cum au arătat primele două ediții. Al doilea, pentru că știu ce dificultăți au întâmpinat organizatorii pentru ca această ediție să aibă, totuși, loc. Cu alte cuvinte, știu ce pot Dan Lungu și echipa lui. Mai mult decât atât, atunci când au parte de susținere. De aceea nu pot decât să sper că FILIT-ul din 2017 va fi din nou la nivelul primelor ediții. Iașul o merită.

Raymond Clarinard, scriitor, redactor-șef adjunct „Courrier International", Franța

M-au impresionat mai multe lucruri, la prima mea participare la FILIT 2016. Aș menționa mai întâi modul în care am fost primiți, căldura gazdelor, eficacitatea organizării. Apoi, calitatea evenimentelor a fost remarcabilă. Din punctul meu de vedere FILIT ocupă un loc aparte, între atâtea alte festivaluri, pentru că are o veritabilă dimensiune europeană. Dați-mi voie să mai răspund o dată la ultima întrebare, pusă în timpul ultimei dezbateri pasionante care a încheiat FILIT: când mă aflu în România, mă simt român de adopție; în urma acestor zile și datorită FILIT, mă simt un pic mai mult european.

FILIT 2016 a existat prin ambiția și profesionalismul organizatorilor de la Muzeul literaturii române din Iași, pe numele lor: Dan Lungu (manager), Florin Lăzărescu (coordonator de programe), Amelia Gheorghiță (responsabil PR), Monica Salvan (relații internaționale), Iulian Pruteanu (coordonatori vo-

luntari), graficiana Teodora Rogoz, Georgiana Leșu și Adriana Bondor (logistică). N-am fost la edițiile anterioare ale FILIT, cele deja „mitice" prin anvergura lor. Voi spune însă că festivalul are nevoie de continuitate (deci de resurse, de susținere, de promisa fundație culturală care i-ar asigura un soclu stabil). Legitimitatea continuității nu vine din numărul sau din calitatea potențială a invitaților aduși să insufle bucuria comunicării inteligente, a întâlnirilor literare și umane în viața cetății pentru câteva zile. Sigur, ei sunt toți scriitori și specialiști deja câștigați cauzei literaturii în lume, în viață, indiferent la ce festival ar fi invitați. Ce face FILIT la Iași, aducându-i în comunitate pe scriitori și pe traducători an de an, cu profesionalism și perspectivă de durată, e un fel de revoluție societală. Odată cu FILIT, la Iași crește o generație de tineri pentru care a fi scriitor înseamnă foarte mult în scara valorilor. În peisajul societății de azi, una a modelelor găunoase, e o schimbare de paradigmă, una excepțională.

Iulian Tănase, scriitor

Am fost la FILIT. I still can FIL IT

E o poveste frumoasă pe care tocmai am trăit-o. Nu știu de unde să o încep, nu știu cum să o scriu, ceea ce știu e că nu există povești în absența oamenilor. Oamenii fac poveștile. FILIT este o poveste frumoasă făcută de niște oameni extraordinari.

Am mai fost la festivaluri de literatură, și în România, și în străinătate, dar nicăieri nu m-am simțit atât de bine ca la festivalul de la Iași. Singura explicație pentru asta sunt oamenii. Uneori, oamenii reprezintă o foarte bună explicație pentru ceea ce ți se întâmplă.

Am râs mult în cele patru zile petrecute la Iași. Am râs și ca scriitor, și ca om. Am râs și i-am făcut și pe alții să râdă. La cele două evenimente la care am participat – joi, împreună cu Alex Tocilescu, la Clubul de lectură Logos, întâlnire moderată de Serinella Zara, iar vineri împreună cu Florin Iaru și cu același Alex Tocilescu, la Biblioteca Centrală „Mihai Eminescu", la o șuetă moderată de George Onofrei și Vlad Tăușance, și prezentată de Cătălin Sava – s-a râs în hohote. A fost foarte bine. Îmi place să fac oamenii să râdă. Îmi plac oamenii cărora le place să îi fac să râdă. De fapt, ăsta e secretul FILIT: oamenii care îl fac.

Oameni pasionați, atenți, profesioniști.

Organizarea a fost impecabilă, din punctul meu de vedere.

Voluntarii și voluntarele au fost niște îngeri păzitori. Uneori, acești îngeri se transformau, pentru câteva clipe, în fani păzitori.

Am plecat azi-dimineață de la Iași cu bucuria acestor zile. Bucuria este un bun companion, un bun tovarăș de călătorie prin viață. În timp ce conduceam mașina de la Iași spre Moinești, unde mă și aflu momentan, Bucuria mea stătea cuminte pe scaunul din dreapta, era tăcută și liniștită. La fel e și acum.

Bogdan Munteanu, scriitor

Trei zile la FILIT Iași. Am simțit și eu vibe-ul ăla atât de mișto despre care vorbeau invitații de la edițiile anterioare. Vibe de care nu poți, n-ai cum să scapi cu una, cu două. Oricât de cârcotel sau bosumflaș ai fi, te-nghite entuziasmul oamenilor din jurul festivalului. Spontaneitatea, cheful de a spune povești (pe) neașteptate, în baruri, la terase sau la țigară, între două evenimente. În loc să halesc eu poveștí, m-au halit ele pe mine și asta e o chestie foaaarte mișto, care nu se-ntâmplă des.

Încă o dată, felicitări organizatorilor, voluntarilor, publicului. Și hugs, că nu se supără nimeni. O să mai vin la Iași, cu sau fără motiv.

Paul Cernat, critic literar

La FILIT Iași, cel mai fain festival literar din România, n-am avut când să ne plictisim, n-am nimerit, de fapt, nici un eveniment plictisitor. Organizatorii (cu Dan Lungu & Florin Lăzărescu, dar nu numai ei, la butoane), voluntarii (ca niște furnici pe tot terenul) și elevii din licee (smart, as usual) au fost la înălțime, iar tinerețea a dat tonul în toate. Cu FILIT „în revenire", Iașul literar revine, cu toate dificultățile, in pole position. E obligatoriu ca FILIT să continue așa cum a fost gândit. A bon entendeur, salut!



Lăcrămioara AGRIGOROAIE

Panait Istrati și prietenii ieșeni

Expoziția „Panait Istrati și prietenii ieșeni", realizată la Muzeul „Mihail Sadoveanu", în parteneriat cu Muzeul „Carol I" Brăila, a fost atractivă pentru publicul ieșean prin faptul că a adus la Iași un scriitor fascinant, mult mai apreciat în literatura franceză decât în cea română. Paginile de corespondență cu Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu sau Cezar Petrescu dezvăluie o prietenie frățească între scriitorii ieșeni și pribeagul Istrati. Manuscrisele lui Mihail Sadoveanu, referitoare la „fratele Panait", reprezintă o dovadă de sensibilitate prietenească. Dedicațiile scrise de Otilia Cazimir sau de Mihai Codreanu pentru Panait Istrati sunt alte mărturii ale înrudirii spirituale care a dăinuit peste timp. Fotografiile în care rătăcitorul prieten al lui Romain Rolland apare alături de Iacob Rosenthal, I.I. Mironescu, D.D. Pătrășcanu, Demostene Botez, pe lângă cei menționați deja, conturează ideea de prietenie adevărată cu care a fost primit scriitorul Panait Istrati de către confrații moldoveni. Edițiile originale ale cărților lui Panait Istrati, în limba franceză sau în limba română, întregesc imaginea unui scriitor care a meritat să fie evocat printr-o expoziție. În discursul de la vernisajul expoziției, din data de 28 octombrie 2016, cercetătorul brăilean Zamfir Bălan a amintit că, la 28 octombrie 1926, Panait Istrati fusese invitat la Iași de prietenii scriitori, pentru a fi sărbătorit, însă evenimentul nu a mai avut loc. Destinul a vrut ca această sărbătorire să se întâmple după 90 de ani, în timpul Festivalului Internațional de Literatură și Traducere Iași, 2016 (FILIT).



Andreea TACU

Scriitori la FILIT

Cu ocazia celei de a IV a ediţii a Festivalului Internaţional de Literatură şi Traducere (FILIT), Muzeul Naţional al Literaturii Române Iaşi a organizat o expoziţie retrospectivă cu scriitorii participanţi la diferite evenimente organizate pe parcursul ediţiilor anterioare ale Festivalului (2013 2015)

Expoziţia intitulată *Scriitori la FILIT* a fost găzduită de Biblioteca Naţională a României, instituţie cu care Muzeul Naţional al Literaturii Române Iaşi a mai colaborat şi la organizarea altor expoziţii, printre care amintim *Viaţa Românească 150 de ani de la apariţie*, *Feţele necunoscute ale lui Cezar Petrescu* şi *Uliţa Teodorenilor*

Cele peste 40 de fotografii incluse în expoziţie au fost realizate de artiştii fotografi Adrian Purice, Andi Spot, Cristian Gafiţescu şi Claudiu Bîrliba, toţi membri ai Clubului Fotografilor din Iaşi, şi prezintă o parte dintre scriitorii invitaţi la festival. Printre cei prezenţi îi amintim pe David Lodge, Guillermo Arriaga, Sahar Delijani, Herta Muller, François Weyergans, Norman Manea, Liviu Antonesei, Mircea Cărtărescu, Nora Iuga, Ileana Mălăncioiu, Magda Cârneci, Adriana Bittel, Lucian Dan Teodorovici ş a.

Expoziţia a fost vernisată în prezenţa managerului FILIT Dan Lungu şi a artistului fotograf Adrian Purice A putut fi vizitată în perioada 30 septembrie 30 octombrie 2016 în spaţiul expoziţional Podul Vechi din cadrul Bibliotecii Naţionale a României



Mihai ONESCU

Expoziția „Copilăria părinților noștri" prezentată la Suceava

Miercuri 7 decembrie 2016 la sediul Muzeului de Istorie din Suceava a avut loc prezentarea expoziției „Copilăria părinților noștri" eveniment organizat în parteneriat cu Muzeul Bucovinei din Suceava La vernisaj a fost invitat să participe și Corul de tineret „Axios" care a interpretat două melodii patriotice: „Voința Neamului" Ioan Nenițescu și „Trei culori" Ciprian Porumbescu (varianta originală) Proiectul lansat de Muzeul Național al Literaturii Române Iași și Asociația „Patrimoniu pentru comunitate" Iași în luna aprilie a anului 2014 s-a bucurat de un mare succes expoziția fiind concepută de către liceeni de la alegerea temei și strângerea obiectelor până la promovarea evenimentului și realizarea ghidajului Scopul expoziției a fost acela de a reda viața cotidiană în comunism și totodată de a demonstra faptul că muzeele sunt spații vii iar publicul tânăr poate contribui la reconstrucția memoriei și scrierea istoriei

Expoziția „Copilăria părinților noștri" prezentată la Suceava a fost împărțită în trei secțiuni școală familie și societate și a cuprins obiecte tipice perioadei: cravata și insigne de pionier carnetul de evidențiere a activității pionerului sticla de Pepsi-Cola cutia de bomboane extrafine de ciocolată lanterna „Panda" muzicuța penarul școlar diapozitivele istorice sau diferite alte materiale didactice etc

„Ne bucurăm mult să aducem expoziția *Copilăria părinților noștri* la Suceava după ce a putut fi admirată la Botoșani și la Istanbul Este unul dintre proiectele Asociației noastre realizat în parteneriat cu Muzeul Național al Literaturii Române Iași care contribuie în mare măsură la recompunerea memoriei colective prin interacțiunea dintre părinți ce au copilărit în comunism și copiii lor Pe viitor intenționăm să itinerăm această expoziție și în alte orașe ale țării dar și în afara granițelor țării" a declarat Iulian Pruteanu președinte al Asociației „Patrimoniu pentru comunitate" Iași

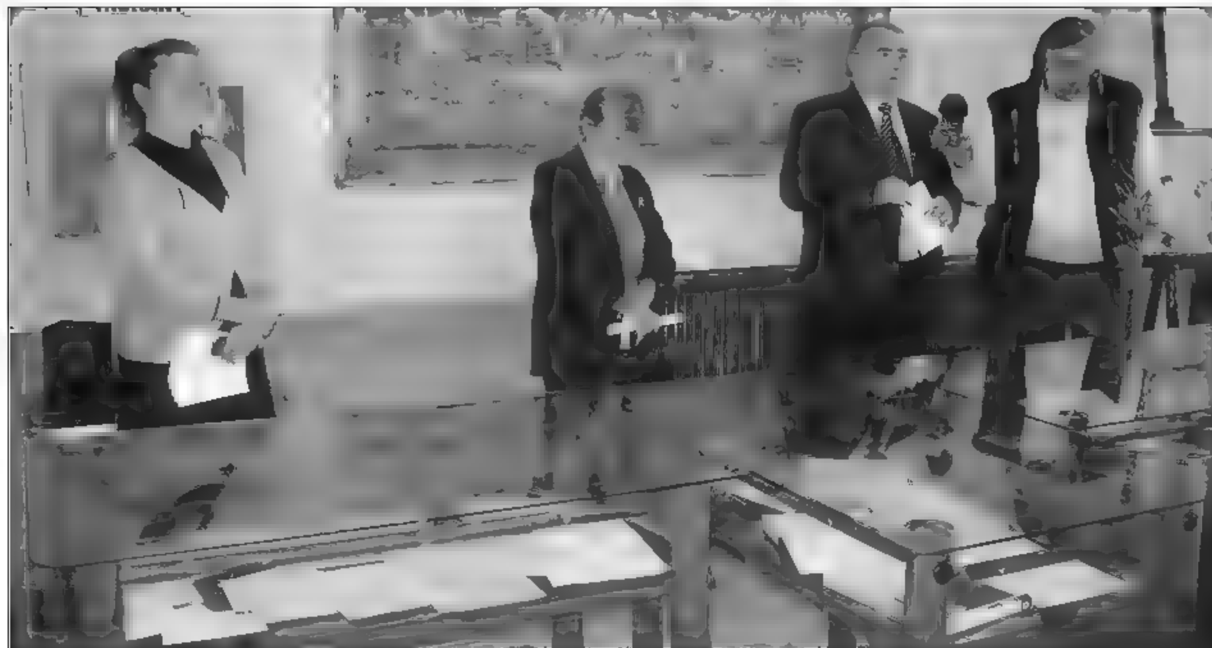
Expoziția „Copilăria părinților noștri" este coordonată de Iulian Pruteanu Corina Irimiță și Oana Melinte și a putut fi vizitată la Muzeul de Istorie din Suceava în perioada 7 decembrie 2016 7 ianuarie 2017



Lăcrămioara AGRIGOROAIE

Constantin Ciopraga – 100

O expoziţie aniversară, realizată în cadrul Festivalului Internaţional de Literatură şi Traducere Iaşi, 2016 (FILIT), cu ecou în rândul ieşenilor, a fost „Constantin Ciopraga – 100". Profesor universitar, academician, scriitor, Constantin Ciopraga a fost evocat la împlinirea a 100 de ani de la naştere, în prezenţa fiicei sale, prof. Magda Ciopraga. La Muzeul „Vasile Pogor" au fost etalate bunuri personale (emoţionantă fiind *Lupa capitolina*, o mică sculptură în marmură realizată de profesor în detenţia rusească din al doilea război mondial), corespondenţă cu personalităţi ale culturii (Otilia Cazimir, Demostene Botez, Constantin Pelmuş, Teodor Vârgolici ş.a. – din colecţia profesorului bucureştean Nicolae Scurtu), cărţi cu dedicaţie de la şi pentru Constantin Ciopraga, fotografii, recunoaşteri ale meritelor (medalii, diplome, carnete de membru), obiecte care au conturat, într-o mică măsură, complexa personalitate a omului de cultură ieşean. Constantin Ciopraga face parte dintr-o triadă a marilor istorici ai literaturii române, alături de G. Ibrăileanu şi Gh. Ivănescu, după cum spunea istoricul literar Nicolae Scurtu, prezent sâmbătă, 29 octombrie 2016, la vernisajul expoziţiei de la Muzeul „Vasile Pogor".



L.A.

Un om, o viziune asupra lumii

Un eveniment inedit a avut loc în data de 15 noiembrie 2016, la Muzeul „Vasile Pogor" Conferința *Un om, o viziune asupra lumii dr Constantin Thiron (1853 1924)*, susținută de profesorul Marius Rotar de la Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia, expoziția cu același titlu și prezentarea cărții Constantin Thiron, *Conflictul dintre Știință și Religie. Asupra liberei cugetări*, apărută la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași s au conturat în jurul unei personalități a medicinii ieșene, foarte controversată în epoca în care a trăit dr Constantin Thiron Deși controversat, medicul, cu doctorat la Paris, a fost de nenumărate ori distins cu cele mai înalte ordine și medalii ale statului român Evenimentul a fost onorat de prezența urmașilor familiei, prof Constanța Moise și ing. Alexandru Moise din Bacău, care au pus la dispoziție, cu generozitate, bunurile personale ce au fost prezentate publicului Alte obiecte etalate au fost puse la dispoziție, cu aceeași generozitate, de istoricul Marius Rotar



Foto: Corneliu Grigoriu

Lăcrămioara Agrigoroaie, muzeograf al Muzeului Naţional al Literaturii Române Iaşi

Daniel Bănulescu, romancier, poet, dramaturg

Lavinia Braniște, scriitoare, traducătoare

Emina Căpălnășan, doctor în Filologie, Universitatea de Vest Timișoara

Simona Constantinovici, conf. univ. dr., Facultatea de Litere a Universităţii de Vest Timișoara

Corneliu Grigoriu, fotograf al Muzeului Literaturii Române Iași

Cristina Hermeziu, jurnalistă, traducătoare

Mircea Radu Iacoban, publicist, scriitor

Corina M. Irimiță, muzeograf al Muzeului Naţional al Literaturii Române Iași

Oana Melinte, conservator al Muzeului Naţional al Literaturii Române Iași

Constantin Parascan, muzeograf, publicist, scriitor

Adriana Radu, profesor dr. la Colegiul Naţional Iași

Maria-Lucreția Sturtzu, doctorand al Facultăţii de Științe și Litere, Universitatea „Petru Maior" Târgu Mureș

Andreea Tacu, muzeograf al Muzeului Naţional al Literaturii Române Iași

Mircea Ţuglea, poet, publicist, critic literar, traducător

Magda Ursache, publicistă, scriitoare

Dionisie Vitcu, prof. univ. dr. al Facultăţii de Teatru, Universitatea de Arte „George Enescu" Iași, actor al Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri" Iași

SUMAR

SUMAR

LITERARĂ

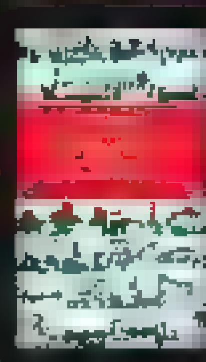
Nr. 4(143) / Iarnă 2016-2017

Date de apariție:
primăvară – 15 martie
vară – 15 iunie
toamnă – 15 septembrie
iarnă – 15 decembrie

- CARTEA MIGRAȚIILOR. OBIECTE ÎN EXIL
- [illegible]
- ENIGME ALE CULTURII ROMÂNE. IAȘI '78
- [illegible]
- REALISMUL SOCIALIST ÎN ROMÂNIA
- REZIDENȚII FILIT
- LUMEA LUI VITCU
- PRETEXTE DE DIALOG
- PROIECTUL ANOTIMPULUI
- FOTOGRAFIA REGĂSITĂ
- DOCUMENTUL REGĂSIT
- [illegible]
- FILIT 2016. ECOURI
- [illegible]
- DESPRE AUTORI

EDITURA MUZEELOR LITERARE







www.muzeulliteraturiiiasi.ro
www.emliasi.ro

Foto copertă:

DACIA LITERARĂ

Revistă de construcţii culturale · Anul XXVIII (serie nouă) din 1990

Nr. 1(144) / primăvară 2017

Editori:
MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE IAȘI
ASOCIAȚIA „PATRIMONIU PENTRU COMUNITATE”

Partener:
DIRECȚIA PENTRU CULTURĂ, CULTE ȘI
PATRIMONIU CULTURAL NAȚIONAL IAȘI

MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE
Editura Muzeelor Literare
Iași, str. Vasile Pogor nr. 4
Contact: Tel. 0232.213.210
E-mail: edituramlriasi@yahoo.com

Director: Lucian Dan Teodorovici
Redactor șef: Călin Ciobotari
Secretar general de redacție: Iulian Pruteanu
Redactori asociați: Amelia Gheorghiță, Monica Salvan
Georgiana Leșu
Layout/DTP: Anca Bîrliba
Corector: Roxana Drugescu
Copertă: Anca Bîrliba

Pentru abonamente sau informații suplimentare
ne puteți scrie la adresa dacialiterara@yahoo.com

www.muzeulliteraturiiiasi.ro
www.emliasi.ro

DACIA
LITERARĂ

Revistă de reconstituiri culturale Anul XXV (serie nouă din 1990)

Nr. 1 (144) / primăvară 2017

Sentimentul românesc al manipulării

E de domeniul evidenței că unul dintre conceptele cele mai vehiculate în România ultimelor luni a fost (și este!) cel de „manipulare”. Masivele proteste stradale de la începutul acestui an, coroborate cu diferite scandaluri în care au fost implicate servicii de informații, politicieni, personaje din justiție au asigurat un viguros *refresh* unui sentiment nespus de drag în spațiul autohton: sentimentul manipulării.

Chiar și pentru cei mai simpli români, sentimentul că sunt manipulați pare a fi unul ce consolidează stima de sine. Dacă cineva își bate capul cu tine să te manipuleze înseamnă că nu ești un nimeni, înseamnă că până și tu contezi. De partea cealaltă, agenții manipulării resimt și ei satisfacție, căci acțiunile lor manipulatorii le confirmă o mai veche bănuială: sunt inteligenți! Există apoi și o a treia categorie, spectatorii manipulării, cei care înțeleg fenomenul și, fascinați de el, îl urmăresc cu interes.

Dată fiind amploarea subiectului, am decis să restrângem discuția la ceea ce am numit „perspective ieșene” asupra manipulării. Altfel spus, am încercat să schițăm, prin intermediul respondenților selectați din diferite zone de activitate, o privire „locală”, reprezentativă, sperăm, pentru modul în care „se văd lucrurile” de aici, din dulcele târg al Ieșilor.

Au oferit răspunsuri întrebărilor noastre jurnaliști, universitari, artiști, studenți, preoți, politicieni, oameni care, într-un fel sau altul, au avut de-a face cu manipularea și au meditat asupra ei.

O dezbatere publică organizată de „Dacia literară” va dubla, în viitorul apropiat, actualul dosar.

Călin CIOBOTARI

1. Unul dintre cele mai invocate concepte în România prezentului este cel de „manipulare”. De ce la momentul actual vorbim atât de mult despre manipulare?

2. În mod tradițional, în spațiul românesc, presa a fost și este identificată ca sursă principală a manipulării. Este legitimă această asociere între mass-media și manipulare?

3. Care credeți că sunt sursele principale ale manipulării în România contemporană? Puteți identifica surse concrete sau, din contra, credeți că discuția rămâne la un nivel abstract?

4. Sunt românii mai ușor de manipulat decât alții? Se lasă manipulați sau manipularea este mai presus decât ei?

5. Cine ar trebui să se ocupe cu ceea ce s-ar putea numi „rezistența la manipulare”? Are intelectualul român vreun rol în această opoziție la manipulare sau este un factor activ în procesul de manipulare?

6. Ce criterii personale aveți pentru a identifica o încercare de manipulare asupra dvs.? Puteți exemplifica astfel de situații concrete?

Manipularea, perspective ieşene

Liviu ANTONESEI
prof. univ. dr., scriitor, publicist

Dau o sticlă de whisky bătrân cui îmi poate da un răspuns...

1. Există o vorbă care spune „informația este putere". Cred că trebuie să ne oprim puțin asupra ei. Informația în sine, cea corectă, este de fapt neutră, ea capătă conotații pozitive sau negative numai prin modul de utilizare, deci prin comunicare. Omul este o ființă care comunică, iar puterea nu vine atât din informație, cât din comunicare. Prin urmare, comunicarea este putere. În ultimele decenii, vorbim mai mult despre manipulare pentru că zona informațiilor a explodat, pe cale de consecință și cea a comunicării, și pentru că am asistat la o explozie similară a mijloacelor de comunicare sau a canalelor, cu un termen mai tehnic.

Dar să încerc să fiu puțin mai clar. Toți suntem în contact cu informațiile – și trebuie să nu uităm că informațiile nu sunt fapte, ci „imagini" ale faptelor! –, toți comunicăm și, în același timp, toți manipulăm! Facem asta „zi de zi și ceas de ceas în proporție de massă", ca să cităm un clasic al manipulării pre numele său Ulianov. Facem asta pentru că mesajele noastre nu sunt nude, ca și cum ar fi emise de un robot, ci încărcate cu toate „zorzoanele" care să ne ajute să convingem, să influențăm, mesajele noastre sunt persuasive și pentru asta intervin mimica și pantomimica, tonul și intensitatea vocii, căldura sau dimpotrivă răceala cu care vorbim și care au echivalentele lor în limbajul scris. Dar asta este manipularea aceea de zi cu zi, de amatori, ca să spun așa. Există însă și manipularea efectuată de profesioniști, aceasta este cea care s-a multiplicat, cea despre care vorbim mai mult în vremea din urmă.

2. În măsură în care presa nu vizează o singură țintă sau numai câteva – cum se întâmplă în situațiile de comunicare curente –, ci un public de mari dimensiuni, publicul larg, după cum se spune, sau largi arii ale opiniei publice, presa este un exce-

lent mijloc de manipulare! Presa nu oferă informație nudă – nici măcar atunci când difuzează știri necomentate, pentru că și știrile sunt selectate dintr-un ansamblu uriaș –, ci informație selectată, asociată în ansambluri mai mari, interpretată etc. În jocul presei găsim și un vast joc al intereselor – pentru că și editorii, și jurnaliștii, ba chiar și cititorii au interese. Interesele acestea nu sunt neapărat congruente. De pildă, ale editorilor și jurnaliștilor. Un jurnalist „acoperit" poate avea o agendă cu totul diferită de cea a editorului, iar dacă este să ne luăm după „informațiile" ce ies la lumină, fenomenul acoperirii nu se oprește la exemplul auto-deconspirat al colonelului Turcescu! Caz interesant, de altfel – acum, după autodenunț, a încetat să mai fie și „acoperit"? S-a transformat din jurnalist acoperit în politician acoperit?! Descoperirea n-a servit ca o nouă acoperire? Dau o sticlă de whisky bătrân cui îmi poate da un răspuns care să mă convingă într-o direcție sau alta! Presa rămâne un excelent mijloc de manipulare în continuare, dar în vremea din urmă, este puternic completată și concurată de ceea ce numim „rețele sociale", un fel de presă sălbatecă. Avantajul acestor mijloace de comunicare este, în primul rând, răspândirea arborescentă a mesajelor, trecând prin tot felul de relee voluntare sau involuntare. De acest avantaj a început să se bucure și presa clasică în versiunile sale de pe internet. Și, pe fondul scăderii încrederii în presa *main stream*, are încă avantajul unei credibilități sporite. Și asta deși e plin deja internetul de site-uri și bloguri „sub acoperire"! Și nu mă refer la tot felul de dcnews, pesurse etc., ci și la unele care încearcă să-și ofere o aură de credibilitate și respectabilitate. HotNews vă spune ceva? Mai ales când se „încălzește" în anumite momente ce par, poate și sunt, decisive?

3. Slavă Cerului, nu mai trăim într-un regim monolitic, cu tot poporul „strâns unit" în jurul partidului și al secretarului său general, unde de manipulare se ocupau secțiile de propagandă de diverse nivele și Securitatea, „brațul înarmat al partidului", trăim într-o societate pluralistă, cumva și democratică, prin urmare și sursele de manipulare s-au multiplicat. Serviciile își păstrează un rol important în domeniu și, poate, e bine că sunt mai multe și că interesele lor nu coincid întrutotul, așa că se mai calcă pe picioare, își mai deconstruiesc reciproc strategiile. Dar mai sunt acum și partidele, fiecare cu sectorul său de manipulare, cu echipele sale de „zvoneri" – constructori de strategii și produse de manipulare, și „răspândaci" – difuzorii mesajelor, iar de când cu internetul, au început să-și plătească „postaci", cu ora, cu numărul de postări etc. Ba chiar aceștia s-au calificat la locul de muncă, s-au specializat. Unii atacă mesajul, discursul, din postarea inițială cu argumente civilizate și măcar aparent credibile. Alții deversează lături cu toptanul ca să descurajeze posibilele intervenții în favoarea discursului principal. În sfârșit, unii mută discuția

de fond în zone adiacente, ba chiar foarte depărtate de sensul respectivului discurs... E interesant cât de abil a folosit *PSD* tema „sorosistă" la alegerile de anul trecut, la sugestia experților israelieni de campanie. O excelentă analiză aici http://www.romania-curata.ro/sorosismul-inventat-in-laborator-de-consilierii-israelieni-ai-lui-dragnea/. Au încercat să refolosească asta și în timpul protestelor din februarie, dar au produs reacția plină de umor a protestatarilor. De unde se vede că nu merge mereu o supă reîncălzită! Nu, discuția nu trebuie să rămână la un nivel abstract, manipularea este întotdeauna concretă și putem încerca să depistăm sursa dacă începem cu întrebarea care se pune în cazul oricărei „crime" – *cui prodest?, cui folosește?*

4. Cred că la începutul post-revoluției, veniți dintr-o lume a discursului unic, a ideologiei dominante și cenzurii, eram mai ușor de manipulat, mai mult decât cei din fostele țări comuniste unde existase o societate civilă și chiar una politică. Pe lângă noua presă independentă, exista o presă, cantitativ importantă a presei feseniste și asociate, cum era revista vadimistă, care a încurajat puternic și spurcarea limbajului public. Cred că atunci manipularea era un proces mai presus de o foarte mare parte a publicului. Vorba „scrie la ziar" avea mare trecere în ambele tabere, diferite erau numai numele ziarelor! Cred că numărul celor manipulați sau manipulabili este în scădere semnificativă de vreo zece ani încoace, iar cei din aceste categorii sunt în bună parte auto-manipulați, mai ales prin frecventarea exclusivă a „tonomatelor" preferate, fugind ca dracul de tămâie de sursele alternative, măcar diferite, aparent obiective, dacă nu chiar opuse... Cred că, în proporții variabile, acest public există în ambele tabere – deși poate e ușor simplificator să le rezumăm la două – și va exista mereu, e un fel de fatalitate...

5. Intelectualul român? Cel autoporeclit public? Ce rol ar putea avea niște ipochimeni care au lins la fundul a două rânduri de președinți și își oferă deja serviciile unui al treilea. Ce naiba poți aștepta de la cei care îl comparau pe Băsescu cu Henric al III-lea și vorbeau despre el ca despre „un lider pentru alte coordonate istorice"? Eu nu aștept nimic, mai degrabă aștept câte ceva de la câteva inițiative civice, cum era pe vremuri *Agenția de Monitorizare a Presei*, ce se ocupa și de dezinformarea prin presă, care pare să fi dispărut. Sau poate nu mai primesc eu rapoartele anuale sau tematice și nu reușesc să le depistez. Dacă mai există. Uneori, mai deconstruiesc manipulările site-urile romaniacurata.ro și cursdeguvernare.ro... Cred însă că fiecare dintre noi trebuie să se ocupe intens de asta, așa de unul singur, fiecare după cunoștințele și puterile sale. Ne putem și pregăti, de altfel – de la *Arta războiului* de Sun Tse la *Tratat de dezinformare* de Vladimir Volkoff sunt sute de cărți și studii care ne pot fi de folos. Poate ar trebui să citim și câte ceva din literatura *profiler*-urilor,

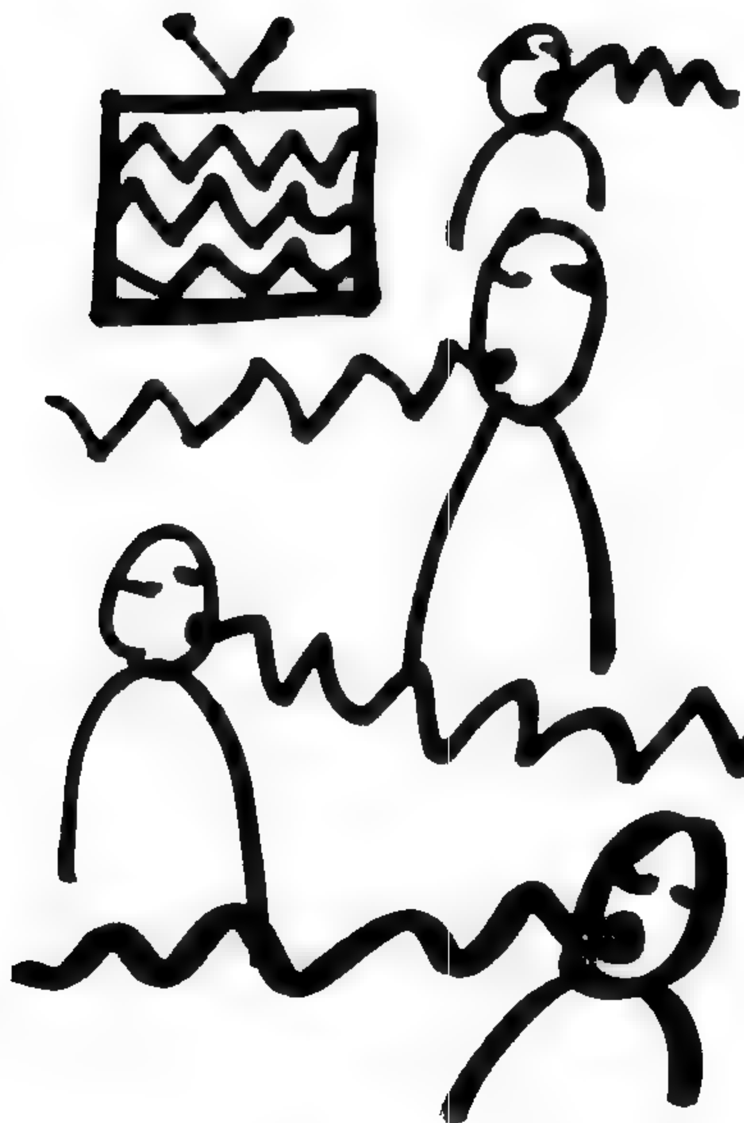
ne-ar ajuta să aflăm câte ceva despre persoanele publice înainte de a-și da arama pe față și poalele peste cap! L-am putut „citi” pe Băsescu în ianuarie 2004, când tocmai citeam serios pentru prima oară acest tip de literatură. Pe Iohannis, cam la șase luni după instalarea în funcție, pentru că e mult mai bun la disimulare, dă „semne” mai puține. Nu mi-a servit la nimic? Ba da, pe Băsescu nu l-am mai votat niciodată, iar pe KWI nu-l voi mai vota, dacă mai apare ocazia...

6. Nu sunt chiar un caz atât de bun pentru a da sfaturi. Pe de o parte, am lecturi în domeniu extrem de extinse. Pe de altă parte, la seminarii, împreună cu studenții mei, am făcut vreo zece ani *analiză de conținut* pe presa vremii, de la *România liberă* la *România Mare*. Nu sunt desigur infailibil, dar e greu să mă mintă un articol de presă, o emisiune TV... În sfârșit, de două ori în viața asta, am practicat tehnici de manipulare ca profesionist. Mă refer la campaniile electorale pentru locale din 1992, pentru *CDR*, și 1996, pentru *PAC*. Ambele victorioase. Cea de-a doua devastatoare pentru toate celelalte forțe politice ale locului – de la *PSD* la *CDR*, *PD*. Nu, nu intru în detalii tehnice, sunt plicticoase, dar ceea ce este sigur este că nici acum nu știu dacă am procedat moral, deși cauzele erau, măcar în principiu, bune. Și iarăși e sigur că nu voi mai conduce vreodată asemenea campanii, nu voi funcționa ca manipulator calificat...

Ca tehnică minimă personală, iar asta ar putea fi de folos oricui: 1. Verificarea informației din cât mai multe surse – trei e numai un minimum!, 2. Neevitarea surselor pe care le suspectezi, cu care nu poți fi de acord în principiu, care te contrariază a priori – extrem de rar o manipulare folosește numai minciuni, cel mai adesea e „gri”, amestecă în doze variabile adevăruri, adesea banale, cu minciunile. Consultarea acestor surse îți poate semnala elemente de detaliu pe care nu le poți găsi în sursele predilecte, elemente critice valabile, care te pot ajuta să-ți verifici și nuanțezi propriile poziții, 3. Pune întotdeauna întrebarea „cui folosește?”.

Cu aceste trei mici reguli îți poți face o grilă elementară, dar bună, de analiză a informației și comunicării. Restul vine prin exercițiu!

Desigur, dacă nu uităm că întotdeauna comunicarea este (și) un joc de putere, mai amplu sau mai restrâns, mai important sau mai neînsemnat, și că informația nu este doar mai mult sau mai puțin interesantă, ci mereu și interesată!



Dan Perjovschi

Alexandru BODNAR
susținător al drepturilor omului, animalelor și protejării mediului

Este imposibil să nu fim manipulați...

1. Fenomenul este unul omniprezent, astfel că interesul ridicat față de acesta ar putea fi privit în primul rând într-un context global, în care anumite rezultate controversate, cu precădere câștigătorul alegerilor prezidențiale din SUA și decizia Regatului Unit de a ieși din UE, sunt adesea analizate prin prisma influențării opiniei publice ca urmare a distorsionării percepțiilor asupra unor fenomene ori folosirea unor informații false.

În România au fost mai multe evenimente în ultimii ani care au generat discuții intense cu privire la calitatea informațiilor transmise către publicul larg, cel mai recent fiind adoptarea infamei OUG13. Rețelele de socializare și sursele alternative de informare au oferit anumitor segmente de populație posibilitatea de a evidenția încercările unor persoane publice de a manipula ori derapajele unor instituții media, care au folosit numeroase tehnici pentru a promova ori, după caz, discredita oameni sau concepte, în funcție de interesele celor care controlează respectivele instituții.

Drept urmare, au pornit diferite inițiative din rândul societății civile prin care s-a încercat contracararea neadevărurilor factuale ce au fost comunicate în spațiul public. Cu toate acestea, mulți dintre cei care au fost preocupați de acest subiect au neglijat caracterul subiectiv al unor realități și au omis în mare măsură să își facă o auto-analiză cu privire la susceptibilitatea lor de a cădea în capcana unor tehnici de manipulare, cu precădere dacă informațiile pe care le primeau corespundeau propriilor convingeri ori interese.

2. Această asociere este dificil de contestat, fie și doar prin prisma faptului că majoritatea instituțiilor de presă din România sunt comerciale, ceea ce presupune că se supun regulilor sistemului economic capitalist. Mulți dintre noi neglijăm faptul că publicitatea, care este principala sursă de venituri pentru instituțiile media comerciale în căutare de profit, este o formă de manipulare prin care ne sunt sugerate anumite tipare comportamentale, dincolo de îndemnurile explicite de a ne determina să cumpărăm un produs ori un serviciu.

În plus, precaritatea financiară a instituțiilor media tradiționale în care se regăsesc ca urmare a dezvoltării surselor alternative de informare și promovare din mediul online le fac mult mai susceptibile interferării în politica editorial-artistică din partea celor care dispun de mijloacele necesare și care urmăresc să influențeze opinia publică prin intermediul emisiunilor de știri sau de divertisment, într-un mod mai mult sau mai puțin voalat.

3. Instituțiile de stat, religioase și cele private sunt principalii actori care încearcă să ne „vândă”

câte unul sau mai multe produse, servicii, concepte sau idei. În funcție de capacitățile logistice, puterea financiară și/sau autoritatea morală, fiecare actor în parte folosește tehnici specifice sau adaptate de manipulare pentru a-și îndeplini obiectivele, de oricare natură ar fi acestea.

Factorul uman poate fi greu de estimat în această ecuație, cel puțin în anumite cazuri, prin prisma faptului că oamenii pot deveni din „subiecți" ai manipulării „agenți" ai acesteia, pasivi sau activi, într-o perioadă de timp mai mică sau mai mare.

Bineînțeles, în contextul românesc contemporan sunt nenumărate aspecte care pot fi detaliate cu privire la fiecare sursă în parte, însă pentru asta ar trebui să mai curgă multă cerneală.

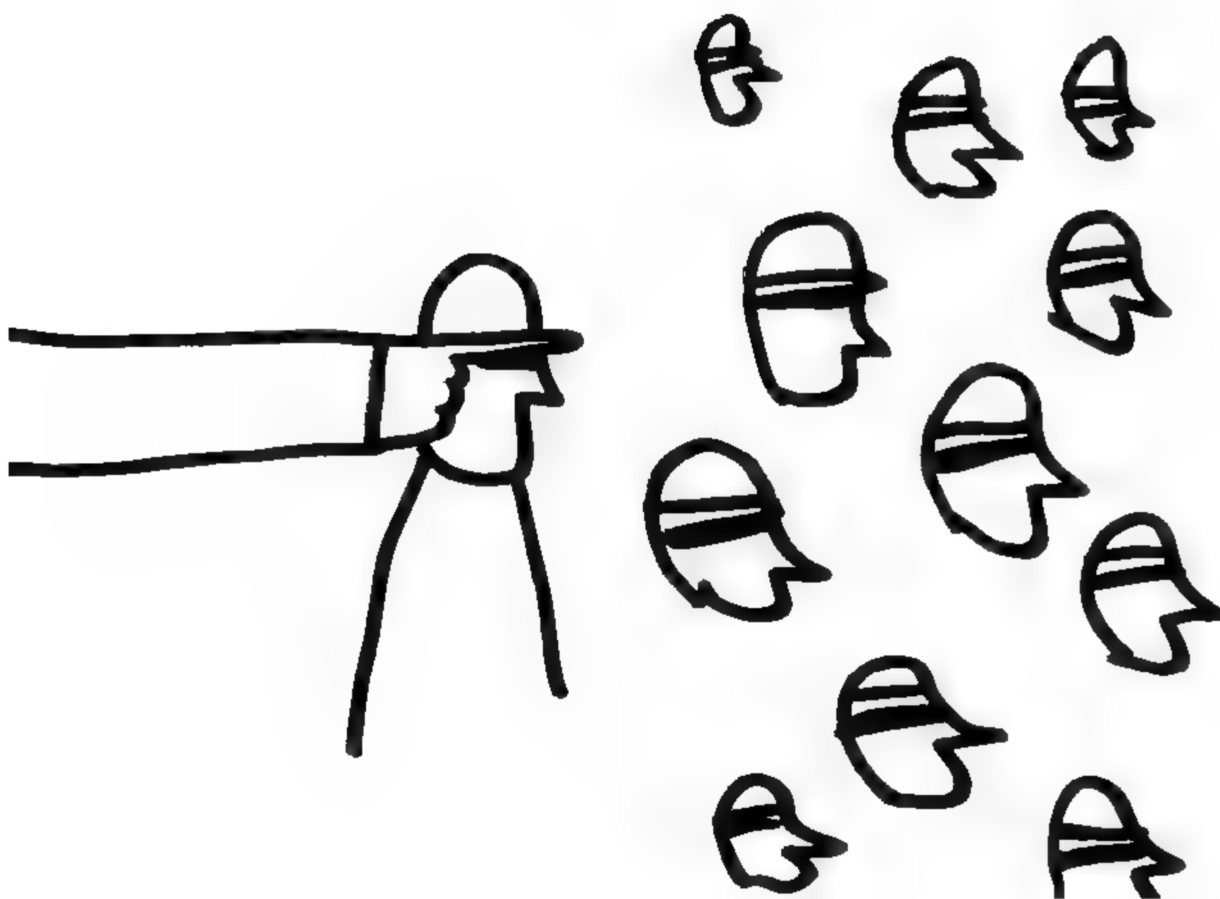
4. Fiecare om este susceptibil la manipulare, iar românii nu fac notă discordantă. De altfel, este imposibil, ca ființe sociale, să nu fim manipulați de-a lungul existenței noastre, astfel că fiecare dintre noi trebuie să ne echipăm, pe măsură ce ne dezvoltăm cognitiv, cu instrumentele necesare prin care să recunoaștem tehnicile de manipulare, să distingem când aceste influențări sunt făcute în folosul sau în defavoarea noastră, respectiv să le putem combate într-un mod constructiv.

În era noastră este important de amintit faptul că nu doar emițătorul și conținutul unui mesaj sunt relevante, ci și mediul prin care acesta este transmis. După apariția internetului, modul în care sunt transmise informațiile s-a schimbat în mod semnificativ, iar mediul online s-a dovedit a fi o oportunitate și o provocare în același timp în ceea ce privește diseminarea de informații în rândul utilizatorilor, adesea bombardați cu diferite tipuri de informații pe care trebuie să le filtreze și analizeze.

5. Ca profesie, orice educator, învățător sau profesor ar trebui să se preocupe de dezvoltarea gândirii critice, prin intermediul căreia să poată fi dezvoltată o astfel de rezistență. Însă fie că se află într-un sistem de învățământ, fie că își exercită calitățile într-un alt domeniu, orice intelectual este cel puțin la fel de implicat în manipularea audienței sale, fie și doar prin încercarea de a-și convinge interlocutorii de *adevărul* din spatele ideii sale.

Procesul prin care se dezvoltă abilitatea de a rezista la manipulare ar trebui consolidat pe parcursul întregii vieți, astfel că această sarcină nu trebuie să se rezume anumitor profesii. De altfel, orice persoană poate deveni un promotor al gândirii critice dacă își propune, indiferent de statutul ori raportul social în care se află față de receptor.

6. Cine? Ce? Cum? În ce context? Cu ce scop? Orice informație poate fi analizată pornind de la răspunsurile acestor întrebări, pe care le pun atunci când sunt în fața unei informații relevante ori într-o situație inedită. În loc să ofer un exemplu, prefer să ilustrez prin două formulări similare modul în care poate fi nuanțat un mesaj, în contextul în care mă aflu în preajma Zilei internaționale a femeii în momentul scrierii acestui text: „El a ajutat-o pe dânsa să își facă discursul" și „Ea a fost ajutată de dânsul pentru a-și face discursul".



Dan Perjovschi

George BONDOR
redactor-șef al revistei „Timpul”,
conf. univ. dr., Facultatea de Filosofie,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Împotriva manipulării. Pluralism, spirit critic, failibilism

Vorbim mult despre manipulare pentru că putem să o facem. În perioada dictaturii comuniste, nu puteam. Nici termenul nu era bine cunoscut, nici nu se prindeau foarte mulți de faptul că erau manipulați. Puterea politică își exercita dominația prin manipulare și prin cenzură. Cea dintâi a reușit să transforme realitatea după bunul plac al conducătorilor. Logica unei singure idei devenise, în anii cei mai grei ai dictaturii, totuna cu lumea reală. Diferența dintre ideologie și realitate nu mai putea fi ușor reunoscută. Au scăpat, în privința libertății interioare, doar cei care erau bine educați din perioada interbelică, precum și cei care, deși născuți mai târziu, au avut mai multe surse de informare. Partidul unic transmitea pe căi directe toate ideile care configurau lumea de atunci, idei care deveneau, de fapt, veritabile directive.

Vorbim mai mult despre manipulare întrucât mulți dintre noi s-au obișnuit să nu mai creadă toate mesajele care vin dinspre sfera puterii. Acestea sunt acum filtrate de mass-media, mai bine sau mai rău, oferind mai multe interpretări asupra fenomenelor politice. Acestea sunt, în fapt, premisele spiritului critic. Doar unele dintre premise, din păcate. Necesare, dar nu și suficiente. Căci spiritul critic nu presupune doar să avem la dispoziție o multitudine de surse de informare, pentru a putea compara diferitele perspective asupra aceluiași fenomen. Ci trebuie să avem și instrumentele necesare pentru a înțelege fenomenele respective cu propria minte. Pentru a le experimenta, a le integra în modul nostru de a fi, a le analiza în cunoștință de cauză. Or, cultura politică este încă foarte precară în România, iar educația în genere este în continuare axată pe transmiterea unor cunoștințe care produc simple mașini, fără să dea naștere unor buni cetățeni, și nici unor oameni întregi. Desigur că ar fi excelent dacă mass-media din România ar căuta să reflecteze adevărul, și nu să livreze ideologiile de serviciu ale unor grupuri sau partide. Din nefericire, pluralitatea punctelor de vedere ilustrează, cel mai adesea, o simplă bătălie pentru manipularea cetățenilor. Fiecare tabără încearcă să manipuleze mai bine, să le inoculeze oamenilor propriile ideologii, să mistifice realitatea, prezentând-o „pe dos”.

În lumea de azi există numeroase surse de manipulare: puterea politică, media, sistemul economic, cu interesele susținătorilor societății de consum, dar și societatea civilă, unele ONG-uri, la care se adaugă fanaticii de peste tot. Omul este parte din câteva mari sisteme, pe care le conștientizează în mai mare sau în mai mică măsură. Dependența de

unele dintre ele îi rămâne ascunsă, ele părând a fi realitatea însăși. De pildă, suntem conștienți de sistemul politic și de faptul că deciziile politice ne influențează, iar tipul de sistem pe care îl avem (democratic sau totalitar) este decisiv pentru viețile noastre. Dar trăim, totodată, într-un sistem economic, de care putem fi conștienți în principiu, dar fără să înțelegem până la capăt cât de mult pătrunde el în fibra noastră. Suntem cu toții de acord că în economie competiția este benefică, dar credem că ea trebuie să se extindă asupra tuturor aspectelor vieții. Aceasta reprezintă una dintre cele mai mari rele ale omului contemporan. Educația bazată pe ideea de competiție formează niște monștri, nu niște cetățeni capabili să înțeleagă realitatea și să se construiască pe ei înșiși. Și este doar unul din exemplele care se pot da.

Manipularea există dintotdeauna. Nu e un fenomen recent, dimpotrivă. Formele pe care le îmbracă azi sunt doar mai sofisticate și mai dificil de identificat. Ea face mereu apel la solul celor mai intime convingeri ale omului. Căci întreaga noastră viață atârnă de convingerile pe care le avem. În numele unor credințe, omul acționează într-un fel sau în altul. Viața politică, bunăoară, are legătură cu credințele noastre. Marile războaie au fost pornite în numele unei credințe, sau au fost întreținute de una. Pacea e și ea rodul unor convingeri. Organizarea politică a unui stat are la bază un consens asupra unor convingeri politice: credem în republică sau, dimpotrivă, în monarhie. Credem în democrație, în pluralismul partidelor, în libertate, în egalitatea în fața legilor și în multe altele. Convingerile electorale, în virtutea cărora votăm un partid sau altul, sunt și ele rodul unor credințe, nu doar al unor raționamente și calcule făcute la rece. În viața de zi cu zi ne conducem tot după credințele pe care le avem. Facem binele sau răul în baza unor credințe prealabile, și nu ca urmare a unor decizii punctuale.

Pe scurt, omul nu poate lua totul de la capăt, nu poate face un calcul rațional privitor la fiecare act al vieții sale. Multe acțiuni par a fi automate, pur instinctive. Însă ele implică, de fapt, sistemul credințelor noastre anterioare. Acestea sunt ca niște achiziții pe care le-am făcut cândva și care sunt sedimentate în noi, putând fi reactualizate în orice împrejurare a vieții. Fiecare om deține un sistem de convingeri, de la cel mai învățat până la omul cel mai simplu. De aceea, vigoarea cu care cineva acționează în lume nu este în funcție de câtă carte știe, ci de cât de puternice sunt credințele sale. Din păcate, și fanatismul tot de aici își primește seva. Căci convingerile se pot sedimenta nu doar în urma unor experiențe proprii, ci și sub influența celorlalți: a grupului, a familiei, a comunității. De fapt, credințele nu ni le alegem în totalitate, ci ele vin către noi dinspre mediul în care existăm. Ele nu stau în puterea noastră, depinzând în mare măsură de factorul afectiv. Or, din acest punct de vedere, românii sunt ușor influențabili, la fel ca toate popoarele înzestrate cu o afectivitate exacerbată. Cu toate acestea, nici popoarele mai raționale nu au fost scutite de manipu-

lare în istorie. Exemplul nemților este, fără îndoială, grăitor. Rațiunea își poate ascunde atât de bine mobilele afective, care fac parte din chiar mecanismele gândirii raționale, încât poate lăsa impresia că alege singură un drum sau altul. Este, și aceasta, unul din cele mai importante mecanisme ale manipulării.

Dar manipularea poate fi făcută și cu bune intenții. Uneori ceilalți văd mai clar decât noi ce ar fi bine să facem și ce nu. Iar dacă sunt bine intenționați, ar putea fi tentați să ne pună pe drumul cel bun. De aceea, n-aș conferi acestui termen doar sensul negativ. Profesorii manipulează, părinții de asemenea. Înzestrați cu un spirit critic dezvoltat, intelectualii sunt primii care pot să demaște încercările de manipulare la care suntem supuși. Dar să nu fim naivi. De-a lungul vremii, tot intelectualii sunt cei care încearcă să manipuleze. Stă în firea celor care înțeleg mult să le transmită adevărurile și celorlalți. După Platon, filosoful-rege ar fi trebuit să construiască o cetate ideală în baza principiilor la care numai el avea acces. Intelectualii pot fi deopotrivă firi totalitare și spirite critice. În fapt, nu există nici un loc privilegiat situat deasupra ideologiilor. Orice critică a acestora se face tot din interiorul unei ideologii. Iată de ce intelectualii nu sunt infailibili. Ar fi de dorit ca ei să renunțe la construcția marilor proiecte, pentru a asuma, popperian, caracterul failibil al propriilor idei, laolaltă cu sarcina de a fi simpli „ingineri gradualiști" de tip socratic. Din acest punct de vedere, mă tem că „intelectualul român" încă nu există. Dar sunt semne bune că e pe cale să se nască, așa cum pare să se nască acum în România și o societate civilă, cu condiția ca spiritele critice să nu cadă și ele în fanatism.

Eduard BOZ

avocat, consilier local al municipiului Iași

Școala trebuie să genereze anticorpii împotriva manipulării

1. Vorbim de manipulare deoarece viteza cu care circulă informația îți dă fiori. De asemenea, cantitatea de informații este copleșitoare. De multe ori citim doar titlurile, eventual prezentarea pe scurt a unei știri. Presa scrisă s-a mutat în mediul online. Televiziunile au site-uri din ce în ce mai atractive. Totul se măsoară în vizualizări, like-uri, eventual indici de audiență.

Totul este goană după senzațional, breaking news, „nimeni nu credea că va întâmpla așa ceva", „război total" între X și Y, „ȘOC și Groază", extraordinar, teroare și fel de fel de alți termeni utilizați cu scopul de a capta atenția publicului.

2. Nu este de mirare o asemenea asociere, deoarece presa este cea care creează știri și distribuie informația. Acuzația de manipulare la adresa presei nu este complet lipsită de fundament deoarece, în

mod regretabil, există atât publicații cât și televiziuni care nu verifică informațiile, publică tot felul de știri false și realizează așa-numite emisiuni de analiză, de sinteză unde comentariile sunt tendențioase și îndreptate exclusiv fie împotriva unor instituții, fie împotriva unor actori politici.

Însă un rol foarte important, în special în mediul online, îl au o serie de site-uri sau conturi de Facebook obscure, neasumate de nimeni și care propagă informații false, articole mincinoase menite să creeze teamă în rândul populației (teama de mai știu eu ce conspirații mondiale la adresa României – nu știu cum a fost aleasă România dintre toate țările de pe glob și dintre toate planetele din univers –, teama de sfârșitul lumii, teama de molime și alte boli incurabile etc.).

3. Odată cu dezvoltarea *social-media,* orice persoană poate manipula prin articole, păreri, comentarii.

Evident, entitățile care dispun de resurse financiare pot genera mai multă informație, pot plăti distribuția acesteia pentru a ajunge la un public mai larg și în acest mod pot manipula o parte mai mare din populație.

Orice mediu care nu permite dezbatere reală cu informații și contrainformații în același timp, cu argumente și contraargumente simultane, este unul care manipulează.

4. Aici este mai dificil să mă pronunț. Nu am făcut o analiză comparativă cu alte popoare. Cert este că noi nu avem o cultură a dezbaterii. Ne este greu să ascultăm și argumentele celeilalte părți și cu atât mai mult ne este greu să recunoaștem că ne-am formulat o părere greșită, sau poate am avut idei preconcepute.

Dacă discutăm de anumite teme concrete, posibil să fim mai sensibili și să „înghițim" mai ușor anumite subiecte decât altele. Spre exemplu. În momentul de față tot mai mulți cetățeni adoptă „viziunea dacică" a istoriei noastre, respectiv teoria că noi suntem leagănul Europei, că acțiunile din Biblie s-au petrecut pe teritoriul țării noastre și alte asemenea. Nu spun că astfel de teorii nu ar trebui cercetate, însă asemenea analize sunt apanajul specialiștilor. Cred că acceptăm astfel de teorii „pe nemestecate" și datorită unei dorințe a noastre lăuntrice de a crede că românii nu doar s-au apărat în fața cotropitorilor, ci, din contră, au stat la baza tuturor acțiunilor importante prin care s-au format națiunile Europei de azi, eventual acțiunile prin care Europa s-a dezvoltat din punct de vedere religios.

Deci, da, sunt teme în privința cărora probabil că suntem mai ușor de manipulat.

5. Cred că școala este cea care trebuie să genereze anticorpii împotriva manipulării. În școală copiii ar trebui să învețe să pună întrebări, să se îndoiască de orice informație, să o verifice, să o testeze și apoi să ajungă la propria concluzie.

Din păcate, sistemul nostru educațional este

croit pe un tipar care permite transmiterea informației într-un singur sens, de la dascăl la elev, acestuia din urma verificându-i-se doar capacitatea de memorare și redare, mai puțin cea de analiză. Evident, există excepții.

Persoanele capabile să analizeze un raționament logic trebuie să fie mult mai active din punct de vedere civic și din punct de vedere al distribuției informației. Dacă sesizează un caz de manipulare nu trebuie să-și țină părerea doar pentru ele. Trebuie să reacționeze imediat, să condamne știrile false, să explice unde se află frântura în raționamentul logic al informației în cauză. De asta spun: reacția împotriva manipulării devine o obligație civică. Este ca și cum ai fi martorul unei tâlhării și nu faci nimic. Cum poți să sesizezi o manipulare „care dă în cap la drumul mare" și să nu reacționezi?!

6. În primul rând, am o anumită rezervă în a „consuma" informațiile, indiferent de natura lor și indiferent de sursa lor. Nu pot să îmbrățișez un anumit punct de vedere fără a verifica sursa, fără a compara cu puncte de vedere ale unor instituții abilitate, fără a-mi pune întrebarea: care este interesul propagării unei anumite știri și fără a verifica raționamentul logic: dacă se pleacă de la premise corecte, dacă metoda de lucru, de analiză este una corectă și dacă s-a ajuns la o concluzie logică. Dacă toate acestea au fost respectate, îmi pun întrebarea dacă se putea proceda altfel.

Vă dau câteva exemple:

a) Klaus Iohannis și nemții lui de la Schweighoffer au tăiat și vândut pădurile din România!

– este genul de manipulare care conține 20% adevăr și restul minciună;

– adevărat: Klaus Iohannis are origini germane, iar tăierea necontrolată a pădurilor din România este o problemă alarmantă. De asemenea, compania în cauză este unul dintre cei mai mari procesatori de lemn din țară;

– fals: compania Schweighoffer a pus piciorul în România la începutul anilor 2000; directorul acesteia a fost decorat în anul 2004 de fostul președinte Ion Iliescu;

– concluzie: ce legătură are actualul președinte cu firma în cauză? Doar originile germane/ austriece. Însă nu există nicio dovadă a vreunui sprijin din partea domnului Iohannis pentru această companie.

b) Multinaționalele au finanțat protestele împotriva ordonanței 13/2017!

– prima dată trebuie să ne întrebăm cine face o astfel de afirmație și dacă are un scop să o facă. Afirmația aparține unui singur partid dintre cele cinci care sunt în Parlament și are scopul de a minimiza cele mai ample mișcări de stradă din România și de a arunca o anatemă asupra participanților care au fost fie plătiți, fie forțați de angajatori;

– în al doilea rând, trebuie să ne întrebăm unde s-au dat acești bani, cui s-au dat, cum de nu există nicio dovadă în acest sens.

Evident, exemplele pot continua la nesfârșit.



Dan Perjovschi

Alexandru CĂLINESCU
prof. univ. dr., critic și istoric literar, publicist

Spânu, Gâdea, Ciutacu...

1. Vorbim mult despre manipulare dintr-un motiv foarte simplu: pentru că manipularea este omniprezentă. Ea este în primul rând politică, dar poate fi și ideologică, poate fi pusă în slujba unei persoane, a unui grup de persoane etc. Pe lângă mijloacele tradiționale, rețelele de socializare au introdus o nouă dimensiune prin crearea unei zone în care știrile false circulă nestingherite. Audiența de care se bucură unele posturi de televiziune, unde oficiază niște versați profesioniști ai minciunii, confirmă faptul că gradul de intoxicare a anumitor categorii ale populației este foarte ridicat. E un subiect pe care l-am abordat de mai multe ori în intervențiile mele din presă: fără să-mi fac, din păcate, iluzii.

2. Este nu doar legitimă ci și inevitabilă. În vremurile ei de glorie, presa scrisă a fost principalul vehicul al manipulărilor. Puterea comunistă a făcut din presa de partid și de stat o uriașă mașină de propagandă, în cadrul căreia televiziunea a jucat un rol din ce în ce mai important. Obiceiurile și reflexele de atunci s-au păstrat până astăzi. La începutul anilor ’90 ziare ca *Azi, Dimineața, Adevărul,* secondate de televiziunea condusă de Răzvan Theodorescu, duceau o amplă campanie de intoxicare căreia societatea civilă cu greu îi putea face față. Astăzi, constatăm că televiziunea publică se străduiește să reînnoade cu această tradiție „glorioasă”. Criza prin care trece presa scrisă face ca ea să nu mai fie o prioritate pentru propagandă: țintele privilegiate sunt televiziunile și site-urile de pe internet.

3. De ce să rămânem într-un plan abstract? Sursele sunt ușor de identificat. E vorba, mai întâi, de canalele de televiziune Antena 3 și România TV, cărora li s-a alăturat de la o vreme B1TV. Aceste posturi au devenit trompete ale actualei puteri, Dragnea, Tăriceanu și alți lideri ai coaliției se plimbă de la o televiziune la alta, se produce un bombardament mediatic permanent care nu poate rămâne fără urmări. Sunt apoi o serie de site-uri specializate în punerea în circulație a știrilor false și a calomniilor. Vedem cum, paradoxal, cu cât o afirmație este mai enormă cu atât are mai multe șanse să se răspândească.

4. Nu pot face comparații în absența unor elemente cât de cât relevante. Cred însă că toate țările care au cunoscut regimul comunist au o veche – și tristă – experiență a manipulărilor. O serie de paralelisme și continuități sunt frapante. Teza propagan-

dei comuniste conform căreia Europa occidentală era o colonie a Statelor Unite își află echivalentul în lamentările actuale privind „România – colonie a occidentului". Comunismul a cultivat mefiența față de străini, îndeosebi cei din „țările capitaliste", și s-a mers până la a li se interzice cetățenilor români să intre în contact cu străinii. Puterea comunistă apela adesea la scenariile conspiraționiste, până în ultimul moment Ceaușescu a acuzat „agenturili" de complot împotriva ordinii statale. Sperietoarea cu „dezmembrarea țării" era și ea folosită în chip recurent. Pentru toate eșecurile regimului și pentru toate greutățile de care se izbea populația vinovați erau „ceilalți" – ungurii, rușii, americanii ș.a.m.d. În plus, Securitatea avea grijă să lanseze zvonuri. Dau două exemple care îmi vin acum în minte. Prin 1980-1981 se zvonea că lipsurile în aprovizionarea cu alimente erau provocate de… sindicatul Solidaritatea din Polonia: sindicatul organiza greve, muncitorii polonezi în loc să muncească stăteau cu burta la soare iar noi, românii, trebuia să ne sacrificăm și să le trimitem alimente (am auzit cu urechile mele această „teorie" de la un important personaj al lumii politice și literare din Iașul acelor ani). Cam tot pe atunci Bucureștiul a organizat Universiada, adică niște jocuri sportive ale studenților. S-a pus aceeași placă: vor fi restricții la alimente pentru că toate produsele merg la București, la Universiadă! Ca și cum sosirea a câtorva sute, sau câtorva mii de sportivi ar fi putut provoca mari turbulențe în aprovizionarea populației. Să nu ne închipuim însă că astfel de năzbâtii nu aveau succes. Din nefericire, aveau.

Așa că delirul cu Soros și cu malversațiunile multinaționalelor a venit pe un teren propice. Omul e tentat să accepte o explicație absurdă dar spectaculoasă în locul uneia simple și logice.

5. Încercările unor intelectuali de a denunța manipulările sunt câteodată primite cu ostilitate. Andrei Pleșu a vorbit, în legătură cu recentele manifestații, despre inventivitatea celor care demonstrau în Piața Victoriei în contrast cu demonstranții de la Palatul Cotroceni care repetau ceea ce văzuseră cu o zi înainte – sau în ultimele zile – la anumite posturi TV. Mai mulți intelectuali, mai ales tineri (și cunoscuți ca având o orientare mai curând stângistă), l-au atacat vehement pe Pleșu, acuzându-l de (*horribile dictu*!) „elitism", de dispreț față de „România profundă". Mă mir că aceste minți generoase și solidare cu oamenii simpli n-au fost scandalizate de îngrozitoarele lozinci xenofobe care se scandau acolo și care – acesta este purul adevăr! – repetau mesajele difuzate de RTV și de Antena 3.

Cum poate fi contracarată manipularea? Aș fi fericit dacă aș deține secretul.

Intelectuali care manipulează? Sunt, vai, destui… Se complac să fie pe aceeași lungime de undă cu Spânu de la *Cotidianul*, cu Gâdea de la Antena 3 și cu Ciutacu de la RTV.

6. Îmi îngădui să cred – sper să nu-mi fie răstălmăcită această afirmație – că sunt mai puțin vulnerabil la manipulări decât alții. Am avut șansa ca părinții mei să mă educe în așa fel încât să fiu opac la propaganda comunistă. Căutam, apoi, să mă informez, făceam rost – adesea cu mare greutate – de publicații franțuzești, știam o mulțime de lucruri despre care nu se pomenea deloc în România. Evident însă că chiar și așa puteai fi victima unor manipulări. Când khmerii roșii (cei care vor declanșa cumplitul genocid din Cambodgia) au intrat în Phnom Penh, corespondentul ziarului *Le Monde* a relatat că populația i-a primit cu mare entuziasm. Mai târziu s-a aflat că respectivul ziarist (Patrice de Beer îl chema, dacă nu mă înșel) nici nu se găsea în Phnom Penh ci transmitea dintr-un luxos hotel din capitala Thailandei... Dar pentru cineva care știa „bucuria” cu care fusese primită Armata Roșie în România, știrea nu era credibilă. După cum, în mod normal, nu puteai împărtăși admirația unei bune părți a intelighenției occidentale pentru China maoistă. E drept însă că sunt situații când e greu să discerni adevărul. În decembrie 1989 am simțit, intuitiv, că e ceva în neregulă cu „teroriștii” fără să-mi pot da seama despre ce e vorba. Mă consolez cu gândul că n-am fost singurul.

Nu există rețete infailibile pentru a identifica manipulările. Tocmai de aceea fenomenul e atât de periculos.

Florin CÎNTIC
istoric, publicist

De la zvonerii comuniști, la trolii și postacii din online...

1. Pentru că e deja o parte componentă a vieții cotidiene, pentru că ne otrăvește cunoașterea corectă și relațiile interumane, pentru că a devenit o realitate toxică trecând cu mult peste limitele suportabilității omului obișnuit. Manipularea este o tehnică de prostire prin care oamenii sunt convinși să facă (persuasiune) sau convinși să nu facă (disuasiune) ceva. Pe scurt, sunt duși cu vorba să cumpere un fals (fie că e vorba de o marfă, de o valoare calpă sau, desigur, de un program politic) și să fie mulțumiți cu asta. În primă fază, manipularea soft se numește marketing.

2. Prin definiție, mass media asta face: mijlocește comunicarea, fiind în egală măsură emițător, mesaj și canal de transmitere către public. Cum manipularea este o obligație a oricărui regim totalitar, care nu prea iubește diversitatea de opinii și are întotdeauna o presă servilă și înregimentată, care difuzează doar mesajul oficial, ea a fost contrabalansată de comunicarea informală, duplicitară, care scăpa, de regulă, controlului. Pentru a contracara acest

fapt, au fost creați zvonerii și răspândacii securiști care infiltrau și mediile private, profesionale sau familiale. Eu, care am trăit în ceaușism, înțelegând cu capul meu cam ce se petrecea, cu precădere în ultima decadă, am intrat rapid în contact cu mesajul neoficial, distribuit de meseriașii manipulărilor, potrivit căruia „am avea și noi nevoie de un Gorbaciov", strecurându-ni-se subtil și cine e „comunistul cu față umană" și „coleg de facultate cu Mihail Mihailovici". Uitându-ne la televizor la fuga lui Ceaușescu și la manipularea din studioul 4 al TVR („libere") atât eu cât și istoricul Cătălin Turliuc am spus la unison că trebuia să centreze puterea cineva „acceptat de ruși", noi gândindu-ne la Corneliu Mănescu și, da, desigur, la cel pe care ni-l susurase în urechi, manipulator, Securitatea în ultimii patru ani. (Ca o paranteză, Ion Iliescu s-a temut organic de Corneliu Mănescu pe care l-a ținut într-o marginalizare chiar fizică, într-un fel de semi-arest la marginea Bucureștiului). Așa că manipularea subtilă a avut efecte în cazul nostru. Presa era zero atunci.

Astăzi, e teritoriul prin excelență al orgiilor manipulatoare. Nu numai mass media ca atare, hăcuită de acționari necunoscuți, pusă la treabă cu harapnicul de moguli penali sau dirijată din umbră de diverse oficine din afara țării, interesate în destabilizarea spațiului public și, prin efect, a țării, ci și universul internetului este o cale sigură, pentru că difuză, greu de identificat, a manipulărilor de tot felul. Partea cea mai jalnică a acestei ecuații sunt escortele mediatice (ca să nu spun altfel!) care prestează vesel pentru bani îndeplinind fără vreo urmă de remușcare morală cele mai abjecte comenzi ale patronatului. Iar zvonerilor securiști din trecut le-au luat locul, compensator, trolli și postacii fesebiști din spațiul online.

3&4. Românii „e dăștepți" și, din cauza asta extrem de ușor de manipulat. Populației rurale ancestrale, cu lumea structurată ordonat între credință, bun simț și tradiție, i-a luat locul, încet-încet, mai ales în timpul lui Ceaușescu, o ciurdă de lumpeni industriali, burtoși și nespălați, degrabă râgâitori și, mai ales, atoateștiutori. Din acest strat germinativ ni se trag astăzi o groază de contemporani. E prea simplist să spunem că doar ei sunt armata celor manipulați, căci realitatea este mult mai complexă. Și manipularea, desigur, pe care profesioniștii o concep stratificat, în funcție de „target". Ceea ce mă lasă pe mine cu gura căscată e multitudinea de oameni aparent educați, unii chiar buni în meseria lor, care înghit pe nemestecate, la fel ca lumpenii amărâți amintiți mai înainte, hălci întregi de minciuni și de informații false, fără să facă nici cel mai mic efort igienic de a gândi cu capul lor. Exemplu de alaltăieri: aflu de la un prieten arhitect, care se alăturase, strigând, ejaculării colective a dușmanilor președintelui, că acesta a pierdut în instanță „una

din cele șase case pe care le avea" și că „nevastă-sa va face pușcărie, bă!, pentru fals și el trebuie să dea (aici a urmat un fel de grohait ininteligibil) sutele de mii de euro pe care le-a furat". Mărturisesc că nu eram la curent cu chestiunea astfel încât nu mi-a luat mai mult de un sfert de oră ca să aflu adevărul: că președintele cumpărase cu bună credință de la un terț un apartament la parterul unei case pe care acela îl câștigase în instanță împotriva chiriașilor ce stătuseră în casa naționalizată. S-a dovedit că vânzătorul, azi decedat, făcuse niște malversațiuni cu secretarul unei comune și, după vreun deceniu de procese, judecătoria anulase contractul de vânzare-cumpărare semnat cu Carmen Iohannis. Ca orice cetățean lezat în dreptul său de o hotărâre cel puțin bizară (pentru că vina nu era a cumpărătorului de bună credință, ci a escrocului care a pretins că este moștenitor) președintele face apel și pierde, ambele instanțe menținând hotărârea inițială. Din momentul comunicării sentinței definitive și executorii, președintele trebuie să elibereze casa și nu mai poate percepe niciun leu chirie. Dacă ar fi un simplu cetățean ar reclama la CEDO (cum fac pușcăriașii) faptul că au fost numeroase erori de procedură și că nu a beneficiat de un proces echitabil, iar tribunalul internațional i-ar putea da (ca în atâtea cazuri) o despăgubire pe care să i-o plătească statul. Adică noi, pentru că niciun judecător nu a plătit vreodată pentru o decizie sancționată de CEDO, toate despăgubirile făcându-se de la bugetul de stat. Pe scurt, a pierdut o sursă de venit legală, pentru care a plătit impozit și, bineînțeles, nu are de returnat nimic. Eu, ce să mai zic? Mă întristează glasul ridicat și salivația abundentă cu care prietenul meu și-a însoțit bucuria la aflarea veștii...

Dacă ar fi să dau un verdict privitor la sursele concrete care ne zăpăcesc viața acum, aș spune că deja manipularea concertată de pe piața mediatică și de pe internet reprezintă o amenințare reală în condițiile în care toate dovezile duc spre un program major de destabilizare a spațiului nostru public coordonat, după cât se pare, de Coloana a V-a a armatei rusești. Aici nu mai e vorba de diversitate de opinii, ci de o amenințare directă la siguranța națională printr-un haos și o confuzie controlată și întreținută de agenții lui voluntari sau de proștii manipulabili (ah, idioții utili!) care acoperă intenționat adevărul cu o rețea de minciuni și prostii manipulatoare, care preiau și distribuie zilnic, neobosit, nadele putiniste.

5. Bunul simț și caracterul. Dar, vorba celor de la Radio Erevan atunci când au fost întrebați cum se pune accentul în limba română pe cuvântul caracter: caràcter sau caractèr? „După cum știți, în România nu se pune accentul pe caracter!" (Despre intelectuali, numai de bine).

6. Inteligența, educația, flerul și bunul simț. Și reflexul de istoric de a verifica sursele și de a gândi cu capul meu. Au fost atât de multe încât mi-e greu să le mai enumăr. Hai, una simplă, culturală: zilele trecute, într-un ziar local, știre bombă, pe prima pagină: *Iașul este pus de privați pe harta marilor festivaluri.* Uau, ce tare, în sfârșit ieșim din deșert grație privaților cei buni, spre deosebire de profesioniștii din instituțiile de stat, care fac festivaluri certificate ca fiind de interes european, cu biletele epuizate pe internet cu luni înainte, bugetari flămânzi, depășiți și anti-hipsteri cum îi știm. Fug repede la articol. „Primul festival major de muzică și artă din zona de nord-est a României care va pune Iașul pe harta celor mai iubite orașe din lume" declară bombastic un ilustru necunoscut cu aerul și prestanța unui pamblicar politic care ne vinde gogoși, pentru vizibilitate, nu cu ce a făcut, ci, bineînțeles, *cu ce are de gând să facă.* Ce ne mai spun însă magicienii noștri care, Doamne-ți mulțam, pun în sfârșit Iașul pe hartă? Da, „festivalul schimbă scena culturală (sic!) a Iașului", nici mai mult nici mai puțin. Culturală! EDM, adică electro-dance-music, asta vor da stimabilii organizatori *la Iași* adică pe malul Bahluiului și la ferma Ezăreni. Eu unul le urez, desigur, mult succes!

Unde e manipularea, care-i miza? Hai să vedem. Una din cele mai dificile întrebări la care trebuie să răspundă un primar este „pe ce cheltuim banii publici?". E foarte greu de răspuns la asta, pentru că toată lumea, în era manipulărilor mediatice, vrea imagine. Acum, pe loc. Fie pentru consolidarea populistă a succesului politic, fie pentru faimă, dar mai ales pentru a argumenta obținerea de bani. Dacă întrebi poporul el va spune, firește, că vrea circ moca. Adică fotbal și concerte cu Loredana gratis. Dacă ești un pic mai spălat pretinzi că le dai cultură, dar se ridică întrebarea firească: cui să-i dai să cheltuiască banii de la buget? (Urmărind această pistă în ultimele decenii multe se vor revela). De aceea, escrocheriile care drenează banii poporului în buzunarele unor șmecheri încep prin nevinovate parteneriate public-privat, prin care se finanțează întâi exclusiv din bani publici un festival de entertainment, pentru că la asta „pune lumea botu'". Se alocă (ilegal, dacă e vorba de bani publici) o sumă consistentă pentru publicitate și începe, în toată țara, pe garduri, pe holuri și în mall-uri dezmățul manipulării: singurul din lume, cel mai, cea mai, unic și irepetabil, cel care vă pune cătunul pe hartă etc., etc. După care începe minciuna deșănțată: vor veni „aproape" 1 milion de oameni. Sau manipularea grosolană: pe un stadion de 31.000 de locuri plus două scene cu 1.000 de locuri au fost *peste 300.000 de oameni!* (care s-au adăugat celor 275.000 de locuitori într-un oraș cu capacități de cazare de 15.000 de locuri). După care jurnaliști, trendsetteri și postaci năimiți încep să sune trâmbițele: Nemaivăzut! Nemaiîntâlnit! Genial!

Unic în lume! Etc., etc. Fiii sau nepoții generației aculturate de la țară la mahalaua industrială, incomparabil mai spălați, desigur, care nu au văzut niciodată ceva similar în lume și care cred că o uriașă discotecă în aer liber unde niște băieți freacă platanele înseamnă *un concert live*, se bucură, beau, se distrează, cheltuie bani și se simt bine acolo, ceea ce e foarte plăcut pentru toată lumea. Manipularea grosolană e, în primul rând, ideea că asta ar avea ceva de-a face cu cultura. „E dăștracție, bre. Cacum ar fi *Turnirul mondial al manelelor*, mânca-ți-aș". (Atunci să vezi de-adevăratelea expunere globală!, adaug eu). Și, dincolo de distracție, e o afacere și atunci vreau să văd de unde vin banii, care e planul de business, câte bilete s-au vândut, cine și cât câștigă etc., etc.

Asta cu sutele de mii de participanți, manipulare grosieră, nerușinată în lipsa evidenței stricte, raportate la Fisc, a biletelor vândute, ca și vrăjeala ineptă cu „pusul pe hartă" în lipsa unor studii sociologice de impact, făcute profesionist și independent, nu sunt decât argumente fabricate pentru ca, după ce s-au cheltuit milioane din bani publici pentru vizibilitate și pentru a oferi garanții de onorabilitate, să urmeze faza a doua: niște băieți șmecheri privatizează „megaevenimentul cultural" pe persoană fizică, rămân cu bănuții de la primărie (care oricum au fost prinși în buget) și mai bagă și o caterincă la ziar de cum au crescut vânzările la corturi și sendivișuri din Lidl revigorându-se astfel producția locală. Restul e „untold". Și, după aia, DNA.

Pe scurt, nu avem nevoie de mani-pulare, ci de *Mani pulite*.

Otilia CHITIC
designer ambiental

... Românii sunt mai ușor de manipulat

1. Dacă vorbim despre manipulare în general, este lesne de înțeles că sistemul de înțelegere al unui individ și/sau comunități este manipulabil funcție de capacitatea acestuia de a /se/ cunoaște, adapta și asimila informația cu cel mai mare grad de adevăr/realitate.

În materie politică manipularea se face în sensul direcționării maselor pentru susținerea unor interese, nu vorbim despre ea doar în România și, cu cât tehnologia va facilita viteza cu care circulă informația, cu atât vom vorbi și mai mult despre manipulare. Pe scurt, suntem bombardați cu informație și puterea de diseminare și asimilare ne depășește de multe ori.

2. Purtăm încă deficitul/povara transmiterii informației din timpul propagandei comuniste. Și

este un reflex creat imediat după evenimentele din 1989 să luăm presa drept sursă de informație „divină". Afluxul de informație este copleșitor și în lipsa unor criterii clare de selecție apare frustrarea. De aici și blamarea pentru modul în care își structurează mesajul jurnalistic. Societatea românească încă mai caută repere fixe, indubitabile pe care să le urmărească, să le creadă și să-și ia de-o grijă.

Din încercările de dezinformare putem extrage multe aspecte care să ne susțină imaginea de ansamblu. Bula de confort este o auto-manipulare.

3. Cred că Serviciile Secrete sunt o principală sursă de manipulare. Este, totuși, de multe ori în mâna hazardului modul în care dezinformarea își face efectul. Într-un stat cu o clasă politică slabă și o comunitate intelectuală prea puțin implicată, dar care urmăresc în aceeași măsură interese meschine, directe, pe termen scurt și mediu nu există nici măcar o strategie clară a manipulării. Rezultatele încercării de manipulare cred că sunt surprinzătoare, de multe ori, chiar și pentru expeditorii ei necesitând noi strategii sau improvizații la răspunsurile neașteptate.

Nivelul slab al educației este o primă resursă în strategiile de manipulare**.**

4. În comparație cu cetățenii țărilor nordice, de exemplu, cred că românii sunt mai ușor de manipulat. Într-un mediu în care nu reușim să depășim nici a doua treaptă de la baza piramidei, este ușor să creezi valuri. Și orice val, cât de mic, are impact și rezonanță în mentalul colectiv.

În continuare cred că suntem dominați de legile hazardului și manipularea, în multe situații, depășește capacitățile noastre de analiză și coroborare. Desigur, nu vorbesc aici de mici meschinării politice analizabile și cuantificabile până la urmă.

5. Nu știu dacă „rezistența la manipulare" este formula pe care aș agrea-o, poate avea o conotație negativă. Implicarea intelectualilor are un impact major, indiferent de care parte se situează. O comunitate intelectuală puternică și capabilă emoțional sigur că s-ar reflecta pozitiv în mentalul colectiv și ar avea rezultate progresiste la nivelul societății.

Societatea românească duce lipsă de repere morale, intelectuale, de modele, de vectori vocali, vizibili, implicați în structurile organizatorice. Un bun exemplu la Iași este scriitorul Dan Lungu.

6. Intuiția și verificarea mai multor surse.

Intuiția este bazată pe informațiile pe care le dețin deja, iar sursele noi provin atât din mediul mass-media cât și mediile de cercetare.



Dan Perjovschi

Constantin CUCOŞ
prof. univ. dr., Facultatea de Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi

Un popor needucat devine o gloată uşor manevrabilă…

1. Se vorbeşte mult despre ceva întrucât acel ceva există. Dacă nu ar exista, nu s-ar povesti... Manipularea este o acţiune complexă de infestare, dirijare şi folosire a mentalului individual sau colectiv în scopul unor interese ce le scapă celor supuşi acestui proces. Cum interesele s-au multiplicat şi sofisticat, şi eşafodajul manipulator s-a diversificat, şi-a extins aria de manifestare. Mai ales că astăzi, instrumentarul strategic şi tehnic modern sprijină această intenţionalitate (existentă, de altfel, în formule incipiente, de când e lumea).

2. Presa poate deveni un mediator, facilitator şi instrument al manipulării, nefiind singura pârghie. În fond, această stratagemă o putem identifica şi la nivelul comportamentului direct al unui individ, organizaţie, instituţie, ce încearcă să îşi apere interesele prin inducere în eroare, distragerea atenţiei, ascundere, minciună, semnal sau comportament contrafactual. Nu aş pune semnul egalităţii dintre manipulare şi mass-media. Sunt instanţe mediatice care se pun în serviciul adevărului, un adevăr desigur situaţional, dar sub semnul onestităţii şi veracităţii aşa cum sunt gândite acestea la un moment dat. Este adevărat că multe surse mediatice au făcut „pactul cu diavolul", dar nu trebuie să generalizăm.

3. Cred că sunt mai multe surse: unele instituţionalizate, altele contextuale; unele evidente, altele difuze; unele permanente, altele accidentale; unele cu rea intenţie, altele cu „bună" intenţie (exemplu paradoxal: ce face medicul când ascunde pacientului iminenţa sfârşitului?). Surse ale manipulării sunt destule. Le putem identifica pornind de „sus", de la etajele statale, guvernamentale, până la cele de „jos" – entităţi administrative, comunitare, prin pârghii specifice (platforme, purtători de cuvânt etc.), dar şi nespecifice (interpuşi, „lideri de opinie", diversionişti etc.). Se manipulează organizat, prin presă, televiziune (vezi canale de televiziune gen Antena3, România TV), dar şi prin anumiţi actanţi dispersaţi pe un areal mai larg. Se manipulează spunând minciuni, dar şi adevăruri pe jumătate sau interesate.

4. Nu cred că românii sunt mai manipulaţi decât alţii. Rata manipulării trebuie pusă obligatoriu în relaţie cu nivelul de educaţie. Needucaţi sunt peste tot. Succesul manipulării este direct proporţional cu incultura, cu lipsa spiritului critic, a autonomiei în a decela stimulii informaţionali pe care îi primim. Un popor needucat devine o gloată uşor manevrabilă. Un antidot la manipulare îl reprezintă creşterea nivelului de cultură şi de educaţie.

5. Credem că sistemul de educație trebuie astfel calibrat încât să formeze persoana pentru autonomie și filtrare valorică în raport cu ceea ce primește din jur. A institui cenzura, din acest punct de vedere, nu este nici în spiritul deschiderii și democratizării ideilor, nici al libertății individuale. Cel mai bun cenzor axiologic trebuie să fie persoana, care trebuie să ajungă să deceleze și să se orienteze în peisajul de incitări de tot felul. Accentul trebuie să cadă pe receptor, pe „pacientul" intenționalității manipulatorii, și nu pe emitentul sau mediul prin care se exprimă, care scapă deseori unei normativități sau legislații instituite clar și operativ. De asemenea, și liderii de opinie reprezentați de intelectuali, pricepuți și onești, pot deveni modele de raportare la mesajele manipulatorii sau îndoctrinatoare.

6. Apelez la mai multe strategii: judecarea unei aserțiuni sau situații manipulatorii din perspectivă strict logică, a întemeierii enunțurilor pe baza unor principii ale corectei raționalități; printr-o integrare și raportare contextuală, ținând cont de profilul intențional al persoanelor sau entităților, situațiile de comunicare, evoluții previzibile; printr-o cunoaștere mai pronunțată a emițătorilor unor idei, a profilului lor psiho-moral, a istoriei acțiunii lor; printr-o corelare/ confruntare a unei perspective cu altele care s-au manifestat anterior sau care se editează la un moment dat; printr-o evaluare/ procesare repetată, atentă a ceea ce primesc, ca informație sau atitudine, de la alții.

Lucian DÂRDALĂ

lect. univ. dr., publicist, realizator tv

Votați FNI!

A intrat în vocabularul nostru în decembrie 1989 și acolo a rămas. Manipularea e o temă de discuție în orice societate complexă, dar mai ales acolo unde controlul social exercitat prin forță este redus sau bate în retragere. Ea reprezintă un inamic al libertății pentru că ne pervertește calculele și strategiile, transformându-ne în anexe sau instrumente ale voinței altcuiva. E un complement al coerciției, în sensul că urmărește același scop, fără a recurge la întreg bagajul de amenințări fizice și instituționale implicat de represiunea deschisă. Într-un regim totalitar, spre exemplu, controlul social ar fi imposibil fără manipulare.

Nu vreau să insist asupra situației din timpul vechiului regim, nici asupra exercițiului din 22 decembrie 1989, la granița între două lumi. Resimțim în fiecare zi încercările altora de a ne transforma în anexe – sau poate că adesea nu o facem, devenind victime participative. Mi se pare foarte important să delimităm câmpul manipulării, pentru că altfel el se poate extinde prea mult. Nu toate problemele noastre ce derivă din interacțiunea cu un mediu complex au în centru eforturi de manipulare: trebuie să existe o intenție din partea autorului și o interacțiune bine definită, directă – nu doar mediată. Sigur că respect contribuțiile din teoria democrației care ne reamintesc că alegerile noastre de zi cu zi sunt mereu

influențate de un mediu caracterizat de inegalități de putere și influență. De asemenea, nu pot ignora ceea ce se scrie pe tema vechilor și noilor media, mereu predispuse a propaga neadevăruri sau jumătăți de adevăr. Totuși, cred că trebuie să identificăm actorii, interesele și, foarte important, modificările de comportament ale victimelor.

Mi se pare utilă analogia cu piața, frecvent utilizată în studiul democrațiilor liberale – spre exemplu, mereu criticata perspectivă avansată, în urmă cu multe decenii, de economistul J.A. Schumpeter. Antreprenorii politici concurează pentru funcții solicitând susținerea publicului, iar învingătorii se autocenzurează în baza așa-numitei legi a reacțiilor anticipate: au interesul să-și respecte promisiunile pentru a fi realeși. E evident că modelul este criticabil, dar surprinde esențialul și poate fi extins în așa fel încât să reflecte tranziția și maturizarea unei democrații sau, de ce nu, bătrânețea și sfârșitul ei.

Așadar, dacă mi s-ar cere să propun un exemplu de manipulare care să poată fi transformat în caz de manual, aș spune FNI (Fondul Național de Investiții), pentru că scandalul are loc într-o epocă în care instituțiile statului sunt slabe, publicul este lipsit de experiență. Asimetria informațională este teribilă, iar făptuitorul nu se simte constrâns de vreo regulă a reacțiilor anticipate – din punct de vedere al interacțiunii nu există „umbra viitorului", pentru a folosi un termen din teoria jocurilor. Mecanismele manipulării au funcționat splendid: victimele și-au făcut, fără a fi presate de cineva, exact calculele așteptate. Nici urmă de constrângere, nici urmă de presiune. Cazul FNI mi se pare mai elocvent decât precedentele scheme piramidale tocmai pentru că s-a reușit manipularea unui public ce tindea să devină precaut. Apoi, ne amintim cât de subtil a fost utilizată imaginea unei instituții de stat, introducându-se în ecuație resursele de legitimitate instituțională ale acestuia din urmă.

Așadar, sunt importante numerele mari, astfel încât procesul de manipulare să fie cu adevărat social. El dă randament maxim atunci când făptuitorul nu se teme că va exista o interacțiune viitoare cu victima – când regula reacțiilor anticipate. În al doilea rând, așa cum menționam mai sus, victimele trebuie să acționeze. Manipularea reușită nu se poate opri la nivel de atitudini, trebuie să putem observa comportamente. Probabil că cititorii acestui text se gândesc deja, în termeni schumpeterieni, că există o diferență între schema investițională și corespondentul ei politic – alegerile. Dacă ar fi să insistăm, cele din 20 mai 1990 nu sunt „FNI", ci „Caritas". Întrebarea interesantă este: pornind de la eficacitatea constrângerilor sugerate de legea reacțiilor anticipate, care este echivalentul politic al schemei investiționale discutate? Să fie 1992, 2000, 2016 – sau poate 2019 sau 2020? Trebuie să ținem cont de faptul că, în aria manipulării politice, făptașii nu riscă închisoarea și pot rezista mult timp pe baricade. Spre deosebire de manipulatorii de pe piața investițiilor, ei pot gestiona o gamă mai vastă de sentimente umane, între care la loc de cinste se găsește ura.

ADEVĂR.
UNCHI
NEPOT
CUSCRA

Dan Perjovschi

Alexandrina DINGA
cofondator Civica, cofondator Fundația Culturală Iași, inițiator al grupului civic „Iașul iubește teii”

Cea mai bună armă împotriva manipulării este educația

1. Criza social-politică în care se află România în prezent, generată de adoptarea unei ordonanțe care ar fi slăbit lupta anticorupție din țara noastră, a determinat ca în spațiul public românesc să se vorbească mai mult ca oricând, în ultimile decenii, despre manipulare și efectele ei. Nu luăm în calcul aici manipularea de dinainte de ’89, din perioada comunistă, atunci când posibilitățile de comunicare și acțiune erau foarte reduse și drastic pedepsite. Evident, în ambele situații, vorbim de o manipulare în sens negativ.

La momentul actual vorbim atât de mult despre manipulare întrucât putem observa foarte ușor (și pentru asta nu sunt necesare studii speciale sau o cultură aparte) cum manipularea a atins cote alarmante în ceea ce privește propagarea unor informații false, pentru a denatura subiecte sau pentru a influența comportamente sociale. Și toate acestea pentru ca unui grup de politicieni să-i fie mai bine, să poată face uz de funcțiile pe care le dețin. Clar, în defavoarea binelui comun.

Chiar dacă manipularea a existat dintotdeauna, ne-a demonstrat-o istoria de atâtea ori prin multele propagande care s-au perindat, acum parcă ni se spune fără rețineri că negrul este alb, noaptea este zi și că lucruri inimaginabile se întâmplă. Astăzi, vorbim atât de des despre manipulare pentru că simțim efectele în familiile noastre și pentru că vedem hăul crescând între două generații care de fapt au aceleași dorințe (o societate mai dreaptă, politicieni integri), dar care nu se mai pot auzi din cauza „zgomotului” produs de manipulatori. Cred, de asemenea, că diversificarea canalelor de comunicare din ultimii ani și avântul internetului, determină ca anumite canale tradiționale (ex.TV) să propage mai intens anumite informații către publicul lor, într-o încercare disperată de a-și menține puterea, de a încetini „supremația” online-ului.

2. Din păcate, s-a dovedit de multe ori legitimă asocierea dintre mass-media și manipulare – îmi vine în minte știrea cu manipularea psihotronică din preajma Guvernului, identificată doar acum, în preajma protestelor. Dar nu cred că presa e sursa. Presa e, de multe ori, doar aparatul de distribuție. Și ne-o demonstrează posturi TV care stigmatizează „tinerii frumoși și liberi” sub etichete precum „băsist”, „iohanist” și „sorosist”. Așadar, cred că în spatele canalelor media lipsite complet de obiectivitate și departe de rolul de informare și educare, stau diverse interese politice sau chiar oameni disperați să nu-și piardă sau să-și recapete libertatea sau, și mai simplu, unii dintre cei care vor „puterea” cu orice chip.

3. Manipularea pe care o putem observa face referire la interesele economice pe care anumiți străini, incluzând aici și pe George Soros, sau multinaționalele le au în țara noastră. Ar mai fi și forțele oculte, tot cu interese pe la noi.

Istoria ne zice că manipularea, în general, are la bază un interes politic sau diverse interese economice. Îmi amintesc de reclamele vechi de la țigări care erau promovate ca simbol al emancipării femeii și ca metodă de slăbire, certificată de medici. De fapt, comportamentul nostru de consum are la bază multe dintre ideile lui Eduard Bernays prin care ni se dă iluzia că deținem controlul, dar de fapt scopul este transformarea noastră din cetățeni activi în consumatori pasivi.

4. Este greșit să afirmăm că românii sunt mai ușor de manipulat decât alții. Problema este una globală și poate fi diferită de la o cultură la alta în funcție de nivelul de educație sau de contextul social și politic în care se află (ex. situația din UK sau US). Susceptibili manipulării sunt oamenii fără o educație și o cultură generală în continuu lucru și studiu. Sau cum spunea filosoful german I. Kant: „un popor fără cultură e un popor ușor de manipulat".

Din păcate, în educația românească lipsește mult din ce ar trebui să formeze cultura civică și politică a oricărui cetățean care trăiește într-un sistem ce nu poate funcționa decât politic.

5. „Rezistența la manipulare" trebuie să fie în preocuparea școlii, întrucât școala are un rol foarte important în formarea noastră ca indivizi, în a ne dezvolta spiritul critic și inspira valori prin filtrul cărorara cernem informații, decizii și viața noastră, în general. Însă, paradoxal, sistemul educațional este condus de politicieni.

Sigur, intelectualul român, referindu-mă la cel autentic, nu la cel care se întâmplă să facă parte chiar din aparatul manipulator, are un rol însemnat în construirea unei opoziții la manipulare. Mereu l-a avut. De aceea clasa intelectuală e prima atacată atunci când se dorește un regim totalitar.

Din păcate, astăzi observăm cum majoritatea intelectualilor sunt pasivi la multe dintre subiectele de pe agenda publică.

6. Criteriile pe care le am în vedere diferă de la situație la situație. Pentru unele, mă ajută pur și simplu rațiunea, logica, pentru altele cultura generală. Pentru situații mai complexe, mă ajută documentarea din mai multe surse credibile sau discuții cu persoane de încredere și cu expertiză pe anumite teme.

Nu contest situațiile în care am fost sau o să pot fi prada unor manipulări, dar cu siguranță că acestea au un grad de subtilitate ridicat, nu situații despre care auzim azi la TV și care frizează ridicolul.

Cred, de asemenea, că atunci când cineva încearcă prea tare să te convingă, ceva nu e în regulă la mijloc. Orice om rațional, înainte de a înghiți un adevăr livrat, își pune și întrebarea „cum se poate întâmpla situația x?". Cum pot plăti Soros sau multinaționalele 600 000 de români +?, pe lângă toți ceilalți protestatari din lumea asta sau să compună

atâtea mesaje deștepte printate atât de diferit și atât de diferit prezentate într-un protest?

Cea mai bună armă împotriva manipulării este educația.

Aurel DOBAȘU
jurnalist, director al postului tv TeleM Iași

Reclama comercială este prima sursă de manipulare...

1. Manipulare există în toate societățile. Dacă până și în SUA se consideră că alegerea președintelui Trump a fost facilitată de manipularea rușilor prin știri false antiClinton e limpede că în societățile mai puțin dezvoltate, cum este România, manipularea are un impact mult mai mare.

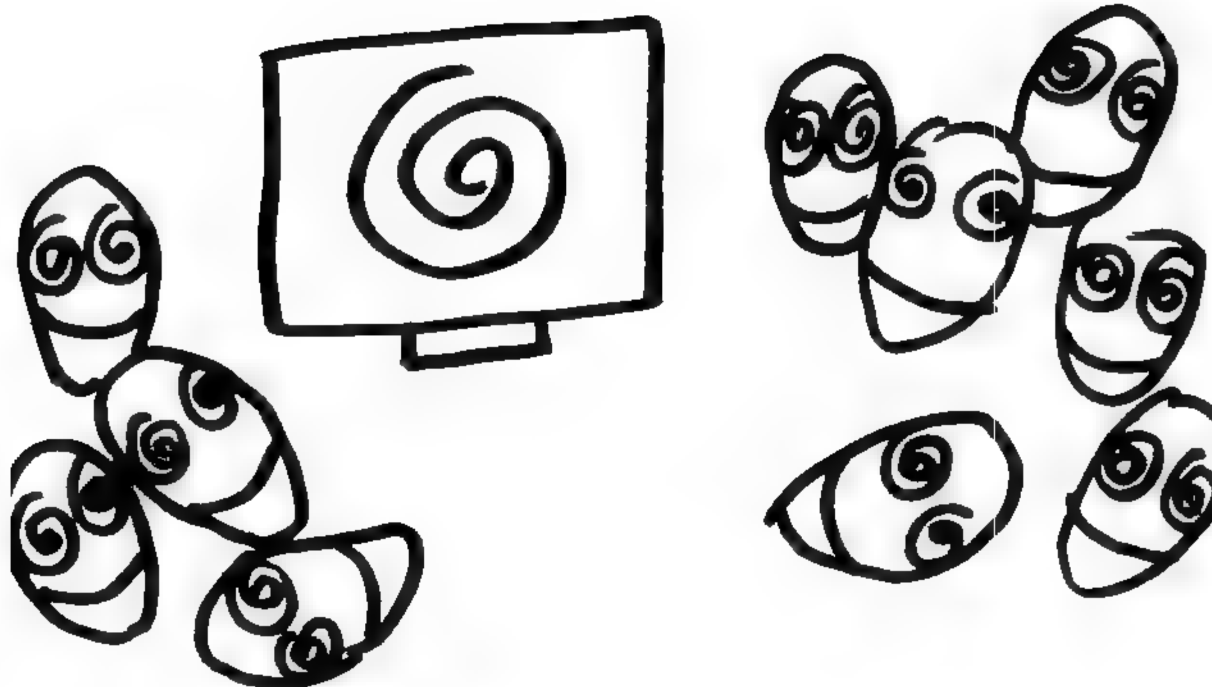
2. Da. Opinia publică se formează în primă instanță și în mod covârșitor prin intermediul canalelor media.

3. Reclama comercială este prima sursă de manipulare. Multe din achiziții sunt influențate direct de către manipularea sub formă de reclamă. Există însă și manipulare politică (partizanatul anumitor televiziuni reprezintă principalul factor manipulator), sportivă (în România media promovează covârșitor fotbalul în timp ce, spre exemplu, în Norvegia, media promovează sporturile de iarnă).

4. Da, românii sunt destul de ușor de manipulat. Se lansează ritmic teme false de discuție (ex: gaura de 10 miliarde lei din bugetul țării pe 2016) fie pentru a se abate atenția de la alte subiecte, cu adevărat dureroase pentru manipulatori, fie pentru a se induce anticipat în opinia publică ideea unui asemenea subiect ce poate „exploda” mai târziu.

5. Principalul canal de transmitere a informațiilor în societate (informații reale sau false) rămâne televiziunea. Acest segment media este, teoretic, reglementat de Consiliul Național al Audiovizualului, organism ce trebuie să păzească societatea de manipulări. Din păcate CNA nu prea își îndeplinește această menire. Restul mediei (on-line, radio, presă scrisă) nu este însă reglementată de vreo „instanță” legală.

6. Manipulările publice se trădează, de obicei, prin lipsa argumentelor credibile și prin prezența unor „argumente” ce ating detalii extrem de importante (naționalism, copilărie, familia ș.a.). Un exemplu relevant în acest sens este articolul promovat de Gazeta Sporturilor și blogul tolo.ro referitor la o sursă extrem de puternică de radiații în vecinătatea Pieței Victoria. Pentru că știrea a venit de la surse credibile, materialul s-a propagat rapid. Iar faptul că ținta erau protestatarii din Piața Victoriei a mărit emoția publică amplificând efectul de propagare al știrii. Ulterior, când au apărut dezmințirile și scuzele lui Tolontan, știrea s-a distribuit mult mai lent decât falsul original.



Dan Perjovschi

Dan DOBOȘ

scriitor, publicist, director al Bibliotecii Județene „Gh. Asachi" Iași

Din bezna mansardelor noastre putem comenta, critica, înjura absolut orice și pe oricine...

1. Două ar fi, în opinia mea, motivele pentru care societatea românească este obsedată de manipulare.

Primul este legat de schimbarea fundamentală a paradigmei dezbaterii publice pe care a adus-o Internetul. Și nu e vorba aici doar de rețelele de socializare ci și de comentarii, de forumuri sau de comerțul on-line. Cea mai periculoasă premisă a disputelor de azi este postularea egalității dintre părți. În mod normal, pentru ca o argumentație să fie valabilă, partenerii ar trebui să fie cam de același calibru intelectual, să aibă aceeași cultură și aceeași experiență în domeniul în care se discută. Așa a fost timp de treizeci de mii de ani. Astăzi nu mai e așa. Din bezna mansardelor noastre putem comenta, critica, înjura absolut orice și pe oricine. Evident, o asemenea dispută este un deșert al argumentelor, în sensul că arareori una (uneori chiar ambele!) dintre părți poate construi un eșafodaj logic și documentat a ceea ce spune, dar asta nu mai contează. Mai ales că, de multe ori, în scenă se grăbesc să intre și „prietenii" care apără dreptul neștiutorilor de a-și da cu părerea. În felul ăsta, discuția se mută pe tărâmul atât de drag al admiratorilor lui Karl Popper întru liberă și incontinentă vorbire, dar despre care înțelepciunea noastră populară spune hâtru că „a vorbit Ion că și el e om!". Un exemplu grăitor este cel al unei mari actrițe a cărei sensibilitate a fost lezată atunci când, în urma a trei pași logici, cineva i-a demonstrat că nu știe de ce demonstrează public. „Și ce? E o crimă? Trebuiau să mă fi informat!". Respectivei doamne nici prin cap nu îi trece să se întrebe dacă are cunoștințele teoretice necesare înțelegerii până la capăt a chestiunii în dezbatere, recunoaște că nici măcar informațiile nu le deține, dar consideră că e în dreptul ei să ia parte activă la dispută.

Al doilea motiv al obsesiei noastre pentru manipulare este concepția absolut primitivă, de extremă dreapta, că patronii sunt un fel de stăpâni de sclavi, care fac absolut orice cu afacerea lor. Clubul de fotbal Steaua, de pildă, este condus în mod autocrat de un patron care nu are ca scop performanța, rațiunea de a fi a oricărui club sportiv, ci enunță zi de zi că vrea să facă doar bani. Mie, personal, un jurnalist care abia dacă are ani de viață câți ani am eu de cotizații la bugetele de asigurări sociale, mi-a spus răspicat că, fiindcă lucrez la stat, eu sunt „angajatul lui" și că ar trebui să nu-mi permit să îl contrazic când vine vorba de chestiuni care țin de administrație sau de politică. Și nici de literatură! Exact la fel se întâmplă și în presă. Informarea a încetat să mai fie un serviciu public, prestat deontolo-

gic, ci e o afacere în care poți face absolut orice, iar publicul larg acceptă *a priori* acest lucru. Ni se pare cumva normal ca un trust de presă să reflecteze vocea sau interesele „cuiva". Ideea că meseria ziaristului este adevărul pare să se fi perimat.

2. E absolut legitimă, iar rădăcinile sunt tare vechi. Așa cum am spus, fragilitatea morală specifică nației noastre, amestecul unor penali dar și al serviciilor secrete în presă (mai țineți minte „lista lui Severin" și cine i-au fost cei mai acerbi adversari?), inexistența unor școli sau premii prestigioase de presă și structura de obicei monobloc a acționariatului organismelor mass-media au permis asocierea presei noastre cu manipularea. Și, până la urmă, ce să ceri de la o presă ai cărei maeștri publică pentru profit și pe prima pagină a unui ziar generalist știri cu găini care nasc pui vii?! Cum să accepți verticalitatea absolută a vechiului ziar Adevărul în momentul în care vezi ditamai reclama la... Portul Constanța, de parcă gazeta s-ar fi vândut în Bosfor ca să afle mateloții malaiezieni unde să acosteze ca să cumpere rulmenți mai ieftini?! Să nu ne amăgim! Asemenea lucruri se întâmplau acum 20-25 de ani. La ce să ne așteptăm după o criză care a înfometat întreaga Românie? Din păcate, așa cum spun americanii: dacă nu citești presa, ești neinformat, dacă o citești, ești dezinformat.

3. Principala sursă a manipulării este dorința de a face profit în orice fel. Suntem obișnuiți să credem că manipularea se referă doar la alterarea convingerilor noastre politice. Adevărul e însă cu totul altul, după părerea mea, și el poate fi decelat dacă ne uităm la reclamele televizate. Formația mea de chimist mă face, de pildă, să zâmbesc amar la discrepanța dintre grija cu care oamenii își aleg mâncarea, care trebuie să fie de preferință bio, și ignoranța lor când vine vorba de alte produse. De ce nu se repede nimeni să ne spună câte E-uri au pasta de dinți, apa de gură, gelurile cicatrizante, „suplimentele alimentare de slăbire", șamponul sau cremele de corp? Substanțele din ele pătrund în organism aproape la fel de eficient ca și cele din alimente. „Trebuie să elimini toxinele din corp!" zice o reclamă din trei. Dar de unde știi că sunt intoxicat? La toate acestea se adaugă o insidioasă politică de culpabilizare (medicamentul X te reface dacă ai băut o șliboviță sau ai mâncat trei sarmale în plus, micule păcătos cu buzunarul gros!) și standardele absurde de frumusețe (trebuie să fim o societate de femei anorexice și bărbați culturiști care trăiesc până la 120 de ani cu singurul scop de a fi consumatori).

Există desigur nenumărate alte exemple de surse ale manipulării: dorința de accede la putere și de a rămâne acolo, pretenția că apartenența la elita intelectuală nu se conturează prin studiu, educație și morală, ci printr-o asociere frenetică la corul unor mugete colective de apreciere pentru unii gânditori-guru, dar și interesele străine în România. La acest ultim punct, mărturisesc spășit că, deși eram redactor-șef al unui ziar regional și scriam de aproape

două decenii despre ceea ce se întâmplă la Bârlad, manifestația de șapte mii de oameni care se împotriveau exploatării gazelor de șist m-a uimit până la șoc. Din două motive: habar n-aveam de gazele de șist și niciodată nu auzisem de un miting mai mare de trei mii de oameni în Bârlad. Iar asta se întâmpla cu aproape un an înainte de Pungești.

4. Nu, nu cred. Mai mult chiar, probabil că modul elementar în care mulți locuitori ai României profunde își reprezintă lumea și viața ne face chiar mai puțin vulnerabili la genurile de manipulare pe care le văd eu în societate. Singurul lucru care ne expune ceva mai mult este lipsa absolută a criteriilor de valoare în societate.

5. Intelectualul român... Mie îmi e ușor să abordez acest subiect fiindcă nu mă regăsesc deloc în definiția care funcționează astăzi la noi. Mi-am asumat distanța față de această categorie încă de pe vremea când, în editoriale, nu ezitam să scriu că sunt un om de stânga și mi s-a spus că nu există intelectuali de stânga. *Ergo*... Pe vremea aceea, adică acum vreo douăzeci de ani, nici măcar Ion Iliescu nu făcea afirmații atât de tranșante.

În primul rând, intelectualul român e singurul din lume care nu e preocupat de o justă repartizare a plus-valorii în societate pentru maximizarea valorificării potențialului uman, ci de prezervarea și accentuarea bogăției acolo unde ea există deja. El crede în rolul conducător al elitelor, pe care le definește în sensul societății deschise, dar le alcătuiește practic mai degrabă în virtutea mecanismelor Italiei interbelice, în sensul că liderul este, *Il Duce*, providențial și emanat. Traian Băsescu a funcționat multă vreme în acest model social, al salvatorului păcătos dar sanctificat fiindcă e primul care se leapădă de păcat. A! și îi urăște pe săraci. De altfel ura atroce față de săraci este caracteristica de bază, e anatema-pe-dos după care se recunosc astăzi o mare parte dintre intelectuali, în ciuda faptului că profesorii, medicii și funcționarii *îs* de-a dreptul calici ei înșiși. Ajunge, de pildă, ca un funcționar de bancă, absolvent de trei ani de ASE și lector a maximum 200 de cărți în întreaga sa viață să scrie pe contul de Facebook că îi urăște pe săracii care au votat cu stânga comunistă, că el este brusc perceput ca un fin intelectual, ca un om de calitate, care vibrează la sensurile adânc istorice și morale ale nației sale. Haida de!

În al doilea rând, intelectualul român are standarde extrem de laxe, ba uneori chiar duble. Două exemple îmi stăruie în minte. Ultimul editorial al unui decan ieșean, scris înainte de a fi reținut fiindcă vindea diplome universitare, deplângea până la imprecație faptul că în România nu se mai poate trăi din cauza corupției. Cel mai elocvent exemplu este însă cel al lui Andrei Pleșu. Lectura atentă a textelor sale publicistice uimește printr-o violență acerbă, care pentru mine este fără sens. Eu cred că puterea de a mânui cuvântul ca pe o armă, excelența în scris și în comunicare, verbul tăios și comparația mus-

toasă sunt tot atâtea motive de reținere și de maturechilibru. E limpede că, atunci când îi asociezi pe Ponta și pe Dragnea cu struțo-cămile dintr-un fabulos bestiar propriu, îți manifești o superioritate intelectuală, dar e una nedemnă, fiindcă aceștia nu au nici capacitatea și nici vectorii de comunicare pentru a-ți răspunde pe măsură. Cu alte cuvinte, violența de limbaj a lui Andrei Pleșu nu mi se pare în niciun fel mai onorabilă decât cea a unui bătăuș de gang, care își pune în valoare atuul iuțelii sau al forței. Violența e fundamental rea, iar asumarea conștientă a unei dihotomii ipocrite între cea verbală și cea fizică face parte exact din ranița aceea de standarde duble cu care lucrează unii obuzieri ai elitelor și care alimentează cele mai subtile dintre manipulări.

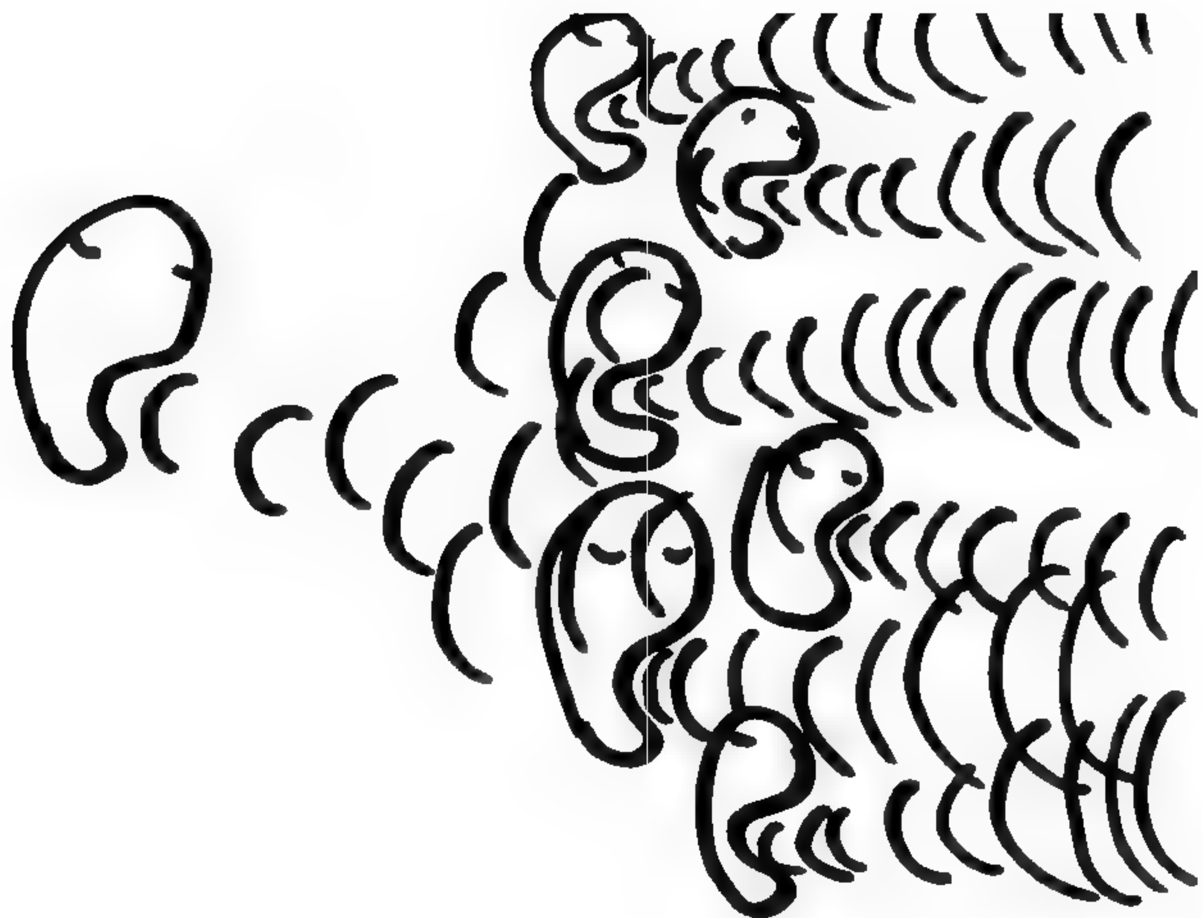
În al treilea rând, intelectualul român mi se pare astăzi extrem de afin de tipare. Citești Pleșu? Ești intelectual. Înjuri comunismul, chit că nu poți da definiția lui? Ești intelectual. Nu te uiți la televizor sau îți clădești un autism informațional bazat pe o bulă de amici pe Facebook? Ești intelectual! Protestezi împotriva îndemnului la patriotism a 101 academicieni? Ești intelectual, că eii, hăhăhă, îs 101, ca dalmațienii. Nu înțelegi funcționarea și scopurile vaccinului? Ești un intelectual de tipul conștiințelor vii! Știi principiul al doilea al termodinamicii? Ăăăă, ăsta nu se pune!

Modelul social absolut este corporatistul, adică exact profesionistul căruia îi este imposibil să eludeze procedurile și să iasă din tipare. Și e dreptul lui, al intelectualului să fie așa. Dar corul de proteste care se iscă atunci când faci recurs la scepticism, la simț critic, la definiții și la experiență sau istorie e esențialmente unul manipulator pentru conștiințele mai tinere.

6. Îmi place să cred că principala mea armă e simțul umorului, în sensul că orice poantă bună are la bază inversarea unor premise. Sunt obișnuit să glumesc despre chestiunile de zi cu zi și, atunci când schimbarea perspectivei nu mi se pare hazoasă, e limpede că asist la o manipulare. Alteori, simt nevoia de confirmări, asta fiind o reminiscență de pe vremea când eram ziarist. De asemenea, experiențe triste m-au făcut să nu mai cred în ajutoare dezinteresate, în chilipiruri și chiar în coincidențe.

Exemplul de manipulare cel mai concret pe care trebuie să îl suport zilnic este repetarea la infinit, din reclame, filme de la Hollywood, reviste glossy, literatură de dezvoltare personală și chiar de la unii profesori că scopul unic al vieții noastre ar trebui să fie prelungirea la infinit a propriei existențe, concentrat pe tot ceea ce ne este exterior și aproape deloc pe suflet și pe intelect, fiindcă, nu-i așa?, produsele sau serviciile care te construiesc întru conștiință sunt și ieftine și greu de găsit.

Acum, întrebarea de final e de unde puteți ști, boieri dumneavoastră, că opiniile mele, hotărât împotriva curentului majoritar de opinie, nu sunt felul meu de a vă manipula să mă credeți mai exotic, mai interesant, mai... altceva decât ceea ce sunt?



Dan Perjovschi

Gabriel GACHI
jurnalist, redactor șef al săptmânalului ieșean „ReporterIs"

Supradozarea face ravagii în România

1. Pentru că nu există o decuplare reală a politicului de presă. Există în continuare carteluri politico-financiare care înglobează canale media ca niște departamente de propagandă ale acestor suprastructuri. Așa cum ai Financiar, Vânzări, Marketing, ai și departamentul de Propagandă. Această cartelizare pe verticală, în care fiecare grup politic are propria sa presă, face manipularea un instrument foarte accesibil, foarte la îndemână. Tentația există oricum, accesul e însă foarte facil. Prin manipulare, politicienii repetă până la saturație aceeași poezie ce înlocuiește realitatea. Repetând de o mie de ori o minciună, aceasta devine un adevăr. E mai ușor să iei voturi mințind decât muncind. E pur și simplu vorba de eficiență. Emisiunile sunt monologuri, nu se asigură niciun echilibru, sunt aceleași portavoci, departamentul media al fiecărui grup de interese nu impune nicio agendă, niciun subiect, invitații îi sunt impuși de partid. De aceea vezi aceiași 3-4 reprezentanți plimbați la toate televiziunile, pentru că aceştia ştiu să manipuleze cel mai bine. La Iași, nu avem de vreo 10 ani nicio emisiune cu o dezbatere reală între vectori divergenți de opinii. Chirica (*Mihai Chirica, actualul primar al Iașului* – n.r.) e singur în studio, nu vezi nicio informație reală, nicio întrebare ancorată în realitate, totul e doar manipulare.

2. Presa din România, în proporție covârșitoare, e captiva cartelurilor de care am vorbit. Iașul și încă 2-3 județe din țară mai au cât de cât presă independentă, în sensul real. Evident că aceste ziare, televiziuni etc. manipulează, nu informează. Comanda e în afara redacției. Mulți spun că sunt condamnați să se predea baronilor locali din cauza prăbușirii pieței de publicitate și a vânzărilor de ziare, dar e o minciună. E pragmatism, e mult mai ușor să faci bani ca divizie de presă a unui cartel, să fii plătit direct și să nu faci nimic, fără să cauți subiecte, decât să muncești, să te lupți pentru informații, să pierzi zile întregi editând texte foarte grele, să te zbați doi-trei ani să devii relevant și să-ți faci loc în piață, să te chinui să faci audiență de calitate și, în final, să obții și publicitate. E un proces care durează ani de zile, așa că mai bine te angajezi la baron și manipulezi din prima zi. Sunt radiouri sau televiziuni care o duc foarte bine după două luni de la apariție, fără să aducă nimic relevant în piață, produsul lor e zero. Cum se explică?

La București, mogulii au creat același fenomen: manipulez, nu informez. S-au cheltuit zeci de milioane de euro fără nicio justificare economică. Sunt televiziuni conduse direct de la sediile partidelor. Nici nu le poți spune că sunt propriu-zis partide sau politicieni, sunt pur și simplu rechini economici care au penetrat afacerile cu statul. Ghiță nu era politician, nici patron de presă. Era un hibrid economic într-o piață foarte coruptă. Cei mai cunoscuți lideri politici care au propriile televiziuni sau apar toată ziua pe sticla nu sunt de fapt politicieni, ei habar n-au ce înseamnă un proiect strategic, nu înțeleg nimic din geopolitică, tendințe globale, sunt pur și simplu rechini în ape tulburi. Așa era și Udrea, așa e și Dragnea, și Blaga etc. Toți își împart ziua între partid și propriul trust media, e ceva ce numai în România vezi.

3. Antena 3 este exemplul cel mai puternic, nivelul manipulării a devenit sufocant, ca metanul în aer. Până prin 2009-2010, A3 făcea jurnale echidistante, o selecție corectă a știrilor, de dimineață până pe la ora 20.00. Apoi începea prime-time-ul și intrau în scenă manipulatorii. Apoi au tot scăzut standardul spre toată grila, iar acum ești intoxicat de la 6 dimineața, de la primul jurnal. La ora 9 dimineața, deja la A3 ai 3-4 invitați cu spume la gură care îți bagă în cap numai tâmpenii.

Sunt foarte multe exemple în media, și printre televiziunile centrale și în presa din provincie. Oamenii le știu foarte bine. Una dintre țintele serioase ale anticorupției din România, ca strategie pe termen lung pentru crearea unui stat de drept, trebuie să fie decuplarea presei de politic. Nu pentru că presa e mare consumatoare de resurse din bani publici, ci pentru a elimina flagelul manipulării. Dacă această decuplare ar fi completă, ar fi mult mai puțină presă în România, dar mult mai profesionistă.

Mai dau exemplul BZI. Au plătit articole pe FB care purtau titluri gen „Grațierea e bună", „Nu vă lăsați manipulați, Guvernul este bun". E forma hardcore de manipulare, ușor debilă, dar poluarea se produce, oamenii sunt afundați în minciuni preambalate în loc să li se deschidă ochii.

4. Românii nu sunt, ca medie, mai puțin inteligenți decât restul europenilor. Și în Austria vezi destui văcari fără cultură politică sau fără cultură în general. Diferența este că în România doza de manipulare este mult mai mare, e ca și cum ai compara heroina cu vitamina C. Supradozarea face ravagii în România. Fake-news-urile sunt altceva, la noi vorbim de manipulare în aerul pe care-l respirăm, ni se pune în mâncare, în apa de băut. E foarte greu s-o eviți. De ce? Pentru că partidele sunt captive unor lideri cu mentalitate mafiotă, presa e captivă partidelor, iar oamenii sunt captivi televizoarelor și multor hateri și manipulatori de pe Facebook, plătiți și

aceștia tot din bani negri. Sunt riscuri care privesc în final siguranța națională, de aceea decuplarea politicului de presă, pe scară largă, trebuie sa fie o preocupare strategică.

5. Intelectualul român nu e similar cu analistul politic român, pentru că de multe ori intelectualii sunt superficiali în înțelegerea civismului, sunt lipsiți de nuanțe, cu idei puține și fixe. Intelectualii trebuie să aibă un aport în promovarea unui anumit pozitivism, explicând, pe aria lor de competență, cum o societate poate evolua și altfel, nu prin ură și hoție, ci prin responsabilitate, planificare, devotament. În România lipsesc comunicatorii veștilor bune, a premiselor pozitive, dar nu inventate, cu pomeni și mutatul banilor din PIB de la un capitol la altul, ci a celor care pot explica o nouă paradigmă: de ce trebuie să facem campusuri școlare ca în Vest, de ce putem pune meritocrația pe primul loc în sistemul sanitar, cum poate deveni elita rurală esențială în societatea românească și multe alte teme serioase, aplicate, oricât de nișate ar părea. Noi n-avem o cultură a dezbaterii pe subiecte reale, cu adevărat folositoare, cum e conceptul Conferințelor Ted, care deschid ochii oamenilor de pe tot mapamondul. Societatea civilă, intelectualitatea așa ar putea avea un rol social util, umplând agenda cu subiecte concrete, cu plusvaloare evidentă, înlocuind subiectele permanent inventate, simple amenințări la adresa adversarilor, într-un război care nu se termină niciodată. Manipularea este atunci când subiectele discutate sunt ca niște pumni dați în față. E un mod de a ascunde modelul de succes al unei societăți dezvoltate.

6. Aproape zilnic sunt supus manipulărilor și aproape am ajuns să nu mai suport dialogurile care nu duc nicăieri, întrerupând interlocutorul și spunându-i: „Hai, discutăm ceva sau batem câmpii?”. Adică vorbim adevărul sau ne îmbătăm cu apă rece? Presa se poate lăsa conștient manipulată, pentru a obține informații despre o tabără servite de cealaltă tabără. E un compromis asumat în interes public, pentru că din acest joc al turnătoriilor cel care câștigă este publicul. Presa lucrează cu unghiuri de abordare, asta înseamnă că nu analizăm exhaustiv fenomene, ci extragem informația cea mai valoroasă pentru public. Eu nu spun că X n-ar putea fi un erudit, bun familist, dar mă limitez să expun doar că a beneficiat de nu știu ce foloase necuvenite. Ar putea fi considerată tot manipulare, dar tocmai în această selecție riguroasă a știrilor stă valoarea morală și profesională a unui jurnalist. Cu cât arăți mai mult discernământ în alegerea unghiurilor de abordare, în interes public, cu atât obții mai mult respect.

Florin GHEȚĂU

jurnalist, realizator tv, corespondent News.ro

Profesioniștii manipulării și sursele răului...

1. Trăim și o perioadă tensionată, iar discuțiile despre manipulare revin în prim-plan. E ciudat totuși că se vorbește intens despre acest lucru abia acum, la cîteva luni după alegeri și nu înainte. Și în 2016 am asistat la manipulări de tot felul. PSD a încercat să evite subiecte sensibile în campanie, pentru a nu enerva segmentul de electorat anti-PSD. Nu s-a dezbătut deloc tema Justiției, nici mărinimosul program de guvernare al PSD nu a făcut referiri la tema anti-corupției. E tot un soi de manipulare, prin omisiune. PSD a evitat tema, dar și-a dat arama pe față la mai puțin de o lună de la instalarea propriului guvern, prin trecerea OUG13 prin guvern.

2. Normal că media este arătată cu degetul câtă vreme există canale care manipulează de dimineață până seara. Unii doar cu asta se ocupă. Aproape pe fiecare segment media sunt astfel de surse ale răului: și în presa scrisă și în cea online, mai ales pe TV-uri, poate mai puțin spre deloc pe zona radiourilor. E legitimă asocierea, câtă vreme manipularea e vizibilă din avion.

3. Profesioniștii manipulării apar cu precădere lângă partidele politice sau în trusturile de presă cu interese mari în influențarea jocului politic. Uitați-vă la două dintre canalele TV acuzate în repetate rânduri că manipulează: Antena3 și RTV. La Antene, politica editorială a coincis cu interesele lui Dan Voiculescu. La RTV, Sebastian Ghiță a lucrat altfel decât Felix: audiență cu orice preț, iar dupa ce postul a ajuns să aibă rating suficient de mare cât să influențeze publicul s-a trecut la manipularea grosolană. Ultimul episod a fost cel legat de protestele de stradă, RTV spunând că manifestanții au fost plătiți, ba chiar și pentru câini s-a plătit câte 30 de lei. Interesant, audiența acestor posturi nu scade, dimpotrivă. RTV n-a furat din publicul Antenei3, ci a adus un alt public, tot mai interesat de poveștile cu ghicitoare sau de veștile senzaționale despre politicieni.

4. Nu cred că boala asta e întâlnită doar la români, problema e în ce măsură avem un segment mai mare de oameni care pot fi manipulați decât în alte părți. Și aici e greu de dat un răspuns. Însă fără îndoială există o categorie de public care poate fi ușor maniulată. E vorba de cei care ajung să nu mai gândească cu mintea lor, ci să repete vorbele pe care

le aud la TV, fie din gura politicianului favorit, fie de la analiștii de la care iau totul pe nemstecate.

5. E greu de spus cine anume ar trebui să tragă semnalul de alarmă. Și școala ar trebui să facă mai mult, unii chiar vorbesc de necesitatea introducerii unei materii distincte, pentru că e vorba până la urmă de sănătatea unei societăți. Și media ar trebui să lupte în direcția asta, însă interesele mari ale patronatelor din presă strică atmosfera. Intelectualii pot amenda încercările repetate de manipulare, fie din partea politicienilor, fie din partea unor televiziuni, doar că nu o prea fac. Din ce motive e greu de spus: comoditate, dar și unele interese chiar, care îi fac pe intelectuali să zică: Da de ce să mă bag eu, iar apoi să am probleme? Pe de altă parte, există și intelectuali care participă ei înșiși la procesul de manipulare. Mi se pare grav asta, s-o faci conștient, fără a te gândi cât rău faci societății.

6. Există o vorbă: nu tot ce zboară se mănâncă. Poate n-ar fi rău să aplicăm principiul ăsta și când vine vorba de declarația unui politician sau chiar de cuvintele unui jurnalist. Ar trebui să dăm timpul înapoi de fiecare dată și să ne uităm în ce măsură personajul pe care îl ascultăm sau citim a mai mințit, a mai spus lucruri care nu s-au confirmat. E necesar să punem o sită, să nu luăm informația de-a gata, indiferent de unde vine ea. Cu cât sita are ochiurile mai mici, cu atât pericolul de a fi manipulați scade. La fel de important este ca atunci când sesizăm că unii ne iau de proști și ne manipulează grosolan să reacționăm, să spunem celor din jur ce vedem și ce credem. Nu e vorba să ne impunem punctul de vedere neapărat, ci doar să afirmăm apăsat că o anume informație sau declarație a cuiva este o gogoașă.

Bogdan-Nicolae GHIURCO
bibliotecar, prim-vicepreședinte al Asociației Naționale a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România

Intelectualii nu sunt o soluție...

1. Manipularea este o bâtă cu două capete.

Pe de o parte, acum există mai mult acces la surse de (dez)informare ca niciodată. În orașe, toată lumea e „cablată", iar la țară aproape că nu vezi cocioabă fără antenă parabolică. Numărul cetățenilor cu opinii categorice despre subiectele zilei este în creștere, numai că, spre deosebire de alte vremuri, acum mai există și Facebook-ul care le face foarte ușor vocea auzită. Or, în acest ocean de informație

emisă și receptată de către toată lumea, oamenii caută puțină stabilitate. Pentru mulți dintre ei, această stabilitate le este oferită nu de argumente, ci de emoții, adică însăși materia primă cu care lucrează manipularea. Când crezi că ai de ales, spre exemplu, doar între două partide (cutare și cutare partid = aceeași mizerie), calea instinctuală pentru un om de rând nu este să verifice faptele, ci să aleagă povestea cea mai convenabilă. Aceea care îi stimulează simțurile, îi speculează fobiile și îi liniștește conștiința.

Pe de altă parte, cei care țipă cel mai tare despre manipulare sunt tocmai cei care manipulează grosolan. De fiecare dată când minciunile i-au fost confruntate cu dovezi, Donald Trump a invocat lipsa de onestitate a presei, a reclamat existența unor conspirații împotriva lui, s-a declarat o victimă a sistemului. Nu a oferit contraargumente, ci emoții. Findcă manipularea nu lucrează cu subtilități, ci cu sentimente primare, dintre care cea mai la îndemână este frica: frica de străini (evrei, țigani, refugiați), frica de război, de sărăcie etc. și, deloc de neglijat, frica de manipulare. Avertizând vulcanic împotriva manipulării, de fapt cel care manipulează este tocmai Donald Trump. Și, judecând după rezultatele alegerilor din S.U.A, oamenii preferă să fie mințiți decât, Doamne, păzește, să fie manipulați. A fost o lecție repede învățată și în spațiul românesc. Faptele nu mai contează. Important este să fii primul care spune un lucru, să folosești un ton categoric și să provoci emoție. Sau dacă nu emoție, atunci multă gălăgie.

2. Pe plan politic, încă da. În ciuda internetului și a tehnologiilor mobile, emisiunile de televiziune rămân foarte importante în viața românilor. Potrivit unui studiu al companiei de sateliți SES Astra România, publicat în septembrie 2015, 84% dintre români se uită zilnic la televizor.

Însă eu aș asocia manipularea cu domenii ca publicitatea. Publicitatea este cel mai bun exemplu că oamenilor le place să fie mințiți frumos. Ba încă sunt dispuși să și plătească pentru asta.

Iar un alt exemplu ar fi industria filmului, unde alegerea de a te lăsa manipulat emoțional este deseori conștientă: când te uiți a zecea oară la *Titanic* sau la *Sunetul muzicii*, percepi deja melodrama muzicii, recunoști formula narativă, pe care ai mai întâlnit-o în alte zeci de filme, însă tentația de a te lăsa pradă poveștii (sentimentelor) înfrânge rațiunea. De aceea, poate, într-o zi, cineva priceput va scrie o analiză sau va efectua un studiu sociologic despre „complicitatea" publicului la manipulare. S-ar putea să avem surpriza că nu suntem doar victime, ci și părtași, cu bună știință.

3. Principalele surse, fără discuție: televiziunile, care, de cele mai multe ori, sunt doar niște portavoci

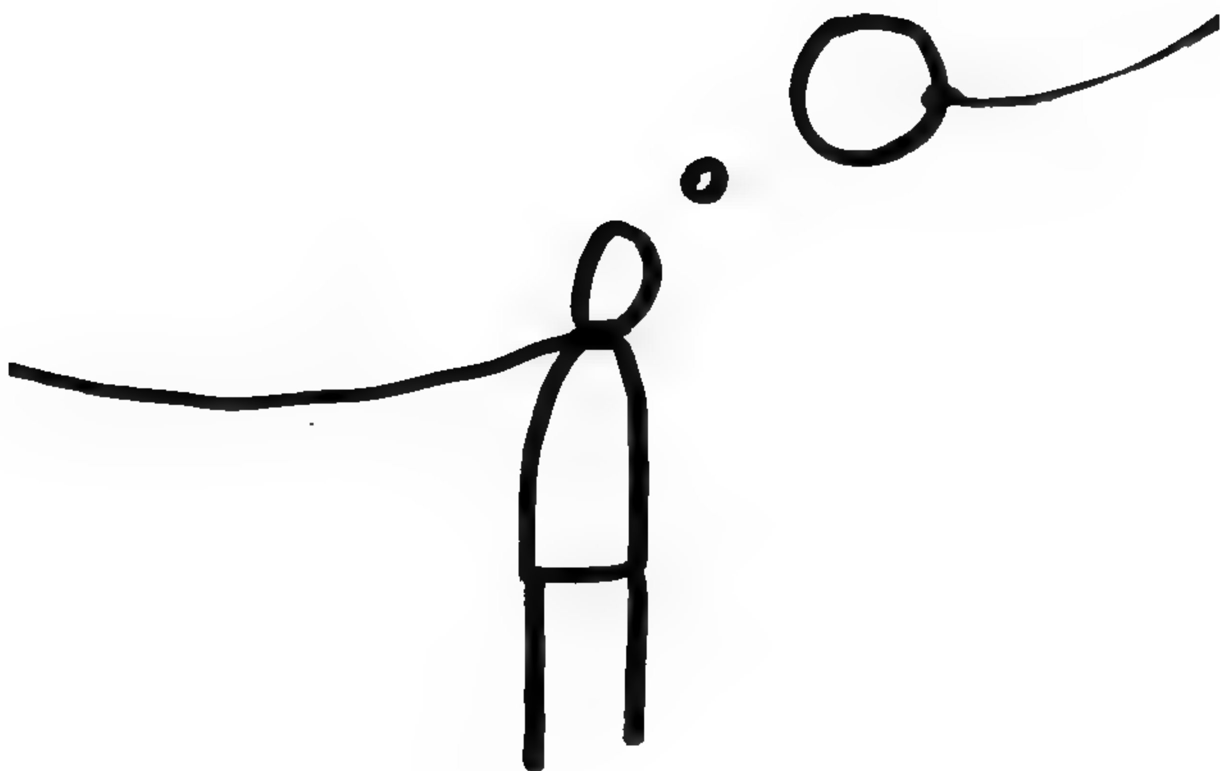
ale politicienilor şi ale partidelor. Presa scrisă aproape că nu mai există. Iar formatorii de opinie de altădată (Ion Cristoiu, Cornel Nistorescu, Mircea Dinescu ş.a.), trecând peste noapte dintr-o barcă în alta, au dinamitat credibilitatea publicului în aşa hal, încât au stricat ciorba şi pentru analişti care încă pot fi suspectaţi de onestitate. Dacă citeşti comentariile cititorilor la articolele lui Cristian Tudor Popescu sau ale lui Cătălin Tolontan, găseşti, în procente aproape egale, oameni care-i acuză că sunt fie „băsişti", fie „roşii" până în măduva oaselor.

4. Exemplul lui Trump şi Brexit-ul ne arată că nu suntem mai speciali decât alţii. Dimpotrivă, de acum înainte, putem afirma cu mândrie că suntem şi noi în rând cu lumea civilizată. În sfârşit, îşi au şi ei faliţii lor.

5. Manipularea nu poate fi combătută decât prin educaţie şi accesul la un trai decent. Când prima ta grijă este să lupţi cu stomacul gol şi coatele rupte, e mai dificil să-ţi pese de cine te minte sau să te implici în cauze nobile, cum ar fi denunţarea corupţiei ori stoparea defrişărilor. Din păcate, la acest capitol, România rămâne, conform datelor Eurostat, pe ultimul loc din Uniunea Europeană, cu un procent al sărăciei relative de peste 25%. Iar intelectualii, din păcate, nu sunt o soluţie, pentru că le lipsesc nu doar credibilitatea şi organizarea, dar şi vocea. Academia Română, elita intelectuală a ţării, a fost mereu foarte discretă în situaţii sociale dificile (cum a fost tăierea salariilor bugetarilor), iar când a luat atitudine, a degajat un aer atât de putred şi de rece, de ziceai că bate crivăţul dinspre răsărit.

6. Folosesc o schemă foarte asemănătoare celei propuse de IFLA (Federaţia Internaţională a Instituţiilor şi Asociaţiilor de Bibliotecă) pentru depistarea ştirilor false. Traducerea îmi aparţine.





Dan Perjovschi

Bogdan GUȚU
student, Facultatea de Teatru, Universitatea Națională de Arte „George Enescu" Iași

Cele mai nocive: biserica și internetul...

1. Este adevărat că manipularea este un subiect dezbătut doar că nu am certitudinea că ar fi dezbătut de o pătură largă a populației. Nu știu în ce măsură bătrânii cumpărați cu o pungă de zahăr și o sticlă de ulei sunt conștienți că sunt într-adevăr niște victime... Și dacă ținem cont de faptul că populația României a îmbătrânit... concluzia nu e una favorabilă din niciun punct de vedere. Tinerii vor să-și cumpere bătrâni dar nu prea au de unde. Una peste alta, poporul vrea pâine și circ. Serviciile își fac treaba, masele ies în stradă hrănite cu iluzii iar zarurile, măsluite cum sunt, arată aceeași față. Cred că vorbim de mai multe forme de manifestare a manipulării care, ce-i drept, converg într-un punct: Securitatea... sau, mă rog... NeoSecuritatea...

2. Da. Presa este un mijloc de manipulare a maselor fie că vorbim de cea aservită politicului sau de cea independentă. Putem considera informația ca fiind un mijloc de manipulare însă în cazul acesta se disting două nuanțe: manipularea constructivă și manipularea distructivă. Distructivul ține de tot ceea ce dăunează individului și implicit poporului. Jurnalele violente, muzica proastă, promovarea unor non-valori etc. În teorie, democrația impune o separație a puterilor în stat însă îmi este greu să cred că acest principiu fundamental al libertății funcționează cu adevărat la noi... Poate că salvarea ar veni din partea unui extremism naționalist, un nou marș al cămășilor verzi. Puțin probabil. Populația e hrănită cu frică și mărșăluiește, dar spre în afara granițelor.

3. Mass-media, internetul, concertele, biserica și manifestările finațate cu bani publici. În opinia mea cele mai nocive sunt biserica și internetul. De ce? Pentru că amândouă variantele par indispensabile: internetul pentru tânăra generație iar biserica pentru vechea generație.

4. Nu știu dacă un român este mai manipulabil decât un neamț. Fenomenul manipulării este întâlnit peste tot și nu este neapărat dependent de gradul de alfabetizare sau de rigurozitatea și seriozitatea unui popor. Manipularea este o găselniță prin care conducătorii conduc masele.

5. Intelectualul român ar trebui să iasă în prima linie, să mărșăluiască în fruntea coloanei plecată să asalteze Bucureștiul. Din păcate, intelectualul român se vede nevoit a se lăsa manipulat, nu neapărat pentru zahăr și ulei, ci pentru cărți, stilou și foaie de scris.

6. În general tot ceea ce înseamnă interacțiunea cu societatea contemporană este apanajul manipulării. Gadgeturile, reclamele, propaganda, falsa propagandă, știrile etc. Ca orice cetățean al planetei, crescut și educat într-o societate democratică m-am lăsat, fără voia mea, manipulat de sistem și încerc pe cât pot să mă descotorosesc de el, asta pentru că țin la libertatea mea de a gândi și a acționa în folosul societății.

Marian HARIUC
reprezentant al studenților în
Senatul Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași

Manipularea democrației, democrația manipulării...

1. În linii generale, conceptul și instrumentele specifice manipulării au reprezentat repere foarte dificil de explicat, cu o precizie care să înlăture eventuale reacții adverse. Definirea unei atitudini de manipulare se poate transforma, în cazuri frecvente, în ținta unor acuzații de manipulare. Trăim vremuri în care plurivalențele discursive ne pot conduce către zone în care cu greu putem realiza factorul manipulator și victimele. Transmiterea unor mesaje către societate, prin intermediul diverselor canale (de preferință, *social media*), implică multiple înțelesuri. Până la urmă, ne întrebăm: care sunt rosturile manipulării unor grupuri sociale? O explicație succintă ar putea ține de acumularea unui capital de influență, prin distorsiuni ale realității, în raport cu spațiul public. Prezența tot mai clară a acuzațiilor de manipulare este generată de supraevaluarea și repetarea obsesivă a unor atitudini, concomitent cu restrângerea libertății de interpretare bazată pe acțiuni reale.

2. Manipularea și democrația nu se pot regăsi în interiorul unei definiții unice care să indice importanța raportării critice a cetățeanului față de sursele de informație. În schimb, ar fi destul de nedrept să analizăm relația existentă între mass-media și manipulare, fără să luăm în considerare ușurința cu care mesajele ce conțin date îndoielnice pătrund în rândul anumitor grupuri sociale. Deși este o realitate cruntă, educația precară tinde să îmbrățișeze relativ facil manipularea. Putem afirma că unele categorii chiar se „hrănesc" din minciuna generalizată de unele surse mass-media. Acești indivizi se complac într-un tip de mesaj simplu, în care emițătorul are o funcție charismatică. Adevărul își pierde din esență. Mai important este faptul că individul a reușit să asimileze un mesaj... Din nefericire, mass-media se integrează cu brio în tot acest peisaj.

3. Fenomenul de manipulare în România cuprinde atât de mulți factori, încât este dificil să oferim exemple clare. În lipsa dovezilor, putem să

vorbim, mai curând, despre subiectele manipulării. În cazul românesc, teme precum sărăcia, corupția, nedreptățile sociale, sistemul clientelar constituie surse bogate în instrumentalizarea unor realități crunte. Însă rolul determinant este deținut de acele persoane care văd în toate aceste dezechilibre o formă de răsturnare totală a valorilor. Sau măcar de bulversare temporară, dar cu repercusiuni pe termen lung. Pentru a ne apropia ceva mai mult de așteptările acestei întrebări, grupurile cu interese majore aflate la intersecția dintre putere politică, resurse publice și susținere populară pun bazele unor trusturi media, cu scopul de a ajunge într-un timp cât mai rapid la cetățean. Iar cel mai simplu drum este cel dominat de minciună, acuzații lipsite de fundament și diabolizarea trecutului recent.

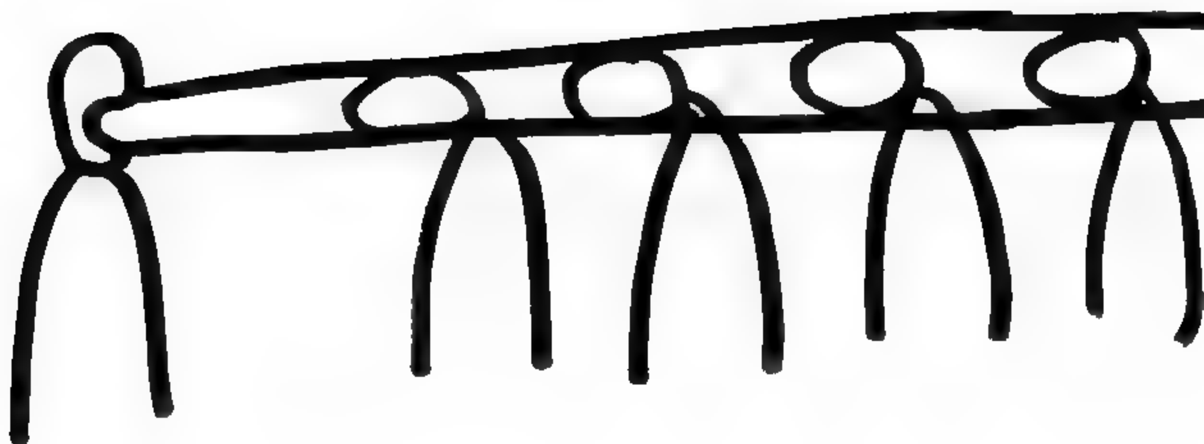
4. Această chestiune implică o analiză mult mai largă și merită o atenție ceva mai sporită, atunci când vorbim despre reacția publică a individului la evenimente cu impact social. Este foarte dificil de crezut că românii se pot lăsa manipulați în mod intenționat. Tindem să credem că procesul se petrece la nivelul inconștient și este întărit de atmosfera tensionată pe care neregulile unei societăți o provoacă. Poate că aceasta ar fi și o parte a explicației care ține de diferențele pe care societatea românească le prezintă, în raport cu situația din alte țări. În România, atât românii instruiți, cât și cei mai puțin obișnuiți cu o viziune complexă asupra realităților social-politice, pot fi acuzați de manipulare. Totuși, prima categorie are calitatea necesară de a-și defini pozițiile publice. Nu credem că mai este nevoie să insistăm pe atitudinile celei de-a doua părți. Riscăm să ajungem, din nou, la binecunoscutele nostalgii față de un sistem cu valențe autoritare. Dar această imagine nu sugerează ideea că românii se lasă manipulați într-o manieră intenționată. Ei nu se vor considera victimele manipulării, dar nici apărătorii unor adevăruri pe care mesajele îndoielnice le cultivă. Pentru mulți români, adevărul personal, sau certitudinile, sunt suficiente. Aici, sentimentul de revoltă față de minciună se blochează.

5. În prezent, existența manipulării în spațiul public este pusă, frecvent, pe seama mass-media. În cazul rezistenței la manipulare, consider că ar fi insuficientă prezența unor factori de opinie care să poată juca acest rol. În România există, fără îndoială, surse credibile, bazate pe investigații profesioniste, care pot primi această misiune. Acest aspect poate fi sesizabil chiar și prin analiștii invitați să-și exprime opiniile. Aici mă refer atât la televiziuni, cât și la trusturile de presă/ sursele de investigații online. Însă, totodată, consider că prezența instituțiilor statului ar trebuie să fie una determinantă în temperarea unor tendințe menite să provoace o atmosferă tensionată/ de revoltă în spațiul public.

În cazul intelectualilor, această categorie a reprezentat un bun exemplu de exprimare a forței pe care manipularea o poate exercita, până la cele mai fine modele de gândire. Intelectualul poate îndeplini un

rol de analist veritabil, care să conserve o atitudine ponderată a cetățenilor față de conducătorii săi. În același timp, intelectualul poate fi un agent ideal în jocurile de interese ce utilizează manipularea ca pe o tehnică preferată în momentele decisive, cum pot fi campaniile electorale, sau derapajele de la ideile legalității. Intelectualul are capacitatea persuasivă necesară în a răstălmăci înțelesurile unor evenimente și acte ce îi implică atât pe conducători cât și pe cetățeni. De asemenea, putem menționa și acea categorie a intelectualilor care urmărește funcția de conducere ca pe o formă de extindere a capitalului de popularitate. Ar mai fi și o a treia direcție, în care intelectualul, pur și simplu, își percepe propria condiție ca fiind dependentă de sistem. Astfel, acesta acționează și transmite idei în jur, doar trecute prin interesul personal (ocuparea unui post, ascensiunea profesională, majorarea salarială). În acel moment, mitul intelectualului, călăuză a menținerii verticalității unor idei, se evaporă.

6. Personal, pot încerca evitarea unei tentative de manipulare printr-o viziune din mai multe perspective asupra obiectului manipulării. Compararea mai multor surse și discursuri ar putea fi o formă prin care să devin mai circumspect în privința unor situații îndoielnice. A urmări canale de televiziune și publicații ce prezintă acțiuni într-o manieră profesionistă înseamnă un pas important în identificarea manipulării. Dar această cale are și ea neajunsurile sale. Cel mai clar se observă atunci când ne regăsim într-o conjunctură în care cei din jurul nostru pot fi victimele manipulării. Mai precis, preiau necritic informații, fac rapid analogii și tranșează probleme pe loc. Desigur, dacă e să ne referim la cazuri concrete, cele mai numeroase situații le putem întâlni în spațiul public. Totuși, mă confrunt zilnic cu astfel de persoane manipulate, care acționează pe cont propriu. La acești indivizi, nu numai conținuturile manipulării au relevanță, ci și ceea ce se naște în gândirea fiecăruia. Nu mă refer doar la persoanele care își însușesc un mesaj în încărcătură politică și care devin mici propagandiști în rândul unor grupuri socio-profesionale. Propagarea manipulării din vârf și până la cele mai largi categorii demonstrează cât de puternice pot fi discursul și ideile unor persoane și instituții. Manipularea nu reprezintă doar o capcană în care riscăm să picăm. Ea instruiește, de multe ori inconștient, chiar și indivizi cu o inteligență peste medie, sau cu o aură charismatică. Paradoxal, în contextul în care justiția devine unul dintre reperele centrale ce sunt grav amenințate într-o societate, tocmai discursul juristului riscă să devină un agent al manipulării.



Dan Perjovschi

Tudor LEAHU
redactor-șef al săptămânalului „7 Est”, Iași

Îndoiala ca apărare...

1. Vorbim atât de mult despre manipulare pentru că mulți dintre noi nu au habar ce înseamnă, este un cuvânt la modă. Știm că manipularea înseamnă a influența ori a induce unei persoane sau unei colectivități cum să gândească. Ei bine, tocmai din cauza faptului că, pe la noi, de vreo 26 de ani, omul poate să și spună ce gândește, manipularea a devenit o temă mai importantă și mai dezbătută. Individul nu se mai supune, nu mai execută ordinele, trebuie convins să facă anumite lucruri în care chiar el să creadă. Toți încearcă să facă asta, cu toții încercăm să-i manipulăm pe cei din jur, așa funcționează lumea civilizată.

2. Se poate spune că, la un anumit moment, presa românească devenise sinonimă cu manipularea. Mă refer la perioada în care Adrian Năstase era pe cai mari, 2000-2004. Manipularea se făcea într-un mod brutal prin intermediul presei. Patronii de presă, locală și națională, păpau bani frumoși de la stat și au ales să strunească puternic redacțiile. Câteva gazete, asumate ca fiind de opoziție își permiteau să latre. Lucrurile s-au schimbat de atunci, iar interesele patronilor de presă nu mai sunt legate neapărat de stânga sau de dreapta, de cine este la putere sau în opoziție.

3. Facebook și presa sunt principalele mijloace de manipulare. Care sunt însă principalele surse de manipulare nu aș putea să vă spun. Probabil că principalii deținători ai puterii o fac așa cum pot, politicieni, oameni cu foarte mulți bani, servicii de informații, clerici etc., cu toții vor să manipuleze.

4. Probabil că românii sunt la fel de ușor sau de greu de manipulat ca și ceilalți cetățeni europeni. Dacă ne luăm după știri și filme, cei mai proști sau mai ușor de manipulat sunt americanii. Dar chiar și această părere personală poate fi rezultatul unei manipulări. Mă îngrijorează însă la români ușurința cu care limbajul lor alunecă spre extreme. Facebook-ul este plin de talibani, pesediști și antipesediști, religioși și antireligioși (nu atei cu obraz subțire cum sunt eu!), rockeri și maneliști. Oamenii îmbrățișează prea repede idei, devin categorici, fără să mai vadă și calea de mijloc...

5. Conștiința individului ar trebui să fie principalul inamic al manipulării. Omul nu ar trebui să înghită tot ce zboară. Să verifice și să citească mai mult. De asta are net pe telefon, nu doar pentru selfie și check-in. În plus intelectualul trebuie să iasă public și să urle: stați, bă, proștilor, că nu o fi chiar așa! El trebuie să ne convingă pe noi, muritorii de rând, că trebuie să ne îndoim mereu.

6. Sunt asaltat cu încercări de manipulare. Persoane cu care intru în contact, din toate mediile, încearcă să-mi inducă idei și informații pentru că aș putea să le public, satisfăcându-le astfel diferite interese. Anii de experiență în domeniu mă fac să spun că le-am văzut pe toate, dar și că am „mușcat-o" de câteva ori.

Ada LUPU

actriță, Teatrul Național „Vasile Alecsandri" Iași

Despre automanipulare în țara verbelor impersonale...

1. Probabil pentru că ne vine greu să credem că un număr mare de oameni pot gândi și chiar acționa absurd în anumite situații. Trebuie să existe un motiv din cauza căruia anumite mentalități reușesc să se instaleze în societate. Cineva, altcineva, mai bine zis, le-a luat mințile, i-a hipnotizat. Mi se pare că România e țara verbelor impersonale. Noi nu spunem „cineva dintre noi a stricat cutare lucru" sau „cineva a pierdut ceva" sau „cineva a greșit". La noi, „s-a stricat", „s-a pierdut", „s-a greșit" ș.a.m.d.

2. Din punctul meu de vedere, mass-media = informație. Rece, obiectivă. Teoretic, manipularea n-ar trebui să existe, oamenii având capacitatea de a filtra informația și de a-și forma concluzii personale. Din păcate, în România am senzația că mai există un fel de nostalgie comunistă a gândirii. O nevoie de „întovărășire" a oamenilor cărora le place să gândească în grup. Cred că e mai mult o automanipulare, pe care unii o aplică în mod subconștient, iar alții (și mai grav) și-o educă. Mass-media ar fi mai degrabă o sursă de idei. Materialul de bază. Mass-media lansează. Și da, cu siguranță poate influența. E ca la școală, cu cât ți se repetă mai mult o lecție, cu atât îi înțelegi mai ușor logica. N-aș zice neapărat că mass-media formează opinii, dar, din ce am observat eu, e de-ajuns să propună opinii, iar oamenii vor alege singuri să adere la ele. Sau nu, desigur. Dar rebelii sunt minoritari. Există și reversul medaliei, totodată, un soi de paranoia, suspiciunea că presa oricum minte sau, dacă nu minte, măcar exagerează.

3. Nu-mi dau seama, cred că cea mai puternică rămâne manipularea prin șantaj. Nu cred că există un izvor național al manipulării, cred că oamenii reacționează la stimuli diferiți. Probabil că și manipularea trebuie personalizată. Condusă, în funcție de fiecare „pacient". Totuși, lucrurile pot fi simplificate atunci când grupurile țintă sunt deja formate și se poate acționa direct asupra acestora. Din ce am obsevat eu, funcționează foarte bine manipularea pe bază de simpatie. Mai mult în rândul tinerilor. Ei vor să devină precum cei pe care îi admiră și preiau destul de ușor trendurile ideatice. Interesant mi se pare că, de multe ori, cei mai în vârstă au tendința de a

copia mentalitatea copiilor sau nepoților. Simțindu-se depășiți de invazia informațională pe care au senzația că nu reușesc să o gestioneze, ajung de multe ori să spună: „voi, tineretul, știți mai bine, voi sunteți informați. Noi nu ne pricepem, noi facem cum spuneți, să fie mai bine pentru voi".

4. Cred că mulți au nevoie să fie manipulați, ca să se exonereze de orice eventuală vină. Nu mi se pare că suntem un popor curajos sau asumat. E mai comod să avem o scuză la îndemână, decât să ne luăm propriile decizii. „Dac-așa am văzut la televizor, dac-așa am citit în ziar, dac-așa am găsit pe internet...". Posibil să fim mai ușor de manipulat decât alții, datorită adaptabilității extraordinare care ne caracterizează. Românii au ușurința de a se plia pe situație. Ce să facem, ne place noul... haha.

5. Depinde de intențiile intelectualului. Cu siguranță, poate influența. Suntem noi... așa cum suntem, dar respectul pentru educație încă există. Oamenii încă spun: hai să mă iau după ăla, că ăla-i deștept. În situația asta, intelectualul trebuie să decidă. Dacă vrea să manipuleze, o poate face. Dacă vrea să lupte contra manipulării, o poate face.

6. În domeniul meu, manipularea se resimte mai mult la nivel emoțional. Meseria mea presupune manipulare acceptată. Necesară. În afara profesiei, ca individ, nu cred că pot fi manipulată decât în situațiile în care nu sunt suficient de bine informată. Sau atunci când nu înțeleg niște mecanisme. Recunosc că se întâmplă să compar opinii ale oamenilor pe care îi admir și încerc uneori să mă autoeduc înspre anumite direcții, fără a simți neapărat o nevoie personală. Mass-media nu mă influențează, mă informează, dar, din nou, recunosc, apare și la mine paranoia de care ziceam mai sus așa că, de multe ori, caut să aflu cum au receptat și alții informația pe care am întâlnit-o eu.

Nu mi-am făcut criterii de identificare a manipulării, de obicei o deduc logic. Sau chiar intuitiv. Referitor la mass-media, mai degrabă mă las manipulată de opiniile altora referitor la o anumită informație decât de informația în sine sau de subiectivitatea (în cazul în care există) cu care e prezentată. Politic probabil aș putea fi manipulată, pentru că nu cunosc atât de bine toate dedesubturile. Dar, repet, cred că cea mai constantă e automanipularea. „Hai să dau și eu like, să nu se supere" sau „hai să votez pe nu știu cine în nu știu ce concurs despre care habar n-am, că m-a rugat în mesaj privat" sau „hai să-ncerc să am și eu o problemă cu asistentele tv, că toată lumea are ceva cu ele". Publicitatea, iar, cred că e un foarte puternic mijloc de manipulare. Promoțiile, 3 produse la preț de 1 și, bineînțeles, asocierea de imagine. Personalitatea, vedeta, idolul constituie, din punctul meu de vedere, cel mai sigur instrument de manipulare.

AAAAAH AH!

DE DE DÉ DE AU AU AU AU AU

DE Ă

V ĂR R RRE

VARĂ

Dan Perjovschi

Adrian NETEDU

conf. univ. dr., sociolog, publicist

„Invazia imbecililor”...

1. Pentru început să amintim că termenul de „manipulare” este unul deosebit de complex fie că ne referim la vorbirea curentă, fie la utilizarea lui în cercetarea socială sau psihologică. În general vorbim de manipulare atunci când un actor social (individual sau colectiv) inițiază o serie de activități menite să schimbe și să întărească comportamentul și modul de gândire al altor actori în sensul dorit de acesta. Definiția este foarte largă deoarece sursele și metodele de persuasiune sunt foarte diverse. B. Ficeac (1996) făcea o tipologie a manipulărilor, de unde deducem încă o dată complexitatea fenomenului. Astfel, autorul distingea între *micile manipulări* cu un punct de plecare într-o schimbare minoră a unui comportament inițial (în care pot fi folosite cu succes tehnica piciorului-în-ușă sau tehnica trântirii-ușii-în-față) pentru a obține apoi concesii semnificative. La aceste două tehnici se pot adăuga tehnica mingilor-la-joasă-înălțime sau tehnica jocului-de-rol (a se vedea I. Dafinoiu, 1996).

Urmând tipologia de care vorbeam, B. Ficeac amintește de *manipulările medii* (prin care se poate ajunge uneori la schimbări dramatice, neașteptate în comportamentul oamenilor – a se vedea celebrul experiment al lui S. Milgram privind supunerea/obediența față de o autoritate). În această categorie pot intra și multe alte *experimente sociale* specifice societăților totalitare. În sfârșit *manipulările mari* ar fi acelea care acționează la nivelul întregii societăți prin norme și valori specifice. Am făcut această trecere în revistă pentru a sublinia nivelele foarte diverse de impunere a tehnicilor persuasive care pot acționa prin mecanisme cunoscute: propagandă, zvonuri etc. și nu întotdeauna cu rezultate sigure, așteptate. Complexitatea fenomenului manipulării este cu atât mai mare cu cât se pot constata influențe la trei nivele distincte: cognitiv, comportamental sau afectiv (I. Dafinoiu, *Ibidem*).

Manipularea este invocată astăzi pretutindeni (cel mai adesea în forma comunicării patologice) nu numai în România și nu numai în timpurile moderne. Rădăcinile manipulării le regăsim în multe momente ale istoriei trecute. Profesorul B. Teodorescu amintește în titlul unui volum că putem vorbi de *Cinci milenii de manipulare* venind și cu exemplificări. Astfel, încă din Egiptul antic se putea vorbi de *o artă a persuasiunii* impusă de elite/administrație pentru a controla masele prin toate mijloacele disponibile în epocă (scribi, statui, ceremonii, texte din temple etc.). La asirieni autorul identifica un adevărat cult imagologic al violenței. Cât despre indieni este amintit un pasaj din tratatul *Arthasastra* – veritabil îndrumar de manipulare a mulțimilor. În sfârșit, dacă ne oprim la Grecia antică, autorul identifică, de exemplu, principiile propagandei politice utilizate

de către Demostene în celebrele discursuri numite *Olintice*. Preluând pe J.P. Domenach autorul identifică în discursul marelui orator grec o serie de strategii comunicaționale valabile și astăzi: regula simplificării și a inamicului unic, regula caricaturizării, regula transferului. La acestea putem adăuga și regula orchestrării (prin repetiție), regula unanimității și a contagiunii, regula contra-propagandei toate acestea fiind de fapt tehnici de manipulare (a se vedea și J.P. Domenach, 1973; 44-89).

Ajungând în ziua de azi observăm că termenul „manipulare" este de fapt un loc comun. Îl folosim în tot felul de contexte: vorbim de arta manipulării, de manipularea în negocieri, de manipularea clienților etc. Astfel, putem fi manipulați fără să bănuim nici măcar un singur moment acest lucru. De exemplu specialiștii în marketing știu că în marile magazine clienții o iau invariabil la dreapta (până la urmă conducem pe partea dreaptă), clienții preferă produsele care sunt în raft la nivelul privirii sau că aceiași clienți pot să cadă pradă unui marketing olfactiv etc. Peste tot domnește suspiciunea de a fi manipulați sau, la polul opus, constatăm acceptarea multora fără nicio judecată critică a mesajelor manipulatoare. Aceste fapte se întâmplă din diverse cauze. Pe de o parte mijloacele de comunicare în masă, prin performanțele tehnice, ne fac contemporani cu propria istorie. Pe de altă parte volumul de informație pe care trebuie să îl gestionăm este imens în condițiile în care puterea noastră de înțelegere și de sinteză rămâne limitată. Cei ce manipulează opinia publică profită de fapt de ambele direcții numite anterior. Iar din ce vedem astăzi canalele social media și televiziunea au întâietate. Însă sursele manipulării sunt multiple.

Manipularea este văzută și ca o acțiune sistematică de dezinformare (V. Volkoff, 2000). În viziunea lui Volkoff dezinformarea este „o manipulare a opiniei publice în scopuri politice, folosind informații tratate cu mijloace deturnate". Iată cum imaginează autorul o campanie de dezinformare/ manipulare asupra unei țări rivale plecând de la regulile lui Sun Tzu și amintind de multe situații contemporane: încurajarea liderilor să facă acțiuni ilegale pentru ca apoi să fie supuși oprobiului propriului popor, răspândirea neînțelegerilor printre cetățeni, întărâtarea tinerilor împotriva vârstnicilor, folosirea agitatorilor plătiți etc. Cât privește reușita unei campanii manipulatorii, trebuie ținut cont de câteva precauții: imaginea este superioară în materie de dezinformare; se pot utiliza efectele speciale și fotomontajele (autorul vorbește de o piață a imaginilor care se pot cumpăra în timp ce imaginile din teren, originale, au puține șanse să fie utilizate). Cât privește televiziunea, după Volkoff, aici se pot implementa anumite tehnici punctuale: de la serii de breaking-news care nu e obligatoriu să fie interesante până la scurtarea informațiilor după principiul „să schimbăm subiectul înainte ca telespectatorul să schimbe canalul". Volkoff crede că respectivul telespectator oricum va schimba canalul dacă o dezbatere, să spunem, se bazează doar pe ra-

ţionamente fără implicarea emoţiilor.

În acest context nu trebuie să neglijăm ceea ce s-a numit *receptivitatea la îndoctrinare* a omului modern. Acest „păcat" al lumii de azi a fost pe larg analizat de către K. Lorenz (2007). Marele savant, laureat Nobel în 1973, atrăgea atenţia asupra influenţării opiniei publice în sensul unei uniformizări a mentalităţilor cu un efect în pierderea individualităţii. „Cea mai eficientă metodă de a manipula mase mari de oameni prin uniformizarea năzuinţelor lor o dă *moda*" – spunea K. Lorentz. Acest fenomen nu trebuie redus doar la vestimentaţie ci este prezent şi în ştiinţe sau în operaţionismul modern. La final K. Lorentz aminteşte şi de publicitate dar şi de sondajele de opinie ca tehnici abile de manipulare ale producătorilor vestici sau ale funcţionarilor estici.

2. A patra putere în stat – presa – face ca mass-media în general să joace un loc central în viaţa cetăţii (democratice). Mass-media este responsabilă de modul cum mesajele persuadează opinia publică sau electorii. În general impactul mass-media nu este direct/ frontal deoarece intervin şi alte variabile: grupul social din care face parte un cetăţean, liderii de opinie ai fiecăruia, modul cum sunt selectate informaţiile în acord cu părerea personală etc. Mass-media îi influenţează pe cei ce conduc (la nivelul imaginii, muncii şi recrutării personalului politic) dar şi pe cei conduşi (R. Rieffel, 2008). Foarte des este citată în acest context teoria *spiralei tăcerii* (E. Noelle-Neumann, 2004) pentru a explica formarea opiniei publice, proces în care mass-media are un rol foarte important. Plecând de la experimentele celebre ale lui S. Asch autoarea observa că orice individ face eforturi să se integreze într-o opinie a unui grup (o opinie majoritară) pentru că refuză izolarea. În anumite situaţii, însă, el preferă tăcerea odată ce a intuit că o opinie devine dominantă. Acest trend dominant este în general impus de mass-media şi într-o mai mică măsură de sondajele de opinie. Însă nu trebuie neglijată niciodată vocea minoritarilor pentru că aceeaşi mass-media o poate face vizibilă. De exemplu, manifestaţiile recente din România provin din zona electorală considerată minoritară din moment ce alegerile au consfinţit deja un rezultat clar. Pe de altă parte mass-media poate crea ceea ce putem numi un *public captiv*, de obicei mai în vârstă sau mai puţin educat şi asupra căruia pot acţiona diversele scenarii manipulatorii.

3. După cum am spus sursele manipulării pot fi foarte diverse. Tocmai de aceea mă văd nevoit să mă rezum la a vorbi doar despre televiziune şi Internet. În ce priveşte manipularea televizuală în spaţiul public românesc, deja s-au scris numeroase articole, analize, proteste etc. În multe din aceste texte care circulă liber se cer adeseori sancţiuni din partea CNA pentru anumite televiziuni: sancţiunile vin însă foarte rar sau cu mare întârziere astfel că sentimentul colectiv este că lumea audio-vizualului nu este controlată sau că instanţele de control sunt politizate.

O simplă căutare pe Internet poate da numeroase exemple de manipulare fie prin prezentări trunchiate, fie prin mistificări, fie prin acţiuni la limita legii. Pentru a sintetiza impactul uriaş avut de televiziuni mă rezum în a aminti de o ultimă luare de cuvânt a filosofului G. Liiceanu (2017). Acesta făcea o paralelă între închisorile de reeducare din perioada comunistă și unele emisiuni TV recente: „Astăzi avem alte tehnici de pătrundere în creierul oamenilor. Astăzi avem televizor, avem profesioniști ai intoxicării (care-și spun «jurnaliști» sau «moderatori»), iar «victimele» și «călăii» nu mai arată nici ele la fel. Astăzi, lagărul de reeducare a fost mutat în sufragerie, în fața televizorului, victima stă pe un scaun sau pe o canapea, bea bere sau ronțăie snackuri, iar torționarul îi sucește creierii instalat pe un ecran (...) Rezultatul este magnific: un post de televiziune transformat în centru de reeducare avariază, în câteva ore, mințile câtorva milioane față de cele câteva sute, în câțiva ani, dintr-un lagăr de reeducare". Aceste aprecieri sunt cu atât mai grave cu cât televiziunile pot genera *știri false.*

Fenomenul a luat o amploare fără precedent mai ales în contextul zonelor de conflict de pe glob, al alegerilor și votului în diverse țări și chiar al luptelor politice interne. Într-o intervenție recentă la postul TV Digi24 (A se vedea extrasul dintr-un video-articol la adresa http://www.digi24.ro/video/stiri/actualitate/politica/c-t-popescu-dragnea-este-facator-de-fake-news) jurnalistul C.T. Popescu acuza tendințele manipulatorii din viața politică românească: „Când manipulezi pe cineva sau propagandizezi poți să ai o anume atitudine față de ținte, să le consideri de un anume fel de inteligență și atunci manipularea trebuie să fie pe măsură. Ai un anume respect și începi să le compui o poveste plauzibilă, cu ancoră de realitate". În acest context, C.T. Popescu făcea distincția între știrile false (făcute doar pentru audiență, în scopuri comerciale etc.) și știrile fabricate (cele emise „după ce manipulatorul studiază câmpul tactic și identifică puncte vulnerabile, mituri, sensibilități, spaime de natură istorică și formulează știrea în acea direcție, cu un scop precis").

Această tematică este de actualitate și peste Ocean unde președintele SUA a înfierat unele entități mass-media ca fiind surse de știri false (fake news) cerându-se în mod public ca ziariștii să deconspire sursele pe care le folosesc. Din păcate, astfel de clivaje nu vor aduce pacea socială, ci mai degrabă vor adânci suspiciunile de manipulare publică din diverse direcții.

Cât despre Internet, aș propune ca utilizatorii să se informeze, în primul rând, cum funcționează acesta (a se vedea de exemplu volumul semnat de G. Sire, 2016) pentru a putea decide în ce măsură motoarele de căutare pot manipula la rândul lor. Dacă facem o căutare oarecare pe Internet, „roboții" din spatele interfeței ne vor propune foarte multe pagini cu rezultate, clasificate după numărul de accesări anterioare. De cele mai multe ori vom accesa câteva astfel de rezultate de pe prima pagină și vom considera că ne-am informat suficient. Cu alte cu-

vinte pot exista site-uri cu totul excepționale pe care însă nu le vom accesa probabil niciodată din moment ce sunt rare. În concluzie ne mulțumim cu informația „satisfăcătoare" în locul celei cu adevărat utile care însă e mai greu de găsit. Neutralitatea motoarelor de căutare rămâne o problemă deschisă de unde și suspiciunile că putem fi manipulați pe scară largă. Recent au apărut inițiativele unor programatori de a adăuga în Google extensii care odată activate atrag atenția că unele site-uri sunt nesigure sau pot genera știri false. Aceste avertismente provin totuși în urma unor reclamații de unde și un imbold la o vigilență sporită a internauților dincolo de aceste avertismente, cu atât mai mult cu cât există astăzi divizii întregi de hackeri care creează destule „ambuscade" mediatice.

Precauțiile pe care trebuie să le luăm atât pentru televiziuni cât și pentru Internet sunt din păcate concordante cu verdictul de o mare duritate dat de U. Eco: „E invazia imbecililor. Televiziunea a promovat idiotul satului față de care spectatorul se simțea superior. Drama internetului este că l-a promovat pe idiotul satului ca purtător de adevăr". Tocmai de aceea marele scriitor recomanda ca „ziarele să aloce cel puțin două pagini de analiză critică a site-urilor, iar profesorii ar trebui să-i învețe pe copii cum să folosească site-urile pentru a-și face temele" (A se vedea de exemplu la adresa http://www.lastampa.it/2015/06/10/cultura/eco-con-i-parola-a-legioni-di-imbecilli). Tot U. Eco ne îndemna să comparăm informațiile pentru a vedea dacă sunt de încredere sau nu.

4. Cred că gradul de expunere la manipulare este constant în orice țară și în orice medii sociale. Diferențele sunt date de modul cum este controlată informația, cum este intimidată presa sau cum sunt monitorizate diverse site-uri Internet. Să nu uităm că există încă o masă de oameni, deloc de neglijat, care fie nu e conectată la Internet, fie întâmpină dificultăți majore în gestionarea mesajelor. Toți aceștia pot fi manipulați „la a doua mână" tot așa cum menținerea în ignoranță poate fi ea însăși o formă de manipulare. Rămâne deschisă o situație manipulatoare din păcate deseori întâlnită la noi. Este vorba de o manipulare comportamentală numită generic *tehnica momelii* (a se vedea S. Chelcea, 1994; 145). Conform cercetărilor lui R. B. Cialdini în anii '70 această tehnică constă în a obține acceptul cuiva pentru o acțiune anumită fără ca respectiva persoană să cunoască costurile și luând în calcul un avantaj fictiv. Este cazul, bunăoară, promisiunilor electorale greu de respectat. Cialdini observa că, odată acordul dat, subiecții tind să își mențină decizia inițială luată.

Ca o completare la cele spuse până acum (și contrar celor spuse de către K. Lorentz), vreau să fac unele precizări la întrebarea firească: în ce măsură suntem manipulați de sondajele de opinie? Răspunsul la această întrebare poate să contrarieze, însă cercetările în domeniu au negat acest tip de manipulare. Putem cita cu folos un important articol semnat de Dorel Abraham (2003). Astfel, din datele unei cercetări CURS a reieșit că doar 56% dintre vo-

tanți au citit, ascultat sau urmărit rezultatele sondajelor de opinie. Autorii studiului au luat în calcul și efectele *bandwagon* (tendința de a vota cu un câștigător majoritar evidențiat de sondaje) și *underdog* (tendința de vot pentru un învins în sondaje). Pe întregul eșantion a rezultat că doar 10% dintre respondenți au răspuns că sunt influențați de sondaje și votează pentru învingător în timp ce doar 1% votează pentru învins influențați fiind de aceleași sondaje. În concluzie influența publicării sondajelor asupra deciziei de vot rămâne la valori scăzute. Acest avertisment este valabil și pentru cei ce utilizează sondajele în scopuri manipulatorii!

5. Pentru a încerca un răspuns amintesc aici de modelul în doi pași (two-step-flow) al formării opiniei și a intenției de vot, model pe care îl consider în continuare actual (a se vedea P. Lazarsfeld et alii, 2004). Conform acestui model nu putem contesta influența unei serii întregi de variabile în formarea deciziei de vot, plecând de la statutul socio-economic, religia sau mediul de rezidență. Deși influența propagandei electorale și a mass-media poate fi semnificativă, cu toate acestea alegătorul simplu tinde mai degrabă să-și clarifice o poziție în urma consultării contactelor personale. În rețeaua personală fiecare alegător poate fi influențat semnificativ de cel care are prestigiul social mai mare. Cu alte cuvinte, *liderii de opinie* pot avea o influență decisivă în intenția de vot. Încrederea acordată acestor lideri nu este însă în discordanță cu așteptările generale ale clasei sociale din care face parte individul. În concluzie, rezistența la manipulare rămâne un dat relativ iar acest lucru este foarte vizibil la cei ce se hotărăsc în ultimul moment să voteze, la cei ce își schimbă opțiunile de vot sau la cei care, deși nehotărâți, votează după ce au văzut un candidat față în față etc. La polul opus putem vorbi de o „rezistență la manipulare" din partea celor mereu absenți, a celor dezabuzați sau a celor dezinteresați de propriul interes (a se vedea analizele lui R. Boudon, 1998). În acest context intelectualii pot avea un rol decisiv în identificarea și explicitarea manipulării, a exceselor propagandei, a discursurilor dominate de emoții și nu de rațiune etc. Din păcate, cei ce cunosc acest adevăr vor acționa prin alte manipulări care vor pune în discuție statutul intelectualilor înșiși: de la banalizarea studiilor, diplomelor, doctoratelor până la identificarea unor surse externe reale sau imaginare pentru care ar acționa acești intelectuali.

6. Fiecare dintre noi trebuie să-și facă anumite strategii pentru a minimiza efectele manipulării. Practic ar trebui să privim critic orice informație și apoi să o verificăm din mai multe surse. De asemenea trebuie să ne educăm în a nu da click pe orice știre care pare de excepție însă este justificată doar printr-un anunț bombastic. De asemenea, sunt utile orice comentarii de bun simț care atrag atenția asupra tendințelor manipulatorii. Zilele acestea am regăsit într-un important ziar central știrea conform căreia planeta noastră va sta o perioadă de două

săptămâni într-o beznă totală, știre însoțită de o pseudo analiză științifică. Respectiva știre a mai fost pe Internet dar se pare că revine regulat, ca și cometele interstelare. De data aceasta comentariile îndemnau ziarul însuși să șteargă știrea respectivă. Nu mai dezvolt aici disputa despre filiația Cioloș-Soros sau faptul că manifestațiile din România erau titrate pe un site anumit „Protests in Romania: Soros strikes back!".

Însă marele pericol îl văd mai degrabă în lejeritatea cu care noi, la rândul nostru, contribuim la „viralizarea" unor știri sau materiale fără a le parcurge măcar. În acest sens consider foarte utile sfaturile unui analist american Matt Masur în Huffington Post (A se vedea la adresa http://www.huffingtonpost.com/entry/bernie-sanders-could-replace-president-trump-with-little us) care pleca de la ideea că un public informat este cel mai important lucru într-o societate funcțională. În acest sens M. Masur ne invită ca, odată ce suntem pe rețelele de socializare:

– să citim mai întâi înainte de a distribui („Uneori vezi un titlu și imediat distribui. E cel mai rău lucru. Încetează să fii leneș!");

– să verificăm sursa dar și sursele sursei („Orice articol care furnizează informații faptice/ concrete trebuie să afișeze sursele");

– să fim atenți la articolele reciclate (există articole vechi prezentate ca fiind referitoare la prezent; trebuie verificată data de apariție);

– dacă ne interesează faptele, să ignorăm partizanatul (trebuie să fim sceptici când anumite idei sau opinii partizane sunt presupuse a fi obiective);

– să folosim Google pentru verificare („Dacă vezi un articol care pare de necrezut și care nu are surse (sau chiar dacă are), verifică. Vezi dacă anumite fapte sunt relatate și de alte publicații, vezi dacă cineva contestă faptele. Citește punctele de vedere și apoi formează-ți propriul punct de vedere").

Aceste sfaturi ale specialistului american (și semnalate mie de un bun prieten tot pe rețelele de socializare, fără intenția de a mă manipula!) cred că sunt suficiente pentru a ține sub control tendințele manipulatorii, cel puțin în mediul online!

Aș încheia într-o notă optimistă plecând de la ceea ce aș numi „manipularea utilă". Acum câțiva ani au apărut în presa locală ieșeană o serie de articole sumbre care prevesteau alunecarea întregii zone Copou până în zona gării Iași – cronica unei tragedii anunțate. Evident, totul era o exagerare care atrăgea atenția asupra necesității consolidării anumitor zone din Cartierul Copou! În acest caz o exagerare se poate dovedi utilă în a capacita autoritățile locale pentru măsuri urgente! Dovadă că manipularea a prins: Copoul este la locul lui și astăzi!

Bibliografie

Abraham D. (2004). *Influența media asupra comportamentului civic și electoral. Raport de cercetare final.* În rev. *Sociologie Românească*, vol. II, nr. 3

Boudon R. (1998). *Efecte perverse și ordine socială*. București: Eurosong & Book.

Chelcea S. (1994). *Personalitate și societate în tranziție*. București: Ed. SC Știință și Tehnică SA.

Dafinoiu I. (1996). Mecanisme și strategii ale persuasiunii. Vol. *Psihologie socială* (coord. A. Nicolau). Iași: Ed. Polirom.

Domenach J.-M. (1973). *La propagande politique*. Paris: PUF, 7e édition.

Ficeac B. (1996). *Tehnici de manipulare*. București: Ed. Nemira.

Noelle-Neuman E. (2004). *Spirala tăcerii*. București: Ed. comunicare.ro

Lazarsfeld, P. F., Berelson, B., & Gaudet, H. (2004). *Mecanismul votului. Cum se decid alegătorii într-o campanie prezidențială*. București: comunicare.ro

Liiceanu G. (2017). România gurilor știrbe. *http://www.contributors.ro*, 24 februarie.

Lorentz K. (2007). *Cele opt păcate capitale ale omenirii civilizate*. București: Ed. Humanitas

Popescu CT (2017). Intervenții televizate Digi 24 TV. www.digi24.ro

Rieffel R. (2008). *Sociologia mass-media*. Iași: Ed. Polirom.

Sire G. (2016). *Les moteurs de recherché.* Paris: Ed. La Découverte

Teodorescu B. (2007). *Cinci milenii de manipulare*. București: Ed. Tritonic.

Volkoff V. (2000). *Tratat de dezinformare. De la Calul Troian la Internet*. București: Ed. Antet.

Silvian-Emanuel MAN
președinte al Ligii Studenților din Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași

Raportul ontologic: ceea ce este – ceea ce pare...

1. Se disting două tipologii de a identifica ceea ce s-ar numi manipulare. Prima (post-totalitară) este asumată de marea majoritate a populației, victimă a unui sistem de educație viciat și a societății de consum, care gândește în stereotipuri și care numește manipulare orice opinie contrară cu ceea ce s-ar considera a fi adevărat sau veridic. S-a ajuns aici pentru că în zilele noastre familia nu mai are rol normativ fundamental, iar biserica sau comunitatea nici atât. Ele au fost practic dezinstituționalizate din punct de vedere social, deși, în sociologia clasică, erau recunoscute drept primii doi factori de socializare, prin intermediul cărora copilul primea norma socială. Astăzi, școala – sistemul educațional – capătă din ce în ce mai multă putere asupra copiilor, fiind ridicată la rang de instituție socială supremă, deși ea a abdicat de mult de la rolul său inițial, fiind un eșec total al civilizației noastre. De mic ești învățat să accepți rezultatul gândirii altcuiva doar pentru că emană de la o autoritate instituțională. În școală, succesul social, adică aprecierea profesorilor, este bazat pe capacitatea de a reproduce ceea ce ți

se transmite. Orice ieșire din decor, orice contestare a autorității informației, orice exercițiu de gândire critică este sancționat și tratat ca o formă de neintegrare în colectivul de elevi.

Astfel, suntem învățați să luăm de bună o informație doar pentru că „toată lumea crede asta" pe principiul greșit „cel mai consumat produs este verificat de piață, deci bun", pentru că televiziunea respectivă are rating mare sau pentru că există o compatibilitate valorică cu sursa informației. Această categorie largă critică ab initio orice informație care vine dintr-o sursă contrară, fiind victima conformismului instaurat în societatea românească prin comunism.

Pe de altă parte, avem o minoritate mai degrabă auto-educată, cu existență aprent utopică, formată din cei care conservă în ființa lor spiritul liber, înzestrat cu gândire critică, care caută să verifice fiecare informație primită. Și pe bună dreptate spun că este o minoritate: Câți dintre dumneavoastră analizați fiecare știre ca să vedeți dacă informația transmisă este veridică, dacă nu are un substrat ideologic, dacă nu servește direct intereselor cuiva?

Primul grup este format din cei care etichetează drept manipulare informațiile pe care nu le cunosc sau asupra cărora nu au un control și care îi determină să iasă din zona de confort social și intelectual, iar al doilea grup, pe bună dreptate, numește manipulare ceea ce identifică a fi în mod real o alterare a informației sau a modului de prezentare a acesteia.

Problema este că cele două grupuri nu sunt stabile, ci fiecare facem parte din ele, la un moment dat, în funcție de cum ne raportăm noi la problemele zilei: însă unii suntem mai mult în al doilea, iar cei mai mulți, din nefericire, în primul.

2. În sens restrâns, presa este într-adevăr principala sursă pentru că ea nu își mai îndeplinește menirea de a reda cât mai neutru și echidistant posibil faptele care se petrec în jurul nostru. Nu putem nega existența intereselor patronilor trusturilor de presă sau ale șefilor de redacții care pot impune o anumită direcție politică sau ideologică. Dar avem și o crasă incultură în rândul oamenilor din presă, mai ales în rândurile tinerilor jurnaliști care nu au absolvit altceva decât Facultatea de Jurnalism. Ori o astfel de pregătire profesională, subliniez profesională, nu academică, te poate forma doar relativ metodologic pentru a activa în jurnalism. Tânărul jurnalist nu mai are cultura generală care, înainte, era mandatorie în presă. Mai mult, presa se axează astăzi mai mult pe ceea ce se vinde sau se citește, nu pe ceea ce contează cu adevărat.

În sensul larg al termenului de sursă, presa poate fi cel mult un mijloc de manipulare, nu o sursă. Ea este utilizată ca mijloc de a transmite un mesaj alterat sau falsificat. Iar astăzi a devenit principalul mijloc de a forma sau capta ceea ce numim „opinia publică" și de construire a unui capital de imagine. Este mijlocul prin care oamenii sunt înălțați și decăzuți în politică, prin care se transmit idei care fac parte dintr-o agendă ideologică, prin care un

anumit grup își promovează propria viziune asupra lumii și încearcă să o impună celorlalți.

Important este că presa a intrat și într-o altă dimensiune decât există fenomenul social media: anumite știri sau organe de presă capătă legitimitate la nivelul anumitor grupuri sociale doar pentru că sunt promovate de indivizi care au o anumită formă de autoritate în cadrul acelor grupuri. Astfel, fiecare dintre noi, înșelați fiind într-o anumită privință, putem deveni agenți ai manipulării.

3. Abstract vorbind, fiecare suntem o sursă de manipulare dacă apare o diferență în ceea ce eu aș numi raportul ontologic: distanța dintre ceea ce este de fapt și ceea ce pare sau vrem să pară. Cu atât mai mult, dacă împărtășim viziunea eronată pe care o avem asupra unui fapt celorlalți sau, mai grav, încercăm să le-o impunem. De exemplu, între părerea că Biserica Ortodoxă Română nu face nimic pentru cei aflați în nevoie (ceea ce pare) și faptul concret (ceea ce este) al investirii sumei de peste 20 de milioane de lei în medie pe an în activități social-filantropice este o distanță clară. Iar manipularea este mijlocită tocmai de acoperirea față de ceilalți a acestei diferențe dintre ceea ce este și ceea ce pare, fie prin negarea faptelor, fie prin ignorarea lor (prin omisiune).

Însă, concret, cea mai importantă sursă este cea de natură ideologică sau politică. Și acest fapt s-a văzut foarte bine în ultima lună de zile, conturându-se ideea că ar exista două Românii: cea a celor care nu susțin guvernarea actuală și cea a celor care o susțin. Iar membrii fiecăreia dintre aceste două „tabere" are tendința de a consuma și distribui știri sau informații care vin doar în susținerea poziționării lor. Informații eronate sau omise au apărut de ambele părți, evident cu rolul de a-i convinge pe unii și a-i descuraja pe ceilalți și vice-versa. Însă nu are sens să intrăm acum într-o analiză detaliată.

Sub aspect ideologic fiecare ne gândim pătimaș: îmi susține această știre sau informație sistemul valoric sau nu? Iar din slăbiciune și lipsă de spirit critic, majoritatea respingem predefinit tot ceea ce nu corespunde sistemului nostru de valori, normei pe care o luăm noi în considerare. Însă aici se relevă ceva mult mai periculos. Dacă manipularea, inițial, avea rolul doar de a disemina o informație falsă, astăzi ea are rolul de a combate anumite valori. Tinerii, în special, au ajuns sclavii corectitudinii politice creată de Școala de la Frankfurt. Un zeu fals care „îi pedepsește" pe cei care nu i se închină cu eticheta de fanatic religios, naționalist, xenofob, rasist etc., în numele unei utopii, egalitatea (nu cea garantată de lege, atenție!) deplină dintre oameni, în numele căreia au murit zeci de milioane de oameni în secolul trecut. Deocamdată riști, cel mult, să fii izolat și ostracizat, însă dacă această ideologie neomarxistă va fi asumată la nivel de stat, cu siguranță va genera abuzuri.

La alegerile parlamentare, am văzut foarte mulți tineri care au votat un anumit partid pentru simplul fapt că mai mulți membri vocali ai formațiunii poli-

tice respective și-au asumat să taie orice finanțare de la Stat către culte: „Ăștia nu vor să mai dea bani la Biserică, de aia îi votez!”. Ei bine, aici vorbim despre cea mai cruntă formă de manipulare, cea determinată de *Zeitgeist*, de spiritul vremii.

Tot la alegeri, au fost cei care s-au lăsat manipulați cu gândul că dacă nu votează un anumit partid vor rămâne fără ajutoare sociale. Manipularea prin mijloace materiale: „doar noi îți putem asigura traiul și bunăstarea”.

Din alt punct de vedere, o sursă importantă de manipulare este sondarea „opiniei publice”, măsurarea ei. Este o patologie filosofică să crezi că „gura lumii” este determinantă pentru stabilirea adevărului. Această idee a fost introdusă de către Max Horkheimer, unul dintre membrii Școlii de la Frankfurt și ideolog al marxismului cultural, cu scopul de a determina populația să își modifice sistemul de valori doar pentru că un sondaj de opinie arată că aceasta ar fi direcția în care merge societatea.

4. Fiind o societate în care încă mai avem elemente clare de factură conservatoare, rezistența la manipulare este mai mare decât în societățile progresiste, mai ales în cele dominate de statul social, în care omului i se asigură tot și i se ia practic șansa de a experimenta, fiind naturalmente forțat de împrejurări să înțeleagă modul în care funcționează lumea și resorturile ei.

Însă asta nu înseamnă că nu suntem deja o victimă clară a manipulărilor. De exemplu, pe noi ne macină constant această dorință de a avea „o țară ca afară”, cu riscul de a trăi în „forme fără fond”, doar pentru a fi în trend cu lumea bună. Însă, până să ajungă valul din Occident până la noi, el deja s-a schimbat. Astfel, avem un complex perpetuu de inferioritate față de un centru de civilizație care este oricum în decădere.

Manipularea cea mai mare este că noi suntem paria Europei, scursura continentului, un popor care are numai trăsături negative și doar câteva vârfuri prin care s-a remarcat. Friedrich Engels spunea că poporul român trebuie distrus pentru că este „cel mai reacționar popor”, adică cel mai rezistent la revoluția marxistă. În aproape jumătate de secol de comunism asta s-a și întâmplat: matricea culturală a acestui popor a fost pervertită într-un mod parcă ireversibil, iar elita lui (nu puțină) a fost condamnată la moarte în lagăre și închisori.

Nu de ieri ni se inoculează ideea falsă (contrazisă admirabil de Titu Maiorescu și Mihai Eminescu) că fiind o cultură minoră suntem obligați să ne conformăm uneia majore, că suntem incapabili să creăm un *Weltanschauung* juridico-politic autohton, că nu avem spirit creator.

5. Revin la factorii de socializare: în primul rând familia, după parohia-comunitatea-tribul și abia apoi școala sau sistemul de învățământ. Un rol definitor pentru primele două l-ar avea școala, mai ales universitatea, dar cu condiția *sine qua non* ca ea să aibă o direcție conservatoare, de restaurare a unei

lumi parcă pierdute, nu una progresistă, de instaurare a uneia decadente.

Intelectualul are un rol doar dacă și-l asumă activ, în cetate. Dacă trăiește activ, printre „oamenii de rând" și alege o viață de jertfă pentru îndrumarea acestora. Dacă rămâne într-un turn de fildeș din care mai emite câte o idee, doar se amăgește singur că schimbă ceva.

Acum revin la problema cu raportul ontologic: distanța dintre ceea ce este de fapt și ceea ce pare poate fi crescută infinitezimal de o ideologie. Iar intelectualul care este captat de un curent ideologic, automat va manipula masele pe curentul respectiv.

6. Avem în față un tablou galben. Dar persoana care vrea să ne manipuleze, voit sau nu, vede tabloul ca fiind verde. De ce? Pentru că are ochelari albaștri.

În primul rând analizez sursa, izvorul informației, iar după fac critica metodologiei și a formei de prezentare (redare): dacă informația nu cuprinde aspecte false care să fie legitimate pe baza unora reale, dacă este prezentată tendențios, dacă există aspecte omise etc. Pe parcurs urmăresc dacă are vreun scop manipularea și dacă servește cuiva (direct sau indirect): dacă, cui folosește și pentru ce?

În perioada protestelor, o parte din presă avansa pentru numărul de protestatari cifre supraevaluate într-o oarecare măsură, cu scopul de a legitima protestele și mesajul lor. O altă parte a presei a realizat niște calcule (cu o intenție declarat bună de verificare) bazate pe suprafața piețelor și densitatea oamenilor, dar care au ieșit clar subevaluate prin limitarea suprafeței de calcul. Informația a fost folosită în sensul contrar, încercând să se acrediteze faptul nu au ieșit atât de mulți oameni la proteste, prin urmare legitimitatea lor este mai scăzută sau protestele nu sunt deloc legitime. Privind critic, manipularea era dublă, din ambele direcții. Însă diferența dintre ceea ce este și ceea ce pare era cu mult mai mică la prima categorie de presă, față de diferența sesizată la a doua categorie.

Gheorghe NICHITA

inginer, fost primar al municipiului Iașului

Am plantat 11.000 de tei, dar nu au contat decât cei 100 de tei tăiați pe Ștefan cel Mare!

1. Cred că am ajuns să vorbim atât de mult despre manipulare din cauză că simțim că suntem manipulați indiferent unde lucrăm sau ce facem. Am ajuns în această situație din cauză că, în România, Traian Băsescu a reușit, în regimul său, să cultive atât de mult disputa între instituțiile statului, astfel încât a pus în conflict Președinția cu Guvernul și cu Parlamentul, folosind în acest scop serviciile speciale ale țării. Din acest motiv, oamenii și-au pierdut încrederea, nu doar în societate și în instituțiile sta-

tului, ci și în semenii lor. Am ajuns să ne temem că putem fi mințiți la fiecare pas, dintr-un interes sau altul. Există și un context internațional dificil pentru că noi suntem într-o zonă a Europei pentru care s-au luptat imperii și în care au existat interese divergente. După 27 de ani de așteptări în care românii și-au dorit să ajungă la o societate echilibrată, am ajuns să trăim într-o societate vândută altora. Nu suntem cotropiți, dar suntem controlați, asta o simțim cu toții. S-a creat o dublă măsură, din păcate: într-un fel văd lucrurile cei din România și în alt fel le văd cei plecați în străinătate; și cum tot mai mulți români pleacă din țară, influențele sunt variate și continue. Sunt foarte mulți factori care ne conduc la a nu mai avea siguranță în societate: presa joacă diferit, politicienii joacă diferit, serviciile secrete joacă total diferit și nu în interesul oamenilor sau al statului de drept. Ca și consecință, manipularea este pe buzele fiecăruia.

2. Da, întotdeauna a existat această asociere. Presa are și o componentă de afaceri. Cei care plătesc obțin serviciul pentru care plătesc. Mai crede cineva că mai există presă independentă în România?! Presa este întotdeauna aservită cuiva, iar cei care au vrut să manipuleze s-au folosit de presă. Nu spun o noutate, acest lucru este știut de toată lumea. Se vede clar cum se poziționează instituțiile de presă în slujba serviciilor speciale, a politicienilor sau anumitor grupuri de afaceri.

3. Se pot identifica surse concrete de manipulare și am amintit deja mass-media, instituții ale statului, politicieni, oameni de afaceri, ONG-uri sau multinaționale.

Sigur că, în momentul actual, cea mai mare sursă de manipulare este online-ul, acolo unde există acei formatori de opinie profesioniști pe care îi găsim nu doar în România, ci în întreaga lume.

Manipularea a fost foarte evidentă la alegerile prezidențiale din 2004, 2009, precum și în 2014. Cei manipulați atunci sunt nemulțumiții de astăzi. Dintre cei care au condus sisteme de manipulare îi putem aminti pe Felix Tătaru, Sorin Ovidiu Vîntu, Sebastian Ghiță sau Monica Macovei; desigur că aceștia nu au lucrat singuri, ci împreună cu anumite instituții ale statului.

4. Românii sunt un popor inteligent și, deși sunt conștienți că sunt manipulați, pur și simplu nu au ce face. Manipularea este universală, este în toată lumea. Românii sunt doar surprinși de tehnicile de manipulare, abia acum conștientizează existența acestui fenomen. Fiind numeroase interese în această zonă, manipulare există atât din interiorul, cât și din exteriorul țării.

5. De această „rezistență la manipulare" ar trebui să se ocupe, în primul rând, instituțiile statului care ar trebui să aibă ca prioritate stabilitatea și echilibrul din țară, și nu lupta pentru putere.

În al doilea rând, educația contează foarte mult,

iar cei care folosesc azi tot mai mult internetul și rețelele de socializare par a fi cei mai expuși manipulării. Contează foarte mult cultura pe care o ai; dacă ești un om cultivat, care știe să discearnă între informația corectă și cea neadevărată, atunci nu vei fi o victimă a manipulării. Este foarte important ca cei care își asumă o funcție publică să aibă „rezistență la manipulare", este o calitate foarte importantă pentru păstrarea integrității și pentru corectitudinea deciziilor luate.

6. Am activat în viața publică și am simțit încercările de manipulare în fiecare clipă. Una spuneam sau făceam și cu totul altceva auzeam că spuneau alții despre acțiunile mele. Să luăm ca exemplu Pasajul „Mihai Eminescu" și să încercăm să ne amintim cât s-a mai spus că nu vor încăpea autobuzele pe acolo! Un alt exemplu este cel al teilor de pe Ștefan cel Mare; imediat ce au fost tăiați a și apărut un ONG care să spună că Nichita a tăiat teii, când, de fapt, îi tăiase Chirica. E drept că atunci nu se știa acest lucru, dar astăzi, când lucrurile sunt clare, manipularea continuă. Cât am fost primar, am plantat 11.000 de tei, dar nu au contat decât cei 100 de tei tăiați de pe Ștefan cel Mare!

Liliana ROMANIUC

manager Școala Internațională „Seven Hills" Iași

E complicat să trăiești în România...

1. Înclin să cred că trăim într-o țară în care politicul a intrat în prea multe dintre domeniile vieții: educație, administrație, mass media, iar acest lucru a dus la pierderea încrederii cetățenilor în obiectivitatea și buna funcționare a instituțiilor care, în mod normal, ar trebui scoase de sub orice influență politică. Din acest motiv, cred eu, există riscul ca până și un demers bun să fie considerat ca fiind susținut de interese ce nu au legătură cu cetățenii. Altfel spus, să fie asociat cu un anumit fel de manipulare pentru a obține ceea ce se urmărește, chiar dacă, repet, acel demers ar putea fi pentru cetățeni. O lipsă incredibilă de încredere în autorități, decidenți și instituții! Pe de altă parte, un nivel scăzut al educației a condus la acceptarea unor situații de neimaginat, tocmai în aceste domenii despre care am amintit. Un rol definitoriu, după cum bine știm l-a/îl joacă mass media... care este pentru mulți dintre români singura sursă sau principala sursă de informare. O lipsă a valorilor și a unui sistem axiologic în dreptul multor persoane, considerate formatori de opinie, a accentuat fenomenul la care ne referim. Pe scurt, pentru mine cauzele sunt în educația lip-

sită de calitate și de valori, dar și în vectorii care duc informațiile în casele oamenilor.

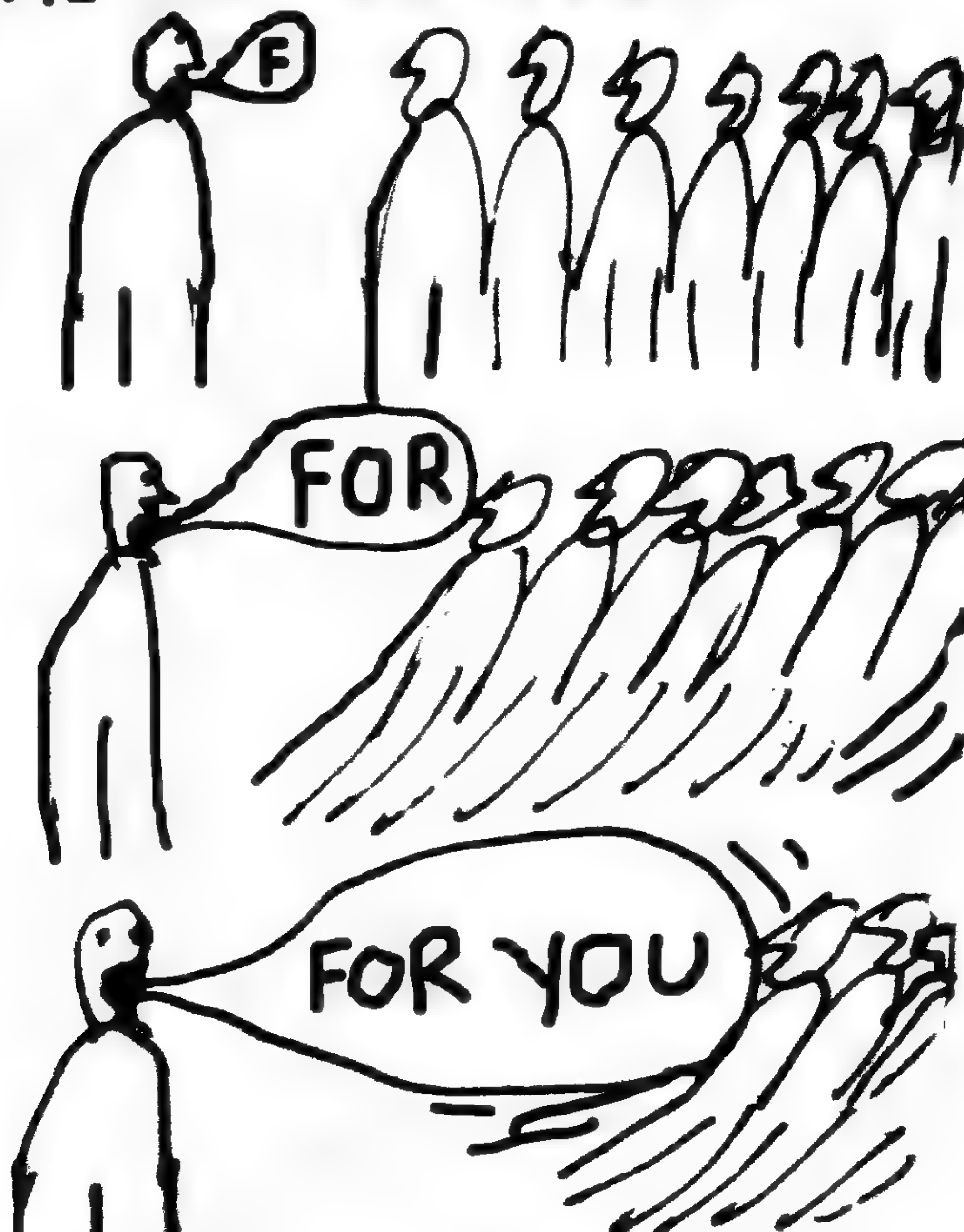
2. Presa face acest lucru pe față și asumat, cred eu, dar există și forme ceva mai subtile: administrațiile locale care administrează zona asistenței sociale, numirile politice – care crează dependențe și îndatorări de tot felul. Un sistem educațional dependent politic până la nivelurile cele mai de jos crează dependență, iar aceasta este manipulare, în opinia mea, dar ceva mai subtilă.

3. Manipularea este o problemă reală, dureros de reală... pentru cei care o văd și o trăiesc! Trebuie să fim sinceri, fiecare dintre noi practică o anumită formă de manipulare... bine, o numim persuasiune, atunci când urmărim promovarea unei idei, nu-i așa? Manipularea vine, dintr-o înțelegere greșită a democrației, din sărăcie, lipsă de educație și din lipsa de informație corectă, autentică. Poate o societate civilă ceva mai matură ar ajuta la diminuarea acestui flagel al democrației. În acest sens, protestele din ultimile săptămâni vin să confirme această afirmație!

4. Un popor care a trăit sub comunism nu e foarte greu să fie manipulat! Am fost crescuți, educați și deformați pentru dependență! Din păcate, nu știm ce înseamnă asumarea responsabilității și trăirea cu consecințele deciziilor noastre. E mult mai ușor, dar și mult mai sigur să facem ce ni se spune și să nu răspundem pentru consecințe! Noi nu riscăm, doar supraviețuim...

5. Din nou, eu cred că educația este cheia și la această problemă. O populație alfabetizată funcțional va înțelege atunci când citește și când i se spun tot felul de inepții. Desigur, aceasta este soluția pe termen mediu și lung! Pe termen scurt, ar putea fi presa, doar dacă apar publicații și oameni care să reziste subordonării politice sau de grup. Nu aș neglija rolul justiției, mai ales acolo unde manipularea poate fi dovedită. Nu e simplu... și nici rezolvare peste noapte nu văd!

6. În ce mă privește, încerc să văd ce este dincolo de vorbe și de fapte. Întreb mult și verific și mai mult cu cât mai mulți. Sunt interesată de cât mai multe opinii. Au fost, totuși, situații în care m-am înșelat, adică am crezut în ceea ce mi s-a spus sau am văzut! Nu cred că a fost chiar manipulare, dar amânare, amăgire, da, pot spune că am experimentat. În special în relația cu instituțiile statului. Acolo e foarte greu să găsești calea lipsită de așa-numitele „intervenții"... Concluzia: e complicat să trăiești în România, extrem de complicat! Dacă aș fi cu 10 ani mai tânără... aș pleca din țară...



Dan Perjovschi

Constantin STURZU
preot, doctor în Filosofie

Recomand rugăciunea ca formă de rezistență la manipulare…

1. Manipularea este o realitate prezentă în istorie încă de la începuturile ei și până în zilele noastre. De fapt, istoria a început printr-o mare manipulare. În Rai fiind, primii doi oameni, Adam și Eva, au fost manipulați de diavolul ce li s-a arătat în chip de șarpe să nu-l creadă pe Dumnezeu, care le poruncise să nu se atingă de pomul cunoștinței binelui și răului pentru că ar fi urmat să „moară negreșit" (Facerea 2, 17). Satana – numit și „tatăl minciunii" (Ioan 8, 44) – îi influențează prin cuvintele: „Nu, nu veți muri. Dar Dumnezeu știe că în ziua în care veți mânca din el vi se vor deschide ochii și veți fi ca Dumnezeu, cunoscând binele și răul" (Facerea 3, 4-5). Așa au pierdut primii oameni Raiul, așa a început istoria omenirii. Întruparea Fiului lui Dumnezeu acum 2000 de ani a însemnat o lovitură cumplită dată tatălui manipulării. Începând cu Cincizecimea, creștinii primesc pe Duhul Sfânt, Cel care dăruiește și discernământul necesar spre a evita orice formă de manipulare. După anii de comunism, în România libertatea religioasă a creat cadrul propice pentru dezvoltarea unei conștiințe spirituale mai sensibile la diferitele încercări de manipulare. Pare greu de crezut, dar faptul că oamenii se roagă mai mult, în biserici sau în particular, aduce un grad sporit de luciditate în întreaga societate. Încât, nu e important că se vorbește mai mult despre manipulare decât înainte, ci că lumea sesizează azi mult mai ușor chiar și încercările mai subtile de manipulare a opiniei publice și reacționează mai prompt. E o chestiune de maturizare spirituală cu efecte și în planul civic.

2. Din păcate, da. Din anii '90 încoace, presa a tot fost acaparată de diferite grupuri de interese. Practic, a cam dispărut jurnalistul care să-și dorească și să i se permită să publice doar *știrea*. Cel mai adesea, până și aceasta este prezentată de o asemenea manieră, încât să inducă o anumită reacție în rândul audienței. Sau sunt selectate doar anumite știri, sau sunt prezentate într-o anumită ordine... Ca să nu mai pomenim de nenumăratele campanii de presă, cum sunt cele declanșate periodic împotriva Bisericii Ortodoxe Române sau împotriva altor instituții din țară. Asta nu înseamnă că nu mai există ziariști onești, dedicați meseriei lor și dornici să scoată adevărul la lumină. Cunosc mulți astfel de oameni în Iași.

3. În spate nu poate fi decât dorința de a acapara puterea, în toate formele ei: politică, economică, culturală etc. Inclusiv Biserica este atacată pentru că e percepută doar ca un pol de putere. Ca să ajungem la una dintre sursele importante ale manipulării, o cale ar fi să descifrăm înțelesurile conceptului

de *soft power*. Firele vor conduce atât în vest, cât și în est.

4. Nu cred că românii sunt mai ușor de manipulat decât alții. Fiind în Occident de jumătate de an, am constatat că și aici, în democrații tradiționale, opinia publică este destul de ușor de influențat. Ceea ce cred eu că ar fi specific românilor este un soi de raportare mioritică la manipulare. Știm că suntem manipulați, dar mai degrabă preferăm să nu acționăm. Dar și când „explodează mămăliga”...

5. Intelectualii ar trebui să fie vocile lucide și imparțiale ale cetății. Dar și dintre ei, mulți sunt captivi, conștient sau nu, ai unor grupuri de interese. Oamenii din presă, de asemenea, ar trebui să joace un rol important în demascarea oricărei manipulări. Am sesizat că o „rezistență” la manipulare mai hotărâtă vine mai degrabă din partea unor voci singulare, neimplicate politic, dar foarte active în zona rețelelor de socializare sau a blogurilor. Eu recomand rugăciunea ca formă de rezistență la orice fel de manipulare. Mutând gândul la Dumnezeu, poți sesiza mult mai ușor sursa și intenția oricăror idei lansate în public. Imposibil de manipulat sunt sfinții, deși sunt cei mai atacați dintre pământeni, la nivel mental.

6. Ca să-mi dau seama dacă are sau nu o natură manipulatorie, mă raportez la efectele pe care le are asupra mea orice curent de opinie din societate. Dacă pot primi ideile lansate cu pace, cu încredere, cu dorința de a lucra binele, atunci e în regulă. Dar dacă mă tulbură, mă instigă să devin pătimaș, vehement, înseamnă că e ceva necurat. Un creștin se poate implica în societate sau în politică, chiar e nevoie să facă acest pas. Dar contează cu ce duh o face. Am fost mâhnit să sesizez, urmărind mișcările de stradă din ultimul an, cum unii creștini au lăsat deoparte rugăciunea și au pus mâna pe pancarte purtând sloganuri pline de venin, de resentimente sau de ironie. Dacă o acțiune civică mă face să-mi pierd cumpătul și pacea, mai bine stau deoparte. Înseamnă că ori lucrurile sunt manipulate, ori eu sunt imatur, incapabil de a lupta pentru binele comun cu mijloace creștinești.

Daniel ȘANDRU
prof. univ. dr., director al revistei „Timpul”

Nu mi-aș face mari iluzii în privința calității morale a intelectualilor...

1. Din punctul meu de vedere, „explozia” problematicii manipulării se află astăzi în directă conexiune cu noile tehnologii de comunicare. La originea fenomenului stă însă – deși sunt conștient că asta sună „elitist”, iar eu nu sunt un elitist – faptul că, odată cu debutul perioadei care în istoriografie

poartă eticheta unui „secol scurt” (timpul scurs între Marele Război și prăbușirea comunismului), masele au intrat în istorie, pentru a invoca ideea lui Ortega y Gasset. Ceea ce înseamnă că, practic, au început să conteze în exercițiul de cucerire, exercitare și conservare a puterii, fie că avem în vedere aspectul strict politic, cel economic ori cel social al acesteia. Paradoxal, procesul care a configurat o asemenea realitate a fost cel al democratizării, care nu are, la rându-i, o dimensiune strict politică. Dincolo de drepturile politice, tot mai mulți oameni au început să aibă acces la educație și, grație acesteia, la informare. Ceea ce a implicat și continuă să implice problema controlului, pentru că orice formă de manifestare a puterii exprimă tendința de a controla. În „societățile închise”, controlul e asigurat prin teroare, care e exercitată *ab initio*, din debutul instalării unor astfel de regimuri, în sensul uniformizării, inclusiv sub aspect informațional. Societățile democratice cunosc, între multe altele, ca tentativă de deținere a controlului, provocarea manipulării, iar asta se întâmplă atât la nivel instituțional, cât și la nivel mai larg, să-i spunem „social”. Provocarea e cu atât mai acută în cazul democrațiilor fragile, în care cultura politică nu e una de factură civică, având fie o orientare parohială, fie una paternalistă. Din această perspectivă, România prezentului se află, după câte îmi pot da seama, într-o etapă de „organizare a democrației”, ce presupune și o realitate a schimbului de generații. De mai bine de trei săptămâni, cei care se află în stradă pentru a protesta la adresa Guvernului (predominant tineri cu vârste între 20 și 30 de ani) articulează, prin vocile lor, acest proces. În acest context, tendința de control a puterii, susținută de la nivel guvernamental și parlamentar, se manifestă printr-o retorică manipulatorie, ce include un întreg arsenal, care cuprinde minciuna, proiecția urii, complexele mitologice ale unității și, respectiv, conspirației, precum și, foarte important, anumite încercări de intimidare la adresa protestatarilor, încercări care au la bază dezinformarea (tema corporațiilor ce-și încurajează angajații să protesteze, tema protecției copiilor ce și-au însoțit părinții la proteste etc.). Ca atare, nu se vorbește gratuit despre manipulare, fie numai dacă avem în vedere subiectele cu adevărat importante de pe agenda societății românești actuale.

2. Foarte corect spus, „în mod tradițional”, pentru că, în România, încă din perioada interbelică, presa a fost direct implicată în jocul de control pe care, în mod natural, cum spuneam, reprezentanții puterii încearcă să-l exercite asupra instituțiilor și, astfel, asupra întregii societăți. De aici și „obsesia”, pe care o remarcăm și azi, ca instituțiile media să se prezinte ca fiind „independente”, „echidistante”, „obiective”, „echilibrate”, ceea ce, în majoritatea cazurilor, nu reprezintă decât o încercare de „inversare a realității”, act ce este, în sine, unul manipulatoriu. Evident, există și jurnaliști care înțeleg și promovează agenda societății și care, toc-

mai din acest motiv, întrețin, atât cât le stă în putință astăzi, dat fiind teribilul „vârtej” informațional, rolul de „gate-keeperi” pe care se presupune că îl dețin în mod tradițional. Din punctul meu de vedere, însă, presa nu este atât o sursă, cât un instrument al manipulării, pentru că sursa se regăsește la nivelul exponenților puterii, fie aceasta politică sau economică, ori, în deplină conivență, politico-economică de-a dreptul. Deloc întâmplător, înmulțirea surselor de informare – în România sau aiurea – nu înseamnă, automat, dispariția fenomenului manipulării, cu atât mai mult cu cât, în termenii unui sociolog clasic, acesta reprezintă, în oricare dintre societățile moderne, un „fapt social normal”, adică o realitate care nu poate fi radiată. Pentru funcționarea, fie și pe linia de plutire, a unei democrații, nu este atât important să existe *mai multe* surse de informare, cât să existe surse *alternative* de informare. Din perspectivă democratică, degeaba ai, să spunem, 10 televiziuni, 10 radiouri și 10 ziare cu impact național, dacă toate acestea formează un singur cor care cântă pe aceeași voce. Revenind la întrebare, câtă vreme, în România de azi, patronii din presă „satelizează” partidele și politicienii, asocierea dintre presă și manipulare este îndreptățită, întrucât avem ca realitate existența unor „complexe politico-mediatice”, cum le-a definit cineva, care urmăresc să-și impună agenda de grup recurgând (și) la manipulare.

3. Sursa se regăsește în intersecția dintre interesele politice și cele economice, în opinia mea. Este, spre exemplu, maniera în care s-a încercat, la nivelul „complexului politico-mediatic” PSD-ALDE-A3-RTV, manipularea având drept obiectiv legitimarea demersului privind adoptarea, de către Guvernul Grindeanu, a OUG 13. În plan real, factual, aceasta a fost adoptată pentru a exonera de infracțiunea de abuz în serviciu anumiți politicieni, printre care Liviu Dragnea și Călin Popescu Tăriceanu, urmând să-i salveze astfel de justiție. În planul proiecției politico-mediatice, s-a invocat „urgența” punerii în acord a legislației cu deciziile Curții Constituționale în materie penală (deși acest lucru putea fi dezbătut în Parlament încă de anul trecut), în condițiile în care ideea „urgenței” era evident contrazisă de chiar faptul că OUG urma să intre în vigoare la 10 zile de la adoptare. Nu a existat „urgență”, în acest caz, decât în ceea ce privește situația juridică a unor politicieni cu un comportament mafiot și cu antecedente dovedite de aceeași natură. În această situație recentă, sursa manipulării a fost multifuncțională și s-a desfășurat *post factum*, astfel că protestele de stradă au reușit să o contrabalanseze. *Ante factum*, în aceeași direcție, s-a lucrat, la nivelul aceluiași „complex politico-mediatic”, prin încercarea de „anesteziere” a simțului social cu majorările salariale și de pensii, pe care le vom deconta cu toții în curând. Nici aceasta nu a funcționat, pentru că reacția socială a fost imediată. Nu a întregului corp social, desigur, ci a acelei părți reactive sub aspect civic, care știe să-și selecteze sursele de informare și care e deja cu un

pas înainte față de restul societății românești (incluzând aici mare parte din clasa politică), tributară inerției autoritariste.

4. Dacă ne uităm în peisajul occidental actual, vedem că din SUA și până în Rusia ori în statele din jurul nostru, ca și în Marea Britanie, Franța, Austria sau Olanda există un val de populism care s-a activat la un nivel fără precedent după anii interbelici (fascismul, în variatele sale forme de atunci, tot asta a însemnat, având succes din Marea Britanie până în România) tocmai prin alimentarea fricii și semănarea semințelor urii față de Celălalt. Avem, aici, un important element al manipulării. Pe fondul existenței unor elite politice slabe, dar apte să coaguleze în jurul lor „adepți fanatici", cum ar spune Eric Hoffer, populiștii – situați, în principal, în zona dreptei naționaliste și xenofobe – au câștigat teren inclusiv în democrațiile consolidate, considerate până nu demult a fi modele nu doar din perspectiva practicii, dar și a teoriei democratice. După protestele cu temă valorică începute pe 31 ianuarie, pentru occidentali imaginea României s-a conturat în jurul celor ieșiți în stradă. Într-adevăr, aceasta promite să fie România viitorului, dar mă tem că, pe fond, nu este și România prezentului. România profundă a prezentului este încă dominată de obsesia controlului și de frica de autoritate. Tocmai din acest motiv recursul la manipulare accentuează asupra acestor elemente, încât miniștrii își permit să intimideze, nu doar declarativ, protestatarii, întocmind liste cu jurnaliști considerați „instigatori" sau cu părinți considerați „iresponsabili" pentru că le-au oferit copiilor lor, „pe viu", lecții de educație civică. Sincer, nu știu să spun dacă românii sunt mai manipulabili decât alții, pentru că, de la o societate la alta, temele manipulării, în acord cu problemele specifice, sunt diferite. Nu m-ar mira, spre exemplu, ca pe tema imigranților, la alegerile din 15 martie, Partidul Libertății, o formațiune de extremă-dreapta, să câștige alegerile din Olanda și să formeze Guvernul. Noi avem încă probleme economice acute, sunt foarte mulți oameni a căror singură bucurie într-o societate de supraviețuire este să vadă că li se dă „dreptate" la televizor, iar la acest lucru politicienii noștri, iar dintre aceștia cei de la PSD cu prisosință, se pricep cel mai bine. Dacă, pe lângă acest spectacol ce le oferă consonanță cognitivă se întâmplă ca Guvernul să le „dea" și un ban în plus, oricât de puțin – fără să afle sau să-i intereseze că, atunci când se oferă asistență socială pentru a crea dependență, automat sunt restrânse investițiile și, astfel, bunăstarea dintr-un viitor previzibil – astfel de oameni devin imuni la orice contraargument.

5. În mod evident, educația este un element esențial în procesul „rezistenței la manipulare", și nu am în vedere atât educația formalizată – ce poate reprezenta, ea însăși, o formă de control, nu doar în societățile totalitare –, cât educația înțeleasă ca socializare democratică, ce pleacă din familie, „culege" semințele comportamentului civic responsabil și

din școală, pentru a reflecta, în contextul existenței sociale pe care fiecare dintre noi o are, influența unor modele care pot fi, înainte de toate, modele intelectuale. În mod paradoxal, secolul trecut a fost, în aceeași măsură, al maselor și al intelectualilor, așa cum au început aceștia din urmă să fie percepuți după „afacerea Dreyfuss". A fost, deci, și un „secol al intelectualilor", după cum îl caracterizează Michel Winock, al „spectatorilor angajați", ca să invoc formula lui Raymond Aron. Cu toate acestea, vorbim despre un secol care a făcut posibile cumplitele metanarațiuni ale răului politic implicate de totalitarismul nazist și, respectiv, cel comunist, ce au recurs din plin la instrumentul manipulării. Un secol care a produs, deci, ceea ce același Aron numea „opiul intelectualilor" sub forma celor două „religii politice". Aceasta nu înseamnă, desigur, că intelectualii publici, cum îi numim astăzi, nu pot avea un rol esențial în a oferi condiții de siguranță pentru „rezistența la manipulare". În fapt, intelectualii pot juca ambele roluri, și o pot face fiind „determinați" de cel puțin două resorturi, care pot funcționa foarte bine în ambele sensuri, „pro-manipulare" sau „contra-manipulare": unul de natură emoțional-afectivă, care naște „credința" că se află „de partea bună a lucrurilor" și altul de natură pragmatic-voluntaristă, i-aș spune, în sensul în care se înrolează în spiritul „servituții voluntare" de care vorbea Étienne de La Boétie, dar urmărind un interes ori câștig personal. Nu mi-aș face mari iluzii în privința calității morale a intelectualilor, în condițiile în care istoria ultimei sute de ani, și nu doar a acestei perioade, ne arată că mari intelectuali români și-au trădat menirea esențială, aceea care presupune onestitatea și spiritul critic, atunci când au intervenit în practica politică. Revin, acest lucru nu înseamnă că ei nu pot juca un rol important în procesul „rezistenței la manipulare". Dar pot fi și parte activă a procesului de manipulare.

6. Încerc, înainte de toate, o cât mai bună informare, atât cât este omenește posibil, cu privire la situația respectivă. Acest lucru înseamnă, din punctul meu de vedere, două chestiuni: o foarte atentă selecție a surselor de informare și evitarea luării deciziilor „la cald". Fac apel, apoi, la resursele mele educaționale, adică încerc să „filtrez" situația prin prisma valorilor pe care le asum și a căror origine se regăsește nu doar în simțul meu moral, ci și în cărțile care m-au format ca intelectual. Aș adăuga o raportare mereu rezervată față de tot ceea ce aduce a neverosimilitate de tip utopic. Nu am alte arme la îndemână, deși trebuie să spun că au existat situații – și e posibil să existe și în viitor – în care am fost prins în mirajul manipulării. Acestea au apărut, în trecut, în contexte sociale încărcate emoțional, și am căutat să învăț din situații precum cea a mineriadelor de la începutul anilor '90 (aveam 15-16 ani și credeam tot ceea ce se prezenta la singurul post de televiziune existent, cel public) sau, ca să dau un alt exemplu, a modului în care CNN prezenta, în 1999, bombardamentele NATO asupra Serbiei. E drept, mă

aflam, atunci, la studii în Olanda și aveam posibilitatea de a accesa surse alternative de informare, inclusiv pe internet, ceea ce mi-a permis, cred, să înțeleg situația respectivă cât mai aproape de realitate. Este posibil să fi existat și alte cazuri în care – poate fără să sesizez – să fi fost parte a unor încercări de manipulare, după cum sunt convins că, în măsura în care sunt interesat, ca cetățean, de ce se întâmplă în spațiul social, astfel de tentative vor apărea și în viitor.

Nicolae TOMESCU
redactor-șef, Radio România Iași

Spațiul public, mașină de tocat reputația...

1. Răspunsurile mele se doresc a fi polemice și prospective. Polemice, datorită faptului că am încercat să induc diferite comportamente în legătură cu exigențele jurnalismului contemporan și dificultatea de a le face față; accentul cade pe unele reacții și pe modul în care acestea ar putea fi înțelese. Prospective, întrucât își propun să *incite* autorul însuși, ca de altfel și politologii, sociologii, psihologii, scriitorii, jurnaliștii, în a-și corija greșelile și a înfrunta prejudecățile...

România desemnează un caz diabolic într-o anumită *materie*: drumul de la dictatura care a interzis la democrația care compromite nevoia de exprimare. Destui oameni au pus, cap la cap, ambele situații și au nimicit sensul discursului etic. Au tăcut despre ce nu aveau voie să vorbească, au început să debiteze despre ce nu merită un cuvânt; mai grav, vorbesc despre ce nu știu sau se pronunță „la comandă", amestecă minciuna absolută cu minciuna prin omisiune (neglijează să prezinte „informația" în tot contextul ei), amestecă fapte, opinii, persoane echivalente acestora, compară nejustificat, exagerează apocaliptic, slăbesc adevărul printr-o prezentare sarcastică sau căzută în derizoriul generalităților, etichetăm *etc.* Altfel spus, tăcerea „de moarte", impusă de comunism, a fost urmată și prelungită de incontinența verbală a democrației; ultima a învățat să ramifice, să amplifice exegeza vorbită a nimicului/ actualitatea comentată a minciunii. Mi se pare desăvârșită lipsa de sens a respectivului *continuum*, în care liniștea adâncă găsește alternanța în zgomotul insalubru, manipulator.

S-a creat impresia unui „teren desfundat", a unei confuzii între supramediatizare și informare, deversându-se, fără discriminare, torente de imagini, cuvinte, comentarii. În chip paradoxal, omniprezența *mass-mediei* a provocat un profund și durabil sentiment de subinformare, „asigurând" între jurnaliști și opinia publică criza de încredere – chiar mai mult, criza de legitimitate care atinge uneori cote de alertă. Cuprinse, câteodată, de autosatisfacție, mediile de informare s-au dovedit incapabile să per-

ceapă propria nefericire, să-i înţeleagă consecinţele, să reflecteze asupra propriului destin, asupra puterilor şi responsabilităţilor, drepturilor şi obligaţiilor. Prin efectele sale, spaţiul public tinde să fie pervertit pe măsură ce triumfă „comunicarea". În condiţiile în care „contagioşii" spun că nu doresc decât transparenţa şi echidistanţa, manipulările devin din ce în ce mai subtile. Pentru a duce la bun sfârșit trucajele, manipulările, au fost create verigi intermediare între centrele de putere şi jurnalişti. Rolul lor nu a încetat să crească. Pentru a ne convinge este suficient să constatăm locul deţinut în viaţa politică şi socială de anumite servicii specializate în „comunicare".

Cu cât comunicarea se profesionalizează, cu atât adevărul are şanse de triumf mai reduse. În plus, investigarea cotidianului, ajutată dar şi contaminată parţial de acroşările radioului şi televiziunii, acordă (rar) timpul necesar activităţii originale de elaborare, verificării minimale. Acest spaţiu are şanse să dispară în audio-vizual, din moment ce primatul este acordat instantaneităţii, în numele unei concurenţe fără limite. Cazurile extreme pot fi situate într-o tendinţă surdă a audio-vizualului (dar şi a politicului din exteriorul şi interiorul audio-vizualului) de a transforma jurnaliştii în animatori. Nu este suficient să condamni informaţia-spectacol, logicile concurenţei sau abuzurile. Ar trebui, totodată, să existe tentaţia de a defini, în fiecare caz întâlnit, limitele care separă informaţia de spectacol, dar şi limitele derivând din diferenţa între buna obişnuinţă a evoluţiei şi derapajele cărora această evoluţie le-a făcut loc. De asemenea, ar trebui să urmărim ce s-ar putea stabili mai bine în realitatea „dezordinii" care riscă să pregătească opinia publică...

2. Un lanţ de slăbiciuni guvernează presa din spaţiul românesc. Mass-media se găsesc într-o situaţie cronică de *sărăcie*; cauza trebuie căutată în universul antreprenorilor de presă; patronii (cei mai mulţi dintre ei) sunt interesaţi în coabitări de natură politică. Realitatea se răsfrânge asupra politicilor editoriale. Cât mai este de parcurs de aici până la „captivitatea" presei? Interesul patronilor determină politica editorială, jurnaliştii deontologi nu îşi mai găsesc locul în redacţii, ceilalţi renunţă la valorile profesiunii, calitatea presei se subţiază, deopotrivă audienţele sau/ şi tirajele, recuperarea de audienţă se duce în zona scandalului şi a frivolităţii. Chestiunea se agravează atunci când în media, deţinute de câţiva indivizi care le dirijează în interese personale, se iau decizii şi se formulează opinii în privinţa unui eveniment sau a unei persoane; deciziile sunt influenţate fie de frecvenţa cu care auzim o opinie, fie de vehemenţa cu care este exprimată; o minoritate gălăgioasă, cu opinii radicale, domină opiniile mai nuanţate, chiar dacă acestea din urmă descriu mai fidel realitatea. Iată mecanismul de manipulare folosit în multe studiouri din România, acolo unde predomină „analiştii" care se pricep la puţine lucruri, dar au opinii ferme despre întregul social, politic, economic. Combinate între ele şi dis-

tribuite zilnic, „analizele” formează o poțiune prin care sunt manipulate milioane de români.

Ziare, radiouri, televiziuni relatează, comentează, dezbat, în regim torențial, fiecare sub(pseudo)detaliu al vieții sociale sau private, silabele șoptite sau urlate, gânduri prea deschise sau înfundate, „părereristica” (inclusiv așa-numite „surse” formate din cohorta anonimilor), cu headlines sau breaking-news prin care poveștile au sprijinul unor „personaje” de rigolă, în care viața însăși a fost, practic, înlocuită de exhibiționism.

Destulă presă a devenit organizatorul, prezentatorul ședintelor de nudism mediatic și intelectual, ascunzând, dedesubtul masei de moloz intim, senzația însemnătății/ iluzia identității unor imagini sau foi (scrise sau online, oricum imunde). „Gazetarii” vorbesc sau scriu îmbelșugat, repede și prost; într-adevăr, vorbesc sau scriu despre ceva, însemnând, cel puțin din perspectiva lor, că există. Falsul devine cataclismic. Pârâcioșii (de obicei, scriu din invidie, din neputință, poțiunea lor magică este ura, chiar dincolo de nevoia de a se hrăni) trăiesc cu impresia că sunt imaculați, arătând „greșelile” și „defectele” altora.

Mârșăvia murdărește cel mai mult. Trăim într-o lume fabricată de presă, iar destulă presă vorbește sau scrie despre ceva (parcă s-ar referi la izvorul vieții, al măreției) care nu există sau are cu totul alt fond și alte forme decât dejecțiile. Mi se pare o dereglare care repetă inversiunea bolnavă a comunismului. Soluțiile rămân exact soluțiile sau lipsa de soluții din vremea comunismului. Tăcerea unora ar fi actul de conștiință obligatoriu. Tot atât de adevărat, știind că ei au întotdeauna ceva de murdărit, este dezirabilă tăcerea ta (prin muncă, oricât de contestată ar fi de cei care fac un serviciu sinistru de îndrumător pervers spre imbecilizarea colectivă). Nu poți (nici nu trebuie) să faci parte din spectacol fără să te contaminezi, fără să fii josnic și, oricum, scuipat. Ca și cum ar fi stăpânitori ai adevărului, și nu căutători ai acestuia, jurnaliști de tot soiul inundă spațiul editorial cu judecăți de valoare, cu umori belicoase azvârlite cu superioritatea celui care „știe“ mai bine ca toți ceilalți cum stau lucrurile. Reportajul, investigația (nu cea servită), interviul care să iscodească profesionist gândurile sau intențiile intervievatului sunt rare. Confuzia dintre părere (punct de vedere strict personal) și opinie (punct de vedere prezentat cu argumente) este mai des întâlnită decât relatarea. În bătălia dintre subiectivitatea bine temperată și subiectivitatea totală și arogantă de cele mai multe ori iese în câștig cea de-a doua, care nu are nicio muncă în spate. Doar aroganță și tupeu. Otrăvitoare pentru propria conștiință, presa la care am făcut referire nu va sucomba de la o zi la alta, victimă a gândurilor și mustrărilor, prizonieră a coșmarurilor create. Fie și pentru faptul că politicienii politicianismului românesc au nevoie de orice altceva decât normalitatea.

Desigur, există și ideea contrară: nu s-au strecurat erori grave, dezinformare profundă, presa a dat dovadă de maturitate, iar jurnaliștii au arătat, pe an-

samblu, un comportament serios, dublat de capacitatea de a rezista tentațiilor facile, punând în ecuație reflecțiile asupra statutului informării de mare complexitate.

3. În România se pune problema (veche) a legitimității criteriilor de selecție, de promovare în fiecare domeniu, dar, mai ales, a grabei îndrumătorilor politici care culeg „profit". Aproape totul este o „instalație" pentru câștigarea puterii, prin anticiparea exercițiului ei, respectiv pregătirea de noi cadre „plauzibile" pentru a conduce ziare, reviste, radiouri, televiziuni. O logică sănătoasă ar fi trebuit să-i îndemne pe cei numiți astfel, responsabili pentru desăvârșirea sloganului-realitate *un Sistem = o afacere de grup*, să se ocupe, măcar în subsidiar, nu doar de elaborarea unei „strategii electorale", ci și de identificarea, rezolvarea chestiunilor esențiale. Singura preocupare vizează, însă, acapararea puterii, singura „datorie" trebuie plătită celor care îi susțin iar „principiile" care le guvernează conduita nu sunt prioritatea interesului public, profesionalismul, integritatea morală, libertatea gândirii și a exprimării, cinstea și corectitudinea, deschiderea și transparența, imparțialitatea și nediscriminarea (dimpotrivă).

Manifestările țin de rudimente ideologice: se justifică puterea, nedisimulând că ea rămâne sacră pentru cei care o exercită în numele lui, că trebuie să fie astfel pentru cei care o suportă și că presupune o amenințare de violență pentru cei care o refuză. Politrucii/ politicianiștii au fost „învățați" să îmbrățișeze trufia care face abstracție de determinarea obiectivelor; vanitatea îi atrage înspre verdictele pure, iar „diplomația critică" încearcă să le ascundă complexele (în loc să le vindece). Îi ispitește să semene împăraților având degetul ridicat sau coborât în fața arenei care așteaptă verdictul. Din ceremonial, împrumută doar nefirescul: îi încununează cu lauri pe cei care pierd (vremea). Capriciile – individuale și ale găștii – îi îndeamnă să creadă în „dreptul de viață și de moarte". Nu au respect față de lege (de fapt, vorbesc în numele legii, atacă în numele acesteia, denunțând calomnios, cerșind, cu ură nedisimulată, condamnarea nevinovaților care le stau în cale, apărându-și complicii infractori *etc.*). Nu au asupra lor ideea și dreptul de proprietate asupra ideilor; acționează precum un bumerang; pretind dreptul de a fi discreționari, de a decreta „îmi place" sau „nu-mi place", „vreau asta" și „nu vreau cealaltă" (pe baza dublei gândiri, a dublului discurs, a dublului standard). De fapt, apără un *Sistem*, în care se regăsesc întrebări fundamentale cu răspuns precodificat: cât de virtuoasă este condamnarea penală definitivă? Devine sursă de putere atunci când partidul pe care îl conduci obține majoritatea voturilor pentru Parlamentul României? Sistemul politic reprezintă, din punctul meu de vedere, sursa principală a manipulării în România contemporană.

4. Nu cred în excepţionalitatea genetică a unui popor faţă de altul, nu cred nici în posibilitatea unei inferiorităţi. În general, românii au aceleaşi naivităţi şi defecte precum alte popoare ale Europei; pare a fi un fapt statistic. Ne diferenţiem prin existenţa unui mecanism diabolic de manipulare, controlat de o categorie restrânsă. România este condusă de incompetenţi (clasa politică este născută din mediocritate și hoţie). Dintr-o anumită perspectivă, nu am reprezenta decât rotițe într-un sistem, manipulând (în mod necesar) dar trezindu-ne manipulaţi la începutul procesului, iar libertatea noastră (relativă) se (re)găseşte în felul de tratare a informaţiei. Într-adevăr, o parte (consistentă) a *poporului* nu pare să fie deranjată de nimic. Nu invoc prostia, incultura, răutatea. Emergenţa unei noutăţi nu este niciodată inocentă, drept consecinţă nu putem lansa judecăţi de valoare într-o ţară situată relativ departe de cerinţele informării. Cred că blazarea desemnează cel mai periculos fenomen generat de educaţia precară; oamenii care ar putea să schimbe ceva în jurul lor nu mai au tragere de inimă, simt că orice ar întreprinde este sortit eşecului şi că, în final, li se va nărui proiectul.

Politicienii (sau cei trimiși de politicieni în funcții), cei pe care i-am avut de curând și îi avem încă, au uzat de orice agresiune sau impolitețe, crezând că dobândesc superioritatea în societate, în viaţa profesională, în dialog (mai curând, monolog)/ mesaje/ comunicate/ luări de poziţie. Este dorinţa de a epata, permiţându-și libertăţi, cinisme (sub forma unor minciuni monstroase), vulgarităţi în exprimare (și faptul că te dai liber după ce ai fost trâmbiţa unor interese politice, tot vulgaritate este), eliminând astfel spaţiul necesar al tăcerii. Exemplul negativ, dat „de sus", a fost urmat cu *credinţă* de prea mulţi oameni, fiindcă *puterea exemplului contează*. În asemenea condiţii, având conducători cu prea puţină frână în vorbire pare greu să-ţi păstrezi demnitatea, modestia, naturaleţea, simplitatea.

Cetăţenii, spre deosebire de jurnaliști, nu sunt obligaţi să trăiască în permanenţă „cu lumea pe cap". Tocmai din această cauză, logica profitului (de natură diferită) nu se conciliază aproape niciodată cu informarea. Cu cât există mai multă informare, mai multe informaţii, cu atât mai puţin au ele acelaşi sens pentru toată lumea. Hiper-mediatizarea accentuează dezechilibrele, asigurând, în schimb, avantaje celui care este mai răspândit în câmpul informării...

5. S-a afirmat că există cel puţin două maniere de a iubi puterea: te poţi consacra acesteia exersând-o sau analizând-o. Dacă situaţiile se prezintă astfel, unii intelectuali au preferat forma de exercitare a puterii pe care *mass-media* o cunoaşte foarte bine şi pe care nu ezită să o folosească. În contrast cu teoria amintită, alţii caută să înţeleagă evoluţia profesiei lor și a societății, ceea ce poate conduce și la sublinierea aspectelor derivate.

Câteva lucruri ar fi esenţiale pentru redobândirea credibilităţii presei, din perspectiva „rezistenţei la manipulare". M-aş referi la propria reglementare,

lucru ce presupune revitalizarea asociațiilor profesionale sau la reglementarea printr-o lege a presei care să stabilească obligații și răspunderi de la patronat până la profesioniști, care să limiteze imixtiunea angajatorilor/ patronilor în politica editorială și să oblige la transparentizarea bugetului publicațiilor/ televiziunilor. Chiar mai importantă decât prima *direcție*, ar fi creșterea în valoare a conținutului jurnalistic.

Știu, din proprie experiență, că spațiul public are înfățișarea unei mașini de tocat reputația. Luptele de ariergardă hotărăsc cine și ce rămâne. Cioran ne-a avertizat: „Simt că sunt liber, dar știu că nu sunt". Sau poate că preferați Kazantzakis: „Nu mă tem de nimic, nu sper nimic, sunt liber pe deplin".

Nu trebuie, ca intelectuali, să acceptăm verdicte subiectivo-viscerale ca pe o fatalitate, să confirmăm „dogmele" unor păpușari numiți politic (mai grav, *păpușarii* întărâtă acoliții, aceștia din urmă sunt zădărâți ori de câte ori *stăpânii* lor simt nevoia, desfășurând atacuri repetate asupra indezirabililor cu scopul de a le provoca fie „panică", fie pentru a nu le permite mișcarea în direcția sensului autentic, pregătirea și desfășurarea acțiunilor firești). Să le refuzăm șansa celor bântuiți de banalitatea răului, invitându-i să nu scape de urmările propriilor lor verdicte. Prea multe lucruri capătă o înfățișare arbitrară, fiind rezultatul amestecului nefericit de viclenie, hazard, beție a puterii.

Poate că, în viitor, „selecția de cadre" va arăta diferit, poate că nu vor mai fi recompensate loialitățile private iar funcțiile și viața însăși nu vor încăpea pe mâna politrucilor, rudelor, prietenilor, amicilor, cunoștințelor. De-abia atunci mă voi bucura să fiu, pur și simplu, observatorul îndepărtat. Până în acea *clipă a fericirii*, îmi propun să nu mă las prostit în public...

6. Nu aparțin categoriei celor care se conformează poruncilor „stăpânirii". În trecut (pe care nu-l glorific, dar este mai curat decât toate destinele îmbrăcate în alb pentru că așa le șoptește capriciul modei) și în prezent. Dar sunt departe și de a institui proces altor „medii" în scopul deturnării atenției de la destule întrebări pe care sunt vinovat de a le fi provocat.

Adevărat, pentru un jurnalist, în faza de consolidare creativitatea este maximă. Când fiecare știe ce are de făcut, înseamnă că traversează perioada de stabilizare. Într-un al treilea „ciclu", de extindere și eficiență maximă, se lucrează din rutină. Atunci este mai lesne să alegi pentru știri „valorile morale pozitive decât cele negative", cunoști care sunt resorturile umane determinând simpatia (sau antipatia), interesul (sau lipsa de interes) față de un anumit gen de informație. Știi, totodată, cum poate fi perturbată o informație, cum poate fi ea parazitată – dar mesajul să rămână „adevărat". Experiența este însă finită.

Chiar la apusul carierei, mulți jurnaliști nu au reprezentări corecte, fie ele aproximative, ale obiectului și rostului unor chestiuni, ale naturii și istoriei

lor. Dacă dependenţa faţă de pragmatică este severă, atitudinea preferată riscă să pregătească, să imprime rigorii, un coeficient de subiectivitate. În condiţiile concurenţei şi ale ritmului pe alocuri dezumanizant, o atare atitudine poate găsi tot mai mulţi adepţi. Rezultatul probabil: contrariul rigorii – imprecizia. Creşterea volumului informaţiilor reclamă din partea jurnalistului munca de filtrare, selecţie, presupun fericita colaborare între „jurnalistul generalist", „jurnalistul specializat", „specialistul non-jurnalist".

Recent, un reprezentant al Sistemului, referindu-se la *legea Dragnea*, dorea să mă manipuleze, amintind faptul că am detectat, încă din 2007, principala amenințare care riscă să se transforme în coșmarul radioului public – dacă nu se vor opera modificări ale condițiilor în care sunt formulate interesele politice, dacă obiectivele nu vor fi definite în termenii unor valori și principii fundamentale, dacă nu vor fi reformate, cu adevărat, așa-numita corporație și practicile sale...

Fără îndoială, diminuarea poverii fiscale prin eliminarea unor taxe şi tarife este un deziderat împărtășit la nivelul societății românești; desigur, politicile fiscal-bugetare ale statului, precum şi concretizarea acestora, reprezintă atributele autorității legislative şi executive. Dar, *realizarea* Legii privind eliminarea unor taxe şi tarife, pentru modificarea şi completarea unor acte normative, sub aspectul efectelor resimţite de cetăţeni, al simplificării procedurilor în raporturile cu autorităţile, implică, în mod necesar, adoptarea de măsuri legislative coerente, eficiente, predictibile şi, în acelaşi timp, responsabile; pentru a fi eficientă, reducerea în sine a taxelor trebuie să fie însoţită de o îmbunătăţire a procedurilor administrative şi a disciplinei bugetare; înlocuirea unei plăţi directe cu una indirectă, precum şi absenţa unor măsuri legislative conexe, de natură să conducă la realizarea unor servicii publice de calitate, pot determina ca simpla eliminare a taxelor prevăzute de *legea Dragnea* să conducă, pe lângă efectul deplasării poverii fiscale de la beneficiarii acestor servicii către toţi contribuabilii, persoane fizice şi juridice, la consecinţa accentuării disfuncţionalităţilor serviciilor publice.

Din nefericire, ceea ce reprezentantul Sistemului desemna ca reformă este, în fapt, ceva foarte politizat, pune puterea finanţării în mâinile politicienilor (când partidele se schimbă la putere, în urma alegerilor, pot tăia imediat bugetul, distrugând toate planurile)...

Adriana RADU

Coloseul Bragadiru sau „City Mall"-ul de altădată

Repere

• *A fost construit pentru și cu finanțarea lui Dumitru Marinescu Bragadiru, patronul celebrei fabrici de bere bucureștene;*

• *Planurile și construcția uriașului edificiu au fost realizate de arhitectul Virgil Hălăceanu, celebru în epocă pentru construcția ansamblului de la Râpa Galbenă;*

• *Arhitectural și ca destinație, seamănă cu celebra și încă funcționala berărie antebelică „Caru cu bere" din centrul vechi al Bucureștiului, construită aproximativ în aceeași perioadă;*

• *Primul administrator al complexului a fost cineastul Jaques Leibovici;*

• *În 1911 aici s-a proiectat primul film din regiunea Moldovei;*

• *La momentul inaugurării, berăria era înconjurată de un parc impunător, cu fântână publică, bănci și un chioșc unde cânta fanfara militară.*

Ferit de privirile curioșilor și îmbrăcat într-o hăinuță de plastic colorat, ce desenează contururile unei clădiri superbe, în centrul Iașului, lângă frumoasa Biserică Banu, ne întâmpină, pe cunoscuta stradă Lăpușneanu, ceea ce odinioară a fost un centru al distracției de acum un secol. Deși puțini și-ar putea închipui astăzi, ruinele ce se ascund în spatele pelerinei arhitecturale sunt ceea ce cândva, acum un secol, s-a numit „Coloseul Bragadiru". După cum îi spune și numele, respectiva clădire avea dimensiuni gigantice și a reprezentat, în frumoșii ani ai regalității lui Carol I, principalul punct de distracție al orașului Iași, cuprinzând o berărie, o grădină de vară, o sală de concerte și de dans, un arhaic cinematograf, atunci când puțini europeni știau ce înseamnă o proiecție cinematografică.

Dar să o luăm cu începutul. Primele informații despre locul respectiv atestă că, la începutul secolului al XIX-lea, aici era un teren viran aparținând Bisericii Banu, cu posibilitatea ca pe o parte a spațiului să fi existat un cimitir (identificat de jur-împrejurul bisericii, mai cu seamă pe latura sud-estică). Cert este că, prin deceniul șase al secolului al XIX-lea, terenul a fost transformat în grădină publică, cu sprijinul primaru-



Coloseul Bragadiru, ieri

lui de atunci al Iașului, Dumitrie Gusti. Timp de aproape o jumătate de secol s-a păstrat destinația inițială, locul fiind spațiu de promenadă pentru locuitorii centrului orașului, aflat în maximă expansiune edilitară și demografică. Rod al afluxului de oameni și dezvoltării urbei pe axa est-vest, grădina publică a Primăriei s-a lărgit, a apărut un chioșc asemănător cu cel din actualul parc Copou, o mică berărie, dar și un loc de expunere publică a operelor unor artiști și un loc de dezbatere a ideilor politice ale vremii. Parcul era mai atractiv ca acela din dealul Copoului, situat mai sus după Universitate, grădina din zona „Banu" fiind mai aproape de punctul „zero" al Iașului, relativ aproape de gară și de centrul administrativ și religios al urbei.

Pe fondul dezvoltării economice și al creșterii populației, consecința directă – identificată mai cu seamă în capitala București și speculată firesc de afaceriștii timpului – a fost construcția unei clădiri de dimensiuni enorme pentru acea vreme: Coloseul Bragadiru.

Patronul fabricii de bere „Bragadiru", un inovator și un excelent investitor, identifică oportunitatea de aici și construiește, cu aprobarea Primăriei, pe locul câtorva acareturi în mijlocul parcului public un complex de felul și dimensiunile celebrului complex

„Carul cu bere" din București care cuprindea berărie, grădină de vară, sală de dans, sală de proiecție cinematografică, inclusiv o scenă zidită (un fel de teatru de vară). În plină epocă de dezvoltare economică a României moderne, în vara anului 1906, aici este inaugurată cu fast și cu alai celebra berărie. Administratorul complexului, un cineast (ce timpuri, ce dezvoltare!), proiectează în acest spațiu, în anul 1911, primul film, într-o perioadă în care mulți occidentali nu auziseră de așa ceva. Este momentul de glorie al Coloseului, zeci de personalități desfătându-se aici, inclusiv străini aflați în trecere. Izbucnirea războiului pentru reîntregire, mutarea capitalei la Iași în tragicii ani 1917-1918 aruncă în uitare „la belle epoque" din anii antebelici. Clădirea este incendiată de mai multe ori și își schimbă, după conflagrația mondială, destinația și numele. În perioada interbelică este pe rând berărie – cu numele de „Banu" și „Astoria" – sau cinematograf – cu numele de „Elysee", „Roxi" sau „Capitol". În 1925, în plin avânt industrial, în grădina



Coloseul Bragadiru azi

ce înconjura berăria se ridică „Palatul Asigurărilor Meseriașilor", parcul devenind o mică insulă de verdeață, înconjurată de clădiri înalte, singura dovadă a măreției de odinioară fiind fântâna publică – încă există! – ce amintește de medievalitatea lucrărilor publice de altădată.

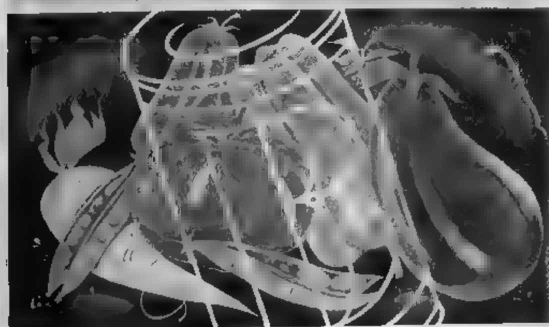
Ca și în alte cazuri, din nevoia de a o rupe cu trecutul „burghez", instaurarea comunismului determină schimbarea denumirii „Coloseului", care devine acum „7 noiembrie" („binecuvântata" dată de instaurarea a comuniștilor la putere în Rusia), oamenii muncii fiind cei care trec pe aici pentru a bea o bere între „cele trei schimburi" de construcție a socialismului multilateral dezvoltat. Ulterior, clădirea devine cinematograf cu numele – ce alegere! – „Tineretului". În acareturile din spate se cantonează departamentul ieșean al „România Film", pe terasa cinematografului fiind parcate mașinile („dubițele") de proiecție ce plecau în județ pentru a arăta clasei țărănești realizările „Epocii de Aur", filmele cu eroi comuniști, dar și – e adevărat, rar – blasfemiile Occidentului: filmele străine. În anii optzeci, „Tineretului" era cel mai ieftin cinema din oraș și era diferit ca formă, arhitectură și dispunere de celelalte săli de spectacole, având accente specifice unei cârciumi cu scenă.

Astăzi clădirea este o ruină, cu acoperișul ars de incendiu ca în urmă cu cinci secole, cu pereții crăpați, cu urme de varuri succesive, care mai de care mai novatoare. Acoperită, după cum spuneam, cu huse pictate cu poza „Coloseului", celebra clădire de odinioară așteaptă cuminte să se dărâme. În spate, mica grădină de altădată amintește de secolul al XIX-lea, fiind total ruptă de peisajul grăbit de dincolo de zidurile care o înconjoară. Terenul se află astăzi în litigiu între Biserica Banu și fosta autoritate R.A. România Film, fiind un caz emblematic pentru ce înseamnă în societatea românească retrocedarea. Mai mult ca sigur, un dezvoltator imobiliar pândește la colț pentru a prelua zona și a construi, ulterior, vreun Mall și pe aici. Un Mall care să aibă și un cinema probabil, ca singură legătură cu trecutul.

Din analiza secolului trecut, din zbaterea nebunului prezent, din temerile improbabilului viitor se nasc câteva întrebări: De ce oare nu s-ar restaura pentru a deveni un „Caru' cu bere" al Iașului și simbol al faptului că acum 100 de ani eram mai dezvoltați decât unii occidentali?! De ce oare vreun proiect european nu ar putea redefini o bijuterie arhitecturală ce a făcut cândva legendă în spiritul dezvoltării turismului cultural ce generează în Occident încasări gigantice?! Fără acuze directe – ci doar ca o întrebare care îi privește pe toți decidenții trecuți, prezenți și viitori – de ce autoritățile centrale și locale nu se preocupă deloc de astfel de probleme?

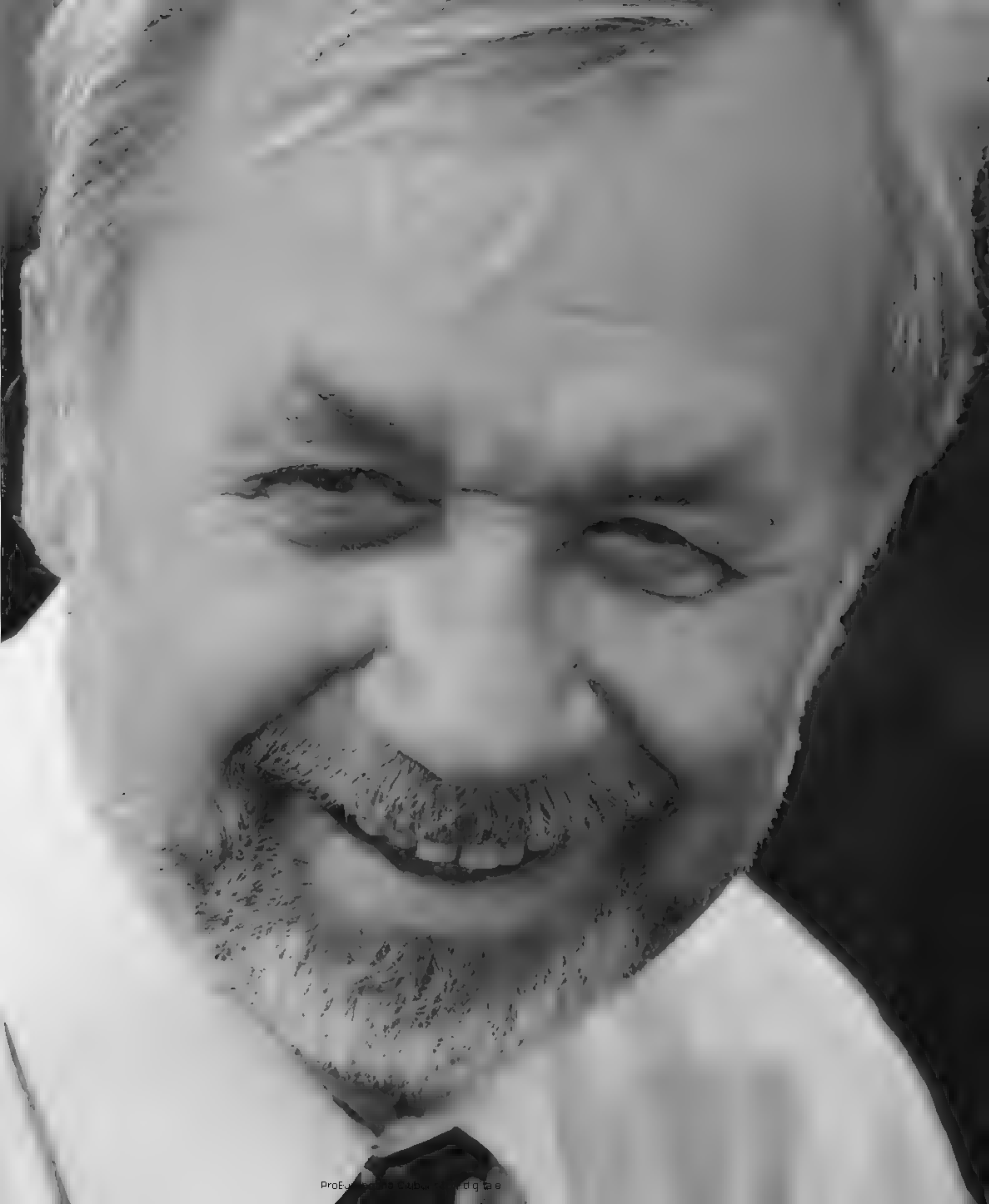
De ce oare totdeauna suntem blestemați să o luăm de la zero, strivind reușite, valori, destine ale unui trecut „cool" la vremea lui?!







Marketing de altădată. Brandul Bragadiru




dionisie vs. vitcu
foto corneliu grigoriu

Maria-Lucreția STURTZU

Reviste literare postbelice ieșene (II)

Studiu de caz:
„Pentru pace și cultură. Luptăm!"

Motto: După 1947, literatura română va fi realist-socialistă sau nu va fi deloc
(Virgil Ierunca)

Pentru pace și cultură. Luptăm!

Între 1949 și 1951 apar, în România, noile reviste care se doreau a fi și *culturale*, dar și ale regimului comunist. La Iași, în 1949, apare revista „Pentru pace și cultură. Luptăm!" – doar numerele 1 și 2 cu „această denumire bizară"[1], după cum notează criticul C. Pricop, „serial cu apariție ocazională"[2], după cum o numește A. Selejan.

Mihai Novicov, delegat oficial, trimis în februarie 1949 de Societatea Scriitorilor din R.P.R., cu ocazia Alegerii Biroului Filialei din Iași, care inițial va număra 3 membri, (O. Cazimir, I. Istrati și D. Ignea) ține să sublinieze la respectiva întrunire care avea loc într-o sală din incinta Teatrului Național ieșean că „(...) literatura și arta sunt «un instrument de luptă în mâna clasei muncitoare» (...) Desigur, în fața «drumului nou» al literaturii române nu puteau exista decât numeroase sarcini și îndeosebi două: «cultivarea realismului socialist» și «o deosebită grijă pentru recrutarea și ridicarea de noi scriitori din rândurile clasei muncitoare». Filiala trebuia să țină strâns legătura... «cu masele», să aibă grijă de condițiile de viață ale scriitorilor (recompensarea materială era semn de acceptare, menținere și apreciere – n.n.), să organizeze și să îndrume cenacluri și cercuri literare în regiune, să redacteze un almanah literar (adică fără periodicitate fixă), să ... aprovizioneze paginile culturale din presa scrisă și vorbită, locală și centrală. Biroul Filialei trebuia să coordoneze toate acestea și să mențină o legătură permanentă cu Bucureștiul dirigutor"[3]. Iată, așadar, punctul de pornire al discuților, motivul și directiva trasată, conform cărora va lua naștere prima publicație „de cultură" de după război, la Iași, căreia peste 21 de ani avea să-i urmeze „Convorbiri literare".

Revenind la numele publicației „Pentru pace și cultură. Luptăm!", nume care apare în notele de istorie și de critică literară și însoțit de semnul exclamării, dar și nemarcat în vreun alt fel, este „titlul întreg, proletcultist, ales de Gh. Agavriloaei, al primei publicații literare oficiale ieșene de după război. Cu preci-

zarea din subtitlu: *Omagiu adus de scriitorii și poeții moldoveni (!), primei Conferințe pe țară a Scriitorilor din Republica Populară Română.* Iași, 1949. Același „fost ilegalist" semnează și întâiul articol de fond, datat chiar 18 Martie, din care reproducem câteva pasaje, credem... edificatoare: «Scriitorii moldoveni și în special cei ieșeni, în consfătuirea din 18 februarie 1949, ș-au recunoscut, printre alte slăbiciuni și lipsuri, faptul că nu au adus la îndeplinire tot ce era necesar pentru îndrumarea și mobilizarea scriitorilor pe baricadele frontului ideologic, că nici scriitorii ieșeni n-au activat într-o singură organizație destul de unitară și de puternică, pentru a rezolva problemele care-i privesc (...)»"[4].

În același timp, este de consemnat și faptul că publicația reprezenta la acea vreme un sincer și pătrunzător „omagiu" (a se citi *osanale*) „tipărit în cinstea primei Conferințe pe țară a scriitorilor din R.P.R. (care va avea loc între 25-27 Martie 1949, la București, și unde sunt invitați următorii scriitori ieșeni: Mihai Codreanu, Otilia Cazimir, George Lesnea, Nicolae Țațomir, Dumitru Ignea, Ion Istrati și Ion Ghelu Destelnica – n.n.) (...)"[5], dar „și un modest omagiu adus primului Congres al intelectualilor din R.P.R. pentru apărarea păcii și a culturii (congres care își va desfășura dezbaterile în zilele de 29, 30 și 31 Martie 1949, tot la București – n.n.)"[6].

Se consideră a fi necesare câteva detalii care ar putea clarifica mai bine ceea ce caracteriza la vremea respectivă întreaga societate, poate mai mult și mai pregnant acea societate a intelectualilor – scriitori, ziariști, profesori – legat de mentalitatea inoculată sau de încercarea inoculării unei mentalități aservite și complet nefolositoare spațiului cultural, chiar dăunătoare, după cum s-a putut observa ulterior. Astfel, la acea dată a lucrărilor congresului mai sus amintit, al *intelectualilor*, apare o telegramă trimisă „generalului Stalin" (se presupune din partea acelor intelectuali participanți la lucrările Congresului) care poate argumenta cel mai bine până unde ajungea acest tip de „lingușire dialectică" (termenul este preluat din *Reviste literare ale exilului românesc. Luceafărul*, autori, M. Albu și Dan Anghelescu) și care se dorește a fi o mostră, după cum susțin și autorii, a ceea ce însemna, nu numai în privința limbajului de lemn – așa cum a fost el numit și apoi renumit pentru puterea pe care o avea – „(...) lipsă de demnitate cel puțin, dacă nu chiar lipsă de caracter și de patriotism (...)[7].

Oricum, ne aflăm în perioada când fiecare eveniment politic, oricât de semnificativ sau nesemnificativ ar fi – însă cu adeziune și trimitere către formațiunile politice ale timpului –, dă naștere unor revelații, omagii și adeziuni, atât în presa timpului, cât și în marea parte a literaturii, mai mult în poezie – după cum se va vedea – care ulterior nu își mai regăsesc vreun loc în realitate, în cultura adevărată și profundă, în niciun caz. Sunt astfel omagiate sau „cântate" nu doar în 1949, ci mult timp de atunci înainte, o *Hotărâre a ședinței plenare a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român asupra stimulării activității științifice, literare și artistice* sau o *Conferință a Scriitorilor din R.P.R.* ori un extraordi-

nar *Congres al Intelectualilor din R.P.R. pentru Pace și Cultură* – un circumstanțial de scop sau de cauză (?) care probabil că a inspirat și titlul revistei în discuție, „Pentru pace și cultură. Luptăm!". Este perioada când societatea românească este total direcționată de Stat și Partid (P.M.R. – Congresul I care avusese loc în februarie 1948 specificând clar că totul se face „în numele partidului" și neagă orice acțiune prin care „să te opui partidului"[8], aceste două idei devenind inseparabile, iar în acest context (cultura incluzând și/sau mai ales presa timpului) nu numai că au doar un singur sens, ci au un singur sens dirijat.

Referitor la conținutul acestui prim număr al primei publicații literare oficiale ieșene de după 1948, se regăsesc în paginile de istorie literară însemnări exacte privind „producția literară" apărută aici. Aceasta este prezentată pe genuri literare, precizându-se că succesele există în planul versurilor și al nuvelei, textele publicate având o strânsă legătură cu realitatea trăită de masa largă a muncitorimii. Există „eminamente" o literatură proletcultistă, imitatoare a lozincilor realist-socialiste, fără a putea ocupa vreun loc pe o presupusă – la vremea aceea – scară a valorilor estetice. „Ceea ce-i mai grav este că încercarea de a travesti minciuna sub o haină «artistică» și a o pune să stea la masă cu cititorii onești trecea drept literatură de «pagina întâi». Ion Istrati, cel care în tinerețe făcuse o politică naționalistă, fundamental și structural antibolșevică, încearcă acum să prezinte *Rușii* sovietizați ca pe niște «eliberatori autentici din obidă», primiți cu osanale de niște săteni primitivi (ajunși în această stare), dar teribil de «conștienți» privind viitorul lumii (globalizare maiacovskiano-stalinistă), scoși parcă de-a dreptul de prin paginile „Scânteii" unde prozatorul ieșean începuse să colaboreze cu «portrete» epice din mediul rural, revoltător... atipice și cu reportaje elogiind eroisme absolute fictive. Valoare literară (și morală) acceptabilă, după cum consemnează și istoricul, au doar poeziile *Îndemn* de Otilia Cazimir și *Balada fulgerului* de Mihai Codreanu, deoarece se mențin cu intenție în sfera generalităților cât mai puțin «angajante» – criteriu hotărâtor de apreciere într-o primă etapă sufocantă, opresivă, în ceea ce privește libertatea de cuget și expresie prin opera literară"[9].

Este criticat nivelul slab în privința romanului ieșean existent, al dramaturgiei și, la fel, în ceea ce privea critica literară. Considerat tot un minus din punct de vedere calitativ, se amintește și de absența unei redări clare a ceea ce – notează același istoric – se numea „lupta de clase la orașe" sau „eroismul omului nou în condițiunile create de regimul democației populare".

Nota în care se solicită a se scrie, a se crea, este una general și nu una singulară, doar pentru publicația ieșeană. Regăsim astfel notat despre poezia din 1949 (și nu numai, după cum ne arată istoria ulterioară): „Se cere deci să fie cântate partidul, planul, ogorul, canalul, furnalul, omul nou ș.c.l. și «cântat» chiaburul, ațâțătorii, imperialiștii, dușmanii ș.a. Se cuvine, apoi, ca în ianuarie și iunie să fie coborâtă, în toate gazetele, steaua redimensionată a lui

Eminescu, iar poeţii vremii sa-l cânte dupa calapod, tot atunci, poezii despre Lenin, în februarie e luna lui A. Toma, în mai se cânta 1 mai, în iunie, Puşkin, în august, 23 August, în septembrie, Scânteia, în octombrie Marea Revoluţie, în noiembrie, la fel, în decembrie, Stalin. Cu mici retuşuri aceste campanii poetice le-am întâlnit sub aceleaşi sau alte semnaturi vreme de 5 ani, pâna în 1954 (...) Sunt la moda cenaclurile care moşesc scriitori, poeţii se specializeaza muncitori, plugari, cei care elogiaza pe Stalin, pe Lenin, poporul sovietic, se fac lecturi-dezbateri în fabrici, uzine, sate (...)"[10]

Pentru primul numar al publicaţiei ieşene contribuie, dupa cum noteaza istoricul, pe lânga scriitorii remarcaţi, , muncitori din fabrici, studenţi, ţarani, intelectuali din sate şi ziarişti (...) Scriitorii şi intelectualii, conştienţi de importanţa lor, au învaţat ca numai alaturi de clasa muncitoare, sub conducerea Partidului de avangarda, vor putea contribui la lupta pentru împiedicarea unui nou macel care ar pune iaraşi în primejdie cultura şi civilizaţia lumii"[11] avea sa consemneze Gh. Agavriloaiei (ginerele lui Garabet Ibraileanu), în primul articol de fond al revistei-almanah. De fapt, tocmai acum se începea *noul măcel* care avea nu doar *să pună în primejdie cultura* propriu-zisa, ci chiar sa o extermine în forma ei clasica, ştiuta, şi sa o transforme într-o cultura a maselor, anulându-i valoarea sa estetica şi ideatica.



Iaşul postbelic. Piaţa Unirii, 1957

În caseta finală, așa cum era și firesc să existe, apar numele celor care au contribuit la acest prim număr: Dumitru Ignea[12] (fost lucrător tipograf, considerat „poet și prozator de valoare, evidențiat în cenaclul literar și în paginile publicațiilor ieșene")[13], Alexandru Popovici („redactor cultural al ziarului *Lupta Moldovei*, autor dramatic. Membru în biroul cenaclului local. Bogată activitate artistică, teatrală și culturală"[14]), Jean Leibovici (Ion Lucrețiu, Victor Nedelcu – „responsabil cultural al ziarului *Opinia*". A scris și scrie versuri progresiste și proză – eseuri critice, recenzii, medalioane – colaborând la publicațiile locale. Membru activ al cenaclului"[15]) și Ion Istrati („redactor cultural la ziarul „Lupta Moldovei". Prozator de valoare, evidențiat în cenaclul literar, în paginile publicațiilor ieșene și ale revistei „Flacăra". Cronici literare și artistice"[16]). Toate datele de mai sus, referitoare la fiecare membru activ, ziarist sau scriitor, profesor sau student, aparțin „fișelor" de selecție pe care le întocmea, cu o „sensibilitate prudentă la criteriile *forte* ale timpului", nimeni altcineva decât Otilia Cazimir, fapt consemnat de documentele din arhivă, dar cu „neapărata subliniere a celui valoric, rigurozitate și risipă de energie, generozitate și modestie, exigență maximă față de propriul text (...)", după cum notează același L. Dumbravă, mereu atent și grijuliu pentru a nu se pierde ceva important, un act demn de luat în seamă în ceea ce îl privește.

În 1949, tot în primăvara când este publicat acest prim număr al Almanahului, acesta, după cum apare tot în caseta de pe ultima copertă, este „editat de filiala Iași a *Societății* Scriitorilor din R.P.R". Printre însemnările identificate a aparține Filialei Iași a Societății scriitorilor și care va deveni nu peste mult timp Uniunea Scriitorilor din R.P.R., se regăsește un răspuns redactat de Otilia Cazimir, membru în Biroul Filialei ieșene, alături de Ion Istrati și Dumitru Ignea – toți fiind propuși de Gh. Agavriloaiei –, în care este specificat la nr.4 dintr-o *dare de seamă* a filialei ieșene către Uniunea Scriitorilor din București: „Din vânzarea Almanahului *Luptăm*, avem un fond de (*circa* este suprimat ulterior – n.n.) 10.000 de lei, pe care-l păstrăm pentru ca, împreună cu ce vom mai realiza din vânzarea restului de volume, să putem păși la tipărirea Almanahului viitor (...)"[17]. Remarcăm tonul *angajat* al respectivelor rânduri, ca în multe alte situații ce caracterizează perioada. Curios, în același timp, ni se pare faptul că nu de puține ori, căutând numele sau aparițiile unui nume important din literatura sau publicistica acelor ani, să nu regăsim și sursa identificată în paginile Almanahului ieșean *Pentru pace și cultură. Luptăm!* Nici Biblioteca Universitară din Iași nu are în depozit respectiva publicație, anume primul său număr. Chiar și arhivarul L. Dumbravă se întreabă unde și de ce să dispară acestea.

Dacă primul număr al Almanahului literar sau Culegerii – ambele denumiri fiind surprinse în istoriile de specialitate – „Pentru pace și cultură. Luptăm!" apare în primăvara lui 1949 (mai exact în luna martie, n.n.), al doilea număr este consemnat de arhive ca fiind „(...) «Almanah literar al Filialei din Iași

a Uniunii Scriitorilor din R.P.R.» (...), apărut în format ziar (primul, format carte), datat duminică 6 Noiemb. 1949, se pitește și el sub o lozincă îndemnând la prietenia veșnică româno-sovietică. Chiar se publică, la loc de cinste, un articol al lui I. Anissimov despre „măreața” literatură sovietică, ce «nu poate fi apreciată după vechile unități de măsură, ea nelăsându-se turnată în forme vechi, noutatea fiindu-i caracteristica» (...)”[18] – consemnează, în final, pe un ton ironic, L. Dumbravă.

Tot Biroul Filialei Iași, care apare ca semnatar ale așa-numitelor *articole de fond*, după cunoscuta metodă des întâlnită în revistele timpului, notează o „critică” a ceea ce nu s-a reușit în mod deosebit, mai mult decât *care* sau *câte* realizări (a se înțelege pagini ori scrieri de valoare) ar fi cuprins conținutul *Almanahului*. După cum este consemnat: „subțirelul almanah (se presupune că din punct de vedere cantitativ, acesta nu satisface – n.n.) «a oglindit, în bună măsură creațiile literare ale scriitorilor din Iași și din regiune», că s-au organizat șezători «cu numeroase sugestii din public», iar «la lipsa noastră de experiență adăugându-se un extrem de slab concurs din partea instituțiilor de cultură și a organizațiilor de masse locale...»“[19] (doar ne aflăm într-o permanentă întrecere... socialistă! calitatea estetică și culturală cedează loc, un loc nemeritat, desigur, cantității uniformizate ca stil și conținut, act specific perioadei în discuție – n.n.).

Bineînțeles că sunt la ordinea zilei „versificații facile, lozincarde, în care nici autorii nu credeau”, așa cum putea citi în – azi am spune „stupidele” – versuri ale lui Al. Popovici: „Aici era cândva o crâșmă cu lampa gălbue,/ Oamenii întârziau până noaptea târziu./ Printre ferestre strâmbe de ploae (sic)/ Toți aveau ochii tulburi de rachiu/.../ Dar soarele a răsărit peste zăpezi./ Și lampa n-a mai fumegat până-la tavan./ Tot satul ca o apă ce năvălea din munți/ A înflorit în cântec și zîmbet an cu an.// De la oraș mereu veneau tot noi îndemnuri/ Și fumul din furnale urcat până la cer”[20] (*Căminul cultural*).

Nu știm cu exactitate dacă s-a mai emis ipoteza următoare, probabil că și alți cercetători ai perioadei au mai sesizat acest lucru, și ne putem referi și la alte periodice ale timpului; dacă cineva ar încerca azi, fără a ști absolut nimic despre perioada anilor ’49-’50, și nu numai, și ar citi doar poezia publicată în revistele timpului, din oricare colț al țării, probabil ar reuși să obțină cea mai vie oglindă, căci *ideală* nu are grad de comparație, a ceea ce însemna îndoctrinarea indivizilor, enormizarea cultului care dădea naștere unor anumite *preocupări*, care numai literare nu se pot numi, în ceea ce îi privește pe autorii sau semnatarii acelor pagini de publicistică sau literatură de tip propagandistic, în care nimeni nu credea sau poate unii chiar ajungeau să creadă după atâta „exorcizare” comunistă.

Ne atrage atenția, în timpul consultării arhivei numărului 2 al acestui *Almanah literar*, comandat, desigur, de la București, articolul *Încă un pas înainte* (și câți încă nu aveau a se face?), în care putem citi: „(...) scriitorii ieșeni (...) au colaborat aproape cu regula-

ritate la paginile culturale ale ziarelor culturale (mai conta o repetiție prost plasată – n.n.) abordând în lucrările lor teme arzătoare ale actualității. În general, lucrările publicate au fost în prealabil discutate și selecționate (suntem siguri azi că foarte riguros din punct de vedere ideologic – n.n.) în cadrul ședințelor de lucru ale Cenaclului literar al Filialei (interesante discuții, ar fi fost de citit procesul verbal după ele sau un eventual raport, după moda timpului! – n.n.) aceasta permițând creșterea vizibilă a meritelor lor"[21].

Este legitimă, credem noi, întrebarea: doar citirea și abordarea lor în cadrul cenaclului amintit ar fi putut ridica *meritele*, evident, gândindu-ne la cele estetice, dacă de acestea ar fi fost vorba. Cum ar fi fost posibil? Simpla lor discutare ar fi însemnat o și mai profundă ancorare, aducere chiar forțată – dacă era cazul – în ideologie, sistem opus complet valorilor estetice. Grija deosebită, însă, este cea care miră astăzi cititorul paginilor respective. A se vedea în acest sens, așa cum regăsim în notările aceluiași L. Dumbravă, textul *Muncitorul*, care aparține lui Nicolae Țațomir, sau *Baladă pentru un ostaș sovietic*, de parcă noi nu am fi avut ostașii noștri cărora să le închinăm balade, de Darie Magheru[22]; în același regim se încadrează *Cântec pentru Marea Revoluție*, versuri „intonate ritmic monoton, de un fost muncitor, G. Lesnea: «Cu fierbinți răsuflete,/ Sub uragane/ Cei ce știu să secere,/ Cei de la ciocane». Autorul abia scăpase de unele dure anchete, cu spatele la cei care-i puneau întrebările și cu mâinile întinse pe perete, în legătură cu poeziile sale «antisovietice» din perioada când luptase ca sergent pe frontul de răsărit". La fel, *7 Noembrie*, de N. Rotundu («nemuritorului» Lenin: „Popoarele îți împletesc cununa/ Ca frații, ce uniți în veci rămân./ Și-n hora, ce s-a-ncins, se vede mâna/ Partidului Muncitoresc Român!"[23]) sau *Poem (Octombrie*... – indescifrabil), de același Al. Popovici, alte versuri semnate de I. Destelnica etc.

La capitolul proză apar, ca semnatari de materiale în acest număr, Ion Istrati[24] sau Alecu Ivan Ghilia[25]. În același număr, al doilea și ultimul pe care îl va avea pe piață cu acest titlu publicația în discuție, regăsim unele interesante observații ale profesorului universitar N.I. Popa[26], despre „Iașul cultural" din acea perioadă, după cum ne relevă același L. Dumbravă: „(...) analizând activitatea Societății locale de științe istorice, filologice și folclor, care, dincolo de «atașamente» ideologice formale – prilej de irascibilitate printre trimișii forurilor superioare –, dădea un ajutor substanțial în munca de după «haosul» războiului și al «revoluției» anarhice, pentru alcătuirea de cataloage elementare, pe materii, a bibliotecilor existente în Iași, stabilirea unei evidențe a periodicelor și actelor de arhivă existente încă în depozite ale orașului, (...) elaborarea de monografii privind oameni de știință, scriitori, cronicarii moldoveni, perioade, curente, publicații, culegeri de folclor inclusiv musical, studii de filologie romantică și slavă, comemorarea unor personalități precum Goethe, Caragiale, Creangă, Eminescu, Balzac"[27]. Iată, așadar, că există chiar și în condițiile sfârșitului de an 1949 preocupări care, deși „deranjau" – ideologic vorbind – dat

fiind că nu „cântau în strună” politicului formal, își regăseau locul în paginile *Almanahului literar* ieșean.

Tot din redacția „Almanahului” făcea parte și conferențiarul universitar Gr. Scorpan[28] care „(...) sesizând acum un nou *stil de comportare* în societatea românească, înțelegând prin aceasta modurile (și codurile) de expresie a gândurilor și sentimentelor umane «condiționate de natura relațiilor dintre membrii unei colectivități, potrivit categoriei sociale căreia aparțin». (De observat ușor *limbajul de lemn* inconfundabil al timpului – n.n.) Astfel, cuvintele așa-zise de reverență, precum *boier, cucon (cucoane!, cucoană!)* și chiar *domn, doamnă* (cu echivalentul său *madam*) dispar treptat din vorbirea curentă, mai ales sub forma apelativă *coane, coană* (după care, de obicei, se adaugă numele mic al persoanei respective). Explicația „marxistă” (lupta de clasă, lichidarea claselor sociale) depășește banalul (și prudentul!) comportament zilnic, fiind mai la îndemâna celui interesat să-i spună interlocutorului cvasicunoscut *tovarășe* (așa am devenit pentru 44 de ani un popor de *tovarăși* – n.n.) ori *tovule* (oripilant și incult termen utilizat probabil dintr-o prea multă economie de timp în care trebuia să predomine preocuparea pentru cunoașterea și aprofundarea ideologiei socialiste, să utilizezi o abreviere scrisă ca apelativ în adresarea directă! – n.n.), când intenționează a-l lua peste picior”[29].

Toate aceste „fapte” de așa-zisă cultură, spunem referindu-ne la ceea ce era *impus a se întâmpla/crea/scrie,* în cazul discutat – paradoxul comunist – nu au făcut decât să transforme societatea românească și percepția acesteia față de actul cultural definitiv și totalmente. Nu negăm că au existat și anumite nume sau personalități ale timpului care nu au cedat în vreun fel, spunem amintindu-ne aici de C. Noica, de exemplu, care însă a trebuit să trăiască într-o *libertate forțată* la Păltiniș până la sfârșitul vieții sale, după 6 ani de pușcărie, din cei 25 de muncă silnică la care fusese condamnat.

Este îndreptățită aici, legat de schimbările anacronice care s-au răsfrânt și asupra utilizării limbii române în perioada de tristă aducere aminte, invocarea primului volum din *Literatura în totalitarism 1949-1951*, al Anei Selejan, unde în primul capitol, intitulat *Recompensă și misiune*, se pot parcurge următoarele: „(...) Din 1949 semantismul antagonic al termenilor (...) atinge apogeul; vocabularul uzual al limbii române se împarte în două lagăre; spre unul dintre ele vor fi mitraliate mult mai multe cuvinte și expresii tipice (aici li se cuvine locul și termenilor *tovarăș* sau *tov* – n.n.); se dezechilibrează și balanța morfologică (...) într-o parte: a demasca, a urî, a lupta, a înfiera, a stârpi, a combate; în cealaltă parte: a urma, a preamări, a construi, a cimenta, a mobiliza etc. (...) în atari situații artistul avea, îndeobște, două obligații: să se autoeduce rapid și, apoi, să educe convingător cititorul, masele largi muncitoare[30]”. Menționăm că, după 1944, forurile cele mai înalte de cultură din țara noastră, atât Academia Română, cât și Societatea Scriitorilor, vor fi „atrase pecuniar” de către Stat, acestea nemaiavând alt rol decât de a-și

pune în slujba *operei de construire a socialismului* toate resursele creatoare existente.

Pentru că aici se încheie scurta existență a publicației postbelice ieșene având titlul de „Almanah literar: Pentru pace și cultură. Luptăm!", se cuvine să punctăm câteva *prevederi ideologice* care vor marca începutul lui 1950, în ceea ce privește activitatea *culturală* a Iașului, mai exact activitatea și atribuțiile Filialei din Iași a Uniunii Scriitorilor (începând cu 1949) din R.P.R., la a cărei conducere se afla în acest an Zaharia Stancu, iar secretar Al. Șahighian. O întâmplare care e considerată „pretext pentru sporirea cenzurii, deoarece unele materiale se respingeau tocmai din cauza... originalității!" – după cum afirmă, din nou, L. Dumbravă, este o acuzație de plagiat care viza lipsa de *vigilență* (un termen atât de iubit în regimul de atunci – n.n.) a colectivelor redacționale a altor două reviste ale timpului, respectiv „Flacăra" și „Contemporanul", numerele din ianuarie-februarie 1950. Posibil ca în urma respectivului incident provocat în jurul sărbătoririi poetului Eminescu (până și aceasta furată și reconfigurată de Partid – n.n.), să se fi sesizat *organele* aferente controlului și cenzurii paginilor publicate în România și, ca atare, Filialei din Iași să i se solicite certificarea „că membrii Filialei sunt în câmpul muncii în calitate de scriitori". De ce amintim aici și de ziariști? Lucrurile sunt legate între ele, cel puțin, și nu numai, în viziunea Partidului, pentru că regăsim următoarea notă: „Pentru îndreptarea lucrărilor meritorii către tipar, filialelor (filialele, probabil – n.n.) pot edita lucrări în colectiv (almanahuri literare, plachete, broșuri, antologii etc.) cu rezerva însă că nicio asemenea lucrare colectivă să nu poată apărea sub egida filialei fără ca, în prealabil, manuscrisul să fie văzut de U. S. și să obțină autorizația în scris semnată de președintele Uniunii și de unul din secretari. Excepție face revista „Almanahul literar" din Cluj (nu se precizează motivele)"[31]. Tot acum este semnalat, în plus, faptul că pe lângă avizul din partea Uniunii, va fi nevoie, ca o dublă vigilență, și de „bun de imprimat" de la (o atentă și perfidă instituție a timpului) *Direcția Presei și Tipăriturilor de pe lângă Consiliul de miniștri*.[32] Menționăm că acestei *direcții* îi va urma (cunoscuta responsabilă cu cenzura în România) *Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor* (DGPT), care va funcționa pe lângă Consiliul de Miniștri al RPR până în 1989. Așa arată „actul de naștere" al instituției oficiale a cenzurii comuniste românești.

Așadar, printr-o circulară venită de la București, scriitorii (mulți dintre ei fiind și ziariști – n.n.) se văd obligați a fi atenți la: „A) Stimularea creației literare, B) Ridicarea nivelului ideologic al membrilor filialei, C) Descoperirea, urmărirea și sprijinirea tinerelor talente muncitorești de la orașe și sate – inclusiv talentele din școli, cămine culturale, cluburi, biblioteci, atenee etc., D) îndrumarea forțelor creatoare de care dispuneți spre temele clasei muncitoare ca: a) întărirea clasei muncitoare, b) întărirea alianței cu țărănimea muncitoare, c) întărirea luptei pentru pace prin cultivarea urii împotriva imperialismului ațâțător la război (se recomandă – pe această temă, schițe, poezii, nuvele, piese de teatru), d) industriali-

zarea socialistă, e) depășirea planului de stat, f) noua atitudine față de munca a omului nou, g) întrecerile socialiste, h) marile construcții: Canalul, Electrificarea, i) creșterea productivității, j) lupta pentru mai mult cărbune și petrol, k) înființarea gospodăriilor colective, l) stimularea literaturii pentru copii, m) școala, armata, femeia, tineretul, intelectualitatea, n) participarea creatoare la unele date festive: ex. 6 Martie, 8 Martie (Ziua Femeii), 18 Martie (Comuna din Paris), 1 Mai, 9 Mai, 11 Iunie (1948 și Naționalizarea întreprinderilor industriale), 23 August, Ziua „Scânteii", 2 Octombrie (ziua luptei pentru pace), 7 Noiembrie, 5, 13, 21 și 30 Decembrie, o) discuții în săli publice cu spectatori după vizionarea unor filme sau piese de teatru române sau sovietice"[33] (o totală „libertate" am spune pentru *omul nou*, ce se mai putea trece la capitolul *directive*? – n.n.)

La un repetat punct D, concentrarea pe evenimente nu lasă loc și unui alt tip de atenție, apare în continuare: „D) Unele filiale cer cu insistență sprijinul Uniunii Scrit. pentru scoaterea de publicații periodice lunare, bilunare sau săptămânale. Referitor la această chestiune, vă facem cunoscut că asemenea publicații sunt deocamdată premature. Filialelor le revine ca sarcină, în prezent, întărirea paginilor culturale ale ziarelor locale, cu colaborări cât mai variate din partea membrilor filialei și din afară"[34].

Totul se afla sub un control atent direcționat de la București către orice Filială sau publicație acceptată la acea oră de Uniune și de Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor. Nimic sau foarte puțin scăpa ochiului vigilent al cenzurii. Tot ce trebuia aprobat (căci altfel nu exista) era trimis sub forma de *raport*. Creația, poezie – proză – critică etc., se numea „șantier literar" și fiecare autor îl avea pe al lui, personal. În raportul ce cuprindea detalii despre acest *șantier*, aveau să se regăsească: numele scriitorului, tema, subiectul pe scurt, stadiul în care se afla lucrarea, localitatea sau întreprinderea unde era nevoie de documentare (mare atenție din partea Uniunii la cerințele personale ale membrilor Filialelor, la prime, la facilitarea



Iașul postbelic,
Hotel Continental, 1961

unor concedii de odihnă sau a altor probleme personale ori de sănătate; membrii Filialelor trebuiau mulțumiți pentru a putea crea în spiritul cerut!).

„Pentru pace și cultură. Luptăm!" devine începând cu luna mai a anului 1950, odată cu nr. 3, o revistă a Uniunii scriitorilor din Iași, schimbându-i-se doar numele în „Iașul nou, Almanah literar al Uniunii Scriitorilor din R.P.R." până în aceeași lună a anului 1954, conform I. Hangiu[35], socotită și aceasta de *D.G.L.R.* drept „o publicație tipică pentru primul deceniu al literaturii proletcultiste din România"[36], urmată la rândul ei de „Iașul literar", aceasta ajungând o dată cu luna mai 1970 „Convorbiri literare" – seria postbelică a regimului comunist.

În final, se cuvine a preciza că, așa cum s-a întâmplat și cu alte reviste literare sau de cultură din România acelor ani, publicațiile timpului – mai mult sau mai puțin – au reprezentat nu doar pentru Iașul postbelic, ci pentru cultura și literatura română, un segment de presă care a oscilat permanent între o „aliniere" la ideologia regimului politic existent până în 1989 sau/și uneori o „acoperire" a unor conținuturi care aveau un cu totul alt scop decât urmărirea unei „linii trasate de partid", anume unul estetic, atât cât s-a putut. Ajungându-se uneori greu și foarte greu la un echilibru între acestea două care, ca orice exercițiu de echilibru, a fost, poate, de multe ori prea fragil.

Cercetarea noastră va continua cu analiza colecțiilor „Iașul Nou", „Iașul literar" și „Convorbiri literare", până la momentul ieșirii din perioada comunistă, respectiv decembrie 1989, pentru o corectă și obiectivă critică la adresa unui important segment de presă literară ieșeană, prea puțin discutat până în prezent.

Maria-Lucreția STURTZU *a fost beneficiar al Programului de Burse „Junimea", ediția a III-a, 2016*

---

[1] Constantin Pricop, *Literatura română postbelică. Preliminarii*, vol. I, Iași, 2005.

[2] Ana Selejan, *Literatura în totalitarism. 1949-1951*, Sibiu, 1994, p. 190.

[3] Lucian Dumbravă, *Ei, care au scris. Din istoria Asociației scriitorilor din Iași*, vol. I: 1949-1959, Iași, 2000, p. 7.

[4] *Ibidem*, p. 10-11.

[5] *Ibidem.*

[6] *Ibidem.*

[7] https://books.google.ro/books?id=eepxDAAAQBAJ&pg=PT128&lpg=PT128&dq=Congres+al+ intelectualilor+din+R.P.R&source=bl&ots=YmhFBu0pxo&sig=WOB-zRW-EYNrmCYOtTAeq-2UvoI&hl=ro&sa=X&ved=0ahUKEwiXrOGEpoXQAhXqCpoKHUlvDo8Q6AEIHDAA#v=onepage&q=Congres%20al%20intelectualilor%20din%20R.P.R&f=false, accesat la 31.10.2016.

[8] Dinu C. Giurescu, *România în timpul lui Gheorghe Gheorghiu Dej*, București, 2015, p. 79-87.

[9] Apud L. Dumbravă, p. 10.

[10] Apud http://revistaramuri.ro/index.php?id=361&editie=19&autor=de%20Paul%20ARETZU, accesat la 31.10.2016.

[11] Lucian Dumbravă, *op. cit.*, p. 10.

[12] D. Ignea va debuta în paginile primului număr al almanahului literar *Pentru pace și cultură. Luptăm!* cu două poeme în stil maiakovskian, *A noastră este pacea* și *Dictatura proletară*.

[13] Lucian Dumbravă, *op. cit.*, p. 14.

[14] *Ibidem*.

[15] *Ibidem*, p. 16.

[16] *Ibidem*.

[17] *Ibidem*, p. 13.

[18] *Ibidem*, p. 23.

[19] *Ibidem*.

[20] *Ibidem*.

[21] *Ibidem*.

[22] Cei care nu l-au cunoscut și nu l-au citit pe Darie Magheru e bine să știe că scriitorul s-a născut la 25 octombrie 1923 la Lunca Câlnicului, a copilărit la Săcele (localitate ce va fi evocată în paginile romanului *Cărămida cu mâner* în ipostaza unui Macondo bahic, în linii de caricatură grotescă și sângeroasă) și a studiat arta dramatică la Academia regală din București și Institutul de Teatru „Matei Millo" din Iași, printre profesorii lui numărându-se George Vraca și Ion Manolescu. În perioada 1950-1951 face pușcărie politică; a fost actor la Brașov, Ploiești (sub directoratul lui Toma Caragiu), Arad, Botoșani și l-a jucat pe Ion din *Năpasta*, rol care i-a atras aprecierile și prietenia lui Emil Botta. În 1960 a fost exclus din Uniunea Scriitorilor (filiala Brașov) în urma unui raport al lui Petre Sălcudeanu pe motiv că... mânca gândaci și, deși reprimit ulterior, va avea toată viața statutul unui marginal și se va bucura de atenția specială a Securității. A dus existența unui frondeur singuratic, care i-a dat cu tifla, de nenumărate ori, establishment-ului totalitar. Moartea sa a survenit la 25 octombrie 1983, în împrejurări nu foarte limpezi, care lasă deschisă ipoteza sinuciderii. Astăzi o stradă din Săcele îi poartă numele și tot aici funcționează, prin osârdia doamnei Olga Lascu, sora scriitorului, Casa memorială „Darie Magheru". Apud http://www. romit.ro/pen-tru o mai dreapta cinstire, accesat la 15.10.2016.

[23] Apud L. Dumbravă.

[24] Ion Istrati, n. 19 ian. 1921, sat Alba, com. Hudești, jud. Botoșani m. 25 ian. 1977, Iași. Prozator, poet, publicist. A absolvit școala primară în satul natal, Liceul de Băieți „Grigore Ghica Voievod" din Dorohoi (bac. 1941), studii de medicină abandonate, Facultatea de Drept și Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași. Bogată activitate redacțională și publicistică: redactor la *Lupta Moldovei*, redactor responsabil la *Iașul Nou* (1950-1954), corespondent la *Scânteia* ș.a.; colaborări cu poezii și proză la: *Almanahul literar* (Cluj), *Bucovina literară* (Cernăuți) și la ziarul *Bucovina* (poezii, 1941-1942), *Flacăra* (debut în proză cu povestea „Vin brașovenii", 1947), *Convorbiri literare, Gazeta literară, Iașul literar, Moldova literară, Steaua, Zori noi* ș.a. Membru al Uniunii Scriitorilor din România. Apud http://www.luceafarul.net/scriitori-botosaneni-ion-istrati, accesat la 15.10.2016.

[25] Alecu Ivan Ghilia, pe numele său adevărat Alexandru Ivan (născut în 1930, satul Ghilia, Dorohoi), este scriitor și publicist român. A scris romane, povestiri și poezii. Urmează cursurile Academiei de Belle-Arte din Iași (1948-1950) și apoi pe cele ale Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu" din București (1950-

1953). Lucrează ca redactor la „Contemporanul", „Gazeta literară", „Luminița" (redactor-șef), redactor-șef la redacția Studioului Cinematografic București (1967-1969).

[26] Nicolae I. Popa (născut pe 25 februarie 1897, Puiești, județul Vaslui decedat la 21 iunie 1982, Iași), profesor universitar, comparatist, critic și istoric literar. A fost unul dintre principalii promotori ai cercetărilor românești de literatură franceză, universală și comparată, contribuind la constituirea unei școli comparatistice românești. (...) Paralel cu strălucita carieră didactică, a deținut funcții administrative de mare responsabilitate: director al Teatrului „Vasile Alecsandri" din Iași, decan al Facultății de Filologie, șef de secție și responsabil al colectivului de istorie literară de la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor al Filialei Iași a Academiei Române. A fost membru al Asociației Internaționale de Literatură Comparată. A fost un umanist de tip clasic, deschis înnoirii. Notorietatea europeană i-a fost asigurată de studiile consacrate poetului romantic Gérard de Nerval. Apud http://150.uaic.ro/personalitati/litere/nicolae-i-popa/, accesat la 15.10.2016.

[17] L. Dumbravă, *op. cit.*, p. 24.

[28] Grigore Scorpan, filolog, istoric literar român (născut în 1901), menționat de L. Dumbravă ca fiind unul dintre cei care se opun *sovietizării* urgente și totale, pentru care milita Mihai Novicov, delegat oficial, trimis în februarie 1949 de *Societatea Scriitorilor din R.P.R., cu ocazia Alegerii Biroului Filialei din Iași, constituit la vremea aceea din 3 membri, Otilia Cazimir, I. Istrati și D. Ignea. Alături de Gr. Scorpan, mai sunt amintiți,* ori ținând de instituții (Universitatea Mihăileană, ulterior „Alexandru Ioan Cuza"), Teatrul Național, Biblioteca Centrală „Ferdinand", ziarele „Moldova liberă" și „Opinia", ori la alegerea personală: Petru Caraman, George Ivănescu sau mai *subtilii* Traian Gheorghiu, C. Ciopraga, G. Mărgărit, Laurențiu Faifer, G. Istrate, V. Arvinte, V. Stoleru, D. Costea, N. Barbu, G. Mărgărit.

[29] L. Dumbravă, *op. cit.*, p. 24-25.

[30] Ana Selejan, *Literatura în totalitarism 1949-1951*, Sibiu, 1994, p. 7-9.

[31] Apud L. Dumbravă, p. 29-30.

[32] În anul 1949 se înființează Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor, adică instituția cenzurii (...). Conform Decretului nr. 218, pentru organizarea DGPT de pe lângă Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Române, principalele obligații ale instituției erau: să redacteze Buletinul Oficial al R.P.R. și comunicările oficiale ale Consiliului de Miniștri, să autorizeze tipărirea și difuzarea publicațiilor, „precum și importul sau exportul de ziare, cărți sau obiecte de artă".

Apud http://www.arhivelenationale.ro/images/custom/iage/serban/2014/RA%201%202011/04%20corobca,%20liliana.pdf, accesat la 25.10.2016.

[33] Apud L. Dumbravă, *op. cit.*, p. 30.

[34] *Ibidem*.

[35] Ion, Hangiu, *Presa românească de la începuturi până în prezent. Dicționar cronologic 1790-2007*, vol. III. 1945-1989, București, 2008, p. 118.

[36] Academia Română, *Dicționarul general al literaturii române* (*D.G.L.R.*), coordonator general: Eugen Simion, vol. 3-E/K, București, 2005, p. 557.

Diana VRABIE

Orașul Iași în conferințe academice

Obiect de studiu istoriografic și subiect al fascinației colective, Iașul costinian, eminescian sau sadovenian adună pulsații creatoare, care reverberează profund cu trecutul memorabil. Prezentul său demn își asumă întregu-i trecut, cu tot ce a presupus acesta: elanuri spectaculoase și festine culturale, amintiri, fantome romantice, dar și stagnări, frânări, decăderi, complexe demoralizante.

Nu există colț în Iași, care să nu evoce vreun eveniment istoric, vreun personaj, vreo operă artistică, vreo dramă sau să nu fi stimulat în vreun fel mitologii locale, de unde constatarea reformulată de G. Topîrceanu că „aici fiecare piatră vorbește de trecut". Întreaga hartă geografică a Iașului, Copou, Galata, Târgu-Cucu, Tătărași, Bucium, Ciric, Țicău relevă proiecțiile acestui spațiu sentimental, spiritul Iașului fiind imprimat în monumentele de artă, în arhitectonica orașului, în respirația și ritmurile sale interioare. Totodată, la Iași timpul s-a măsurat prin personalități creatoare, prin valori polarizante în toate domeniile, prin voci viguroase stimulând vocații, suscitând „integrarea într-un ritm al națiunii" (Const. Ciopraga). Grigore Ureche și Miron Costin, Dosoftei și Cantemir, Gheorghe Asachi și Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu și Alecu Russo, Costache Negruzzi și Vasile Pogor, Mihai Eminescu și Ion Creangă, I.L. Caragiale și Emil Gârleanu, Otilia Cazimir și Ionel Teodoreanu, Al. Philippide și Nicolae Iorga, Constantin Stere și G. Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu și George Topîrceanu, Barbu Fundoianu și Mihai Codreanu reprezintă doar câteva nume dintr-o galerie mult mai amplă de creatori care au sculptat în trecutul admirabil al Iașului. Generații de prozatori s-au întrecut în a eterniza numele Iașului în hrisoavele trecutului: Costache Negruzzi, *Păcatele tinereților. Amintiri de junețe*, Dimitrie Rallet, *Suvenire și impresii de călătorie*; Mihail Kogălniceanu, *Tainele inimii*, Alecu Russo, *Iașii și locuitorii săi în 1840*, Vasile Alecsandri, *Iașii în 1844*, Vasile Panopol, *Pe ulițele Ieșului*, Eugen Herovanu, *Orașul amintirilor*, Grigore Trancu-Iași, *Amintiri ieșene*, C. Săteanu, *Iașul – Oxfordul României*; Gala Galaction, *Iașii, precum erau*; Rudolf Suțu, *Iașii odinioară*, G. Topîrceanu, *Cum am devenit ieșean*, Lucia Mantu, *Iașul*, Demostene Botez, *Iașul*, G. Călinescu, *Iașul de altădată* etc. Poeți din toate generațiile, foști junimiști, foști admiratori ai grupării de la „Viața românească", figuri ilustre și începători au dedicat poeme tulburătoare orașului colinard (Mihai Eminescu, Ion Minulescu, Mihai Codreanu, Demostene Botez, Otilia Cazimir ș.a.).

Alături de paginile scriptice există numeroase albume dedicate Iașului, care au menirea de a menține

vie memoria trecutului, de a nu permite timpului să erodeze dosarul existențial al „orașului cu amintiri". Printre acestea se numără *Iașul marilor iubiri* de Ion Miclea, 1971, *Iașii – arhitectură și legendă*, 2003, *Monumente arhitectonice ieșene. Stiluri și cronologie.* Colecție itinerar, 1994, *Iași, specificul național în arhitectură*, 1999 de Aurora Fecheci, *Iași - metropola Moldovei* de Ozolin Dușa, 2010, *Iași în imagini* de Florin Pâslaru și Ionuț Bursuc, 2007, *Iași – citadelă europeană* de Olga Rusu, Corneliu Grigoriu, Lucian Vasiliu, 2003, *Iași, orașul din inimă* de Olga și Constantin Liviu Rusu, Iolanda și Lucian Vasiliu, 2008, *Primăria Iași: album monografic* de Daniel Corbu, 2008, *Iașii Junimii* de Ozolin Dușa, 2015, *Periplu prin cetatea Iașilor* de Vasile Iancu, 2015, *Iașii în 78 de ilustrații adnotate* de Lucian Vasiliu și Ioan Holban, 2015, *Ipostaze fotoboeme ieșene* de Marcel Cahniță, 2016 ș.a.

Un capitol aparte între toate aceste mărturii îl înregistrează conferințele academice dedicate Iașului, susținute cu diverse prilejuri și de diferiți autori atât din țară, cât și din afara ei. Este cazul, de pildă, al lui Jules Romains, *Les hommes de bonne volante*, al lui Rudolf Suțu, *Despre librarii și librăriile vechi din Iași*, al lui Nicolae Iorga, *Ce a fost, ce este, ce poate fi Iașul*, al lui Constantin Ciopraga, *Rolul climatului intelectual al Iașului în cultura română* ș. a. Un dosar aparte îl reprezintă și conferințele „Propășirii Iașului", susținute de diferiți colaboratori, care pot fi urmărite în ziarul „Orașul nostru. Organ al opiniunii publice și al apărării intereselor Iașului", pe parcursul anului 1928 sau cele din „Iașul", Buletinul Cercului ieșenilor din București.

***

În ziua de 20 ianuarie 1929, în cadrul Cercului cultural al funcționarilor de librării din Iași, Rudolf Suțu își susținea celebra conferință, *Despre librarii și librăriile vechi din Iași*, care ulterior va fi publicată la Tipografia „Opinia" din Iași. Istoriograful va oferi o splendidă retrospectivă a vechilor librării și a faimoșilor librari pe care i-a avut Iașul de-a lungul vremii: „Primul librar din Iași, își amintește publicistul, a fost Wild, despre care nu prea avem și nu ne-au rămas informații mai precise. Printre cele mai vechi librării din orașul nostru a fost și aceea a lui Petrini, care era situată în bolta unde astăzi este Percepția a doua..."[1]. Librăria lui Petrini de pe la 1864 cu cea a lui Cristofor, un alt vechi librar al Iașului, alcătuiau singurele librării unde copiii puteau să-și procure registrele și cărțile necesare școlii. Pentru literatură, „cine dorea astfel de cărți era nevoit să și le procure din străinătate, dacă era vorba de literatura franceză sau germană, iar pentru cea românească, ea era prea puțin cunoscută pentru acele timpuri".[2] Un alt librar, puțin mai încoace, „bătrânul Daniil, pe care generația de astăzi l-a cunoscut poate umblând pe străzile Iașului, modest și întotdeauna grăbit, ocupându-se pentru a-și câștiga existența cu afaceri de misitie, a avut și el un magazin de librărie, bine asortat, cu cărți didactice și foarte căutat de tinerimea de pe atunci".[3] Între 1890-1895, aflăm că, pe strada Lăpușneanu, exista vechea librărie Maugsch, ținută de tatăl farmacistului Maugsch, fostul proprietar al farmaciei Căpățână. Această librărie era asortată cu fel de fel de articole de papetărie, faimoase hărții împodobite

cu flori şi aurite pe margini şi conţinea toate noutăţile muzicale de pe timpuri Constatăm că noţiunea de li brărie se justifică prea puţin pentru rafturile acestor papetării pline de ambalaje, cerneală, cărţi scolastice etc Un alt vechi magazin de papetărie a fost magazi nul Hirsch şi Finke, instalat încă de la înfiinţarea sa în prăvălia de lângă ograda Bisericii Banu şi având ca specialitate notele de muzică şi hârtiile de scrisori, pe care şi le procura din cele mai renumite fabrici din străinătate şi care erau lucrate artistic Toată lumea bună din Iaşi era clientela acestui vechi magazin

Fraţii Şaraga au deschis Librăria Şcoalelor, foarte frecventată de elevi din cauza amabilităţii cu care erau deserviţi aici „Ei au mai colecţionat cu multă sârguinţă şi pricepere şi documente vechi şi nu rareori cărturarii noştri li s au adresat, găsind aici documente de mare importanţă, care au servit în studiile şi lucrările de specialitate"[74], precizează Rudolf Suţu

Doi celebri librari au fost şi Teodor Maximovici şi Dimitrie Alexa, care au avut librăria lor în strada Ştefan cel Mare, peste drum de Mitropolie, până în 1895 „Această librărie, aprovizionată mai cu samă cu cărţi şcolare şi material didactic, a avut o bogată clientelă în lumea elevilor, din cauză că amândoi pa tronii erau foarte simpatici şi având unele cunoştinţe şi prieteni, fiecare se grăbea să le dea concursul După puţin timp însă, ivindu se neînţelegeri între parteneri, ei s au desfăcut"[75]



Strada Ştefan cel Mare, vadul ideal al librăriilor de altădată

O altă figură celebră a lumii librarilor a constituit-o Israel Kuperman, un vechi şi agreabil anticar, care de mulţi ani îşi exercita comerţul de anticărie la Iaşi, la început cu fratele şi tatăl său, iar mai târziu singur. „Adânc cunoscător în ale cărţilor şi având o memorie foarte bună, era destul ca cineva să-i ceară o carte pentru ca el, Kuperman, să se duca direct la rafturi şi să găsească imediat cartea cerută, din mile de cărţi ce conţinea prăvălia sa, cunoscând toate cărţile chiar şi după pipăit", mărturiseşte cărturarul.

Din aceeaşi conferinţă doctă aflăm că o instituţie, care dispare la un moment dat la Iaşi, este aceea a buchiniştilor, adică a anticarilor ambulanţi. Totuşi, Rudolf Suţu reţine figura unui memorabil buchinist ieşean de pe vremuri, zis Israeliteanu, care îşi exercita comerţul de anticar pe un raft aşezat înspre stradă, unde avea diferite cărţi cumpărate de ocazie.

Alte străzi, alte librării, alţi librari... Una este aşa-numită germană a lui Broch, din fosta stradă Golia, astăzi Cuza Vodă. O librărie aproape istorică a fost cea ţinută de Levandovschi, cunoscută multă vreme sub denumirea de librăria Junimea din strada Alecsandri, alături de fosta Tipografie Naţională, unde era şi Clubul juninimiştilor.

Institutele Unite, vechea şi renumita şcoală ieşeană, avea o editură de cărţi, pe care le vindea direct librarilor din Iaşi şi îndeosebi *Fizica* lui Petru Poni, *Geometria* de Melik şi alte cărţi.

Un foarte vechi librar a fost şi primul colportor din oraşul nostru, Haifler, care-şi avea librăria în strada Lăpuşneanu, alături de drogheria Kupfer de astăzi.

„În strada Ştefan cel Mare, alături de Banca Iaşilor, foarte multă vreme a funcţionat, dintâi librăria până în 1892, apoi tipografia lui Petru Popovici, tatăl d-lui Ion Popovici, ajutor de primar. Un timp, tipografia aceasta a funcţionat şi în Podul vechi, în strada Costache Negri, iar ceva mai târziu în ograda Primăriei de astăzi. Doi vechi librari, Reischer şi Katz, au fost dintre vechii comercianţi ieşeni care, pe lângă librărie, mai desfăceau şi papetărie, unul în strada Ştefan cel Mare, unde altădată erau cele mai multe librării, şi altul în faţa Halei, în Sfânta Vineri", îşi continuă retrospectiva autorul volumului *Iaşii de odinioară*.[6] Va mai reţine, între altele „Librăria noua" – P. Iliescu şi D. Grosu, de pe strada Ştefan cel Mare, librăria fraţilor Cerchez, vechii librari ieşeni, Tabără şi Margulis, toţi cu librării în strada Ştefan cel Mare.

Solid ancorată în realitatea ieşeană şi convingător argumentată, conferinţa lui Rudolf Suţu are rolul de a ne oferi o imagine sintetică şi edificatoare a universului librarilor, anticarilor, colportorilor, vechilor comercianţi ieşeni, care au creat o frumoasă tradiţie perpetuată până astăzi. În mod cert, Rudolf Suţu nu insistă decât asupra celor mai importante nume, în ideea surprinderii unei evoluţii şi demonstrând că „lucrurile s-au schimbat şi Iaşul are librării moderne, frumos amenajate, cu reclame care de care mai originale, având pe lângă tot ce le este necesar şcolarilor şi toate noutăţile literare române şi străine, putând rivaliza cu oricare alte librării similare din străinătate"[7].

***

În data de 6 aprilie 1935, în Aula Universităţii din Iaşi, Nicolae Iorga susţinea conferinţa istorică *Ce a fost, ce este, ce poate fi Iaşul*, semnalând originea ca-

pitalei de odinioară, care nu a fost creată „din capriciul unui Domn sau dintr-un hazard al dezvoltării istoriei moldovenești" sau „ca un vad pe un drum de comerț, cum a fost, în Germania, Frankfurtul, care este „Vadul Francilor"[8]. Orașul acesta, susține istoricul, este „o *creație organică a vechii Moldove*, care *ea însăși este o creație organică a poporului românesc*"[9], oferind una dintre cele mai sugestive definiții ale Iașului. Constatând că acesta „e un oraș făcut cu sabia și cu sulița", Nicolae Iorga îi urmărește extinderea de-a lungul vremii: „Pe vremea lui Ștefan-cel-Mare, unde era? De la Cetățuia se coborâse jos la biserica Sfântului Nicolae și la Curțile noi ale lui Vodă, care avea biserica veche, ce a fost înlocuită cu jucăria de zahăr a răposatului Lecomte du Nouy ... (...). De acolo, de la Cetățuia s-a întins Iașul. Și nu pe vremea lui Alexandru Lăpușneanu, când s-a ridicat Socola, nu pe vremea lui Petru Șchiopul, care a făcut Galata, tot pe deal, sau pe vremea când supt Movileștii de la începutul secolului al XVII-lea s-a făcut bisericuța lui Balica, care s-a transformat de Grigore Ghica la începutul secolului al XVIII-lea în Frumoasa ..."[10]. Pe la 1630, Iașul se situa pe la Cetățuia și totul era determinat de existența ei. Ulterior, Iașul va fi întins până la Golia de către Vasile Lupu, Trei Ierarhi și Golia semnificând o deviere a Iașului față de Cetățuia. Cu acribia istoricului atent la detalii, Nicolae Iorga indică și factorii care au determinat extinderea Iașului în diferite părți. Astfel, atunci când amintește de ridicarea Iașului, în secolul al XVIII-lea, la deal cu părțile de la Copou, cărturarul explică: „Tot lupta între străinul care se așază la vadul de câștig și între instinctul continuatorilor celor vechi, al coborâtorilor lumii indigene din secolul al XV-lea, care tind la înălțimi"[11]. După retrospectiva așezării Iașului, Iorga trece la proiectarea viitorului Iașului față de care „*avem datoria să creăm alături de viața acelora* (comunitatea evreiască – n.n.) *viața noastră, pe care să n-o amestecăm cu viața nimănui. Să trăim noi între noi pe bazele noastre istorice, cu ochii îndreptați, către viitorul nostru, în locurile sănătoase și nobile de care este încunjurat acest oraș*"[12]. Istoricul critică administrația Iașului care clădește tot felul de monumente nepotrivite, în loc să răscumpere casele boierești de odinioară unde ar trebui „*să așezăm temeiul neamului de mâine*", iar mitropoliei îi solicită să-și curețe împrejurimile de „dughene" și să nu admită o altă viață decât „o viață civilizată, o viață creștină în legătură cu scopurile și sensul Mitropoliei". Mai mult decât atât, lângă Mitropolie „trebuie să se creeze cartierul Mitropoliei, cu tipografia Mitropoliei, cu fabricile de veșminte pentru tot clerul moldovenesc, cu fabricile de odoare pentru toate bisericile din Moldova..."[13].

Pentru ca Iașul să se ridice din nou și să-și recapete gloria de altădată, ar trebui să-și reanimeze bisericile frumoase, ar trebui să înalțe sus, la Copou, orașul cel nou. Nu ar mai trebui să întrețină drumurile spre Cetățuia, consideră istoricul, de-a lungul cărora „nu se vor ridica adevărate case", nu ar mai trebui susținuți acei care aduc „moștenirea ticăloasă a stăpânirii hoțești și brutale a Rușilor și atunci „Iașul poate să devie din nou inima Moldovei-de-Sus, în loc să fie un colț părăsit, alături de care se continuă o viață cu străini și cu Români în mare parte înstrăinați,

o viață care nu este a noastră și care a căzut asupra noastră ca un blăstăm"[14].

***

La o distanță onorabilă de acești erudiți ai vremii, nu vor ezita să evoce Iașul și alți cărturari, universitari, academicieni, dându-și silința să surprindă calitățile esențiale ale Iașului. „Când încerc să definesc, sub sintagma din titlu (*Orașul boieriei românești*), calitatea esențială a Iașilor în peisajul național, nu mă refer cumva la o stare socială. Am în vedere o calitate spirituală ce conține aristocratism cultural, larg orizont de civilizație, finețe a cugetului, armonie a formelor, spirit critic, erudiție", constată academicianul Răzvan Theodorescu (*Orașul boieriei românești*). Și pentru academicianul Nicolae Breban, Iașul se înalță dincolo de aspectul istoric, administrativ, etnografic pentru că înainte de *a* deveni, el este ceea *ce a fost*, „victoria limbii române": „Iașul, în mintea mea, este ceea ce este și reprezintă pentru mii și mii de oameni, dar Iașul este pentru mine un *teritoriu*. Nu fizic, ci simbolic. El, orașul Iași, este victoria limbii române. Limba română ce e numai instrumentul major al comunicării sau semnul major și integrator al identității naționale, dar este, pentru mine, repet, semnul victoriei. În acele zone ale spiritualului în care au loc nu numai procese de fundare și unificare, dar și cele ale *revelației* (*Victoria limbii române*). În încercarea de a-i releva ființa binecuvântată, academicianul Valeriu D. Cotea îl numește „Parisul din suflet": „Îl numesc așa pentru că din fragedă pruncie luminile iluzorii ale Parisului îmi străluceau în imaginație ca o chemare spre alte tărâmuri. Atunci însă când am cunoscut cu adevărat Iașul, cu zestrea lui de cultură și istorie, l-am simțit ca pe un Paris al meu în sensul plinătății lui de cetate capabilă să izvorască legende și să marcheze destine" (*Orașul dintre podgorii și livezi*).

În data de 9 februarie 1974, în cadrul Prelecțiunilor Junimii, la Casa Pogor, academicianul Constantin Ciopraga susținea o splendidă conferință dedicată Iașului – *Rolul climatului intelectual al Iașului în cultura română*, încercând să identifice prin ce se deosebește climatul cultural ieșean de altele cu care conlucrează în același timp la definirea culturii naționale. Cercetătorul constată pentru început relația indisolubilă între spațiul fizic și stilul sufletesc și reiterează teoria lui Lucian Blaga referitoare la matricea stilistică, care se dovedește vulnerabilă atunci când „accentul cade excesiv pe «determinantele spirituale»". Totuși, ar trebui reținut faptul că există „o vie matrice stilistică", în cadrele căreia „fenomenul cultural ieșean ne apare ca un ansamblu conturat de latențe și realizări"[15], observă Constantin Ciopraga.

Fiecare comunitate se edifică în funcție de spațiul fizic, cu limite aproape stabile; de unde, pentru fiecare din ele, o *geografie particulară*, a ei înșiși, care implică o serie de posibilități, de constrângeri date, unele cvasipermanențe, niciodată aceleași de la o comunitate la alta. Între om și spațiul pe care îl populează se instituie o relație indisolubilă, cu efecte bilaterale. Cum bine observă Fernard Braudel, în *Gramatica civilizațiilor*, „reacțiile omului nu încetează să-l elibereze de mediul care îl înconjoară și să-l supună în același timp soluțiilor pe care și le imaginează. El scapă de un determinism pentru a cădea în altul".[16]

În ideea de a releva spiritul ieșean, specificul căruia se modelează și în funcție de spațiul fizic cu tot ce presupune acesta (relief, arhitectură), Constantin Ciopraga realizează o retrospectivă a arhitectonicii ieșene: piatra, marmura, bronzul căreia conferă vechiului oraș o patină istorică și personalitate marcantă. Secole de istorie sunt impregnate în zidirile pilduitoare, care tezaurizează memoria acestor locuri. Fantezie decorativă, un veritabil „poem în piatră”, biserica *Trei Ierarhi* (1639), prin perfecta armonie a întregului și impresia de monumentalitate devine o marcă a Iașului. Monumentele de arhitectură dau substanță acestui spațiu colinar atât de râvnit și de disputat: Biserica Golia, Barnovschi, Bărboi, Cetățuia, dar și o serie de *case emblematice* (Casa Dosoftei, Casa muzeu Creangă din incinta Goliei, fosta casă Anastasia Bașotă din strada Sărăriei, fosta casă Balș, în care a cântat Franz Liszt), casa de pe strada Lăpușneanu, în care locuise până în 1862 Al. I. Cuza, acum Muzeul Unirii, devin repere importante în alcătuirea profilului identitar al Iașului. Astfel, o cercetare din turnul Goliei îți oferă o panoramă inedită a siluetei Iașului, în care elementele patriarhale coabitează cu cele moderne. Palatul Culturii este învecinat cu biserici construite în diferite stiluri și cu clădiri vechi, toate în nuanțe grele de plumb. Teatrul „Vasile Alecsandri” este vecin cu Conservatorul de Muzică și Opera, urmând strada Cuza Vodă către centru, printre blocuri, ne întâmpină fostul sediu al „Vieții românești” și Casa lui Vasile Alecsandri. Sunt



Conferențiar grăbit, cu trăsura pe strada Lăpușneanu

de ajuns câțiva pași pe sub bolta ferecată a Goliei spre a trece peste veacuri și a reintra în plin Iași al secolului al XX-lea, cu cartiere rezidențiale, cu etaje ca niște trepte cromatice, cu terase pitorești, cu edificii prin care vorbește istoria, cu case implantate în peisajul ondulat, cu parcuri și orizonturi ce exprimă, prin modul de a fi al oamenilor, un *genius loci*.

Spiritul Iașului e dezvăluit, de asemenea, prin apelul la *reperele sculpturale ca forme identitare*. „Pe Ștefan cel Mare (admirabilă statuie de Fremiet), pe Miron Costin și Eminescu, pe Alecsandri și Alexandru Ioan Cuza ori pe Kogălniceanu, eternizați în bronz, îi percepem în dimensiuni monumentale. În Pantheonul ieșean se aliniază, de asemenea, pe socluri imaginare, poliglotul Nicolae Milescu (ambasador al Rusiei ajuns în China, mesager primit la curtea lui Ludovic al XIV-lea cu o misiune din partea domnitorului Gheorghe Ștefan) și Dimitrie Cantemir, unul dintre marii umaniști europeni, a cărui istorie a Imperiului Otoman, citată elogios de Montesquieu, de Voltaire, de Byron, a fost tradusă în limbi de mare circulație. Ghirlande de busturi, precum și efigii izolate constituie, în diverse colțuri ale Iașilor, un memento «nasc și la Moldova oameni»",[17] constată cărturarul ieșean.

Spiritul Iașului își modelează identitatea în conformitate cu spațiul fizic din sevele căruia se nutrește, dar îl și modelează pe acesta la rându-i prin „inițiativele de ordin cultural, politic, unele concretizate în acțiuni de importanță națională". Numai prin contribuția lui Vasile Lupu sunt întemeiate o Academie în genul colegiilor europene, o tipografie, mai multe școli. După aproape trei sute de ani, G. Asachi dădea Academiei atribuții noi, potrivit epocii. La 1840, se puneau la Iași bazele Teatrului național, ca instituție de stat modern etc. La 1860, prin hotărârea lui Alexandru Ioan Cuza, la sugestia lui M. Kogălniceanu, este înființată cea dintâi universitate din țară etc. „Există, prin urmare, un spațiu psihologic ieșean, ale cărui particularități sunt, în linii mari, sensibilitatea pentru istorie, ca mod de existență, și respectul pentru marile creații ale minții. Iașii sunt pentru noi, pe plan umanistic, ceea ce pentru alții reprezintă ca spiritualitate Florența, într-o direcție, ori alte vechi centre de cultură, precum Oxfordul și Cracovia", concluzionează Constantin Ciopraga în pledoaria sa.

Imaginea ieșenilor se constituie empiric, multireferențial, într-un dialog permanent dintre impresiile, imaginația și proiecțiile cristalizate în memoria culturală. Cercetarea conotațiilor intelectuale, comportamentale, etice, culturale, cutumale ale mentalității colective contribuie la descinderea pe o necesară verticală în esența acestui oraș. Plecând de la ideea că „orice se întâmplă într-o societate omenească vine din starea ei de spirit, din felul cum este alcătuirea ei sufletească în acel moment"[18], Iașul își modelează esența, în accepția lui Constantin Ciopraga din „luciditatea vie", ferment al atitudinii umane exemplare, din „continuitate", „raționalism", „un anumit ethos activ", „reflexivitate", „voluptatea cugetării", „lirism", „rațiunea inimii". Cercetătorul reține, de asemenea, „spiritul sclipitor" ca probă a gradului suprem de inteligență, ironia fiind proprie scriitorilor ieșeni, de la Calistrat Hogaș, până la G. Topîrceanu sau Al. O. Teodoreanu. Iașul a reușit să

polarizeze succesiv forțe spirituale din toate unghiurile întrucât capacitatea sa de atracție a fost enormă: „Dacia literară”, „Convorbiri literare”, „Contemporanul”, „Viața românească”, „Însemnări ieșene”, „Jurnalul literar” ș.a. Spiritul ieșean plămădit dintr-un aliaj specific s-a manifestat și la București, prin „ideea de orizont social și etic, de unde permanența umanismului și cultul unui frumos transgresând conjuncturalul”[19], așa cum se manifestă acesta la Dimitrie Anghel, Demostene Botez, Nicolae Labiș ș.a.

Încercând să sintetizeze rolul climatului intelectual ieșean în cultura românească, Constantin Ciopraga reține funcția catalitică elevat modelatoare a Iașului, benefică maeștrilor, cărora le-a inspirat „elanuri ori simple puncte de vedere, un umanism lucid și afectiv”, iar tuturor celorlalți le-a imprimat „solidaritatea cu frumosul și cultul rațiunii; perseverența către scopuri înalte”[20]. Considerăm că aceste conferințe și multe altele risipite în diverse publicații merită a fi studiate pentru a contura o imagine concludentă a Iașului, așa cum s-a definit aceasta de-a lungul timpului, așa cum era perceput de contemporani și cum îi era proiectat viitorul. Nu avem de-a face doar cu constatări dezarmante, ci și cu formulări de soluții, cu trasarea unor perspective concrete, menite să întoarcă destinul de glorie a capitalei de altădată.

Diana VRABIE *este beneficiar al Programului de Burse „Junimea” și Rezidențe de cercetare științifică privind istoria și viața culturală a Iașului, ediția a III-a, 2016 – inițiativă a Muzeului Național al Literaturii Române Iași.*

[1] Rudolf Suțu, *Despre librarii și librăriile vechi din Iași*, Iași, 1929, p. 5.

[2] *Ibidem*, p. 5.

[3] *Ibidem*, p. 6.

[4] *Ibidem*, p. 7.

[5] *Ibidem*, p. 8.

[6] *Ibidem*, p. 10.

[7] *Ibidem*, p. 11.

[8] N. Iorga, *Ce a fost, ce este, ce poate fi Iașul*. Conferință ținută în Aula Universității din Iași, la 6 Aprilie 1935, Fundația Culturală „Mihail Kogălniceanu”, 1935, p. 10.

[9] *Ibidem*.

[10] *Ibidem*, p. 13.

[11] *Ibidem*, p. 14.

[12] *Ibidem*, 17.

[13] *Ibidem*, p. 18.

[14] *Ibidem*, p. 21.

[15] Constantin Ciopraga, *Rolul climatului intelectual al Iașului în cultura română*, transcris de Ioana Vasilescu, în „Dacia literară” (serie nouă), anul III, nr. 8, 1992, p. 3.

[16] Fernand Braudel, *Gramatica civilizațiilor*, București, 1995, p. 43.

[17] Constantin Ciopraga, *op. cit.*, p. 4.

[18] N. Iorga, *Cum se creează o stare de spirit*, în *Sfaturi pe întuneric*. Ediție îngrijită de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, 1976, p. 107.

[19] Constantin Ciopraga, *op. cit.*, p. 6.

[20] *Ibidem*, p. 6.

Mircea COLOȘENCO

Asceza bacoviană studențească ieșeană (1907-1911)

I

Trecuseră vara-toamna, cinci luni calendaristice de la exmatricularea sa de la Facultatea de Drept din București (27 iunie 1907) și George Bacovia încă nu se decisese a continua studiile. Fusese un alt an fierbinte – anul marilor răscoale țărănești, cu implicații politico-sociale-economice în întreaga societate românească. Totul devenise nesigur.

S-a urnit greu din Bacău, înscriindu-se în ultimele clipe admise de lege la Facultatea Juridică din Iași.

Pe suplica adresată Facultății, Decanul – prof. univ. Ștefan Longinescu a consemnat scurt: „Se va cere Dosarul numitului student de la Decanatul Facultății Juridice din București" (nr. 104/1 dec. 1907), după care, Secretariatul Facultății ieșene a adnotat, la primirea răspunsului: „Admis în anul al II-lea de onor Consiliu cu condiția de a urma cursurile la care n-a trecut examene" (apud ediția *Opere*, 2001, p. 631, 918).

George Bacovia fusese de mai multe ori în Iași, unde, în cartierul Sărărie, soră-sa Ana/Aneta, cu patru ani mai mare, urmase cursurile liceale la pensionul particular Institutele Unite (1890-1905), ulterior numit Școala Secundară de Fete „Oltea Doamnă", Liceul „Mihai Eminescu" și iar „Oltea Doamnă". Fusese în vizite.

În 1898, a venit sigur pe el să se înscrie la Școala Fiilor de Militari, înființată în 1872, devenită Liceul Militar „General G. Macarovici" (1909). Ridicase în acest scop de la gimnaziul băcăuan certificatul cu situația școlară după fișa matricolă (nr. 175/25 iunie 1898), având media 7,10, clasificat al doisprezecelea din 39 absolvenți. Fratele Ioan-Eugen și-a amintit după ani că Iorgu „dorea și îi plăcea să se facă ofițer și a dat examen, a reușit, și-a cumpărat uniformă, chipiu și, după două săptămâni, a fugit din internatul acelei școli, neputând suporta regimul de cazarmă". (Arhivele Naționale Istorice. Filiala Iași. Fondul familial George Bacovia) Însă credem că nu l-a îngrozit doar regimul de cazarmă, ci și programa școlară. Materiile de învățământ erau divizate în două categorii distincte: a) profesorii militari predau obiecte specifice – fortificație; instrucția infanteriei; tactică, strategie și geografie militară; hipologie și instrucția cavaleriei, iar b) profesorii civili predau obiecte comune școlilor secundare civile – geometrie, limbi străine, gimnastică etc.

Astfel, amintirea acelor săptămâni petrecute în constrângerea libertății individuale/ civile i-a indus starea de refuz față de Iași, lăsându-se cu greu pornit în prag de iarnă, la 1 decembrie 1907, în fosta capi-

tală a Moldovei de a se înscrie pentru continuarea studiilor superioare în Drept/ Juridice

Şi a găsit gazdă la un dascăl de la Mitropolie

II

Facultatea Juridică ieşeană avea un trecut glorios

Dintr o anume vanitate locală, unii o prelungeau până la străvechea Academie Vasiliană (1644), înfiinţată de Vasile Lupu, voievodul Moldovei (1634 1653), la ctitoria sa   Mănăstirea Trei Ierarhi/ Tri Sfetitele din Iaşi, după modelul celei din Kiev, cu pro fesori trimişi de mitropolitul Petru Movilă din capi tala Ucrainei, şi la care instalase o tipografie adusă cu specialişti cu tot din acelaşi loc, scoţând de sub teas curile ei *Cartea românească de învăţătură de la pra vilile împărăteşti şi de la alte giudeţe* (1642)

În realitate, în secolul al IX lea, la Academia Vasiliană, s a înfiinţat cel dintâi curs practic de legi pentru fiii de boieri (iunie 1830) propus de Cristian Flechtenmacher (1785 1843), sas din Braşov, cu stu dii juridice la Viena, numit pravlist/ juriconsult al Statului, şi care anterior, împreună cu D Bojinca şi Anania, au întocmit *Codul Calimachi* (Iaşi, 1816 1817, 4 vol)

De abia la întemeierea Academiei Mihăilene (16 iunie 1835), la Iaşi, din porunca domnitorului Mihai Sturdza şi prin stăruinţa lui G Asachi, când s a inau gurat clădirea nouă pe strada Arcu, în centrul oraşului (pe locul unde se află Liceul Naţional, azi), acelaşi C Flechtenmacher a propus, în cursul supe rior, şi unul de drept natural Apoi, s a înfiinţat Facul tatea Juridică (1851), pe vremea domnitorului Grigore Ghica (1849 1853), strămutată în cadrul Universităţii înfiinţată de Alexandru Ioan Cuza (1860)

Clădirea impozantă a acesteia din Dealul Copoului (B dul Carol I) a fost ridicată, între 1893 1897, pe te renul unde fusese Teatrul cel Mare distrus/ devastat de un incendiu (17 februarie 1888), după planurile arh Louis Blanc (1860 1903), genevez de origine, că sătorit cu o fiică a generalului Anton Berendei, autor al altor construcţii impunătoare (Gara centrală din Iaşi, Facultatea de Medicină din Bucureşti ş a)



Gh Bacovia, 1946   Autoportret

La intrarea în clădire, George Bacovia s-a oprit, puțin cam ursuz, dacă nu cu aer absent față de cei din jur, la afișajul Decanatului. Și-a notat cu toată atenția numele profesorilor cu care avea să dea examene în anii de studii II-III, precum și orarul săptămânal.

La materiile de anul al doilea, profesori erau personalități la nivel local/ național:

• Ștefan G. Longinescu (1865-1931), decanul Facultății, prof. Drept Roman, Iași și București, studii în țară (licența, Iași, 1886) și Berlin (dr. 1896), membru coresp. Academia Română, cel mai bun specialist al Dreptului Românescu vechi. Opera: *Programa Cursului de Drept Roman* (4 vol., Iași, 1902-05), *Elemente de Drept Roman* (1908), *Pravila lui Vasile Lupu și Prosper Farinaccius* (1909) ș.a. Decorat cu Coroana României, în grad de Cavaler (1899).

• Ion Th. Burada (1851-1917), prof. Drept Roman, fiul vornicului Tudorache Burada și al Mariei (n. Isăcescu), frate cu Teodor Th. Burada, magistrat, etnograf și muzicolog (1839-1923). Studii în țară și la Bruxelles (dr. 1873). Prim-președinte al Curții de Apel din Iași.

• Matei B. Cantacuzino (1854-1925), prof. de Drept Civil, fost decan și rector al Universității ieșene, studii în străinătate, orator distins, avocat vestit, deputat (1901), ministru al Instrucției Publice și Culte (ian.-mart. 1918) și de Justiție (1920, demisionat). Opera: *Curs de Drept Civil* (f.a.), *Elementele Dreptului Civil* (1921), *Despre libertatea individuală și persoanele juridice* (1924) ș.a.

• Constantin G. Stere (1865-1936), prof. Drept Administrativ și Constituțional, fost rector al Universității ieșene. Studii: liceul la Chișinău, Dreptul la Iași (1897). Om politic controversat dintr-o veche familie boierească din Soroca și luptător pentru unirea cu Basarabia contra ocupației rusești. Suspendat din învățământ pentru atitudine progermană. Scriitor: *În preajma revoluției* (roman, 8 vol.) ș.a. Director al revistei lunare „Viața românească” (Iași, 1906-1916, 1920-1929), împreună cu Paul Bujor și I. Cantacuzino, la care redactori au fost, printre alții, G. Ibrăileanu (1906-1933), G. Călinescu (1933-1934). Opera: *Introducere în studiul Dreptului Constituțional* (1903), *Curs de Drept Constituțional* (1905) ș.a. Decorat cu Steaua României, Coroana României.

• Iulian M. Teodorescu (1872-1933), prof. drept și Procedură Penală, fost decan și rector al Universității ieșene (1919-1920), transferat la București (1920). Studii în Drept la București și la Paris. Creatorul Seminarului de Drept Penal și al Institutului de Științe Penale din București. Opera: *Teoria Sentințelor fără durată determinată* (1901), *Minoritatea în fața Legii Penale* (1904), *Chestiuni de Drept Penal și Știința Penitenciară* (1904) ș.a.

III

George Bacovia, ca tot omul pățit, nu a vrut să se abată de la programa universitară, deși, vorba vine, îi era greu să urce Copoul.

Când ieșea din curtea Mitropoliei, îndreptându-se spre Universitate, Bulevardul Ștefan cel Mare (fosta Uliță Mare), care pornea de la Palatul Ocârmuirii (fosta

Curte Domnească), îl ducea spre strada Cuza-Vodă (fostă Golia), traversa toată Piața Unirii și strada Lăpușneanu (fostă Ulița Sârbească), după care o făcea la dreapta, pe lângă curtea clădirii Școlii Fiilor de Militari, trecând pe celălalt trotuar cu oarecare silă, ajungând la Universitate; mai sus, se afla Grădina Copou care îl îndemna la ceasuri lungi de reverie poetică.

Și, totuși, uneori, nu se oprea la Universitate, ci direct în Grădină, o mândrie a Iașului, amenajată cu alei și bănci de pe vremea lui vodă Mihai Sturdzu (1834-1849). În mijlocul ei, tronează Monumentul Legilor Constituționale/ Obeliscul cu lei, proiectat de Gh. Asachi și executat de Mihail Singurov, o coloană de piatră înaltă de zece metri și grea de zece tone, străjuită de patru lei, cinstind *Regulamentul Organic*, al cărui text a fost votat de Obșteasca Adunare a Moldovei la 1/13 aprilie 1835, aplicat încă din timpul Ocupației Rusești (26 apr. 1828-apr. 1834), ca semn de respect Puterilor Europene ale timpului, care au recunoscut prima independență a Țărilor Române. Alături, veghează Teiul lui Mihai Eminescu.

De aici, dar și mai de sus, puteau fi văzute de George Bacovia cele șapte coline care înconjoară orașul.

Când se retrăgea spre gazdă, se oprea la prima cafenea de pe strada Lăpușneanu – loc de promenadă publică, un „corso" obsedant, dar și ax al politicii, redacțiilor și al mondenității întregii urbe, străjuită de case înalte, plină de negustori și gură-cască, cu droști/ birje/ calești, care mai de care mai elegante. În unele case de pe ulița aceasta, se punea țara la cale. Tot aici, se află Casele în care a locuit vodă Cuza (astăzi „Muzeul Unirii"), până la mutarea în București.

Nici nu și-a dat seama când a trecut timpul, ajungând la finele și al celui de al doilea semestru al anului universitar, înscriindu-se pentru sesiunea de examene al anului al II-lea de studii al Facultății Juridice, depunând și taxa adiacentă, sesiunea de vară, la 28 mai 1908.

Membrii comisiei de examinare erau: Matei B. Cantacuzino (Drept și Procedură Civilă), Ion Th. Burada (Drept Roman), Iulian M. Teodorescu (Drept și Procedură Penală) și Constantin G. Stere (Drept Administrativ și Constituțional). Rezultatul a fost pe măsura pregătirii studentului: „după întrebările puse și răspunsurile date, am decis a fi *absent*" au scris și semnat procesul-verbal cei patru profesori (Proces verbal nr. 784/ 27 iunie 1908).

În toamnă, cere a fi înscris „printre studenții anului al III-lea de Drept, urmând a depune taxele necesare în curând" (7 nov. 1908). Dar nici nu le depune, nici nu se prezintă.

Reia de la capăt anul al II-lea de studii, dar depune cererea de examinare pe ultima sută de metri, în sesiunea de toamnă la aceleași obiecte, cu excepția Cursului Drept Administrativ și Constituțional, cu mențiunea de final: „fiind la curent în ceea ce privește regulamentul taxelor" (21 septembrie 1909). Examinat de aceiași profesori, rezultatul este la fel de negativ, doar exprimarea e alta: „După întrebările puse și răspunsurile date, am decis *a fi respins*" (Proces-verbal nr. 159/ 30 octombrie 1909). Insistă și se în-

scrie la sesiunea de examene din iarnă (10 ianuarie 1910), de asemenea, fără obiectul Drept Administrativ și Constituțional. Se repetă finalul din toamna precedentă: „După întrebările puse și răspunsurile date, am decis *a fi respins*" (Proces-verbal nr. 469/ 24 februarie 1910). Degringolada se întrerupe la sesiunea din vară (28 mai 1910), iar examenele sunt trecute la toate cele patru obiecte ale anului al II-lea de studii (Civil, Penal, Roman, Adm.Cons.): „După întrebările puse și răspunsurile date, am decis *a fi admis cu 4 bile roșii*" (Proces-verbal nr. 787/ 24 iunie 1910).

Ajuns în anul al treilea de studii și ultimul de Licență, profesorii erau alții:

• Dimitrie Alexandrescu (1850-1925), prof. Drept și Procedură Civilă, studii la Lemberg, Paris, Nancy (Dreptul), dar și Conservator și Medicină. Ca student, s-a angajat în Legiunea Străină. Și-a luat doctoratul în Drept (1875), fiind numit procuror la Tribunalul Iași (1875-80), apoi advocat, Secretar General în Ministerul Justiției (1891-92), prof. Drept Civil la Universitatea ieșeană (1892-1925), în paralel ca magistrat. Deputat conservator (1888), senator (1905-07), raportor asupra căsătoriei, divorțului și adopțiunii. Decan al Facultății Juridice din Iași, directorul *Curierului judiciar* (1899-1906). Decorat: Coroana României, Steaua României, Bene Merenti. Opera: *Explicațiunea teoretică și practică a Dreptului Civil Român, în comparație cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine* (9 vol., 1886-1905; ed. II-a, 1906-09) ș.a. Este autorul comediei *Rămășagul zgârcitului* (1879).

• A.C. Cuza (1857-1944), prof. Economie Politică și Finanțe (1901). Studii: Iași, Dresda, Paris, Berlin, Bruxelles, finalizate cu doctorate în Științe Politice și Economice (1882) și Drept (1886). Membru al Cercului Socialist „Contemporanul", alături de C. Mille și V.G. Morțun; al Societății Literare „Junimea", colaborator al *Convorbiri literare*. Trece la Conservatori. Începe mișcarea antisemită. Înființează cu A.D. Xenopol „Liga contra alcoolismului" (1897). Se unește cu Nicolae Iorga. Ca deputat, pledează pentru vot universal și împroprietărirea generală a țăranilor. După Primul Război Mondial, se desparte de Nicolae Iorga. Opera: *Obiectul Economiei Politice și însemnătatea ei* (1901), *Naționalitatea în artă* (1908) ș.a. *Versuri* (1887). Decorat cu Coroana României, Steaua României.

• V. Gr. Iamandi, suplinitor la Catedra Drept și Procedură Comercială.

• A.P. Zeuleanu, suplinitor al Catedrei Filosofia Dreptului, Dreptul Ginților, Natural, Public și Privat a prof. Petre Th. Missir. Dr. în Drept (Paris), advocat. A fost denunțat ca plagiator de cursuri/ tratate de Drept (1914, 1918). Ministrul Instrucțiunii Publice nu a luat măsuri.

George Bacovia a urmat cursurile anului al III-lea și, la sesiunea din iarnă, se înscrie pentru a trece examenele de Licență (11 ian. 1911), însă capotează: cei patru profesori examinatori îl resping (Procesul-Verbal nr. 136/9 febr. 1911). Degringolada continuă și la sesiunea de examinare din vară (28 mai 1911), adnotarea examinatorilor e la fel de severă (Procesul-

Verbal nr. 711/30 iunie 1911). La cea de a treia încercare, sesiunea de examene din toamnă (20 sept. 1911), adnotarea profesorilor îi este favorabilă: „După întrebările puse și răspunsurile date, am decis a *se admite cu patru roșii*" (Procesul Verbal nr. 1101/5 nov. 1911).

A plecat de urgență la Bacău, anunțându-și părinții, întreaga familie, vestea reușitei, înscriindu-se pe tabloul advocaților Decanatului Corpului de Advocați al Județului Bacău, „spre a exercita profesiunea de avocat în tot cuprinsul Regatului României" (nr. 63/18 nov. 1911).

Dar nu avea să fie.

A fost un ideal pierdut pentru totdeauna, un vis în anul în care împlinise 30 de ani, întrucât nu va pleda niciodată ca advocat și nici altfel.

Diploma de Licență în Drept a Universității din Iași o va ridica doi ani mai târziu (7 iunie 1913), Decanul Facultății Juridice fiind prof. D. Alexandrescu, iar rector al Universității – D. Bogdan.

IV

La anii studenției lui George Bacovia, presa ieșeană reflecta trăsăturile politico-culturale specifice unui început de veac zbuciumat al societății fostei capitale voievodale, care trăia din amintiri



Școala fiilor de militari Iași din care, în 1898, fugea copilul George Bacovia

suverane: *Evenimentul* (1893-1920), *Opinia*, *Liberalul* (1900-1909), în care I.L. Caragiale a făcut o campanie vehementă, sub semnătura *Un mare anonim*, contra dr. Clement Blumenfeld (*alias* Scruattor Sever), colabora la *Opinia* (1897-1900, 1906-1940), care a fuzionat/ contopit cu *Evenimentul*, când îi divulgase adevăratul nume sub care a publicat fabule.

Celelalte periodice aveau caracter științific-literar:

• *Arta Română*. Revistă pentru pictură, sculptură, arhitectură, muzică, artă dramatică, literatură (lunar, ian.-febr. 1908 – apr.-iunie 1912), Dir. A.D. Atanasiu, abs. al Școlii de Arte Frumoase din Iași;

• *Frăția Românească*. Revistă culturală și politică, naționalist-democratică (13 apr. 1908-6 sept. 1909), condusă de un Comitet;

• *Îndrumarea*. Politică, literatură, știință (apr. 1908 - mart. 1909) director Sebastian Moruzzi (n. 1865-?), principe, dr. în drept (Leipzig), fost prefect (Covurlui, Suceava, Tulcea), deputat (1907), ziarist; Panait Zosin (n. 1873-?), dr. în medicină, publicist, specialist în medicină socială. Opera: *Substratul patologic în pesimismul contemporan* (Teză, 1900), *Expertiza psihiatrică* (1902), *Socialism și Pozitivism* (1920), editor (împreună cu Ana Conta-Kernbach) *Opere* de Vasile Cont (1923) ș.a. Colaboratori: Mihai Codreanu, Artur Gorovei, Eugen Heroveanu, Ion Petrovici, Avram Rodion Steuerman, Laura Vampa;

• *Cetiți-mă!* Revistă ilustrată săptămânală (1-30 ianuarie 1909), 5 nr. cu poezii de I.U. Soricu și George Topîrceanu, trad. din E.A. Poe, H. Heine ș.a.

Sunt publicații departe de a fi moderniste asemenea celor bucureștene din mediul cărora, catapultat la Iași, ca student exmatriculat, George Bacovia s-a trezit izolat față de diriguitorii și colaboratorii presei ieșene, neavând nimic comun cu confrații publicațiilor din Capitală.

Același lucru se va întâmpla și cu publicațiile care se impuseseră în cultura națională, cum ar fi *Arhiva* (1889-1916, 1921-1940), longevivă, cu program științific/ literar, dar și *Viața românească* (1906-1916, 1920-1929, cu schimbarea sediului, în București, 1930-1940, 1944-1946). Aceasta din urmă, în pofida faptului că redactorul ei era Garabet Ibrăileanu – numit *spiritus rectus*, fostul profesor de limba română al lui George Bacovia la Bacău, nu îi va oferi paginile spre a-i publica vreun text literar și nici nu îl va menționa în vreun fel!

În pofida unor atari efervescențe publicistice ieșene, producția literară bacoviană își va găsi un coridor de ieșire la public doar în revista efemeră *Versuri* (1911), parodiată infantil de *Contra-Versuri* (1911), iar după ce va părăsi Iașul, în 1912, în *Arhiva*, îi va apare poezia „Amurg" (Havuzul din dosul palatului mort), text reluat din *Revista idealistă* bucureșteană/ botoșăneană (6 iunie 1905).

De precizat faptul că *Arhiva* era o publicație cu apariție de șase ori pe an ca organ de presă al Societății de Științe și Litere cu profil academic, desfășurându-și activitățile dense/ docte în aula Universității, după modelul celebrei „Junimea", transferată (1885) în București. Nu credem să fi participat George Bacovia, în perioada celor patru ani de

studenţie (1907-1911), la vreo prelecţiune ca autor, ci doar ca spectator, la acţiunile Societăţii în discuţie.

De altfel, mediile socio-culturale traversate de el în Târgul Ieşilor, care semănau structural întru totul cu cele din urbea natală, în ceea ce priveşte interesul publicului pentru manifestările cultural-artistice nu erau periferice.

Însă Iaşul era altceva. I-a rămas aura statală de capitală a Culturii Naţionale, centru religios-universitar/artistic inegalabil, în contra aerului patriarhal melancolic-optimist al reliefului.

V

La cumpăna celor două secole (19-20), Iaşul a traversat o mare încercare politico-social-culturală.

Guvernul junimist prezidat de P.P. Carp (7/19 iulie 1900 - 14/27 februarie 1901), prin fuzionarea/ reintrarea junimiştilor în Partidul Conservator (unirea „carpiştilor" cu „tackiştii" lui Take Ionescu), a propus un buget restrictiv, respectiv suspendarea alocaţiilor financiare funcţionării la Iaşi, în anii următori, a opt instituţii: Facultatea Juridică, Facultatea de Medicină, Conservatorul, Şcoala de Arte Frumoase, Şcoala Normală de Institutoare, Seminarul Pedagogic, Institutul Antirabic şi Institutul de Chimie.

În contrapartidă, o Comisie formată ad-hoc din notabilităţi proeminente ieşene/ naţionale (Dr. C. Botez, N. Buţureanu, Em. Bardassare, Gr. Buţureanu, Eduard Caudela, A.C. Cuza, Ioan Găvănescul, Gh. Ghibănescu, Calistrat Hogaş, Dr. C. Hurmuzescu, St. Longinescu, Sever Mureşianu, Gavril Muzicescu, Petru Râşcanu, Dr. C. Russ, C.D. Stahi, A.D. Xenopol) a întocmit un Protest contra acelor măsuri absurde venite din partea unor... junimişti, semnat, tipărit şi difuzat, dar, mai întâi, înaintat Guvernului junimist şi Regelui Carol I, protest titrat *Memoriu privitor la păstrarea întregimei culturale a Iaşului*, datat 1 decembrie 1900, din care redăm câteva considerente de bun simţ:

... „Iaşul este centrul României superioare, rămas în această însuşire de pe când era Capitală a Moldovei. Cu toate că, prin unire şi strămutarea capitalei la Bucureşti, Iaşul a pierdut însemnătatea lui politică, primind el totodată o grea lovitură în situaţia lui economică, a păstrat totuşi din vechea lui stare o strălucire culturală care încă nu este la al ei asfinţit./.../ În loc de a se întări fosta Capitală a Moldovei în greaua luptă pe care o duce contra înstrăinării ţării, a cărei centru cultural este cu netăgăduire, vedem că prin noul proiect de buget cată a se micşora această a ei putere de împotrivire./.../ Ţara întreagă este vinovată pentru nesocotinţa cheltuielilor făcute. Trebuie să se reducă de pretutindenea şi nici Iaşul nu se dă îndărăpt înaintea acestui fel de sacrificiu. Dar este o deosebire imensă între a reduce şi a distruge. Şi ceea ce se proiectează pentru Iaşi nu este o reducere a instituţiilor sale, ci o desăvârşită distrugere a câtorva dintre ele"...

Memoriul foarte documentat a fost luat în seamă.

În final, proiectul combătut avea să se nască mort. Au învins forţele raţiunii. Instituţiile enumerate au supravieţuit şi s-au consolidat, pericolul fiind înlăturat.

VI

George Bacovia nu avea de unde să știe toate acestea. Și, în principiu, nici nu l-ar fi interesat.

Trăia solitar într-o atmosferă de anahoret și nu prea.

Amintirile-i sunt vagi/ diluate, mai mult niște explicații la anii petrecuți, ca student, la Iași, fără a-i menționa, în interviul dat lui I. Valerian (Bacău, mai 1927), pe cei anteriori de la București:

„Înainte de război, am făcut Dreptul la Iași, unde mi-am luat licența. Acolo mi-am publicat primele începuturi. Am o mulțime de amintiri de pe atunci, dar la ce bun să le mai scormonim acum?/.../ Îmi amintesc de ceata prietenilor mei, cu care ne adunam de multe ori într-o bojdeucă din mahalalele Iașilor, pentru a citi versuri, a fuma țigări și a clădi castele, care nu s-au ridicat niciodată, nici măcar în Spania" (G. Bacovia. *Opere*, ed. 2001, p. 444).

Ca o motivație pentru sine, dar încurcat și mai mult de a găsi o scuză de cum a devenit poet și nu avocat, a ocolit iar adevărul: „Furat de încurajarea prietenilor, printre cursurile de drept roman și civil, m-am trezit poet de-a binelea" (*op.cit.* p. 444).

Doi ani mai târziu, la alt interviu acordat aceluiași I. Valerian (București, aprilie 1929), la întrebarea acestuia („Ai cunoscut odată, la Iași, un bun prieten al meu, I.M. Rașcu?"), George Bacovia este precis și... nu tocmai: „Da, am fost studenți amândoi. El – la Litere, eu – la Drept. Scotea pe acea vreme revista *Versuri și proză*, la care colabora și Densusianu. Mi-a publicat poezii din *Plumb*, care m-au pus în conflict cu A.C. Cuza, la care dădeam examene. Revista avea nuanță socialistă și nu-i plăcea profesorului. Eu nu împărtășeam opinia socialistă. Eram cu inima dincolo, dar cu examenele dincoace" (*op.cit.*, p. 445).

Într-un al treilea interviu acordat, însă, lui Vasile Netea (București, 6 iunie 1943), printre altele, se referă la anii studenției, cuprinzând și perioada bucureșteană: „Din viața de student, n-aș putea spune prea multe lucruri. Aparținând unei familii sărace, n-am putut urma regulat cursurile Facultății de Drept la care m-am înscris – mai întâi la București și apoi la Iași – mulțumindu-mă numai cu prezentarea la examene" (*op.cit.*, p. 465).

A dat-o pe sărăcia familiei (unui negustor prosper!) și nu pe boemă: opt ani calendaristici (1903-1911), câte patru de studenție la cele două universități din București și Iași, pentru trei de facultate?!

Printre textele olografe ale poetului, unul titrat *Însemnări autobiografice*, datând din 1933, publicat postum (*România literară*, 13 noiembrie 1975, reluat în *Opere*, ed. 1978, p. 418-419; *Opere*, ed. 2001, pp. 503-505), George Bacovia restructurează amintirile din declarațiile anterioare în câteva fraze: „Facultatea, cu alte greutăți materiale, am făcut-o când la București, când la Iași, unde întreținerea materială putea fi mai ușoară. La Iași, am publicat prin *Arta*, fiind încă la București. Apoi, acolo, la revista *Versuri și proză*, al cărei redactor era I.M. Rașcu".

Un alt text olograf, datând din 23 octombrie 1939, titrat *Memoriu*, rămas inedit la Arhivele Istorice

Naționale București (apărut de abia în *Opere*, ed. 2001, p. 505-507), concentrează sec, într-o frază, perioada studențească, alături de cele preuniversitare: „Studiile primare și liceale le-am făcut în orașul natal, iar cele universitare, la București și Iași, unde am obținut diploma de licență în Drept în anul 1911".

Și mai expeditiv este într-un interviu acordat lui Eugen Jebeleanu cu ocazia sărbătoririi a 65 de ani de la naștere: „Am urmat Facultatea de Drept la Iași și București. Licența mi-am luat-o la Iași" (*Veac nou*, nr. 42, 21 septembrie 1946, număr special dedicat evenimentului; *Opere*, 1978, p. 447-451; *Opere*, 2001, p. 469-474).

Explicația nu este pierderea interesului poetului pentru trecutul propriu la vârsta senectuții, ci poate fi invocat faptul că fenomenele memoriei sunt ondulatorii în evoluția de la retenție la uitare.

VII

Peste amintirile proprii din anii studenției ieșene vin cele aparținând a doi martori oculari de încredere, unul fiindu-i rudă prin alianță – N. Țintă, băcăuan, pe care îl menționează însuși poetul printre apropiații revistei *Ateneul literar* (Bacău, 1925-1927), celălalt este I.M. Rașcu despre care am făcut deja vorbire.

Amintirile lui N. Țintă (de după 1908) sunt succinte, referitoare la preocuparea poetului de a trece examenele, greutățile întâmpinate în însușirea cursurilor: „Mi se căina că toate ar merge, dar la Civil nu-i dă de rost, mai ales la servituți". L-a vizitat la gazdă. Făcuseră înțelegerea să învețe împreună, unul având cursul profesorului Matei B. Cantacuzino, celălalt – al profesorului Dimitrie Alexandrescu, căci N. Țintă urma Facultatea la „fără frecvență", fiind funcționar și era cu un an de studii în urma poetului. După discuții despre servituți, N. Țintă l-a rugat să-i cânte la vioară *Steluța* lui Vasile Alecsandri pe muzica lui D. Florescu. O ascultase și la Bacău: „Cânta așa de frumos!". Apoi au adăstat la o bere într-o cârciumă/ bojdeucă de mahala. În timpul conversației, l-a întrebat ce are de gând să facă dacă-și ia licența. A răspuns indiferent: „Nu știu! Nu mă simt pregătit pentru nimic". Altădată s-au întâlnit și N. Țintă i-a citit din versurile publicate în revista *Flori dalbe* de la Bârlad, scoasă de George Tutoveanu, cu care George Bacovia s-a împrietenit într-o excursie estivală. La o altă întâlnire, George Bacovia stătea culcat în pat. Nu se simțea bine, mărturisind că nu-și dă seama de răul ce-l are și boala lui nu i-o vindecă doctorii: „Mă doare sufletul!" (vezi *Iașul literar*, 12/1961).

Mai puțin condensate sunt amintirile lui I.M. Rașcu.

Astfel, „ceata prietenilor", de care vorbea George Bacovia în interviul luat de I. Valerian, o menționează peste ani I.M. Rașcu (vol. *Amintiri și medalioane literare. G. Bacovia. G. Ibrăileanu*, EpL, 1967), cu o precizare: „Cum la Iași nu exista viață de cafenea, se legau repede cunoștințe pe strada Lăpușneanu sau în grădina Copou, sub teiul lui Eminescu".

Așa s-a făcut cunoscut A. Agapus, „tipul clasic al poetului ratat-boem și famelic" (semnatarul poemu-

lui *Spre Ideal*, 1912), care îl știa însă pe George Bacovia, și care locuia la gazdă pe o uliță noroioasă din spatele Palatului Administrativ, coborând spre Podul Bahluiului pe trepte bolovănite. Și, într-o seară de primăvară timpurie, ceata s-a hotărât să-i facă o vizită lui George Bacovia „la ușa vetustă a unei case necăjite și umile... Poetul ne-a apărut în prag, întâmpinându-ne cu acel *smerit surâs*, care îi era caracteristic și cu timiditatea nelecuibilă, ce se trăda din gesturi și din vorbe".

I.M. Rașcu era însoțit de Mihai Bantaș, Constantin Doboș, Pan Halippa și Gh. Savul. Încăperea avea interiorul „desprins din decorul *Singurătății* lui Eminescu... prototipul odăilor pentru studenți săraci, de care erau pline mahalalele Iașului".

Cu un clondir plin și cu voia bună încălzită, George Bacovia a scos vioara din cutie „și trăgea de zor arcușul pe strune, după care – când îndepărta, pentru câteva clipe, vioara de sub bărbie – intona cu glas evocator, răgușit uneori, dar foarte precis, melodii sumbre și, totuși, comunicative". Recita din *Fecioara în alb...* de Ștefan Petică. Melodiile alternau de la macabru la săltărețe. I.M. Rașcu va recunoaște și o melodie de Haendel. „Poetul începu o melodie pe versuri proprii". Era incertă paternitatea acelor melodii. Atunci, adnotează memorialistul, „l-am contemplat mai atent: un cap cu fruntea mare bombată, cu bărbia ascuțită, cu obrajii scofâlciți, aș spune: o figură de ascet, dacă ochii adânci, cu luciri de torțe, n-ar fi părut că tăinuiesc patimi refulate, de vulcan ce nu se hotărăște să erupă, porniri păgâne și poate... suversive".

Din programul muzical, n-au lipsit melodiile de joc popular, la care interpretare au apărut, în ușa încăperii, două dame – gazda poetului și o rudă a acesteia. Memorialistul descrie o scenă inedită: „Nu știu cine a smuls fulgerător poetului vioara din mână și a continuat, în locul lui ariile săltărețe, dar pe Bacovia îl văd învârtind, într-un iureș nebun, pe una din cele două matroane, împopoțonate și văpsite ca pentru zile mari, Doboș luase pe cealaltă în joc./.../ Priveam iureșul și în special pe poetul nostru, care sfredelea cu bărbia ascuțită văzduhul afumat și prăfos, într-o euforie dinamică, dacă pot să mă exprim astfel, fără... pereche, deși perechea părea că se molipsise de verva îndrăcită a partenerului său".

Distracția cade în desuetudine, textul se împotmolește în literaturizare.

Au urmat alte întâlniri cu George Bacovia.

În cadrul unei „Asociații culturale", alcătuită de câțiva tineri entuziaști, s-a înjghebat o editură (care a tipărit traducerea lui I.M. Rașcu. *Poliphem* – poem dramatic în 2 acte – de Albert Samain, Iași, 1911) și a trecut la organizarea de șezători literare, cu program complex: conferințe, recitaluri de poezii pe fundal cu acompaniament muzical.

Prima șezătoare (și ultima, se pare) a fost proiectată să aibă loc în sala Pastia din Piața Unirii (respectiv Teatrul Pastia, inaugurat în 1889), cu un program adecvat: 1. conferință (propusă de dr. Panait Zosin); 2. partea recitalului cu patru poeți, primii fiind Mihai Codreanu (1876-1957), Enric Furtună (alias H. Peckelman, 1881-1950), I.M. Rașcu (1890-1971), al

patrulea, un poet ocazional, a refuzat invitaţia. „În mod brusc, face precizarea I M Raşcu, s a rezolvat şi punctul nevralgic al programului, gândindu mă să invit, pentru deschiderea recitalului, pe Bacovia, complet necunoscut publicului ieşean, dar care putea da   prin originalitatea contribuţiei sale poetice   o vibraţie inedită tinerei noastre Asociaţii" (*op cit.*, p 34)

La repetiţie, pentru serata respectivă, regizată de Mihai Codreanu, acesta „a izbucnit entuziast, după primele stihuri audiate, decretând pe Bacovia un cititor neîntrecut. Îi ridica în slăvi calităţile de interpret al limbajului poetic simţul nuanţelor, fineţea tonului, discreţia debitului verbal"

Publicul a umplut sala. Mihai Bantaş a rostit cuvântul introductiv, renunţându se la conferinţa doctorului Au urmat cele patru rânduri de recitări, însoţite din culise de acordurile la vioară ale lui H Mayer din muzica clasică. Succesul a fost pe măsura participanţilor

VIII

Între timp, George Bacovia şi a schimbat gazda pe strada Universităţii, vis à vis de Morga Spitalului „Sfântul Spiridon" Legăturile cu prietenii au continuat numai în ceea ce priveşte activitatea literară, concomitent cu luarea licenţei şi publicarea unor poezii în revista *Versuri* Totuşi, George Bacovia îşi risipea serile prin localuri Într o locandă din Păcurari, I M Raşcu l a găsit la o masă cu un bătrânel smolit Fustratie Calognomu Altădată, i s a ataşat un student de la Drept   poetul I. Popescu Polyclet.

La aceste zaiafete, îşi aruncau unul altuia catrene mai şugubeţe, mai pe „uliţa mare", vorba lui Ion Creangă.

Alte amintiri, mai puţin semnificative, I M Raşcu le a adăugat în memorialul său, încheind „Şi ntr o zi, Bacovia s a dus cum a venit, adică în chip misterios, dispărând din Iaşi, fără vizite de rămas bun, fără urări de revedere şi fără o prealabilă anunţare Îl atrăgeau alte constelaţii pământene şi despre care n am mai aflat multă vreme nicio veste"

De atunci nici n a mai trecut vreodată prin Iaşi

Plumb.

Dormeau adînc sicriele de plumb
Şi flori de plumb şi funerar vestmînt
Stam singur în cavou... şi era vînt..
Şi scîrţîiau coroanele de plumb.

Dormea întors amorul meu de plumb
Pe flori de plumb, şi-am început să-l strig
Stam singur lîngă mort.. şi era frig
Şi-i atîrnau aripele de plumb!

G. Bacovia

Georgiana LEȘU

Cronica ilustrată a unei lumi apuse. Privire asupra unui album de caricaturi

În 1959 apărea, la Editura Politică, albumul *Cronica ilustrată a unei lumi apuse*, cu un text de Horia Liman, sub prezentarea artistică a lui Eugen Taru, având drept consultanți științifici pe Eugen Schileru, Amelia Pavel și Mircea Popescu. Între semnatari, se remarcă în mod aparte doi dintre intelectualii de stânga cunoscuți: Horia Liman și Eugen Schileru. Ilegalistul Horia Liman[1] este cel care a fondat, alături de Ieronim Șerbu și Dan Petrașincu, revista „Discobolul"[2], publicație cu profil moderat de stânga, viitor redactor la „Contemporanul"[3]. Eseistul Eugen Schileru și-a început colaborarea la revistele de stânga cu „Era nouă" revistă de orientare marxistă, unde a publicat, în 1936, sub pseudonimul Adrian Schileru și a rămas cunoscut pentru bogata activitate didactică la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu", ca șef catedrei de Istoria artei[4].

Albumul *Cronica ilustrată a unei lumi apuse*, apărut într-un tiraj de 6.200 de exemplare, adună caricaturi din diverse publicații ale perioadei 1848-1948, semnate de artiști precum Ary Murnu, Francisc Șirato, Nicolae Tonitza, Iosif Isser, Camil Ressu, Jules Perahim, Ion Valentin Anestin ș.a. Albumul are un caracter militant, redat prin texul care însoțește ilustrațiile, dar o valoare documentară îi poate fi atribuită prin faptul că alătură într-un singur volum un număr bogat de publicații de umor și satiră sau cunoscute periodice de stânga. Începând cu revista „Nichipercea" – alături de forma în care a apărut în 1860, „Coarnele lui Nichipercea" – continuând cu „Bondarul", „Sarsailă", „Ghimpele", „Aghiuță", „Ciulinul", „Furnica" „Facla" și cu revistele de stânga „Viața socială", „Socialistul", „Cuvântul liber", „Chemarea", „Socialismul", „Dimineața" până la „Tânărul leninist", „România liberă", „Scânteia", „Contemporanul", volumul propune un periplu în lumea satirei.

Textul care însoțește lucrările grafice stabilește direcția întregului album și este asumat, de la bun început, ca fiind reflecția „unui om al zilelor noastre, unind opinia contemporană cu cea a înaintașilor într-un neînduplecat act de acuzare împotriva lumii apuse a burgheziei și moșierimii"[5]. Horia Liman propune o incursiune în istoria perioadei 1848-1948, urmând direcția atât de des prezentă în publicistica din anii realismului socialist. Limitele temporale nu sunt alese întâmplător, ele se încadrează în noua viziune asupra istoriei și se referă la etapele parcurse de la enunțarea dezideratelor pașoptiste până la punerea

lor în practică de către noul regim democrat popular Tonul textului este dat de expresiile standard, criticile la adresa burgheziei sunt frecvente, precum și referințele la „ciocoi", redați în ilustrări simpliste, zoomorfe „Ciocoiul ar fi totuna cu câinele "[6] Momentele istorice alese sunt cele des întâlnite în textele vremii, din dorința de a impune interpretările recente și de a întări noua viziune asupra mersului istoriei

Interesant este faptul că referirile la instituția monarhiei sunt predominante în discurs, regele fiind personajul la care se face trimitere cel mai adesea Momentul unirii de la 1859 este văzut ca un succes al poporului, umbrit însă de venirea ulterioară a unui prinț străin „ pentru a și apăra pielea și moșiile boierii și boiernașii ar fi vrut să l facă domn pe alde Bibescu sau pe Știrbey, ori măcar pe Ghica Poporul l a impus pe Al I Cuza poporul și oameni ca Mihail Kogălniceanu, Cezar Bolliac și Vasile Alecsandri, care vedeau mai departe Dar turciții, nemțiții și franțuziții au visat domn străin și au continuat să mai viseze"[7] Întrucât textul este unul de popularizare, discursul este uneori extrem de subiectiv, depărtându se de evenimentele istorice, interpretându le într o cheie forțată Astfel, referindu se la rege, afirma „Dar nu vorbea decât nemțește De aceea a început metodic, cu dicționarul Și a reținut din filele lui acele cuvinte care i satisfăceau intențiile, care găseau în el o rezonanță mai adâncă la prima literă acareturi, acțiuni, armament, apanaje, la cea de a doua bănci și bacșiș, cea de a treia camarilă, căi ferate, cherestea și case, și a mai aflat și grajduri și gloanțe, și hârtie și masacre, și panamale, și temnițe"[8]

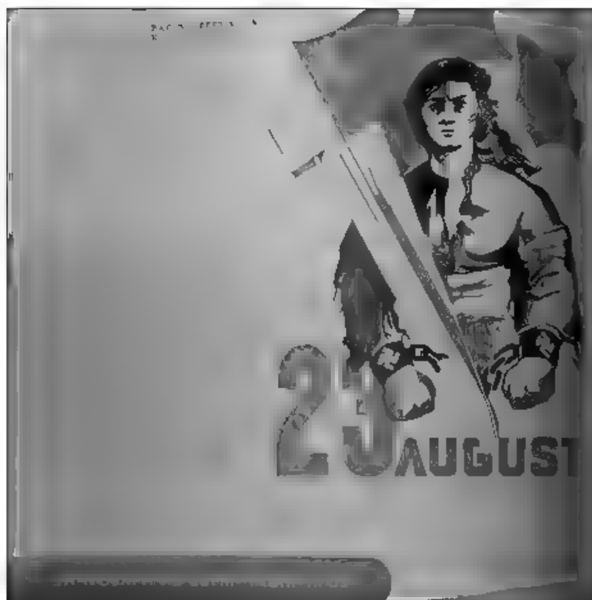
Un capitol interesant este dedicat evenimentelor de la 1907 și este intitulat *Din primăvară până n toamnă*, după titlul articolului lui Caragiale, proaspăt republicat la Editura Militară, în 1957[9] Retorica este aceeași, încadrată în interpretările istoriografice ale vremii și atribuie regelui responsabilitatea reprimării răscoalei din 1907, alăturându i însă Occidentul





drept complice „Când spui Carol I von Hohenzollern, gândul te duce la crima de neuitat din 1907, crima lui și a complicilor săi în fracuri croite la Paris sau la Viena"[10]

Chiar și ultima secțiune, cea dedicată perioadei postbelice și realizărilor regimului democrat popular, începe tot menționând instituția monarhiei. Carol I și Carol al II lea erau numiți duplicitari, interesați de cinste și morală doar în discursul public, iar regele Ferdinand era ridiculizat „ preocupat mai cu seamă de femeile de serviciu ale palatului Sceptrul îl purta Maria de Edinburgh, agentă a Intelligence Service ului"[11] Ultimul pe listă, regele Mihai, este numit di rect „fascist cretin"[12] Abia după momentul 1947 atenția discursului este îndreptată în totalitate asu pra prezentului și noului regim. Tonul este unul acu zator, specific textelor de popularizare din epocă, amestecând concepte și acuze, pentru a reda imagi nea generală a Occidentului fascist și decadent, de beneficiile căruia ar fi profitat din plin burghezia ro mânească „Brătienii dețineau pachete de acțiuni, îm preună cu bancheri și industriași străini ", „frip turiștii național țărăniști stăteau alături de capi taliștii străini în consiliile de administrație ", „ unii, ca și ceilalți, realizând profituri imense, au camuflat afacerile de miliarde ale jefuitorilor hitleriști la «Bayerische Motorenwerke Munchen», «Hans Lloyd», la «Metzeler», la «D.K.W.» sau «Auto Union»"[13] Așadar, ideile formulate nu sunt nume roase, dar sunt reluate în funcție de contextul istoric puternic reinterpretat pentru a transmite câteva raționamente simple atât regele cât și clasa politică au fost interesați exclusiv de sacii de bani pe lângă





mitul regelui care ar fi plecat din țară cu trenul încărcat de valori, Iuliu Maniu este caricaturizat sub forma unui corsar care îl îndeamnă pe Ion Mihalache să încarce sacii cu bani în avionul care îi aștepta. Momentul Tămădău este reprezentat prin simboluri ca dolari, pirați corsari și capul de mort.

În încheiere, textul afirmă intenția întregului album: „Să nu uităm nimic din câte s-au întâmplat! Să nu uităm! Să nu uităm!"[14]. Un îndemn devenit faimos și rămas până în prezent în mentalul colectiv în versiunea formulată de personajul lui Zaharia Stancu („Să nu uiți, Darie!"), care a fost de altfel una din obsesiile epocii: trecutul, în noua sa versiune, nu trebuia uitat, tocmai pentru a confirma și a legitima prezentul.

[1] Pavel Țugui, *George Ivașcu redactor-șef al revistei Contemporanul*, în „Cultura literară", nr. 516/ 13.05.2015, disponibil la http://revistacultura.ro/nou/2015/05/george-ivascu-redactor-sef-al-revistei-contemporanul/

[2] „Discobolul" a apărut la București (septembrie 1932 – mai 1933), cu un program de revalorizare a trecutului, propus de Eugen Ionescu și de promovare a criticilor tineri. A adunat contribuțiile scriitorilor cunoscuți precum L. Rebreanu, Ion Pillat, N. D. Cocea, G. M. Zamfirescu, Camil Petrescu, Perpessicius, dar și proză și poezii semnate de Lucian Boz, Pericle Martinescu, Emil Botta, Simion Stolnicu. A avut un caracter modernist temperat (I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești. 1790-1990*, ediția a II-a revizuită și completată, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996, p. 153).

[3] Pavel Țugui, *Amurgul demiurgilor. Arghezi. Blaga. Călinescu (Dosare literare)*, Editura Floarea Darurilor, București, 1998, p. 12.

[4] Aurel Sasu, *Dicționarul biografic al literaturii române (DBLR)*, volumul II, M-Z, Editura Paralela 45, Pitești, 2006, p. 545.

[5] *Cronica ilustrată a unei lumi apuse*, Editura Politică, București, 1959, p. 3.

[6] *Ibidem*, p. 6.

[7] *Ibdiem*, p. 16.

[8] *Ibidem*, p. 30.

[9] Ion Luca Caragiale, *1907. Din primăvară până-n toamnă*, Editura Militară a Ministerului Forțelor Armate ale R.P.R., București, 1957.

[10] *Cronica ilustrată...*, p. 59.

[11] *Ibidem*, p. 214.

[12] *Ibidem*, p. 215.

[13] *Ibidem*, p. 226.

[14] *Ibidem*, p. 238.

Ilinca BARTHOUIL

Georges Barthouil, comunismul și borșul de fasole

Ilinca Barthouil, născută Ionescu, este originară din Iași. A studiat la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", secția franceză-română. S-a căsătorit cu Georges Barthouil, primul lector străin care a sosit la Iași după instalarea regimului comunist. S-au stabilit ulterior în Franța, la Avignon. Doctorat în domeniul românisticii la INALCO, Paris. Cadru universitar la Universitatea din Avignon din 1971 până în 2008. Textul de mai jos transcrie o parte din amintirile pe care doamna Ilinca Barthouil a avut bunăvoința să le rememoreze pentru revista „Dacia literară", la Iași

(Monica Salvan)

Georges Barthouil a venit ca lector la Facultatea de Litere a Universității „Alexandru Ioan Cuza", la catedra de franceză, la începutul anului 1961. La acea epocă se reluaseră acordurile culturale franco-române, care fuseseră întrerupte după război. În cadrul acestor acorduri culturale care s-au reactivat, s-au creat întâi două posturi de lector, la două universități din țară, mai întâi la Bucureşti, în 1959, cred, apoi la Iași.

Georges Barthouil ar fi trebuit să ajungă la Iași la începutul anului universitar 1960-1961. Se știa, bănuiesc, că va sosi un lector, în orice caz el a sosit în ianuarie, cu întârziere mare, pentru că postul rămăsese neocupat. Cert este că, în noiembrie 1960, tocmai terminase serviciul militar. Înainte fusese secretarul Centrului Cultural Francez din Palermo, în Italia. După terminarea armatei s-a dus la Ministerul de Externe pentru a solicita un nou post în același domeniu și de aceeași natură. Cineva de acolo i-a spus: „Avem o propunere! Acceptați să mergeți în România, lector de franceză, la Universitatea din Iași?". N-a ezitat nicio secundă. Era suficient de informat ca să știe ce se întâmplă în România, dar a acceptat. Și așa a sosit la Iași, după sărbătorile de iarnă din 1960-61, la începutul lui ianuarie.

Românilor le era însă atunci interzis să frecventeze un occidental, lucru de care el a suferit foarte mult. Atunci când a acceptat postul în România nu-și putea imagina totuși ce însemnau realmente acele regimuri din estul Europei, cu toate interdicțiile care existau. Când a venit în Iași, nu-și dădea seama cum poate fi iarna la noi. Era zăpadă, un soare foarte frumos afară și un ger cumplit. S-a îmbrăcat cu un pantalon alb și un blazer bleumarin peste cămașă, și a plecat la Universitate, pe jos. Stătea la hotelul Continental. Și bineînțeles că, la minus 20 de grade, s-a îmbolnăvit urgent, a făcut o gripă mai complicată. A chemat un medic, căruia i s-a interzis însă să urce în camera de hotel ca să-i dea o consultație. Și i-a dat-o prin telefon, din holul hotelului. N-a avut voie să meargă să-l vadă, să-l consulte. Asta a fost prima

lecție. Singurele persoane cu care putea intra în contact erau cameristele de la hotel. Dintre colegii din Iași care știau că a venit și s-a îmbolnăvit, nici vorbă să-i facă cineva vreo vizită. Era strict interzis. Eu i-am fost studentă, în acel moment eram în anul IV. La acea epocă, noi, studenții, n-aveam voie să vorbim cu el, să intrăm în contact cu el altundeva decât în sala de curs. N-aveam voie să avem o discuție particulară cu el în interiorul universității. Era occidental...

Nimeni nu spunea direct „aveți interdicție să vorbiți cu acel personaj", dar lucrurile acestea erau implicit știute de toată lumea. Nu îndrăznea nimeni să-i vorbească, orice ar fi fost. Vorbea numai în cadrul catedrei, cu colegii, iar el a înțeles rapid care este atmosfera, care este realitatea. I-a fost foarte greu la început, era complet izolat, ca și cum ar fi avut holeră. Și n-avea cu cine să se consulte, să discute. În schimb, tocmai din cauza acestei ostracizări, pleca foarte des la București, să se întâlnească cu colegul lui de acolo. Acel coleg – primul lector care a venit în România după război, de aceeași vârstă – avea, cred, un regim mai blând la București decât aici, la Iași. Georges



Ilinca Barthouil, rememorând frânturi din viața primului lector francez sosit la Iași în comunism

mergea bineînțeles și la ambasadă, la serviciile culturale, era singurul loc unde putea să întâlnească oameni în mod normal.

La Iași, mama mea, lector la catedra de franceză, era printre puținii care îi vorbeau, deosebirea față de colegii ei fiind că ea era elvețiancă francofonă. Suntem în 1961. După război, mama n-a mai putut merge să-și vadă părinții în Elveția. Viitorul meu soț a încercat să o ajute, dar n-a reușit să obțină să i se acorde dreptul de a pleca în Elveția să-și revadă părinții înainte ca ei să moară – erau foarte în vârstă. Cei doi s-au regăsit în cadrul catedrei de franceză între vorbitori nativi de limbă franceză. Era pentru el singurul reper, colegii erau foarte amabili dar extrem de rezervați. Nimeni nu i-ar fi zis „poftiți la o cafea!", de exemplu. Iar mama își regăsea prin el originile, să spunem.

Părinții mei s-au căsătorit în 1938, în Elveția. Mama a venit în țară după căsătorie, dar în timpul războiului, între 1943 și 1945, noi – mama și trei copii, sora mea cea mai tânără încă nu se născuse, cel de-al treilea era un bebeluș – în '43 am plecat, să spunem, la adăpost de război, în Elveția. Am stat acolo doi ani, la bunici. Însă în 1945 ne-am întors, la dorința tatei (el voia ca noi, copiii lui, să fim români), deși fusese sfătuit de personalități românești din afară, care au înțeles ce se va întâmpla: „nu vă întoarceți pentru că va fi jale acolo, lucrurile se vor schimba total". Tata era un tânăr jurist cu multe merite. Era profesor de drept civil aici, la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", membru al Consiliului legislativ, care a fost desființat apoi de comuniști în 1948. El a luat hotărârea să ne aducă înapoi spunând: „dacă toată lumea face așa, ce se va întâmpla cu țara, cu intelectualitatea, cu facultatea de drept?!". El s-a întors chiar în 1944, ziua de 23 august l-a prins la Cluj și a fost cât pe ce să fie împușcat de ruși, el și cu încă cineva. Niște unguri din Cluj i-au înfășurat pe amândoi în niște bandaje și i-au dus într-un spital, ca să se creadă că sunt răniți. Și așa au scăpat cu viață. Din 1945, după ce am revenit toți, mama n-a mai putut ieși din România decât foarte târziu, când mama ei murise deja. L-a revăzut pe tatăl ei doar câteva zile.

Mama era deci lector la catedra de franceză. Catedra se redeschisese în 1957, abia cu un an înainte ca eu să intru la facultate. Mai târziu, când s-a creat Conservatorul din Iași, mama dădea cursuri în plus, de germană și italiană, mai ales pentru viitorii cântăreți de operă, ținea cursuri de limbi străine, la Conservator. Acolo, în general, avea ore seara. A muncit foarte mult, a dat și lecții particulare. Întotdeauna a muncit din greu pentru că situația familiei era grea. Tata, juristul promițător și afirmat deja în Germania – recunoscut științific vreau să spun – n-a lucrat nicăieri în altă parte decât în România, dar a fost bursier Humboldt în Germania, și a fost bursier și în Austria. A studiat până târziu. A fost dat afară în 1950 de la Universitate, unde era titularul catedrei de drept civil. Și noi eram patru copii, se născuse între timp și sora mea care avea un an atunci, eram născuți unul după altul, și practic muritori de foame. Un timp, singurul venit a fost leafa mamei. Tata a fost pentru puțin timp muncitor la o fabrică, un atelier, o cooperativă de nasturi, care era situată lângă Piața Unirii.

Mi-amintesc, eu aveam 9 ani atunci, îmi era milă de el. El nu zicea nimic, s-a comportat foarte demn, a făcut tot ce a putut, dar nu i se dădea nicio posibilitate de a-și câștiga existența, nu contau cei patru copii. El întotdeauna spunea: „vă rog să țineți cont de faptul că am patru copii mici", când noi devenisem adolescenți el tot spunea că eram mici. Rămăsese un fel de glumă în familie. Mergeam să-l iau când ieșea de la lucru, ca să fie mai puțin abătut, îmi era milă de el, îmi amintesc perfect. Și îmi arăta cum făcea nasturi, nu era foarte priceput, dar ajuta muncitorii. În sfârșit, după aceea au mai fost multe „aventuri" profesionale eșuate. De exemplu a fost candidat pentru un post de infirmier, „soră de caritate" se spunea pe atunci. De fapt ar fi devenit ajutor de infirmier, la munca grea dintr-un spital. Dar i s-a spus că el, fiind bărbat, nu poate fi soră de caritate și n-a obținut postul. După aceea a fost trimis educator sau pedagog la o școală de corecție, care exista în afara Iașului, dincolo de Parcul Expoziției, cu mult dincolo de capătul tramvaiului. După aceea a mai fost profesor la o școală de copii cu dizabilități, cu handicap mintal. Eram studentă de acum, odată tata s-a îmbolnăvit și m-a rugat să mă duc să-l înlocuiesc. Copiii aceștia erau afectuoși și blânzi, dar trebuia să știi cum să-i iei. Și eu vedeam că aveau multă sensibilitate și voiam să-i ajut, mă tot forțam. Am amintiri, câteva, de acolo și-i spuneam lui, „uite, am încercat!", și el zicea „nu trebuie făcut așa, că ei nu pot mai mult de-atât". Dar acești copii îl iubeau foarte mult pe tata. Într-un sfârșit a mai fost profesor de română la școala care este și-acum pe Lascăr Catargi, o școală de opt clase.

A terminat ca profesor de română, la liceul care este pe strada Gării, Liceul Național. Erau două mari licee de băieți în Iași, pe atunci: aici lângă Universitate (Liceul „C. Negruzzi") și cel de-acolo. El a ieșit la pensie ca profesor la 60 de ani. Între timp, a continuat să lucreze în plan științific, nici nu am știut cum a reușit să rămână la același nivel internațional. A avut curajul să corespondeze cu cei din afară, a menținut contactul. Eu am plecat din țară în 1964, eram deci căsătorită, și am facilitat permanent schimburile, am luat eu legătura cu acei juriști francezi care încă trăiau, erau de vârsta lui, și am contribuit cum am putut, începând din acel moment.

Revenind la situația lui Georges Barthouil la Iași... La un moment dat mama și el s-au împrietenit și se apreciau reciproc foarte mult. Trebuie spus că și mama era un personaj extraordinar, era profesoară de italiană, germană și franceză. El a rugat-o să-i dea ore de germană și ea a acceptat. Dar aceste ore nu puteau avea loc la el sau la noi, totul era interzis. Se duceau în Copou, era un chioșc unde se află acum Muzeul Eminescu, erau singuri, se așezau la o masă cu două scaune și ea îl învăța germană. Lucrul acesta i s-a reproșat imediat foarte tare.

Soțul meu și-a terminat misiunea aici în 1964, a stat deci trei ani. Într-o zi, – noi stăteam pe strada Ralet atunci, deci aproape de universitate – el a condus-o pe mama acasă, se puteau vedea numai în stradă, cu supravegherea de rigoare, asta știa toată lumea, știa fiecare, mai bine spus. Când au ajuns în dreptul casei, el i-a spus mamei: „Aș vrea să intru în casa dumneavoastră". Felul cum a reacționat mama a fost decisiv. Mama nu i-a spus: „N-am voie". Nu i-a spus: „Nu pot, îmi pare rău, nu puteți să veniți în vizită, înțelegeți lucrul

acesta!". În schimb i-a spus: „V-aș invita cu plăcere – era ora mesei de prânz – dar nu am nimic să vă ofer, eventual un borș de fasole". Iar el a spus: „Vreau să mănânc, dacă se poate, borș de fasole!". Și așa a intrat el în casă la noi, pentru prima oară.

Nu-mi amintesc dacă a venit de mai multe ori, dacă a devenit un obicei, nu cred. Poate foarte rar, dar odată ce s-a terminat primul an, primul semestru, deci 1961, după aceea în al doilea an și, mai ales, în al treilea, lucrurile au evoluat oarecum. El stătea la Hotel Continental și invita studenții, ne invita să mergem la el. Mergeam în grup, nu individual, și ascultam discuri pe care le adusese el, discutam. Atmosfera s-a destins, s-a putut face acest lucru. Bineînțeles că eram controlați când intram, când ieșeam, ni se luau buletinele la recepție. Asta nu era cel mai grav lucru. Se nota la ce oră am venit, la ce oră am plecat, cât am stat, bănuiesc că era și tot ce trebuia, în cameră, să se asculte. În toate camerele, fără îndoială! Dar nu se întâmpla nimic, complot sau discuții politice, pur și simplu eram un grup de tineri între noi! Mergeam uneori în excursie la Ciric și acolo eram în aer liber și ne simțeam mai liberi să vorbim.

Camera de hotel era închiriată de Universitate. Când ne-am căsătorit ni s-a acordat o a doua cameră, două camere una lângă alta, ca să avem ceva mai mult spațiu. Noi ne-am căsătorit la începutul lui iunie 1963; pe mine nu m-au lăsat să ies din România să mă duc să-mi cunosc familia de acolo. Oricum urma să revină fiindcă mai avea un an de contract, deci aș fi revenit și eu, obligatoriu. Dar a fost imposibil să ies din țară. A încercat să acționeze la Ministerul de Externe Francez, ca să mi se dea voie să plec măcar cincisprezece zile înainte de noul an universitar, mai eram studentă. Când a plecat el, vara, pe mine m-au dat afară din hotel, deși era locuința noastră legală. M-am dus înapoi la părinți, asta era! Nici măcar una din cele două camere nu mi s-a lăsat. A trebuit să-i mut și lucrurile lui la noi, pentru că eram de acum căsătoriți. Când a plecat nu știa că așa se vor derula lucrurile. Când a început următorul an, Universitatea i-a pus la dispoziție un apartament cu trei camere care se află în Piața Unirii, blocul acela ce face colțul cu stația de tramvai. Am stat acolo până am plecat definitiv.

Ca să revenim la misiunea lui Georges Barthouil în România: pe la mijlocul perioadei de trei ani lucrurile s-au agravat. N-aș putea să interpretez acum, dar au fost niște presiuni ca să aducem mărturii, eu pe partea mea, mama pe a ei, separat, că Georges ar fi spion. Ca și cum, dacă el ar fi fost spion, noi am fi știut! Trebuie să spun că nu aveau nimic strict contra lui, ca persoană individuală, dar așa se proceda. Adică s-au reluat acordurile universitare, au fost convenții, lectorii au venit în România... Cred că soarta asta a avut-o și lectorul de la București, adică aceeași politică de intimidare. În contextul epocii era înfiorător, atunci a fost momentul cel mai dificil, când eu, personal, am fost convocată. Eu nu-l frecventam în afară de facultate, nu mergeam să mă plimb singură cu el undeva. E drept că mergeam la Continental, dar eram șase, șapte, opt studenți, colegi de-ai mei. Până la urmă a intrat în contact cu un număr de tineri. Aveam un prieten bun care era student la Medicină, care venea și el acolo, se mai destinsese situația. Modul de a se frecventa era în sens unic, noi mergeam acolo,

dar el nu putea merge la nimeni în casă. Era o regulă care funcționa în acest fel.

Bineînțeles că misiunea lui și a colegului de la București reprezentau inițial o noutate absolută, rolul lor nu era doar să țină niște cursuri. Misiunea lor era să doteze catedrele de franceză cu material didactic, cu cărți, cu discuri, cu material care venea din Occident. La Iași, la epoca aceea, nu existau la „Cuza" decât două secții de limbi străine, rusa și franceza, deci problema englezei, italianei, germanei nu exista. Singurul centru de deschidere spre Occident, în cadrul Universității, era catedra de franceză. Mari scriitori francezi erau pur și simplu interziși: Proust de exemplu. Absurd, dacă stăm să ne gândim. Erau toți „decadenți", „burghezi", era marxismul la putere, nu se predau acei autori, la Biblioteca Centrală aceștia erau la Fondul Secret.

Șeful catedrei de Franceză la epoca respectivă era binecunoscutul și respectatul profesor Nicolae Popa, care făcuse doctoratul în Franța, la Sorbona, și care l-a primit pe Georges cu brațele deschise. Și pentru el a fost o plăcere să revadă un francez. Ulterior, când ne-am căsătorit, am putut merge și la el acasă, câteodată. La început, profesorul Popa i-a spus între patru ochi că nu poate să-i încredințeze un curs de literatură. Georges nu era lingvist, era profesor de literatură. Acum un lector vine ca să practice franceza, sau orice altă limbă, atunci lectorii țineau cursuri în amfiteatru - în franceză se cheamă „curs magistral". Noi eram 20 de studenți pe an, nu mai mult. Era concurs de admitere cu un număr limitat de locuri. I s-a explicat lui Georges că nu poate preda literatură. El, inițial, nu cunoștea aceste realități pe teren, nu știa că i se va interzice. Vine ca profesor și i se spune: „asta faceți, asta nu faceți!". A discutat cu profesorul Popa, au ajuns la o înțelegere. Profesorul Popa i-a propus să intituleze acel curs „Curs de estetică literară" (de fapt de stilistică). Georges trebuia, în principiu, să se limiteze la acest aspect al unei opere literare și să nu analizeze conținutul, să nu se refere la idei. A fost un „joc" de fapt, o convenție.

Soțul meu a înțeles că în felul acesta va putea aborda și literatura, ceea ce a și făcut. La început i-a întrebat pe studenți care sunt autorii francezi contemporani pe care ei îi cunosc. Răspunsul a fost André Stil, Pierre Gamarra, Henri Barbusse. Henri Barbusse oricum era mai cunoscut, însă Georges, care citea enorm, le-a răspuns: „dar eu pe aceștia nu-i cunosc!". Pierre Gamarra a devenit mai cunoscut după aceea, a scris literatură pentru copii, dar André Stil... De fapt, erau toți militanți comuniști în Franța. Și aveau o operă absolut nesemnificativă. Nu vorbesc de Henri Barbusse neapărat, dar oricum nu ei erau marii autori francezi ai acelei epoci. Suntem într-o epocă în care nu se vorbea de „noul roman", de exemplu, modul de a studia literatura rămânea tradițional. Georges s-a adaptat, pe parcurs. S-a adaptat foarte repede, s-a atașat foarte mult, a înțeles exact ce era de înțeles, a fost pentru el pe plan uman o experiență de viață deosebită și unică, despre care a vorbit întotdeauna.

Georges BARTHOUIL

Bine te-am regăsit, Românie!

Când am sosit în România, în 1961, primul lector francez la Universitatea din Iași după război, am fost întâmpinat în holul aeroportului Băneasa de statuia lui Stalin. Ținut mai întâi în carantină, deoarece nimeni nu îndrăznea să vorbească cu mine, suspectat (de ce anume?), acuzat de a fi „spion", intenționam să cer rechemarea mea în Franța când, în mod miraculos, studenții mei de atunci m-au invitat, când s-a făcut primăvară, să-i însoțesc la o plimbare la Ciric.

În drum, printre copaci, unde ar fi fost greu să fie microfoane ascunse, ei mi-au spus că modul lor de comportare față de mine era dictat de teamă și nu de ura față de „capitalistul" – care nici nu eram – și cu atât mai puțin ura față de un occidental și încă și mai puțin față de un francez. Am decis deci să rămân la postul meu de lector de franceză, la Universitatea din Iași. Și bine am făcut căci în România m-am căsătorit, la biserica catolică din Iași.

Ulterior, soția mea și cu mine am încercat să salvăm ce se putea salva – după opinia noastră – din tradiționala prietenie între România și Franța, și anume colaborarea culturală, ținută cu grijă în afară de politică, de ideologie și de interese mercantile.

Acest lucru a fost posibil un timp, așa cum o dovedește comemorarea centenarului „locuitorilor Latinității", în anul 1978, la Avignon. Apoi a fost evident că nu ne puteam compromite cu reprezentanții (inclusiv diplomații care nu mai erau diplomați) puterii pe cât de tiranică, pe atât de incultă care asuprea România. În consecință, cu profund regret, am încetat voit orice activitate în cadrul Asociației culturale Franco-Române din Vaucluse, în semn de protest, Asociație fondată de noi și care n-a mai avut nicio activitate de mai mulți ani și niciun contact cu „Ambasada" lui Ceaușescu la Paris.

De acum înainte, Asociația își va relua toate activitățile, dezvoltându-le, cu atât mai mult cu cât, și în regiunea noastră, interesul manifestat de toată lumea față de recentele evenimente din România a fost și rămâne imens.

În ceea ce mă privește, am fost absent din România, în mod voit, timp de 19 ani. Faptul că nu am putut participa la comemorarea centenarului lui Eminescu – deși am fost invitați, ne-am abținut – a însemnat pentru noi o rană în suflet. Din fericire, o manifestare care a avut loc la Roma, organizată *fără* reprezentanți români oficiali, mi-a oferit posibilitatea de a-l omagia pe poetul națiunii române. Sper să pot veni cât mai curând în România; România despre care spuneam întotdeauna pe vremuri (ceea ce va redeveni fără îndoială adevărat): „Se spune că fiecare om liber are două patrii: pe a sa și apoi Franța; se poate de asemenea spune că fiecare francez are două patrii: pe a sa și apoi România". O Românie deșteaptă și care trebuie să rămână ceea ce a devenit: liberă!

(CRONICA, 26.I.1990)

Jean-Louis COURRIOL

Anii petrecuți la Iași au fost printre cei mai frumoși din viața mea

Ciudat destin să-ți începi cariera universitară la 26 de ani la Iași în perioada 1975-1977 când România trăia sub regimul comunist sovietic dictatorial ceaușist…

Așa mi-a fost soarta și nu o regret deloc. Profesor de limbi clasice, Agrégé de l'Université en Français, Latin, Grec din 1972 am avut norocul să fiu numit pe postul de lector de franceză din Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași. În realitate îmi făceam serviciul militar ca profesor, cum era posibil pe atunci. Cererea mea de a veni în România își avea motivul profund în dorința de a mă căsători – când ne va veni autorizația birocratică atunci necesară – cu o proaspăt-diplomată de română-franceză a Universității din București pe care o întâlnisem tocmai în anul 1972 cu ocazia unei vizite turistice în România. Așa a fost să fie; după mai mult de 3 ani de așteptare, ne-am și căsătorit la Iași în 21 iulie 1977.

Experiența trăită la Iași a fost o experiență unică. Descopeream un regim politic cu totul nou în care cetățenii nu se bucurau de libertate, în care pe atunci se trăia relativ bine: nu erau încă mari probleme de aprovizionare cum se va întâmpla la sfârșitul anilor '80. Aveam personal condiții de viață destul de plăcute: un apartament oferit de Universitate în centrul orașului, în Piața Unirii unde, sâmbătă de sâmbătă, răsunau strigătele nuntașilor „Să se pupe mirii în Piața Unirii" ceea ce nouă ne era deosebit de întristător dată fiind situația noastră de candidați la căsătorie…

Din punct de vedere al muncii de profesor aveam de a face pe de o parte cu studenți de calitate pe care îi regăsesc acum colegi, profesori de franceză la universitate și cu colegi profesori care se pregăteau să plece în Franța ca lectori de română și veneau să-și amelioreze cu mine cunoștințele de franceză.

La Iași am avut parte de colegi de mare calitate pedagogică și umană care au înțeles perfect situația mea. Mi s-a făcut un program care îmi permitea să mă deplasez în Oltenia de unde era viitoarea mea soție timp de 4 zile pe săptămână și să predau la Iași în restul timpului.

Experiența pedagogică a fost una excepțională. Am început să predau și traducere și să și traduc din autori români clasici. Atunci m-am apucat de traducerea romanului lui Camil Petrescu *Patul lui Procust* pe care urma să-l public în franceză abia în 1990, imediat după Revoluție. Acești ani au fost decisivi pentru formarea mea în domeniul limbii române, care pentru mine a fost și rămâne limba latină modernă, o limbă latină mult simplificată după modelul limbii grecești moderne care, pentru cine a făcut 15

ani de greacă veche, este o joacă de copil…

Am descoperit și România, am învățat să fac deosebirea dintre regimul politic de atunci și poporul care îi era supus fără să poată face nimic pentru eliberarea sa. Am avut șansa unei adevărate a doua familii în România, familia soției mele care, în ciuda intimidărilor birocratice și polițienești, m-a adoptat ca viitor ginere și m-a primit cu brațele deschise.

Nici căsătoria, cu inevitabilele neplăceri datorate situației, nu a fost fără învățăminte. Atunci am descoperit, sfătuit de colegii mei de la universitate, o personalitate care urma să devină după Revoluție una din cele mai importante și marcante ale României moderne, Ion Iliescu. Dânsul era pe atunci prim-secretar al Partidului la Iași. Neobținând autorizația de a ne căsători, după ce soția mea, pe motivul că ceruse să se căsătorească cu un străin „capitalist", fusese dată afară din învățământ, am făcut apel la ajutorul dânsului. Am cerut, fără succes la început, o întâlnire care după o lună de încercări telefonice, mi-a fost acordată. Am descoperit atunci un personaj deschis și deștept care nu semăna deloc cu birocrații obișnuiți, care m-a primit cu mare amabilitate, mi-a dat de înțeles că nu poate face mare lucru fiind și el în dizgrație față de cuplul conducător, dar că va încerca. Pe 14 iulie 1977 am primit un telefon: „Sunteți bun să oferiți o șampanie, vi s-a aprobat cererea de căsătorie!".

În 1990, când Frédéric Mitterrand, nepotul lui François, a venit ca reporter la Antena 2 să facă mai multe emisiuni despre România la București și m-a luat ca traducător-interpret, am fost primul traducător al primului interviu dat de Ion Iliescu televiziunii franceze în martie 1990.

De atunci am rămas cu o mare stimă față de acest om politic care a asigurat trecerea de la un sistem dictatorial comunist la democrație. I-am și tradus, la cerere, cartea de interviuri *Marele șoc al unui sfârșit de secol prea scurt* apărută la Editions du Rocher în 2004.

La Iași mi-am făcut mulți prieteni cu care sunt în continuare în contact, colegi, precum Marina Mureșanu, șefa catedrei de franceză la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", domnul și doamna Apetroaie, profesori universitari și ei care ne-au fost nași la căsătorie și mulți alții, domnul și doamna Botez, fostul Director al Bibliotecii din Iași. Îi revedem – pe cei care mai sunt printre noi –, cu mare plăcere.

Anii petrecuți la Iași au fost printre cei mai frumoși din viața mea. Orașul mi-este drag nu doar fiindcă m-am căsătorit în eleganta lui Primărie într-o frumoasă zi din iulie 1977.

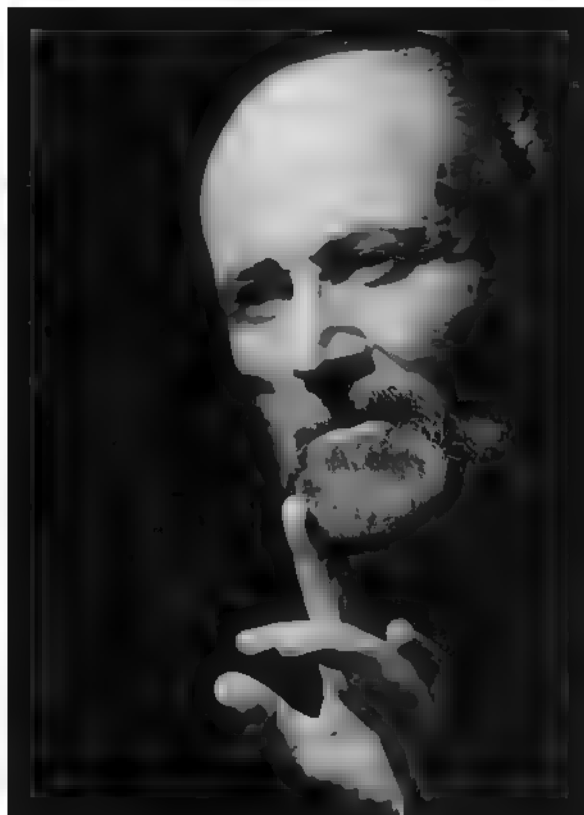
Dionisie VITCU

Ion Omescu
Un mare actor – cărturar al Teatrului Național

Când l am văzut pe strada Cuza Vodă dın Iaşı am avut ımpresıa că întâlnesc un personaj dın teatrul spanıol *Cıdul* Eram încă trıbutar unuı vechı obıceı căpătat în studenţie Profesorul nostru, Ion Cojar, ne îndemna să observăm lumea dın jurul nostru, oamenıı, caracterele, să reţınem în memorıa vızuală cât maı multe date care ne vor fi de folos şı ne vor uşura munca în profesıa noastră.

Nu ştıam că ı actor, că mı va fi coleg de teatru şı nu ştıam că ı poet şı voı juca într o pıesă scrısă de el. Trupa în care mă încadrasem nu se compara cu cea de la Teatrul Tıneretuluı Peste optzecı de actorı de toate vârstele împărţıţı pe genurı şı *grupulețe*, aveau ıerarhıı în care nu puteaı pătrunde Repertorıul era stabılıt cu două treı stagıunı înaınte şı trebuıa să ţı *aştepţı* rândul

Trısteţı provıcıale mă năpădıseră şı mă cuprındeau părerıle de rău că m am abătut de la drumul atât de frumos început la Pıatra Neamţ. Am ıntrat pe puntea îndoıelılor lângă aleea statuılor fără pıedestal. Mă năpădeau gândurı întunecate şı soarele ınımıı mele pălea. Purtam un dor lăcătuıt de a mă realıza şı de a mı face un renume în tımp durabıl. Cred şı acum, am convıngerea, că toţı artıştıı poartă la început curcubeul pe umerı M am rezemat de gândurı şı amıntırı ca cıobanul Mıorıţeı de bâtă şı am aşteptat defilarea ınımılor de pesmet şı surâsuluı de zgură. Vreme de şapte lunı am şters colbul prıntre perdelele sălıı de spectacol urmărınd cu atenţıe montărıle maı vechı şı maı noı, dar maı ales prestaţıa artıştılor de toate vârstele şı şcolıle dın trupa celuı maı vechı Teatru Naţıonal. Zăboveam ore întregı prın sălıle Bıblıotecıı unıversıtare, prın sălıle Fılarmonıcıı şı Teatruluı Luceafărul. Folosul a fost că am reuşıt să mı fac un repertorıu personal care



m-a scos din multe *încurcături*.

La Teatrul Național erau rezervate lângă scenă loje pentru artiști. Totdeauna erau pline cu mari personalități, altădată glorii ale teatrului românesc, ieșite la pensie. Doamne și domni care păreau scoși dintr-un album, îmbrăcați în ținută de gală, își legănau capetele albe ca niște păpădii și comentau cu glas tare spectacolul de pe scenă. Publicul nu era deranjat de *spectacolul lojilor*. Erau priviți cu admirație și aduceri aminte de gloria lor trecută.

Mari personalități ale teatrului românesc – N. Al. Toscani, A.I. Maican, G.M. Zamfirescu, dar mai ales Ion Sava au avut o contribuție fundamentală la consolidarea, într-o anumită epocă, a trupei Teatrului Național. Nu numai studiile de specialitate erau necesare. Pe lângă talent se cereau calități psiho-fizice, aspectul fizic era cerință primordială. Părea un spectacol numai să privești trupa înșirată pe scenă și puteai înțelege că fiecare artist este o valoare de patrimoniu. George Popovici, Nicolae Șubă, Nic. Veniaș, C. Ramadan, Ștefan Ciubotărașu, Ștefan Dăncinescu, Constantin Sava, Al. Radvanschi, Mihai Grosariu, Constatin Cadeschi... sau doamnele Marioara Davidoglu, Anny Braiesky, Margareta Baciu, Rela Ghițescu, Virginica Bălănescu... După o lungă așteptare, cu necazuri de tot felul, am avut șansa să mă întâlnesc în scenă cu mulți dintre acești înzestrați artiști ai Naționalului ieșan. Sinceritatea laudelor lor într-un anumit moment m-a încurajat și mi-am recăpătat încrederea și curajul care mă părăsiseră. Încercam să găsesc în spectacolele lor, care la început nu-mi plăceau, calități ascunse la prima vedere și am reușit. Începusem să mă acomodez stilului noului meu teatru. Printre actorii generației de mijloc, pe umerii cărora era purtat repertoriul, am descoperit câțiva cunoscuți din anii studenției de la manifestările naționale. Marcel Finchelescu, Teofil Vâlcu, Virgiliu Costin, Saul Taișler, Sergiu Tudose, Valentin Ionescu, Boris Olinescu, dar mai ales pe distinsul artist și om de cultură Ion Omescu, unic în felul lui prin instrucție, prin comportament, prin ținută și prin aspect fizic. Înalt, drept și elastic în mișcări controlate, părea ca un atlet zugrăvit pe vasele grecești. Cu fața ovală, cu fruntea înaltă, cu păr șaten tuns scurt, pieptănat pe partea dreaptă, cu ochi căprui, privind întristat, cu nasul drept deasupra unei guri surâzând ușor ironic, îmi părea uneori coborâtor din grila voievozilor romantici. M-a întâlnit pe holul principal la ieșirea din teatru. Nu am apucat să-l salut așa cum aveam obiceiul. S-a oprit, mi-a zâmbit și m-a întrebat prietenos-ironic: *ce mai joacă marii artiști de la Piatra Neamț*? Mai nimic, i-am răspuns eu. *Ei, te-am văzut în Ioniță din Opinia publică, și mi te-a lăudat și Crin Teodorescu. Ai să joci într-o piesă de-a mea* și și-a continuat drumul spre ieșirea din teatru. Vestea primită m-a bucurat. Aflasem chiar de la Omescu că-i dramaturg și-am devenit curios să aflu subiectul piesei în care voi fi distribuit. Nu l-am aflat decât foarte târziu, când am jucat în *Săgetătorul* un rol secundar, dar în care m-am străduit să fiu artist. Nu ascund că mă încerca un sentiment de gelozie când un coleg de generație se lăuda că va juca un rol principal într-o piesă istorică românească. Am bănuit că este vorba despre opera domnului cu care m-am întâlnit pe hol.

L-am văzut pe Ion Omescu în *Britannicus* de Racine alături de Anny Braiesky, Teofil Vâlcu și Sergiu Tudose. M-a entuziasmat. Mi-a fost dat să văd un *Nero* cum numai marii artiști înzestrați cu darul divin al talentului pot transforma natura ființei umane cu remarcabilă finețe și expresivitate, prin concentrare psihică, conturând-o cu precizie prin mimică și gesturi și dozându-i momentele de zbucium sufletesc, de criză și de slăbiciune. Prin interpretarea lui *Nero*, Ion Omescu poate fi așezat în galeria marilor artiști ai teatrului românesc. Am căutat să aflu începuturile carierei lui actoricești. Într-un *Recital Shakespeare* juca în *Hamlet* și în *Romeo*. A jucat în *Bălcescu* de Camil Petrescu. Cronicarul dramatic are unele rezerve în legătură cu prestația artistului. Cred însă că Ion Omescu prin cultura și pretențiile sale depășea nivelul unor comentatori, fără să-i ignore sau să nu-i *înțeleagă* și să-i respecte. Glasul său melodios-baritonal, ușor metalic, sublinia nuanțe care păreau neverosimile unor esteți. Actorul cu suflet de poet căuta cuvântului rostit și aripa sa muzicală să-i dea zborului nimbul frumuseții. Nu i se permitea să facă regie și asta îl chinuia. Nu l-au putut opri să scrie. Seara târziu, până la orele dimineții, puteai vedea un geam luminat pe *Cuza Vodă*, după care îngânduratul actor își trecea prin *Filtru* sufletul lui zbuciumat. Poezia sa poartă amprenta unei elaborări intelectuale. Starea sufletească, chinul căutărilor și neîmplinirilor unor eroi din literatura universală, îndeosebi din dramaturgie este tema favorită a poeziei sale și trădează sufletul zbuciumat al actorului instruit și cultivat, tânjind după *un strop de veșnicie, când nici rănile, nici umbra, nici ghimpii nu se vând și-n inimă lumina se-nfruntă cu nimicul*. Pasionat de istoria neamului nostru a găsit pretext pentru a pune în lumină sensuri de permanență sufletului omenesc în destinul unui popor de a-și apăra integritatea ființei spirituale în vremea unor domnii despotice. Având prieteni actori predispuși pentru roluri de domnitori, Ion Omescu a scris pentru ei, pentru Teofil Vâlcu, pentru Sergiu Tudose, pentru Saul Taișler... Piesele *Săgetătorul* și *Veac de iarnă* le-a dăruit pentru a fi montate Teatrului Național și le-a publicat la Editura pentru Literatură, 1968. De la un timp îl întâlneam din ce în ce mai rar prin Teatru și la un moment dat a dispărut din Iași. Prin aspectul său fizic, prin ținută și comportament nu putea trece neobservat.

Era un actor cum rar ai putea întâlni azi în colectivul unui teatru. Susținea mereu și cu convingere că repertoriul unui teatru fără dramaturgia marilor scriitori ai lumii nu poate da valoare unui colectiv.

Pasionat de clasicii literaturii Renașterii, în special de cea engleză și-a dorit foarte mult să joace *Hamlet*, dar dorința sa n-a avut ecou la cei ce conduceau Teatrul Național. M-a surprins propunerea făcută, mult prea devreme, atunci, pentru mine. *Ai să joci Polonius*. În seara aceea am recitit acasă, cu creionul în mână, capodopera lui Shakespeare. Mi s-a părut că sunt prea *crud* pentru asemenea rol și-mi era frică să-l întâlnesc pe marele actor și să-i spun că refuz rolul. Am avut *noroc*. Nu l-am mai întâlnit. După vreo doi ani am găsit în librărie cartea lui Ion Omescu *Hamlet sau ispita posibilului* publicată la Editura Cartea Românească,1971. Cu interes deosebit m-am

apucat s-o studiez ca-n anii de școală. Două sute de pagini grupate în zece capitole în care înzestratul actor își încearcă talentul. Reușește, într-un studiu analitic minuțios făcut și documentat despre tragedia nefericitului *Prinț al Danemarcei*. Cunoscător al câtorva limbi străine, în mod deosebit engleza și franceza, a căutat materiale și s-a documentat pentru o analiză profundă într-un proiect ce poate stârni invidia marilor cercetători în domeniu.

Învingându-mi anii și amintindu-mi din ce în ce mai rar de trecutul nostru strâmb, când încercam să șterg colbul de pe curcubeu, căutam să-mi păstrez inima plină de pasiune. Îmi doream roluri și spectacole pe măsura Teatrului în care mă afirmasem deja. Evenimentele ultimelor decenii ale veacului XX au produs schimbări importante în societatea românească ce avea să dea un nou curs vieții, dar și tulburări și răsturnări de valori mai ales în cultură.

Trecuseră mai bine de două decenii de când Ion Omescu părăsise Teatrul Național. Lipsa lui a lăsat un gol în colectivul artiștilor ieșeni. Într-o dimineață de primăvară, traversând în grabă Piața Unirii, l-am întâlnit coborând treptele hotelului Traian. Zâmbindu-mi prietenos mi-a întins mâna și mi-a *amintit întrebarea* de la prima întâlnire: *ce mai joacă maestrul Teatrului Național*? După câteva schimburi de amabilități mi-a zis că vrea să monteze la teatru *Rinocerii*, că are aprobarea lui Eugen Ionescu și dorește foarte mult ca eu să joc *Bèranger*. M-a rugat să recitesc piesa și să-i fac o propunere pentru *Jean*. Urma să se întoarcă după câteva săptămâni în Iași. Nu s-a mai întors. Ceva s-a întâmplat pentru că după proiectul *Hamlet* a căzut și *Rinocerii*. Într-un târziu l-am întâlnit în București la un spectacol de la Teatrul Nottara. Ne-am salutat, m-a privit cu un fel de reproș și n-am înțeles de ce, dar nici n-am discutat despre eșecul proiectului nostru.

Cum uitarea ne dă târcoale și cum sunt ros de timp și de îndoieli, caut și regăsesc în cărțile marelui actor care a fost Ion Omescu strădania artistului cărturar de-a cunoaște și de a se strecura în cele mai tainice firide ale ființei umane cu scopul vădit de a monta cândva tragedia nefericitului *Prinț al Danemarcei*. Studiul său, *Hamlet sau ispita posibilului*, rămâne un document prețios pentru cei care vor dori să înțeleagă căile parcurse de-a lungul veacurilor de una dintre cele mai de preț și mai importante opere a Renașterii engleze, *Hamlet*, și în același timp de a percepe faptele petrecute la Elsinore. Ion Omescu îl citează pe Victor Hugo și spune că Hamlet e prinț și demagog extravagant și sagace, profund și frivol, bărbat și neutru... *demonstrează că e firesc și cu totul remarcabil ca eroul dramatic să prezinte oscilații de caracter, umoare, de comportament, fără ca prin aceasta să-și piardă ființa.*

În *Note de insomniac*, marele artist, decanul nostru de la I.A.T.C „I.L. Caragiale", academicianul Radu Beligan, afirmă că actorul trebuie să aibă eleganță, gust, stil, demnitate, clasă. Ion Omescu întrunea, cred, toate aceste calități. În condițiile începutului de secol XXI s-ar cuveni editat un Dicționar al actorilor, ca să nu fie lăsați pradă uitării ei, histrionii, *artiștii fără operă vie*, gloria Teatrului românesc și mândria unor generații care au fost cândva.

Magda URSACHE

Sub umbra lui Marx: o întrebare și un răspuns

Adrian ALUI GHEORGHE: Aţi avut în viaţa asta şi nişte... antimodele? Cum v-au influenţat acestea? Ce se întâmplă atunci când antimodelele preiau controlul în societate?

Magda URSACHE: Ba bine că nu. Câte şi mai câte! E o întrebare uşoară, Adrian Alui Gheorghe. Antimodelele mele: activiştii, instructorii CC/ UTC şi CC/ PCR, securiştii, informatorii, toţi profii de marxengelslenin. Am trecut prin logocid fără să le învăţ limba impură, de lemn. Comparatistul Al. Dima, italienistul Ştefan Cuciureanu, eminescologul Mihai Drăgan m-au pregătit să primesc marea cultură, pe care Leonte Răutu o rupsese de trecut, dar, la Teoria literaturii, I. Tiba preda după legile lui Jdanov, după care viaţa trebuia reflectată nu *obiectiv*, ci din p.d.v. *comunist*. Însă am un zece şi pentru Titus Raveica: zâmbea autoironic când trebuia să ne spună că Immanuel Kant e un biet eclectic faţă de marele Marx. Raveica ne mai scotea de sub umbra lui Karl. Într-o pauză, ne-a înştiinţat pe noi, studenţii, că-i ieşiseră furuncule groaznice pe faţă, purulente, când scria *das Kapital*, furios pe lume şi pe bubele ei. La examene, dădea note mari, chiar dacă nu „adânceam" nu'ş ce punct din nu'ş ce Raport. El singur îşi numea materia, Materialism ştiinţific, „claxonism". Alta era situaţia dacă încăpeam pe mâna agitomanilor: tov. El. Puha sau pe mâna tov. Bulimar. Aflase că-l poreclisem Bulimarx şi mă notase cu insuficient la Învăţământ ideologic. Eram slab pregătită ideologic, acuză gravă în „iepocă".

Să tai relaţia cu vârstnicii nu-i a bună, dar cu vechii activişti-scriitori (în puţine cazuri activiştii scriitori sunt scriitori-scriitori) am tăiat-o. N-am crezut o clipă, nici eu, nici Bătrânu, în mustrările lor de cuget, când îşi puneau cenuşă-n cap. De altfel, cei mai mulţi dintre ei n-au făcut-o. Vitner a murit în '91, Vladimir Colin în '91, Galan în '95... În 2011, au murit C.I. Gulian şi Mihnea Gheorghiu, tot fără *mea culpa*.

Titlul lui Dan C. Mihăilescu, *Privind înapoi cu orbire*, li se potriveşte mănuşă. Îi dispreţuiesc pe dependenţii de Putere, de clanţa Puterii (pe clanţa asta s-a pus ce zicea Stănescu, poetul, că s-a pus). Nu le-a păsat că se murdăresc salutând „prefacerile" socialiste, plenarele, tezele, congresele... Să urci în stafful comunist însemna şi să urci în stafful literar, măcar şef de filială USR, măcar premiant al Academiei RSR. Şi pentru că răul s-a banalizat (după Hannah Arendt), intelectualii de grup pro Putere au folosit avionul prezidenţial la fel cum a făcut-o Petru Popescu cu acela ceauşist.

Parantetic or ba, trebuie observat că profitorii co-

munismului s-au descurcat și pe piața liberă, au deprins iute și afacereza. Iar ingineria memorialistică marca Popescu-Dumnezeu, Crohmălniceanu, Ștefan Andrei, Pavel Apostol, Sorin Toma, Nestor Ignat și alții, și altele stau, în opinia mea, sub sigla S.S.V. – *sub signo veneni*. În traducere, sub semnul otrăvii, al otrăvirii minților tinere care se îndoiesc de democrație. Memoriile lor trebuie consumate moderat, cu grijă, ca și alcoolul. Devastatori în obsedantele decenii (folosesc pluralul sintagmei Preda), devastatori și acum. Toți proletcultiștii, evrei, ne-evrei, sunt schimonosiți de ură, de dorința revanșei.

Ninoșca Cassian e antimodelul prin excelență. Cu zestre de ilegalistă PCR, ne-a arătat „calea luminoasă" pe banii ICR. Ce ibovnic iscusit i-a fost Stalin! Ce-i drept, calapodul cizmarului l-a refuzat. Ceaușescu plătea mai puțin decât Dej pentru horele, imnele, cantatele pe care le vindea ea. Or, slujnicarii lui Ceau nu cereau mult, nu erau pretențioși, luau cât li se dădea.

Oi fi subiectivă? Oi fi. Am fost distrusă social de activiști. Îmi amintesc ce tămbălău a putut face papagalul activ Ion Țăranu (Mihai Ursachi îl poreclise Jean Rurbanu; eu – Genosse), când am dat la tipar o poezie unde Ovidiu Genaru spunea că arde de viu ca Jan Palach, din dragoste pentru iubita lui: „Ard ca Jan Palach, mistuit de viu, în focul...". Or, la scurt timp după *scena balconului* din '68, se schimbase macazul: rezistența cehă nu mai trebuia pomenită. Rămăsese îndemnul de a face zid pro multiubit, ca să-l apărăm pe secretarul general unic (nu se mai folosea sintagma decât pentru *il comandante*, nu și pentru postul de secretar general de redacție la ziare și reviste) de URSS. Deși noi, și nu Ceaușescu eram închiși în „lagăr".

Da, România a fost o colivie aurită pentru papagalii de scriitori-activiști, pentru aparatul de propagandă și o cușcă pentru cei neînregimentați, care evitau îndrumările și omagierile. Culmea e că primii iau acum indemnizații *in honorem*. Cum să nu-i vâri *in acetum*?

S-au scris și opere de valoare, dar autorii nu datorează nimic regimului comunist. Și consider aberație opinia că dictatura e mai bună pentru scris decât libertatea.

Kulturnicii sau aculturnicii (cum le spunea Petru) pândeau orice mișcare în front. Țăranu, de la înălțimea Cabinetului de Partid, a urlat la mine că poezia lui Genaru e ultima greșeală politică pe care mi-o admite. Mi-am văzut de treaba mea. Am scris și un editorial (trebuiau făcute prin rotație și ce bine se plăteau față de cronicile literare!), dar mi l-a respins Liviu Leonte: comentariu tendențios privind politica partidului. La scurt timp după, am fost pusă la opreală. Am avut un singur cititor – repet, că trebuie – 13 ani: Petru Ursache. Șomajul era pentru neastâmpărații care nu stăteau în banca lor, nu pentru incompetenți ca Țăranu. Știu ce spun: mi-a fost coleg de grupă la facultate. N-o să contenesc să scriu, chiar dacă mi se zice că-i prea destul, despre traumele sociale provocate de comunism. Ideea ca ideea, dar practica a fost cumplită. E tema celor șase romane ale mele: injustiția sistemului. O fi problema mea? O fi. Dar arată cum stăpâneau – operativ – situația activi-

știi mari și mici. Iată-i pe specii: *durul* semi-analfabet; *docilul* – supus directivelor fără crâcnet; *arogantul* (mai indolent decât ieșeanul Floareș nu cred să fi fost cineva). Rebelii, recalcitranții, șovăielnicii chiar erau, caz cu caz, vânați și pedepsiți: prin „reduceri de activitate", semnătură interzisă, cronici negative în „Scânteia". Dorin Tudoran și-a văzut premiul USR, pentru *Mic tratat de glorie*, acordat altuia, prin decizie politică, lui Nicolae Dragoș.

A avut vreunul din băznuitorii șanselor egale, ai egalității sociale de suferit? Ei erau doar „rotați": N. Dragoș dus de la „Luceafărul" la „Scânteia". N.D. Fruntelată adus la „Luceafărul" de la „Scânteia tineretului", prieten cu Nicușor și adorant a lui Ion Dodu Bălan. Și, culmea, tot ei se plâng de discriminare. Dar propagandiștii ce-au făcut? Nu i-au discriminat pe cei care gândeau altfel decât ei? Nu te „lămureai", deveneai non-persoană. Blam total.

După evenimentele din '89, au reapărut în scenă compromișii staliniști (ca Dan Deșliu); apoi cei ceaușiști („disidenți" ca C.V. Tudor). Și nu numai că au reapărut, dar au devenit din ce în ce mai vocali. Cultura română, biata de ea, a intrat între două focuri ale anti-modelelor: concheranții staliniști, cu dor mare după puterea deținută în proletcultură și agitpropii socializi, nemaiprididind să demonstreze ce bine remunerați erau scriitorii, adică ei, în ceaușism. Ce-i drept, conducerea Uniunii Scriitorilor acorda privilegii: un cartuș de BT, un Ness dublu, o cutie cu alune din Vietnam, un compot de ananas, o măslină-două, sub supravegherea lui Șapira și după o coadă strașnică în cantina de pe Calea Victoriei.

Și mai vocali au devenit după ce Ion Iliescu i-a repus în funcții, ca la noi, la Ieș'. „Stați liniștiți, tovarăși!". Naveta Nea Nicu – nea Nelu le-a priit.

Aide-mémoire: într-o ședință din 23 martie '59, Ion Iliescu îi exmatricula pe tinerii transilvăneni care sărbătoriseră Unirea din 24 ianuarie, ca să curețe învățământul de „cadre necorespunzătoare". Acesta era comunismul cu față umană pe care ni l-a dorit după '89. În '60, devenea adjunct la Secția Propagandă și Agitație a CC/PCR, ca în '65 (cum zice presa) să fie promovat secretar al CC. Iată de ce apar iarăși pe ecrane TV sculele și matrițele culturii socialiste, ca să dea iarăși cu stânga-n dreapta. Toacă hârtia editurilor în jurnale și memorii, numărând mii de pagini, cum că ei au făcut tot binele în context „dat" de „sus". Trebuie să mergem pe principiul de a declara răul bine și binele rău? Cât *rău* e în acest *bine* o știu refuznicii, acuzați de nerespectarea directivelor oficioase. Și câți nu vor să ne păcălească, dându-se drept Michnik, Havel ori Kadare, deși niciodată n-au fost exemple negative în dările de seamă ale PCR. Vor să-și albească petele din CV? Nu se curăță nici cu Mister Proper.

„Mai era și un lucru care se numea Dumnezeu", scrie Huxley în *Minunata lume nouă*. Lucru? La noi se numea Dumitru Popescu-Dumnezeu, iar fără blessingul lui nimic nu era posibil. Îi ducea pe scriitori pe calea Domnului, a Tovarășului Ceaușescu. „Pozarul" lui Ceaușescu, așa cum îi spune Niculae Gheran, obliga la concesii, într-un regim din ce în ce mai dur. Memoria-

listul Gheran ne-a introdus „îndărătul cortinei". Ne-a lăsat să-l vedem pe „Marele Mitică" așa cum a fost: ajuns la „Contemporanul" sub neîmblânzitul Horia Liman; după cursuri la Universitatea „Jdanov", s-a suit redactor șef la „Scânteia" mică, apoi director general la Agerpres, apoi redactor șef la „Scânteia" mare, șef CSCA (1971-76), rector la „Ștefan Gheorghiu"..., și nu cum se prezintă el însuși (v. *Cronos autodevorându-se. Angoasa putrefacției. Memorii IV*, ed. Curtea Veche, Buc., 2006): „Am fost și cioplitor de himere". Himere? Ce eufemism! A cioplit în oasele scriitorilor. Cronos a scăpat să fie devorat de Zeus, propriul tată. Alt Dumne(zeu) i-a devorat pe nealiniații doctrinei. Sau vrea să se înscrie în categoria Grossman, Orwell, Koestler, cei înșelați de iluzia comunistă și deșteptați? Nu-i locul lui acolo. Filmul comunist are „continuare": Ceau I, Iliescu (II). *Lotta continua*.

Zice Dumitru Popescu-Dumnezeu că Nicolae cel Stejar s-a complăcut în situația de-a fi lăudat absurd. Dar cine l-a făcut să creadă că elogiile mincinoase erau pe deplin meritate? Tov. Dumnezeu, oglinda flatantă a lui. Vai de cei care aveau ceva rezerve: li se tăia dreptul de exprimare. Să de-construim amnezia citându-l: „alții i-au avut în trecut pe Iulius Cezar, pe Alexandru Macedon, pe Pericle, pe Cromwell, Napoleon, pe Petru cel Mare, pe Lincoln [...] Noi i-am avut pe Mihai, pe Ștefan, pe Cantemir, pe Brâncoveanu, pe Bălcescu, pe Cuza. Acum îl avem pe Nicolae Ceaușescu". Cuvântul *baciul* îi aparține, după câte știu tot de la Niculae Gheran.

După decenii îmbâcsite de agitație și propagandă, ne e dat să citim în presă („România literară" din 2014) că au fost și ceva „dezagremente", cum le spune aparatcikul literar. Care ar fi foamea, frigul, frica... Totul venea de la Cel Înalt în PCR: dreptul de a călători în Vest, de a avea o cabană la țară ori la munte, un TV color, o portocală la copii... În anii de rație, se vindeau copite la măcelărie și noroi cu cartofi la aprozar. Chiar trebuia să nu poți cumpăra cele necesare? Lapte, un pachet de unt, un kil de zahăr... Conform egalității socialiste, populația mânca prin reprezentanții ei, dedulciți la „trai pe vătrai".

Eram aduși cu arcanul minciunii ideologice să defilăm, să aplaudăm, să strigăm lozinci... Iar „fericiții" în dictatură au fost astfel în ciuda, nu grație ei. Și citez riposta lui Alex. Ștefănescu (*Istoria literaturii române contemporane*): „Faptul că în timpul comunismului au continuat să înflorească, în fiecare primăvară, pomii nu are nicio legătură cu comunismul".

Discursul postcomunist al vechilor ideologi susține că niciodată, niciunde, pe tot globul pământesc, n-a fost comunism. Doar regimuri așa-zis comuniste. Pe cale de consecință, nici victime ale comunismului n-au putut să fie. Avem martiri necunoscuți, eroi necunoscuți, sfinți ai închisorilor, dar nu vrem să-i recunoaștem. În schimb, se vorbește despre „progres" comunist economic, cultural, educațional. Chit că, până în 1962, se intra la facultate cu dosar de stat („origine sănătoasă"). Locurile erau rezervate lor: intrau cu 5. Ceilalți ispășeau păcatul de-a fi fost fii de chiaburi, de preoți, de liber profesioniști... Se ajunsese la absurditatea că un candidat cu 8, cu 9 pica față

de unul cu 5. „Progres cultural"? La moartea lui Mircea Eliade, 22 apr. '80, s-a dat o știre la Decese, în „România liberă". Atât. Cât despre economie, a fost pusă la pământ de eșalonul 2 PCR și de foștii securiști, deveniți capitaliști de tranziție prin jaf. Polonezii au diminuat pensiile securiștilor. Iohannis tace. Să tacă, dar nu mâlc, și să facă.

Legenda egalității sociale prinde la tânăra generație. „Marx e cool!", declară un june. Din cauza lor, a activiștilor și metodiștilor, „utopia negativă", comunismul, tinde să devină pozitivă. Cei mai mulți români văd metroul și biletul de la sindicat pentru Felix și cei mai puțini văd experimentul Pitești, Aiudul, Sighetul, Gherla, Canalul… Autorii de „limbăminte", cum le spunea Goma, au putere de convingere când, în cunoscuta lor explozie demagogică, se laudă că în jurul liderului maxim, lider ca nimeni altul în toată istoria, s-a ridicat, în 5 ani, coșcogea Casa Poporului. De aici până la a integra comunismul în sfera esteticii, ca sublim, n-a mai fost decât un pas. L-a făcut un tânăr (neo-stânga crește și-nflorește), acuzându-i pe resentimentarii ăștia de anticomuniști că n-au avut sentimentul solidarizării în vremi sublime. Eh, nu luând la ciocan zidul Casei Poporului (ca Valeriu Zgonea) trebuia procedat ci, o repet, era absolut necesar un Nurnberg al comunismului, așa cum a cerut Paul Goma, un Nurnberg II. Numai că *lecția neuitării* dată de el nu vrem s-o învățăm. Exersăm *ars oblivionalis* spre a o numi ca Eco, iar Goma, cu cuvântul englezesc pentru expatriat, rămâne expat. Ce ni se întâmplă acum e o problemă de memorie incorectă. Trecutul, dacă te faci că nu-l cunoști, se răzbună. Marea îngrijorare a lui Petru Ursache a fost că „trecutul ne ajunge din urmă". Încă puțin și vom auzi vorbele lui Sartre: „Anticomuniștii sunt niște câini".

Un internetotic mi-a trimis un mesaj: „Tu faci parte din generația care exhibă un anticomunism visceral și care ar împușca jumătate din România".

Da, recunosc, sinistra impostură *a cadrelor* mă revoltă. Sunt o babă anticomunistă, viscerală dacă vreți, pentru că am trăit comunismul pe pielea mea, pentru că mica mea familie a avut de suferit. Și-i întreb pe compatrioți: a voastră nu? Fiecare familie a fost dur lovită, rănită măcar.

Francamente spus, discursul anticomunist a cuprins greșeli destule, ca epitetul *visceral* să se lipească de el. Enumăr trei: *violența* (acel slogan liberal vizând 4 milioane de membri PCR, dintre care cei mai mulți cooptați la hurtă; altul a fost cotizantul, altul – activistul), *maniheismul* (lichele-nelichele), dar și *lipsa de spirit critic* față de oportuniști. Foștii activiști supuși și prevăzători s-au mobilizat ca anticomuniști, cu aceeași dăruire, cu același entuziasm, cu aceeași energie, în interes propriu.

Nu, anticomunismul nu-i nici timpuriu, nici târziu, nici întârziat, nici depășit, dacă tinerii văd în el un ideal. Le-aș pune sub nas două fragmente din *Interviu cu Lenin* de Giovanni Papini: „Nu se poate guverna o sută de milioane de brute fără băț, fără spioni, fără poliție secretă, fără teroare și spânzurătoare, fără tribunale militare, muncă silnică și torturi".

Și încă: „țăranii reprezintă tot ce urăsc mai mult:

trecutul, credința, erezile și mâniile religioase, lucrul manual. Îi tolerez și îi cultiv, dar îi urăsc. Aș vrea să-i văd dispărând pe toți, până la cel din urmă. Un electrician valorează pentru mine cât o sută de mii de țărani".

Dar un tinichigiu față de un filosof cât valorează, pentru ex-președintele Băsescu?

Să închei cu cel mai jalnic antimodel pe care l-am cunoscut. Un înlocuitor de profesor de română, din ultima mea clasă de liceu. Nu-l numesc, nu mai știu, Constantinescu parcă. Insul credea că ne predă Bacovia. Mai întâi, împărțea tabla cu o linie groasă, roșie, apoi desena două secțiuni de creier. Cel din partea stângă, ceva mai mașcat, era menit să reprezinte realitatea, ca poetul Beniuc. Celălalt, cu mult mai debil, din partea dreaptă, era chiar creierul bolnav al poetului „decadent". Dascălul de literatură nouă ciocănea tabla în forță, silabisind că mintea bună, justă, normală arată realitatea așa cum este ea; cealaltă e nebună, injustă, anormală; nu reacționează cum trebuie. Creierul a-tro-fi-at se lasă înșelat de sugestii auditive, olfactive, vizuale. Trei de minus! Dârzul Neculuță a vrut jugularea exploatării omului de către om. Dincoace, Bacovia, mizantrop, blazat, cinic, în panică in-di-vi-du-a-lis-tă. În concluzie, profesorul susținea că declinul culturii burgheze e cauzat de creierul alienat, muribund, intrat în putrezire.

El mi-a confiscat *Adela*, pe care o citeam pe sub bancă, să nu-l mai aud făcându-i cazierul lui Bacovia. Pentru acest profesor, Bacovia era culmea descompunerii: creierul dereglat îl făcuse să „redea" aspecte dezgustătoare din morgă, abator, din șantan, din sanatorii, din cazarmă, ba chiar din liceu. Cum e posibil să-ți scrii epitaful la 18 ani? Să te lași abrutizat de alcool? Să te obsedeze necrofilia? Și pe urmă Bacovia scrisese puțin, nu ca Beniuc.

Au urmat exemplificările din poeziile „toxice". Citea, râzând înecat: „Hau!... hau!... depărtat sub stele-n ghețate". Numai că nu Bacovia pândea ferestrele cu fecioare pale, nu el era plin de eczeme și de obsesii, nu el ofta, plângea, suferea, ci Poezia.

Țin minte că, la sfârșitul orei, a șters partea din dreapta a tablei, ca să rămână desenat doar creierul sănătos. Numai că, prin frânturile de poeme, citite în batjocură, intraseră în sala de clasă frigul, corbii, valsul îndoliat, bocetul toamnei... Frunzele lui Bacovia continuau să cadă prin sângele și nervii noștri de liceeni care-l citiseră prin efracție.

E just ce spune Marx? Ne putem despărți de trecutul comunist râzând? În fond, umorul se sprijină pe tragic. Romanul *Urma*, semnat de dvs., l-am citit râzând și încruntându-mă a plâns. Nu, nu pot râde detașat. Țin minte că, la lansarea cărții, îi spuneam în gând prezentatoarei: Nu mai zâmbi atâta!

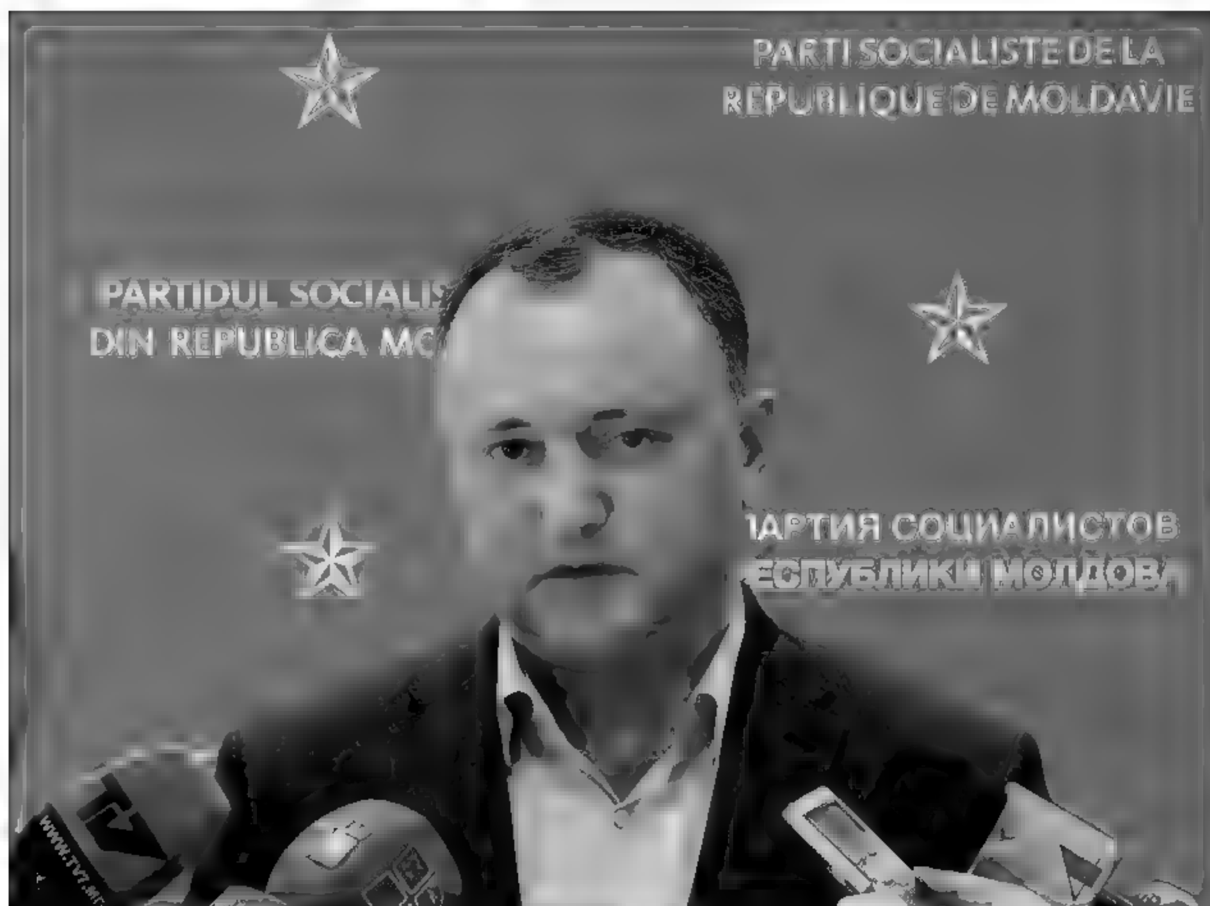
Am avut o nevoie disperată de modele. Din păcate, antimodelele au fost mai multe. Călăreau cai mari. Și-mi pare rău să-l contrazic pe Gabriel Andreescu, și el fost licean „Hasdeu", când afirmă că „anticomunismul ajută cariera". Nu anticomunismul, ci comunismul a ajutat-o și o ajută. Nu inventez strigoi. Emulii lui Marx sunt deosebit de puternici, vor să ne transforme din nou în bucheri și-n tâmpi. Nu ne putem apăra decât neuitând, nelăsând să ni se falsi-

Mircea-Cristian GHENGHEA

Dodon *ante portas*

Rezultatul alegerılor prezidenţiale dın Republıca Moldova a surprıns şı nu prea S a făcut foarte mult tapaj, de către ambele tabere, în legătură cu aceste alegerı, au exıstat acuze, nemulţumırı (justıficate sau nu), aluzıı şı trımıterı clare la ıngerınţe răsărıtene orı apusene, dıverse ıncıdente de ımagıne şı de capıtal (polıtıc au ba) ş a.m.d.

Volens nolens, Republıca Moldova constıtuıe, în ultımıı anı, unul dın nodurıle ımportante ale ecuaţıeı Est Vest Mıza a crescut destul de mult atât în contextul apariţıeı şı actıvıtăţıı Parteneriatuluı Estıc, în care Republıca Moldova a fost ınclusă alăturı de alte cıncı



foste republici sovietice, cât mai ales în urma evenimentelor din Ucraina, confruntată, de la sfârşitul anului 2013, cu ceea ce se pare că a devenit un alt conflict îngheţat din spaţiul dispărutei Uniunii Sovietice, în care Federaţia Rusă s-a implicat mai mult sau mai puţin făţiş. Anexarea Peninsulei Crimeea de către Moscova şi apariţia republicilor separatiste Doneţk şi Lugansk au provocat îngrijorarea Uniunii Europene şi a Statelor Unite ale Americii.

Realităţile regionale au impus, pe agenda internaţională, acest subiect al Republicii Moldova în contextul mai larg al crizei ucrainene. Proximitatea Crimeei, perpetuarea situaţiei legate de Transnistria – adevărată piatră de moară pentru orice perspective europene ale Chişinăului –, învecinarea cu zona rusofonă a Odesei, precum şi cu România, unde deja au fost instalate elemente ale scutului american antirachetă au dus, după cum era şi de aşteptat, la formularea a diverse opinii şi analize cu privire la semnificaţiile geopolitice actuale ale Republicii Moldova.

În aceste împrejurări, victoria lui Igor Dodon în alegerile prezidenţiale din fosta republică sovietică a provocat temeri destul de serioase celor care mizau pe victoria forţelor politice proeuropene de la Chişinău. Anul 2017 se plasează astfel, deja, sub semnul incertitudinii în relaţiile Uniunii Europene şi, implicit, ale României cu noua putere din Republica Moldova. Toate gesturile, acţiunile şi declaraţiile anterioare şi ulterioare campaniei electorale ale lui Igor Dodon au indicat fără putinţă de tăgadă „afinităţile" răsăritene ale acestuia.

Poate cea mai incomodă întrebare pentru toţi cei care văd viitorul Republicii Moldova alături de Uniunea Europeană şi (probabil) alături de România este: de ce a câştigat Igor Dodon alegerile? Se pot invoca aici diverse chestiuni care ar fi influenţat rezultatele alegerilor (situaţia buletinelor de vot din diaspora, „pomparea" alegătorilor din stânga Nistrului pentru creşterea numărului de voturi favorabile lui Dodon etc.). Toate acestea nu au cum să acopere realitatea care a dus, de fapt, în opinia noastră, la victoria candidatului cu simpatii moscovite: absenteismul ridicat de la urne, tradus în prezenţa slabă, insuficientă, a segmentului de vârstă tânără, teoretic cel mai interesat în continuarea şi aprofundarea reformelor democratice de inspiraţie europeană, în intensificarea cooperării cu statele membre ale Uniunii Europene.

Republica Moldova are, de altfel, antecedente – alegerile din 2001, când preşedinte a ajuns Vladimir Voronin. Şi atunci, în 2001, şi acum, în 2016, a fost vorba, în esenţă, de un exerciţiu democratic, în cadrul căruia o parte a alegătorilor au înţeles să-şi exprime opţiunile, iar altă parte, nu. Şi atunci, şi acum, au existat nemulţumiri, frustrări şi regrete în ceea ce priveşte rezultatul alegerilor. Atunci a câştigat Partidul Comuniştilor din Republica Moldova, acum a câştigat candidatul Partidului Socialiştilor din Republica Moldova. După cum arată o vorbă românească (nu, nu moldovenească!), „aceeaşi Mărie, cu altă pălărie".

Desigur, sunt unele diferenţe de nuanţă, de context, de discurs, unele chiar semnificative. Dar esenţa este aceeaşi: votul a asigurat o victorie a forţelor de stânga, orientate către Est şi nu către Vest. Au fost voci care au susţinut, inclusiv în urma rezultatului din 13 noiembrie 2016, că democratizarea este inutilă sau ineficientă în cazul unor state ex-sovietice precum Republica Moldova, aflate în continuare în orbita intereselor strategice ale Moscovei şi supuse, în consecinţă, unei influenţe estice considerabile. Dimpotrivă! Cu toate riscurile şi derapajele evidente, acest proces de democratizare trebuie să continue, iar societatea dintre Prut şi Nistru trebuie să devină conştientă că acest drum, cu toate imperfecţiunile lui, este, deocamdată, singurul posibil pentru a se rupe cu adevărat de trecutul dominat de influenţa covârşitoare a Moscovei.

Unul din motivele pentru care forţele proeuropene au pierdut alegerile a fost şi relativa discreţie afişată de Uniunea Europeană, România şi Statele Unite ale Americii în legătură cu infrastructura şi obiectivele realizate în beneficiul cetăţenilor moldoveni. Spre deosebire de forţele de stânga, care n-au contenit să proslăvească binefacerile (multe plăsmuite) oferite de Federaţia Rusă şi de Uniunea Eurasiatică, zona „occidentală" nu a făcut mare tam-tam cu privire la zecile şi sutele de şcoli şi grădiniţe construite ori renovate, la sutele de kilometri de drumuri naţionale şi şosele amenajate, la investiţiile în diverse domenii cu impact major asupra calităţii vieţii cetăţenilor din Republica Moldova.

Desigur, în afara acestui motiv trebuie avut în vedere altul, poate la fel de important, care, în diverse situaţii şi contexte, a putut fi speculat cu promptitudine de adversarii politici – tot mai desele cazuri de corupţie şi abuzuri în care s-au regăsit inclusiv politicieni din segmentul forţelor proeuropene. Desigur, se poate spune că, în această situaţie, „hoţul strigă hoţul", dar toate aceste scandaluri de imagine se pare că au contat mai mult în cazul politicienilor proeuropeni decât în cazul celor din forţele de stânga. După evenimentele din aprilie 2009 şi instalarea la conducere a unui regim orientat spre democratizare şi europenizare, aşteptările au fost mari, iar după câţiva ani, dezamăgirile au fost pe măsură.

Rămâne realitatea, o realitate tot mai... roşie, la cum se prezintă situaţia în regiunea de sud-est a Europei. Cine ştie ce va aduce anul 2017, când se va aniversa/comemora (depinde de situaţie...) centenarul revoluţiei bolşevice (din Rusia, desigur). Până atunci, vorba unui hâtru – pentru a face un fel de haz de un fel de necaz –, se poate spune că, la alegerile parlamentare din România din 11 decembrie 2016, românii au votat tot roşu, spre a se uni odată, măcar astfel, cu Republica Moldova...

Monica SALVAN

Drumul unui proiect

• Expoziție prezentată în perioada 9-16 martie 2017, în cadrul celei de-a 5-a ediții a festivalului bienal „4+1 translatar tradurre ubersetzen traduire", la Coire, Elveția.

• Vernisaj: 9 martie 2017, în prezența scriitoarei Dana Grigorcea

• Proiect coordonat de Cristina Hermeziu și Monica Salvan.

• Concepție grafică: Corneliu Grigoriu

• Autori care au participat la proiect:

Autori plecați înainte de 1989: George Banu, Franța, Rodica Binder, Germania, Angela Bratsou, Grecia, Jan Cornelius, Germania, Dinu Flămând, Franța, Cătălin Dorian Florescu, Elveția, Norman Manea, USA, Andrei Mihăilescu, Elveția, Basarab Nicolescu, Franța

Autori plecați după 1989: Gabriel Badea-Păun, Franța, Florin Bican, România/ Germania, Olimpia Bogdan-Verger, Elveția, Anca Fronescu, Olanda, Dana Grigorcea, Elveția, Cristina Hermeziu, Franța, Cristina Ion, Franța, Stefania Kenley, Marea Britanie, Jozefina Komporaly, Marea Britanie, Gabriela Lupu, Franța, Cătălin Pavel, România, Cristina Simion, Germania, Axia Marinescu, Franța, Ovidiu Nimigean, Franța, Irina Teodorescu, Franța

Expoziția „Cadre de memorie. Obiecte care (ne) vorbesc", prezentată în perioada 9-16 martie 2017 la Galeria de artă a primăriei orașului Coire din estul Elveției, are ca punct de plecare dosarul „Cartea migrațiilor. Obiecte în exil", apărut în patru numere consecutive ale revistei *Dacia literară* în 2016. Douăzeci și patru de mărturii schițează un tablou al mobilității românești înainte și după 1989. Autorii-călători au fost invitați să răspundă la câteva întrebări despre locul obiectelor „nomade" în viața lor, în relația cu societatea de origine și cu cea de adopție.

Migrația românilor ca experiență colectivă și individuală este o temă care mă urmărește de mai multă vreme, prin lumina pe care o aruncă asupra societății românești. La fel de fascinată de acest subiect, Cristina Hermeziu, coordonatoarea unei cărți în care se aud numeroase voci de migranți (*Revoluția din depărtare*, Curtea Veche, 2011), mi s-a alăturat cu entuziasm. Începând din ianuarie 2016 am strâns împreună o serie de mărturii care au apărut din primăvară până în iarnă în revista *Dacia literară*. Intenția de a realiza o expoziție a fost prezentă de la început în demersul nostru – de unde și abordarea propusă, care aduce în prim plan rolul obiectelor în parcursul unui migrant, ca potențial revelator al unor transfor-

mări interioare. Faptul că am pornit la drum amândouă a mărit considerabil șansele de reușită ale proiectului.

Mărturiile și imaginile s-au acumulat în cursul anului 2016, dar recunosc că am fost luată prin surprindere când, în septembrie, o interlocutoare de la fundația Pro Helvetia din Zurich mi-a cerut un concept detaliat de expoziție. În corespondența pe care o port cu instituțiile care pot sprijini activitățile internaționale ale Muzeului Literaturii din Iași am menționat și contribuțiile legate de obiecte și migrație. Comunicam cu cei de la Pro Helvetia de peste un an, informându-i despre evenimentele noastre și încercând să le stârnesc interesul față de o posibilă activitate comună româno-elvețiană. În timp ce alte piste au rămas fără ecou, dosarul „Cartea migrațiilor. Obiecte în exil" le-a reținut atenția. Pro Helvetia urma să-l evalueze și, în cazul unei primiri favorabile, să-l înscrie în programul festivalului „4+1 translatar", un festival elvețian care valorizează diversitatea limbilor și culturilor (patru limbi naționale și o a 5-a dintr-o țară invitată). Mă aflam în plin colocviu al participanților la *Atelierele FILIT pentru traducători* de la Ipotești. Am cerut un răgaz de două săptămâni, timp în care am solicitat numeroase păreri și am căutat, împreună cu Cristina Hermeziu, să imaginăm piste care să aibă o coerență profesionistă. Era important să nu ratăm acest festival, organizat o dată la doi ani în diferite orașe ale Elveției, având România ca invitat de onoare în 2017.

Propunerea care a convins comisia de selecție a Pro Helvetia îi aparține în întregime lui Corneliu Grigoriu: este vorba de integrarea celor 24 de mărturii despre locul obiectelor în migrație într-o succesiune vizuală cu aspect de film, inspirată de avangarda rusă (Serghei Eisenstein și Lev Kuleshov). Mai precis, transpunerea grafică a mărturiilor despre migrație „manipulează" emoțional privitorul prin „montajul" pe care îl propune. Fiecare autor e prezent în expoziție printr-un poster, un „cadru de memorie" având același background, o structură binară care conturează conceptul grafic al demersului vizual (alb-negru, text-imagine, libertate-dictatură). Anul 1989 împarte expoziția în două secțiuni, frontiera imaginară între plecările de dinainte de 1989 și plecările de după 1989 fiind reprezentată de un stop-cadru. La nivel individual, ruptura temporală este semnalată de anul plecării autorilor, cu ultimele două cifre în roșu pentru cei care au emigrat din România totalitară, respectiv în alb pentru cei care au plecat după căderea regimului comunist. Fiecare „cadru de memorie" sugerează de altfel un stop-cadru, în timp ce perforații aleatorii din punct de vedere cromatic și spațial îi induc spectatorului impresia că se găsește în fața unei pelicule de celuloid și îl invită să se identifice cu protagoniștii.

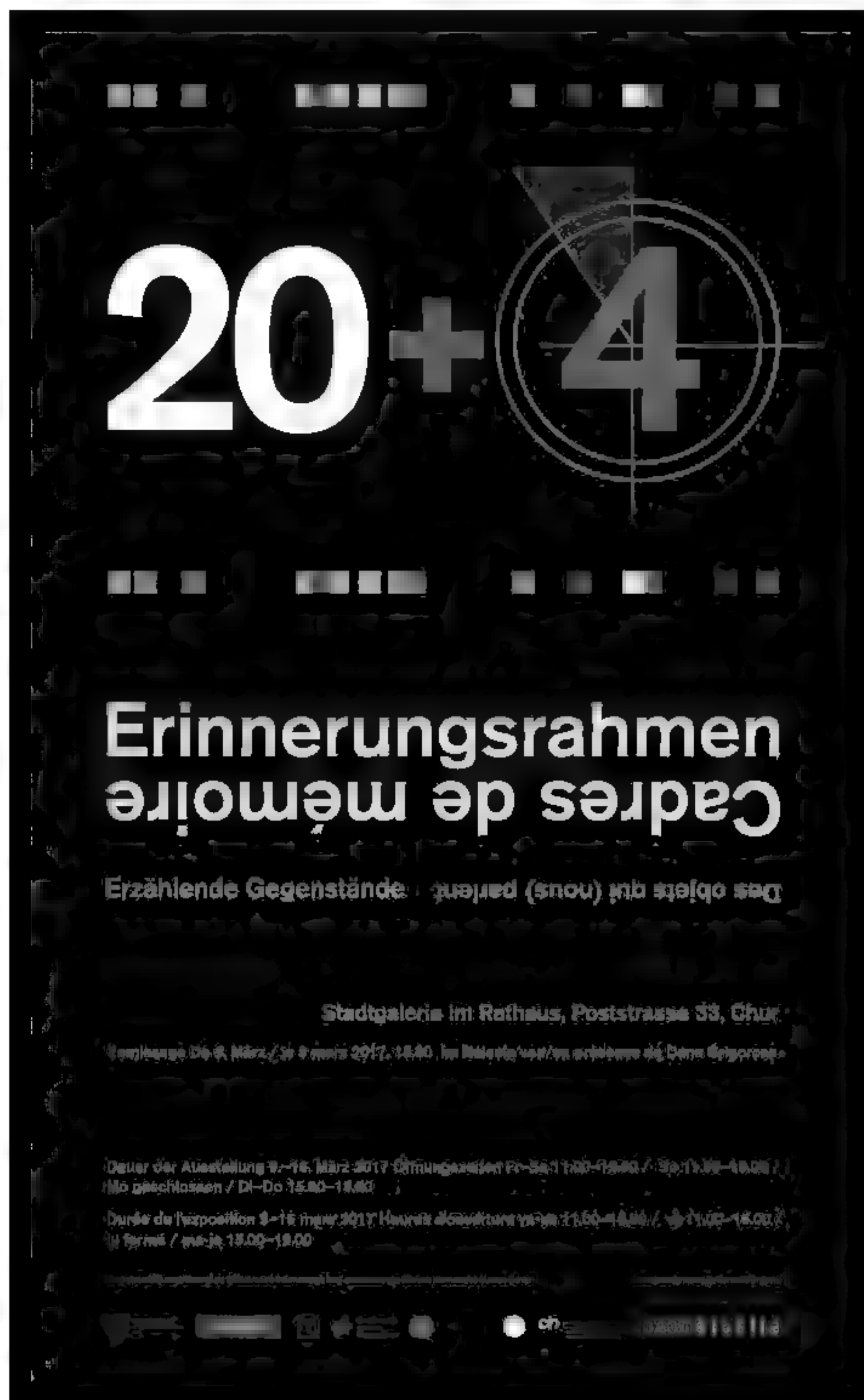
Din punct de vedere estetic, modul în care se juxtapun secțiunile accentuează contrastul prezent în extrase. Dacă relatările celor care au emigrat înainte de 1989 confirmă din plin ideea de ruptură și înstrăinare iremediabilă, începând din 1990 poveștile reflectă progresiv imaginea unei relații diferite cu

Europa, cu lumea – o lume din ce în ce mai accesibilă, în care te poți mișca firesc și legitim.

Validată de un dialog constant al celor implicați în proiect, transpunerea vizuală a textelor este în același timp creativă și fidelă, amplificând mesajul scris. Ca exemplu, o tabletă de ciocolată-Scrabble pornind de la textul Danei Grigorcea, unde cozonacii de la Capșa se încrucișează lingvistic cu trufele de la cofetăria Sprungli. (*„Altfel eu ofer în general flori, mai ales că nu departe de locuința noastră sunt cultivate flori pe care le poți culege singur. Îmi place să fac tot felul de ikebane. Și-apoi ofer cu plăcere bilete la opera din Zürich, că-n timpul liber lucrez acolo ca figurantă și sunt la curent cu toate producțiile. Cadouri cu specific național nu prea mă pricep să ofer, cu excepția brânzeturilor – aduc brânză de burduf sau de telemea în Elveția și duc în România brânză Gruyère surchoix – și a deserturilor – aduc cozonaci de la Capșa și duc în România cutii de trufe de la cofetăria Sprüngli*". „Cel mai mult îmi plac mofturile", *Dacia literara*, toamna 2016)

Un soi de puzzle minuțios a fost și reunirea textelor în 5 limbi („4+1"), începând cu traducerea din germană în română a textului lui Cătălin Dorian Florescu de către Mariana Bărbulescu (scriitorul româno-elvețian și traducătoarea lui se numără printre invitații festivalului) și până la tălmăcirea extraselor celorlalți 23 de autori din română în limbile oficiale ale Elveției: italiana, germana, franceza și romanșa. Un dialect retoroman, romanșa este vorbită în cantonul Grisunilor din estul Elveției, în capitala multilingvă Coira/ Coire/ Chur, unde are loc ediția de anul acesta a festivalului „4+1 translatar". Gândul că textele vor fi citite pe afișe de mari dimensiuni (1m/77 cm) ne-a obligat să vânăm silabe, virgule, ghilimele și alte semne rebele la trecerea de pe un rând pe altul… Ca anecdotă, la o astfel de privire sub lupă ne-am dat seama că în textul în romanșă, tradus din limba germană (și nu din originalul românesc), traducătorul citise „Freund" (prieten) în loc de *Freud* și îl echivalase prin cuvântul „ami".

Las deoparte alte detalii solicitante pe care le implică trecerea de la virtual la concret, de la concept la expoziție, pentru ca acest text-bilanț să nu rămână prea captiv în bucătăria etapelor de pregătire. Voi încheia precizând că ideea a fost întâmpinată cu interes și încredere de Dan Lungu, care a salvat-o poate chiar de la uitare întrebând de câteva ori de soarta ei. Proiectul a prins consistență tocmai datorită posibilității de a se desfășura pe o perioadă suficient de lungă, prin publicarea progresivă a mărturiilor susceptibile să alcătuiască o „Carte a migraților". Mai mult decât o vitrină, revista „Dacia literară" a funcționat în cazul acesta ca un adevărat laborator.


20+4
Erinnerungsrahmen
Cadres de mémoire
Erzählende Gegenstände
Des objets qui (nous) parlent
Stadtgalerie im Rathaus, Poststrasse 33, Chur

De la „Cartea migrațiilor" la expoziția „Cadre de memorie. Obiecte care (ne) vorbesc"

Angela BRATSOU (Grecia)

Între două lumi

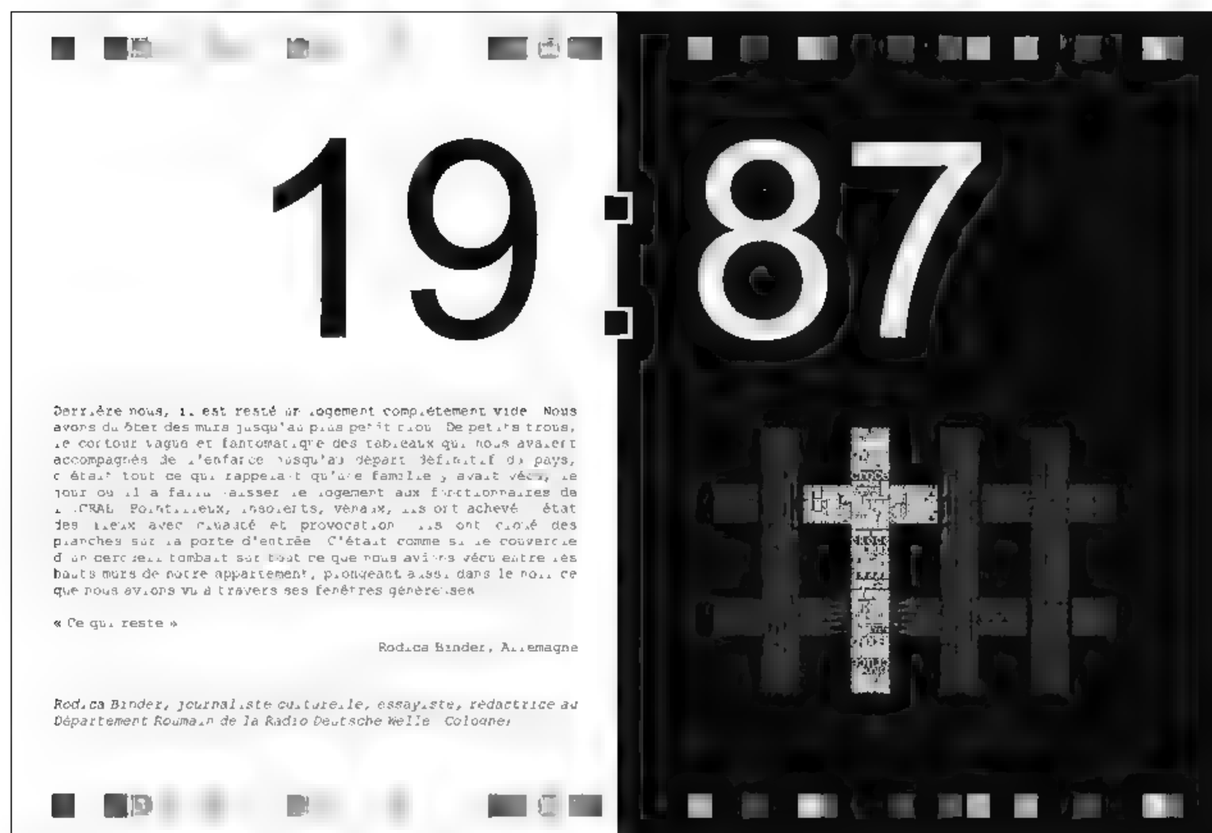
Oricât ne am străduit noi și oricât de mare a fost ajutorul dat de ai noștri, abia am reușit să umplem cu viața noastră întreagă o jumătate de vagon doar Restul l au ocupat lucruri pentru alții, mai puțin norocoși ca noi Păstrez încă inventarul amănunțit al fiecărei cutii, al fiecărui obiect ce era parte din viața noastră de atunci. Așa cum păstrez și actele de circulație și vamă ale mașinii care ne a dus definitiv dincolo de podul de la Giurgiu, sau, cum s a dovedit ulterior, aproape definitiv



Rodica BINDER (Germania)

Ce rămâne

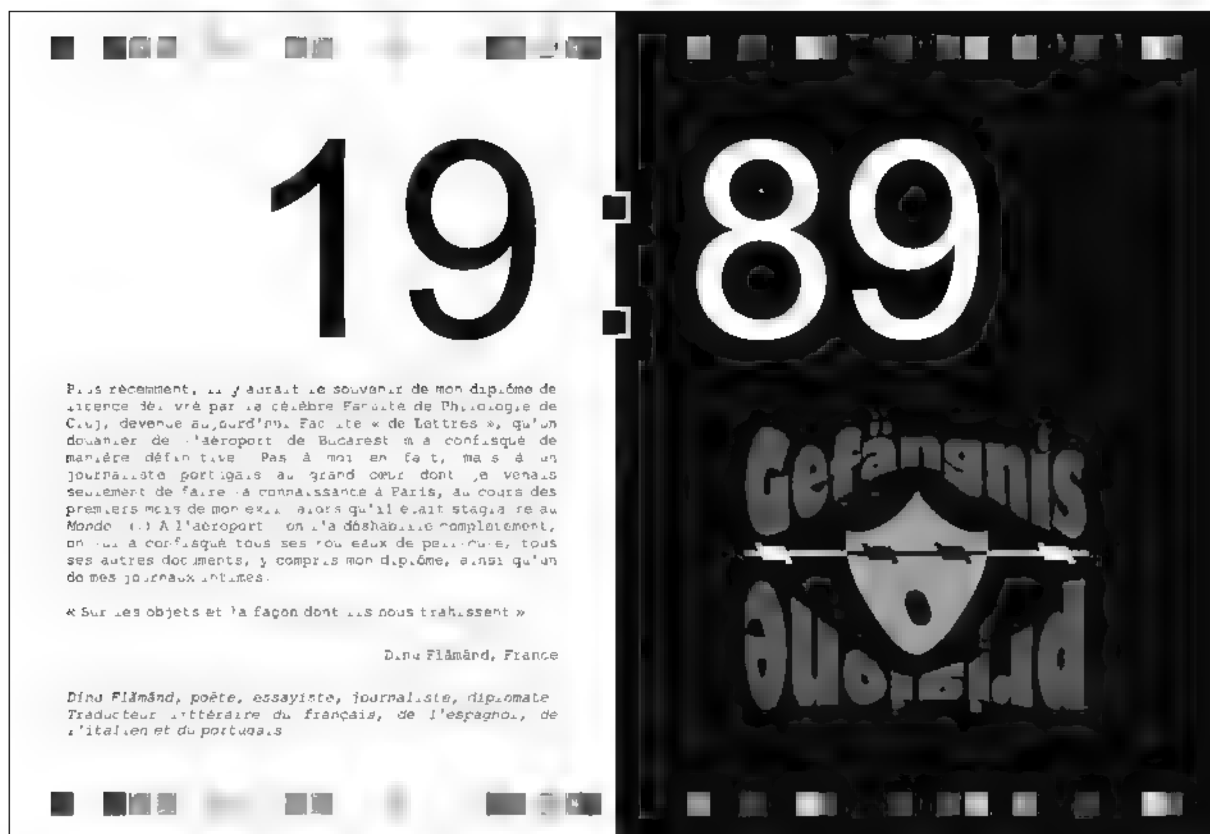
În urmă a rămas o locuință complet goală, din ai cărei pereți a trebuit smuls și ultimul cui. Mici găuri, conturul vag și fantomatic al tablourilor care ne-au însoțit din copilărie și până la momentul plecării definitive din țară, era tot ce mai amintea de existența unei familii, în ziua când s-a efectuat predarea locuinței funcționarilor de la ICRAL. Cusurgii, obraznici, venali, și-au încheiat inspecția sfidător și nemilos: au bătut scânduri peste ușa de intrare a apartamentului. Era ca și cum ar fi căzut capacul unui coșciug deasupra a tot ce trăisem între pereții înalți ai apartamentului, aruncând în întuneric și ce văzusem prin ferestrele larg croite.



Dinu FLĂMÂND (Franța)

Despre obiecte, și despre cum ne trădează ele

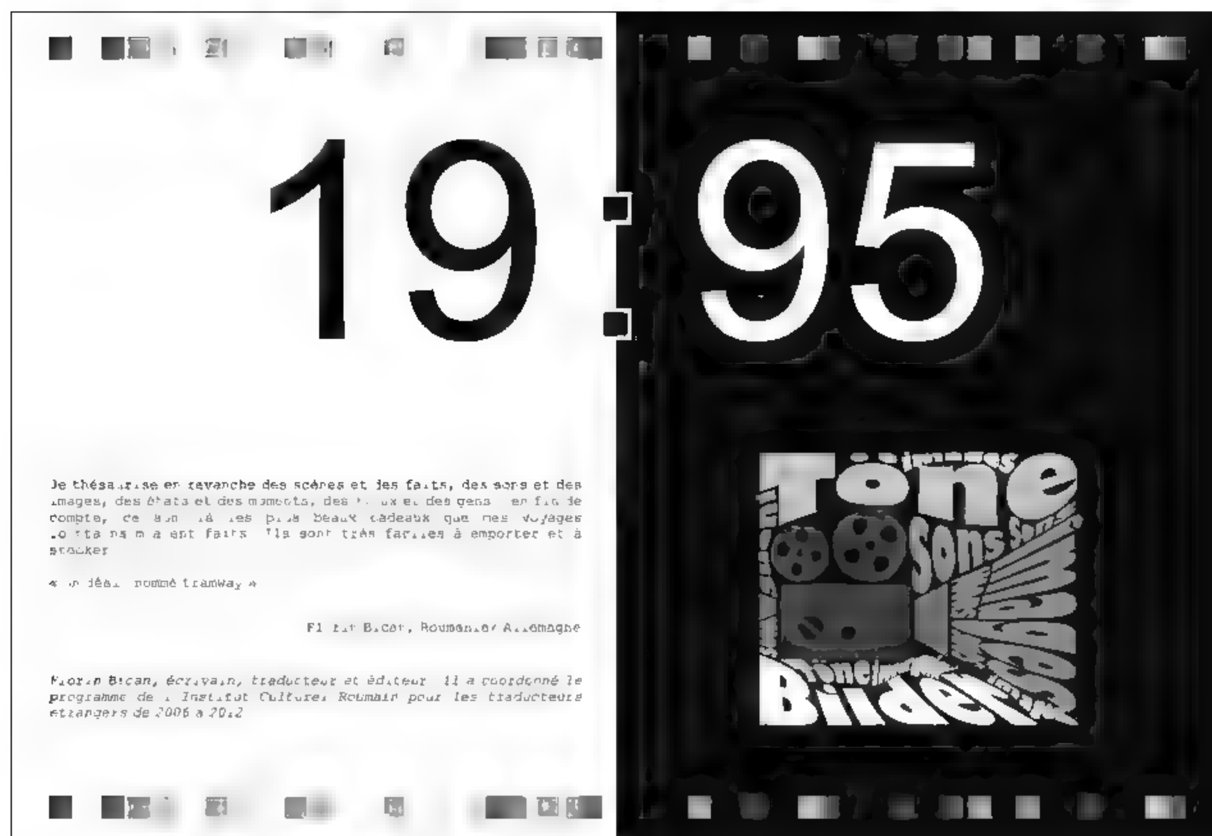
Iar ceva mai încoace ar fi și amintirea diplomei mele de absolvire după ce am încheiat faimoasa Facultate de Filologie clujeană, devenită acum „de litere", pe care mi a confiscat o definitiv un vameș de la aeroport la București Dar nu mie, ci unui inimos jurnalist portughez cu care intrasem în vorbă tocmai la Paris, în primele mele luni de exil, și care făcea pe atunci practică la *Le Monde* ( ) La aeroport a fost dezbrăcat la piele, i s au confiscat toate rolele de film, toate celelalte documente, inclusiv diploma mea și unul din jurnalele mele intime



Florin BICAN (România/Germania)

O dorință numită tramvai

Tezaurizez, în schimb, scene și întâmplări, sunete și imagini, stări și momente, locuri și oameni acestea sunt, până la urmă, cele mai frumoase daruri pe care mi le au făcut depărtările Sunt foarte ușor de trans portat și de stocat



Gabriel BADEA-PĂUN (Franța)

Portrete de regi, Parisul mamei și o tristețe slavă

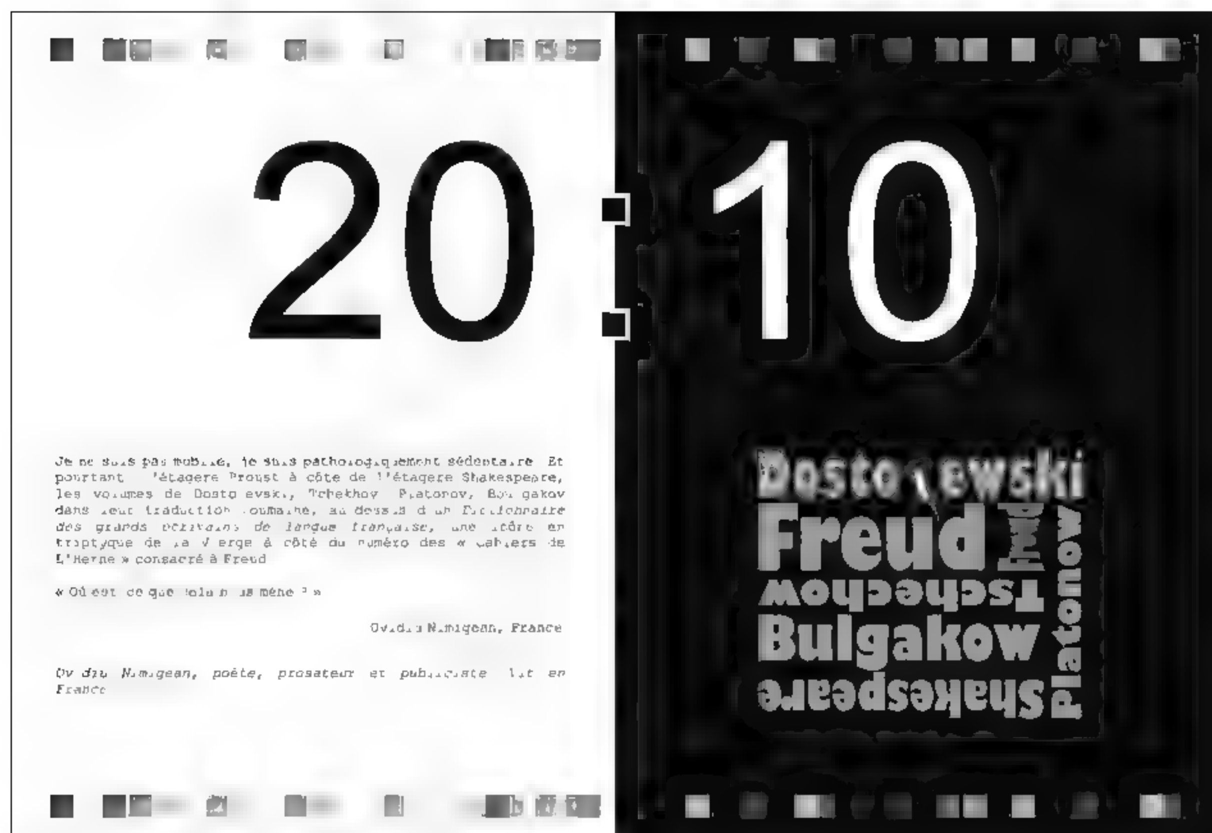
Rămași fără alternativă, eu și sora mea am fost nevoiți să plecăm din ceea ce fusese practic și afectiv casa copilăriei și adolescenței. A fost ca o izgonire, ca o ruptură. Am plecat la început la studii, la București, apoi mai departe, în Franța. Ce era în bagaje – de fapt o valiză modestă și un sac de umăr – câteva haine și fotografii. Și în mine era speranța, și ea cântărea cel mai mult, speranța a altceva, undeva.



Ovidiu NIMIGEAN (Franța)

Şi cu asta ce am făcut?

Nu sunt mobil, sunt patologic de sedentar. Totuşi, raftul Proust în vecinătatea raftului Shakespeare, volumele de Dostoievski, Cehov, Platonov, Bulgakov, în traducere românească, peste un *Dictionnaire des grands écrivains de langue française*, o iconiţă în trei volete a Maicii Domnului în apropierea numărului din „Cahiers de L'Herne" dedicat lui Freud.



Păstorel către Cezar Petrescu

Alexandru Osvald Teodoreanu (Păstorel) s-a născut la 30 iulie 1894, la Dorohoi, județul Botoșani, și a murit la 15 martie 1964, la București. Primul fiu al avocatului Osvald Teodoreanu și al Sofiei Teodoreanu, fiica lui Gavriil Musicescu, profesoară de pian la conservator, i-a avut ca frați pe Ionel Teodoreanu și Laurențiu Teodoreanu (Puiu), mort pe frontul francez în 1918.

Pe lângă numeroasele volume și pagini de manuscris, în patrimoniul Muzeului Național al Literaturii Române Iași se găsește și o bogată corespondență între Păstorel Teodoreanu și Cezar Petrescu.

La comemorarea a 53 de ani de la moartea avocatului, scriitorului, traducătorului și epigramistului Păstorel Teodoreanu, publicăm una din scrisorile adresate lui Cezar Petrescu. Deși nedatată, prima parte a conținutului scrisorii ne dezvăluie de fapt că este vorba despre comedia într-un act V-a venit numirea, *despre care știm că a fost pusă în scenă la Teatrul Național din Iași în anul 1922.*

Partea a doua a textului ne dezvăluie din frământările literare și greutățile financiare pe care le întâmpina Păstorel la acea vreme. Toate acestea se constituie într-un veritabil document care dezvăluie informații despre viața literară a scriitorului și despre prietenia celor doi.

Corina M. IRIMIȚĂ, Oana MELINTE

Dragă Cezar,

Îți trimit (în fine) traducerea și piesa mea. Ți le trimit ție pentru că am câteva recomandații de făcut în privința traducerii și prefer să ajungă prin tangenți la urechea domnului Valjean. Intenționam să pun la sfârșitul ei o foaie adițională pentru a semnala și evita câteva *erori probabile*. Dar asta ar fi putut părea vexatoriu pentru regisor (analfabeții aceștia sunt foarte susceptibili). Primo: *titlul piesei* (asta nu privește regizorul). Am fost uluit când mi-a spus Ionel că dl. Valjean i-a spus că nu știu cine pe care l-a însărcinat să facă traducerea în caz dacă a mea nu mai sosește ar fi propus ca titlu: *O zi buclucașă* (Nu-ți vine să huiduí?). Asta dovedește pur și simplu *că n-a înțeles despre ce e vorba*. Altcineva de la teatru pe când luasem de-abia traducerea îmi vorbea de: *O zi turbată*. Asta e *trivial*. În rezumat sub alt titlu decât acela pe care l-am pus *nu semnez*.

Secundo. Sunt în cursul piesei câteva replici (asta-i pentru regizor) în franțuzește.

Să nu se creadă că n-am vrut sau că n-am putut să le traduc. Ele nu sunt vorbite ci *fluierate*. Vorbele sunt puse numai ca indiciu pentru care anume arii din operă (Manon) trebuie să le fredoneze lectorul. Mi-ar fi fost foarte ușor să *localizez* pasagiul indicând vor-

bele unei melodii – dacă vrei – naționale. Cum socot însă că piesa nu e *localizabilă* și cum acțiunea se petrece între francezi, la 50 km. de Paris ar fi fost nu știu cum ca amicii să fluiere „Ninița'n gondoletă" sau la moară la „Hârța-Pârța".

Altceva: cu voia directorului (dacă voi putea) aș dori să asist la vreo două repetiții pentru a șlefui puțin replicile care eventual ar stânjeni dicțiunea. Cred că n-ar strica de loc spectacolului. Din contra.

Ionel mi-a mai spus că traducătorul pe care l-a găsit dl. Valjean a spus că traduce piesa în două zile.

Nu cred. Dacă a făcut-o traducerea trebuie să fie o infamie. Dacă cunoști piesa cred că-ți dai seamă că e tot atât de delicată și rebelă transpunerii ca și piesetele lui Jules Renard.

Acum cu *V-a venit numirea*. Te rog din tot sufletul privighează să nu se rătăcească cumva. Ași prefera chiar să n-o dai deocamdată lui Valjean. I-am mai dat un exemplar și dacă l-a pierdut pe acela, de ce nu l-ar pierde și pe ăsta? E ultimul pe care-l posed. Unul e la Duică (Cluj), unul la Valjean, unu dracu știe unde. Te rog dă-l lui Pillat pentru *Cugetul Românesc* cu rugămintea de a-mi trimite bani imediat dacă se poate (cuțit os!). În privința prețului contez pe tăcerea ta. Roagă-l de asemeni să păstreze zațul (n-am spus o prostie?) pentru că în cazul că Valjean o joacă (ce crezi?), s-o scot în broșură (piesa, uitasem, sunt f.f. grăbit).

De câteva zile nu ies din casă. Lucrez. Îți voi trimite nuvela pentru „Gândirea" peste câteva zile. Mai am de scris finalul (probabil mâni) și mă pun la transcris. Trimite-mi articolul cu Iorga. Voi cerca să-l strecor la „Misulla..?". Sunt dificultăți, dar poate să-l imprime.

Am auzit că fiecare va pune la Hiena articolul cu Aderca. Bun. Să nu publice însă „Însemnările pe-o masă de cafenea" – dacă le mai are. Vreau să le trimit la „Adevărul literar" (au mai fost publicate) pentru a mai pune mâna pe ceva bani. Dacă la *România* (sau aiurea) pot trimite din când în când foiletoane, scrie-mi, indicând și tariful (ca birjarii). Stau f.f.f. prost și sunt asaltat mereu de creditori care-mi taie orice dispoziție de lucru. Sunt consumat – după cum vezi – de ploșnițe și nu cum zicea Ionel de lei (pe-aceia îi consum eu), Ha! Ha!

Poate pe vineri, pe sâmbătă să pic la București pe-o zi pentru nunta lui Ralea. Zic poate. Mai probabil că n-o să vin, cu toate că dorința mea și a lui etc. etc.

Scrie-mi dacă pot să-ți trimit tot ție primele bucăți (o! anonime) p. Pardon. Pseudonimul fixat îl voi trimite singur. Dar e vorba de o chestie de bani pe care am stabilit-o dar cam de multișor. E preferabil să evit corespondențe într-o chestie – pardon? – rușinoasă, nu-i așa? Dar e posibil să te scutesc de corvoada asta. Aștept nerăbdător rezultatul unei afaceri grandioase a lui Oswald. Dacă va ieși bine renunț la tumbe.

O prietenească îmbrățișare, Păstorel.

P.S. scrie-mi două vorbe imediat ce primește piesele. Mă tem (ferească Dumnezeu!) să nu se piardă sau să deraieze *tocmai* trenul care le duce. Nimeni nu va crede.

Păstorel

1

Dragă Cezar,

Îți trimit (în fine) traducerea și piesa mea. Ți le trimit ție pentrucă am câteva recomandații de făcut în privința traducerei și prefer să ajungă prin tangenți la urechea lui Valjean. Intenționam să pun la sfârșitul ei o foaie adițională pentru a semnala și evita câteva erori probabile. Dar asta ar fi putut părea vexatoriu pentru regisor (analfabeții aceștia sunt foarte susceptibili). Primo: titlul piesei (asta nu privește regisorul). Am fost uluit când mi-a spus Ionel că de Valjean i-a spus că nu știu cine pe care l'a însărcinat să facă traducerea în caz dacă a mea nu mai sosește ar fi propus ca titlu: O zi buclucașă. (Nu-ți vine să huidui?). Asta dovedește pur și simplu că n'a înțeles despre ce e vorba. Altcineva de la teatru pe când lucram deabea traducerea îmi vorbea de: O zi turbată. Asta e trivial. In rezumat sub alt titlu decât acela pe care l'am pus nu semnez.

Secundo. Sunt în cursul piesei câteva replici (asta-i pentru regisor) în franțuzește.

Să nu se creadă că n'am vrut sau că n'am putut



Elena şi Alexandru Teodoreanu la Slănic (1914)
Bunicii fraţilor Ionel şi Păstorel Teodoreanu
Alexandru Teodoreanu (1847 1914) a fost un cunoscut magistrat,
decan al Baroului avocaţilor şi fost primar al Iaşului (ianuarie martie 1914)
Fotografie din Arhiva Muzeului Naţional al Literaturii Române Iaşi

Călin CIOBOTARI

Radu Afrim și delfinul din măcelărie

Mult timp, Radu Afrim a fost considerat un regizor de nișă, cu un public al lui și numai al lui. Treptat, Afrim n-a mai încăput în propria-i nișă, iar nișa a început să se lărgească confundându-se frecvent cu *main stream*-ul. E firesc să se întâmple așa; notorietatea marginalului ajunge la cote atât de mari, încât marginalul devine centru al unei lumi, în cazul de față lumea teatrală din România unde Afrim reprezintă azi un reper major. Așa se face că Afrim a încetat să mai aibă un public al lui, devenind un regizor generalist, tentant și pentru vânzătoarele de la Carrefour și pentru călugării din turnul Goliei. Habar nu am dacă asta e bine sau nu pentru destinul său artistic; cert este că spectacole precum *Măcelăria lui Iov* (Teatrul Național Iași) ies din zona de discurs „nișat", spre regretul unui nucleu dur de spectatori care ar vrea ca Afrim să li se adreseze, ca pe vremuri, doar lor.

N-am niciο îndoială, e cel mai bun spectacol făcut de Radu Afrim la Naționalul ieșean, loc în care a mai montat *Dawn way, Visul* și *Femeia mării*. Și, totodată, cel mai atipic... Mă gândesc aici la discreția regizorală și scenografică ce domină *Măcelăria*, la modul în care povestea și mesajul ei, actorii și personajele lor dețin acum prim planul. Nu cred să fi avut parte, în cele peste 20 de spectacole ale lui Afrim văzute de-a lungul timpului, de un mesaj lăsat atât de la vedere, un explicit al temei atât de permisiv oferit spectatorului, lipsit de deghizajele cu care regizorul ne obișnuise, ba chiar cu acele obturări ostentative ale mesajului pe care, la un moment dat, le observa și teoretiza, într-o cronică, Iulia Popovici. Acum totul este la vedere, iată povestea, despre asta vorbim, asta vrem să transmitem.

Două dimensiuni se decupează din piesa lui Fausto Paravidino, așa cum a lecturat-o Afrim: una socială și una filosofică. Cea socială ne descrie falimentul unei măcelării, al cărui proprietar, Tatăl, experimentează scenariile atât de clasice ale eșecului financiar contemporan: credit bancar, neputința de a plăti furnizorii, dificultatea de a rămâne pe piață și apoi, inevitabil, colapsul, sfârșitul. O replică realistă a *Livezii de vișini*, o livadă de carcase și hălci de carne pe care un alt Lopahin, Fiul măcelarului, încearcă, desigur, cu alte mijloace, să o salveze. Drama socială e dublată de drama personală a părintelui ce își privește neputincios fiica atinsă de o maladie psihică, soția lovită de o boală incurabilă, angajatul ce îi spune „tată" - alungat, iar Fiul atins de o cumplită boală a materiei, a banului. Dimensiunea filosofică, întregul spectacol este o meditație asupra omului, se naște tocmai din experimentarea suferinței, din disoluția extremă a binelui, din resturile putrezinde ale unei umanități tot mai înstrăinată de sine.

E, clar, una dintre familiile acelea pe care Afrim ni



le a arătat de atâtea ori, familie în descompunere, abator casnic în care fragilii sunt hăcuiți, nu au nicio șansă. Viața lor devine continuă fugă, refugiu în sine sau plecare în necunoscut, vagabondă, simbolic sau concret, ratare.

Un personaj colectiv, cu multiple atribuții scenice, mediază, tranzitează, influențează cursul lucrurilor. Cei trei clovni, grup în care se mențin personalități distincte, funcționează când asemenea unui observator-narator, când ca felie socială bine definită (o bază socială – prostituate, muncitori pe șantier etc. – având ca ideal burta, mațul), când ca agenți ai răului, slujitori ai banului, când ca mesageri etc. Pată de culoare, cu un travesti bine făcut de Horia Veriveș, grupul se constituie și ca un contrapunct la atât de tăioasele tensiuni ce se consumă dincolo, în familie.

Dimensiunea filosofică, cel puțin în percepția mea de spectator, se fundează pe un exercițiu de imaginație implicat în poveste: dacă, într-o bună zi, Dumnezeu ar experimenta suferințele lui Iov? Căci Tatăl măcelar este, în mod explicit, o replică „în mic" a lui Dumnezeu. O și spune, la un moment dat: „Eu sunt Dumnezeu", iar ceilalți i se adresează cu Tată. Suferințele Tatălui sunt suferințele unui zeu în agonie, un Dumnezeu care, poate, încă nu a murit, dar trage să moară. Măcelăria (Karmangeria) e lumea, așa cum falimentul măcelăriei este falimentul lumii, metaforele cărnii și a sângelui sunt la vedere, craniul lui Yorick e înlocuit acum de osemintele unor morți care n-au contat și nu vor conta, moartea omului are tot atâta greutate precum moartea unui animal. Finalul, cu atmosfera lui post-apocaliptică, amintește de finalul din *Hamlet*: toți sunt morți. Lumea e acum a clovnilor.

În dublu față de metafora cărnii, Afrim construiește o alta, cea a delfinului. Delfinul și țipetele sale bântuie interioritățile Adei, fragilă, abia fiică a măcelarului. Aproape insuportabile, tăioase ca niște lame, sunetele-țipăt se înfig în auzul și emoțiile noastre, stingherindu-ne, trezindu-ne din ațipelile și confortul oamenilor fără griji. Delfinul este speranța ce ajunge pe masa din măcelărie. În lumea noastră, asemenea porcilor, delfinii vor fi măcelăriți după imuabilele principii ce ne conduc. Spre deosebire de dramaturgiile clasice ce preferă simbolurii din lumea înaripatelor (pescăruși, rațe sălbatice, pelicani etc.), Paravidino & Afrim vin cu această ofertă inedită, de sorginte acvatică, poetică și exploatabilă estetic.

Afrim ne-a obișnuit cu scenografii spectaculoase, surprinzătoare, uneori aglomerări de decor, alteori obiecte-concept ce își rostesc, în vizual, propriile povești. De data aceasta, Irina Moscu furnizează simplitate aproape totală. O casă ce se descompune în două corpuri, câteva scaune, apoi câteva fotolii, tejgheaua-masă (de bar, de birou bancar), cutia cușcă din care Ada desenează delfini, suportul de care atârnă carcasele de porc. Culorile albe reci (sparte episodic de policromia clovnilor), griuri ambigue, sonorități în microfonie procură distanță, invită la observare, nu la identificare, conferind spectatorului o constantă senzație de „lecție" (pe alocuri, tezismul e deranjant, ca în scena filmată în bar, unde Livia și Ionuț vorbesc despre Dumnezeu, unele personaje poartă numele mici ale actorilor etc.). E mai degrabă o scenografie pretext, suport pentru mappinguri ce ne propun, funcție de scene, fie delfini, fie ploi orizontale, fie informații bancare, fie umbre nocturne, țesuturi de carne, fotogramele sanguinolentului etc. etc.

Nu lipsesc, desigur, mărcile „clasice" ale lui Afrim: travestitii, microfoanele, gag-urile cu râset din off



local-ismele (Fiul are, într-o secvență, accesorii de boier moldovean, se intonează imnul Iași – capitală culturală europeană, adică „Alunelul, alunelul", se vorbește cu accent moldovenesc – nici în *Visul* Afrim nu și-a putut reprima această tentație), ironia profesională („viața nu-i pentru toți labagii sentimentali; pentru aceia e teatrul dramatic"), parodicul (bucățile muzicale, interpretate live, fie pe ritmuri de hip hop, fie folclorice etc.).

Jocul actorilor a fost peste media a ceea ce văd de obicei la Naționalul ieșean. Deși neexploatat la maximum, personajul Adei Lupu convinge; hiper-sensibilă, extrem de vulnerabilă, introvertită și lipsită de apărare, fata-care-uită este personaj-strigăt, parte din strigătul nostru personal, parte din propria noastră fragilitate. Îi urmărim tragedia, empatizăm cu ea, și, poate, uneori, ne proiectăm în porcușorii de hârtie cu care copilul bolnav se joacă. În intimitatea Adei, totul se preschimbă în rană. Sunt ani de când nu l-am mai văzut pe Emil Coșeru în secvențe atât de intense, momente de un tragism veritabil, colaj de disperare, spaimă, speranță, mix de iluzii falimentare, pseudo-zeitate cu trup, sânge și durere. Definit în dublu (Tată și Tatăl), personajul este inteligent condus spre scena monologului final despre om, la fel cum luminozitățile sale de la început sunt dirijate către un crepuscul ce pare că irupe tocmai din el. Impecabilă Tatiana Ionesi într-o mamă aproape pirandelliană, discretă în durerile ei, existență consumată fără urme, ca o plutire sângerie despre care nimeni nu va spune niciodată nimic. Și Ionuț Cornilă, scos, Slavă Domnului, din peisajul colivilor și al pălăriilor florentine, punctează semnificativ într-un Fiu care se întoarce pentru a distruge (anti-parabolă a fiului risipitor), agresiv și dezumanizat, adaptat perfect noilor timpuri, dar disimulând abil grija, datoria morală. Livia Iorga e încântătoare, dar e aceeași pe care o văd, picioare goale, cu sau fără jartiere, de cincisprezece ani, prin tot felul de spectacole. Horia Veriveș compune foarte plastic un travestit clovnesc, comic și grotesc, animalitate și sfert de uman (omul maț!); foarte bun pe mișcare, reluând pe alocuri atitudini și reflexe scenice din alte interpretări, Veriveș stârnește în spectatori reacții dintre cele mai ciudate, gen râsul curvesc și lipsit de inteligență al unei spectatoare-coșmar pe care am avut-o la stânga mea în timpul vizionării. Până și actrița anti-teatru Brândușa Aciobăniței reușește să spună câteva replici fără să te facă să privești ceasul, tavanul sau pantofii. Pe Irena Boclincă o găsesc (după o reprezentație cu ea, pe la Bârlad, pe care încerc din răsputeri să o uit) reinventată, așezată fix unde trebuie, sursă de comic, voce sonoră și distinctă a spectacolului. Destul de șterși și formali cei doi actori-studenți, Andrei Varga și Doru Maftei, cu contribuții reale, însă, în unele scene.

Măcelăria lui Iov, cu esteticul pus în slujba eticului, cu mesajul etalat aproape tezist, dar cu momente excelente de actorie, cu hălci de carne, dar și hălci de emoție, se recomandă ca un spectacol pentru publicul ieșean, public sentimentalist, cu frică de Domnul și fără să vrea complicații inutile, fracturi de logică ori lucruri pe care nu le-ar putea povesti acasă, în familie. Așa, câte-un delfin în măcelărie mai merge din când în când...

Emina CĂPĂLNĂȘAN

Despre ieri, despre azi și despre *dintotdeauna* în știința limbii

„Cu cât regula e mai strictă, cu atât capul care a conceput-o e mai prost." (Jean de la Bruyère)

Totuși...

Discuțiile despre formă sunt posibile deoarece există o realitate extralingvistică în spatele oricărui înveliș sonor. În eventualitatea în care realitatea se conturează haotic, atracția pentru ordonare, formalizare, clarificare se impune, regula încetând a mai fi hulită sau azvârlită la coșul de gunoi al constrângerilor. Până la urmă, la oricâte libertăți (in)formale râvnim, trebuie să recunoaștem că accesul la conținut este asigurat de corectitudinea formulării. De asemenea, importanța ideii celui care alcătuiește o comunicară orală sau scrisă scade odată cu primul alunecuș de pe discursul *gramatical* corect. Regulile sunt, așadar, dacă nu bune, măcar utile la un moment dat. Cât despre cel care le-a conceput, numai de bine!

Ne vom îndrepta atenția asupra câtorva dintre cele mai atrăgătoare încălcări ale normei actuale, unele apărute din dărnicia vorbitorului și din grija excesivă pentru aspectul formal al discursului, altele născute din atracția pentru fixitatea fără beneficii a regulii. Ne-am intersectat nu de puține ori cu forma *celorlaltor*, formă care, în ciuda înregistrării ei ca fiind greșită (vezi http://www.cna.ro, raport de monitorizare din 2008), pare să-și continue lupta pentru supraviețuire. Forma menționată este produsul aplicării greșite a unui fenomen banal – acordul. Forma cazuală se observă doar la primul element component (*cel*), nu și la al doilea (*alalt*). Prin urmare, forma corectă este *ce**lor**lalți*. Din moment ce nu există **celuilaltui*, **celeilaltei*, nu există nici forma de plural în care cazul să fie marcat la ambele elemente. Formele literare ale demonstrativului de diferențiere cunosc opoziție de gen, număr și caz, rezultatul aplicării fenomenului adaptării situaționale fiind materializat astfel: N.-Ac.: *celălalt*, *cealaltă*, *ceilalți*, *celelalte*; G.-D.: *celuilalt*, *celeilalte*, *celorlalți*, *celorlalte*.

Ca și, apărut tot dintr-o atentă și nemărginită preocupare pentru cultivarea limbii, a fost ridicat de la rangul de simplă prezență într-o comparație la sinonim pentru *în calitate de*, *drept*, cu scopul de a nu leza auzul celor care se feresc de cacofonii precum: *ca consilier*, *ca cadou* etc. Deși alăturarea dintre sunete e supărătoare, nu trebuie să recurgem la alte încălcări ale normelor discursive pentru a evita o

repetiție. *Ca și* se folosește exclusiv în structura unei comparații, iar inserția lui *și* pentru a îndepărta simetrii sonore deranjante nu e o soluție. Limba română are suficiente resurse lexematice pentru a evita și cacofonia, și producerea unei greșeli ce ține de specificul structural al limbii: *A fost numit consilier.*; *Am primit cadou un inel.*, *Fiind copil, îmi treceau zilele fără prea multe griji.*

O altă apariție rezultată din dărnicia vorbitorului este alăturarea de cuvinte *drept pentru care*, menită să introducă niște vorbe de duh, să atragă atenția, să marcheze chestiuni memorabile. *Drept care* (căci aceasta este formularea corectă), sinonimă cu *prin urmare*, *în concluzie*, *deci*, *așadar*, a parcurs drumul deloc lung de la stilul administrativ-juridic spre discursul obișnuit al spațiului public de toate felurile și culorile. În timpul fenomenului migrării, s-a produs, cu siguranță, alterarea. Cu toate acestea, am întâlnit varianta greșită, pleonastică, și în texte aparținând stilului funcțional amintit, formularea „*drept pentru care* s-a încheiat prezentul proces-verbal" având rol de pecete.

În alte situații, se produce trecerea de la prea mult la... prea puțin. Astfel, punând pe același plan expresia fixă *în ceea ce privește* (urmată și de singular, și de plural: *În ceea ce privește ciocolata/fructele...*) cu astfel de construcții sintactice: *dat fiind*, *legat de*, ajungem la formulări cel puțin curioase: „O întrebare legat de...", „O problemă legat de..." etc. situații în care lipsa acordului nu trece fără să lase semne de întrebare.

Un alt context atrăgător de atenție prin lipsa a ceva este: **A fost prins în flagrant*. *Flagrant* înseamnă „care sare în ochi; izbitor, evident" (www.dexonline.ro, s.v. *flagrant*, DEX '09); de aici, sintagmele: *greșeală flagrantă*, *flagrantă desconsiderare.* Flagrant, în absența continuării, nu poate fi interpretat negativ, adevărul *flagrant* conturându-se doar în prezența lui *delict* (*A fost prins în flagrant delict.*). În consecință, continuarea se impune, brevilocvența negăsindu-și un partener în contextul discutat.

Lista greșelilor flagrante se încheie aici, cu speranța conturării deja a unui spațiu în care descoperirile personale și abordările intuitive ale singularelor și pluralelor, ale noțiunilor *fix* și *mobil* raportate la un sistem, ale tradiției lingvistice și ale prezentului se pun de acord cu norme interpretate corect, *traduse* justificat, aplicate corespunzător.

Andreea ANDREI

Creangă și personajele sale la Veneția

Anul aniversar Ion Creangă a debutat la Muzeul Național al Literaturii Române Iași cu proiectul *Creangă călător prin lume* (coordonator: muzeograf Andreea Tacu). Acesta marchează împlinirea a 180 de ani de la nașterea povestitorului și urmărește promovarea operei sale la nivel național și internațional. Proiectul are la bază peste 80 de lucrări de grafică realizate de Ary Murnu. Folosite la ilustrarea diferitor ediții ale scrierilor lui Ion Creangă, acestea au fost prezentate în cadrul expoziției *Creangă și personajele sale* care a stat la baza proiectului *Creangă călător prin lume.* Mai precis, ilustrațiile reunite în expoziția *Creangă și personajele sale* se referă la următoarele povești: *Cinci pâini, Fata babei și fata moșneagului, Povestea lui Harap-Alb, Dănilă Prepeleac, Soacra cu trei nurori, Povestea unui om leneș, Punguța cu doi bani* și *Prostia omenească.* Acestea au fost publicate de Ion Creangă în paginile revistei „Convorbiri literare", în perioada 1875-1878.

Pentru promovarea proiectului *Creangă călător prin lume* la nivel internațional și pentru itinerarea expoziției *Creangă și personajele sale*, Muzeul Național al Literaturii Române Iași a beneficiat de sprijinul diferitor parteneri naționali și internaționali. Astfel, cu sprijinul Asociației „Patrimoniu pentru comunitate" Iași și al Institutului Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Veneția, Muzeul Național al Literaturii Române Iași a vernisat expoziția *Creangă și personajele sale* la Veneția. Evenimentul, organizat cu ocazia Zilei Culturii Naționale sărbătorită anual în data de 15 ianuarie, a avut loc în cadrul Noii Galerii a Institutului și a fost precedat de o prezentare a vieții și activității lui Ary Murnu precum și de o lectură publică a poveștilor lui Ion Creangă. Aceste două activități au fost organizate în Sala „Marian Papahagi" a Institutului Român de Cultură și Cercetare Umanistică din Veneția și s-au bucurat de prezența unui public numeros, români din comunitatea românească din regiune precum și numeroși cetățeni italieni. Aceștia din urmă au beneficiat de traducerea în limba italiană a scrierilor lui Ion Creangă și, astfel, au putut descifra mai bine tainele ilustrațiilor din expoziție. Traducerile în limba italiană au fost puse la dispoziția publicului cu sprijinul lect. univ. dr. Aurora Firța, coordonatoare a lectoratului de limbă, literatură și cultură română în cadrul Universității „Ca' Foscari" din Veneția și coordonatoare a programelor științifice și literare din cadrul Institutului. Vernisajul a avut loc în prezența directorului Institutului Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Veneția, conf. univ. dr. Rudolf Dinu, a Prea Cuviosului Părinte Iulian

Munteanu din cadrul Protopopiatului Tri-Veneto I, Est Parohia Sfântul Proroc Moise (Asolo), a prof. Ioana Opriş, a lui Iulian Pruteanu, preşedinte al Asociaţiei „Patrimoniu pentru comunitate" Iaşi şi a numeroşi membri ai comunităţii române şi italiene din regiune.

Ţinând cont de faptul că poveştile ilustrate de Ary Murnu au fost însoţite de traducerea în limba italiană a textului, proiectul a permis organizarea mai multor activităţi menite a promova opera lui Ion Creangă în rândul comunităţii italiene. Astfel, proiectul *Creangă călător prin lume* şi expoziţia *Creangă şi personajele sale* au avut posibilitatea de a fi făcute cunoscute în rândul elevilor italieni. Activităţile conexe expoziţiei au fost organizate în cadrul instituţiei de învăţământ Istituto Comprensivo „G. Ponti" din Trebaseleghe, provincia Padova, la sediul din Massanzago al acesteia şi au constat în lecturi din poveştile lui Ion Creangă, prezentări power-point, discuţii, jocuri de rol etc. Aceste activităţi au fost realizate în colaborare cu prof. Ioana Opriş şi prof. Domenico Palazzo. Cu ajutorul acestora, elevii italieni şi-au îmbogăţit cunoştinţele despre limba, literatura şi cultura română, implicându-se în activităţile propuse. Aspectele interculturale au beneficiat de o abordare interdisciplinară ce a facilitat asimilarea informaţiilor în rândul participanţilor.

Expoziţia *Creangă şi personajele sale* precum şi activităţile derulate în cadrul proiectului *Creangă călător prin lume* s-au bucurat de aprecieri pozitive atât din partea comunităţii italiene cât şi a celei româneşti. Mai mult decât atât, proiectul expoziţional şi activităţile conexe au fost incluse în prezentarea susţinută de prof. Ioana Opriş în cadrul Simpozionului internaţional organizat la Udine în perioada 29-31 martie 2017 cu ocazia Decenalei de limbă, cultură şi civilizaţie românească.



Andreea TACU

Patrimoniu MNLR Iași expus la București și Cluj-Napoca

Expoziția *Fețele necunoscute ale lui Cezar Petrescu* organizată de Muzeul Național al Literaturii Române Iași a continuat și în a doua parte a anului 2016 seria de itinerări, de această dată la nivel național Astfel, dacă în prima parte a anului 2016 expoziția a putut fi vizitată la Paris, Lyon și Frontignan (Franța), în a doua parte a anului ea a fost găzduită prima dată de Muzeul Brăilei „Carol I” unde a fost inclusă și în programul de manifestări dedicate Nopții Europene a Muzeelor Ulterior, expoziția a fost itinerată la București, unde, în baza parteneriatului cu Biblioteca Națională a României, a fost deschisă spre vizitare publicului în spațiul expozițional Podu' Vechi același spațiu expozițional în care utilizatorii și vizitatorii bibliotecii s au obișnuit să ia parte la proiectele derulate de Muzeul Național al Literaturii Române din Iași În paralel, Biblioteca Națională a României a mai găzduit încă o expoziție a Muzeului Național al Literaturii Române Iași, *Ulița Teodorenilor*

La sfârșit de an, expoziția *Fețele necunoscute ale lui Cezar Petrescu* a putut fi vizitată la Cluj în cadrul Turnului Croitorilor, unul dintre puținele turnuri de fortificație care au făcut parte din Vechea Cetate a Clujului Datorită numeroaselor și diverselor activități pe care le găzduiește, Turnul Croitorilor este recunoscut ca fiind un important Centru de Cultură Urbană Astfel, atât vizitatorii din țară, cât și cei din străinătate care au trecut pragul Turnului și/sau au participat la activitățile găzduite de acesta au putut descoperi o nouă față a scriitorului Cezar Petrescu



Andrei COCA, Andreea TACU

Pe urmele Descălecatului

Galeriile „Pod-Pogor" ale Muzeului Național al Literaturii Române Iași au avut prilejul de a găzdui în perioada 3-25 martie 2016 o interesantă expoziție de fotografie realizată de fotografii Sorin Tănase și Ovidiu Ștefeligă. Autorii, originari din Vatra Dornei, respectiv Câmpulung Moldovenesc, au reconstituit fotografic traseul descălecatului lui Dragoș din Maramureș în Moldova. Originile descălecatului și prima parte a traseului lui Dragoș spre Moldova au fost surprinse în imagini de către Sorin Tănase (Baia Mare, Ieud, satele Preluci, Prislop, lacul de acumulare Firiza etc.) în timp ce Ovidiu Ștefeligă a acoperit geografic drumul de la Pasul Prislop până în Bucovina (Sadova, masivul Rarău, Măgura Câmpulungului, Ciocănești, Munții Suhard). Fotografiile, în marea lor majoritate peisaje, acoperă geografic cele două zone și confirmă frumusețea locurilor străbătute indiferent de anotimp. Oamenii locurilor, tradițiile și obiceiurile lipsesc din fotografiile acestei expoziții întrucât fotografii doresc ca acestea să constituie tema unui alt proiect expozițional care va putea fi privit independent de expoziția de față sau, dimpotrivă, ca o continuare a acesteia.

Vernisajul expoziției „Pe urmele descălecatului" găzduită de Galeriile „Pod-Pogor" a avut loc în prezența autorilor și a reprezentantului Asociației „Romontana" – Andrei Coca. Cuvântul de deschidere a aparținut conf. univ. dr. George Bondor.

Sorin Tănase a urmat diferite cursuri de specializare susținute de bine cunoscutul fotograf Mihai Moiceanu și a avut numeroase expoziții personale și de grup printre care amintim expoziția sa de debut „Incognito" (2013) și participarea la Salonul Fotografului Român, ediția a II-a (2016).

Ovidiu Ștefeligă a participat, printre altele, la expoziția de grup „România – 2014" – Palatul Parlamentului și la expoziția „La pas, prin Țara Fagilor" a Asociației Fotografice „Pietrele Doamnei" din Câmpulung Moldovenesc. Este membru al Asociației Fotografice „Pietrele Doamnei" din Câmpulung Moldovenesc.

În luna februarie a acestui an, expoziția a fost prezentată publicului din Vatra Dornei, iar după terminarea perioadei de vizitare de la Iași, aceasta urmează să fie itinerată la Câmpulung Moldovenesc.

Organizarea expoziției „Pe urmele descălecatului" și itinerarea acesteia la Iași au beneficiat de sprijinul Asociației Naționale pentru Dezvoltarea Rurală Montană „Romontana", organizație non-guvernamentală înființată în anul 2000 cu scopul de a sprijini dezvoltarea integrată a zonelor montane din România. Aceasta urmărește stimularea tuturor sectoarelor

care influențează dezvoltarea sustenabilă a comunităților rurale și urbane din Carpații României, implicându se activ în implementarea proiectelor de dezvoltare durabilă, precum și în elaborarea de politici și strategii pentru zonele montane

La nivel internațional, Asociația „Romontana" este membră a trei dintre cele mai mari organizații orientate spre dezvoltarea durabilă a zonelor montane, și anume Asociația Europeană a Regiunilor Montane „Euromontana", Parteneriatul Montan Internațional (ONU/FAO) și Forumul Rural Mondial, fiind astfel implicată în activități de interes european și mondial, ce vizează zonele montane „Romontana" este și partener de dialog și implementare al Secretariatului Interimar al Convenției Carpatice, găzduit de Organizația Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP Viena)



Emina Căpălnășan, doctor în Filologie, Universitatea de Vest Timișoara

Andrei Coca, Asociația Națională pentru Dezvoltarea Rurală Montană „Romontana”

Mircea Coloșenco, critic literar, editor, bibliograf

Mircea-Cristian Ghenghea, cercetător dr. Departamentul de Cercetare al Facultății de Istorie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Corneliu Grigoriu, fotograf, Muzeul Național al Literaturii Române Iași

Corina M. Irimiță, muzeograf, Muzeul Național al Literaturii Române Iași

Oana Melinte, conservator, Muzeul Național al Literaturii Române Iași

Adriana Radu, profesor dr., Colegiul Național Iași

Maria Lucreția Sturtzu, doctorand, Facultatea de Științe și Litere, Universitatea „Petru Maior” Târgu Mureș

Andreea Tacu, muzeograf, Muzeul Național al Literaturii Române Iași

Magda Ursache, publicist, scriitor

Dionisie Vitcu, prof. univ. dr., Facultatea de Teatru, Universitatea Națională de Arte „George Enescu” Iași, actor al Teatrului Național „Vasile Alecsandri” Iași

Diana Vrabie, conf. univ. dr., Catedra de literatură română și universală, Universitatea de Stat „Alecu Russo” Bălți, Republica Moldova

SUMAR

SUMAR

SUMAR

DACIA LITERARĂ

Revistă de reconstituiri culturale • Anul XXVIII (serie nouă din 1990)

Nr. 1(144) / primăvară 2017

Date de apariție:

primăvară – 15 martie

vară – 15 iunie

toamnă – 15 septembrie

iarnă – 15 decembrie

ISSN (Tipărit) 1220-7322
ISSN (Electronic) 1584-2657



www.muzeulliteraturiiiasi.ro
www.emliasi.ro